COLLEEN
M. CULLOUGHOVÁ

VENIEC Z TRÁVY

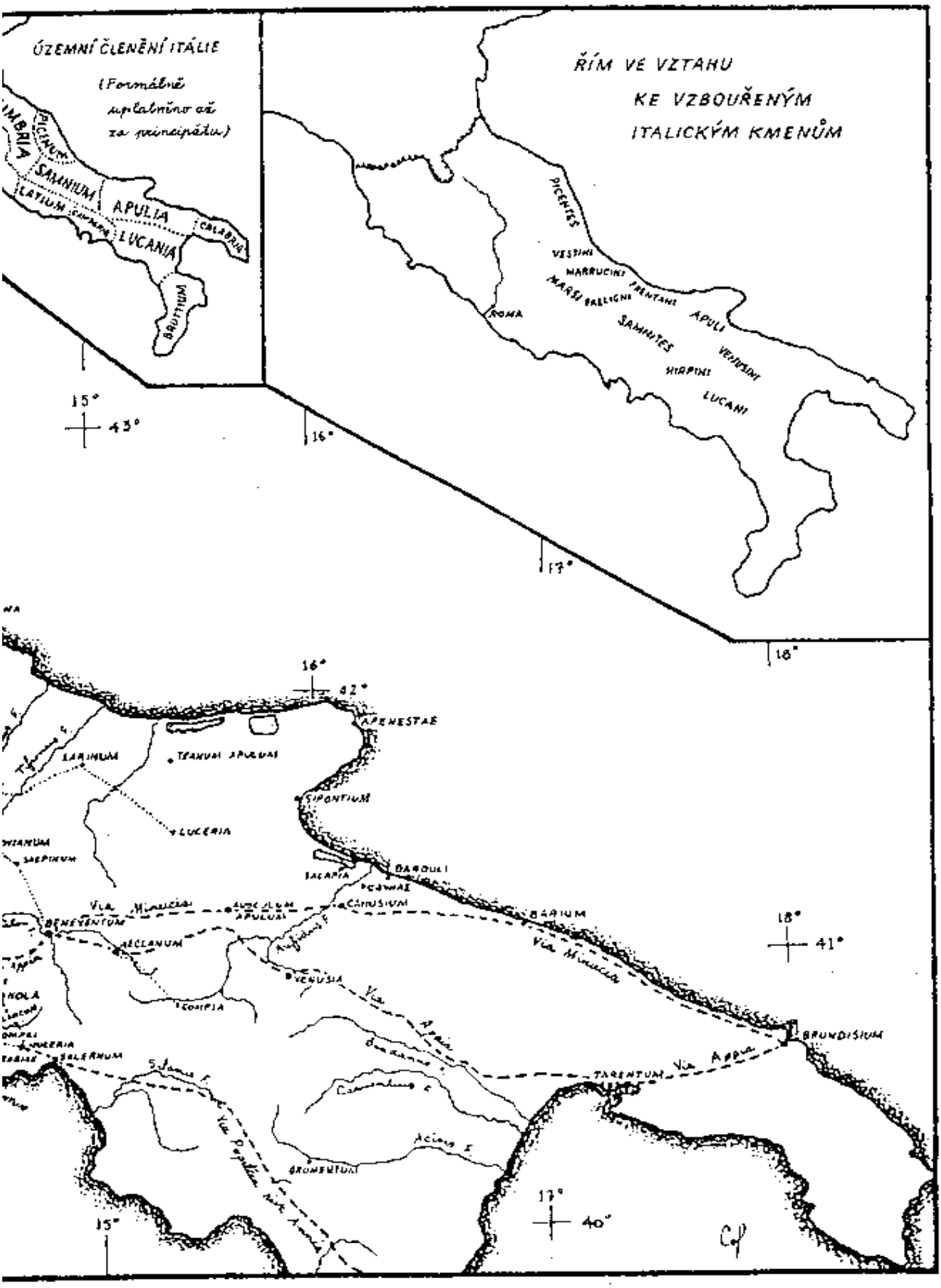
COLLEEN
McCULLOUGHOVÁ

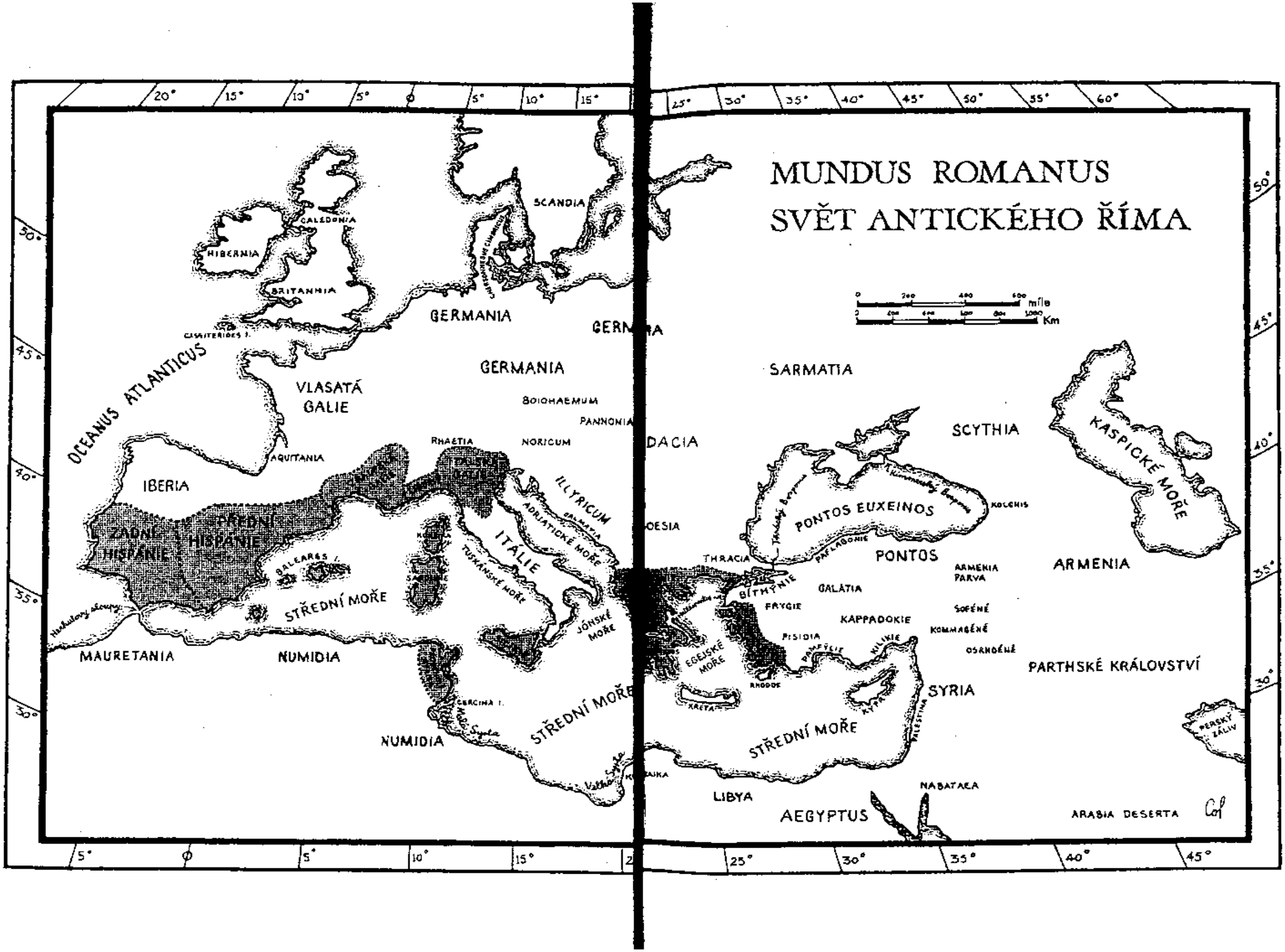
KORUNA Z TRÁVY

IKAR

Věnováno
s láskou, s díky, s obdivem a s úctou
Frankovi Espositovi

ÚZEMNÍ ČLENĚNÍ ITÁLIE
(Formálně
upraveno až
za principátu)
UMBRIA
PICENUM
SAMNIUM
LATIUM
APULIA
CALABRIA
LUCANIA
BRUTTIUM
15°
43°
16°
ŘÍM VE VZTAHU
KE VZBOUŘENÝM
ITALICKÝM KMENŮM
PICENTES
VESTINI
MARRUCINI
MARSI
PAELIGNI
FRENTANI
ROMA
APULI
SAMNITES
VENTIPINI
HIRPINI
LUCANI
17°
18°
16°
42°
APENESTAE
LARINUM
TEANUM APULUM
SIPONTUM
LUCERIA
SALAPIA
BARDULI
CANUSIUM
BARIUM
Via Minucia
BENEVENTUM
AECLANUM
ASCULUM APULUM
VENUSIA
Via Appia
BRUNDISIUM
TARENTUM
Via Appia
Via Popilia
BRUNDISIUM
18°
41°
17°
40°
15°

MUNDUS ROMANUS
SVĚT ANTICKÉHO ŘÍMA
míle
Km
OCEANUS ATLANTICUS
HIBERNIA
CALEDONIA
BRITANNIA
CIMBRICA CHERSONESUS
SCANDIA
GERMANIA
VLASATÁ GALIE
BOIOHAEMUM
PANNONIA
RHAETIA
NORICUM
AQUITANIA
IBERIA
ZADNÍ HISPÁNIE
PŘEDNÍ HISPÁNIE
BALEARES I.
ILLYRICUM
DALMATIA
ADRIATICKÉ MOŘE
ITÁLIE
TYRHÉNSKÉ MOŘE
SARDINIA
SICILIA
JÓNSKÉ MOŘE
STŘEDNÍ MOŘE
MAURETANIA
NUMIDIA
CERCINA I.
Syrta
DACIA
MOESIA
SARMATIA
SCYTHIA
KASPICKÉ MOŘE
PONTOS EUXEINOS
KOLCHIS
PAFLAGONIE
THRACIA
PONTOS
ARMENIA PARVA
ARMENIA
BÍTHYNIE
GALATIA
FRYGIE
KAPPADOKIE
SOFÉNÉ
KOMMAGÉNÉ
OSROHÉNÉ
PISIDIA
PAMFYLIE
KILIKIE
EGEJSKÉ MOŘE
RHODOS
KRÉTA
CYPR
SYRIA
PALESTINA
PARTHSKÉ KRÁLOVSTVÍ
PERSKÝ ZÁLIV
NABATAEA
LIBYA
AEGYPTUS
ARABIA DESERTA

HLAVNÍ ÚČASTNÍCI DĚJE

V hranatých závorkách jsou uvedeny zdrobněliny, domácká jména a přezdívky, tak jak jich je užito v této knize. Všechny časové údaje se rozumějí před naším letopočtem.

ROD CAEPIONŮ

Quintus Servilius Caepio [Caepio]
Livia Drusa, jeho manželka (sestra Marka Livia Drusa)
Quintus Servilius Caepio mladší [mladý Caepio], jeho syn
Servilia starší [Servilia], jeho starší dcera
Servilia mladší [Lilia], jeho mladší dcera
Quintus Servilius Caepio (konsul v roce 106), jeho otec, známý svou účastí na ztrátě toloského zlatého pokladu
Servilia Caepionis, jeho sestra

ROD CAESARŮ

Gaius Julius Caesar (otec pozdějšího diktátora)
Aurelia, jeho manželka (dcera Rutilie, neteř Publia Rutilia Rufa, matka pozdějšího diktátora)
Gaius Julius Caesar [dědeček Caesar],
jeho otec (děd pozdějšího diktátora)
Julia, jeho sestra
Julilla, jeho sestra
Sextus Julius Caesar, jeho starší bratr
Claudia, Sextova manželka
Julia starší [Lia], jeho starší dcera
Julia mladší [Ju-ju], jeho mladší dcera
Gaius Julius Caesar mladší [mladý Caesar], jeho syn, pozdější diktátor

ROD DRUSŮ

Marcus Livius Drusus
Servilia Caepionis, jeho manželka (sestra Caepionova)
Marcus Livius Drusus Nero Claudianus, jeho adoptivní syn
Cornelia Scipionis, jeho matka
Livia Drusa, jeho sestra (manželka Caepionova)
Mamercus Aemilius Lepidus Livianus, jeho pokrevní bratr předaný k adopci

ROD MARIŮ

Gaius Marius
Julia, jeho manželka (sestra Gaia Julia Caesara)
Gaius Marius mladší [mladý Marius], jeho syn

ROD METELLŮ

Quintus Caecilius Metellus Pius [Hovňousek]
Quintus Caecilius Metellus Numidicus [Hovnivál] (konsul v roce 109, censor v roce 102), jeho otec

ROD POMPEIŮ

Gnaeus Pompeius Strabo [Pompeius Strabo]
Gnaeus Pompeius [mladý Pompeius], jeho syn
Quintus Pompeius Rufus, jeho vzdálený bratranec

ROD RUFŮ

Publius Rutilius Rufus (konsul v roce 105)

ROD SCAURŮ

Marcus Aemilius Scaurus, první senátor (konsul v roce 115, censor v roce 109)
Caecilia Metella Dalmatica [Dalmatica], jeho druhá manželka

ROD SULLŮ

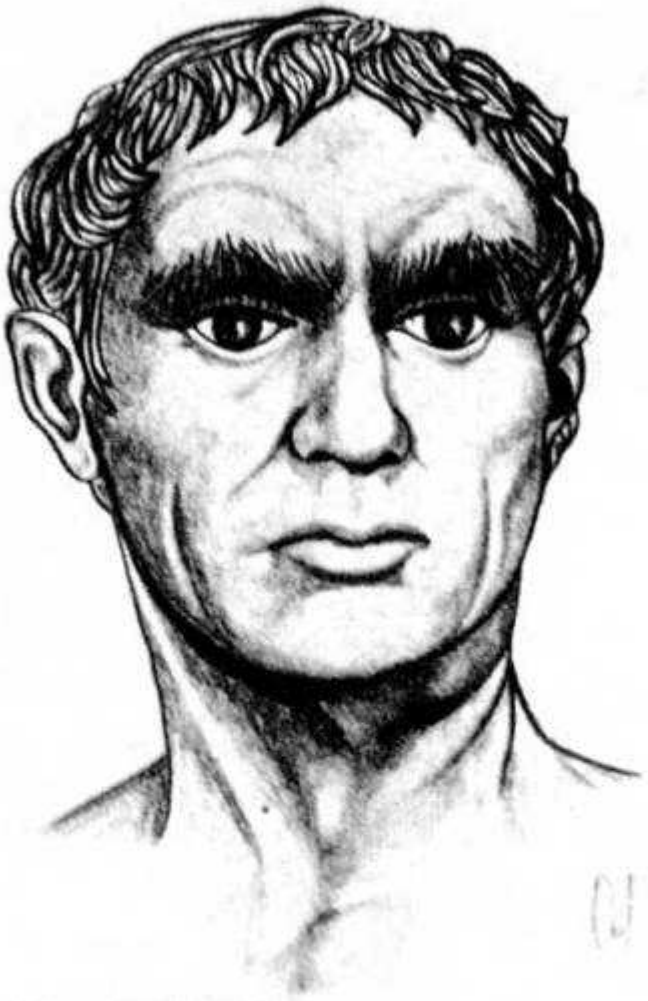
Lucius Cornelius Sulla
Julilla, jeho první manželka (sestra Gaia Julia Caesara)
Aelia, jeho druhá manželka
Lucius Cornelius Sulla mladší [mladý Sulla], jeho (a Julillin) syn
Cornelia Sulla, jeho (a Julillina) dcera

KRÁLOVSTVÍ BÍTHÝNIE

Níkomédés II., bíthýnský král
Níkomédés III., jeho starší syn, bíthýnský král
Sokrates, jeho mladší syn

KRÁLOVSTVÍ PONTUS

Mithridatés VI. Eupatór, pontský král
Láodiké, jeho sestra a manželka, první pontská královna (zemřela roku 99)
Nysa, jeho manželka, druhá pontská královna (dcera kappadockého Gordia)
Ariarathés VII. Filométor, Eupatórův vnuk, kappadocký král
Ariarathés VIII. Eusebes Filopatór, Filométorův syn, kappadocký král
Ariarathés X., Filopatórův syn, kappadocký král

GAIUS MARIUS

I.

„Nejpozoruhodnější věc v Římě za celých posledních patnáct měsíců,“ řekl Gaius Marius, „byla ta cvičená slonice, kterou na *ludi Romani* předváděl Gaius Claudius.“

Aelie se celá rozzářila. „Že to bylo báječné?“ vykřikla a předklonila se na židli k míse velkých zelených oliv dovezených ze Zadní Hispánie. „Jak uměla stát a chodit na zadních! A jak pak na všech čtyřech dokonce tancovala! Nebo jak si potom sedla na lehátko a krmila se tím chobotem!“

Lucius Cornelius Sulla se s pohrdáním otočil ke své manželce a velice studeně řekl: „Proč to lidi tak uchvacuje, když se zvířata opičí po člověku? Slon je nejušlechtilejší tvor na světě. Ovšem tahle chuděrka Gaia Claudia Pulchra mi připadala jako dvojitá karikatura – člověka i zvířete.“

Odmlka, která následovala, byla zcela kratičká, přesto ji však všichni v jídelně celí nesví zaznamenali; konečně se Julia vesele rozesmála a odvedla tak pohledy přítomných od pokořené Aelie. „Ale to přece ne, Lucie Cornelie, vždyť se do ní všichni úplně zbláznili!“ řekla pak. „Já se ještě pamatuju, jak jsem ji sama obdivovala! Taková chytrá byla a přičinlivá – a když pak zvedla chobot a troubila do taktu s bubnem – prostě úžasná! A pak,“ dodávala, „nikdo ji přece netrápil!“

„Mně se zase líbila ta její barva,“ řekla Aurelia, která považovala za rozumné nějakou troškou také přispět na pomoc. „Ta růžová barva!“

Lucius Cornelius Sulla všechny tyto řeči ignoroval, pootočil se na lokti a dal se do hovoru s Publiem Rutiliem Rufem.

Julia si se smutkem v očích povzdychla. „Já myslím, Gaie Marie,“ řekla svému manželovi, „že je na čase, abychom se my ženy odebraly jinam a nechaly vás tady vychutnat to víno. Omluvíte nás?“

Marius napřáhl ruku přes úzký stolek mezi jeho lehátkem a Juliinou židlí; vřele mu ji stiskla, snažila se, aby neposmutněla ještě víc při pohledu na jeho křivý úsměv. Tak dlouho už je to! A pořád ještě nese jeho tvář stopy onoho zákeřného záchvatu mrtvice. Co si však jako oddaná a milující žena nedokázala ani v hloubi duše připustit – tato příhoda napáchala spoušť i v Mariově mysli; až příliš snadno se teď dal vším roznítit, i domnělým narážkám přikládal nepřiměřený význam, stále víc se přiostřoval jeho vztah k odpůrcům.

Vstala, vymanila ruku z jeho sevření, ale zato mu věnovala láskyplný úsměv a objala pak Aelii kolem ramen. „Pojď, holčičko,“ řekla, „půjdeme se podívat do dětského pokoje.“

Aelia vstala. Po ní se pak zvedla i Aurelia. Všichni tři muži zůstali sedět, třebaže na okamžik ustali v hovoru, dokud ženy neodešly z místnosti. Pak Marius pokynul rukou, služebnictvo rychle vynášelo židle, na nichž ženy až dosud seděly, a poté z jídelny zmizeli i oni. Zbyla v ní teď už jen tři lehátka sestavená do tvaru „U“; Sulla, aby

usnadnil rozhovor, se přesunul z místa vedle Maria, kde zatím ležel, na prázdné lehátko naproti Rutiliovi Rufovi. Oba teď viděli Mariovi do tváře a měli současně na očích i jeden druhého.

„Takže náš Hovnivál se konečně vrací domů," řekl Lucius Cornelius Sulla, když už si byl jist, že jeho druhá žena, k níž se choval tak přezíravě, je bezpečně z doslechu.

Marius se nepokojně nadzvedával na prostředním lehátku, mračil se, ale ne tak zle, jako to kdysi uměl, neboť přetrvávající obrna tváře dodávala jeho výrazu spíše zasmušilou podobu.

„Jakou odpověď teď ode mne očekáváš, Lucie Cornelie?" zeptal se Marius konečně.

Sulla se krátce zasmál. „Jakou jinou bych mohl čekat než upřímnou? Třebaže, jak sám víš, to, co jsem právě řekl, nebyla zrovna otázka, Gaie Marie."

„To si uvědomuju. Ale odpověď si to stejně žádá."

„To je pravda," řekl Sulla. „Dobrá, řeknu to tedy jinak. Jak ti je, když slyšíš, že Hovnivála povolali z jeho exilu zpátky?"

„Nu, že by mi bylo zrovna do zpěvu na oslavu jeho návratu, to nemohu říct," řekl Marius a tvrdě se na Sullu zahleděl. „A co tobě?"

Dost se jeden druhému odcizili, říkal si Publius Rutilius Rufus, hovící si na zbývajícím lehátku. Ještě před třemi – ba možná před dvěma – roky by k takhle ostré rozmluvě mezi nimi nebylo mohlo dojít. Co se to s nimi událo? A čí je to asi vina?

„Mně? Je a není, Gaie Marie." Sulla zíral do svého poháru. „Já už se tu nudím!" řekl pak se sevřenými rty. „Až se Hovnivál vrátí do senátu, dojde možná konečně k zajímavým proměnám. Postrádám trochu ty titánské souboje, co jste spolu tak často vedli."

„V tom případě, Lucie Cornelie, budeš asi zklamán. Až se sem Hovniválissimus vrátí, já už nebudu v Římě."

Jak Sulla, tak i Rutilius Rufus se naráz posadili.

„Ty že nebudeš v Římě?" vyjekl Rutilius Rufus.

„Já už v Římě nebudu," opakoval Marius a s jistým zadostiučiněním se ušklíbl. „Upamatoval jsem se na slib, který jsem složil Veliké Bohyni, ještě než jsem porazil Germány. Že totiž, pokud zvítězím, podniknu pouť do Pessinúntu."

„Gaie Marie, tohle přece udělat nemůžeš!" řekl Rutilius Rufus.

„Můžu, Publie Rutilie! A taky to udělám!"

Sulla se s bouřlivým smíchem překulil na záda. „Stín Lucia Gavia Sticha vstává z hrobu!" vyrazil.

„Čí stín?" otázal se Rutilius Rufus, kterého – jakmile zavětřil nějaký čerstvý klípek – nebylo nikdy nesnadné odlákat od hlavního tématu.

„Oplakávaný nebožtík synovec mé oplakávané nebožky macechy," říkal stále ještě v záchvatu smíchu Sulla. „Kdysi před dávnými lety se přistěhoval do mého domu – patřil tenkrát ještě mé nebožce maceše. Umanul si tehdy, že se mě zbaví, že proti mně poštve Clitumnu, mou nevlastní matku. A vsadil na to, že když tu budeme bydlet oba dva společně v jejím domě, dá mi co proto! Jenže já jsem vypadl. Odešel jsem prostě z Říma. Výsledek byl, že se mohl producírovat jedině sám před sebou – což také velice pilně činil. Clitumna ho měla za chvíli plné zuby." Sulla se překulil na břicho. „On pak brzy umřel," řekl zamyšleně a do všeho smíchu si divadelně povzdychl. „Udělal jsem mu přes všechny ty jeho plány pořádný škrt!"

„Takže i já doufám, že Quintus Caecilius Metellus Numidicus Hovniválissimus shledá, že místo vítězného návratu jen plácl do vody," řekl Marius.

„Na to si rád připiju," řekl Sulla a pozdvihl pohár.

Ticho, které se rozhostilo, se nějak nedařilo prolomit, stále chyběla ta někdejší shoda mezi nimi a ani Sullova odpověď ji nedokázala probudit k životu. Snad byl ten jejich někdejší soulad, uvažoval Publius Rutilius Rufus, dán spíš momentální praktickou potřebou, situací na bojišti, než nějakým opravdovým, hlubokým přátelstvím. Jak ale dokáží zapomenout na všechna ta léta, po která společně bojovali proti zahraničním nepřátelům Říma? Proč dovolí, aby tyhle všelijaké římské rozmíšky přehlušily všechno to, co bylo předtím? Saturninův tribunát to byl, co přineslo konec starých dobrých časů! Saturninus, který se chtěl stát v Římě králem, byl tou pravou příčinou zkázy – a pak ta nešťastná Mariova mrtvička. Ale poté si v duchu řekl ne! Ne, Publie Rutilie Rufe, to je holý nesmysl! Oba jsou to zkrátka chlapi, kteří potřebují být ve zbrani, mít před sebou něco důležitého, ne sedět doma – a doma jen a jen zahálet. Poslat je znovu společně do boje, do války, nebo jim předhodit nějakého toho Saturnina osnujícího vzbouření, a zas budou příst jako dva kocouři a budou si navzájem olizovat kožíšky.

Čas samozřejmě nezůstal stát. On i Marius to letos dotáhnou na šedesátku a Luciovi Corneliovi bude dvaačtyřicet. Publius Rutilius Rufus neměl ve zvyku nořit se zrakem do zkreslujících hlubin zrcadla, a tak ani dobře nevěděl, nakolik se jemu samému vepsaly střídavé osudy oněch dlouhých let života do tváře, zato mu oči na tu vzdálenost, na jakou teď pozoroval Gaia Maria a Lucia Cornelia Sullu, sloužily stále ještě bezchybně.

Gaius Marius zřetelně přibral a musel si kvůli tomu i pořídit nové togy; býval vždycky mohutné postavy, nicméně to byla robustnost úměrně rozložená – i teď se zvýšená váha rovnoměrně rozdělovala na ramena, záda, boky a stehna, stejně tak jako na stále ještě svalnatě vyhlížející břicho; do jisté míry mu tento přírůstek na hmotnosti pomohl vyhladit obličej, v němž se teď díky ustupujícím vlasům čelo zdálo vyšší, širší a hladší. Rutilius Rufus záměrně nijak neulpíval pohledem na ochrnuté levé tváři, soustředil zrak namísto toho na Mariovo udivující obočí, stejně huňaté, rozježené a neposlušné jako v minulosti. Och, jaká tvůrčí muka dokázalo vzbouřit v bezpočtu sochařských srdcí! Dávno předtím, než na jeho tváři prvně spočinuli pohledem, věděli již římští a italští tvůrci – od nichž si žádala obec nebo spolek anebo prostě prázdné místo ve městě, volající po pomníku, Mariovu sochu – co je čeká. Nebylo to ovšem nic proti zděšení na tvářích všelijakých těch namyšlených řeckých umělců vysílaných sem Athénami nebo Alexandrií, aby pro ně vytvořili podobu nejportrétovanějšího muže od časů Scipiona Afrického, když spatřili Mariovo obočí! Umělci se snažili, seč jim stačily síly; avšak ať ho zkoušeli namalovat na dřevěnou desku nebo na plátno, vždycky posléze skončil obraz jeho tváře jako pouhé pozadí pro ty dva chvosty jeho obočí.

Ostatně nejlepší portrét svého starého přítele, jaký kdy Rutilius Rufus uviděl, byla hrubá skica načrtnutá kýmsi černou hrudkou na vnější stěně Rutiliova domu. Pouhých pár tahů – jedna jediná lačná křivka zpodobila jeho plný dolní ret, nad ním zářily Mariovy oči – jak jen kdo mohl dokázat, že se ta čerň proměnila v jejich jiskření? – a sotva deseti čarami načrtnuto každé z jeho obočí. Marius však byl v kresbě obsažen celý a beze zbytku, se vší svou pýchou, veškerá jeho bystrost z ní vyzařovala, jeho nezlomnost, sám jeho charakter. Jak to jen popsat, tenhle způsob uměleckého vyjádření? *Vultum in peius fingere…* Ano, byla to zlomyslně vytvořená podoba. Jenomže tak dobře, že se ta zlomyslnost proměnila v přesvědčivost. Žel, než se Rutilius Rufus stačil dopracovat k nějakému způsobu, jak ten kus omítky sejmout, aniž by se rozpadl na tisíc kousíčků, přišel liják a po nejlepší podobizně Gaia Maria bylo veta.

Se Sullou by si byla takhle nedokázala poradit žádná taková čmáranice zneuznaného génia někde na zdi v zastrčené uličce. Bez magie barev by byl Sulla nijak nevynikl nad tisícovky jiných docela pohledných mužů. Obličej uměřený, rysy

pravidelné – a tak neskonale římské, jaké nikdy nebyly dány Gaiovi Mariovi. Ovšem teprve soulad barev činil tu tvář naprosto výjimečnou. Ve dvaačtyřiceti letech ani náznak, že by mu začínaly řidnout vlasy – a jaké vlasy! Ani rusé, ani zlaté. Husté, vlnité, jen snad příliš dlouhé si je nechával růst. A oči jakoby odštěpeny z vysokohorského ledovce, duhovky zářící tou nejsvětlejší modří, s temně modrým lemem barvy těžkých bouřkových oblak. Teď večer se rýsovalo jeho tenké klenuté obočí sytou hnědou barvou stejně tak jako jeho dlouhé husté řasy. Jenomže Publius Rutilius Rufus ho měl příležitost vídat i v méně poklidných okamžicích a věděl, že si obočí i řasy teď podle svého zvyku přibarvil *stibiem;* neboť ve skutečnosti je měl tak světlounké, že je bylo vidět jen díky jeho bledé pleti, mléčně bílé, takřka beze stopy pigmentu.

Ženy opouštěla při jediném pohledu na Sullu rozvaha, rozum i cudnost. Pozbývaly opatrnosti, popuzovaly své manžele a otce i bratry, rozplývaly se, když o ně jen zavadil očima.

Takový zdatný, inteligentní muž! Vynikající voják, obratný úředník, statečný, jak si jen lze přát, téměř dokonale zvládající život svůj i životy druhých. A přece to byly právě ženy, kvůli čemu v životě trvale klopýtal. Tak alespoň soudil Publius Rutilius Rufus, jemuž jeho vlastní příjemná, ale bezvýrazná tvář a myší šeď nikdy nedovolily nějak se odlišit od tisíců ostatních mužů. Ne že by byl Sulla záletník a svůdce; pokud bylo Rutiliovi Rufovi známo, choval se až s obdivuhodnou kázní. Nebylo však pochyb o tom, že pokud člověk lačněl dosáhnout nejvyšších příček římského politického žebříčku, měl daleko nadějnější vyhlídky, jestliže nebyl obdařen tváří jako Apollo; krasavcům zbožňovaným ženami jejich vrstevníci prostě nedůvěřovali, měli je za pouhopouhé zženštilé hezounky se sklonem pytlačit na cizím.

Loňského roku se Sulla přece – bloumal Rutilius Rufus dál vzpomínkami – ucházel o úřad prétora. Všechno se mu zdálo být nakloněno. Jeho vojenská dráha za války byla přímo skvělá – a náležitě zdůrazněná, neboť Gaius Marius si dal záležet na tom, aby se voliči dozvěděli, jak nepostradatelný pro něho Sulla byl jako kvestor, tribun a posléze legát. Ba i Catulus Caesar (jenž měl věru pramálo důvodů milovat zrovna Sullu, který ho uvedl do víc než trapné situace v Italské Galii; musel tehdy zorganizovat přímo vzpouru proti Catulovi Caesarovi v jeho vlastní armádě, aby ji zachránil před zničením) se ozval s pochvalou jeho vojenských zásluh v Italské Galii, toho roku, kdy tam římské legie porazily germánské Kimbry. A pak, během oněch pár dnů, kdy Lucius Appuleius Saturninus ohrozil samu podstatu státu, to byl opět Sulla, kdo svou neúnavnou energií a houževnatostí umožnil Gaiovi Mariovi, aby s celou tou záležitostí skoncoval. Neboť jestliže to byl Gaius Marius, kdo velel, byl to pak Sulla, kdo jeho rozkazy plnil a splnil. Quintus Caecilius Metellus Numidicus – ten, jemuž Marius, Sulla a Rutilius Rufus přezdívali Hovnivál – usilovně kdekoho přesvědčoval, ještě než odešel do vyhnanství, že úspěšné završení války proti králi Jugurthovi v Africe byla zcela Sullova zásluha a že si Marius toto vítězství připsal neprávem. Neboť toliko Sulla sám, osobně a bez jakékoli cizí pomoci, se přičinil o Jugurthovo zajetí, a podle Caecilia Metella přece všichni dobře pamatují, jak se válka v Africe vlekla, dokud nebyl Jugurtha dopaden a polapen. Poté, co i Catulus Caesar a několik dalších nejkonzervativnějších předáků v senátě vyslovilo souhlas s tím, že by zásluhy o vítězství ve válce s Jugurthou měly být přiznány Sullovi, zdálo se, že jeho hvězda stoupá výš a výš a že jeho zvolení jedním ze šesti prétorů je jistou věcí. K tomu všemu přispěl i Sullův postoj v této záležitosti – jeho obdivuhodná skromnost a bezprostřednost, s níž svou úlohu bagatelizoval. Po celou volební kampaň až do jejího závěru zdůrazňoval, že Jugurthu sice zajal, ale že i to je třeba přičíst k dobru Mariovi, jelikož on sám jednal výhradně podle Mariových

rozkazů. Voliči takovýto přístup zpravidla oceňovali; loajalita vůči nadřízenému v poli nebo na Foru se cenila nade vše.

A přece, když se pak voliči všech centurií shromáždili v *saeptech* na Martově poli a centurie po centurii odevzdávali své hlasy, jméno Lucia Cornelia Sully – přesvědčivé už svou aristokratičností – se nakonec mezi šesti úspěšnými kandidáty neobjevilo; navíc, aby byla tato křivda korunována ještě i urážkou, byli někteří ze zvolených prétorů zjevně naprosto podřadní jak svou dosavadní dráhou, tak i pokud jde o rodový původ.

Proč? Tak se ptali Sully hned následujícího dne po volbách všichni, kdo s ním byli v nějakém užším spojení, ale Sulla neodpovídal. Věděl však dobře *proč.* Příčina jeho neúspěchu měla své jméno a svou fyzickou podstatou nebyla nijak veliká. Caecilia Metella Dalmatica. Sotva devatenáctiletá. A navíc manželka Marka Aemilia Scaura, prvního senátora, jenž byl konsulem již v onom roce, kdy se poprvé objevili Germáni, jenž se stal censorem v roce, kdy Metellus Numidicus Hovnivál vytáhl do Afriky do války s Jugurthou, a jenž byl prvním senátorem již od svého konsulského roku, teď už po sedmnáct let. Zasnouben s Dalmatikou byl prapůvodně Scaurův syn, jenže ten skončil sebevraždou po ústupu Catula Caesara z Tridentu, doznav svou zbabělost. A Metellus Numidicus Hovnivál, opatrovník své sedmnáctileté neteře, ji neprodleně nabídl za manželku Scaurovi staršímu, třebaže věkový rozdíl mezi ženichem a nevěstou byl rovných čtyřicet let.

Nikdo se samozřejmě tenkrát Dalmatiky nezeptal na její pocity, ba dokonce ani ona sama si jimi tehdy nebyla jista. Zprvu ji i trochu oslnila ona nesmírná společenská váha jejího novomanžela, jeho *auctoritas* a jeho *dignitas;* byla také ráda, že se vymanila z domácnosti svého strýce Metella Numidika, k níž v oné době náležela i Metellova sestra, žena, jejíž sexuální výstřelky a hysterie činily ze společného života utrpení. Dalmatica okamžitě otěhotněla (což Scaurovu *dignitas* i *auctoritas* upevnilo ještě více) a porodila Scaurovi dcerušku. Mezitím se však na večeři, kterou její manžel pořádal, setkala se Sullou. Vzplála náklonnost, která se ukázala být vzájemná, nepotlačitelná a nebezpečná.

Sulla si byl až příliš dobře vědom, jaké riziko pro něho Scaurova mladá žena znamená, a nijak se nepokusil jakkoli se s ní sblížit. Dalmatica však měla jinou představu. A poté, co byla těla Saturnina a jeho druhů se všemi poctami odpovídajícími jejich římskému občanství spálena a Sulla pilně obcházel Forum a další místa Říma, aby ho lidé měli na očích a připomněli si ho, až se bude ucházet o jejich hlasy ve volbách na úřad prétora, začala se i Dalmatica vydávat na Forum a další římská známá místa. Kamkoli se Sulla hnul, všude se tam někde objevila i Dalmatica, zahalena v závojích, skryta kdesi za sloupem nebo za výstupkem, přesvědčena, že o ní nikdo neví.

Sulla se velice rychle naučil vyhýbat takovým místům jako Porticus Margaritaria, kde se bez nesnází mohla objevit i žena z nejvyšších kruhů obcházející krámky klenotníků a svou přítomnost tam lehce zdůvodnit i omluvit. Nedovolovalo jí to sice, aby s ním mohla hovořit, ale i tak to pro Sullu znamenalo vzkříšení děsivých útrap – dnů, kdy ho Julilla zaplavovala přívalem milostných psaníček, která mu při nejrůznějších příležitostech do *sinu* jeho togy vsouvala buď ona sama, anebo její služtička, za okolností, kdy jejich počínání nesmělo sebeméně upoutat pozornost okolí. Nu, skončilo to sňatkem, svazkem *confarreatio,* prakticky nezrušitelným, jenž trval – v celé své pozdější pokořující hořkosti a tíživosti – až do její sebevraždy, jež představovala další strašlivou epizodu v nekončícím sledu žen dychtících podrobit si ho.

A tak se Sulla vydal do nuzných, čpících a přelidněných uliček Subury a svěřil se jediné přátelské a soudné duši, kterou na světě měl – Aurelii, švagrové své zesnulé ženy Julilly.

„Co si mám počít?“ naříkal. „Jsem prostě v pasti, Aurelie; je to znovu totéž jako s Julillou! Nedokážu se jí zbavit!“

„Celý problém je v tom, že ty ženy nevědí co s časem,“ řekla Aurelia zasmušile. „K dětem mají chůvy, pořádají sedánky s přítelkyněmi lišící se navzájem jen množstvím klepů, které se na nich semelou, pořizují si stavy, za něž se žádná z nich v životě nemíní posadit, a na to, aby našly trochu potěšení v knize, mají prázdné hlavičky. Většina z nich necítí k svým manželům vůbec nic, protože jejich manželství jsou jen účelové akce – tu chce otec získat politický vliv, tu potřebuje ženich věno anebo polepšit si svůj aristokratický stav. Uteče rok a už jsou zralé na nevěru nebo na celý románek.“ Povzdychla si. „Koneckonců, Lucie Cornelie, pokud jde o to milování, mohou si klidně vybírat, a kolik je takových oblastí, kde mají takovouhle možnost? Ty moudřejší se spokojí s otroky. Nejpošetilejší jsou ty, co se zamilují. A k tomu naneštěstí zřejmě došlo právě v tomhle případě. To dítě, ta chuděra hloupá Dalmatica prostě ztratila hlavu! A ty jsi toho příčinou.“

Hryzal si ret a prohlížel si ruce, aby skryl své myšlenky. „Jen bezděčnou příčinou,“ řekl.

„To vím *já!* Ale ví to taky Marcus Aemilius Scaurus?“

„Bohové! Já doufám, že ten neví vůbec o ničem!“

Aurelia vyprskla. „Ten? Řekla bych, že toho ví až dost.“

„Tak proč za mnou nezajde? Nebo za ním mám jít já?“

„Uvažovala jsem o tom,“ řekla paní domu, majitelka insuly, velké budovy s nájemnými byty, důvěrnice, jíž se tolik lidí přicházelo svěřovat, matka tří dětí, žena s manželem kdovíkde v dáli, zvídavá, a přece nikdy zvědavá.

Seděla bokem k velkému pracovnímu stolu, celému pokrytému svitky papíru, jednotlivými listy i košíky s knižními svitky; nebyl to však nepořádek, jen důkaz, že toho má na práci a na starosti víc než dost.

Jestli mi nepomůže ona, říkal si Sulla, nepomůže mi nikdo, neboť jediný další člověk, na kterého by se byl mohl obrátit, nebyl v této situaci právě ten nejspolehlivější. Aurelia byla pouhá přítelkyně; Metrobius byl i milenec, se všemi citovými komplikacemi, které tato role s sebou nesla, a s dalšími komplikacemi navíc, jež tkvěly v jeho mužském pohlaví. Když se s Metrobiem setkal předchozího dne, utrousil tento mladý řecký herec o Dalmatice jakousi kousavou poznámku. Sulla si teprve v tu chvíli otřesen uvědomil, že si o něm a o Dalmatice už zřejmě povídá celý Řím, neboť Metrobiův životní prostor byl na hony vzdálen onomu světu, v němž se nyní pohyboval Sulla.

„Měl bych zajít za Markem Aemiliem Scaurem?“ opakoval Sulla svou otázku.

„Byla bych pro to, aby sis raději promluvil s Dalmatikou, nevím jen, jak bys to mohl udělat,“ řekla Aurelia a našpulila rty.

Sulla se na ni dychtivě zadíval. „A nemohla bys ji pozvat sem?“

„Ovšemže ne!“ řekla pohoršeně Aurelia. „Lucie Cornelie, na tak mimořádně střízlivého člověka, jako jsi ty, projevuješ tu a tam neobyčejně málo zdravého rozumu, třebaže ti byl zcela jistě dán do vínku! Cožpak to nechápeš? Marcus Aemilius Scaurus dává svou ženu bezpochyby hlídat. Zachránil sis zatím tu svou bílou kůžičku jen díky tomu, žes mu neposkytl důkaz, o který by mohl svá podezření opřít.“

Naráz obnažil dlouhé špičáky, nikoli však k úsměvu; na kratičkou nestřeženou chvilku jako by Sulla odložil masku a Aurelia v té vteřině postřehla zcela cizí tvář. Ale – je tomu skutečně tak? Nezahlédla spíš cosi, co žije v něm, v jeho nitru, a co až do této

chvíle neměla příležitost spatřit? Něco, co nemá vůbec lidskou přirozenost, nýbrž tesáky a drápy líté šelmy, navyklé výt na měsíc? Poprvé v životě ji na okamžik obešla skutečná hrůza.

Viditelně se zachvěla – onoho skrývajícího se běsa jako by to zaplašilo a Sullově tváři se navrátila její obvyklá podoba.

„Ale co tedy mám dělat, Aurelie? Existuje vůbec něco, co bych mohl podniknout?“ hořekoval.

„Když jsi mi o ní posledně vyprávěl – jsou to ovšem už dva roky – říkal jsi mi, že ses do ní zamiloval, třebažes ji vlastně viděl poprvé v životě. A to je přece skoro totéž, jako tomu bylo s Julillou, viď? Tím hůř! Ona samozřejmě o Jullile neví nic, doslechla se nanejvýš, že jsi někdy v minulosti měl ženu, která se zabila – což ji k tobě bude tím víc přitahovat. Napovídá to, jaké znamenáš nebezpečí pro ženu, která tě pozná, která se do tebe zamiluje. To je kouzelná vábnička! Ó ne, já myslím, že malá Dalmatica už chuděrka nadobro uvázla v tvých tenatech, ať jsi je rozestřel třeba nevědomky.“

Zamyslela se na okamžik, pak se mu upřeně zadívala do očí. „Nic neříkej, Lucie Cornelie, a nic nedělej. Počkej, až za tebou Marcus Aemilius Scaurus přijde sám. Tak alespoň uvidí, že ses o to nijak nepřičinil. Musíš ale dát dobrý *pozor*, aby nezjistil nic, co by napovídalo nevěru, ať by to vypadalo sebenáhodněji. Pokud budeš doma, nedovol své ženě, aby se vzdalovala z domu, pro případ, že by snad Dalmatica podplatila někoho z tvých sloužících, aby ji vpustili dovnitř. S tebou je problém, ty ženským nerozumíš a nemáš je asi moc rád. Proto si také s nimi nedokážeš poradit, když začnou takhle vyvádět – a ony pak v tobě vyprovokují to nejhorší, co v tobě je. Její manžel za tebou musí přijít sám. Ale moc tě prosím, chovej se k němu laskavě. Bude to pro něho trpká pouť – vždyť se za tebou bude muset vydat v úloze starého manžela mladičké ženy. Ne jako za jejím svůdcem, podnikne tu cestu jen proto, že tys o ni naprosto neprojevil zájem. Za žádnou cenu se nesmíš dotknout jeho hrdosti. Uvaž, že jeho vliv je srovnatelný jen s vlivem Gaia Maria.“ Usmála se. „Já vím, že zrovna s tímhle srovnáním by on asi nesouhlasil, ale přesto je tomu tak. Jestli se chceš stát prétorem, nesmíš si dovolit urazit ho.“

Sulla si vzal sice její radu k srdci, naneštěstí však ne celou; znepřátelil si Scaura, neboť laskavý k němu být nedokázal, nevyšel mu nijak vstříc, nevynasnažil se uchovat Scaurovu pýchu nedotčenu.

Po šestnáct dnů od jeho rozmluvy s Aureliií se nic nedálo, jen se teď bedlivě rozhlížel kolem sebe a pátral po Scaurových slídičích, a dával také dobrý pozor, aby mu neposkytl ani stín příležitosti k domněnce o nějakých záletech jeho manželky. Scaurovi přátelé si mezi sebou vyměňovali kradmé pohledy a skryté úsměšky a stejně se chovali i Sullovi druzi; nebylo pochyb o tom, že už dlouho všechno sledují, ale Sulla jen mhouřil oči.

Nejhorší na tom všem bylo, že po Dalmatice nepřestával toužit, že ji snad i miloval, že jí byl přímo posedlý – anebo všechno trojí dohromady. Znovu prožíval totéž co s Julillou. Bolest, nenávist, chuť obořit se na kohokoli, kdo mu přišel do cesty. Uprostřed snů o tom, jak se s Dalmatikou miluje, ho bleskem přepadala vidina, jak jí láme vaz a jak pak sleduje její groteskní tanec smrti na úplňkem zalitém trávníku v Circeích – ne, ne, takhle přece zabil svou macechu! Stále častěji teď otevíral tajnou zásuvečku skříně, v níž byla uložena maska jeho předka, Publia Cornelia Sully Rufa Rufina, flamina Dialis, a bral do ruky ty nepatrné lahvičky s jedem, krabičku s ochromujícím bílým práškem – s tím, kterým zabil Lucia Gavia Sticha a zápasníka a siláka Hercula Atlanta. Nebo snad je libo jedovaté houby? Těmi přece zahubil svou milenku – to by bylo něco pro tebe, Dalmatiko!

Jenomže od Julilliny smrti uběhlo už mnoho času a přibývalo mu zkušeností, znal už teď také lépe sám sebe; Dalmatiku by nebyl schopen zabít, právě tak jako nedokázal zabít Julillu. S ženami urozeného a starobylého původu nebyla jiná volba než vytrvat až do samého trpkého konce. Jednou – snad – s Dalmatikou dovrší to, co se v této chvíli neodvažoval vůbec započít.

A pak Marcus Aemilius Scaurus zaklepal u jeho dveří, u dveří, na nichž dosud lpěly stopy rukou těch, kdo nyní už nebyli než přízraky, u dveří, z jejichž dřeva jako by kanulo samo zlo. Už samým jejich dotekem se Scaurus cítil pošpiněn a vnímal, že rozmluva bude ještě obtížnější, než se obával.

Usazen v Sullově klientském křesle se odhodlaný stárnoucí muž s trpkostí zadíval na bělostnou kůži hostitele, i když jeho jasné zelené oči jako by usvědčovaly ze lži vrásky v obličeji i lysou lebku. A chtěl, strašně a strašně chtěl, aby sem byl nemusel přijít, aby teď nemusel tolik pokořit svou hrdost, aby nemusel začít hrát tu ohyzdnou frašku.

„Domnívám se, že víš, proč jsem přišel, Lucie Cornelie," řekl Scaurus, hlavu vzpřímenu, s neuhýbavým pohledem. „Myslím, že ano," řekl jen Sulla.

„Přišel jsem se omluvit za chování své manželky a ujistit tě, že učiním všechno, aby tě po téhle naší rozmluvě už nadále neuváděla do trapných situací." Tak! A bylo to venku. A žije, nezemřel hanbou. Jenomže v Sullově chladném, nezaujatém pohledu jako by vytušil jakési lehké pohrdání; snad se ho jen domýšlel, avšak teprve tímto okamžikem se ze Scaura stal Sullův nepřítel.

„Je mi to velice líto, Marku Aemilie." Tak mu přece ještě něco řekni, Sullo! Ulehči to nějak tomu starému bláznovi. Nenech ho tu sedět nad troskami jeho pýchy! Vzpomeň si, co ti radila Aurelia! Ale slova se mu vzpříčila v hrdle. Rojila se mu v hlavě, ale jazyk zůstával strnulý, němý.

„Bude nejlepší – pro všechny, jichž se to týká – když teď z Říma odejdeš. Když se vydáš do Hispánie," řekl Scaurus posléze. „Slyšel jsem, že by Lucius Cornelius Dolabella ocenil, kdyby tam získal na pomoc někoho zkušeného."

Sulla zamrkal přehnaným překvapením. „*Skutečně"?* To jsem ani nevěděl, že je to tam tak vážné! Ovšem, Marku Aemilie, já se teď přece nemohu jen tak sebrat a odjet do Zadní Hispánie. Jsem v senátě už devátý rok, je na čase, abych se ucházel o úřad prétora."

Scaurus polkl, ale pokoušel se i nadále zachovat vlídný tón. „Letos ne, Lucie Cornelie," řekl mírně. „Napřesrok, nebo snad za dva roky. Ale teď musíš z Říma pryč."

„Marku Aemilie, *já* jsem se přece ničeho nedopustil!" Ale ano, Sullo, ovšemže ses dopustil! Právě teď, v tomto okamžiku, kdy Scaura takhle deptáš! „Jsem už třetí rok zralý na úřad prétora, nemám příliš času nazbyt. Budu se o prétorství ucházet letos, takže z Říma odjet nemohu."

„Rozmysli si to ještě, prosím," řekl Scaurus a zvedal se.

„To nemohu, Marku Aemilie."

„Budeš-li kandidovat, Lucie Cornelie, mohu tě ujistit, že ve volbách neprojdeš. A neprojdeš ani napřesrok, ani rok nato," říkal vyrovnaným hlasem Scaurus. „To ti slibuju. A mému slibu můžeš věřit! Odejdi z Říma."

„Opakuji, Marku Aemilie, že nemohu. Je mi velice líto, ale já tu na volby prétorů zůstat musím," řekl Sulla.

A tím to tedy skončilo. Třebaže Marcus Aemilius Scaurus, první senátor, nemálo utrpěl na své *auctoritas* i *dignitas*, zůstalo mu dostatek vlivu a síly, aby docílil, že Sulla se prétorem nestal. Do *fasti* byla namísto něho zapsána jména jiných, zcela bezvýznamných mužů; byla jim společná prostřednost, nedovtipnost, ba tupost; ale nyní ovšem také prétorský úřad.

* * *

Jak to tedy doopravdy bylo, se Rutilius Rufus dozvěděl od své neteře Aurelie; nemeškal a pověděl to Gaiovi Mariovi. Že se Scaurus, první senátor, tvrdě postavil proti tomu, aby se Sulla stal prétorem, bylo všem jasné; méně pochopitelná byla příčina. Zčásti panovalo přesvědčení, že za vším vězí jen to, že se do Sully zbláznila Dalmatica, ale po dlouhém přetřásání převládl pocit, že samo o sobě je to nepostačující důvod. Poté, co své mladičké manželce poskytl Scaurus dostatek času, aby svou chybu nahlédla sama (jak se on vyjádřil), dal s ní celou tu věc do pořádku (laskavě, leč pevně, jak to opět on sám formuloval) a nedělal z ní mezi svými přáteli a na Foru žádné tajnosti.

„Taková věc ji, chudinku, prostě potkat musela," vykládal shovívavě v hloučku několika senátorů, poté co se ujistil, že v doslechu má posluchačů ještě mnohem víc. „Byl bych jí jen přál, aby se jí naskytl někdo jiný než pouhý nohsled Gaia Maria, jenomže … Je to zkrátka takový typický hezounek."

Sehrál to dobře, tak dobře, že znalci z Fora i členové senátu posléze usoudili, že skutečná příčina Scaurova zaujetí proti Sullovi tkví v Sullově dobře známé vazbě na Gaia Maria. Neboť Gaius Marius, poté co dosáhl bezpříkladného šesterého konsulátu, byl na ústupu ze slávy. Dny jeho úspěchů byly ty tam, nedokázal už ani získat dostatečnou podporu, aby mohl kandidovat na censorský úřad. Gaius Marius, ač nazývaný třetím zakladatelem Říma, se nepřidružil k oněm nejpřednějším konsulům, kteří dospěli až k úřadu censora. Přestal být v Římě vůdčí silou, už ho oslavovali nejvýše tak muži třetí majetkové třídy.

Rutilius Rufus si dolil vína. „Ty chceš doopravdy odjet do Pessinúntu?" zeptal se Maria.

„A proč ne?"

„Spíš proč ano? Já bych pochopil, kdyby to byly Delfy nebo Olympia, nebo třeba i Dódóna. Ale *Pessinús?* Taková díra někde uprostřed Anatolie – ve *Frygii!* To nejzaostalejší, nejpověrčivější, nejnecivilizovanější hnízdo na celém světě! Nikde kapka slušného vína, na stovky mil daleko žádná pořádná silnice, leda nějaká ta koňská stezka! Napravo i nalevo nevycválaní pastevci, na hranicích se to hemží divochy z Galatie! Opravdu tě nechápu, Gaie Marie! Nejde ti snad nakonec o to uvidět znovu Bataka, s tím jeho zlatým rouchem a s drahokamy ve vousiskách? Pozvi ho v tom případě raději zpátky do Říma! On by se docela určitě znovu velice rád sešel s těmi našimi svobodomyslnými matronami, co po něm nepřestaly vzdychat od chvíle, kdy z Říma odešel!"

Rutilius Rufus ještě zdaleka nebyl u konce svého patetického projevu, ale Marius i Sulla už se svíjeli smíchy; naráz pominulo tísnivé napětí, které až dosud poznamenávalo jejich setkání, bylo jim spolu najednou volno a dobře, zas mezi nimi zavládla ona stará družnost a shoda.

„Ty se prostě chceš zblízka podívat na krále Mithridata," prohlásil Sulla, a neříkal to jako otázku.

Obočí se zavlnila; Marius se pousmál. „Přihořívá! Pověz mi – jak to, že tě napadlo právě tohle, Lucie Cornelie?"

„Trochu tě už znám, Gaie Marie! Ty jsi přece starý bezbožník, v životě jsem tě neviděl vykonat jinou bohoslužbu než nakopat do zadku pár legionářů anebo posloužit stejným obřadem nějakému tomu nafoukanému vojenskému tribunovi. Existuje jediný důvod, pro který bys byl momentálně ochoten vláčet tu svou starou tlustou tělesnou schránku kdovíkam do anatolských pustin – chceš se na vlastní oči přesvědčit, co se to

vlastně děje v Kappadokii a co s tím má společného král Mithridatés," řekl Sulla. Na rtech mu pohrával úsměv, jaký se na nich neobjevil už celé dlouhé měsíce.

Marius sebou trhl a pohlédl na Rutilia Rufa. „Doufám, že nejsem pro každého tak průhledný jako pro Lucia Cornelia!" Teď byla řada na Rutiliovi Rufovi, aby se ušklíbl. „Moc pochybuju, že by zrovna tohle někdo prokoukl," řekl. „Vždyť jsem ti to spolkl dokonce i já sám, ty mrcho stará neznabožská."

Marius se znovu obrátil k Sullovi a vzápětí už se rozproudila zásadní diskuse o strategických otázkách Říma. „Problém je v tom, že naše zprávy odtamtud jsou zcela na vodě," vykládal se zaujetím Marius. „Chci říct – kdopak z našich trochu schopných lidí se do toho koutu světa za poslední léta vypravil? Samí noví lidé odnikud, kteří nějak došplhali až do úřadu prétora – jenomže na přesnost jejich informací podle mého názoru absolutně není spolehnutí. Co vlastně o těch zemích víme?"

„Velice málo," řekl Sulla plně zaujat tématem. „Proběhlo tam několik vpádů do Galatie, bíthýnský král Níkomédés to zkusil ze západu, Mithridatés z východu. Pak se před pár lety starý Níkomédés oženil s matkou kappadockého krále – je to ještě dítě a ona, pokud se nemýlím, vládla tou dobou jako regentka. A Níkomédés si začal říkat král kappadocký."

„Přesně tak," řekl Marius. „A určitě se mu nelíbilo, když dal Mithridatés jeho ženu zabít a na trůn dosadil zpátky to dítě." Pousmál se. „Najednou už nebyl *Níkomédés, král kappadocký!* Já si stejně neumím představit, jak se mohl domnívat, že mu to u Mithridata projde, vzhledem k tomu, že zavražděná královna byla Mithridatova sestra!"

„A ten její syn tam vládne dodnes jako – och, ta jejich exotická jména! Jako Ariarathés?" otázal se Sulla.

„Jako Ariarathés Sedmý, má-li to být přesně," řekl Marius.

„A co ty si myslíš, že se tam děje?" vyptával se Sulla udiven, jak dobře se Marius zjevně vyzná v těchto spletitých orientálních vztazích.

„Zatím nevím, co si o tom myslet. Snad se neděje nic, mohlo by samozřejmě jít jen o běžné hašteření mezi bíthýnským Níkomédem a pontským Mithridatem. Přesto mám ale pocit, že ten mladý pontský král Mithridatés je mimořádně zajímavý chlap. Rád bych se s ním setkal. Jen uvaž, Lucie Cornelie, že mu není příliš mnoho přes třicet a že mu na počátku jeho vlády patřil pouhopouhý Pontos – a dnes zahrnují jeho državy převážnou většinu zemí na březích Euxinského moře! Všechno mě z toho začíná svědět. Mám takové tušení, že Mithridatés se časem stane hlavním problémem Říma," řekl Marius.

Rutilius Rufus usoudil, že je nejvyšší čas, aby také vstoupil do rozhovoru; postavil prázdný vinný pohár s hlučným bouchnutím na stolek před svým lehátkem a využil prvé odmlky. „Zřejmě se oba domníváte, že Mithridatovi padla do oka naše provincie Asia," pokyvoval hlavou. „Ano, jak by také o ni mohl nestát? Je přímo pohádkově bohatá! A přitom je to snad nejcivilizovanější místo na světě – vždyť byla řecká už dávno předtím, než se Řekové naučili mluvit řecky! V téhle naší asijské provincii přece žil a tvořil *Homér*, dokážete si to vůbec představit?"

„K dokonalé představě mi už chybí, jen aby ses doprovázel na lyru," ušklíbl se Sulla.

„Mluvme vážně, Lucie Cornelie! Moc pochybuju, že by se král Mithridatés zadíval na naši asijskou provincii jen tak žertem – a za žert to nesmíme považovat ani my sami, ba ani když vtipkujeme." Nebrat žertem to, o čem vtipkujeme… Rutilius Rufus se odmlčel, aby náležitě vychutnal svou právě vyřčenou řečnickou lahůdku, ale přišel tím o slovo.

„Není asi pochyb o tom, že se králi Mithridatovi při pomyšlení na naši provincii Asia sbíhají sliny," řekl Marius.

„Jenže je to orientálec," namítl Sulla. „A všichni orientálští králové mají z Říma strach – bál se ho i Jugurtha, který byl Římem ohrožován daleko víc než kdokoli z králů z východu. Jen si připomeňte, kolik urážek a provokací ze strany Říma Jugurtha prostě ignoroval a spolkl, než se konečně pustil do války s námi. Bylo třeba ho k ní doslova přinutit."

„Nu, já bych řekl, že Jugurtha měl válku s námi odjakživa v plánu," řekl Rutilius Rufus.

„S tím nesouhlasím," prohlásil Sulla zamračeně. „Já myslím, že o ní sice snil, ale chápal přitom, že to není nic víc než sen. To my jsme mu válku vnutili, když tehdy Aulus Albinus vtrhl do Numidie za kořistí a za plenem. Tak ostatně většinou všechny naše války začínají! Nějakého našeho velitele, kterému by se neměla svěřovat ani organizace dětského průvodu, posedne touha po zlatě a vydá se plenit – ne v zájmu Říma, ale jen do svého vlastního měšce. Carbonův výpad proti Germánům, Caepionův střet s Germány, Silanův útok na Germány – takový seznam by neměl konce."

„To se ovšem uchylujeme od tématu, Lucie Cornelie," vytkl mu Marius. „Já vím, že jsem odbočil, promiň mi to!" řekl Sulla. Nedal se ale zakřiknout, jen se na svého bývalého velitele omluvně usmál. „Já si totiž myslím, že se tahle situace na východě náramně podobá tomu, co bylo v Africe, ještě než nám Jugurtha vyhlásil válku. Víme všichni dobře, že Bíthýnie a Pontos jsou dávní nepřátelé, a víme také, že jak král Níkomédés, tak i král Mithridatés by velice rádi svá území rozšířili, alespoň v Anatolii. A v Anatolii existují dvě přebohaté země, pro které z těch královských hub kanou sliny – Kappadokie a naše provincie Asia. Ten, kdo získá Kappadokii, bude mít otevřenou cestu do Kilikie a k její nesmírně úrodné půdě. A obsazení naší římské provincie Asia by zase králi pomohlo k neomezenému přístupu na břehy Středního moře, k půlstovce vynikajících přístavů a navíc i k pohádkově bohatému vnitrozemí. Bylo by až nepřirozené, kdyby jakýkoli král po obou těchto územích nezatoužil."

„Nu, s bíthýnským Níkomédem bych si velké starosti nepřipouštěl," přerušil ho Marius. „Ten je za všechny čtyři připoután k Římu a je si toho i vědom. A nemyslím také, že by – alespoň v současné chvíli – byla ohrožena naše římská provincie Asia. Jde o Kappadokii."

Sulla kývl. „Přesně tak. Provincie Asia je římská. A já si nemyslím, že se král Mithridatés od svých ostatních orientálských královských kolegů liší natolik, že by přemohl strach z Říma a vtrhl do téhle naší provincie, ať už je jakkoli mizerně spravovaná. Kappadokie ovšem římská *není.* A třebaže spadá do sféry našich zájmů, zdá se mi, že oba, jak Níkomédés, tak i mladý Mithridatés, dospěli k závěru, že pro Řím je Kappadokie tak trochu z ruky a že má pro něj tak malý význam, že by kvůli ní do války nešel. Je ale pravda, že za tímhle lupem jdou tiše jako zlodějíčkové a schovávají se i se svými skutečnými motivy za všelijaké loutky a příbuzné."

Marius nesouhlasně zabručel. „Neřekl bych, že se ten starý král Níkomédés ženil s královnou regentkou kappadockou nějak potají!"

„To ano, ale dlouho tahle situace netrvala, že? Krále Mithridata to popudilo do té míry, že dal zavraždit svou vlastní sestru! A dosadil zpátky na kappadocký trůn jejího synka, než bys řekl švec."

„Na smůlu je naším oficiálním přítelem a spojencem Níkomédés, a ne Mithridatés!" řekl Marius. „Smůla, že jsem nebyl v Římě, když tohle všechno probíhalo."

„Počkej, počkej!" ozval se nespokojeně Rutilius Rufus. „Bíthýnští králové nesou oficiální titul *přítel a spojenec* už celých padesát let! A během naší poslední války s Kartágem byl naším *přítelem a spojencem* i pontský král. Ale otec tohohle Mithridata přátelství s Římem zmařil, když tenkrát koupil od otce Mania Aquilia Frygii. Řím od těch dob neudržuje s Pontem žádné vztahy. Kromě toho není myslitelné přiznat status

přítele a spojence dvěma panovníkům, kteří jsou navzájem znepřáteleni, pokud by tento status válce mezi nimi neměl zabránit. V případě Bíthýnie a Pontu senát usoudil, že udělit tento status oběma královstvím by vztahy mezi nimi jen dál zhoršilo. A to zase znamenalo, že byl zvýhodněn bíthýnský Níkomédés, jelikož tradice našich vztahů s Bíthýnií je lepší než s Pontem.“

„Prosím tě! Níkomédés musí být senilní dědek!“ utrhl se Marius. „Vládne tam dobrých padesát let, a nebyl už žádné děcko, když mu musel jeho toto nuceně uprázdnit trůn. Hádal bych, že je mu dnes přes osmdesát. A situaci v Anatolii jen komplikuje.“

„Podle tebe hlavně asi tím, že je to senilní dědek, ne?“ Svou otázku doprovodil Rutilius Rufus pohledem očí tak modrých, že přecházely až do nachova, podobně jako zraky jeho neteře Aurelie, a stejně pronikavých – snad jen něco málo shovívavějších. „A nenapadlo tě, Gaie Marie, že i ty a já jsme už dost blízko věku, kdy se o nás začne mluvit jako o senilních dědcích?“

„Nono, jen se mi tu nepoperte!“ popichoval Sulla. „Já ti rozumím, co máš na mysli, Gaie Marie. Níkomédés skutečně zestárnul, ať už je schopen vládnout, anebo ne – ale je fakt, že on opravdu vládnout *umí*. Jeho dvůr je ten nejhelénštější ze všech orientálních královských rodů. Ale přesto všechno ovšem zůstává orientální. To znamená, že jakmile si jednou učurne na boty, sesadí ho jeho syn z trůnu. Proto si také zachoval tolik ostražitosti a lstivosti. Je ovšem současně i svárlivý a nevrlý. Zatímco v Pontu; hned za hranicí, vládne sotva třicátník – zdatný, bystrý, útočný, sebejistý. Ne, od Níkoméda se dá těžko čekat, že by na Mithridata stačil, že?“

„To sotva,“ souhlasil Marius. „Myslím, že můžeme právem předpokládat, že dojde-li ke střetnutí mezi nimi, bude to nerovný boj. Níkomédés si stěží podržel, s čím na počátku své vlády začínal, zatímco Mithridatés je dobyvatel. Máš pravdu, Lucie Cornelie, já toho Mithridata vidět musím.“ Položil se, opřel se o levý loket a napjatě se na Sullu zadíval. „Vydej se tam se mnou, Lucie Cornelie! Pojeď přece! Co tě tu jinak čeká? Další nudný rok v Římě, v senátě bude žvanit Hovnivál a ten jeho Hovňousek se bude navíc naparovat, že svému *tatovi* pomohl domů z vyhnanství.“ Ale Sulla jen zavrtěl hlavou. „Nepojedu, Gaie Marie.“

„Podle toho, co jsem slyšel,“ řekl Rutilius Rufus a lenivě si okusoval kraj nehtu, „tak ten oficiální dopis, kterým byl Quintus Caecilius Metellus Numidicus Hovnivál povolán z vyhnanství na Rhodu nazpět do Říma, podepsali starší konsul Metellus Nepos, a kdo ještě? No Hovňousek, prosím! O tribunovi lidu Quintovi Calidiovi, který to rozhodnutí o návratu prosadil, ani zmínka! Zkrátka je tam podpis toho nejposlednějšího a nejmladšího senátora, který je navíc *privatus!*“

Marius se zasmál. „Chudák Quintus Calidius! Doufám, že mu Hovňousek za všechnu tu snahu a práci alespoň pořádně zaplatil.“ Podíval se po Rutiliovi Rufovi. „Moc se za ta léta nezměnili, ti Caeciliové Metellové, co? Když jsem byl já tribunem lidu, jednali se mnou taky jako s nějakým otrapou.“

„A co jiného sis zasloužil? Jen jsi tenkrát všem Caeciliům Metellům ztrpčoval jejich politické živobytí! A to poté, co už si mysleli, že tě mají v hrsti a na své straně! Och, ten se tenkrát zlobil, ten nebožtík Dalmaticus.“

Sulla sebou trhl, když to jméno zaznělo, a uvědomil si, jak se mu nahrnula krev do tváří. To byl přece její otec, starší bratr Hovniválův. Jakpak se jí asi vede, Dalmatice? Co s ní Scaurus provedl? Ode dne, kdy ho Scaurus tehdy přišel navštívit, už ji nezahlédl. Povídalo se, že má zakázáno opouštět vůbec Scaurův dům. „Mimochodem,“ ozval se, „ze zcela spolehlivého pramene jsem se doslechl, že se Hovňousek bude ženit, a to velice výhodně.“

Rázem bylo po vzpomínání.

„Jak to, že jsem o tom *já* nic neslyšel?“ řekl dotčeně Rutilius Rufus; považoval své vlastní informátory za nejlepší v celém Římě.

„Ale je to tak, Publie Rutilie.“

„Tak mi o tom něco pověz!“

Sulla si vzal další mandli a chvíli ji chroupal, než se opět rozhovořil. „Máš vynikající víno, Gaie Marie,“ řekl a dolil si pohár ze džbánu, který mu postavili na dosah ruky služebníci, ještě než je Marius odeslal z jídelny pryč. Zvolna si pak víno doléval vodou.

„Tak už ho netrap, Lucie Cornelie, prosím tě!“ povzdychl si Marius. „Publius Rutilius je přece největší drbna v celém senátě!“

„To připouštím, ale i to má něco do sebe – jen si vzpomeň, jak vysoce zajímavé dopisy nám posílal, když jsme spolu byli v Africe a v Galii,“ ušklíboval se Sulla.

„*Tak kdo je* to?“ zvolal Rutilius Rufus, který se nemohl dočkat.

„Licinia, mladší z dcer našeho městského prétora – neboli Lucia Licinia Crassa Oratora.“

„To je vtip!“ vydechl Rutilius Rufus.

„Není.“

„Ale vždyť na to ani není dost zralá!“

„Den před svatbou jí bude šestnáct!“

„Odporné!“ zavrčel Marius a svraštil čelo.

„To už je snad doopravdy neomluvitelné!“ řekl Rutilius Rufus s nelíčeným znepokojením. „Věková hranice je přece osmnáct let, a neměl by se z ní slevovat ani den! Jsme přece *Římané*, a ne nějací orientální prznitelé malých holčiček!“

„Nu, Hovňouskovi alespoň není přes třicet,“ poznamenal Sulla. „Co má říkat taková Scaurova manželka?“

„Čím míň se zrovna o tomhle bude mluvit, tím líp!“ odsekl Publius Rutilius Rufus. Jeho hněv zatím opadl. „Víte, ale ten Crassus Orator si přesto zaslouží obdiv. V té jeho rodině sice není o peníze na věno žádná nouze, ale přesto to se svými děvčaty provedl vynikajícím způsobem. Starší si vzala Scipiona Nasiku, to věru nebyla špatná partie, a teď se mladší provdá za Hovňouska, jediného syna a dědice. Mně už to ovšem i se starší Licinií připadalo dosti nehorázné, když ji tenkrát provdali v sedmnácti letech za někoho tak hrubého, jako je Scipio Nasica. Ona se právě teď čeká, jestli to nevíte.“

Marius tleskl, aby přivolal správce. „Půjdete domů, oba! Když se debata zvrhne v takovéhle babské klepy, je to signál, že jsme všechna důležitá témata vyčerpali. Ona se čeká! Tobě by to slušelo někde mezi ženskými v dětském pokoji, Publie Rutilie!“

*** * ***

Na tuto večeři do Mariova domu přivedli účastníci i své děti, a když se společnost rozcházela, všechny už spaly. Jediný Marius mladší mohl setrvat tam, kde usnul; ostatní museli rodiče odnést domů. Venku na ulici už byla připravena dvoje velká nosítka, jedno pro Sullovy děti, Cornelii Sullu a Sullu mladšího, druhá pro tři Aureliiny, Julii starší, které říkali Lia, Julii mladší zvanou Ju-ju a Caesara mladšího. Zatímco dospělí muži i ženy postávali v tlumeném rozhovoru v atriu, vynášela skupina sloužících děti ven do nosítek a pečlivě je do nich ukládala.

Muž nesoucí Caesara nebyl Julii, která děti bezděčně počítala, zprvu nijak povědomý; pak ale náhle ztuhla a křečovitě chopila Aurelii za paži. „To je přece Lucius Decumius!“ hlesla stísněně. „Samozřejmě že je to on,“ řekla překvapeně Aurelia. „Aurelie, to bys snad opravdu neměla!“

„Hlouposti, Julie. Lucius Decumius je pro mě obrovská opora. Mne nečeká krásná cesta domů samými vznešenými končinami, jak moc dobře víš. Musím projít rovnou doprostřed doupat zlodějů, pobertů a jen bohově vědí koho ještě – protože já to ani po těch sedmi letech ještě sama dost dobře nevím! Nestává se často, že bych se dala vylákat takhle mimo dům, ale pokud něco takového podnikám, doprovázejí mě pak vždycky Lucius Decumius a pár jeho bratří. A Caesar mladší nemá moc pevný spánek. Ale když ho přenáší Lucius Decumius, jaktěživ se mi neprobudí."

„Pár jeho *bratří?*" šeptla Julia zděšeně. „Chceš tím říct, že máš doma víc takových Decumiů?"

„Kdepak!" řekla přezíravě Aurelia. „Myslím jeho kolegy z bratrstva křižovatky – jeho druhy, Julie." Vypadala rozzlobeně. „Já opravdu nevím, proč na tyhle rodinné večeře vůbec chodím, i když jen vzácně! Vy snad nikdy nepochopíte, že mám svůj život pevně v rukou a že nemám zapotřebí to věčné vyptávání a opečovávání!"

Julia už nic neřekla, dokud se konečně s Gaiem Mariem neodebrali na lůžko, poté co uspořádala dům, dohlédla na otroky, aby šli spát do svých místností, zamkla vrata vedoucí na silnici a obětovala trojici bohů, kteří střežili každou římskou domácnost – Vestě, bohyni krbu, Penátům, strážcům špižírny, a Larovi Familiaris, rodinnému bůžku.

„Aurelia byla dnes nějaká protivná," řekla pak.

Marius byl unaven, byl to pocit, jaký teď zakoušel častěji než v dřívějších dobách a jenž ho trochu zahanboval. Ale namísto toho, aby udělal, po čem už nesmírně toužil – překulit se na levý bok a usnout – zůstal tedy ležet na zádech, levici vsunul manželce pod hlavu a odevzdaně se chystal na rozmluvu o ženách a jiných domácích problémech. „Ano?" řekl tázavě.

„Nemohl bys zařídit, aby se jí už Gaius Julius konečně vrátil domů? Z Aurelie se pomalu stává přestárlá vestálka, je celá – já nevím, jak to říct! Taková zakyslá. Podrážděná. Nemá v sobě žádnou *šťávu!* Ano, to je to pravé slovo, je jako bez šťávy," říkala Julia. „A to dítě jí taky dává pořádně zabrat."

„Které dítě," zabručel Marius.

„Ten její chlapeček, je mu dvaadvacet měsíců, mladý Caesar. Ovšem, Gaie Marie, ten ti je úžasný! Já sice vím, že se takové zázračné dítě čas od času někde narodí, ale žádné jsem ještě na vlastní oči neviděla, ani jsem neslyšela, že by takové měli někde mezi našimi přáteli. Víš, my matky jsme všechny náramně hrdé, když naši synkové pochopí, co znamená *dignitas* a *auctoritas,* poté co je otcové poprvé zavedou na Forum! Jenomže tenhle drobeček to ví už dnes, třebaže ještě svého tátu ani neviděl! Povídám ti, muži, že ten mladý Caesar je doopravdy výjimečné dítě."

Rozehřívala se; vzpomněla si na cosi dalšího, tak neodbytně ji to pálilo, že sebou začala vrtět a převalovat se. „Och! A taky jsem včera hovořila se ženou Crassa Oratora, Mucií, a ta mi říkala, že se jí Crassus Orator pochlubil, že má klienta se stejně nadaným dítětem, jako je Caesar mladší." Prstem píchla Maria do žeber. „Ty tu rodinu budeš určitě znát, Gaie Marie, protože pochází z Arpina."

Nevnímal takřka nic z toho, co mu až dosud povídala, ale dloubanec spolu s jejím neklidem na lůžku ho teď vyburcovaly natolik, že se otázal: „Z Arpina? A kdo?" Arpinum bylo jeho domovem, byl to kraj jeho předků.

„Marcus Tullius Cicero. Klient Crassa Oratora i jeho synek se jmenují stejně."

„Naneštěstí to jméno skutečně znám. Jsou to nějací naši příbuzní. Taková sudičská rodina! Asi tak před sto lety nás připravili o nějaké pozemky, vyhráli při u soudu. Od té doby s nimi nemluvíme." Víčka mu opět klesla.

„Aha." Julia se k němu přivinula těsněji. „Ale tomu chlapci je teď osm a je tak vynikající, že bude studovat na Foru. Crassus Orator říká, že lidé nevyjdou z údivu. A já myslím, že až bude Caesarovi mladšímu osm, budou lidé také koukat."

„Hmm!“ řekl Marius a zeširoka zívl.

Šťouchla do něho znovu loktem. „Gaie Marie, ty spíš! Probuď se!“

Vmžiku otevřel oči a zabručel. „Chceš si se mnou dát závody kolem Kapitolu?“ zeptal se.

Zachichotala se, ale hned zase pokračovala dál. „Nu, toho malého Cicerona jsem neměla možnost poznat, ale toho svého synovečka, malého Gaia Julia Caesara, jsem zato viděla a můžu ti říct, že snad není… *normální.* Já vím, že se tohle obvykle říkává o lidech s nějakou duševní poruchou, ale proč by se toho slova nedalo použít i naopak, o protikladu takové poruchy?“

„Čím jsi starší, tím jsi upovídanější,“ postěžoval si její udolaný manžel.

Julie to ignorovala. „Mladému Caesarovi ještě nejsou ani dva roky, ale rozumu má na sto let! Umí už říkat i dlouhá a nesnadná slova a dává správně dohromady celé věty – a dokonce už taky ví, co ta dlouhá slova znamenají!“

A Marius se naráz probral. Únava jako by z něho spadla. Pozvedl se a podíval se na svou ženu, na její tvář měkce prosvětlenou plaménkem noční lampičky. Její *synovec!* Její synovec jménem Gaius! To proroctví syrské věštkyně Marthy, které z jejích úst vyslechl hned napoprvé, když se s ní ponejprv setkal v Gaudově paláci v Kartágu! Předpověděla mu přece, že se stane Prvním mužem Říma a že bude sedmkrát konsulem. Jenže, dodala tenkrát, přesto nebude největším ze všech Římanů. *Tím se podle ní má stát synovec jeho manželky jménem Gaius!* A on si tehdy řekl – jen přes mou mrtvolu. Já se nikým zastínit nedám. A teď tu tedy to dítě je, je to živoucí skutečnost.

Ulehl opět, únava se vrátila a projevila se v podobě rozbolavělých údů. Věnoval té bitvě o titul Prvního muže Říma až příliš mnoho času, příliš mnoho energie, příliš mnoho vášně, než aby nečinně přihlížel tomu, jak lesk jeho jména pohasíná, zastíněn nějakým předčasně zralým aristokratem v době, kdy už on, Gaius Marius, bude příliš starý anebo už nebude naživu a nebude tomu moci čelit. Ne! Třebaže svou ženu nesmírně miluje a třebaže si vždy skromně připouštěl, že to bylo právě *její* aristokratické jméno, které mu zajistilo první zvolení konsulem, nesmíří se s tím, že by její synovec, krev její krve, mohl stoupat ještě výš, než se podařilo jemu samému.

Konsulem byl už šestkrát, to znamená, že ho čeká ještě sedmé období. Nikdo z římských politiků nevěří, že by Gaius Marius mohl znovu dosáhnout své někdejší slávy, že by se vrátila ta zlatá léta, kdy ho centurie volily – třikrát z toho *in absentia* – s přesvědčením, že jediný Gaius Marius dokáže zachránit Řím před Germány. Nu, zachránil ho. A jakého vděku se dočkal? Hromadné opozice, nesouhlasu, rozvracení toho, co dokázal. Neutuchajícího nepřátelství Quinta Lutatia Catula Caesara a Metella Numidika Hovnivála, velké a mocné frakce v senátě, kterou spojovalo jedno jediné – touha zbavit se Gaia Maria. Muže zakrnělé rozhledem, byť to byli nositelé velkých jmen, uráželo již samo pomyšlení, že jejich milovaný Řím zachránil jimi pohrdaný *homo novus,* člověk nově přišlý a odnikud – italický sedláček, co neumí ani pořádně řecky, jak to před lety formuloval Metellus Numidicus Hovnivál.

Nu, ještě není všemu konec. Mrtvice sem, mrtvice tam, on, Gaius Marius, se stane konsulem ještě posedmé – a bude to právě *on,* kdo vejde do knih dějepisců jako největší Říman, jehož kdy republika poznala. A nedovolí, aby se do těchto knih před něj vedral nějaký zlatovlasý krasaveček, potomek bohyně Venuše – patricij, jímž Gaius Marius nikdy nebyl, a *Říman,* což rovněž nebylo Gaiovi Mariovi dáno.

„Však já tě srovnám, chlapečku!“ pronesl nahlas a pevně Julii stiskl.

„Co jsi říkal?“ otázala se.

„Za pár dní odjedeme do Pessinúntu, ty, já a náš syn,“ řekl.

Posadila se. „Och Gaie Marie! Doopravdy? To je nádherné! A skutečně nás chceš vzít s sebou?“

„Říkám ti to naprosto vážně. Kašlu na to, jaké jsou v tomhle směru konvence. Budeme pryč dva nebo tri roky, a to je v mém věku už moc dlouhá doba na to, abych ji trávil bez manželky a bez syna. Kdybych byl mladší, pak snad ano. Ale jelikož budu cestovat jako *privatus*, neexistuje žádná formální překážka, proč by mě nemohla doprovázet i má rodina.“ Zasmál se. „Platit si budu totiž všechno sám.“

„Och Gaie Marie!“ Nezmohla se na nic víc.

„Podíváme se do Athén, do Smyrny, do Pergamu, do Níkomédeie a na spoustu dalších míst.“

„I do Tarsu?“ vyptávala se dychtivě. „Ach, já jsem si vždycky tolik přála podívat se do světa!“

Bolest ho stále ještě nepřestala trápit, ale všechno nakonec překonala ospalost. Víčka se přivírala, brada poklesávala.

Julia ještě chvilku švitořila, vyčerpala všechny superlativy, seděla a celá šťastná si objímala kolena. Obrátila se ke Gaiovi Mariovi s něžným úsměvem. „Miláčku, já bych tě…,“ hlesla tiše.

Odpovědí jí bylo zachrápnutí. Dvanáct let už byla dobrou manželkou, a tak jen zavrtěla hlavou, stále ještě s úsměvem, a obrátila se na pravý bok.

Poté, co Manius Aquillius udusil poslední doutnající jiskřičky povstání otroků na Sicílii, vracel se domů ne sice jako triumfátor, ale přesto s nesporným nárokem, aby mu senát přiznal právo na ovaci. O povolení k triumfu samozřejmě žádat nemohl, to plynulo z povahy protivníka, jejž tvořili pouzí zotročení civilisté, a nikoli vojáci nepřátelského státu; občanské války a války s otroky představovaly zvláštní oddíl římského vojenského kodexu. Být vyslán senátem k potlačení občanských nepokojů sice neznamenalo o nic menší poctu a o nic méně důležitou výpravu než tažení proti cizí armádě a cizímu nepříteli, avšak vojevůdci se přesto právo na uspořádání triumfu nepřiznávalo. Triumf byl v podstatě způsob, jak se římskému lidu prakticky předváděly výdobytky tažení – zajatci, ukořistěné peníze, kořist všeho druhu, od zlatých hřebů z palácových vrat poražených králů až po svazky skořice a sáčky kadidla. Neboť ať bylo plenem získáno cokoli, vše nakonec obohatilo pokladnice Říma, a lid tak měl na očích, jak užitečná a výnosná věc je válka – pokud byl člověk Římanem a pokud Řím ve válce zvítězil. Ale ze zlikvidovaných občanských nepokojů a z potlačených povstání otroků žádný plen neplynul, za těchto bojů se dalo jen a jen tratit. Majetek, který naloupili vzbouřenci a který byl dobyt zpět, bylo nutno vrátit právoplatným vlastníkům; stát neměl nárok ani na podíl z něho.

A tak se zrodily ovace. Podobně jako triumf spočívaly v průvodu, a to stejnou trasou; vojevůdce však nejel v triumfálním voze, neměl nalíčenou tvář, neměl na sobě triumfální zbroj; nezazněl při nich hlas trub, jen méně impozantní pištění fléten; a namísto býka obdržel Veliký Bůh jako oběť ovci, čímž byl na obřadu stejně zkrácen jako vítězný vojevůdce.

Ovace Mania Aquillia nicméně plně uspokojila. Když už bylo po ní, zaujal znovu své místo v senátě, a když měl k něčemu jako konsulár – bývalý konsul – zaujmout stanovisko, dostával přednost před jinými konsuláry stejného postavení, kteří ovšem za sebou neměli oslavu triumfu ani ovaci. Stín provinění jeho otce, rovněž Mania Aquillia, který ulpíval i na něm, ho zprvu zbavoval naděje, že by mohl dosáhnout úřadu konsula. Tváří v tvář určitým nesporným faktům se žije dosti těžko; takovým faktem v tomto

případě bylo, že otec Mania Aquillia odprodal za válečných zmatků po smrti pergamského krále Attala III. víc než polovinu fryžského území otci nynějšího krále Mithridata pontského, za hotové a ve zlatě, které vzápětí vstrčil do vlastního měšce. Po právu by se bylo toto území mělo stát součástí římské provincie Asia, neboť král Attalus svou říši odkázal Římu. Nevyvinutá Frygie s obyvatelstvem tak zaostalým, že se nehodilo ani za otroky, se nezdála být Maniovi Aquilliovi staršímu příliš velkou ztrátou pro Řím. Ovšem vlivní mužové v senátě mu tento skutek neprominuli, stejně tak jako nezapomněli tento čin Maniovi Aquilliovi mladšímu, když vstupoval do politické arény.

Dosáhnout úřadu prétora znamenalo pro mladého Aquillia urputný boj a stálo ho to mnoho z pontského zlata, neboť otec nebyl ani dost *šetrný, ani* dost prozíravý. Jakmile se tedy před Maniem Aquilliem mladším otevřela jeho velká příležitost, rychle se jí chopil. Když tehdy Germáni v Zaalpské Galii zcela potřeli onen povedený párek vojevůdců, Caepiona a Mallia Maxima, a když se užuž zdálo, že se pohrnou dolů údolím Rhodanu a dál do Itálie, byl to prétor Manius Aquillius, jenž navrhl, aby byl Gaius Marius zvolen konsulem *in absentia*, a získal tak imperium nezbytné k odvrácení této hrozby. Gaia Maria si tímto činem nemálo zavázal – a Gaius Marius mu poskytnutou sl*užbu ochotně* oplácel.

Výsledkem bylo, že Manius Aquillius sloužil pod Mariem jako jeho legát a sehrál pak nemalou úlohu v porážce Teutonů u Aquae Sextiae. On to byl, kdo přinesl zprávu o tomto nesmírně potřebném vítězství do Říma, a byl pak také zvolen mladším konsulem v roce Mariova pátého konsulátu. Po roce konsulského úřadu táhl v čele dvou výtečně vycvičených legií svého dosavadního vojevůdce na Sicílii, aby tam vypálil zanícenou ránu otrocké vzpoury, která bolavěla už řadu let a představovala mimořádné nebezpečí pro zásobování Říma obilím.

Po návratu domů, po své ovaci, doufal, že bude zvolen censorem, jakmile nadejde čas k obměně dosavadní dvojice. Jenomže oni skuteční držitelé moci v senátě a na Foru vyčkávali toliko na pravý okamžik. Gaius Marius byl po Saturninově pokusu zmocnit se Říma sám odstaven a Manius Aquillius se náhle ocitl zcela bez zastánce. Byl obviněn z vyděračství a pohnán před soud velice vlivným tribunem lidu, jenž měl mocné příznivce a přátele mezi porotci i předsedy nejvyšších soudních tribunálů – Publiem Serviliem Vatiou. Nebyl to sice nikdo z patricijských Servilíů, avšak přesto pocházel z důležité plebejské nobility. A hodlal to dotáhnout daleko.

Soud probíhal na Foru, ve stísněném ovzduší; přispělo k tomu několik okolností, především oněch pár dnů Saturninovy revolty. Všichni doufali, že po jeho smrti už bude konec násilí na Foru, konec vraždám magistrátů; násilí nicméně přetrvávalo dál, docházelo i k vraždám; hlavní příčinou byly snahy Hovňouska, syna Metella Numidika Hovnivála, o zúčtování s různými z nepřátel jeho nyní už rehabilitovaného tatíčka. Díky usilovné snaze docílit otcova návratu do vlasti si Metellus mladší získal o něco důstojnější cognomen, než byl dosavadní Hovňousek – nazýval se nyní Quintus Caecilius Metellus Pius – Pius značilo v tomto případě tolik co Poslušný. A když byl boj o otcovu repatriaci dobojován, umínil si Hovňousek, že teď budou pro změnu trpět Hovniválovi nepřátelé. Včetně Mania Aquillia, až příliš zřejmého Mariova stoupence.

Účast v plebejském shromáždění byla nevalná, takže místo, které shromáždění stanovilo pro zasedání tribunálu soudícího případ vyděračství, obstoupila jen nevelká hrstka diváků a posluchačů.

„Celá ta věc je od samého základu směšná," řekl Publius Rutilius Rufus Gaiovi Mariovi, když dorazili, aby vyslechli jednání posledního dne procesu s Maniem Aquilliem. „Šlo přece o válku proti otrokům! A já moc pochybuju, že od Lilybaea až po Syrákúsy se našla vůbec nějaká kořist – a neříkej mi, že se ti chamtivci na Sicílii,

všichni ti statkáři a obilnáři, nedívali Maniovi Aquilliovi bedlivě na prsty! Ten neměl možnost stopit ani jeden jediný bronzový peníz!“

„Tohle všechno je stejně jen způsob, jak se mi chce Hovňousek dostat na kůži,“ potrhl rameny Marius. „Manius Aquillius to dobře ví. Platí teď za to, že mě podpořil.“

„Ale taky ovšem platí za to, že jeho otec zašantročil větší část Frygie,“ řekl Rutilius Rufus.

„To máš pravdu.“

Jednání probíhalo novou formou stanovenou zemřelým Gaiem Serviliem Glauciou, jenž prosadil zákon navracející tento tribunál cele jezdcům. Senátoři se před tribunálem nadále mohli objevit leda jako obžalovaní. V předchozích dnech už byla nominována porota složená z jedenapadesáti nejpřednějších římských podnikatelů, prošla oponenturou a byla zvolena; své úvodní proslovy přednesla jak obžaloba, tak i obhajoba a byli vyslechnuti svědci. Nyní, poslední den jednání, měl dvě hodiny hovořit zástupce obžaloby, tri hodiny měl ke své závěrečné řeči obhájce a porota pak měla neprodleně vyslovit svůj výrok.

Servilius Vatia se ve jménu státu činil, nebyl to špatný advokát a měl dobré asistenty; avšak obecenstvo, jehož dnes přibylo, si nepochybně přišlo poslechnout především těžké zbraně – advokáty vedoucí Aquilliovu obhajobu.

Prvý promluvil šilhavý Caesar Strabo, mladý, břitký, mimořádně dobře školený a od přírody nadaný darem vytříbeného projevu. Následoval ho muž, jehož vyjadřovací schopnosti byly takové, že si přímo jako cognomen získal označení *řečník* – byl to Lucius Licinius Crassus Orator. A Crassa Oratora pak vystřídal další muž s takovýmto oceněním obsaženým již přímo ve jméně – Marcus Antonius Orator. K získání tohoto cognomina nestačila jen schopnost suverénního slovního projevu na veřejnosti; pojmenování vystihovalo i prokázané a výjimečné znalosti všech náležitostí rétoriky – všeho, co k ní patřilo a co bylo formulováno přesnými pravidly. Crassus Orator měl přitom o něco dokonalejší právní průpravu, Antonius Orator zase lepší dikci.

„O slabý vlas v jeho prospěch,“ řekl Rutilius Rufus, když skončil Crassus Orator a slova se ujal Antonius Orator.

Dočkal se jen zabručení; Marius se soustředil na řeč Antonia Oratora, chtěl se ujistit, že nevyhodil nadarmo peníze. Neboť advokáty této kvality si samozřejmě neplatil Manius Aquillius sám, a každý *o* tom také věděl. Náklady obhajoby hradil Gaius Marius. Podle zákona a zvyklostí advokát sice žádný honorář vyžadovat nemohl, nic mu ovšem nebránilo přijmout dar chápaný jako ocenění dobře vykonané práce. A jak republika zrála a stárla, nikdo už se nepozastavoval nad tím, že advokáti dostávají různé dárky. Zprvu to byla umělecká díla nebo části nábytku; jestliže ovšem advokát neměl prostředků nazbyt, musel tyto darované umělecké předměty a nábytek odprodávat. Časem dospěl vývoj až k tomu, že darem byl přímo peněžní obnos. Nikdo o tom samozřejmě nemluvil a všichni se tvářili, jako by k ničemu takovému nedocházelo.

„Jak krátká je vaše paměť, občané porotci!“ hřímal Antonius Orator. „Jen se přeneste v myšlenkách o pár nedlouhých let nazpět, do oné doby, kdy naše milované Forum Romanum zaplnily zástupy naší chudiny, *capite censi*, s břichy stejně prázdnými, jako byly prázdné i jejich truhlice na obilí. Nevybavujete si, jak někteří z vás,“ – mezi porotci byl dobrý půltucet velkoobchodníků obilím – „nemohli na tu trošku pšenice, co ještě zbývala ve vašich sýpkách, nasadit cenu nižší než padesát sesterciů za *modius? A* zástupy *capite censi* den za dnem narůstaly, upíraly na nás zraky a z jejich hrdel se začal ozývat temný repot. Neboť Sicílie, naše obilnice, ležela v troskách, stala se pravou Íliadou běd –“

Rutilius Rufus chytil Maria za paži a rozčileně vykvikl. „No tohle! Aby už jednou ty zloděje slov červi žrali! To je moje vlastní metafora! Íliada běd – to jsem si přece vymyslel já! Pamatuješ, Gaie Marie, jak jsem tohohle krásného obratu užil v dopise, který jsem ti před lety posílal do Galie? A jak jsem musel strpět, že mi ho pak ukradl Scaurus? Dnes se ho už používá docela běžně, ale jeho autorství přitom přisuzují Scaurovi!“

„*Tace!*“ odsekl Marius stroze, neboť chtěl slyšet, co říká Marcus Antonius Orator.

„ – o to bědnější, že byla i bídně spravována. A my přece všichni víme, kdo měl tu bídnou správu na svědomí, nebo snad ne?“ Ostrým pohledem očí modrých až do nachova spočinul na mimořádně nepřítomně se tvářícím obličeji v druhé řadě porotců. „Mám vaši paměť trochu osvěžit? Mladí bratři Lucullové ho pak volali k odpovědnosti, zbaven občanství musel do vyhnanství. Mám na mysli samozřejmě Gaia Servilia Augura. Celé čtyři roky se na Sicílii už nesklízela úroda, když tam tehdy dorazil náš loajální konsul Manius Aquillius. Dovolte, abych vám připomněl, že ze Sicílie pochází víc než polovina našeho obilí.“

Tiše se mezi ně vsunul Sulla, kývl na pozdrav Mariovi a hned pak obrátil pozornost k Rutiliovi Rufovi, stále ještě zlostně nasupenému. „Jak stojí proces?“

Rutilius Rufus jen odfrkl. „Nu, pokud jde o Mania Aquillia, těžko říct. Porota pase po jakékoli zámince, jen aby ho mohla uznat vinným, a podle toho to asi dopadne. Má se z něho stát exemplární případ pro všechny ostatní nerozumy, kteří by si usmysleli podporovat Gaia Maria.“

„Mlč! *Tace!*“ zavrčel znovu Marius.

Rutilius Rufus se vzdálil z jeho doslechu, Sullu táhl za sebou. „Ty se teď taky ani zdaleka tak nehrneš, abys Gaia Maria podpořil, viď, Lucie Cornelie?“

„Já si potřebuju zajistit svou další dráhu, Publie Rutilie, a moc pochybuju, že bych to dokázal právě podporou Gaia Maria.“

Rutilius Rufus dal kývnutím najevo souhlas s touto nezvratnou pravdou. „Ano, to ovšem je pochopitelné. Jenomže, příteli, on si to nezaslouží! On teď potřebuje, abychom my, kdo ho známe a kdo si ho vážíme, stáli při něm!“

Ťal do živého; Sulla se nahrbil a usykl. „Tobě se to mluví! Ty jsi konsulár, svoje sis už užil! Ale já ne! Jestli chceš, můžeš si o mně klidně myslet, že jsem zradil, ale já ti přísahám, Publie Rutilie, že se o svou budoucnost postarat dokážu! A bohové ať jsou milostiví těm, kdo se mi postaví do cesty.“

„Včetně Gaia Maria?“

„Včetně jeho.“

Na to už Rutilius Rufus neřekl pranic, jen v beznaději zavrtěl hlavou. I Sulla chvíli mlčel a pak řekl: „Slyšel jsem, že Keltiberové v Přední Hispánii teď našemu správci dělají takové potíže, že si s nimi už málem neví rady. Dolabellu v Zadní Hispánii natolik zaměstnávají Lusitani, že mu není schopen nijak odlehčit. Vypadá to tak, že se Titus Didíus bude muset do Přední Hispánie vydat ještě v době svého konsulátu.“

„To je skoro škoda,“ řekl Rutilius Rufus. „Mně se jeho styl líbí, i když je to taky *homo novus.* Ale konečně jsme se zase jednou dočkali rozumných zákonů – a dokonce z konsulského křesla.“

Sulla se ušklíbl. „Copak? Ty snad nevěříš, že tyhle zákony vymýšlel spíš náš milovaný první konsul Metellus Nepos?“

„Nevěřím tomu o nic víc než ty, Lucie Cornelie. Co vlastně z toho mála zákonů, co kdy Caecilius Metellus povil, si kladlo za cíl zlepšit spíš mechanismus vlády než jeho vlastní postavení? Ty dva Didiovy zákonečky jsou zrovna tak důležité, jak jsou prospěšné. Už nebudeme prohánět návrhy zákonů nahonem skrze sněmy, protože napříště musí mezi zveřejněním návrhu zákona a hlasováním o něm uplynout plné tři

dny *nundin.* A už se také nesmějí nesourodé záležitosti směšovat do jednoho zákona, který je pak zmatený a k ničemu. Opravdu, pokud by se bylo letos nic dalšího dobrého v senátu a v komitiích nepovedlo, můžeme být spokojeni alespoň s těmihle Didiovými zákony," řekl se zadostiučiněním Rutilius Rufus.

Jenomže Sullu zákony Tita Didia nijak nezaujaly. „To je všechno hezké, Publie Rutilie, ale tys mi zřejmě nerozuměl! Pokud se Titus Didius vydá do Přední Hispánie spořádat ty Keltibery, půjdu s ním jako jeho starší legát. Už jsme o tom spolu hovořili a on je víc než pro. Bude to dlouhá a tvrdá válka, takže bude i kořist, a kromě toho prospěje i pověsti. Kdoví? Velel bych možná i armádě."

„Vojenskou pověst už máš přece od dřívějška vynikající, Lucie Cornelie."

„Jen se ale podívej na všechno to svinstvo, co mi od té doby provádějí!" rozhořčil se Sulla. „Oni prostě velice rychle zapomínají, všichni ti pitomci, co chodí k urnám a co mají víc peněz než rozumu v palici! A výsledek? Catulus Caesar, ten by byl nejradši, kdybych byl po smrti, jen abych někdy neotevřel zobák o té vzpouře tenkrát, a Scaurus mě zase trestá za něco, co jsem věru neprovedl." Obnažil zuby. „Ať si na mě ti dva raději dají pozor! Protože jestli někdy dospěju k přesvědčení, že mě zrovna oni navždycky zbavili možnosti usednout na slonovinové křeslo, postarám se, aby litovali, že se vůbec narodili."

A tomu bych věřil, pomyslel si Rutilius Rufus a zamrazilo ho. Och, tohle je nebezpečný chlap! Bude líp, když odtud zmizí. „Jen jeď s Didiem do Hispánie," řekl. „Máš pravdu, je to ta nejlepší cesta k úřadu prétora. Začneš nanovo, získáš si novou slávu. Je jen škoda, že se neucházíš o zvolení kurulským édilem. Ty jsi přece rozený divadelník, dal bys určitě dohromady báječné hry! A pak bys už v prétorských volbách docílil drtivého vítězství."

„Na kurulského édila nemám dost peněz."

„Gaius Marius by ti je rád dal."

„Tomu neřeknu. Ať mám, co mám, mám to svou zásluhou. Nikdo mi nic nedal – musel jsem si to *vzít.*"

Rutiliovi Rufovi se při těchto slovech ovšem znovu vybavily pověsti, které dal Scaurus šířit o Sullovi v době jeho kampaně před volbou prétorů; že zavraždil svou milenku, aby získal peníze nutné k vstupu mezi jezdce, a že pak zavraždil i svou macechu, aby dosáhl senátorského censu. Rutilius Rufus byl celkem nakloněn takovéhle povídačky přejít stejně jako obvyklé pomluvy o obcování s matkami a se sestrami a s dcerami, o prznění chlapců, o zálibě v jídlech z exkrementů. Jenomže čas od času Sulla něco prořekne, a člověk pak nestačí přemýšlet…

V tribunálu nastal šum; Marcus Antonius Orator spěl k závěru.

„Ten, kdo tu před vámi stojí, věru není žádný průměrný muž!" zvolal. „Máte před sebou Římana, neobyčejného Římana, vojáka – chrabrého vojáka! – vlastence, člověka, jenž věří ve velikost Říma! Dovede si kdokoli z vás představit, jak právě tento muž utrhává poslední sousto od úst nějakému sedláčkovi? Nebo jak odírá služebnictvo o jeho *asy?* Či snad jak si s mečem v ruce vynucuje na pekaři bochníček chleba? A ptám se vás dál, občané porotci! Doslechli jste se tu o nějakých obrovských zpronevěrách, o vraždách a znásilněních a loupežích? Ne! Museli jste tu poslouchat všelijaké pidimužíky fňukající, že přišli o deset bronzových mincí, o knihu, či dokonce o úlovek ryb!"

Nadechl se a naráz vyhlížel ještě mohutnější, nádherná antoniovská figura s kudrnatými bronzovými vlasy, s příjemně jednoduchou tváří beze stopy vzdělanecké rafinovanosti. Všichni porotci ho do jednoho fascinovaně sledovali.

„Uchvátil je," prohlásil Rutilius Rufus uklidněn.

„Mne spíš zajímá, co s tou uchvácenou porotou teď hodlá provést," zbystřil pozornost Sulla.

Ozval se hromadný povzdech, ulekané výkřiky. Neboť Antonius Orator se v této chvíli na Mania Aquillia před celou porotou prudce vrhl! Serval z něho togu, pak popadl oběma rukama Aquilliovu tuniku u výstřihu, rozerval ji, jako by byla jen sestehovaná, a naráz stál Manius Aquillius před tribunálem oděn pouze bederní rouškou.

„Jen se podívejte!" zaburácel Antonius. „Je tohle snad alabastrová kůžička bez jediného chloupečku, hledíte snad na *saltatrix tonsu,* vyholeného teplouše? Nebo na přetékající pupek pecivála, který byl zalezlý někde v závětří? Ne! Vidíte dobře! A to, nač se díváte, jsou opravdové *jizvy!* Celé tucty šrámů z války. Je to totiž tělo *bojovníka,* vojáka každým coulem, statečného a čestného, toho nejřímštějšího z Římanů, velitele, kterému Gaius Marius tolik důvěřoval, že mu svěřil velení obchvatu, jímž Manius Aquillius vpadl protivníkovi do zad! Je to tělo chlapa, který se neodpotácel s nářkem z bitvy, když dostal ránu mečem, ani když mu kopí projelo stehnem anebo když mu vržený balvan vyrazil dech! Je to tělo člověka, který přemohl všechna zranění a dál pobíjel naše nepřátele!" Advokát rozpřáhl paže, a pak je nechal opět sklesnout. „Dost už. Pověděl jsem vám toho snad už opravdu dost. Žádám vás o váš výrok," řekl úsečně.

Výrok zněl *absolvo.*

„Komedianti, všichni dohromady!" odfrkl si Rutilius Rufus. „Jak mu mohli porotci zrovna tohle spolknout? Tunika se trhá, jako by byla z papíru, a on tam pak najednou stojí v *bederní roušce,* u samého Jova! Copak vám to nic neříká?"

„Že to měl Antonius s Aquilliem předem všechno domluveno," řekl s širokým úsměvem Marius.

„A mně to říká, že Aquillius asi nemá na to, aby si tam před ně mohl troufnout stoupnout *bez* té bederní roušky," řekl Sulla.

Když dozněl společný řehot, řekl Rutilius Rufus Mariovi: „Lucius Cornelius povídal, že potáhne s Titem Didiem do Přední Hispánie? Co ty na to?"

„Já myslím, že je to ta nejlepší věc, jakou může Lucius Cornelius udělat," řekl Marius klidně. „Quintus Sertorius se uchází o zvolení vojenským tribunem, takže předpokládám, že i on se vydá do Hispánie."

„Nezdá se, že by tě to překvapovalo," řekl Sulla.

„Nepřekvapuje. Zítřkem už to tažení nebude žádným tajemstvím. Senát je svolán k zasedání do Bellonina chrámu. A tam odhlasujeme Titu Didiovi svolení, aby proti Keltiberům zasáhl vojensky," řekl Marius. „Je to dobrý chlap. Solidní voják a schopný velitel. Zejména když proti sobě má právě Galy, ať už jsou z jakéhokoli kmene a národa. Ano, Lucie Cornelie, zlepšíš si své vyhlídky v příštích volbách daleko víc tím, když se vydáš do Hispánie jako legát, než kdybys harcoval bohové vědí kde po Anatolii s nějakým *privatem.*"

Příští týden se *privatus* vydal do Tarenta, aby se nalodil k cestě do Pater – částečně dezorientován a ve zmatku, neboť s sebou bral manželku a syna, což bylo cestování, s jakým až dosud neměl zkušenosti. Jako voják byl zvyklý chrlit rozkazy týlu a cestovat nalehko a tak rychle, jak dokázal. Jenomže manželky, jak nyní Gaius Marius zjišťoval, měly o cestování docela jinou představu. Julia se rozhodla vydat se na tuto pouť s polovinou své domácnosti včetně kuchaře specializovaného výhradně na dětskou stravu, pedagoga pečujícího o Maria mladšího a komorné, která dokázala divy s Juliinými vlasy. Přibalila všechny hračky Maria mladšího, všechny

jeho učební pomůcky, oděvy pro všemožné příležitosti a nejrůznější věcičky, o nichž byla přesvědčena, že mimo Řím nebudou k mání.

„Jsme jen tři, ale máme víc zavazadel a služebnictva, než když se parthský král stěhuje ze Seleukeie na Tigridu na léto do Ekbatany," hudroval Marius, když po třech dnech putování po Via Latina nedospěli dál než do Anagnie.

Vydržel to však ještě další tři týdny do chvíle, kdy se zmoženi vedrem doplahočili po Via Appia do Venusie a nemohli tam nalézt dostatečně velký hostinec, který by pojal všechna jejich zavazadla a všechno služebnictvo.

„Už toho mám dost!" rozkřikl se, když odeslali méně potřebné sloužící a nepotřebné věci do jiné hospody a když se mu podařilo uchýlit se s Julií do jakéhos takéhos soukromí, jaké bylo lze v rušném zájezdním hostinci na Via Appia vůbec nalézt. „Buď se okamžitě zbavíš všeho, co naléhavě nepotřebujete, anebo pojedete s malým Mariem do Kum a léto strávíte tam. Nejedeme do žádných pustin, takže nám v nejbližších pár měsících všechny tyhle krámy absolutně nebudou scházet! A tolik lidí kolem sebe také nepotřebujeme! Speciální kuchař jen pro malého Maria! Já se ti divím!"

Julii bylo horko, byla vyčerpaná a na pokraji pláče; z vytoužené báječné cesty se stala noční můra, ne a ne se z ní probrat. Když to ultimatum uslyšela, měla v prvním okamžiku sto chutí této příležitosti využít a vrátit se do Kum; jenže pak si uvědomila ta léta před sebou, po která by Maria nespatřila, léta, po která by on nespatřil svého synka. A také léta, kdy by Marius kdovíkde v cizině a bez pomoci mohl utrpět další záchvat mrtvice.

„Gaie Marie, já jsem ještě nikdy nikam necestovala, jen do našich vil v Kumách nebo v Arpinu. A kdykoli jsem se vydávala s malým Mariem do Kum nebo do Arpina, putovali jsme přece vždycky takhle. Já ti rozumím. A hrozně ráda ti vyhovím." Opřela si hlavu o hřbet ruky a potají si setřela slzu. „Potíž je v tom, že ani v nejmenším nevím jak."

Až do té chvíle si Marius neuměl představit, že by jeho manželka připustila, že je něco nad její síly! Pochopil, jak těžké pro ni bylo přiznat to, objal ji, přivinul k sobě a políbil ji do vlasů. „Netrap se, já to zařídím," řekl. „Ale pokud to má zůstat na mně, tak s jednou podmínkou."

„S jakoukoli, Gaie Marie, všechno ti splním."

„Ať teď vytřídím cokoli, o čem si budeš myslet, že bys přece jen potřebovala, ať pošlu domů kohokoli, koho bys ty chtěla vzít s sebou – ani hlesnout, Julie! Ani slovíčko! Rozumíš?"

Radostně si povzdychla, přitiskla se k němu ještě úžeji a odevzdaně zavřela oči. „Rozumím," řekla.

Od té chvíle cestovali rychle a dobře, a jak Julia zjistila, v překvapivém pohodlí. Kdekoli se naskytla příležitost, přespávali na svých cestách příslušníci římské šlechty v soukromých vilách, buď v těch, které náležely jejich přátelům, anebo i u cizích lidí, kde jim spolehlivě otevíraly dveře doporučující dopisy; byla to pohostinnost poskytovaná na oplátku a tak ochotně, že host nemusel trpět pocitem vetřelce. Jakmile ovšem minuli Beneventum, museli se už spokojit s noclehy v hostincích, a jak si Julia nyní uvědomovala, do žádného z nich by se byli v původním počtu a s dosavadními zavazadly naprosto nevměstnali.

I nadále panovalo nelítostné vedro, neboť jižní část poloostrova byla suchá a kolem hlavních cest neskýtal stín sebemenší stromeček, avšak díky rychlejšímu tempu, jímž nyní postupovali, ubylo alespoň na její jednotvárnosti. Častěji už také nacházeli místa, kde bylo možno osvěžit se vodou – tůňku v řece anebo i nějaké městečko z vepřovic a s

plochými střechami, které se díky řemeslnému a obchodnímu ruchu povzneslo natolik, že jim bylo s to nabídnout lázně.

Přesto však posléze uvítali úrodnou zeleň bující od dob řecké kolonizace na příbřežních pláních okolo Tarenta. Město bylo nevelké, spíše řecké než římské, a zdaleka už ne tak významné jako v dobách, kdy představovalo jižní konec Via Appia. V současné době již pokračoval provoz po prodloužení této silnice dál do Brundisia, hlavního přístavu pro další cestu z Říma do Makedonie lodí. Tarentum, jež se spartánsky prostými, oslnivě bílými domy výrazně odráželo od blankytu moře, bujné zeleně polí a rezu a šedi horských vrcholů, uvítalo slavného Gaia Maria s neobyčejnou vřelostí. Ubytováni byli v příjemně chladivém domově hlavního ethnarchy, jímž v této době byl už ovšem římský občan, okázale dávající najevo, že je mu milejší, když ho nazývají raději *duumvirem* než *ethnarchou.*

I na ostatních zastávkách podél silnice Via Appia se Marius pokaždé setkával s předními muži obce, aby s nimi pohovořil o Římu, o Itálii a o trvale napjatých vztazích mezi Římem a jeho italskými spojenci. Tarentum byla kolonie s latinským právem, jeho nejvyšší úředníci – byli dva a nesli titul *duumviri* – zastávaným úřadem získávali římské občanství pro sebe i pro své potomky.

Avšak kořeny městečka byly řecké, bylo stejně starobylé anebo spíše ještě starší než Řím sám; kdysi to bývala výspa Sparty a v jeho kultuře i zvycích stále přetrvával starý spartánský duch.

Mezi obyvateli nižších vrstev pak vládla, jak Marius zjistil, silná nevraživost vůči nově vzniklému Brundisiu, z níž také vyplývaly vřelé sympatie s osudy italských spojenců.

„Až příliš mnoho vojáků z řad italských spojenců už padlo v římských taženích. A padli proto, že těmhle armádám veleli naprostí pitomci," vykládal ethnaracha Mariovi rozezleně. „O jejich statky se teď nemá kdo starat, není kdo by se postaral o výchovu jejich synů. A docházejí už i peníze – v Lukánii, v Samniu, i v Apulii! Italští spojenci jsou povinni své pomocné legie nejen vyzbrojit, ale pak ještě Římu uhrazovat i náklady na jejich výživu a potřeby v poli! Ale proč, Gaie Marie? Proto, aby si Řím udržoval volný průchod mezi Italskou Galií a Hispánií? K čemu je to těm lidem v Apulii nebo v Lukánii dobré? Kdy to může být k jakému užitku třeba nám? Kvůli tomu snad, aby mohl Řím dovážet obilí ze Sicílie a z Afriky, aby měl čím nasytit římská ústa? Když pak nastane hladomor, kolik z toho obilí se dostane do samnitských úst? Už je to hezká řádka let, co Římané v Itálii naposledy odváděli Římu nějakou přímou daň. Ale my v Apulii, v Kalábrii, v Lukánii a v Bruttiu platíme Římu daně pořád, nikdy jsme nesměli s daněmi polevit, nebo dokonce přestat. Měli bychom být Římu asi vděčni za vybudování silnice Via Appia – nebo by za ni spíš mělo být vděčno Brundisium. Ale kdy sem naposledy vyslal Řím správce téhle silnice, aby ji dal trochu do pořádku? Je na ní jeden úsek – však jste přes něj určitě jeli – kde voda po průtrži mračen vymlela jámu až na samé silniční lože, je tomu už *dvacet let!* A opravil ji někdo? Ne. A bude opravena? Ne! Ale přesto od nás Řím vyžaduje a vybírá daně a poplatky, odvádí naše mladé muže do svých válek bohové vědí kde v cizině, a oni v nich umírají! A než se pak nadějeme, už strčí nohu mezi dveře nějaký Říman a naše pozemky jsou ty tam. Přivede si sem houf otroků, aby se mu starali o jeho obrovská stáda, k práci je nutí ukované do řetězů, na noc je zamyká jako vězně, a když mu pomřou, koupí si jiné. Nic tady neutratí, nic tu neinvestuje. Nevidíme ani sestercius ze všeho toho, co si tu nahrabe, naše lidi nezaměstná. Nejen že náš blahobyt nijak nezvyšuje, on ho přímo ohrožuje. Nastal čas, Gaie Marie, aby se k nám Řím začal chovat líp, aby nás nechal žít!"

Marius trpělivě naslouchal tomuto dlouhému a upřímnému výlevu, snad nejpřesněji formulované verzi problému, o němž se opakovaně hovořilo všude, kde jen se na své cestě po Via Appia zastavil.

„Udělám, co budu moci, Marku Porcie Cleonyme," řekl zasmušile. „Snažím se o to ostatně už hezkou řádku let. To, že jsem se v této snaze nesetkal s větším úspěchem, je zaviněno především tím, že na rozdíl ode mě většina členů senátu, zejména ti v nejvyšších vládních funkcích, málo cestuje, že nehovoří přímo s lidmi a na místě a že – v tom jim pomoz sám Apollo! – neužívají svých očí k vidění. Ty jistě víš, jak často jsem já sám znovu a znovu brojil proti neodpustitelnému plýtvání životy vojáků našich římských armád. A zdá se – alespoň já si to myslím – že časy, kdy našim armádám mohli velet vojenští ignoranti, jsou už v podstatě za námi. Jestli to až dosud římskému senátu neměl odvahu říct nikdo, tak *já* ano. Od té doby, co *homo novus* Gaius Marius předvedl všem těm římským šlechtickým diletantům, co to znamená být v čele vojska, pozoruji, jak dnes senát daleko ochotněji svěřuje svou armádu tomu, kdo je sice *homo novus,* ale má nesporné vojenské kvality."

„To je všechno hezké, Gaie Marie," řekl na to jen Cleonymus, jenomže mrtvé nám z popela nikdo nevzkřísí a syny nám na zpustlé statky taky nevrátí."

„Já vím."

Když jejich loď vyplouvala na moře a rozvinula velkou čtvercovou plachtu, sledoval Gaius Marius, opřen o zábradlí, jak se Tarentum i vjezd do rejdy proměňují v modravý opar a posléze ztrácejí v nicotě. A přemýšlel o trampotách italských spojenců. Dělám to já snad proto, že jsem byl sám tak často označován za Italika – za Neřímana? Anebo to je tím, že přes všemožné chyby a slabůstky jsem si přece jen zachoval smysl pro spravedlnost? Anebo je kořen v tom, že prostě nesnáším to otřesné břídilství, tu trestuhodnou neschopnost, jež za vším vězí? O jedné věci byl však nezvratně přesvědčen: že přijde den, kdy italští spojenci za toto všechno předloží Římu svůj účet. Kdy budou požadovat plné římské občanství i pro toho nejposlednějšího muže na celém italském poloostrově, ba snad i v Italské Galii.

Ze zamyšlení ho vytrhl radostný smích; otočil se od zábradlí a uviděl, jak se jeho synek honosí, že je skutečný mořeplavec, neboť loď teď uchvátila čerstvá bríza a špatný námořník by už byl dávno blinkal. I Julia vyhlížela spokojeně, plná důvěry.

„Všichni z naší rodiny jsou na moři jako doma," řekla, když se k ní Marius přidružil. „Jedině můj bratr Sextus trpívá mořskou nemocí, asi kvůli svému špatnému dechu."

Loď plující do Pater putovala stále touž trasou a její zisky plynuly právě tak z osobní dopravy, jako z přepravy ostatního nákladu, a tak mohla Mariovi nabídnout i jakous takous kabinu; přesto však, když posléze vystupovali v Patrách na břeh, byla tomu už i Julie zjevně ráda. Marius zamýšlel plout dál Korintským zálivem, Julia však nechtěla pokračovat v cestě, dokud nepodniknou pouť po souši do Olympie.

„Připadá mi zvláštní," říkala za jízdy na oslíku, „že největší Diova svatyně na světě je zrovna v takovém zastrčeném koutě Peloponnésu. Nevím proč, ale vždycky jsem se domnívala, že Olympia je přímo na úpatí Olympu."

„Takže si to teď trochu upřesníš," řekl Marius. Všechno ho sice už pálilo, aby co nejdříve dorazil do provincie Asia, neměl však to srdce, aby Julii odepřel tyto zjevně toužebně očekávané zážitky. Putování s manželkou se ovšem příliš nekrylo s jeho představami, jak plně vychutnat radosti cestování.

V Korintu pak nicméně ožil. Když Mummius před padesáti lety toto město vyplenil, odvezl s sebou všechny jeho poklady do Říma. Obec se pak už nikdy plně nevzpamatovala. Četné domy schoulené kolem úpatí skály zvané Akrokorint byly opuštěné a zvolna se rozpadaly, jen jejich dveře se přízračně pohupovaly sem a tam.

„Tohle je jedno z míst, kde jsem měl v úmyslu usídlit své veterány," řekl Marius lítostivě, když procházeli ulicemi chátrajícího města. „Jen se podívejte! Přímo to tu volá po nových obyvatelích. Spousta orné půdy, jeden přístav na egejském břehu, druhý na jónském, všechny předpoklady, aby tu vzniklo vzkvétající emporium. A co mi pak provedli? Prohlásili ten můj zákon za zrušený."

„To proto, že ho navrhoval Saturninus," řekl Marius mladší.

„Ovšem. A protože ti mezci v senátě vůbec nepochopili, jak důležité by bývalo dát vojákům z *capite censi* při propuštění z armády kousek vlastního pozemku. Nezapomínej, Marie synku, že *capite censi* nevlastní vůbec nic, nemají peníze ani pozemky! Otevřel jsem jim dveře do římské armády, obstaral jsem tak Římu čerstvou krev v podobě té třídy občanů, která až do té doby nebyla nikdy k žádnému užitku. A vojáci z *capite censi* ukázali, že si tuhle důvěru plně zaslouží – v Numidii, u Aquae Sextiae, u Vercell. Bojovali stejně dobře anebo i líp než voják starého typu, což tehdy ještě vesměs byl majetný člověk. Jenže tyhle mé chudé vojáky nebylo přece možné jen tak propustit a poslat je zpátky na ulici, mezi římskou spodinu! Bylo třeba osídlit jimi nějaké území. Bylo mi jasné, že první ani druhá třída občanů nikdy nepřipustí, abych je usazoval na římských veřejných pozemcích v Itálii, takže jsem inicioval zákony, podle nichž měli být usídleni na místech, jako je tohle, na územích hladovějících po nových obyvatelích. Byli by sem vnesli kus Říma a zajistili by nám plně přátelské vztahy. Vůdcové senátu a jezdečtí předáci ovšem naneštěstí soudí, že Řím by měl zůstat čímsi ojedinělým a že by se jeho životní styl neměl vyvážet kamkoli do světa."

„To měl přece na svědomí Quintus Caecilius Metellus Numidicus," řekl Marius mladší pohrdavým tónem; vyrostl v domě, kde se toto jméno nikdy nevyslovovalo s láskou nebo s obdivem, o to častěji však s dalším přívěskem, *Hovnivál*. Mladý Marius se ovšem měl na pozoru, aby se neprořekl před matkou, třebaže i ona znala prapůvod té přezdívky – scénu, kdy Marius s druhy – ještě jako mladí vojáci – při jakési půtce v táboře před hispánskou Numantií vyváleli Metella v prasečím hnoji.

„A kdo ještě?" zeptal se ho Marius.

„Marcus Aemilius Scaurus, první senátor, a Gnaeus Domitius Ahenobarbus, pontifex maximus, a pak taky Quintus Lutatius Catulus Caesar a Publius Cornelius Scipio Nasica a…"

„Výborně! To stačí. Poštvali všechny své klienty a ti zorganizovali v senátě frakci, na kterou jsem byl i já krátký. A pak, loňského roku, dali většinu Saturninových zákonů vymazat z desek."

„Jeho obilní zákon a taky jeho pozemkový zákon," dodával Marius mladší, který si s otcem teď, co byli pryč z Říma, velice dobře rozuměl a bažil po pochvale.

„Kromě prvního obilního zákona – toho, podle něhož se moji vojáci z *capite censi* usadili na ostrovech u Afriky," řekl Marius."

„Což mi připomíná něco," přerušila je Julia, „co už ti dlouho chci říct."

Marius významně pokynul očima směrem k Mariovi mladšímu, ale Julia bez ohledu na to pokračovala.

„Jak dlouho chceš ještě tam na tom ostrově držet Gaia Julia Caesara? Nemohl by se už konečně vrátit?" otázala se. „Už kvůli Aurelii a kvůli dětem by měl být zase doma."

„Jenomže já ho na Cercině potřebuji," řekl stroze Marius. „On sice není žádný rozený velitel, ale nikdo z vyslaných pověřenců na žádném pozemkovém programu nepracoval tak usilovně a tak dobře jako Gaius Julius. Dokud je tam on, postupují práce kupředu, stížností je minimálně a výsledky jsou přímo skvělé."

„Ale je na Cercině už velice dlouho!" bránila se Julia. „Celé tři roky!"

„A vypadá to na další tři roky." Nezdálo se, že by byl Marius ochoten ustoupit. „Ty dobře víš, jak jsou pozemkové projekty zdlouhavé, kolik práce to znamená –

vyměřovat, zkoumat, stanovovat náhrady, řešit problém za problémem – a překonávat místní odpor. Gaius Julius tu práci dělá se svrchovanou obratností. Ne, Julie! Už ani slovo o tom! Gaius Julius zůstane tam, kde je, dokud svůj úkol neskončí."

„To tedy lituji jeho ženu i jeho děti."

Její soucit však byl zcela zbytečný; Aurelia byla se svým údělem zcela spokojena a svého manžela takřka nepostrádala. Ne že by ho nemilovala anebo že by pomíjela své povinnosti manželky; pravým důvodem bylo to, že dokud byl pryč, mohla všechno, co podnikala, dělat beze strachu. Nemusela se bát jeho nesouhlasu, jeho kritiky anebo – kéž by k tomu nikdy nedošlo! – jeho výslovného odporu či docela zákazu, aby ve svém díle pokračovala dál.

Když se vzali a když se nastěhovali do většího ze dvou přízemních bytů v insule, velkém činžovním domě, který byl jejím věnem, zjistila Aurelia, že její manžel od ní očekává, že povede stejný život, jakým žili v soukromé vile na Palatinu. Ušlechtilý, výlučný – a trochu bezcílný. Byl to životní styl, který tak neopatrně napadla v rozhovoru s Luciem Corneliem Sullou. Život tak nudný a tak bez vzruchů, že časem nevyhnutelně vedl k hledání milostných dobrodružství. Ke svému zděšení a ke své lítosti Aurelia shledala, že Caesar je zaujat proti jakémukoli jejímu kontaktu s přemnoha nájemníky obývajícími devět poschodí jejího činžáku, že je rozhodnut přenechat vybírání nájemného realitní agentuře a od ní že očekává, že se omezí jen na stěny jejich poměrně stísněného vlastního bytu.

Gaius Julius Caesar byl ovšem aristokrat ze starobylé rodiny s předlouhou tradicí a záhy na něho dolehly vlastní povinnosti. Vázán jak sňatkem, tak i nedostatkem peněz na Gaia Maria, začal Caesar svou veřejnou dráhu v jeho službách jako vojenský tribun, až se posléze po volbě kvestorem a po svém přijetí do senátu stal členem pozemkové komise, pověřeným organizací usídlování veteránů z c*apite censi* Mariovy armády na ostrově Cercina v africké Malé Syrtě. Všechny tyto povinnosti ho odváděly pryč z Říma, první z nich nedlouho po jeho sňatku s Aurelií. Byl to svazek uzavřený z lásky a byl požehnán dvěma dcerami a *synem; otec* ovšem nebyl ani u toho, když přišly na svět, ani je neviděl vyrůstat. Krátká návštěva doma, která měla za následek další Aureliino těhotenství, a už zase odjížděl na celé měsíce, ba někdy i na roky.

V době, kdy si veliký Gaius Marius bral za ženu Caesarovu sestru Julii, byla domácnost Julia Caesara děda u konce s penězi. Jinak tomu bylo v rodové větvi Caesarova strýce, kde prozíravá adopce, k níž včas předal svého nejstaršího syna, poskytla fondy dostačující k tomu, aby se oba zbývající synové této větve mohli jednou ucházet o úřad konsula; nové jméno adoptovaného syna znělo Quintus Lutatius Catulus Caesar. Jenomže Caesarův otec (děd Caesar, jak se mu ještě teď, dlouho po jeho smrti říkalo) musil zaopatřit dva syny a dvě dcery, a jeho jmění by bylo stačilo sotva pro jediného syna ze všech čtyř dětí. Pak však dostal onen skvělý nápad a vyzval nesmírně bohatého, třebaže zcela neurozeného Gaia Maria, aby si jednu z jeho dcer vzal za manželku. A bylý to Mariovy peníze, které pak uhradily věno obou dcer a za něž bylo pro jejich bratra Gaia Julia Caesara zakoupeno šest set jiter půdy u Bovill, víc než dostatečné pozemkové vlastnictví, aby mu umožnilo vstup do senátu. Byly to Mariovy peníze, které pomohly odstranit z cesty i veškeré další překážky členům mladší větve Caesarů, větve Caesara děda.

Julius Caesar, syn Julia Caesara děda, v sobě nalezl dostatek cti i spravedlivosti, aby za to dokázal být upřímně vděčný, třebaže jeho starší bratr Sextus se takovým pocitům vzpíral a po svém sňatku se své rodině postupně odcizoval. Julius Caesar dobře věděl,

že bez Mariových peněz by se byl nedostal ani do senátu a že by jeho budoucí potomci zůstali bez vyhlídek na politickou dráhu. Ba dokonce by byl bez Mariových peněz nikdy ani nedostal souhlas oženit se s krásnou Aureliií, dcerou z aristokratického a bohatého domu, o niž se ucházel kdekdo.

Kdyby byli na Maria naléhali, byl by se jistě uvolil koupit Juliovi Caesarovi a jeho ženě Aurelii soukromý dům někde na Palatinu nebo v Carinách; Aureliin strýc a současně i její nevlastní otec ji dokonce nemálo přemlouval, aby užila svého značného věna na koupi takové vily. Ale mladá dvojice namísto toho uposlechla rady Caesara děda a luxusu života v takovémto soukromí se prozatím vzdala. Aureliino věno bylo investováno do nákupu insuly, činžovního domu, kde by mladí manželé mohli setrvat až do doby, kdy vzestup na politické dráze Caesarovi umožní zakoupit si vlastní dům v lepší čtvrti. A najít nějakou lepší čtvrť nebylo příliš těžké, neboť Aureliina insula ležela v samém srdci Subury, nejlidnatějšího a nejchudšího římského obvodu vklíněného do údolí mezi pahorky Esquilinem a Viminalem – hemžící se spoustou člověčenstva všech možných ras a vyznání, s příměsí Římanů čtvrté a páté třídy a *capite censi.*

Avšak Aurelia právě zde, v suburské insule, jako by našla samu sebe. Jakmile Caesar odejel a skončilo její první těhotenství, vrhla se do nového života a celým srdcem i myslí usilovala stát se plnohodnotnou domácí paní. Zbavila se realitních agentů, sama vedla knihy, nájemníci se vbrzku stávali jejími přáteli a zároveň jejími klienty. Počínala si obratně, zvládala rozumně a bez bázně všechny nastalé problémy, od vandalismu až po vraždy, a donutila dokonce i bratrstvo křižovatky, které mělo v jejím domě sídlo, aby se začalo chovat, jak náleží. Toto sdružení, složené převážně z místních mužů, mělo – s oficiálním požehnáním městského prétora – pečovat o náboženské blaho a o zařízení související s velkou křižovatkou, která se nacházela přímo na nároží Aureliiny trojúhelníkovité stavby – o kašnu, vozovku, chodníky, o svatyňky Larů křižovatky. Kustodem kolegia a vůdcem jeho členů byl jistý Lucius Decumius, Říman jak se patří, třebaže jen ze čtvrté třídy. Když Aurelia převzala řízení insuly do svých rukou, zjistila, že Lucius Decumius a jeho druzi vlastně provozují ochranářské řemeslo a že terorizují obchodníky v okruhu mnoha mil. Učinila tomu přítrž a během času se s Luciem Decumiem i spřátelila.

Neměla dost mléka na kojení, a tak její děti kojily ostatní ženy z její insuly; pootevřela tak těmto svým třem malým aristokratickým patricijům dvířka do světa, o němž by za normálních okolností neměli ani tušení. Výsledkem bylo, že dávno předtím, než mohla vůbec začít jejich formální výuka, už všichni víceméně hovořili řecky, hebrejsky, syrsky, několika galskými nářečími a třemi druhy latiny – latinou svých předků, latinou chudiny a argotem specifickým jen a jen pro Suburu. Viděli na vlastní oči, jak žije římská spodina, ochutnali veškeré pokrmy, které se těšily mimořádné oblibě cizinců, a tykali si s lotříky z taverny kolegia křižovatky a úředně schváleného bratrstva Lucia Decumia.

A nic z toho jim nemohlo v žádném směru ublížit, o tom byla Aurelia pevně přesvědčena. Nebyla přitom žádný reformátor ani obrazoborec a důsledně a pevně dodržovala veškeré zásady dané jí jejím původem. Vedle nich však v ní žila upřímná láska k poctivé práci a hluboký zájem o všechno lidské. A zatímco si kdysi, v závětří svého dětství a mládí, vytkla za ideál a příklad statečnou a těžce zkoušenou Cornelii, matku Gracchů, kterou považovala za největší ze všech Římanek, upínala se nyní s přibývající zralostí k hmatatelnějším a cennějším oporám – především ke zdrojům svého vlastního zdravého rozumu. A tak neviděla nic špatného v mnohojazyčném žvatlání svých tří malých plnokrevných římských patricijů, považovala to za vynikající průpravu pro poznání skutečnosti, že ti, mezi něž se teď vmísili, nikdy nepoznají a nepochopí, jak nebetyčné výšiny znamená už od narození urozený původ.

Čeho se však Aurelia vskutku obávala, byl návrat Gaia Julia Caesara, jejího manžela a otce jejích dětí, jenž ve skutečnosti neměl příležitost úlohu otce a manžela převzít. Horoucnější sblížení by ho snad bylo něčemu z obou těchto rolí přiučilo, jenomže Gaius Julius Caesar se jen těžko zbavoval jisté upjatosti, a o tom, že by dospěl až ke skutečně důvěrným vztahům, se nedalo ani snít. Jako Římanka své třídy Aurelia nevěděla nic o ženách, k nimž se bezpochyby čas od času utíkal, aby ukojil své základní potřeby, a ani se o to nezajímala, třebaže poznala ve svých stycích s životem svých nájemníků, jak dokáže ženy jiného společenského zařazení žárlivost na jejich partnery vybičovat k záchvatům vřískotu, ba i k vraždě. Ne že by Aurelia dokázala takovouto žárlivost plně pochopit, nicméně ji však brala na vědomí. Děkovala jen bohům, že sama byla vychována tak, aby jí nepropadala a aby lépe ovládala své city; nevnímala přitom, že existuje i mnoho žen její vlastní vrstvy, které trápí stejná muka žárlivosti a neukojenosti.

Ne, až se jednou Caesar vrátí nadobro domů, budou potíže. V tom směru neměla Aurelia nejmenší pochyby. Odložila si však tyto starosti až na den, kdy skutečně nastanou, a těšila se z toho, co je – nedělala si zatím pražádné starosti o své tři malé patricije ani o to, kterým jazykem si právě toho dne umanuli rozprávět. Koneckonců, cožpak se totéž vlastně dennodenně neodehrává na Palatinu a v Carinách, kde ženy svěřují své potomky do péče chův ze všech možných koutů světa? Tam se ovšem nevyhnutelné důsledky prostě nebraly na vědomí, zametly se kamsi pod skříň; i děti samy se postupně naučily umění tajit, co vlastně cítí k děvčatům a ženám, které znaly mnohem důvěrněji než své vlastní matky.

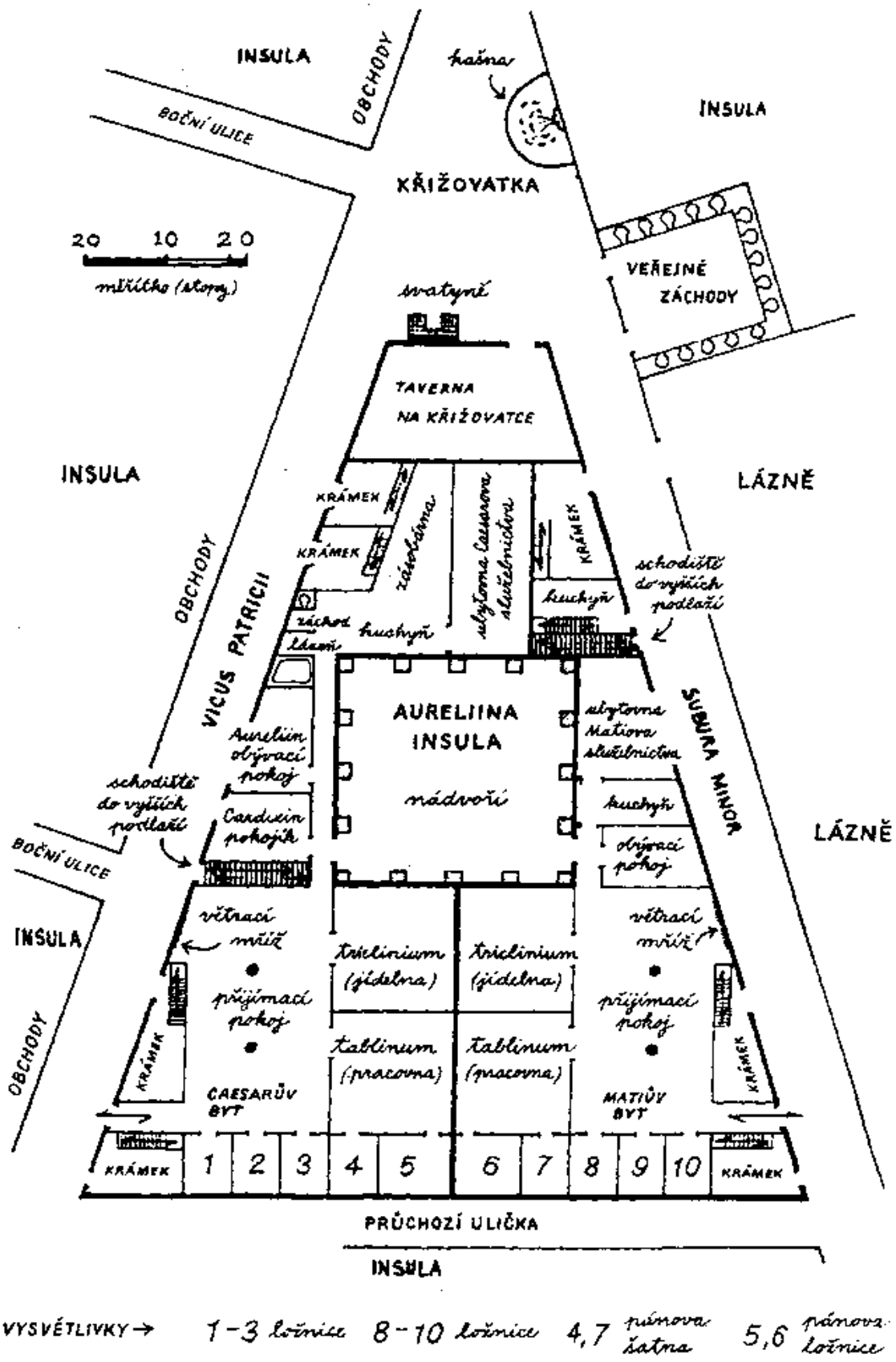
Malý Gaius Julius byl ovšem zcela mimořádný a velice nejednoduchý případ; i ženu tak bystrou, jako byla Aurelia, občas až zamrazilo tušením jakési neznámé hrozby, kdykoli se začala zamýšlet nad tímhle svým jediným synkem, nad jeho schopnostmi, nad jeho budoucností. Na oné večeři u Gaia Maria se přiznala Julii a Aelii, že ji to mnohdy dohání až na pokraj zdravého rozumu, a byla teď ráda, že tuto svou slabinu netajila, neboť právě z této rozmluvy vyplynul Aeliin návrh, aby byl malý Gaius Julius už teď svěřen do péče pedagoga.

O geniálních dětech Aurelia samozřejmě cosi slýchala už dříve, předpokládala však vždycky, že přicházejí na svět kdesi v prostších a nuznějších poměrech, než je senátorská rodina; jejich rodiče chodívali za Markem Aureliem Cottou, jejím strýcem a nevlastním otcem, vyprosit si prostředky na to, aby jejich mimořádně bystré dítě získalo lepší podmínky pro vstup do života, než by mu byli sami dokázali dopřát – a oplátkou nabízeli sami sebe i své dítě za doživotní klienty. Cotta jim vždy rád vyhověl, šťasten při pomyšlení, že on a jeho synové budou mít k dispozici služby tak nadaného člověka. Zároveň však byl Cotta i člověk rozumný a praktický, jak se Aurelia kdysi přesvědčila, když vyslechla, co o tom říká své manželce Rutilii.

„Tyhle zázračné děti naneštěstí málokdy dorostou do věku, kdy by mohly ty

přísliby také splnit. Buď se v nich ten časný plamen rozhoří až příliš jasně a ony pak

brzy také pohasnou, vychladnou, znehybní, anebo je posedne přílišná domýšlivost, a ta

je zničí. Pár z nich ovšem přece jen dospěje až do stáří, kdy mohou být užiteční. A

pokud se toho dočkají, má v nich člověk hotový poklad. Proto také nikdy pomoc jejich rodičům neodmítám.“

Co si Cotta s Rutilii – Aureliinou matkou – myslí o svém zázračném vnukovi Caesarovi mladším, se Aurelia nedozvěděla, neboť před nimi jeho předčasný vývoj tajila, jak jen mohla – vůbec jim chlapce raději neukazovala. Snažila se *vlastně malého Caesara utajit přede všemi.* V jednom směru ji jeho nadání vzrušovalo, vnukalo jí všemožné sny o jeho budoucnosti. Ale ze všech ostatních hledisek ji hluboce skličovalo. Kdyby tak byla dokázala odhalit i jeho stinnější stránky a slabůstky, byla by si s ním snad poradila lépe; jenomže kdo na světě – ani vlastní matku nevyjímaje – dokáže rozpoznat takovéto rysy u dítěte, kterému nejsou ještě ani dva roky? Dřív než ho pozvedne do výše, aby uspokojila zvědavost světa, chtěla se toho o něm víc a dopodrobna sama dozvědět, chtěla si jím být jista. A trvale ji kdesi v pozadí mysli trýznila obava, že hoch v sobě nenajde dost síly a samostatnosti, aby unesl, čím ho štěstěna tak rozmařile obdařila.

Byl velice citlivý, tolik už o něm věděla; a bylo tedy snadné ho zranit. Ale dokázal se rychle opět vzpamatovat, měl v sobě jakousi neznámou a nepochopitelnou radost z bytí, jakou ještě nikdy a nikde nepoznala. Ono nadšení, které v sobě ukrýval, neznalo mezí a jeho prudký duševní vývoj bažil po nových a nových vjemech. Pohlcoval všechno poznatelné, asi jako kdyby obrovitá ryba do sebe vpíjela všecek obsah moře, v němž žije. Co ji trápilo nejvíc, byla jeho důvěřivost, jeho dychtivost spřátelit se se všemi a s každým, jeho netrpělivost nad jejím návykem vyčkat, zvažovat, přemýšlet, který se mu snažila vnuknout, tak aby nepropadl představě, že svět je tu jen k uspokojování jeho tužeb a potřeb – aby pochopil, jak je plný i lidí nedobré vůle.

Jenomže – nebylo vlastně směšné rozebírat takhle pouhé batole? Vždyť jeho prudký mentální vývoj přece vůbec neladil s objemem zkušeností! Pro tuto chvíli se malý Caesar stále ještě podobal houbě, která do sebe vsákne jakoukoli vláhu, do níž ji ponoříme. Chlapec ovšem – pokud něco nebylo dostatečně tekuté – nelenil drtit to a rozmělňovat, aby to přece jen dokázal nasát. *Měl* samozřejmě své slabiny, jenomže ani jeho matka neuměla odhadnout, zda jsou trvalé povahy anebo zda jde jen o přechodnou fázi onoho nesmírného poznávacího procesu. Byl líbezný a dobře si toho byl vědom, dokázal na tuhle strunu zahrát a omotat si lidi kolem prstíčku. Tak jak to činil například se svou tetou Julií, obzvlášť náchylnou podléhat jeho lstím.

Aurelii bylo nějak proti mysli vychovávat z něho chlapce, jenž by se utíkal k tak nedůstojným praktikám, jako je působení pouhým zevnějškem. Aurelia sama kouzlem líbeznosti obdařena nebyla a pohrdala lidmi, kteří jím vládli, neboť byla přečasto svědkem, jak snadno získávají to, po čem baží, a jak málo si váží dosaženého, poté co se ho zmocnili. Líbeznost pro ni byla symptomem plytkosti, lehkomyslnosti, nepříslušela podle ní tomu, kdo má být mužům vůdcem. Malý Caesar se této čaromoci bude muset zbavit, nebyla by mu k ničemu dobrá v jednání s muži ani v žádné z oněch oblastí, kde platí především důslednost a ostatní římské ctnosti. Byl to navíc i velice hezký hoch – což byla další nepříliš vítaná kvalita. Ale kterak vymazat krásu z půvabné tváře, zejména když jí byli bohatě nadáni i oba rodiče?

Důsledkem těchto obav, které nakonec nemohlo rozptýlit nic jiného než plynoucí čas, bylo to, že si navykla být na chlapečka velmi přísná, nenalézala pro jeho prohřešky omluvu tak snadno, jako když se něčím provinily jeho sestry, sypala na rány spíš sůl, než aby mu je pofoukala, velice rázně ho kárala a okřikovala.

*** * ***

Vyhledat vhodného pedagoga, který by se mohl ujmout péče o dítě, jež by vlastně ještě po řadu let mělo být v rukou žen, sám o sobě nebyl úkol, který by přesahoval Aureliiny síly, naopak, zalíbil se jí. Sullova manželka Aelia ovšem byla zásadně proti tomu, aby se koupil nějaký otrok s takovouto kvalifikací, což Aurelii výběr ztížilo. S manželkou Sexta Caesara, Claudií, nežila v příliš vřelých vztazích, takže jí vůbec nepřišlo na mysl jít se radit s ní. Kdyby býval měl svého pedagoga Mariův syn, byla by se naproti tomu zcela jistě obrátila o radu právě k Julii, jenomže Maria mladšího jakožto jedináčka posílali raději do školy, aby neměl nouzi o kamarády svého věku. Podobně to ostatně měla prapůvodně v úmyslu zařídit i Aurelia s malým Caesarem, až by do tohoto stáří dospěl; teď už ovšem nahlížela, že tato varianta nepřichází v úvahu. Ve škole by byl její syn pro všechny střídavě idolem a pak zase terčem posměchu, a nic z toho by mu nebylo k prospěchu.

A tak si Aurelia zašla za svou matkou, Rutilií, a za matčiným jediným bratrem, Publiem Rutiliem Rufem. Už mnohokrát jí strýc Publius pomohl, dokonce i ve věci jejího manželství; byl to on, kdo v situaci, kdy se seznam jejích nápadníků neúnosně rozrostl samými vznešenými jmény, poradil, aby nechali vybrat ji samotnou, koho si chce vzít. Pokud by si snad byla vybrala špatně, bývala by to jen její vina, a navíc se tak alespoň snížila hrozící případná nevraživost odmítnutých nápadníků vůči jejím mladším bratrům.

Odvedla všechny tři děti nahoru do židovského poschodí činžáku, jež bylo v celém onom přelidněném a hlučném domě jejich nejmilejším útočištěm, a odebrala se v nosítkách a v doprovodu Cardixy, své galské arvernské služebné, do domu svého nevlastního otce. Při návratu už měl samozřejmě čekat Lucius Decumius a pár jeho druhů, až Aurelia vykročí z domu na Palatinu, a doprovodit ji pak na zpáteční cestě; neboť tou dobou se už bude stmívat a suburské šelmičky se začnou vydávat na lov.

Aureliino tajnůstkářství, s nímž až dosud mimořádné nadání svého synka skrývala, bylo natolik úspěšné, že bylo zprvu dosti nesnadné přesvědčit Cottu, Rutilii a Publia Rutilia Rufa, že by její chlapeček, sotva dvouletý, už potřeboval pedagoga. Až po delším trpělivém vysvětlování a poté, co zodpověděla bezpočet nedůvěřivých dotazů, začala její rodina konečně nahlížet, že Aurelia stojí před skutečným problémem.

„Já o žádném takovém vhodném chlapíkovi teď nevím," řekl Cotta a prohraboval si řidnoucí vlasy. „Tví nevlastní bratři Gaius a Marcus jsou už v rukou rétorů a mladý Lucius chodí do školy. Já osobně bych považoval za nejlepší obrátit se na některého ze skutečně dobrých obchodníků s otrockými pedagogy – na Mamilia Malcha nebo Duronia Postuma. Ovšem ty trváš na tom, že by to měl být svobodný člověk, takže věru nevím, co ti poradit."

„Strýčku Publie, ty tu sedíš a už dlouho nic neříkáš," řekla Aurelia.

„Neříkám!" vyhrkl bezelstně onen pozoruhodný muž.

„Znamená to snad, že ty bys o někom věděl?"

„Možná. Ale nejdřív bych rád malého Caesara viděl, a to v prostředí, kde si budu moci utvořit nějaký vlastní názor. Tys ho zatím pěkně schovávala, ty má neteřičko, a já si neumím představit, proč vlastně."

„Je to mazel," řekla láskyplně Rutilia.

„Jsou s ním problémy," pravila hochova matka bez jakékoli sentimentality.

„Nu, pak je nejvyšší čas, abychom se tam společně vydali a toho malého Caesara trochu okoukli," řekl Cotta, jenž začínal tloustnout a sípavě se zadýchával.

Jenomže Aurelia zděšeně zalomila rukama a zatěkala z jedné tváře na druhou tak ztrápeným a zničeným pohledem, že všechny až polekala. Znali ji od narození, ale nikdy ji zatím neviděli dostat se do situace, v níž by si nevěděla rady.

„Ne, prosím vás!“ vykřikla. „To ne! Pochopte to. To, co mi tu navrhujete, je přesně situace, k jaké nesmí dojít! Ten chlapec nesmí sám sebe přestat považovat za *normálního!* A s tím by byl samozřejmě naráz konec, kdyby se na něho najednou sesypali tři dospělí, začali by se ho vyptávat – a rozplývat se nad tím, co jim bude odpovídat – a jen by v něm tím vyvolali úplně nesprávnou představu o jeho vlastní důležitosti.“

Rutilii naskočily na obou tvářích nachové skvrny. „Má milá, je to pořád ještě můj vnuk!“ řekla s přísně sevřenými rty.

„Ano, mami, já vím, a určitě ho uvidíš a budeš se ho moci vyptávat, nač budeš chtít – *ale teď ještě* ne! A ne v takovém houfu! On je – je hrozně chytrý! Na věci, na které by se žádné dítě jeho stáří nedokázalo ani zeptat, on už zná odpovědi! Ať se mnou teď jde jenom strýček Publius – sám, prosím vás!“

Cotta do manželky šťouchl. „To je dobrý nápad, Aurelie,“ řekl jí chlácholivě. „Koneckonců už bude brzy mít druhé narozeniny – v půli července, ne? Aurelia nás může pozvat na oslavu, Rutilie, a uvidíme kluka všichni na vlastní oči, aniž nás bude podezřívat, že jsme přišli s kdovíjakými úmysly.“

Rutilia spolkla hněv a kývla. „Jak si přeješ, Marku Aurelie. A *tobě* to takhle bude taky vyhovovat, dceruško?“

„Bude,“ řekla Aurelia stroze.

*** * ***

Samozřejmě že i Publius Rutilius Rufus podlehl neustále narůstajícímu kouzlu malého Caesara, připadal mu báječný a už se nemohl dočkat, až to bude moci povědět jeho mamince.

„Já skutečně nevím o nikom na světě, koho bych si byl oblíbil tak jako tebe, když jsi tehdy odmítla všechny služtičky, co ti vybrali rodiče, a přivedla sis domů tu svou Cardixu,“ povídal jí s úsměvem. „Řekl jsem si tenkrát, že jsi zkrátka perla, která se nedá vyvážit penězi. A teď vidím, že má perla přivedla na svět – ale kdepak, ne pouhý měsíční paprsek, ale přímo kousíček slunce!“

„Jen se mi tu nerozplyň, strýčku Publie! Neměla jsem v úmyslu ti ho předvádět kvůli citovým výlevům,“ řekla hochova matka trochu popuzeně.

Ale Publius Rutilius Rufus považoval za nezbytné, aby ho plně pochopila, a tak se s ní posadil na lavici na zahrádce uprostřed dvorku, jenž byl dnem širokého světlíku uprostřed insuly. Byl to neobyčejně příjemný prostor, jelikož nájemník z druhého přízemního bytu, jezdec Gaius Matius, byl zanícený zahradník a jeho umění hraničilo s naprostou dokonalostí. Aurelia říkala o tomto světlíku, že to jsou její visuté zahrady babylónské, neboť balkony ve všech patrech se zelenaly květinami a popínavé rostliny kořenící dole na dvorečku se za ta léta došplhaly až k samému vrcholu stavby. Bylo léto a zahrádka voněla růžemi, trýzelem a také fialkami a hýřila květy všech odstínů modři, růžové a šeříkové, celou paletou sezony.

„Má milá neteřičko,“ zvážněl Publius Rutilius Rufus, vzal ji za ruce a přiměl ji, aby se otočila a podívala se mu do očí, „pokus se, prosím tě, uvidět to, co mám před očima já. Řím už dávno není nejmladší, čímž nechci říct, že by byl senilní. Jen to uvaž… Dvě stě čtyřicet čtyři roků královské vlády, pak čtyři sta jedenáct let republiky. Řím už existuje šest set padesát pět let a jeho moc stále vzrůstá. Ale kolik z těch prapůvodních starobylých rodů ještě rodí konsuly, Aurelie? Corneliové. Serviliové. Valeriové. Postumiové. Claudiové. Aemiliové. Sulpiciové. Z Juliů nebyl nikdo konsulem už téměř čtyři sta let – třebaže já osobně se domnívám, že z téhle generace se jich do kurulského křesla posadí hned několik. Sergiové zchudli natolik, že si na živobytí museli začít

vydělávat chovem ústřic. A Pinariové jsou už tak na dně, že vezmou zavděk doslova čímkoli, jen aby se uživili. Plebejská nobilita je na tom v tomto směru líp než patricijové. A já mám strach, že jestli nebudeme dost obezřetní, bude Řím nakonec patřit *novým lidem* – a ty víš, co znamená *homo novus:* člověk bez předků, člověk, který nemůže prokázat pražádné spojení se začátky Říma a kterému bude proto jedno, co se nakonec z Říma stane."

Sevření rukou na jejích zápěstích sílilo. „Aurelie, tvůj syn pochází z té nejstarší a nejslavnější krve. Ze všech dosud žijících patricijských rodů jediní Fabiové obstojí vedle Juliů, ale Fabiové museli už po tři generace jen a jen adoptovat, aby dokázali kurulské křeslo vůbec obsadit. A zbylí skuteční Fabiové si mezi nimi připadají tak cizí a nesví, že se raději schovávají. A teď se tu v malém Caesarovi najednou objevuje příslušník starého patriciátu, který má navíc veškerou energii a inteligenci *nového člověka.* Pro Řím představuje naději, o níž se mi už ani nesnilo. Protože já věřím, že jestli má Řím růst dál, k ještě větší velikosti, pak mu prostě musí vládnout lidé s dobrou krví. Tohle bych nedokázal říct Gaiovi Mariovi – kterého mám osobně nesmírně rád, ale jehož působení současně i hluboce lituji. Na té své oslnivé dráze nadělal Gaius Marius v Římě víc škod, než by dokázala půlstovka germánských vpádů. Těch zákonů, co zrušil, těch tradic, které zmařil, těch precedentů, co on dokázal vytvořit – bratři Gracchové alespoň pocházeli ze staré šlechty a v jejich snahách o řešení toho, co považovali za problémy Říma, zůstaly stále ještě stopy úcty k mos maiorum, k nepsaným zásadám našich předků. Kdežto Gaius Marius se napřel přímo proti těmto dobrým zvykům a přenechal Řím za kořist všemožným vlkům, ovšem takovým, kteří nemají pranic společného s vlčicí, která odkojila Romula a Rema."

Zaujalo ji to svou neobvyklostí, rozzářenýma očima přímo hltala tvář Publia Rutilia Rufa a neuvědomovala si ani, jakou silou jí tiskne ruce. Neboť se jí tu nabízelo něco hmatatelného, nějaké vodítko v oněch mlhách, jimiž – držíc malého Caesara za ruku – až dosud bloudila.

„Musíš mít neustále na paměti význam, jaký malý Caesar má, a udělat všechno, co je v tvých silách, aby pevně stanul na své dráze k výjimečnosti. Ty mu musíš vnuknout přesvědčení, že je před ním úkol, jaký nikdo jiný než on nedokáže splnit – uchovat mos maiorum a obnovit váhu tradičních zvyků, vrátit vážnost staré krvi."

„Já ti rozumím, strýčku Publie," odpověděla Aurelia s nesmírnou vážností.

„Dobrá!" Vstal a přiměl vstát i ji. „Zítra ti sem někoho přivedu, o třetí hodině denní. Buď tu i s chlapcem připravena."

A tak tedy došlo k tomu, že byl chlapeček Gaius Julius Caesar mladší svěřen do péče jistého Marka Antonia Gniphona. Jeho dědeček, Gal z Nemausu, pocházel z kmene Salluviů a s velkým nadšením se podílel na uřezávání hlav za vytrvalých nájezdů na helénizované usedlíky na pobřeží Zaalpské Galie, až ho konečně i s jeho synkem zajala skupina odhodlaných obránců Massilie. Oba byli prodáni do otroctví, dědeček pak záhy zemřel, zatímco jeho syn díky svému mládí proměnu z barbarského lovce lebek v sluhu řecké domácnosti přečkal. Projevil mimořádnou bystrost a byl ještě dostatečně mlád, když už se mu podařilo oženit se, mít rodinu a našetřit si tolik, aby se mohl z otroctví vykoupit. Za manželku si vybral massilijskou řeckou dívčinu ze skromných poměrů a získal souhlas jejího otce i přes svou obrovitou postavu a ohnivě rezavou kštici. Jeho syn Gnipho tak už vyrůstal v prostředí svobodných lidí a brzy se ukázalo, že po svém otci zdědil zkoumavého ducha.

Když kdysi Gnaeus Domitius Ahenobarbus uzurpoval území při středomořském pobřeží Zaalpské Galie a učinil z něho římskou provincii, měl s sebou jako jednoho ze starších legátů Marka Antonia a ten si najal Gniphonova otce jako tlumočníka a písaře. A když byla úspěšně ukončena válka proti Arvernům, vyjádřil Marcus Antonius svůj

dík Gniphonovu otci nemalým gestem – zařídil mu udělení římského občanství; velkorysost Antoniů byla vždy proslulá. Jakožto propuštěnce mohl tedy Marcus Antonius Gniphonova otce, v době kdy ho zaměstnal, bez potíží včlenit do své venkovské tribue.

Už jako chlapec projevil Gnipho záhy touhu stát se učitelem a projevoval zájem o zeměpis, filozofii, matematiku, astronomii i techniku. Když tedy dospěl do věku, kdy oblékl mužskou togu, posadil ho otec na loď a poslal ho do Alexandrie, střediska vší vzdělanosti tehdejšího světa. A tam, v ústraní muzejní knihovny, studoval Gnipho pod vedením samotného knihovníka Dioklea.

Knihovna však tou dobou překročila zenit své slávy a její knihovníci už nedosahovali úrovně Eratosthenovy; a když Marcus Antonius Gnipho dosáhl věku šestadvaceti let, rozhodl se usadit v Římě a vyučovat tam. Zprvu přijímal úkol *grammatika* a učil mladé muže rétorice; a když ho pak začala výuka mládenců z kruhů římské nobility unavovat, otevřel si školu pro mladě chlapce. Měl už od prvé chvíle úspěchy a záhy si mohl bez nesnází účtovat i ty nejvyšší honoráře. Neměl problémy s činží za dvě velké místnosti v klidném šestém patře insuly vzdálené od ruchu Subury a stačil hradit i čtyři místnosti o patro výše v téže stavbě na Palatinu jako svůj soukromý byt a ubytování pro čtyři dosti drahé otroky, z nichž dva se starali o jeho osobní potřeby a dva mu pomáhali v jeho dvou třídách.

Když za ním přišel Publius Rutilius Rufus, usmál se jen a ujistil svého hosta, že nemá nejmenší úmysl vzdát se své výnosné školičky, aby se namísto ní věnoval opatrování nemluvněte. Nato mu Rutilius Rufus předložil řádně sepsanou smlouvu, která zahrnovala nárok na luxusní byt v ještě lepší palatinské insule a na větší příjem, než vynášela Gniphonovi jeho škola. Ale Marcus Antonius Gnipho se i nadále jen usmíval a nabídku odmítl.

„Tak se alespoň pojď na to dítě podívat," řekl Rutilius Rufus. „Když už ti někdo věší pod nos takováhle vnadidla, byl bys hlupák, kdyby ses odmítl alespoň přesvědčit, oč jde."

Poté, co učitel malého Caesara shlédl, změnil naráz názor.

„Nedělám to kvůli tomu," řekl Publiovi Rutiliovi Rufovi, „kým je, a dokonce ani ne kvůli jeho ohromujícímu nadání. Rozhodl jsem se převzít malého Caesara do péče proto, že se mi nesmírně líbí – a že mám strach o jeho budoucnost."

* * *

„Je to zatrápené dítě!" řekla Aurelia Luciovi Corneliovi Sullovi, když ji přišel koncem září navštívit. „Celá rodina se složila, aby dala dohromady peníze na výtečného pedagoga, a co se nestalo? I pedagog propadl jeho kouzlu!"

„Hm," pravil Sulla, který věru nepřišel poslouchat nějaké stesky o kterémkoli Aureliině potomku. Děti ho nudily, ať byly sebevíc bystré a okouzlující; proč ho nenudilo i jeho vlastní dítě, bylo obestřeno tajemstvím. Nikoli, přišel jen proto, aby Aurelii sdělil, že odchází.

„Takže teď mě opustíš i ty," řekla a nabídla mu hrozny ze své světlíkové zahrádky.

„Obávám se, že už brzy. Titus Didius chce své vojsko dopravit do Hispánie po moři, a k tomu je nevhodnější začátek zimy. Ale já pojedu napřed, po souši, abych tam připravil půdu pro jejich příjezd."

„To už jsi tolik unavený Římem?"

„A nebyla bys, kdybys byla v mé kůži?"

„Asi ano."

Nepřestal přecházet z místa na místo, zatínal zklamaně pěsti. „Já se toho asi nikdy nedočkám, Aurelie!“

Ale vyprovokoval tím jen Aureliin smích. „Ale prosím tě, Lucie Cornelie! Vždyť ty máš toho říjnového koně napsaného rovnou na čele. A jednoho krásného dne to přijde, jen počkej a dočkáš se.“

„Doufám, že ne téhož!“ rozesmál se i Sulla. „Rád bych si zachoval hlavu na ramenou – a nedopadl jako chudák říjnový kůň! Proč se to vůbec dělá? Se všemi našimi rituály je stejná potíž, jsou tak starobylé, že už ani nerozumíme tomu jazyku, jímž meleme naše modlitby, natož aby někdo věděl, proč zapřaháme válečné oře v párech do bojových vozů, necháme je závodit a pak toho náručního z vítězného spřežení obětujeme. A pokud jde o tu jeho uříznutou hlavu a o rvačku o ni, která pak následuje – !“ V ostrém světle se mu zornice zúžily takřka do velikosti špendlíkové hlavičky, takže vyhlížel jako nějaký slepý věštec; a oči, které k ní obrátil, byly plny věšteckého utrpení – nikoli lítosti nad minulostí či přítomností, nýbrž trýzně osudové znalosti toho, co má nadejít. „Aurelie! Aurelie!“ vydechl, jak to, že já nikdy nedojdu štěstí?“

Srdce se jí sevřelo, nehty si zaryla do dlaní. „To nevím, Lucie Cornelie.“

„Ani já to nevím.“

Hrozná věc, vybízet ho, aby měl rozum, ale co jiného jí zbývá? „Já *myslím, že* už by ses potřeboval něčím zaměstnat.“

Odpověděl jí velice suše. „No ovšem! Protože když budu mít něco na práci, tak aspoň nebudu mít čas přemýšlet, co?“

„Se mnou to tak alespoň je,“ hlesla chraptivě, a pak dodala: „Ale život by měl znamenat víc než jen tohle.“

Seděli spolu v přijímacím pokoji, u nízké stěny zahradního dvorku, každý na jedné straně stolu, na míse mezi nimi hrozny, nabobtnalé, nachově červené. Hleděla na něj dál, i poté co už domluvila, třebaže Sulla od ní oči odvrátil. Je nesmírně přitažlivý, pomyslela si a ucítila v tom okamžení osten toho nejsoukromějšího trápení, jež zpravidla zapuzovala až pod sám práh vědomí. Má ústa jako můj manžel, krásné rty, krásné, krásné…

Sulla vzhlédl, zadíval se jí do očí; Aurelii polil ruměnec. Jeho tvář se proměňovala, ale jak, bylo těžko říct – zdál se náhle být mnohem víc sám sebou. Jeho ruka putovala směrem k ní, tvář se mu náhle rozjasnila okouzlujícím úsměvem.

„Aurelie –“ Položila mu sama ruku do dlaně, zatajila dech. Zatočila se jí hlava.

„Copak, Lucie Cornelie?“ vzmohla se na otázku.

„Pojď se se mnou pomilovat!“

Měla naráz sucho v ústech, zmocnil se jí pocit, že musí polknout, jinak že omdlí, ale přesto se jí to nepodařilo; prsty, které jí svíraly ruku, jako by byly posledními vlákénky unikajícího života, vytrhnout se jim by znamenalo zemřít.

Kterak obešel stůl, si pak už nikdy nevybavila, ale když vzhlédla, byla jeho tvář neskutečně blízko její, rty se mu leskly, v jeho duhovce spatřila ostrůvečky podobné pableskům v hlubině vyleštěného mramoru. Jako u vytržení sledovala sval na jeho pravé paži, jak se mu pod pokožkou nadouvá, neroztřásla se, jen se chvěla a chvěla, slábla, kamsi se propadala…

Zavřela oči a čekala, pak ucítila, jak se jeho ústa dotýkají jejích rtů, přilnula k nim a líbala ho, jako by celou věčnost už lačnila po lásce, unášena takovým přívalem citu, o němž neměla nikdy tušení, ohromena, vyděšena, vybičována, sežehnuta na popel.

Avšak už v příštím okamžiku je opět dělila celá místnost, Aurelia se tiskla zády k jasně nalíčené stěně, jako by se pokoušela pozbýt rozměrů. Sulla stál u stolu, zhluboka se nadychoval, slunce mu zažehovalo kštici.

„Já – *to nemohu!*“ vykřikla tlumeně.

„Tak ať už nikdy nepoznáš chvilku pokoje!“

I ve vzteku, který v něm vzkypěl, si dal dobrý pozor, aby se před ní ani na okamžik neprojevil směšně nebo groteskně; sebral ze země odhozenou togu a s velkolepým gestem se do ní opět zahalil; a pak krokem jasně napovídajícím, že už se nikdy nemíní vrátit, odešel z místnosti, jako by se byl *on* stal na tomto bitevním poli vítězem.

*** * ***

Ale třebaže ani výhra v tomto střetnutí by mu byla nedokázala přinést uspokojení, prohrou byl přímo rozlícen. Domů se přiřítil jako bouře a všichni mu šli rázem z cesty. Jak si to jen mohla dovolit! Jak se mohla odvážit sedět tam, neskrývanou touhu v očích, povzbudit ho polibkem – *a jakým* polibkem – a pak mu říct, že nemůže, že nechce! Jako kdyby o to byla nestála ještě víc než on sám. Za tohle by ji měl zabít, zlomit jí ten její krček, vidět její tvář otékat po nějakém prudkém jedu, dívat se do těch purpurových očí, jak jí pod stiskem jeho rukou na krku lezou z důlků. Zab ji, zab ji, *zabji přece*, slyšel své vlastní srdce bušit v uších, slyšel, jak to opakuje i krev pulzující v naběhlých žilách na čele, na temeni. Zab ji, zab ji, *zab ji!* Avšak ani v onom záchvatu vzteku si nepřestával uvědomovat, že zabít ji prostě nedokáže, stejně jako nedokázal zabít Julillu, jako nedokáže zabít Aelii, zabít Dalmatiku. *Ale proč vlastně!* Co to jen v sobě mají zrovna tyhle ženské, a co tedy neměla Clitumna ani Nicopolis?

Služebnictvo, sotva ho zahlédlo vtrhnout do atria, zmizelo kamsi jako mávnutím kouzelným proutkem, i jeho žena se stáhla do svého pokoje, a celý dům jako by se schoulil do sebe, takové ticho v něm naráz zavládlo. Vešel do své pracovny a zamířil rovnou k malé napodobenině chrámu, v níž uchovával voskovou masku svého předka, flamina Dialis; škubnutím otevřel zásuvečku skrytou v imitaci schodiště před chrámem. První, co v ní prsty sevřely, byla malá lahvička, ležela mu v dlani a její čirý obsah se lenivě převaloval sem a tam za stěnou zeleného skla. Zíral na fialu, nedokázal od ní odtrhnout zrak.

Čas, který za tohoto pohledu uplýval, jako by neměl rozměr, a stejně tak nebyl schopen vybavit si v mysli pražádnou myšlenku – jediné, čeho byl pln a čím přetékal, byla zášť. Anebo snad utrpení? Či žal? Anebo jen nesmírná osamělost? Prapůvodní žár té výhně v něm postupně chladl, až konečně i poslední zbytky horoucího vzrušení ustoupily mrazivému poznání. Pak teprve před ním vyvstala v celé hrůze jeho bezmoc, skutečnost, že takový skutek – ač upnut na vraždění jako na svou potřebu, jako na úkojnou rozkoš – na ženě své třídy spáchat nedokáže. U Julilly stejně jako u Aelie zakoušel alespoň částečné zadostiučinění, byl svědkem, jak ty ženské trpí jen kvůli němu, a u Julilly ho ještě navíc uspokojovalo vědomí, že byl přímou příčinou její smrti; neboť nemohlo být pochyb, že kdyby ho byla nepřistihla v objetí s Metrobiem, byla by se asi dál nalévala vínem a dál ho mlčky pronásledovala tím svým věčným vyčítavým pohledem velkých a prázdných kalných zraků. Avšak u Aurelie nemohl předpokládat pražádnou reakci, která by jen o chvilku přetrvala jeho přítomnost v jejím domě; jakmile bouchl předními vraty – tím si byl zcela jist – posbírala a zametla nepochybně střípky té své chvilkové slabosti a zabořila se opět do práce. Už zítra o něm nebude vůbec vědět. Taková je Aurelia. Ať shnije! Ať ji červi sežerou, svini jednu hnusnou!

Uprostřed všech těch marných, prázdných kleteb se však náhle vzpamatoval a hořce se ušklíbl. Tím to nenapravíš. Vždyť je to směšné, je to fraška. Bohové se přece pranic neohlížejí na nějaké lidské touhy, na lidské zklamání, a on sám není ani zdaleka tím, kdo by byl nadán nějakou tajemnou, zlomocnou silou, jež by pouhou ničivou myšlenku proměnila ve vražedný šíp a vydala smrtící plody. Aurelia stále ještě přebývala v něm samém, bylo třeba vypudit ji z mysli, ještě dřív než odjede do Hispánie, jestliže pak má

plně napřít své síly, aby si zajistil další úspěšnou dráhu. Potřeboval něčím nahradit ono vzrušení, jaké by mu bylo přivodilo zdoláníhradeb Aureliiny citadely. Nic na tom neměnila skutečnost, že až do okamžiku, kdy postřehl na její tváři ten zrádný výraz, nechoval sebemenší záměr svést ji – nutkání bylo teď tak silné, tak všemocné, že se ho žádným způsobem nemohl zbavit.

To je Řím, samozřejmě. Jakmile se ocitne v Hispánii, bude to všechno za ním. *Pokud* teď ovšem najde nějaký jiný způsob, jak tu vášeň ukojit. V poli už ho pak takovéhle pocity zklamání a zmaru nikdy netrápily, snad proto, že měl mnoho co dělat, snad proto, že smrti měl kolem sebe až příliš, nebo snad i proto, že si v tu chvíli věřil, že se dere vzhůru. Avšak v Římě – a teď byl v Římě už bezmála tři roky – dospíval postupně až k takovému pocitu bezvýchodnosti a marnosti, jaký se v něm v minulosti rozplynul toliko po vraždě, vraždě prožité v představách – anebo doopravdy.

S ledově chladnou myslí se ponořil do vzpomínek; před očima se mu zjevovaly a opět mizely všechny ty tváře, tváře jeho obětí, anebo těch, po jejichž obětování tak toužil. Julilla. Aelia. Dalmatica. Lucius Gavius Stichus. Clitumna. Nicopolis. Catulus Caesar – jak krásné by bylo uzamknout ty jeho povznesené velbloudí zraky navěky! Scaurus. Metellus Numidicus Hovnivál. Hovnivál… Sulla zvolna vstal, zvolna tajnou zásuvku opět uzavřel. Ale fiálu z hrsti nepustil.

Vodní hodiny udávaly poledne. Šest hodin dne už minulo, šest hodin mělo ještě nadejít. Kap, kap, kap, kap. Víc než dost času na návštěvu u Quinta Caecilia Metella Numidika Hovnivála.

*** * ***

Po návratu z vyhnanství shledal Metellus Numidicus, že se stal čímsi jako živou legendou. Nedospěl ještě ani zdaleka do věku, kdy by neměl být mezi živými, ale přesto už se stal součástí zkazek z Fora. Připomínala se jeho přímo homérovská kariéra censora, nebojácnost, s jakou se vypořádal s Luciem Equitiem, výprasky, které ho neminuly, odvaha, s jakou se vracel a čelil hrozbě nových; zejména pak historka, jak se vlastně vydal do onoho exilu a jak jeho koktavý syn po-po-po-počítal a počítal nekonečný proud denariů, když už slunce dávno zapadlo nad Hostiliovou Kurií a Gaius Marius stále ještě čekal, aby vynutil přísahu o respektování druhého Saturninova pozemkového zákona.

Ano, říkal si Metellus Numidicus, když toho dne odešel už poslední z klientů, já vstoupím do historie, vejdu do dějin jako sama kvintesence Quintů Caeciliů Metellů. Nadouval se hrdostí nad sebou samým, šťasten, že je opět doma, potěšen tím přijetím, přetékaje nesmírným zadostiučiněním. Dlouhý boj musel svést s Gaiem Mariem! Ale teď ho má definitivně za sebou. Je vítězem. Gaius Marius prohrál. Už nikdy nebude muset Řím strpět někoho tak nedůstojného a nehodného, jako byl Gaius Marius.

Na dveře jeho pracovny zaškrábal správce.

„Ano?“ zeptal se Metellus Numidicus.

„Přišel tě navštívit Lucius Cornelius Sulla, *domine.*“

Když Sulla vcházel do dveří, byl už Metellus Numidicus na nohou a vpůli cesty k němu, ruku napřaženu k uvítání.

„Drahý Lucie Cornelie, mám nesmírnou radost, že tě zase vidím,“ řekl, překypuje samou vlídností.

„Ano, je na čase, abych ti složil osobní poklonu v soukromí,“ řekl Sulla a usadil se do klientské židle s okouzlujícím, jakoby trochu provinilým výrazem na tváři.

„Trochu vína?“

„Ano, děkuji.“

Metellus došel k odkládací polici na stěně, na níž stály dva džbánky a pár pohárků, všechno z krásného alexandrijského skla, otočil se k Sullovi a tázavě povytáhl obočí. „Je to snad chvíle, kdy bychom si měli dopřát chioské víno bez kapičky vody?“ otázal se.

Sulla naladil úsměv naznačující, že už pookřává. „Ředit chioské víno je zločin,“ řekl.

Jeho hostitel strnul. „To je odpověď politika, Lucie Cornelie. Myslel jsem, že do téhle kategorie nepatříš.“

„Quinte Caecilie, nalej víno čisté!“ zvolal Sulla. „Přicházím s nadějí, že z nás mohou být dobří přátelé,“ řekl s upřímností v hlase.

„V tom případě, Lucie Cornelie, se opravdu asi napijeme neředěného chioského.“

Metellus Numidicus se vrátil ke stolu se dvěma poháry v ruce, jeden postavil na Sullovu stranu stolu, druhý na svou, pak se posadil a uchopil svou sklenku. „Připíjím na to přátelství,“ řekl.

„I já.“ Sulla trochu upil, zachmuřil se a velice zpříma se na Metella Numidika zahleděl. „Quinte Caecilie, odcházím s Titem Didiem jako jeho starší legát do Přední Hispánie. Nemám ponětí, jak dlouho budu z Říma pryč, ale zatím to vypadá i na několik let. Až se vrátím, chci se ucházet co možno nejdříve o úřad prétora.“ Odkašlal si, znovu se napil. „Znáš ty skutečnou příčinu, proč jsem nebyl zvolen prétorem už loňského roku?“

Metellovi Numidikovi pohrával v koutku úst úsměv, tak nezřetelný, že z něho Sulla nedokázal usoudit, je-li ironický, zlomyslný nebo jen pobavený.

„Ano, Lucie Cornelie, znám.“

„A co si o tom myslíš?“

„Myslím si, že ses velice dotkl mého drahého přítele Marka Aemilia Scaura, pokud jde o jeho ženu.“

„Ach! Takže to *nebylo* kvůli mým vztahům ke Gaiovi Mariovi!“

„Lucie Cornelie, nikdo, komu to myslí tak jako Markovi Aemiliovi, by ti nebránil v politické dráze kvůli tvým vojenským vztahům ke Gaiovi Mariovi. A i když jsem nebyl osobně v Římě a nemohl jsem toho být svědkem na vlastní oči, byl jsem trvale natolik dobře informován, abych věděl, že tvé ostatní vztahy ke Gaiovi Mariovi v poslední době už nebyly zdaleka tak těsné,“ řekl Metellus Numidicus vychytrale. „A jelikož už vás nepojí švagrovství, pokládám to i za pochopitelné.“ Povzdychl si. „Dosti nešťastné ovšem bylo, že současně s tím, jak ses rozešel s Gaiem Mariem, mohl jsi téměř způsobit i rozpad manželství Marka Aemilia Scaura.“

„Neučinil jsem naprosto nic nečestného, Quinte Caecilie,“ řekl Sulla upjatě, ovládaje se, aby nedal najevo hněv nad tím, jak povýšeně ho Metellus teď kárá, a utvrzen v rozhodnutí, že tenhle domýšlivý ťulpas musí zemřít.

„To já vím, že jsi nic nečestného neudělal.“ Metellus Numidicus dopil zbytek svého vína. „Je to smutná věc, ale pokud jde o ženské – a zejména o manželky – i ta nejstarší a nejmoudřejší hlava se najednou člověku zatočí jako káča.“ Když se jeho hostitel začal zvedat, Sulla chvatně vyskočil, sebral poháry ze stolu a odešel k polici, aby je dolil.

„Ta paní je tvá neteř, Quinte Caecilie,“ řekl Sulla otočen zády. Celou polici s vínem zakrývala jeho toga.

„To je také jediný důvod, proč jsem s celou tou věcí seznámen.“

Sulla podal jeden z pohárů Metellovi Numidikovi a usedl opět. „Jako strýc té ženy – a jako velice dobrý přítel Marka Aemilia – považuješ mé jednání za čestné?“

Pokrčení ramen, doušek vína, grimasa. „Kdybys byl nějaký hejsek, Lucie Cornelie, tak bys tu teď neseděl. Ale ty nosíš starobylé a slavné jméno, jsi patricij Cornelius a jsi člověk vynikajících schopností.“ Znovu se uchýlil ke grimase, znovu upil z poháru.

„Kdybych byl v Římě v době, kdy se v mé neteři zrodila ta náklonnost k tobě, byl bych samozřejmě podpořil svého přítele Marka Aemilia v čemkoli, čím by se rozhodl věci napravit. Pokud vím, požádal tě, abys z Říma odešel, a ty jsi odmítl. To nebylo moc prozíravé!“

Sulla se nevesele zasmál. „Asi jsem nevěřil, že by Marcus Aemilius mohl jednat méně čestně než já.“

„Och, kdybys ty byl strávil pár let na Foru Romanu jako mladík, bylo by ti to náramně pomohlo!“ zvolal Metellus Numidicus. „Tobě naprosto chybí *takt*, Lucie Cornelie.“

„Řekl bych, že ses trefil,“ odpověděl Sulla a měl pocit, že tohle je nejobtížnější úloha, jakou až dosud v životě sehrál. „Ale zpátky se člověk vracet nemůže, a *já* potřebuju jediné – jít *kupředu.“*

„Přední Hispánie s Titem Didiem bude určitě na tvé cestě notný krok kupředu.“

Sulla se znovu zvedl a dolil oba poháry vínem. „Musím získat v Římě alespoň jednoho dobrého přítele, než odejdu,“ řekl, „a byl bych rád – říkám to od srdce – kdyby ses tím přítelem stal ty. Přesto, že to byla tvoje neteř. Přes tvé úzké vztahy k Marku Aemiliovi Scaurovi, prvnímu senátorovi. Jsem z rodu Corneliů, takže ti nemohu nabídnout, že bych se stal tvým klientem. Jen přítelem. Co na to řekneš?“

„Co řeknu? Řeknu ti, abys se mnou zůstal na večeři, Lucie Cornelie.“

A tak se Lucius Cornelius zdržel na večeři, v příjemné a důvěrné atmosféře, neboť Metellus Numidicus měl původně v úmyslu povečeřet o samotě, unaven už poněkud svou novou rolí legendárního hrdiny Fora Romana. Hovořili o neúnavném zápasu jeho syna za ukončení otcova exilu na ostrově Rhodu.

„Nikomu nebyl dopřán hodnější syn,“ pravil repatriovaný exulant a sáhl po víně, neboť pil jako duha a začal si přihýbat již dlouho před večeří.

Sullův úsměv byl zosobněná líbeznost. „To se nedá popřít, Quinte Caecilie. My jsme s tvým synem vlastně dobří přátelé. Můj chlapec je ještě malý. Ovšem s jistou otcovskou zaslepeností bych si troufal říct, že s ním nebude lehké se prát.“

„On se jmenuje Lucius jako ty?“

Sulla překvapeně zamžikal. „Samozřejmě.“

„To je zvláštní,“ řekl Metellus Numidicus. „Nedávalo se v tvé rodové větvi prvorozenému synovi jméno Publius?“

„Jelikož můj otec už zemřel, Quinte Caecilie, nemohu se ho na to zeptat. A pokud byl ještě naživu, nepamatuji ho natolik střízlivého, aby se rozhovořil o rodinných zvycích.“

„Nu, to je vedlejší.“ Metellus Numidicus se na okamžik zamyslel a pak řekl. „Když jsme u těch jmen, předpokládám, že víš, že mi ten – ten *Italik* – odjakživa říká Hovnivál?“

„Slyšel jsem to Gaia Maria říkat, Quinte Caecilie,“ řekl Sulla zasmušile a naklonil se přes stůl, aby naplnil oba nádherné skleněné poháry ze stejně krásného skleněného džbánku; je to štěstí, že si ten Hovnivál tak libuje ve skle!

„Je to nechutné!“ řekl Metellus Numidicus ztěžklým jazykem.

„Naprosto nechutné,“ souhlasil Sulla a cítil, jak se v něm zvedá příval rozkoše a radosti. Hovnivále, Hovnivále!

„Trvalo mi dlouho, než se mi podařilo na tu urážku zapomenout.“

„To mě vůbec nepřekvapuje, Quinte Caecilie,“ řekl Sulla nevinně.

„Vypůjčit si jméno brouka! Zřejmě ho ani nenapadla žádná pořádná latinská nadávka, toho – toho *Italika!“*

Náhle se Metellus Numidicus pokusil posadit, sáhl si na čelo, bylo slyšet, jak ztěžka dýchá. „Točí se mi nějak hlava – nemohu popadnout – dech!“

„Napij se zhluboka, Quinte Caecilie.“

Metellus Numidicus s námahou uposlechl a pak zasípěl. „Není – není mi dobře!“

Sulla se svezl z lehátka dozadu, tam kde měl boty. „Přinesu ti umývadlo, nechceš?“

„Sloužící! Zavolej – sloužící!“ Přitiskl si ruce na prsa. „Moje – plíce!“

Sulla zatím obešel lehátko a naklonil se k němu přes stůl. „Určitě jsou to plíce, Quinte Caecilie?“

Metellus Numidicus se zazmítal, napůl leže, jednu ruku si dosud držel na prsou, druhá s prsty zkřivenými se zvolna sunula po lehátku k Sullovi. „Mám – takovou závrať! Nemohu – dýchat! Ty plíce!“

„Pomoc!“ rozkřikl se Sulla. „Rychle, pomoc!“

Místnost se okamžitě zaplnila otroky; s rozvahou a klidem Sulla poslal pro lékaře a ostatním nařídil, aby Metella Numidika podložili polštáři.

„Nebude to trvat dlouho, Quinte Caecilie,“ řekl chlácholivě, když usedal na přední hranu lehátka, a odkopl obutou nohou stolek; oba poháry i oba džbánky s vínem a s vodou sletěly na zem a roztříštily se na tisíce kousků. „Neboj se,“ řekl zbledlému a vyděšenému Metellu Numidikovi, zápasícímu o dech, „chyť se mě za ruku.“ A jednomu z oněmělých sluhů, který postával bezradně opodál, řekl: „Ukliď to tu, ať se někdo ještě nepořeže.“

Držel Metella Numidika za ruku, zatímco otrok smetal z podlahy střepy a drobnou tříšť a vytíral rozlité nápoje, převážně vodu; a držel Metellovu ruku ještě i tehdy, když se místnost zaplnila dalšími lidmi, lékaři a jejich pomocníky; a ani když se přiřítil Metellus Pius Hovňousek, nepouštěl se Metellus Numidicus Sullovy paže, dokonce ani nepodal ruku svému nezdolnému a milovanému synáčkovi.

A tak, zatímco Metellus Numidicus stále ještě svíral Sullovu ruku a Hovňousek se usedavě rozplakal, dali se lékaři do práce.

„Podáme mu sirup z medové vody s yzopem a tlučeným kaparovým kořenem,“ pravil Apollodóros Sicilský, jenž stále ještě kraloval mezi lékaři v nejpřepychovější čtvrti Palatinu. „Myslím, že bude také třeba pustit mu žilou. Podej mi, prosím, lancetu, Praxide!“

Jenomže Metellus Numidicus tak zápolil o doušek vzduchu, že medový sirup nedokázal pozřít; a krev, která vyprýštila, když mu otevřeli žílu, byla jasně červená.

„Bude to bezpochyby žíla, ba jsem si jist, že to je žíla!“ brumlal si Apollodóros Siculus pro sebe a pak se obrátil k ostatním lékařům. „Podívejte se, jak má světlou krev!“

„On se tak brání, Apollodóre, tak není divu, že má krev takhle světle červenou,“ řekl athénský Řek Publius Sulpicius Solon. „Co myslíš – nepřiložíme mu na prsa náplast?“

„Ano, náplast mu na prsa dát musíme,“ řekl Apollodóros Sicilský zasmušile a velitelsky luskl prsty na svého hlavního asistenta. „Praxide, připrav povzbuzující náplast!“

Metellus Numidicus stále ještě zápasil s dechem, bušil se volnou rukou do prsou, kalícím se zrakem hleděl na syna, odmítal se položit a úporně držel Sullu za ruku.

„Ale on nemodrá v obličeji,“ říkal Apollodóros Siculus svou afektovanou řečtinou Metellovi Piovi a Sullovi, „to je něco, co nechápu! Jinak má všechny příznaky záchvatu dušnosti.“ Kývl hlavou směrem k pomocníkovi, který na vlněnou tkaninu složenou do čtverce roztíral tlustou vrstvu černé lepkavé masti. „Toto je ta nejúčinnější směs, ta z něho vytáhne všechny škodliviny. Prášek z měděnky – jemně mletý klejt – kamenec – sušená smůla – rozemletá pryskyřice z borovice – vše utřeno s octem a olejem na správnou hustotu. Nu, a je to hotovo!“

A skutečně, náplast byla připravena. Apollodorus Sicilský ji osobně přiložil na nahou hruď a uhladil a pak s klidem, jak se na lékaře sluší, stál a čekal, až mast začne účinkovat.

Jenomže mast nepomohla o nic víc než pouštění žilou a medový sirup; Metellus Numidicus zvolna pouštěl Sullovu ruku, a jako by tím zároveň přestával lpět i na životě. Jasně rudý v obličeji, s nevidoucíma očima upadal zvolna do strnulosti, poté do bezvědomí a pak zemřel.

Když Sulla opouštěl místnost, zaslechl, jak drobný sicilský lékař bázlivě říká Metellovi Piovi: „*Domine*, ale měl by se pitvat." A nato uslyšel, jak mu zničený Hovňousek odpovídá: „Cože, vy byste ho chtěli nejen zabít, ale i rozčtvrtit, vy břídilové řečtí? Ne! Můj otec půjde na hranici neporušen!"

S očima upřenýma na Sullova záda se Hovňousek protlačil hloučkem lékařů a následoval ho do atria.

„Lucie Cornelie!"

Sulla se zvolna otočil, tvář, kterou obrátil k Metellovi Piovi, byla ztělesněním zármutku, oči plné slzí, které po ní nezadržovány stékaly dolů. „Quinte Pie, hochu drahý!" řekl.

Hovňouska udržoval na nohou jen prožitý šok, ustával i v pláči. „Já tomu nemůžu uvěřit! Tatínek umřel!"

„A tak znenadání," vrtěl Sulla hlavou. Otřásl jím vzlyk. „Tak najednou! Byl tak veselý, Quinte Pie! Přišel jsem ho pozdravit a on mne pozval na večeři. Krásně jsme si popovídali! A když pak bylo po večeři – tak najednou tohle!"

„Ale proč, proč, proč?" Hovňouskovi vytryskly opět slzy. „Přece se sotva vrátil domů, a nebyl ještě tak starý!"

Sulla šetrně Metella Pia objal a přivinul k sobě, přitiskl si zmítající se hlavu k levému rameni a pravou rukou ho hladil po vlasech. Ale v očích hledících kamsi za tu objímanou hlavu se zračilo naprosté uspokojení, ukojení po nesmírném prožitku. Co by ještě kdy mohl v budoucnosti učinit, aby se to vyrovnalo této ohromující zkušenosti? Poprvé vychutnal až do krajnosti zážitek z umírání, o něž se nejen zasloužil, ale které osobně dovedl až do konce.

Když se z *triclinia* vynořil správce, našel syna svého mrtvého pána, jak ho utěšuje muž, jenž září jako sám Apollo. Zamrkal a zavrtěl hlavou. To se mu snad jen zdá.

„Měl bych už jít," řekl Sulla správci. „Postarej se o něho. A pošli pro zbytek rodiny."

Venku na Clivu Victoriae Sulla stanul, dokud jeho oči nepřivykly tmě. Tiše se pro sebe usmál a vydal se směrem k chrámu Veliké Matky. Když před sebou konečně spatřil zamřížovaný jícen šachty do stoky, shýbl se a pustil prázdnou lahvičku do černa pod sebou.

„*Vale*, Hovnivále, Hovnivále!" výskl si a napřáhl ruce k zasmušilému nebi. „Ach, teď už je mi líp, už je mi *dobře!*"

U Jova!" vyhrkl Gaius Marius, odložil Sullův dopis a ohromeně se zadíval na svou manželku.

„Co se stalo?"

„Hovnivál je mrtvý."

Ušlechtilá římská matrona, o níž její syn soudil, že by vypustila duši, kdyby uslyšela silnější slovo než *Ecastor!*, nehnula ani brvou; zvykla si od prvých dnů svého manželství na to, že se o Quintovi Caeciliovi Metellovi Numidikovi nemluví jinak než

jako o Hovniválovi. „To je ale hrozné," řekla, neboť netušila, jakou odpověď od ní manžel očekává.

„*Hrozné!* To je přímo skvělá zpráva – možná až příliš dobrá, aby to byla vůbec pravda!" Marius vzal svitek znovu do ruky, rozvinul ho a polohlasem si přeříkával jeho úvod, Jakmile rozluštil onen nepřerušovaný sled písmen, předčítal ho znovu nahlas Julii a nedokázal potlačit radostné vzrušení v hlase.

Celý Řím mu přišel na pohřeb, ten největší, jaký já pamatuji – mne totiž tenkrát, když ukládali na hranici Scipiona Aemiliana, funusy ještě nijak zvlášť nezajímaly.

Hovňousek je žalem naprosto zdrcen a definitivně si vysloužil to své cognomen Pius navěky, neboť chodí plačky snad napříč celým Římem, od jedné brány až ke druhé. Předci Caeciliů Metellů museli být asi dosti velcí prosťáčci, má-li člověk uvěřit tomu, co prozrazují jejich masky, a já osobně tomu věřím rád. Někteří z herců, kteří je měli v průvodu na tvářích, hupsali a hopkali a poskakovali, jako by byli kříženci žáby a koníka a jelena, takže jsem ani nepochopil, z čeho to vlastně Caeciliové Metellové doopravdy vzešli. Každopádně to muselo být dosti kuriózní příbuzenstvo.

Hovňousek se mě tyto dny drží jako klíště, asi proto, že jsem byl u toho, když Hovnivál zemřel – a taky proto, že jeho milovaný toto až do samého konce nechtěl pustit mou ruku; Hovňousek je přesvědčen, že všechny mé spory s Hovniválem už tou dobou byly úplně za námi. Nevysvětloval jsem mu, že Hovnivál mě pozval k večeři jen z chvilkového rozmaru. Co je zajímavé – celou tu dobu, co jeho toto umíral, a dokonce i potom, se Hovňousek ani jedinkrát nezakoktal. Vzpomeň si, že se tahle porucha řeči u něho projevila až po bitvě u Arausia, takže to zadrhávání je spíš nervového původu, než že by bylo vrozené. Díval jsem se na něj, jak vede celý ten náboženský obřad. Bylo opravdu těžké přemoci smích, jak každý přešlápl z nohy na nohu, pokaždé když Hovňousek zadrhl a musel začínat slovo znova.

Píšu v předvečer odjezdu do Přední Hispánie a do války, která – jak doufám – bude docela pěkná. Podle zpráv to mezi Keltibery jen vře a Lusitani zase řádí v Zadní Hispánii, kde se můj vzdálený corneliovský bratránek Dolabella sice pochlubil jedním nebo dvěma drobnými úspěchy, ale povstání zatím nezlikvidoval.

Vojenští tribunové už byli zvoleni a s Titem Didiem tedy táhne do války také Quintus Sertorius. Je to skoro jako za starých časů. Až na to, že náš vojevůdce je trochu jiný – a zdaleka ne tak vynikající – *homo novus* než Gaius Marius. Napíšu zase, jakmile bude něco nového, ale očekávám na oplátku, že i ty mi napíšeš a prozradíš mi, co je ten král Mithridatés vlastně zač.

„Co dělal Lucius Cornelius na večeři u Quinta Caecilia?" otázala se Julia nedůvěřivě.

„Bezpochyby mu lezl do zadku," řekl Marius bez obalu.

„Ale Gaie Marie, to přece ne!"

„A proč ne, Julie? Já mu to nevyčítám. Hovnivál je – totiž byl – velice v kurzu a má v současnosti mnohem větší váhu v Římě než já. Vzhledem k okolnostem se chudák Lucius Cornelius sotva může přidat ke Scaurovi, a docela dobře rozumím i tomu, že se nepokusil spojit s Catulem Caesarem." Marius si povzdychl a zavrtěl hlavou. „Stejně si,

Julie, myslím, že se Lucius Cornelius pokusí vylepšit si všestranně vztahy a bude s nimi všemi nakonec jedna ruka.“

„Ale to znamená, že to s přátelstvím k tobě není v pořádku!“

„Asi není.“

„To nechápu! Měli jste k sobě přece tak blízko.“

„Ano, měli,“ říkal rozvážně Marius. „Jenomže, má milá, nebyla to náklonnost dvou chlapů, které k sobě pojí přirozený soulad hlav i srdcí. Caesar starší, dědeček, o něm soudil v podstatě totéž co já – že si člověk nemůže přát lepšího spojence, když jde do tuhého anebo když je třeba pořádně zabrat za práci. Ale já velice pochybuji, že Luciovi Corneliovi kdy bude dopřáno takové přátelství, jaké například váže mne a Publia Rutilia. Víš, takové, kdy člověk u přítele bere různé ty chybičky a defekty se stejnou náklonností jako jeho nejlepší stránky. Luciovi Corneliovi prostě není dáno posedět mlčky s přítelem na lavičce, jen proto, že jim je spolu dobře. Takové chování je jeho povaze cizí!“

„A jakou on má vlastně povahu, Gaie Marie? Na to jsem se marně snažila přijít.“

Ale Marius jen se smíchem zavrtěl hlavou. „Na to nepřišel nikdo. Ani po všech těch letech, co jsme strávili bok po boku, bych si netroufl hádat, co to v něm doopravdy je.“

„Já myslím, že by sis troufl a že bys to uhádl,“ pokoušela ho Julia. „Jenomže ty nechceš. Alespoň mně to nechceš říct.“ Přisedla k němu. „Jestli Sulla vůbec s někým uzavřel někdy nějaké přátelství, tak je to Aurelia.“

„To jsem si všiml,“ řekl Marius suše.

„Ale nepodezírej je hned, že spolu něco mají, nic takového v tom není! Chci tím jen říct, že jestli se Lucius Cornelius kdy svěřil s tím nejskrytějším, co v něm je, tak to byla ona.“

„Hm,“ řekl Marius a rozhovor tím ukončil.

Zimu strávili v Halikarnássu, neboť do Malé Asie dorazili v tom roce příliš pozdě na to, než aby se mohli ještě vydat na cestu z egejského pobřeží do Pessinúntu. Dost dlouho pobývali v Athénách, neboť se jim tam nesmírně líbilo, a odtamtud pokračovali do Delf, navštívit Apollónovu svatyni, i když tamější věštkyni Marius navštívit odmítl.

Překvapená Julia se tázala proč.

„Člověk nemá bohy zbytečně obtěžovat,“ řekl. „Mně už se přece věštby dostalo. Kdybych žádal, aby mi bylo z budoucnosti odhaleno ještě víc, bohové by se ode mne odvrátili.“

„A nemohl bys požádat o věštbu pro Maria mladšího?“

„Ne,“ prohlásil Gaius Marius.

Navštívili i Epidauros na blízkém Peloponnésu a tam, poté co se dostatečně naobdivovali vynikajícím sochařským výtvorům Thrasyméda z Paru, podstoupil Marius spánkovou diagnózu, které ho podrobili Asklépiovi kněží. Poslušně vypil podaný nápoj a odebral se pak do ložnic poblíž hlavního chrámu, kde prospal celou noc. Neuměl se naneštěstí upamatovat na žádný sen, a tak jediné, co kněží nakonec dokázali udělat, bylo, že mu poradili, aby zhubl, víc se pohyboval a vyhýbal se duševnímu přepětí.

„Podle mě jsou to jen samé žvásty,“ řekl Marius opovržlivě, poté co boha na znamení díků obdaroval drahým zlatým pohárem.

„Podle mě mají pravdu,“ řekla Julia s pohledem na jeho narůstající objem pasu.

Byl už tedy říjen, když vyplouvali z Peiraea, na veliké lodi, která pravidelně přepravovala náklad i cestující mezi Řeckem a Efesem. Hornatý Efesos však Maria příliš nenadchl, supěl a funěl po jeho kamenitých stezkách a velice brzy obstaral rodině místa na lodi plující do Halikarnássu.

Zde, snad v nejkrásnějším ze všech přístavů Egejského moře, se Marius rozhodl strávit zimu v najaté vile, plně vybavené služebnictvem a s vytápěnou lázní s mořskou

vodou; neboť slunce sice svítilo dost a dost, ale na koupání v moři bylo přece jen chladno. Díky mohutným hradbám, věžím a pevnůstkám vyhlíželo město nesmírně bezpečně a římsky, třebaže v celém Římě nebyla stavba tak nádherná jako mausóleion, chrámová hrobka, kterou dala postavit po smrti krále Mausóla ve svém neutišitelném žalu jeho sestra a zároveň manželka Artemísia.

V pozdním jaru se vydali na další pouť do Pessinúntu, nikoli bez protestů ze strany Julie a Maria mladšího, kteří by byli chtěli přes léto zůstat raději u moře; byla to však předem ztracená bitva. Všichni, od nájezdníků až po poutníky, konali tuto cestu od maloasijského pobřeží do střední Anatolie stejně – údolím řeky Maiandros. Ubíral se tak i Marius s rodinou a měli příležitost obdivovat bohatství a vyspělost krajů, jimiž procházeli. Když opustili úchvatné krystalické útvary a minerální lázně Hierapolis, v jejichž barvírnách se upravovala vlna na černo ustalováním velice žádané syté barvy solemi obsaženými v pramenech, přešli přes nesmírně vysoké a skalnaté hory – stále ještě podél Maiandru – do pralesů a pustin Frygie.

Avšak Pessinús sám ležel na okraji náhorní plošiny, kam okolní hvozdy nezasahovaly a kde je při příchodu vítala pole zelenající se pšenicí. Podobně jako tomu bylo u většiny velkých náboženských středisek, vysvětloval jim jejich průvodce, náležely i svatyni Veliké Matky v Pessinúntu rozsáhlé pozemky a celé armády otroků, takže z ní její bohatství a soběstačnost vytvářelo jakýsi stát ve státě. Jediný rozdíl spočíval v tom, že kněží vládli ve jménu Bohyně a veškeré bohatství svatyně sloužilo k rozmnožení moci Veliké Matky.

Čekali něco podobného Delfám, ukrytým v nitru ohromujících hor, k svému překvapení však zjistili, že Pessinús leží pod úrovní náhorní planiny, na dně svítivě bílé křídové rokle se strmými břehy. Posvátný okrsek se svatyní se rozkládal na jeho severním konci, užším a méně úrodném než údolí klikatící se k jihu, a byl vybudován na bystřině, která tu pramenila a která se posléze vlévala do velkého toku jménem Sangarius. Ze všech staveb ve městě i v posvátném okrsku dýchaly věky, třebaže současné budovy už byly dobou vzniku i stylem zcela řecké. Přední stěna velkého chrámu, čnějícího na pahorku vystupujícím ze dna údolí, strmě spadala k půlkruhovému schodišti, kde se poutníci scházívali s kněžími chrámu.

„Náš posvátný pupeční kámen máte v Římě, Gaie Marie," pravil *archigallos* Batakés, „dali jsme vám ho dobrovolně ve chvíli, kdy jste ho potřebovali. Proto se také Hannibal, když uprchl do Malé Asie, Pessinúntu zdaleka vyhnul."

Při vzpomínce na dopis Publia Rutilia Rufa o návštěvě Bataka a jeho podřízených kněží v Římě v době, kdy hrozil vpád Germánů, se při pohledu na tohoto muže Marius neubránil úsměvu, což Battakés okamžitě postřehl.

„Usmíváš se nade mnou proto, že jsem vykleštěn?" zeptal se ho.

Marius zamrkal. „O tom jsem vůbec nevěděl, *archigalle*."

„Nelze sloužit Kubabě Kybelé a setrvat nedotčen, Gaie Marie. I její manžel, Attis, musel podstoupit tuto velkou oběť."

„Myslel jsem, že Attida vyřezali, protože se zakoukal do jiné," řekl Marius, který sice cítil, že by k tomu měl také něco říct, ale nechtěl se přitom dát zaplést do diskuse o nějakých amputacích varlat, třebaže by se byl kněz zjevně právě o tomto svém osudu rád vybavoval.

„Ne!" řekl Batakés. „To jsou povídačky, které si vymýšlejí Řekové. Jen my, tady ve Frygii, zachováváme památku Veliké Bohyně čistou, a my proto také známe pravdu. My jsme její skuteční vyznavači, k nám sestoupila před eóny věků z Karchemiše." Ze slunečního světla přešel do sloupořadí velkého chrámu, kde záře jeho roucha protkávaného zlatem a podšitého drahokamy pohasla.

Stanuli v *celle* Veliké Bohyně, zřejmě proto, usoudil Marius, aby se mohl dosyta vynadívat na její sochu.

„Celá ze zlata," pravil Batakés samolibě.

„Jsi o tom přesvědčen?" otázal se Marius veden vzpomínkou na to, co mu průvodce v Olympii prozradil o technice, jakou byl zhotoven Zeus.

„Naprosto."

Byla vytvořena v životní velikosti, stála na mramorovém soklu. Zpodobovala Bohyni sedící na krátké lavičce; po každé její straně byla socha sedícího lva bez hřívy, její ruce spočívaly lvům na hlavách. Na hlavě měla vysoký čepec připomínající korunu. Oblečena byla v tenkou přepásanou řízu, která zdůrazňovala půvabná ňadra. Za Ivem po její levici stály dvě postavičky dětských pastýřů, jedna dující do píšťaly dud o dvou měších, druhá drnkající na velkou lyru. Vedle lva po levici stál Attis, manžel Kubaby Kybelé, opírající se o pastýřskou hůl, na hlavě fryžskou čapku kuželovitého tvaru s okrouhlým dýňkem přehrnutým ke straně; oblečen byl v halenu s dlouhými rukávy, uvázanou u krku, avšak rozevřenou na prsou, takže odkrývala pohled na jeho svalnatou hruď a břicho, a také jeho dlouhé kalhoty byly vpředu na stehnech rozstřiženy a pozapínány pak na knoflíky.

„Je zajímavá," pravil Gaius Marius, jemuž naprosto nepřipadala nijak krásná, ať byla z masivního zlata, či ne.

„Ale ty ji neobdivuješ."

„To bude asi tím, *archigalle*, že jsem Říman, a ne Fryg." Marius se otočil a kráčel *cellou* zpět k bronzovým vratům. „Čím to je, že se teď tahle asijská bohyně tolik stará o Řím?"

„Má k Římu blízko už velice dlouho, Gaie Marie. Jinak by byla nikdy nesvolila k tomu, aby se Římu dostal darem její pupeční kámen."

„Ano, ano, to já vím! Jenže to není odpověď na to, nač jsem se ptal," řekl Marius už trochu netrpělivě.

„Kubaba Kybelé nezjevuje své záměry, ani svým kněžím ne," řekl Batakés a z pouhého pohledu na něj už Maria opět zabolely oči, neboť sestoupil po schodišti, které tvořilo téměř tři čtvrtiny kruhu a bylo zalito sluncem. Posadil se a pleskl rukou na mramorovou desku vedle sebe, aby si k němu Marius přisedl. „Zdá se však, že cítí, jak důležitost Říma narůstá stále víc a víc, a že se Řím jednoho dne možná ujme vlády i nad Pessinúntem. Uctíváte ji v Římě už sto let jako Velikou Matku. Ze všech jejích chrámů v cizině patří římský k jejím nejoblíbenějším. Své posvátné okrsky v Peiraieu ani v Pergamu si zřejmě ani zdaleka tak neoblíbila. Myslím, že má Řím prostě ráda."

„Nu, to je od ní hezké!" liboval si Marius.

Batakés mrkl a zamhouřil oči. Povzdychl si, pokrčil rameny a pak ukázal přes schodiště k místu, kde bylo vidět kruhovou zídku a stříšku nad studnou. „Nechceš se snad Bohyně na něco zeptat?"

Ale Marius zavrtěl hlavou. „Cože, zakřičet tam do té díry a poslouchat, co mi pak nějaký hlas bez úst odpoví? Ne."

„Tak ona ale odpovídá na otázky všem."

„Nechci se Kubaby Kybelé nijak dotknout, *archigalle*, ale bohové mi už prokázali ve svých proroctvích takovou přízeň, že by nebylo moudré žádat od nich víc," řekl Marius.

„Tak tu alespoň poseďme společně na sluníčku, Gaie Marie, a poslechněme si, co říká vítr," řekl Batakés, jen stěží skrývaje své zklamání; postaral se už předem o pár důležitých věšteckých odpovědí.

„Nevíš náhodou," pravil Marius po chvilce zcela znenadání, jak bych mohl navázat styk s králem Pontu? Jinými slovy, víš snad, kde právě je? Psal jsem mu do Amáseie,

ale nepřišel odtamtud ani náznak odpovědi, a je to už osm měsíců. Ani můj další dopis ho nezastihl.“

„Je chvíli tady a chvíli tam, Gaie Marie,“ řekl kněz bez zaváhání. „Dost možná, že letos v Amásei nebyl vůbec.“

„A to si nedává nikam posílat dopisy, které mu přijdou?“

„Anatolie není Řím, ani římské území to není,“ řekl Batakés. „Ani dvořané krále Mithridata nevědí, kde právě je, pokud jim to nesdělí. A to on činí jen zřídka.“

„Ó bohové!“ řekl na to bez okolků Marius. „Jak dokáže v tom případě vůbec udržet svou říši pohromadě?“

„Za jeho nepřítomnosti se o vládu starají jeho dvořané – není to ostatně tak těžký úkol, jelikož většina pontských měst jsou vlastně řecké státy, které si vládnou samy. Mithridatovi prostě odvádějí tolik, oč je požádá. A venkovské oblasti jsou primitivní a vzdálené. Pontos je říše vysokých hor, všechny hřebeny se táhnou rovnoběžně s Euxinem, takže vzájemné styky mezi jednotlivými oblastmi nejsou valné. Král má po horách rozeseto mnoho pevnůstek a vydržuje si, podle toho, co jsem naposledy slyšel, čtyři dvory – v Amásei, v Sinópé, v Dasteiře a v Trapezúntu. Jak říkám, neustále cestuje, obvykle bez velké pompy. Putuje také po Galatii, Soféné, Kappadokii a po Kommagéné. Všude tam vládnou jeho příbuzní.“

„Aha.“ Marius se předklonil, sepjaté ruce mezi koleny. „Takže podle toho, co mi říkáš, se mi možná vůbec nepodaří najít ho a sejít se s ním.“

„To záleží na tom, jak dlouho hodláš v Malé Asii setrvat,“ řekl Batakés, jako by ho to ani příliš nezajímalo.

„Tak dlouho, až se mi povede pontského krále zastihnout, *archigalle.* Navštívím zatím krále Níkoméda – alespoň ten snad přebývá na jednom místě! Pak se na zimu vrátím do Halikarnássu. Na jaře zamýšlím cestovat do Tarsu a odtamtud se hodlám pustit do vnitrozemí a navštívit krále Ariaratha v Kappadokii.“ Když Marius takto zběžně odříkal plán své cesty, vrátil se k tématu bankovních obchodů tohoto chrámu, které ho, jak řekl, osobně velmi zajímají.

„Není důvod, Gaie Marie, nechávat peníze Veliké Matky plesnivět někde ve sklepení,“ vysvětloval Batakés blahosklonně. „Tím, že je půjčujeme na dobrý úrok, jenom zvětšujeme její majetek. Jenomže tady v Pessinúntu my žádné vkladatele nevyhledáváme, jak se to děje u některých jiných chrámů našeho společenství.“

„To je činnost, jaká se v Římě nevidí,“ řekl Marius, „hlavně asi proto, že římské chrámy jsou ve vlastnictví římského lidu a spravovány státem.“

„Ale římský stát by takhle mohl vydělávat, či snad ne?“

„Mohl, ale rozmnožilo by to jenom ještě víc naše úřednictvo, a Řím nemá byrokracii příliš v lásce. Úředníci mají sklon být buď nedbalí, anebo nadmíru ziskuchtiví. Naše bankovnictví je soukromé, je zcela v profesionálních rukou.“

„Mohu tě ujistit, Gaie Marie,“ řekl Battakés, „že my jako bankéři našeho chrámu vynikáme vysokou profesionalitou.“

„A co Kós?“ otázal se Marius.

„Máš na mysli Asklépiův chrám?“

„Ano.“

„Ah, to je *nesmírně* profesionální bankovní dům!“ pravil Batakés, nikoli bez závisti. „Je to instituce schopná financovat i celé války! Ti ovšem mají velice mnoho deponentů.“

Marius vstal. „Děkuji ti, *archigalle.*“

Batakés Maria sledoval, jak kráčí ze svahu dolů, k půvabné kolonádě vybudované nad bystřinou prýštící z pramene; když si byl konečně jist, že se Marius už nevrátí a

neotočí, odkvačil kněz do svého paláce, nevelké, ale překrásné stavby ukryté v zeleném háji.

Uchýlil se do své pracovny, přitáhl si psací potřeby a začal psát dopis králi Mithridatovi.

> Zdá se, veliký králi, že římský konsul Gaius Marius je pevně rozhodnut vyhledat tě. Požádal mě, abych mu pomohl vejít s tebou do styku, a když jsem se neměl k tomu jeho žádosti vyhovět, oznámil mi, že zůstane v Malé Asii tak dlouho, dokud se s tebou nesetká.
>
> Mezi jeho dalšími záměry pro nejbližší budoucnost je také návštěva u Níkoméda a Ariaratha. Je s podivem, že chce podstoupit útrapy spojené s cestou do Kappadokie, neboť už není příliš mladý – ani příliš zdravý, jak jsem přesvědčen. Netajil se však tím, že na jaře se odebere do Tarsu a odtamtud pak do Kappadokie.
>
> Považuji ho za velice zdatného muže, veliký králi. Jestliže se právě jemu – muži dosti drsnému, ba neomalenému – podařilo stát se ne méně než šestkrát konsulem, nelze ho podceňovat. Římští šlechtici, s nimiž jsem se až dosud setkal, byli mnohem uhlazenější a také rafinovanější než on. Škoda jen, že jsem neměl příležitost sejít se s Gaiem Mariem přímo v Římě, s možností porovnat ho s lidmi jemu rovnými. Byl bych si o něm byl patrně mohl udělat úplnější obraz než tady v Pessinúntu.
>
> Setrvávám tvým veskrze pokorným a provždy věrným poddaným Batakem.

Dopis zapečetil, zavinul do nejjemnější kůže, vložil do pouzdra a předal jednomu z mladších kněží, aby ho co nejrychleji doručil do Sinópé, kde král Mithridatés právě pobýval.

Jeho obsah krále příliš nenadchl. Seděl nad ním, hryzl si ret a mračil se tak urputně, že ti z jeho dvořanů, jimž bylo dovoleno sdílet jeho přítomnost, nikoli však promluvit, byli v tu chvíli rádi této zápovědi – a želeli Archeláa, který měl tu výsadu, že směl v králově přítomnosti nejen sedět, ale i promluvit, pokud byl osloven. Archeláos se nicméně nezdál být nijak sklíčen; byl královým bratrancem i prvním šlechticem, přítelem stejně jako sluhou, bratrem stejně tak jako bratránkem.

Pod nepohnutou tváří však Archeláos skrýval podobné obavy o své bezpečí, jaké zachvátily ostatní přítomné dvořany; každý ostatně, komu by se snad bylo zazdálo, že si ho král nadmíru oblíbil, by si byl měl ve vlastním zájmu připomenout osud prvního dvořana Diofanta. I Diofantos býval králi kdysi přítelem stejně tak jako sluhou, otcovským rádcem stejně jako strýcem – což byl jeho skutečný rodinný vztah vůči králi.

Jenomže, uvažoval Archeláos při pohledu na tu panovačnou, nicméně však nevyrovnanou a nedůtklivou tvář pouhých pár stop od něho, člověk nemá v tomto směru příliš na vybranou. Král je král a všem ostatním poroučí – anebo je dá třeba i zabít, když si zamane. Všechny v jeho blízkosti to sice burcuje k co největšímu úsilí, ale provokuje to v nich i vzdor a dětinství, ostrovtip a sílu, ale i bázlivost. Jediné, čím se člověk může zachránit z tisícerého hrozícího nebezpečenství je vlastní důvtip. Krize někdy propukají s náhlostí vichřice odkudsi z Euxinu, jindy tiše vřou v hloubi královy mysli jako bublající kotlík nad žhavými uhlíky nebo naráz vybuchují v podobě desítku let starého a pozapomenutého prohřešku. Na křivdu a protivenství král nezapomíná

nikdy, ať jsou skutečné či domnělé ukládá si je všechny do paměti pro pozdější zúčtování.

„Jak se zdá, budu ho muset přijmout," řekl Mithridatés a pak dodal: „Co ty si myslíš?"

Past: co na to odpovědět?

„Pokud se ti něco takového nezamlouvá, veliký králi, nemusíš přijmout naprosto nikoho," řekl Archeláos zlehka. „Ovšem já se domnívám, že Gaius Marius je dost zajímavý muž a že by za setkání stál."

„Pak tedy v Kappadokii. Na jaře. Ať si nejdřív obhlédne Níkoméda. Jestli je ten Gaius Marius opravdu takový formát, pak se mu asi bíthýnský Níkomédés moc zamlouvat nebude," pravil král. „A ať se sejde dřív taky s Ariarathem. Vzkaz té havěti, ať se na jaře představí Gaiovi Mariovi v Tarsu a ať pak Římana osobně doprovodí do Kappadokie."

„Armáda bude mobilizována podle plánu, velký králi?"

„Samozřejmě. Už je Gordios na cestě?"

„Měl by být v Sinópé, ještě než zimní sněhy uzavřou průsmyky, můj králi," řekl Archeláos.

„Dobrá!" I nadále podmračen se král vrátil k Batakovu dopisu a znovu si začal hrýzt ret. Tihle Římani! Proč musejí pořád strkat nos do něčeho, po čem jim koneckonců vůbec nic není? Co se má muž tak proslulý jako Gaius Marius starat o to, co se děje ve východní Anatolii? Neuzavřel už náhodou Ariarathés nějakou dohodu s Římany, aby Mithridata Eupatóra sesadil z trůnu a z Pontu učinil satrapii Kappadokie?

„Byla to pro mne až příliš dlouhá a příliš nesnadná cesta, kterou jsem ušel," řekl svému bratranci Archeláovi. „Neuhnu z ní kvůli nějakým Římanům."

*** * ***

Byla to vskutku daleká a náročná pouť, takřka už od samého zrození, neboť byl mladším synem svého otce, krále Mithridata V., a královy sestry a manželky Láodiky. Mithridatés, nazývaný Eupatór, se narodil téhož roku, kdy tak záhadně zemřel Scipio Aemilianus, a měl o dva roky staršího bratra zvaného Chréstos, neboť to byl pomazaný, předurčený následník trůnu. Jejich královský otec snil o rozmnožení pontského území na úkor kohokoli, zejména však na úkor Bíthýnie, svého odvěkého a nejzatvrzelejšího nepřítele.

Zprvu se zdálo, že se Pontu podaří podržet si titul spojenec a přítel národa římského, získaný králem Mithridatem IV., když napomáhal pergamskému Attalovi II. ve válce proti bíthýnskému králi Prúsiovi. Mithridatés Pátý pokračoval ještě nějaký čas ve svém spojenectví s Římem, poslal vojsko na pomoc Římu v jeho třetí punské válce s Kartágem a pak proti následníkům pergamského Attala, když se ukázalo, že král ve své závěti odkázal celé království Římu. Nato však Mithridatés V. anektoval Frygii, poté co římského prokonsula v Malé Asii Mania Aquillia uplatil velkou sumou zlata do jeho měšce; tehdy mu byl titul spojence a přítele národa římského odňat a od té chvíle trvalo mezi Římem a Pontem nepřátelství, obratně rozdmýchávané bíthýnským králem Níkomédem – a také protiaquilliovskými senátory v Římě.

Neohlížeje se na římské či bíthýnské nepřátelství pokračoval Mithridatés V. ve své rozpínavé politice, uchvátil do svých sítí nejprve Galatii a pak se mu podařilo dát se jmenovat dědicem většiny Paflagonie. Jenomže jeho manželka a sestra neměla pátého Mithridata na pontském trůně nijak v lásce; posedla ji touha vládnout Pontu sama. Když bylo mladému Mithridatovi Eupatórovi devět let – dvůr tehdy sídlil v Amáseii –

královna Láodiké svého manžela Mithridata V., jenž byl zároveň i jejím bratrem, zavraždila a dosadila na trůn Mithridata Chrésta**,** tehdy jedenáctiletého. A stala se – jak jinak – regentkou. Oplátkou za záruku ze strany Bíthýnie, že nedojde k narušení pontských hranic, vzdala se královna pontského nároku na Paflagonii a dala svobodu Galatii.

Mithridatés Eupatór, sotva desetiletý, uprchl z Amáseie pouhých pár týdnů po matčině puči, přesvědčen, že i on bude zavražděn; na rozdíl od svého mdlého a povolného bratra Chrésta připomínal matce spíše jejího manžela, jak to teď stále častěji opakovala. Zcela osamocen chlapec uprchl, nikoli však k Římanům anebo na nějaký sousedící královský dvůr, nýbrž do východních pontských hor, kde se před místními obyvateli nijak netajil tím, kdo je, požádal je pouze, aby uchovali tajemství jeho pobytu. V bázni a současně polichoceny, plny náklonnosti k členovi panujícího rodu, jenž právě u nich hledal útočiště, chránily horské kmeny Mithridata s přímo fanatickou oddaností. Mladý princ za svého putování z vesnice do vesnice poznal svou zemi tak, jak se to nikdy nepodařilo žádnému potomku královského rodu, a nořil se i do končin, kde civilizace zvolnila svůj postup, kde se zcela zastavila, ba kde ještě vůbec ani nezačala. V letním čase se zcela volný potuloval a lovil medvědy a lvy, aby si získal úctu svých nevzdělaných poddaných, jist si, že ho pontské lesy nasytí hojností svých plodů a jiné potravy – třešněmi i lískovými ořechy, meruňkami i šťavnatou zeleninou, králíky i vysokou.

V mnoha ohledech mu pak už nikdy život nedopřál tak hojnou míru prostého uspokojení – ani se už později nedočkal tak bezprostředního a upřímného uctívání od svých poddaných – jako za oněch sedm let, kdy se skrýval v horách východního Pontu. Neslyšným krokem probíhal hloubí hvozdů svítících růžovou a nachovou září kvetoucích rododendronů, se smetanovými hrozny rozkvetlých akátů, a za neutuchajícího ohlušivého burácení prudkých bystřin zvolna z chlapce vyrůstal v mladého muže. Prvními ženami, které poznal, byly dívenky z primitivních horských vesniček; prvním lvem, kterého zabil, byl obrovitý samec, jehož udolal kyjem, jako znovuvtělení samotného Héraklea; první medvěd, jehož ulovil, byl nesrovnatelně větší než on sám.

Mithridatovci byli mohutného vzrůstu, pocházeli z evropských předků v Thrákii, ovšem i s příměsí trochy perské krve od dvora (třebaže ne přímo z ledví) krále Dáreia; po dvě a půl století, kdy Mithridatovci vládli Pontu, se tu a tam sňatkem mísili také se syrskou seleúkovskou dynastií, pocházející po jednom z makedonských vojevůdců Alexandra Velikého, Seleukovi. Perská krev se občas projevila lehkým, smetanově hladkým nádechem pleti, ale Mithridatés Eupatór zdědil především postavu svých germánských a keltských pradědů. Byl vysoký, široký v plecích, takže mu nedělalo potíž hodit si na ramena skoleného jelena, s lýtky i stehny tak zocelenými, že snadno zdolávaly všechny srázy a štíty pontských hor.

V sedmnácti zmužněl již natolik, že se odhodlal učinit první krok na své dráze; poslal zprávu svému strýci Archeláovi, o němž věděl, že nechová přílišnou lásku ke královně Láodice, která byla jeho nevlastní sestrou a zároveň jeho vládkyní. Plán byl připraven potají, v průběhu dlouhé řady důvěrných schůzek v horách poblíž Sinópé, kde nyní královna trvale pobývala; jeden po druhém se na ně dostavovali šlechtici, které Archeláos považoval za spolehlivé, a skládali Mithridatovi přísahu věrnosti.

Zosnované spiknutí vyšlo přesně podle plánu; Sinópé padlo, nijak nedobýváno zvenčí, neboť zápas o moc proběhl uvnitř jeho hradeb. Královna a Chréstos i ti dvořané, kteří jim zůstali oddáni, byli přemoženi bez prolití krve; ta pak tekla až zpod katova meče. Několik strýců, tet a bratranců zahynulo ihned, Chréstos o něco později, poslední přišla na řadu královna Láodiké. Tu dal Mithridatés jako hodný syn toliko

uvrhnout do žaláře v nitru sinopských hradeb, kde potom – jakpak se to jen mohlo stát? – na ni jaksi zapomněli se stravováním, až tam umřela hlady. A tak se šestý král Mithridatés, nezatížen matkovraždou, chopil samojediný vlády. Nebylo mu ještě ani osmnáct let.

Náramně mu tím narostlo sebevědomí, dychtil proslavit se, hořel touhou vidět Pontos přerůst všechny sousedy, zatoužil vládnout světu; neboť jeho velké stříbrné zrcadlo mu napovídalo, že není lecjaký obyčejný král. Namísto diadému anebo tiáry začal nosit lví kůži, obrovitou tlamu s vyceněnými tesáky posazenu do čela, hlava a uši mu kryly temeno a pracky měl zavázány na uzel přes hruď. Jelikož měl vlasy podobné kšticí Alexandra Velikého – téže zlatožluté barvy, stejně husté a stejně kadeřavé – nosil je i stejně upravené. Pak, aby dal na odiv svou mužnost, dal si narůst nikoli plnovous nebo knír (obojí se vymykalo helénistickému vkusu), nýbrž dlouhé zježené licousy kolem obou uší. Jaký to rozdíl ve srovnání s bíthýnským Níkomédem! Mužný, jako stvořený pro milování, obrovitý, rujný, neohrožený, zato však hrozivý chlap. Tak se viděl ve stříbrném zrcadle a byl s tímto obrazem nemálo spokojen.

Oženil se se svou nejstarší sestrou, další Láodikou, a pak si bral všechny další, které se mu zalíbily, až měl posléze tucet žen a několikanásobně tolik konkubín; Láodiku ustanovil královnou, což ovšem mělo platit – jak jí nepřestával opakovat – jen pokud k němu zůstane loajální. Aby tomuto varování dodal náležité váhy, poslal do Sýrie pro nevěstu z vládnoucího rodu Seleukovců, a jelikož u tamějšího dvora byl tou dobou princezen nadbytek – získal tak ještě i syrskou manželku jménem Antiochis. Přibral k tomu ještě také jistou Nysu, dceru kappadockého prince Gordia, a jednu ze svých mladších sester (rovněž Láodiku) provdal za šestého krále Ariaratha z Kappadokie.

Záhy zjistil, že tyto vztahy založené na sňatcích jsou neobyčejně užitečná věc. Jeho tchán Gordios se spolčil s jeho sestrou Láodikou a společně zavraždili Láodičina manžela, krále kappadockého; královna Láodiké v naději na deset, patnáct let regentské vlády dosadila na trůn svého syna, v té době ještě nemluvně, jakožto Ariaratha VII. a ujala se moci v Kappadokii jako vazalka svého bratra Mithridata. Potom však podlehla nadbíhání starého bíthýnského krále Níkoméda, neboť ji posedla touha vládnout samostatně, nezávisle na Mithridatovi i na jeho kappadockém hlídacím psu Gordiovi. Gordios uprchl do Pontu, Níkomédés přijal titul krále kappadockého, ale zůstal sídlem v Bíthýnii a dovolil své novomanželce Láodice vládnout v Kappadokii, s podmínkou, že si nezačne nic s Pontem. Byla to úmluva, která se Láodice velmi zamlouvala. Jenomže jejímu synkovi už bylo téměř deset let a jako všichni orientální královští potomci projevil velice záhy autokratické sklony; zachtělo se mu vládnout samotnému. Ve střetu s matkou sice prohrál, od svého záměru však neustoupil. Během měsíce už se objevil u dvora svého strýce Mithridata v Amásei a za další měsíc ho Mithridatés dosadil na trůn v Mazace, neboť pontská armáda byla trvale ve stavu pohotovosti, zatímco kappadocká vojska nikoli. Láodiké byla popravena, její bratr tomu netečně přihlížel; bíthýnské nadvládě nad Kappadokii byl naráz konec. Jediné, co Mithridata popouzelo, bylo, že desetiletý sedmý kappadocký král Ariarathés odmítl povolit svému strýci Gordiovi návrat domů a do omrzení opakoval, že nepřijme do domu vraha svého otce.

Všechny tyto kappadocké lapálie zabíraly mladému pontskému králi jen nevelký díl času; za prvých let svého panování věnoval převážnou část energie zvelebení armády, posílení jejího početního stavu i zdokonalení výcviku, a dále rozmnožení bohatství královské pokladny. Přes onu lví maškarádu, přes všechnu pompu a přes své nezralé mládí to už byl člověk zvyklý myslet.

S hrstkou sobě nejbližších šlechticů (kteří vesměs byli také jeho mithridatští příbuzní) – se strýcem Archeláem, strýcem Diofantem a s bratranci Archeláem a

Neoptolemem – vsedl v Amísu na loď a vydal se na cestu podél východního pobřeží Euxinského moře. Pluli v přestrojení za řecké obchodníky hledající nové trhy a nová spojení a obstáli v této roli, kdekoli se vylodili, neboť místní obyvatelé vesměs nebyli ani zvlášť vzdělaní, ani příliš rafinovaní a podezřívaví. Trapezús i Rhizús už dávno odváděly pontským králům poplatky a formálně byly součástí jejich říše; avšak dále za těmito dvěma čilými expedičními středisky stříbrných dolů v přilehlém vnitrozemí už ležela *terra incognita.*

Výprava prozkoumala legendární Kolchidu, kde se do moře vlévala řeka Fásis a kde lidé žijící na jejích březích spouštěli do jejího proudu ovčí rouna, aby zachytili částečky zlata splavované z kavkazských svahů; s údivem obhlíželi vrcholky hor, o mnoho převyšujících pontské i arménské hřebeny, s trvalým příkrovem sněhu a ledu na temenech, a starostlivě vyhlíželi, nestřetnou-li se zde někde s potomkyněmi Amazonek, jež kdysi obývaly Pontos v místech, kde se lužiny při Thermodontu táhly až k moři.

Zvolna se pak hřebeny Kavkazu nížily a vystřídala je nekonečná skythská a sarmatská step, kypící životem téměř už usedlých národů, značně zkrocených stykem s Řeky, kteří tu na východě odedávna zřizovali své kolonie – zkrocených nikoli vojensky, nýbrž vlivem řeckých zvyků a řecké kultury. Kraj to byl nesmírně podmanivý, exotický, lákavý.

Tam, kde se do linie pobřeží zařezávala delta řeky Vardanes, vplula loď s králem Mithridatem na palubě do velkého, téměř zcela uzavřeného vnitrozemského moře zvaného Maeotis, sledovala celý jeho trojúhelníkovitý obvod, až dospěla v jeho vrcholu k ústí nejmohutnější řeky světa, bájné Tanais. Doslechli se i jmen dalších vod – Rhá, Udón, Borysthenés, Hypanis – a vyposlechli vyprávění o velkém moři na východě nazývaném Hyrkanos nebo Kaspion.

Kdekoli zřídili Řekové své obchodní osady, všude rostla hojnost obilí.

„Vypěstovali bychom i víc, kdybychom měli komu ji prodat," pravil ethnarcha ze Sindé. „Jakmile Skythové poznali, jak chutná chléb, rychle se naučili orat a sít pšenici."

„Už před sto lety jste prodávali obilí numidskému králi Masirússovi," odpověděl Mithridatés. „A trhy by byly i dnes. Není tomu dlouho, co byli Římané ochotni zaplatit za pšenici jakoukoli cenu. Proč se nepokusíte najít zájemce sami?"

„Asi proto," řekl ethnarcha, „že jsme teď příliš oddělení od světa Středního moře. A také poplatky, které Bíthýnie požaduje za proplutí Hellespontem, jsou nesmírně tíživé."

„Domnívám se, " řekl Mithridatés svým strýcům, „že bychom měli pro tyhle skvělé lidi něco udělat, co říkáte?"

Zevrubná prohlídka přilehlého poloostrova – Taurského Chersonésu podle Řeků a Kimmerie v jazyce Skythů – bylo už jen to poslední, co Mithridatés potřeboval k svému rozhodnutí: tyto země jsou zralé pro anexi a v budoucnosti musí náležet Pontu.

Mithridatés ovšem nebyl nijak valný vojevůdce a byl natolik moudrý, že si to i uvědomoval. Válčení ho sice na nějaký čas zaujalo – a nebyl to žádný zbabělec, ba naopak; ale nevěděl nějak, co si v boji počít se všemi těmi tisícovkami vojáků, to poznal i bez praktického ověřování. Naproti tomu se mu zalíbilo tažení připravovat, sbírat armádu. Vést ji pak už mohou jiní, kteří k tomu mají lepší předpoklady.

Pontos samozřejmě neměl o vojáky nouzi, jeho král však dobře věděl, že svou kvalitou značně zaostávají, neboť Řekové obývající jeho pobřeží válečnictvím v podstatě opovrhovali – a potomci původních obyvatel, perských kmenů, které kdysi žily na jih a na západ od Hyrkanského moře, byli natolik zaostalí, že bylo téměř vyloučeno jakkoli je vycvičit. A tak, podobně jako většina východních vládců, byl Mithridatés odkázán na žoldnéřskou armádu. Většinu jejích příslušníků tvořili Syřané, Kilikové, Kypřané a horkokrevní obyvatelé znesvářených semitských státečků kolem

Palus Asphalticus v Palestině. Bojovníci to byli výteční a věrní – pokud dostávali zaplaceno. Jakmile se žold o jediný den opozdil, sbalili se a vydali se domů.

Jakmile však Mithridatés spatřil Skythy a Sarmaty, rozhodl se okamžitě, že vojsko bude napříště získávat z těchto kmenů; vycvičí je jako pěší armádu a vyzbrojí ji obdobně jako Římané. A s nimi se pak vydá dobýt Anatolii. Nejprve ovšem bude třeba podrobit si je. Vybral si pro tento záměr strýce Diofanta, syna pokrevní sestry svého otce a pak ještě šlechtice jménem Asklépiodóros.

Za záminku si zvolil stížnost Řeků ze Sindé a z Chersonésu na opakované nájezdy synů krále Skilura, tou dobou již mrtvého, nicméně tvůrce skythského státu Kimmerie, který se ani po jeho smrti tak docela nezhroutil. Díky úsilí Řeků na jejich výspě západně u Olbie to byli Skythové živící se už zemědělstvím, bojovnosti jim však tím příliš neubylo.

„Pošli pro pomoc ke králi Mithridatovi Pontskému," pravil falešný obchodník před odchodem z Taurského Chersonésu. „Nebo chceš-li, mohu tvůj dopis doručit sám."

Jako osvědčený vojevůdce z doby vlády krále Mithridata V. se Diofantos chopil svého úkolu s nadšením a vytáhl na jaře, ihned po Mithridatově cestě, s velkou a dobře vycvičenou armádou na Taurský Chersonésos. Výsledkem byl triumf Pontu; Skilurovi synové byli rozprášeni, padlo vnitrozemské království Kimmerie; v průběhu jediného roku se Pontos zmocnil celého Taurského Chersonésu, rozsáhlého území Roxolanů na západě a řeckého města Olbie, značně zkrušeného střídavými sarmatskými a roxolanskými nájezdy. Následujícího roku se sice Sarmatové vzchopili k protiútoku, na jeho sklonku však Diofantos dobyl východní kraje při pobřeží maeotského moře, podrobil si vnitrozemské sindské Maeotijce i s jejich králem Saumakem a vybudoval dvě mocné pevnosti na obou březích Kimmerského Bosporu, hledící si navzájem vstříc.

Když odplouval Diofantos zpět domů, ponechal svého syna Neoptolema, aby se postaral o uspořádání věcí v Olbii a na západě, a dalšímu synovi Archeláovi svěřil vládu nad novou pontskou říší při severním Euxinu. Svůj úkol splnil skvěle, kořist byla značná, lidské zdroje k doplňování pontských vojsk takřka bezedné, obchodní vyhlídky velice slibné. Toto vše ohlásil pyšně Diofantos svému mladému králi; nato dal vylekaný a žárlící mladý král Diofanta popravit.

Ohlasy tohoto činu otřásaly pontským dvorem na všech jeho úrovních a brzy dolehly až do severního Euxinu, kde se Diofantovi synové samým žalem a strachem nejprve rozplakali, ale pak pokračovali se znásobeným úsilím v otcem započatém díle. Po moři i po souši se Neoptolemos a Archeláos vydali dolů k jihu podél východního břehu Euxinu a kavkazská královstvíčka se jedno po druhém vzdávala Pontu včetně Kolchidy, slynoucí bohatstvím zlata, a zemí mezi řekami Fásisem a pontským Rhizúntem.

Takzvaná Malá Arménie – kterou Římané nazývali *Armenia Parva* – k vlastní Arménii nenáležela a nebyla její součástí; ležela na západ od velehor mezi Araxem a Eufratem, na jejich pontské straně. Mithridatés na ni pohlížel jako na své nesporné vlastnictví prostě proto, že její král považoval za své suzerény spíše pontské krále než krále arménské. Jakmile tedy Mithridatovi náležel sever a východ Euxinu jak formálně, tak i fakticky, vtrhl do Malé Arménie a osobně přitom vojskům velel, neboť si byl jist, že se od něho nebude vyžadovat nic než jeho pouhá přítomnost. Jak se ukázalo, měl pravdu. Když vjel na koni do městečka Zimary, které se honosilo titulem sídelního města, přijalo ho všechno obyvatelstvo s otevřenou náručí; král Malé Arménie Antipater mu přišel vstříc v rouchu prosebníka. Poprvé v životě měl Mithridatés pocit, že čemusi *velí*, nebylo tedy divu, že mu Malá Arménie přímo učarovala. Pozoroval sněhobílé vrcholy velehor, které ji obklopovaly, její burácející bystřiny, zvažoval její odlehlost a nedostupnost a rozhodl se posléze, že právě sem dá uložit převážnou část

svého rychle narůstajícího korunního pokladu. Okamžitě následovaly potřebné rozkazy; pevnůstky k jeho úschově a ochraně měly být vybudovány na nedostupné skále, na hřebeni některého z horských velikánů, odděleny od světa vražedně prudkým vodním tokem. Celé jedno léto se bavil jenom tím, že osobně jezdil koňmo takovou vhodnou rokli a takový sráz vybírat; když byl záměr dokončen, stálo tu kolem sedmdesáti bašt a pověst o jeho pohádkovém bohatství se donesla až do Říma.

Takže v necelých třiceti letech věku – avšak již jako vládce rozsáhlé říše, jako majitel nesmírného pokladu, jako vrchní velitel celého tuctu armád složených nyní ze Skythů, Sarmatů, Keltů a Maeotijců a také jako otec velkého počtu synů – vyslal nyní pontský král Mithridatés VI. do Říma poselstvo se žádostí, aby mu byl udělen titul spojenec a přítel národa římského. Bylo to v onom roce, kdy Gaius Marius a Quintus Lutatius Catulus Caesar likvidovali poslední germánské síly u Vercell, takže Marius měl zprávy o většině ostatních záležitostí pouze z doslechu, převážně prostřednictvím dopisů svého přítele Publia Rutilia Rufa. Král Níkomédés si okamžitě postěžoval senátu, že přece Řím nemůže jmenovat spojencem a přítelem národa římského současně dva krále, kteří jsou ve stavu trvalého nepřátelství, a poukázal současně na to, že *jeho* oddanost k Římu se nijak neměnila za celých padesát let od doby, kdy vstoupil na bíthýnský trůn. Lucius Appuleius Saturninus, zastávající již po druhé období úřad tribuna lidu, se postavil na stranu Bíthýnie, takže nakonec veškeré peníze, které Mithridatovi poslové vyplatili lačným římským senátorům, přišly vniveč. Pontští emisaři byli se svou žádostí odmítnuti a posláni domů.

Mithridata tato zpráva těžce zasáhla. Upadl nejprve do takového záchvatu vzteku, že se celý jeho dvůr rozutekl v děsu, zatímco král ryčel vzteky v přijímací síni a svolával kletby a hrozby na Řím a všechno římské. Poté se ponořil do ještě hrozivějšího mlčení a dlouhé hodiny zasmušile proseděl na svém královském lvím trůně. Posléze uložil královně Láodice, aby převzala v jeho nepřítomnosti vládu, opustil Sinópé a přes rok ho nikdo nespatřil.

Odebral se nejprve do Amáseie, původního sídelního města svých předků, pontských králů, kteří byli vesměs pohřbeni v hrobkách vytesaných do skal v okolních horách. Několik dnů přecházel sem a tam chodbami paláce, nevnímal hrbící se služebnictvo ani svádivé nabídky dvou manželek a osmi konkubín, které tu měl trvale umístěny. A pak, stejně náhle, jako když horami přeletí bouře a zmizí v dáli, se král Mithridatés probral z hněvu a dal se v klidu do spřádání dalších plánů. Neposlal do Sinópé pro další dvořany ani se nevydal do Zely, kde tábořila jeho nejbližší armáda. Sezval si namísto toho šlechtice, kteří žili v Amásei, a uložil jim, aby mu vyhledali tisícovku bojovníků úderného oddílu. Jeho příkazy zněly promyšleně, vyslovil je tónem, jenž nepřipouštěl námitky ani odpor. Vydá se do Ankýry, největšího města v Galatii – pouze s osobní stráží, vojáci zůstanou o mnoho mil za ním. Šlechtici, které vyslal před sebou, měli za úkol přivést všechny galatské kmenové náčelníky na velký sněm v Ankyře, kde pro ně bude mít pontský král zajímavý návrh.

Galatie byla dosti neobvyklá země, keltská výspa na subkontinentu obývaném národy perského, syrského, germánského i chetitského původu. Až na Syřany tvořili tyto národy vesměs lidé světlé pleti, nikoli ovšem tak světlé, jako měli právě oni keltští přistěhovalci, pocházející z vpádu keltského krále Brenna. Téměř po dvě staletí už měli v držení velkou část centrální Anatolie, bohatou a prostornou zemi, kde žili keltským způsobem, nedbajíce na kultury, které je obklopovaly. Vzájemné styky mezi keltskými kmeny byly řídké; nevládl nad nimi žádný společný král, nestáli o to sdružovat se, jen aby pro sebe dobyli další území. Po jistý čas sice uznávali za svého suzeréna krále Mithridata V., bylo to však jen prázdné gesto, z něhož nic neplynulo ani pro ně samotné, ani pro Mithridata V., neboť stejně žádný poplatek ani žádnou daň, které po

nich Pontos požadoval, nikdy neodvedli a Mithridatés zemřel dříve, než je za to dokázal nějak postihnout. Nikdo se s nimi netoužil zaplést do sporů nebo do konfliktu; byli to Galatové, mnohem bojovnější než Frygové, Kappadokové, Pontinci, Bíthýnci, iónští nebo dórští Řekové. Přesto se vůdcové ze všech tří keltských kmenů a podkmenů na Mithridatovu výzvu dostavili do Ankýry, spíše ovšem na slíbenou hostinu než kvůli kdovíjakému zamýšlenému krkolomnému tažení a případné kořisti z něho, jež jim hodlal Mithridatés VI. bezpochyby nabídnout. V Ankýře – která byla sotva větší než pouhá vesnička – už je Mithridatés očekával. Propátral kraj od Amáseie až sem, aby sehnal všemožné lahůdky a kdejaké víno, jaké se vůbec daly koupit, a předestřel před galatské vůdce hostinu tak velkolepou a bohatou, jakou si ani ve snách nedokázali představit. S dobrou náladou se vrhli na jídlo i na pití a blaženě upadali do obou těchto osidel, podléhajíce záhy plným břichům i točícím se hlavám.

A zatímco polehávali mezi zbytky hostiny, kterou právě zdolali a která zdolala je, zatímco chrápali a převalovali se v opilém spánku, rozptýlilo se mezi ně v tichosti tisíc vybraných Mithridatových vojáků a všechny je pobili. Král Mithridatés se přitom nehnul ze svého trůnu v čele stolu, dokud nebyl i poslední z náčelníků mrtev; seděl s nohou přehozenou přes opěradlo, pohupoval šlapkou a jeho hladce oholená, široká a vlídná tvář jevila živý zájem o jatky, které se před ním odehrávaly.

„Všechny je spalte," řekl nakonec, „a jejich popel rozptylte na jejich krev. Příští rok tu vyroste vynikající pšenice. Po ničem není půda tak úrodná jako po krvi a kostech."

Poté se prohlásil králem Galatie, neboť roztroušení Galatové se ocitli bez vůdců a nebylo nikoho, kdo by se mu dokázal postavit.

A pak znenadání a dočista zmizel. Ani jeho nejvyšší šlechtic nevěděl, kam odešel a co má v úmyslu; zanechal jen dopis přikazující, aby v Galatii udělali pořádek, vrátili se do Amáseie a královnu v Sinópé aby požádali o jmenování satrapy pro nové pontské území Galatii.

V přestrojení za obchodníka, v sedle obyčejného hnědého koníka, vedl za uzdu mezka, na něhož naložil nějaké rezervní šatstvo a přihlouplého galského otroka, jenž ani nevěděl, kým vlastně jeho pán je; tak se vydal Mithridatés do Pessinúntu. Ve svatyni Veliké Matky Kubaby Kybelé se prohlásil svým skutečným jménem Battakovi a přijal *archigalla* do svých služeb; získal od něho mnoho informací, které potřeboval pro své další záměry. Z Pessinúntu se vydal dlouhým údolím řeky Maiandros do římské provincie Asia.

Neponechal v Kárii jediné město neprozkoumáno; jako hromotlucký, zvědavý, trochu tajnůstkářský obchodník odkudsi z Východu tak putoval od města k městu, občas natloukl svému natvrdlému otrokovi, oči měl všude, pečlivě si vštěpoval do hlavy kdejaký poznatek. Večeříval s jinými kupci v hospodách, o tržních dnech se potloukal po tržišti a rozmlouval s každým, kdo se zdál vědět něco zajímavého, toulal se po nábřežích egejských přístavů, dloubal prstem do žoků a čichal k zapečetěným amforám, laškoval s vesnickými děvčaty a štědře je odměňoval, když uspokojily jeho tělesné potřeby, naslouchal vyprávěním o bohatství v Asklépiově svatyni na ostrově Kós, v Artemisiu v Efesu, v Asklépiově chrámu v Pergamu, o pohádkových pokladech na ostrově Rhodu.

Z Efesu odbočil k severu do Smyrny a do Sard a posléze dorazil do Pergama, sídelního města římského správce provincie, které se třpytilo na vrcholu kopce jako šperkovnice posázená drahokamy. Poprvé tu na vlastní oči spatřil skutečnou římskou jednotku, nevelkou gardu náležející správci; provincie Asia nebyla považována za vojensky nebezpečnou, takže se garda skládala z místních pomocných sil a z milice. Dlouho a zevrubně pozoroval Mithridatés osmdesát členů té opravdové armády, všímal si těžké zbroje, krátkých mečů a oštěpů s nevelkými hlavicemi, jejich přesných,

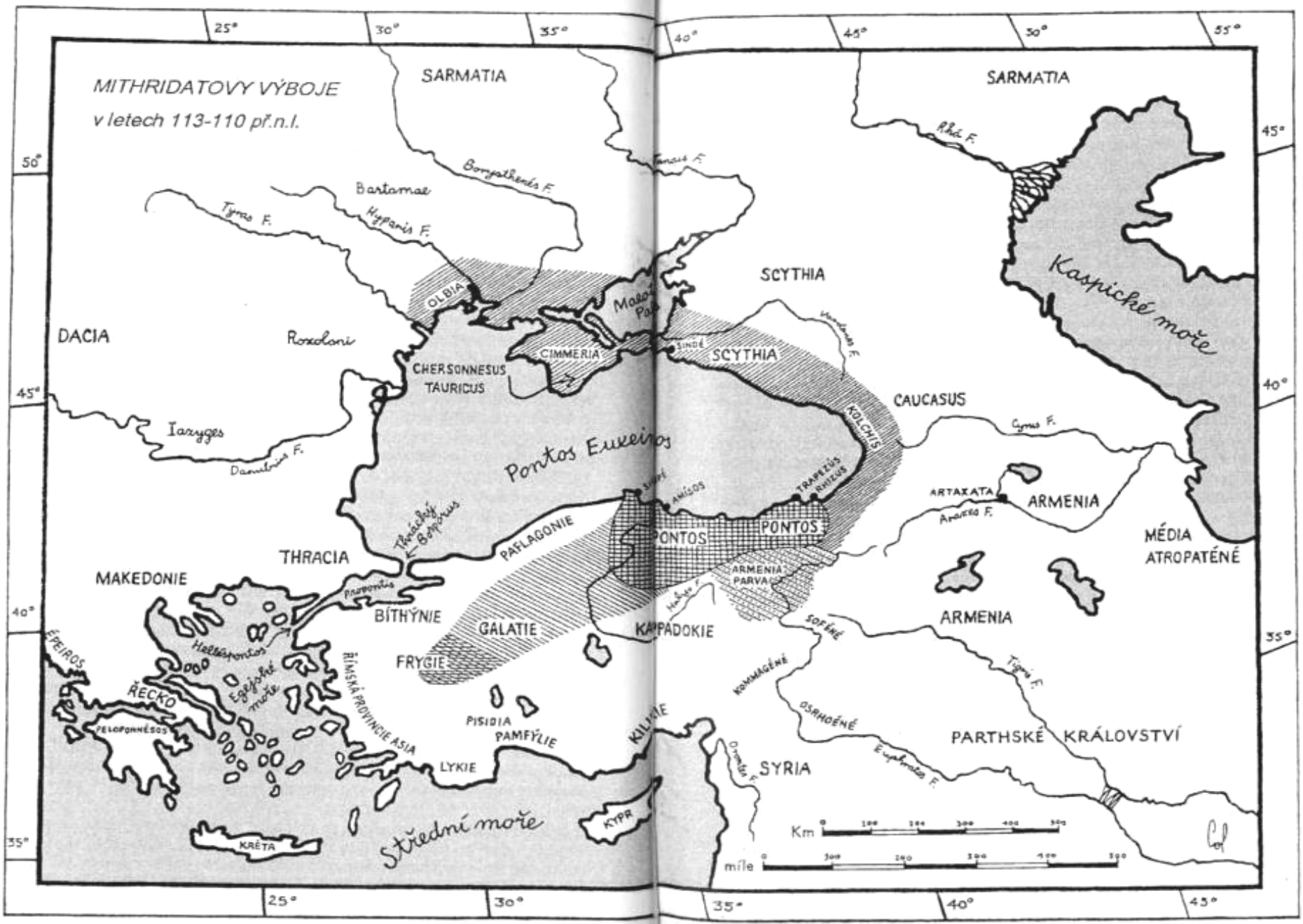
dokonale nacvičených pohybů svědčících o tom, že ani zdejší lehká služba nevede k jakýmkoli úlevám v tuhém výcviku. Spatřil tu poprvé v životě i první nachem lemovanou togu; měl ji na sobě správce provincie. Přihlížejícímu Mithridatovi neuniklo, s jakým respektem se tento hodnostář – doprovázený liktory v karmínových tunikách, každý se svazkem prutů na levém rameni a v něm zasunutu sekeru, neboť správce vykonával i hrdelní právo – choval ke skupince mužů v prostých bílých togách. Jak zjistil, byli to *publikáni*, výkonní úředníci společností, které měly v provincii pronajaty daně; způsob, jakým se nesli výtečně projektovanými a vybudovanými ulicemi Pergama napovídal, že jsou přesvědčeni, že nikoli Římu, ale jim toto město náleží.

S nikým z těchto povzneseně se tvářících úředníků se Mithridatés nepokusil zapříst rozhovor; zdálo se, že mají náramně napilno, a připadali si až příliš důležití, než aby si povšimli jakéhosi osamělého orientálce; jen si je důkladně prohlédl, když ho míjeli obklopeni celou armádou písařů a zřízenců; do řeči se namísto toho dával s Pergamskými u pohostinných stolečků v malých tavernách, o jaké by *publikáni* byli nezavadili ani pohledem.

„Ti nám tak pouštějí žilou, že v ní pomalu nezbyde už ani kapka krve," vyposlechl si tolikrát, až konečně usoudil, že to nejspíš bude pravda, a ne jenom obvyklé skuhrání, jaké mívají ve zvyku bohatí statkáři a vlastníci monopolních obchodních společností snažící se zatajit své zisky. „A jak to?" otázal se napoprvé, a oni se ho hned vyptávali, kde že to vlastně žil od smrti krále Attala před třiceti lety! Navymýšlel si cosi o dlouhém putování po severních březích Euxinského moře, s vědomím, že i kdyby se ho někdo začal vyptávat na Olbii nebo Kimmerii, mohl by o nich hovořit s jistotou člověka, který je navštívil.

„V Římě," vyprávěli mu, „jsou dva velice vysocí úředníci, kterým se říká censoři. Jsou voleni – není už tohle zvláštní? – a musí to být muži, kteří předtím byli konsuly; z toho aspoň vidíš, jak jsou důležití. Nu, naproti tomu v každé slušné řecké obci přece státní *záležitosti* spravují řádní úředníci, a ne někdo, kdo ještě před rokem třeba velel armádě! Jenže v Římě, tam je to všechno jinak! Tak třeba tihle censoři – to vůbec nejsou odborníci. Ale přesto mají v rukou veškeré obchodní záležitosti státu a každých pět let také jménem státu jedním vrzem uzavírají všechny smlouvy."

„Smlouvy?" zamračil se orientální panovník.

MITHRIDATOVY VÝBOJE
v letech 113-110 př.n.l.
SARMATIA
Borysthenés F.
Tanais F.
Bartamae
Hypanis F.
Tyras F.
OLBIA
Maeotis Palus
SCYTHIA
DACIA
Roxolani
CIMMERIA
CHERSONNESUS TAURICUS
SINDÉ
SCYTHIA
Iazyges
Danubius F.
Pontos Euxeinos
KOLCHIS
CAUCASUS
Cyrus F.
Thrácký Bosporus
AMISOS
TRAPEZUS
RHIZUS
ARTAXATA
ARMENIA
Araxes F.
PAFLAGONIE
PONTOS
PONTOS
MÉDIA ATROPATÉNÉ
THRACIA
MAKEDONIE
Propontis
ARMENIA PARVA
Halys F.
BÍTHÝNIE
GALATIE
KAPPADOKIE
ARMENIA
SOFÉNÉ
ÉPEIROS
Hellespontos
Egejské moře
FRYGIE
KOMMAGÉNÉ
Tigris F.
ŘÍMSKÁ PROVINCIE ASIA
ŘECKO
PISIDIA
OSRHOÉNÉ
PARTHSKÉ KRÁLOVSTVÍ
PELOPONNÉSOS
PAMFÝLIE
KILIKIE
Euphrates F.
LYKIE
SYRIA
Orontes F.
Střední moře
KYPR
KRÉTA
Km
míle
Kaspické moře
25°
30°
35°
40°
45°
50°
55°

„Smlouvy! Zrovna takové, jako jsou všechny ostatní smlouvy. Jenomže tyhle se uzavírají mezi obchodními společnostmi a římským státem," vysvětloval pergamský obchodník, jehož Mithridatés hostil.

„Obávám se, že jsem strávil až příliš dlouhou dobu v zemích, kterým vládnou králové," řekl král. „Cožpak římský stát nemá žádné hodnostáře, kteří by pečovali o to, zda je jeho podnikám řádně spravováno?"

„Jenom magistráty – to jest konsuly a prétory a édily a kvestory – a ti se starají o jediné, aby byla římská pokladna plná." Pergamský obchodník se ušklíbl. „Samozřejmě, příteli, že přečasto bývá jejich hlavní starostí, jak naplnit vlastní měšce."

„Pokračuj. To mě nesmírně zajímá."

„Všechno naše neštěstí tady v Asii má na svědomí Gaius Gracchus."

„Jeden z oněch bratří Semproniů?"

„Přesně tak. Ten mladší z nich. Prosadil zákon, aby daně v Asii vybíraly společnosti zvlášť pro tento účel ustavené. Tím způsobem, tvrdil, bude mít římský stát zaručen svůj příjem z daní, aniž by musel zaměstnávat a platit nějaké výběrčí daní. Z těchto jeho zákonů pak vzešli publikáni, muži, kteří tu mají svěřeno vybírání daní. Censoři v Římě oznámí uchazečům o tyto smlouvy podmínky, které stát stanovil. V případě daní z provincie Asia vyhlásí částku, jakou bude státní pokladna každý rok po celých příštích pět let od smluvní strany požadovat – *nikoli* tedy skutečnou sumu, jaká bude v provincii Asia vybrána. O té si rozhodne společnost vybírající daně sama. Oni si totiž z toho, co vyberou, potřebují zajistit především zisk pro sebe, ještě dřív než odvedou do státní pokladny to, k čemu se podle smlouvy zavázali. Sesedne se celý šik účetních se svými abaky a počítá, kolik se dá z provincie Asia v příštích pěti letech ročně vyždímat, a pak podají censorům svou vlastní nabídku na smlouvu."

„Promiň, jsem asi poněkud nechápavý – k čemu je Římu taková nabídka, když už smluvní straně sám sdělil sumu, jakou částku bude požadovat?"

„Ach příteli! Ta částka říká pouze, jaké minimum je římská pokladna ochotna přijmout! Takže pak se každá z těch společností *publikánů snaží* vykalkulovat takové podání, jaké by vyvolalo na straně státní pokladnice šťastné úsměvy – a přitom ještě ponechávalo společnosti tučný zisk!"

„Aha," pravil Mithridatés a zafuněl. „A smlouvu dostane ta společnost, která podá nejvyšší nabídku."

„Správně."

„A znamená ono podání částku, jaká připadne římské pokladně, anebo je to celý úhrn daní včetně onoho tučného zisku?"

Obchodník se rozesmál. „Ale to se ví, příteli, že je to jen ten díl, který dostane pokladnice! Jaký očekává společnost skutečný výnos, je zcela věc jejího odhadu, a censoři se jí na nic takového ani nezeptají, to mi věř. Oni jen zahájí nabídkové řízení a smlouvu dostane ta společnost, která nabídla římské státní pokladně nejvíc."

„Stalo se někdy, že by censoři smlouvu uzavřeli se společností, která nabídla méně než je nejvyšší podám?"

„Co já pamatuju, tak ne, příteli."

„A jaký je výsledek toho všeho? Pohybují se odhady společností v mezích nějaké pravděpodobnosti, anebo jsou přespříliš optimistické?" otázal se Mithridatés, třebaže odpověď znal už sám velice dobře.

„Nu, co bys soudil? Publikáni své odhady asi odvozují od čísel získávaných někde v zahradě Hesperidek, nikoli v Attalově Malé Asii! Takže jakmile třeba v tom nejposlednějším okrsku a v té nejposlednější činnosti dojde k nějakému poklesu,

zmocní se publikánů naráz panika – částka, jakou se zavázali odevzdat státní pokladně, činí pojednou víc, než vůbec na daních vyberou! Kdyby jen bývali odhadovali výtěžek s větším realizmem, všichni by teď na tom byli lépe! Věci se tu mají tak, že musíme docílit vynikající úrodu na poli, nepřijít ani o jedinou ovci při stříži ani při vrhu, musíme dokázat prodat všechno, co vyrobíme, do posledního ukovaného článku řetězu, do poslední stopy ukrouceného provazu, do posledního štůčku tkaniny, do poslední vydělané hovězí kůže, do poslední amfory vína a *medimnu oliv* – jinak začnou nájemci daní přitahovat šroub a odnášíme to všichni," pravil trpce obchodník.

„A jakpak oni ten šroub utahují?" vyptával se Mithridatés, zvědavý hlavně na to, kde vlastně jsou vojenské tábory, neboť ty na své cestě zatím vůbec nezahlédl.

„Najímají si kilické žoldnéře z oblastí, kde strádají hladem i divoké kilické ovce, a těm pak dají volnou ruku. Viděl jsem celé okrsky prodané do otroctví, až po poslední ženu a dítě, bez ohledu na to, jak jsou staří anebo mladí. Viděl jsem překopaná celá pole a stržené domy, když hledali peníze. Och příteli, kdybych ti měl vyprávět o všem, co už jsem spatřil, když nájemci začali vymáhat daně, rozplakal by ses! Zabavená žeň – nechávají jen tolik, aby sedláček s rodinou přežili do příští sklizně a měli co zasít; zabavená polovina všech stád; vydrancované obchody i stánky – a nejhorší ze všeho je, že tohle všechno učí lidi jen lhát a podvádět – pokud to neučiní, přijdou o všechno."

„A jsou všichni ti nájemci daní, ti publikáni, Římané?"

„Římané nebo Italici," pravil obchodník.

„Italici…," řekl Mithridatés zamyšleně a přál si v tu chvíli, aby byl nestrávil sedm let svého dětství a mládí v úkrytu v pontských lesích; pokud šlo o zeměpis a hospodářství, jak zjišťoval už od samého počátku své průzkumné cesty, jeho vzdělání žalostně zaostalo.

„Nu, vlastně jsou to také Římané," vysvětloval obchodník, jenž si jejich rozlišením rovněž nebyl zcela jist. „Pocházejí ze zvláštních předměstských čtvrtí Říma, kterým se říká Itálie. Ale já osobně v tom neshledávám žádný rozdíl. Jak se jich pár sejde, všichni spustí latinou, namísto aby se chovali jako slušní lidé a drželi se poctivého řeckého jazyka; a všichni také nosí beztvaré, strašlivě ušité tuniky – něco, co by se u nás na sebe styděl vzít i poslední otrapa, nikde záševek nebo nabrání, aby jim alespoň trochu padly." Obchodník si na sobě samolibě urovnával měkkou tkaninu své řecké tuniky, s jistotou, že je střižena přesně tak, aby lichotila jeho poněkud malé a drobné postavičce.

„Nosí togy?" zeptal se Mithridatés.

„Někdy. O svátcích, nebo když je k sobě povolá správce," pravil obchodník.

„Italici také?"

„To nevím," pokrčil obchodník rameny. „Řekl bych, že ano."

Mithridatés načerpával potřebné informace převážně z takovýchto rozmluv – většinou to byly litanie nenávisti vůči publikánům a jejich placeným pomocníkům. Ještě jedno výnosné podnikání kvetlo v římské provincii Asia; půjčování peněz na úrok, s jakým by žádný dlužník se ctí v těle nemohl souhlasit a jaký by žádný věřitel s troškou svědomí nemohl požadovat. A jak se Mithridatés zároveň poučil, právě tihle lichváři bývají zpravidla zaměstnanci nájemců daní, třebaže se daňové společnosti na půjčování peněz přímo nepodílely. Římská provincie Asia je pro Řím prostě tučnou slepicí, kterou Římané oškubávají a oškubávají; jiný zájem na ní nemají. Přitáhnou sem z Říma a z nějakých jeho předměstí, zvaných Itálie, kradou, vymáhají a vydírají a s plnými měšci se pak vracejí domů, lhostejní ke strastem zubožených lidí, které tu za sebou zanechávají, obyvatel dórské, aiólské a iónské Asie. A *kdekdo* je nenávidí!

Z Pergama putoval do vnitrozemí, aby si ušetřil nedůležitý trojúhelník zvaný Tróada, a dospěl tak na jižní břeh Propontidy poblíž Kyziku. Odtud se vydal po břehu Propontského moře do Prúsy v Bíthýnii. Rostoucí bohaté město leželo v klínu vysokých hor pokrytých sněhem, kterým se říkalo Mýsijský Olympos; zdržel se jen natolik, aby si ověřil, že jeho obyvatelé nemají pražádný zájem o to, co podniká jejich osmdesátiletý král, a pokračoval dál do sídelního města Níkomédeie, kde měl tento osmdesátník svůj dvůr. I to bylo vzkvétající a poměrně veliké město, jemuž vévodil chrámový okrsek a palác na malé akropoli, zasněné nad klidnou širokou zátokou.

Pro Mithridatovce to ovšem bylo nebezpečné území; i na ulicích Níkomédeie by byl mohl náhodně potkat někoho, kdo by ho poznal, nějakého kněze z rozvětveného bratrstva bohyně Má nebo Tyché nebo nějakého návštěvníka ze Sinópé. Ubytoval se tedy raději v začpělém hostinci daleko od lepších čtvrtí města a zachumlával se do záhybů roucha, kdykoli se odvážil do ulic. Chtěl se jen přesvědčit o tom, co cítí zdejší lidé, jak vřelý mají vztah ke králi Níkomédovi, chtěl si učinit úsudek, s jakým odhodláním by ho byli ochotni podpořit za případné války s Pontem – což zatím všechno byla zatím samozřejmě pouhopouhá spekulace.

Zbytek zimy a celé jaro strávil putováním z Hérakleie na bíthýnském pobřeží Euxinu do nejodlehlejších končin Frygie a Paflagonie, všímaje si cestou všeho možného – kvality silnic, nebo spíše pěšin, stavu krajiny, do jaké míry je vymýcena, aby ji bylo možno osévat, úrovně vzdělání jejího obyvatelstva.

A tak se za časného léta vrátil do Sinópé, připadal si znovu mocný, posílen a skvělý – jen jeho sestra a manželka Láodiké hovořila zvláštním přiškrceným hlasem a co chvíli se horečně rozžvatlala, zatímco jeho šlechtici byli naopak až nezvykle zamlklí. Jeho strýcové Archeláos a Diofantos byli mrtví a jeho bratranci Neoptolemos a Archeláos byli v Kimmerii, což vše králi jen připomínalo, jak je i on sám zranitelný, a kazilo mu jeho pocit triumfu. Potlačil tedy prvotní popud usednout na trůn a vypovědět celému svému dvoru veškeré detaily své odysey na Západ. Namísto toho jen všechny obdařil prchavým úsměvem, pomiloval Láodiku, až ho prosila o slitování, navštívil všechny své syny a dcery a jejich matky a sedl si a vyčkával, co bude dál. Něco se dělo, o tom nemohlo být pochyb; dokud nezjistí, oč jde, byl rozhodnut nepronést ani slovo, kde všude byl za své dlouhé tajemné nepřítomnosti, ani o svých plánech do budoucna.

A pak se k němu v pozdní hodině dostavil Gordios, jeho kappadocký tchán, prst na rtech, a rukou naznačoval, aby za ním Mithridatés co nejdříve přišel na hradbu nad palácem. Vzduch byl postříbřen světlem velikého měsíce v úplňku, vítr prohánět po mořské hladině třpytivé čeřiny, stíny byl hlubší než v nejtemnější jeskyni, svit mlčenlivé luny na nebesích bylo jakoby bezbarvým odleskem slunečního jasu. Město rozložené na šíji spojující pevninu s hruškovitým mysem, na němž stál palác, klidně dřímalo spánkem beze snů; nad poléhajícím závojem nízké mlhy se zubatila sytá čerň hradeb obklopujících všechna obydlí.

Král s Gordiem se setkali uprostřed mezi dvěma strážními věžemi, sesedli se pod předprsní střílen a šeptali tak tiše, že by byli neprobudili ani spící ptáky.

„Láodiké byla přesvědčena, že tentokrát se nevrátíš, ó králi," řekl Gordios.

„Ano?" odpověděl studeně král.

„Našla si před třemi měsíci milence."

„Koho?"

„Tvého bratrance Farnaka, ó králi."

Chytrá Láodiké! Ne ledajakého milence, nýbrž jednoho z těch, kdo by si mohli činit naději na pontský trůn bez obav, že by ho časem mohl sesadit některý z četných

královských dosud nedospělých synů. Farnakés byl synem bratra pontského krále Mithridata V. – a zároveň i sestry pátého Mithridata. Byl by to oboustranně plně urozený nástupce; dokonalá volba.

„A ona si myslí, že na nic nepřijdu," řekl Mithridatés.

„Ona si myslí, že nikdo z těch nemnoha, kteří něco ví, ze strachu nepromluví," řekl Gordios.

„A proč jsi tedy promluvil ty?"

Gordios se usmál, zuby se mu zaleskly v měsíčním světle. „Můj králi, tebe nikdo nepředčí! Vím to o tobě od prvé chvíle, kdy jsem tě spatřil."

„Dostane se ti odměny, Gordie, to ti slibuji." Král se opřel o hradební zeď a zamyslel se. Konečně řekl: „Ona se mě velice brzy pokusí zabít."

„Souhlasím s tebou, ó králi."

„Kolik věrných mužů mám tady v Sinópé?"

„Mnohem víc než ona, řekl bych. Ona je žena, můj králi, je proto krutější a zrádnější než kdokoli z mužů. Kdo by jí dokázal uvěřit? Ti, kdo jsou s ní, to dělají v naději na povýšení, ale spoléhají v tomto směru spíše na Farnaka. Myslím také, že spoléhají na to, že ji Farnakés zabije, jakmile se bude cítit na trůně dostatečně jistý. Většina dvora však zůstala k jejich lákání hluchá."

„Dobrá! Ponechávám na tobě, Gordie, abys zpravil všechny, kdo mi jsou věrni, o tom, co se děje. Pověz jim, ať jsou připraveni dnem i nocí," řekl král.

„Co zamýšlíš udělat?"

„Nechat tu svini, aby se pokusila mě zabít! Znám ji dobře. Je to má sestra. Nebude to tedy ani dýka, ani luk a šíp. Zvolí jed. Něco opravdu strašného, tak abych trpěl."

„Dovol mi, ó králi, abych ji uvěznil teď hned, ji i Farnaka, prosím!" šeptal horečně Gordios. „Jed je tak zákeřný! Co když ti přes všechnu opatrnost dá do nápoje bolehlav. Co když ti podstrčí do lůžka zmiji? Nech mne, abych je oba ihned uvěznil! Bude to tak snazší."

Ale král zavrtěl hlavou. „Potřebuji důkaz, Gordie. Takže ji nech, ať to jen zkusí mě otrávit. Nech ji, ať si vybere jakoukoli jedovatou rostlinu nebo houbu nebo plaza, o nichž bude přesvědčena, že poslouží nejlépe jejím úmyslům, a ať mi ten jed podá."

„Můj králi! Můj králi!" řekl rozechvělým hlasem vyděšený Gordios.

„Není třeba se strachovat, Gordie," řekl Mithridatés neskonale klidným hlasem. „Nikdo neví – ani Láodiké ne – že během těch sedmi let, co jsem se skrýval před mstou své matky, jsem se obrnil proti všem jedům, jaké člověk zná – i proti těm, jež ještě nikdo kromě mne nepoznal. Jsem největší znalec jedů na celém světě, to mohu s klidným svědomím prohlásit. Myslíš, že všechny ty jizvy, co mám po těle, pocházejí od zranění zbraněmi? Ó ne, Gordie, ty jsem si přivodil sám, abych si zajistil, že se mě nikdo z mých příbuzných nepokusí zbavit tím nejjednodušším a nejnepostižitelnějším způsobem, jaký existuje – jedem."

„Už tak mladý?" podivil se Gordios.

„Povím ti proč tak mladý – proto, abych se dožil vysokého věku. Mne o můj trůn nepřipraví nikdo!"

„Ale jak jsi dosáhl té odolnosti, ó králi?"

„Představ si, dejme tomu, egyptskou kobru," řekl král a celý ožil. „Znáš ji přece – má rozšířený zátylek jako dvě křidélka a malou hlavičku, která mezi nimi kmitá sem a tam. Přinesl jsem si jich plný košík, byly nejrůznějších velikostí, a já jsem začal s těmi nejmenšími, nechal jsem se jimi uštknout. Pak jsem postupoval k větším až k větším, až posléze k obludě dobrých sedm stop dlouhé a tlusté jako má paže. Když jsem s tím

skončil, Gordie, mohl mě ten had uštknout, jak chtěl, a mně nebylo ani trochu nevolno! Totéž jsem podstoupil se zmijemi, škorpiony a pavouky. Pak jsem začal po kapkách brát nejrůznější jedy – bolehlav, oměj, mandragoru, dřeň z třešňových pecek, odvary z nejrůznějších bobulí a kořenů, houbu zvanou pohár smrti i červenou houbu s bílými tečkami – ano, Gordie, ty všechny jsem požil! Zvyšoval jsem dávku kapku po kapce, až na mě už neúčinkovala ani plná číše jedu. A udržuji si tu imunitu dál – dál užívám všechny ty jedy, dál se dávám uštknout. A navíc beru protijedy.“ Mithridatés se tiše zasmál. „Jen ať Láodiké provede, co dokáže nejhoršího! Mne se jí zabít nepovede.“

Ale ona se o to přece jen pokusila, v průběhu slavnostní hostiny, kterou uspořádala na oslavu králova šťastného návratu. Pozván byl celý dvůr, a tak byla vyklizena trůnní síň, nastěhovali do ní desítky lehátek, stěny i sloupoví ověsili girlandami květů a vonné květní plátky rozestřeli i po podlaze. Pozváni byli nejlepší hudebníci ze Sinópé, s kočující skupinou řeckých herců bylo sjednáno představení Euripidovy *Elektry*, i proslulou tanečnici Anaidu z Nisibidy přivezli až z Amísu, kde trávila u Euxinu léto.

Třebaže kdysi dávno jídávali pontští králové v sedě u stolů, tak jako jejich thráčtí předci, přijali už před časem řecký zvyk jíst vleže na lehátkách, z čehož vyvozovali, že už se z nich tím okamžikem staly plody řecké kultury, dokonale helénizovaní vládci.

Jak tenounký byl onen nátěr helénismu, bylo patrné, když dvořané jeden po druhém vstupovali do síně a padali před svým králem tváří k zemi; a pokud by to bývalo třeba doložit ještě něčím dalším, dosvědčily to hrůzné okamžiky, jež následovaly poté, co královna Láodiké se svůdným úsměvem podala svůj zlatý skythský pohár, poté co růžovým jazýčkem olízla jeho okraj.

„Napij se z mé číše, manželi,“ pobídla ho něžným hlasem.

Mithridatés se bez váhání napil, hlubokým douškem pohár zpoloviny vyprázdnil; odložil ho pak na stolek před lůžkem, jež sdílel spolu s královnou Láodikou. Trochu vína si však ponechal na jazyku, převaloval jej sem a tam a hroznově zelenýma očima s hnědými ostrůvky upřeně pohlížel na svou sestru. Pak trochu nakrčil čelo, nebyly to však vrásky hněvu, *to* jen přemýšlel, uvažoval, jako když se snaží na cosi upamatovat, a pak se po jeho tváři rozlil úsměv.

„*Doryknion!*“ prohlásil posléze s uspokojením.

Královna zbledla. Celý dvůr strnul, neboť král ono slovo pronesl s náležitým důrazem, a uvítací hostina až dosud probíhala téměř v tichu. Král pootočil hlavu vlevo. „Gordie,“ řekl.

„Můj králi?“ řekl tázavě Gordios a sesmekl se z lehátka na podlahu.

„Pojď sem, pomůžeš mi laskavě.“

Láodiké, o čtyři roky starší než Mithridatés, byla bratrovi velice podobná – nebylo ani divu v rodině, kde se po generace ženili bratři se sestrami, takže se rodinná podoba prosazovala stále víc a víc. Královna, jež byla urostlá, avšak uměřených proporcí, si dala na svém vzhledu velice záležet; zlaté vlasy měla upraveny po řeckém způsobu, zelenohnědé oči obtaženy *stibiem*, tváře zlehka poprášeny červeným křídovým prachem, rty nalíčeny karmínem a ruce i nohy zabarveny do tmavohněda henou. Bílá stuha diadému jí půlila čelo a třásně na jejích koncích jí volně splývaly na ramena. Každým coulem vyhlížela jako královna, a o to jí také šlo.

Nyní však z bratrovy tváře vyčetla svůj osud a prudce se obrátila, aby mohla z lehátka vstát. Nebyla však dosti rychlá; sevřel jí ruku, o kterou se opřela, aby sklouzla dozadu, a strhl ji přes navršené podušky zpět, až napůl ležela, napůl seděla v králově náruči. A už tam byl i Gordios, vkleče na druhé straně lehátka, tvář zrůžněnu vítězným úšklebkem; neboť už věděl, jakou odměnu bude chtít – aby jeho dcera Nysa, zatím jen

jedna z podružných manželek, byla povýšena na královnu, a aby její syn Farnakés tak získal nástupnické právo na trůn ještě před Láodičiným synem Macharésem.

Láodiké se bezmocně rozhlédla a uviděla, jak jejího milence Farnaka vedou čtyři dvořané ke králi, jenž ho sledoval lhostejnýma očima. Pak obrátil král pozornost opět k ní.

„Já nezemřu, Láodiko," řekl. „Dokonce mi po tomhle mizerném pití nebude ani špatně." Pobaveně se usmál. „Ale zbylo ho tam ještě dost, aby zabilo tebe."

Levým palcem a ukazovákem jí stiskl nos, hlavu jí zvrátil nazad, takže zalapala po dechu a otevřela ústa, neboť ji děs zbavil dechu a nedokázala se přemoci. Po troškách jí nalil obsah její překrásné skythské číše do hrdla, Gordiovi nařídil, aby jí po každém doušku pevně stiskl ústa, a sám jí s rozkoší hladil po krku, aby jí usnadnil polykání. Nebránila se, považovala to za něco pod svou důstojnost; žádný Mithridatovec, pokud měl možnost riskovat život, aby uchvátil trůn, se nebál zemřít.

Když bylo po všem a pohár byl prázdný, uložil Mithridatés sestru na lehátko, přímo před oči jejího vyděšeného milence.

„Nezkoušej to zvrátit, Láodiko," říkal vlídně král. „Protože pokud se o to pokusíš, přiměju tě, abys to vypila podruhé."

Přítomní čekali, beze slova, bez hnutí, ochromeni děsem. Jak dlouho to může potrvat, nedokázal nikdo z nich odhadnout. Jen král by to byl dovedl, pokud by se byli odvážili otázat. Žádný však ani nehlesl.

Zato král sám se však obrátil ke svým, dvořanům, mužům i ženám, a oslovil je hlasem učitele filozofie, jenž zahajuje přednášku pro nové žáky. Pro všechny byly královy znalosti jedů naprostým překvapením, zpráva o této stránce jeho osobnosti se teprve pak roznesla rychlostí blesku od jednoho konce Pontu k druhému a dál, do širého světa; i Gordios k ní přidal to, co už se dozvěděl, a slova Mithridatés a jed zůstala provždy spojena v jedinou legendu.

„Královna," pravil král, „si nemohla vybrat nic lepšího než *doryknion*, jejž Egypťané nazývají *trychnos*. Vojevůdce Alexandra Velikého, Ptolemaios, jenž se později stal králem Egypta, tu rostlinu dovezl až z Indie, kde dorůstá, jak se vypráví, do výše stromu, kdežto v Egyptě dosahuje jen vzrůstu silnějšího keře, s listy podobnými naší šalvěji. Hned po *akonitonu* je to nejlepší ze všech jedů – naprosto spolehlivý! Všimněte si, až bude královna umírat, že člověk až do posledního dechu neztrácí vědomí – dokonce vás mohu z osobní zkušenosti ujistit, že se naopak vnímání velice zbystří, člověk náhle vidí svět pronikavěji a intenzivněji, než by si v normálním stavu dokázal představit. Bratranče Farnaku, musím ti prozradit, že teď do sebe bude vstřebávat každý tvůj tep, každé zamžikám víčky, každý tvůj vzlyk, až budeš vnímat její bolesti, jako nikdy, nikdy předtím. Škoda, viď, že už nebude moci vstřebávat nic jiného, že?" Pohlédl na sestru, pokývl hlavou. „Dávejte pozor, jed právě začíná účinkovat."

Láodičin pohled byl upřen na Farnaka, výraz jejích zraků nevymizel nikomu z přítomných už nikdy z paměti, třebaže by si to byli mnozí přáli; bolest a děs, vzrušení i žal, přebohatá a neustále se prostřídávající změť citů. Nevyřkla jediné slovo, zjevně nemohla, třebaže se její rty zvolna rozvíraly a obnažovaly velké nažloutlé zuby. Šíje i celá páteř se jí zvolna napínaly nazad do oblouku, jako by se královna hlavou snažila dotknout vlastního podkolení. Pak se dostavil rytmický třes, záchvěvy se postupně zvolňovaly, ale sílily na intenzitě, až se proměnily v prudká potrhávání hlavou, tělem i všemi údy.

„Záchvat padoucí nemoci!" uklouzlo Gordiovi.

„Samozřejmě že ano," řekl Mithridatés přezíravě. „A právě ten záchvat ji zabije. Jen počkej, však to sám uvidíš." Pozoroval Láodiku s přímo odborným zaujetím, neboť sice nemálo takových menších záchvatů sám prodělal, nikdy však před svým velkým stříbrným zrcadlem. „Předsevzal jsem si," poznamenal k mužům a ženám shromážděným v místnosti, zatímco Láodičiny křeče pokračovaly bez přerušení dál a dál, „že připravím univerzální protijed, magický elixír, který bude působit proti následkům jakékoli otravy, ať je to jed rostlinný, živočišný či rybí anebo i z neživé látky. Zatím musím každý den vypít směs složenou z ne méně než stovky různých jedů, jinak bych svou odolnost ztratil. A poté musím vypít směs ne méně než stovky protijedů." A šeptem, jen pro Gordiovy uši, utrousil: „Musím říct, že když ty protijedy vynechám, je mi někdy trochu nevolno."

„To je pochopitelné, ó králi," zaskuhral Gordios a roztřásl se tak hrozně, že se obával, aby to král nepostřehl.

„Už to nebude dlouho trvat," řekl Mithridatés.

Netrvalo. Záškuby byly čím dál tím chabější, jak se Láodičino tělo víc a víc vyčerpávalo. Oči však nepřestávaly vnímat, chápat, a unaveně se zavřely teprve v okamžiku, kdy zemřela. Ani jedenkrát už nepohlédla na bratra; bylo to snad tím, že v okamžiku, kdy ji zachvátila křeč, měla oči upřeny na Farnaka, a že už pak i svaly ovládající směr pohledu odmítly svou zkrušenou majitelku poslouchat.

„Výborně!" zvolal s uspokojením král a kývl směrem k Farnakovi. „Zabít," řekl.

Nikdo neměl odvahu otázat se jakým způsobem, takže nakonec Farnakés sešel ze světa mnohem prozaičtěji než nebohá Láodiké, čepelí meče. A každý, kdo uviděl královnu umírat, si tuto lekci dobře vryl do paměti; po dlouhá léta pak nedošlo k žádnému pokusu zbavit krále života.

Bíthýnie, jak Marius za cesty po pevnině z Pessinúntu do Níkomédeie zjistil, byla velice bohatá země. Jako celá Malá Asie byla hornatá, avšak s výjimkou masívu Mýsijského Olympu u Prúsy byly bíthýnské horské hřbety přece jen o něco nižší, zaoblenější a méně hrozivé než Taurus. Množství řek a říček zavlažovalo krajinu, z níž byly vymýceny lesy a která byla už dlouhou dobu osídlena. Rostlo tu dosti pšenice, aby to uživilo lid i armádu, a ještě zbývalo na to, aby byl pokryt bíthýnský povinný odvod Římu. Hojná byla úroda luštěnin, dařilo se ovcím. Dostatek byl i ovoce a zeleniny. Lidé, jak si Marius všímal, vypadali spokojeně, byli dobře živeni, zdrávi; každá vesnice, kterou Marius se svou rodinou projížděl, se zdála být lidnatá a žila v blahobytu.

Tomu ovšem nijak neodpovídalo to, co uslyšel od krále Níkoméda II., když dorazil do Níkomédeie a byl ubytován v paláci jako králův čestný host. Ve srovnání s jinými královskými příbytky nebyl palác příliš veliký, ale jak Julia stačila Mariovi rychle sdělit, umělecká díla v něm měla nezměrnou cenu, materiál, z něhož byl postaven, byl prvotřídní kvality a skvělá byla i jeho architektura. „Do nuzáka má král Níkomédés dosti daleko," řekla Julia. „Běda!" vzdychal král Níkomédés, jsem jen chudák, Gaie Marie! Vládnu chudobné zemi, tak co jiného se dá také očekávat. A Řím mi to nijak neulehčuje."

Seděli na balkoně hledícím přes město na zátoku, hladina byla tak klidná, že se v ní vše, od horských hřebenů až po přístavní stavby, zračilo tak dokonale jako v zrcadle;

takhle Níkomédeia vyhlíží, říkal si Marius uchvácen oním pohledem, jako by byla zavěšena ve vzduchu, jako by svět pokračoval pod ní právě tak jako nad ní, od řádky oslů kráčejících vzhůru nohama až po oblaka plující v nebeské modři středu zátoky.

„Co tím máš na mysli, králi?“ zeptal se Marius.

„Nu, vezmi si jen tu nedůstojnou záležitost s Luciem Liciniem Lucullem před pouhými pěti lety,“ pravil Níkomédés. „Přišel časně zjara a žádal dvě legie pomocných jednotek k potlačení vzpoury otroků na Sicílii, jak říkal.“ V králově hlase se ozval podrážděný tón. „Vysvětlil jsem mu, že nemám vojáky, které bych mu mohl poskytnout, a že je to důsledek toho, co tu provádějí výběrčí daní, kteří odvádějí mé lidi do otroctví, Osvoboď mé poddané podle rozhodnutí senátu, jímž byli propuštěni všichni otroci pocházející ze spojeneckých zemí na všech římských územích, , řekl jsem mu. ‚Pak budu zase moci postavit armádu a země bude opět spět k blahobytu.‘ A víš, co mi odpověděl? Že rozhodnutí senátu se týká jen otroků pocházejících ze zemí *italických* spojenců!“

„Ale to měl pravdu,“ řekl Marius a natáhl si nohy. „Kdyby se byl ten dekret vztahoval na všechny národy, které mají statut spojenců a přátel národu římského, byl bys to dostal od senátu oficiálně na vědomí.“ Bystře se na krále zahleděl zpod huňatého obočí. „Pokud se ale pamatuji, tak tys ty jednotky pro Lucia Licinia Luculla nakonec přece jen sehnal, ne?“

„Ne tolik, kolik požadoval, ale sehnal, to ano. Nebo lépe řečeno, on si je sehnal sám,“ pravil Níkomédés. „Poté, co jsem mu sdělil, že ty vojáky prostě nemám, rozjel se z Níkomédeie na venkov a za pár dní mi přišel oznámit, že žádný nedostatek mužů nezjistil. Snažil jsem se mu vysvětlit, že ti lidé, které viděl, jsou rolníci, a ne vojáci, ale on na to jen řekl, že ze sedláků budou výteční vojáci a že mu budou plně vyhovovat. Tím mé nesnáze dovršil, protože mi odvedl sedm tisíc mužů, které jsem nezbytně potřeboval, aby království zůstalo solventní!“

„Ale za rok jsi je pak dostal zpátky, řekl Marius, „a navíc se vrátili s plnými měšci.“

„Za rok, kdy se dost nezaselo a nesklidilo, tvrdil neústupně král. „Jediný rok, kdy takhle poklesne úroda, Gaie Marie, znamená při míře našich odvodů a poplatků Římu, že se rázem ocitneme o deset let zpátky.“

„Rád bych věděl, proč jsou vůbec v Bíthýnii nějací římští výběrčí daní,“ řekl Marius, když vycítil, že král hledá důkazy pro svá tvrzení stále obtížněji. „Bíthýnia přece není součástí římské provincie Asia.“

Níkomédés se ošíval. „Problém je v tom, Gaie Marie, že někteří z mých poddaných si půjčili od římských publikánů v provincii Asia peníze. Doba je zlá.“

„Ale *proč* by měla být doba zlá, králi?“ naléhal Marius. „Byl bych naopak předpokládal, že jste – zejména od té doby, co propukla ta vzpoura otroků na Sicílii – naopak zažívali období rozkvětu. Pěstujete spousty obilí. Mohli jste sít a sklízet ještě víc. Naši agenti nakupovali hezkou řádku let obilí za vybičované ceny, zejména v těchto končinách. Vždyť ani vy, ani provincie Asia jste dokonce ani zpoloviny nestačili uspokojit poptávku, s jakou k vám nákupčí přicházeli. Podstatnou část nakonec, pokud vím, dodávaly země pod vládou pontského krále Mithridata.“

To sedlo! Teď konečně Mariovo nemilosrdné rýpání odkrylo strup na té nejbolavější bíthýnské ráně; naráz se vyvalil všechen jed.

„Mithridatés!“ odplivl si král a zaklonil se v křesle. „Ano, Gaie Marie, to je ta zmije na prsou! To je ta pravá příčina úpadku bíthýnského blahobytu! Sto talentů zlata, které dodnes těžce postrádám, jsem musel vynaložit na získání podpory v Římě, když se *on* začal ucházet o statut spojence a přítele národa římského! A mnohokrát tolik musím

vydávat na ochranu mých pohraničních oblastí proti jeho úskočným přepadům! Kvůli Mithridatovi musím držet celou armádu, a takové výdaje si žádná říše nemůže trvale dovolit! Podívej se jen, co spáchal před třemi lety v Galatii! Jatka přímo *na hostině!* Čtyři sta náčelníků zahynulo na shromáždění v Ankýře, a on teď vládne ve všech zemích v mém okolí – ve Frygii, v Galatii, v pobřežní Paflagonii. Říkám ti otevřeně, Gaie Marie, že nebude-li Mithridatés zastaven teď, bude i Řím jednoho dne litovat, že zůstal nečinný!“

„To si myslím i já,“ řekl Marius. „Ovšem Anatolie je daleko a já dost pochybuji, že by si v Římě někdo plně uvědomoval, k čemu tu může dojít. Snad s výjimkou Marka Aemilia Scaura, prvního senátora, jenže ten už nám stárne. Mám v úmyslu krále Mithridata navštívit a varovat ho. Možná, že až se vrátím do Říma, dokážu přesvědčit senát, aby začal konečně brát Pontos vážně.“

„Pojďme povečeřet,“ řekl Níkomédés a vstával. „Můžeme v naší rozmluvě pokračovat později. Och, jaká radost je hovořit konečně s někým, komu na věci opravdu záleží!“

*** * ***

Pro Julii byl pobyt u orientálního dvora zcela novým zážitkem; my, římské ženy, bychom se měly zasadit o to, abychom mohly více cestovat, uvažovala, neboť teď teprve vidím, že o ostatním světě nevíme vůbec nic. A to se nutně musí projevit na tom, jak vychováváme své děti. Zejména na našich synech.

Prvou vladařskou osobností, jakou v životě potkala, byl král Níkomédés II. – a zcela ji svým zjevem ohromil, neboť pochopitelně předpokládala, že všichni panovníci vyhlížejí jako římští patricijové v konsulské hodnosti – hrdí, sečtělí, vznešení, velkolepí. Že se prostě podobají nějakému neřímskému Catulovi Caesarovi anebo i třeba neřímskému Scaurovi, prvnímu senátorovi; neboť nebylo sporu, že Scaurus, první senátor, měl přes svou postavičku a blýskavou pleš chování přímo královské.

Takže už první pohled na Níkoméda ji zcela zaskočil. Byl značně vysoký, kdysi patrně býval i robustní postavy, ale vysoký věk vykonal své dílo zkázy jak na jeho výšce, tak i na váze, takže byl nyní po osmdesátce kost a kůže, shrbený a pajdavý, s prázdnými laloky pod bradou a vpadlými tvářemi. V dásních mu nezbyl jediný zub a vlasů na hlavě jen pomálu. To ovšem byly jen vnější fyzické projevy, tak vyhlížel i leckterý osmdesátiletý Říman. Jako například augur Scaevola. Rozdíl je ovšem v chování, v jejich vnitřním životě, říkala si Julia. Král Níkomédés projevoval takovou zženštilost, že ji to občas nutilo až k hlasitému smíchu; liboval si v dlouhých průsvitných vlněných řízách v neskutečně křiklavých barvách; k jídlům si bral na hlavu zlatou paruku s loknami jako klobásky a nikdy se neobjevoval na veřejnosti bez obrovských náušnic posetých drahokamy; tvář měl zmalovanou jako poslední děvka a mluvil komickým falsetem. Nebyla v něm špetka důstojnosti, a přece už po padesát let vládl Bíthýnii – vládl jí železnou rukou a dokázal úspěšně čelit všem pokusům obou svých synů z trůnu ho sesadit. Když si ho Julia prohlížela – vědoma si, že celý svůj život počínaje pubertou zřejmě nastavoval světu tuto svou křiklavou, nemužnou podobu – jen těžko byla ochotna uvěřit, že by se byl tenhle člověk skutečně dokázal úspěšně zbavit svého otce; ani tomu ovšem, že si zachoval věrnost a úctu svých poddaných.

Oba jeho synové pobývali u dvora, manželku tam však neměl žádnou; královna zemřela před mnoha lety (byla matkou jeho staršího syna, rovněž Níkoméda), zesnula i jeho vedlejší žena (matka mladšího syna jménem Sokrates). Ani o Níkomédovi, ani o Sokratovi se nedalo hovořit jako o mladší generaci; Níkomédovi bylo dvaašedesát a Sokratovi čtyřiapadesát let. Oba byli sice ženatí, avšak oba působili stejně zženštile jako jejich otec. Sokratova manželka byla myší bytůstka, která se schovávala po koutech a vyplašeně přebíhala sem a tam, když už musela úkryt opustit; zato choť mladšího Níkoméda byla mohutná, rozložitá a lomozná ženská, libovala si v nejrůznějších žertících a co chvíli vybuchla v bouřlivý smích; povila Níkomédovi mladšímu dcerku Nysu, neprovdanou a nebezpečně se blížící hranici, kdy na vdávání bude už příliš stará; Sokratova žena byla bezdětná, ani on žádné potomky nezplodil.

„Co jiného by se taky dalo čekat," řekl mladý otrok uklízející salonek, který Julia dostala po dobu pobytu k výlučnému použití. „Nemyslím, že by se kdy Sokratovi bylo povedlo strčit ho do *ženské!* A pokud jde o Nysu, ta má chutě na druhou stranu – ta si radši smlsne na nějaké té holčině – a není divu, s tím jejím kobylím obličejem."

„Jsi drzý," pravila Julia mrazivě a znechuceně mladíčka jediným gestem vykázala z místnosti.

Palác přímo přetékal hezkými mládenci, většinou otroky, jen málo z těch, kteří sloužili králi a jeho synům, budilo dojem svobodných mužů; všude byly i celé tucty malých chlapců, pážat, ještě půvabnějších než oni mladí mužové. Co bylo jejich hlavní povinností, se Julia snažila zapudit z mysli, zejména s pomyšlením na Maria mladšího, tak přitažlivého, přátelského a společenského, téměř na počátku puberty.

„Gaie Marie, já doufám, že na svého syna řádně dohlédneš," pravila svému manželovi taktně.

„Co tím chceš říct? Máš na mysli všechny ty chlapečky kolem?" zasmál se Marius. „Nemusíš o něj mít strach, *mea vita.* Ten dobře ví, oč jde, a teplouše pozná na sto kroků od rozkroku!"

„Děkuji ti za to ujištění – a za ten rým," zasmála Julia. „Tobě léta na cudnosti zrovna nepřidala, viď, Gaie Marie?"

„Zcela naopak," řekl nevyveden z míry.

„Přesně to jsem chtěla říct."

„Vážně? No tohle!

„Už toho o nich víš dost?" položila mu nečekanou otázku.

„Vždyť tu jsme teprve osmý den," odpověděl překvapeně. „Doléhá na tebe nějak ta cirkusová atmosféra tady?"

„Ano, řekla bych, že doléhá. Vždycky jsem si přála poznat, jak vlastně ti králové žijí, ale jestli má být zrovna Bíthýnie příkladem, tak dávám přednost životě po římsku. Nejde jen o tu homosexualitu, jsou to ty klepy tady, ta přetvářka, ta neupřímnost ve všem. Služebnictvo je prostě otřesné. A s žádnou z těch žen z královského rodu já prostě nechci mít nic společného. Oradaltis je tak hlučná, že se mi chce ucpávat si před ní uši, a Musa – nu, v latině by to bylo pro ni bylo přímo skvěle zvolené jméno, pokud ovšem by neznělo *musa,* múza, ale *mus,* myš! Ano, Gaie Marie, jakmile budeš mít pocit, že se můžeme vydat dál, budu ti vděčná," řekla přísná římská matrona Julia.

„Tak vyrazíme hned," řekl Marius radostně a ze záhybu togy vytáhl svinutý list. „Tenhle dopis nám jde v patách už z Halikarnássu, až mě konečně dostihl a našel. Je od Publia Rutilia Rufa, a hádej, kde teď je?"

„V provincii Asia?"

„V Pergamu, chceš-li to vědět přesně. Quintus Mucius Scaevola tam je letos správcem a Publius Rutilius ho doprovází jako jeho legát.“ Marius listem rozjařeně zamával. „A taky tu stojí, že guvernér i jeho legát by nás nesmírně rádi viděli. Jsou tam už zřejmě celé měsíce, neboť dopis nám měl být doručen na jaře. Počítám, že touhle dobou už se nás nemohou dočkat.“

„Krom té jeho pověsti advokáta,“ řekla Julia, „toho Quinta Mucia Scaevolu vůbec neznám.“

„Ani já ho neznám. A vím o něm leda to, že on a jeho bratranec Crassus Orator jsou nerozlučná dvojice. Není divu, že se neznáme blíž. Je mu sotva čtyřicet.“

Starý Níkomédés žil v přesvědčení, že se hosté zdrží nejméně měsíc, a tak je nechtěl pustit, ovšem pro Maria neznamenal odpor nedůtklivého a trochu komického starce ani nejmenší překážku. Dědkovo pronikavé bědování jim doznívalo v uších, ještě když už za příznivého větru i proudu proplouvali úžinami Helléspontu do Egejského moře.

Když dosáhli řeky Kaikos, zabočila loď do jejího ústí a po několika mílích plavby do vnitrozemí dospěli k Pergamu, cestou nejkrásnějšího přístupu, kdy se před nimi město objevilo rozloženo nahoře na akropoli, obklopeno kol dokola vysokými horami.

Quintus Mucius Scaevola i Publius Rutilius Rufus byl oba přítomní ve městě, ale poznat se lépe se Scaevolou nebylo Mariovi a Julii souzeno, neboť se právě vydával na cestu do Říma.

„Och, bývali byste za tohoto léta skvělá společnost,“ povzdychl si Scaevola. „Jenomže já se potřebuji dostat do Říma dřív, než bude plavba po moři příliš nebezpečná.“ Usmál se. „Však on vám to Publius Rutilius všechno poví.“

Marius a Rutilius Rufus mu šli do přístavu zamávat, Julii nechali, aby se zatím zabydlela v paláci, který se jí zamlouval mnohem víc než Níkomédova domácnost, třebaže tu zcela chyběl ženský živel.

Maria samozřejmě vůbec nenapadlo, že by Julia mohla postrádat ženskou společnost; nechal ji, aby se postarala sama o sebe, a sedl si se svým nejstarším a nejdražším přítelem, aby si vyposlechl veškeré noviny. „Začni Římem,“ pravil dychtivě.

„Já začnu s tím nejlepším,“ řekl Publius Rutilius Rufus s tváří rozjasněnou čirou radostí; bylo to báječné sejít se tak daleko od domova s Gaiem Mariem! „Koncem minulého roku zemřel ve vyhnanství augur Gaius Servilius, a tak se samozřejmě musela konat doplňovací volba do kolegia augurů. A zvolen jsi byl ty, Gaie Marie.“

Marius vytřeštil zraky. „*Já?*“

„Ty a nikdo jiný.“

„Nikdy by mě bylo nenapadlo – a proč zrovna já?“

„Máš mezi voliči v Římě stále ještě širokou podporu, Gaie Marie, ať si Catulus Caesar a jemu podobní dělají, co dokáží nejhoršího. A já myslím, že voliči cítili, že si to plně zasluhuješ. Tvé jméno bylo navrženo skupinou jezdců, a jelikož neexistuje žádné pravidlo proti volbě augura *in absentia*, ty jsi také zvítězil. Nedá se říct, že by nad tvým vítězstvím zrovna jásal Hovňousek a jeho společníci, ale jinak bylo v Římě přijato velice dobře.“

Marius si s hlubokým zadostiučiněním povzdychl. „Nu, to je opravdu dobrá zpráva, jen co je pravda! Augur! Já! To znamená, že i můj syn se jednou stane knězem nebo augurem, a po něm i jeho synové. To znamená, že jsem to přece jen dokázal, Publie Rutilie! Podařilo se mi proniknout do samého srdce Říma, mně, italskému sedláčkovi, jak mi předhazovali, mně, který údajně neumí slovo řecky.“

„Ach, nikdo už nic takového o tobě netvrdí. Víš, do jisté míry se stala mezníkem Hovniválova smrt. Kdyby ten byl dosud naživu, moc pochybuju, že bys byl v nějakých volbách ty prošel," uvažoval Rutilius Rufus nahlas. „Nebylo to tím, že by měl o tolik větší *auctoritas* než všichni ostatní anebo že by měl takový vliv na své přívržence. Zato jeho *dignitas* po těch bitvách na Foru, v době kdy byl censorem, nesmírně vzrostla – to je třeba říct, padni komu padni, že všichni uznávali jeho nesmírnou odvahu. Ale jeho nejdůležitější úlohou snad bylo, že se stal jádrem, na které se mohlo nabalit spousta ostatních, a poté co se vrátil z Rhodu, napřel všechnu sílu, jen aby tě smetl. Co jiného mu ostatně zbývalo? A tak vrhl veškerou svou moc a svůj vliv proti tobě, ve snaze tě zničit. Jeho smrt znamenala strašlivý otřes. Vypadal přece po svém návratu velice dobře! Já osobně jsem byl přesvědčen, že tu s námi pobude ještě celá dlouhá léta. A pak z ničeho nic – byl mrtev."

„Proč u něho byl tenkrát zrovna Lucius Cornelius?" zeptal se Marius.

„To, zdá se, neví nikdo. Nebyli zrovna velcí přátelé, to je jisté. Lucius Cornelius jen řekl, že jeho návštěva tehdy byla zcela náhodná, že původně ani neměl v úmyslu s Hovniválem povečeřet. Je to opravdu dost zvláštní. Co mě mate nejvíc je, že Hovňousek neshledává nic divného na tom, že tam Lucius Cornelius právě byl. A to naznačuje, že Lucius Cornelius se chystal přiklonit k Hovňouskově frakci." Rutilius Rufus se zachmuřil. „Měl nějaký vážný spor s Aurelii."

„Máš na mysli spor mezi Luciem Corneliem a Aurelii?"

„Ano."

„Kdes to slyšel?"

„Od Aurelie."

„A neřekla proč?"

„Ne. Řekla jen, že Lucius Cornelius nebude v jejím domě nadále vítaným hostem," řekl Rutilius Rufus. „On totiž nedlouho po Hovniválově smrti odjel do Přední Hispánie, a teprve po jeho odjezdu se mi o tom Aurelia zmínila. Asi se bála, že bych se do něho mohl pustit já, pokud by byl ještě v Římě! Je to všechno dost divná záležitost."

Gaius Marius se nikdy příliš nezajímal o osobní spory, takže jen pozdvihl obočí a pokrčil rameny. „Nu, je to ale *jejich* záležitost, i když divná opravdu je. Co dalšího se ještě přihodilo?"

Rutilius Rufus se zasmál. „Naši konsulové dali schválit nový zákon, kterým se zakazují lidské oběti."

„*Cože?*"

„Dali si schválit zákon, který zakazuje lidské oběti."

„To je přece směšné! Jak je to už dlouho, co se lidské oběti v Římě nekonají, veřejně ani soukromě?" zeptal se znechuceně Marius. „To je přece naprostá pitomost!"

„Nu, mám dojem, že naposledy byli obětováni dva Řekové a dva Galové, když Itálií křížem krážem podle své libosti táhl Hannibal. Jenže to má podle mého *názoru sotva co* společného s tím novým *lex Cornelia Licinia.*"

„A co tedy k němu vedlo?"

„Jak víš, Gaie Marie, Římané si občas usmyslí poukázat na novinky ve veřejném životě trochu bizarním způsobem. Řekl bych, že do téhle kategorie spadá i ten nový zákon. Myslím, že má dát Foru Romanu najevo, že je třeba skoncovat s násilím, s vraždami, se zajímáním magistrátů, s ilegální činností jekéhokoli druhu," řekl Rutilius Rufus.

„Cožpak ten návrh Gnaeus Cornelius Lentulus a Publius Licinus Crassus nijak neokomentovali?" otázal se Marius.

„Ne. Prostě ho navrhli a lid ho schválil.“

„Ts, ts!“ přešel to Marius a ptal se dál. „Co ještě?“

„Mladší bratr našeho pontifika maxima, který letos zastává úřad prétora, byl odeslán na Sicílii jako správce. Nebudeš mi asi věřit, ale vyskytly se pověsti, že už tam opět propuklo povstání otroků.“

„To nakládáme s otroky na Sicílii tak zle?“

„Ano – a ne,“ rozvažoval Rutilius Rufus. „Je tam příliš mnoho řeckých otroků, to za prvé. Není ani nutné, aby s nimi pán špatně zacházel, a přesto s nimi může mít notné potíže, jsou velice svobodomyslní. A zdá se mi taky, že všichni ti piráti, které pozajímal Marcus Antonius Orator, byli posláni na Sicílii jako otroci na polích. Řekl bych, že to asi není zrovna práce, která by se jim zamlouvala. Marcus Antonius mimochodem,“ sděloval Rutilius Rufus,“ ozdobil rostra novým čelenem, z té největší lodi, kterou zničil za svého tažení proti pirátům. Vypadá ohromně.“

„Nebyl bych věřil, že tam na něj bude ještě vůbec místo. Rostra jsou už plná lodních zobců ze všech možných námořních bitev,“ řekl Marius. „Pokračuj ale, Publie Rutilie! Co se to tam vlastně děje?“

„Nu, náš prétor Lucius Ahenobarbus se zřejmě stal postrachem Sicílie, jak jsme se alespoň doslechli už i tady, v provincii Asia. Přehnal se ostrovem jako bouře. Zřejmě ještě ani pořádně nestál po přeplavbě na nohou, a už vydal nařízení, že v celé zemi nesmí nikdo vlastnit meč ani jinou zbraň, kromě vojáků a milice ve zbrani. Nikdo na to samozřejmě ani v nejmenším nedbal.“

Marius se ušklíbl. „Jak znám rod Domitiů Ahenobarbů, řekl bych, že v tom případě udělali chybu.“

„Taky že ano. Lucius Domitius nemilosrdně zasáhl, kdekoli byl jeho zákaz porušen. Celá Sicílie dostala za vyučenou. Moc pochybuju, že by tam došlo k nějaké další vzpouře, ať otroků nebo svobodných mužů.“

„Nu, Domitiové Ahenobarbové jsou trochu hrubšího zrna, ovšem nese to výsledky,“ řekl Marius. „A to už byla poslední novina?“

„Skoro, jen ještě to, že máme v úřadě nové censory a že vyhlásili záměr provést nejdůkladnější sčítání římských občanů za celá dlouhá desetiletí, ať žijí kdekoli.“

„Už bylo na čase. Kdo to je?“

„Marcus Antonius Orator a tvůj bývalý kolega v úřadě konsula, Lucius Valerius Flaccus.“ Rutilius Rufus povstal. „Nepůjdeme se trochu projít, příteli?“

Pergamon bylo snad nejpromyšleněji koncipované a vybudované město na celém světě; Marius už o něm mnoho slýchal a teď se o tom přesvědčoval na vlastní oči. Ani v dolní části města táhnoucí se podél úpatí akropole neexistovaly žádné úzké uličky a činžovní barabizny, neboť veškerá stavební činnost zřejmě podléhala přísným územním a stavebním zásadám. Pod celou zástavbou se táhly rozsáhlé svody odpadů a stoky a všude byla potrubím rozvedena pitná voda. Hlavním stavebním materiálem se zdál být mramor. Četná sloupořadí byla vystavěna s velkolepou nádherou, agora byla rozměrná, plná vynikajících sochařských výtvorů, a do úpatí skalního srázu se vtiskl amfiteátr divadla.

A přece byla citadela i město obestřeny jakousi pachutí zkázy; nic nebylo udržováno tak, jak tomu bývalo za vlády Attalovců, kteří Pergamon kdysi vybudovali jako své sídelní město a náležitě pak o ně pečovali. Ani jeho obyvatelé nebudili dojem spokojených lidí; někteří, jak si Marius všiml, zjevně dokonce hladověli, což bylo v tak bohaté zemi překvapující.

„Na tom, co tu vidíš, nesou vinu naši římští nájemci daní," řekl Publius Rutilius Rufus zachmuřeně. „Gaie Marie, nemáš vůbec ponětí, s čím jsme se tu s Quintem Muciem shledali, když jsme sem dorazili! Celá provincie Asia je už po celá léta utiskována a vykořisťována těmi idiotskými publikány! Především jsou nesmyslně vysoké už samy částky, které požaduje římská státní pokladna; navíc pak ještě publikáni předstihují jeden druhého v co nejvyšší nabídce – a výsledkem je, že v zájmu svých zisků musí ždímat provincii Asia hůř než hadr na nádobí! Je to typické kořistnické podnikání. Gaius Gracchus, namísto aby se staral o osídlování veřejné půdy římskou chudinou a o nákup země pro ni za daně vybírané v provincii Asia, by byl udělal lépe, kdyby byl nejprve poslal do provincie skupinu odborníků, aby přesně zjistili, jak vysoké tyto daně mohou vůbec být. Jenže právě tohle Gaius Gracchus neučinil. A nikdo jiný od těch dob také ne. Jediné odhady, s nimiž se v Římě pracuje, jsou částky, které si vycucala z prstu komise, co sem připutovala po smrti krále Attala – a to už je pětatřicet let."

„Škoda že jsem o tomhle nic nevěděl, když jsem byl konsulem," řekl zarmouceně Marius.

„Milý Gaie Marie, vždyť tys měl přece docela jiné starosti – Germány! Provincie Asia byla tehdy to poslední místo na světě, na které by byl v Římě někdo myslel. Ale máš pravdu. Kdyby sem byla přijela taková mariovská komise, byla by rychle zjistila, jaké částky odpovídají reálným možnostem – a byla by ty publikány náležitě srovnala! Současný stav je takový, že se z publikánů zatím vyvinula nesnesitelně arogantní cháska. V provincii Asia vládnou oni, a ne římští správci!"

Marius se rozesmál. „Vsadil bych se, že ale letos utrpěli pořádný šok, když do Pergama přišli Quintus Mucius a Publius Rutilius."

„To se ví," ušklíbl se Rutilius Rufus při pomyšlení na uplynulých pár měsíců. „Měl jsi je slyšet, jak ječeli v Alexandrii. Určitě je bylo slyšet až v Římě – což je, mezi námi, i důvod, proč se Quintus Mucius vracel domů předčasně."

„A cos tu vlastně dělal ty?"

„Nu, prostě jsem se trochu staral o chod provincie a o ty daně," řekl Rutilius Rufus povšechně.

„K neprospěchu státní pokladny – a také výběrčích."

„To je pravda." Rutilius Rufus pokrčil rameny a odbočil na prostranství velké agory. Napřáhl ruku k prázdnému podstavci. „Hned na začátku jsme zarazili například tohle. Tady bývala jezdecká socha Alexandra Velikého – práce nikoho menšího než samotného Lýsippa, považovaná za vůbec nejlepší Alexandrovu sochu, jakou on kdy vytvořil. A víš kde je teď? V peristylu Sexta Perquitiena, toho nejbohatšího a nejodpornějšího jezdce v celém Římě! Tvého souseda na Kapitolu. Sebral ji jako splátku na dlužné daně, jestli to nevíš. Dílo, které má tisíckrát větší cenu než částka, o kterou šlo. Ale co mohli zdejší lidé dělat? Peníze prostě neměli. Takže stačilo, aby Sextus Perquitienus na tu sochu ukázal pazourou, a už ji museli snést z podstavce a dát mu ji."

„Já ho přiměju, aby ji vrátil," řekl Marius.

„Na to je opravdu malá naděje," řekl Rutilius Rufus a pohrdavě si odfrkl. „A kvůli tomu jel Quintus Mucius domů?"

„Kéž by! Kdepak, vrací se čelit kampani publikánů v Římě, abychom on a já byli obžalováni."

Marius se zastavil. „Ty žertuješ!"

„Vůbec ne, Gaie Marie, nežertuji! Výběrčí daní z provincie Asia mají v Římě nesmírný vliv, zejména mezi senátory. A Quintus Mucius a já jsme je smrtelně urazili tím, že jsme záležitosti v provincii Asia dali do náležitého pořádku," řekl Publius Rutilius Rufus. Ušklíbl se. „A nejenže jsme smrtelně urazili publikány, my jsme se stejně neodpustitelně dotkli i státní pokladny. V senátě jsou sice lidé, kteří by možná byli natolik velkorysí, aby ten povyk výběrčích daní prostě přehlédli, jenže ignorovat římskou státní pokladnu si nedovolí a nebudou. Z jejich hlediska se každý správce, který sníží důchod státní pokladny, dopouští velezrady. Říkám ti, Gaie Marie, že Quintus Mucius nad posledním dopisem, který obdržel od svého bratrance Crassa Oratora, zbělel jak jeho toga! Stálo v něm, že se chystá akce, aby byl zbaven prokonsulského imperia a obžalován jak z vydírání, tak i z velezrady. Proto taky se spěšně vydal na cestu domů a mne tu nechal, abych tu řídil chod věcí, než nastoupí správce jmenovaný pro příští rok."

Cestou zpátky do paláce správce provincie si Gaius Marius začal všímat, jak vřele a s očividnou náklonností Publia Rutilia Rufa pozdravují všichni lidé, které potkávali.

„Mají tě tu rádi," řekl a nijak tím nebyl překvapen.

„Ještě víc mají rádi Quinta Mucia. Znamenali jsme obrat v jejich životě, Gaie Marie, poprvé viděli při práci skutečné Římany. Já osobně jim vůbec nedokážu mít za zlé tu nenávist, kterou chovají k Římu a k Římanům. Stali se našimi oběťmi a my jsme jich hanebně zneužívali. Takže když Quintus Mucius snížil daně na míru, kterou považoval za rozumnou, a když zasáhl proti vyděračským metodám některých místních pomocníků publikánů – dali se na ulicích do tance! Doslova! Pergamon si odhlasoval, že se na počest Quinta Mucia bude každoročně konat slavnost, a stejně, myslím, se rozhodly i Efesos a Smyrna. Zprvu nás začali zahrnovat dary – mimořádně cennými věcmi – uměleckými předměty, šperky, výšivkami. A když jsme jim je s poděkováním vrátili, posílali nám je zpátky. Nakonec jsme jim museli zakázat vstup do paláce."

„Dokáže Quintus Mucius přesvědčit senát, že on – a nikoli publikáni – je v právu?" otázal se Marius.

„Co si myslíš ty?"

Marius zauvažoval, přál si v tom okamžiku, aby byl strávil víc času v Římě než v poli. „Já myslím, že uspěje," řekl posléze. „Jeho pověst je skvělá – a to by snad mohlo pohnout mnohé senátory ze zadních lavic, kteří by jinak třeba upadli do pokušení podpořit publikány – anebo státní pokladnu. A jeho řeč v senátě bude určitě vynikající. Crassus Orator jistě vystoupí na jeho podporu, a ten to dokáže ještě líp."

„To si myslím i já. Opouštěl ovšem provincii Asia velice nerad. Víš, nikdy v životě už asi nebude mít příležitost dělat takového něco, jako byla tahle práce. Je to puntičkář, pečlivost sama, jako organizátor prostě nemá soupeře. Mým úkolem bylo shromažďovat informace ze všech okrsků provincie a on pak na základě fakt, která jsem mu poskytl, činil potřebná rozhodnutí. Výsledkem bylo, že po pětatřiceti letech konečně existuje v provincii Asia reálný odhad únosného daňového břemene, a státní pokladna už napříště nebude mít pro nadměrné požadavky žádnou omluvu."

„Pokud se tu neobjeví konsul, pak žádný příkaz z Říma nemůže na půdě provincie zrušit rozhodnutí učiněná na základě správcova imperia," poznamenal Marius. „Vy jste se ovšem postavili nejen proti státní pokladně, ale i proti censorům, a publikáni se mohou odvolat na to, že mají uzavřeny platné smlouvy, jako ostatně i státní pokladna. Teď, když nastoupili noví censoři, se budou uzavírat i nové smlouvy. Podařilo se vám včas oznámit to, co jste zjistili, do Říma, tak aby byl ještě čas uplatnit vaše poznatky při stanovení částek pro nové smlouva?"

„Naneštěstí nikoliv," řekl Rutilius Rufus. „To je další důvod, proč se musel Quintus Mucius odebrat do Říma už teď. Má totiž pocit, že by mohl tuto dvojici censorů ovlivnit natolik, že by smlouvy pro výběrčí daní v provincii Asia zrušili a vydali místo nich nové."

„Nu, to by nemuselo publikánům tolik vadit – pokud by se státní pokladna smířila se sníženým příjmem," řekl Marius. „Odhadl bych, že Quintus Mucius bude mít víc problémů se státní pokladnou než se společnostmi výběrčích daní. Publikáni koneckonců získají výhodnější postavení, když nebudou zavazováni odvádět do státní pokladnice nereálné částky, ne?"

„Přesně tak," přikývl Rutilius Rufus. „Spoléháme zejména na tohle, že se totiž Quintovi Muciovi podaří vtlouci těm tupohlavcům v senátě i tribunům do hlavy, že státní pokladna prostě *nemůže* docílit z provincie Asia takové příjmy, jaké si předběžně stanovila."

„Kdo myslíš, že spustí největší pokřik?"

„Zcela určitě Sextus Perquitienus. On sice vydělává i tak dost, ale už nebude mít možnost pobrat náhradou cenná umělecká díla, když zdejší lidé nebudou mít na daně. Dále pak někteří vůdcové senátu, kteří jsou mimořádně zavázáni jezdeckým nátlakovým skupinám – a kteří čas od času asi také pro sebe urvali lecjakou cennou sochu a jiná díla. Gnaeus Domitius Ahenobarbus, pontifex maximus, ten bude určitě jedním z nich. Catulus Caesar. Hovňousek, řekl bych. Scipio Nasica. I někteří Liciniové Crassové, Orator ovšem ne."

„A co první senátor?"

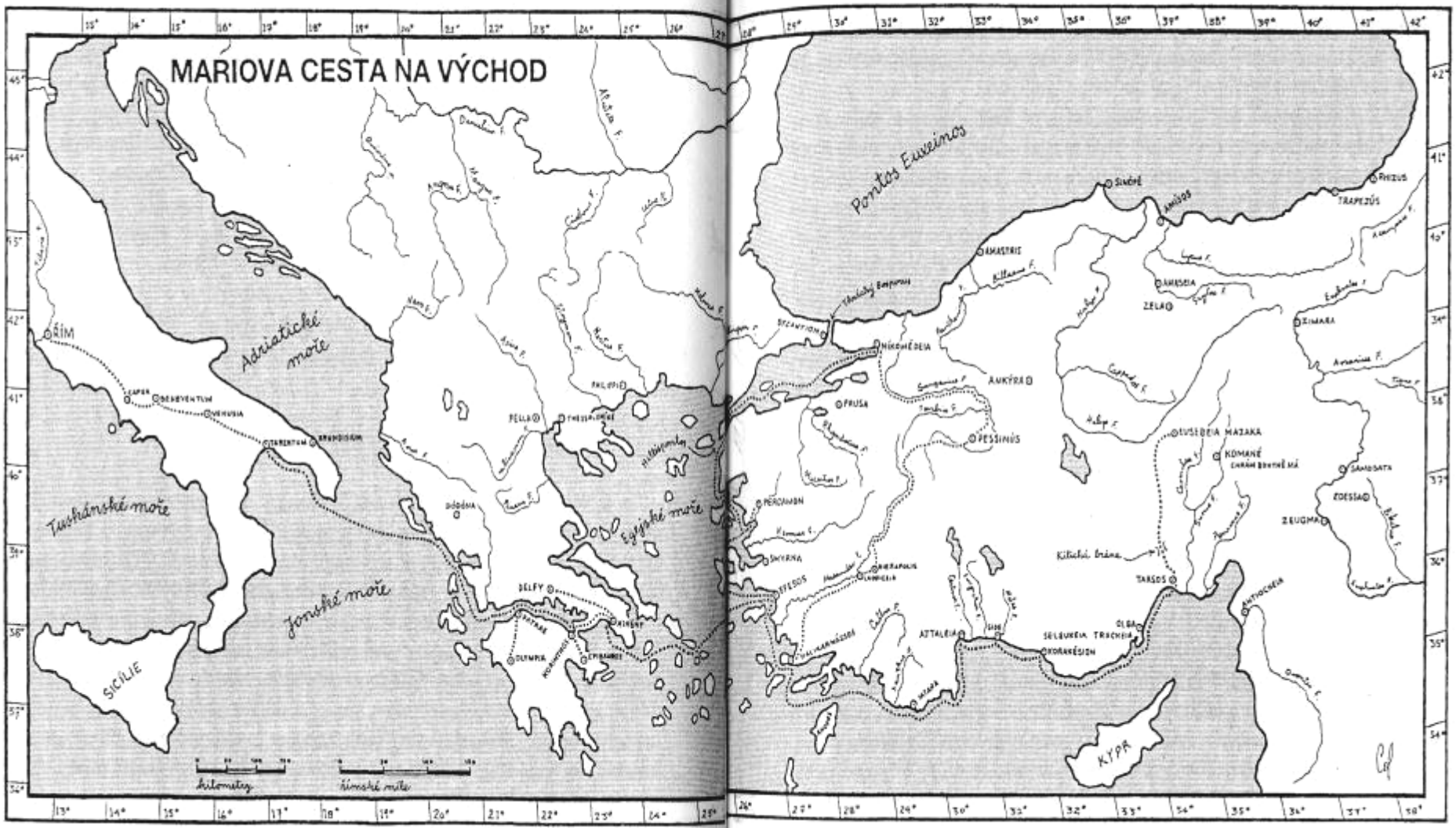
„Řekl bych, že Scaurus podpoří Quinta Mucia. Oba v to alespoň doufáme, Gaie Marie. Přiznej Scaurovi, co mu patří, je to starý Říman, rovný chlap." Rutilius Rufus se pousmál. „Ostatně jeho klienti jsou všichni z Italské Galie, takže nemá v provincii Asia žádný *osobní* zájem. Jeho tak ještě baví dosazování králů a podobné hračičky. Ale vybírání daní? Od toho si člověk jen ušpiní ruce! A umělecká díla on také nesbírá."

* * *

Gaius Marius ponechal Publia Rutilia Rufa, teď už o mnoho spokojenějšího, dál pilně pracovat v paláci (nepovedlo se ho zlákat, aby své místo alespoň na nějaký čas opustil) a odjel s rodinou na jih do Halikarnássu, kde trávili ve své vile velice příjemnou zimu, jejíž jednotvárnost si zpestřili výletem na Rhodos.

Za to, že mohli plout z Halikarnássu do Tarsu lodí, vděčili především úsilí Marka Antonia Oratora, jenž učinil přítrž – alespoň pro tuto chvíli – řádění pirátů z Pamfýlie a Kilikie. Před jeho vojenským zákrokem by bývalo samo pomyšlení na cestu po moři vrcholem hazardu, jelikož žádnou kořist by byli piráti tolik neuvítali, jako zajetí římského senátora, zejména takové důležitosti, jakou měl Gaius Marius; byli by za něho klidně mohli žádat dvacet nebo i třicet talentů stříbra výkupného.

Loď se držela pobřeží a cesta trvala přes měsíc. Města v Lykii se vůči Gaiovi Mariovi a jeho rodině chovala nesmírně pohostinně stejně tak jako veliké sídlo Attaleia v Pamfýlii. Ještě nikdy nespatřili tak vysoké pohoří v bezprostřední blízkosti moře. I Gaius Marius se rozpomínal, že nic takového neviděl ani za svého pochodu po středomořském pobřeží do Galie; hory se nořily svými zasněženými temeny do oblak, zatím co nohy si smáčely v mořských vlnách.

MARIOVA CESTA NA VÝCHOD
Pontos Euxeinos
Adriatické moře
Tyrhénské moře
Jónské moře
Egejské moře
SICÍLIE
ŘÍM
CAPUA
BENEVENTUM
VENUSIA
TARENTUM
BRUNDISIUM
PELLA
THESSALONICE
PHILIPPI
DÓDÓNA
DELFY
ATHÉNY
KORINTH
OLYMPIA
SPARTA
EPHESOS
SMYRNA
PERGAMON
PRUSA
BYZANTION
NIKOMÉDEIA
ANKÝRA
PESSINUS
SINOPÉ
AMISOS
TRAPEZÚS
AMASTRIS
AMASEIA
ZELA
ZIMARA
EUSEBEIA MAZAKA
KOMANÉ
SAMOSATA
EDESSA
ZEUGMA
TARSOS
ANTIOCHEIA
ATTALEIA
SELEUKEIA TRACHEIA
OLBA
KORAKÉSION
KYPR
kilometry
římské míle

Borové lesy tu byly nádherné, až dosud se v nich nikdy nekácelo na palivo; nedaleký Kypr měl víc než dost dřeva, aby uspokojil potřeby celé této oblastí včetně Egypta. Ovšem, říkal si Marius, jak dny ubíhaly a před jejich zraky defilovalo kilické pobřeží, není divu, že tu tak vzkvétalo pirátské řemeslo; každý skalní hřeben hroužící se až do samého moře vytvářel dokonale skryté zátoky a přístavy. Korakésion, někdejší hlavní pirátské sídlo, bylo pro tuto úlohu jako stvořené, jako by to byl přímo dar bohů, se svou skalnatou kosou vysunutou do moře a s pevností takřka zcela obklopenou vodami. Tu Antonius dobyl zradou zevnitř; Marius pozoroval příkrá úbočí i boky citadely nad nimi a bavil se úvahami, jak by se jí bylo možno zmocnit.

A pak konečně dospěli do Tarsu ležícího pár mil proti klidnému a širokému proudu řeky Kydnu a chráněného tak ze strany od pobřeží, přesto však použitelného jakožto přístavu. Bylo to mocné město obehnané hradbami a vznešeným návštěvníkům byl pochopitelně palác k dispozici. Jaro v této části Malé Asie nastává záhy, takže v Tarsu už panovala vedra; Julia nešetřila poznámkami v tom smyslu, že by nebyla ráda, kdyby tu musela setrvat v takové výhni, až se Marius vydá na cestu do vnitrozemí, do Kappadokie.

Ještě v zimě dorazil do Halikarnássu dopis od kappadockého krále Ariaratha VII.; přislíbil v něm, že bude od konce března v Tarsu, a sděloval, že s potěšením a s hrdostí osobně doprovodí Gaia Maria do Eusebeie Mazaky. Jelikož Marius věděl, že ho král už očekává, mrzel se, že jim cesta trvá tak dlouho; neměl nicméně to srdce, aby Julii připravil o potěšení tu a tam zakotvit v některé z oněch kouzelných zátok, protáhnout si trochu nohy a zaplavat si. Jenže když konečně v polovině dubna přibyli do Tarsu, malý král tam nebyl a nedošel od něho ani žádný vzkaz.

Na žádný z několika dopisů odeslaných kurýrem do Mazaky nepřišla odpověď, ba dokonce se nevrátili ani kurýři sami. Marius už začínal být znepokojen. Skrýval to před Julií i před malým Mariem, ale tenhle problém ho postupně tížil víc a víc, neboť Julia začala naléhat, aby se k němu směla na cestě do Kappadokie připojit. Vzít ji s sebou samozřejmě nemohl, to už bylo zjevné, a nebylo ani možné ponechat ji zde a vystavit ji letní výhni. Potíž byla i v nezáviděníhodném dvojakém postavení, jaké měla v onom koutu světa právě Kilikie. Tato země kdysi bývala egyptskou državou, později přešla pod syrskou nadvládu a prodělala období úpadku; během tohoto údobí tu získaly moc pirátské bandy, které ovládly dokonce i úrodnou rovinu ve vnitrozemí, nazývanou Pedia, která ležela východně od Tarsu.

Syrská seleukovská dynastie se zvolna vyčerpávala v řadě občanských válek mezi bratry a mezi králi a dalšími uchazeči o trůn; v současné chvíli existovali v severní Sýrii dva panovníci, Antiochos Grypos a Antiochos Kyzikénos, a byli do té míry zaměstnáni bojem o Antiochii a Damašek, že už po léta nechávali ostatek království upadat. Výsledkem bylo, že Židé, Idumaejci a Nabatejci na jihu založili vlastní nezávislá království a Kilikie zůstala zcela zapomenuta.

Když tedy do Tarsu dorazil Marcus Antonius Orator s úmyslem využít města jako své základny, nalezl Kilikii zralou právě k utržení, a jelikož byl vybaven plným imperiem, prohlásil Kilikii za provincii náležející Římu. Jenomže z Říma tam nebyl po jeho odchodu nikdo vyslán jako správce, takže Kilikie znovu upadla v zapomenutí. Řecká města, která byla dostatečně veliká a dostatečně zabezpečená, aby se mohla ustavit jako nezávislé hospodářské jednotky, si v této své samostatnosti vedla vcelku dobře; patřil k nim i Tarsos. Ovšem mezi těmito centry existovala rozsáhlá území, kde nevládl buď nikdo, nebo byly v područí nějakého místního tyrana, anebo si tam lidé prostě řekli, že teď patří k Římu. Marius dospěl velice brzy k závěru, že neuběhne

mnoho času a piráti se tu opět vrátí k moci. Zatím však byli místní představitelé zjevně šťastni, že mohou přivítat muže, o němž usoudili, že je to nový římský správce.
Čím déle čekal na nějakou zprávu od malého krále Ariaratha, tím víc si uvědomoval, že v Kappadokii bude třeba muset podniknout něco velice riskantního nebo že si uskutečnění jeho záměru vyžádá mimořádně dlouhou dobu. Začal mít také starost o ženu a o syna. Teď už vím, proč je necháváme v bezpečí doma, říkal si a zatínal zuby. Zanechat je tady v Tarsu na pospas nemocem žhavého léta bylo vyloučeno; stejně tak byla nepřijatelná představa, že je s sebou vezme do Kappadokie; a když už se rozhodoval, že je pošle zpět po moři do Halikarnássu, vyvstala mu před očima představa nerozkotané pevnosti v Korakésiu, plné banditů vedených nějakým novým pirátským vůdcem. Co dělat? Co si jen počít? Nic zatím o téhle části světa nevíme, říkal si, zato je jasné, že je třeba dovědět se o ní co nejvíc; východní konec Středního moře je teď jako loď bez kormidla a první bouře bude *znamenat* katastrofu.

Když už uplynula téměř polovina května a od krále Ariaratha dosud nedorazila sebemenší zpráva, dospěl Marius k rozhodnutí.

„Sbal si věci," řekl Julii trochu příkřeji, než měl v úmyslu. „Odvezu vás oba, ale ne do Mazaky. Jakmile se dostaneme někam výš, kde je chladněji a také zdravěji, vyhledám tam nějaké spolehlivé lidi a nechám tě i s Mariem u nich; do Kappadokie se pak vydám sám."

Chtělo se jí zaprotestovat, ale zarazila se; třebaže nikdy nezažila Gaia Maria v poli, dosti často slýchala o jeho vojenské nesmlouvavosti; postřehla také, třebaže jen neurčitě, že ho cosi tíží. Něco, co má zjevně spojitost s Kappadokií.

O dva dny později se vydali na cestu v doprovodu skupiny místní milice vedené mladým tarským Řekem, k němuž Marius pojal plnou důvěru. Oblíbila si ho i Julia. Což, jak se ukázalo, bylo jen dobře. Celá výprava putovala v sedlech, neboť cesta vedla průsmykem zvaným Kilická brána a byla příkrá a namáhavá. Všechny nesnáze výstupu připadaly Julii, jedoucí v bočním posedu na oslíkovi, plně vyváženy nádherou, která se před nimi otevřela. Uzounkými pěšinami stoupali až ke strmícím štítům, a čím výše se dostávali, tím víc přibývalo sněhu. Bylo až neuvěřitelné, že ještě před dvěma dny se dole na pobřeží dusila vedrem; teď usilovně hledala ve vacích to nejteplejší oblečení. Počasí bylo klidné a slunné, ale jakmile se ponořili do hloubi borových hvozdů, okamžitě jim pronikal ledový chlad až do morku kostí; těšili se už na ty úseky cesty, kde les ustupoval a stezka vedla po holé skále a kde prudké bystřiny splývaly v bouřící divokou řeku vrhající své zpěněné vody přes balvany a skaliska do hlubiny.

Čtyři dny poté, co opustili Tarsos, měli výstup víceméně za sebou. V úzkém údolíčku nalezl Marius tábor místních obyvatel, kteří hnali svá stáda ovcí z vyprahlé nížiny vzhůru za letní pastvou, a u nich zanechal Julii s Mariem mladším společně se skupinkou milice, která je sem doprovázela. Mladý tarský Řek jménem Morsimus dostal za úkol postarat se o ně a o jejich bezpečí. Štědrý peněžní dar jim získal nezměrnou přízeň pastevců a Julia se stala paní jednoho z jejich velkých hnědých kožených stanů.

„Jen co si zvyknu na ten pach, tak mi tu bude docela dobře," řekla Mariovi, než se s ní rozloučil. „Uvnitř je docela teplo, a pokud jsem pochopila, vydali se už někteří z těch kočovníků někam nakoupit obilí a další zásoby. Běž už, o mě neměj obavy. A o mladého Maria strach mít taky nemusíš, ten už se, myslím, chystá, že se z něho stane taky pastevec. Morsimus se o nás ve všem postará. Je mi jen líto, že jsme ti tu trochu na obtíž, ty můj nejmilejší."

* * *

A tak Marius vyrazil, jen s dvěma svými vlastními otroky a s průvodcem. Přidělil mu ho Morsimus, na němž bylo vidět, že by mnohem raději putoval dál s Mariem, než aby setrval na místě. Pokud dokázal Marius odhadnout, leželo údolí, jímž teď projížděli, i okolní náhorní planiny asi tak pět a půl tisíce stop vysoko – ne sice tolik, aby výška už vyvolávala závratě a navozovala bolesti hlavy, ale přesto dost vysoko na to, aby se pouhá jízda v sedle stala dosti náročným výkonem. Před nimi byla ještě dlouhá cesta do Eusebeie Mazaky, což – jak mu sdělil průvodce – bylo jediné městské sídlo v celé Kappadokii.

Ve chvíli, kdy překonali předěl mezi řekami tekoucími do Pedijské Kilikie a toky na opačné straně rozvodí, jež se vlévaly do nesmírně dlouhého a vodnatého Halysu, se obloha zatáhla a slunce zmizelo; naráz vjeli do chumelenice a do mlhy, občas se spustil i déšť. Po dlouhých hodinách jízdy začala Maria zmáhat únava, byl prostydlý, opruzený od sedla bez třmenů, nohy bez opěry musel mít nečinně svěšeny dolů a děkoval jen, že má kůži na vnitřní straně stehen dostatečně pevnou, takže si ji tím ustavičným třením nerozedřel do krvava.

Třetího dne se opět objevilo slunce. Údolí se rozšiřovalo a rovina na obou březích bystřiny, nezalesněná a travnatá, dávala tušit bohatou pastvu pro ovce i skot; podnebí v Kappadokii, jak Mariovi sdělil jeho průvodce, nesvědčí lesům, avšak pokud je půda řádně obdělávána, dává vynikající úrodu pšenice.

„A proč tedy není obdělána?“ vyptával se Marius.

Průvodce jen pokrčil rameny. „Není na to dost lidí. Vypěstují si jen tolik, kolik sami spotřebují, a něco málo navíc, co pak prodají u řeky Halys, po které občas přijíždějí nakupovat obchodní bárky. Do Kilikie ovšem nevyvážejí nic, ta cesta je příliš obtížná. A nač si také přidělávat starosti? Najedí se dosyta. Jsou takhle docela spokojení.“

To byla za celou cestu snad jediná delší rozmluva mezi Mariem a průvodcem; i když vyhledali na noc přístřeší někde v hnědém koženém stanu kočovných pastevců nebo v chýši z vepřovic v nějaké zastrčené vesničce, hovořili spolu jen málo. Hory je míjely, jako by podél nich kráčely kamsi nazad, hned byly blízko, hned zas dál, ale neztrácely pranic na své výši, neubývalo na nich zeleně ani sněhu.

A pak, když průvodce oznámil, že k Mazace to mají už jen čtyři stovky stadií (Mariovi to vycházelo zhruba na padesát římských mil), vkročili na území tak bizarní, až Marius zalitoval, že tu není Julia, aby to i ona viděla. Putovali stále ještě mírně zvlněnou rovinou, terén však brázdily klikaté strže zaplněné okrouhlými kuželovitými vížkami, které vyhlížely, jako by byly pečlivě vykrouženy z pestrobarevných jílů. Působily jako nahloučení obrovitých bábovek nasázených na zem jakýmsi slabomyslným dítětem gigantů; v některých místech byly věžičky završeny obrovitými kamennými talíři, jež se Mariovi zdály být tak vratce posazeny na tenounké krčky oněch homolí, jako by se na jejich hrotech jenjen pohupovaly. A pak – divům nebylo konce! – počínaly Mariovy oči v těchto nepřirozených, a přece přírodních útvarech rozeznávat okna a dveře.

„Proto tady neuvidíš žádnou vesnici,“ pravil průvodce. „Tady nahoře je už chladno a léto je tu krátké. A tak si zdejší lidé vydlabávají svá obydlí ve skalních věžích. V létě skála chladí, v zimě hřeje. Proč by si stavěli nějaké domy, když Veliká Bohyně Ma už tak učinila?“

„Jak dlouho už tu v těch skalách žijí?“ vyptával se fascinovaný Marius.

Ale to průvodce nevěděl. „Co jsou lidé na světě," řekl neurčitě. „Určitě nejmíň tak dlouho. U nás v Kilikii se říká, že první lidé přišli z Kappadokie a že už tenkrát žili tímhle způsobem."

Projížděli stále ještě roklemi s přírodními věžemi, když Marius upoutala ona hora; tyčila se takřka osamocená, nejvyšší hora, jakou kdy viděl, vyšší než hora Olympos v Řecku, vyšší dokonce než skalní masív obloukem ohraničující Italskou Galii. Měla kuželovitý tvar, avšak z jejích boků čněly další, menší kužely, neporušená běl jejího zasněženého temene se pronikavě odrážela od bezmračné oblohy. Věděl samozřejmě ihned, že to může být jen jeden jediný vrcholek: hora Argaion, kterou popsali už kdysi Řekové a kterou zatím spatřila jen hrstka návštěvníků ze západu. Na jejím úpatí, jak věděl, ležela Eusebeia Mazaka, jediné kappadocké město. Sídlo kappadockého krále.

Marius ovšem přicházel směrem od Kilikie, z opačné strany, od jihu; Mazaka ležela pod severním svahem hory, až u samé řeky Halys, mohutného rudohnědého toku střední Anatolie, který představoval nejlepší spojem se světem.

Bylo právě po poledni, když se před Mariem otevřel pohled na rozsáhlý shluk budov pod horou Argaion, avšak sotva nabral vzduch k hlubokému povzdechu, uvědomil si pojednou, že vchází na bojiště. Byl to prazvláštní pocit – projíždět místy, kde ještě před několika málo dny bojovaly a umíraly tisícovky mužů, a přece nevědět absolutně nic o bitvě samé a nebýt s ní žádným způsobem spojen. Poprvé v životě se on, Gaius Marius, vítěz nad Numidií a nad Germány, ocitl na bitevním poli v úloze nezúčastněného diváka.

Všechno ho dráždilo, svědělo, pálilo; pokračoval však dál v cestě směrem k městečku a nerozhlížel se víc, než bylo nezbytně nutné. Nikdo tu neprojevil sebemenší úsilí dát bojiště trochu do pořádku; všude ležela nadmutá a rozkládající se mrtvá těla, zbroj i odění serváno, ušetřena byla snad jen mračen much, kterým nesvědčil zdejší ledový vítr, jenž také na snesitelnou míru odvanul hnilobný puch. Jeho průvodce vzlykal, otroci zvraceli, ale Gaius pokračoval v jízdě, jako by byl neuviděl nic nepatřičného; očima však horečně pátral po čemsi mnohem zlověstnějším, po táboru té žijící, té vítězné armády. A pak ho spatřil, asi dvě míle severovýchodně, velké uskupení hnědavých kožených stanů pod tenkým modravým příkrovem kouře z nesčetných ohňů.

Mithridatés. Nemohl to být nikdo jiný než Mithridatés. Ani na okamžik nepodlehl Gaius Marius omylu, že by snad Mithridatovi mohla náležet ona armáda mrtvých. Nikoliv, ten velel živoucímu, vítěznému vojsku; bitevní pole, jímž Marius projížděl, bylo poseto mrtvými Kappadoky. Ubohými obyvateli skalních doupat, kočovnými pastevci, a také bezpochyby – probouzel se v něm starý zkušený voják – těly mnoha syrských a řeckých žoldnéřů. Kde asi je malý král? Bylo zbytečné se ptát. Nedošel do Tarsu a neodpověděl ani na žádný z dopisů odeslaných kurýrem, neboť byl mrtev. Což bylo bezpochyby i osudem kurýrů.

Mnozí na jeho místě by byli patrně obrátili koně a ujížděli odtud, doufajíce, že jejich příchod nebyl zpozorován; ne tak Gaius Marius. Vyslídil nyní konečně krále Mithridata Eupatóra v doupěti, byť to nebyl jeho vlastní pelech. Kopl unaveného koně do chvějících se boků a pobídl ho vstříc nadcházejícímu setkání.

Když postřehl, že nikde není vidět jednu jedinou stráž – že si ho dokonce nikdo ani nepovšiml, když vjížděl hlavní bránou do města, zmocnil se Gaia Maria údiv. Jak naprosto bezpečný se tenhle pontský král musí cítit! Zatáhl za uzdu a zastavil zpocené zvíře, rozhlížel se po stoupajících řadách domů, hledal akropoli nebo nějakou citadelu, až konečně uviděl palác, jak předpokládal, stojící na svahu hory za městem. Byl zřejmě postaven z nějakého měkkého nebo porézního kamene, který by neobstál v náporu

zdejších zimních vichřic, neboť byl omítnut a pak nalíčen sytou modrou barvou, na níž zářily rudě natřené sloupy s ještě sytěji načerveněnými iónskými hlavicemi, zdobenými navíc jiskřivým zlatem.

Tam, pomyslel si Marius! Tam zřejmě je! Otočil koně, pobídl ho do jedné z úzkých příkrých uliček a zamířil k paláci, který byl kolem dokola obehnán modře natřenou zdí a ležel uprostřed studených a pustých zahrad. Jaro asi přichází do Kappadokie pozdě, říkal si, a s lítostí pomyslel na mladého krále Ariaratha, pro něhož už nenadejde vůbec. Obyvatelé Mazaky se zjevně kdesi ukryli, neboť ulice byly liduprázdné, a když posléze dorazil až k samé bráně palácového okrsku, nalezl ji Marius nestřeženu. Naprosto bezpečný se král Mithridatés cítí, jen co je pravda!

Koně i své průvodce zanechal u paty schodiště vedoucího k hlavnímu vchodu do paláce, dvojkřídlým vratům pobitým tepaným bronzem a zdobeným detailně prokresleným reliéfem zpodobujícím až do nejodvážnějších detailů znásilnění Persefony Hádem; Marius měl dostatek času se na tuto vcelku odpudivou scénku dosyta vynadívat, zatímco stál před vraty a čekal, až mu po jeho hromovém zabušení přijde konečně někdo otevřít. Posléze zaskřípěla veřej a jedno křídlo vrat se pootevřelo.

„Ano, ano, já tě slyším! Co si přeješ?“ vyptával se řecky starý, stařičký mužík.

Kdesi hluboko v Mariově hrdle se počal vzdouvat záchvat smíchu, nebylo snadné ho potlačit, a když konečně promluvil, zněl jeho hlas roztřeseně, skřípavě, bezvýrazně. „Já jsem Gaius Marius, římský konsul. Je tu král Mithridatés?“ otázal se.

„Ne,“ pravil stařík.

„A čekáš ho?“

„Ano, před setměním.“

„Dobrá!“ Marius dveře rozrazil a vstoupil do rozlehlé síně, která zřejmě sloužila za trůnní sál anebo jako hlavní přijímací síň; kývl na svůj doprovod, aby ho následoval. „Potřebuji ubytování pro sebe a pro tyto tři muže. Koně máme venku, je třeba je zavést do stáje. Mně dej připravit horkou lázeň. Ihned.“

*** * ***

Když se palácem rozneslo, že král už přijíždí, vyšel Marius oděn togou a bez jakéhokoli doprovodu do portiku před palác a stanul na nejvyšším schodu. Viděl, jak ulicemi města volným krokem projíždí oddíl jezdců, všichni na znamenitých koních a dobře vyzbrojeni; jejich kulaté štíty byly rudé, na všech byl namalován bílý měsíční srpek obkružující osmicípou hvězdu; na sobě měli červené pláštěnky přes prosté stříbrné kyrysy a jejich kuželovité přílby nebyly zdobeny pery ani koňskými žíněmi, ale zlatými hvězdami uvnitř zlatých měsíčních srpků.

Král nejel v čele skupiny a nebylo možno ho uprostřed několika set jezdců rozeznat. Nedbá možná o to, že palác v jeho nepřítomnosti není střežen, pomyslel si Marius, ale velice zato dbá o bezpečí své vlastní osoby, to je víc než zřejmé.

Eskadrona projela bránou a koně docapkali až k samému schodišti – s nezvyklým tepotem velkého množství neokovaných kopyt. Mariovi to prozradilo, že Pontos není vybaven dostatečným množstvím kovářů, kteří by koně náležitě obuli. Maria bylo samozřejmě vidět víc než dobře, stál majestátně zahalen do purpurem lemované togy, o mnoho stop výše než jezdci.

Skupina se rozdělila. Z jejího středu vyjel na velké klisně král Mithridatés Eupatór. Měl nachový plášť a nachovou barvu měl i jeho štít, který mu nesl jeden ze šlechticů; i na něm bylo ono znamení půlměsíce a hvězd. Neměl žádnou přílbici; namísto ní mu hlavu kryla přetažená lví kůže, dva dlouhé lví přední tesáky měl zaryty přímo do čela, slechy na lví hlavě byly vzpřímeny, jen dutiny, kde šelma mívala oči, zely černou prázdnotou. Pod královým zdobným zlatým kyrysem probleskovala suknice a rukávce pozlaceného kroužkového brnění, na nohou měl nádherně vypracované řecké boty ze lví kůže, lemované zlatem a s jazyky ve tvaru lvích hlav se zlatou hřívou.

Mithridatés se svezl z koně a zůstal stát na úpatí schodiště, pohled upřen na Maria, v podřízeném postavení, které se mu zjevně nezamlouvalo. Byl však příliš mazaný na to, aby se vydal ihned vzhůru po schodech. Je asi takové postavy, jakou jsem míval já, pomyslel si Marius, i vysoký bude stejně. Není nijak pohledný, třebaže tvář má celkem příjemnou, širokou a spíše hranatou, s čnějící okrouhlou bradou a dlouhým, trochu baňatým nosem. Pleť měl světlou, zpod lví kůže vyklouzávaly nazlátlé prameny vlasů i licousů, oči oříškově hnědé; malá ústa s plnými, neobvykle rudými rty napovídala, že je král prchlivý a vztahovačný.

Tak co, kdepak tys už tuhle togu viděl, ptal se v duchu Marius a probíral v myšlenkách, co věděl o králově životní dráze; nepřipadl na žádné údobí, kdy by se byl král mohl setkat s někým, kdo by měl na sobě alespoň *togu albu* – natož aby to byla *toga praetexta*, v níž před ním nyní stál on sám. Král totiž nedal najevo sebemenší zaváhání, ihned věděl, že má před sebou římského konsulára, to na něm Marius jasně poznal. Ze zkušenosti věděl, že ti, kdo toto roucho ještě nespatřili, byli prvním pohledem na ně vždy zcela fascinováni, i když jim bylo předem dokonale popsáno. Takže kde a kdy tys vlastně mohl uvidět někoho z nás?

Král Mithridatés Eupatór začal nenuceně stoupat po schodech vzhůru a na vrcholu schodiště vztyčil pravici v univerzálním gestu mírumilovných úmyslů. Stiskli si ruce, oba až příliš inteligentní na to, aby tento ceremoniál proměňovali v nějaké měření sil.

„Gaie Marie," pravil král řečtinou, která zněla stejným přízvukem jako řečtina Mariova, „toto je nečekané potěšení."

„Králi Mithridate, přál bych si, abych mohl říci totéž."

„Pojď dál, pojď jen dál," hlaholil král, objal Maria kolem ramen a vedl ho ke dveřím, které se nyní otevřely dokořán. „Doufám, že se sloužící už postarali o tvé plné pohodlí?"

„Ano, děkuji ti."

Tucet královych strážců se rozptýlilo po trůnním sále ještě před Mariem a králem, další tucet se nahrnul dovnitř v jejich patách; prohledali kdejaký kout a kdejakou možnou skrýš místnosti, nato se polovina z nich odebrala propátrat zbytek paláce, zatímco zbytek setrval a sledoval Mithridata, jenž kráčel rovnou k trůnu vyloženého nachovými poduškami a posadil se na něj a lusknutím prstů dal současně pokyn, aby vedle něho přistavili křeslo pro Maria.

„Nabídli ti občerstvení?" otázal se král.

„Dal jsem přednost lázni," řekl Marius.

„Nepovečeříme tedy?"

„Přeješ-li si – ale k tomu snad nemusíme odcházet jinam, pokud si nebudeš přát větší společnost, než jsem já sám. Nebude mi nijak vadit najíst se vsedě."

Postavili tedy před ně stůl, přinesli víno a pak jednoduché jídlo – salát ze zeleniny, jogurt smíšený s česnekem a okurkou a šťavnaté pečené šištičky z jemně sekaného

jehněčího. Král nijak nekomentoval, že tabule je tak prostá, a hladově se do jídla pustil – stejně tak i Marius, jenž byl po cestě rovněž při chuti.

Teprve když dojedli a když sloužící odnesli mísy, usadili se oba urostlí muži k rozmluvě. Venku ještě ospale utkvívalo indigové šero, avšak v trůnní síni se už zcela setmělo; ustrašení sloužící se kradli po špičkách od lampy k lampě jako stíny a loužičky světla postupně splývaly jedna s druhou; jazýčky plamínků prskaly a čadily, neboť olej v lampách byl podřadné kvality.

„Kde je sedmý král Ariarathés?“ otázal se Marius.

„Je mrtvý,“ řekl Mithridatés šťouraje se v zubech zlatým drátkem. „Zemřel před dvěma měsíci.“

„Jak?“

Takto zblízka, ne už na vzdálenost celého schodiště, teď Marius lépe rozpoznával, jaké má král oči – zelené, s nezvyklými, až zvláštními hnědými ostrůvky. Jeho zraky na okamžik ztvrdly, sklouzl pohledem kamsi pryč, ale vzápětí se opět obrátil dokořán otevřenýma a bezelstnýma očima ke svému společníkovi; teď mi bude lhát, pomyslel si Marius okamžitě.

„Na nevyléčitelnou chorobu,“ řekl král a zhluboka si povzdychl. „Myslím, že umřel tady, v paláci. Já sám jsem u toho nebyl.“

„Vybojoval jsi za městem bitvu,“ řekl Marius.

„Bylo to nutné,“ řekl Mithridatés úsečně.

„Z jakého důvodu?“

„Na trůn si činil nárok syrský uchazeč – nějaký seleukovský bratranec. V žilách kappadockých králů koluje spousta seleukovské krve,“ odpověděl hbitě král.

„Co s tím máš ty společného?“

„Nu, můj tchán – to jest jeden z mých několika tchánů – je Kappadok. Je to princ Gordios. A moje sestra byla matkou zesnulého Ariaratha VII. a jeho malého bratříčka, který je ovšem naživu. Tento mladší syn je nyní samozřejmě právoplatným králem a mou povinností je zajistit, aby v Kappadokii vládli zákonní králové,“ řekl Mithridatés.

„Nevěděl jsem, že sedmý Ariarathés měl mladšího bratra, králi,“ řekl Marius klidným hlasem.

„Ale ano, samozřejmě že měl.“

„Musíš mi povědět, co se tu vlastně událo.“

„Nu, v průběhu měsíce *boédromiónu* ke mně do Dasteiry dorazila žádost o pomoc, takže jsem samozřejmě uvedl do pohotovosti svou armádu a vydal jsem se na pochod do Eusebeie Mazaky. Nebyl tu nikdo, král byl mrtev. Jeho bratříček uprchl k jeskynním lidem. Já jsem obsadil město. A pak se objevil syrský následovník se svou armádou.“

„Jak se ten syrský nápadník trůnu jmenoval,“

„Seleukos,“ odpověděl Mithridatés obratem.

„Nu, to je opravdu to nejsprávnější jméno pro syrského uchazeče o trůn,“ poznamenal Marius.

Ale ani neskrývaný sarkasmus na jeho společníka zjevně nijak nezapůsobil; Mithridatés nesdílel římskou ani řeckou zálibu ve slovesnosti a patrně se zřídkakdy vůbec zasmál. Je nám vzdálenější než numidský Jugurtha, pomyslel si Marius; asi není zdaleka tak inteligentní, o to je však nebezpečnější. Jugurtha sice zabil mnoho svých blízkých pokrevních příbuzných, byl si však trvale vědom toho, že ho za to bohové mohou volat k zodpovědnosti. Kdežto Mithridatés má sám sebe za boha a pocit hanby ani viny nezná. Škoda že nevím trochu víc o něm i o pontském království. Ta troška, co

mi pověděl Níkomédés, to byla pouhá slupička; on se bezpochyby domnívá, že tohoto muže zná, jenže ve skutečnosti o něm neví nic.

„Takže jsi, soudím, svedl s tím syrským uchazečem o trůn Seleukem bitvu a zvítězil jsi v ní," řekl Marius.

„Ano," odbyl to pohrdavě král. „Byli to ubožáci! Pobili jsme je takřka do jednoho."

„To jsem si všiml," řekl Marius suše a předklonil se v křesle. „Pověz mi, králi Mithridate, u vás v Pontu není zvykem bojiště po bitvě vyčistit?"

Král zamrkal, postřehl, že Mariova poznámka není právě lichotivá. „V této roční době?" otázal se. „A proč? Během léta se stejně všichni rozloží."

„Ach tak." Vzpřímen, neboť tak sedávali v křesle všichni Římané, jelikož toga jim žádné uvolněnější držení těla nedovolovala, položil Marius ruce na opěradla křesla. „Rád bych poznal krále Ariaratha osmého, jak asi zní jeho titul. Je to možné, králi?"

„Zajisté, ovšem," prohlásil žoviálně král a tleskl. „Pošli pro krále a pro prince Gordia," nařídil, když před něj předstoupil onen stařičký muž. Pak se obrátil k Mariovi: „Nalezl jsem svého synovce a prince Gordia v bezpečí u obyvatel jeskynního města právě před deseti dny."

„Tos měl zvláštní štěstí," řekl Marius.

Princ Gordios, asi padesátník, přišel a vedl za ruku sotva desetileté dítě; oba byli oblečeni do řeckých rouch a poslušně stanuli u paty pódia, na němž seděli Marius a Mithridatés.

„Tak co, mladý muži, jak se ti vede?" zeptal se Marius.

„Dobře, děkuji, Gaie Marie," řekl chlapec, natolik podobný králi Mithridatovi, že by byl mohl postát modelem k soše Mithridata v jeho dětských letech.

„Tvůj bratr zemřel, že?"

„Ano, Gaie Marie. Zemřel na nevyléčitelnou chorobu tady v paláci asi před dvěma měsíci," papouškoval mrňous. „Takže ty jsi teď králem Kappadokie."

„Ano, Gaie Marie."

„A líbí se ti to?"

„Ano, Gaie Marie."

„A jsi už dost velký na to, abys mohl vládnout?"

„Dědeček Gordios mi pomáhá."

„Dědeček?"

Gordios se usmál, nebyl na něho přitom příliš pěkný pohled. „Já jsem pro všechny kolem prostě dědeček, Gaie Marie," řekl a povzdychl si.

„Ach tak. Děkuji ti za setkání, králi Ariarathe."

Chlapec i starší muž se po zdvořilé úkloně vzdálili.

„Je to hodný chlapec, ten můj Ariarathés," řekl Mithridatés s hlubokým uspokojením v hlase.

„Tvůj Ariarathés?"

„To bylo myšleno obrazně, Gaie Marie."

„Ale je ti nesmírně podoben."

„Jeho matka byla mou sestrou."

„A v tvém rodě bylo mnoho příbuzenských sňatků, to já vím." Mariovo obočí se rozvlnilo, avšak zatímco pro Lucia Cornelia Sullu by to býval dostatečný signál, král Mithridatés ho nepostřehl. „Nu, zdá se, že věci tady v Kappadokii jsou už v pořádku," pokračoval Marius společenským tónem. „Což ovšem znamená, že ty i se svou armádou odtáhneš zpět do Pontu."

Král sebou trhl. „To bych neřekl, Gaie Marie. V Kappadokii dosud všechno vře a tenhle chlapec je posledním členem rodu. Bude líp, když tu moje armáda zůstane."

„Bude lépe, když ji odvedeš s sebou domů."

„Ale to přece nemohu."

„Můžeš, a dobře víš, že můžeš."

Král se nadul, až na něm brnění zavrzalo. „Ty přece nemůžeš určovat *mně,* co mám a co nemám dělat, Gaie Marie!"

„Ale ano, samozřejmě že mohu," řekl Marius pevně a nezměněným klidným tónem. „Řím sice nemá na téhle části světa nějaký *mimořádný* zájem, ovšem pokud začneš rozmisťovat okupační armády v zemích, které ti nepatří, mohu tě ujistit, králi, že římský zájem zrovna o tenhle kout světa poroste jako z vody. Římské legie, to jsou Římané, ne kappadočtí rolníci anebo námezdní vojáci odněkud ze Sýrie. A ty bys určitě římské legie v těchhle končinách neviděl moc rád! Ovšem pokud se neodebereš domů – i se svou armádou – pak ty legie tady určitě uvidíš, králi Mithridate. To ti mohu zaručit."

„Nic takového nemůžeš říct, nejsi v úřadě."

„Jsem římský konsulár. Mohu to říci. A taky to říkám."

Králův hněv narůstal, ale jak si Marius se zájmem všímal, rostl i jeho strach. Tohle s nimi dokážeme udělat vždycky, říkal si vítězoslavně! Jsou jako zaskočená zvířata – cení zuby, ale jakmile jim dáme najevo, že se tou předstíranou hrozbou nedáme ošálit, stáhnou ocas mezi nohy a s vytím utečou.

„Jsem tu zapotřebí, i mé armády je tu zapotřebí!"

„Vůbec tu nejsi zapotřebí. *Odejdi domů,* králi Mithridate!"

Král vyskočil, ruku na jílci meče, půltuctu strážných, kteří byli dosud v síni, se stáhlo blíž očekávajíce jeho rozkazy. „Mohl bych tě teď na místě zabít, Gaie Marie! A asi to taky udělám! Zabiju tě a nikdo se nikdy nedozví, co se s tebou stalo. Mohu poslat domů tvůj popel ve zlaté urně s omluvným dopisem, žes tu v paláci v Mazace zemřel na nevyléčitelnou chorobu."

„Asi jako Ariarathés Sedmý?" otázal se Marius a seděl klidně dál v křesle, vzpřímen, beze strachu, nijak nevzrušen. Pak se předklonil. „Uklidni se, králi! Posaď se a rozumně uvažuj. Víš velice dobře, že Gaia Maria zabít nemůžeš! Pokud to uděláš, budou římské legie v Pontu a v Kappadokii tak rychle, jak je jen lodi stihnou sem dopravit." Odkašlal si a konverzačním tónem pokračoval dál. „Víš, dlouho už jsme nevedli válku, kde bychom mohli zatnout tesáky do pořádné kořisti – od té doby, kdy jsme zahubili tři čtvrtiny z miliónu germánských útočníků. A to byl nějaký nepřítel! Nebyl ovšem zdaleka tak bohatý, jako je Pontos. Takže už sama kořist, jakou bychom odtud odvezli s sebou domů, by byla značným lákadlem k válce. Proč by sis tedy měl o něco takového přímo sám říkat, králi Mithridate? *Odtáhni domů!*"

A náhle osaměl; král byl pryč, zmizeli i jeho strážci. Marius se zamyšleně zvedl, vyšel z místnosti a vydal se ke svým pokojům, s žaludkem nasyceným jednoduchou a dobrou večeří, právě takovou, jak to on měl rád, s plnou hlavou zajímavých otázek. O tom, že Mithridatés odvede svou armádu domů, vůbec nepochyboval; ale kde on vlastně mohl vidět Římany v togách? A kde a kdy uviděl Římana v toze s šarlatovým lemem? Dopomoci Mithridatovi k dohadu, že má před sebou právě Gaia Maria, snad mohl onen stařík, tím, že by mu byl ještě před jeho příchodem poslal zprávu, avšak tomu Marius příliš nevěřil. Nikoli, král dostal oba dopisy, které mu Marius poslal do Amáseie, jenom se pokoušel tomuto setkání vyhnout. Což znamená, že *archigallos* Batakés z Pessinúntu je Mithridatův agent.

Třebaže byl Marius následujícího jitra záhy na nohou, nedočkavý vyrazit co nejdřív zpět do Kilikie, pontského krále už přesto nezastihl. Král pontský, pravil stařík, už odejel, aby v čele své armády táhl zpátky do své domoviny.

„A malý Ariarathés Eusebés Philopatór? Odešel spolu s králem Mithridatem, nebo je ještě tady?“

„Je tu, Gaie Marie. Jeho otec ho učinil králem Kappadokie, takže tu musí zůstat.“

„Jeho otec?“ otázal se ostře Gaius Marius. „Král Mithridatés,“ odpověděl stařík bezelstně.

Tak je to tedy! Nikoli syn Ariaratha VI., nýbrž Mithridatův synek. Chytré. Jenže ne dosti moudré.

Gordios ho vyprovázel z paláce, samý úsměv, samá úklona; chlapce nikde vidět nebylo.

„Takže ty tu budeš působit jako regent,“ řekl Marius, stoje u nového koně, mnohem nádhernějšího než byl ten, který ho nesl celou tu cestu sem až z Tarsu; i jeho doprovod měl nyní na cestu lepší zvířata.

„Dokud král Ariarathés Eusebés Philopatór nedospěje natolik, aby mohl vládnout sám, Gaie Marie.“

„Philopatór,“ řekl Marius zamyšleně. „*Milující svého otce* to znamená, že? Nebude svého otce postrádat?“

Gordios otevřel oči dokořán. „Postrádat svého otce? Jeho otec přece zemřel, ještě když hoch byl nemluvně.“

„Ne, šestý král Ariarathés zemřel tak dávno, že nemohl být otcem *tohoto* hocha,“ řekl Marius. „Nejsem hlupák, princi Gordie. Vyřiď to i svému pánu Mithridatovi. Pověz mu, že vím, čí syn je tenhle nový kappadocký král. A že budu na stráži.“ S pomocí otroka našlápl a vyšvihl se do sedla. „Ty jsi, podle mého, chlapcovým skutečným dědečkem, nikoli dědeček pro všechny kolem tebe. Jediným důvodem, proč jsem se rozhodl ponechat věci tak, jak jsou, je okolnost, že alespoň chlapcova matka je Kappadokyně – předpokládám, že jde o tvou dceru.“

Ani člověk tak bezvýhradně oddaný Mithridatovi už nepovažoval za možné pokračovat v přetvářce; namísto toho kývl. „Má dcera je pontskou *královnou* a její nejstarší syn nastoupí po králi Mithridatovi. Takže mne potěšilo, že tento chlapec povládne v mé vlastní zemi. Je posledním členem rodu – nebo je jím spíš jeho matka.“

„Jenomže ty vůbec nejsi princ z královského rodu, Gordie,“ řekl Marius pohrdavě. „Kappadok snad jsi, ale podle mého názoru sis titul prince jen přisvojil. Což znamená, že ani tvá dcera není posledním členem královského rodu. Vyřiď to králi Mithridatovi.“

„Vyřídím, Gaie Marie,“ řekl Gordios a nedal najevo, že by se ho ona slova jakkoli dotkla.

Marius otočil koně, pak se ještě zastavil a ohlédl. „A ještě poslední věc, Gordie! Děj uklidit to bojiště! Pokud si tu na východě chcete zasloužit úctu civilizovaných lidí, musíte se také jako civilizovaní lidé chovat. Nemůžete nechat ležet několik tisíc mrtvých hnít na bojišti, i když to byli vaší nepřátelé a pohrdáte jimi. Nesvědčí to o vojenské vyspělosti, naopak, je to známka barbarství. Z toho, co jsem měl možnost poznat, to ovšem přesně vyjadřuje, co je tvůj pán zač – barbar. Buď zdráv.“ A odklusal následován svým doprovodem.

Gordiovi nebylo dáno, aby ocenil Mariovu odvahu, necenil si však příliš ani Mithridata. A tak s jistým potěšením nařídil, aby mu přivedli koně, a vyrazil, aby dostihl krále ještě předtím, než opustí Mazaku. Bude mu vzkaz tlumočit do posledního slova! A bude sledovat, jak slova zasahují cíl. Jeho dcera je skutečně novou pontskou

královnou a jeho vnuk Farnakés je dědicem pontského trůnu. Ano, Gordiovi nacházejí zlaté časy, třebaže, jak Marius bystře rozpoznal, není princem starého kappadockého královského rodu. Až se jednou král-chlapec rozhodne uplatnit své právo na vládu v zemi – bezpochyby za podpory svého otce – měl Gordios v úmyslu zajistit si, že obdrží vládu nad chrámem Ma v městě Komané v kappadockém údolí mezi horním tokem řek Saros a Pyramos. Tam bude, jako král a velekněz současně, žít v bezpečí, jistotě a blahobytu, nadán nesmírnou mocí.

Mithridata dostihl druhého dne, utábořeného na břehu řeky Halys nedaleko od Mazaky. A vyřídil mu, co Gaius Marius vzkazoval – leč přece jen nikoli slovo od slova. Gordios své zprávy omezil na otázku vyčištění bojiště – ostatek, soudil, by byl pro jeho vlastní osobu spojen s přílišným rizikem. Král vzplanul hněvem, nic však neříkal, jen na něho poulil oči a střídavě zatínal a rozvíral pěsti.

„A dal jsi to bojiště uklidit?“ uhodil na něho posléze.

Gordios polkl, nevěděl, jakou odpověď by chtěl král slyšet – a neuhádl. „Samozřejmě že ne, ó králi.“

„Tak co tu děláš? Jdi ho vyčistit!“

„Veliký králi, božské veličenstvo – on tě nazval barbarem!“

„Podle jeho měřítek nahlížím, že barbar skutečně jsem,“ řekl král tvrdě. „Už mu ale takovouhle příležitost neposkytnu. Jestliže se civilizovaný člověk pozná podle toho, že plýtvá silami na věci, které roční období činí beztak zbytečné, pak se podřídíme. Budeme taky plýtvat silami. Zato ale nikdo z civilizované země na mém chování nenajde nic, pro co by mě mohl považovat za barbara.“

Pokud se ovšem nedáš právě unést hněvem, pomyslel si Gordios, ale nahlas neřekl nic; Gaius Marius má pravdu, ó velký králi. Ty jsi prostě barbar.

A tak se dostalo bojišti u Eusebeie Mazaky náležité péče, rozhořely se hranice s těly a popel pak byl pohřben pod vysokou mohylou, která ovšem na pozadí hory Argaion zcela zanikala v bezvýznamnosti. Král Mithridatés nevyčkal, aby zkontroloval, jak byl vykonán jeho rozkaz; svou armádu poslal domů do Pontu, zatímco sám se vydal do Arménie v čele neobvykle složeného doprovodu. Putoval s ním bezmála celý jeho dvůr včetně deseti manželek, třiceti konkubín a půltuctu jeho nejstarších dětí a délka průvodu kom, volky tažených vozů, nosítek, vozíků a nákladních mul činila téměř celou jednu míli. Postupoval s touto přítěží v podstatě šnečím tempem, neurazil víc jak deset nebo patnáct mil denně, ale putoval bez přestávky, dál a dál, hluchý k žadonění a steskům některých ze svých křehčích žen, aby na den nebo dva zastavili a aby jim dopřál odpočinek. Doprovázela je i tisícovka vybraných jezdců, počet zvolený zcela úměrně pro takové královské poselstvo.

Neboť poselstvo to vskutku bylo; Arménie měla nového krále. Zvěst o tom k Mithridatovi dorazila, právě když se vydával na tažení do Kappadokie, a král na ni okamžitě zareagoval, poslal do Dasteiry pro vybrané ženy a děti, pro vyvolené šlechtice a zvlášť vybrané dary, pro pečlivě zvolené oděvy a ostatní potřeby. Téměř dva měsíce trvalo této karavaně, než dosáhla Halysu poblíž Mazaky – dorazila téměř ve stejnou chvíli jako Gaius Marius; tehdy, kdy ho Marius nezastihl v Mazace, byl Mithridatés právě u svého putujícího dvora, aby se ujistil, že všechno bylo uděláno tak, jak si to on přál.

Až do této chvíle nevěděl Mithridatés o novém arménském králi nic víc, než že je mladý, že je to legitimní syn starého krále Artavasda, že se jmenuje Tigranés a že byl od chlapeckého věku v zajetí parthského krále jako rukojmí. Vládce mého stáří,

pomyslel si radostně Mithridatés, vládce mocné východní říše bez jakýchkoli závazků vůči Římu, panovník, jenž by se mohl s Pontem proti Římu spojit!

Arménie ležela mezi obrovitými horami kolem Araratu a táhla se na východ až ke Kaspickému neboli Hyrkánskému moři; zeměpisně i svou tradicí byla těsně svázána s parthským královstvím, jehož vládci nikdy neprojevili zájem o země, které ležely na západ od řeky Eufratu.

Nejschůdnější cesta vedla podél Halysu až k jeho pramenům, pak přes rozvodí do malého Mithridatova královstvíčka nazývaného Malá Arménie a k hornímu Eufratu, poté přes další vodní předěl k pramenům Araxa a pak dolů po jeho proudu až do Artaxaty na jeho březích, do arménského sídelního města. V zimě by cesta touto trasou nebyla schůdná, natolik vysoko vedla, ale za časného léta se sotva mohl najít příjemnější zážitek; karavana putovala rozkvetlými údolími, kde se modrala čekanka, žlutě zářily petrklíče a pryskyřníky a kde oslňovala červeň vlčích máků. Lesy tu nebyly, jen pečlivě ošetřované hájky pěstované na palivo a jako větrolamy; vegetační období tu bylo tak krátké, že i topoly a břízy byly dosud bezlisté, třebaže už byl měsíc červen.

Kromě Karan tu nebylo jediné město, i vesnic bylo jen pár; řídké byly i hnědavé stany kočovných pastevců. To znamenalo, že poselstvo s sebou muselo vézt obilí, zásoby ovoce a zeleniny, a pokud jde o maso, spolehnout se na pastevce, které potkávali, a na jejich stáda. Mithridatés však byl moudrý. To, co nebylo možno získat ve volné přírodě, všechno kupoval a platil, takže ve vzpomínkách prostých lidí, oslněných setkáním s ním, utkvěl jako opravdový bůh hýřící neskutečnou štědrostí.

V červenci dosáhli řeky Araxes a odbočili do jejího zasmušilého údolí. Mithridatés tu úzkostlivě hradil všechny škody, které na svém pochodu karavana způsobila místním sedláčkům, přičemž všechna jednání se nyní vedla především za pomoci posuňků, neboť ti, kdo znali trochu řecky, zůstali za Eufratem. Vyslal do Artaxaty předsunutý oddíl se zprávou o svém příchodu a blížil se nyní k městu s úsměvem na rtech, protože si byl v hloubi duše jist, že tato dlouhá a únavná pouť nebude vykonána zbytečně.

Arménský panovník Tigranés vyjel v čele své gardy osobně pozdravit pontského krále Mithridata až na cestu před hradby; všichni byli od hlavy až k patě v řetízkové zbroji, měli dlouhé oštěpy, štíty přehozeny přes záda; král Mithridatés jako u vytržení pozoroval jejich koně, rovněž cele chráněné kroužkovou zbrojí. A jaký pohled byl na samotného krále stojícího na zlatém voze s nevelkými koly, taženém šesti páry bílých volků a zastíněném slunečníkem s třásněmi kolem! Jaké zjevení ve skládané suknici s výšivkami a se střapci, samý šafrán a šarlat, hruď zahalenu v kabátci bez rukávů, na hlavě věžovitou tiáru ovázanou bílou stuhou diadému.

Mithridatés ve zlaté zbroji a se lví kůží, obut do zdobných řeckých bot a s mečem posázeným drahokamy zavěšeném na stejně blýskavém ošperkovaném bandalíru, se svezl z koně a kráčel dál opěšalý s rozpřaženýma pažema vstříc Tigranovi. I Tigranés sestoupil ze čtyřkolého vozu a rozevřel náruč. Pak se jejich ruce setkaly; temné zraky se pohroužily pohledem do zelenavých očí a zrodilo se přátelství, které ovšem neplynulo toliko ze vzájemné náklonnosti. Jeden v druhém viděli možného spojence, zvažovali své potřeby a hodnotili je ve vztahu ke svému protějšku. Pak se oba obrátili a prachem cesty se společně vydali směrem k městu.

Tigranés měl světlou pleť, byl však tmavovlasý a tmavooký, do umně zkadeřených vlasů i vousů měl vpleteny zlaté nitky. Mithridatés se domníval, že Tigranés bude vyhlížet spíše jako helénistický vladař; jenomže Tigranés v sobě neměl pranic helénského, nýbrž spíše parthského – proto ty vlasy, vousy, ten dlouhý šat. Naštěstí

však hovořil výtečnou řečtinou, stejně tak jako dva nebo tri z jeho nejvyšších dvořanů. Ostatek dvora, stejně jako obyvatelé jeho říše, mluvili médským jazykem.

„I v tak vysloveně parthských městech jako Ekbatana a Súsy je řečtina považována za základní znak vzdělaného muže," pravil král Tigranés, když se usadili do dvou královských křesel vedle zlatého arménského trůnu. „Nechci tě snižovat tím, že bych sám seděl na trůně, výše než ty," poznamenal Tigranés.

„Přicházím, abych dojednal smlouvu o přátelství a spojenectví s Arménií," objasňoval Mithridatés.

Debata probíhala velice ohleduplně na to, že ji vedli dva tak suverénní a nedůtkliví muži, což svědčilo o tom, jak jim oběma záleží na vzájemně vyhovující dohodě. Mithridatés byl samozřejmě panovníkem mocnějším, neboť nad sebou neměl žádného suzeréna a vládl daleko větší říši – a kromě toho byl i mnohem bohatší.

„Můj otec se v mnoha směrech podobal parthským králům," řekl Tigranés. „Syny, které si ponechal u sebe v Arménii, jednoho po druhém pobil; já jsem tomuto osudu unikl jen proto, že jsem byl v osmi letech poslán ke králi Parthů jako rukojmí. Takže když pak otec onemocněl, zůstal jsem mu už ze všech synů jenom já. Arménská rada se proto dohodla s parthským králem Mithridatem, že mne propustí. Avšak cena za mou svobodu byla vysoká. Sedmdesát arménských údolí, všechny na hranici mezi Arménií a Médií Atropaténé, což znamená, že má říše přišla o část své nejúrodnější půdy. Těmito údolími tekou i zlatonosné řeky, nacházejí se v nich drahé kameny jako *lapis lazuli,* tyrkys a černý onyx. Předsevzal jsem si proto, že Arménie musí získat oněch sedmdesát údolí zpět a že také najdu nějaké příhodnější místo a postavím lepší sídelní město, než je tahle studená díra Artaxata."

„Nepomáhal snad Artaxatu navrhnout sám Hannibal?" otázal se Mithridatés.

„Říká se to," řekl Tigranés stručně a vrátil se ke svým snům o veliké říši. „Mám ctižádost rozšířit Arménii jižním směrem až po Egypt, na západ pak až ke Kilikii. Chci získat přístup ke Střednímu moři, chci vybudovat obchodní cesty, chci získat teplejší kraje, kde by se dařilo pšenici, chci slyšet, jak všichni obyvatelé mé říše hovoří řecky." Odmlčel se a olízl si rty. „Jak ty se na to díváš, Mithridate?"

„Zamlouvá se mi to, Tigrane," řekl pontský král zlehka. „Zaručuji se ti, že ti poskytnu podporu i vojáky k tomu, abys těchto cílů dosáhl – pokud podpoříš ty mne, až se vydám na západ, abych dobyl římskou provincii Asia. Můžeš mít Sýrii, Kommagénu, Osrhoénu, Gordyénu, Palestinu a Nabateu. Já si zaberu celou Anatolii včetně Kilikie."

Tigranés nezaváhal. „A kdy?" otázal se dychtivě.

Mihtridatés se usmál a opřel se v křesle. „Až budou mít Římané jiné starosti a nebudou si nás všímat," řekl. „Jsme mladí, Tigrane, můžeme si dovolit vyčkávat. Já Římany znám. Dřív nebo později se zase zapletou do nějaké války někde na západě nebo v Africe. A pak nastane náš čas."

Aby tento pakt zpečetil, dal Mithridatés přivést svou nejstarší dceru, kterou měl se zesnulou královnou Láodikou, patnáctileté dítě jménem Kleopatra, a nabídl ji Tigranovi za manželku. Až dosud neměla Arménie královnu, a tak se Tigranés této příležitosti dychtivě chopil; to, že se Kleopatra stane arménskou královnou, mělo hluboký význam, jelikož dědicem arménského trůnu bude vnuk samotného Mithridata. Když se zlatovlasá a světlooká holčička podívala na svého nastávajícího chotě, propukla nad jeho tak cizí tváří v pláč. Jako člověk vyrostlý v prostředí orientálního dvora – libujícího si v plnovousech, skutečných i umělých, a v kudrnách, přirozených i napodobených – učinil Tigranés dívce obrovský ústupek: dal si oholit bradu a ostříhat

dlouhé vlasy. Nevěsta tak zjistila, že je to vlastně docela pohledný muž, vložila mu ruku do dlaně a usmála se na něho. Tigranés byl oslněn tou zlatovlasou nádherou a byl v tu chvíli bez sebe štěstím; bylo to patrně naposledy v životě, kdy pocítil cosi blízkého pokoře.

Gaius Marius byl nesmírně rád, když našel ženu a syna a jejich nevelký tarský doprovod v bezpečí a v pořádku blaženě sdílet život kočovných ovčáků; malý Marius se dokonce už naučil pár slov nezvykle znějícího jazyka, jímž nomádi hovořili, a zručně si už počínal i se svými několika ovečkami.

„Dívej se, *tata*!“ řekl, když otce dovedl na místo, kde se jeho stádečko páslo, kožíšky přetaženy těsnými návleky z kozinky, která je chránila před nepohodou a před klíšťaty. Sebral kamínek a přesně jím zasáhl do boku vedoucího berana; celé stádo se jako na povel přestalo pást a poslušně ulehlo na zem. „Vidíš? Vědí, že si mají lehnout. Že jsou chytré?“

„To tedy jsou,“ řekl Marius a zahleděl se na svého pohledného chlapce, osmahlého a zesílivšího. „Jsi připravený vyrazit na cestu, synku?“

Vytřeštil vyděšeně na otce velké šedé oči. „Na cestu?“

„Musíme se okamžitě vydat do Tarsu.“

Marius mladší zamrkal, aby zadržel slzy, toužebně se zadíval na své ovečky a vzdychl. „Ano, jsem připravený, *tata.*“

Julia pobídla svého mezka po bok Mariova vysokého kappadockého oře, jen co se jejich malý průvod rozejel. „Můžeš mi říct, co tě tak znepokojilo?“ zeptala se ho. „A proč jsi Morsima tak spěšně poslal napřed?“

„Kappadokie podlehla převratu,“ řekl Marius. „Král Mithridatés dosadil na trůn svého vlastního synka a svého tchána ustanovil chlapcovým regentem. Malý Kappadok, který byl králem, je mrtvý; podezřívám Mithridata, že ho dal zabít. Ani já, ani Řím tu příliš mnoho nezmůžeme, je to ale přesto škoda.“

„Setkal ses s tím skutečným králem, ještě než zemřel?“

„Ne. Ale setkal jsem se s Mithridatem.“

Julia se zachvěla, pohlédla na Mariův zasmušilý obličej. „On byl tam? V Mazace? A jak se ti podařilo uprchnout?“

Zasmušilý výraz na Mariově tváři vystřídal údiv. „Uprchnout? Ale já jsem přece nemusel prchat, Julie. Mithridatés je sice vládcem celé východní poloviny Euxinského moře, ale vztáhnout ruku na Gaia Maria by se nikdy neodvážil.“

„Tak proč tolik pospícháme?“ zeptala se bystře Julia.

„Abychom mu nedali příležitost k úvahám, jestli by na Gaia Maria přece jen tu ruku neměl vztáhnout!“ ušklíbl se její manžel.

„A Morsimus?“

„Och, za *tím* je náramně prostý důvod, *meum mel.* V Tarsu teď bude ještě mnohem větší vedro, takže jsem ho poslal, aby nám zatím vyhledal nějakou loď. V okamžiku, kdy dorazíme do Tarsu, nalodíme se a vyplujeme. Ale pak už pospíchat nebudeme. Strávíme spolu krásné léto, prohlédneme si kilické a pamfýlské pobřeží, vydáme se na výlet vzhůru do hor a navštívíme Olbu. Já moc dobře vím, že jsem s tebou cestou do Tarsu příliš pospíchal kolem Seleukeie Tracheie, ale teď už žádný spěch nemáme. A jelikož rodem pocházíš po samotném Aeneovi, bude jen na místě, když se pozdravíš s

potomky Teukrovými. Kromě toho se říká, že ve vysokém Tauru nad Attaleiou je několik nádherných jezer, takže bychom se měli podívat i na ně. Bude ti to vyhovovat?“

„Och, a jak, Gaie Marie!“

*** * ***

Tento program dodržel Gaius Marius se svou rodinou tak přesně, že do Halikarnássu dospěli teprve v lednu, po blaženém potulování podél břehů pověstných svou krásou a odlehlostí. Piráty neviděli žádné, ba ani v Korakésiu ne, kde si Marius dopřál tu radost, že vyšplhal na skalnatý ostroh, na němž stála stará pirátská pevnost, a konečně našel i řešení, kterak by jí bylo možno dobýt.

V Halikarnássu si Julia i Marius mladší už připadali jako doma; jen co se vylodili, vydali se na procházku po městě a zopakovali si v něm všechno příjemné, co tu už dříve nalezli. Marius se usadil doma, aby rozluštil dva dopisy, jeden od Lucia Cornelia Sully z Přední Hispánie, druhý od Publia Rutilia Rufa z Říma.

Když za ním přišla Julia do knihovny, zastihla ho zle zamračeného.

„Nějaké špatné zprávy?“ otázala se ho.

Vrásky na čele vystřídalo uličnické zamrkání, pak se ale Marius zatvářil zcela nevinně. „Neřekl bych, že *špatné.*“

„Takže nějaké *dobré* zprávy?“

„Naprosto skvělá novina od Lucia Cornelia! Ten náš mládenec Quintus Sertorius získal *korunu z trávy*. „

Julia zatajila dech. „Och Gaie Marie, to je báječné!“

„V osmadvaceti letech… Vždyť on také je Mariovec!“

„A jak ji získal?“ usmála se Julia.

„Zachránil před zničením celou armádu, to je přece jediný způsob, jak si lze *coronu obsidionalis* vydobýt.“

„Nezlob, Gaie Marie! Víš přece, jak to myslím.“

Marius se dal obměkčit. „Minulou zimu on a legie, které velí, byli vysláni jako posádka do Castula, společně s legií převelenou od Publia Licinia Crassa ze Zadní Hispánie. Crassovým vojákům se vymkla situace z rukou a výsledek toho byl, že keltiberské síly pronikly do obranného systému města. A ten náš skvělý chlapec se pokryl slávou! Zachránil město, zachránil obě legie, získal *korunu z trávy.*“

„Budu mu muset napsat a poblahopřát mu. Jestlipak o tom už ví jeho matka? Myslíš, že jí o tom řekl?“

„Sotva. Je na to příliš skromný. Napiš o tom Rie.“

„Napíšu. Co ještě píše Lucius Cornelius?“

„Moc dalšího už ne.“ Marius zabručel. „Není tam šťastný. To on ovšem není nikdy! Chválí Sertoria, to ano, ale myslím, že by byl raději, kdyby byl tu *korunu z trávy* získal on sám. Titus Didius mu nechce svěřit velení přímo v poli.“

„Chudák Lucius Cornelius! A proč vlastně ne?“

„Má pro něj příliš velkou cenu,“ řekl Marius stručně. „Je to totiž vynikající plánovač.“

„Nepíše nic o té germánské manželce Quinta Sertoria?“

„Vlastně ano. Ta žije se svým děckem ve velké keltiberské pevnosti nazývané Osca.“

„A co ta Sullova germánská žena a dvojčata, co s ní měl?“

Marius pokrčil rameny. „Kdo ví? On se o nich nikdy nezmíní ani slovem.“

Rozhostilo se ticho; Julia se zahleděla ven z okna. Pak řekla: „Chtěla bych, aby se o nich rozpovídal. Tohle nějak není přirozené. Já vím, že to nejsou Římané a že je nemůže do Říma nikdy přivést. Ale přece jen – něco k nim cítit musí!“

Marius se rozhodl nekomentovat to. „Dopis od Publia Rutilia je velice dlouhý a je naproti tomu samá novina,“ škádlil Julii.

„A hodí se i pro mé uši?“

Marius se uculoval. „Velice! Zejména jeho závěr.“

„Tak mi ho přečti, Gaie Marie, čti už!“

Pozdrav z Říma, Gaie Marie! Píšu ti na Nový rok, neboť jsem dostal nabídku na rychlé doručení dopisu, od nikoho jiného než od Quinta Grania z Puteol. Doufám, že tě můj list zastihne v Halikarnássu, ale i kdyby ne, dříve nebo později ho určitě dostaneš.

Asi tě potěším, když ti sdělím, že Quintus Mucius odvrátil tu hrozbu žaloby, hlavně díky své výmluvnosti v senátě a projevům, kterými ho podpořili jeho bratranec Crassus Orator a – kdo ještě? – Scaurus, první senátor, jenž plně souhlasí se vším, co jsme s Quintem Muciem v provincii Asia podnikli. Jak jsme očekávali, bylo horší dohodnout se s římskou státní pokladnou než s publikány; římský obchodník, to se mu musí nechat, je nakonec vždycky pro zdravý obchodní vývoj, a to nové, co jsme v provincii Asia zařídili, zdravý vývoj jen podpoří. Bědovali hlavně všelijací ti sběratelé uměleckých děl, Sextus Perquitienus mezi prvními. Alexandrova socha, kterou odvezl z Pergama, z jeho peristylu záhadně zmizela, asi proto, že právě tuhle jeho zlodějnu si zvolil Scaurus, první senátor, za nejprůkaznější argument ve svém proslovu k senátu. Státní pokladna to později, byť se skřípěním zubů, vzdala a censoři dosavadní smlouvy na asijské daně zrušili. Napříště se budou daně v provincii Asia řídit údaji, které jsme shromáždili a přivezli my, Quintus Mucius a já. Nerad bych v tobě ale vzbudil dojem, že je vše odpuštěno, zejména od publikánů. Dobře řízenou provincii lze totiž mnohem hůř vykořisťovat, a mezi nájemci daní je pořád spousta takových, kteří by provincii Asia nejraději obrali dohola. Senát se shodl, že je tam třeba vysílat jako správce význačnější muže, kteří pomohou publikány krotit.

Máme nové konsuly. Nikoho jiného než Lucia Licinia Crassa Oratora a mého milého Quinta Mucia Scaevolu. Naším novým městským prétorem je Lucius Julius Caesar, který nahradil toho neobyčejného Marka Herennia. Ještě jsem neviděl nikoho s takovou přízní voličů, jako byl Marcus Herennius, *homo novus,* třebaže naprosto nechápu důvody. Jim prostě stačí Herennia spatřit a už se dají do křiku a hned pro něho hlasují. Což je věc, která se moc nelíbí tomu kluzkému stvoření, které jako tribun lidu posloužilo také tobě – mám na mysli Lucia Marcia Phillipa. Když se loni spočetly hlasy, byl Herennius na samé špičce a Phillipus až dole na dně. Myslím z těch šesti, co nakonec prošli. Och, to bylo bědování a nářků a fňukání! Letošní souprava kandidátů není zdaleka tak zajímavá. Loňský *praetor peregrinus* Gaius Flaccus na sebe upoutal pozornost tím, že udělil plné římské občanství Cereřině kněžce ve Velii, jakési Kallifaně. Celý Řím umírá touhou vědět proč – ale to se dá snadno domyslet.

Naši censoři Antonius Orator a Lucius Flaccus, poté co dokončili uzavírání smluv (které jim tak zkomplikovali svou činností dva všetečkové z provincie Asia, takže se všechno trochu pozdrželo), pak prohlédli svitky senátorů a neshledali v nich nikoho nehodného a poté probrali stejným způsobem i všechny jezdce se stejným výsledkem. Nyní se chystají na sčítání všeho římského lidu kdekoli ve světě, jak říkají. A žádný římský občan prý jim neunikne z jejich sítí.

S tímto chvályhodným úmyslem si už zřídili své domečky na Martově poli, kde se vypořádají nejprve s Římem samým, K tomu, aby si poradili také s Itálií, shromáždili podivuhodně dobře organizovanou armádu úředníků, jejichž povinností bude navštívit veškerá města na poloostrově a provést v nich řádné sčítání. Já osobně s tím souhlasím, třebaže mnozí jsou proti; ten starý způsob – při němž museli římští občané z venkova projít censem u *duumvirů* svého okrsku a občané z provincií censem u správce provincie – by pořád byl ještě dost dobrý. Ale Antonius a Flaccus trvají na tom, že jejich způsob je lepší, takže je po jejich. Přesto se domnívám, že občané v provinciích budou stejně sčítáni u svých správců. Staromilci ovšem předpovídají, že výsledky budou stejné jako vždycky.

A jedna malá provinční zpráva, jelikož jsi právě v oné části světa, ale o tomhle ses patrně nedoslechl. Syrský Antiochos VIII., kterému přezdívali Grypos – Skoba, protože měl křivý nos, byl zavražděn svým bratrancem – anebo strýcem? – anebo nevlastním bratrem? – devátým syrským Antiochem s přezdívkou Kyzikénos. Načež se vdova po Grypovi, Kleopatra Seléné egyptská, okamžitě provdala za jeho vraha Kyzikéna! Rád bych věděl, kolik slz stačila vyplakat mezi pohřbem a svatbou. Tahle zpráva ovšem přinejmenším znamená, že v tomto okamžiku se nachází severní Sýrie pod vládou jediného krále.

Pro Řím je zajímavější smrt jednoho z Ptolemaiovců. Ptolemaios Apión, levoboček po tom odporném starém Ptolemaiovi Břicháčovi, právě zemřel v Kyréné. Byl, jak si jistě vzpomeneš, králem Kyrénaiky. Nezanechal ovšem žádného dědice. A co bys asi neuhádl: Odkázal království Kyrénaiku Římu! Starý Attalos v Pergamu zřejmě zavedl novou módu. Jak krásný způsob, kterak skončit s vladařením, Gaie Marie. V poslední vůli svou říši zkrátka někomu odkázat.

Doufám, že už se letos rozhodneš k návratu domů! Řím je bez tebe velice pusté místo a nemám teď už ani Hovnivála, abych si mohl na někoho stěžovat. Roznesla se, mimochodem, velice zvláštní zvěst – že Hovnivál zemřel poté, co byl *otráven!* Původcem téhle chýry není nikdo jiný než oblíbený lékař z Palatinu, Apollodóros Siculus. Když tenkrát Hovnivál tak náhle onemocněl, povolali Apollodóra. Ten samozřejmě nebyl rád, že mu pacient umřel, takže žádal o pitvu. Hovňousek to odmítl, jeho *tata* byl zpopelněn a popel pak byl uložen v odporně přezdobené hrobce, a všechno už je to hezkých pár měsíců za námi. Ale náš malý sicilský Řek bádal a bádal dál a tvrdí teď, že Hovnivál vypil nějaký velice prudký jed získaný z tlučených broskvových jader! Hovňousek správně namítá, že nikdo k takovému něčemu neměl motiv, a pohrozil, že Apollodóra požene před soud, jestli nepřestane běhat po městě a vykládat, že se Hovnivál stal obětí jedu. Nikdo na světě – nevyjímaje dokonce

ani mne – by si ani na okamžik nepřipustil, že svého *tatu* takhle sprovodil ze světa Hovňousek! Ale kdo jiný tedy, ptám se tě?

Jedno delikátní soustíčko nakonec, a pak už tě nechám na pokoji. Je to rodinný klípek, třebaže si o tom už stejně povídá celý Řím. Když se manžel mé neteře vrátil domů z ciziny a uviděl jasně rezaté vlásky svého novorozeného synka, dal se s ní rozvést pro cizoložství!

Další podrobnosti k tomu ti řeknu, až tě zase uvidím v Římě. Budu obětovat Larům Permarini, aby ses šťastně navrátil.

Marius dopis odložil, jako by ho pálil, a podíval se na svou ženu. „Tak co si o tom soustíčku myslíš?“ zeptal se jí. „Tvůj bratr Gaius se rozvedl s Aurelii kvůli jejímu cizoložství! Zřejmě měla dalšího chlapečka – dítě s jasně rudými vlasy! Oh ho ho ho! Hádej, kdo by mohl být jeho otcem – můžeš třikrát!“

Julia seděla s vytřeštěnýma očima, neschopná slova. Zrudla v obličeji, i hrdlo jí zčervenalo přívalem krve, rty jako by se zúžily. Pak zavrtěla hlavou a kroutila jí dál a dál, dokud konečně nenalezla opět řeč. „To není pravda! To *nemůže být* pravda! Tomu já prostě nevěřím!“

„Nu, píše nám to její strýc. Tady,“ řekl Marius a přistrčil list se závěrem dopisu od Rutilia Rufa k Julii.

Vzala svitek do ruky a začala sama rozdělovat nekonečnou řadu písmenek na jednotlivá slova, její hlas zněl přitom dutě, nepřirozeně. Četla stručnou zprávu znovu a znovu, pak dopis odložila.

„To není Aurelia,“ řekla pevně. „Tomu já nikdy neuvěřím, že jde o Aurelii!“

„A kdo jiný by to mohl být? Jasně rusé vlasy, Julie! To je rys, kterým se vyznačuje Lucius Cornelius Sulla, nikoli Gaius Julius Caesar!“

„Publius Rutilius má ještě také jiné neteře,“ trvala Julia tvrdošíjně na svém.

„V tak důvěrném vztahu k Luciovi Corneliovi? Která by žila o samotě v nejhorší římské čtvrti?“

„Co my víme? Možné je všechno.“

„Jistě, Pisiďané dokonce věří i na létající prasata,“ řekl Marius.

„Co s tím má, mimochodem, společného to, že Aurelia žije v nejhorší římské čtvrti?“ namítla Julia

„Tam se dá takový poměr nejsnáze utajit,“ řekl Marius, jenž se náramně bavil. „Pokud ovšem nesneseš do rodinného hnízdečka malou zrzavou kukačku!“

„Přestaň to rozmazávat, prosím tě,“ rozkřikla se Julia znechuceně. „Já tomu nevěřím. A neuvěřím.“ Cosi ji napadlo. „Kromě toho nemůže jít o mého bratra Gaia. Ten se ještě vrátit neměl, a pokud by se byl vrátil, byl by ses o tom právě ty dozvěděl. Dělá přece práci za tebe.“ Hrozivě na Maria upřela zraky. „Nu? Není to tak, muži?“

„Napsal mi o tom asi do Říma,“ odporoval Marius chabě.

„Poté, co jsem mu já psala, že budeme pryč tři roky? A co jsem mu uvedla, kde asi budeme? Ale, ale, Gaie Marie, připusť přece, že je vysoce nepravděpodobné, že by mohlo jít o Aurelii.“

„Připustím všecko, co chceš, abych připustil,“ řekl Marius a rozesmál se. „Ale stejně, Julie, je to Aurelia!“

„Já jedu domů,“ řekla Julia a vstala.

„Myslel jsem, že chceš plout do Egypta?“

„Jedu domů,“ opakovala Julia. „Je mi jedno, kam pojedeš ty, Gaie Marie, třebaže bych byla nejradši, kdyby to byla země Hyperborejců. Ale *já* jedu domů.“

LIVIA DRUSA

II.

„O djedu do Smyrny vyzvednout si svůj majetek a přivézt ho zpátky sem," řekl Quintus Servilius Caepio svému švagrovi, Marku Liviovi Drusovi, když se spolu vraceli domů z Fora Romana. Drusus stanul, povytáhl černé, jakoby zalomené obočí. „Och! A myslíš, že je to moudré?" zeptal se a hned by se byl raději kousl do toho svého netaktního jazyka.

„Co tím chceš říct – moudré?" otázal se bojovně Caepio.

Drusus ho rychle popadl rukou za paži. „Jen to, co jsem řekl, Quinte. Já tím *samozřejmě* ani v nejmenším nenaznačuji, že tvůj majetek ve Smyrně je vlastně zlato z Tolosy – ani že by tvůj otec toloské zlato uloupil! Skutečnost je ale taková, že takřka celý Řím věří, že tím tvůj otec vinen byl a že také celé to jmění, které je ve Smyrně uloženo na tvé jméno, ve skutečnosti *je* toloské zlato. Pokud bys je byl dopravil sem do Říma před pár lety, bylo by ti možná nevyneslo nic horšího než nevraživé pohledy – a také skvrnu na pověsti, která by ti asi znesnadnila veřejnou dráhu. Ale nezapomeň, že do tabulí zůstal vepsán *lex Servilia Glaucia de repetundis*. Už jsou pryč ty časy, kdy mohl správce zpronevěřit, co chtěl, anebo i vydírat, a uklidit pak kořist do bezpečí jednoduše tak, že ten obnos připsal na něčí jméno. Glauciův zákon má výslovné ustanovení, že nezákonně získané peníze mohou být odňaty poslednímu příjemci stejně tak jako přímému viníkovi. Nějaký ten strýček Lucius Tydlitátus už dnes není řešení."

„Jenže Glauciův zákon nemá zpětnou platnost," řekl Caepio upjatě.

„Stačí jeden tribun lidu, který se ti bude chtít za něco pomstít, spěšný návrh plebejskému shromáždění, jímž by se tahle mezírka odstranila, a najednou se ukáže, že *lex Servilia Glaucia* zpětnou platnost má," odpověděl Drusus pevně. „Vážně, bratře Quinte, rozmysli si to dobře! Nerad bych viděl, jak najednou mé sestře a jejím dětem chybí jak peníze, tak í pater familias, a taky bych tě nechtěl vidět trčet zbytek života ve vyhnanství někde ve Smyrně."

„Proč se všichni tak vrhli zrovna na mého otce?" vztekal se Caepio. „Podívej se na Metella Numidika! Vrátil se pokryt slávou, zatímco můj otec zemřel v doživotním exilu."

„Oba přece víme proč," říkal Drusus trpělivě a už snad potisící zatoužil, aby byl Caepio o trochu chápavější. „Ti lidé, kteří mají v plebejském shromáždění největší vliv, dokáží vysoce postavenému aristokratovi odpustit snad všechno – zejména, když uplyne nějaký čas. Jenomže toloské zlato – to byl prostě jedinečný poklad. A zmizel v době, kdy ho měl tvůj otec střežit. Bylo to víc zlata, než kolik vůbec vlastní římská státní pokladna! Jakmile lidé dospěli k názoru, že ho odcizil tvůj otec, pojali k němu nenávist, která nemá nic společného s právem, spravedlností anebo vlastenectvím." Vykročil znovu na cestu a Caepio ho následoval. „Důkladně to ještě promysli, Quinte,

velice tě o to prosím! A i kdyby ta suma, kterou přivezeš domů, měla třeba jen desetinu hodnotu toloského zlata, celý Řím si řekne, že ho tvůj otec sebral a ty že jsi ho zdědil.“

Caepio se dal do smíchu. „Neřekne si nic,“ řekl sebejistě. „Mám to všechno naprosto promyšleno, Marku. Celá léta mi trvalo, než jsem přišel na to, jak to zařídit, ale teď už vím, jak na to. Vážně!“

„A jak tedy?“ otázal se skepticky Drusus.

„Předně: nikdo kromě tebe nebude vědět, kam jsem ve skutečnosti odjel a co doopravdy dělám. Všechno, co bude v Římě známo – a co bude také známo Livii Druse a Servilii Caepionis – bude, že jsem na druhém břehu Pádu, v Italské Galii, a že tam nakupuji pozemky. Už celé měsíce o tom všude mluvím; nikdo se tomu tedy nebude divit ani to zkoumat. Proč také, když celou tu dobu kdekomu vykládám o svých plánech, jak tam založím celé nové osady, kde bude jedna huť vedle druhé a budou vyrábět všechno kovové, od pluhů až po kroužkové brnění? A jelikož se moje investice omezí jen na pozemky, nikdo ani nebude moci zpochybnit mou senátorskou pověst. Slévárny ať si provozují jiní – mně úplně postačí vlastnit ty osady samy!“

Caepio se zdál být tou myšlenkou přímo posedlý, takže Drusus (který svého švagra o tomto tématu zatím neslyšel hovořit – hlavně proto, že ho nikdy neměl trpělivost poslouchat) se na něho překvapeně zahleděl. „To vypadá, jako když něco takového chceš vážně udělat,“ řekl Drusus. „Taky že chci. Hutnické osady jsou jen jedna z věcí, do kterých bych chtěl investovat své peníze ze Smyrny. A jelikož napříště nebudu podnikat tady, ale v římských územích mimo Řím, nepoplynou žádné mé peníze do společností tady ve městě. A nemyslím, že by státní pokladna byla tak chytrá – anebo měla tolik času – aby se dopídila, do čeho, kolik a jak já investuju v obchodních podnicích daleko od Říma,“ řekl Caepio.

Drusus se na něj ohromeně zadíval. „Quinte Servilie, já žasnu! V životě by mě nenapadlo, že jsi tak mazaný,“ řekl.

„Myslel jsem si, že té to trochu překvapí,“ řekl Caepio samolibě, ale pak všechno zkazil, když dodal: „Připouštím, ovšem že jsem od otce dostal dopis, nedlouho předtím, než zemřel, kde mi říká, co a jak mám dělat. Ve Smyrně jsou totiž *obrovské* peníze.“

„Ano, to si umím představit,“ řekl Drusus suše.

„Ale ne! To prostě *není* žádné zlato z Tolosy!“ vykřikl Caepio a rozpřáhl ruce. „To je jen veškeré matčino jmění, a také všechen otcův majetek. Byl natolik chytrý, že se mu povedlo přesunout tam všechny své peníze, ještě než byl obžalován – přes všechno, co ten *cunnus*, ten nafoukaný Norbanus tenkrát podnikal, aby mu v tom zabránil, i přes to, že ho dokonce mezi procesem a odchodem do vyhnanství strčil i do vězení. Část těch peněz se sice během let vrátila do Říma, ale ne zase tolik, aby to nějak upoutalo pozornost. Proto také – a to ty víš nejlíp! – musím dosud žít tak skromně.“

„Ovšemže to dobře vím,“ řekl Drusus, který u sebe švagra s celou jeho rodinou hostil od chvíle, kdy byl Caepio starší odsouzen. „Nechápu jen jedno. Proč to bohatství prostě nenecháš ve Smyrně?“

„To nejde,“ řekl na to rychle Caepio. „Tatínek povídal, že navěky ve Smyrně bezpečné nebude – ani v žádném jiném městě v provincii Asia, v kterých dnes mají své společnosti bankéři, jako třeba v Kóu – anebo i na Rhodu, jak on říkal. Povídal, že se provincie Asia proti Římu vzbouří. Povídal taky, že tam kdekdo Řím nenávidí kvůli výběrčím daní. A taky mi řekl, že dřív nebo později povstane celá provincie.“

„I kdyby, pak to brzy dáme zase do pořádku,“ řekl Drusus.

„Ano, to jistě! Ovšem myslíš si, že všechno to zlato a stříbro a mince a poklady, které jsou v Asii uloženy, zůstanou v bezpečí na místě? Tatínek povídal, že první věc, kterou vzbouřenci udělají, bude, že vydrancují chrámy a banky," řekl Caepio.

Drusus pokývl. „To máš asi pravdu. Takže ty chceš své peníze odtamtud přesunout jinam. Jenže do *Italské Galie?*"

„Jenom část, jenom část! Něco z toho půjde do Kampánie. A něco do Umbrie. A taky do Etrurie. Pak jsou tu ještě místa jako Massilie, Utica a Gades – i tam něco přijde. Všechno v západní polovině Středního moře."

„Proč ty vlastně neřekneš pravdu, Quinte – alespoň mně, svému dvojnásobnému švagrovi?" vyptával se už poněkud znaveně Drusus. „Tvá sestra je moje žena a ty máš za manželku mou sestru. Jsme navzájem natolik svázáni, že se jeden od druhého nikdy nebudeme s to oddělit. Tak to připusť alespoň přede mnou! *Jde* o toloské zlato."

„Není to zlato z Tolosy," opakoval Quintus Servilius Caepio zarytě.

Je natvrdlý, říkal si Marcus Livius Drusus když vstupoval jako první do peristylové zahrady svého domu, nejpůvabnější rezidence v celém Římě; natvrdlý jak převařené vejce. A přesto… Sedí na žocích zlata, na padesáti tisících talentů zlata, které jeho otec propašoval před osmi lety z Hispánie do Smyrny, poté co předstíral, že bylo uloupeno cestou z Tolosy do Narbonu. Celá kohorta dobrých římských vojáků z jeho ostrahy byla pobita – a co on, tíží ho to nějak? Samozřejmě že ne! A co jeho otec – jenž jejich přepadení bezpochyby zorganizoval – vadilo *jemu* na tom masakru něco? Určitě ne! Jim šlo vždycky o jedinou věc, o jejich drahocenné zlato. Jsou to prostě Serviliové Caepionové, Midasové Říma, jejich ochablý intelekt nevyvede z míry absolutně nic, ledaže někdo zašeptá: *„Zlato!"*

Byl leden onoho roku, kdy úřad konsulů zastávali Gnaeus Cornelius Lentulus a Publius Licinius Crassus, a lotosové stromy na zahradě Livia Drusa byly holé, třebaže z fontány v nádherném bazénu s Myrónovými sochami dosud tryskala ohřívaná voda přiváděná potrubím. Obrazy od Apella, Zeuxida a Timantha byly ze zadní stěny kolonády před časem sňaty a uloženy, poté co byly dvě Caepionovy dcerky přistiženy, jak je pomazávají barvami, které sebraly dvěma malířům opravujícím tou dobou fresky v atriu. Obě holčičky sice dostaly notný výprask, ale Drusus měl za to, že bude lépe tomuto pokušení čelit; čárance byly ještě mokré, takže se daly odstranit – ovšem kde byla jaká záruka, že se to nebude opakovat, až trochu povyroste i jeho malý chlapec a začne také tropit neplechu? Tam, kde jsou malé děti, by se vzácnější obrazy z domácí sbírky neměly vystavovat. Nedomníval se, že by malá Servilia a Servililla někdy ještě něco takového provedly, ale ono dětí jistě ještě přibyde.

I jeho vlastní rodina se konečně začala rozrůstat, třebaže ne takovým způsobem, v jaký on doufal; začínalo se zdát, že on a Servilia Caepionis spolu nemohou mít dítě. Před dvěma lety adoptovali nejmladšího syna Tiberia Claudia Nerona, muže zchudlého tak jako většina všech rodových větví Claudiů, jenž byl přešťasten, že se jeho poslední děcko stane dědicem bohatství rodu Liviů Drusů. Bylo sice obvyklejší adoptovat nejstaršího syna z rodiny, která dítě k adopci předávala, tak aby měli adoptující rodiče jistotu, že chlapec, kterého do své rodiny přijímají, bude čilý, zdravý, hodný a přiměřeně nadaný; jenomže Servilia Caepiona si nesmírně přála pečovat o nemluvně, trvala na tom, aby adoptovali zcela malé dítě. A Marcus Livius Drusus – jenž postupem času začal svou ženu hluboce milovat, třebaže k ní v době sňatku necítil pranic – svolil, aby bylo po jejím. Své vlastní pochybnosti a obavy tišil štědrými oběťmi bohyni Mater Matutě, jen aby ji chlapečkovi naklonil a aby synek zdárně vyrůstal.

Obě jejich manželky byly spolu v obývacím pokoji Servilie Caepionis, hned vedle dětského pokoje, a vyběhly teď svým manželům v ústrety, aby je radostně přivítaly domů. Třebaže to byly švagrové, vyhlížely téměř jako rodné sestry, obě byly pomenší, tmavooké černovlásky, s jemnými pravidelnými rysy. Livia Drusa – Caepionova žena – byla půvabnější z obou, nestihl ji rodový znešvařující rys krátkých a silných nohou, a také postavu měla ladnější; splňovala navíc i další předpoklad z kánonu ženské krásy, neboť měla veliké, široce posazené a výrazné oči a k tomu drobná ústa zakroužená jako poupátko. Nosík byl pro znalce snad až příliš drobný, avšak netrpěl zato obvyklou vadou přímých nosů, bambulkou na špičce. Pleť měla pružnou, smetanově bílou, byla štíhlá v pase a ňadra i boky měla přiměřené a dobře vykroužené. Servilia Caepionis – Drusova žena – představovala totéž, jen ve štíhlejší podobě; trpěla trochu sklonem k uhrovitosti na bradě a na nose, nohy měla v poměru k trupu poněkud krátké a krátký měla i krk.

Přesto však právě tuto svou méně půvabnou ženu Marcus Livius Drusus miloval, zatímco Quintus Servilius Caepio svou krasavici rád neměl. Před osmi lety, když společně slavili obě svatby najednou, tomu bylo právě naopak. Žádný z obou těchto mužů si to tehdy neuvědomoval, ale příčina tkvěla v jejich manželkách; Livia Drusa Caepionem opovrhovala a k sňatku s ním byla donucena, zatímco Servilia Caepionis Drusa milovala již od dětství. Jako příslušnice nejvyšší římské aristokracie byly obě ženy vzorem starobylých ctností – poslušné, poddané, vyrovnané, uctivé. Jak pak léta ubíhala a do obou manželství se začalo postupně vkrádat důvěrnější vzájemné poznání, lhostejnost Marka Livia Drusa začala v horoucí a nepolevující citovosti jeho ženy roztávat, vášnivěji se k němu měla i ve společném lůžku, společná jim byla i teskná touha po dítěti; naproti tomu slepé zbožňování Quinta Servilia Caepiona postupně vyhasínalo, dušeno nechutí, ač nevyslovenou, kterou k němu manželka chovala, ochladnutím na loži i zklamáním, když po dvou děvčátkách už nenásledovalo žádné další dítě.

Nezbytná byla samozřejmě návštěva v dětském pokoji. Drusus se nesmírně měl k baculatému chlapci, dvouletému brunetovi, jemuž se říkalo Drusus Nero. Caepio svým dvěma holčinám jen pokynul hlavou, choulily se bázlivě u stěny a neříkaly nic. Byly to miniaturní kopie své matky – stejně tmavovlasé, s velkýma očima a pusinkami jako poupata – a kdyby se jich byl jejich otec jen trochu všímal, byl by v nich objevil všechno to holčičí kouzlo, kterým byly obdařeny. Servilii bylo téměř sedm a vzala si poučení z výprasku, poté co se pokusila vylepšit Apellův obraz koně a Zeuxidův hrozen vína. Nikdy předtím ji nikdo neuhodil a zážitek v ní zanechal spíše příchuť pokoření než vzpomínku na bolest, namísto nápravy u ní vyvolal jen vztek. Ve srovnání s ní byla malá Lilia zcela nekomplikovaný případ – nenapravitelný, umíněný darebáček, přímá až agresivní. Na bití, které dostala, vzápětí zapomněla, zůstal v ní jen zdravý respekt před otcem.

Všichni čtyři dospělí se pak odebrali do *triclinia,* k večeři. „Quintus Poppaedius s námi nepovečeří, Cratippe?“ otázal se Drusus svého správce.

„Nic takového jsem od něho neslyšel, *domine.“*

„V tom případě tedy ještě počkáme,“ řekl Drusus a bez poznámky přešel nevraživý Caepionův pohled.

Jenže Caepio se nedal. „Proč ty se vlastně s tím strašným chlapem stýkáš, Marku Livie?“ zeptal se.

Drusus věnoval svému švagrovi kamenný pohled. „Nejsi sám, Quinte Servilie, kdo se mě na tohle vyptává,“ řekl odměřeně.

Livia Drusa stěží potlačila nervózní úsměšek, který se jí dral na rty; avšak jak Drusus beztak předpokládal, osten výtky zůstal nepovšimnut.

„Nu, vždyť je to tak, copak to neříkám i já?“ vyptával se znovu Caepio. „Proč s ním udržuješ vůbec styky?“

„Protože je to můj přítel.“

„Spíš tvoje pijavice!“ odsekl pohrdavě Caepio. „Vážně, Marku Livie, on z tebe jen tyje. Pokaždé se tu objeví bez ohlášení, pokaždé od tebe něco chce, pokaždé si stěžuje na nás Římany. Kdo vlastně myslí, že je?“

„Myslí si, že je Italik z kmene Marsů,“ ozval se bujarý hlas. „Omlouvám se, že jsem se opozdil, Marku Livie, měli jste začít večeřet beze mně, pořád ti to přece říkám. Mám tu nejperfektnější omluvu za zpoždění – musel jsem tiše stát a naslouchat dlouhé přednášce Catula Caesara o věrolomnosti Italiků.“

Silo se posadil na zadní hranu Drusova lehátka, nechal si od otroka zout boty, umýt nohy a pak natáhnout tlusté ponožky. Když se poté zlehka nadzvedl a hbitě pootočil, zaujal *locus consularis,* čestné místo po Drusově levici; Caepio spočíval na lehátku, jež stálo v pravém úhlu k Drusovu, na méně významném místě, neboť se počítal spíše za člena Drusovy rodiny než za jeho hosta.

„Už si zase na mě stěžuješ, Quinte Servilie?“ zeptal se Silo a bylo vidět, že ho nebere vážně; povytáhl tenké obočí a mrkl na Drusa.

Drusus se jen pousmál a spočinul zrakem na Quintovi Poppaediovi s mnohem větší náklonností, než s jakou kdy pohlédl na Caepiona. „Můj švagr si pořád na něco stěžuje, Quinte Poppaedie. Toho si nevšímej.“

„Samozřejmě že ne,“ odpověděl Silo a úklonou hlavy pozdravil obě ženy sedící na židlích proti lehátkům svých manželů.

*** * ***

Drusus a Silo se poznali na bojišti u Arausia, když už bylo po bitvě a na poli leželo přes osmdesát tisíc mrtvých Římanů a spojeneckých vojáků z italických oddílů – především vinou Caapionova otce. Přátelství ukuté za nezapomenutelných okolností s lety sílilo; oba muže spojoval i společný zájem na osudu italských spojenců. Silo s Drusem byli nerovný pár, ale žádné Caepionovo rýpání – ani výtky některých vysoce postavených členů senátu – mezi ně nedokázaly vrazit klín.

Italik Silo vyhlížel mnohem římštěji než Drusus a Drusus se podobal Italikům mnohem víc než Silo. Silonův nos měl onen náležitý římský tvar, jeho pleť byla přesně snědá, měl náležitě vzpřímené držení těla; byl vysoké postavy a příjemné tváře, snad až na oči, žlutozelené barvy – s trochu hadím vzhledem, neboť jen zřídka mrkal; u Marse to ostatně nebylo nic neobvyklého, Marsové byli známi jako uctívači hadů a součástí jejich výchovy byl i návyk mrkat co nejméně, jen v nejnezbytnějším případě. Silonův otec náležel k nejvýznamnějším osobnostem kmene Marsů a po jeho smrti zaujal pak jeho postavení syn. Byl zámožný a dostalo se mu vynikajícího vzdělání, takže by se k němu byli měli chovat s náležitou úctou právě ti Římané, kteří na něho pohrdavě shlíželi s patra a jednali s ním se shovívavou přezíravostí – pokud ho přímo neuráželi. Neboť Quintus Poppaedius nebyl Říman, nepocházel ani z obce s latinským právem, byl to pouhý Italik, pro ně cosi méněcenného.

Pocházel z bohaté hornatiny uprostřed italského poloostrova, nepříliš daleko od Říma, tam, kde se plnilo a opět prázdnilo velké Fucinské jezero v záhadném rytmu,

jenž neměl nic společného s přítokem z řek ani s vodními srážkami, a kde se hřbety Apenin dělily tak, že ze všech stran chránily marsické území. Ze všech italických kmenů na tom byli Marsové co do životní úrovně nejlépe a byli i nejpočetnější. Po celá staletí náleželi k nejspolehlivějším spojencům Říma; Marsové se právem chlubili, že ještě v žádném slavnostním průvodu triumfujícího římského vojevůdce nechyběli Marsové, a že také žádný z nich neslavil triumfem vítězství nad Marsy. I po tolika stech letech se však na Marsy – obdobně jako na ostatní italické kmeny – pohlíželo jako na tvory nehodné římského občanství. V důsledku toho nemohli Marsové uzavírat smlouvy s římským státem, uzavírat sňatky s římskými občany ani odvolávat se k římským soudům v případě odsouzení za jakýkoli hrdelní zločin. Mohli být ubičováni až k smrti, kdokoli jim mohl sebrat jejich úrodu nebo výrobky jejich řemesel anebo i jejich manželky, aniž měli možnost domáhat se nápravy – pokud byl lupičem a násilníkem Říman.

Kdyby byl Řím nechal Marsy na jejich úrodných výšinách jinak na pokoji, nebyly by všechny tyto křivdy tolik pálily, jenomže – jak to ostatně platilo i o všech dalších územích na půdě poloostrova, která nebyla v přímém římském držení – do země Marsů se vklínil cizorodý římský prvek v podobě kolonie s římským právem, městečko Alba Fucentia. A z něj se pochopitelně záhy stalo město Alba Fucentia a brzy pak největší sídlo v celé této oblasti, neboť jeho jádro tvořili Římané s plným římským občanstvím, kteří byli oprávněni k veškerým obchodům s Římem, a ostatek jeho obyvatel se těšil latinskému právu, jakémusi římskému občanství druhé kategorie, zahrnujícímu takřka veškerá privilegia spojená s plným občanstvím, až na to, že lidé s *ius Latii* neměli volební právo v žádných římských volbách; magistráti města ovšem získávali v okamžiku nástupu do úřadu automaticky dědičné římské občanství pro sebe i pro všechny své přímé potomky. A tak Alba Fucentia vzkvétala na úkor starého marsického sídelního města Marruvia a stávala se trvalou připomínkou rozdílů mezi Římany a Italiky.

Za dávných časů bažila celá Itálie po získání latinského práva a pak plného římského občanství, neboť Řím za vlády chrabrých a bystrých mužů, jako byl Appius Claudius Caecus, si uvědomoval nutnost změny, tušil už, že celá Itálie se časem pořímští. Když se však některé italické kmeny postavily na stranu Hannibala, v době, kdy kartaginský vojevůdce pochodoval křížem krážem italským poloostrovem, postoj Říma přituhl a udílení občanství, ba i latinského práva, ustalo.

Jedním z důvodů byla narůstající migrace Italiků do římských a italických měst – i do Říma samého. Prodlužovaný a trvající pobyt v těchto městech s sebou nesl účast na latinském právu a posléze i plné římské občanství. Paelignové si stěžovali, že tak ztratili tisíce svých občanů, kteří se přestěhovali do latinského města Fregellae, a použili této skutečnosti za záminku nepostavit pak vojáky, které po nich Řím žádal.

Čas od času se Římané pokusili něco udělat s problémem masové imigrace; tyto snahy vyvrcholily v zákoně tribuna lidu Marka Junia Penna rok předtím, než došlo ke vzbouření ve Fregellách. Pennus vyhnal z Říma i z jeho kolonií všechny, kdo neměli římské občanství, a vyvolal tak skandál, jenž do základů otřásl římskou aristokracií. Zjistilo se totiž, že konsul, jenž před čtyřmi lety zastával úřad, Marcus Perperna, je vlastně Italik, jenž nikdy nebyl římským občanem!

Okamžitě se zvedla vlna reakcí mezi těmi, kdo vládli Římu; jedním z předních odpůrců emancipace Italiků byl Drusův otec, Marcus Livius Drusus censor, jenž se přičinil i o zneuctění Gaia Graccha a o zrušení Gracchových zákonů.

Nikdo by byl nedokázal předvídat, že právě syn tohoto censora, Drusus – z něhož se stal ve velice mladém věku po otcově smrti pater familias – zapomene na všechna ponaučení a zásady svého otce Drusa censora. Pocházel přece z vynikajícího rodu, z nejlepší plebejské nobility, byl členem kolegia pontifiků, byl nezměrně bohatý, rodem a sňatkem spřízněn s patricijskými domy Serviliů Caepionů a Aemiliů Lepidů, a byl by se tedy měl stát přímo pilířem ultrakonzervativní frakce, která ovládala senát – a tudíž i Řím! Pouhopouhá náhoda se zasloužila o to, že se tak nestalo; Drusus se jako vojenský tribun zúčastnil bitvy u Arausia, v níž velící patricijský konsulár Quintus Servilius Caepio odmítl spolupracovat s dalším velitelem, konsulem Gaiem Malliem Maximem, neboť to pro něho byl pouhý *homo novus*, a v důsledku toho byly římské legie i jejich italští spojenci v Zaalpské Galii zcela potřeny Germány.

Ze Zaalpské Galie se Drusus vracel obohacen o dvě nové zkušenosti ve svém životě; jednou bylo přátelství marsického šlechtice Quinta Poppaedia Silona, druhou pak se stalo poznání, že muži jeho vlastní třídy a postavení – zejména pak jeho tchán Caepio – naprosto nedokáží a ani nechtějí ocenit úsilí vojáků padlých u Arausia – ať už to byli urození Římané, pomocné jednotky italských spojenců anebo římští *capite censi.*

Neznamená to samozřejmě, že by mladý Marcus Livius Drusus tím okamžikem přijal záměry a cíle skutečného reformátora; na to byl až příliš produktem své vlastní třídy. Byl však – stejně jako řada římských aristokratů před ním – náhle vystaven zkušenosti, která ho přiměla *myslet.* Říkávalo se, že o osudu bratří Gracchů bylo rozhodnuto v okamžiku, kdy starší z nich, Tiberius Sempronius Gracchus – výhonek té nejušlechtilejší římské aristokracie – jako mladý muž cestoval po Etrurii a tam uviděl, jak si římské veřejné pozemky pro sebe uchvátila hrstka bohatých Římanů – jako pouhé pastviny, navíc s využitím houfu otroků ukovaných do řetězů a na noc zamykaných do nechvalně známých přístřešků známých jako *ergastula.* Kam se poděli, tázal se tehdy sám sebe Tiberius Gracchus, všichni ti malí držitelé, jimž by měla půda po právu náležet, kteří by si na ní měli vydělávat na slušné živobytí a vychovávat své syny pro službu v armádě? Ač byl Tiberius Gracchus rovněž produktem své třídy, byl kromě toho nadán i silným smyslem pro spravedlnost, stejně tak jako nezměrnou láskou k Římu.

* * *

Od bitvy u Arausia uplynulo již sedm let, sedm roků, v jejichž průběhu Drusus vstoupil do senátu, kdy sloužil jako kvestor v provincii Asia, kdy musel do domu přijmout svého švagra i celou jeho rodinu, poté co byl tak zostuzen jeho tchán Caepio, sedm let, za nichž se stal knězem státního náboženství, kdy sledoval ony tragické výjevy vedoucí k zavraždění Saturnina a jeho druhů, kdy bojoval na straně senátu proti Saturninovi usilujícímu stát se římským králem. Sedm let, za nichž mnohokrát hostil Quinta Poppaedia Silona, kdy pozorně naslouchal všemu, co mu přítel vypráví – a kdy také sám nepřestával přemýšlet. Úporně se snažil najít nějaké řešení tíživého italického problému, řešení vpravdě římské, zcela mírotvorné, k prospěchu a uspokojení obou stran. Věnoval tomu všechny síly, nechtěl však své záměry zveřejnit, dokud nějaké takové ideální rozuzlení nenalezne.

Mars Silo byl jediný, kdo věděl, jakým směrem se Drusovy úvahy ubírají, a choval se s mimořádnou obezřetností, neboť byl příliš bystrý a příliš prozíravý, než aby na

Drusa jakýmkoli způsobem naléhal, aby nějak prosazoval svůj vlastní názor, který se v lecčems od Drusova lišil. Šest tisíc mužů z legie, jíž Silo u Arausia velel, padlo takřka do posledního, zahynuli téměř všichni vojáci bojových i nebojových jednotek; tyto muže Marsové vychovali, vyzbrojili je, zaplatili za jejich stravování v poli. A nic z těchto investovaných lidských hodnot, z obětovaného času a prostředků Řím poté nepokládal za nutné uznat, za nic z nich nenabídl sebemenší náhradu.

Zatímco Drusus snil o všeobecné emancipaci celé Itálie, Silonovým snem bylo odtržení od Říma, zcela nezávislý sjednocený stát složený ze všeho toho, co na poloostrově nebylo v rukou Římanů – *Itálie.* A jakmile se tato Itálie jednou stane skutečností – tak jak to Silo chtěl – vytáhnou všechny italské kmeny, z nichž bude složena, do války proti Římu a zvítězí v ní, vstřebá do tohoto nového státu Řím i Římany, společně se všemi římskými zámořskými državami.

Silo nebyl osamocen, a věděl, že není sám. V průběhu uplynulých sedmi let procestoval celou Itálii, vydal se i do Italské Galie, vyhledával muže stejného smýšlení a zjišťoval, že jich zdaleka není málo. Šlo vesměs o vůdce italických národů a kmenů a byli dvojího druhu; jednak pocházeli – jako například Marius Egnatius, Gaius Papius Mutilus a Pontius Telesinus – ze staré rodové šlechty svých kmenů; další pak – jako Marcus Lamponius, Publius Vettius Scato, Gaius Vidacilius a Titus Lafrenius – byli sice *noví lidé,* v současnosti však mimořádně významní. V jídelnách a knihovnách nejrůznějších italických domů proběhl bezpočet takových rozhovorů, a skutečnost, že takřka všechny byly vedeny latinsky, nepovažoval přitom nikdo z jejich účastníků za sebemenší důvod pro to, aby byly Římu odpuštěny jeho zločiny.

Představa sjednocené Itálie nebyla zcela nová, až dosud však nebyla nikdy projednávána italickými vůdci jako životaschopná alternativa. V minulosti se veškeré jejich naděje upínaly k získání plného římského občanství, kmeny a národy usilovaly o to stát se součástí Říma rozprostírajícího se po celém poloostrově; Řím se stal ve svých vztazích k nim natolik dominatním, že časem všichni začali po římsku i myslet – byli by chtěli přijmout římské zřízení, toužili po tom, aby se jejich krev, jejich majetky, jejich pozemky staly plnou a rovnocennou částí Říma.

Část těch, kdo se těchto rozhovorů zúčastnili, žehrala jen na Arausio, avšak byli i takoví, kdo si stěžovali na rostoucí nezájem o podporu italických zájmů u těch, kdo mezitím už získali latinské právo a cítili se nyní nad obyčejné Italiky povzneseni. Ti, kdo kritizovali obce s latinským právem, mohli oprávněně ukazovat prstem na to, jak se komunity s latinským právem těší svým relativním výsadám a jak by proto chtěly udržet zbývající složku obyvatel poloostrova v méněcenném a podřízeném postavení.

Arausio bylo samozřejmě toliko vyvrcholením celých desetiletí, po která byli vojáci vybíjeni ve válkách, kdy mužů na celém poloostrově ubývalo stále víc a víc, se všemi katastrofálními důsledky. Statky a živnosti byly opouštěny anebo byly prodávány pro dluhy; na práci zbývaly už jen děti a tenčil se počet mladých mužů schopných těžší dřiny. Vysoké ztráty na životech ovšem postihovaly jak Latince, tak i Římany, takže v nich samotných nebylo možno hledat jedinou příčinu nespokojenosti Italiků. Trvalo však rozjitření vůči římským držitelům půdy – bohatým mužům žijícím v Římě, kteří obhospodařovali ohromné rozlohy půdy nazývané *latifundie* výlučně s pomocí otrocké pracovní síly. Nesčetně bylo případů, kdy římští občané zneužívali své síly a vlivu k tomu, aby dávali bičovat nevinné lidi, aby zneužívali ženy, které jim nenáležely, a aby konfiskovali půdu malých usedlostí a dále o ni rozšiřovali své pozemkové vlastnictví.

Co vlastně bránilo většině těchto zastánců odtržení Italiků od Říma, aby souhlasili se záměrem Řím prostě přinutit, aby jim udělil plné občanství, a s utvořením

nezávislého samostatného státu, nebylo nikomu příliš jasné, ba ani samému Silonovi ne. Jeho vlastní přesvědčení, že takové odtržení je jediným řešením, bylo podníceno zážitky z Arausia, ovšem ti, s nimiž jednal, Arausio neprožili. Snad, říkal si, je jeho vlastní odhodlám odtrhnout se od Říma výsledkem prosté únavy, hluboce zakořeněného pocitu, že dny, kdy Řím ochotně poskytoval ono cenné občanství, už minuly, že se situace, jaká se vytvořila, ani v budoucnosti nezmění, že se stane trvalou skutečností. Křivdu dovršovaly urážky, věci dostoupily až k bodu, kdy se Italikům začal další život pod římskou nadvládou jevit neúnosný, nepřijatelný.

V Gaiovi Papiovi Mutilovi, vůdci samnitského národa, objevil Silo muže, jenž se k myšlence odtržení hlásil s téměř bouřlivým nadšením. Silo sám nechoval vůči Římu ani vůči Římanům žádnou zášť, zahořkl jen vůči tomu, co trápilo jeho národ; avšak Gaius Papius Mutilus náležel k nejtvrdošíjnějším a nejzavilejším nepřátelům Říma od dob, kdy tehdy ještě nevelká římská obec, usídlená na solné stezce vedoucí podél Tiberu, začala ukazovat zoubky. Mutilus naproti tomu Řím i Římany nenáviděl každým tepem srdce, každou myšlenkou, která se v jeho mozku zrodila – i všemi myšlenkami dosud nezrozenými a dlícími zatím kdesi pod prahem vědomí. Byl to opravdový Samnit, toužící vymazat Římany všech časů ze stránek dějin. Silo byl protivníkem Říma, Mutilus byl jeho nesmiřitelným nepřítelem.

Tak jako za každého sjednocování sil, kdy společný zájem je natolik výrazný, že překryje různé dílčí rozpory a praktické úvahy, tak i italičtí vůdcové, kteří se zprvu přidružili, jen aby posoudili, zda lze něčeho takového dosáhnout, záhy došli k přesvědčení, že existuje jediná cesta – od Říma se odtrhnout. Všichni ovšem znali Řím příliš dobře, než aby si představovali, že by se to snad mohlo obejít bez boje; proto také žádný z nich neuvažoval o tom, že by nezávislost mohl vyhlásit už v nejbližších letech. Namísto toho se vedoucí mužové italských spojenců soustředili na důkladnou přípravu války proti Římu. Na válku, která bude vyžadovat nesmírné úsilí, obrovské částky peněz – a mnohem více mužů, než jejich země byly v období bezprostředně po katastrofě u Arausia postavit. Datum nebylo předběžně stanoveno, nikdo se o žádném ani nezmínil; prozatím, v době, kdy teprve bude dorůstat nová generace chlapců, měl být každý peníz a veškeré síly věnovány na pořízení zbraní a zbroje, k nashromáždění dostatečných zásob vojenských potřeb, tak aby válku s Římem – až bude jednou svedena – bylo možno vyhrát.

Nic zatím nebylo pohotově. Takřka všichni padlí italičtí vojáci zemřeli v zemích daleko od Itálie. Zbraně a zbroj padlých se nikdy nedostaly zpět do jejich vlasti, především proto, že je na bojišti – kdykoli to situace dovolovala – posbírali Římané a nikdo z nich je nikdy neoznačil jako vlastnictví spojenců. Některé zbraně sice bylo možno zcela legitimně nakupovat, zdaleka však ne v takovém množství, aby jimi mohly být vyzbrojeny statisíce mužů, jichž – jak Silo i Mutilus dobře věděli – bude zapotřebí, aby byl Řím poražen. Vyzbrojování se proto dálo potají a postupovalo velice zvolna. Celá léta měla uběhnout, než bude ve výzbroji dosaženo potřebné úrovně.

Věci ještě dále komplikovala okolnost, že veškerou tuto činnost bylo nutno vykonávat přímo před očima mnoha lidí, kteří by byli – jakmile by zjistili, co se tu vlastně děje – okamžitě podali zprávu někomu z Římanů anebo přímo do Říma. Koloniím s latinským právem se zjevně důvěřovat nedalo, tím méně pak Římanům, kteří se v této oblasti pohybovali. A tak se veškeré přípravy a skladiště zbraní přesouvaly do odlehlých chudobných krajů daleko od římských silnic a cestovatelů, daleko od římských nebo latinských kolonií. Cokoli italičtí vůdcové započali, ve všem naráželi na nebetyčné potíže a rizika. Vyzbrojování však přesto pokračovalo a v

poslední době k němu přistoupil i výcvik nováčků; neboť někteří italičtí chlapci už dorůstali do vojenského věku.

*** * ***

Všechna tato tajemství nosil Quintus Poppaedius Silo trvale v hlavě; byl si jich vědom i v onom okamžiku, kdy se nenuceně zapojil do konverzace u stolu. Necítil se tím vinen ani znepokojen – kdopak může říci, co vlastně doopravdy bude? Třeba to nakonec bude právě Marcus Livius Drusus, kdo přijde s nějakým přijatelným řešením, pokojným a účinným. Už se přece staly i větší divy!

„Quintus Servilius nás na pár měsíců opustí," sdělil Drusus konverzačním tónem ostatním u stolu; byla to vítaná záminka, jak změnit téma hovoru.

Nezablesklo se teď v očích Livie Drusy radostí, zauvažoval Silo Připadala mu odevždy nesmírně milá, ale nevyznal se v ní – je opravdu spokojena se svým životem? Má Caepiona ráda? Je šťastná, že žije v bratrově domě. Tušil, že odpověď na všechny tyto otázky zní *ne,* jist si tím však nebyl. Ale pak naráz pustil z hlavy Livii Drusu a všechno kolem ní, neboť Caepio se mezitím rozpovídal o tom, co hodlá podniknout.

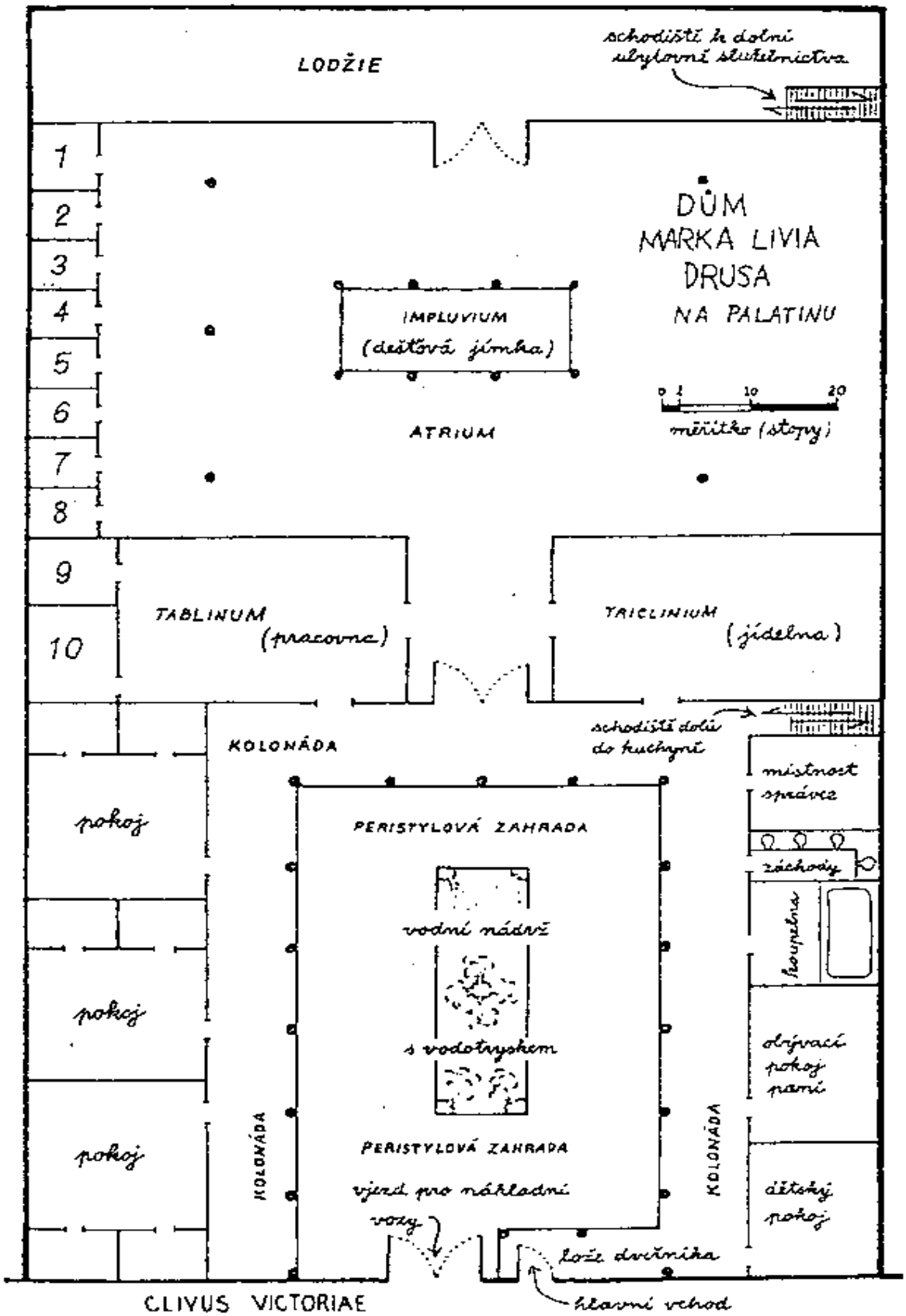
„… zejména kolem Patavia a Aquileie," vykládal. „Železem z Norika – pokusím se získat koncesi na všechno norické železo – bude možno zásobit veškeré hutě vybudované kolem Patavia a Aquileie. Nejdůležitější věcí je, že tyto oblasti východní Italské Galie jsou velice blízko obrovským hvozdům smíšených lesů, které se nejlépe hodí pro milířování dřevěného uhlí. Jak mi zjistili moji agenti, jsou tam celé rozsáhlé bukové a jilmové porosty zralé pro průklest mlází."

„Rozmístění hutí je ovšem podmíněno dosažitelností železa," řekl Silo, jenž začal pozorně poslouchat. „Proto také vyrostly Pisy a Populonia v celá hutnická města, ne? Jen proto, že se tam dováží železo přímo z Ilvy."

„To je omyl," prohlásil Caepio s výmluvností u něho až neobvyklou. „Ve skutečnosti je to naopak, Pisae a Populonia se proměnily v přitažlivé hutní lokality právě díky snadné dostupnosti dřevěného uhlí. A totéž bude platit pro východ Italské Galie. Milířování je přece také výrobní proces a huťařské pece spolykají desetkrát víc dřevěného uhlí než kovu. Proto se můj plán ve východní Italské Galii zaměřuje stejně tak na zakládání uhlířských obcí jako na obce hutnické. Nakoupím pozemky vhodné pro stavbu domů a dílen, pak přesvědčím kováře a uhlíře, aby se v nich usazovali. Práce půjde daleko lépe od ruky tam, kde budou vedle sebe příbuzná řemesla, než tam, kde je řemeslník obklopen pro sebe zcela nepotřebnými obory."

„Nevznikne ale mezi všemi těmito lidmi stejného řemesla soutěž na život a na smrt? Nebude pak těžké najít na jejich výrobky také kupce?" otázal se Silo, skrývaje svůj vzrůstající zájem.

„Nevidím, proč by něco takového mělo nastat," řekl Caepio, jenž toto téma skutečně prozkoumal do všech podrobností a dosáhl v něm obdivuhodných znalostí. „Pokud například *praefectus fabrum* určité armády bude chtít něco nakoupit – dejme tomu deset tisíc košil z kroužkového brnění, deset tisíc přileb, deset tisíc mečů a dýk a deset tisíc oštěpů – proč by objížděl nejrůznější města a místa, když mu bude stačit jít tady od hutě k huti, aniž by musel prohledávat kdovíjaké zapadlé uličky, aby je vůbec objevil? A nebude jednodušší i pro muže vlastnícího pěknou malou huť – a zaměstnávajícího dejme tomu deset svobodných mužů a deset otroků – když bude moci

VYSVĚTLIVKY → 1 ložnice Livie Druzy 2–8 ložničky 9 pánova šatna 10 pánova ložnice

prodat to, co vyrobí, aniž by obcházel město od města a vyvolával tam někde na trhu? Když jeho klienti budou vědět, kam se za ním obrátit?“

„Máš pravdu, Quinte Servilie,“ řekl zamyšleně Drusus. „Každá současná armáda skutečně potřebuje po deseti tisících kusech všelijakých věcí z oceli, a vždycky nahonem. Dříve tomu bylo jinak, když ještě v armádě sloužívali majetní lidé. Když bylo chlapci sedmnáct, dal mu jeho toto drátěnou košili, přilbu, meč, dýku, štít a oštěpy; maminka mu k tomu přidala vojenské boty – *caligae* – povlak na štít, tlumok, chochol z koňských žíní a *sagum*, vojenský plášť; sestry mu upletly teplé ponožky a utkaly mu šest, sedm tunik. Po zbytek života si tuhle výzbroj opatroval – a ve většině případů, když už měl dny svých tažení za sebou, ji pak předal svému synovi nebo vnukovi. Ovšem od dob, kdy Gaius Marius začal do armády odvádět c*apite censi*, devět z deseti nováčků nemá ani na to, aby si koupili šálku kolem krku, aby si ho neodřeli od kroužkové košile – neřknu-li aby je jejich matky a otcové a sestry vybavili jako řádné vojáky. A najednou tu máme celé armády tak holé a nevyzbrojené, jako poslední člen nebojových jednotek za stara. Poptávka převýšila nabídku – ale někde se ta výzbroj sehnat musí! Nemůžeme přece posílat legionáře do bitvy bez náležitého vybavení.“

„To je pro mě i odpověď na jednu hádanku,“ řekl Silo. „Udivilo mě, proč se na mě tolik veteránů obrací se žádostí o půjčku, aby si mohli zařídit kovářskou živnost! Máš naprostou pravdu, Quinte Servilie. Bude trvat přinejmenším celou jednu generaci, než se ta tvá zamýšlená ocelářská střediska budou muset začít rozhlížet po nějakém jiném tovaru než jsou zbraně a zbroj. Vždyť i já jako vůdce svého kmene se škrábu na hlavě, kde najít výzbroj pro legie, o něž nás bezpochyby v nedaleké budoucnosti Řím zase bude žádat. Totéž musí platit i o Samnitech – a patrně i o ostatních italických národech a kmenech.“

„Měl bys myslet na Hispánii,“ řekl Caepionovi Drusus. „Mám pocit, že tam ještě musí být dostatek lesů poblíž dolů na železnou rudu.“

„V Zadní Hispánii ano,“ řekl Caepio celý rozzářený nad tím, jak se najednou stává středem pozornosti – pro něho dosud nepoznaný pocit. „Staré kartaginské doly v Orospedě už dávno vyčerpaly veškeré blízké zdroje dřeva, ale zato všechny nové rudné doly jsou umístěny v hustě zalesněných oblastech.“

„Jak dlouho bude trvat, než se výroba v tvých nově zakládaných osadách rozběhne naplno?“ zeptal se jakoby na okraj Silo.

„V Italské Galii, jak doufám, asi za dva roky. Já samozřejmě,“ dodával Caepio spěšně, „s tou vlastní *obchodní* stránkou věci nemám nic společného stejně jako s obchodováním s jejich budoucí produkcí. Neudělám nic, co by mohlo vzbudit nelibost censorů. Osobně se omezím jen na stavbu těch osad a pak na vybírání nájemného – což je i pro senátora naprosto, ale naprosto přípustné!“

„To je od tebe chvályhodné,“ řekl Silo ironicky. „Doufám, že svá města založíš nejen v blízkosti lesů, ale také při dobrých vodních cestách.“

„Vyberu místa na splavných řekách,“ řekl Caepio.

„Galové jsou výteční kováři,“ řekl Drusus.

„Nemají ale dost dobrou organizaci, takže se jim nevede tak, jak by se jim vést mohlo,“ řekl Caepio se samolibým úsměvem, který nyní na jeho tváři zdomácněl. „Ale až je zorganizuju já, půjde jim práce mnohem líp.“

„Jak vidím, obchod je tvá silná stránka, Quinte Servilie,“ řekl Silo. „Ty bys snad měl raději odejít ze senátu. A jako jezdec bys pak mohl všechny ty železné a uhlířské hutě i vlastnit.“

„Cože – to bych snad pak měl se všemi těmi lidičkami já sám všechno projednávat?“ bránil se Caepio. „Ne, ne! To ať si dělají jim!“

„Cožpak ty tam nebudeš zajíždět a vybírat nájemné osobně?“ otázal se Silo jakoby na okraj rozmluvy, oči sklopeny kamsi na podlahu.

„Samozřejmě že ne!“ ohradil se Caepio a návnadu tak spolkl. „Zřizuji právě v Placentii nevelkou agenturu, která bude za mne všechny tyto věci obstarávat. To by snad bylo únosné ještě tak pro tu tvou sestřenici Aurelii, Marku Livie, vybírat osobně nájemné,“ obrátil se k Drusovi, „ale já osobně to považuji za dosti velký prohřešek proti dobrému vkusu.“

Bývaly časy, kdy by se při pouhé zmínce o Aurelii bylo Drusovi sevřelo srdce, neboť byl kdysi jedním z jejích nejvytrvalejších nápadníků; ale teď, v jistotě hlubokého citu ke své ženě, se dokázal na švagra jen ušklíbnout a nedbale prohodit: „Aurelii nemůžeš poměřovat žádnými jinými měřítky než jejími vlastními. Mně osobně se zdá být její vkus naprosto bez poskvrny.“

Ženy seděly celou tu dobu tiše ženy na židlích a na rozhovoru se nepodílely ani slovíčkem – ne že by neměly co říci, ale jejich účast nebyla považována za vhodnou. Mlčky takhle sedět byly ostatně zvyklé.

*** * ***

Hned po večeři se Livia Drusa omluvila, řekla, že má práci, která nemůže počkat, a nechala svou švagrovou Servilii Caepionis v dětském pokoji s malým Drusem. Bylo už značně šero a dosti chladno, takže Livia Drusa nařídila služce, aby jí přinesla přehoz, zahalila se do něho a pak prošla atriem do lodžie, kam nikoho nenapadne jít ji hledat a kde si bude moci užít klidnou hodinku. Sama. Vděčná za trochu té sladké samoty…

Tak on tedy odchází! Konečně zmizí! I v době, kdy zastával úřad kvestora, si vybral takovou funkci, kterou mohl vykonávat v Římě; a ani za ony tři roky, které před svou smrtí strávil jeho otec ve vyhnanství, se Caepio nevydal za ním, do Smyrny. S výjimkou kratičkého údobí v prvém roce po svatbě, kdy sloužil jako tribun lidu a kdy vyvázl z bitvy u Arausia až podezřele bez šrámu, se Quintus Servilius Caepio od své manželky nevzdálil.

Co měl teď najednou za lubem, Livia Drusa netušila – a ani ji to nezajímalo, hlavně že bude pryč odtud. Snad ho konečně dohnala jeho finanční situace k tomu, aby se s ní pokusil něco udělat – i když za ta léta začala už Livia Drusa osobně pochybovat, zda je její manžel doopravdy tak zchudlý, jak to o sobě tvrdí. Jak to s nimi její bratr dokázal vydržet, neuměla pochopit. Nejenže neměl svůj vlastní dům pro sebe; musel teď dokonce sejmout i obrazy vynikající rodinné sbírky. Jejich otec by z toho určitě byl naprosto zničen! Vždyť on tento obrovský dům vybudoval především proto, aby mohl všechna ta shromážděná umělecká díla náležitě umístit. *Och Marku Livie, proč jen jsi mne přinutil, abych se za něho provdala?*

Ani osm let manželství a dvě děti, které z něho vzešly, nesmířily Livii Drusu s jejím osudem. Nejhorší ovšem byly ty první roky, ten pád do hlubiny zoufalství; jakmile jednou dosáhla jejího dna, naučila se pak už se svým neštěstím žít a vycházet a nikdy nezapomněla na bratrova slova, poté co ji konečně zlomil a přinutil k souhlasu s tímto sňatkem.

„Očekávám, že se budeš ke Quintovi Serviliovi chovat tak, jak by se chovala mladá žena, která sňatek s ním vítá. Sdělíš mu, že jsi ráda, a dáš mu najevo naprostou úctu,

zájem a oddanost. Nikdy – ani v soukromí vaší ložnice, až budete oddáni – Quintovi Serviliovi v ničem nenaznačíš, že není manželem podle tvého přání.“

Tehdy ji Drusus přiměl, aby s ním šla ke svatyňce v atriu, kde uctívali rodinná božstva – Vestu, bohyni krbu, Penáty, bůžky spižírny, a Lára Familiaris – a přiměl ji k strašlivé přísaze, že se zachová tak, jak jí přikázal. Doba, kdy za tento čin bratra nenáviděla, už byla samozřejmě dávno za ní. Vliv na to mělo její vlastní dozrávání a také poznání jedné stránky bratrovy osobnosti, která jí do té doby zůstávala uzavřena.

Drusus, tak jak ho znávala v čase svého dětství a dospívání, byl přísný, upjatý, beze stopy náklonnosti k ní – jak se ho tenkrát bála! Teprve poté, co jejího tchána stihl pád a trest vyhnanství, začala poznávat, jaký vlastně Drusus doopravdy je. Nebo snad, uvažovala občas (neboť i ona měla chladnou hlavu Liviů Drusů), se změnil sám Drusus – po bitvě u Arausia a poté, co se zamiloval do své ženy. Zcela určitě pozbyl onu nepřístupnost, dalo se s ním snáze hovořit – třebaže se nikdy ani slovem nezmínil o tom, že ji ke sňatku s Caepionem přinutil, ani ji nevyvázal z oné hrůzné přísahy. Nejvíc ho však obdivovala pro jeho trvající oddanost vůči ní jako sestře i vůči Caepionovi jako švagrovi – nikdy slovem ani pohledem sebeméně nenaznačil, že by mu jejich pobyt v jeho domě nějak vadil. Proto také ta její reakce dnes večer, kdy Drusus Caepiona okřikl, když začal pomlouvat Quinta Poppaedia Silona.

Jak byl Caepio dnes večer výřečný! Jak se tím svým tématem rozohnil, s naprostou logikou a se zanícením vysvětlil, co hodlá dělat. Zdá se, že na té své cestě k obchodní praxi pokročil už dosti daleko. Snad má Silo i pravdu – snad je Caepio od přírody obchodní talent, snad by byl jako jezdec dobrým podnikatelem. To, co má v plánu, znělo alespoň mimořádně zajímavě. A slibovalo to i zisk. Och, jak by bylo báječné, kdybychom mohli žít ve vlastním domě, pomyslela si Livia Drusa, pro niž to byl toužebný sen.

Z temného hrdla schodiště vedoucího z lodžie dolů, do zalidněné ubytovny služebnictva, vytryskl smích; Livia Drusa sebou trhla, schoulila se do koutku pro případ, že by se snad vzápětí otroci vyhrnuli a spěchali přes lodžii ke vchodu do atria. A skutečně, po schodech stoupala skupinka mužů, stále ještě se řehtali za rozhovoru vedeného v řečtině, rychle drmoleného v jakémsi nářečí, takže Livia Drusa ani nepochopila, čemu se to vlastně smějí. Jsou tak šťastní! A proč? Co jenom to v sobě oni mají, co jí není dopřáno? Naději na svobodu, odpovídala si, na římské občanství, právo zařídit si životy po svém. Dostávají peníze, zatímco ona ne; jsou obklopeni přáteli, zatímco ona ne; smějí si mezi sebou vytvářet důvěrné vztahy, aniž jim do nich někdo mluví anebo zasahuje, zatímco ona ne. Že tato odpověď není tak úplně přesná, Livii Druse nevadilo; v její mysli měla platnost pravdy.

Nepovšimli se jí. Napětí v ní opět povolilo. Nad obzor stoupal měsíc, couvající, ale dosud plný a oblý, a začínal už prozařovat hlubiny města Říma. Pootočila se na mramorové lavičce, opřela se lokty o balustrádu a zahleděla se na Forum Romanum. Drusův dům stál na samém okraji Palatinského Germalu – v místě, kde se ulice Clivus Victoriae v pravém úhlu lomila a pokračovala pak rovnoběžně s Forem – takže měli nádherný výhled; kdysi se pohled doleva otevíral až k Velabru, bylo to v dobách, kdy se v těsném sousedství rozkládala nezastavěná area *Flacciana,* avšak nyní se tam tyčilo sloupoví mohutného portiku, který tam dal vystavět Quintus Lutatius Catulus Caesar, a výhled tímto směrem zastiňovalo. Jinak se tu nezměnilo nic. Dole pod nimi stále ještě čněl ze svahu dům Gnaea Domitia Ahenobarba, pontifika maxima, takže bylo vidět přímo do jeho lodžie.

Řím před ní ležel zbaven svého bohatého koloritu, živé barvy dne se rozplynuly v šedých tónech šera a v jiskření světel. Ne že by bylo město utichlo; všude v temných uličkách plápolal svit pochodní, k jejímu sluchu doléhal rachot vozů a bučení volských spřežení, neboť mnozí římští obchodníci a řemeslníci využívali vyprázdněných ulic a dávali si zboží vozit právě v této výhodné noční době. Nějaká tlupa mazavků šněrovala sem a tam prostranstvím dolního Fora a prozpěvovala populární dobovou odrhovačku – o čem? – o čem jiném než o lásce. Početná skupina otroků obklopovala jako doprovod pečlivě uzavřená nosítka na cestě mezi Semproniovou bazilikou a chrámem Kastora a Polluka – zřejmě se nějaká důležitá dáma vrací domů odkudsi z večeře. Toulavý kocour mňoukal svá pozvání měsíci a do toho se rozštěkal půltucet psů, což vše připadlo opilé společnosti tak komické, že jeden z nich až ztratil rovnováhu, když procházel kolem zčernalého amfiteátru Comitia, a za bujarého veselí svých druhů se kutálel po jeho stupních dolů do tmy.

Livia Drusa se zatoulala zrakem zpět k lodžii domu Domitia Ahenobarba a toužebně spočinula pohledem na její prázdné prostoře. Zdálo se to být už tak dávno a dávno – určitě to bylo ještě před sňatkem; byla tehdy zbavena jakýchkoli přátelských svazků, nevídala se ani s dívkami svého věku a prázdnotu svých dnů si vyplňovala četbou. A tak se zamilovala do kohosi, s nímž neměla sebemenší naději se někdy setkat. Tady v oné době za dne sedávala a sledovala onen balkon pod sebou, zda se na něm objeví vytáhlý, rusovlasý mladý muž, jenž ji natolik upoutal, že si kolem něho spřádala celé smyšlené příběhy; učinila ho ve své fantazii ithackým králem Odysseem a sebe jeho věrnou královnou Pénelopé, která čeká, až se k ní opět vrátí domů. Po dlouhé roky byly tyto řídké okamžiky, kdy ho zahlédla – nebyl to pravidelný návštěvník, jak usoudila – dostatečnou živinou pro toto niterné, bolestné okouzlení, stav mysli, který přetrval i přes její sňatek a jen hlouběji jitřil její utrpení. Jeho totožnost neznala, věděla jen, že to není Domitius Ahenobarbus – byla to rodina zavalitých postav, třebaže rovněž rusých vlasů; všechny římské urozené rodiny měly své charakteristické rysy, a on prostě na Ahenobarba nevypadal.

Nikdy jí nevymizel z mysli onen okamžik rozčarování; bylo to toho dne, kdy byl tchán odsouzen shromážděním plebejů pro velezradu; den, kdy pro ni a pro její dcerku Servilii přispěchal správce domu jejího bratra, Cratippus, a odvedl je obě z domu Servilia Caepiona sem, do bezpečí. Byl to po všech stránkách pamětihodný den! Poprvé sledovala Servilii Caepionis s Drusem a uviděla, jak si dokáže manželka ovinout svého muže kolem prstu; poprvé zjišťovala, že ženy nemusí být vždy vyloučeny z vážných rodinných diskusí; poprvé tehdy ochutnala neředěného vína. A pak, když už se všechny převratné změny onoho dne zdály být u konce, dostal její vysoký, rusý Odysseus na lodžii konečně jméno. Marcus Porcius Cato Salonianus. Vskutku žádný král! Ba ani aristokrat, nýbrž z jedné strany vnuk tuskulského sedláka a z druhé pravnuk keltiberského otroka.

V onom okamžiku tehdy Livia Drusa konečně dospěla.

„Tady jsi!“ ozval se Caepionův ostrý hlas. „Co tady na tom mraze děláš, ženo? Pojď dovnitř!“

Livia Drusa se poslušně zvedla a kráčela do nenáviděného manželského lože.

Koncem února se Quintus Servilius Caepio vydal na cestu, poté co Livii Druse oznámil, že ho nemá čekat zpátky dříve než za rok. Dosti ji to překvapilo, ale on jí vysvětlil, že je to nezbytné, jelikož do onoho podniku v Italské Galii vložil všechny své peníze, a musí tedy na místě dohlížet na celý průběh investice. Zahrnul ji také před odjezdem mimořádně častou sexuální aktivitou a prodlužoval ji, jak jen mohl, neboť – jak jí řekl – chce syna, a pokud ona otěhotní, bude mít alespoň postaráno o životní náplň. V prvých letech manželství se jí tyto intimní projevy nesmírně protivily, když však zjistila skutečné jméno svého zbožňovaného rusého krále Odyssea, stalo se pro ní Caepionovo milování pouhou trapnou a nudnou záležitostí, neprovázenou však již oním prudkým odporem. Neřekla manželovi nic o svých vlastních plánech, jak si hodlá naplnit čas, kdy tu on nebude, a zamávala mu na rozloučenou; vyčkala po jedno osmidenní období mezi dvěma trhy a pak si vyžádala rozhovor s bratrem.

„Marku Livie, mám k tobě velkou prosbu," začala, usazena na klientské židli u jeho stolu; pak se na její tváři objevil náhlý údiv a rozesmála se. „Bohové! Jestlipak víš, že je to poprvé, co tu sedím, ode dne, kdy jsi mě přiměl, abych se provdala za Quinta Servilia?"

Drusova olivová pleť potemněla. Pohlédl na své sepjaté ruce spočívající na stole. „Osm let je to," řekl bezvýrazně.

„Ano, je to právě osm let," řekla a znovu se zasmála. „Jenomže jsem si sem dnes nepřišla sednout, abych si s tebou povídala o tom, co bylo před osmi lety, bratře. Přišla jsem tě o něco poprosit."

„Pokud ti budu moci vyhovět, Livie Druso, udělám to velice rád," řekl, šťasten, že z toho vyklouzl tak snadno.

Mnohokrát už zatoužil omluvit se jí, poprosit ji, aby mu tu strašlivou chybu prominula; nijak mu neuniklo, že je trvale nešťastná, a musel si připustit, že skutečnou Caepionovu povahu prohlédla ona lépe než on. Pýcha mu však bránila promluvit a v hloubi jeho duše navíc dřímalo přesvědčení, že provdáním za Caepiona ji alespoň ušetřil nebezpečí, že by se mohla zvrhnout po matce. Ta hrozná žena ho ani po letech nepřestávala rozčilovat, kdykoli se někde v rozhovoru její jméno znenadání objevilo v podobě narážky, zpravidla v souvislosti s neslavným koncem nějakého obzvlášť nechutného milostného dobrodružství, tak jak tyto věci obvykle probíhají.

„Nu?" pobídl Livii Drusu, když nepokračovala.

Zachmuřila čelo, olízla si rty a pak mu pohlédla půvabnýma očima zpříma do tváře. „Marku Livie, já už si dlouho uvědomuji, že jsme s manželem značně překročili dobu, na kterou jsme sem byli pozváni."

„To se mýlíš," namítl spěšně Drusus. „A pokud jsem snad v tobě neúmyslně takový dojem vzbudil, velice se omlouvám. Skutečně, sestřičko, vždycky jste tu byli vítáni – a trvale budete vítanými hosty v mém domě."

„Děkuji ti. Přesto ale to, co jsem řekla, je pravda. Neměli jste tu se Servilií Caepionis ani trochu soukromí, což může být jedna z příčin, proč se jí dosud nepodařilo počít."

Drusus jen zamrkal. „O tom bych dost pochyboval."

„Já ne." S naprostou vážností se naklonila blíž k němu. „Věci se teď uklidnily, Marku Livie. Nezastáváš žádný veřejný úřad a malého Drusa Nerona už máte dosti dlouho u sebe, takže tím vzrostla i naděje na to, že byste mohli mít také vlastní dítě. Tvrdí to alespoň staré zkušené ženy – a já jim věřím."

Pro Drusa to bylo bolestné téma, takže ji pobízel: „Jen k věci."

„Chtěla bych zkrátka, když tu teď Quintus Servilius není, odejít i s dětmi na venkov," řekla Livia Drusa. „Ty máš tu malou villu u Tuscula, je to půl dne cesty od Říma. Už léta tam nikdo nebydlí. Prosím, tě, Marku Livie, přenech mi ji na nějaký čas! Nech mě žít samostatně!"

Zapátral očima v její tváři, nenajde-li tam svědectví o nějakých nepředložených úmyslech. Nic takového však neobjevil.

„A dovolila ses Quinta Servilia?"

Livia Drusa mu neuhýbavě hleděla do očí a klidně odpověděla: „Samozřejmě že ano."

„Ale on se mi o ničem takovém nezmínil."

„Zvláštní, že?" usmála se. „To je ovšem celý on!"

Vyvolala tak u něho smích. „Nu, sestřičko, nevidím, proč bych měl já říci ne, když už Quintus Servilius řekl ano. Jak sama říkáš, Tusculum není od Říma tak daleko. Budu se tam moci za tebou alespoň občas podívat."

S tváří jako proměněnou mu Livia Drusa ze srdce děkovala.

„A kdy se tam chceš vydat?"

Vstala. „Hned. Mohu požádat Cratippa, aby zařídil všechno potřebné?"

„Samozřejmě." Odkašlal si. „Víš, Livie Druso, budu tě postrádat. I tvé dcerky budeme postrádat."

„Po tom, co tomu koni přimalovaly ještě jeden ocas a z hroznů nadělaly ta příšerná jablka?"

„Totéž může za pár let provést Drusus Nero," řekl jí na to bratr. „A měli jsme koneckonců celkem štěstí. Barva byla ještě vlhká, nedošlo k žádné škodě. Obrazy z otcovy sbírky jsou teď v bezpečí ve sklepě a tam taky zůstanou, dokud i poslední z dětí nedostane rozum."

I on povstal; společně došli kolonádou až k obývacímu pokoji paní domu, kde se Servilia Caepionis pilně činila u stavu, na němž tkala novou pokrývku na novou postýlku Drusa Nerona.

„Livie Drusa od nás chce odejít," řekl Drusus, jakmile vkročili do místnosti.

Úlek na tváři jeho manželky byl zcela nelíčený – stejně tak jako provinilý výraz radosti. „Och Marku Livie, to je škoda! A proč?"

Ale Drusus se už mezitím stáhl a přenechal vysvětlení sestře.

„Odjedu s děvčaty do villy v Tusculu. Budeme tam, dokud se Quintus Servilius nevrátí opět domů."

„Villa v Tusculu?" zeptala se Servilia Caepionis nedůvěřivě. „Vždyť ale, má milá Livie Druso, je to skoro zřícenina! Patřívala, pokud vím, vůbec prvnímu z Liviů. Není tam koupelna, záchod, žádná pořádná kuchyně, ani dost velká, myslím, není."

„To mi vůbec nevadí," řekla Livia Drusa. Vzala švagrovou za ruku a přitiskla si ji k tváři. „Milá paní tohoto domu, jsem ochotná jít do jakékoli chatrče, jen když dostanu příležitost být také paní domu, a svou paní! Neříkám to proto, abych tě ranila, ani abych ti vyčítala. Ode dne, kdy jsem se s tvým bratrem nastěhovala sem k vám, jste oba dva byli velkorysost sama. Ale chápej mě trochu. Chci žít ve svém. Chci mít služebnictvo, které mi nebude říkat *dominulla* a které si vůbec nevšímá toho, co řeknu, prostě proto, že mě zná už od malička. Chci mít kolem sebe kus vlastního pozemku, kde bych se mohla projít. Všechno mě to tu dusí, chci si od tohohle hrozného města trochu oddychnout. Moc tě prosím, Servilie Caepionis, pochop mě!"

Paní domu sklouzly po tváří dvě slzy a roztřásly se jí rty. „Já tě úplně chápu," řekla.

„Nelituj mě, buď i za mě ráda, že to takhle bude!"

Objaly se, dobře si rozuměly.

„Jdu za Markem Liviem a za Cratippem," řekla pak Servilia Caepionis rázně, odložila dílo a přikryla stav před prachem. „Chci, aby teď hned najali stavitele a poslali ho tu obstarožní villu upravit do snesitelného stavu, abys tam měla trochu pohodlí."

* * *

Avšak Livia Drusa odmítla čekat. Tři dny poté sebrala dcery, bezpočet svých knižních svitků, několik málo Caepionových služebníků a vydala se na stateček u Tuscula.

Třebaže tam nebyla už od dětství, nalezla ho zcela nezměněný – malý omítnutý domek nalíčený žlučovou žlutí, se zahradou, která nestála za řeč, bez náležitého hygienického příslušenství, bez peristylu, s nedostatečným přívodem vzduchu i světla. Její bratr však nemařil čas; dům se už hemžil dělníky místního stavitele, jenž byl osobně přítomen, aby ji přivítal a ujistil, že do dvou měsíců bude dům obyvatelný.

A tak se Livia Drusa usídlila v onom organizovaném chaosu – v prachu z otloukané omítky, uprostřed rámusu kladiv a palic a pil, za neustávajícího halekání a domlouvání a dotazů a příkazů v lidové latině Tuskulských, kteří žili sotva patnáct mil od Říma, avšak vydávali se tam jen zřídkakdy, ba někteří snad za celý život vůbec ne. Reakce jejích dcerek byla pro obě z nich typická; čtyřapůlletou Liliu nové prostředí přímo nadchlo, kdežto nesdílné a uzavřenější Servilii byl očividně protivný dům, stavební ruch i matka, navíc zjevně nikoli v tomto pořadí. Servilia ovšem svůj odpor navenek nedávala nijak najevo a neobtěžovala jím nikoho, zatímco Lilia se všude pletla a překážela.

Nazítří ráno, když dcerky svěřila do péče chůvě a Serviliinu podmračenému učiteli, vydala se Servilia Drusa na procházku půvabnou poklidnou zimní krajinou, stěží ještě věříc, že se jí skutečně podařilo setřást okovy svého předlouhého uvěznění.

Podle kalendáře sice už bylo jaro, ale ve skutečnosti vládla ještě hluboká zima. Gnaeus Ahenobarbus, pontifex maximus, opomněl pobídnout kolegium pontifiků, jemuž stál v čele, aby konalo svou povinnost a náležitě srovnalo poněkud krátký kalendář s ročními obdobími. Ne že by zima v Římě a v jeho okolí byla toho roku příliš drsná; sněhu napadlo jen málo a Tiber vůbec nezamrzl. Ani teď nemrzlo, vítr o sobě dával vědět jen občasným dýchnutím a pod nohama se už objevovala zelená tráva.

Šťastnější než kdykoli v celém svém dosavadním životě se Livia Drusa brouzdala přes domovská pole, přelezla nízkou kamennou zídku, obezřetně obešla po mezi políčko, které již bylo zoráno, vyšplhala na další kamennou zídku a ocitla se v koutě, kde nebylo nic než tráva a ovce. Zachumlány ve svých kožíšcích odskákaly hlupačky pryč, sotva se je pokusila přivábit k sobě; mávla za nimi jen s úsměvem rukou a kráčela dál.

Na konci pole nalezla obílený mezník a vedle něho malou věžičkovitou svatyňku; na půdě před ní byly dosud stopy krve z nějaké oběti. Na nejnižších větvích nachýleného stromu se pohupovaly malé panenky z vlny, vlněné kuličky a hlavičky česneku, vesměs opršelé a vybledlé. Za kapličkou stál dnem vzhůru hrnec z pálené hlíny; Livia Drusa ho zvědavě nadzvedla a spěšně ho opět přiklopila; ležela pod ním mrtvá rozkládající se ropucha.

Přespříliš zvyklá na město vůbec nepostřehla, že půjde-li dál, bude už na cizím vlastnictví – a že právě vstoupila na půdu kohosi, kdo velice pečlivě ctí božstva půdy a

pozemkových hranic – a kráčela tedy vpřed. Když zahlédla první šafrán, poklekla, aby si mohla žlutý kvítek prohlédnout zblízka, pak se opět napřímila a zahleděla se do holých větví stromů nad sebou, které jako by tam byly stvořeny jen pro ni.

Šla stále kupředu, jabloňovým a hruškovým sadem, na stromech zůstalo dosud pár hrušek; bylo to pokušení, jemuž Livia Drusa celá šťastná snadno podlehla, a plod byl tak sladký a tak šťavnatý, že si jím zcela ulepila obě ruce. Kdesi zaslechla zurčet vodu, hledala tedy mezi pečlivě ošetřovávanými stromy po zvuku, až nalezla potůček. Voda byla ledová, ale ji to neodradilo; ponořila do ní ruce a zasmála se tiše pro sebe, když z nich pak odstříkla kapky a nastavila je slunci, které už nyní vystupovalo na obloze natolik vysoko, že dokázalo trochu prohřát vzduch. Shodila *pallu*, do níž byla až dosud zahalena; stále ještě vkleče u potůčku složila rozměrné roucho na několikrát do obdélníku, aby ho mohla nést, a vztyčila se. A vtom ho spatřila.

Něco si předtím četl. Svitek držel v levé ruce, nyní stočený, neboť na něj zcela zapomněl, tak upřeně sledoval vetřelkyni ve svém sadě. Ithacký král Odysseus! Když se střetla s jeho pohledem, zatajila Livia Drusa dech, neboť to byly skutečně oči krále Odyssea, velké, šedé a krásné.

„Buď pozdraven," zavolala na něho beze studu a bez rozpaků. Sledovala ho po tolik let z balkonu svého domu, že jí vskutku připadal jako poutník, jenž se právě vrací, jako muž, jehož zná přinejmenším tak dobře, jako znala královna Pénelopé svého krále Odyssea. Přehodila si tedy složenou *pallu* přes ruku a vydal se k němu, stále s úsměvem, stále hovořic.

„Utrhla jsem si tu hrušku, bez dovolení," říkala. „Byla báječná. Nevěděla jsem, že hrušky vydrží na stromě takhle dlouho. Dostanu se ven z Říma jen v létě, k moři, a tohle je úplně jiné."

Neodpovídal, jen ji sledoval zářivýma šedýma očima, jak se k němu blíží.

Pořád tě ještě miluju, říkala si v duchu! A je mi jedno, že jsi potomek sedláka z jedné strany a otroka z druhé. Miluju tě. Tak jako Pénelopé jsem už zapomněla, co láska vůbec je. Ale teď tě mám po tolika letech zase před sebou a pořád tě ještě miluju.

Když konečně stanula, byla mu až příliš nablízku, než aby to mohlo být náhodné setkání dvou cizích lidí; vnímal teplo vyzařující z jejího těla a velké tmavé oči upřené do jeho zraků byly plny poznání. Plny lásky. Vítaly ho. Bylo tak nesmírně přirozené přiblížit se o onen jediný krůček až těsně k ní, obejmout ji. Pozvedla tvář, objala ho oběma pažema kolem krku a ještě i při polibku se oba usmívali. Dva dávní přátelé, dva dávní milenci, muž a žena, kteří nespatřili jeden druhého celých dvacet let, rozloučeni zvůlí jiných, bohů i lidí. Triumfující v tomto opětném spojení.

Jisté a pevné dotyky jeho rukou jako by už dávno znala, nebylo třeba naznačovat kam, jak; byl to král jejího srdce, a vždycky jím byl. S takovou vážností jako dítě, jemuž je svěřeno střežení pokladu, obnažila a nabídla mu svá ňadra, obešla ho snímajíc mu roucho, zatímco on rozprostíral na zem její *pallu*, a poté se položila k němu. Chvějíc se rozkoší ho líbala na krk, sála lalůček jeho ucha, vzala mu tvář do dlaní a znovu nalezla jeho ústa, blaženě laskala jeho tělo, tisíce něžností šeptala vzepřena ústy proti jeho jazyku.

Plody hrušně, lepkavé a sladké – změť holých tenkých větévek proti tomu nejmodřejšímu nebi – škubavá bolest vlasů, které kdesi uvízly – drobounký ptáček s křídly utkvělými v pohybu, jakoby přilepený k vláknům načechraného oblaku – nesmírná síla kdesi utlačeného napětí, deroucí se ke svému zrození a pak náhle vzlétající do volna, do volnosti, rozvolněná – och, a za jaké slasti!

Leželi pospolu na rozložených rouchách celé dlouhé hodiny, hráli se vzájemným dotykem, pokožka lnula k pokožce, bláznivě rozesmátí, ohromení, že se nalezli, bez pocitu provinění, v zajetí lahodného poznávám a objevování.

Povídali si. Je ženatý, vyprávěl – s jistou Cuspií, dcerou publikána, a jeho sestra je provdána za Lucia Domitia Ahenobarba, mladšího bratra pontifika maxima; vybavit sestru věnem představovalo pro něho tíživý výdaj; peníze získal jen díky tomu, že se oženil s Cuspií, jejíž otec je nesmírně bohatý. Zatím nemají děti, neboť ani on nenachází na manželce nic, co by ho těšilo a proč by ji mohl milovat – stěžovala si už dokonce svému otci, že ji muž zanedbává, svěřoval se jí.

Když mu Livia Drusa pověděla, kdo ona je, Marcus Porcius Cato Salonianus nadlouho umlkl.

„Hněváš se?“ zeptala se a pozvedla se s úzkostlivým pohledem nad něho.

Usmál se a zavrtěl hlavou. „Jak bych se mohl hněvat, když mě sami bohové tak obdarovali? Seslali tě sem, na půdu mých praotců, *jen pro mne.* Věděl jsem to od okamžiku, kdy jsem tě spatřil u potůčku. A jsi-li spojena s tolika významnými rodinami, musí to být jen další znamení, že jsou mi bohové nakloněni.“

„A ty jsi skutečně netušil, kdo jsem?“

„Vůbec ne,“ řekl, nepříliš šťastně. „Nikdy v životě jsem tě nespatřil.“

„Ani jedenkrát? Cožpak jsi mne nikdy nezahlédl z balkonu Gnaea Domitia nahoře na balkoně v domě mého bratra?“

„Nikdy,“ řekl.

Povzdychla si. „Vídala jsem tě tam často, po celá léta.“

„Jsem nesmírně rád, že tě ten pohled potěšil.“

Přitulila se mu k rameni. „Zamilovala jsem se do tebe, když mi bylo šestnáct,“ řekla mu.

„Bohové musí být zvrácení!“ řekl. „Kdybych se byl tehdy podíval vzhůru, nebyl bych si dal pokoj, dokud bych se s tebou neoženil. A měli bychom spolu spoustu dětí a žádný z nás by teď nebyl v takhle hrozné situaci.“

Pootočit se a přimknout bylo bezděčným popudem, rozkoš se mísila s bolestí.

„Och, bylo by hrozné, kdyby se to dozvěděli!“ vzlykla.

„Ano.“

„To si nezasloužíme.“

„Ne“

„Tak na to ale nesmějí přijít, Marku Porcie.“

Odtáhl se trochu. „Měli bychom spolu žít se ctí, Livie Druso, ne s pocitem viny.“

„Je to se ctí,“ odpověděla vážně. „To jen současné okolnosti způsobují, že se to zdá být jinak. Já se za nic nestydím.“

Posadil se a objal rukama kolena. „Ani já,“ řekl, vzal ji do náruče a stiskl ji, až zaprotestovala, neboť si přála vidět ho, pozorovat, jak je urostlý, s dlouhýma pažema a nohama, chtěla se dívat na jeho smetanově bílou hladkou pleť, se skrovnými chloupky stejně rusými, jako byly jeho vlasy. Tělo měl pružné a svalnaté, tvář pohublou. Pravý král Odysseus. Anebo přinejmenším *její* král Odysseus.

*** * ***

Bylo už pozdní odpoledne, když ho opouštěla, poté, co si umluvili, že se sejdou na témže místě a v týž čas opět nazítří, a loučení jim trvalo tak dlouho, že když konečně

dorazila k Drusově domu, řemeslníci už toho dne dávno skončili všechny stavební práce. Její správce Mopus se užuž chystal rozeslat všechno služebnictvo ji hledat. Byla tak omámena štěstím, že jí tyto všednosti naprosto unikly; stála tam v dohasínajícím světle dne a nechápavě na Mopsa zírala, nenapadala ji žádná výmluva anebo vysvětlení.

Pohled na ni byl otřesný. Rozcuchané vlasy jí splývaly až na záda, samá větvička a suchá tráva, šat znečištěný hlínou, vysoké boty, které si ráno vzala, nesla za šněrovadla, ruce i tváře umazané, nohy od bláta.

„*Domino, domino,* co se ti přihodilo?“ vykřikl správce. „Spadla jsi někam?“

Vrátila se jí řeč. „Tak trochu, Mopsi,“ odpověděla zvesela. „Ale byl to nádherný let a žiju.“

Obklopily ji štěbetající služky a vtáhly ji do domu. V tu chvíli odněkud přitáhly starou bronzovou káď, postavily ji do jejího obývacího pokoje, nalily do ní horkou vodu. Lilia, která už se rozplakala, že se maminka ztratila, teď odběhla za chůvou k opožděné večeři, ale Servilia matku nepozorována následovala a stála v koutě ve stínu, zatímco děvečka rozpínala sponky na Liviině rouchu a jen usykávala nad jejím tělem, ušpiněnějším ještě víc než její šat.

Když se děvče otočilo, aby se přesvědčilo, že je lázeň správně teplá, Livia Drusa, nahá a beze studu, vzepjala paže nad hlavu, tak zvolna a tak vášnivě, že i malá holčička kdesi u dveří pochopila význam toho gesta, na jakési zcela primitivní, atavistické rovině poznání, jež teprve čas přetvoří v plné porozumění. Paže klesly, avšak dlaně opět pomalu přejížděly vzhůru, až objaly plná, ale půvabná ňadra; palci si na okamžik Livia Drusa pohrávala s bradavkami, po rtech se jí rozléval úsměv, úsměv, úsměv. Pak vkročila do lázně a otočila se, tak aby jí služtička mohla houbou smáčet čůrkem vody záda, a nezahlédla, jak si Servilia otevřela dveře a vyklouzla ven.

U večeře – kdy Servilia směla jíst s matkou – se Livia Drusa blaženě rozpovídala o hrušce, kterou si utrhla a snědla, o prvním květu šafránu, o panenkách pověšených na stromě u kapličky na pomezí, o potůčku, který tam nalezla, i o svém smyšleném pádu z dlouhého, předlouhého příkrého svahu, až na rozblácený břeh dole. Vybíravá Servilia jedla mlčky, s nic neříkající tváří. Kdyby je byl někdo sledoval, byl by podle výrazu Livie Drusy mohl usoudit, že je to matka šťastného dítěte, zatímco z dívčiny tváře by byl vyčetl, že je to dítě utrápené matky.

„Ty se asi divíš, že jsem tak šťastná, viď Servilie?“ zeptala se jí Livia Drusa.

„Ano, je to dost divné,“ řeklo dítě klidně.

Livia Drusa se naklonila přes stoleček, u něhož spolu seděly, a odhrnula dcerce z čela pramínek černých vlasů, prvně snad takto zaujata pohledem na miniaturní reprodukci své vlastní podoby. Zalétla myšlenkami do minulosti, do svého vlastního neutěšeného dětství.

„Když jsem byla tak velká, jako jsi teď ty,“ řekla Livia Drusa, „maminka si mě nikdy nevšimla. Za to mohl Řím. A já jsem přišla na to, že Řím takhle působí i na mě. Proto jsme se odstěhovaly na venkov. Proto tu budeme teď žít spolu samy, dokud se nevrátí tata. Jsem šťastná, Servilie, protože jsem konečně volná! Protože můžu na Řím zapomenout.“

„Já mám Řím radši,“ řekla Servilia a vyplázla jazýček na prostřené mísy. „Strýček Marcus má lepšího kuchaře.“

„Najdeme kuchaře, od něhož ti bude chutnat, jestli tě tohle trápí nejvíc. Je to ono?“

„Ne. Mně vadí ti řemeslníci, co tu pořád stavějí.“

„Nu, za měsíc, za dva budou pryč a bude tu klidněji. Zítra," – rozpomenula se, zavrtěla hlavou, usmála se – „ne, pozítří – půjdeme na procházku spolu."

„A proč ne zítra?" zeptala se Servilia. „Protože potřebuji ještě jeden den sama pro sebe."

Servilia se svezla ze židle. „Já jsem ospalá, mami. Můžu si už jít lehnout, prosím?"

*** * ***

A tak započal nejšťastnější rok v životě Livie Drusy, doba, kdy jediná věc, na níž záleželo, byla láska, a láska měla jméno Marcus Porcius Cato Salonianus – a ještě trochu jí zbývalo pro Servilii a Liliu.

Velice záhy dostaly jejich dny pevný řád – neboť Cato samozřejmě netrávíval na svém tuskulském statku příliš mnoho času – lépe řečeno nepobýval tam příliš často v minulosti, ještě než se setkal s Livii Drusou. Bylo třeba najít bezpečnější útočiště pro jejich schůzky, takové, kde by je nemohl náhodně zahlédnout procházející čeledín nebo pastevec, a kde by se také Livia Drusa mohla náležitě upravovat. Cato to vyřešil tak, že vykázal z chatky na samotě na svých pozemcích rodinu, která tam žila, a rozhlásil, že se tam bude uchylovat s knihou, kterou hodlá napsat. Kniha se stala omluvou pro všechno možné, zejména pro jeho častou nepřítomnost v Římě a pro to, aby se mohl vzdálit od své ženy; údajně tak chtěl tak jít ve stopách svého děda – dílo mělo být podrobným vylíčením života na římském venkově. Mělo zahrnout nejrůznější kouzla a zaříkávání, obřady, modlitby, pověry a náboženské zvyky, poté mělo popsat modenu zemědělské techniky a činnosti. Tento záměr nepřipadal nikomu v Římě vzhledem ke Catonově rodinnému původu nijak překvapující.

Kdykoli se mu podařilo zavítat do Tuscula, scházívali se ráno, vždy ve stejnou hodinu. Livia Drusa si tento čas vyhradila zcela pro své soukromí, jelikož děti tuto dobu trávily učením; rozcházeli se – byly to bolestné chvíle – v poledne. A ani když se ve ville objevil Marcus Livius Drusus, aby si ověřil, jak se jeho sestřičce daří a jak pokračují práce na úpravě usedlosti, Livia Drusa své „procházky" nepřerušila. Štěstí, prosté a nestrojené, z ní tak zářilo, že Drusus mohl sestře jen blahopřát k nápadu odstěhovat se na venkov; kdyby se byly na její tváři projevily známky nervozity nebo viny, byl by možná zpozorněl. Avšak k ničemu takovému nedošlo, považovala svůj vztah ke Catonovi za spravedlivý, čistý a náležitý – jaký si zasloužila ona sama i on.

Některé věci nebyly ovšem lehké, zejména z počátku. Pro Livii Drusu k nim náležel především podivný původ jejího milého. Už ji sice nezarážel tolik, jako když jí kdysi před lety Servilia Caepionis prvně vysvětlovala, kdo Cato vlastně je, ale jeho předkové ji přesto dráždili až dosud. Byla naštěstí natolik bystrá, aby to nedala najevo. Hledala raději způsob, jak o této věci hovořit, aniž měl Cato důvod, že na něho jakkoli shlíží – i když dívat se na něho spatra naprosto nedokázala. Och ne, ani shlížet ani zahlížet na něj nedokázala! Spíše to byla lítost, zakotvená v bezpečné hlubině jejího vlastního aristokratického původu; a také touha, aby i on se mohl podílet na této nejřímštější ze všech jistot.

Jeho dědečkem byl proslulý Marcus Porcius Cato Censorius. Porciové Priskové byli natolik vážení, že v době Catonova narození byli jako jezdci už po několik generací držiteli státního koně; třebaže však měli plné římské občanství a náleželi k jezdeckému stavu, žili většinou spíše v Tusculu než v Římě a nijak neusilovali o účast na veřejném životě.

Její milý, jak rychle zjistila, tento svůj původ naprosto nepovažoval za problematický a také jí to řekl.

„Celý ten mýtus má na svědomí dědečkova povaha – začal se vydávat za sedláčka, když se mu jako sedmnáctiletému důstojníčkovi, na počátku války s Hannibalem, posmíval jakýsi přejemnělý aristokrat. V té sedlácké póze se mu tak zalíbilo, že už pak od ní neustoupil – a my si myslíme, že dobře udělal, když už pro nic jiného, pak proto, že *noví lidé* přicházejí a odcházejí a jsou zapomenuti, ale kdo by mohl zapomenout, že existoval Cato Censorius?“

„Totéž by se ale dalo říci o Gaiovi Mariovi,“ odvážila se Livia Drusa ostýchavě namítnout.

Milý sebou trhl, jako by ho byla uštkla. *„Ten?* To je ovšem skutečný *homo novus* – a opravdový sedláček! Jenže můj dědeček měl *předky! Homo novus* byl jen v tom smyslu, že byl první z rodiny, kdo zasedal v senátě.“

„A jak můžeš vědět, že tvůj dědeček toho sedláka jen předstíral?“

„Z jeho soukromých dopisů. Máme je všechny uschovány.“

„Jak to? Cožpak je nemá v držení ta druhá větev tvého rodu? Měla by mít vlastně přednost, ne?“

„Kdo – Liciniové? O těch mi ani nemluv!“ řekl opovržlivě Cato. „Ne, bude to *naše* větev, Saloniové, která jasně zazáří, až budou příští historici psát dějiny Říma našich časů. My jsme skutečnými dědici Catona Censoria! My se nepotřebujeme nijak pitvořit, my ctíme Catona Censoria takového, jaký byl – velikého muže, Livie Druso!“

„Který ovšem ze sebe dělal sedláka.“

„Jistě! Byl drsný, otevřený, liboval si ve starých obyčejích, skutečný Říman to byl,“ vyprávěl s rozzářenýma očima Cato. „Víš, že pil stejné víno jako jeho otroci? Žádnou svou budovu nedovolil omítnout, ani usedlosti ani villy, nesnesl ve svém římském domě žádné čalounění, žádný šarlat, a nezaplatil za otroka víc jak šest tisíc sesterciů. My Saloniové jsme tuto jeho tradici převzali, my žijeme stejným způsobem.“

„Och ne!“ řekla Livia Drusa.

Zcela mu unikl její zděšený tón, byl příliš zaujat touhou vylíčit této malé Livijce, jak skvělý muž Cato Censorius byl. „Jak by to mohl být opravdický sedlák, když se stal nejlepším přítelem takového Valeria Flacca – a poté, *co* se přestěhoval do Říma, i nejlepším řečníkem a advokátem nejen své doby, ale všech dob? Až dodnes připouštějí i tak nadměrně cenění odborníci, jako třeba Crassus Orator a starý Mucius Scaevola augur, že ho nikdo nepřekonal ve využití aforismu nebo hyperboly! A podívej se jen na to, co napsal! Vynikající styl! Můj dědeček byl tak dokonale vzdělán a psal tak nádhernou latinou, že vůbec nepotřeboval tvořit nejprve koncepty!“

„Vidím, že si něco z toho budu muset přečíst,“ řekla Livia Drusa, už poněkud sušeji; její učitel kdysi usoudil, že Cato Censorius by byla četba pod její úroveň.

„Přečti!“ řekl Cato nadšeně, objal ji a přitáhl si ji mezi kolena. „Začni s jeho *Carmen de Moribus*, dozvíš se, jak hluboce morální člověk to byl a jak byl dokonale římský. Byl to ovšem první Porcius, který byl pojmenován Cato – až do té doby se Porciové nazývali Priscus – a nenapovídá ti to něco o starobylosti našeho rodu, když už jeho cognomen znělo *letitý?* Vždyť už dědovi mého dědečka připadla náhrada za *pět* státních koní, kteří pod ním postupně byli zabiti, když hájil Řím!“

„Jenomže já jsem neměla na mysli Prisky ani Catona, ale Saloniana. On byl keltiberský otrok, či snad ne? Kdežto ta druhá větev, ta urozenější, se může dovolávat svého původu přímo po urozené Licinii, a po třetí dceři velkého Aemilia Paula a nejstarší Scipionově Cornelii.“

Zamračil se; tento dotaz až příliš zaváněl liviánským snobstvím. Avšak Livia Drusa ho sledovala tak oddanýma, rozzářenýma očima a on ji tak nesmírně miloval! Nebylo její vinou, že toho zatím věděla tak málo o Porciích Catonech. Bylo na něm, aby to teď napravil.

„Jistě znáš tu historku o Catonovi Censoriovi a o Saloniovi," řekl a opřel si bradu o její rameno.

„Ne, neznám, *meum mel.* Pověz mi ji, prosím."

„Nu tedy, můj dědeček se až do svého dvaačtyřicátého roku neoženil. Tou dobou už měl za sebou úřad konsula, dobyl velkého vítězství v Zadní Hispánii a oslavil i triumf – ale hlavně, on *nebyl* ziskuchtivý, *víš? Nikdy* nepřijal podíl na kořisti, *nikdy* nestrčil do vlastního měšce peníze za prodej zajatců! *Všechno* to věnoval svým vojákům, a ještě jejich potomci ho za to dodnes milují a ctí," řekl Cato s takovou láskou k dědečkovi, že zapomněl pokračovat v příběhu.

Livia Drusa mu to připomněla. „Takže teprve ve věku dvaačtyřiceti let se oženil s urozenou Licinii."

„Správně. Měl s ní jedno dítě, syna Marka Liciniana, i když byl zřejmě Licinii velice oddán. Nevím, proč vlastně neměli dětí víc. Licinia ovšem zemřela, když bylo dědečkovi sedmasedmdesát. Po manželčině smrti si vybral do lože jednu z otrockých děveček z domu a podržel si ji natrvalo. Jeho syn Licinianus i synova žena, ta vysoce urozená dáma, o níž ses zmínila, s ním samozřejmě žili v jednom domě. A byli nesmírně pohoršeni tím, jak si počíná. Zdá se, že s tím nedělal žádné tajnosti a nechal tu otrokyni vládnout domácností, jako kdyby jí náležela. Brzy se o jejich rozhořčení dovídal celý Řím, neboť Marcus Licinianus i Aemilia Tertia to vykládali každému na potkání. O jejich zlobě tedy věděl kdekdo, až na Catona Censoria samotného. Jenomže i on se posléze doslechl, co o něm po městě roznášejí, ale namísto aby se jich zeptal, proč to neřekli především jemu, jednoho dne velice brzy zrána dědeček tu mladičkou otrokyni propustil, a aniž jim řekl, že už je děvče pryč z domu, vydal se na Forum."

„To je ale dost zvláštní!" řekla Livia Drusa.

Cato ponechal její slova bez poznámky a pokračoval. „Nu, a Cato Censorius měl v řadách klientů svého propuštěnce, Keltibera Salonia, jenž ještě jako otrok býval jedním z jeho písařů.

, Hej, Salonie!' zavolal na něj dědeček, když došel na Forum. ‚Už jsi našel nějakého manžela pro tu svou krásnou dceru?'

‚Zatím ještě ne, domine, , řekl Salonius, „ale ujišťuji tě, že až pro ni najdu vhodného muže, přivedu ti ho ukázat a požádám tě o tvůj úsudek a o tvůj souhlas.'

, Už nikoho nemusíš hledat, , povídal dědeček., Já už pro ni manžela mám – a je to někdo! Krásné jmění, pověst bez poskvrnky, z vynikající rodiny – vše, co si jen můžeš přát! Snad až na jednu věc – obávám se, že je už trochu v letech. Naprosto zdravý, to ano! Ale i ten nejshovívavější člověk by o něm asi nemohl říct nic jiného, než že je to velice starý dědek. ,

, Domine, pokud jsi ho vybral ty sám, co jiného mohu cítit než radost?' otázal se Salonius. , Má dcera se mi narodila, když jsem ještě byl tvým otrokem, i její matka byla tvou otrokyni. Když jsi mi nasadil na hlavu čapku svobody, byl jsi navíc tak laskav, že jsi dal svobodu i mé celé rodině. Ale má dcera stále ještě patří pod tvou pravomoc – stejně tak jako já i moje manželka i můj syn. Neměj strach, Salonia je hodné děvče. Provdá se za takového muže, jehož sis dal práci pro ni vyhledat, ať je mu kolik chce let.'

, Nu, to je báječné, Salonie!' zaburácel dědeček a plácl Salonia do zad., Je to ten samý dědek, co tu stojí před tebou!'"

Livia Drusa se ošila. „Ale to nebylo přece správné, měl snad říct, tentýž'," hlesla. „Myslela jsem, že Cato Censorius hovořil dokonalou latinou."

„*Mea vita, mea vita,* copak ty nemáš vůbec smysl pro humor?" otázal se jí vyjeveně Cato. „To přece patřilo k věci, on to schválně řekl tak lidově! Salonius byl samozřejmě dočista ohromen. Nemohl uvěřit, že mu jeho bývalý pán skutečně nabídl, aby se jeho dcera přivdala do urozeného domu, za muže, jenž se mohl pochlubit tím, že v životě oslavil triumf a že zastával úřad censora."

„To se ani nedivím, že byl ohromen," pravila Livia Drusa.

Cato spěchal dál. „Dědeček Salonia ujistil, že to myslí naprosto vážně, přivedli tu dívku, Salonii, a vzápětí s ní dědeček uzavřel sňatek, neboť den tomu byl příznivý.

Ale když se o tom za hodinu za dvě dozvěděl Marcus Licinianus – zpráva o tom se přímo rozletěla Římem – shromáždil skupinku svých přátel a sborem se vydali za Catonem Censoriem.

„Je to snad pro náš nesouhlas s tvým poměrem s onou otrokyní, že jsi zneuctil náš dům ještě víc – tím žes mě obdařil takovou macechou?" zeptal se ho velice rozezlený Licinianus.

‚Kterak bych tě mohl zneuctít, můj synu, když jen dokazuji, jak silný muž jsem, když mohu ještě ve svém věku plodit další syny? zeptal se můj dědeček se vší důstojností. ‚Chtěl bys na mně snad, abych se oženil s nějakou aristokratkou, teď když už mám blíž k osmdesátce než k sedmdesátce? Takový svazek by byl věru nenáležitý. Ale tím, že si beru dceru svého propuštěnce, uzavírám sňatek přiměřený mému věku i mým potřebám. ,"

„To bylo opravdu zvláštní jednání!" řekla Livia Drusa. „Udělal to asi proto, aby potrápil Liciniana a Aemilii Tertii, že?"

„My Salonianové si to alespoň myslíme," kývl Cato.

„A všichni pak žili dál pod jednou střechou?"

„Jistě. Marcus Licinianus zemřel zanedlouho nato – lidé se většinou domnívali, že mu puklo srdce. A Aemilia Tertia pak zůstala v domě se svým tchánem a jeho novou manželkou, Salonií, a podle mého si takový osud plně zasloužila. Její otec už nežil, takže domů se vrátit nemohla."

„A Salonia byla zřejmě matkou tvého otce," řekla Livia Drusa.

„Ano, tak to bylo," řekl Cato Salonianus.

„Ale netrápí tě, že jsi vnuk ženy, která se narodila jako *otrokyně?*"

Cato zamrkal. „Proč by mě to mělo trápit?" zeptal se. „Všichni jsme přece museli odněkud začít! A jak se zdá, censoři plně souhlasili s názorem mého děda, Catona Censoria, který prohlásil, že jeho krev je natolik urozená, aby posvětila krev jakékoli otrokyně. Nikdy se nepokusili vykázat Saloniany ze senátu. Salonius pocházel z velmi dobré galské rodiny. Kdyby býval rodem Řek – ne, takového něco by ovšem byl dědeček nikdy neprovedl. On Řeky přímo nenáviděl."

„A co ty, tys dal své statky omítnout?" otázala se Livia Drusa a přitiskla se bokem ke Catonovi.

„Samozřejmě že ne," odpověděl a dech se mu zrychlil.

„Takže teď už vím, proč spolu musíme pít tak mizerné víno."

„*Tace,* Livia Drusa!" řekl Cato a obrátil ji k sobě.

* * *

Když milenci prožívají lásku tak nezměrnou, že ji považují za zcela dokonalou, dopouštějí se zpravidla indiskrecí, prořeknou se neopatrně a jsou posléze odhaleni; avšak Livia Drusa a Cato Salonianus udrželi svůj vztah mimořádně dobře utajen. Kdyby byl probíhal v Římě, byly by se věci měly samozřejmě docela jinak; ale Tusculum si ve své šťastné dřímotě ani nepovšimlo pikantní historie, která se mu odvíjela přímo před nosem.

Během čtyř týdnů už Livia Drusa věděla, že je v jiném stavu, a bylo jí také jasné, že to není Caepionovo dítě. Právě v den, kdy Caepio odjížděl z Říma, dostala menses. Za čtrnáct dní nato už spočívala v objetí Marka Porcia Catona Saloniana; a když pak nadešel čas, menses se nedostavily. Za obou předchozích těhotenství poznala i veškeré ostatní příznaky gravidity a nyní je všechny znovu zakoušela. Čekala dítě svého milence, Catona, nikoli dítě svého manžela, Caepiona.

Zaujala k tomu filozofický postoj a rozhodla se svůj stav nijak netajit, spoléhala na to, že jí ochrání těsná návaznost styku s Caepionem na dobu početí s Catonem. Co kdyby byla neotěhotněla hned? Och, na to bylo lépe nepomyslet!

Drusa zpráva docela potěšila, stejně tak Servilii Caepionis; Lilia se těšila, že s bratříčkem bude náramná legrace, jen Servilia se chovala ještě o stupínek upjatěji než jindy.

Bylo samozřejmě třeba o tom říci i Catonovi – jenomže co všechno, a co přesně? Na řadu přišla Liviina chladná hlava; posadila se a uvažovala. Jestli to bude chlapec, bylo by hrozné Catonovi to dítě upřít. A přece…, přece jen… Dítě se určitě narodí dřív, než se Caepio vrátí, a celý svět se bude domnívat, že je jeho. A jestliže to skutečně *bude* chlapec, stane se – pokud ponese jméno Quintus Servilius Caepio – dědicem všeho toloského zlata. Patnácti tisíc talentů zlata. Bude to nejbohatší muž Říma, ponese slavné jméno. Daleko slavnější, než Cato Salonianus.

„Budu mít dítě, Marku Porcie," řekla Catonovi, když se příště sešli v chýši o dvou místnostech, kterou si navykla považovat za svůj skutečný domov.

Upřeně se na ni zahleděl, spíše polekán než rozradován. „Je moje, anebo tvého manžela?" otázal se.

„To nevím," řekla Livia Drusa. „Skutečně to nevím. A nebudu to asi vědět, dokud se chlapec nenarodí."

„Chlapec?"

„Je to chlapec."

Cato se opřel o čelo lůžka, zavřel oči a sevřel své úhledné rty. „Je můj," řekl.

„To já nevím," odpověděla.

„Takže necháš ostatní v přesvědčení, že patří tvému manželovi."

„Nevidím, jaké jiné východisko bych měla."

Otevřel oči, obrátil se k ní a zadíval se jí se smutkem do tváře. „Já vím, že jinou volbu nemáš. Nemohu si dovolit vzít si tě, i kdyby tys měla možnost se rozvést. Což neuděláš, pokud by se tvůj manžel nevrátil domů dřív, než předpokládáš. Je v tom sudba. Bohové se teď smějí z plna hrdla."

„Ať se smějí! Nakonec jsme to my, muži a ženy, kdo vyhrává, a ne bohové," řekla a pozdvihla se na lůžku, aby ho mohla políbit. „Miluju tě, Marku Porcie. A doufám, že je tvůj."

„Já doufám, že ne," řekl Cato.

* * *

Ani v jiném stavu nezměnila Livia Drusa svůj pravidelný denní rozvrh; každé ráno vycházela na procházku a Cato Salonianus trávil na dědově starodávné usedlosti poblíž Tuscula víc času než kdy předtím. Milovali se vášnivě, nijak nebrali ohled na plod schoulený v jejím lůně, neboť Livia Drusa trvala na tom – pokud začal Cato projevovat nějakou zdrženlivost – že taková láska jejímu děťátku uškodit nemůže.

„Pořád ještě máš radši Řím než Tusculum?“ otázala se své dcerky Servilie jednoho idylického dne v pozdním říjnu.

„Určitě,“ řekla Servilia, která se v uplynulých měsících projevila jako nemalý výchovný oříšek, nedala se s matkou sama od sebe do řeči a na její oslovení odpovídala tak jednoslabičně, že se společné večeře odbývaly prakticky jako Liviin monolog. „A proč, Servilie?“

Servilia si prohlížela matčino břicho, teď už značně zvětšené. „Protože jsou tam dobří lékaři a porodní báby,“ řekla.

„O malého neměj strach!“ zvolala Livia Drusa a rozesmála se. „Ten je tam náramně spokojený. A až přijde jeho čas, nebude nám dělat žádné potíže. Dřív jak za měsíc to nebude.“

„Proč pořád říkáš ‚on’, mami?“

„Protože vím, že to bude kluk.“

„To neví nikdo, dokud se to děťátko nenarodí.“

„Ty jsi můj malý pochybovač,“ řekla Livia Drusa pobaveně. „Věděla jsem, že budeš holčička, a věděla jsem, že Lilia bude holčička. Proč bych neměla mít pravdu i tentokrát? Je jiný a jinak si se mnou taky povídá.“

„Copak on si s tebou povídá?“

„To víš, že ano. Vy jste si se mnou taky povídaly, když jsem vás nosila v bříšku.“

Oplátkou byl Livii Druse posměšný pohled. „Vážně, mami, ty jsi nějaká divná! A čím dál tím divnější. Jak si s tebou může to děťátko zevnitř povídat, když malé děti neumí mluvit ještě skoro celý rok potom, co už jsou na světě?“

„Ty jsi zrovna taková jako tatínek,“ řekla Livia Drusa a zaškaredila se na ni.

„Takže ty nemáš *tatu* ráda! Já jsem si to myslela, že nemáš,“ řekla Servilia spíše jako postřeh než jako výtku.

Bylo jí sedm, je už dost velká na to, aby snesla i tvrdší životní fakta. Och ne, ne že by měla být vedena tak, aby se proti otci nějak stavěla, ale… Nebylo by krásné, kdyby v tomhle svém nejstarším děvčátku našla přítelkyni?

„Ne,“ řekla Livia Drusa uvážlivě, „nemám *tatu* ráda. Chceš vědět proč?“

Servilia jen potrhla ramínky. „Ty mi to stejně povíš, ať chci nebo nechci.“

„No, a ty ho *máš* ráda?“

„Ano, ano, mám! On je ten nejlepší na světě!“

„Aha… Pak ti tedy musím říct, proč ho já ráda nemám. Kdybych ti o tom neřekla, tak bys mi měla za zlé, že je to tak. Mám pro to dobré důvody.“

„To si ty určitě myslíš.“

„Miláčku, já jsem se za *tatu* vůbec nechtěla provdat. Donutil mě k tomu tvůj strýček Marcus. A to není moc dobrý začátek.“

„Muselas mít přece možnost si vybrat,“ řekl Servilia.

„Vůbec ne. Málokdy má žena možnost si vybírat.“

„Tak ses měla smířit s tím, že strýček Marcus tomu rozumí líp než ty. Mně se na tom, jak ti vybral manžela, nezdá vůbec nic špatného," pravila sedmiletá soudkyně.

„Ach ty můj miláčku!" Livia Drusa se na dcerku zadívala pohledem plným beznaděje. „Servilie, člověk si nemůže poručit, koho chce mít rád, a koho ne. Je to už tak, já *tatu* ráda nemám. Neměla jsem ho ráda ani jako malá holčička, když jsem byla velká jako teď ty. Ale naši otcové ujednali, že se jednou vezmeme, a strýček Marcus v tom pak tedy neviděl nic špatného. Nedokázala jsem ho přesvědčit, že nedostatek lásky sice manželství ohrozit nemůže, ale odpor jednoho proti druhému ho ničí od samého začátku."

„Já myslím, že jsi hloupá," řekla Servilia opovržlivě.

Paličák jeden, ulevila si v duchu Livia Drusa. „Manželství je taková vysloveně intimní záležitost, má milá. Když jeden z manželů nemá rád toho druhého, nese to s sebou hrozné břemeno. Manželé se jeden druhého velice důvěrně dotýkají. A když někoho nemáš ráda, nechceš ani, aby se tě důvěrně dotýkal. Dokážeš pochopit alespoň *tohle?*"

„Já nechci, aby na mě vůbec někdo sahal," řekla Servilia.

Její matka se jen usmála. „To se časem může proměnit, jak doufám! Ale já jsem se zkrátka musela provdat za člověka, od něhož mi byl každý dotek nepříjemný. Za člověka, kterého jsem nikdy nemilovala. A nemiluju. A přece se pak nějaký takový pocit nakonec v tobě vyvine, víš? Mám ráda tebe a mám ráda Liliu! Jakpak bych tedy nemohla mít alespoň trošku taky ráda *tatu*, když se přičinil o to, abyste přišly na svět vy, ty a Lilia?"

Po Serviliině tváři se rozhostil výraz nechuti. „Ty jsi vážně hloupá, mami! Nejdřív řekneš, že *tatu* nemiluješ, a pak zase říkáš, že ho máš ráda. To je přece nesmysl!"

„Ba ne, to je velice lidské, Servilie. Milovat a mít rád jsou dva docela různé city."

„Nu, až mi *tata* vybere někoho za manžela, budu ho mít ráda i milovat," oznámila jí Servilia tónem naprosté převahy.

„Doufám, že ti dá čas za pravdu," řekla Livia Drusa a pokusila se ubrat této nepříliš milé rozmluvě její hroty. „Já jsem teď velice šťastná. A víš proč?"

Černovlasá hlavička se naklonila ke straně, Servilia zauvažovala a pak současně kývla i zavrtěla hlavou. „Vím proč, ale nevím, jestli bys měla být z toho šťastná. Ty jsi šťastná z toho, že teď bydlíme v tomhle hrozném domě a že čekáš děťátko." V černých očích jí zasvítilo. „A… taky si myslím, že máš nějakého přítele."

Tváří Livie Drusy kmitl výraz děsivého úleku, tak životný a hrůzný, že se děvče zachvělo náhlým vzrušením, překvapením; ta střela nebyla vůbec míněna vážně, byl to jen instinktivní projev plynoucí z jejího vlastního pocitu opuštěnosti, z toho, že ona sama nikde žádného přítele ani přítelkyni nemá.

„To víš, že mám přítele!" zvolala její matka a otrnulo jí. Usmála se. „Povídá si se mnou, tady v bříšku."

„*Můj* přítel to tedy nebude," řekla Servilia.

„Ach Servilie, takové věci ani neříkej! Uvidíš, že to bude ten nejlepší přítel, jakého kdy budeš mít – bratři takoví přátelé prostě jsou, to mi věř!"

„Strýček Marcus je tvůj bratr, ale přinutil tě, aby sis vzala mého *tatu*, i když jsi ho nechtěla."

„To je sice pravda, ale tím nepřestává být mým přítelem. Bratři a sestry vyrůstají společně. Znají se navzájem líp, než je kdy může poznat někdo jiný, a proto se taky naučí mít jeden druhého rádi," pravila Livia Drusa vřele.

„Nemůžeš se přece naučit mít ráda někoho, kdo je ti protivný."

„Vidíš, a v tom nemáš pravdu. Můžeš, když se o to upřímně snažíš.“

Servilia nezpůsobně vyprskla. „Tak proč ty ses upřímně neučila mít ráda mého *tatu?*“

„To ale není můj bratr!“ vykřikla Livia Drusa a nevěděla už kudy kam. Proč jen je to dítě tak vzdorovité? Proč si přímo libuje v tom odporu, v té zarytosti?

Protože, odpovídala sama sobě, je to dítě svého otce. Och, je to celý on! Jenomže chytřejší. A lstivější.

Ale řekla jen: „P*orcella*, já chci jen jedno, abys byla šťastná. A slibuju ti, že nikdy nedovolím, aby tě táta provdal za někoho, kdo by ti byl takhle protivný.“

„Třeba u toho nebudeš, až já se budu vdávat,“ prohlásilo dítě.

„Proč bych u toho neměla být?“

„Nu, tvoje maminka u toho taky nebyla, že ne?“

„Moje maminka – to je docela jiný případ,“ řekla Livia Drusa s lítosti v očích. „Ale ona přece neumřela, to asi víš.“

„Samozřejmě že *tohle* vím. Bydlí u strýčka Mamerka, jenomže my s ní nemluvíme. Je to prostopášná ženská.“

„Kdopak ti takovouhle věc řekl?“

„*Tata.*“

„Vždyť ty ani nevíš, co to prostopášná ženská je!“

„Vím to náhodou moc dobře! Je to ženská, která zapomněla, že je patricijka.“

Livia Drusa potlačila úsměv. „To je opravdu zajímavá definice, Servilie. Co myslíš, můžeš ty někdy zapomenout, že jsi patricijka?“

„Nikdy!“ prohlásila holčička opovržlivě. „Až vyrostu, budu taková, jak si to můj *tata* přeje.“

„Nevěděla jsem, že si s *tatou* toho tolik vyprávíte!“

„Povídáme si spolu pořád,“ lhala Servilia tak přesvědčivě, že ani její matka tu lež neprohlédla. Oba rodiče malou Servilii ignorovali, a tak se děvčátko už v útlém věku přimklo v duchu k otci, neboť se jí zdál silnější a důležitější než Livia Drusa. Vysnila si důvěrný vztah k němu, tak důvěrný, že už zdravý rozum říkal, že k něčemu takovému nikdy nemohlo dojít; její otec si přece přál chlapce, dcery mu byly jen na obtíž, chtěl syna. Jak tohle všechno věděla? Protože slídila sem a tam po domě strýčka Marka jako duch, sledovala ze skrytých koutků, kdo co říká, a zaslechla mnohé, co slyšet neměla. A jak se Servilii zdálo, byl to její otec, kdo hovořil jako skutečný Říman, a ne její strýc Marcus – a dokonce už ne ta italická mrcha Silo. Zoufale otce postrádala a obávala se teď nevyhnutelného – že když se její matce narodí chlapec, bude po veškerých nadějích, že by se někdy mohla stát otcovým nejmilejším dítětem.

„Nu, Servilie,“ řekla Livia Drusa úsečně, „já jsem ráda, že máš *tatu* ráda. Ale až se vrátí domů a až si spolu zase budete o všem vyprávět, budeš muset ukázat, že už jsi velká holka. To, co jsem ti prve řekla – že je mi protivný – zůstane tajemstvím. Jen mezi námi dvěma.“

„A proč? Copak on to už dávno neví?“

Livia Drusa se udiveně zarazila, zamračila se. „Nu ale, když si toho s tatínkem spolu tolik navyprávíte, tak určitě víš, že nemá ani ponětí, že je mi protivný. Víš, *tata* není zrovna ten nejvnímavější člověk. Kdyby byl jen o něco málo citlivější, tak by mi možná ani nezačal být protivný.“

„Víš, my se o tobě stejně nikdy nebavíme, to by byla škoda času,“ řekla Servilia pohrdavě. „Mluvíme spolu o důležitých věcech.“

„Na sedmiletou holku víš až moc dobře, jak lidem ubližovat.“

„*Tatovi* já bych neublížila nikdy," prohlásila sedmiletá holka.

„To je od tebe hezké! Pamatuj si ale, co jsem ti teď řekla. To, co jsem ti vysvětlila – anebo co jsem se ti alespoň pokusila vysvětlit – je naše tajemství. Svěřila jsem se ti s důvěrou, a já věřím, že tuhle důvěru budeš taky respektovat – tak jako by to udělala každá římská patricijka."

*** * ***

Když byli v dubnu Lucius Valerius Flaccus a Marcus Antonius Orator zvoleni censory, přispěchal do Drusova domu vzrušený Quintus Poppaedius Silo.

„Och, to je báječný pocit, že si můžeme promluvit bez Quinta Servilia někde za zadkem!" ušklíbl se Silo; netajil se nikdy s antipatiemi vůči Caepionovi zrovna tak, jako Caepio neskrýval svůj odpor vůči Silonovi.

Drusus to chápal – ba v nitru se Silonem tajně souhlasil, třebaže mu rodinná loajalita nedovolila, aby to přiznal – a přešel poznámku mlčky. „Co tě tak rozpálilo?"

„Naši noví censoři! Chystají nejúplnější sčítání lidu, jaké se kdy konalo, a navíc chtějí provést změny i ve způsobu, jakým bude provedeno." Silo pozdvihl nadšeně obě ruce až nad hlavu. „Och Marku Livie, ty nemáš vůbec ponětí, jak pesimisticky jsem už pohlížel na situaci Italiků! Už jsem doopravdy neviděl jinou cestu z našich problémů než odštěpení a válku."

Bylo to prvně, co se Drusus o Silonových obavách doslechl, vzpřímil se na židli a ulekaně se na Silona zahleděl. „Odštěpem? Válku?" otázal se. „Quinte Poppaedie, jak jen něco takového můžeš vůbec *vyslovit?* Vždyť situace Italiků se dá vyřešit pokojnou cestou – a já sám pro to dělám všechno, co mohu!"

„Já vím, že se o to zasazuješ, příteli, a věř mi, že odštěpem ani válku si zdaleka nepřeji. Itálie tuhle cestu nemůže potřebovat a Řím také ne. Cena za ni v životech i v penězích by byla tak velká, že by obě strany ochromila na celá další desetiletí, bez ohledu na to, kdo by zvítězil. V občanské válce není kořist ani žádné jiné zisky."

„Raději ani nepomyslet!"

Silo v křesle poposedl, opřel se lokty o Drusův stůl a dychtivě se předklonil. „To jsi dobře řekl. Já na to raději ani nemyslím! Protože jsem najednou uviděl způsob, jak přiznat občanská práva dostatečnému počtu Italiků, aby se na nás Řím začal dívat docela jinak."

„Máš na mysli hromadné přiznání práv všem?"

„Ne všem, to je neproveditelné. Ale přiznání v takovém rozsahu, že jakmile by to bylo provedeno, muselo by všeobecné přiznání práv nutně následovat."

„A jak?" otázal se Drusus s pocitem, že byl trochu zaskočen; vždycky se domníval, že má před Silonem předstih ve svých úvahách o udělení plného občanství Italikům; a teď by se najednou ukázalo, že to bylo předčasné sebeuspokojení?

„Nu, jak víš, censoři se odjakživa starali spíš o to, kdo a co žije v Římě samém, než o to ostatní. Na venkově a v provinciích bylo sčítání prováděno všelijak a jen na základě dobrovolnosti. Venkovan, který se chtěl dát do seznamů zapsat, musel dojít za *duumviry* své obce nebo města anebo se vydat do nejbližší osady s městskými právy. V provinciích se musel dostavit ke správci, což všechno znamenalo mnoho cestování a putování. Těm, kdo byli pořádní, za to ta cesta stála. A ti, kterým na tom příliš nesešlo, si řekli, že půjdou příště, anebo prostě důvěřovali sčítacím úředníkům, že jejich jména přepíší ze starých seznamů na nové – což se také většinou dálo."

„To já dobře vím," namítl mírně Drusus.

„Nevadí, myslím, že je třeba to zopakovat. Naši noví censoři, Marku Livie, jsou divný párek. Mně osobně Antonius Orator nikdy nepřipadal nějak obzvlášť schopný, ovšem když člověk uváží, jaké tažení zorganizoval proti těm pirátům, tak v něm něco přece jen být musí. A pokud jde o Lucia Valena, Mariova kněze a konsulára, nepamatuji si o něm nic než tu hrůzu, co natropil kolem Saturnina v onom roce, kdy byl Gaius Marius nemocen a nemohl vykonávat úřad. Říká se ale, že se nikdo nerodí bez nějakého nadání! A teď se ukazuje, že i ten Lucius Valerius má nějaký talent – řekněme organizační. Prošel jsem dnes ráno Collinskou bránou a přecházel jsem dolní část Fora, když se tam objevil Lucius Valerius." Silo doširoka rozevřel své přízračně žluté oči a divadelně zalapal po dechu. „Představ si mé překvapení, když on mě sám pozdravil a zeptal se mě, jestli bych pro něho neměl chvilku času! *Mě,* Italika! Samozřejmě že jsem řekl, že jsem mu plně k službám. Ukázalo se, že by ode mne chtěl, abych mu doporučil nějaké Marsy, kteří jsou římskými občany a kteří by byli ochotni provést sčítání římských občanů a mužů s latinským právem na území Marsů. Tvářil jsem se nechápavě, a tak jsem z něho nakonec vypáčil, oč vlastně jde. Oni – to jest on a Antonius Orator – mají v úmyslu vytvořit speciální štáb mužů, které nazývají sčítacími úředníky, a rozeslat je koncem letošního roku po celé Itálii a do Italské Galie, aby provedli sčítání ve venkovských okrscích. Podle Lucia Valeria se vaši noví censoři obávají, že dosavadní systém, tak jak byl až dosud praktikován, pomíjí celou velkou skupinu občanů na venkově a Latinů, kteří se prostě neobtěžují dostavit se k zapsání. Co ty si o tom myslíš?"

„A co bych si o tom měl myslet?" otázal se nechápavě Drusus.

„Především to svědčí o dosti přesné úvaze, Marku Livie."

„To určitě! Téměř obchodnicky jasné. Ale kde to má jakou výhodu, nad níž tak radostně vrtíš chvostem?"

„Milý Druse, pokud budeme my Italikové mít možnost stát se těmito takzvanými sčítacími úředníky, budeme schopni i docílit, aby bylo zapsáno velké množství Italiků, kteří si už dávno zasluhují římské občanství! Žádnou chamraď, ale muže, kteří se měli stát římskými občany už před mnoha a mnoha lety," tvrdil Silo naléhavě.

„Ale to přece udělat nemůžeš," řekl Drusus a zbrunátněl v tváři. „To by bylo nečestné a protiprávní!"

„Z morálního hlediska je to naprosto oprávněné!"

„Tady nejde o morálku, Quinte Poppaedie. Rozhodující je právní stránka věci. Každý muž neprávem zapsaný do seznamu římských občanů by se ocitl mimo zákon. K tomu bych nemohl nečinně přihlížet, a ty bys taky neměl. Ne, už ani slovo o tom! Promysli si to a uvidíš, že mám pravdu," řekl Drusus pevně.

Silo chvíli sledoval přítelovu tvář a pak pozdvihl paže v gestu beznaděje. „Och, mor na tebe, Marku Livie! Mohlo to být tak *snadné!"*

„A zrovna tak snadné by bylo takový podvod zjistit, hned jak by byl spáchán. Kdybys takové muže neoprávněně zapsal do seznamů, vystavil bys je plnému dopadu římského práva – byli by zbičováni, jejich jména by byla zapsána na černou listinu a byly *by jim* uloženy těžké pokuty," pravil Drusus.

Silo si povzdychl, pak pokrčil rameny. „Nu dobrá, máš asi pravdu," řekl vzdorovitě. „Ale nápad to byl dobrý."

„Ne, byl to špatný nápad." A z tohoto stanoviska nebyl Marcus Livius ochoten ustoupit.

Silo už pak o tom nepromluvil ani slovo, ale když dům – nyní mnohem prázdnější – s nastupující nocí utichl, bezděčně si vzal příklad z nepřítomné Livie Drusy a šel se posadit k zábradlí na lodžii.

Nenapadlo ho před chvílí, že Drusus nemůže vidět věci jeho očima; kdyby si to byl včas uvědomil, nebyl by se mu se svým nápadem vůbec svěřoval. Snad právě tohle, říkal si zarmouceně, je jeden z důvodů, proč tolik Římanů říká, že my Italikové se nikdy Římany stát nedokážeme. Ani já sám jsem nepochopil, co se vlastně odehrává v Drusově hlavě.

Jeho postavení bylo teď nezáviděníhodné, neboť už prozradil své úmysly; chápal, že na Drusovo mlčení se spolehnout nemůže. Půjde ráno Drusus za Luciem Valeriem Flaccem a za Markem Antoniem Oratorem říci jim, co se dozvěděl?

Měl jedinou možnost, vyčkat, co bude. A musí vynaložit všechny síly – velice obezřetně a citlivě ovšem – aby Drusa přesvědčil, že slova, která tu padla, byla jen okamžitý nápad, jenž se zrodil za té krátké cesty mezi Forem a ostrohem vybíhajícím ze svahu Palatinu, plácnutí, které nestojí za to, aby si jím člověk kazil spánek.

Neměl totiž v úmyslu tento plán opustit. Jeho jednoduchost a jeho možné výsledky jen zvyšovaly jeho přitažlivost. Censoři přece očekávají, že ze sčítání vzejde mnohonásobný přírůstek občanů! Proč by tedy měli nějak přezkoumávat výraznější nárůst ve venkovských okrscích? Bude třeba zajet okamžitě do Boviana za Samnitem Gaiem Papiem Mutilem a potom budou muset oba obejet všechny ostatní vůdce italických kmenů. V okamžiku, kdy censoři začnou vyhledávat muže pro svou malou armádu sčítacích úředníků, budou muset být vůdci italických spojenců připraveni k akci. Připraveni uplatit úředníky, nasadit do těchto funkcí lidi ochotné tajně pracovat pro věc Italiků, pozměňovat všechny dostupné svitky seznamů, připisovat do nich. Do materiálů z Říma samého zasahovat nebude moci, ani se mu příliš nechtělo. O Italiky, kteří žijí v Římě a nejsou římskými občany, nebylo příliš co stát; opustili zem svých otců, aby raději žili v chudobě – anebo v přepychu a bohatství – uvnitř velké metropole, dali se už svést a nebylo pro ně návratu.

Seděl na lodžii dlouho do noci, hlavou se mu honily myšlenky na cesty a prostředky, jak dosáhnout konečného cíle – rovnosti pro každého muže v Itálii.

A ráno se vydal vymazat následky své indiskrece z Drusovy mysli, přiměřeně kajícně, ale přesto zvesela, jako by mu ani v nejmenším nevadilo, že mu Drusus musel pomáhat najít cestu ven z jeho omylů.

„Zbloudil jsem trochu," řekl Drusovi lehkým tónem. „Vyspal jsem se na to a vidím teď, že jsi měl naprostou pravdu."

„V pořádku!" usmál se Drusus.

Quintus Servilius Caepio se vrátil domů až na podzim následujícího roku, po cestě, která ho vedla ze Smyrny v provincii Asia nejprve do Italské Galie, pak do Utiky v provincii Africa, do Gad v Zadní Hispánii a posléze zpátky do Italské Galie. V jeho stopě vzkvétalo nové podnikání, on naproti tomu z těchto investic získával ještě více pro sebe. A zvolna, zvolna se toloské zlato proměňovalo v jiné hodnoty; v obrovské pásy úrodných pozemků podél břehů řeky Baetis v Zadní Hispánii, v obytné domy v Gadech, v Utice, v Cordubě, v Hispale, ve Starém i Novém Kartágu, v Cirtě, Nemausu, Arelate a v každém větším městě v Italské Galii a na

italském poloostrově; k uhlířským a hutnickým městečkům, která založil v Italské Galii, přibyla další s textilní výrobou; a kdekoli se vyskytovala bohatá půda na prodej, Quintus Servilius Caepio ji všechnu skupoval. Používal přitom raději italických bank než římských, a také italických společností namísto společností sídlících v Římě. A nic ze svého bohatství neponechal v římské Malé Asii.

Do domu Marka Livia Drusa dorazil bez předchozího ohlášení. V důsledku toho shledal, že tam není ani jeho žena, ani jeho dcerky.

„A kde jsou?“ vyptával se své sestry.

„Tam, kde jsi jim dovolil bydlet,“ řekla udivená Servilia Caepionis.

„Co tím myslíš, že jsem jim něco dovolil?“

„Stále ještě žijí v tuskulském statku Marka Livia,“ řekla a přála si, aby už byl doma Drusus.

„A proč, pro všechno na světě, žijí zrovna tam?“

„Aby měli klid a pokoj.“ Servilia Caepionis si položila dlaň na čelo. „Och můj milý, asi jsem něco popletla! Ale Marcus Livius mi říkal, že ty jsi s tím souhlasil.“

„K ničemu takovému jsem souhlas nedal,“ řekl Caepio rozzlobeně. „Byl jsem půldruhého roku pryč, vrátím se domů, čekám, že mě tu uvítá manželka a děti, a zjistím, že jsou pryč! To je přece směšné! Co v tom Tusculu dělají?“

Jedna z ctností, kterou se Serviliové Caepionové holedbali nejvíc, byla sexuální zdrženlivost spojená s manželskou věrností; celou tu dobu, co byl Caepio na cestách, nebyl s žádnou ženou. Takže čím blíže byl Římu, tím žádostivěji dychtil po své manželce.

„Livia Drusa byla už unavená Římem a odebrala se žít ve ville, kterou má Livius Drusus v Tusculu,“ řekla Servilia Caepionis a srdce se jí rozbušilo. „Já jsem se vážně domnívala, žes k tomu dal svolení! Ale tak či tak, Livii Druse to nijak neublížilo. Nikdy předtím ještě nevypadala tak dobře. A tak šťastná.“ Usmála se na svého jediného bratra. „Máš synáčka, Quinte Servilie. Narodil se minulý prosinec, o kalendách.“

To ovšem byla skutečně dobrá zpráva, ale ani ta nerozptýlila Caepionovo rozhořčení nad tím, že tu ženu není a že bude muset své ukojení ještě odložit.

„Pošli někoho pro ně, ať se sem hned vrátí,“ řekl.

Drusus přišel zanedlouho poté a našel ve své pracovně švagra, jak tam strnule sedí, ani knihu neměl v ruce, nic na mysli kromě Liviina provinění.

„Co to má všechno znamenat, co je s Livií Drusou?“ obořil se na Drusa, jakmile švagr vkročil do místnosti, pominul podávanou ruku a vyhnul se bratrskému přivítání polibkem.

Drusus, varován už svou ženou, to přešel s klidem, obešel prostě stůl a posadil se.

„Livia Drusa se odstěhovala na můj statek v Tusculu, poté co jsi odejel,“ řekl Drusus. „Na tom není nic nenáležitého, Quinte Servilie. Město ji unavovalo, to je všechno. Zcela určitě jí ten pobyt prospěl, cítí se velice dobře. A ty máš syna.“

„Moje sestra mi řekla, že měla dojem, jako bych byl k tomu přestěhování dal souhlas,“ řekl Caepio a odfrkl si. „Tak nic takového jsem já zcela určitě neudělal.“

„Ano, Livia Drusa řekla, že jsi dal svůj souhlas,“ řekl Drusus nijak nevyveden z míry. „Ale to je vedlejší. Jsem přesvědčen, že na to pomyslela, teprve když ty jsi byl už pryč, a zjednodušila si to tím, že nám řekla, že jsi souhlasil. Až se s ní uvidíš, pochopíš asi, že udělala to nejlepší, co mohla. Její tělesné i duševní zdraví je v tom nejlepším stavu, v jakém jsem ji kdy zažil. Je to jasné, život na venkově jí prostě svědčí.“

„Bude si to muset odpykat.“

Drusus pozvedl hrotité obočí. „Do toho, Quinte Caepione, mně nic není. A nechci o tom nic vědět. Co ale chci vědět, je, kdy odjedeš.“

*** * ***

Když toho dne k večeru dorazila do Drusovy villy doprovodná skupina sloužících, byla Livia Drusa doma a všechny je přivítala. Nedala najevo žádný úlek, kývla jen a řekla, že nazítří v poledne bude připravena odcestovat zpátky do Říma; pak si povolala Mopsa a dala mu potřebné pokyny.

Starobylý tuskulský statek se už teď podobal spíše venkovské ville, byl dovybaven peristylovou zahradou a veškerým hygienickým zařízením; Livia Drusa spěchala jeho přívětivými prostorami do svého obývacího pokoje, zavřela dveře i okenice, vrhla se na lehátko a rozplakala se. Všemu je konec; Quintus Servilius je zpátky doma, a být doma znamenalo pro Quinta Servilia být ve městě. Nikdy už nedostane svolení, aby se do Tuscula třeba jen na skok podívala. Teď už asi ví, že zalhala o jeho souhlasu přestěhovat se sem – a už to, vzhledem k jeho povaze, bude znamenat, že jí navěky zakáže sem třeba jen na skok zavítat.

Cato Salonianus nebyl přítomen ve své venkovské ville, neboť senát v Římě pilně zasedal; bylo tomu už několik týdnů, co ho Livia Drusa viděla naposledy. Když se vyplakala, usedla ke svému pracovnímu stolu, vytáhla list papíru, našla si pero a inkoust a napsala mu dopis.

Můj manžel je zpátky doma, poslal pro mne. Až budeš tenhle dopis číst, budu už zase zpátky mezi stěnami bratrova domu v Římě, všechny oči mě budou sledovat. Jak, kdy a kde bychom se mohli ještě někdy sejít, nevím.

Ale jak já bez tebe dokážu žít? Och ty můj nejmilovanější, ty můj nejdražší, jak já to přežiju? Nevidět tě – nepocítit tvé paže, tvé ruce, tvé rty – to já nevydržím! Jenomže on si na mě určitě vymyslí tolik všelijakých zákazů, a v Římě je také odevšud všechno vidět – bojím se, že už tě nikdy nespatřím! Miluju tě víc, než ti dovedu povědět. Pamatuj na to. Miluju tě.

Ráno se vydala na svou každodenní procházku, služebnictvu oznámila, že se vrátí před polednem a že mají být připraveni na cestu do Říma. Zpravidla na schůzku spěchávala, ale tohoto jitra otálela, vpíjela do sebe nádheru podzimní krajiny, vrývala si do paměti každý strom, každý keř a každičký kámen pro nadcházející léta samoty. A když dospěla k obílené chaloupce o dvou místnostech, kde se po uplynulých jedenadvacet měsíců s Catonem scházívali, přecházela od jedné stěny ke druhé, něžně a lítostivě se všeho dotýkala. Nebyla naděje, že by ho tu nalezla, ale přesto v to do poslední chvíle doufala; nebyl tam. Nechala tedy dopis na lůžku, tak aby si ho všiml, věděla, že nikdo jiný se do domku vkročit neodváží.

A pak už nezbývalo, než vydat se zpět do Říma, dát sebou natřásat a zmítat v dvoukolém *carpentu*, který Caepio považoval za dost dobrý povoz pro svou manželku. Zprvu trvala Livia Drusa na tom, že bude Caepiona mladšího – jak mu všichni říkali – mít u sebe ve voze, ale po prvých dvou mílích z patnácti, které ji čekaly, předala dítě urostlému otrokovi a nařídila, aby ho nesl. Servililla s ní ještě chvíli pobyla ve voze, ale

pak se jí žaludek vzbouřil proti té drsné pouti a bylo třeba jí držet hlavu z okna tak často, až i jí řekli, ať jde dál pěšky. Nic by byla Livia Drusa tak neuvítala jako možnost připojit se k pěším, ale když o to požádala, sdělil jí její doprovod pevně, že pán v tomto smyslu dal zcela jasný pokyn – ona že musí zůstat v *carpentu* a okénka že musí být zakryta.

Servilia měla na rozdíl od Lilly vnitřnosti pevné jako dratev, a tak i ona setrvala ve voze; když jí nabídli, že může jít podél vozu, oznámila povýšeně, že patricijky pěšky nechodí. Není těžké rozpoznat, říkala si Livia Drusa, jak je to dítě rozrušené, třebaže jí jako matce teprve život v tak dlouhé těsné blízkosti odkryl tyto pohledy do jejího nitra. Navenek se vzrušení příliš neprojevovalo, až na jiskření černých očí a dvě vrásečky v koutcích malých okrouhlých rtů.

„Jsem moc ráda, že se na *tatu* tolik těšíš," řekla Livia Drusa a držela se řemene jako o život, když se *carpentum* nebezpečně naklonilo.

„Nu, já zase vím, že ty se zato moc netěšíš," řekla Servilia vzpurně.

„Snaž se to přece pochopit!" okřikovala ji matka. „Zamilovala jsem si prostě život v Tusculu, to je všechno! Řím já nemohu vystát."

„Haha," řekla Servilia.

A tím hovor skončil.

Pět hodin poté, co *carpentum* vyjelo z Tuscula, dorazilo i se svou početnou eskortou před dům Marka Livia Drusa.

„Byla bych to rychleji ušla pěšky!" řekla Livia Drusa uštěpačně *carpentariovi,* když se chystal s nájemným vozem odjet.

Caepio čekal v pokojích, v nichž tu předtím bydleli. Když jeho manželka vešla do dveří, povýšeně jen pokývl hlavou, a když pak přivedla i obě jeho dcery, aby mohly *tatu* pozdravit, než se odeberou do dětského pokoje, dostalo se jim rovněž jen přezíravého kývnutí, beze stopy zájmu o ně. Ani poté, co mu Servilia věnovala svůj nejzářivější plachý úsměv, neobměkčil se.

„Běžte už a požádejte chůvu, ať přinese malého Quinta," řekla Livia Drusa a vystrkávala dcerky ze dveří.

Chůva však už čekala. Livia Drusa jí vzala dítě z náruče a přinesla je do obývacího pokoje sama.

„Tady je – malý Quintus Servilius!" řekla s úsměvem. „Pozdrav svého synka. Není krásný?"

Bylo to zcela mateřsky přehnané, Caepio mladší nebyl zdaleka půvabné dítě. Ale nebyl ani ošklivý. Ve věku deseti měsíců už se držel v Liviině náruči velice zpříma a zpříma se i díval na přítomné; nebylo to žádné okouzlující usměvavé děťátko. Husté rovné vlásky byly ostře rezavé barvy, měl světlounce oříškové oči, dlouhé ručičky i nožky a byl štíhlý v tváři.

„U Jova!" řekl Caepio a vyjeveně se na chlapce zadíval. „Kde přišel k těm zrzavým vlasům?"

„To je dědictví po předcích ze strany mé matky, jak říká Marcus Livius," odpověděla Livia Drusa klidně.

„Och!" řekl s úlevou Caepio; ne že by snad byl manželku podezíral z nevěry, ale měl prostě rád, když všechno pěkně plynulo jedno z druhého a nikde nezůstávala nejasná místa. Neměl ve zvyku projevovat city, a tak ho ani nenapadlo vzít dítě do náruče, a teprve když byl vybídnut, zalechtal Caepiona mladšího pod bradičkou a promluvil na něho jako opravdový *tata.*

„Tak dobrá,“ pravil posléze. „Dej ho chůvě. Je na čase, abychom spolu byli chvíli také sami, ženo.“

„Je ale čas k večeři,“ řekla Livia Drusa, když nesla dítě ke dveřím a podávala je chůvě, která byla připravena za nimi. „Vlastně,“ dodala a cítila, jak se jí rozbušilo srdce při pomyšlení na to, co má následovat, „už je na večeři dost pozdě. Dál ji odkládat nemůžeme.“

Zavíral okenice a zastrkoval závoru na dveřích. „Já hlad nemám,“ řekl a začal si odvíjet togu, „a pokud máš hlad ty, nemáš dnes štěstí. Dnes večeřet nebudeš, ženo!“

Třebaže nebyl nadán přílišným jemnocitem ani nebyl zvlášť dobrý pozorovatel, nemohl nepostřehnout změnu v chování Livie Drusy v okamžiku, kdy k ní ulehl na lůžko a chtivě si ji přitáhl k sobě. Napjala se. Nijak nereagovala.

„Co je to s tebou?“ vytkl jí zklamaně.

„Jako všechny ženy začínám i já mít k těmhle věcem trochu odpor,“ řekla. „Když jsme porodily dvě nebo tři děti, ztrácíme o to prostě zájem.“

„Nu,“ řekl Caepio s narůstajícím hněvem, „tak bys měla trochu zájmu hledět zase najít! Muži z mého rodu jsou zdrženliví a morální, jsme zvyklí spát jen s vlastní manželkou.“ Zaznělo to pompézně, směšně, jako by se to byl naučil zpaměti.

A tak se této noci naprosto nedalo mluvit jako o opětném sblížení; i po opakovaných Caepionových sexuálních výbojích zůstávala Livia Drusa chladná a apatická a posléze se manžela hluboce dotkla tím, že uprostřed jeho posledního pokusu usnula, a začala dokonce pochrupávat. Prudce jí zatřásl.

„Jak si takhle představuješ, že budeme mít dalšího syna?“ uhodil na ni a zaryl jí prsty do ramene.

„Já už žádné další děti mít nechci,“ řekla.

„Jestli si nedáš pozor,“ zamumlal v úsilí o své vyvrcholení, „rozvedu se s tebou.“

„Pokud by rozvod znamenal, že se mohu vrátit zpátky do Tuscula a žít tam,“ řekla do stonů jeho orgasmu, „vůbec by mi to nevadilo. Řím je mi protivný. A tohle taky.“ Vymanila se zpod jeho těla. „Můžu teď už jít spát?“

I on už byl znaven a přešel to zatím, ale ráno, sotva se probudil, se k věci vrátil s rostoucím hněvem.

„Jsem tvůj manžel,“ řekl jí, jen co sklouzl z lůžka, „a očekávám od své ženy, že mi bude řádnou manželkou.“

„Už jsem ti vysvětlila, že jsem o tyhle věci ztratila zájem,“ odsekla. „A jestli ti to nevyhovuje, Quinte Servilie, pak ti navrhuji, aby ses se mnou rozvedl.“

Ale v Caepionově hlavě už se uhnízdilo přesvědčení, že právě rozvod je to, oč Livia Drusa usiluje, třebaže myšlenka na nevěru ho ještě nenapadla. „Žádný rozvod nebude, ženo.“

„Vždyť víš, že rozvést se s tebou můžu i já.“

„Pochybuju, že by k tomu dal tvůj bratr souhlas. Ale na tom ostatně ani nezáleží. Třeba zatím trochu toho zájmu v sobě najdeš – anebo ti ho spíš pomůžu najít já.“ Popadl svůj kožený opasek, složil ho ve dví a s prásknutím ho napjal.

Livia Drusa ho ohromeně sledovala. „Nech té komedie, prosím tě!“ řekla. „Nejsem malé dítě!“

„Jenže se jako malé dítě chováš.“

„Neopovaž se mě dotknout!“

Namísto odpovědi ji popadl za paži, prudce jí zkroutil ruku za záda, vykasal jí noční košili a zachytil ji touž rukou, kterou si manželku přidržoval. Řemen ji s ostrým svistem švihl přes bok, pak ji zasáhl do stehna, další rána stihla hýždě, pak lýtko.

Pokoušela se nejprve vymknout z jeho sevření, ale pak pochopila, že by byl schopen spíš jí zlomit ruku, než ji pustit. Pokaždé, když ji udeřil, projel jí tělem palčivý plamen a pronikal mnohem hlouběji než jen do pokožky; ze vzdechů se staly vzlyky a pak výkřiky děsu. Když klesla na kolena a pokusila se krýt si pažemi alespoň hlavu, pustil ji, popadl řemen oběma rukama a v záchvatu rostoucí zuřivosti počal vší silou řezat do toho schouleného těla.

Její stony mu čím dál tím víc lahodily, jaká radost, jaký triumf; strhl z ní košili docela a bil a bil, až mu paže umdlely, že už je nedokázal pozdvihnout.

Řemen padl na zem, odkopl ho. Popadl ženu za vlasy, trhnutím ji přinutil vstát a tlačil ji zpátky do nevětrané ložničky, zatuchlé a kysele páchnoucí uplynulou nocí.

„Tak, a teď uvidíš!“ hekal a druhou rukou si držel obrovitě ztopořený úd. „Teď budeš hodná, ženo! Jinak dostaneš víc!“ A když se napřel do jejího těla, měl vskutku bláhovou představu, že to, jak sebou zmítá, chabě ho bije pěstmi a bolestně sténá, je projevem jejího vzrušení.

Křik ozývající se z Caepionových pokojů neunikl pozornosti. Slyšela ho malá Servilia, slídící kolonádou, aby zjistila, jestli její milovaný *tata* už je vzhůru, a stejně tak ho uslyšela i část služebnictva. Nedolehl však k Drusovi ani k Servilii Caepionis, a nic se tedy nedozvěděli; nikoho ze služebnictva také nenapadalo, kterak jim to sdělit.

Když Livii Drusu její komorná vykoupala, svěřila se v nocležně otroků s vyděšenou tváří, jak strašně byla její paní zbita.

„Celé tělo má jednu modřinu!“ šeptala správci Cratippovi. „Byla *samá krev!* A také lůžko bylo celé od krve! Chudinka nešťastná, chudinka nešťastná!“

Cratippus se nedokázal ovládnout, zoufale se rozplakal – a nebyl sám, neboť mezi služebnictvem bylo mnoho těch, kdo znali Livii Drusu odmalička, vždycky ji litovali, neboť jim přirostla k srdci. A když ji později toho rána uviděli, dávali se znovu do pláče; sotva se ploužila, vypadala, jako by chtěla raději umřít. Caepio však při všem vzteku zůstal mazaný, tak jak mu bylo vlastní.

Ani známečka bití nebyla patrná na jejích pažích, na obličeji, na krku, na kotnících.

Dva měsíce trval tento stav beze změny, až na to, že v surových výprascích – k nimž Caepio teď sahal takřka každých pět dní – došlo k jisté změně; soustředil se vždy na jednu oblast manželčina těla, tak aby se ostatní mohly zatím zhojit. Bití se pro něho zatím stalo neodolatelným sexuálním dráždidlem, fantastický byl i nový pocit moci; pochopil konečně moudrost starých obyčejů, důvody, které byly v pozadí moci každého pater familias. Ujasnil si, k čemu všemu může žena sloužit.

Livia Drusa se nikomu nezmínila ani slovem, ani služce, která ji koupala – a která jí teď také ošetřovala její rány. Byla na ní ovšem jasně patrná změna, která značně znepokojovala Drusa i jeho manželku; nedokázali ji však připsat ničemu jinému, než jejímu návratu do Říma, třebaže Drusus – při vzpomínce na to, jak se kdysi vzpírala sňatku s Caepionem – už začínal přemítat, nemáli s jejím plouživým krokem, s její utrápenou zoufalou tváří a s jejím naprostým mlčením něco společného Caepionův návrat.

Livia Drusa nevnímala nic než fyzické utrpení z bití a z toho, co po něm následovalo. Možná právě tohle, zauvažovala občas otupěle, je můj trest; a snad při takovém trápení alespoň lehčeji ponesu ztrátu Catona; anebo k ní snad byli bohové milostivi, neboť takto přišla o tříměsíční plod, o dítě, o jehož původu by byl Caepio ani na okamžik nezapochyboval. Otřes z Caepionova náhlého návratu způsobil, že si tuto komplikaci nestačila ještě ani plně uvědomit, a ona už mezitím sama pominula. Ano, musí to být tak. Bohové k ní jsou asi laskaví. Dřív nebo později zemře, až jednou její

manžel zapomene s bitím včas přestat. A smrt pro ni byla neskonale přijatelnější než další život s Quintem Serviliem Caepionem.

Celá atmosféra v domě se proměnila, Drusa to nemálo znepokojovalo; byl by se měl zaměstnávat spíše ženiným těhotenstvím, tímto zcela nečekaným požehnáním, v jaké už dávno a dávno přestali vůbec doufat. Ale i Servilia Caepionis byla z této situace celá nesvá, stejně deprimovaná onou nevysvětlitelnou tísní kolem jako Drusus sám. Co se to jen děje? Cožpak by jedna jediná nešťastná manželka skutečně mohla vrhnout tak hluboký stín na všechno kolem? I všechno jeho služebnictvo jako by najednou ztichlo a zvážnělo. Běžně býval jejich hlučný ruch v domě zdrojem trvalého až dráždivého neklidu, a od dětství už také přivykl tomu, že ho čas od času probudil výbuch řehotu v ubytovně dole pod atriem. Teď všechen smích ustal. Ploužili se s protáhlými tvářemi po domě, odpovídali jednoslabičně, v jednom kuse jen do úpadu oprašovali a leštili a drhli, jen aby pak dokázali vůbec usnout. Ani správce už nebyl oním neochvějným pilířem domácnosti, nebyl to ten starý Cratippus.

Když se posledního dne starého roku rozbřesklo, počkal si na něho Drusus, ještě než Cratippus stačil přikázat dveřníkovi, aby vpustil pánovy klienty čekající venku na ulici.

„Ještě okamžik, ,, pravil Drusus a ukázal ke své pracovně. „Rád bych s tebou mluvil.“

Když však zavřel dveře, aby je nevyrušil žádný náhodný příchozí, nevěděl najednou, jak začít, přecházel místností sem a tam, tam a zase zpátky, zatímco Cratippus stál na místě a hleděl upřeně do země. Konečně se Drusus před správcem zastavil a podíval se mu do očí.

„Cratippe, co se to tu vlastně děje?“ rozpřáhl tázavě ruce. „Urazil jsem vás něčím? Proč se všichni sloužící tváří tak zoufale? Došlo tu snad k něčemu závažnému, co jsem v jednání s vámi přehlédl, nebo zanedbal? Jestli ano, pověz mi to, prosím. Nepřeji si, aby kdokoli z otroků byl nešťastný mou vinou anebo vinou kohokoli jiného z mé rodiny. Ale zejména bych nechtěl, abys byl nad čímkoli nešťastný ty sám. Protože s tebou celá domácnost stojí a padá!“

Cratippus k jeho zděšení propukl v pláč; Drusus na okamžik strnul, neměl sebemenší ponětí, co si počít, pak mu přece jen instinkt napověděl a vzápětí už seděl se svým správcem na lehátku, objímal ho paží kolem chvějících se ramen, podával mu svůj šátek. Ale čím laskavěji se Drusus choval, tím usedavěji Cratippus vzlykal. Drusus, sám už slzy na krajíčku, vstal a přinesl víno, přinutil Cratippa, aby se trochu napil, chlácholil ho, klidnil a objímal, až se konečně správce trochu utišil.

„Och Marku Livie, je tak strašné na to jen pomyslet!“

„A na co, Cratippe?“

„Na to bití!“

„Na *bití*?“

„Na to, jak tam ona sténá, jen tak tichounce!“ Cratippus se znovu rozvzlykal.

„Máš na mysli mou sestru?“ otázal se Drusus ostře.

„Ano.“

Drusus ucítil, jak se mu prudce rozbušilo srdce, jak rudne v tváři, jak se mu začínají chvět ruce. „Pověz mi to! Ve jménu božstev našeho domu, nařizuji ti, abys mi okamžitě řekl všechno, co o tom víš!“

„Quintus Servilius. On ji snad nakonec zabije.“

Rozechvění přešlo ve viditelný třes, musel se zhluboka nadechnout. „Mou sestru že její manžel bije?“

„Ano, *domine*, ano!“ Správce se snažil ovládnout se. „Já vím, že do toho nemám co mluvit, a přísahám, že bych byl sám o tom nezačal! Ale ty ses mne zeptal tak laskavě, tak starostlivě, že jsem – že jsem –“

„Upokoj se, Cratippe! Vůbec se na tebe nezlobím,“ řekl Drusus už vyrovnanějším hlasem. „Naopak, ujišťuji tě, že jsem nesmírně rád, žes mě o tom zpravil.“ Vstal a jemně pomohl na nohy i Cratippovi. „Běž teď za dveřníkem a vyřiď mu, aby mne omluvil mým klientům. Nemohu je dnes přijmout, mám na práci cosi jiného a důležitého. Pak chci, abys požádal mou ženu, aby šla do dětského pokoje a zůstala tam u dětí, protože já potřebuji poslat veškeré služebnictvo dolů do sklepa, za nějakou prací. Ty dohlédneš ha to, aby se všichni sloužící – do jednoho – odebrali do svých místností, a pak tam sejdeš za nimi. Ale ještě předtím mám pro tebe jeden úkol: požádáš Quinta Servilia a mou sestru, aby za mnou přišli sem, do mé pracovny.“

Během chvíle, kterou měl zatím ještě Drusus pro sebe, přinutil tělo k poslušnosti a překonal nával prvého hněvu, řekl si, že Cratippus možná přehání a že věci snad nebudou tak zlé, jak je služebnictvo zřejmě vidí.

Nic na sobě nedal znát, ale už prvý pohled na Livii Drusu ho přesvědčil, že nikdo nic nezveličoval, že vše je krutá pravda. Livia vešla do dveří první, na tváři se jí zračila bolest, skleslost, strach, naprosté zoufalství. Vnímal i její nechuť vůbec dál žít. Caepio vkročil do místnosti vzápětí za ní, spíše s údivem než s obavami.

Drusus vstal, nevybídl je, aby se posadili. Namísto toho s ošklivostí upřel zrak na švagra a řekl: „Zjistil jsem, Quinte Servilie, že mou sestru týráš.“

Byla to Livia Drusa, kdo úlekem zalapal po dechu. Caepio se jen zamračil a nasadil výraz pohrdavého vzdoru.

„Co dělám se svou manželkou, Marku Livie, je jen a jen moje věc a nikomu do toho nic není,“ řekl.

„V tom nemáš pravdu,“ řekl Drusus tak klidně, jak jen dokázal. „Tvoje žena je má sestra, pochází z velké a mocné rodiny. Dokud se neprovdala, nikdo ji v tomto domě nikdy neudeřil ani na ni nevztáhl ruku. A já nepřipustím, abys ji teď tloukl ty anebo kdokoli jiný!“

„Je to moje manželka. Což znamená, že je poddána mně, nikoli tobě, Marku Livie! Budu si s ní dělat, co chci!“

„Tvůj vztah k Livii Druse je dán sňatkem,“ řekl Drusus a rysy mu ztvrdly. „Kdežto naše svazky jsou pokrevní. A krev znamená víc než cokoli jiného. Nedovolím, abys mou sestru bil!“

„Ale vždyť *ty sám* jsi řekl, že ti do toho nic není a že nechceš nic vědět o tom, jakým způsobem ji přivedu k poslušnosti! A v tom jsi měl plnou pravdu. Tohle se tě naprosto netýká.“

„Trýznění ženy se týká kohokoli, kdo se o něm dozví. Je to nejničemnější darebáctví na světě!“ Drusus pohlédl na sestru. „Svlékni si roucho, Livie Druso. Chci se přesvědčit, co ti ten surovec udělal.“

„To neuděláš, ženo!“ rozkřikl se Caepio pln spravedlivého rozhořčení. „Neobnažíš se před nikým než před svým manželem! To ti zakazuju!“

„Svlékni si šat, Livie Druso,“ opakoval Drusus.

Livia Drusa se nepohnula, aby ho poslechla, neřekla jediné slovo.

„Moje milá, budeš muset,“ řekl jí Drusus jemně a přikročil k ní. „Já to z dobrých důvodů vidět musím.“

Když k ní vztáhl ruku, vykřikla a odtáhla se; tak šetrně, jak jen uměl, jí Drusus rozepjal šat sepnutý na ramenou.

Ničím na světě nemohl muž senátorského stavu pohrdat víc než člověkem, jenž týrá svou vlastní ženu. Třebaže to Caepio dobře věděl, nesebral odvahu, aby Drusovi v jeho konání zabránil. Říza sjela Livii Druse pod ňadra, zohyzděná desítkami utrpěných ran nejrůznějšího stáří, těch nejčerstvějších, krvavě rudých, i zastaralých, sírově nažloutlých. Drusus rozvázal pás. Vrchní roucho i spodní šat klesly na zem, Livii Druse k nohám. Poslední bití postihlo stehna, měla je dosud naběhlá ranami, pokožku nachovou, do krvava rozšvihanou. Drusus prádlo i roucho opět zdvihl ze země, vtiskl je Livii Druse do bezvládných rukou. Obrátil se k Caepionovi.

„Ven z mého domu!“ řekl s naprostým sebeovládáním.

„Moje manželka je mým majetkem,“ řekl Caepio. „Podle zákona mám právo zacházet s ní, jak považuji za nezbytné. Mohu ji i zabít.“

„Tvoje manželka je mou sestrou, a já nestrpím, aby byl kdokoli z Liviů Drusů trýzněn, stejně tak jako bych nepřipustil, aby kdokoli trýznil třeba to nejvzpurnější a nejtupější zvíře na mých statcích,“ řekl Drusus. „A teď okamžitě odejdi z tohoto domu!“

„Pokud půjdu, půjde ona se mnou,“ řekl Caepio.

„Zůstane tu, u mne. A ty hleď zmizet, ty zbabělý surovče!“

A vtom projelo vzduchem pronikavé záštiplné zavřísknutí: „Patří jí to! Nic jiného si nezaslouží!“ Servilia vtrhla mezi ně, skočila k otci a vzhlédla k němu. „To je málo tlouct ji, otče! *Zabij ji!“*

„Běž zpátky do dětského pokoje, Servilie,“ řekl utrápeně Drusus.

Ale holčička se chytla Caepiona za ruku, rozkročila se proti Drusovi, očí jí hořely. „Zaslouží zabít!“ křičela. „Já dobře vím, co dělala v Tusculu! *Já* vím, proč je ten kluk zrzavý!“

Caepio rukou ucukl, jako by ho byla spálila, začínalo mu svítat. „Co to má znamenat, Servilie?“ Hrubě s ní zacloumal. „Mluv! Cos to říkala?“

„Měla tam milence – a já *vím,* co je to milenec!“ ječela jeho dcerka, rozchlípenými rty svitly její zoubky. „Moje matka tam měla milence! Zrzouna! Každé ráno se slízali v domku na jeho pozemcích. Já to vím – já jsem ji sledovala! Já jsem *viděla,* co tam s ním pak dělala na lůžku! A já taky vím, jak se jmenuje! Marcus Porcius Cato Salonianus! Potomek *otroka!* Já to vím, protože jsem se na to zeptala tety Servilie Caepionis!“ Obrátila k otci tvář, v níž zášť byla naráz vystřídána zbožňováním. *„Tato,* jestli ji nezabiješ, tak ji nech tady! Ta pro tebe není dost dobrá! Ta si tě nezaslouží! Co ona je vůbec zač? Obyčejná plebejka – nemá patricijský původ jako ty nebo já! Když ji necháš tady, já se o tebe budu starat, to ti slibuju!“

Drusus i Caepio stáli jako zkamenělí, zatímco Livie Drusa naproti tomu konečně přišla k sobě. Upravila si roucho a pás a pokročila k dcerce.

„Je to úplně jinak, než ty si myslíš, malá,“ řekla chlácholivě a vztáhla ruku, aby ji pohladila po tváři.

Ale Servilia matčinu ruku vztekle srazila a přitiskla se k otci. „Já vím moc dobře, co si mám myslet! Mě nemusíš poučovat! Ty jsi zneuctila naše jméno – jméno mého otce! Zasloužíš zabít! A ten kluk vůbec není otcův!“

„Malý Quintus je syn tvého otce,“ řekla Livia Drusa. „Je to tvůj bratříček.“

„Je toho zrzouna, je to otrocké dítě!“ Zatahala Caepiona za tuniku. *„Tato,* odveď mě odsud, prosím tě!“

Caepio ji namísto odpovědi neurvale odstrčil, až upadla. „Jak já jsem byl bláhový!“ řekl tlumeně. „To dítě má pravdu, zasloužíš zabít. Škoda že jsem ti toho řemene nedal

ochutnat víc a častěji.“ Se zaťatými pěstmi vyběhl z místnosti, v patách mu běžela žalostivě naříkající Servilia a v pláči na něho volala, ať na ni počká.

Drusus s Livií osaměli.

Zdálo se mu, že ho nohy neunesou; došel ke svému křeslu a ztěžka se do něho sesul. Livia Drusa! Krev jeho krve! Cizoložnice, *meretrix! A* přece si až do této hrůzné scény nedokázal představit, jak mnoho pro něho znamená; a vůbec ho nenapadlo, jak těžce na něho mohou dolehnout její útrapy, jak hluboce ho zasáhne pocit vlastní viny.

„Je to má chyba,“ řekl chvějícím se hlasem.

Klesla na lehátko. „Ne, moje,“ řekla.

„Je to pravda? Máš skutečně milence?“

„M*ěla* jsem milence, Marku Livie. Prvního a jediného. Neviděla jsem ho a neslyšela jsem o něm, co jsem se vrátila z Tuscula.“

„Ale kvůli tomu tě tedy Caepio netloukl?“

„Ne.“

„A proč tedy?“

„Po Markovi Porciovi už jsem vůči němu nic nedokázala předstírat,“ řekla Livia Drusa. „Jeho můj nezájem dráždil, a tak mě začal mlátit. A pak zjistil, že má z toho bití potěšení. On – on se tím vzrušoval.“

Na kratičký okamžik měl Drusus pocit, že se snad pozvrací; pak jen bezmocně pozdvihl ruce a zahrozil jimi. „Ó bohové, v jakém to žijeme světě!“ zvolal. „Provinil jsem se na tobě, Livie Druso.“

Přešla místnost a posadila se do klientského křesla. „Jednal jsi podle svého vědomí a svědomí,“ řekla mírně. „Je to tak, Marku Livie, už před lety jsem to nahlédla. A potom, když jsi na mě byl tolikrát tak hodný, jsem se tě naučila mít ráda – tebe i Servilii Caepionis.“

„Má žena!“ vykřikl Drusus. „Co jen tohle s ní může udělat?“

„Ji musíme od toho všeho udržet co nejdál,“ řekla Livia Drusa. „Prožívá těhotenství dobře a těší se z něho, nesmíme je ničím ohrozit“

Drusus už byl na nohou. „Zůstaň tu,“ řekl cestou ke dveřím. „Musím se ujistit, že jí její bratr neřekne nic, co by ji rozrušilo. Napij se zatím trochu vína. Budu hned zpátky.“

Ale Caepio na sestru ani nepomyslel. Z Drusovy pracovny běžel rovnou do svých pokojů, dcerka ho s pláčem a s křikem držela kolem pasu, až ji surově uhodil přes tvář a zamkl v pokoji. Tam ji našel Drusus, schoulenou na zemi, dosud vzlykající.

Povolal zdola služebnictvo zpátky do práce, pak děvče zvedl a vyvedl ji ven, kde opodál nejistě postávala jedna z chův. „Tak už se upokoj, Servilie. Stratonice ti trochu umyje tvářičky a pak ti dá snídani.“

„Já chci *tatu*!“

„Tvůj *tata* už odešel, není tady, ale nebuď z toho smutná, holčičko. Jen co si zařídí, co potřebuje, určitě pro tebe pošle,“ říkal jí Drusus a nebyl si jist, zda je Servilii vděčen za to, že šla s pravdou ven, anebo zda na ni kvůli tomu zanevřel.

Okamžitě se jí rozjasnila tvář. „On pro mě pošle, určitě pro mě někoho pošle,“ říkala, když ji její strýc vedl kolonádou.

„A teď běž se Stratonikou,“ řekl Drusus a přísně dodal: „Musíš o tom pomlčet. Mohla bys ublížit své tetě i svému otci – ano, především otci! Nesmíš říct nikomu ani slovo o tom, co se tu dnes ráno dálo.“

„Jak bych mohla *tatovi* já ještě ublížit? Jemu přece ublížili oni!“

„Žádný muž není rád, když je pokořen ve své hrdosti, Servilie. Věř mi, že ti tvůj *tata* vůbec nepoděkuje, když budeš někde něco povídat.“

Servilia potrhla ramínky a odešla s chůvou; Drusus se pak vydal za manželkou a pověděl jí to nejnutnější, co považoval za potřebné. K jeho překvapení přijala tyto zprávy klidně.

„Já jsem jen ráda, že konečně víme, jak to vlastně je," řekla obestřena půvabem svého nastávajícího mateřství. „Chudák Livia Drusa! Musím ti říct, Marku Livie, že už svého bratra nemám příliš v lásce. Čím je starší, tím je s ním horší pořízení. Já se dokonce pamatuji, že když jsme ještě byli malí, rád trápil děti otroků."

Spěchal zpátky k Livii Druse, která dosud seděla v klientském křesle, zjevně už trochu zklidněná. Znovu se posadil. „Tohle je ale ráno! Netušil jsem, co to vlastně dávám do pohybu, když jsem se zeptal Cratippa, proč jsou všichni sloužící tak nešťastní."

„Oni byli z něčeho nešťastní?" otázala se překvapeně Livia Drusa.

„Ano. Kvůli tobě, má milá. Slyšeli to, když tě Caepio bil. Nesmíš zapomenout, že tě většinou znají už odmalička. Mají tě nesmírně rádi, Livie Druso."

„To jsou hodní. Neměla jsem o tom vůbec ponětí."

„Ani já, to musím přiznat. Bohové, jak jsem já byl tupý! A jak strašně mě mrzí, že jsem ti tohle nadrobil."

„To tě nemusí trápit." Povzdechla. „Odvedl s sebou Servilii?"

Drusus se ušklíbl. „Ne. Zamkl ji v tvém pokoji."

„Chuděrka malá! A ona na něm tak visí!"

„To mi neušlo. Musím říct, že to naprosto nechápu."

„Co bude dál, Marku Livie?"

Zavrtěl hlavou. „Mám-li být poctivý – nemám zatím nejmenší představu. Nejlíp bychom snad udělali, kdybychom se chovali tak normálně, jak je to jen za daných okolností možné, a počkali, až se ozve –." Téměř by byl opět řekl jen Caepio, jako celé toto jitro, ale přiměl se k navyklé zdvořilosti a dopověděl: „– Quintus Servilius."

„A když se se mnou rozvede, což čekám, že udělá?"

„Pak ho budeš mít konečně alespoň s krku."

Z Livie Drusy vyhrklo, co byla pro ni nejdůležitější myšlenka: „A co Marcus Porcius Cato?"

„Tobě na tom muži velice záleží, viď?"

„Ano, moc mi na něm záleží."

„Je ten chlapec jeho, Livie Druso?"

Kolikrát už to v duchu probírala! Co říct, až někdo z rodiny zapochybuje nad chlapcovými vlasy, nad tím, jak se stále víc a víc podobá Markovi Porciovi Catonovi? Měla pocit, že jí Caepio cosi dluží za všechna ta léta jejího trpělivého poddanství, za vzorné plnění úlohy manželky – a teď i za to bití. Její syn už má své jméno. Pokud by prohlásila, že jeho otcem je Cato, jméno by ztratil – a vzhledem k tomu, že se s tímto jménem narodil, neunikl by příhaně nelegitimity, pokud by ho o to jméno připravila ona sama. Datum jeho narození nijak nevylučovalo, že by Caepio jeho otcem skutečně být mohl; jediným člověkem, kdo nade vši pochybnost ví, že jím Caepio není, byla ona sama.

„Ne, Marku Livie, je to syn Quinta Servilia," řekla pevně. „Můj vztah k Markovi Porciovi začal až v době, kdy jsem věděla, že jsem v jiném stavu."

„Škoda že má ty rusé vlásky," řekl Drusus, ale nedal najevo, co si myslí.

Livia Drusa se ironicky pousmála. „Ty sis nikdy nepovšiml, jak ráda si s námi smrtelníky Fortuna někdy pohrává?" otázala se ho. „Od chvíle, kdy jsem Marka Porcia potkala, mám pocit, že má Fortuna za lubem nějaký žertík. A když přišel malý Quintus

na svět s rusými vlásky, vůbec mě to nepřekvapilo – třebaže je mi jasné, že mi asi nikdo nebude chtít věřit.“

„Já budu stát při tobě, sestřičko,“ řekl Drusus. „Za všech okolností, to ti můžu slíbit na svou čest, ti poskytnu veškerou oporu, jaké jsem schopen.“

Livii Druse vyhrkly slzy. „Marku Livie, já vůbec nevím, jak bych ti měla poděkovat.“

„To je to nejmenší.“ Odkašlal si. „A pokud jde o Servilii Caepionis, můžeš si být zcela jista, že ona bude při mně – a tím i při tobě.“

Oznámení, že se s Livii Drusou rozvádí, poslal Caepio ještě téhož dne a doprovodil je osobním dopisem Drusovi, jenž Markovi Liviovi náležitě vzpěnil krev.

„Asi bys neuhádla, co mi ten darebák napsal,“ řekl Drusus sestře, kterou mezitím prohlédlo několik lékařů a jež zůstávala na lůžku.

Jelikož ležela na břiše, zatímco jí dva famulusové přikládali od ramen až po kotníky hojivé obklady, neviděla Drusovi do tváře; pootáčela hlavu, div že si nevykroutila krk, chtěla zahlédnout alespoň kouskem oka jeho tvář. „A co tedy píše?“ otázala se.

„Především popírá otcovství *všech* tří svých dětí! Odmítá vrátit tvoje věno a obviňuje tě z mnohonásobné nevěry. Dále mi neníní uhradit náklady spojené s jeho ubytováním za víc než sedm let – jeho hlavní argument zřejmě bude tvrzení, že jsi nikdy nebyla jeho ženou a že jsi děti neměla s ním, nýbrž s jinými muži.“

Livia Drusa klesla hlavou zpět na podušku. „*Ecastor!* Marku Livie, jak jen tohle mohl udělat svým dcerám, když už to provedl synkovi? U malého Quinta je to pochopitelné, ale Servilia a Lilia? Servilii z toho pukne srdce.“

„Och, on toho tu napovídal ještě mnohem víc!“ řekl Drusus a zamával dopisem. „Hodlá změnit svou závěť a všechny tři děti vydědit. A měl k tomu ještě tu drzost, že po mně žádá, abych mu vrátil ‚jeho’ prsten! *Jeho* prsten!“

Livia Drusa okamžitě věděla, o čem je řeč. Prsten byl Drusovým dědictvím po otci, předtím náležel jeho otci, a ještě předtím zase jeho otci; podle vyprávění to byl pečetní prsten Alexandra Velikého. Quintus Servilius Caepio se v prstenu přímo zhlížel od první chvíle, kdy se ještě jako chlapec s Markem Liviem Drusem spřátelil, byl přítomen i u toho, když byl kroužek stažen z již neživého prstu Drusa censora a navlečen na prst žijícího Drusa, a konečně, když odjížděl do Smyrny a Italské Galie, vyprosil si od Drusa, aby mu s sebou prsten půjčil pro štěstí, jako záruku dobrého návratu. Drusus se od prstenu odlučoval jen nerad, ale byl by si v tu chvíli připadal jako skrblík, a tak ho Caepionovi nakonec na cestu přece jen předal. Ovšem sotva se Caepio vrátil, chtěl Drusus prsten opět zpátky. Caepio nejprve začal hledat nějaké zdůvodnění, proč by si ho měl právo ponechat, ale posléze ho sejmul a podal Drusovi s trochu neupřímným smíchem a se slovy: „No tak dobrá! Ale až zase někam pojedu, Marku Livie, musíš mi ho vrátit – přináší opravdu štěstí.“

„Jak se jen mohl opovážit!“ vrčel Drusus a svíral malík v dlani druhé ruky, jako by se obával, že se Caepio odkudsi vynoří a o prstýnek ho připraví; byl tak titěrný, že se dal navléci pouze na malíček – a to byl původnímu majiteli příliš volný! Alexander Veliký byl totiž vzrůstem člověk dosti drobné postavy.

„Toho si nevšímej, Marku Livie,“ chlácholila ho Livie Drusa a zakláněla hlavu stranou, aby na něho dobře viděla. „Co se stane s mými dětmi?“ otázala se. „Může on opravdu něco takového provést?“

„Však ono ho to brzy přejde, jen co se do něho pořádně pustím,“ řekl Drusus zlověstně. „Tobě poslal také nějaký dopis?“

„Ne. Jenom oznámení, že se se mnou rozvádí.“

„Pak si jen hleď odpočinout a uzdravit se, sestřičko.“

„Co mám říct dětem?“

„Zatím nic, dokud si to s ním nevyřídím já.“

Šel zpátky do pracovny, našel si nejlepší pergamskou vydělanou kůži na psaní (chtěl, aby to, co napíše, odolalo zubu času) a začal formulovat odpověď Caepionovi.

Je samozřejmě zcela na tobě, zda chceš popřít *otcovství* svých tří dětí, Quinte Servilie. Já jsem ovšem rozhodnut odpřisáhnout, že to tvé děti jsou, a to u soudu. Jedl jsi můj chléb a pil jsi mé víno od dubna onoho roku, kdy byl Gaius Marius potřetí konsulem, až do svého odjezdu do ciziny před třiadvaceti měsíci, a pak jsem i nadále živil a šatil tvou rodinu a poskytoval jsem jí přístřeší. Popírám, že by se za celá ta léta, kdy jste ty a moje sestra žili pod mou střechou, vyskytl sebemenší důkaz o její nevěře. A pokud přezkoumáš záznam o narození svého syna, zjistíš, že i on musel být počat ještě v mém domě.

Velice ti doporučuji, aby ses zcela a nadobro vzdal představy, že své tři děti vydědíš. Pokud bys hodlal trvat na svém dosavadním postoji, zahájím proti tobě v zájmu tvých dětí řízení u soudu. Ve svém projevu k porotě se nebudu nijak omezovat, pokud jde o jisté informace, jichž se mi dostalo o toloském zlatě, a dále o tom, kde se v současné době nacházejí značné peněžní částky, které jsi přesunul z úkrytu ve Smyrně a investoval do bankovních domů, pozemků a pro senátora zcela nepřípustných obchodních podniků po celém západním Středomoří. Mezi svědky, které bych byl nucen předvolat, bude několik nejpřednějších římských lékařů, kteří všichni dosvědčí, že bití, jímž jsi opakovaně trýznil mou sestru, pro ni může mít trvalé mrzačící následky. K této věci jsem plně připraven povolat jako svědka i svou sestru a svého správce, jenž slyšel, co neslyšet nemohl.

Pokud jde o sestřino věno a o částku mnoha set tisíc sesterciů, které mi dlužíš za mnohaleté zaopatření své i celé své rodiny – nemíním si poskvrnit ruce jejich vymáháním. Ponech si ty peníze. Stejně ti nepřinesou nic dobrého.

Konečně je tu záležitost mého prstenu. Skutečnost, že jde o dědičné vlastnictví Liviů, je natolik obecně známa a doložena, že bys asi učinil nejlépe, kdyby ses o nějakém nároku na něj nadále už raději vůbec nezmiňoval.

List byl zapečetěn a služebník ho ihned doručil do Caepionova nového ležení, do domu Lucia Marcia Philippa. Po odevzdání byl otrok zkopán a sražen k zemi a přibelhal se zpět se zprávou pro Drusa, že Caepio na dopis odpovídat nebude. Drusus se jen pousmál, obdaroval postiženého muže deseti denarii a pak se usadil znovu do křesla, přivřel oči a pobaveně si představoval, jak se Caepio bezmocně vzteká. Soud žádný nebude, to věděl s naprostou určitostí. A ať je malý Quintus čí je, formálně zůstane Caepionovým synem. Dědicem toloského zlata. Úsměv na jeho tváři se šířil. Přistihl se, jak začíná tajně doufat, že z malého Quinta z Caepionova hnízda vyroste pěkná rezatá kukačka s dlouhatánským krkem a stejně dlouhým nosem. Jak sladká odplata tomu surovci manželovi to jednou bude!

Zašel pak do dětského pokoje a povolal si svou neteř Servilii ven na zahradu, k vodotrysku. Až do tohoto dne si jí příliš nevšímal, usmál se na ni, když se potkali, nebo

ji pohladil po hlavičce anebo jí v příhodnou dobu věnoval nějaký dáreček – a zpravidla se udiveně zamýšlel nad tím, jak zamračená potvůrka to je, že se nikdy ani maličko neusměje na oplátku. Jak jen se jí může ten Caepio takhle zříci, ptal se v duchu? Je celá veskrze po otci, vzdorovitá a mstivá. Podle Drusových představ nemělo být děti – jestliže dospělí o něčem jednali – v tu chvíli vidět ani slyšet, a Serviliino chování toho rána ho ohromilo. Zlomyslný žalobníček je to! Té by jen patřilo, kdyby mohl Caepio prosadit svou a vydědit ji.

Hlavu měl plnou těchto neradostných myšlenek, a tak byla jeho tvář – když se z dětského pokoje vynořila Servilia a došla pěšinkou v peristylové zahradě až k němu – tvrdá jako křemen.

„Servilie, ty ses dnes ráno vetřela mezi dospělé, když projednávali své soukromé věci. Považuji za nutné sdělit ti, že tvůj otec se rozhodl s tvou matkou se rozvést."

„To je dobře," odpověděla Servilia se zadostiučiněním. „Vezmu si své věci a půjdu hned za ním."

„To asi nepůjdeš," dával si Drusus záležet na každém slově. „Otec tě nechce."

Děvčátko tak zbledlo, že za jiných okolností by o ni byl Drusus dostal strach a šel by ji uložit na lůžko; takhle jen stál a sledoval, jak se zapotácela. Neomdlela však, narovnala se namísto toho a do tváří se jí vrátila barva, až nachově rudá.

„To není pravda," řekla. „Můj *tata* by mi nic takového nedokázal udělat – já to vím, že ne!"

Drusus jen pokrčil rameny. „Když nevěříš mně, tak si zajdi za ním," řekl. „Není daleko odtud, jen o pár domů dál, u Lucia Marcia Phillipa. Běž za otcem a zeptej se ho sama."

„Taky že půjdu," řekla Servilia umíněně, obrátila se a vyrazila, chůvu v patách.

„Jen ji nech jít, Stratoniko," řekl Drusus. „Doprovoď ji jenom a dohlédni, aby se zase vrátila."

Drusus zůstal, kde byl, u vodotrysku; všichni jsou teď nešťastní, pomyslel si. A nešťastný bych z toho byl i já sám, kdybych neměl svou milou Servilii Caepionis a našeho malého synka – a pak to dítě tak blaze uhnízděné v jejím lůně. Lítost však rychle pominula, vystřídala ji chuť zpražit alespoň tu Servilii, když už nemohl ztrestat jejího otce. Ale pak, v paprscích bledého, ale už hřejivého zimního sluníčka, v něm vzrušení z dramat onoho dne pohasínalo a pocítil potřebu nalézt spravedlivé a poctivé stanovisko; stával se z něho opět Marcus Livius Drusus, advokát všech, kdo utrpěli nějakou křivdu. Nikoli ovšem advokát Quinta Servilia Caepiona, byť mu křivdil kdo chtěl a jak chtěl.

Seděl stále ještě u sluncem postříbřeného pramínku tryskajícího z delfíní tlamičky, oči zamhouřeny, tvář už opět vyrovnanou, když se před něj znovu postavila Servilia.

„Strýčku Marku!" oslovila ho pronikavým hlasem.

Otevřel oči a dokázal se i usmát. „Nu tak," řekl. „Co se děje?"

„On mě nechce, říká, že nejsem jeho, že jsem dcera někoho úplně jiného," řekla dívenka se staženým hrdlem.

„Ale mně jsi to nevěřila."

„A proč bych ti taky měla věřit? Ty jsi přece na *její* straně."

„Servilie, nemůžeš se chovat ke své matce takhle bezcitně. Jí se přece stala křivda, ne tvému otci."

„Jak to jen můžeš říct? Ona měla milence!"

„Kdyby na ni tvůj otec býval laskavější, nebyla by si našla milence. Pro muže, který bije svou ženu, neexistuje žádná omluva."

„Neměl ji bít, měl ji rovnou zabít. Já bych to byla udělala.“

Drusus se dalšího úsilí vzdal. „Jsi hnusná holka. Běž okamžitě pryč!“

Doufejme jen, pomyslel si, že Servilii bude otcův odmítavý postoj přesto k něčemu dobrý. Snad časem alespoň přilne k matce. Bylo by to jen přirozené.

Dostával hlad. Chvíli nato poobědval se svou ženou – kousek chleba, pár oliv a natvrdo vařená vejce – a pověděl jí přitom něco víc o tom, co se tu seběhlo. Jelikož znal její názory na to, co se v životě patří a náleží, tak typické pro rod Serviliů Caepionů, byl trochu na pochybách, jak zareaguje na zprávu, že se její bratr s Livii Drusou rozvedl kvůli jejímu vztahu k muži otrockého původu. Třebaže však byla odhalením, kdo vlastně je oním milencem Livie Drusy, viditelně dotčena, milovala přesto Drusa tak horoucně, že by se proti němu nebyla dokázala v ničem postavit; už dávno pochopila, že v rodinném životě nutně dochází k rozštěpu loajality, a rozhodla se všechnu svou důvěru věnovat Drusovi. Léta, která strávila pod jednou střechou s Caepionem, jí ho nikterak přiblížit nedokázala, minul už i pocit méněcennosti, jaký ve vztahu k němu zakoušela v dětství; žila s Drusem už natolik dlouho, aby od něho přejala i část jeho životní jistoty.

Navzdory situaci proběhl tedy oběd ve vzájemné shodě a v pohodě a Drusus se nyní už cítil lépe připraven čelit všem dalším trampotám, které by mu tento den mohl ještě přinést. Měl to ostatně zapotřebí, neboť časně odpoledne se dostavil další problém v podobě Marka Porcia Catona Saloniana.

Drusus Catona pozval k procházce v kolonádě a připravoval se na nejhorší.

„Co ty o tom všem víš?“ otázal se nevzrušeně.

„Před několika okamžiky jsem měl návštěvu, Quinta Servilia Caepiona a Lucia Marcia Philippa,“ vyprávěl Cato stejně klidným a vyrovnaným hlasem, jakým hovořil Drusus.

„Přišli oba, co? Předpokládám, že Phillipus v roli svědka,“ řekl Drusus.

„Ano.“

„A dál?“

„Caepio mi stručně sdělil, že se se svou ženou rozvedl, a to pro její nevěru se mnou.“

„Nic víc?“

Cato se zamračil. „Co víc bys chtěl? On mi to totiž řekl před mou ženou, která pak odešla ke svému otci.“

„Ó bohové, ono to nemá konce!“ zvolal Drusus a pozvedl obě paže k nebi. „Posad se, Marku Porcie. Bude nejlíp, když ti povím všechno. Rozvod znamená teprve začátek.“

Catona Caepionovo jednání rozčililo ještě mnohem víc než ráno Drusa; Porciové Acetonové rádi stavěli na odiv neochvějný klid, ovšem do jednoho byli přesto všichni proslulí svými výbuchy prchlivosti. Bylo třeba dlouhého Drusova úsilí a mnoha uvážlivých slov, než se podařilo Catona přesvědčit, že by věcem příliš nepomohl, kdyby teď šel, vyhledal Caepiona a zabil ho – anebo i jen přizabil – a že by se tím naopak pro Livii Drusu situace ještě dále zhoršila. Když dospěl k přesvědčení, že Catonův záchvat vzteku už pominul, dovedl ho Drusus k Livii; a veškeré pochyby, které choval o hloubce jejich citu, byly ty tam, když sledoval pohledy, jimiž se navzájem přivítali. Ano, tohle je láska až za hrob!

„Cratippe,“ řekl svému správci, když milence opustil a nechal je o samotě, „mám už zase skoro hlad a chtěl bych teď hned povečeřet. Řekni laskavě malé Servilii Caepionis, aby přišla také ke stolu, ano?“

Jenomže malá Servilia Caepionis se rozhodla povečeřet v dětském pokoji, kde se pak natáhla na lůžko a prohlásila, že přes její rty nepřejde ani sousto jídla ani kapička vody, a až její otec uslyší, že umřela, bude teprve litovat.

Do jídelny se tedy vydal Drusus sám – s jediným přáním, aby už tenhle den skončil a aby v čase, jenž je mu vyměřen pro pobyt na světě, se už druhý takový neopakoval. S úlevným povzdechem se samotinký uvelebil na svém lehátku, aby vyčkal *gustatia*.

„Co to slyším? Co se to tu děje?“ zahlaholilo vtom od dveří.

„Strýčku Publie!“

„Nu, tak ven s tím, jak je to doopravdy?“ vyptával se nedočkavě Publius Rutilius Rufus, odkopával boty a odháněl sloužícího, jenž se mu chystal umýt nohy. Vysoukal se na lehátko vedle Drusa a opřel se o levý loket, zvědavost mu hleděla z rozpustilých očí, v nichž ovšem nechyběla ani laskavá účast a starost. „V Římě to bzučí jak v úle nejroztodivnějšími zvěstmi – o rozvodech, o cizoložství, o otrockých milencích, o trýznění manželek, o nezdárných dětech – jak se to mohlo všechno tak najednou seběhnout?“

Jenže Drusus mu nebyl s to říct jediné slovo, tímto závěrečným vpádem pohár prostě přetekl; překulil se naznak na polštář a řičel smíchy, až slzel.

Publius Rutilius Rufus měl plnou pravdu, Římem to skutečně jen bzučelo; lidé si dali dvě a dvě dohromady a vycházel jim zpravidla téměř správný výsledek, opřený zejména o skutečnost, že nejmladší dítě ženy, s níž se její manžel rozvedl, má čupřinu jasně rusých vlasů – a že také Cuspia, manželka Marka Porcia Catona Saloniana, převelice bohatá, leč poněkud přisprostlá, zaslala svému muži list oznamující, že se s ním rozvádí. A že dříve tak nerozlučný pár, Quintus Servilitě Caepio a Marcus Livius Drusus, spolu teď nemluví, třebaže Caepio nepřestává tvrdit, že to nijak nesouvisí s jeho rozvodem a že důvodem je skutečnost, že mu Drusus ukradl prsten.

Ti, kdo byli nadáni dostatečnou inteligencí a přiměřeným smyslem pro spravedlnost, záhy postřehli, že všichni nejlepší lidé v Římě straní Drusovi a jeho sestře. Jim, kteří neslynuli tak příkladným charakterem – jako třeba Lucius Marcius Philippus nebo Publius Cornelius Scipio Nasica – podporovali Caepiona, stejně tak jako snaživci z řad jezdců, kteří lovili ve stejných podnikatelských vodách jako on, například Gnaeus Cuspius Buteo, Catonův ukřivděný tchán, jemuž přezdívali „Sup“. A pak byli další, kdo se nestavěli na žádnou stranu v tomto sporu, neboť jim celá ta senzace připadala poněkud komická; k těm náležel mimo jiné i Marcus Aemilius Scaurus, první senátor, jenž se opět začínal ozývat po několika letech pro něho tak nezvyklé mlčenlivosti, jež následovala po pokořujícím vzplanutí jeho mladičké ženy k Sullovi; měl pocit, že už si opět může jednou dovolit od plic se zasmát, jelikož se mu jeho Dalmatica nijak nepokusila oplatit jeho tvrdý zásah a začala právě nyní kynout dalším očekávaným dítětem – o němž si byl Scaurus naprosto jist, že nemůže být nikoho jiného než jeho samého. Dalším takovým smíškem byl Publius Rutilius Rufus, navzdory tomu, že byl strýcem provinilé ženy.

Ze všech těch, kdo se skandálem měli něco společného, však nakonec nikdo neutrpěl tak, jak posléze bylo souzeno trpět Marku Liviovi Drusovi.

„Nebylo by daleko od pravdy říci," zareptal si Drusus před Silonem zanedlouho poté, co se ujali úřadu noví konsulové, „že ať si kdokoli pořídí nové dítě, odpovědnost padne nakonec na mě! Kdybych teď měl všechny ty peníze, na které mě přišel ten zpropadený darebák Caepio, byl bych na tom o mnoho líp! Mého nového švagra, Catona Saloniana, nadobro oškubali, než ho nechali odejít – má na krku úhradu věna své sestry Luciovi Domitiovi Ahenobarbovi – a přišel navíc o celý majetek své ženy a samozřejmě i o podporu jejího společensky ambiciózního tatíčka. Takže jsem nejen musel vyplatit Lucia Domitia, ale čeká se ode mne – jako obvykle! – že přijmu do domu svou sestru, jejího manžela a její rychle se zvětšující rodinu – co nevidět se totiž opět rozrostou o dalšího potomka!"

Třebaže věděl, že je to pro Drusa pramalou útěchou, přidal se i Silo k těm, kdo nahlíželi spíše komickou stránku věci, a rozchechtal se, až ho začalo píchat v bocích. „Och Marku Livie, žádný římský aristokrat ještě nebyl tolik využíván, jako jsi ty."

„Nech toho," pousmál se i Drusus. „Opravdu bych si přál, aby se mnou život – nebo Fortuna nebo kdokoli za tím vězí – zacházel s takovým respektem, jaký snad zasluhuji. Ovšem ten život, jaký jsem vedl před Arausiem – a to i v tom případě, kdyby Arausia nebylo – je už nadobro za mnou. Vím jen tolik, že chudáka sestřičku v tom nechat nemůžu – a že taky, třebaže jsem se tomu zprvu bránil, mám svého nového švagra mnohem raději, než jsem kdy měl toho předchozího. Ať si je Salonianus vnuk ženy zrozené v otroctví, ale je to skutečný šlechtic, a můj dům je teď, co on žije pod jeho střechou, šťastnější. Líbí se mi i to, jak jedná s Livii Drusou, a musím říct, že si získal i moji ženu – zprvu měla sice sklon považovat ho, vzhledem k jeho původu za zcela nepřijatelného, ale už si ho docela oblíbila."

„Jsem rád, že se tvá nebohá sestřička konečně dočkala radostnějšího osudu," řekl Silo. „Vždycky jsem měl pocit, že ji něco trápí, ona ovšem dokázala své neštěstí skrývat se sebezapřením pravého člena rodu Liviů Drusů. Je jenom škoda, že tobě se nijak neulehčí, pokud jde o starost s jejím živobytím – předpokládám, že asi budeš muset financovat Salonianovu veřejnou dráhu, ne?"

„To je samozřejmé," odpověděl Drusus beze stopy nevole. „Naštěstí mi otec zanechal víc peněz, než kdy stačím utratit, takže to neznamená, že bych se kvůli nim musel uskrovňovat. Jen si představ, jak dopálím Caepiona, až začnu postrkovat Catona Saloniana vzhůru po *cursu honorum!*"

„Nebude ti vadit, když změníme téma?" zeptal se Silo náhle.

„Vůbec ne," řekl překvapeně Drusus. „Doufám, že tématem bude podrobný popis toho, cos podnikal po všechny ty uplynulé měsíce – neviděli jsme se už skoro rok, Quinte Poppaedie."

„To je opravdu už tak dlouho?" Silo v duchu počítal a pak kývl. „Máš pravdu. Kam se jen všechen ten čas poděl?" Zavrtěl hlavou. „Nebylo to nic tak závažného. Mým obchodům se prostě dařilo, to je asi tak všechno."

„Jak začneš být takhle vyhýbavý, není ti co věřit," řekl Drusus potěšený, že se zase jednou vidí se svým nejlepším přítelem. „Ty mi asi stejně nehodláš povědět, cos doopravdy dělal, takže ti to nebudu ztěžovat vyptáváním. O čem jsi to tedy chtěl mluvit?"

„O nových konsulech," řekl Silo.

„Pro změnu zase jednou dobří chlapi," řekl spokojeně Drusus. „Ani nepamatuji, kdy jsme naposledy dokázali zvolit tak vyrovnaný párek – Crassa Oratora a Scaevolu! Čekám velké věci."

„Opravdu? Kéž bych mohl říct totéž. Já čekám spíš velké problémy.“

„Na italské frontě? A proč?“

„Nu, zatím jsou to jen zvěsti. Doufám, že nepodložené, i když se mi to nějak nezdá, Marku Livie.“ Silo se zamračil. „Censoři se obrátili na konsuly se soupisy římských občanů z celé Itálie, a pokud jsem slyšel, jsou znepokojeni obrovským nárůstem nových jmen v seznamech. Hlupáci! V jednom okamžiku se chvástají, že jejich nové metody sčítání lidu odhalí mnohem víc římských občanů než ty předchozí, a vzápětí si už stěžují, že těch římských občanů je nějak příliš mnoho.“

„Tak proto ty ses tak dlouho neukázal v Římě!“ zvolal Drusus. „Och Quinte Poppaedie, já jsem tě varoval! Ne, nelži mi, prosím tě! Jestli mi zalžeš, nemohli bychom být dál přáteli, a já bych tě velice postrádal! Vy jste ty seznamy pozměnili.“

„Ano.“

„Quinte Poppaedie, vždyť jsem ti přece říkal, že tohle *není* cesta! Och, to je pěkná kaše!“ Drusus chvíli mlčel, hlavu v dlaních, zatímco Silo, s pocitem mnohem větší tísně, než jakou předpokládal, mlčky seděl a usilovně přemýšlel. Konečně Drusus opět vzhlédl.

„Nu, výčitky by asi neměly žádný smysl.“ Vstal a lítostivě zavrtěl hlavou. „Uděláš nejlíp, když ihned odjedeš domů – a když se v tomhle městě dlouho neukážeš, Quinte Poppaedie. Nemůžeme si dovolit vzbudit zájem nějakého toho obzvlášť bystrookého člena protiitalické frakce tím, že tu budeš všem na očích. Budu v senátě dělat, co dovedu, ale patřím naneštěstí stále ještě k mladé generaci, nedostanu tam slovo. A mezi těmi, kdo slovo dostanou, bude asi pramálo tvých přátel.“

I Silo teď povstal. „Marku Livie, bude z toho nakonec válka,“ řekl. „Odjedu teď domů. Máš plnou pravdu – jestli mě tu někdo zahlédne, začne jim to velice vrtat hlavou. Jenže když nic jiného, tak právě tohle ukazuje, že pokojná cesta, jak docílit zrovnoprávnění Italiků, prostě není!“

„Musí být! Taková cesta se najít musí,“ řekl Drusus. „A teď jdi, Quinte Poppaedie, jdi tak nenápadně, jak jen umíš. A chceš-li Řím opustit Collinskou bránou, pak se raději vyhni Foru Romanu. Obejdi je, *prosím.*“

Drusus sám se mu zato nijak nevyhýbal; oděn togou vyrazil rovnou na Forum hledat známé tváře. Nekonalo se sice právě žádné zasedání v senátě ani na Comitiu, avšak dalo se přesto bezpečně předpokládat, že člověk tyto známé někde v dolní části Fora přesto potká. A k Drusovu štěstí hned prvý významný muž, kterého tam objevil, byl jeho strýc, Publius Rutilius Rufus, jenž se zvolna ubíral ke Carinám a k svému domovu.

„Tohle je jeden z okamžiků, kdy bych si moc přál, aby tu byl Gaius Marius,“ řekl Drusus, poté co si našli tiché místečko na slunci, hned vedle letitých stromů rostoucích na Foru.

„Ano, obávám se také, že tví italičtí přátelé v senátě přílišnou podporu nenajdou,“ řekl Rutilius Rufus.

„Snad by ji najít mohli – kdyby se jen našla silná osobnost, která by přiměla senátory trochu se zamyslet. Ale jelikož Gaius Marius je ještě kdovíkde na Východě, kdo zbývá? Jedině snad že bys ty, strýčku –?“

„Ne,“ odpověděl rozhodně Rutilius Rufus. „Pochopem pro věc Italiků sice mám, ale vliv v senátě – to ne! Kdyby nebylo ničeho jiného, ztratil jsem po návratu z Malé Asie značně ze své *auctoritas* – všichni ti výběrčí daní pořád ještě volají po mé hlavě. Vědí dobře, že Quinta Mucia jen tak nedostanou, ten je příliš důležitý. Ale obyčejný starý skromný konsulár, jako jsem já, člověk, který se nikdy neproslavil u soudů ani nebyl

proslulým řečníkem ani nedovedl slavnou armádu k vítězství? Ne, na to já skutečně nemám.“

„Tím ovšem říkáš, že se takřka nic nedá podniknout.“

„Je to přesně tak, Marku Livie.“

* * *

Kdo se naproti tomu činil, pokud jde o veřejné mínění, byli protihráči. Quintus Servilius Caepio požádal o rozmluvu s konsuly, Crassem Oratorem a Muciem Scaevolou, a s censory, Antoniem Oratorem a Valeriem Flaccem. To, co jim přišel říci, všechny čtyři mimořádně zaujalo.

„Za vším tímhle vězí Marcus Livius Drusus,“ řekl Caepio. „V mé přítomnosti mnohokrát prohlásil, že Italikům musí být přiznáno plné římské občanství, že v Itálii napříště nesmějí být mezi muži žádné rozdíly. A má mezi svými přáteli mocné Italiky – vůdce Marsů, Quinta Poppaedia Silona, a vůdce Samnitů, Gaia Papia Mutila. Na základě toho, co jsem vyslechl v Drusově domě, jsem připraven oficiálně odpřisáhnout, že se Marcus Livius Drusus spolčil s těmi dvěma Italiky a že s nimi dohodl plán, jak zfalšovat sčítání lidu.“

„Quinte Servilie, a existuje ještě nějaké další svědectví, které by podpořilo tvé obvinění?“ otázal se Crassus Orator.

Nato se Caepio napřímil samou důstojností a náležitě dotčeně prohlásil: „Já jsem Servilius Caepio, Lucie Licinie! Já nelžu.“ Jeho podrážděnost přešla v rozhořčení. „Nějaké další svědectví, které by podpořilo mé obvinění? Já neobviňuji! Já prostě konstatuji fakta. A nepotřebuji žádné ‚svědectví‘, nepotřebuji nic dokládat! Opakuji ještě jednou – *já* jsem Servilius Caepio!“

„To mě nezajímá, kdo je, i kdyby byl sám Romulus,“ řekl Marcus Livius Drusus, když ho poté přišli konsulové a censoři navštívit. „A jestli vy sami nenahlížíte, že ta ‚fakta‘, čili jeho tvrzení, jsou jen částí kampaně, kterou Caepio v současné době vede proti mně a proti mé rodině, pak asi nejste těmi muži, za jaké jsem vás považoval! Je to směšné blábolení! Proč bych já měl kout pikle proti zájmům Říma? Žádný syn mého otce by nic takového nemohl učinit. Nehodlám mluvit za Silona nebo Mutila. Mutilus, když už je o tom řeč, do mého domu nikdy nevkročil, a Silo sem přichází jako můj přítel. To, že si myslím, že by měli být zrovnoprávněni všichni muži v Itálii, je už dávno obsaženo v senátních zápisech, s tím se já nijak netajím. Ovšem udělení občanství držitelům latinských práv a Italikům, tak jak je já vidím, musí proběhnout legálně, musí být opřeno o rozhodnutí senátu a lidu římského. Falšovat jakýmkoli způsobem *census* – ať už pozměňováním sčítacích soupisů anebo dosvědčováním neexistujícího občanství – je něco, s čím bych se nemohl ztotožnit, ať už sám považuji podstatu věci za jakkoli správnou.“ Rozpřáhl doširoka paže. „Můžete mi uvěřit, nebo neuvěřit, *Quirites*, to je vše, co vám k tomu můžu říct. Pokud mi uvěříte, pojďme se spolu napít vína. Pokud uvěříte spíš tomu nehoráznému lháři Caepionovi, odejděte z mého domu a víc se do něho nevracejte.“

Quintus Mucius Scaevola se dobromyslně pousmál a vzal Drusa pod paží. „Já osobně, Marku Livie, si s tebou velice rád vypiji pohár vína.“

„Já také,“ řekl Crassus Orator.

I censoři se rozhodli pro víno.

„Jedna věc mi ovšem nepřestává ležet v hlavě,“ řekl Drusus v jídelně později toho odpoledne, jak se ke Quintovi Serviliovi dostala ta jeho takzvaná fakta. Na toto téma jsme s Quintem Poppaediem vedli jen jediný rozhovor, a to už je hezkých pár měsíců, bezprostředně poté, co byli zvoleni noví censoři.“

„A čeho se konkrétně týkal, Marku Livie?“ otázal se Cato Salonianus.

„Och, Silo přišel s takovým bláznivým nápadem, že by se do sčítacích seznamů měli zapisovat i muži s předstíraným občanstvím, ale já jsem mu to rozmluvil. Nebo jsem se tehdy alespoň domníval, že jsem ho přesvědčil. Tím vše skončilo, alespoň pokud jde o mne. Vždyť já jsem vlastně Quinta Poppaedia od té doby ani neviděl, až teprve tyto dny! Jak jen se mohl Caepio k téhle informaci dostat?“

„Snad tenkrát něco zaslechl, snad přece jen nebyl pryč z domu,“ řekl Cato, který v hloubi duše s Drusovým postojem k Italikům sice nesouhlasil, avšak nemohl si dovolit jeho stanoviska kritizovat; byla to jedna ze stinných stránek toho, že byli na Drusovi závislí.

„Ale docela určitě byl mimo dům,“ řekl Drusus suše. „Byl tou dobou v Itálii, a neodskočil si přece zrovna na ten jediný den, jen aby mohl vyslechnout rozmluvu, o níž jsem předem vůbec nevěděl, že se bude konat.“

„Ale jak tedy?“ naléhal Cato. „Nemohl třeba někde vyslídit něco, co jsi o tom někomu psal?“

Drusus zavrtěl hlavou tak energicky, že jeho posluchači nezůstali na pochybách. „Nepsal jsem o tom nic a nikomu. Absolutně nic.“

„A co tě vlastně vede k přesvědčení, že Quintus Servilius měl při tom osočení pomoc někoho dalšího?“ vyptávala se Livia Drusa.

„To, že mě obvinil z pokusu o podvod s neoprávněnými zápisy nových občanů do sčítacích seznamů a že mě uvedl do souvislosti s Quintem Poppaediem.“

„A nemohl si to všechno jenom vymyslet?“

„To mohl – ovšem až na jednu opravdu závažnou podrobnost: on uvedl ještě třetí jméno, Samnita Gaia Pappia Mutila. A kde by byl mohl připadnout právě na *něho?* Já sám o něm vím jenom proto, že se Gaius Pappius spřátelil s Quintem Poppaediem. Závažné je zejména to, že podle mého názoru jak Quintus Poppaedius, tak i Gaius Pappius zcela určitě sčítací seznamy pomáhali zfalšovat. Ale jak se tohle mohl dovědět Caepio?“

Livia Drusa se zvedla. „Nic neslibuji, Marku Livie, ale dost možná, že ti v tomhle směru budu schopná zjednat jasno. Omluvíš mne na okamžik?“

Drusus, Cato Salonianus i Servilia Caepionis vyčkávali bez valné zvědavosti; čím by asi tak mohla Livia Drusa přispět k objasnění této záhady, když její skutečné řešení zřejmě spočívalo v tom, že měl Caepio ve svých dohadech prostě šťastnou ruku?

Když se Livia Drusa vrátila, vedla před sebou svou dcerku Servilii, rukou děvče pevně svírala za ramínko.

„Postav se tady, Servilie. Chci se tě na něco zeptat,“ řekla Livia Drusa přísně. „Chodíš navštěvovat svého otce?“

Serviliin obličejík zkameněl, nepřítomný pohled napověděl všem přihlížejícím vědomí viny, ostražitou opatrnost.

„Chci vědět pravdu, Servilie,“ řekla Livia Drusa. „Navštěvovala jsi v poslední době svého otce? A ještě než mi odpovíš, musím tě upozornit, že řekneš-li ne, ověřím si to u Stratoniky a u ostatních chův.“

„Ano, chodím k němu na návštěvy,“ řekla Servilia.

Drusus se posadil zpříma, stejně tak Cato; Servilia Caepionis se naproti tomu sesula hlouběji do křesla a zakryla si tvář rukou.

„A co jsi řekla svému otci o strýci Markovi a o jeho příteli Quintu Poppaediovi?“

„Pravdu,“ řekla Servilia s nezměněným výrazem.

„Jakou pravdu?“

„Že se spolu spikli, aby do sčítacích seznamů římských občanů zapisovali Italiky.“

„Jak jsi mohla něco takového říct, Servilie, když to není vůbec pravda?“ řekl Drusus s rostoucím hněvem.

„Je to pravda!“ vřískl dítě. „Já jsem viděla ty dopisy v pokoji toho marsického chlapa, je to jen pár dní!“

„Ty ses opovážila vloudit se do hostova pokoje bez jeho vědomí?“ otázal se nedůvěřivě Cato Salonianus. „To je přece nestoudnost.“

„A co ty jsi vlastně zač, abys mě okřikoval?“ obořila se na něho Servilia. „Ty jsi obyčejný potomek otrokyně a sedláka!“

Cato polkl, rty se mu ztenčily. „To všechno mohu být, Servilie, ale dokonce i otroci mají natolik přísné zásady, že by si nedovolili vniknout do posvátného soukromí svého hosta.“

„Jenže já jsem *patricijka*, z rodu Serviliů,“ odseklo děvče, „kdežto ten chlap je obyčejný Italik. Jednal jako zrádce – a strýček Marcus zrovna tak!“

„A jaké dopisy jsi tam vlastně viděla, Servilie?“ zeptal se Drusus.

„Dopisy od Samnita jménem Gaius Pappius Mutilus.“

„Ale žádný dopis od Marka Livia Drusa.“

„To jsem ani nepotřebovala. Ty jsi s Italiky jedna ruka a každý ví, že děláš to, co chtějí oni, že jsi s nimi spolčen.“

„Řím má štěstí, že z tebe bude ženská, a ne muž, Servilie,“ řekl Drusus a přiměl se, aby jeho tvář i hlas daly najevo pobavení. „Kdybys totiž jednou vkročila k soudu vyzbrojena takovýmito argumenty, udělala bys ze sebe jen blázna.“ Smekl se z lehátka, obešel je a postavil se před ni. „Ty jsi obyčejný hlupák a nevděčník, holčičko. Jsi křivá – a jak už řekl tvůj otčím – nestoudná. Kdybys byla starší, vyhnal bych tě prostě z mého domu a zamknul bych před tebou dveře, aby ses sem už nikdy nemohla vrátit. Ale takhle to uděláme obráceně, zamknu tě uvnitř tohohle domu, abys z něho nemohla ven. Budeš mít naprostou volnost pohybovat se uvnitř jeho zdí, pokud tě ovšem někdo bude hlídat. Ven z něho nevyjdeš za žádných okolností. Nebudeš navštěvovat svého otce ani nikoho jiného. Pokud pro tebe pošle, abys nadále žila u něho, s radostí tě nechám běžet. Ale pokud se tak stane, už sem nikdy nesmíš zpátky, ani už nikdy neuvidíš svou matku. Pokud se tvůj otec odmítne o tebe nadále starat, jsem já tvůj pater familias. Mé slovo pro tebe bude zákonem, neboť takový je zákon. Všichni v mém domě dostanou pokyny, aby jednali tak, jak jsem rozhodl, pokud jde o tebe a tvůj pobyt tady. Je to jasné?“

Děvče nedalo znát ani stopu zahanbení nebo strachu; černé oči jí plály, neuhnula ani o píď. „Já jsem patricijka z rodu Serviliů,“ řekla. „Ať se mnou uděláš, co chceš, nic nedokážeš změnit na tom, že jsem lepší než vy všichni dohromady. Co by snad u nižších lidí mohlo být špatné, je pro mě má povinnost. Odhalila jsem spiknutí proti Římu a pověděla jsem o tom svému otci. To byla má povinnost. Můžeš mě trestat, jak chceš, Marku Livie. Je mi jedno, jestli mě zavřeš nadobro někam do komory nebo jestli mě zbiješ nebo zabiješ. Já *vím*, že jsem jen splnila svou povinnost.“

„Odveď ji odsud, ať ji nevidím!“ křikl Drusus na sestru.

„Mám ji dát seřezat?“ otázala se Livia Drusa, rozzlobená stejně jako Drusus.

Trhl sebou. „Ne! V tomto domě už nebudou žádné výprasky. Udělej jen, co jsem nařídil. Pokud bude muset vyjít z dětského pokoje, musí mít doprovod. A třebaže už je teď dost velká na to, aby se mohla přestěhovat do vlastní ložničky, já to nedovolím. Jen ať si užije nedostatku soukromí, když ho nedokázala dopřát mým hostům. Tohle všechno dohromady se pro ni rok za rokem stane dostatečným trestem. Deset takových let má teď před sebou, než bude mít vůbec nějakou naději dostat se odtud – *pokud* pak ovšem její otec o ni projeví alespoň tolik zájmu, aby jí našel ženicha. A když to neudělá, najdu jí ho sám – a nebude to žádný patricij! Provdám ji za prvního venkovského chrapouna, který se namane!“

Cato Salonianus se zasmál. „Ne, za žádného selského ťulpase, Marku Livie. Provdej ji za nějakého báječného propuštěnce, šlechtice duchem, ale bez nejmenší naděje stát se někdy skutečným aristokratem. Pak možná sama přijde na to, že otroci a bývalí otroci mohou být lepší než leckterý patricij.“

„Nenávidím vás!“ vřískala Servilia, když ji matka táhla pryč. „Nenávidím vás všechny! Proklínám vás! Proklínám vás! Abyste byli všichni dávno mrtví, než já budu dost stará na vdávání!“

A pak na dítě všichni rázem zapomněli; Servilia Caepionis se sesula ze židle na podlahu. Vylekaný Drusus ji zvedl a odnesl ji do její ložnice, kde jí čadili pod nosem spáleným peřím, až se konečně probrala. Rozplakala se a nebyla k utišení.

„Och Marku Livie, tys neměl ani trošku štěstí od chvíle, kdy ses spojil s naší rodinou,“ vzlykala, zatímco Drusus seděl vedle ní na lůžku, objímal ji a úpěnlivě si přál, aby to jejich děťátko přečkalo ve zdraví.

„Ale mám ho, však ty to dobře víš,“ řekl jí, políbil ji na čelo a stíral jí šetrně slzy. „Jen se mi nesmíš roznemoci, *mea vita*, za to ta holčina nestojí. Nedopusť, aby se z toho ještě mohla radovat.“

„Já tě mám ráda, Marku Livie. Vždycky jsem tě milovala a nikdy tě milovat nepřestanu.“

„Dobrá! Vždyť já tě taky miluju, a mám tě rád víc a víc, každým dnem, který spolu strávíme. A teď už se upokoj, nesmíš zapomínat na naše děťátko. Tak krásně nám roste,“ řekl a něžně jí pohladil vzdouvající se život.

*** * ***

Servilia Caepionis zemřela při porodu den předtím, než Lucius Licinius Crassus Orator a Quintus Mucius Scaevola předložili členům senátu nový zákon o postavení Italiků, takže Marcus Livius Drusus, jenž se dovlekl do senátu, aby se seznámil s obsahem zákona, nebyl schopen věnovat návrhu takovou pozornost, jakou by byl zasloužil.

Nikdo v Drusově domácnosti nebyl na tuto katastrofu sebeméně připraven; Servilia Caepionis se cítila velice dobře, její těhotenství pokračovalo zdárně a bez sebemenších potíží. Bolesti ji přepadly tak náhle, že ji jejich nástup zcela zaskočil; dvě hodiny nato pak zemřela po masivním krvácení, které nedokázaly zastavit přikládané tampony ani podložení pánve. Drusus nebyl doma, když k tomu došlo, a když k ní pak přispěchal, byly už kruté bolesti vystřídány dřímavou smírnou netečností – a Servilia Caepionis skonala, aniž si uvědomovala, že je Drusus u ní, že jí svírá ruku a že se blíží konec. Pro ni milosrdný, o to však krutější pro Drusa. Ani slovíčko lásky nebo útěchy už od ní neuslyšel, sebemenší náznak, že alespoň vnímá jeho přítomnost. Roky touhy po tomto

odpíraném dítěti skončily; Servilia jako by se kamsi vytrácela, zůstávala tu jen její bezkrevná, bledá, nevědoucí podoba na lůžku zalitém vší její životní silou. V okamžiku smrti dítě ještě ani nesestoupilo do porodního kanálu; lékaři i porodní báby Drusa snažně prosili, aby jim dovolil dítě vyjmout z těla jeho ženy řezem, ale on to odmítl.

„Nechme ji odejít s dítětem v objetí," řekl. „Ponechme jí tu útěchu. I kdyby přežilo, stejně bych je nemohl milovat."

A tak se nazítří sotva dovlekl do Hostiliovy Kurie, sám napůl živý, napůl mrtvý, a zaujal své místo ve středních řadách, jelikož jeho kněžský úřad mu dovoloval významnější umístění, než by příslušelo jeho senátorskému postavení. Jeho služebník mu rozložil skládací stoličku a pak na ni svého pána doslova musel spustit, zatímco muži v jeho okolí mumlali slova soustrasti a on jen pokyvoval, kýval, přikyvoval na znamení díků, tvář téměř tak bledou, jako byla její. Dříve než se na to stačil připravit, střetl se zrakem s Caepionem na protější straně síně a zbledl ještě více. Caepio! Ten už – sotva obdržel zprávu o sestřině smrti – stačil poslat vzkaz, že bezprostředně po schůzi senátu odjíždí z Říma, a nebude se proto moci zúčastnit pohřbu Servilie Caepionis.

Drusus měl téměř dokonalý výhled na celé shromáždění a mohl nerušeně sledovat průběh jednání, jelikož seděl téměř na konci levé řady stupňů, tam kde byla otevřena velká bronzová vrata Kurie, postavené před staletími králem Tuliem Hostiliem. Každé pronesené slovo tak mohly slyšet i davy shromážděné před nimi. Neboť tato schůze, jak rozhodli konsulové, musí být zcela veřejná.

Nikomu kromě senátorů a jejich sloužícím sice nebyl dovolen vstup dovnitř, avšak kdokoli si mohl stoupnout k otevřeným vratům a naslouchat.

Na opačném konci síně, lemované podél obou stěn třemi stupni, na nichž měli své skládací stoličky rozestaveny senátoři, strmělo vyvýšené pódium kurulských magistrátů, před ním pak stála dlouhá dřevěná lavice, na níž sedělo deset tribunů lidu. Nádherně vyřezávaná slonovinová kurulská křesla obou konsulů byla umístěna v popředí stupně, křesla šesti prétorů za nimi a ještě dále v pozadí stála slonovinová kurulská křesla dvou kurulských édilů. Senátoři, kteří měli právo pronášet proslovy vzhledem k dovršenému věku anebo zastávaným kurulským úřadům, zaujímali oba nejdolejší stupně po obou stranách síně, na středním stupni sedali ti, kdo byli kněžími nebo augury anebo zastávali v minulosti úřad tribunů lidu, zatímco nejvyšší stupeň byl vyhrazen *pedariům*, jejichž jediným právem v senátě bylo hlasovat.

Poté, co byly modlitby, oběti i věštby shledány uspokojivými a příznivými, povstal Lucius Licinius Crassus Orator, starší konsul.

„První senátore, pontifiku maxime, kolegové kurulští magistráti, členové tohoto vznešeného sboru! Senát už delší dobu projednává nezákonné zápisy Italiků jakožto římských občanů do seznamů současně probíhajícího sčítání lidu," řekl, svíraje v levé dlani stočený dokument. „Naši vážení kolegové censoři, Marcus Antonius a Lucius Valerius, sice předem předpokládali, že se na seznamech objeví několik tisíc nových jmen, avšak nečekali, že jich budou desítky tisíc. A přesto právě k tomuhle došlo. Sčítání lidu v Itálii přineslo nebývalý nárůst těch, kdo se prohlašují za římské občany, a my jsme získali svědectví o tom, že většina těchto nových jmen náleží mužům z řad italských spojenců, kteří na římské občanství nemají absolutně žádné právo. Podle téhož svědectví vůdcové italických kmenů ve vzájemné shodě vybídli své muže, aby se za římské občany hlásili doslova masově. Toto svědectví uvádí dvě jména: Quinta Poppaedia Silona, vůdce Marsů, a Gaia Papia Mutila, vůdce Samnitů."

Zdola se ozvalo velitelské lusknutí prstů; konsul se odmlčel, pak se uklonil směrem ke středu prvé řady po své pravici. „Vítám tě zpět do senátu, Gaie Marie. Máš nějaký dotaz?“

„Jistěže, Lucie Licinie,“ řekl Marius a povstal, statný a opálený. „Pokud jde o tyto dva muže, Silona a Mutila – jsou na sčítacích seznamech *jejich* jména?“

„Ne, Gaie Marie, nejsou.“

„Takže tedy, pomineme-li ono svědectví, jaké důkazy proti nim existují?“

„Důkazy žádné,“ řekl Crassus Orator chladně. „Cituji jejich jména jen vzhledem ke svědectví, jež uvádí, že osobně ponoukali občany svých národů, aby se hromadně hlásili jako římští občané.“

„Takže, Lucie Licinie, není tedy ono svědectví, na které se odvoláváš, zcela pochybné?“

„Možná,“ řekl Crassus Orator nevyveden z míry. Obřadně se znovu uklonil. „Pokud bys, Gaie Marie, dovolil, abych pokračoval ve své řeči, zavčas to objasním.“

Marius s úšklebkem poklonu opětoval a posadil se.

„Abychom tedy pokročili dále, otcové senátoři! Jak právě s neobyčejnou bystrostí poznamenal Gaius Marius, svědectví nepodepřené jasným důkazem je problematické. Není záměrem vašich konsulů ani vašich censorů tuto stránku věci přehlížet. Ovšem muž, jenž ono svědectví vydal před námi všemi, je vysoce vážený a jeho svědectví se navíc přibližuje našim vlastním zjištěním,“ řekl Crassus Orator.

„A kdo je tento vysoce vážený svědek?“ otázal se Publius Rutilius Rufus, aniž povstal.

„Vzhledem k jistému nebezpečí, jež je se svědectvím spojeno, požádal, abychom jeho jméno neuváděli,“ řekl Crassus Orator.

„Já ti to prozradím, strýčku!“ ozval se hlasitě Drusus. „Jeho jméno je Quintus Servilius Caepio Ženobijec! Obvinil také mne!“

„Marku Livie, volám tě k pořádku,“ pravil konsul.

„No dobrá, tak jsem ho tedy obvinil! Nese totiž stejnou vinu jako Silo a Mutilus!“ křikl Caepio ze zadní řady.

„Quinte Servilie, volám tě k pořádku, posaď se!“

„Neposadím, dokud do mého obvinění nedoplníte také jméno Marka Livia Drusa!“ rozkřikl se Caepio ještě hlasitěji.

„Konsulové a censoři se osobně ujistili, že Marcus Livius Drusus do této záležitosti zapleten není,“ řekl Crassus Orator a jeho hlas nabýval hněvivého tónu. „Měl bys mít na paměti – tak jako všichni *pedariové* – že ti tento dům zatím nedovolil promlouvat zde! Takže se zase posaď a drž jazyk tam, kam patří – v zavřených ústech! Senát nebude poslouchat muže vyřizující si soukromé účty, nýbrž bude nadále věnovat pozornost mně!“

Rozhostilo se ticho. Crassus se do něho na chvilku zbožně zaposlouchal, poté si odkašlal a ujal se znovu slova.

„Ať už bylo důvodem cokoli – a ať byl původcem kdokoli – v našich sčítacích seznamech je náhle příliš mnoho jmen. Vzhledem k okolnostem se vnucuje závěr, že mnoho mužů si přisvojilo římské občanství neprávem. Záměrem vašich konsulů je zjednat v této věci nápravu, nikoli jít po falešných stopách anebo kohokoli bez postačujícího důkazu obviňovat. Máme na zřeteli jedinou věc: jsme si vědomi, že pokud v tomto směru něco nepodnikneme, budeme stát před přírůstkem občanů – kteří všichni budou tvrdit, že jsou členy některé z jedenatřiceti venkovských tribuí! A ti budou během jedné generace schopni uplatnit v tributních volbách mnohem více hlasů

než my skuteční občané, a budou patrně schopni ovlivnit i hlasování v centuriích našich majetkových tříd.“

„Pak ovšem pevně doufám, že něco skutečně podnikneme, Lucie Licinie,“ řekl Scaurus, první senátor, ze svého místa v prvé řadě napravo, hned vedle Gaia Maria.

„Quintus Mucius a já jsme připravili návrh nového zákona,“ řekl Crassus Orator, jemuž právě toto přerušení nebylo nijak proti mysli. „Jeho záměrem je vyloučit ze seznamu občanů všechny falešné Římany. Nic jiného nesleduje. Není to krok k vyhnání někoho, nemá vyvolat hromadný odchod těch, kteří nejsou římskými občany, z města Říma anebo z jiných římských anebo latinských osad v Itálii. Jediným jeho cílem je odhalit ty, kdo byli do svitků zapsání jako římští občané, ač jimi nejsou. K tomu účelu návrh zákona stanovuje, aby byl italský poloostrov rozdělen na deset částí – Umbrii, Etrurii, Picenum, Latium, Samnium, Kampánii, Apulii, Lukánii, Kalábrii a Bruttium. Pro každou z těchto částí bude zřízen zvláštní vyšetřovací soud, v jehož pravomoci bude ověřit občanství všech těch, kteří se na sčítacích seznamech objevují jako římští občané poprvé. Podle našeho návrhu by tyto *quaestiones* nebyly složeny z porotců, nýbrž ze soudců, a těmito soudci budou členové římského senátu. Každému ze soudů bude předsedat konsulár, k pomoci bude mít dva mladší senátory. Postup vyšetřování bude stanoven jasnými směrnicemi a každý muž, jenž před tento soud bude povolán, bude povinen zodpovědět – a to s potřebnými důkazy! – otázky spojené s jednotlivými body šetření. Tyto protokoly budou natolik důkladné, že žádný z falešných občanů neunikne odhalení, o tom bychom vás chtěli už teď ubezpečit. Při některé pozdější schůzi lidu bude text zákona čten samozřejmě celý, ale já nezastávám názor, že už při prvé contio k jakémukoli zákonnému opatření by se mělo zabřednout do všech právnických fines.“

První senátor Scaurus povstal. „Jestli dovolíš, Lucie Licinie, rád bych se tě zeptal, *jestli hodláte zřídit jedna z* vašich *quaestiones* také v samotném Římě, a pokud ano, zda tato *quaestio* bude fungovat společně pro šetření v Latiu i v Římě?“

Crassus Orator zachoval důstojnou tvář. „Pro Řím bude zřízena jedenáctá *quaestio,*“ odpověděl. „Latium bude projednáno samostatně. Ovšem pokud jde o Řím, rád bych zde uvedl, že v seznamech z města samého se neobjevily žádné hromadné nárůsty nových občanů, které bychom považovali za podezřelé. Přesto věříme, že bude mít svou cenu, když bude samostatný vyšetřovací soud zřízen i pro Řím, jelikož ve městě patrně žije mnoho zapsaných občanů, kteří – pokud půjde vyšetřování do dostačující hloubky – se ukáží občanství nehodní.“

„Děkuji ti, Lucie Licinie,“ řekl Scaurus a posadil se.

Crassus Orator měl teď už zcela po náladě. Všechny naděje, které si dělal na uplatnění svých nejlepších řečnických obratů, byly ve psí; co začalo jako výsostně komponovaný projev, se teď začínalo zvrhávat v řečnické cvičení otázek a odpovědí.

Ještě než se mohl znovu ujmout slova, povstal Quintus Lutatius Catulus Caesar a potvrdil tak temné podezření prvního konsula, že senát není vůbec naladěn naslouchat skvělým projevům.

„Směl bych i já položit otázku,“ zeptal se Catulus Caesar upejpavě.

Crassus Orator zafuněl. „Ale ovšemže ano, takové právo, jak vidíš, tu má každý, Quinte Lutatie, i ti, kdo ani nejsou oprávněni pronášet proslovy! Takže neváhej, sem s otázkami! Na všechny ti nadšeně odpovím. Vůbec se nestyd a směle téhle příležitosti využij. S chutí do toho!“

„Stanoví *lex Licinia Mucia* také výslovně, jaký bude za co postih, anebo budou tresty ponechány na uvážení soudců podle existujících ustanovení?“

„Věř mi nebo ne, Quinte Lutatie, ale právě bych byl k tomuto bodu dospěl!“ pravil Crassus Orator, jemuž již viditelně docházela trpělivost. „Nový zákon přesně stanoví tresty. Za prvé a především, všichni podezřelí, kteří v průběhu tohoto sčítání lidu prvně prohlásili, že jsou římskými občany, musí počítat s plným dopadem zákona. Bičování bude prováděno uzlovitým bičem. Provinilcovo jméno bude zapsáno do seznamu, podle něhož bude jemu i všem jeho potomkům udělení římského občanství navěky odepřeno. Dále bude postižen pokutou čtyřiceti tisíc sesterciů. Pokud se falešný občan usadil v kterémkoli městě anebo osadě s římským nebo latinským právem, bude z místa vykázán a bude se muset vrátit do sídla svých předků. Jedině v tomto smyslu hovoří zákon o vyhnanství. Těch, kdo občanství nemají, ale kdo ho ani falešně nepředstírali, se zákon netýká, mohou zůstat tam, kde v současnosti žijí.“

„A co ti, kdo zfalšovali údaj o občanství v některém dřívějším sčítání lidu?“ zeptal se Scipio Nasica starší.

„Ti nebudou bičováni ani pokutováni, Publie Cornelie. Ale budou zapsáni do seznamu a budou vykázáni z jakékoli římské anebo latinské obce.“

„A co když takový muž nebude na pokutu mít?“ otázal se Gnaeus Domitius Ahenobarbus, pontifex maximus.

„V tom případě bude prodán římskému státu do otroctví pro dluhy na dobu ne kratší než sedm let.“

Zdvihl se Gaius Marius. „Mohu promluvit, Lucie Licinie?“

Crassus Orator pozvedl obě paže do výše. „Ale proč ne, Gaie Marie? To jest, jestli budeš moci hovořit, aniž ti tu bude kdekdo skákat do řeči!“

Drusus sledoval Maria, jak jde z místa, kde stála jeho stolička, doprostřed síně. Srdce, onen orgán, o němž se domníval, že zemřel spolu s jeho ženou, se mu náhle prudce rozbušilo. Jediná naděje! Och Gaie Marie, třebaže tě mám pramálo rád jako člověka, říkal si Drusus v duchu, pověz nyní, co bych řekl já, jen kdybych měl právo promluvit! Protože jestliže to neučiníš ty, neudělá to nikdo. Naprosto nikdo.

„Je to pečlivě připravený zákon,“ říkal Marius s důrazem na každém slovu, „to je na něm vidět. Tak jak se dá očekávat od dvou našich nejlepších zákonodárců. Snad jedno jediné v něm chybí, aby se stal zcela vodotěsným, a to doplňující ustanovení, že každému, kdo se přihlásí jako udavač, bude vyplacena odměna. Ano, vskutku obdivuhodný plod legislativy je to! Je to však zákon spravedlivý? A neměli bychom se řídit právě tímto hlediskem před všemi ostatními? A kromě toho – to jsme opravdu tak všemocní, tak arogantní, tak pitomí, abychom všechny ty tresty, které zákon předpokládá, skutečně uložili a vykonali? Podle toho, co jsme tu slyšeli v řeči Lucia Licinia – nepatřila, mimochodem, ani zdaleka k jeho nejlepším – existují těchto údajně falešných občanů desítky tisíc a jsou rozptýleni po celé Itálii, od hranic Italské Galie až po Bruttium a Kalábrii. Jsou to muži, kteří se cítí plně oprávněni podílet se na vnitřních záležitostech a správě Říma – proč by jinak podstupovali riziko falešného údaje, pokud jde o římské občanství? Kdekdo v Itálii ví, jaké důsledky má takový nesprávný údaj, pokud je odhalen. Bičování, trvalé odepření občanství, pokuta – i když zatím zpravidla nebývaly na téhož muže uvalovány všechny tři tyto tresty současně.“

Otočil se k protější řadě senátorů a pokračoval. „Ovšem nyní, otcové senátoři, se zdá, že chceme nechat trest dopadnout plnou tíží na jednoho každého z těchto desítek tisíc mužů – *a na jejich rodiny!* Hodláme je zbičovat. Hodláme je postihnout pokutami, na které mnozí z nich nebudou mít. Zapsat je na černou listinu. Vyhnat je z jejich domovů, pokud se jejich domov náhodou nachází v římské anebo latinské obci.“

Přešel až k otevřeným vratům a otočil se, tak aby hleděl na obě strany síně. „Desítky tisíc, otcové senátoři! Ne jednoho nebo dva, tři, čtyři muže, ale desítky tisíc! A rodiny – včetně synů, dcer, manželek, matek, tet, strýců, bratranců – to jsou desítky tisíc dalších. A ti všichni jistě mají i přátele – mají patrně přátele i mezi těmi, kdo nabyli římského občanství anebo latinského práva zcela legálně. Mimo římské a latinské osady budou tito lidé tvořit v obcích naprostou většinu. A my, senátoři, kteří budeme vybráni – losem, nebo jak? – a kteří máme zasednout v těchto vyšetřovacích tribunálech, budeme zkoumat, zjišťovat a vyslýchat podle směrnic obsažených v Liciniově a Muciově zákoně všechny ty, kteří před nás budou předvedeni, a odsuzovat podle litery Liciniova a Muciova zákona všechny ty, jejichž občanství shledáme pochybným. Předem se skláním před hrdiny mezi námi, kteří půjdou statečně plnit tuto svou povinnost – já osobně bych raději prodělal další záchvat mrtvice než tohle! Anebo snad *lex Licinia Mucia* zajistí každé z oněch *quaestiones* trvalou ostrahu ozbrojeným doprovodem?“

Vydal se volným krokem síní, ale neustával hovořit ani v chůzi. „Je to skutečně takový hrozný zločin? Chtít se stát Římanem? Nepřeháním příliš, řeknuli že vládneme celému světu, který za něco stojí. Dostává se nám veškerého respektu, na cestách jsme všude přijímáni s úctou – i králové couvnou, když my něco nařídíme. I poslední muž, který se smí nazývat Římanem – buďsi to třeba i příslušník *capite censi* – znamená víc než jakýkoli jiný člověk. A třeba byl tak chudý, že nemá ani na jediného otroka, nepřestává být příslušníkem národa, jenž vládne světu. Má tak výlučné postavení, že to nelze vyjádřit jiným slovem, než že je Říman. A i když se musí zabývat podřadnými pracemi, které plynou z toho, že nemá na otroka, přesto si stále může opakovat: , Já jsem Říman, jsem něco víc, než ostatní lidé!’“

Došel zatím téměř až k lavici tribunů a otočil se, tak aby stál tváří k otevřeným vratům. „Zde na půdě Itálie žijeme bok po boku s muži a ženami, kteří jsou nám jako plemeno velice blízcí, ba v mnoha případech představujeme totéž plemeno. Jsou to muži a ženy, kteří nám už víc než čtyři sta let poskytují vojáky, kteří se spolu s námi podílejí na nákladech na války, které my vedeme. Ano, já vím – čas od času se někdo z nich vzpouzel, vzbouřil se, pomáhal našim nepřátelům nebo hovořil proti naší politice. Ale za všechny takové zločiny už přece *potrestáni byli!* Podle římského práva je nemůžeme trestat znova. Lze jim vůbec mít za zlé, že se chtějí stát Římany? To je ta skutečná otázka! Nikoli *proč* chtějí být Římany, ani co vedlo k tomu prudkému nárůstu falešných údajů o občanství! Lze jim to mít za zlé?“

„Ano!“ zaryčel Quintus Servilius Caepio. „Ano! Ve srovnání s námi jsou přece méněcenní! Mohou to leda být naši poddaní, ale rovnat se nám nemohou!“

„Quinte Servilie, volám tě k pořádku! Posaď se a mlč, anebo z tohoto shromáždění odejdi!“ zahřměl Crassus Orator.

Volně, s veškerou důstojností, se Gaius Marius otáčel o plný kruh a rozhlížel se kol dokola, tvář ještě více znetvořenu trpkým úsměškem. „Vy se patrně domníváte, že teď přesně víte, co řeknu dál, že ano?“ otázal se senátu. A pak se hlasitě zasmál. „Gaius Marius – ten Italik – myslíte si, hodlá Římu zřejmě doporučit, aby na *lex Licinia Mucia* zapomněl, aby ty desítky tisíc takzvaných nových občanů nechal ve sčítacích seznamech.“ Husté obočí se vzneslo do výše. „Nu, otcové senátoři, v tom případě jste na omylu! K ničemu takovému radit nechci. Ani já, stejně jako vy, se nedomnívám, že si můžeme dovolit zlehčovat naši věc tím, že bychom ponechali občanství lidem, kteří nebyli natolik zásadoví, aby odmítli domáhat se ho podvodem. Něco ale doporučit chci: aby byl *lex Licinia Mucia* uplatněn se vším všudy, i s vyšetřovacími soudy, tak jak ho

jeho vynikající navrhovatelé zformulovali – ale jen po určitou mez. A za ni my jít nesmíme! Každý, kdo takto neoprávněně získal občanství, ať je ze seznamů škrtnut a ať je vyloučen i z příslušné tribue. Tolik – a víc už nic! *Naprosto nic!* Chci vás všechny co nejvážněji varovat, vás, otcové senátoři, i vás, *Quirité,* kteří naslouchá te před vraty, že v okamžiku, kdy na tyto nepravé občany uvalíte tresty, které znamenají těžký postih jejich těl, jejich domovů, jejich měšců a všech jejich potomků, zasejete vpravdě dračí setbu, símě nenávisti a odplaty! Nesklidíte nic než smrt, krev, bídu a zášť, která přetrvá celé věky! Nesmiřujte se s tím, oč se tu Italikové právě pokusili. Ale netrestejte je za to!“

Och, to jsi dobře pověděl, Gaie Marie, pomyslel si Drusus a zatleskal. Několik senátorů se k němu přidalo. Většina však nikoli a také před vraty se ozvalo reptání zvěstující, že ti, kdo na Foru jeho slova slyšeli, s takovou mírou shovívavosti nesouhlasí.

Povstal Marcus Aemilius Scaurus. „Smím promluvit?“

„Samozřejmě že můžeš, první senátore,“ řekl Crassus Orator.

První senátor Scaurus, třebaže byl stejně stár jako Gaius Marius, si nezachoval stejné zdání mladosti, i když na rozdíl od něho měl souměrnou tvář. Vrásky, které ji brázdily, se zarývaly hluboko do masa, i zcela lysou lebku měl stařecky zvrásněnu. Avšak jeho nádherné zelené oči byly dosud mladé a bystré, jiskřily zdravím. A pronikavým rozumem. Jen jeho obdivovaný a oslavovaný smysl pro humor dnes nepřicházel ke slovu, neprojevil se ani ve vrásečkách v koutcích jeho úst; ty byly naopak skleslé, zasmušilé. I on přešel síní k vratům, ale tam zůstal stát obrácen zády k senátu, čelem k zástupům venku.

„Otcové senátoři, členové římského senátu, hovořím teď jako váš mluvčí, jako první senátor řádně znovu potvrzený našimi novými censory. Prvním senátorem jsem už od chvíle, kdy jsem ukončil svůj konsulát, právě dvacet let tomu je. Jsem konsulár, byl jsem i censorem. Vedl jsem armády, vedl jsem jednání s našimi protivníky i s těmi, kdo se ucházeli o to, aby se stali našimi přáteli. Jsem patricij z rodu Aemiliů. Ale co je důležitější než všechny tyto věci, ať jsou jakkoli vznešené a závažné – jsem především *Říman!*

Připadá mi dost zvláštní, že nemohu než souhlasit s Gaiem Mariem, jenž se právě prohlásil za Italika. Dovolte mi však, abych zopakoval, čím on uvedl své vystoupení. Je to skutečně samo o sobě takovým zločinem? Je zločinem chtít se stát Římanem? Chtít se stát příslušníkem národa, který řídí chod světa? Chtít se stát jedním z plemene, které dokáže nařizovat králům a být svědkem toho, jak jsou jeho příkazy plněny? Stejně jako Gaius Marius i já tvrdím, že chtít být Římanem žádný zločin není. Kde se však rozcházíme, je v samém těžišti jeho proslovu. Sama *touha* zločinem být nemůže. Avšak její *svévolné uskutečnění* ano! A já nemohu připustit, aby kdokoli padl do osidel, které tu Gaius Marius svou řečí nalíčil. Senát se dnes nesešel k tomu, aby se slitovával nad těmi, kdo nemají, po čem touží. Senát se neshromáždil proto, aby se potýkal s ideály, sny, tužbami a ctižádostmi. Jsme tu, abychom zasáhli ve zcela reálném problému – nezákonném uzurpování římského občanství desítkami tisíc mužů, kteří Římany *nejsou,* a proto ani nemají právo se za Římany vydávat. Zda se chtějí Římany stát, je vedlejší. Podstatné je, že desítky tisíc mužů se dopustily těžkého zločinu a že my, kdož střežíme naše římské dědictví, tento zločin nemůžeme přejít jako cosi podružného, co se vyřídí obrazným poklepáním po rameni.“

Obrátil se k senátu. „Otcové senátoři, já, první senátor, se na vás jakožto skutečný Říman obracím se žádostí, abyste tento zákon vybavili vší mocí a autoritou, jaké jste

schopni! Těmto italickým chutím na římské občanství musí být jednou provždy učiněna přítrž, musejí být zcela vykořeněny. *Lex Licinia Mucia* musí obsahovat ty nejtvrdší tresty, jaké kdy byly zapsány do tabulí! A nejen to! Domnívám se, že bychom měli přijmout i oba doplňující návrhy Gaia Maria a do zákona je přímo vtělit. Tím mám na mysli, že prvním doplňkem by měla být nabídnuta odměna za každou informaci vedoucí k odhalení těchto falešných Římanů – a to ve výši čtyř tisíc sesterciů, deseti procent z uložené pokuty. Státní pokladna tak nepřijde ani o jediný as – úhrada půjde z měšců provinilců. A dále říkám, že druhým doplňkem musí být zajištěno, aby jeden každý soudní tribunál byl vybaven oddílem ozbrojené milice, který zajistí činnost soudu. Náklady na tyto dočasně najímané strážce lze rovněž hradit z uložených pokut. Ze srdce Gaiovi Mariovi za jeho iniciativu děkuji."

Nikdo už se pak nedozvěděl, zda tím Scaurus svou řeč ukončil či ne, neboť v tu chvíli už byl na nohou Publius Rutilius Rufus a vykřikl: „Dejte mi slovo! K tomu já musím něco říct!" Načež Scaurus jen s úklonou směrem k předsedajícímu unaveně klesl na stoličku.

„To už vůbec není ten starý Scaurus," utrousil Lucius Marcius Philippus ke svým sousedům po obou stranách. „Kdepak by si byl dříve dovolil ukuchtit svůj projev z toho, co už nám před ním naservíroval předřečník."

„Neslyšel jsem od něho ale nic, s čím bych nemohl souhlasit," namítl jeho soused po levici, Lucius Sempronius Asellio.

„Není to už no," opakoval Philippus.

„*Tace,* Lucie Marcie!" okřikl ho Marcus Herennius, soused zprava. „Chci slyšet, co říká Publius Rutilius."

„Jen si poslož!" zavrčel Philippus, ale zmlkl.

Publius Rutilius Rufus se nenamáhal chozením po senátní síni; zůstal stát vedle své skládací židličky a oslovil senát odtamtud.

„Otcové senátoři, *Quirité* naslouchající u dveří, snažně vás žádám, poslouchejte mne!" Potrhl rameny a zkřivil tvář. „Přiznávám sice, že příliš nevěřím ve váš zdravý rozum, takže ani nepředpokládám, že bych dokázal vyvrátit současné přesvědčení většiny z vás, jež je dnes zřejmě totožné se stanoviskem Marka Aemilia. Ale to, co uvedu, je nezbytné už teď říct pěkně *nahlas.* Je třeba, aby jednou bylo naprosto jasné, že to řečeno *bylo,* až se v budoucnosti ukáže, že jsem měl pravdu. A ona to budoucnost prokáže, o tom vás ujišťuji!"

Odkašlal si a pak zvolal: „Gaius Marius má plnou pravdu! My nesmíme učinit nic víc, než že z našich sčítacích seznamů a z našich tribuí škrtneme všechny falešné občany. Jsem si vědom toho, že naprostá většina z vás – mne samotného nevyjímaje – jaksi považuje Italiky za méně dokonalé, než jsou skuteční Římané. Ale snad jsme přece jen schopni uvažovat natolik střízlivě, abychom pochopili, že tím z nich přece nenaděláme barbary! Jsou to bystří lidé, jejich vůdcové mají mimořádně dobré vzdělání, v podstatě žijí Italikové zcela stejným způsobem jako my Římané. Proto s nimi také *nemůžeme* jako s barbary ani jednat! Jejich smlouvy s námi sahají mnoho set let do minulosti, celá staletí už také trvá naše součinnost s nimi. Jsou to naši pokrevní příbuzní, přesně tak, jak to Gaius Marius řekl."

„Nu, pokrevní příbuzní Gaia Maria to zcela určitě jsou," utrousil Lucius Marcius Philippus.

Rutilius Rufus se otočil, ostře pohlédl na bývalého prétora a nakrčil pihovaté čelo. „Jak přesně ty dokážeš vystihnout onen rozdíl mezi spřízněním skrze krev a spřízněním skrze peníze! To asi proto, že kdybys to tak přenáramně citlivě nerozlišoval, musel by

ses zrovna ty držet Gaia Maria jako kříště, že, Lucie Marcie? Neboť pokud se peněz týče, je ti přece Gaius Marius mnohem bližší než tvůj rodný otec! Mohl bych totiž odpřisáhnout, že sis jich kdysi od Gaia Maria vyžebronil víc, než ti kdy byl ochoten poskytnout tvůj vlastní tato! Kdyby peníze byly krev, pak bys byl i ty úzce spřízněn s Italiky, viď?“

Senátem zaburácel smích, pískot a potlesk, Philippus zrudl do nachova a byl by se raději neviděl.

Rutilius Rufus se vrátil k věci. „Naléhavě váš žádám, zamyslete se ještě jednou vážně nad sazebníkem trestů v *lex Licinia Mucia!* Jak můžeme bičovat lidi, s nimiž musíme žít V tak těsných svazcích, po kterých žádáme, aby nám poskytovali vojáky i peníze? A když už se i v tomto senátě najdou jistí neotesanci, kteří neváhají osočit jiné Členy tohoto vznešeného sboru kvůli jejich původu, musím se ptát – čím a do jaké míry se my od Italiků vlastně lišíme? To hlavně mám na mysli, a to musíte i vy sami vzít v úvahu. Je špatný ten otec, který vede syna metodou spočívající v každodenním výprasku – když totiž pak onen syn vyroste, nechová k němu lásku a obdiv, ale jen a jen odpor. Pokud naše italické druhy na tomto poloostrově začneme bičovat, budeme nadále nuceni žít uprostřed lidí, kteří nás budou nenávidět pro naši krutost. Jestliže jim zabráníme, aby získali naše občanství, budou námi opovrhovat pro naši povýšenost. Jestliže je ožebračíme horentními pokutami, budou proti nám zaujati pro naši hrabivost. Jestliže je vyženeme z jejich domovů, vyvoláme v nich zášť naší příkrostí. Jaká bude tedy suma vší této nenávisti? Daleko větší, otcové senátoři, *Quirité,* než kolik si můžeme dovolit u lidí, kteří s námi sdílejí tutéž zemi.“

„Jen je přišlápněte ještě víc,“ řekl znuděně Catulus Caesar. „Zmačkněte je tak, že už jim na nějaké pocity nezbyde pomyšlení. Nic jiného si ani nezasluhují za to, že se pokusili ukrást to nejcennější, co Řím vůbec může poskytnout.“

„Quinte Lutatie, pokus se to přece pochopit!“ naléhal Rutilius Rufus. „Oni se zmocnili něčeho, co jsme jim my nebyli ochotni poskytnout! Jenomže když si muž přisvojí něco, o čem se domnívá, že mu to podle práva náleží, nepovažuje to za krádež. Prostě se domohl svého.“

„Nemůže se domáhat něčeho, co mu nikdy nenáleželo!“

Rutilius Rufus to vzdal. „Dobrá, pokusil jsem se ukázat vám pošetilost, jakou představuje uplatnění vskutku strašlivých trestů na lidi, mezi nimiž žijeme, kteří sídlí podél našich silnic, kteří tvoří většinu obyvatelstva tam, kde my máme svá venkovská sídla a statky, kteří nám v mnoha případech i obdělávají půdu – pokud ovšem nejdeme s dobou a nevyužíváme otrocké práce. O důsledcích, které pro nás budou tresty vykonané na Italicích mít, už nechci ztratit ani slovo.“

„Všem bohům za to buďtež díky,“ ulehčil si Scipio Nasica.

„Přecházím teď k doplňkům zákona navrženým naším prvním senátorem – *nikoli* Gaiem Mariem!“ řekl Rutilius Rufus pomíjeje jeho poznámku. „A musím ti říct, náš první senátore, že vypůjčit si něčí sarkasmus a z něho pak vytvářet svou vlastní řečnickou figuru nepatří právě k vrcholům rétoriky! Nebudeš-li si dávat dobrý pozor, začnou si lidé říkat, že svá nejlepší léta už máš za sebou.

Chápu nicméně, že se asi těžko hledala naléhavá a přesvědčivá slova, abys vyjádřil něco, za čím srdcem plně nestojíš – nemám pravdu, Marku Aemilie?“ Scaurus nic neřekl, jen trochu zrudl.

„Nepatří k římským zvykům využívat placených informátorů, právě tak jako k nim nepatří obklopovat se tělesnou stráží,“ řekl Rutilius Rufus. „Pokud takovou praxi začneme zavádět v souvislosti s *lex Licinia Mucia,* dáme tím našim italickým

spolubydlícím najevo, že se jich bojíme. Jen je tím utvrdíme v přesvědčení, že *lex Licinia Mucia* nemá trestat porušení zákona, ale rozdrtit potenciální hrozbu – nikoho jiného než právě naše italické okolí! Řečeno jinými slovy – předvedeme všemu našemu italickému sousedství, že se obáváme, že by mohli daleko snáze pohltit oni nás, než my je! Tak krajní opatření a tak neřímské metody, jako jsou placení informátoři a tělesné stráže, jen zvýrazní náš strach – nebude to demonstrace římské síly, otcové senátoři, *Quirité*, bude to čirý projev naší slabosti! Člověk, jenž si je skutečně jist sám sebou, se neobklopuje na každém kroku bývalými gladiátory, ani se stále neohlíží přes rameno. Člověk, jenž si je jist sám sebou, nenabízí odměnu za informace o svých protivnících."

„Nesmysl!" řekl pohrdavě první senátor Scaurus. „Využít placené informátory radí zdravý rozum. Usnadní to herkulovský úkol stojící před těmito soudy, které se budou brodit mezi desítkami tisíc provinilců. *Jakýkoli* nástroj, který ten proces může ulehčit a urychlit, je užitečný! A pokud jde o ozbrojený doprovod, i k tomu radí zdravý rozum. Ten odradí před jakýmikoli demonstracemi a zabrání všem bouřím."

„Výborně! Správně!" hučelo celým senátem, tu a tam se ozval i ojedinělý potlesk.

Rutilius Rufus pokrčil rameny. „Jak vidím, hovořím k ucpaným uším – jaká škoda, že jen málo z vás dokáže odezírat ze rtů! Ještě než skončím, chtěl bych říci alespoň jedno. Pokud použijeme těch placených informátorů, zavlečeme si do naší milované vlasti nákazu, která ji zamoří na dlouhé desítky let. Jako mor se tu uhostí udavači a vyděrači, pochybnosti o každém příteli, ba i o každém členu rodiny – neboť v každé obci jsou takoví, kteří budou ochotni za peníze udělat *cokoli* – nemám pravdu, Lucie Marcie Philippe? Vydáme se na pospas té sebrance, kterou jsme zatím vídali slídit v chodbách cizích královských paláců – a která jako červotoč vystrkuje hlavu z krovů právě těch budov, odkud se na lid pouští strach a odkud mu vládnou utlačovatelé. Snažně vás prosím, nepouštějte tuhle sběř ze řetězu! Zůstaňme tím, čím jsme vždy byli – *Římany!* Lidmi bez bázně, povznesenými nad praktiky cizích králů." Usedl. „To je vše, Lucie Licinie."

Nikdo nezatleskal, třebaže se v síni ozval šum a šepot; Gaiovi Mariovi přelétl po tváři úsměv.

A je po všem, pomyslel si Marcus Livius Drusus, když senát ukončil své zasedání. První senátor Scaurus zjevně zvítězil, a kdo prohrává, je Řím. Jak jen mohli k tomu, co říkal Rutilius Rufus, zůstat tak hluší? Jak z úst Gaia Maria tak i Rutilia Rufa přece zazněl hlas zdravého rozumu – s téměř oslepivou jasností. Jakže to řekl Gaius Marius? Zasejete vpravdě dračí setbu, neskidíte nic než smrt, krev, bídu a zášť. Problém je v tom, že nikdo z nich se s Italiky vůbec nestýká, leda při nějakém obchodním jednání anebo pokud s nimi má, ač nerad, společnou hranici pozemků. Nemají ani nejmenší představu, že v každém Italikovi dříme sémě nenávisti a odplaty, jen jen vypučet. A nebyl bych se to dozvěděl ani já, kdybych se byl tenkrát na bojišti nepotkal s Quintem Poppaediem Silonem.

Jeho švagr Marcus Porcius Cato Salonianus seděl v horní řadě, nedaleko od něho; propletl se teď dolů k Drusovi a položil mu ruku na rameno. „Půjdeš domů se mnou, Marku Livie?"

Drusus, který zůstával stále ještě sedět, k němu vzhlédl kalnýma očima, ústa pootevřena. „Jen běž sám, Marku Porcie," řekl. „Jsem hrozně unavený, potřebuji si trochu urovnat myšlenky."

Vyčkal, až se z vrat vytratili i poslední senátoři, pak pokynul svému sluhovi, aby sebral jeho stoličku a šel domů napřed. Sám pak zvolna sešel na černobíle vydlážděnou podlahu síně. Když z budovy vycházel, služebníci Hostiliovy Kurie už začínali zametat

jednotlivé stupně a sbírat tu a tam ležící odpadky; až budou s úklidem hotovi, zamknou vrata před zástupy lidstva proudícími ze Subury až sem a pak se odeberou do ubytoven státních otroků za třemi budovami hlavních flaminů.

Se svěšenou hlavou se Drusus ploužil sloupořadími a uvažoval, jak dlouho může trvat, než se k Silonovi a Mutilovi donese zvěst o tom, co se tu dnes dálo. V hloubi duše si byl jist, že zákon Licinia a Mucia nepochybně schválen bude – včetně Scaurových doplňků – v zákonné lhůtě, která teď musí uplynout mezi jeho navržením a přijetím, to jest v době vymezené třemi tržními dny: za pouhých sedmnáct dnů tedy může mít Řím vepsán na tabulích nový zákon a bude konec všem nadějím na smírném řešení vztahů k italským spojeneckým národům.

Na Gaia Maria narazil naprosto nečekaně. A zcela doslovně. Zavrávoral trochu a couvl, omluva mu při pohledu na Mariovu zkřivenou tvář zamrzla na rtech. V pozadí za Mariovou postavou postřehl Publia Rutilia Rufa.

„Zajeďme ke mně, Marku Livie, mám výborné víno, vypijeme si společně s tvým strýcem pohár," říkal chlácholivě Marius.

Ani přes nashromážděnou zkušenost svých dvaašedesáti let nedokázal Marius předvídat, jak Drusus na laskavé pozvání zareaguje; přísná, liviovsky snědá tvář se náhle svraštila, zpod víček mu vyhrkly proudem slzy. Škubnutím si přetáhl togu přes hlavu, aby skryl projev nemužné slabosti, a rozvzlykal se, jako by končil se životem; Marius a Rutilius Rufus ho neobratně těšili, popleskávali ho po zádech, všemožně ho uklidňovali. Pak dostal Marius přece jen dobrý nápad, sáhl do záhybu togy pro šátek a vstrčil ho Drusovi pod jeho improvizovanou kápi.

Chvíli trvalo, než se Drusus opět vzchopil, než nechal togu klesnout na rameno a než opět pohlédl na své společníky.

„Zemřela mi včera žena," řekl zajíkavě.

„My to víme, Marku Livie," řekl mírně Marius.

„Myslel jsem, že už jsem v pořádku! Ale bylo toho dnes na mě asi moc. Je mi líto, že jsem se před vámi takhle předvedl."

„Chce to pořádný doušek falernského," řekl Marius a scházel před nimi po schodech dolů.

A dlouhý doušek falernského vína Drusovi skutečně pomohl sebrat se. Marius přitáhl další křeslo a všichni tri usedli ke stolu v Mariově pracovně, na němž stál džbán vína a pohár s vodou.

„Nu, zkusili jsme opravdu všechno," řekl s povzdechem Rutilius Rufus.

„Mohli jsme si to ale klidně i odpustit," zabručel Marius.

„V tom s tebou nesouhlasím, Gaie Marie," řekl Drusus. „Ze zasedání byl pořizován doslovný zápis. Viděl jsem, jak to Quintus Mucius zařizuje, a písaři zaznamenávali stejně pilně to, co jste říkali vy dva, jako když hovořili Scaurus a Crassus Orator. Takže až budoucnost jednou ukáže, kdo měl pravdu a kdo ne, někdo si přečte, co jste dnes řekli, a naši potomci si alespoň nebudou myslet, že všichni Římané byli arogantní hlupáci."

„To je sice pěkná útěcha, ale osobně bych byl spíš uvítal, kdyby se byli senátoři rozhodli upustit od těch posledních bodů Liciniova a Muciova zákona," řekl Rutilius Rufus. „Potíž je v tom, že sice všichni *mezi* Italiky žijí – ale *přitom* o nich vůbec nic nevědí."

„Je to přesně tak," řekl suše Drusus. Postavil svůj pohár na stůl a nebránil se, když mu ho Marius doléval. „Bude z toho válka," řekl.

„Ne, to ne, válka ne!" řekl rychle Rutilius Rufus.

„Ale ano, válka bude. Pokud se mně anebo někomu jinému nepodaří zastavit všechny další práce na *lex Licinia Mucia* a prosadit zrovnovprávnění v celé Itálii.“ Drusus upil vína. „Nad tělem mé zesnulé ženy přísahám,“ řekl a energicky zamrkal, aby zaplašil slzy deroucí se mu opět do očí, „že jsem neměl absolutně nic společného s falšováním registrace římských občanů. Jenomže k němu skutečně došlo, a jakmile jsem se o tom doslechl, okamžitě mi bylo jasné, kdo ho má na svědomí. Nejvyšší náčelníci *všech* italických kmenů, nejenom můj přítel Silo a jeho přítel Mutilus. Ani na okamžik jsem neuvěřil, že se doopravdy domnívají, že by jim takového něco mohlo projít. Myslím spíš, že to provedli proto, aby Římu ukázali, jak zoufale nezbytná je potřeba zrovnoprávnění v celé Itálii. Říkám vám – jedině to by mohlo ještě odvrátit válku!“

„K vedení války nejsou dostatečně zorganizováni,“ řekl Marius.

„Abys nebyl nepříjemně překvapen,“ řekl Drusus. „Mohu-li věřit Silonovým občasným poznámkám – a já si myslím, že je třeba jim věřit – uvažují o eventualitě války už řadu let. Zcela určitě už od bitvy u Arausia. Důkazy pro to nemám žádné, ale podle toho, jak jsem měl možnost Quinta Poppaedia Silona poznat, jsem přesvědčen, že po věcné stránce jsou na válku připraveni. Chlapci jim dorůstají a oni začínají s jejich vojenským výcvikem, jakmile jim je sedmnáct. Což klidně mohou. Kdo je může z čeho vinit, když oni prostě dbají, aby jejich mladí mužové byli připraveni, až o jejich kontingenty jednoho dne Řím požádá, ne? A když prohlásí, že zbraně a výstroj, kterou shromažďují, připravují jen proto, aby mohli vyzbrojit pomocné jednotky, až je od nich Řím bude vyžadovat – kdo jim dokáže opak?“

Marius se opřel lokty o stůl. „To je sice pravda, Marku Livie,“ zabručel pak. „Tím spíš ale doufám, že se mýlíš. Jedna věc totiž je, když římské legie bojují s barbary anebo s cizinci – ale kdybychom se měli utkat s Italiky, měli bychom proti sobě muže stejně bojovné a stejně římsky vycvičené, jako jsme my sami. Italikové by pro nás byli jako nepřátelé tím nejtvrdším oříškem, tak jak tomu ostatně už kdysi dávno v minulosti bylo. Jen si uvědom, kolikrát nás porazili Samnité! Nakonec jsme sice zvítězili my – ovšem Samnium je pouhá jedna část Itálie! Válka proti spojené celé Itálii by nás docela dobře mohla zahubit.“

„To si myslím i já,“ řekl Drusus.

„Pak bychom ale měli v senátě zcela vážně začít pracovat pro pokojné splynutí Římanů s Italiky,“ prohlásil rozhodně Rutilius Rufus. „Pokud o to stojí, mělo by se jim toho dostat. Nikdy jsem sice nebyl zastáncem plného zrovnoprávnění v celé Itálii, ale mám naštěstí dost rozumu, abych tohle dokázal pochopit. Jako Říman se s tím možná neztotožňuji. Ale jako vlastenec souhlasit musím. Občanská válka by pro nás znamenala zkázu.“

„Jsi si naprosto jistý tím, co říkáš?“ otázal se Marius zasmušile Drusa.

„Absolutně jistý, Gaie Marie.“

„Myslím, že by ses měl co nejdříve vydat za Quintem Silonem a Gaiem Mutilem,“ uvažoval Marius nahlas. „Pokusit se přesvědčit je – a jejich prostřednictvím i ostatní italické vůdce – že navzdory Liciniovu a Muciovu zákonu nejsou dveře k všeobecnému udělení občanství neodvolatelně uzavřeny. Pokud se už chystají na válku, sotva je přiměješ, aby své přípravy přerušili. Ale mohl bys je přesvědčit, že válka je tak krajní a strašlivou eventualitou, že by udělali dobře, kdyby vyčkali. A čekali. A čekali dál. Mezitím budeme muset v senátě i v Comitiu dát jasně najevo, že naše skupina je odhodlána docílit zrovnoprávnění v celé Itálii. A dříve nebo později, Marku Livie, bude

třeba najít takového tribuna lidu, který bude ochoten nastavit vlastní krk a prosadit zákon, jímž by se celá Itálie stala římskou.“

„Já tím tribunem chci být,“ řekl Drusus pevně.

„Výborně! Výborně! Tebe nebude nikdo moci nařknout, že jsi demagog anebo že nadbíháš třetí a čtvrté třídě občanů. Budeš už také svým stářím přesahovat běžný věk tribunů lidu, takže tvé vystoupení bude zralé a odpovědné. Jsi synem nejkonzervativnějšího z censorů a jediným projevem liberálních tendencí je tvoje dobře známá sympatie k Italikům,“ řekl rozradovaně Marius.

„Ale teď ještě ne,“ řekl s rozhodností Rutilius Rufus. „Musíme vyčkat, Gaie Marie! Budeme muset přesvědčovat, budeme nejprve muset zajistit podporu ve všech složkách římské obce – a to potrvá léta. Nevím, jestli sis toho povšiml, ale ty zástupy před Hostiliovou kurií mi dnes potvrdily mé dávné podezření – jejich odpor k zrovnoprávnění Italiků nezná mezí. Je to jedna z těch řídkých záležitostí, v níž je Řím jednotný odshora dolů, až po *capite censi* – a kde, pokud se nemýlím, stojí na straně Říma dokonce i občané s latinskými právy.“

„To dělá ten jejich pocit výlučnosti,“ přikyvoval Marius. „Kdekdo našel zalíbení v myšlence, že je sám něco lepšího než Italikové. Řekl bych, že je dokonce i možné, že tahle přezíravost je zakořeněna daleko víc u nižších tříd než mezi elitou. Budeme muset přizvat do spolku Lucia Decumia.“

„Lucia Decumia?“ svraštil čelo Drusus.

„To je chlapík velice nízkého původu, jehož jsem měl možnost poznat,“ pousmál se Marius. „Ale v těch svých nízkých kruzích má nesmírný vliv. A je zcela oddán mé švagrové Aurelii, pokusím se přesvědčit nejprve ji, tak aby pak ona mohla získat jeho.“

Chmur na Drusově čele přibývalo. „Pochybuji, že budeš mít u Aurelie štěstí,“ řekl. „Cožpak jsi neviděl jejího staršího bratra, Lucia Aurelia Cottu, nahoře na pódiu mezi prétory? Jásal a tleskal o závod s ostatními. A stejně tak jeho strýc, Marcus Aurelius Cotta.“

„Buď klidný, Marku Livie, ona není tak zkostnatělá jako její mužští příbuzní,“ řekl se zanícením Rutilius Rufus. „Je to žena, mladá žena, která má v hlavě naprosto jasno, a sňatkem je svázána s tou nejradikálnější a nejméně ortodoxní větví Juliů Caesarů. Aurelii se nám přesvědčit podaří, o to neměj strach. A jejím prostřednictvím pro tu věc získáme i Lucia Decumia.“

Kdosi zlehka zaťukal na dveře; do místnosti vplula Julia zahalená do hebounkých rouch koupených přímo na Kóu. Stejně jako Marius vyhlížela i ona nádherně osmahlá a svěží.

„Marku Livie, ty můj milý,“ řekla, stanula za jeho židlí, objala ho zezadu, sklonila se k němu a políbila ho na tvář. „Nebudu tě trápit a po žensku litovat, jen ti chci povědět, jak je mi to nesmírně líto, a říct ti, že tě tu mezi sebou kdykoli vřele uvítáme.“

A sama její přítomnost byla tak hřejivá, tolik soucitu z ní vyzařovalo, že Drusus pookřával a její soustrast ho spíše povzbudila než rozlítostnila. Vzal ji za paži a políbil jí ruku. „Děkuju ti, Julie.“

Posadila se do křesla, které jí přitáhl ke stolu Rutilius Rufus, a vzala zavděk pohárem lehce zředěného vína, zcela si jista, že je v této mužské společnosti plně vítána, i když hned při příchodu postřehla, že jsou zabráni do hluboké a vážné rozmluvy.

„*Lex Licinia Mucia?*“ řekla jen.

„Uhádlas, *meum mel,*“ řekl Marius a zbožně ji hltal očima, zamilován do ní teď ještě víc než v době, kdy si ji bral. „Ale už jsme probrali všechno, co bylo třeba. I když – budu tě potřebovat. Později si o tom promluvíme.“

„Udělám, co bude v mých silách,“ řekla, vzala Drusa za paži a zatřepala jím. „Ty ani nevíš, Marku Livie, že jsi nám nepřímo přetrhl naši dovolenou!“

„A čím? Jak?“ vyptával se s rozpačitým úsměvem Drusus.

„To byla moje vina,“ zakuckal se poťouchlík Rutilius Rufus smíchy.

„To se ví, že tvoje!“ střelila po něm Julia přísným pohledem. „Tvůj strýc, Marku Livie, nám loni v lednu psal do Halikarnássu a v dopise se zmínil o tom, že se jeho neteř právě rozvedla pro svou nevěru, poté co porodila rusovlasého synka!“

„Ale to je přece všechno čistá pravda,“ řekl Drusus a úsměv na rtech se mu šířil.

„Ano, jenomže ten tvůj strýček má ještě jednu neteř – Aurelii! A třebaže to možná nevíš, kolovaly nějaké zvěsti o její náklonnosti k jistému rusovlasému muži, který teď slouží jako starší legát pod Titem Didiem v Přední Hispánii. Nu, a když jsme si přečetli tu strýcovu tajuplnou poznámku, usoudil můj manžel, že má na mysli Aurelii. A já jsem rozhodla, že musíme hned domů, protože jsem byla připravená vsadit krk na to, že by si Aurelia nepřipustila Lucia Cornelia Sullu do své blízkosti jinak než jako pouhého přítele. Když jsme dorazili, zjistila jsem, že jsem si dělala starost s nesprávnou neteří! Publius Rutilius nás velkolepě ošidil.“ Znovu se zasmála.

„Já jsem vás prostě postrádal,“ řekl Rutilius Rufus beze stopy kajícnosti.

„Rodina,“ řekl Drusus, „může člověka důkladně potrápit. Ale musím přiznat, že Marcus Porcius Cato Salonianus je mnohem příjemnější muž, než byl Quintus Servilius Caepio.“

„Pak je všechno v pořádku,“ řekla Julia.

„Ano,“ řekl Drusus. „Všechno je v naprostém pořádku.“

*** * ***

V oněch dnech, kdy probíhalo jednání o *lex Licinia Mucia* – od prvé diskuse v senátě až po jeho prakticky jednomyslné schválení v tribuích na shromáždění lidu – projížděl Quintus Poppaedius zemí z místa na místo. O novém zákoně se dozvěděl až od Gaia Papia Mutila, když dospěl do Boviana.

„Takže tedy válka,“ řekl Mutilovi a semkl rty.

„Obávám se, že ano, Quinte Poppaedie.“

„Musíme svolat vůdce všech kmenů k poradě.“

„To už je v běhu.“

„A místo?“

„Takové, kde Římany vůbec nenapadne nás hledat,“ řekl Papius Mutilus. „V Grumentu, ode dneška za deset dnů.“

„Výborně!“ zvolal Silo. „Rovnou uprostřed Lukánie, na tu si nikdo z Římanů ani nevzpomene. Na den cesty od Grumenta není jediný římský statkář ani latifundista.“

„A také žádní usedlí římští občané, což je ještě důležitější.“

„Jak se ale zbavíme náhodných římských návštěvníků, pokud by se tam objevili?“ zamračil se Silo.

„Marcus Lamponius to má všechno promyšleno,“ pousmál se Mutilus. „Lukánie je přece známá jako země loupežníků. Takže zatoulané Římany prostě zajmou lapkové. A

až bude po poradě, pokryje se Lamponius slávou, neboť zajistí jejich propuštění bez placení jakéhokoli výkupného.“

„Chytré! Kdy hodláš ty sám vyrazit?“

„Za čtyři dny.“ Mutilus se zavěsil do Silona a vydal se s ním na obchůzku peristylovou zahradou svého velkého elegantního domu; stejně jako Silo byl i Mutilus zámožný, měl vybraný vkus a dobré vzdělám. „Vyprávěj mi, jak proběhla ta tvá cesta do Italské Galie, Quinte Poppaedie.“

„Zjistil jsem, že věci se mají přesně tak, jak mi je před dvěma a půl roky Quintus Servilius Caepio popsal,“ řekl s uspokojením Silo. „Podél řeky Medoaku za Pataviem a podél toku Sontia a Natisonu nad Aquileiou je roztroušena celá řada pěkných osad. Ruda se tam sice musí vozit po souši, z oné části Norika poblíž Noreie, ale větší část cesty přesto vede po vodě – po přítoku Dravu; přes předěl ji převážejí k řekám Sontiu a Tiliaventu a odtud už pak pokračuje opět po vodě. Osady na horním toku řek se zabývají milířováním dřevěného uhlí, které se k hutím dole po proudu také splavuje po vodě. Za své cesty touto oblastí jsem vystupoval jako římský *praefectus fabrum* – a platil jsem hotově – na to všichni okamžitě skočili. Platil jsem dost, to je třeba dodat, jen abych si zajistil, že se na mé objednávky okamžitě vrhnou. A jelikož jsem byl první vážný zákazník, který se tam objevil, budou nadále ochotně vyrábět zbroj a zbraně jen pro mě.“

Na Mutilově tváři se objevil starostlivý výraz. „Myslíš, že bylo moudré vydávat se za římského *praefecta fabrum?*“ otázal se. „Co nastane, když se tam objeví nějaký skutečný římský *praefectus fabrum?* Ten zjistí, žes nebyl tím, za koho ses vydával – a zpraví o tom Řím.“

„Jen klid, Gaie Papie, zametal jsem po sobě stopy dosti pečlivě,“ řekl Silo bez jakéhokoli znepokojení. „Musíš vzít v úvahu, že díky mně žádná z těchto nových osad se teď nemusí nijak starat o odbyt. Římané objednávají nadále v tradičních městech, jako jsou Pisae a Populonia. Kdežto naše výzbroj jde přes Patavium a Aquileiu a odtamtud už může pokračovat po Adriatickém moři do italických přístavů, které Římané vůbec nepoužívají. O povaze těchto našich zásilek se žádný Říman nedozví, natož aby se nějak dopátral, že východ Italské Galie se zabývá výrobou zbraní. Římský zájem je obrácen na západ, k Tuskánskému moři.“

„Může východní Italská Galie přijmout i další zakázky?“

„Zcela určitě! Čím víc se tam zvětšuje provoz, tím větší počet kovářů se tam stahuje. Musím říct, že Quintus Servilius Caepio tam dal do chodu velice zajímavý obchůdek.“

„A co Caepio sám? To věru není žádný přítel Italiků!“

„Ten si dá velký pozor,“ ušklíbl se Silo. „Nemá určitě v plánu na své podnikání v Římě nějak upozorňovat – snaží se o jediné, schovat toloské zlato někam do kouta, kde na ně není vidět. A dělá to tak, aby to nepadlo senátorům do oka, což znamená, že kromě účetních knih sám do ničeho příliš nešťourá. Ani ty své podniky nijak často nenavštěvuje. Až mě to překvapilo, jaký talent v téhle činnosti prokázal – ve všech ostatních směrech totiž předčí cena jeho vznešené krve mnohonásobně cenu jeho mozečku. Ne, od Quinta Servilia Caepiona se nemáme čeho obávat! Dokud mu budou cinkat sestercie do měšce, zůstane zticha a bude náramně spokojený.“

„Pak se musíme soustředit na to, jak sehnat víc peněz,“ řekl Mutilus a zaťal zuby. „Při všech našich starých italických bozích, Quinte Poppaedie, mně i celému mému národu by bylo mimořádným potěšením, kdybychom dokázali vymazat Řím a Římany z povrchu země.“

Jenomže hned nazítří musel Mutilus strpět přítomnost alespoň jednoho Římana, neboť do Bovianu dorazil Marcus Livius Drusus, jenž sledoval Silonovu stopu a přicházel s mnoha novinami.

„Senát je v plné práci, losují se soudci pro ty nové vyšetřovací tribunály," říkal Drusus dosti nesvůj, neboť se nacházel v odvěkém pařeništi všech povstání, Bovianu, a obával, se aby ho někdo nezahlédl sem přicházet.

„Oni mají skutečně v úmyslu uvést Liciniův a Muciův zákon v život?" zeptal se nedůvěřivě Silo, jenž tomu stále ještě nechtěl uvěřit.

„Mají," odpověděl zasmušile Drusus. „Přijel jsem, abych ti řekl, že máte asi tak šest tržních období na to, abyste se mohli připravit na ztlumení jeho dopadu. Začátkem léta už budou *quaestiones* všude zasedat a každé místo, kde bude *quaestio* umístěna, bude polepeno vyhláškami o tom, jaké blaho a peněžní odměny čekají ty, kdož budou ochotni poskytnout informace. Spousta darebáků si ráda vydělá čtyři, osm nebo dvanáct tisíc sesterciů – a pro mnohé se to stane základem jejich jmění, jak to alespoň já odhaduji. Já vím, je to hanba, ale shromáždění lidu – ano patricijové právě tak jako plebejové – ten zákon přijalo takřka jednomyslně."

„Kde budu mít já nejbližší takový soud?" otázal se Mutilus s nepěkným úšklebkem.

„V Aesernii. Ve všech případech budou oblastní *quaestiones* umístěny v římské kolonii nebo v obci s latinským právem."

„Jinde by *si* ani zasedat netroufli."

Rozhostilo se ticho. Mutilus a Silo o válce ani nehlesli, což Drusa znepokojilo mnohem víc, než kdyby na ni byli otevřeně zavedli řeč. Byl si vědom, že vpadl rovnou do přípravy spiknutí, ale cítil se lapen jako had do vidlice; byl na jednu stranu až příliš Římanem, než aby si informaci o spiknutí ponechal pro sebe, na druhou stranu byl až příliš Silonovým přítelem, než aby se chtěl o jeho plánech dozvědět něco víc. Držel tedy jazyk za zuby a soustředil se na to, co všechno může udělat, aniž se proviní na svých vlasteneckých povinnostech. „Co nám navrhuješ?" zeptal se Drusa Mutilus.

„Jak už jsem řekl, můžete ten dopad ztlumit. Přesvědčit ty, kteří žijí v koloniích s římským nebo latinským právem, aby okamžitě uprchli, pokud se snad neoprávněně zapsali do sčítacích seznamů jako římští občané. Jim se samozřejmě nebude chtít odejít, ale vy je musíte přesvědčit. Pokud by zůstali, budou zbičováni, pokutováni, zapsáni na černou listinu a pak stejně vyhnáni," řekl Drusus.

„Ale to se přece nedá provést, to oni udělat nemohou!" rozkřikl se Silo a zaťal prsty do prázdna. „Marku Livie, těch takzvaných neoprávněných občanů je příliš mnoho! Řím musí vzít v úvahu to obrovské množství nepřátel, které si nadělá, pokud bude chtít tenhle zákon uplatnit do důsledků! Zbičovat tu a tam nějakého Italika je jedna věc, ale bičovat celé vesnice, celá města? To je šílenství! Tohle si naše země líbit nedá, na to ti přísahám!"

Drusus si přitiskl dlaně k uším a zavrtěl prudce hlavou. „Ne, Quinte Poppaedie, neříkej to! Prosím tě, nevyslovuj nic, v čem bych musel vidět velezradu! Já jsem přece jen Říman! Přišel jsem jen proto, abych vám pomohl, jak můžu. Nezatahuj mě do věcí, o nichž jsem já přesvědčen, že nemohou přinést žádné ovoce, prosím tě o to! Odveďte všechny, kteří se prohlásili za římské občany neprávem, z těch míst, kde by mohli být odhaleni. A udělejte to hned, dokud mohou ještě zachránit něco ze svého majetku. Je zcela lhostejné, že každému bude jasné, proč odcházejí, jen když se dostanou tak daleko z dosahu, aby byl postih ztížen. Ozbrojenců bude jen málo a budou spíš střežit členy tribunálu, než aby se pouštěli kdovíkam v honbě za viníky. Na jednu věc se můžete vždycky spolehnout – na tradiční nechuť senátu vydávat na něco peníze. V

tomto případě se z téhle šetrnosti může stát váš spojenec. Odsuňte své lidi někam pryč! A dbejte, aby byly zaplaceny všechny italické poplatky Římu. Nepřipusťte, aby někdo odmítl platit jen kvůli nějakému neuznanému římskému občanství.“

„To uděláme,“ řekl Mutilus, jenž jako Samnita až příliš dobře znal, jak nelítostná dokáže být římská odplata. „Odvedeme naše lidi domů a postaráme se tam o ně.“

„Dobrá,“ řekl Drusus. „Už to samo může snížit počet obětí.“ Přešlapoval, neměl stání. „Nemohu se tu zdržet, musím před polednem odjet, abych ještě před soumrakem dorazil co Casina – to je pro Livia Drusa přece jen případnější místo než Bovianum. Mám totiž v Casinu pozemky.“

„Pak tedy už jeď, jeď!“ pobízel ho nervózně Silo. „Za nic na světě bych nechtěl, aby tě někdo obvinil z velezrady, Marku Livie. Zachoval ses k nám jako opravdový přítel a my si toho dokážeme vážit.“

„Pojedu hned,“ řekl Drusus a vzmohl se na úsměv. „Ale nejdřív chci tvoje slovo, že až do té doby, kdy už nezbyde žádné jiné východisko, se neuchýlíte k válce. Já sám jsem se nevzdal naděje na nějaké smírné řešení a mám v senátě značně vlivné spojence. Gaius Marius se vrátil z cest a můj strýc Publius Rutilius Rufus rovněž pracuje ve váš prospěch. Přísahám ti, že se zanedlouho chci ucházet o úřad tribuna lidu – a že v něm chci prosadit všeobecné zrovnoprávnění pro celou Itálii, a to v plebejském shromáždění. Jenže k tomu nemůže dojít hned teď. Musíme pro tu myšlenku nejprve získat podporu v Římě samém a hlavně mezi lidmi naší vrstvy. Zejména mezi jezdci. Možná že se Liciniův a Muciův zákon stane z vašeho nepřítele nakonec vaším spojencem. Domnívám se, že až všichni uvidí, co přinesl, mnoho Římanů začne sympatizovat spíše s Italiky. Je mi líto, že se hrdinové v boji za vaši věc budou rodit takhle bolestnou a tíživou cestou – ale hrdinové to budou a nakonec sami Římané budou muset oplakat jejich osud. To ti slibuji.“

Silo ho doprovodil až k jeho koni, čerstvému zvířeti z Mutilovy stáje, a zjistil, že Drusus přijel zcela bez doprovodu.

„Marku Livie, jet sám je nebezpečné!“ řekl Silo.

„Ještě nebezpečnější by bylo kdybych si byl přivedl kohokoli s sebou, i kdyby to byl jen otrok. Lidé jsou povídaví a já si nemohu dovolit, abych poskytl Caepionovi příležitost obvinit mě, že jsem se vydal do Boviana kout nějaké pikle,“ řekl Drusus a dal si pomoci do sedla.

„Třebaže nikdo z nás předáků se do sčítacích seznamů nepřihlásil jako římský občan, do Říma se teď odvážit nemohu,“ řekl Silo a pohlížel na svého přítele, jemuž proti slunci plála kolem hlavy svatozář.

„To opravdu nedělej,“ řekl Drusus a ušklíbl se. „Mám ostatně udavače ve svém vlastním domě.“

„Při Jovovi! Doufám, žes ho dal ukřižovat.“

„Naneštěstí se musím s jeho přítomností smířit, Quinte Poppaedie. Je to moje devítiletá neteř Servilia, Caepionova dcerka – a jeho člověk.“ Třebaže měl tvář zastíněnu, bylo patrné, jak zrudl. „Zjistili jsme, že se při tvé poslední návštěvě vloudila do tvého pokoje – proto také mohl Caepio uvést i jméno Gaia Papia jako jednoho z iniciátorů oné hromadné neoprávněné registrace za římské občany, pokud tě to snad překvapilo. Můžeš mu o tom povědět, aby se i on poučil, do jaké míry nás tahle věc rozděluje, všechny, kdo žijeme na italské půdě. Časy se změnily. Už to dnes opravdu neznamená Řím proti Samniu. Čeho musíme dosáhnout, je pokojné sjednocení všech lidí na tomto poloostrově. Jinak se nepovede dobře Římu ani Italikům.“

„A nemůžeš tu holku jednoduše poslat na krk jejímu otci?“ otázal se Silo.

„On ji k sobě nechce přijmout za žádnou cenu, ani odměnou za špehování mezi mými vlastními hosty – třebaže ona na to asi hrála," řekl Drusus. „Dostala náhubek a krátký řetěz, ale je tu vždycky riziko, že se jí nějak povede vyklouznout a dojít za ním. Takže do blízkosti mého domu ani do Říma teď nechoď. Pokud bys se mnou naléhavě potřeboval mluvit, dej mi vědět a já se s tebou setkám někde na odlehlém místě."

„Souhlasím." Silo na okamžik ještě zadržel pozdviženou ruku, připravenou plesknout Drusova koně po boku, a pokynul jí v posledním pozdravu. „Upřímně ode mne pozdravuj Livii Drusu, Marka Porcia a samozřejmě i drahou Servilii Caepionis."

Drusovi zaškubalo bolestně v tváři v okamžiku, kdy už Silo třepl rukou a kůň vyrážel vpřed. „Servilia – ta mi umřela, je to pár dní!" hlesl Drusus ještě dozadu přes rameno. „Strašně mi chybí!"

*** * ***

Quaestiones ustavené podle Liciniova a Muciova zákona byly zřízeny v Římě, Spoletiu, Cose, Firmu Picenu, Aesernii, Albě Fucentii, Capui, Rhegiu, Lucerii, Paestu a Brundisiu – s tím, že jakmile každý z tribunálů prověří příslušnou oblast, přesune se do dalšího působiště. Jenom na Latium se nedostalo; území Marsů bylo považováno za mnohem důležitější, takže desátý tribunál se usídlil v Albě Fucentii.

Avšak vcelku se podařilo italickým vůdcům, kteří se sešli v Grumentu sedm dní poté, co Drusus navštívil v Bovianu Silona a Mutila, včas stáhnout všechny nepravé občany z římských a latinských kolonií. Byli samozřejmě i takoví, kteří neuvěřili, že by hrozící utrpení mohlo postihnout právě je, a dále ti, kteří sice uvěřili, ale cítili se natolik jistí ve svých pozicích, že na útěk odmítli pomýšlet. A na tyto muže dopadl plnou mírou hněv vyšetřovacích soudů.

Každý tribunál sestával kromě konsulára jako předsedy a dvou senátorů ve funkci soudců ze skupiny úředníků, dvanácti liktorů (předseda byl vybaven prokonsulským imperiem) a z ozbrojeného doprovodu jednoho sta mužů vybraných z řad vysloužilých kavaleristů a z gladiátorů schopných jezdit na koni tak dobře, aby ho zvládli i v cvalu.

Soudcové byli určeni losem. Ani Gaius Marius, ani Publius Rutilius Rufus se mezi nimi neocitli, a nebylo divu – jejich dřevěné známky bezpochyby nebyly vůbec do onoho uzavřeného džbánu s vodou vloženy, jak by tedy byly mohly vyplout – poté, co byla voda uvnitř džbánu roztočena do víru – malou boční hubičkou ven?

Quintus Lutatius Catulus Caesar si vytáhl Aesernii a Gnaeus Domitius Ahenobarbus, pontifex maximus, Albu Fucentii; první senátor Scaurus vylosován nebyl, ale zato na Gnaea Cornelia Scipiona Nasiku připadlo Brundisium, místo, které ho ani v nejmenším nenadchlo. Metellus Pius zvaný Hovňousek a Quintus Servilius Caepio byli mezi mladšími soudci, stejně tak Drusův švagr Marcus Porcius Cato Salonianus. Na Drusa los nepadl, čemuž byl hluboce rád, jelikož by byl musel senátu oznámit, že mu svědomí nedovolí tento úkol přijmout.

„Někdo asi něco zvrtal," řekl mu k tomu Marius později. „Kdyby byli trochu používali mozku, se kterým se docela určitě všichni narodili, byli by naopak zajistili, abys byl bezpodmínečně vylosován. Docílili by tím, že bys své stanovisko musel velice jednoznačně zveřejnit, a to by pro tebe v ovzduší, jaké tu teď panuje, nebylo zrovna to nejlepší!"

„Takže mohu být jen rád, že ty mozečky, s nimiž se narodili, používat nedokáží," poznamenal s uspokojením Drusus.

Censor Marcus Antonius Orator byl losem určen za předsedu soudu pro město Řím. Byl tomu rád, neboť věděl, že tady bude mnohem nesnadnější vypátrat provinilce než u masových podvodných registrací někde na venkově, a on si v šarádách liboval. Měl také vyhlídky na milióny sesterciů z pokut, díky píli udavačů, kteří se už horlivě hlásili s dlouhými seznamy jmen.

Úlovky se místo od místa lišily. Aesernia byla například pro Catula Caesara víceméně zklamáním; město leželo v samém středu Samnia, Mutilus včas přesvědčil až na malý zbytek téměř všechny, aby z obce odešli, a Římané a občané s latinským právem nebyli s to žádné informace poskytnout – přičemž Samnité se k udávání svých vlastních lidí nedali pohnout za žádnou sumu. Nicméně ti, kteří zůstali, byli vesměs potrestáni s exemplární přísností (alespoň v podání Catula Caesara), neboť předseda našel ve svém ozbrojeném doprovodu jednoho zvlášť brutálního kata, jenž trest bičování vykonával. Dny se však vlekly, neboť podle směrnice obsažené v zákonu se muselo každé nové jméno, jež se v seznamech objevilo, nejprve veřejně vyhlásit; u většiny takto oznámených jmen se po dlouhém pátrání nakonec ukázalo, že jeho nositel už v Aesernii není. Sotva jedenkrát za tři nebo za čtyři dny se podařilo spolu se jménem objevit i příslušného provinilce, a na tato setkám se už Catulus Caesar nedočkavě těšil. Osobní odvaha mu nikdy nechyběla, ignoroval výlevy hněvu, pískot a pokřikování, které ho provázely, kamkoli se hnul, drobné kradmé sabotáže, které nepostihovaly jenom jeho, ale i oba jemu podřízené soudce, úředníky a liktory, ba i muže jeho ozbrojeného doprovodu. Naříznuté sedlové řemení praskalo za jízdy a jezdci se řítili k zemi, ze záhadných důvodů se kalila a zahnívala voda, kdejaký hmyz a pavouk, co jich jen v Itálii žilo, jako by se nastěhoval do jejich obydlí, hadi vylézali ze skříní a skříněk i z pokrývek na lůžkách, na každém kroku se objevovaly loutky v togách, pomazané krví a polepené peřím, chcíplé kočky a drůbež; pověsti o otrávené potravě se množily tou měrou, že předseda soudu posléze musel pár hodin před každým jídlem dát násilně ochutnávat pokrmy otrokům a zásoby potravin dát nepřetržitě střežit.

Povzbudivým příkladem se naproti tomu ukázal být Gnaeus Domitius Ahenobarbus, pontifex maximus, v Albě Fucentii; podobně jako z Aesernie i odtud většina provinilců už byla dávno pryč, takže soudu trvalo celých šest dní, než odhalil svého prvého přestupníka. Nestalo se tak na udání, ale muž byl natolik zámožný, že si mohl dovolit zaplatit uloženou pokutu, a stál pak s hlavou hrdě vztyčenou i tehdy, když Ahenobarbus, pontifex maximus, nařizoval zabavení veškerého jeho majetku v Albě Fucentii. Vojákovi určenému k výkonu trestu bičováním se však jeho úkol nějak příliš zalíbil; zbledlý předseda vyšetřovacího tribunálu nařídil bičování ukončit, když se krev rozstřikovala tak daleko, že jí byli kolemstojící zkropeni ještě deset kroků daleko od onoho nešťastníka. Když pak byl odhalen další viník, šetřil už další ozbrojenec bič natolik, že se na provinilých zádech sotva projevily stopy šlehů. Ahenobarbus, pontifex maximus, v sobě dále objevil pozoruhodnou nechuť k udavačům, jichž sice nebylo příliš mnoho, ale kteří zato byli – snad právě proto – mimořádně odpornými typy žalobníků. Nemohl ovšem nijak obejít povinnost vyplatit jim odměnu, ale vzápětí otočil a podrobil informátora tak zevrubnému a nemilému výslechu, pokud jde o jeho vlastní občanství, že se už další takoví zpravodajové raději nehlásili. V jednom případě, kdy se ukázalo, že obviněný nepravý občan má doma tři tělesně i duševně postižené děti, zaplatil Ahenobarbus pokutu tajně ze svého a rezolutně odmítl onoho muže vyhnat z města, kde se jeho nešťastným potomkům žilo přece jen snáze, než kdyby je otec musel vyvézt kdovíkam na venkov.

Takže zatímco Samnité si při pouhé zmínce o Catulovi Caesarovi s pohrdáním odplivovali, Ahenobarbus, pontifex maximus, si časem získal v Albě Fucentii značnou oblibu a s Marsy se zacházelo o mnoho lépe než se Samnity. Pokud jde o ostatní tribunály, někteří předsedající projevili bezohlednost, jiní volili střední cestu a někteří se zachovali dosti podobně Ahenobarbovi. Zášť však narůstala a obětí tohoto pronásledování bylo posléze tolik, že jen upevnily italické kmeny v jejich odhodlání svrhnout římské jho, i kdyby za to měli všichni položit život. A žádný z tribunálů se necítil natolik pevně v sedle, aby poslal své ozbrojence hledat ty, kdož z měst uprchli.

Jediným soudcem, jenž se dostal do rozporu s právem, byl Quintus Servilius Caepio, jenž byl přidělen k soudu v Brundisiu, pod předsednictvím Gnaea Scipiona Nasiky. Dusné a prašné přístavní město Gnaea Scipiona Nasiku tak znechutilo, že při prvních známkách lehkého onemocnění (k nemalému veselí místních obyvatel se pak ukázalo, že jde o hemoroidy) odkvačil za léčbou zpět do Říma. Svůj tribunál svěřil do péče Caepionovi jako zastupujícímu předsedovi, jemuž jako soudce neasistoval nikdo jiný než Metellus Pius Hovňousek. Tak jako z většiny ostatních měst i odtud viníci prchli ještě předtím, než soud prvně zasedl, a také tady byli udavači jen vzácnou výjimkou. Předčítala se jména, jmenovaní mužové nikde a dny uplývaly neplodně jeden po druhém – až konečně jeden informátor předložil cosi, co vyhlíželo jako nezvratný důkaz proti jednomu z nejváženějších římských občanů v Brundisiu. Zjevně ovšem nešlo o čin, který by byl spáchán jako součást dohodnutého a neoprávněného hromadného ohlašování římského občanství, udavač dokonce sám uvedl, že k podvodnému získání občanství mělo dojít před dvaceti lety. Jenomže Caepio se *za* kořistí pustil s dychtivostí psa vyhrabávajícího zakopanou mršinu, rozhodnut, že z tohoto muže udělá exemplární případ, a zašel dokonce tak daleko, že nařídil jeho výslech mučením. Když se toho Metellus Pius zalekl a začal protestovat, Caepio odmítl Metella vůbec poslouchat, zcela si jist, že onen zřejmý pilíř obce je skutečně vinen. Nato bylo ovšem předloženo svědectví, že muž je tím, čím tvrdí – římským občanem ve vysokém postavení. A v okamžiku, kdy byl očištěn, podal na Caepiona žalobu. Vyžádalo si to urychlenou cestu do Říma a jednu brilantní řeč Crassa Oratora, aby byl nakonec Caepio obžaloby zproštěn, avšak do Brundisia se evidentně vrátit nemohl. Namísto něho se musel znovu vydat na cestu dopálený Gnaeus Scipio Nasica, chrlící kletby na hlavu všech Serviliů Caepionů. Pokud jde o Crassa Oratora, jenž se musel ujmout obhajoby muže, jehož naprosto nesnášel, bylo mu vědomí, že při vyhrál, jen malou útěchou.

„Jsou chvíle, Quinte Mucie," řekl svému bratranci a druhovi Scaevolovi, „kdy bych si skoro přál, aby úřad konsulů v tomhle hnusném roce zastával kdokoli jiný, jenom ne my!"

*** * ***

Dopis, který v těchto dnech Publius Rutilius Rufus odesílal Luciovi Corneliovi Sullovi do Přední Hispánie, následoval poté, co se na něho starší legát hladovějící po novinkách z Říma obrátil listem s prosbou o pravidelné a podrobné vylíčení všech událostí doma; Rutilius Rufus nemeškal, sedl a s horlivostí se rozepsal.

Mohl bych odpřisáhnout, Lucie Cornelie, že teď nemám nikde v cizině žádného přítele, který by mi stál za jedinou řádku. Takže příležitost psát právě tobě velice vítám a rád si vezmu na starost, aby ses dozvídal všechno, co se tu děje.

Začal bych zvláštními tribunály, *quaestiones,* zřízenými podle nejpověstnějšího zákona posledních let, Liciniova a Muciova. Pro všechny, kdo s nimi byli jakýmkoli způsobem přímo spjati, se koncem letošního léta staly tyto soudy už tak nepopulární a plny nebezpečí, že snad nebyl nikdo, kdo by neuvítal každou záminku, aby se jejich činnost mohla ukončit. A pak se najednou z ničeho nic takový důvod naskytl sám od sebe. Do Italské Galie, za řekou Pádem, vtrhli Salassiové, Brennové a Raetové a natropili pořádnou paseku mezi jezerem Benacus a Salasským údolím – čili v celé střední a západní zapádské Galii. Než bys stačil vyslovit *Lucius Tydlitát,* vyhlásil senát stav ohrožení a pozastavil veškeré stíhání Italiků, kteří se při sčítání lidu neprávem hlásili jako římští občané. Všichni členové soudů se stáhli zpět do Říma, a to s mimořádným ulehčením. A odhlasovali – což snad bylo přímo oplátkou – aby do Italské Galie vytáhl sám Crassus Orator a vzbouřence potřel – anebo je alespoň vytlačil z našich civilizovaných končin. Což Crassus Orator s úspěchem dokázal tažením, které netrvalo ani celé dva měsíce.

Před pár dny dorazil Crassus Orator zpátky do Říma a utábořil se i se svou armádou na Martově poli, neboť, jak pravil, jeho vojska ho pozdravila jako *imperatora,* a on si tedy žádá uspořádat triumf. Když jeho bratránek Quintus Mucius, jenž zůstal tady a staral se zatím o Řím, tuhle Crassovu žádost obdržel, svolal okamžitě senát do Bellonina chrámu. Jenomže o požadovaném triumfu nebyla vůbec řeč!

„Je to holý nesmysl!“ prohlásil Scaevola bez obalu. „Naprostá hloupost! Za takové pitomé tažení proti několika tisícovkám neorganizovaných barbarů *triumf?* Pokud já budu sedět v kurulském křesle, k ničemu takovému nedojde! Copak je možné, abychom jednou odhlasovali jediný společný triumf takovým dvěma vojevůdcům, jako jsou Gaius Marius a Quintus Lutatius Caesar, a pak otočili na čtyráku a povolili samostatný triumf člověku, který vlastně ani nebyl ve válce, natož aby někde zvítězil v nějaké bitvě? Ne! Žádný triumf se mu nepovolí! Hlavní liktore, běž a pověz Luciovi Liciniovi, aby své vojáky poslal zpátky do kasáren v Capui a koukal se přibatolit zpátky do *pomeria,* kde bude moci pro změnu být alespoň k něčemu užitečný!“

Jejeje! Hádal bych, že Scaevola ten den vstával z postele špatnou nohou – anebo že ho z ní jeho žena vystrčila, což je podle mne asi tak totéž. Nu, Crassus Orator svou armádičku rozpustil a batolil se za pomerium, ovšem zdaleka ne proto, aby tu byl pro změnu k něčemu užitečný! Jediné, oč mu šlo, bylo pořádně to bratránkovi Scaevolovi vytmavit. Jenomže ten s ním byl brzy hotov.

„Vždyť je to blbost!“ pravil Scaevola nehledanými slovy. Víš, Lucie Cornelie, jsou chvíle, kdy mi Scaevola náramně připomíná našeho prvního senátora Scaura, když to byl ještě junák. „Jak tě mám rád a jak si tě jinak vážím, Lucie Licinie,“ pokračoval pak Scaevola, „na žádné pseudotriumfy já nekývnu.“

Výsledkem celé té hádanice je, že spolu bratránkové nadobro přestali mluvit. Což v těchto dnech poněkud komplikuje život v senátě, neboť jsou to

přece jenom kolegové v konsulském úřadě. Znával jsem ovšem konsulské páry, které mezi sebou měli vztahy ještě horší, než kdy budou mezi Crassem Oratorem a Scaevolou. Tohle odvane čas. Osobně jen lituju, že spolu nepřestali mluvit ještě předtím, než zplodili ten svůj zákon, *lex Licinia Mucia!*

A touhle historkou jsem se momentálně vydal ze všech římských novinek! Na Foru je v těchto dnech nějak mrtvo.

Měl bys ale vědět, že se tady v Římě zato dovídáme velké věci o tobě! Titus Didius – muž mimořádně spravedlivý, tak jak ho já už dlouho znám – se o tobě v každé zprávě zaslané senátu vyjadřuje neobyčejně pochvalně.

Chtěl bych ti proto co nejnaléhavěji doporučit, abys vážně uvažoval o tom, že by ses měl koncem příštího roku vrátit do Říma, tak aby ses mohl ve volbách ucházet o úřad prétora. Vzhledem k tomu, že Metellus Numidicus Hovnivál už je pár let mrtev a Catulus Caesar a Scipio Nasica i první senátor Scaurus jsou plně zaměstnáni udržováním *lex Licinia Mucia* při životě – přes všechny trampoty, které s sebou přinesl – nikdo se teď nijak zvlášť nezajímá o Gaia Maria, ani o to, co se kdy kolem něho dálo a s kým dalším to bylo spojeno. Voliči jsou jaksepatří naladěni hlasovat pro skutečně dobré muže, jelikož se jich právě teď nějak nedostává. Lucius Julius Caesar letos bez obtíží získal úřad *praetora urbana* a Aureliin nevlastní bratr Lucius Cotta se stal *praetorem peregrinem.* Domnívám se, že jsi v tomto směru ve veřejnosti hodnocen mnohem výš než oba uvedení, ba jsem o tom přesvědčen. A nemyslím také, že by ti Titus Didius jakkoli bránil v návratu, vždyť jsi pod ním odsloužil mnohem delší úvazek, než jakýkoli starší legát pod svým vojevůdcem – na podzim příštího roku to budou už čtyři roky, a to je až dost.

Popřemýšlej o tom, Lucie Cornelie. Hovořil jsem s Gaiem Mariem a on je tou myšlenkou přímo nadšen, stejně tak jako – věř mi anebo ne – první senátor Marcus Aemilius Scaurus! Synek, který se mu narodil, jako by mu z oka vypadl, a tomu hochovi to dočista popletlo hlavu. Proč ovšem nazývám dědka mého věku hochem, sám nevím.

Sulla seděl nad dopisem ve své pracovně v Tarrakoně a vychutnával svěží tón autorových slov. Zprvu ho nejvíc zaujala zpráva, že Caecilia Metella Dalmatica darovala Scaurovi syna, takže ani pořádně nevnímal druhou, závažnější novinu, kterou mu Rutilius Rufus sděloval, ale pak se s trpkým úsměvem přes vzpomínku na Dalmatiku konečně přenesl. Zaměřil se v myšlenkách na představu, že by se mohl ucházet o úřad prétora, a dospěl k názoru, že má Rutilius Rufus pravdu. Nadcházející rok bude tím pravým okamžikem – taková příležitost se už nikdy nebude opakovat. Nezapochyboval vůbec, že se proti jeho odchodu Titus Didius nebude nijak stavět; navíc mu Titus Didius zcela určitě dá takový doporučující dopis, že to ještě posílí jeho vyhlídky na zvolení. Ne, korunu z trávy sice v Hispánii nezískal, to bylo souzeno Quintovi Sertoriovi. Ale špatně si přesto nevedl.

Byl to opravdu jen sen? Drobounký jedovatý šíp vystřelený z Fortunina luku prostřednictvím dávno už mrtvé nešťastné Julilly, jež mu kdysi upletla věnec z palatinské trávy a vložila mu ho na hlavu, aniž znala vojenský význam toho, co právě učinila? Anebo to byl od ní projev jasnozřivosti? Čeká snad na něho stále ještě někde v skrytu corono *graminea?* Jenomže v jaké válce by si ji mohl dobýt? Žádný vážnější konflikt přece právě neprobíhá, nic takového ani nikde nehrozí. Ach, jistě, v obou

hispánských provinciích to vře, ale Sullovy povinnosti nebyly z těch, které by mu poskytly příležitost si korunu z trávy zasloužit. Byl pro Tita Didia nedocenitelným náčelníkem jeho štábu, staral se o zásoby, o zbraně, o strategické záležitosti, avšak velet armádě ho Titus Didius nenechal. Ale pokud se stane prétorem, pak nadejde jeho chvíle – Sulla snil o tom, že vystřídá Tita Didia v Přední Hispánii. Pokud něco velice potřeboval, bylo to bohaté a výnosné správcovství.

Musel si totiž nezbytně opatřit *peníze.* Dobře si toho byl vědom. V pětačtyřiceti mu čas utíkal pod rukama; co nevidět už bude pozdě na to, aby se ucházel o konsulát, ať si mu lidé vykládají, co chtějí, o Gaiovi Mariovi. Gaius Marius byl zcela zvláštní případ. Neměl sobě rovného a podobného. Ani Lucius Cornelius Sulla se mu nemohl rovnat. Peníze byly pro Sullu heroldem moci – což ostatně platilo i pro Gaia Maria. Kdyby býval Marius neměl ono jmění, které nashromáždil jako prétorský správce v Zadní Hispánii, děd Caesar by mu byl nikdy nenabídl svou dceru Julii za manželku – a pokud by se byl Gaius Marius neoženil s Julií, nikdy by byl nedosáhl konsulátu, třebaže to ani tak neměl jednoduché. Peníze. Musí se bezpodmínečně dostat k penězům! Vydá se do Říma, dá se zvolit prétorem, a pak zase zpátky do Hispánie, kde se peníze získat dají, jen chtít.

V srpnu nadcházejícího roku, po dlouhé odmlce, se Publius Rutilius Rufus opět ozval:

Byl jsem nemocen, Lucie Cornelie, ale už jsem se vrátil k plnému zdraví. Lékaři sice nalezli pro mou chorobu všechna možná jména, ale má osobní diagnóza zněla: nuda. Ale teď ze mě nemoc i omrzelost naráz jako by spadly, neboť věci v Římě se daly do pohybu slibným směrem.

Takže především: rozhlásili jsme zprávu o tvé kandidatuře. A co tě jistě nejvíc potěší, ohlas mezi voliči je vynikající. Scaurus tě i nadále podporuje – což podle jen znovu potvrzuje, že u tebe neshledal žádnou vinu na té staré záležitosti týkající se jeho manželky. Panák jeden stará! Byl by měl v sobě najít tolik velkorysosti, aby byl tohle otevřeně přiznal už tenkrát, namísto aby tě vlastně dohnal k něčemu, co jsem já nepřestal považovat za svého druhu vyhnanství. Takže alespoň díky Hispánii se to nakonec povedlo! Kdyby byl kdysi Gaius Marius získal od Hovnivála stejnou podporu, jakou dnes tobě poskytuje Titus Didius, věci by se byly vyvíjely mnohem snáze a mnohem přímočařeji.

A teď k tomu, co se děje za našimi hranicemi. V Bíthýnii konečně dokonal starý Níkomédés, ve věku – jak se alespoň my domníváme – třiadevadesáti let. Na trůn po něm dosedl syn dávno už zesnulé královny – ve svých pětašedesáti už to věru taky není žádný mladíček. Je tu však ještě i mladší syn – tomu je sedmapadesát – jménem Sokrates (starší se nazývá Níkomédés a je to v pořadí třetí vládce tohoto jména), a ten se obrátil na římský senát se stížností, v níž požaduje, aby byl Níkomédés III. trůnu zbaven a aby na něj byl dosazen on sám. Senát se sice zabývá jeho suplikou s náramnou obřadností, ale považuje přitom jako obvykle veškeré zahraniční záležitosti za nepodstatné. K jistému vření došlo i v Kappadokii, kde patrně Kappadokové nejprve svrhli z trůnu svého chlapeckého krále a dosadili na jeho místo kohosi, jehož nazývali Ariarathés IX. Tenhle devátý Ariarathés ovšem vzápětí za dosti podezřelých okolností, jak se tu proslýchá, zemřel; vlády se znovu ujal onen chlapec se

svým regentem Gordiem – ne zcela bez přispění pontského Mithridata a pontské armády.

Když se Gaius Marius vrátil z cesty po oněch končinách, přednesl v senátě řeč, v níž nás varoval, že Mithridatés je značně nebezpečný mladík, jenomže těch pár senátorů, kteří se na schůzi obtěžovali vůbec přijít, sdělení Gaia Maria proklimbali, načež povstal první senátor Scaurus a prohlásil, že podle jeho názoru Gaius Marius poněkud přehání. Jak se zdá, mladý pontský král se pokouší Scaurovi nadbíhat celou řadou uctivých dopisů psaných dokonalou řečtinou a neuvěřitelně prošpikovaných citáty z Homéra, Hésioda, Aischyla, Sofokla a Eurípida – nemluvě o Menandrovi a Pindarovi. Z čehož si Scaurus vyvodil závěr, že je to příjemná obměna mít před sebou pro jednou orientálního potentáta, jenž si spíš čte v klasicích, než aby přemýšlel, kterak prohnat své babičce kůl zadním tělním otvorem. Zatímco Gaius Marius tvrdí, že tento šestý Mithridatés – zvaný, představ si to, Eupatór! – umučil svou vlastní matku hladem, zavraždil svého bratra, jenž vládl za matčina regentství, pobil několik svých strýců a bratranců a pak všemu ještě nasadil korunu tím, že otrávil svou sestru, s níž byl ženat! Moc pěkný hoch je to, jak vidíš, do klasiků celý divý!

Římskou politiku zatím zřejmě vzali do ruky nějací pojídači lotosu – přísahal bych, že se tu neděje naprosto nic. Zajímavěji bylo kolem soudů. Už druhý rok po sobě rozeslal *senát po* Itálii zvláštní tribunály k prošetření nezákonného masového přihlašování Italiků za římské občany; tyto soudy ovšem shledaly – tak jako ostatně už minulého roku – že většinu neoprávněně zapsaných mužů nelze vůbec najít. Pár stovek úspěchů ovšem přece jen zaznamenaly, což se rovná tomu, že pár stovek zkrvavených nešťastníků se dostalo do seznamu dlužníků římského státu. Mohu ti říct, Lucie Cornelie, že ocitne-li se teď člověk náhodou někde ve zcela italickém prostředí a nemá-li za sebou desítku statných ochránců, jde mu z toho mráz po zádech! Ještě nikdy jsem se nesetkal ze strany Italiků s takovými pohledy, s takovým – snad to slovo dostatečně vystihne onu pasivitu – nezájmem o jakoukoli vzájemnou součinnost. Už je to patrně moc dávno, co se dalo říci, že nás mají rádi, ale od chvíle, kdy byly ustaveny tyhle soudy a kdy začaly svou špinavou práci ústící v bičování a ožebračování, naučili se nás Italikové vskutku nenávidět. Jedinou povzbuzující okolností je, že státní pokladna už začíná ječet, neboť vybrané pokuty ani zdaleka nestačí pokrýt náklady na vysílání desítek zpovykaných senátorů mimo Řím. Gaius Marius a já máme v úmyslu předložit koncem tohoto roku v senátu návrh, aby *quaestiones* ustavené na základě *lex Licinia Mucia* svou činnost ukončily jakožto neúčinné a pro stát příliš nákladné.

Zcela nová a mladá tvář z řad plebejů, jistý Sulpicius Rufus, měl tu drzost, že vznesl žalobu pro velezradu proti Gaiovi Norbanovi za to, že dohnal, údajně nezákonně, Quinta Servilia Caepiona, nechvalně známého ve věci toloského zlata a smutně proslulého porážkou u Arausia, k vyhnanství. Obvinění, jak tvrdí Sulpicius, bylo nepřípustné pro shromáždění plebejů; mělo být namísto toho předloženo soudu pro velezradu. Tento mladý Sulpicius, dodávám já, se trvale vyskytuje ve společnosti mladého Caepiona, jenž v tomto smyslu projevuje žalostně málo vkusu. Jako obhájce vystoupil Antonius Orator – a podle mého názoru přednesl nejlepší projev celé své dosavadní dráhy. A to s tím výsledkem, že porota jednomyslně hlasovala pro zproštění viny a Norbanus

udělal na Sulpicia a Caepiona dlouhý nos. Připojuji opis řeči Antonia Oratora, aby sis zážitek z ní mohl dopřát nezprostředkovaně.

Pokud jde o druhého z Oratorů, Lucia Licinia Crassa, vedlo se jeho dvěma zeťům – pokud jde o potomstvo – zcela rozdílně. Scipio Nasica, syn Scipiona Nasiky, má novorozeného synka, opět Scipiona Nasiku. Ta *jeho* Licinia rodí přímo báječně, mají už také jednu dceru. Zato ta druhá Licinia, která se provdala za Metella Pia zvaného Hovňousek, neměla zatím vůbec štěstí. Kolem Hovňouskova manželství je plno dohadů, proč vlastně ona ne a ne obtěžkat. A má neteř Livia Drusa měla koncem minulého roku další holčičku — Porcii, samozřejmě, s hlavičkou tak ohnivou, že by podpálila půltuctu stohů sena. Livia Drusa je pořád ještě celá zblázněná do toho svého Catona Saloniana, který se ovšem zamlouvá i mně. A Livia Drusa by mohla být příkladem rodičky pro celý Řím.

Trochu sice těkám, ale snad ti to nebude příliš vadit. Naši édilové tohoto funkčního období jsou podivuhodně propojeni. Můj synovec Marcus Livius je jedním z plebejských édilů, jeho kolegou je pohádkově bohatý člověk odnikud, nějaký Remmius, zatímco jeho švagr Cato Salonianus je kurulským édilem. Hry, které budou pořádat, budou zřejmě skvělé.

A teď rodinné zprávy. Aurelia, chuděrka, je v Subuře pořád ještě sama, ale doufáme, že tu Gaia Julia uvidíme už napřesrok, nejpozději za dva roky. Jeho bratr Sextus je letos prétorem, brzy bude tedy řada na Gaiovi Juliovi. Gaius Marius samozřejmě splní svůj slib a bude hojně uplácet, pokud se to ukáže nutné. Aurelia a Gaius Julius mají velice pozoruhodného synka. Říkají mu mladý Caesar, je mu pět a už umí číst i psát. A co víc, čte přímo! Dáš mu čmáranici, kterou jsi právě napsal, a on ji přečte jedním dechem a naráz! Nesetkal jsem se zatím s dospělým člověkem, který by takového něco dokázal — ale je to tak, on to svede, je mu teprve pět, a přesto zahanbí všechny nás dospělé. A vůbec je to dítě, nad kterým zůstává člověku rozum stát. Přitom není nijak rozmazlený. Naopak, řekl bych, že je na něho Aurelia až příliš přísná.

Jiného mě už nenapadá nic, Lucie Cornelie. Pospěš si domů. Cítím v kostech, že tu na tebe čeká kurulské křeslo.

Bez dalšího pobízení přispěchal Lucius Cornelius Sulla domů, zpola pln nadějí, zpola přesvědčen, že se stejně přihodí něco, co jeho naděje zmaří. Třebaže ho srdce táhlo za hercem Metrobiem, k němuž ho poutal mnohaletý milenecký vztah, nevydal se za ním, ani pro něho nebyl doma, když se tento přední současný tragéd ohlásil na návštěvu jako jeho klient. Ne, nadešel jeho rok! Pokud by teď v čemkoli selhal, odvrátila by od něho bohyně Fortuna tvář navždycky; nesmí se teď dopustit naprosto ničeho, čím by se mohl své příznivkyně sebeméně dotknout; je přece nadmíru citlivá zejména na to, když se její chráněnci počnou přespříliš oddávat milostným vztahům. Sbohem, Metrobie.

Zašel však navštívit Aurelii, jen co si trochu užil svých dětí, které zatím už tolik dospěly, že mu z toho bylo do pláče; o čtyři roky jejich dětství byl vlastně připraven tou hloupoučkou holčinou, po níž stále ještě nepřestal toužit! Cornelii Sulle bylo třináct a pobrala tolik křehké krásy po své zesnulé matce, že už se za ní muži začali otáčet, po Sullovi pak navíc zdědila bohaté kadeřavé zlatorudé vlasy. Jak mu sdělila Aelia, začala

už pravidelně menstruovat a dospívání prozrazovala i ňadra zřetelně pučící pod prostým rouchem. Sulla si při pohledu na ni naráz připadal starý, byl to pro něho zcela nový a krajně protivný pocit; pak se však na něho zadívala s okouzlujícím Julilliným úsměvem, vrhla se mu do náruče, už téměř stejně veliká jako on, a zlíbala ho na obě tváře. Synkovi bylo dvanáct, vzhledem to byl jednoznačně Caesar – zlaté vlasy, modré oči, podlouhlý obličej, dlouhý hrbolatý nos, vytáhlý, štíhlý, ale už pěkně svalnatý.

A v tomto chlapci posléze Sulla nalezl přítele, který mu nikdy nebyl dán; přilnul k němu naráz tak hlubokou, čistou a bezelstnou láskou, že se nedokázal soustředit na cokoli a kohokoli jiného než na Sullu mladšího – třebaže by se byl měl tou dobou už plně věnovat působení na voliče. Mladý Sulla – třebaže dosud nosil rudě lemovanou dětskou togu a na řetízku kolem krku měl *bullu*, kouzelný talisman na ochranu proti uhranutí – doprovázel všude otce, postával s vážností opodál, když Sulla hovořil se svými známými, a pozorně naslouchal každému jeho slovu. Když se pak *vrátili domů*, sedli si v Sullově pracovně a rozhovořili se o tom, co den přinesl, o lidech, o náladě na Foru.

Do Subury však Sulla synka s sebou nevzal; vydal se tam sám, překvapen, jak ho co chvíli kdosi ze zástupů lidí zdraví, jak ho popleskávají po rameni; konečně tedy začíná být znám! Bral všechny tyto pozdravy a pochvalná gesta jako dobré znamení, a zabušil tedy na Aureliiny dveře už s mnohem větším optimismem, než jaký ho naplňoval v okamžiku, kdy vyrážel z Palatinu. A nemýlil se, správce Eutychus ho vpustil okamžitě do bytu. Pocit studu mu byl cizí, takže nebyl nijak nesvůj, zatímco vyčkával v přijímacím pokoji; když ji viděl vykročit z pracovny, prostě jí s úsměvem podal ruku. A oplátkou mu byl rovněž úsměv.

Byla stále táž. A přece došlo k obrovské proměně. Kolik jí teď vlastně může být? Devětadvacet? Třicet? Heleno Trojská, sem s tvými vavříny, pomyslel si; *toto* je zosobněná krása. Oči měla ještě větší, řasy husté černé a pleť mléčně bílou jako kdysi, jen z ní ještě více vyzařoval onen nepopsatelný dojem nesmírné důstojnosti a klidu.

„Odpustilas mi už?“ otázal se a stiskl jí pevně ruku.

„Ovšem že ano, Lucie Cornelie! Jak bych se na tebe mohla stále ještě zlobit za svou vlastní slabost?“

„Mám to zkusit znovu?“ zeptal se s nezkrotností sobě vlastní.

„Ne, raději ne,“ řekla a posadila se. „Napiješ se vína?“

„Rád.“ Rozhlížel se kolem sebe. „Stále ještě sama, Aurelie?“

„Pořád. A mohu tě ujistit, že dokonale šťastná.“

„Ty jsi ten nejnezávislejší tvor, jakého jsem kdy poznal. Kdyby nebylo té jisté příhody, začal bych tě snad považovat až za nelidskou bytost – anebo snad nadlidskou! – takže jsem rád, že k ní tehdy došlo. Člověk nemůže udržovat přátelství se skutečnou bohyní, či snad ano?“

„Anebo se skutečným démonem, Lucie Cornelie,“ nedala se.

Zasmál se. „Dobrá, vzdávám to!“

Přinesli víno, nalili jim. Usrkával z poháru a zahleděl se přes jeho okraj na ni, na její tvář žíhanou drobounkými rudými bublinkami vyskakujícími z mírně perlivého vína. Snad to byl mír a klid plynoucí z nově navázaného přátelského svazku se synkem, co mu dovolilo postřehnout v ní ještě i další rozměr, proniknout průzračnými okny její bytosti a ponořit se do hlubin otvírajících se za nimi, vrstvu po vrstvě objevovat spletité a záhadné rysy její osobnosti, všechny nicméně urovnané a uložené do pečlivě roztříděných škatulek.

„Nu!“ přimhouřil oči, „ty věru nenosíš žádnou masku! Jsi přesně to, čím se zdáš být.“

„To alespoň doufám,“ usmála se.

„O většině lidí tohle neplatí, Aurelie.“

„O *tobě* určitě ne.“

„Takže co myslíš, že je ukryto pod mou maskou?“

Ale Aurelie jen energicky zavrtěla hlavou. „Nechám si to pro sebe, Lucie Cornelie. Připadám si tak přece jen bezpečnější.“

„*Bezpečnější?*“

Pokrčila rameny. „Proč volím zrovna tohle slovo? Já vážně nevím. Možná předtucha. Anebo spíš nějaký pradávný zážitek. Předtuchy já nemívám, nejsem na ně dost lehkověrná.“

„A co tvé děti?“ otázal se, aby převedl hovor na onu *bezpečnější* půdu.

„Chceš je vidět?“

„Proč ne? Mohu ti říct, že mě mé vlastní děti náležitě překvapily. Přiznám se, že se asi jen těžko dokážu k Markovi Aemiliovi Scaurovi chovat s potřebnou zdvořilostí. Utekly mi čtyři roky života, Aurelie! Děti už skoro vyrostly, a já tu nebyl, abych to mohl prožívat.“

„To je dopřáno zažít jen málo Římanům našeho stavu, Lucie Cornelie,“ řekla na to shovívavě. „S největší pravděpodobností bys byl stejně někde pryč, i kdyby nebylo vůbec došlo k té záležitosti s Dalmatikou. Užij si dětí, dokud je čas; a neužírej se zbytečně tím, co se stejně nedá změnit.“

Sulla ironicky povytáhl světlounké obočí, které si přibarvoval na tmavo. „Jenomže já bych toho na svém životě chtěl změnit strašně moc, Aurelie! A v tom je ten problém. Je toho až příliš mnoho, co mě trápí.“

„Ať si tě to tedy trápí, když si nemůžeš pomoct, ale nedopusť, aby ti to kalilo dnešek anebo zítřek,“ řekla mu věcně a bez jakékoli mystiky. „Jak se tomu poddáš, Lucie Cornelie, bude na tebe minulost doléhat věčně. Řekla jsem ti už víckrát – ty máš před sebou ještě dlouhou pouť. Závod pro tebe teprve sotva započal.“

„Myslíš?“

„Zcela určitě.“

A vtom vběhly do dveří její tři děti, praví Caesarové. Julii starší, které se říkalo Lia, bylo už deset a Julii mladší, přezdívané Ju-ju, skoro osm. Obě děvčata byla vytáhlá, štíhlá, půvabná; nesmírně se podobaly Sullově zemřelé ženě Julille, až na to, že oči měly modré. Malému Caesarovi bylo šest. Čím vlastně budil dojem, že půvabem ještě předčí své sestry, Sulla nedokázal říci, přesto však to vnímal. Byl to samozřejmě půvab dokonale římský; Caesarové byli všichni zcela římští. Tak tohle je tedy ten chlapec, o němž mu Publius Rutilius Rufus vyprávěl, že dokáže přečíst všechno hned napoprvé, z prvního pohledu. To samo svědčí o zcela mimořádné inteligenci. Malého Caesara ovšem může ještě potkat nemálo věcí, které by stačily onen plamen rozhořelý v jeho mysli přidusit a uhasit.

„Děti, tohle je Lucius Cornelius Sulla,“ řekla Aurelia.

Děvčátka zamumlala plachý pozdrav, zatímco malý Caesar mu věnoval úsměv, při němž se Sullovi až zatajil dech, bylo to pohnutí, jaké nepocítil od svého prvého setkání s Metrobiem. Oči, které se na něho zpříma upřely, byly velice podobné jeho vlastním – měly barvu nejsvětlejší modři, s tenounkou tmavší obroučkou kolem duhovky. Inteligencí přímo sršely. Takhle asi bych byl mohl vypadat já sám, kdyby mě bylo potkalo štěstí mít takovou matku, jako je ta báječná Aurelia, a kdybych byl nikdy

nepoznal opilce, jímž byl můj otec, pomyslel si Sulla. Tvář schopná sežehnout požárem celé Athény, a nejen tvář, i jeho mysl.

„Tak co, mládenče," řekl Sulla, „slyšel jsem, že jsi náramně bystrý chlapec. „

Úsměv přešel v hlasitý smích. „To jsi asi nemluvil s Markem Antoniem Gniphonem," řekl malý Caesar.

„A to je kdo?"

„Můj učitel, Lucie Cornelie."

„To tě nemohla ještě dva tři roky učit tvá matka?"

„Asi jsem jí šel na nervy svým věčným vyptáváním, když jsem byl ještě malý kluk. Tak mi obstarala učitele."

„Malý kluk? Vždyť ty jsi pořád ještě malý chlapec."

„Když jsem byl *menšejší,*" nedal se malý Caesar.

„Víš, to mi připadá trochu přemoudřelé," řekl mu na to Sulla přezíravě.

„Tohle slovo neříkej, prosím, ono není dost přesné!"

„A proč ne, malý Caesare? Copak ty ve svých šesti letech víš o takovýchhle rozdílech ve významech slov?"

„U tohohle slůvka přece úplně stačí vědět, že se převážně užívá o nafoukaných holkách, které mluví zrovna tak jako jejich babičky," tvrdil malý Caesar zarytě.

„Aáá! Tak tohle určitě nemáš z knížek, co? Ty máš zkrátka oči, které se dokážou dobře dívat kolem sebe a zásobovat tvou chytrou hlavičku informacemi, a z nich si pak už ty sám dokážeš vyvozovat potřebné závěry, co?"

„To je přece samozřejmé," divil se mladý Caesar.

„Tak už toho bylo dost. Můžete jít, všichni," řekla Aurelia.

Děti odešly, malý Caesar se na Sullu přes rameno líbezně usmíval, dokud se nesetkal s matčiným přísným okem.

„Jestli předčasně nevzplane a nedohoří, stane se chloubou své třídy, anebo také trnem v její patě."

„Doufejme, že chloubou," řekla Aurelia.

„Ano?" Sulla se krátce zasmál.

„Ucházíš se o úřad prétora," změnila Aurelia téma, přesvědčena, že hovoru o dětech už má Sulla ažaž.

„Ano."

„Strýc Publius říká, že budeš zvolen."

„Doufejme jen, že je spíš Teiresiem než Kassandrou!"

Publius Rutilius Rufus se ve své předpovědi projevil skutečně jako Teiresiás, neboť když byly hlasy spočteny, nejenže se Sulla stál prétorem, nýbrž – vzhledem k tomu, že jich získal nejvyšší počet – přímo *praetorem urbanem.* Hlavní náplní městského prétora byla sice především činnost soudů a záležitosti vznášených žalob, byl však současně vybaven i pravomocí – pro případ, že by oba konsulové byli mimo Řím anebo že by nebyli schopni vykonávat svůj úřad – jednat jejich jménem, *in loco consulis,* řídit v případě napadení Říma jeho obranu a velet jeho armádám, navrhovat zákony a převzít rozhodování o státním pokladu.

Zpráva o tom, že se stal městským prétorem, Sullou dosti otřásla. Městský prétor se nesměl z Říma vzdálit na období delší deseti dnů; úřad tedy zbavoval Sullu možnosti úniku z města, přiměl ho setrvat uvnitř Říma, uprostřed všech pokušení jeho předchozího života a v jednom domě s ženou, kterou pohrdal. Dostalo se mu zato opory, jakou si až dosud neuměl vůbec představit – v podobě jeho synka. Mladý Sulla mu tady bude přítelem, mladý Sulla mu bude sekundovat na Foru, každý večer bude

mít malého Sullu vedle sebe doma, budou spolu moci rozprávět, spolu se budou moci zasmát. Jak je ten hoch podoben svému bratranci, mladému Caesarovi! Přinejmenším vzhledem. A také hlavu má ten chlapec dobrou, i když se zcela nevyrovná výjimečnému nadání Caesarovu. V hloubi duše byl Sulla ostatně přesvědčen, že kdyby byl jeho synek stejně chytrý jako malý Caesar, nedokázal by k němu ani zdaleka tak přilnout.

Výsledek voleb však přinesl ještě větší překvapení, než bylo Sullovo naprosté vítězství v zápolení o úřad prétora, překvapení, které v sobě skrývalo nejednu humornou stránku, alespoň pro ty, jež přímo nepostihovalo. Svou kandidaturu na úřad konsula ohlásil Lucius Marcius Philippus, v přesvědčení, že právě on se stane naprostým drahokamem v jinak šedivém průměru uchazečů. Prvním konsulem však byl zvolen mladší bratr censora Lucia Valena Flacca, jménem Gaius Valerius Flaccus. To ještě nebylo nejhorší; Valerius Flaccus byl alespoň patricij a pocházel z nadmíru vlivné rodiny! Jenomže mladším konsulem se nestal nikdo jiný nežli onen příšerný *homo novus*, nový člověk bez rodinné tradice, Marcus Herennius! Jak uštěpačně tvrdili pravidelní návštěvníci Fora, bylo Phílippovy vzteklé výlevy slyšet až v Carseolích. A všichni – včetně Philippa – dobře věděli, v čem je příčina jeho neúspěchu: v oněch pár poznámkách, které utrousil Publius Rutilius Rufus za svého vystoupení na podporu shovívavější verze zákona *lex Licinia Mucia.* Svět sice časem pozapomněl, jak si kdysi koupil Philippa jakožto čerstvě zvoleného tribuna lidu Gaius Marius. Ovšem mezi onou Rutiliovou řečí a volbami ještě neuběhlo tolik vody, aby se na ni lidé neupamatovali.

„Tohle ještě Rutiliovi Rufovi odvedu!“ vyhrožoval Philippus za rozmluvy s Caepionem.

„Máme mu co splácet oba,“ prohlásil stejně zavile Caepio.

Pár dní před koncem roku přivedla Livia Drusa na svět chlapce, Marka Porcia Catona Saloniana mladšího – vyzáblé a ukřičené děťátko s catonsky rezatými vlásky, dlouhým krčkem a s nosíkem čnějícím jako orlí zobáček, zcela nepřiměřený tvářičce novorozeněte. Uvedl se jako malý dareba, ne a ne spolupracovat, takže porod byl svízelný a dlouhý, a když ho konečně lékaři a báby vyprostili z porodní cesty, byla jeho matka celá rozřezaná a rozervaná.

„Jenže, *domino*,“ pravil Apollodóros Siculus, „on sám to přečkal bez úhony – žádná modřina, žádný otok, ani nemodral.“ Tváří malého řeckého lékaře přelétl úsměv. „Jestli se i nadále v životě bude chovat tak, jako při svém narození, dej na něj dobrý pozor. Vyroste z něho v tom případě obávaný mužský.“

Livia Drusa, příliš vyčerpaná, než aby se zmohla na víc než na chabý úsměv, se přistihla, jak doufá, že už žádné další děti mít nebude; bylo to poprvé, kdy si při porodu vytrpěla tolik, že v ní přetrvaly už jen zcela záporné pocity.

Trvalo několik dnů, než ji směly navštívit i její ostatní děti; o domácnost se musel v tu dobu postarat sám a bez pomoci Cratippus, jelikož Livia byla nyní jeho paní.

Jak se dalo očekávat, Servilia nevstoupila dál než na práh a odmítla vzít svého nového nevlastního bratra vůbec na vědomí. Lilia – na kterou tyto dny její starší sestra vyvíjela značný nátlak – se pokusila zůstat stejně nepřátelská, ale podlehla nakonec matčiným pobídkám a šla to hubené, vrtící se škvrně v náručí Livie Drusy políbit. Porcia, které se říkalo Porcella, byla ve svých čtrnácti měsících ještě příliš malá na to,

aby se zúčastnila návštěvy u šestinedělky, zato však na ni pozvali mladého Caepiona, kterému byly tři roky. Přijal bratříčka s bouřlivým nadšením. Nemohl se ho nasytit, chtěl ho podržet, pochovat, pusinkovat.

„Ten bude *můj,*“ prohlásil mladý Caepio a vzepřel se patičkami, když ho chůva chtěla odvést pryč.

„Já ti ho ráda svěřím, malý Quinte,“ řekla Livia Drusa, nesmírně vděčná, že jeden ze sourozenců projevil k malému Catonovi takovou náklonnost. „Budeš ho mít na starosti.“

Třebaže Servilia do místnosti nevkročila, setrvala ve dveřích, dokud neodvedli Liliu a malého Caepiona; pak ale přece jen pokročila o kousíček blíž k Liviině lůžku. S očima pohrdavě upřenýma na matku se její nemocná dušička s uspokojením pásla pohledem na zpustošenou, znavenou tvář.

„Ty už brzy umřeš,“ řekla Servilia s vědoucím úsměvem.

Livia Drusa zatajila dech. „Nesmysl!“ řekla ostře.

„Určitě umřeš,“ trvala desetiletá holčička na svém. „Já jsem si to přála, a tak to taky bude. Zrovna tak jako s tetičkou Servilii Caepionis, když jsem přála *jí,* aby umřela!“

„Říkat takové věci je nejen ošklivé, ale i hloupé,“ odpověděla jí matka a srdce se jí prudce rozbušilo. „Věci se nedějí podle toho, co si kdo přeje. Jestli se stalo něco takového, co sis předtím přála, je to jen a jen náhoda, nic víc. Za to může osud a Fortuna, ne ty! Ty vůbec nestojíš osudu ani Fortuně za to, aby si tě všímali.“

„Říkej si, co chceš, já vím svoje. Protože já už *uřknout* umím! Já dokážu *uhranout!* Když já na někoho *zahlídnu,* tak umře,“ řeklo ještě dítě vítězoslavně a bylo pryč.

Livia Drusa mlčky ležela, oči zavřeny. Bylo jí zle; necítila se dobře od chvíle, kdy se malý Cato narodil. Avšak uvěřit, že za to může malá Servilia, nedokázala. Anebo si to alespoň namlouvala.

V průběhu několika dnů se však Liviin stav dál znepokojivě horšil. Malého Catona jí museli odebrat á najít mu kojnou; malý Caepio toho hned využil a začal ho hlídat.

Apollodóros Siculus jen usykával. „*M*ám obavy o její život, Marku Livie,“ říkal Drusovi. „To krvácení sice není hojné, ale nedá se ničím zastavit a nic proti němu nepomáhá. Má horečku a s krví odchází i nečistý výtok.“

„Och, co se to děje s mým životem?“ zahořekoval Drusus a utíral si oči. „Proč všichni kolem mne umírají?“

Na tuto otázku nikdo neměl odpověď; Drusus rovněž odmítal uvěřit v Serviliinu zlou moc, když ho o jejích slovech Cratippus, jenž děvče z hloubi duše neměl rád, zpravil. Přesto se Livii Druse vedlo čím dále tím hůře.

Nejhorší je, říkal si Drusus, že v domě není žádná žena vyššího stavu než otrockého. Cato Salonianus sice trávil se svou manželkou co možno nejvíc času, ale Servilii před ní museli zavírat a Drusovi i Catonovi připadalo, jako by Livia Drusa stále čekala někoho, kdo nepřichází. Snad Servilii Caepionis. Drusovi se znovu draly do očí slzy. Dospěl však k jistému rozhodnutí.

*** * ***

Nazítří zašel na návštěvu do domu, jehož práh dosud nepřekročil; byl to dům Mamerka Aemilia Lepida Liviana. Jeho bratra. I když jeho otec kdysi prohlásil, že to není jeho syn. Tak dávno je tomu už! Přijmou ho vůbec?

„Chci mluvit s Cornelií Scipionis,“ řekl.

Dveřník, jenž už otevíral ústa k odpovědi, že pán domu tu není, je opět sklapl a namísto toho přikývl. Zavedl Drusa do atria, kde ho nechal kratičkou chvíli čekat.

Ženu, která zvolna došla do atria, doslova nepoznal; šedé vlasy měla staženy do nepříliš pohledného uzlu, na sobě fádní, barevně nijak nesladěná roucha; byla zavalitá, s téměř nehezkou tváří; napadlo ho, že se nesmírně podobá bystám Scipiona Africana, které lemovaly Forum. Nebylo divu při tak úzkém příbuzenském vztahu.

„Marcus Livius?“ otázala se lahodným hlubokým hlasem.

„Ano,“ řekl a naprosto si nevěděl rady, jak dál.

„Jsi nesmírně podobný svému otci!“ řekla, avšak nebyla v tom ani stopa nechuti. Posadila se na konec lehátka a ukázala na křeslo naproti. „Posaď se, synku.“

„Asi se divíš, co mě sem přivádí,“ řekl a cítil, jak mu v hrdle cosi narůstá a dusí ho. V tváři mu zacukalo, zoufale se snažil ovládnout se.

„Zřejmě něco velice vážného,“ řekla, je to na tobě vidět.“

„Moje sestra – umírá.“

Naráz jako by se proměnila, okamžitě vstala. „Pak nesmíme mařit čas, Marku Livie. Dovol jen, abych pověděla snaše, co se děje, a hned pak půjdeme.“

Nevěděl ani o tom, že matka má nějakou snachu; a ona asi zase neví, že jeho žena je mrtvá. Svého bratra Mamerka sice znal, čas od času se potkávali na Foru, ale nikdy spolu nehovořili; deset let věkového rozdílu mezi nimi znamenalo, že Mamercus dosud nedospěl do věku, kdy by mohl vstoupit do senátu. Zřejmě však už je ženatý.

„Ty máš tedy snachu,“ řekl matce, když vycházeli z domu.

„Není to dlouho,“ řekla Cornelia Scipionis, její melodický hlas jako by byl zatím ztratil všechnu barvu. „Mamercus se loni oženil s jednou ze sester Appia Claudia Pulchra.“

„Moje žena zemřela,“ řekl náhle.

„Ano, slyšela jsem o tom. Je mi teď líto, že jsem za tebou nezašla. Ale nedomnívala jsem se, že bych právě v čase smutku byla vítaným hostem, a kromě toho mám i svou hrdost. Já vím – snad je té hrdosti až příliš.“

„Takže jsem asi za tebou měl přijít já.“

„Asi ano.“

„Vůbec mě to nenapadlo.“

Tvář se jí stáhla. „To je docela pochopitelné,“ řekla vyrovnaným hlasem. „Je ovšem pozoruhodné, že ses dokázal přemoci, když jde o tvou sestru, zatímco kvůli sobě samému ne.“

„Tak už to ve světě chodí. Alespoň v tom našem světě.“

„Kolik času mé dceři zbývá?“

„To nevíme. Lékaři soudí, že už jen velmi málo, ale Livia zápasí ze všech sil. Jenže i ona se čehosi bojí. Nevím čeho ani proč. Římané se přece umírat nebojí.“

„Anebo si to alespoň namlouváme, Marku Livie. Pod tou okázalou nebojácností je ale stejně ukryt strach z neznáma.“

„Smrt přece není neznámo.“

„Myslíš? Není to spíš tím, že život je přece jen sladký?“

„Někdy.“

Odkašlala si. „Nemohl bys mi říkat *mami?*“

„A proč? Odešla jsi přece z domu, když mně bylo deset a sestře teprve pět let.“

„Nedokázala jsem s tím člověkem žít už ani o den déle.“

„To mě nepřekvapuje,“ řekl suše. „Nebyl to muž, který by ve svém hnízdě strpěl kukaččí mládě.“

„Máš na mysli svého bratra Mamerka?“

„A koho jiného?“

„Je to tvůj vlastní bratr, Marku Livie.“

„Totéž tvrdí má sestra dcerce o svém synovi,“ řekl Drusus. „Jenomže stačí jediný pohled na mladého Caepiona, aby i ten největší hlupák pochopil, čí je to ve skutečnosti syn.“

„Pak ti mohu jedině doporučit, aby sis ty sám pozorněji prohlédl Mamerka. Je to jednoznačně Livius Drusus, a ne Cornelius Scipio.“ Odmlčela se a pak dodala. „A už vůbec ne Aemilius Lepidus.“

Došli zatím k Drusovu domu. Když je dveřník vpustil, Cornelia Scipionis se s úžasem rozhlížela kolem sebe.

„Nikdy jsem tenhle dům neviděla,“ řekla. „Tvůj otec byl obdařen vskutku vynikajícím vkusem.“

„Škoda že nebyl navíc obdařen také troškou hřejivého citu,“ řekl s trpkostí Drusus. Matka si ho z boku prohlížela, neřekla však nic.

*** * ***

Ať už ono nenávistné Serviliino proklínání mělo na osud nebo na Fortunu vliv či ne, Livia Drusa začínala věřit, že tomu tak vskutku je. Neboť si počala uvědomovat, že umírá, a žádnou jinou příčinu pro svůj stav neshledávala. Přivedla přece na svět čtyři děti bez jakýchkoli komplikací; proč by právě páté mělo tvořit výjimku? Každý přece ví, že každé další už se rodí snáze.

Když se ve dveřích objevila pomenší zavalitá žena, Livia Drusa se na ni zahleděla v údivu. Nač má plýtvat ubývajícími silami na nějakou cizí osobu? Neznámá vešla s náručí doširoka otevřenou.

„Já jsem tvoje matka, Livie Druso,“ řekla ta cizí paní, posadila se na kraj lůžka a objala svou děvenku kolem ramen.

Plakaly obě, jak pro nenadálost opětného setkání, tak pro ztracená léta, pak Cornelia Scipionis uložila dceru co nejpohodlněji a přitáhla si k lůžku židli.

Kalícími se zraky Livia hltala tu nevzhlednou scipionovskou tvář, roucho stárnoucí matrony, nezušlechtěné vlasy, a nevycházela z údivu.

„Myslela jsem, *mami*, že ty jsi strašně krásná,“ řekla.

„Typická lovkyně mužů, chceš asi říct.“

„Otec – i bratr –“

Cornelia Scipionis jí popleskala ruku, za kterou ji držela. „Och, jsou to prostě Liviové Drusové – co víc ti mám o tom povídat? Já miluju život, holčičko! A vždycky, vždycky jsem ho milovala. Ráda se směju, neberu svět moc vážně. Měla jsem stejně mnoho přátel jako přítelkyň. Jen přátelé to byli! Jenže v Římě nemůže mít žena přátele mezi muži, aniž se polovina jejího okolí domýšlí, že jí jde o docela jiné věci než o intelektuální rozhovory. Polovina okolí včetně tvého otce, jak se ukázalo. Mého manžela. Ale já jsem měla pocit, že mám prostě právo vídat se s přáteli – s muži právě tak jako se ženami – kdykoli se mi zachce. Neuměla jsem ovšem správně odhadnout nebezpečnost všech těch klevet, ani jsem nepředpokládala, že tvůj otec bude těm klevetníkům ochotně naslouchat a že jim uvěří, cokoli mu o jeho ženě napovídají. Nikdy se nepostavil na mou stranu, nikdy se mne nezastal!“

„Takže tys vlastně milence nikdy neměla!“ řekla Livia Drusa.

„Ne, v době, kdy jsem žila s tvým otcem, tak ne. Pomlouvali mě, zatímco já sama jsem neškodila nikomu. Ale přesto jsem dospěla k přesvědčení, že zůstanu-li s tvým otcem, umřu z toho. A když se tedy narodil Mamercus, nechala jsem tvého otce v přesvědčení, že je to dítě starého Mamerka Aemilia Lepida, který patřil k mým přátelům nejdražším. Nebyl však mým milencem o nic víc než kdokoli z mých ostatních přátel. Když starý Mamercus požádal, aby mohl mé dítě adoptovat, tvůj otec okamžitě souhlasil – s podmínkou, že z domu odejdu i já. Ale nikdy se se mnou nerozvedl, není to zvláštní? Starý Mamercus byl vdovec a s radostí uvítal do svého domova i matku svého adoptivního syna. Přišla jsem tehdy do mnohem šťastnějšího domu, Livie Druso, a žila jsem se starým Mamerkem jako jeho žena až do jeho smrti.“

Livia Drusa se s námahou zvedla z podušek. „Ale já jsem myslela, že tys měla mnoho milostných dobrodružství!“ řekla.

„Nu, měla, dceruško. Ale až *poté*, co Mamercus zemřel. Jen takové chvilkové záležitosti, desítky jich byly. Jenže tahle dobrodružství brzy omrzí, víš? Pokud přitom chybí hlubší vzájemný vztah – a tak to obyčejně bývá – je to jen jeden ze způsobů, jak poznávat lidskou povahu. Člověk cosi hledá a nepřestává doufat, že to snad někdy přece jen nalezne. Ale jednoho dne mu pak svitne – že tahle dobrodružství jsou spíš na obtíž než ku prospěchu, že ono prchavé cosi se tímhle způsobem najít nepodaří. Už je to hezkých pár let, co jsem naposledy měla milence. Stačí mi ke štěstí, když mohu žít u svého syna Mamerka a potěšit se s přáteli. Nebo mi to alespoň stačilo, dokud se Mamercus neoženil.“ Trpce se pousmála. „Snachu ráda nemám.“

„*Mami*, já umírám! Já už nebudu mít dost času poznat, jaká jsi.“

„Lepší je ta troška než nic, Livie Druso. A není to všechno jen vina tvého bratra,“ řekla Cornelia Scipionis a bez zaváhání pohlédla pravdě do očí. „Od chvíle, kdy jsem odešla od tvého otce, jsem se ani jednou nepokusila uvidět tebe anebo tvého bratra Marka. Mohla jsem. Ale neudělala jsem to.“ Narovnala se v ramenou, nasadila povzbudivý úsměv. „Mimochodem, kdo ti napovídal, že umíráš? Jsou tomu už dva měsíce, co jsi porodila. Už je to trochu dlouho, než aby tě mohlo tohle dítě zahubit.“

„To není jeho vina, že umírám,“ řekla Livia Drusa. „Byla jsem uhranuta.“

Cornelia Scipionis na ni ohromeně zírala. „Uhranuta? Ach Livie Druso, to je přece nesmysl! Nic takového neexistuje.“

„Ale ano, existuje.“

„Děťátko moje, nic takového není. A kdo by tě ostatně mohl tolik nenávidět? Tvůj bývalý manžel?“

„Ne, ten si na mě ani nevzpomene.“

„A kdo tedy?“

Ale Livia Drusa se jen zachvěla, nechtěla odpovědět.

„Pověz mi to!“ nařizovala jí matka, každým coulem to byla žena z rodu Scipionů.

„Servilia,“ hlesla Livia Drusa.

„Servilia?“ Cornelia Scipionis svraštila čelo a zamyslela se nad tím jménem. „Máš na mysli svou dceru z prvního manželství?“

„Ano.“

„Aha.“ Popleskala Livii Drusu po ruce. „Nechci se tě dotknout tím, že bych ti teď vysvětlovala, že jsou to všechno jen tvé představy, ale musíš přemoct své city. Nedopřej té dívence v tomhle směru žádné zadostiučinění.“

Padl na ni stín; Cornelia Scipionis se otočila, ve dveřích uviděla vysokého rusého muže a usmála se na něho. „Ty jsi asi Marcus Porcius,“ řekla a vstala. „Já jsem tvoje

tchyně a právě jsme se s Livii Drusou potěšily opětovným setkáním. Dohlédni teď na ni, já se musím poohlédnout po jejím bratrovi.“

Vydala se na kolonádu, přelétala pohledem sem a tam, až konečně zahlédla svého staršího syna, jak sedí u vodotrysku.

„Marku Livie!“ řekla mu ostře, když k němu došla. „Víš o tom, že tvá sestra věří, že byla uřknuta?“

Drusus se zdál být otřesen. „To snad ne!“

„Ale ano! Myslí si, že ji uhranula její dcerka jménem Servilia.“

Semkl rty. „Už chápu.“

„Ale příliš tě to nepřekvapilo, synku.“

„To jistě ne. To dítě mě děsí. Mít ji v domě je totéž jako přijmout pod svou střechu sfingu, příšeru, nadanou ovšem schopností myslet.“

„Je možné, že Livia Drusa umírá proto, že uvěřila v to uhranutí?“

Drusus energicky zavrtěl hlavou. „M*ami,*“ řekl – to slovo mu vyklouzlo z úst, aniž si to vůbec uvědomil – „Livia Drusa umírá na následky poranění utrpěných za porodu svého posledního dítěte. To alespoň tvrdí lékaři, a já jim věřím. Namísto aby se zahojila, se jí ta poranění zanítila. Copak jsi nepostřehla ten pach v jejím pokoji?“

„Jistě. Ale přesto se domnívám, že *ona* věří, že byla uhranuta, prokleta.“

„Přivedu to děvče,“ řekl Drusus a vstal.

„Přiznávám, že bych ji ráda viděla,“ řekla Cornelia Scipionis a usadila se zatím, hlavu ještě plnou toho slůvka *mami.*

Malá. Černovlasá, velice snědá. Jakýmsi tajuplným způsobem přesto krásná. Záhadná. Ale zato tolik dýšící plameny a utajenou silou, že své babičce připadla jako dům vystavěný na ucpaném sopečném průduchu. Jednoho dne to napětí rozrazí okenice, odmrští střechu, a ona se pak najednou zjeví celému světu ve své pravé podobě. Vroucí změť otravných par a sežehujícího vichru. Co jenom, pro všechno na světě, z ní mohlo učinit tak nešťastného tvora?

„Servilie, tohle je tvá babička, Cornelia Scipionis,“ řekl Drusus a nepouštěl dívčino ramínko ze sevření.

Servilia nadula nozdry, neřekla však nic.

„Byla jsem právě navštívit tvou matku,“ říkala Cornelia Scipionis mírně. „Jestlipak víš, že si myslí, žes ji uhranula?“

„Ano? To je dobře,“ řekla Servilia. „Já jsem ji přece proklela.“

„Ach tak. Nu, děkuji ti,“ řekla jí babička, a aniž dala na tváři cokoli najevo, mávla jen rukou. „Odveď ji zpátky do dětského pokoje.“

Drusus se ironicky usmíval, když se vrátil. „To bylo skvělé!“ řekl a posadil se. „Pěkně jsi jí šlápla na krček.“

„Jenže Servilia se zlomit nedá, k tomu nedojde nikdy,“ řekla Cornelia Scipionis a pak zamyšleně dodala: „To dokáže leda až její muž.“

„Už se to podařilo jejímu otci.“

„Ach tak… slyšela jsem, že odpírá uznat otcovství svých dětí.“

„Je to tak. Ostatní byly ještě malé, a tak se jich to nijak zvlášť nedotklo. Ale Servilii to v té chvíli zlomilo srdce – alespoň si to myslím. Těžko říci, *mami.* Je stejně prohnaná jako nebezpečná.“

„Chuděrka malá.“

„Che!“ odsekl Drusus.

Vtom se objevil Cratippus a přiváděl Mamerka Aemilia Lepida Liviana.

Byl na pohled velice podobný Drusovi, postrádal však onu energii, již u Drusa každý okamžitě vnímal. Bylo mu sedmadvacet, zatímco Drusovi sedmatřicet, a neměl za sebou ani vynikající soudní dráhu mladého advokáta, ani mu nepředpovídali skvělou politickou budoucnost, tak jako Drusovi. Byl však přesto obdařen jakousi neotřesitelnou odolností, jakou jeho starší bratr zcela postrádal. A dostávalo se mu také Už od narození všeho toho, co se Drusus bez cizí pomoci a sám musel naučit až po Arausiu – díky jeho matce, pravé Cornelii z rodu Scipionů, velkomyslné, vzdělané a zvídavé.

Cornelia Scipionis se trochu posunula na lehátku, aby udělala místo Mamerkovi, jenž se trochu ostýchavě držel zpátky, když se Drusus neměl k tomu ho přivítat a jen si ho pátravě prohlížel.

„Nemrač se, Marku Livie," řekla jejich matka. „Jste vlastní bratři. A měli by z vás být i dobří přátelé."

„Nikdy jsem nepochyboval o tom, že jsme vlastní bratři," řekl Mamercus.

„Já ano," řekl Drusus zasmušile. „Takže co z toho je pravda, *mami*. To, cos mi řekla dnes, anebo to, cos tenkrát pověděla otci?"

„To, co jsem ti svěřila dnes. To, co jsem tehdy řekla otci, mi jen umožnilo uniknout. Neomlouvám tím nijak své chování – byla jsem patrně přesně taková, za jakou jsi mě měl, a snad ještě horší, Marku Livie, třebaže z jiných důvodů." Pokrčila rameny. „Nemám v povaze stěžovat si na minulost, žiji v přítomnosti a pro budoucnost, ne pro to, co bylo."

Drusus podal bratrovi pravici a usmál se. „Vítej v mém domě, Mamerku Aemilie," řekl.

Mamercus ruku stiskl, pak se k bratrovi naklonil a políbil ho na rty. „Mamercus," řekl rozechvěně. „Pro tebe jsem jen Mamercus. Jsem jediným Římanem, který toto jméno nosí, takže mi říkej Mamerku."

„Naše sestra umírá," řekl Drusus a nepouštěl Mamerkovu ruku, když si sedal vedle bratra.

„Och… promiň, to jsem netušil."

„Cožpak ti Claudia nic neřekla?" zamračila se jejich matka. „Nechala jsem ti u ní podrobný vzkaz."

„Ne, řekla mi jen, že jsi někam spěšně odešla s Markem Liviem."

Cornelia Scipionis se rychle rozhodovala; opět jednou stála před nutností čemusi uniknout. „Marku Livie," říkala, slzy v očích, „za posledních sedmadvacet let jsem se cele věnovala tvému bratrovi." Zamrkala, aby lépe viděla. „S dcerkou už mi nebude dáno se sblížit. Ale ty a Marcus Porcius tu zůstanete sami s šesti dětmi a bez ženské ruky v domě – pokud se snad nehodláš znovu oženit."

Drusus důrazně zavrtěl hlavou. „Ne, *mami*, to nechci."

„Pak tedy – pokud by sis to přál – budu žít tady s tebou a o děti se postarám."

„Přál bych si to moc," řekl Drusus a obrátil se k bratrovi s novým úsměvem. „Je to dobrý pocit vědět, že mám ještě nějakou rodinu."

*** * ***

Livia Drusa zemřela v den, kdy malému Catonovi byly právě dva měsíce. Svým způsobem to byla blažená smrt, neboť Livia si byla blížícího se konce vědoma a činila vše, co bylo ještě v jejích silách, aby svůj odchod všemožně usnadnila těm, kdo tu po ní

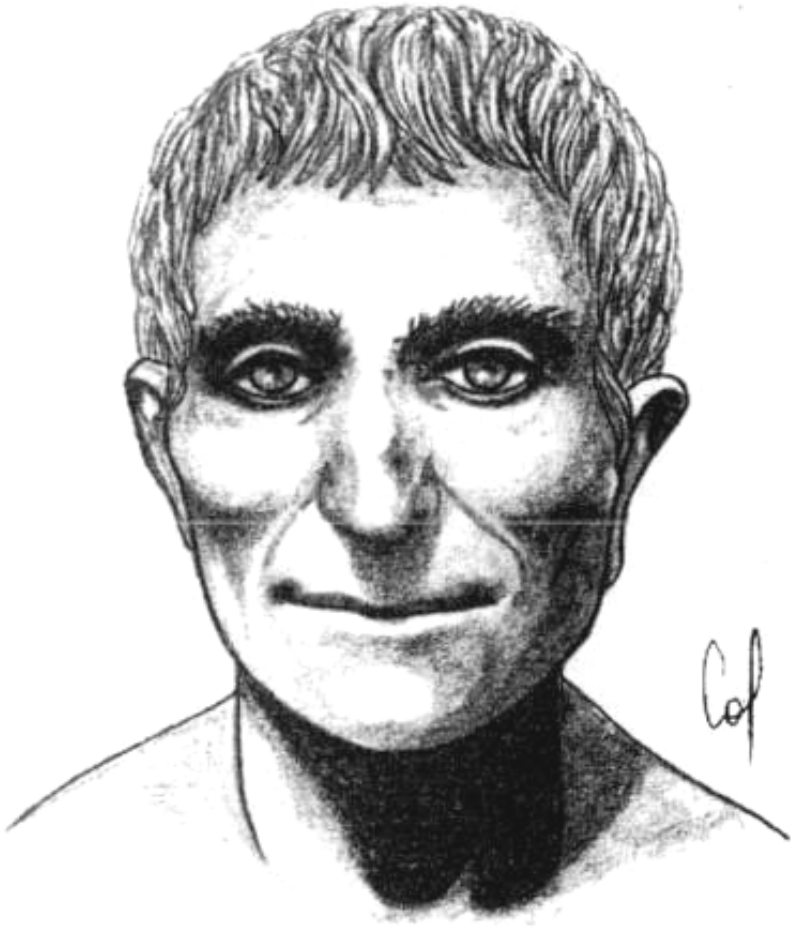
zůstávali. Nesmírnou útěchou jí byla matčina přítomnost, věděla, že její děti budou vyrůstat v lásce a v pocitu rodinného bezpečí. Čerpala sílu od Cornelie Scipionis (která nepřipustila, aby se Servilia k Livii Druse přiblížila třeba jen na dohled), smířila se s nadcházejícím koncem a zcela přestala myslet na prokletí a uhranutí. Důležitějším se pro ni stal osud těch, jimž bylo souzeno žít.

Přemnoho láskyplných a útěšných slov měla pro Catona Saloniana, mnoho pokynů a tužeb, a na jeho tváři spočinuly její dohasínající zraky nakonec, jeho se držela za ruku, jeho lásku pociťovala, ještě když upadala do nebytí. I pro bratra Drusa měla laskavá a povzbudivá slova i rozžehnání. Jediné dítě, které si přála vidět, byl malý Caepio.

„Dávej dobrý pozor na svého bratříčka Catona," šeptala a líbala ho rty rozpálenými horečkou.

„Postarej se o mé děti, prosím," řekla ještě matce.

A Catonovi Salonianovi stačila ještě šeptnout: „Nikdy jsem si neuvědomila, že by Pénelopé mohla umřít před Odysseem." Byla to její poslední slova.

PUBLIUS RUTILIUS RUFUS

III.

Třebaže Sullovi zcela chyběla praktická zkušenost u soudů a jeho znalosti římského práva byly minimální, úřad *praetora urbana* ho přesto naplňoval nesmírným uspokojením. Dal především na svůj zdravý rozum; kromě toho se obklopil výbornými pomocníky, jichž se v žádném případě, kdy potřeboval radu, neostýchal zeptat; konečně měl pro tuto práci vysloveně předpoklady už přímo ve svém založení. Nejvíce ze všeho si však cenil toho, co v nitru nazýval svou vlastní nezávislostí – nebyl už teď nijak svázán s Gaiem Mariem! Konečně vstoupil do obecného povědomí jako osobnost, jako výrazná a nezaměnitelná bytost. Jeho dosud uzounký kroužek klientů se začínal rozrůstat, jeho zvyk brát s sebou všude svého synka lidi okouzloval; a tomuto jeho synovi, umiňoval si Sulla, se musí dostat veškerých myslitelných výhod, už od mládí musí získávat zkušenosti u soudních dvorů a sloužit musí pod nejlepšími veliteli v armádě.

Chlapec nejenže byl živoucí podobou Caesarů, ale navíc měl v sobě i cosi z juliovské přitažlivosti, takže si snadno získával přátele, a ty, s nimiž se sblížil, si také udržel, díky pochopení a spravedlivosti, jaké ve všem svém jednání projevoval. Nejvěrnějším druhem mezi všemi mu byl hoch sotva o pět měsíců starší, hubený chlapec s obrovitou lebkou, jménem Marcus Tullius Cicero. Podivuhodnou shodou okolností pocházel z domovského města Gaia Maria, z Arpina; jeho dědeček byl švagrem Mariova bratra Marka, oba se oženili se sestrami Gratidiovými. Sulla se nemusel nijak namáhat, aby tyto souvislosti vysledoval, neboť Cicero, když ho mladý Sulla přivedl domů, Sullu staršího rázem zahrnul celým přívalem informací; byl to zkrátka mimořádně hovorný hoch.

Nebylo například třeba ptát se, co vlastně dělá chlapec z Arpina v Římě – vysvětlení se Sullovi dostalo okamžitě.

„Můj otec je dobrý přítel Marka Aemilia Scaura, prvního senátora," říkal mladý Cicero důležitě, „a je také dobrým přítelem Quinta Mucia Scaevoly Augura. A je klientem přímo Lucia Licinia Crassa Oratora! Takže když si otec uvědomil, že mám příliš velké nadání na to, abych zůstával v Arpinu, přestěhovali jsme se do Říma. To bylo loni. Máme krásný dům na Carinách, hned vedle Telluřina chrámu – z druhé strany sousedí s chrámem dům Publia Rutilia Rufa. Já teď studuji jak u Quinta Mucia Augura, tak i u Lucia Crassa Oratora, spíš ovšem u Lucia Crassa Oratora, protože Quintus Mucius Augur je už moc starý. Do Říma jsme ovšem zajížděli už celé dlouhé roky – začal jsem se studiem na Foru v osmi letech. My totiž nejsme žádní obyčejní sedláčci, Lucie Cornelie! My jsme z mnohem lepšího těsta než Gaius Marius!"

Sulla se náramně bavil, nechával třináctiletého povídálka vykládat dál a dál, v hloubi duše jen uvažoval, kdy dojde k onomu nevyhnutelnému: kdy už se onen

tenounký stonek krčku zlomí pod tím obrovským melounem, co má hovorka Cicero namísto hlavy, a kdy ten meloun žuchne na zem a odkutálí se, přičemž bezpochyby ani na okamžik nepřestane žvanit. Hlava sebou dál a dál kývala nahoru a dolů, ze strany na stranu, tížila zřejmě svého majitele jako nějaké nemotorné a nebezpečné břemeno.

„Víš," vyptával se ho bez jakéhokoli ostychu Cicero, „že už se na mě chodí lidi dívat, když mám řečnické cvičení? Neexistuje prostě takový argument, který bych od svých učitelů dostal, abych ho nebyl schopen vyvrátit!"

„Takže se zřejmě chystáš na dráhu advokáta, ne?" zeptal se ho Sulla, když se na okamžik dostal také ke slovu.

„Samozřejmě! Ovšem ne takového nějakého, jako byl veliký Aculeo – mám krev dost dobrou na to, abych se ucházel i o konsulát! Nu, nejprve samozřejmě je tu senát. Mám před sebou skvělou politickou dráhu. *Všichni* mi to říkají!" Ciceronova hlava se převážila kupředu. „Podle *mých* zkušeností, Lucie Cornelie, je pro voličstvo mnohem přijatelnější kandidát s právnickým věhlasem než s kariérou v té dýchavičné stařeně armádě."

Sulla na něj zůstal ohromeně koukat, ale pak mu vyrovnaným hlasem řekl: „Ovšem já sám například jsem se vypracoval tam, kde dnes jsem, jedině díky tomu, že mě ta stará babka armáda svezla hezký kousek cesty na hřbetě, Marku Tullie. Nezískal jsem sice právnický věhlas, ale zato jsem dnes městským prétorem."

Cicero nad tím jen mávl rukou. „Ano, ale tys nikdy neměl na své straně takové výhody, jaké mám já, Lucie Cornelie. To *já* se stanu prétorem už ve čtyřiceti, tak jak se sluší a patří. „

Sulla to vzdal. „Pevně věřím, že se ti to povede, Marku Tullie."

„Ano, *tata*," řekl mu později Sulla mladší, když spolu osaměli a když se tedy mohl uchýlit k tomuto dětskému oslovení. „Já vím, že dokáže být nesnesitelný, ale mně se přesto líbí. Tobě ne?"

„Já si myslím, že mladý Cicero je jedním slovem řečeno děsný, ale souhlasím s tebou, že si ho člověk přesto může docela oblíbit. Je opravdu tak dobrý, jak se mezi lidmi říká?"

„Přijď si ho poslechnout sám a úsudek si udělej taky sám, *tata.*"

Sulla důrazně zavrtěl hlavou. „Ne, děkuji. Tohle zadostiučinění té malé potvůrce z Arpina neposkytnu."

„První senátor Scaurus se v něm dočista zhlédl," řekl mladý Sulla a opřel se o otce s důvěrnou vřelostí, jakou chuděrce malému Ciceronovi nemělo být nikdy dáno poznat; už teď přicházel na to, že jeho otec na římskou šlechtu působí trochu jako venkovský zemánek a že je pro ně jen nějakým dalším příbuzným onoho Gaia Maria, kterého mezi sebe tak dlouho odmítali přijmout. Mor na ně! Výsledkem bylo, že se mladý Cicero začal od otce odtahovat, neboť si byl až příliš vědom toho, že ocejchování za spřežence Gaia Maria by byla přítěž, jakou na své cestě za vyššími úřady naprosto nemůže potřebovat.

„První senátor Scaurus," pravil Sulla svému synovi s jistým zadostiučiněním, „toho má teď na talíři víc, než stačí ujíst, takže na mladého Cicerona mu sotva vybývá čas."

Byla to holá pravda. Jako představitel senátu se Marcus Aemilius Scaurus zpravidla věnoval poselstvům z ciziny a také těm zahraničním jednáním, o nichž se nedalo předpokládat, že by vedla k válce. Jen málo senátorů ovšem považovalo cizí národy a země, pokud nebyly římskou provincií, za hodné jejich času a pozornosti, takže Scaurus míval dost práce s tím, jak dát dohromady pár členů senátu pro jakýkoli výbor, který s sebou právě nenesl lahůdku v podobě státem hrazené cesty do ciziny, a těch

nebylo mnoho. Proto také trvalo téměř deset měsíců, než byla zformulována odpověď ukřivděnému Sokratovi, mladšímu synovi zesnulého bíthýnského krále, a než se s ní kurýr mohl vydat do Níkomédeie. Nebyla to právě odpověď, která by Sokrata uspokojila, neboť se v ní potvrzovalo právo Níkoméda III. na bíthýnský trůn a současně se výslovně popíraly nároky Sokratovy.

Ovšem ještě dříve, než byla tato věc dořešena, byl první senátor Scaurus obdařen dalším takovým sporem o cizí trůn. Do Říma přibyli královna Láodiké a král Ariobarzanés z Kappadókie jako uprchlíci před arménským králem Tigranem a jeho tchánem pontským králem Mithridatem. Od chvíle, kdy Gaius Marius odcestoval z Mazaky, se Kappadokové – syti nadvlády Mithridatova syna a současně vnuka Mithridatova loutkového regenta Gordia – snažili najít vskutku kappadockého krále. Ten, jehož si vyhledali v Sýrii, zemřel, podle pověstí jedem z Gordiovy ruky, takže se Kappadokové zabořili ještě hlouběji do svých rodopisných záznamů, až konečně nalezli kappadockého šlechtice, jenž měl nepochybně v žilách královskou krev, jistého Ariobarzana. Jeho matka – Láodiké, jak jinak – byla sestřenicí posledního krále Ariaratha, jenž byl nepochybně Kappadok. Chlapecký král Ariarathés byl okamžitě svržen spolu se svým dědečkem Gordiem, |enž ihned uprchl db Pontu. Mithridatés, vědom si díky Gaiovi Mariovi, že ho Řím bedlivě sleduje, nezareagoval přímo; použil jako svého nástroje arménského krále Tigrana. Byl to tedy Tigranés, kdo vtrhl do Kappadókie, Tigranés, kdo také pro Kappadokii vybral nového krále. Tentokrát se jím nestal syn pontského Mithridata. Pontos a Arménie se dohodly, že by nebylo zdrávo trůn obsazovat opět dítětem. Novým kappadockým králem se stal sám Gordios.

Jenomže Láodice a Ariobarzanovi se podařilo uniknout a vydali se samozřejmě do Říma, kam dorazili časně zjara onoho roku, kdy byl Sulla městským prétorem. Jejich přítomnost znamenala značnou obtíž pro Scaura, jenž nejednou prohlásil (ba v dopisech i napsal), že osud Kappadókie musí být ponechán v rukou jejích obyvatel. Z toho, že stranil pontskému králi Mithridatovi, se teď stával trapný problém, třebaže pro Láodičino a Ariobarzanovo obvinění, že v pozadí Tigranova vpádu je Mithridatés, chyběly důkazy.

„Budeš se na to muset jet podívat osobně," řekl Sulla Scaurovi, když odcházeli z debaty o Kappadokii z řídce navštívené schůze senátu.

„Zlořečená záležitost!" hudroval Scaurus. „Já si teď nemůžu dovolit odjet z Říma."

„Pak tím budeš muset pověřit někoho místo sebe," řekl Sulla.

Ale Scaurus napřímil svou hubenou postavičku, zvedl bradu a břemeno vzal na sebe. „To ne, Lucie Cornelie, pojedu osobně."

A tak se tedy vydal na návštěvu, přitrhl jako smršť, nikoli však do Kappadókie, nýbrž za králem Mithridatem k jeho dvoru v Amásei. Jedli, pili, hodovali, užívali si – Marcus Aemilius Scaurus, první senátor, se v Pontu věru neměl špatně. Vyjel si jako králův host skolit lva a medvěda; jako králův host si vyplul na Černé moře lovit tuňáky a delfíny; jako králův host si zajel zhlédnout nejproslulejší přírodní krásy – vodopády, propasti, strmící horské štíty; a jako králův host si pochutnával na třešních, nejlahodnějším ovoci, jaké kdy okusil.

Dostalo se mu ujištění, že Pontos nechová sebemenší touhu ovládnout Kappadokii, že Tigranova jednání litují a že ho odsuzují. A tak s pocitem, že pontský dvůr, kde všichni hovoří řecky, je přímo příkladem ušlechtilé helénizace, sbalil si Marcus Aemilius Scaurus, první senátor, opět zavazadla a na jedné z královských lodí se odebral domů.

„Spolkl to," řekl Mithridatés svému bratranci Archeláovi s širokým úsměvem.

„Hlavně asi díky dopisům, kterés mu během posledních dvou let posílal," řekl Archeláos. „Piš mu jen dál, ó veliký králi! Je to vynikající investice."

„Stejně jako ten pytel zlata, co ode mne dostal."

„To je víc než pravda."

* * *

Od samého nástupu do úřadu *praetora urbana* rozhodil Sulla sítě, aby ulovil jedno ze dvou správcovství v Hispánii, proto si tak hleděl prvního senátora Scaura – a skrze něho působil i na ostatní vůdce senátu. Nevěřil, že by si kdy mohl naklonit Catulla Caesara, vzhledem k tomu, co se kdysi odehrálo na řece Athesis za vpádu germánských Kimbrů do Italské Galie. Vcelku si však vedl dobře a začátkem června si už byl jist, že získá Zadní Hispánii, lepší ze dvou hispánských provincií, pokud jde o možnost vydělat si jako její správce spoustu peněz.

Jenomže Fortuna, která mu projevovala tolik přízně, na sebe pojednou vzala podobu proradné děvky a zdála se ho zase jednou podvést. Titus Didius se navrátil z Přední Hispánie oslavit svůj triumf a ponechal na místě svého kvestora, aby dovedl správcovství v jeho zastoupení až do konce roku. Dva dny po Titovi Didiovi slavil triumf Publius Licinius Crassus na oslavu svých vítězných střetnutí v Zadní Hispánii, a také on ponechal v Hispánii svého kvestora, aby správu provincie řídil až do konce roku. Titus Didius se postaral o to, aby v Přední Hispánii byl všude klid, ještě než on koncem roku odjede, a podnikl kvůli tomu energické válečné tažení, jímž zcela zdeptal keltiberské usedlé obyvatelstvo. Zato Publius Crassus opouštěl svou provincii v takovém spěchu, že obdobné opatření opomněl učinit; urval totiž koncesi na těžbu cínu a potřeboval své podnikání zkoordinovat s činností dalších firem, kde byl tichým společníkem. Vydal se po moři na Cassiteridy – bájné cínové ostrovy – kde všechny, s nimiž se setkal a jednal, ohromoval svou římskou velkolepostí, kde nabízel lepší ceny a sliboval jistější odbyt do středomořských končin pro každou libru cínu, kterou budou místní kovkopové schopni vytěžit. Jako otec tří synů využil veškerého času stráveného v Zadní Hispánii, aby si co nejlépe vystlal vlastní hnízdo, ovšem o provincii, kterou opouštěl, se nedalo ani zdaleka říci, že je podrobena.

Necelé dva týdny uběhly od onoho dne před červnovými idami, kdy Publius Crassus oslavil svůj triumf, a už tu byla zpráva, že se Lusitanové vzbouřili s novou silou a odhodlaností. Prétor Publius Cornelius Scipio Nasica, jenž byl do Zadní Hispánie vyslán na pomoc, se v provincii natolik osvědčil, že mnozí už začali hovořit o prodloužení jeho velitelské funkce i na příští rok; pocházel z velice mocné rodiny a senát se mu pochopitelně snažil zavděčit. Což znamenalo, že pokud jde o Zadní Hispánii, nemá Sulla pražádnou naději.

V říjnu pak přišel i o Přední Hispánii, když kvestor, jemuž Titus Didius za svého odchodu zůstavil velení, vyslal naléhavou žádost o pomoc; povstala i celá Přední Hispánie, od Vasconů přes Kantabry až po Illergety. Jakožto městský prétor neměl Sulla možnost ucházet se o velení, takže musel z prétorského tribunálu sledovat, jak konsul Gaius Valerius Flaccus narychlo vybavuje své vojsko a vyráží, aby se ujal správy Přední Hispánie.

Co zbývalo? Makedonie? To byla tradiční konsulská provincie, jen zřídka ji dostával do správy prétor, a přece se toho roku dostala loňskému městskému prétorovi Gaiovi Sentiovi, což byl *homo novus.* Ten se ovšem jako správce osvědčil tak

vynikajícím způsobem, že nebylo pravděpodobné, že by byl vyměněn, dokonce už ne uprostřed tažení, které zahájil se svým stejně schopným legátem Quintem Bruttiem Surou. Asia? Tuhle provincii, jak Sulla věděl, už dostal přislíbenu Lucius Valerius Flaccus. Africa? To byla touto dobou mrtvá voda, nic do ní nebylo. Sicílie? Další taková nicota. Sardinie s Korsikou? Samá voda, žádné štěstí.

Sulla zoufale potřeboval peníze, a nyní musel sledovat, jak se mu zavírá jedna cesta k výnosnému správcovství za druhou, zatímco on byl uvázán ke své funkci u soudů v Římě. Do konsulského termínu už měl jen dva roky, a mezi jeho prétorskými kolegy byli takoví jako Publius Scipio Nasica nebo Lucius Flaccus, který měl dostatečný vliv, aby si už předem zajistil správcovství v provincii Asia pro příští rok. Oba totiž měli dostatek peněz na štědré uplácení. Další z prétorů, Publius Rutilius Lupus, byl ještě bohatší. Sulla věděl, že nezíská-li si jmění v cizině, nemá jinak žádnou naději.

Jedině společnost synka mu přesto všechno pomáhala uchovávat si zdravý rozum a uchránila ho před nějakou hloupostí, která by jeho vyhlídky zmařila nadobro. Metrobius byl tady, v témže městě, ale díky malému Sullovi dokázal Sulla starší odolat mocnému pokušení vyhledat ho. Městský prétor byla velice známá osobnost, jeho tvář teď po roce v úřadě v Římě znal kdekdo – Sulla byl ostatně už svým vzhledem nápadný muž. Přítomnost dětí mu bránila využít ke schůzce vlastního domu, a zajít do onoho bytu na Caelijském pahorku, kde Metrobius bydlel, bylo zcela vyloučeno. Sbohem, Metrobie.

Co horšího – ani Aurelia nebyla dosažitelná; Gaius Julius Caesar se toho léta konečně navrátil domů a léta svobody byla pro chudáka Aurelii u konce. Zavítal tam jednou, byl však uvítán upjatou dámou, která ho formálně požádala, aby ji už nenavštěvoval. Nedoprovodila to žádným podrobnějším vysvětlením o příčinách tohoto svého postoje, ale nebylo těžké se jich domyslet. Gaius Julius Caesar se bude na podzim ucházet o úřad prétora, Gaius Marius se za něho postaví celou svou dosud značnou váhou a Caesarova manželka bude tedy jednou z nejsledovanějších žen v Římě, třebaže žije v Subuře. Nikdo Sullovi nevysvětlil, jak bouřlivě vlastně zasáhl do dovolené Gaia Maria a jeho ženy Julie, zato Claudia, manželka Sexta Caesara, nevěděla nic lepšího, než celou tuto historku vykládat jako vynikající žert před Aureliiným manželem při večírku na oslavu jeho návratu. A třebaže ji přítomní přešli jen jako dobrou anekdotu, Caesara samotného příliš nepobavila.

Och, všem bohům díky za to, že tu je malý Sulla! Jedině v něm nacházel útěchu. Přes všechna protivenství, přes zmařené možnosti se Sulla, jenž by byl jinak zcela jistě propadl nějakému vražednému záchvatu, jako kouzlem dokázal mírnit, upokojit. Za všechno stříbro a zlato světa by byl Sulla nedopustil, aby se čímkoli snížil v očích svého milovaného synka.

Jak se tedy rok chýlil ke konci, musel Sulla bezmocně přihlížet tomu, kterak jeho vyhlídky mizí jedna za druhou, musel snášet odloučení od Metrobia i od Aurelie, trpělivě naslouchal žvanění toho veledůležitého Cicerona, a pro to všechno víc a víc *miloval* svého syna. Ba i podrobnosti o svém životě před smrtí své macechy, které by ho ani ve snu bylo nikdy nenapadlo sdělit komukoli ze své společenské vrstvy, Sulla bez zábran líčil tomuto báječně chápavému a velkomyslnému chlapci, jenž dovedl vše odpustit a tyto příběhy přímo hltal, neboť mu poskytovaly takový obraz o Sullově životě, jaký by se mu jinak nikdy nepodařilo poznat. Jen jedinou věc ze své prapodstaty neodhalil Sulla synovi nikdy, to kruté zvíře ve svém nitru, tu šelmu vyjící na měsíc. S tou ostatně, říkal si, je provždy konec.

Když senát rozdělil provincie – činil tak onoho roku koncem listopadu – dopadlo vše tak, jak Sulla očekával. Gaiovi Sentiovi bylo prodlouženo jeho velení v Makedonii, Gaiovi Valeriovi Flaccovi v Přední Hispánii, Publiovi Scipionovi Nasikovi v Zadní Hispánii, zatímco provincie Asia připadla Luciovi Valeriovi Flaccovi. Když mu nabídli, aby si vybral mezi provincií Africa, Sicílií nebo Sardinií a Korsikou, Sulla s díky odmítl. Lépe žádné správcovství, než se dát pohřbít v nějaké té mrtvé vodě. Až se budou za dva roky volit konsulové, budou se voliči tázat, kde že se kandidáti uplatnili jako prétorští správci, a odpověď, že v Africe, na Sicílii nebo na Sardinii a Korsice, by je ani trochu nenadchla.

A pak Fortuna pojednou odhodila onu nepřívětivou masku i převlek a naráz se zjevila v celé nádheře svého zalíbení v Sullovi. V prosinci dorazil zoufalý dopis od bíthýnského krále Níkoméda, obviňující krále Mithridata z válečných plánů proti celé Malé Asii, zejména však proti Bíthýnii. A takřka současně přišla zpráva z Tarsu, že Mithridatés v čele obrovské armády vpadl do Kappadókie a že se nehodlá zastavit, dokud mu nebude ležet u nohou celá Kilikie a Sýrie. První senátor Scaurus nad tím vyjádřil podiv a doporučil, aby byl do Kilikie vyslán někdo jako správce; pohotovou armádu že Řím sice nemá, avšak tento správce že by měl být vybaven dostatečnými prostředky a v případě potřeby by měl postavit vojsko na místě. Scaurus byl totiž zatvrzelý Říman; bylo to něco, co se zcela vymykalo Mithridatovu chápání; král prostě usoudil, že to všechno spravilo pár dopisů a pytel zlata. Jenomže Scaurus byl schopen veškeré dopisy klidně spálit, jakmile by se na obzoru objevila pro Řím hrozba tohoto rozměru. Kilikie byla snadno zranitelná – a velice důležitá. Třebaže tam Řím správce zpravidla nevysílal, považoval ji nicméně za svou.

„Pošlete do Kilikie Lucia Cornelia Sullu," řekl Gaius Marius, když byl požádán o radu. „Je to správný chlap do nepohody. Dokáže jednotky vycvičit, vyzbrojit a výtečně jim pak velet. Jestli tuhle situaci může někdo zachránit, pak je to Lucius Cornelius."

*** * ***

„Získal jsem úřad správce!" řekl Sulla synovi, sotva přišel domů ze schůze senátu v Bellonině chrámu.

„Ne! A kde?" otázal se mladý Sulla dychtivě.

„V Kilikii. Mám napravit hlavu pontskému králi Mithridatovi."

„Och, *tata,* to je báječné!" A pak si chlapec uvědomil, že to bude znamenat loučení. Na neměřitelný okamžik se v jeho očích objevila lítost, žal, pak se zalykavě zhluboka nadýchl a upřel na otce onen pohled bezmezného obdivu a důvěry, jenž Sullu vždy tak dojímal a naplňoval pochybami, zda je ho hoden. „Bude se mi po tobě stýskat, to je jisté, ale mám velkou radost, že se ti to podařilo, otče." Ano. Právě se tu začínal objevovat nový člověk, dospělý muž. Sulla už nebyl *tata,* byl pro něho *otcem.*

Lucius Cornelius Sulla pohlédl na syna světlýma chladnýma očima, lesknoucíma se potlačenými slzami, díval se na něho se stejnou úctou a důvěrou jako chlapec před chvíli na něho. Pak se usmál, zářila z něho bezmezná láska. „Ale jaképak stýskám?" otázal se. „Snad sis nemyslel, že bych odjel bez tebe, či snad ano? Pojedeš se mnou."

Nové zajíknutí, tentokrát z nesmírné radosti; úsměv na tváři mladého Sully byl nepopsatelný. „*Tata*! Myslíš to vážně?"

„V životě jsem nic nemyslel tak vážně, hochu. Pojedeme spolu – jinak bych to totiž odmítl. Takže pojedeme!"

Vyrazili na Východ na počátku ledna, kdy přes proměnu ročních období dosud panovaly natolik podzimní podmínky, že umožňovaly plavbu. Jako doprovod s sebou Sulla vezl skupinku složenou z liktorů (dvanácti, neboť jako správce měl prokonsulské imperium), z úředníků, písařů a státních otroků – z jeho synka, jenž byl vzrušením celý bez sebe – a z kappadockého Ariobarzana a jeho matky Láodiky. Vojenskou truhlici měl úctyhodně napěchovanou, přičíněním prvního senátora Scaura, a hlavu měl zase nabitou informacemi, dík dlouhému rozhovoru s Gaiem Mariem.

Vypluli z Tarenta do řeckých Pater, tam stihli loď do Korintu, po souši dospěli do Athén, kde si zaplatili přeplavbu na další lodi směřující na Rhodos. Na úsek cesty z Rhodu do Tarsu si musel Sulla najmout samostatnou loď, neboť se schylovalo k zimě a obchodní provoz na moři ustal. A tak výprava koncem ledna dospěla do Tarsu, aniž cestou měla možnost poznat něco víc než pár přístavů a loděnic a hlavně širé mořské pláně.

V Tarsu nedošlo od Mariovy návštěvy před třemi a půl roky k žádným změnám, stejně tak v Kilikii, dosud nešťastně podřimující v zapomenutí. Příchod nového správce uvítali jak v Tarsu, tak i v Kilikii, a zanedlouho poté, co se Sulla usídlil v paláci, zjistil, že se k němu hrne plno mužů ochotných ke spolupráci, z nichž mnohým by nebylo proti mysli nějaké dobře placené místo v armádě.

Sulla však dobře věděl, jakého člověka hledá, a připadlo mu velice příznačné, že právě tento muž se nijak nesnažil s novým římským správcem sblížit, ale staral se dál o svou běžnou práci, která spočívala ve velení městské milici v Tarsu. Jmenoval se Morsimus a Sullovi ho doporučil Gaius Marius.

„Uvolňuji tě dnešním dnem z funkce velitele," řekl Sulla přátelsky, když se Morsimus na Sullovu výzvu dostavil do paláce. „Potřebuji zdejšího člověka, který by mi pomohl naverbovat, vyzbrojit a vycvičit čtyři kvalitní pomocné legie, než jarní tání otevře průsmyky do vnitrozemí. Gaius Marius mi říkal, že ty bys byl ten pravý muž pro tento úkol. Domníváš se, že bys ho zvládl?"

„Já to vím, zvládnu ho," odpověděl Morsimus bez zaváhání.

„Počasí je tu výborné, to je hlavní věc," řekl Sulla rázně. „Vojska můžeme cvičit celou zimu – ovšem jen za předpokladu, že získáme správné muže a dostatek výzbroje, abychom tyto správné vojáky vybavili přinejmenším tak dobře, jako je vyzbrojeno Míthridatovo vojsko. Je to možné?"

„Určitě," řekl Morsimus. „Přihlásí se ti o pár tisícovek víc dychtivých bojovníků, než budeš potřebovat. Armáda představuje pro mladé muže dobrou životní průpravu, a tady armáda nebyla už – nu, mnoho let ne! Pokud by Kappadokie netrpěla tolik vnitřními spory a pokud by se tam tolik nevměšovaly Pontos a Arménie, byla by nás mohla kdykoli napadnout a podrobit si nás. I Sýrie byla naštěstí stejně postižena. Takže jsme přežili jen šťastnou náhodou."

„Fortuna," řekl Sulla s dravým úsměvem a objal synka kolem ramen. „Já jsem oblíbenec Fortuny, Morsime. Jednoho dne se budu nazývat Felix." Něžně s mladým Sullou zacloumal. „Jednu mimořádně důležitou věc ale musím udělat, než nastane další slunečný den, třebaže je to jen zimní slunce."

Tarský Řek z toho byl trochu zmaten. „Je to něco, v čem bych ti mohl být nápomocen, Lucie Cornelie?"

„Myslím, že ano. Pověz mi, kde bych mohl koupit klobouk s pěknou širokou střechou, který se za pár dní nerozsype," řekl Sulla.

„Otče, jestli to má být klobouk pro mě, tak ten já nosit nebudu," řekl mladý Sulla, když šel s otcem na tržiště. „K*lobouk!*" Klobouky přece nosí jen dědkové na vesnici."

„A já,“ řekl mu Sulla s úsměvem.

„*Ty?*“

„Jakmile táhnu do pole, mladý Sullo, nosím široký klobouk, který poskytuje dostatek stínu. Poradil mi to před lety Gaius Marius, když jsme spolu poprvé vyrazili do boje s numidským králem Jugurthou. Nos ho a o posměch se nestarej, mi tenkrát řekl – nebo něco podobného. Za chvíli si toho lidé přestanou všímat. Zařídil jsem se podle jeho rady, protože mám kůži tak světlou, že se neopálím, jen spálím. A ten můj klobouk, poté co jsem si v Numidii získal jistou pověst, se stal slavný.“

„Nikdy jsem tě v něm neviděl v Římě,“ řekl mu syn.

„V Římě se před sluníčkem snažím skrýt. Proto jsem měl loni plátěnou stříšku i nad prétorským tribunálem.“

Zmlkli; úzká ulička, kterou procházeli, se náhle rozevřela ve velké nepravidelné náměstí zastíněné spoustou stromů a plné bud a stánků.

„Otče?“ ozval se plachý hlásek.

Sulla pootočil hlavu a s překvapením zjistil, že mezi ním a synem už je jen malý rozdíl co do výšky; v mladém Sullovi vítězila caesarovská krev, bude vysoké postavy.

„Ano, synku?“ zeptal se ho.

„Mohu, prosím, dostat také klobouk?“

Když se král Mithridatés dozvěděl, že do Kilikie byl vyslán římský správce a že pilně sbírá armádu a cvičí ji, zůstal překvapeně hledět na posla této zprávy, nového kappadockého krále Gordia.

„Kdo to je, ten Lucius Cornelius Sulla?“ otázal se pak.

„Nikdo z nás o něm nic neví, ó veliký králi, jen to, že minulý rok byl hlavním úředníkem města Říma a že v minulosti byl legátem několika slavných římských vojevůdců – Gaia Maria v Africe za bojů s králem Jugurthou, Quinta Lutatia Caesara v Italské Galii ve válce s Germány a Tita Didia v Hispánii v boji proti místním kmenům,“ odříkával Gordios tónem, z něhož bylo zřejmé, že kromě Gaia Maria pro něho žádné z těchto jmen nic neznamená.

Neznamenala nic ani pro Mithridata, jenom znovu jednou musel zalitovat svého nedostatečného zeměpisného a historického vzdělám. Bylo na Archeláovi, aby pomohl králův uzounký obzor poněkud rozšířit.

„Není to žádný Gaius Marius, tenhle Lucius Cornelius Sulla,“ řekl Archeláos zamyšleně, „ale má značné zkušenosti a neměli bychom ho podceňovat jen proto, že nám jeho jméno nic neříká. Většinu času, od chvíle, kdy vstoupil do římského senátu, strávil v římských armádách, i když podle toho, co je mi známo, nevelel nikdy armádě za vojenského tažení.“

„Jmenuje se Cornelius,“ řekl král a hruď se mu dmula, „ale je on Scipio? Co znamená ten ‚Sulla’ v jeho jméně?“

„Není Scipio, všemocný králi,“ řekl Archeláos. „Je to ale patricij Cornelius, a nikoli – jak Římané říkají – *homo novus*, nový člověk bez náležitých předků. Říká se o něm, že je – tvrdý.“

„Tvrdý?“

Archeláos polkl; byl u konce svých informací a neměl ponětí o tom, v jakém smyslu by se Sullova tvrdost mohla projevovat. Zkusil hádat. „Nesnadno se s ním vyjednává, ó veliký králi. Není naprosto ochoten nahlédnout věci i z jiné stránky než jen z té své."

Rozhovor se konal u dvora v Sinópé, ve městě, které měl král celoročně nejvíce v oblibě a kterému dával přednost zejména v zimním období. Několik let už v zemi trval poměrný klid; žádný dvořan ani králův příbuzný nesešel ze světa náhlou smrtí, Gordiova dcera Nysa se jako Mithridatova manželka osvědčovala natolik, že se její otec po Tigranově vpádu rázem ocitl na kappadockém trůně, početná družina královských synů dorůstala a pontské državy na východním a severním pobřeží Euxinu utěšeně vzkvétaly.

Přesto však vzpomínky na návštěvu Gaia Maria počínaly blednout a pontský král se znovu zahleděl k jihu a k západu; trik s nastrčením Tigrana v Kappadokii mu vyšel, a také Gordios byl i přes Scaurovu návštěvu stále ještě králem.

Pro Řím byla jediným příznivým výsledkem Scaurova jednání skutečnost, že se arménská armáda stáhla z Kappadokie – což ostatně odpovídalo Mithridatovým záměrům. Nyní se konečně zdálo, že Mithridatovi spadne do klína i Bíthýnie, neboť předchozího roku se do Pontu uchýlil Sokrates skuhrající o azyl a stal se z něho tak oddaný nohsled, že Mithridatés usoudil, že už bude zcela bezpečné dosadit ho nejprve na bíthýnský trůn – jako prvý krok k přímé intervenci. Tu měl Mithridatés v úmyslu zahájit záhy zjara pochodem na západ, tak rychlým, že se král Níkomédés III. nebude vůbec moci vzchopit k obraně.

Zpráva, kterou mu Gordios přinášel, ho poněkud zchladila; má se odvážit anektovat Bíthýnii anebo i jen vyhlásit Sokrata bíthýnským králem, když teď nebude nablízku pouhý jeden římský správce, ale hned dva? čtyři legie v Kilikii! Tvrdilo se, že se čtyřmi legiemi dokáže Řím porazit celý svět. Jde ovšem jen o kilické pomocné jednotky, nikoli o římské vojáky, avšak Kilikijci prosluli jako bojovný á hrdý kmen – jinak by ostatně jejich území už dávno uchvátila Sýrie. Čtyři legie čítaly asi dvacet tisíc mužů bojových jednotek. Kdežto Pontos mohl postavit armádu dvousettisícovou. Pokud jde o počty, neměli Římané šanci. Avšak přece jen – přece – přece… Kdo je to zač, tenhle Lucius Cornelius Sulla? Právě tak přece nikdo nikdy neslyšel o nějakém Gaiovi Sentiovi anebo o jeho legátu Quintovi Bruttiovi Surovi, a přece tihle dva smetli Kelty a Thráky z makedonské hranice, od Illyrika na západě až po Hellespontos na východě, a to naprosto zničujícím způsobem. Nikdo si už ani nemohl být jist, že se Římané nevydají dál, do zemí na březích Danubia, což zaskočilo i Mithridata, jenž měl v úmyslu postoupit po západních březích Euxinu až k této řece. Pomyšlení, že by tam narazil na Římany, nebylo příliš povzbudivé.

Kdo je Lucius Cornelius Sulla? Další římský vojevůdce Sentiovy velikosti? Proč Římané do té kilické výspy posílají zrovna jeho, když mají doma Gaia Maria a Catula Caesara, dva muže, kteří se vypořádali s Germány? Jeden z nich – Gaius Marius – se objevil sám a neozbrojen v Kappadokii a jeho slova naznačovala, že bude dál sledovat, co se v Pontu děje, i poté, co se vrátí do Říma. Proč tedy není v Kilikii Gaius Marius? Proč zrovna tenhle neznámý Lucius Cornelius Sulla? Řím, jak se zdá, má vždycky k dispozici vynikající vojevůdce. Vyniká snad Sulla dokonce i nad Maria? Třebaže vojáků má Pontos hojnost, vojevůdci mu chybějí. Archeláos, poté co tak zatočil s barbary nahoře u Euxinu, jen hoří touhou zkusit štěstí i s mocnějším protivníkem. Jenomže Archeláos je králův bratranec, má v žilách královskou krev, je to potenciální rival. A totéž lze říci o jeho bratru Neoptolemovi a o jeho bratranci Leonippovi. A který král si může být jist před vlastními syny? Jejich matky baží po moci, i jejich matky jsou

možnými nepřítelkyněmi; a nejinak tomu je i s jejich syny, jakmile dosáhnou věku, kdy začínají z vlastního podnětu a vůle toužit po otcovském trůně.

Kéž by tak on sám byl obdařen vojevůdcovskými schopnostmi, zalitoval král Mithridatés, zatímco jeho hroznově zelené oči s hnědými ostrůvečky nevidoucně bloudily po mužích v jeho blízkosti. Žel, právě v tomto ohledu nebyl obdařen ničím z hrdinského dědictví po svém předku Héraklovi. Vlastně ani to ne. Héraklés – přísně vzato – nebyl vůbec vojevůdce! Héraklés byl osamělý rváč – zápasil se lvy, s medvědy, s nájezdnickými králi, s bohy a s bohyněmi, s podsvětními psy, s nejrozmanitějšími příšerami. Všechny tyto protivníky by byl král Mithridatés jen uvítal. V Héraklových časech ještě nic takového jako vojevůdci neexistovalo; sdružilo se pár bojovníků, vydali se hledat jinou takovou tlupu, sestoupili z válečných vozů, bez kterých – jak se zdá – neudělali ani krok, a pustili se do soubojů muže proti muži. Takovéhle střetnutí by bývalo králi zcela po chuti! Jenže těm dobám byl už dávno konec, stejně tak jako válečným vozům. Současnost náleží vojevůdcům; jsou to učinění polobozi, kteří sedí nebo stojí někde na vyvýšeném místě nad bitevním polem a jen ukazují a vydávají rozkazy a okusují si bezmyšlenkovitě nehty, zatímco očima pilně sledují sebemenší pohyb dole pod sebou. Vojevůdci jako by předem dokázali vytušit, kde se bojová linie jejich vojsk prohne, kde hrozí její zhroucení, kam hodlá nepřítel napřít hlavní zteč – a každý z nich jako by už od samého narození věděl všechno o křídlech a středech, o manévrech pohybem a obléhání, o těžkých zbraních a posilách, o jednotkách a šicích, o hodnostech a velitelských funkcích, o taktice a strategii. Každý z nich zkrátka zná vše, pro co Mithridatés naprosto postrádá cit, zájem i vlohy.

A zatímco nevnímajícíma očima přelétal z jednoho na druhého, všichni ho pozorovali bedlivěji, než kroužící sokol sleduje myš v trávě pod sebou – až na to, že se necítili být sokolem, ale myší. Seděl na křesle z masivního zlata vykládaném tisíci perlami a rubíny, oděn (jelikož to bylo zasedání válečné rady) ve lví kůži a v měkoučké, dokonale poddajné kroužkové zbroji, jejíž každičký článek byl všecek pozlacen. Celý jen jiskřil. Do srdcí mužů vnášel děs. Nikdo z nich by se byl králi nevzepřel, nikdo z nich si nebyl jist, jak si u krále stojí. Pro své muže je král svrchovaným vládcem, třebaže to v podstatě je napůl zbabělec a napůl hrdina, napůl chvastoun a napůl škemral, napůl zachránce a napůl zhoubce. V Římě by mu neuvěřil nikdo, kdekdo by se mu jen vysmál. V Sinópé v něho všichni věřili – a nikdo by si byl nedovolil se třeba jen pousmát.

Konečně král promluvil. „Ať je ten Lucius Cornelius Sulla kdokoli, Římané ho vyslali bez armády, aby s vojskem, které nezná, vybudoval posádku kdesi v cizí zemi. Musím tedy předpokládat, že tenhle Lucius Cornelius Sulla je protivník nad jiné zdatný.“ Spočinul zrakem na Gordiovi. „Jak silnou armádu jsem loni na podzim vyslal do tvého kappadockého království?“

„Padesát tisíc mužů, ó veliký králi,“ řekl Gordios.

„Časně zjara se vydám osobně do Eusebeie Mazaky s dalšími padesáti tisíci. Neoptolemos vytáhne se mnou jako můj vojevůdce. Archelae, ty vytrhneš také s padesáti tisíci vojáky do Galatie a zřídíš na její západní hranici posádku pro případ, že by Římané měli v úmyslu napadnout Pontos ze dvou stran současně. Má královna povládne z Amáseie, ale její synové zůstanou zde v Sinópé jako rukojmí, tak aby bylo zaručeno, že se bude královna chovat náležitě. Pokud by se dopustila jakékoli zrady, budou všichni její synové neprodleně popraveni,“ pravil král Mithridatés.

„Má dcera by si na nic takového neodvážila ani pomyslet!“ vykřikl Gordios nešťastně, zděšen představou, že by některá z vedlejších králových žen mohla zosnovat

nějaký úskok**,** pro který by Gordiovi vnuci zemřeli dřív, než by bylo možno zjistit pravdu.

„Nemám důvod se domnívat, že by chtěla," řekl král. „Je to opatření, k jakému v současnosti sahám za každé takovéto situace. Jakmile opouštím své země, jsou synové mých žen odvezeni do jiného města a zaručují mi, že se mé manželky budou chovat, jak náleží. Ženy jsou totiž zvláštní tvorové," uvažoval král nahlas. „Zdá se, že si cení života svých dětí víc než svého vlastního."

„Měl by sis tedy dát pozor hlavně na takové, které takhle necítí," ozval se pisklavým hlasem uculující se obtloustlý muž.

„Však já si dávám pozor, Sokrate, neměj strach," řekl s úšklebkem Mithridatés. Časem si tohoto svého rebelantského klienta z Bíthýnie docela oblíbil, když pro nic jiného, pak proto, že mohl alespoň směle poukazovat na to, že žádný z jeho vlastních bratří by se s takovouto dávkou vrozené opovážlivosti nedožil padesátky. Skutečnost, že nikdo z jeho bratří se vlastně nedožil ani dvaceti let – ať byl prostořeký *či* nikoli – ho přitom nijak neznepokojovala. Byly to baby, tihle Bíthýnci. Kdyby nebylo Říma a římské ochrany, byla by už o generaci dříve padla Bíthýnie do rozevřené tlamy Pontu. Řím, Řím, Řím! Všechno se vždycky vrací k jedinému slovu – Řím! Proč někdo nerozpoutá nějakou krutou válku s Římem kdesi na opačném konci Středního moře, aby Římany zaměstnal alespoň na celé desetiletí? Než by se pak Řím stačil opět ohlédnout k východu, Pontos by tu byl svrchovaným vládcem a Římu by nezbylo, než upřít své snažení na západ. Směrem k slunci klesajícímu do moře.

„Gordie, tobě přenechávám, abys tu sledoval, co Lucius Cornelius Sulla v KiIikii podniká. Budeš mi podávat zprávy i o těch nejmenších podrobnostech! Nic ti nesmí uniknout. Je to jasné?"

Gordios se zachvěl. „Jistě, ó mocný králi."

„Dobrá!" Král zívl. „Mám hlad. Dejme se do jídla." Ale když se Gordios zvedl a zařadil se do skupiny odcházející k jídelně, král ho zarazil. „Ty ne!" řekl ostře. „Ty odjedeš zpátky do Mazaky. A to ihned! Musí být naprosto jasné, že Kappadókie má svého krále."

*** * ***

K Mithridatově smůle přálo Sullovi jarní počasí. Cesta Kilickou branou vedla mnohem níže a sníh na ní nebyl tak hluboký jako v oněch třech průsmycích, jimiž musel Mithridatés postupně přesunout svých padesát tisíc mužů z tábora před Zelou až k úpatí hory Argaion. Dávno už došla do Sinópé zpráva od Gordia, že Sulla se s celou svou armádou dal na pochod, dřív než mohl král začít doufat, že se mu podaří hradbu hor vůbec zdolat. Když tedy dorazila další zpráva – právě když král vyrážel ze Zely – že Sulla už dospěl do Kappadókie a utábořil se i se svými vojsky asi čtyři sta stadií jižně od Mazaky a čtyři sta stadií na západ od kappadocké Komané a s tím že se spokojil, vydechl král opět volněji.

I tak však hnal svou armádu zrádným terénem dál, nedbal útrap mužů ani zvířat, jeho velitelé byli stále v pohotovosti s bičem v ruce, aby popoháněli opozdilce a aby odkopli z cesty ty, kteří nevydrželi a zhroutili se. Odeslal už kurýry na východ do arménské Artaxaty ke královu zeti Tigranovi, aby ho varoval, že v Kilikii je teď římská posádka a že v Kappadokii je na číhané římský správce. Znepokojený Tigranés nevěděl nic lepšího než oznámit to svým parthským pánům a vyčkat dalších pokynů ze

Seleukeie na Tigridu, dříve než podnikne něco dalšího. Mithridatés ho zatím sice nepožádal o pomoc, ale Tigranés ho už měl příležitost dostatečně poznat, a sám nijak netoužil po střetnutí s Římem, ať už o to Mithridatés stál či ne.

Když pontský král dorazil k Halysu, překročil řeku a přibyl i se svými padesáti tisíci muži do tábora, kde čekalo oněch dalších padesát tisíc vojáků, kteří obsadili Mazaku, očekával ho Gordios, oči vyvalené nad krajně nezvyklou zprávou, kterou pro něho měl.

„Římané pilně budují *silnici!*“

Král stanul, na okamžik zcela zmlkl. „Silnici?“

„Průchod Kilickou branou, ó veliký králi.“

„Ale vždyť tamtudy už cesta vede,“ řekl Mithridatés.

„Já vím, já vím!“

„Tak proč stavějí další?“

„To nevím.“

Plné, sytě rudé rty se stáhly do kroužku, vysunuly se trošku vpřed a dodávaly tak Mithridatově tváři, aniž to on sám tušil (a aniž kdokoli našel odvahu povědět mu o tom), výrazně rybí podoby; setrval tak chvíli a pak pokrčil rameny. „Pravda, oni rádi stavějí silnice,“ řekl s nechápavým údivem. „Snad tím vyplňují čas.“ Zle se ušklíbl. „Dostal se sem koneckonců mnohem dřív než já!“

„Pokud jde o tu silnici, ó králi,“ začal zlehka Neoptolemos.

„Co je s ní?“

„Ukazuje se, myslím, že Lucius Cornelius Sulla jí *vylepšuje.* Čím lepší cesta, tím rychleji může přesunovat své jednotky. Proto také Římané ty své vynikající silnice stavějí.“

„Ale vždyť přece po ní připochodoval, aniž ji potřeboval opravovat – proč ji tedy stavět znovu, když už se sem po ní dostal?“ zvolal Mithridatés, jenž stále ještě nic nechápal; mužů bylo vždycky dost, a pokud někde vůbec existovala nějaká stezička, nebylo těžké je nahnat, kamkoli bylo třeba. Nač se mořit stavbou cesty, jen aby se po ní chodilo procházkou jako někde po městě?

„Já se domnívám,“ říkal Neoptolemos s bezmeznou trpělivostí, „že poté, co ten Říman zjistil současný stav té cesty, rozhodl se upravit ji pro případ, že by ji ještě někdy potřeboval použít.“

Teprve teď Mithridatovi došlo, oč vlastně jde. Vyvalil oči. „Nu, pak ho čeká překvapení. Až ho poženu i s jeho kilickými žoldáky z Kappadokie, nebudu se namáhat, abych tu jeho novou silnici zase boural – svrhnu na ni namísto toho dolů celé hory!“

„Skvěle řečeno, ó veliký králi,“ lísal se Gordios.

Král opovržlivě zavrčel. Přistoupil ke koni, stoupl na záda klečícího otroka a uvelebil se v sedle. Aniž čekal, zda jsou ostatní připraveni následovat ho, kopl koně do slabin a odklusal. Gordios se vyškrábal na své zvíře a za hlasitých vzdechů se vydal za králem, zatímco Neoptolemos zůstal stát, kde byl, a sledoval je, jak oba mizí v dálce.

Těžká věc vpravovat králi do hlavy tyhle cizí koncepce, pomyslel si Neoptolemos. Pochopil on vůbec smysl té silnice? Čím to, že není schopen to nahlédnout? Mně to potíže nedělá! Oba jsme přece Pontijci, žádný z nás nebyl vychován v cizině, i všechno ostatní je nám dík pokrevnímu příbuzenství společné. V jistém smyslu je on dokonce bohatší o zkušenost z nejrůznějších krajů. A přece král dokáže být tak naprosto slepý k významu věcí, jejichž smysl já postřehnu ihned. I když některé záležitosti, to je pravda, on chápe rychleji než já. Máme asi každý zcela odlišné myšlení. Uvažujeme každý po svém. Možná že když se člověk stane naprostým samovládcem, něco se stane s jeho

hlavou. Vždyť ten můj bratranec Mithridatés přece není žádný hlupák. Škoda jen, že tak málo chápe Římany. A i když by asi takovéhle obvinění asi rozhořčeně odmítl, ono ho ani nijak neláká porozumět jim. Většinu svých závěrů o nich činí jen na základě těch svých bizarních dobrodružství v provincii Asia, a to ovšem není zdaleka tak dobrý podklad, jak on se domnívá. Jak ho jen přimět, aby konečně i on spatřil, co my ostatní tak jasně vidíme?

* * *

Králův pobyt v modrém paláci v Eusebei Mazace byl jen krátký; už následujícího dne po svém příchodu vytáhl s celou svou stotisícovou armádou vstříc Sullovi. Tady nebylo třeba dělat si starosti s nějakými silnicemi! Třebaže tu a tam museli vyšplhat na vršek anebo obejít podivné rokle s tufovými věžemi, měli jeho muži pochod celkem snadný. Tempo postupu Mithridata uspokojovalo, denně urazili sto šedesát stadií; nebyl ochoten připustit – pokud by něco takového nespatřil na vlastní oči – že by římská armáda pochodující stejným terénem dokázala překonat za den dvojnásobnou vzdálenost a nepadla vyčerpáním.

Jenomže Sulla se ani nepohnul. Jeho tábor ležel uprostřed rozsáhlé roviny a Sulla využil času k vybudování mohutného opevnění bez ohledu na to, že v Kappadokii nebyly žádné lesy a dřevo museli dopravovat až od Kilické brány. A tak když se Mithridatés vynořil na obzoru, uviděl dokonale čtvercovou stavbu pokrývající plochu takřka dvaatřiceti čtverečných stadií, obehnanou mocnými náspy s desetistopovou palisádou na vrcholu, před nimiž byl trojitý příkop: vnější patnáct stop široký a vyplněný zašpičatělými kůly, vnitřní víc jak dvacet stop široký a napuštěný vodou. Přes příkopy vedly do tábora, jak ho informovali jeho zvědové, čtyři cesty, každá jednou z bran umístěných uprostřed jednotlivých stran čtverce.

Bylo to poprvé, co Mithridatés uviděl římský vojenský tábor. Byl by téměř otevřel ústa údivem, nemohl si to však dovolit, sledovalo ho příliš mnoho očí. Dobýt by ho byl určitě mohl, ovšem za nesmírných obětí. Takže dal své ohromné armádě stanout a sám vyjel kupředu, aby si Sullovu pevnost prohlédl zblízka.

„Můj pane a králi, přichází římský herold," řekl jeden z jeho důstojníků, jenž vyrazil za Mithridatem zvolna objíždějícím jednu ze stran Sullovy obdivuhodně vybudované pevnosti.

„Co mi chtějí?" otázal se Mithridatés a. zamračeně obhlížel hradbu s palisádou a vysoké strážní věže, které do ní byly v pravidelných intervalech vestavěny.

„Prokonsul Lucius Cornelius Sulla žádá o rozmluvu."

„Souhlasím. Kde a kdy se má uskutečnit?"

„Na cestě vedoucí k přední bráně římského tábora – je to ta cesta po tvé pravici, ó veliký králi. Jen ty a on, sdělil herold."

„Kdy?"

„Teď, ó veliký králi."

Král kopnutím do slabin obrátil koně doprava, dychtivý spatřit už onoho Lucia Cornelia Sullu, zcela bez bázně; nic z toho, co až dosud o Římanech slyšel, nenaznačovalo, že by se za panujícího příměří musel obávat nějakého nenadálého kopí, až půjde sám a bez ostrahy na sjednanou schůzku. Když tedy dojel až k cestě, zastavil koně a sesedl, ale vzápětí se sám na sebe rozzlobil pro tuhle nepředloženost. Nesmí přece Římanovi dovolit, aby mu provedl totéž, co Gaius Marius – aby na něho shlížel

shůry! Vyšplhal zpátky na koně. *On* to bude, kdo se na Lucia Cornelia Sullu bude dívat spatra! Jenomže kůň se zpěčoval na cestu vkročit, koulel očima při pohledu na nebezpečné příkopy po obou stranách. Král chvíli se zvířetem ještě zápolil, ale pak usoudil, že by to mohlo jeho důstojnost ohrozit daleko víc. Popojel nazpět, sklouzl z koně a vedl ho pak středem mostku, kolem něhož se příkopy doslova ježily zaostřenými kůly jako rozevřená tlama plná špičatých zubů.

Brána se pootevřela a z ní vyklouzl muž a vydal se mu naproti. Nevelký chlapík ve srovnání s jeho vlastní obrovitou postavou, uvědomoval si s potěšením král – nicméně urostlý. Říman měl na sobě prostý ocelový pancíř, dokonale přizpůsobený jeho trupu, dvojitou suknici z kožených pásů zvaných *pteryges*, nachovou tuniku, na šíji se mu vzdouvala šarlatová kápě. Byl prostovlasý, jeho rudozlatá kštice povlávala v mírném větříku. Král Mithridatés z ní nedokázal spustit oči; za celý život nespatřil vlasy takovéto barvy dosud na nikom, ani u galatských Keltů. Nikdy ještě neviděl tak sněhobílou pleť, jaká zasvitla mezi Římanovými koleny a jeho robustními botami bez ozdob, na svalnatých lýtkách, a jaká se bělala i po celé délce jeho paží, na krku i v obličeji. Bělostná jako sníh! Bez jediného temnějšího tónu!

Pak už se Lucius Cornelius Sulla přiblížil natolik, že král uviděl zblízka jeho tvář, a posléze stanul na dosah, takže král spatřil i jeho oči. Král se zachvěl. *Apollón!* Apollón vtělený v *Římana!* Tvář tak nadaná silou, tak božská, tak strašlivá ve své majestátnosti – nikoli uhlazený obličejíček řeckých soch, ale bůh takový, jak musel skutečný bůh jistě vyhlížet, i věky po svém stvoření. Mužný bůh ve svých nejlepších letech, plný síly. Říman. *Říman!* Sulla přicházel na toto setkání zcela si jist sám sebou, neboť vyslechl, co mu Gaius Marius vylíčil o svém vlastním setkání s pontským králem; mezi čtyřma očima si o něm udělali dostatečně přesný obraz. Nenapadlo ho ovšem, že už svým zjevem vyvede krále zcela z rovnováhy, a nepochopil ani zcela – když to na něm poznal – v čem je vlastně příčina. Nezáleželo však na tom proč. Rozhodl se prostě této nenadálé výhody ihned využít.

„Co děláš tady v Kappadokii, králi Mithridate?“ otázal se ho.

„Kappadókie mi náleží,“ odpověděl král, nikoli však svým obvyklým burácivým hlasem, jejž byl rozhodnut nasadit, ještě než spočinul zraky na tomto římském Apollónovi; řekl to tiše a slabounce, sám si toho byl vědom a nenáviděl se za to.

„Kappadókie náleží Kappadokům.“

„Kappadokové jsou týž národ jako Pontijci.“

„Jak by mohli být týmž národem, když mají svou vlastní dynastii králů sahající stejný počet staletí do minulosti jako dynastie v Pontu?“

„Jejich králové byli cizinci, nikoli Kappadokové.“

„V jakém smyslu?“

„Byli to Seleukovci ze Sýrie.“

Sulla zavrtěl hlavou. „Není to ale zvláštní, králi Mithridate, že kappadocký král, kterého mám zde v táboře, uvnitř hradby za mými zády, nevypadá vůbec jako syrský Seleukovec? Anebo jako ty? Ani jeho rod nesahá někam do Sýrie nebo k Seleukovcům. Král Ariobarzanés je Kappadok a byl zvolen svým vlastním lidem namísto tvého syna, Ariaratha Euseba.“

Mithridatés sebou trhl. Gordios mu nic neřekl o tom, že Marius nějak vypátral, kdo je otcem krále Ariaratha Euseba; Sullův výrok mu tedy připadal až přízračně jasnozřivý. Další důkaz o božskosti tohoto římského Apollóna!

„Král Ariarathés Eusebés je mrtvý, zemřel za arménského vpádu," řekl Mithridatés, stále ještě tím tichým a pokorným hláskem. „Kappadokové teď mají kappadockého krále. Jmenuje se Gordios a já jsem zde proto, abych zajistil, že králem také zůstane."

„Gordios je tvá stvůra, králi Mithridate, jak se dá ostatně jedině očekávat od tchána, jehož dcera je královnou Pontu," řekl Sulla nevzrušeně. „Gordios není králem, kterého by si byli Kappadokové zvolili. Je to král, jehož jsi dosadil *ty* prostřednictvím svého zetě Tigrana. Zákonným králem je Ariobarzanés."

Další odhalená tajemství! Kdo jiný může být tento Lucius Cornelius Sulla, ne-li zosobněný Apollón? „Ariobarzanés je samozvanec!"

„Nikoli podle názoru senátu a lidu římského," řekl Sulla a těžil dále ze své převahy. „Jsem tu z pověření senátu a lidu římského, abych zajistil, že na trůn dosedne král Ariobarzanés a že Pontos – a také Arménie! – se stáhnou z kappadockého území."

„To se Říma netýká, do toho Římu nic není!" vykřikl král, sbíraje odvahu a u konce s trpělivostí.

„Říma se týká všechno na světě," řekl Sulla a odhadl, že je čas udeřit. „Odtáhni domů, králi Mithridate."

„Kappadokie je mým domovem právě tak jako Pontos."

„Nikoli, není. Odejdi domů do Pontu."

„Chceš mě k tomu snad přinutit? S tou svou směšnou armádičkou?" řekl opovržlivě král, nyní už bez sebe zlostí. „Jen se podívej, Lucie Cornelie Sullo! Mám tu sto tisíc mužů!"

„Chceš říct sto tisíc barbarů," řekl pohrdavě Sulla. „S těmi už si poradím."

„Pustím se do boje! Varuji tě, budeme bojovat!"

Sulla se otočil k odchodu a přes rameno jen řekl: „Přestaň se naparovat a jdi domů!" A u brány se ještě otočil a hlasitěji na něho zavolal: „Táhni domů, králi Mithridate. Ode dneška za osm dní se vydám na pochod do Eusebeie Mazaky, abych dosadil krále Ariobarzana zpátky na jeho trůn. Postavíš-li se mi na odpor, zničím tvou armádu a tebe zabiju. Ani dvojnásobek mužů, co tu máš, mne nedokáže zastavit."

„Vždyť ty ani nemáš římské vojáky!" křičel král.

Sulla se hrozivě usmál. „Římští jsou až dost," řekl. „Vyzbrojil je a vycvičil Říman – a bojovat budou právě tak jako Římané, to ti mohu slíbit. Táhni domů!"

Do vladařského stanu se král přiřítil tak vzteklý, že se ho nikdo neodvážil oslovit, ani Neoptolemos ne. Nezastavil se a pokračoval dál až do své soukromé komnaty, kde usedl na královské křeslo, šarlatový plášť přehozen až přes hlavu. Ne, Sulla *není* žádný Apollón! Je to jen a jen Říman. Jenomže co jsou ti Římané vlastně za lidi, že se dokáží podobat samotnému Apollónovi? Anebo že působí tak impozantně jako třeba Gaius Marius, že vystupují s tak vladařskou samozřejmostí, že ani na okamžik nezapochybují o své moci, o své autoritě? Zahlédl přece Římany už v provincii Asia, uviděl dokonce – třebaže jen zdálky – i samotného správce; tam mu připadali přes všechnu svou nadutost jako docela obyčejní mužští. A dva Římany měl pak příležitost *poznat* osobně – Gaia Maria a Lucia Cornelia Sullu! Jací tedy doopravdy jsou ti Římané? Zkušenost mu napovídala, že asi takoví jako ti z provincie. Ale v hloubi duše naproti tomu cítil, že se budou mnohem spíš podobat Mariovi a Sullovi. On sám je ostatně dosti veliký král, potomek samotného Hérakla a perského Dáreia. Takže i ti, kdo se proti němu vydávají do boje, musí nutně být velcí mužové.

Proč jen já nedokážu sám velet armádě? Proč jsem toto umění nebyl nikdy schopen zvládnout? Proč musím právě tyhle záležitosti přenechávat mužům, jako jsou moji bratranci Archeláos a Neoptolemos? Někteří z mých synů se sice zdají mít toto nadání

– ale ti zase mají přespříliš ctižádostivé matky. Co si teď počít, kde najít jistotu? Jak se vypořádat s velikými Římany, kteří potřeli už statisícové armády?

Zlost se posléze rozplynula v slzách; král se bezútěšně rozplakal, zoufalství přešlo v rezignaci, rozpoložení zcela cizí jeho povaze. Musí se smířit s tím, že porazit ony veliké Římany nelze. A nesplní se ani jeho ctižádostivé sny – ledaže by se bohové na Pontos konečně usmáli a Římany obdařili nějakou starostí mnohem blíže Římu než Kappadokii. Kdyby nastal takový čas, že jediní, koho Řím bude proti Pontu schopen vyslat, budou obyčejní mužští, pak Mithridatés udeří. Ale až do té doby budou muset Kappadokie, Bíthýnie i Makedonie počkat. Odhodil nachový plášť a povstal.

Gordios a Neoptolemos čekali v přední části stanu; když král rozhrnul závěs vedoucí k jeho soukromé komnatě, oba vyskočili ze židlí.

„Vydej se s armádou na pochod," řekl Mithridatés úsečně. „Vracíme se do Pontu. Ať si Římané klidně dosadí Ariobarzana zpátky na kappadocký trůn. Já jsem ještě mladý, mám času dost. Počkám si, až bude mít Řím jiné starosti, a pak teprve vyrazím na západ."

„Ale co bude se mnou?" zakvílel Gordios.

Král si hryzl ukazovák a upřeně se na Gordia zahleděl. „Myslím, že už je načase, tcháne, abych se tě konečně zbavil," řekl posléze, pozvedl hlavu a křikl: „Stráže! Ke mně!"

Nahrnuli se dovnitř.

„Odvést a zabít," řekl král a ukázal na krčícího se Gordia, poté se otočil k Neoptolemovi, který tam stál bledý jako křída a celý se třásl. „Nač ještě čekáš?" udeřil na něho. „Vydej se s armádou na pochod! *Okamžitě!*"

*** * ***

„Nu, vida!" říkal Sulla synkovi. „Takže Mithridatés balí."

Stáli nahoře na strážní věži u hlavní brány tábora, která hleděla k severu na Mithridatův tábor.

Mladý Sulla dílem zalitoval, ale mnohem víc se ho zmocnila prudká radost. „Je to takhle lepší, otče, že?"

„Myslím, že v tuto chvíli ano."

„Asi bychom ho byli nedokázali porazit, viď?"

„Ale ano, jistěže bychom to byli dokázali!" řekl Sulla s důrazem. „Copak si myslíš, že bych s sebou vzal syna na tažení, kdybych nebyl přesvědčen, že v něm zvítězíme? Mithridatés se teď přece dává na ústup z jednoho jediného důvodu – ví, že bychom byli zvítězili. Je sice trochu poznamenaný tím, že vyrostl někde v lesích, ale dokáže rozpoznat vynikající armádu a muže, který má nad ním převahu, hned při prvním setkání. Jediné naše štěstí je, že stojí zcela osamocen. Tihle východní vládcové znají jen jediný vzor, Alexandra Velikého, což je podle našich dnešních římských vojenských zkušeností beznadějně zastaralá postava."

„A jaký je, ten pontský král?" vyptával se ho synek zvědavě.

„Jaký je?" Sulla se na chvíli zamyslel, než mu odpověděl. „Nebudeš mi věřit, ale těžko to dovedu vyjádřit. Docela určitě si je velice nejistý sám sebou, takže je i náchylný k tomu nechat se zmanipulovat. Na Foru by to byla samozřejmě velice nápadná figura, ale to jen pro tu jeho exotičnost. Je zvyklý prosadit si svou jako všichni tyrani – počínaje svéhlavým capartem v dětském pokoji. Kdybych to měl shrnout

jedním slovem, je to prostě balík. Jenomže vládne tvrdou rukou všem svým poddaným, je nebezpečný a bude učenlivý. Dobře že neměl v mládí příležitost ke styku s Římem a s Římany jako Jugurtha – a že také nemá Hannibalovu bystrost. Dokud se nestřetl s Gaiem Mariem – a se mnou – byl asi sám se sebou náramně spokojen. To už dnes určitě neplatí. Jenomže právě tohle nebude milému Mithridatovi sedět. Odhadl bych, že bude hledat všechny cesty, jak na nás vyzrát našimi vlastními zbraněmi. Je velice hrdý. A převelice ješitný. Nedá si pokoj, dokud nezměří své síly s Římem. Ale nerozhodne se k tomu, dokud si nebude naprosto jist, že má šanci zvítězit. Bylo to od něho moudré rozhodnutí couvnout, chlapče! Byl bych ho i s jeho armádou rozebral na kopích."

Mladý Sulla kulil na otce udiveně oči, uchvácen jeho sebejistotou, jeho přesvědčením, že má pravdu. „I když jich je tolik?"

„Množství nic neznamená, synku," řekl Sulla a obrátil se k odchodu ze strážní věže. „Existuje dobrý tucet způsobů, jak bych ho byl mohl potřít. On myslí jen v počtech. Ale nedospěl ještě k jedinému správnému poznatku, že to, co máš, musíš užít jako jednu ucelenou jednotku. Kdyby se byl rozhodl k boji a kdybych ho byl k tomu ještě povzbudil tím, že bych mu vytáhl s naší armádou vstříc, byl by prostě dal rozkaz k útoku. Celé jeho vojsko by se na nás bylo naráz vrhlo. Ale s tím je tak lehké si poradit! Že by dokázal dobýt našeho tábora je naprosto vyloučené! Ale on je přesto nebezpečný. Víš, proč to říkám, mladý Sullo?"

„Ne," řekl jeho synek zcela zmaten.

„Právě proto, že se rozhodl ustoupit," řekl Sulla. „Vrátí se domů a nepřestane celou tu věc přemílat v hlavě tak dlouho, až konečně pochopí, co měl udělat. Pět let, chlapče! Na pět roků to odhaduji. A pak, podle mě, bude mít Řím Mithridata znovu na krku."

Dole u paty věže je čekal Morsimus, vyhlížel přesně tak jako mladý Sulla – rád i nerad. „Co uděláme teď, Lucie Cornelie?" otázal se.

„Přesně to, co jsem Mithridatovi sdělil. Za osm dní se vydáme pochodem do Mazaky a posadíme Ariobarzana znovu na tu jeho královskou židli. Prozatím mu nebude nic hrozit. Myslím, že Mithridatés pár let do Kappadókie ani nevkročí, protože já jsem ještě neskončil."

„Neskončil?"

„Myslím tím, že jsem ještě neskoncoval s *ním*. Protože my se teď nevrátíme do Tarsu," řekl Sulla s potměšilým úsměvem.

Morsimus zatajil dech. „Ty chceš napadnout Pontos?"

Sulla se zasmál. „Ne! Potáhnu proti Tigranovi."

„Proti Tigranovi? *Arménskému* Tigranovi?"

„Přesně tak."

„Ale proč, Lucie Cornelie?"

Dva páry zraků lpěly jako přikovány na Sullově tváři, čekaly na jeho odpověď; ani jeho legát, ani jeho syn neměli nejmenší představu proč.

„Ještě nikdy jsem nespatřil Eufrat," řekl Sulla a nasadil toužebný výraz.

Žádný z obou jeho posluchačů takovouhle odpověď nečekal; avšak mladý Sulla, jenž otce dobře znal, se jako prvý vzápětí zachichotal, zatímco Morsimus odcházel a škrábal se za uchem.

* * *

Sulla měl samozřejmě hlubší důvod. V Kappadokii nebudou žádné potíže, tím si byl jist; Mithridatés zatím zůstane doma v Pontu. Bude však třeba trochu ho ještě vylekat.

A pokud šlo o Sullu, nevybojoval dosud žádnou bitvu, nenastala dosud příležitost získat zlato nebo poklady. A o kappadockém království se Sulla nedomníval, že by mu mohlo cokoli věnovat. Pokud tu kdy jaké bohatství bylo, zmizelo v Mithridatových truhlicích – jestliže se v pontském králi nemýlil, což nepředpokládal.

Jeho úkoly byly přesně vymezeny. Vypudit Mithridata a Tigrana z Kappadokie, dosadit ha trůn Ariobarzana a pak veškerou bojovou aktivitu mimo kilické území ukončit. Jako pouhý prétor – bez ohledu na udělené prokonsulské imperium – neměl na vybranou, než se těmito směrnicemi řídit. Nicméně… Po Tigranovi nebylo vidu ani slechu; nepřipojil se k pontskému králi za tohoto posledního vpádu. Což znamená, že je dosud připraven v horských pevnostech Arménie, beze zpráv o přáních Říma, nezastrašen Římany, neboť se s žádným Římanem dosud nesetkal.

Naprosto nebylo možno spoléhat na to, že se Tigranovi dostane informací o římské vůli s náležitou přesností, pokud bude jejich jediným zdrojem Mithridatés. A tak ovšem římskému správci Kilikie plně příslušelo Tigrana vyhledat a sdělit mu stanovisko Říma osobně, či snad nikoli? A kdo ví, snad někde cestou do Arménie spadne Sullovi do klína i nějaký ten pytel zlata. Potřeboval takový vak zlata přímo zoufale. A pokud by byl tento pytel zlata doprovozen dalším určeným pro římskou státní pokladnu, nepovažoval by nikdo za neskromné, kdyby se správce této štědrosti nebránil; obvinění z vydírání nebo ze zneužití úřední moci a tím velezrady byla vznášena jen v těch případech, kdy státní pokladna vyšla naprázdno, anebo – tak jako v případě otce Manlia Aquilia – kdy správce odprodal něco, co náleželo státu, a výtěžek shrábl do vlastního měšce. Například celou Frygii.

Po lhůtě osmi dnů vyšel Sulla se svými čtyřmi legiemi z opevněného tábora, který vybudoval, a nechal ho na plamně prázdný a opuštěný; jednoho dne se může hodit, pochyboval totiž, že Mithridata napadne rozbořit ho a strhnout, pokud by se do Kappadokie vrátil. Do Mazaky se vydal se svým synem v čele armády a sledoval v královské síni, jak před zářícími zraky své matky a mladého Sully Ariobarzanés usedá znovu na svůj trůn. Bylo zřejmé, že Kappadokové jsou tomu rádi; vyšli ze svých domovů, aby krále pozdravili.

„Bylo by moudré, králi, kdybys neprodleně začal budovat a cvičit armádu," řekl mu Sulla, když se připravoval k odchodu. „Řím nemusí být vždy s to zasáhnout."

Král horlivě sliboval, že tak učiní; ale Sulla o tom měl své pochybnosti. Jednak bylo v Kappadokii žalostně málo peněz, jednak nebyli Kappadokové svou povahou bojovníci. Z římského sedláka se stával výtečný voják; z kappadockého pastevce nikoli. Radu však král vyslechl a přijal. Víc než to Sulla, jak dobře věděl, udělat nemohl.

Mithridatés, jak mu jeho zvědové hlásili, překročil mohutnou rudou řeku Halys a zdolával již prvý z pontských průsmyků na cestě do Zely. Co mu ovšem žádný zvěd povědět nemohl, bylo, zda Mithridatés poslal zprávu Tigranovi do Arménie. Ne že by na tom bylo zvlášť záleželo. To, co by mu byl vzkázal, by sotva ukázalo Mithridata ve špatném světle; pravda může vyjít najevo teprve tehdy, až se Tigranés osobně setká se Sullou.

A tak Sulla vedl svou spořádanou malou armádu z Mazaky mírnou kappadockou pahorkatinou na východ, k Melitenskému brodu přes Eufrat směrem k Tomise. Doba pokročila, jaro vrcholilo, a jak se Sulla dozvěděl, veškeré cesty s výjimkou průsmyků poblíž Araratu už byly průchodné. I kdyby se však rozhodl zdolat Ararat, budou v době, kdy tam dorazí, už i tyto průsmyky schůdné. Sulla na to jen kývl, neřekl nic Morsimovi ani svému synovi; neměl zatím vůbec představu, kam přesně míří, umínil si jen, že dosáhne Eufratu.

Mezi Mazakou a Dalandou ležely hřebeny Antitauru, které však nebylo tak nesnadné překonat, jak se Sulla původně domníval; třebaže jejich štíty čněly do značné výše, průsmyky vedly poměrně nízko a nebyly ohrožovány sněhovými ani kamennými lavinami. Procházeli sledem živě zbarvených skalnatých roklí, v jejichž úžlabích hřměly do běla zpěněné řeky a kde úrodnou půdu náplavů tou dobou rolníci orali pro kratičké vegetační období. Patřili k prastarým národům, po věky neznepokojovaným, neverbovaným do armád ani nevyháněným z půdy, natolik bezvýznamným, že se jich nikomu nezachtělo. Sulla vedl armádu ohleduplně, nakupoval a dobře platil cokoli, čím se potřeboval zásobit, a přiměl své muže, aby na pochodu šetřili veškerá pole; krajina byla jako stvořená pro léčky, ale Sullovi zvědové byli nesmírně čilí a neměl ani obavu, že by byl Tigranés zmobilizoval své vojsko a čekal na něho někde v záloze, na tomto břehu Eufratu.

Melitené bylo území bez měst, avšak krajina to byla rovinatá a úrodná, tvořící část eufratské nížiny mezi úpatími horských pásem, která ji ohraničovala, a značně rozlehlá. Tady bylo obyvatelstvo sice početnější, sotva však pokročilejší ve vývoji; armádu na pochodu zjevně nebyli zvyklí vídat; nezavítal sem ani Alexander Veliký na své klikaté pouti. A neprošel tu ani, jak Sulla zjistil, Tigranés na cestě do Kappadokie; volil raději severnější trasu, při pramenech Eufratu, přímější spojnici s Artaxatou, než jakou teď sledoval Sulla.

A pak konečně spatřili onu mohutnou řeku, stísněnou mezi skalnatými břehy, ne tak širokou jako dolní Rhodanus, avšak proudící mnohem rychleji. Sulla bedlivě pozoroval ženoucí se vody, udiven jejich přízračnou, mléčnou modrozelenou barvou. Přitiskl k sobě syna, jehož objímal kolem ramen, ještě silněji, miloval ho čím dál tím víc. Jak dokonalého společníka v něm měl!

„Dokážeme ho překročit?“ otázal se Morsima.

Avšak Kilikijec z Tarsu nebyl o nic moudřejší než on sám a jen pochybovačně zakroutil hlavou. „Snad později v létě, až roztají všechny sněhy – pokud kdy vůbec roztají, Lucie Cornelie. Místní lidé říkají, že je ještě hlubší, než jak je široký, takže je to nejmohutnější řeka na celém světě.“

„Cožpak přes něj nevedou žádné mosty?“ naléhal Sulla.

„Takhle vysoko ne. Vybudovat přes něj most by si vyžadovalo mnohem lepší stavitele, než se v téhle části světa najdou. Vím jen, že Alexander Veliký přes Eufrat most postavil, avšak mnohem mže po proudu, a také v pozdějším ročním období.“

„To chce Římany.“

„Ano.“

Sulla si povzdychl a zavrtěl hlavou. „Nu, ženisty s sebou nemám, a nemám také dost času. Musíme dorazit, kam míříme, ještě než průsmyky zapadnou sněhem a uzavřou nám cestu zpátky. I když si myslím, že zpět se asi vydáme severní Sýrií a přes Aman.“

„Ale kam vlastně ještě půjdeme, otče? Teď, kdy už jsi uviděl mocný Eufrat?“ vyptával se mladý Sulla s úsměvem.

„Och, neviděl jsem Eufratu ještě zdaleka dost! Takže se vydáme po jeho břehu dolů k jihu, až najdeme dostatečně bezpečné místo, kde ho budeme moci přebrodit,“ řekl Sulla.

V Samosatě byl proud stále ještě příliš silný, třebaže jim místní lidé nabídli k přepravě bárky; když si je Sulla prohlédl, s díky je odmítl.

„Budeme pokračovat k jihu,“ řekl.

Nejbližší brod, jak se dozvěděl, ležel u Zeugmatu, už za syrskou hranicí.

„Do jaké míry je teď v Sýrii klid, když je Grypos mrtvý a Kyzikénos vládne sám?“ vyptával se Sulla kohosi z místních lidí, který hovořil řecky.

„Nevím, Římane a pane.“

A pak, když už měla celá armáda sbaleno a byla připravena vyrazit, se řeka utišila a Sulla se rozhodl.

„Přepravíme se tady, po lodích, dokud je to možné.“

Jakmile se ocitl na druhém břehu, vydechl už volněji, třebaže mu neuniklo, že na jeho jednotky padla jakási bázeň – jako by překročili bájný Styx a putovali nyní podsvětní říší. Povolal si důstojníky a proslovil k nim přednášku, kterak povzbudit mysl armády. Naslouchal jí i mladý Sulla.

„Domů se ještě nevracíme,“ řekl Sulla, „ať se všichni uklidní a ať si užívají toho, co je. Pochybuji, že by se na stovky mil od nás nacházela nějaká armáda schopná nás porazit – pokud někde vůbec takové vojsko existuje. Řekněte jim, že je vede Lucius Cornelius Sulla, daleko lepší vojevůdce, než je Tigranés nebo nějaký parthský Surenas. Povězte jim, že jsou první římskou armádou, která pronikla na východ od Eufratu, a to samo o sobě už znamená ochranu.“

Nadcházelo léto a Sulla neměl v úmyslu sestoupit do syrských a mezopotamských rovin; vedro a jednotvárná krajina by vojsko demoralizovala mnohem víc než další pochod vstříc neznámým krajům. A tak se ze Samosaty pustil dál k východu, směrem k Amidě na Tigridu. Byla to hraniční oblast mezi Arménií na severu a Parthským královstvím na jihu, nebyly tu však ani posádky, ani jednotky. Sullova armáda šlapala mezi poli karmínových máků a bedlivě sledovala své zásoby, neboť třebaže byla půda tu a tam obdělávaná, měli obyvatelé v sýpkách jen málo zrna na prodej.

Porůznu se tu rozkládala malá království, Soféné, Gordyéné, Osrhoéné a Kommagéné, každé uzavřeno kolem dokola věčným sněhem pokrytými štíty, avšak cesta byla snadná, neboť nebylo třeba vystupovat do hor. V Amidě**,** městu s černými hradbami postavenému na březích Tigridu, se Sulla setkal s kommagénským a osrhoénským králem, kteří přicestovali, aby ho uviděli, když se k nim tato zvláštní mírumilovná římská armáda přiblížila na dosah.

Jejich jména nedokázal Sulla ani vyslovit, avšak každý z nich se představil i řeckým epitetem, které mělo jejich jména oslavit, takže si Sulla prostě přejmenoval Kommagénce na Epifana a Osrhoénce na Filorómáia.

„Vážený Římane, nacházíš se už v Arménii,“ říkal mu Kommagénec se vší vážností. „Mocný král Tigranés se bude domnívat, že jde o vpád.“

„A není daleko odtud,“ řekl Osrhoénec neméně vážně.

Sulla spíše zpozorněl, než že by se vylekal. „Není daleko?“ otázal se dychtivě. „A kde tedy je?“

„Chce vybudovat nové hlavní město pro jižní Arménii a usadil se už na tom místě,“ říkal Osrhoénec. „Hodlá své město nazvat Tigranokerta.“

„A kde?“

„Na východ od Amidy, poněkud k severu, asi pět set stadií odtud,“ řekl Kommagénec.

Sulla rychle dělil osmi. „Asi šedesát míl.“

„Chceš se tam skutečně vydat?“

„A proč ne?“ řekl Sulla. „Nezabil jsem tu jediného člověka, nevyloupil jsem jediný chrám, všechny své zásoby jsem poctivě platil. Přicházím v míru, abych si s králem Tigranem pohovořil. Mám k vám dokonce prosbu – vyšlete ke králi Tigranovi do Tigranokerty posly a sdělte mu, že přicházím – v míru!“

Poslové vyrazili ihned, ale když zprávu doručili, byl už Tigranés plně informován o Sullově příchodu; neměl však sebemenší chuť jeho postupu nějak čelit. Co má Řím co dělat východně od Eufratu? Tigranés samozřejmě nedal na ujišťování o mírových záměrech, naproti tomu však velikost Sullovy armády nenapovídala, že by šlo o nějaký dalekosáhlý římský vpád. Důležitá byla otázka, zda Sullu má anebo nemá napadnout – podobně jako Mithridata i Tigrana lekalo už samo jméno Řím. Rozhodl se proto nezaútočit, pokud nebude sám napaden. A vytáhnout v čele své armády vstříc tomuto Římanovi, Luciovi Corneliovi Sullovi.

Mithridatés o sobě samozřejmě již dal vědět. Dopis od něho byl mrzutý, alibistický, král v něm stručně sděloval, že Gordios zemřel a že Kappadokie je opět pod patou oné římské loutky, krále Ariobarzana. Dále že z Kilikie přitáhla římská armáda a že její velitel (jméno neuvedeno) ho vyzval k návratu domů.

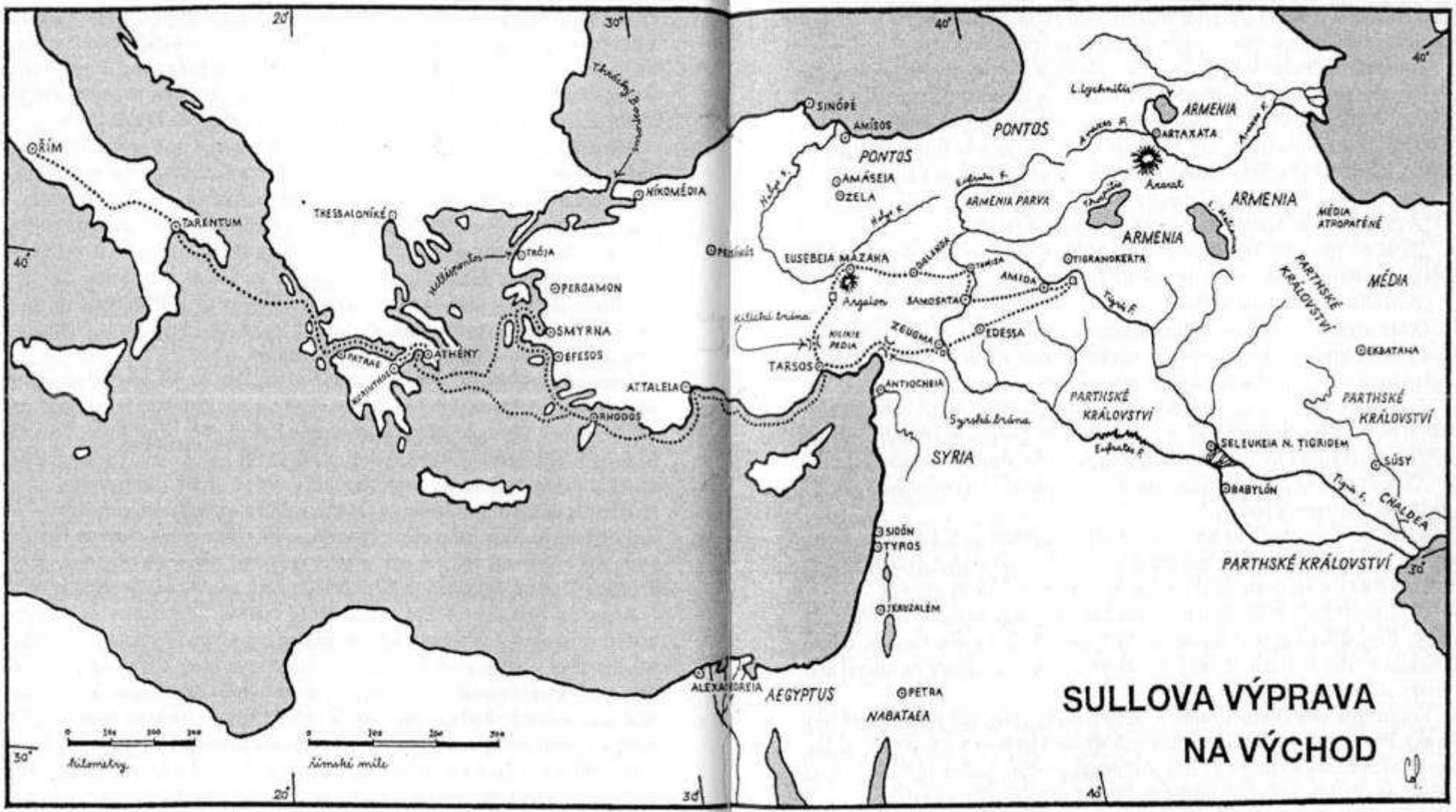
V dané chvíli, uváděl dále pontský král, považuje proto za účelné opustit prozatím plán na tažení do Kilikie, dokud nebude natrvalo podrobena Kappadokie.

V důsledku toho také žádá Tigrana, aby odsunul záměr vydat se s armádou na zánad do Sýrie a setkat se s tchánem na úrodných nížinách Kilikie Pedie.

Žádného z obou králů v té chvíli ani ve snu nenapadlo, že by se po úspěšném uzavření svého poslání v Kappadokii Říman Lucius Cornelius Sulla vydal kamkoli jinam než zpět do Tarsu; v okamžiku, kdy Tigranés konečně uvěřil pozorováním svých zvědů – že totiž Sulla stojí na eufratském břehu a že hledá místo, kde by řeku překročil – už nebylo naděje, že by kurýr se zprávou o tom mohl dorazit do Sínópé k Mihtridatovi, dříve než Sulla stane na samém prahu Arménie. Proto Tigranés namísto toho vypravil spěšné posly s informací o Sullově příchodu k svým parthským syzerénům v Seleukei na Tigridu; byla to pro kurýry sice dlouhá cesta, zato však poměrně snadná.

Arménský král stanul tváří v tvář Sullovi na Tigridu, jen pár mil od svého nového sídelního města; když Sulla dorazil od západu k břehům řeky, uviděl na protější straně Tigranův tábor. Ve srovnání s Eufratem byl Tigris pouhý potok, lenivý a mělký, hnědavý, sotva zpoloviny tak široký jako Eufrat. Pramenil totiž na sušší straně Antitauru a nepřijímal ani desetinu přítoků, jaké napájely Eufrat, ani do něho neplynuly vody z tajících sněhů a z nevysychajících zřídel. Téměř tisíc mil na jih odtud v oblasti Babylónu, Ktésifónu a Seleukeie na Tigridu tekly obě řeky sotva čtyřicet mil od sebe vzdáleny; z Eufratu byly prokopány kanály k Tigridu, aby mu jeho vody pomohly razit si cestu do Perského moře.

Kdo se asi vydá za kým? Sulla se škodolibě usmíval, když zřizoval se svou armádou silně opevněný tábor a když se pak na západním břehu usadil a sledoval, kdo prvý v tomto souboji nervů nevydrží a vydá se na opačný břeh. Byl to Tigranés, jehož nepoháněla ani tak bojechtivost nebo strach jako spíše zvědavost. Dny uplývaly, Sulla se neukazoval, a tak král už nedokázal vyčkávat. Na řeku se vydala královská bárka, bohatě pozlacené plavidlo s plochým dnem, poháněné nikoli vesly, ale bidly, a zastíněné před slunečním žárem zlatým a rudým baldachýnem lemovaným zlatými třásněmi; pod ním na vyvýšeném stupni stál jeden z královských menších trůnů, nicméně velkolepé dílo bohatě zdobené zlatem, slonovinou a drahokamy.

ŘÍM
TARENTUM
TRESSALONIKÉ
TRÓJA
PERGAMON
SMYRNA
EFESOS
PATARA
ATHÉNY
ATTALEIA
RHODOS
NIKOMÉDIA
SINÓPÉ
AMÍSOS
PONTOS
AMÁSEIA
ZELA
EUSEBEIA MAZAKA
ARMENIA PARVA
ARMENIA
ARTAXATA
TIGRANOKERTA
MÉDIA ATROPATÉNÉ
MÉDIA
PARTHSKÉ KRÁLOVSTVÍ
EKBATANA
SAMOSATA
AMIDA
EDESSA
ZEUGMA
TARSOS
ANTIOCHEIA
SYRIA
SELEUKEIA N. TIGRIDEM
SÚSY
BABYLÓN
CHALDEA
SIDÓN
TYROS
JERUZALÉM
ALEXANDREIA
AEGYPTUS
PETRA
NABATAEA
Kilometry
Římské míle
SULLOVA VÝPRAVA
NA VÝCHOD

Dolů na břeh král přijel na čtyřkolovém zlatém vozíku, který ještě i pozorovatele na protějším břehu bolestivě bodal do očí, jak se v slunci blyštěl a třpytil; za králem stál otrok držící mu nad hlavou zlatý slunečník posázený rovněž drahými kameny.

„Tak jakpak on si s tím asi poradí?“ otázal se Sulla svého syna v skrytu hradby štítů.

„Co máš na mysli, otče?“

„S tou svou důstojností přece!“ zvolal Sulla se smíchem. „Nechce se mi věřit, že by si hodlal na tom dřevěném přístavišti ušpinit nohy, ale koberec mu tam žádný nerozestřeli.“

Hádanka našla brzy řešení. Dva svalnatí otroci se vyhoupli na vozík s nevelkými kolečky a odstrčili nosiče slunečníku; pak se vzali za ruce a vyčkávali. Vladař s vybranou elegancí spustil svou královskou záď na jejich spojené paže a oni ho pak přenesli na bárku, kde ho šetrně opět složili na trůn. Zatímco se pomalá lodice ploužila lenivými vodami, král zůstal nepohnutě sedět a tvářil se, jako by ani nepozoroval vojsko natěsnané na protějším břehu.

Posléze člun drcnul do břehu, a jelikož zde chyběla přístavní lávka vůbec, celá procedura se opakovala. Nosiči krále pozvedli a ukročili, zatímco další otroci poponesli trůn na vysokou plochou skálu, usadili ho tam, za nimi se pak vyškrábal i nosič slunečníku, aby křeslo zastínil. Teprve poté dopravili krále na místo, kde se mohl pohodlně usadit, což byl pro otroky další nemalý úkol.

„Nu, to se mu povedlo!“ zvolal Sulla.

„A co?“ otázal se mladý Sulla, dychtivý se všemu přiučit.

„Zaťal mi žílu u pytlíku, mladý Sullo! Ať budu sedět na čemkoli – a i kdybych se postavil – bude se on na mne dívat svrchu.“

„A co můžeš proti tomu udělat?“

Dobře skryt před králem, takže na něho neviděl ani ze svých nových výšin, luskl Sulla prsty na svého osobního otroka. „Pomoz mi tohle všechno svléct,“ řekl úsečně a už zápolil s tkanicemi svého pancíře.

Jakmile se zbavil zbroje, sundal si i spodní kožené odění, nachovou tuniku vyměnil za hrubě tkanou v barvě ovesné kaše, přes ramena si přehodil šedavou selskou pláštěnku a na hlavu si posadil svůj vesnický slamák s širokou střechou.

„Ocitneš-li se ve společnosti samého slunce,“ ušklíbl se na mladého Sullu, „je nejlíp stát se temnou jeskyní.“

A tak, když se vynořil ze středu svých stráží a kráčel dolů, kde Tigranés seděl na trůně jako socha, vyhlížel Sulla jako nějaký místní ubožáček. Král si ho ani nepovšiml a dál zamračeně civěl na sevřené řady Sullovy armády.

„Buď pozdraven, králi Tigrane. Jsem Lucius Cornelius Sulla,“ pravil Sulla řecky, když došel k patě skaliska, na něž vysadili krále i s jeho křeslem. Smýkl širákem a vzhlédl, světlé oči doširoka otevřeny, neboť mu slunce zastiňoval královský slunečník.

Královi poklesla brada, zíral nejprve na Sullovy vlasy, pak ještě více na jeho zraky. Pro toho, kdo v životě neviděl jiné oči než hnědé – a kdo považoval žlutavé duhovky své královny za cosi jedinečného – byl pohled do Sullových očí přímo děsivý, jako by na okamžik zahlédl útržek nebes z konce světa.

„To je tvoje armáda, Římane?“ otázal se Tigranés.

„Ano.“

„Co dělá v mé zemi?“

„Připutovali jsme, abychom tě uviděli, králi Tigrane.“

„Teď už jsi mě viděl. Co bude dál?“

„Naprosto nic!“ říkal Sulla zlehka, povytáhl obočí, hrůzostrašné zraky mu jen tančily veselím. „Přišel jsem, králi Tigrane, a uviděl jsem tě. Jakmile ti povím, co mám uloženo ti říci, obrátím se i se svou armádou na pochod zpět do Tarsu.“

„A co máš uloženo říci mi, Římane?“

„Senát a lid římský tě žádají, abys setrval na svém vlastním území, králi. O Arménii se Řím nebude starat. Ale pokud se vydáš do Kappadokie, Sýrie nebo Kilikie, musel by to Řím chápat jako provokaci. A Řím je mocný – je pánem všech zemí na březích Středního moře, je to mnohem větší říše než Arménie. Římské armády ještě nikdy nebyly poraženy a jsou početné. Proto, králi, zůstaň na své půdě.“

„Na své půdě *jsem,*“ namítl král vyveden z rovnováhy tak přímými slovy. „Na cizím území jsou teď tví Římané.“

„Jsou tu jen proto, abych splnil svůj úkol, králi. Jsem jenom posel zprávy,“ odsekl Sulla. „Doufám, že jsi slyšel dobře.“

„Mhm!“ pravil král a pozvedl ruku. Statní otroci opět spojili ruce a pokročili vpřed, král si na ně dřepl a byl z trůnu sesazen a dopraven znovu do člunu. Zády k Sullovi. Bidla se zapřela do dna, bárka se zvolna vydala přes ospalý proud i s Tigranem, jenž se ani nepohnul.

„Nu, a je to!“ řekl Sulla synkovi a radostně si zamnul ruce. „Je to divná cháska, tihle východní potentáti, chlapče. Samí šarlatáni. Nadouvají se pýchou, div neprasknou, ale stačí do nich píchnout jako do nafouknutého měchýře.“ Rozhlédl se a křikl: „Morsime!“

„Zde, Lucie Cornelie.“

„Balit. Půjdeme domů.“

„A kudy?“

„K Zeugmatu. Pochybuji, že by nám syrský Kyzikénos dělal víc potíží než ta hromádka neštěstí, co teď právě se vší svou nadutostí pluje tamhle přes řeku. Třebaže si to strašně neradi připouštějí, všichni mají z Říma náramný strach. Což mě ovšem těší.“ Sulla si odfrkl. „Věčná škoda, že jsem ho nemohl vmanévrovat do postavení, kdy by musel on vzhlížet vzhůru ke mně.“

Důvodem Sullova rozhodnutí zamířit k jihovýchodu k Zeugmatu nebylo jen to, že to byla kratší cesta – a že vedla méně hornatými kraji – do Kilikie Pedie; jejich zásoby se tenčily a úroda na svazích hornatého severu byla dosud zelená. Kdežto v nížinách horní Mezopotámie mohl doufat, že už bude moci koupit zralé zrno z letošní sklizně. Jeho muži už začínali být syti ovoce a zeleniny, o nichž museli být živi od chvíle, kdy opustili Kappadokii; zatoužili po chlebu. Budou tedy muset přestát vedra syrských nížin.

A skutečně, jakmile vyšli ze skalnaté krajiny jižně od Amidy do osrhoénských rovin, bylo tam už po sklizni a chleba hojnost. V Edesse navštívil Filorómáia a shledal, že osrhoénský král je pln ochoty poskytnout svému nezvyklému římskému hostu, cokoli bude potřebovat. Navíc ovšem král připojil poněkud znepokojivou zprávu.

„Lucie Cornelie, obávám se, že král Tigranés sebral vojsko a pronásleduje tě,“ řekl král Filorómáios.

„To já vím,“ řekl Sulla nijak nevzrušen.

„Ale on tě napadne! A napadne i mne!“

„Ty své vojsko neshromažďuj, králi, jdi mu i se svým lidem z cesty. Jeho dráždí moje přítomnost. Jakmile dospěje k názoru, že se skutečně vracím do Tarsu, bude pospíchat zpátky do Tigranokerty.“

Jeho klid a sebedůvěra značně uklidnila i krále Osrhoény, jenž vybavil Sullu na cestu bohatými zásobami pšenice a něčím, nač už se Sulla vzdal vší naděje – velkým žokem zlatých mincí, na nichž nebyla vyražena podoba Osrhoénova, nýbrž čí jiná než krále Tigrana.

Tigranés Sullu sledoval po celou jeho cestu podél Eufratu až do Zeugmy, držel se však v tak velikém odstupu, aby Sullu nepřiměl zastavit se a zaujmout postavení k bitvě; šlo zjevně spíše o bezpečnostní opatření než o útočný manévr. Když však Sulla převedl své vojsko u Zeugmatu na druhý břeh – což proběhlo neskonale snáze než v Samosatě – dostavila se k němu skupina padesáti hodnostářů, vesměs oděných způsobem pro Římany zcela nevídaným – na hlavách vysoké okrouhlé kloboučky pošité perlami a zlatými knoflíky, na krku se škrtivými spirálami ze zlatého drátu sahajícími až na prsa, v zlatem vyšitých pláštích a v dlouhých nepoddajných suknicích též vyšívaných zlatem, které jim sahaly až po kotníky, rovněž samé zlato.

Když se dozvěděl, že je to poselstvo od parthského krále, Sulla se už nedivil; jediní Parthové vlastnili takové množství zlata, aby se jím mohli takhle ověsit. Pozoruhodná návštěva! Plně ospravedlňovala jeho neplánovaný a nikým neschválený průnik na východ od Eufratu. Arménský Tigranés je parthským vazalem, tolik věděl; možná že se mu podaří přesvědčit Parthy, aby Tigranovi pěkně nasadili náhubek a aby ho ukáznili, až zase začne podléhat Mithridatovým svodům.

Tentokrát to nebude on, kdo bude vzhlížet vzhůru k Tigranovi, a ostatně ani k Parthům.

„Přijmu ty Parthy, kteří hovoří řecky – v doprovodu krále Tigrana – pozítří na břehu Eufratu, na místě, kam hodnostáře zavedou moji muži," řekl Sulla Morsimovi. Členové delegace ho dosud neměli příležitost spatřit, třebaže on si je již prohlédl; neuniklo mu totiž, že jak Mithridatés, tak i Tigranés byli jeho vzhledem ohromeni – ba zastrašeni – a tak se rozhodl, že toho využije i v jednání s Parthy.

Jako rozený herec věnoval při přípravě scény pozornost i těm nejmenším detailům. Z desek bílého leštěného mramoru vypůjčených z Diova chrámu v Zeugmatu dal postavit veliké pódium. Na ně umístil další stupínek – jen pro své kurulské křeslo – o dobrou stopu vyšší než ostatek pódia, obložený švestkově zbarveným mramorem, jenž původně tvořil sokl Diovy sochy. Z celého města snesli krásná mramorová křesla, jejichž opěradla a loketní opěry zpodobovaly gryfy, lvy, sfingy a orly, a rozmístili je na velkém pódiu, šest do oblouku na jedné straně kurulského křesla, jedno, obzvlášť nádherné, tvořené hřbety dvou okřídlených lvů, na druhé straně – pro Tigrana. Na menší nachové pódium dal postavit své slonovinové kurulské křeslo, štíhlé, zdrženlivě působící ve srovnání s přezdobenými sedátky kolem. A nad celou touto konstrukcí dal vztyčit baldachýn ze zlatorudého závěsu sloužícího jinak v Diově chrámu jako opona oddělující vlastní svatyni za Diovou sochou od ostatního prostoru.

Záhy po úsvitě stanoveného dne doprovodila římská stráž šest představitelů z parthského poselstva na pódium a rozsadila je do šesti seřazených křesel; zbytek poselstva zůstal dole na zemi, kde je vhodně usadili a poskytli jim stín. Tigrana, jenž se hrnul na vyvýšený rudý stupínek, zdvořile, leč rozhodně usadili na královské křeslo naproti půlkruhu oněch šesti mramorových. Parthové tak hleděli na Tigrana, Tigranés zase na Parthy – a všichni sledovali očima purpurový stupínek.

A pak, když už všichni seděli, přišel Lucius Cornelius Sulla, oděn ve své nachem lemované *toze praetextě,* v ruce prostou, asi stopu dlouhou slonovinovou hůlku, jež byla odznakem jeho úřední moci, jeden konec držel v dlani, druhý měl opřen v ohbí lokte. Vlasy mu plály i poté, co už byl skryt před sluncem, vystoupil neohlížeje se

nalevo ani napravo po schodech vedoucích na pódium, pak ještě o poslední schůdek na rudý stupeň a posadil se, stroze vzpřímen, ničím nepodepřenou páteř rovnou, s jednou nohou vysunutou a s druhou nepatrně ukročenou v klasickém držení těla. Nejřímštější z Římanů.

Nebyli tomuto usazení příliš rádi, zejména Tigranés ne, nic však nemohli dělat, neboť byli na svá místa chytře rozmístěni s takovou důstojností, že začít snad uplatňovat nárok na sedačku ve stejné úrovni s kurulským křeslem by bylo jejich prestiži jen ublížilo.

„Urození představitelé parthského krále a králi Tigrane, vítám vás na této poradě," řekl Sulla ze svého svrchovaného postavení, nadmíru spokojen s tím, jak je znepokojil svýma podivnýma světlýma očima.

„Není to tvoje porada, Římane," utrhl se Tigranés. „To já jsem povolal svoje syzerény!"

„Promiň, králi, ale *je* to moje porada," odpověděl Sulla s úsměvem. „Přišli sem *za mnou*, do *mého* tábora, na *mé* pozvání." A aniž dal Tigranovi čas k odpovědi, otočil se k Parthům a dal jim ochutnat pohledu na svůj nejdravější úsměv, špičáky zcela obnaženy. „Kdo z vás, urození Parthové, je vůdcem této delegace?"

Jak se dalo čekat, pokývl hlavou starší muž, jehož prozíravě posadili do prvého z křesel. „Já, Lucie Cornelie Sullo. Jmenuji se Orobazus a jsem satrapou v Seleukei na Tigridu. Jsem podřízen pouze králi králů, Mithridatovi Parthskému, který lituje, že mu vzdálenost a krátkost času nedovolily být zde dnes s námi."

„Je ve svém letním paláci v Ekbataně, ne?" otázal se Sulla.

Orobazus zamžikal. „Jsi dobře informován, Lucie Cornelie Sullo. Nevěděl jsem, že naše pohyby jsou tak dobře známy až v Římě."

„Zůstaňme u Lucia Cornelia, urozený Orobaze," řekl Sulla. Předklonil se poněkud, stále však s dokonale rovnými zády, jeho postoj vyjadřoval bezchybné spojení ušlechtilosti a síly, tak jak se patří na Římana oslovujícího širší publikum. „Tvoříme zde dnes historii, urozený Orobaze. Je to poprvé, co se vyslanci parthského království setkávají s vyslancem Říma. Že k tomu dochází právě na řece, která tvoří hranici obou našich světů, je víc než na místě."

„Zajisté, můj pane, Lucie Cornelie," řekl Orobazus.

„Nikoli, můj pane', jen Lucie Cornelie," řekl Sulla. „V Římě neexistují pánové ani králové."

„Slyšeli jsme, že tomu tak je, ale přesto se nám to zdá zvláštní. Dali jste se tedy řeckou cestou. Jak je ale možné, že se Řím stal tak velikým, jestliže v čele jeho vlády nestojí žádný král? Řeky lze pochopit snadno. Nedosáhli nikdy velikosti, neboť nikdy neměli velikého krále – rozdrobili se do bezpočtu státečků a pak zahájili válku všech proti všem. Zatímco Řím se chová tak, jako by velikého krále přece jen měl. Čím to, že je vaše moc tak nesmírná, když žádného krále nemáte, Lucie Cornelie?" otázal se Orobazus.

„Naším králem je Řím, urozený Orobaze. Řekové sami sebe zvykli podřizovat myšlence. Vy se podřizujete všichni jednomu muži, králi. Ale my, Římané, se cítíme podřízeni Římu, a to výhradně Římu. Nepadáme na kolena před žádnou lidskou bytostí, urozený Orobaze, ale neklekáme ani před žádným abstraktním ideálem. Řím je naším božstvem, naším králem, ba přímo naším životem. A třebaže se každý Říman snaží dosáhnout co nejvyššího ocenění, snaží se být v očích ostatních Římanů co největší, činí tak především k oslavě Říma, k jeho dalšímu rozmachu. My uctíváme toto určité místo, urozený Orobaze. Nikoli nějakého člověka. Nikoli nějaký ideál. Muži přece

přicházejí a odcházejí, čas vyměřený jim na zemi je prchavý. A ideály se mění a hroutí s každým zafoukáním filozofického větérku. Takovéto místo je tu však navěky, dokud ti, kdo na něm žijí, o ně pečují, zvelebují ho, usilují o jeho ještě větší velikost. Já, Lucius Cornelius Sulla, jsem velký Říman. Ale na konci mého života, ať dosáhnu čehokoli, všechno bude připsáno k moci a majestátnosti mého města – Říma. Nepřicházím dnes ve jménu svém ani ve jménu nějakého jiného muže. Jsem zde jménem svého města – *Říma!* Pokud spolu uzavřeme smlouvu, bude uložena v chrámu Jova Feretria, nejstaršího ze všech římských chrámů, a tam také zůstane – nestane se mým vlastnictvím, ba neponese ani mé jméno. Bude to příspěvek k moci Říma.“

Hovořil dobře, neboť jeho řečtina byla attická, krásná, mnohem lepší než řečtina, jakou mluvili Parthové nebo Tigranés. A oni naslouchali, zaujati, zjevně se intenzívně snažili pochopit koncepci, která jim byla zcela cizí. Sídlo, které je víc než člověk? Město, které je větší než lidský myšlenkový výtvor?

„Jenomže sídlo, a jakékoli určité místo, Lucie Cornelie,“ pravil Orobazus, „je přece pouhé nakupení věcí! Je-li to město, pak je to nakupení domů. Je-li to posvátný okrsek, pak je to skupina chrámů. Je-li to krajina, je to nahloučení stromů a skal a polí. Jak by mohlo nějaké sídlo, nějaké místo vytvořit takové pocity, tak ušlechtilé hodnoty? Ty se tedy zahledíš na velké nakupení domů – neboť já vím, že Řím je nesmírně veliké město – a všechno, co děláš ty i vy všichni, děláte jen kvůli oněm domům?“

Sulla napřáhl své slonovinové žezlo. „Toto je Řím, urozený Orobaze.“ Dotkl se svalnaté sněhobílé paže držící žezlo. „I toto je Řím, urozený Orobaze.“ Odsunul záhyby své togy a ukázal na zkřížené nohy svého křesla. „I toto je Řím, urozený Orobaze.“ Napřáhl levici, z níž splývaly hojné záhyby togy, a zamnul vlněnou látkou. „I toto je Řím, urozený Orobaze.“ Pak se odmlčel, zadíval se do všech zraků hledících vzhůru k němu, a posléze řekl: „I já sám jsem Řím, urozený Orobaze. A se mnou každý muž, který se nazývá Římanem. Řím je epopej, jejíž kořeny sahají tisíc let do minulosti, do doby, kdy trójský uprchlík jménem Aeneas vystoupil na břehy Latia a stal se zakladatelem plemene, jež založilo – před šesti sty šedesáti dvěma roky – město zvané Řím. Nějaký čas Římu vskutku vládli králové, ale pak mužové Říma přestali uznávat, že by samojediný muž mohl být mocnější než sídlo, kterého ho zrodilo. Žádný z římských mužů není větší než Řím sám. Řím je místo, kde se rodí velcí mužové. Avšak to, čím jsou – a co dělají – se děje jen pro větší slávu Říma. Je to jejich příspěvek k pokračující epopeji. A já ti říkám, urozený Orobaze, že Řím vytrvá tak dlouho, dokud bude pro Římany znamenat víc než oni sami, dokud pro ně bude dražší než jejich děti, dražší než jejich vlastní pověst a výdobytky.“ Znovu se odmlčel a zhluboka se nadýchl. „Tak dlouho, dokud bude Římanům přednější než jakýkoli ideál, přednější než kdokoli z živoucích lidí.“

„Jenomže král je představitelem všeho toho, co uvádíš, Lucie Cornelie,“ namítl Orobazus.

„Král ničím takovým být nemůže,“ řekl Sulla. „Králův zájem je soustředěn především na sebe sama, každý král se domnívá, že má k bohům blíž než ostatní lidé. Někteří králové dokonce věří, že oni sami jsou bohové. Všechno se obrací jen k nim. Králové využívají svých zemí jako zdroje svého bohatství. Bohatstvím Říma jsou Římané sami.“

Orobazus pozvedl obě ruce v prastarém gestu kapitulace. „Nedokáži porozumět tomu, co nám tu říkáš, Lucie Cornelie.“

„Pak tedy přistupme k důvodům, proč tu dnes jsme, urozený Orobaze. V této historické chvíli ti jménem Říma přednáším návrh. Nechť všechno na východ od řeky

Eufratu zůstane výhradně záležitostí parthského krále. A nechť to, co leží na západ od Eufratu, zůstane v péči Říma, v péči mužů, kteří hovoří a jednají jeho jménem.“

Orobazus povytáhl lehounké šedivějící obočí. „Chceš tím snad říci, Lucie Cornelie, že Řím chce vládnout všem zemím na západ od řeky Eufratu? Že má Řím v úmyslu sesadit z trůnu krále Sýrie a Pontu, Kappadokie a Kommagény a mnoha dalších těchto zemí?“

„Naprosto ne, urozený Orobaze. Řím si spíše přeje zajistit stabilitu zemí na západ od Eufratu, zabránit jistým králům zabírat území na úkor svých sousedů, předejít tomu, aby se hranice států zmenšovaly nebo naopak nadouvaly. Víš ty vůbec přesně, urozený Orobaze, proč jsem dnes tady?“

„Přesně nikoli, Lucie Cornelie. Obdrželi jsme zprávu od našeho poddaného krále, arménského Tigrana, že ses dal se svou armádou na pochod proti němu. Zatím jsem od krále Tigrana neslyšel žádné vysvětlení skutečnosti, že tvá armáda až dosud nepodnikla útočnou akci. Postoupil jsi značně daleko na východ od Eufratu. Nyní, jak se zdá, se vracíš opět na západ. Co tě sem přivedlo? Proč jsi vlastně vytáhl se svou armádou do Arménie? A proč, když už se tak stalo, jsi nijakým způsobem nezaútočil?“

Sulla otočil hlavu k Tigranovi, uviděl, že jeho pilovitě prostříhaná tiara, ozdobená nad diadémem po obou stranách osmicípou hvězdou a srpkem tvořeným dvěma orly, nemá dno a že král už má značnou lysinu. Se zjevným podrážděním nad tím, jak nízko byl usazen, Tigranés povysunul bradu a upřel na Bullu zlostný pohled.

„Jakže, králi, tys svému pánovi nic z toho nesdělil?“ otázal se Sulla. A když nedostal odpověď, obrátil se zpět k Orobazovi a ostatním Parthům hovořícím řecky. „Řím je vážně znepokojen tím, urozený Orobaze, že jistí králové z východního konce Středního moře dosud nedosáhli takové velikosti, aby se nepokoušeli podrobit si jiné krále. Řím zcela schvaluje současný stav věcí v Malé Asii. Ovšem král Mithridatés Pontský vznesl požadavky na Kappadocké království a také na další části Anatolie. Včetně Kilikie, jež nyní, kdy syrský král není sdostatek silný, aby ji spravoval, dobrovolně vložila svůj osud do rukou Říma. Ale váš vazal, král Tigranés, který tu s námi sedí, Mithridata podporuje a při jedné příležitosti, není to ostatně tak dávno, dokonce vtrhl do Kappadokie.“

„Cosi takového se ke mně doneslo,“ pravil Orobazus koženě.

„Věřím, že jen máloco unikne pozornosti parthského krále a jeho satrapů, urozený Orobaze! Nicméně když král Tigranés vykonal onu špinavou práci za Pontos, vrátil se do Arménie a od té doby už na západní břeh Eufratu nevkročil.“ Sulla si odkašlal. „Měl jsem neradostnou povinnost vypudit pontského krále z Kappadokie a splnil jsem tento úkol, daný mi senátem a lidem římským, začátkem tohoto roku. Nahlédl jsem však, že bych svým povinnostem nedostál plně, kdybych se nevydal také za králem Tigranem a nepromluvil s ním o tom. Takže jsem se vydal z Eusebeie Mazaky vyhledat ho.“

„S celou svou armádou, Lucie Cornelie?“ otázal se Orobazus.

Zašpičatělé obočí se pozvedlo. „Zajisté! Není to část světa, kterou bych znal právě nejlépe, urozený Orobaze. A tak – čistě jen z opatrnosti – jsem si s sebou přivedl i armádu. Jak ona tak i já jsme se chovali zcela náležitě, jak jistě víš – nepodnikli jsme jediný přepad, neplenili jsme, nekořistili, ba ani jsme nepodupali úrodu na polích. Vše, co jsme potřebovali, jsme kupovali a platili. A činíme tak i nadále. Ber mou armádu jako mou značně velkou osobní stráž. Jsem velice důležitý muž, urozený Orobaze! Má dráha v Římě ještě zdaleka nedosáhla zenitu, dostoupím ještě vyšších hodností. A tak je zcela na místě, když já sám – i Řím! – osobu Lucia Cornelia Sully náležitě ochraňujeme.“

Orobazus pokynul Sullovi, aby ustal v řeči. „Okamžik, Lucie Cornelie. Mám tu s sebou jednoho Chaldejce, jistého Nabopolassara, který nepochází z Babylónu, nýbrž přímo z Chaldeje, z míst, kde delta Eufratu ústí do moře. Slouží mi jako věštec a jako astrolog, a jeho bratr není ve službách nikoho menšího než krále Mithridata Parthského osobně. My všichni ze Seleukeie na Tigridu, kdo jsme sem dnes přišli, věříme tomu, co on řekne. Dovolíš mu, aby pohlédl do tvé dlaně a do tvé tváře? Rádi bychom si sami ověřili, zda jsi skutečně velký muž, jak nám říkáš.“

Sulla nezúčastněně pokrčil rameny. „Mně to nebude vadit, urozený Orobaze. Ať mi ten tvůj člověk klidně strčí nos až do Čar v mých dlaních, ať si mě prohlédne zblízka podle tvého přání! Máš ho tu někde? Chceš, aby se tak stalo hned? Nebo musím jít na nějaké vhodnější místo?“

„Zůstaň, kde jsi, Lucie Cornelie. Onen Nabopolassar přijde k tobě.“ Orobazus luskl prsty a řekl cosi skupince parthských pozorovatelů rozsazených po zemi před pódiem.

Z jejich středu se zvedla postava vyhlížející zcela stejně jako všichni kolem něho, na hlavě klobouček pošitý perlami, na krku spirálovitý náhrdelník, roucho samé zlato. S rukama zastrčenýma v rukávech přiběhl ke schodům na pódium, čiperně po nich vyhopkal a pak už stál na stupínku, na půl cestě od jeho okraje. Kmitl rukou, popadl Sullovu napřaženou pravici a dlouho se pak s mumláním probíral čarami její dlaně, od jedné ke druhé; poté ji pustil a zahleděl se Sullovi do tváře. S lehkou úklonou pak ze stupínku opět couvl, pozpátku došel přes pódium až k Orobazovi, a teprve tady se od Sully odvrátil čelem.

Nějakou chvíli trvalo, než podal svou zprávu; Orobazus i ostatní mu vážně naslouchali, nedávali na tvářích nic znát. Nakonec se otočil zpět k Sullovi, uklonil se směrem k němu až k zemi a pozpátku sestoupil z pódia, aniž ukázal Sullovi víc než temeno hlavy – projev až mimořádné úcty.

Sullovi se rozbušilo srdce, už když Nabopolassar podával svou zprávu, a radostí se roztančilo, když se chaldejský věštec plazil dolů z pódia, zpět na své místo mezi hrstkou přítomných dole na zemi. Ať sdělil svým pánům cokoli, zjevně to potvrdilo Sullova vlastní slova, že on, Sulla, je veliký muž. A uklonil se pak Sullovi, tak jak by se uklonil před svým králem.

„Nabopolassar říká, Lucie Cornelie, že jsi největší ze všech mužů na světě, že nikdo za tvého života tě nepřekoná, od řeky Indu až po řeku Ókeanos daleko na západě. Musíme mu uvěřit, neboť svým výrokem zařadil i našeho krále Mithridata Parthského mezi ty, které převyšuješ, a tak vystavil nebezpečí svou vlastní hlavu,“ řekl Orobazus s novým odstínem v hlase.

I Tigranés, jak si Sulla povšiml, se na něho nyní díval s bázní.

„Můžeme pokračovat v naší poradě?“ otázal se Sulla, aniž se cokoli změnilo na jeho pozici, na výrazu jeho tváře nebo na jeho hlase.

„Prosím tě o to, Lucie Cornelie.“

„Dobrá. Dospěl jsem ve svém vysvětlení, myslím, k onomu bodu, který objasnil přítomnost mé armády, nikoli však k tomu, co jsem přišel králi Tigranovi sdělit. Stručně řečeno, vyzval jsem ho, aby setrval na svém břehu řeky Eufratu, a varoval jsem ho, aby se nepokoušel napomáhat svému tchánovi v Pontu v jeho snahách – ať už se týkají Kappadókie, Kilikie či Bíthýnie. A poté, co jsem mu to sdělil, jsem se vydal na zpáteční cestu.“

„Domníváš se, Lucie Cornelie, že pontský král má ještě dalekosáhlejší cíle než jen Anatolii?“

„Myslím, že jeho cílem je dobytí světa, urozený Orobaze! Je už dnes pánem na celém východním Euxinu, od Olbie na Hypanisu až po Kolchidu na řece Fásis. Ovládl Galatii hromadnou vraždou jejích kmenových náčelníků a dále zavraždil přinejmenším jednoho z kappadockých králů. Jsem si zcela jist, že zosnoval i vpád do Kappadókie, který podnikl král Tigranés, jenž tu s námi sedí. A ještě něco k našemu dnešnímu jednání –," Sulla se předklonil, jeho prazvláštní oči zaplály, „vzdálenost mezi Pontem a parthským královstvím je podstatně menší než vzdálenost mezi Pontem a Římem. Takže se domnívám, že by měl parthský král bedlivě sledovat svou vlastní hranici, jakmile pontského krále zase posedne jeho rozpínavost. A stejně tak by měl bedlivě sledovat i svého poddaného arménského krále Tigrana." Sulla skončil s okouzlujícím úsměvem, špičáky tentokrát pěkně schovány. „To, urozený Orobaze, je vše, co jsem chtěl říci."

„Řekls to dobře, Lucie Cornelie," pravil Orobazus. „Takovou smlouvu můžeme uzavřít. Vše na západ od Eufratu náleží do oblasti římských zájmů. Co je na východ od Eufratu, se týká jen parthského krále."

„Což znamená, jak pevně věřím, že ani Arménie už nebude podnikat výpady na západ."

„Zcela určitě ne," řekl Orobazus se zlým pohledem na rozzlobeného a zklamaného Tigrana.

* * *

Konečně tedy vím, říkal si Sulla, zatímco čekal, až parthští vyslanci zástupem opustí pódium – v patách s Tigranem, jenž nezvedl oči z bělostného mramoru podlahy – konečně vím, co asi pocítil Gaius Marius, když mu syrská věštkyně Martha předpověděla, že se stane sedmkrát římským konsulem a že ho budou nazývat třetím zakladatelem Říma. Jenomže Gaius Marius je dosud naživu! A přece se právě mluvilo o *mně* jako o největším muži světa! *Celého* světa, od Indie až po Oceanus Atlanticus!

V nadcházejících dnech nedal před nikým najevo sebemenší náznak vítězoslávy; i jeho syn, jemuž dovolil, aby jednání přihlížel zdáli, znal jen to, co na vlastní oči spatřil, avšak ušima byl z doslechu jednání; ani nikdo jiný ze Sullových lidí nebyl tehdy na doslech. Vše, o čem je Sulla zpravil, byla ona smlouva.

Ujednání mělo být vyryto do vysokého kamenného památníku, který zamýšlel Orobazus vztyčit na místě, kde stálo Sullovo pódium – nyní už rozebrané, veškerý cenný materiál opět vrácen tam, odkud byl vzat. Památníkem byl čtyřboký obelisk a obsah dohody na něm byl vytesán v latině, řečtině, parthštině a médštině, na každém z boků v jednom z těchto jazyků. Dvě kopie smlouvy byly pořízeny na pergamském pergamenu, jeden pro Sullu do Říma, druhý pro Orobaza, aby ho odvezl do Seleukeie na Tigridu, kde, jak Orobazus předpovídal, velice potěší krále Mithridata Parthského.

Tigranés se vytratil jako zpráskané štěně hned v prvém okamžiku, kdy si mohl dovolit opustit své syzerény, a vrátil se do svého nového sídelního města Tigranokerty, kde se právě vyměřovaly ulice. Prvním jeho krokem by samozřejmě měl být dopis pontskému králi Mithridatovi, avšak po nějaký čas to odkládal. Když se k němu posléze přece jen odhodlal, mohl tak alespoň učinit s trochou soukromého zadostiučinění nad zprávou, kterou dostal od svého přítele u dvora v Seleukei na Tigridu.

Dej si dobrý pozor na toho Římana, Lucia Cornelia Sullu, můj drahý a mocný tcháne. Uzavřel v Zeugmě na Eufratu smlouvu o přátelství se satrapou Orobazem ze Seleukeie, a to jménem mého syzeréna, krále Mithridata Parthského.

Společně mi tak spoutali ruce, milovaný pontský králi. Podle ustanovení této smlouvy, na které se dohodli, mi bylo uloženo setrvat východně od Eufratu, a neuposlechnout nelze – alespoň ne dokud na parthském trůně sedí ten tvůj nemilosrdný jmenovec. Sedmdesáti údolími zaplatilo už moje království za mé propuštění. Pokud bych neuposlechl, sebrali by mi jich dalších sedmdesát.

Nesmíme však zoufat. Pamatuji si, cos říkal – že jsme dosud mladí mužové, že máme čas být trpěliví. Tato smlouva mezi Římem a Parthským královstvím mi pomohla rozhodnout se. Rozšířím Arménii o další území. Ty jen dál usiluj o ty země, které jsi uvedl – o Kappadokii, Paflagonii, provincii Asia, Kilikii, Bíthýnii a Makedonii. Já obrátím svůj zájem k jihu, k Sýrii, Arábii a Egyptu. Nemusím ani uvádět Parthské království, neboť starý parthský král Mithridatés už jistě záhy zemře. A já předpovídám, že pak dojde k válce o nástupnictví, neboť on se zatvrdil proti svým synům právě tak, jako se zatvrdil proti mně, žádnému z nich neprokazuje větší přízeň, trápí je pohrůžkami smrti a občas i některého z nich dá zabít, jen aby sledoval, jak to s ostatními trhne. Takže žádný z jeho synů zatím nebyl ustanoven nástupcem, a to je vždycky nebezpečná věc, když pak starý král umře. Já ti přísahám, můj převelice vážený tcháne, že jakmile vypukne mezi syny parthského krále boj, využiji té příležitosti a hned vytáhnu do války za získání Sýrie, Arábie, Egypta a Mezopotámie. Do té doby hodlám budovat město Tigranokertu.

Ještě jednu věc ti musím sdělit o setkání mezi Orobazem a Luciem Corneliem Sullou. Orobazus nařídil Nabopolassarovi, chaldejskému věštci, aby si prohlédl Římanovu dlaň a jeho tvář. A já vím, co všechno už dokázal předpovědět tenhle Nabopolassar, jehož bratr je osobním věštcem samého krále králů Mithridata Parthského! A můžu ti říct, velký a moudrý tcháne, že se ten Chaldejec osvědčil jako opravdový věštec a že se ještě nikdy nezmýlil. Když skončil s prohlídkou dlaně a tváře Lucia Cornelia Sully, padl na tvář a pokořil se před Římanem tak, jak se koří jen před králem králů a před nikým jiným. Pak sdělil Orobazovi, že Lucius Cornelius Sulla je ten největší muž na celém světě! Od řeky Indu až po řeku Ókeanos, povídal. Zmocnila se mne veliká bázeň. A stejně tak i Orobaza. Z dobrých důvodů. Když se s ostatními vrátil do Seleukeie na Tigridu, zastihli tam parthského krále, a tak mu Orobazus ihned pověděl, co se stalo. Včetně všech podrobností, které Říman uvedl o tvé a mé činnosti, můj mocný tcháne. A včetně Římanova varování, že ty by ses mohl obrátit proti Parthskému království a pokusit se ho dobýt. Král Mithridatés Parthský se tím už začal řídit. Já sám jsem obklopen hlídači a špehy. Ale – k mé radosti – dal také popravit Orobaza a Nabopolassara za to, že Římana uznali za většího než je jejich vlastní král. Smlouvu se však rozhodl dodržet a už také v tomto smyslu poslal list do Říma. Zdá se, že ten stařec lituje, že neměl možnost se s Luciem Corneliem Sullou setkat. Mám dojem, že kdyby k tomu bylo došlo, byl by měl asi jeho kat další práci. Škoda že byl tou dobou v Ekbataně.

Jenom budoucnost nám ukáže, jaký bude náš osud, můj nejmilovanější a nejváženější tcháne. Může se stát, že ten Lucius Cornelius Sulla už se na východ nikdy nevydá, že svou velikost projeví někde na západě. A může se i stát, že to jednoho dne budu *já*, kdo dosáhne titulu král králů. Pro tebe to, jak vím, asi není důležité. Ale pro toho, kdo byl vychován u dvora v Ekbataně a v Súsách, to znamená všechno na světě.

Mé drahé manželce a tvé dceři se daří dobře. Také našim dětem se daří dobře. Kéž bych ti mohl poslat zprávu, že se stejně dobře daří také našim plánům. Tomu tak ovšem není. Prozatím.

Deset dní poté, co proběhla porada na kamenném pódiu, obdržel Lucius Cornelius Sulla svou kopii smlouvy a byl pozván, aby se zúčastnil odhalení památníku na břehu mohutné, mléčně modré řeky. Měl na sobě při této příležitosti *togu praetextu* a pokusil se nedbat skutečnosti, že žhavé letní slunce bude znamenat pohromu pro kůži na jeho obličeji; byla to snad jediná příležitost, kdy bylo vyloučeno, aby si na hlavu nasadil svůj klobouk. Vše, co mohl udělat, bylo hojně si promastit kůži a doufat, že ho za dlouhé hodiny strávené na slunci nespálí jeho paprsky příliš do hloubky.

Samozřejmě že se tak stalo, a i jeho synek si z toho odnesl ponaučení a zařekl se, že on bude na slunce chodit vždycky v klobouku. Otcovo trápení bylo neskonalé. Naskákaly mu puchýře, kůže se mu z nich loupala, pod ní se znovu objevovaly další nové puchýře, popraskaly, prýštila zpod nich drahocenná tekutina, jež by byla měla chránit hojící se pokožku, rány dráždily ke škrábání, hnisaly. Ale když asi po čtyřiceti dnech dorazil Sulla se svou malou armádou zpátky do Tarsu, začínala se mu už kůže zvolna hojit a přestala svědět. Morsimus mu sehnal kdesi na trhu při řece Pyramu sladce vonící mast; od chvíle, kdy se s ní prvně namazal, přestal mít Sulla s pokožkou potíže. A vyhojila se beze stop, což Sullu – při jeho ješitnosti – zejména potěšilo.

Stejně jako o Nabopolassarově věštbě neřekl Sulla ani o svých měšcích zlata živé duši, ani vlastnímu synkovi ne. K onomu žoku, který mu věnoval král Osrhoény, přibylo ještě pět dalších, dar Partha Orobaza. Na těchto mincích byl vyražen profil druhého krále Mithridata Parthského, starého muže s krátkým krkem a s nosem, na nějž by byl mohl chytat ryby, s pečlivě nakadeřenými vlasy a zašpičatělou bradkou, ve stejném kloboučku bez střechy, jaký měli na hlavě i jeho vyslanci, až na to, že jeho pokrývka hlavy se navíc pyšnila páskou diadému a svými cípy mu kryla také uši a šíji.

V Tarsu Sulla směnil své zlaté mince za dobrou římskou měnu a k svému překvapení shledal, že je rázem bohatší o deset milionů denariů – čtyřicet milionů sesterciů! Své jmění tím víc než zdvojnásobil! Je samozřejmé, že s sebou z bankovního domu v Tarsu nevlekl bezpočet žoků římských mincí; obdržel namísto toho *permutatio* a zastrčil namísto peněz do togy pouhý sviteček pravého pergamského pergamenu.

Rok se schyloval ke konci, podzim už značně pokročil a bylo na čase pomýšlet na návrat domů. Svůj úkol splnil – a splnil ho dobře. Ti v římské státní pokladně, kdo mu na cestu naplnili válečné truhlice, nebudou mít důvod k nespokojenosti; měl v nich totiž dalších deset žoků zlata – dva od arménského Tigrana, pět od parthského krále, jeden od krále Kommagéné a dva další od nikoho jiného než od krále Pontu. Znamenalo to, že poté co Sulla vyplatil svou armádu a štědrou částkou odměnil Morsima, uložil do pokladnic dvě třetiny tohoto zlata zpět, takže truhlice vracel neskonale bohatší, než s jakými se vydával na cestu. Ano, dobrý rok to byl! Pozvedne

to jeho pověst v Římě a bude mít konečně peníze na to, aby se mohl ucházet o úřad konsula.

Zavazadla měl už sbalena a najatá loď už kotvila v ústí Kydnu, když obdržel dopis od Publia Rutilia Rufa datovaný v září.

Doufám, Lucie Cornelie, že tě tento list zastihne ještě včas. A doufám také, žes měl lepší rok než já sám. Ale o tom později.

Víš, já nesmírně rád píši těm, kdo jsou vzdáleni římskému dění. Budu tuhle možnost postrádat! A kdo bude psát mně? Ale i o tom až později.

V dubnu jsme si zvolili novou dvojici censorů. Gnaea Domitia Ahenobarba, pontifika maxima, a Lucia Licinia Crassa Oratora. Jak sám vidíš – nepříliš dobře vybraný párek. Jeden vztekloun, druhý paličák – Hádés a Zeus – nemluva ve spřežení s hovorkou – harpyje pohromadě s múzou. Celý Řím se teď pokouší najít nejpřesnější pojmenování pro tuhle nejnepovedenější dvojici na světě. Měl to původně být Crassus Orator a můj drahý Quintus Mucius Scaevola, ale dopadlo to jinak. Scaevola odmítl o tento úřad se ucházet. Povídal, že toho má příliš mnoho na práci. Ale spíš z něj mluvila opatrnost! Po těch zmatcích, co natropili předchozí censoři – korunu tomu nasadil zákon *lex Licinia Mucia* – si troufám říct, že se Scaevola rozhodl raději se všem obtížím vyhnout.

Speciální soudní tribunály zřízené podle *lex Licinia Mucia* už samozřejmě přestaly působit. Gaiovi Mariovi a mně se začátkem roku podařilo dosáhnout jejich rozpuštění, na základě toho, že se staly takovým finančním břemenem, jaké nemohly výsledky jejich práce naprosto ospravedlnit. Všichni s tím naštěstí vyjádřili souhlas. Toto nápravné ustanovení bylo přijato bez nesnází jak v senátu tak v komitiích. Jizvy ovšem přetrvávají, Lucie Cornelie, a jsou skutečně hrozné. Dvěma nejpověstnějším soudcům, Gnaeovi Scipionovi Nasikovi a Catulovi Caesarovi, vypálili jejich statky a villy až do základů; dalším pak poničili úrodu, zpustošili vinice, otrávili vodní nádrže. Po celé zemi se rozšířil nový druh noční zábavy – najít si nějakého římského občana a utlouci ho téměř k *smrti.* Nikdo – ani Catulus Caesar – samozřejmě nepřipustí, že by tyto soukromé tragédie měly co činit s *lex Licinia Mucia.*

Ten odpudivý mladý muž, Quintus Servilius Caepio, měl *dokonce tu drzost*, že obvinil prvního senátora Scaura u soudu pro vydírání, a to pro údajné přijetí obrovského úplatku od pontského krále Mithridata. Umíš si asi představit, jak to proběhlo. Scaurus se dostavil na dolní Forum, na místo, kde se soud sešel k jednání, nikoli však proto, aby se zodpovídal z onoho nařčení! Šel rovnou k Caepionovi a vrazil mu nejprve jednu přes levou tvář, pak druhou přes pravou – plesk, plesk! Přísahám, že v takových chvílích Scaurus jako by povyrostl o celé dvě stopy. Vypadalo to, jako by se tyčil vysoko nad Caepionem, třebaže jsou ve skutečnosti skoro stejně velcí.

„Co si to dovoluješ!“ štěkl na něho. „Jak se můžeš takového něčeho opovážit, ty mizerné nedochůdče! Okamžitě tu žalobu stáhni, nebo budeš litovat, že ses vůbec narodil! Ty, Servilius Caepio, příslušník rodiny tak smutně proslulé svou chtivostí zlata, se odvažuješ obvinit mne, Marka Aemilia Scaura, prvního senátora, z přijetí zlata? Na tebe se můžu jedině vykadit, ty Caepione!“

A s tím odpochodoval napříč Forem pryč, doprovázen obrovským jásotem, potleskem a pískotem, což on všechno ignoroval. Caepio tam zůstal stát s otisky Scaurových dlaní na obou tvářích a snažil se neukázat je sboru jezdců, kteří byli povoláni, aby se z nich vybrala porota. Jenomže po Scaurově vystoupení – i kdyby se býval Caepio vytasil s všestranně okovanými důkazy – by byla každá porota Scaura stejně osvobodila. „Stahuji svou žalobu," prohlásil Caepio a ztratil se odtamtud. Tak končí všichni, kdo by chtěli obvinit Scaura, herce, jaký nemá sobě rovna, pozéra a knížete všech komediantů! Připouštím, že i já jsem se náramně bavil. Caepio, jak už dnes ví kdekdo na Foru, dlouho ztrpčoval život Marku Liviovi Drusovi. Měl zřejmě pocit, že se měl můj synovec – poté, co byl odhalen vztah jeho sestry ke Catonovi Salonianovi – postavit na jeho stranu, a jelikož se tak nestalo, Caepio spustil zuřivou kampaň. Dodnes se ještě domáhá onoho prstenu!

Ale dost už o Caepionovi, škoda slov o tom špinavci. Máme do tabulí zapsán nový užitečný zákon, a to díky tribunovi lidu Gnaeovi Papiriovi Carbonovi. To je přece rodina, která neměla ani trošku štěstí od chvíle, kdy se její členové rozhodli vzdát se svého patricijského postavení! Dvě sebevraždy v předchozí generaci – a teď zase skupinka mladých Papiriů, která se jen třese na to, aby mohla dělat potíže. Takže Carbo svolal před pár měsíci contio v plebejském shromáždění – vlastně to bylo začátkem jara – ten čas hrozně letí! Crassus Orator a Ahenobarbus, pontifex maximus, tehdy právě ohlásili svou kandidaturu na úřad censorů. Chtěl se pokusit protlačit za pomoci plebejů aktualizovanou verzi Saturninova obilného zákona. Ale schůze se vymkla do té míry z rukou, že bylo zabito několik bývalých gladiátorů, napadeno bylo i několik senátorů a vzhledem k výtržnostem musela být schůze rozpuštěna. Do toho všeho se zamotal Crassus Orator, který se tam vyskytoval v souvislosti se svou volební kampaní a ocitl se v samém středu té rvačky; ušpinili mu celou togu a dočista z toho zkoprněl, bledý jako stěna. Výsledkem toho bylo, že navrhl v senátu usnesení, podle něhož veškerá odpovědnost za pořádek v průběhu schůze spočívá na bedrech toho úředníka, jenž ji svolal. Dekret byl přijat s nadšením, jako ukázkový kousek legislativy, byl předložen shromáždění všeho lidu a tam schválen. Pokud by byla Carbonova schůze proběhla už za platnosti tohoto nového zákona Crassa Oratora, byl by obviněn z podněcování nepokojů a odnesl by to těžkou pokutou.

A teď se dostávám k té nejrozkošnější novině.

Nemáme už žádného censora!

Cože, Publie Rutilie, jako bych tě slyšel volat! Co se to přihodilo? Nu, to ti musím vylíčit. Mysleli jsme si zprvu, že se ti dva spolu budou snášet docela dobře, přes podstatné povahové rozdíly mezi nimi. Uzavřeli za stát smlouvy, prověřili seznam senátorů a po něm i seznam jezdců a završili to dekretem vykazujícím z města všechny učitele rétoriky, až na nepatrnou hrstku zcela bezúhonných mužů. Jejich nejprudší hněv se snesl na učitele latinské rétoriky, ale ani ti, kdo učí rétoriku v řečtině, nepochodili nejlíp. Znáš přece tyhle chlapíky, Lucie Cornelie. Naslibují, že za pouhých pár sesterciů denně vyškolí synky nemajetných, ale o to společensky ctižádostivějších lidí ze třetí nebo čtvrté majetkové třídy na právníky, kteří pak budou od rána do večera provozovat svou živnost na Foru a budou snadno živi na úkor našeho důvěřivého, avšak sudičského občanstva. Většina se ani neobtěžuje vyučovat v

řečtině, jelikož se soudní spory stejně vedou v latině. A – jak každý dobře ví! – tihle takzvaní učitelé rétoriky snižují úroveň právníků i práva, kořistí z neznalých a nezkušených lidí, připravují je o poslední peníze a věru nejsou žádnou ozdobou Fora! A teď najednou museli vypadnout se všemi svými saky paky! Svolávali sice kletby na hlavy Crassa Oratora a Ahenobarba, pontifika maxima, ale nic jim to nebylo platné. Šli všichni, do jednoho. Jenom ti učitelé rétoriky, kteří měli křišťálově čistou pověst – a také slušnou klientelu – dostali svolení zůstat.

Všechno vypadalo krásně. Každý pěl chválu na censory, kteří by tak bývali spolu mohli alespoň lépe vycházet. Jenomže oni se namísto toho začali hašteřit. Och, to byly hádky! A na veřejnosti! Vyvrcholilo to rozhořčenou výměnou nadávek, kterou slyšela dobrá půlka Říma – tedy ta jeho polovina (přiznávám dobrovolně, že k ní také patřím), která se schválně potulovala poblíž censorského stanoviště, jen aby jí nic neušlo.

Nejsem si jist, zda ti je či není známo, že Crassus Orator se dal na pěstování ryb, což se teď už považuje za podnikání slučitelné s hodností senátora. Takže si dal na svých venkovských statcích zřídit rozsáhlé rybníky a vydělává velké peníze prodejem sladkovodních úhořů, štik, kaprů a tak dále – například – kolegiu *epulonů* před všemi velkými státními svátky. Jak málo jsme tušili, co nás čeká, můj milý Lucie Cornelie, když kdysi Lucius Sergius Orata začal pěstovat dole v jezírcích u Baií ty své ústřice.

Och, jak já budu postrádat tyhle rozkošné římské skandály! Leč o tom později. Nyní zpět ke Crassovi Oratorovi a jeho rybníkaření. Na jeho venkovských statcích je to zhola obchodní záležitost. Ale jelikož je to Crassus Orator, došlo k tomu, že se do těch svých rybiček zamiloval. A tak rozšířil i jezírko ve své peristylové zahradě přímo tady v Římě a nasadil si tam nějaké ty exotičtější a také drahocennější rybí exempláre. Sedne si na okraj nádrže, zažbluňká prstem o hladinu, a už se k němu hrnou pro drobty chleba, pro malé ráčky a všelijaké jiné laskominy. Zvláště mezi nimi vynikal jeden takový veliký kapr, barvy dobře vycíděného cínu a s milou hubičkou, jak už to ryby mívají. Byl tak ochočený, že se přihnal ke kraji rybníčku, sotva se jen Crassus Orator objevil na zahradě. A já mu to vůbec nemám za zlé, že se do té ryby tak dočista zbláznil, doopravdy ne.

Jenomže pak kapr pošel a Crassus Orator z toho byl celý pryč. Celý týden ho nikdo nespatřil; ti, kdo se odvážili vydat se za ním domů, se dovídali, že se smutkem roznemohl. Konečně se objevil znovu na veřejnosti, s velice zasmušilou tváří, a odebral se za svým kolegou pontífikem maximem do censorského přístřešku na Foru – musím dodat, že ho měli právě přestěhovat na Martovo pole, aby vykonali nové, velice potřebné sčítání všeho lidu.

„Copak?“ pravil Ahenobarbus, pontifex maximus, když se tam Crassus objevil. „Kde máš *togu pullu?* Jak to, že nejsi ve smutku, Lucie Licinie? Nevycházím z údivu! Vždyť já jsem slyšel, že když jsi pořádal kremaci toho svého kapra, tak jsi najal herce, aby si nasadil jeho masku, a pak jsi ho přinutil, aby tak doplaval až do chrámu Venuše Libitiny! A prý sis také dal udělat skříňku na kaprovu masku a chceš ji předvádět na všech budoucích pohřbech rodiny Liciniů Crassů, poněvadž šlo o člena rodiny!“

Crassus se majestátně napřímil – má na to totiž, jako všichni Liciniové Crassové, náležitou figuru – a zašilhal přes ten svůj notný nos na svého censorského kolegu.

„Je pravda, Gnaee Domitie," pravil Crassus Orator povýšeně, „že jsem plakal pro smrt svého kapra. Takže už proto jsem o mnoho lepší muž než ty! Tobě už umřely tři manželky, a pro žádnou jsi neuronil ani slzičku!"

Takže tohle, Lucie Cornelie, byl tedy naprostý konec censorství Lucia Licinia Crassa Oratora a Gnaea Domitia Ahenobarba, pontifika maxima.

Škoda, obávám se, že se další čtyři roky nedočkáme kloudného soupisu obyvatelstva. Nikdo zatím nepřišel s nápadem, že by se měli zvolit censoři noví.

A nyní dospívám k oněm špatným zprávám. Píši tento dopis v předvečer svého odjezdu do Smyrny, kam odcházím do vyhnanství. Ano, vidím tě, jak jsi sebou překvapením až trhl! Publius Rutilius Rufus, ten nade všechny neškodný a bezúhonný ze všech mužů, že byl odsouzen k vyhnanství? Je to tak. Jistí lidé v Římě nedovedou zapomenout na vynikající dílo, jaké jsem s Muciem Scaevolou vykonal v provincii Asia – lidé jako Sextus Perquitienus, jenž už nemá možnost konfiskovat drahocenná umělecká díla náhradou za nezaplacené daně. A jelikož jsem strýcem Marka Livia Drusa, vyvolal jsem proti sobě i nepřátelství toho odporného tvora, Quinta Servilia Caepiona. A jeho prostřednictvím i zášť takového lejna, jakým je Lucius Marcius Philippus, jenž se stále ještě pokouší získat úřad konsula. Nikdo se samozřejmě nepokusil odpravit Scaevolu, na to je jim až příliš mocný. A tak se rozhodli dostat mne. Což se jim podařilo. Před soudem pro vyděračství, jemuž předložili evidentně podvržené svědectví, že jsem – *já* – obdržel nějaké peníze od těch nebohých lidiček v provincii Asia. Žalobcem byl jakýsi Apicius, stvůra, jež se chvástá, že je Philippovým klientem. Och, dostalo se mi bezpočet nabídek pobouřených mužů, kteří se chtěli ujmout mé obhajoby – byli mezi nimi především Scaevola, Crassus Orator a Antonius Orator, a také, představ si to, dvaadevadesátiletý Scaevola Augur. I ten nemožně přemoudřelý kluk, kterého s sebou tihle muži vláčejí po Foru – Marcus Tullius Cicero z Arpina – se nabídl, že promluví na mou obhajobu.

Jenomže, Lucie Cornelie, mně bylo jasné, že to všechno bude naprosto marné. Porota dostala předem celé jmění (z toloského zlata?) za to, aby mne odsoudila. Takže jsem všechny nabídky odmítl a hájil jsem se sám. Elegantně a důstojně, v tom si mohu lichotit. A klidně. Mým jediným pomocníkem byl můj milovaný synovec, Gaius Aurelius Cotta, nejstarší ze tří chlapců Marka Cotty a nevlastní bratr mé drahé neteře Aurelie. Její nevlastní bratr z druhé strany, Lucius Cotta, který byl prétorem v roce schválení zákona *lex Licina Mucia*, měl naopak tu drzost, že se stal asistentem žalobce! Jeho strýc Marcus Cotta ani jeho nevlastní sestra s ním od té doby nepromluvili ani slovo.

Výsledek byl neodvratný, tak jak jsem to už napsal. Byl jsem shledán vinným z vydírání, zbaven občanství a odsouzen k vyhnanství na místo ne bližší Římu než pět set mil. Nebyl mi však zabaven majetek – myslím, že dobře věděli, že při jakémkoli takovém pokusu by je byli lidé patrně utloukli. Má poslední slova u soudu byla, že půjdu do vyhnanství mezi ty, v jejichž jméně jsem byl odsouzen – mezi občany provincie Asia – a to do Smyrny.

Domů už se nikdy nevrátím, Lucie Cornelie. A neříkám to z pocitu urážky nebo raněné pýchy. Nechci už nikdy vidět město a lidi, kteří dokázali mlčet k tak evidentní křivdě. Tři čtvrtiny Říma nad tou křiklavou nespravedlností sice slzí, jenomže to nic nemění na skutečnosti, že já, její oběť, už nejsem římským občanem, že musím odejít do vyhnanství. Nu, neponížím sám sebe a neposkytnu zadostiučinění těm, kdo mne odsoudili, tím, že bych zahrnul senát peticemi o zrušení rozsudku nade mnou a o navrácení občanství. Já jim dokážu, že jsem skutečný Říman. Podrobím se poslušně, jako správný římský občan, rozsudku zákonně zřízeného římského soudu.

Obdržel jsem už dopis od *ethnarchy* ze Smyrny – plný bouřlivého nadšení, jak jsem vyrozuměl, že získají nového občana jménem Publius Rutilius Rufus. Zdá se, že hodlají uspořádat slavnost na počest mého příchodu, která se bude konat, jakmile tam dorazím. Jsou to zřejmě zvláštní lidé, když reagují takovýmto způsobem na příchod člověka, jenž je údajně zcela vydrancoval!

Nelituj mne příliš, Lucie Cornelie. Jak se zdá, bude o mne dobře postaráno. Smyrna mi dokonce odhlasovala i velkorysý důchod, dům a dobré služebnictvo. V Římě zůstává dostatek Rutiliů, aby tato rodina dala svou přítomnost náležitě pocítit – můj syn, mí synovci a moji bratranci z větve Rutiliů Lupů. Já ovšem obléknu řecký *chlamys* a řecké pantoflíčky, neboť nosit togu už nadále oprávněn nebudu. Až se vydáš na cestu domů, Lucie Cornelie, pokud najdeš chvilku, nezastavil by ses u mne ve Smyrně na návštěvu? Troufám si předpovědět, že žádný z mých přátel na východním konci Středního moře mne neopomene navštívit! Jako exulant mám alespoň tuhle útěchu.

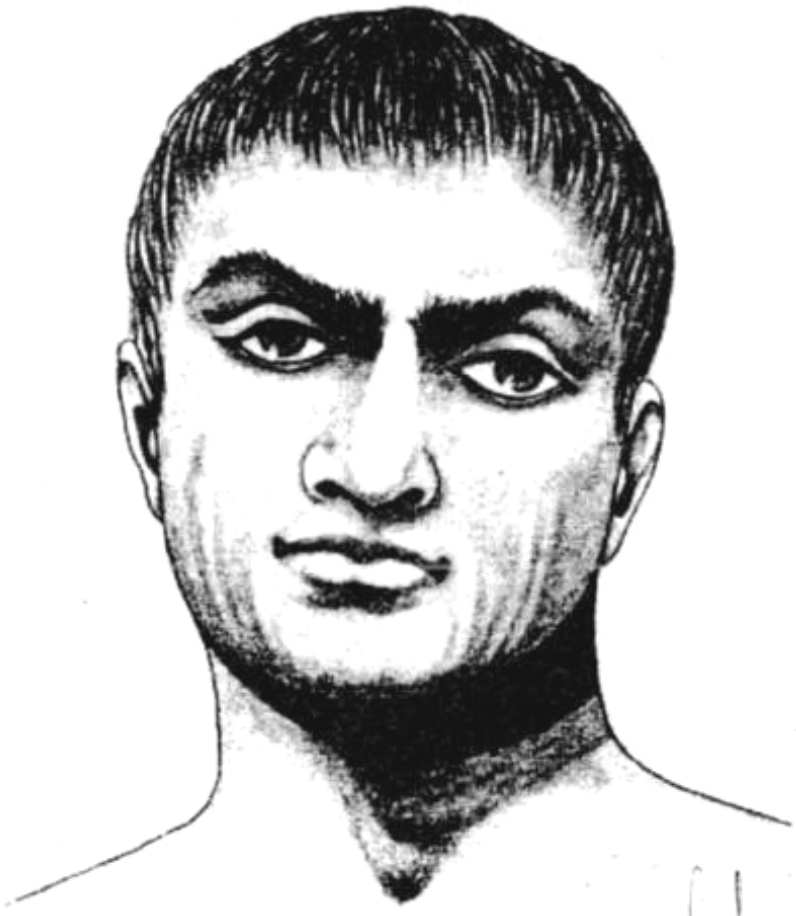
Rozhodl jsem se dát se s veškerou vážností do psaní. Už žádné příručky o armádní týlové službě, o taktice a strategii. Stanu se namísto toho životopiscem. Hodlám začít životopisem Metella Numidika Hovnivála, včetně jistých šťavnatých pasáží, při kterých bude ten jeho Hovňousek nepochybně vzteky cenit tesáky. Pak přejdu ke Catulovi Caesarovi a proberu otázky jisté vzpoury, která se odehrála na řece Athesis v době, kdy se kolem Tridentu hrnuly hordy Germánů. Och, bude to docela zábavné! Přijeď, prosím, za mnou, Lucie Cornelie! Budu potřebovat určité informace, které mi můžeš poskytnout toliko ty sám!

*** * ***

Sulla si nikdy nepředstíral, že by měl Publia Rutilia Rufa obzvlášť v lásce, ale když tlustý svitek odkládal, byly jeho oči plné slz. A zařekl se, že jednoho dne, až on – největší muž na celém světě – si plně upevní postavení jako První muž Říma, dostane se lidem jako Caepio a Phillipus odplaty. Jakož i té naduté jezdecké ropuše, Sextovií Perquitienovi.

Nicméně když přišel mladý Sulla s Morsimem, měl už Sulla oči suché a byl zcela klidný.

„Jsem připraven," řekl Morsimovi. „Ale připomeň mi laskavě, abych kapitánovi řekl, že nejprve poplujeme do Smyrny. Chci tam navštívit jednoho starého přítele a slíbit mu, že mu budu trvale posílat zprávy o všem, co se děje v Římě."

MARCUS LIVIUS DRUSUS

IV.

Zatímco Lucius Cornelius Sulla byl na Východě, Gaiovi Mariovi a Publiovi Rutiliovi Rufovi se podařilo dosáhnout zákonnými opatřeními ukončení činnosti soudů zřízených podle *lex Licinia Mucia.* A Marcus Livius si dodal odvahy.

„Tím je, myslím, všechno jasné," řekl Mariovi a Rutiliovi Rufovi krátce poté, co senát vyslovil souhlas. „Koncem tohoto roku se budu ucházet o úřad tribuna lidu. A hned na počátku příštího roku prosadím v plebejském shromáždění zákon, jímž budou zrovnoprávněni všichni muži v Itálii."

Jak na Mariově, tak i na Rutiliově tváři se zračily jisté pochyby, žádný z nich však nic nenamítl; Drusus měl pravdu v jednom – že tímto pokusem nelze nic zkazit a že také nemá smysl předpokládat, že by se Řím v tomto směru dal obměkčit dalším vyčkáváním. Poté, co ukončily zvláštní tribunály svou činnost, nebudou už žádná další rozšvihaná záda. Zmizí viditelné připomínky nelidskosti Říma.

„Marku Livie, ty už jsi byl přece édilem. Mohl by ses ucházet o úřad prétora," řekl mu Rutilius Rufus. „Chceš doopravdy věnovat své síly úřadu tribuna lidu? Mezi uchazeči o prétora je Quintus Servilius Caepio, takže tě bude v senátě čekat boj s nepřítelem, který bude vybaven imperiem. A nejenom to, o úřad konsula se znovu hlásí Philippus, a pokud uspěje – což se asi stane, neboť voliči už jsou dostatečně unaveni tím rok za rokem se opakujícím pohledem, jak mezi nimi Philippus obchází navlečen do *togy candidy* – pak proti sobě v Caepionovi a Philippovi budeš mít konsula spřaženého s prétorem. Dokázali by ti ve funkci tribuna lidu značně znepříjemňovat život."

„To já vím," řekl Drusus pevně. „Ale já se o úřad tribuna lidu přesto ucházet chci. Jenom vás prosím, abyste to zatím nikomu neříkali. Mám určitý plán, jak dosáhnout zvolení, a jeho součástí je, že se lidé budou muset domnívat, že jsem se ke kandidatuře rozhodl v posledním okamžiku."

* * *

Odsouzení Publia Rutilia Rufa počátkem září a jeho zapuzení do vyhnanství bylo pro Drusa velikou ranou, neboť považoval strýcovu podporu v senátě za nepostradatelnou. Takhle bude cele odkázán na Gaia Maria, což nebyl právě člověk, k němuž by Drusa pojily těsné vztahy, ani někdo, koho by bezvýhradně ctil. Za pokrevního příbuzného to v žádném případě nebyla rovnocenná náhrada. Znamenalo to také, že si na rodinné půdě neměl Drusus s kým promluvit; z bratra Mamerka se sice stal přítel, jenomže politicky stále ještě tíhl ke Catulovi Caesarovi a k Hovňouskovi. O

choulostivém tématu zrovnoprávnění pro celou Itálii se před ním až dosud ani nezmínil – a neměl to ani do budoucna v úmyslu. A Cato Salonianus byl mrtev. Po smrti Livie Drusy Catona trochu vzpružil náročný úřad prétora, v němž měl na starosti soudní procesy pro vraždy a zpronevěry a dále jednání ve věci lichvy a podvodů; jakmile však vření v Hispániích přimělo začátkem tohoto roku senát vyslat do Zaalpské Galie zvláštního správce, chopil se Cato Salonianus dychtivě této příležitosti, aby si zajistil další životní náplň. Spěchal pryč z Říma, starost o děti přenechal své tchyni Cornelii Scipionis a svému švagrovi Drusovi. A pak přišla zpráva, že Cato Salonianus spadl s koně a způsobil si poranění hlavy, které zprvu nepovažoval za nic vážného. Poté se však dostavily epileptické záchvaty, ochrnutí, bezvědomí a nato konec. Drusovi to připadalo, jako kdyby se před ním zavíraly všechny dveře. Vše, co mu po sestře zbylo, byly její děti.

Bylo proto jen pochopitelné, že po strýcově odchodu do vyhnanství napsal Drusus Quintovi Poppaediovi Silonovi a pozval ho na návštěvu do Říma. Zvláštní tribunály zřízené podle *lex Licinia Mucia* už nefungovaly a senát se mlčky shodl, že hromadné zapisování za římské občany při Antoniově a Flaccově censu bude zatím – až do dalšího sčítání občanů – prostě ignorováno. Nebyl tedy důvod, proč by se Silo nemohl do Říma vydat. A Drusus si zoufale potřeboval pohovořit o svém tribunátu s někým, komu by mohl důvěřovat.

Už tři a půl roku uplynulo od oné nezapomenutelné chvíle, kdy se naposledy setkali v Bovianu.

„Naživu zůstal jediný Caepio," řekl Drusus Silonovi, když spolu seděli v Drusově pracovně a čekali, až se začne podávat večeře, „a ten se i nadále odmítá stýkat s těmi dětmi, které jsou zákonitě jeho. O těch dalších dvou, které jsou rodem Porcii Catones Saloniani, není třeba říct nic víc, než že jsou to prostě sirotci. Na matku se naštěstí nepamatují vůbec, a ta menší z nich, Porcia, má na otce jen matné vzpomínky. A v tom hrozivém rozbouřeném moři, které si s nimi tak pohazuje, je pro ně jedinou kotvou moje matka. Cato Salonianus samozřejmě neměl, co by jim odkázal. Jen ty své pozemky v Tusculu a stateček v Lukánii. Posta se, aby chlapec měl dostatečné prostředky pro vstup do senátu, až nadejde jeho čas, a aby děvče mělo odpovídající věno. Mám dojem, že Lucius Domitius Ahenobarbus, který se oženil s tetou té dívenky – sestrou Catona Saloniana – velice vážně počítá s mou malou Porcií jako s nevěstou pro svého vlastního syna, Lucia. Svou závěť jsem už napsal. A postaral jsem se také o to, aby byla sepsána i Caepionova závěť. Ať se mu to líbí nebo ne, Quinte Poppaedie, vydědit je nesmí. A nemůže je ošidit ani žádným jiným způsobem, krom toho, že je odmítá vůbec vidět, mrcha jedna!"

„Chudáčci malí," řekl Silo, jenž byl sám otcem. „Tomu malému Catonovi nezbylo nic, ani vzpomínka na tátu a mámu."

Drusus se malinko pousmál. „Och, to ti je podivínek! Vyzáblý jak tyčka, má strašně dlouhý krk a ten nejzobákovitější nos, jaký jsem kdy na tak malém klukovi viděl. Ze všeho na světě mi nejvíc připomíná oškubaného supa. A ať dělám, co dělám, rád ho mít nedokážu. Nejsou mu ještě ani dva roky, ale batolí se po domě sem tam, hlavu předkloněnou, a ten nos – anebo aspoň špičku nosu! – pořád namířený na zem. A řve. On totiž nepláče. Jen vřeští. Nic nedokáže říct normálním hlasem. Pořád vříská. A sekýruje bez milosti kdekoho. Jak ho zdálky zahlédnu – i když je mi ho moc líto – tak prchám!"

„A co ta holčina, co nás tenkrát špehovala – ta Servilia?"

„Nu, ta je náramně zticha, uzavřená do sebe, velice poslušná. Ale té nevěř, Quinte Poppaedie, ať se děje, co se děje. Ta je další z onoho rodu, kterou nemám příliš v lásce," řekl Drusus trochu zarmouceně.

Silo po něm blýskl žlutavýma očima. „A máš ty někoho vůbec rád?"

„Svého synka, Drusa Nerona. Hrozně milý hošík je to. Vlastně už ani ne hošík. Je mu osm. Naneštěstí není zdaleka tak bystrý, jak je milý. Pokoušel jsem se své manželce vysvětlit, že není příliš prozřetelné adoptovat nemluvně, ale ona tenkrát strašně toužila právě po miminu, a tím to končilo. A mám velice rád mladého Caepiona, třebaže nedokážu uvěřit, že by to skutečně mohl být Caepionův syn. Je to celý Cato Salonianus a dost je podobný i tomu malému Catonovi. Lilia je docela milé děvče. A stejně tak i Porcia. I když se v holkách moc nevyznám, to přiznávám."

„Nevěš nad tím hlavu, Marku Livie!" smál se mu Silo. „Jednoho krásného dne z nich ze všech budou dospělí mužští a ženské a člověk je pak může podle zásluh odměňovat nebo na ně zanevřít. Proč jsi mi je vlastně ještě všechny neukázal? Přiznám se, že jsem zejména zvědavý na toho oškubaného supíka a na tu malou špiónku. Je to ošklivé, ale nejzajímavější ze všeho jsou vždycky ta nedochůdčata."

Zbytek dne zabraly společenské styky, takže teprve nazítří se mohli Drusus se Silonem posadit a probrat situaci v Itálii.

„Mám v úmyslu kandidovat ve volbách začátkem listopadu na úřad tribuna lidu, Quinte Poppaedie," řekl Drusus.

Silo zamrkal, u Marse to bylo cosi nezvyklého. „Poté, co už jsi byl édilem?" otázal se. „Zraješ už přece na prétora."

„Mohl bych se ucházet o prétorství už teď," řekl rozvážně Drusus.

„Tak proč tedy? *Tribun lidu?* Nemáš ty náhodou v úmyslu pokusit se udělit římské občanství všem v Itálii?"

„Přesně to mám v úmyslu. Čekal jsem trpělivě, Quinte Poppaedie – bohové jsou mi svědky, že jsem vyčkával se vší trpělivostí! Jestli k tomu je někdy správný čas, pak je to právě teď, dokud mají všichni ještě v čerstvé paměti *lex Licinia Mucia. A* uveď mi někoho v senátě, odpovídajícího věkem, kdo by jako tribun lidu mohl mít takovou *auctoritas* a *dignitas*, jakou budu vybaven já! Deset dlouhých let už sedím v senátě, skoro dvě desítky let už jsem pater familias své rodiny, má pověst je bez poskvrny a jediné, nač u mne může někdo poukázat, je mé odvěké přesvědčení, že všem mužům v Itálii je třeba dát rovnoprávné postavení. Byl jsem už plebejským édilem a uspořádal jsem velkolepé hry. Vlastním nesmírný majetek a mám celý zástup klientů, jsem znám a ctěn po celém Římě. Takže když se budu ucházet namísto o prétorství o úřad tribuna lidu, každý pochopí, že mě k tomu asi vedou závažné důvody. Proslul jsem jako advokát, mám pověst vynikajícího řečníka. A přesto můj hlas nebylo v senátě po celých deset let slyšet – okamžik, kdy promluvím, teprve nadejde. Pouhá zmínka o mně stačí přivést celé davy k soudu, kde se účastním jednání. Fakticky, Quinte Poppaedie, jakmile oznámím svou kandidaturu na tribuna lidu, kdekdo si okamžitě uvědomí, že pro to asi existují velice pádné a velice přesvědčivé argumenty."

„Způsobí to senzaci, to je jistá věc," nadul Silo tváře. „Ale stejně si nemyslím, že bys měl naději uspět. Podle mého bys svého času využil moudřeji, kdyby ses teď stal prétorem a za dva roky pak konsulem."

„Jestli nemám naději odněkud uspět," řekl Drusus pevně, „pak je to z konsulského křesla. Takovýhle zákon musí pocházet přímo ze shromáždění plebejů a musí být navržen tribunem lidu. Kdybych se ho pokusil prosadit jako konsul, byl by okamžitě vetován. Ale pokud budu já tribunem, dokážu ovlivnit své ostatní kolegy tribuny

způsobem, jakým by se to nemohlo podařit ani konsulovi. A proti konsulovi budu mít jako zbraň právo veta. Pokud se to ukáže nutné, budu mít možnost chtít něco za něco, uplatněním nebo neuplatněním veta. Gaius Gracchus samolibě tvrdil, že dokázal úřadu tribuna lidu využít přímo brilantním způsobem. Ale tobě, Quinte Poppaedie, se mohu svěřit: *mne* v tomto směru nepředstihne nikdo! Mám správná léta, mám potřebné znalosti, mám klienty i vliv. A mám také zpracovaný legislativní program, který míří mnohem dál než k pouhému udělení občanství celé Itálii. Mám v úmyslu od základů přebudovat římský politický život.“

„Nechť tě vede a ochrání sám velký světlonoš Had, Marku Livie, víc ti k tomu říct nedokážu.“

Drusus se k němu naklonil blíž, z upřeného pohledu i z celého jeho výrazu bylo zjevné, že si naprosto věří a že si je jist i tím, co říká. „Quinte Poppaedie, nadešel čas. Nemohu dopustit, aby mezi Římem a Itálii vypukla válka, a mám vážné podezření, že ty a tví přátelé se na válku chystáte. Vytáhnete-li do boje, prohrajete. A prohraje i Řím, třebaže jsem přesvědčen, že ve válce samé zvítězí. Řím ještě nebyl poražen v žádné válce, příteli. V bitvě, to ano. A zpočátku by si možná Itálie v takové válce mohla vést lépe, než si kdokoli v Římě kromě mne dovede představit. Ale nakonec zvítězí Řím! Protože Řím vítězí vždy. Jenomže – jak bezcenné to bude vítězství! Už jen hospodářské důsledky budou otřesné. To staré pořekadlo přece znáš stejně dobře jako já – neveď nikdy válku na vlastním území – ať si tu škodu na svých pozemcích nese někdo jiný.“

Napřáhl ruku přes stůl a chopil Silona za paži. „Dovol, ať to mohu udělat po svém, Quinte Poppaedie, velice tě prosím! Pokojnou cestou, logickou cestou, jediným způsobem, který zaručí, že se to natrvalo podaří.“

Silo bez sebemenších rozpaků přikývl, v očích ani stín pochybností. „Můj milý Marku Livie, z celého srdce tě v tom podporuji! Udělej to! Že nevěřím v úspěch toho všeho, je docela jiná záležitost. Pokud se o něco takového nepokusí muž tvé váhy, jak si může Itálie ověřit přesnou míru římského odporu vůči všeobecnému zrovnoprávnění? Když se teď ohlédnu nazpět, souhlasím s tebou, že manipulace se soupisy při sčítání občanů byla hloupost. Nemyslím ostatně, že by se byl kdokoli z nás skutečně domníval, že se něco vyřeší – nebo že by právě v tomhle bylo skutečné řešení. Byl to spíš způsob, jak dát senátu a lidu římskému najevo, jak silná tahle potřeba pro nás Italiky je. Ovšem – byl to pro nás krok zpět. I pro vás to byl krok zpátky. V čemkoli ti budeme moci přispět na pomoc, všechno Itálie udělá. Máš na to mé slovo.“

„Škoda že namísto toho není celá Itálie mým klientem,“ zalitoval Drusus a zasmál se. „Jakmile totiž docílím toho, že každý Italik dostane hlasovací právo – a pokud by se všichni Italici považovali za mé klienty – hlasovali by podle mého přání. A já bych mohl bez problémů vnutit Římu svou vůli.“

„To bys samozřejmě mohl, Marku Livie,“ řekl Silo. „Vždyť v takovém případě by se skutečně celá Itálie cítila být tvým klientem.“

Drusus našpulil rty, snažil se utajit jásot, který se mu rozléhal nitrem. „Teoreticky snad ano. V praxi se to ovšem vynutit nedá.“

„Dá, a snadno!“ vybuchl Silo. „Chce to jedinou věc, abychom si – já a Gaius Papius Mutilus a ostatní italští vůdcové – vyžádali od každého Italika přísahu. A to v tom smyslu, že pokud se tobě podaří dosáhnout všeobecného zrovnoprávnění, bude to tvůj člověk se vším všudy, až do smrti.“

Drusus zůstal na Silona koukat s otevřenými ústy. „Přísahu? A budou ochotni ji složit?“

„Budou, pokud se přísaha nebude vztahovat i na jejich potomky anebo na tvé potomky," potvrdil Silo.

„Zahrnovat potomky není třeba," říkal zvolna Drusus. „Nepotřebuji nic než čas a mohutnou podporu. Po mně už nebude třeba dělat nic, vše bude hotovo." Celá Itálie v jeho klientele! Sen každého římského aristokrata, co jich jen kdy žilo – mít tolik klientů, aby se z nich daly postavit celé armády. Pokud by měl ve své klientele celou Itálii, nebylo by už nic nemožné.

„Přísahu zařídíme co nejdřív, Marku Livie," řekl rázně Silo. „Máš plné právo žádat, aby se všichni Italikové stali tvými klienty. Protože zrovnoprávnění by opravdu mělo být teprve počátkem." Silo se zasmál, vysokým a trochu drsným hlasem. „To bude triumf! Vidět, jak se někdo stává prvním mužem Říma – ne, prvním mužem Itálie! – díky přízni těch, kteří až doposud neměli do římských záležitostí vůbec právo mluvit." Šetrně vymanil paži z Drusova stisku. „A teď mi pověz, jak to hodláš provést."

Ale Drusus nedokázal sebrat myšlenky a soustředit se; ta představa byla až příliš velkolepá, až příliš ohromující. Celá Itálie jako jeho klientela!

* * *

Jak to provést? *Jak?* Ze všech významných členů senátu se za něho postaví toliko Gaius Marius, a Drusus věděl, že Mariova podpora sama o sobě nepostačí. Potřeboval si získat Crassa Oratora, Scaevolu, Antonia Oratora a prvního senátora Scaura. Jak se volby tribunů víc a víc blížily, zmocňovalo se Drusa téměř zoufalství; stále čekal na příhodný okamžik, jenže ten jako by neměl nikdy nastat. Jeho záměr kandidovat na úřad tribuna lidu zůstával tajemstvím, které zatím znali pouze Silo a Marius, ovšem ti mocní, které si vyhlédl jako opory, mu trvale unikali.

A pak jednou časně zrána koncem října Drusus náhodně narazil na skupinku senátorů poblíž kruhového Comitia; stáli tam pospolu první senátor Scaurus, Crassus Orator, Scaevola, Antonius Orator a Ahenobarbus, pontifex maximus; bylo zjevné, že hovoří o ztrátě, jakou znamenal odchod Publia Rutilia Rufa.

„Pojď mezi nás, Marku Livie," pravil Scaurus a poodstoupil, aby v kroužku uprázdnil další místo. „Mluvili jsme právě o tom, jak vymanit soudy z rukou jezdeckého stavu. Rozsudek nad Publiem Rutiliem byl přece naprosto zločinný. Jezdci tím pozbyli právo řídit jakýkoli z římských soudů!"

„V tom s vámi souhlasím," řekl Drusus a stanul mezi nimi. Pohlédl na Scaevolu. „Ve skutečnosti samozřejmě chtěli tvou hlavu, nikoli hlavu Publia Rutilia."

„Proč ale v tom případě nešli po mně?" otázal se Scaevola, jenž byl tou událostí stále ještě otřesen.

„Máš příliš mnoho přátel, Quinte Mucie."

„A Publius Rutilius jich má příliš málo. To je hanebné. Říkám vám, že si nemůžeme dovolit Publia Rutilia jen tak oželet! Byl naprosto svůj, odjakživa a vždycky, a to je vzácná povaha," řekl Scaurus rozzlobeně.

„Já si ale nemyslím," začal Drusus velice opatrně, „že by se nám někdy mohlo podařit získat od jezdců soudy plně nazpět. Jestliže na tabulích nevytrval zákon Caepiona konsula – a on nevytrval – pak nevidím, jak by se to mohlo podařit jakémukoli jinému zákonu navracejícímu soudy do pravomoci senátu. Řídit soudy si prostě jezdecký stav už zvykl, dělá to přes třicet let. A nejen to, jezdci se v tomto směru cítí nenapadnutelní. Zákon Gaia Graccha totiž neuvádí výslovně, že by porota složená z

jezdců byla postižitelná v případě, že vezme nějaký úplatek. Ovšem jezdci trvají na výkladu, že *lex Sempronia* říká, že nemohou být stíháni za braní úplatků, pokud vykonávají funkci porotců."

Crassus Orator na Drusa upřel znepokojený pohled. „Marku Livie, ty jsi zdaleka nejlepší muž v prétorském věku!" zvolal. „Pokud tohle říkáš ty, jakou naději vůbec senát tedy má?"

„Neřekl jsem, že by se měl senát vzdát všech nadějí, Lucie Licinie," řekl Drusus. „Řekl jsem jen, že jezdci se postaví proti tomu, aby jim byly soudy odebrány. Co když je ale vmanévrujeme do situace, kdy nebudou mít na vybranou nic jiného, než podělit se o soudy se senátem? Plutokrati dosud Římem nevládnou, a dobře to vědí. Takže proč bychom neměli právě semhle nasadit ostří klínu? Proč by někdo nemohl navrhnout nový zákon, jímž by byla stanovena správa soudů, včetně zásady rovného zastoupení senátu a jezdeckého stavu?"

Scaevola se nadýchl. „Ostří klínu! Pro jezdce asi bude dost obtížné najít přesvědčivé důvody pro to, aby tohle odmítli – jim to bude připadat od senátu jako olivová větev. Co by mohlo být spravedlivější než stejným dílem rozdělená práva? Takže senát naprosto nelze obvinit, že se pokouší sebrat jezdeckému stavu soudní pravomoce, čí snad ano?"

„Chachá!" řekl Crassus Orator a široce se usmál. „My v senátě jednotu udržíme, Quinte Mucie. Ale jak my senátoři dobře víme, v porotě zasedá vždycky pár jezdců, kteří mají ctižádost dostat se do Hostiliovy Kurie. Pokud je celá porota složena z jezdců, nemusí se na ně nikdo ohlížet. Ale pokud tam bude jezdců jen polovina, mohou právě oni ty vážky podstatně vychýlit. To je velice chytré, Marku Livie!"

„Můžeme argumentovat tím, že jako senátoři jsme vybaveni takovými právními znalostmi, že naše přítomnost bude pro soudy znamenat obohacení o cenné zkušenosti. A že jsme, koneckonců, nad soudy vykonávali pravomoc bezmála čtyři století! V naší moderní době, můžeme prohlásit, takováto výlučnost samozřejmě už nemá místo. Ale na druhé straně, můžeme uvést, by neměl být senát z výkonu soudní moci ani vylučován." Ahenobarbovi, nejvyššímu pontifiku, se tento důvod zdál dostatečně rozumný; obměkčil se už trochu díky svým zkušenostem soudce v Albě Fucentii za dnů uplatňování *lex Licinia Mucia*, třebaže Crassus Orator na něm právě v této době objevoval ty nejhorší stránky jeho povahy. Přesto zde dnes stáli spolu, sjednoceni v zájmu své třídy a jejích výsad.

„To je dobrá úvaha," řekl rozzářený Antonius Orator.

„I já souhlasím," řekl Scaurus. Otočil se teď tváří k Drusovi. „Hodláš toho dosáhnout jako prétor, Marku Livie? Anebo chceš, aby to prosadil někdo jiný?"

„Docílím toho sám, první senátore, ale ne jako prétor," řekl Drusus. „Mám v úmyslu ucházet se o úřad tribuna lidu."

Celý kroužek zatajil překvapením dech, shlukli se kolem Drusa, aby mu všichni dobře viděli do tváře.

„V tvém věku?" otázal se Scaurus.

„Můj věk znamená jasnou výhodu," odpověděl nevzrušeně Drusus. „Třebaže jsem dosti starý na to, abych se mohl stát prétorem, budu se ucházet o úřad tribuna lidu. Nikdo mi nebude moci předhazovat přílišné mládí, horkokrevnost, sklony vlichocovat se davům ani žádnou jinou takovou nectnost běžnou u lidí, kteří kandidují na tribuny lidu."

„A proč se tedy vůbec chceš stát tribunem lidu?" otázal se trochu podezřívavě Crassus Orator.

„Mám pár zákonů, které bych rád prosadil," řekl Drusus a stále působil dojmem naprostého klidu a vyrovnané mysli.

„Zákony můžeš navrhovat i jako prétor," řekl Scaurus.

„Ano, ale ne tak jednoduše a s takovou odezvou, jakou má zaručenu tribun lidu. V průběhu existence naší republiky se tvorba zákonů přesunula do působnosti tribunů lidu. A plebejskému shromáždění se jeho role zákonodárce velice zamlouvá. Proč tedy něco měnit na tomto *statu quo,* první senátore?" otázal se Drusus.

„Nosíš v hlavě zřejmě i jiné zákony," řekl Scaevola tiše.

„To jistě, Quinte Mucie."

„Uveď pro naši představu, jaké zákony tedy hodláš předložit."

„Chci zvětšit počet členů senátu na dvojnásobek," řekl Drusus.

A zase téměř nedýchali; všichni jako by se kromě toho napjali i fyzicky.

„Marku Livie, začínáš hovořit podobně jako Gaius Gracchus," řekl Scaevola ostražitě.

„Je mi jasné, že ti to tak může připadat, Quinte Mucie. Faktem však zůstává, že chci posílit vliv senátu na řízení věcí v Římě, a nechci proto být nijak úzkoprsý, pokud jde o využití myšlenek Gaia Graccha, jestliže vyhovují mým cílům."

„Ale jak by mohl příliv dalších jezdců prospět posílení vlivu senátu?" otázal se Crassus Orator.

„Takového něco navrhoval už Gaius Gracchus, to je pravda," řekl Drusus. „Já mám ovšem trochu jiný záměr. Předně se mi nezdá, že by se dal vyvrátit fakt, že senát dnes už skutečně není dostatečně veliký. Na jeho zasedání se dostavuje příliš málo senátorů, často se stává, že nedáme dohromady ani quorum. Máme-li obsadit soudy, bude mezi námi dost takových, které ustavičné pověřování členstvím v porotách prostě zmůže. Musíš připustit, Lucie Licinie, že v dobách, kdy jsme plně obsazovali všechny soudy, dobrá polovina senátorů odmítala dát se do porot vysílat. Zatímco Gaius Gracchus zamýšlel zaplnit senát jezdci, já bych ho chtěl doplnit muži našeho senátorského stavu – a k tomu několika málo jezdci, abych je potěšil. Všichni z nás máme strýce či bratrance nebo i mladší bratry, kteří by se rádi do senátu dostali a mají i dostatečný majetek, aby se pro senát kvalifikovali, ale kteří se se tam zkrátka nedostanou jen proto, že je senát naplněn. Tyto muže bych tam chtěl vidět především, a to před kýmkoli z jezdců. A co je lepší cesta, jak z jistých jezdců, kteří zatím stojí vůči senátu v opozici, učinit jeho stoupence, než nadělat z nich senátory? Senátory vybírají censoři, a proti jejich rozhodnutím se stavět nelze." Odkašlal si. „Já vím, že v daném okamžiku censory nemáme, ale můžeme si tu dvojici zvolit příštího dubna, anebo v dubnu o rok později."

„Mně se ten nápad docela líbí," řekl Antonius Orator.

„A jaké další zákony hodláš navrhnout?" otázal se Ahenobarbus, pontifex maximus, přecházeje narážku na sebe a na Crassa Oratora, neboť podle práva by byli měli oni dva úřad censorů stále ještě vykonávat.

Drusus se však zatvářil neurčitě a řekl jen: „To zatím ještě nevím, Gnaee Domitie."

Pontifex maximus zabručel. „Podle mého to víš až moc dobře!"

Drusus se nevinně usmál. „Nu, možná, že nějakou představu mám, Gnaee Domitie, ale ne natolik přesnou, abych ji mohl jen tak nadhodit v takhle vznešené společnosti. Můžeš si být jist, že dostaneš příležitost, aby ses k nim mohl vyjádřit."

„Hmm," řekl jen Ahenobarbus, pontifex maximus, se skeptickým výrazem.

„Já bych jen rád věděl, Marku Livie, jak je to dlouho, co ses rozhodl, že se budeš ucházet o tribunát?" otázal se první senátor Scaurus. „Udivuje mě, proč – když už jsi

byl zvolen plebejským édilem – sis nikdy nevyžádal v senátě slovo? Tys asi svou první senátní řeč odkládal na nějakou ještě lepší příležitost, viď?“

Drusus otevřel doširoka zraky. „Marku Aemilie, jak můžeš něco takového říct? Jako édil se člověk nemá k čemu vyjadřovat!“

„Mhm,“ řekl i Scaurus a pak pokrčil rameny. „Máš mou podporu, Marku Livie. Mně se tvůj styl líbí.“

„I já tě budu podporovat,“ řekl Crassus Orator.

Také všichni ostatní shodně přislíbili Drusovi podporu.

*** * ***

Drusus zveřejnil svou kandidaturu na úřad tribuna lidu teprve ráno v den voleb, což by normálně byla naprostá pošetilost – ovšem v jeho případě to byl brilantní tah. Ušetřil si tak nutnost odpovídat v průběhu předvolební kampaně na nepříjemné otázky a vzbudil zdání, že teprve při pohledu na ubohost uchazečů o úřad tribuna pozvedl zděšeně paže k nebesům a impulzivně se za kandidáta přihlásil sám, aby trochu vylepšil úroveň voleb. Vůbec nejlepší jména, jaká se mezi kandidáty nacházela, byla Sestius, Saufeius a Minicius – žádný z nich nevynikal urozeností, natož aby to byl zářný příklad ctností. Drusus ohlásil svou účast ve volbách až poté, co tak už učinilo všech dvaadvacet ostatních uchazečů.

Byly to poklidné volby, účast voličů byla nevalná. Volit přišlo asi dva tisíce občanů, jen zlomek těch, kdo byli oprávněni hlasovat. Vzhledem k tomu, že do kruhového prostoru Comitia by se byl snadno vešel i dvojnásobek tohoto počtu, nebylo třeba přesunovat volbu na nějaké větší prostranství, jakým byl například Circus Flaminius. Poté, co jednotliví uchazeči všichni prohlásili svou kandidaturu, předseda odstupujícího kolegia tribunů lidu zahájil hlasování tím, že vyzval voliče, aby se rozestoupili podle svých tribuí. Vzhledem k tomu, že voličů přišlo tak málo, státní otroci, kteří drželi provazy dělící tribue jednu od druhé, vůbec nemuseli odesílat početnější tribue mimo Comitium, kde pro ně bylo rovněž pomocí provazů vymezeno další místo.

Jelikož šlo o volbu, všech pětatřicet tribuí hlasovalo zároveň, nikoli – jako tomu bylo při schvalování zákonů anebo při hlasování o rozsudku v soudním procesu – jedna po druhé. Koše, v nichž byly uloženy voskové hlasovací tabulky, stály na pódiu dočasně postaveném v kruhovém prostoru Comitia, těsně u roster, která zůstávala vyhrazena tribunům lidu končícím své funkční období, kandidátům a konsulskému dozoru.

Provizorní pódium obloukem sledovalo obvod nejdolejší řady sedaček a zcela je překrývalo. Ze dna mělkého amfiteátru příkře stoupalo pětatřicet uliček až tam, kde byly ve výši asi šesti stop rozestaveny koše, jednotlivé tribue od sebe navzájem dělily provazy jako díly nějakého velkého koláče, od spodní části amfiteátru až po nejhořejší protilehlou řadu sedaček. Každý z voličů prošel uličkou, do níž ústila jeho výseč, od jednoho z *custodů* obdržel voskovou tabulku, stanul, použil svůj *stylus*, aby na tabulku vepsal jméno kandidáta, pak vystoupil po prkenném můstku a vhodil tabulku do koše své tribue. Když takto splnil svou voličskou povinnost, obešel horem podél nejhořejší řady sedaček celé Comitium a podél roster – z jedné nebo z druhé strany – ho pak opustil. Ti, kteří v sobě nalezli tolik energie, aby se na volby oblékli do togy, a chtěli se při této příležitosti také ukázat, zpravidla neodcházeli, dokud nebylo hlasování u konce.

Postávali na dolní části Fora, bavili se, tu a tam si něco i snědli a nespouštěli oči z dění v Comitiu.

Po celý tento zdlouhavý ceremoniál stáli dosavadní tribunové lidu na rostrech vzadu a noví kandidáti v popředí, zatímco předseda dosavadního kolegia tribunů a dohlížející konsul seděli na lavici na samém okraji roster, s dokonalým výhledem na to, co probíhá dole pod nimi v amfiteátru, jenž teď plnil úlohu hlasovacího prostoru.

Některé z tribuí – zejména čtyři městské – byly zastoupeny až několika stovkami voličů, jiné byly naproti tomu daleko méně početné, někdy je reprezentoval pouhý tucet nebo dva tucty občanů, jak tomu bylo u vzdálenějších venkovských tribuí. Každá tribue však disponovala jen jedním jediným konečným hlasem, jenž vyjadřoval vůlí většiny jejích přítomných příslušníků; hlasům členů oněch vzdálenějších venkovských tribuí se tak dostávalo nepoměrně větší váhy.

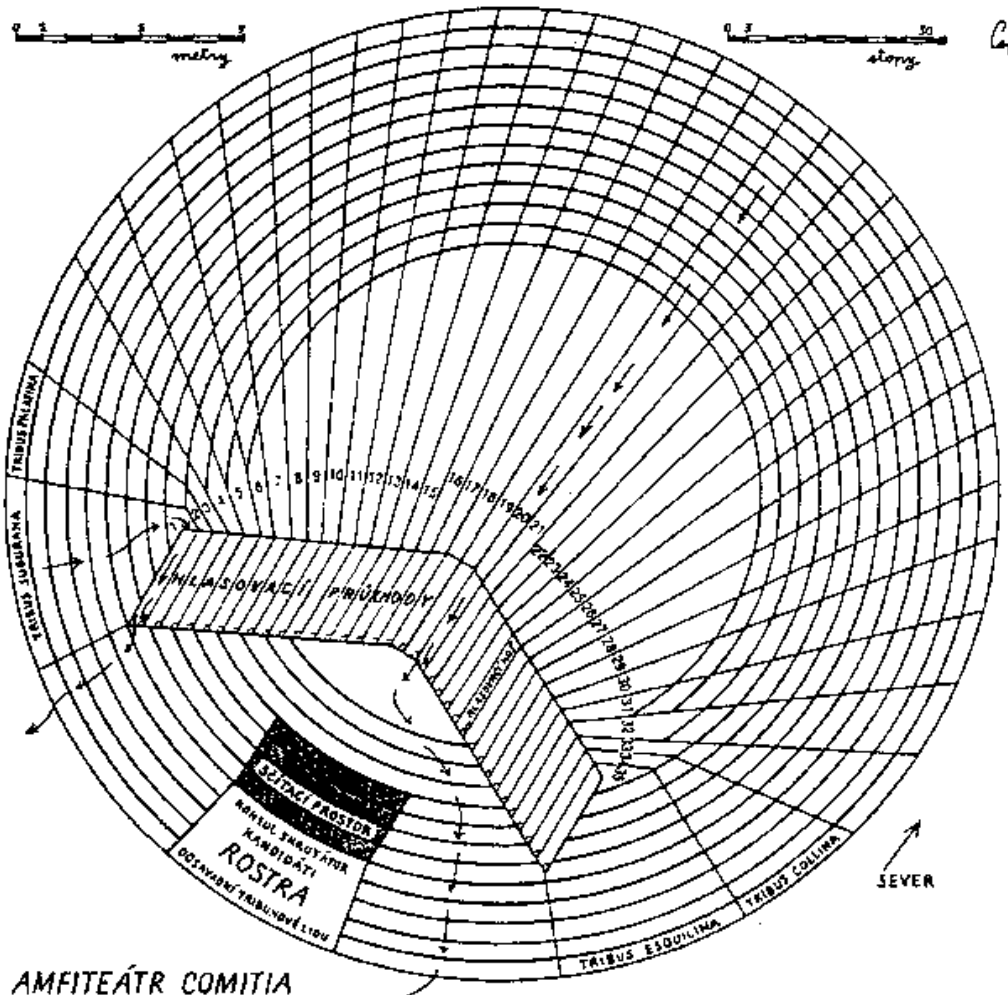
Do každého z košů se vešla jen asi stovka voskových tabulek. Odnášeli je, jakmile byly plné, a vzápětí na jejich místa stavěli čerstvé, prázdné. Dozírající konsul neustále sledoval sčítání hlasů; konalo se na velkém stole na nejhořejší řadě sedaček, právě pod ním; pětatřicet *custodů* a jejich pomocníků se u nich činilo, podle toho, jak to vyžadovaly počty jejich tribuí.

Když pak bylo všechno skončeno, asi dvě hodiny před západem slunce, přečetl dozírající konsul výsledky těm voličům, kteří postávali a čekali dole v amfiteátru, nyní už nečleněném provazy. Ověřil také správnost výsledků napsaných na velkém pergamenu přibitém zezadu na rostrech, kde si je mohli během následujících dnů přečíst všichni návštěvníci Fora.

Marcus Livius Drusus se stal novým předsedou kolegia tribunů lidu, neboť získal nejvíce hlasů – hlasovalo pro něho vlastně všech pětatřicet tribuí, což byl jev dosti neobvyklý. Zvoleni byli i Minicius, Sestius a Saufeius a také šest dalších, jejichž jména byla natolik neznámá a věhlas tak skoupý, že si je nikdo ani nevtiskl do paměti – což stejně nebylo třeba; neučinili pak ve svém úřadě, jejž měli nastoupit desátého prosincového dne, za celý následující rok naprosto nic. Drusus byl pochopitelně rád, že nebude mít žádné zdatné protivníky.

Kolegium tribunů lidu působilo v Porciově bazilice, v jejím přízemku, v bezprostředním sousedství budovy senátu. Jeho sídlo tvořil nijak neuzavřený prostor, jenž byl samý sloup, vybavený jen několika stolky a skládacími židličkami bez opěradel. Bazilika Porciova byla nejstarší z bazilik, postavena byla ještě dosti neohrabaně. Ve dnech, kdy se nemohla sejít komitia nebo kdy nebyla svolávána, tu tribunové lidu sedávali, aby vyslechli ty, kdo za nimi přicházeli se svými problémy, stížnostmi a návrhy.

Drusus vnímal, jak nesmírně už se těší na tuto novou činnost a na svou první řeč v senátě. Bylo nicméně jisté, že se proti němu zformuje opozice z vyšších římských magistrátů, neboť za mladšího konsula byl zvolen Philippus a prvním konsulem se stal Sextus Julius Caesar, prvý z Juliů, jenž po čtyřech stoletích usedl v konsulském křesle. Caepio získal úřad prétora, ovšem jako jeden z osmi prétorů namísto obvyklých šesti; v některých letech senát dospíval k názoru, že šest prétorů by nepostačovalo, a doporučoval proto volbu osmi. Tak tomu bylo i tohoto roku.

metry
stopy
TRIBUS PALATINA
TRIBUS SUBURANA
SEVER
TRIBUS COLLINA
TRIBUS ESQUILINA
SEDADLA PRO ČLENY RODU PATRICIJŮ
SEDADLA PRO ČLENY RODU PLEBEJŮ
SEDADLA PRO ČLENY RODU PŘÍSLUŠNÍKŮ
SEDADLA PRO ČLENY RODU KLIENTŮ
SEDADLA PRO ČLENY RODU OTROKŮ
SEDADLA PRO ČLENY RODU ŽEN
SEDADLA PRO ČLENY RODU DĚVČAT
SEDADLA PRO ČLENY RODU CHLAPCŮ
SEDADLA PRO ČLENY RODU STARŠÍCH
SEDADLA PRO ČLENY RODU MLADŠÍCH
SEDADLA PRO ČLENY RODU MUŽ

Drusus měl v úmyslu začít s návrhy nových zákonů jako prvý, ještě než se s něčím takovým vytasí někdo z jeho kolegů tribunů, když však bylo desátého dne prosince svoláno nové kolegium, vyrazil Minicius neomaleně, jakmile skončily úvodní obřady, a ječivým diskantem ohlásil, že svolává své prvé contio k projednání nového naléhavě potřebného zákona. V minulosti, sípěl Minicius, byly děti z manželství mezi římským občanem a partnerem bez občanství hodnoceny podle stavu svého otce. Ale to je přílišné usnadňování, skřehotal Minicius. Máme tak příliš mnoho bastardních Římanů! Aby byla zaplněna tato průrva v pevnosti římského občanství, křičel, ohlašuji návrh nového zákona zbavujícího římského občanství *všechny* děti ze smíšených manželství, i kdyby jeho římskou polovicí byl jejich otec.

Tento zákon, *lex Minicia de liberis*, znamenal pro Drusa nepříjemné překvapení, neboť byl v Comitiu pozdravován nadšenými souhlasnými výkřiky, což svědčilo o tom, že většina voličů v tribuích je stále ještě přesvědčena, že dosažení římského občanství je třeba překazit všem, kdož jsou považováni za méněcenné, jinými slovy zbytku lidstva.

Caepio samozřejmě návrh podpořil, byl by si však nicméně přál, aby takový zákon raději vůbec nebyl navržen; k jeho nejnovějším přátelům totiž náležel nový senátor, klient Ahenobarba, pontifika maxima, jenž tohoto muže (ještě jako censor) zapsal do seznamu senátorů. Tento nový Caepionův přítel, získal značné jmění – převážně na úkor svých krajanů v Hispánii – a nosil pozoruhodné jméno: Quintus Varius Severus Hybrida Sucronensis. Z pochopitelných důvodů byl radši, když se o něm hovořilo pouze jako o Quintovi Variovi; jméno *Severus* si získal spíše pro vrozenou krutost než pro nějakou důstojnost, na kterou věru neměl, *Hybrida* znamenalo, že jeden z jeho rodičů nebyl římským občanem, a *Sucronensis* zase poukazovalo na to, že se narodil a vyrostl ve městě Sucro, v Přední Hispánii. Quintus Varius, ač zdaleka ne Říman, ba cizejší v Římě než kdokoli z Italiků, byl přesto odhodlán stát se jedním z nejvýznamnějších mužů v Římě a netrpěl předsudky, pokud šlo o prostředky k dosažení tohoto poněkud nabubřelého cíle.

Od okamžiku, kdy se Varius seznámil s Caepionem, držel se ho jako klíště, dovedně mu lichotil, neúnavně mu prokazoval nejrůznější pozornosti a drobné úsluhy – a nevědomky Caepiona povyšoval obdobným způsobem, jakým kdysi Caepio nad sebe nadřazoval Drusa.

Ne všichni ostatní Caepionovi přátelé byli Quintem Variem nadšeni; to ovšem zdaleka neplatilo o Luciovi Marciovi Philippovi, neboť Varius byl vždy hotov vypomoci finančně vyčerpanému uchazeči o konsulský úřad nějakou tou půjčkou a lehko pak oželel její splacení. Quintus Caecilius Metellus Pius, zvaný Hovňousek, však Variem už od prvé chvíle opovrhoval.

„Quinte Servilie, jak jen dokážeš vedle sebe vystát tu ohavnou potvoru?“ slyšeli jednou Hovňouska zeptat se Caepiona bez jediného zadrhnutí. „Řeknu ti jedno, kdyby býval Varius v Římě v té době, kdy zemřel můj otec, byl bych tehdy asi snadno uvěřil lékaři Apollodórovi a vůbec bych byl nezapochyboval, kdo velkého Metella Numidika otrávil.“

A Ahenobarbovi, nejvyššímu pontifikovi, Hovňousek řekl: „Jak je jen možné, že zrovna tví nejpřednější klienti jsou takoví sračkové? Nu, co koukáš, je to tak! Od plebejských Serviliů z Augurova rodu až po tohohle výtečníka Varia máš ve své klientele hotovou sbírku všelijakých pasáků, vší a krys!“

Ahenobarbus se po tomto výpadu nevzmohl na jediné slovo, brada mu spadla, ústa zůstala pootevřena.

Všechny zraky ovšem nerozpoznaly takto zřetelně, kdo je Quintus Varius; naivnějším a lehkověrnějším připadal jako vskutku báječný chlap. Předně to byl velice pohledný muž – vysoký, urostlý, osmahlý, nikoli však až do černa, se zářivýma očima, příjemných rysů. Působil i hodnověrně, ovšem jen v přímém osobním styku. Na jeho řečnickém umění by se bylo dalo mnohé zlepšit, hispánský přízvuk by ho byl ovšem beztak trvale zrazoval, třebaže se na Caepionovu radu v tomto směru pilně zdokonaloval. A okolí se mezitím dohadovalo, co je to vlastně za člověka.

„Je to vzácný muž, je mimořádně rozumný," říkal Caepio.

„Je to kuplíř a parazit," řekl o něm Drusus.

„Nesmírně velkorysý, okouzlující člověk," tvrdil Philippus.

„Je kluzký jak plivanec," osopil se Hovňousek.

„Je to počestný klient," hlásal Ahenobarbus, pontifex maximus.

„Není to vůbec Říman," ušklíbl se první senátor Scaurus.

Takže tedy ten okouzlující, mimořádně rozumný a počestný Quintus Varius se v souvislosti s novým zákonem *lex Minicia de liberis* pochopitelně cítil značně nesvůj. Zákon zpochybňoval samu podstatu jeho občanství. Ke své smůle odhalil teprve nyní, jak zarytý dokáže Caepio být; nic z toho všeho, co mu Varius k Miniciově zákonu napovídal, nedokázalo Caepionem pohnout, aby jeho přijetí přestal podporovat.

„Ty si z něho vůbec nic nedělej, Quinte Varie," povídal mu Caepio. „Víš, on to vlastně není zákon, který by měl zpětnou platnost."

Drusus se nového zákona zalekl víc než kdokoli jiný, o tom nemohlo být pochyb, i když nikdo netušil, že právě jeho poplašil. Byla to neklamná známka, že veřejné mínění – alespoň v Římě – bylo stále ještě značně zaujato proti jakémukoli volnějšímu udělování římského občanství.

„Budu muset program své legislativy zreorganizovat," řekl Silonovi za jedné z jeho návštěv, těsně před koncem roku. „Všeobecné zrovnoprávnění budu muset odložit až na závěr svého tribunátu. Doufal jsem, že s ním budu moci začít, ale není to možné."

„S tímhle stejně nikdy neuspěješ, Marku Livie," vrtěl hlavou Silo. „Oni prostě nepřipustí, abys takový zákon prosadil."

„Uvidíš, že prosadím a že oni sami na něj nakonec kývnou," řekl Drusus odhodlaněji než kdy předtím.

„Nu, já ti mohu nabídnout alespoň malou útěchu," usmál se Silo už radostněji. „Hovořil jsem s ostatními italickými vůdci a všichni, až do posledního, prohlásili přesně totéž, co já – že pokud nám dokážeš vybojovat římské občanství, zasloužíš si plně, aby ses stal patronem veškerých takto zrovnoprávněných Italiků. Navrhli jsme už v tomto smyslu přísahu a budeme jí naše muže zavazovat od nynějška až do konce příštího léta. Možná tedy, že je docela dobře, že svůj tribunát nezahájíš hned zákonem o všeobecném zrovnoprávnění."

Drusus se začervenal, nechtělo se mu ani věřit. Nikoli armáda klientů – celé národy klientů!

Vrhl se do svého zákonodárného programu předložením návrhu opatření, jímž se pravomoc nad hlavními soudy rozdělila mezi senát a jezdecký stav, nato navrhl samostatný zákon k rozšíření senátu. Prvními posluchači jeho návrhů však nebyli plebejové na svém shromáždění; přednesl je v senátě a požádal, aby ho zasedání zplnomocnilo předložit je ke schválení plebejskému shromáždění, doprovozené již souhlasným usnesením senátu.

„Já nejsem žádný demagog," pravil ke ztichlým řadám senátorů v togách, shromážděných v Hostiliově Curii. „Ve mně tu dnes máte před sebou tribuna lidu, tak

jak v příštích časech budou vypadat – muže natolik zralého věkem a zkušenostmi, aby rozpoznal, že staré způsoby a zvyky jsou těmi nejlepšími – muže, jenž bude do posledního dechu hájit *auctoritas* senátu. Nic, co podniknu v komitiích, členy tohoto senátu nepřekvapí a nezaskočí, neboť já hodlám své návrhy předem předkládat nejprve zde, abych si k nim od vás mohl vyžádat pověření projednat je. Nebudu vás žádat o nic, co by vás nebylo hodno, a nebudu ani žádat nic, co by nebylo hodno mne. Neboť já jsem syn tribuna lidu, jenž chápal své povinnosti právě tak, jako je chápu já, jsem syn muže, jenž byl konsulem a pak i censorem, jsem synem muže, jenž potřel Skordisky v Makedonii tak důkladně, že mu byl přiznán triumf. Jsem potomkem Aemilia Paulla, Scipiona Africana, Livia Salinatora. Nosím velice starobylé jméno. A jsem víc než dostatečně starý na úřad, který nyní zastávám.

Zde, otcové senátoři, v této budově, v tomto shromaždišti starobylých a slavných jmen, leží prameny římského práva, římské vlády, římské státní správy. A právě zde, před tímto shromážděním a v této síni chci přednést svou první řeč, v naději, že u vás naleznu dostatek moudrosti a předvídavosti, abyste pochopili, že všechny návrhy, které budu předkládat, mají svou logiku, své důvody, svou nezbytnost."

Na závěr řeči mu senát zatleskal s vděčností, jakou byli schopni projevit toliko lidé, kteří byli očitými svědky událostí za Saturninova tribunátu. Před sebou měli zcela jiného tribuna lidu – především senátora, a teprve pak služebníka lidu.

Oba konsulové, kteří tou dobou končili svou funkci, byli poměrně liberální, pokud jde o jejich přesvědčení a ideály, ani končící prétoři nebyli předpojatí. Drusus proto získal od senátu mandát schvalující oba jeho zákony, a to jen s nepatrnou opozicí. A třebaže nastupující konsulové už nebyli zdaleka tak slibní, podpořili jeho záměry jak Sextus Caesar, tak i pozoruhodně zkrotlý Philippus; jenom Caepio je ve svém projevu odsoudil; jelikož však kdekdo znal Caepionův postoj k bývalému švagrovi, nikdo ho nebral vážně. Odpor předpokládal Drusus v plebejském shromáždění, kde měli velice silnou pozici jezdci, avšak ani tam se nesetkal s žádným významným nesouhlasem. Snad je to tím, říkal si, že jsem uvedl oba návrhy současně, na téže contio, a že jsem tak umožnil určité části jezdců postřehnout návnadu probleskující druhým ze zákonů. Možnost usednout v senátě, jež byla této skupině zatím odpírána pro příliš malý početní stav nejvyššího orgánu vlády, byla mocným pokušením. Kromě toho jim připadala zásada obsazování porot jedna ku jedné jako velice spravedlivá, jelikož lichým – jedenapadesátým – porotcem měl být někdo z jezdců, zatímco předsedou soudu by byl na oplátku senátor. Stavovské cti bylo učiněno zadost.

Největší úsilí zaměřil Drusus na docílení souladu mezi oběma hlavními stavy, senátorským a jezdeckým – na oba apeloval, aby navzájem spojily své síly. Avšak současně odsoudil politiku Gaia Sempronia Graccha, jejímž cílem bylo vrazit mezi tyto stavy umělý klín.

„Odloučit tyto dva stavy od sebe byl nápad Gaia Graccha a šlo přinejmenším o umělé dělení společnosti – neboť čím jiným je i dnes příslušník senátorské rodiny, jenž sám nenáleží k senátu, než jezdcem? Pokud při censu vykáže majetek odpovídající jezdeckému stavu, je zapsán jako jezdec. To proto, že v senátě je tou dobou už příliš mnoho členů jeho rodiny. Jak jezdci, tak i senátoři náleží do prvé třídy! Táž rodina může mít mnoho členů z obou stavů, ovšem zásluhou Gaia Graccha trpíme jejich umělým oddělováním. Jediný skutečný rozdíl mezi nimi dělají censoři. Jakmile muž vstoupí do senátu, nesmí se už zabývat jakýmkoli podnikáním s výjimkou obchodů s pozemky. A tak tomu bylo vždy," prohlásil Drusus v plebejském shromáždění, kam si ho přišla poslechnout i většina senátorů.

„Lidé jako Gaius Gracchus nebývají vždy obdivováni a k jejich činům mohou být i výhrady," pokračoval. „Já ale nevidím nic špatného na tom, sáhnu-li do jeho košíku nápadů a vyberu-li si z něho to, co je přes to všechno dodnes obdivuhodné a co si zaslouží ocenění! S návrhem rozšířit senát přišel jako prvý totiž právě Gaius Gracchus. Z jeho záměru však – vzhledem k tehdejší atmosféře (podílel se na ní i odpor mého otce) a také vzhledem k ostatním, méně přijatelným složkám Gracchova programu – nakonec nic nebylo. Rozhodl jsem se tuto myšlenku nyní vzkřísit – a tím nijak nepřestávám být synem svého otce! – neboť jsem poznal, jak užitečný a potřebný by takový zákon právě *dnes* mohl být! Řím roste. Narůstají i požadavky na veřejnou činnost kladené na každého muže. Ovšem ten rybník, z něhož naše politiky lovíme, se nezměnil, je to zatuchlá stojatá voda, bez občerstvujícího přítoku. Jak senát, tak i jezdecký stav tu vodu naléhavě potřebují osvěžit, naplnit ji novým životem. Má opatření mají v tomto napomoci oběma stranám, oběma odlišným druhům ryb v našem jezírku."

Zákony byly přijaty v polovině ledna nového roku, přes odpor Philippa jako mladšího konsula a Caepiona jako jednoho z prétorů působících ve městě Římě. A Drusus konečně mohl volněji vydechnout, jeho plán se dal do pohybu. Až do této chvíle si nikoho neodradil. Doufat, že tento stav potrvá i nadále, by bylo až příliš, ale přece jen to byl značně lepší začátek, než očekával.

* * *

Začátkem března promluvil v senátě na téma *ager publicus* s vědomím, že jeho maska záhy spadne a že někteří z krajních konzervativců brzy postřehnou, jak nebezpečný se jim stává tento potomek muže z jejich vlastních řad. Drusus však důvěřoval v prvního senátora Scaura, v Crassa Oratora a ve Scaevolu, které už přesvědčil o správnosti svého stanoviska. A jelikož uspěl u nich, pak má bezpochyby i naději, že získá pro svůj záměr celý senát.

Když povstal, aby promluvil, jistá změna v jeho vystupování a celém jeho postoji jako by všem zvěstovala, že se tentokrát chystá něco zcela mimořádného. Ještě nikdy ho nespatřili tak sebejistého, tak perfektně připraveného, v tak dokonalém odění a s tak vybranými způsoby.

„Přechováváme v našem středu cosi zlého," začal Drusus hovořit zprostředka síně, až od velkých bronzových vrat – když předtím požádal o jejich zavření. Odmlčel se, očima zvolna putoval od jedné skupiny senátorů k druhé, využívaje řečnického triku, který v každém z posluchačů vyvolá dojem, že mluvčí hovoří jen a jen k němu.

„My si takové zlo přímo pěstujeme. Veliké zlo. Zlo, které jsme na sebe sami přivolali! Zlo, které jsme dokonce sami stvořili! Domnívali jsme se přitom – jak už to tak bývá – že vytváříme cosi úžasného, dobrou a náležitou věc. A jelikož jsem si tohoto dobrého úmyslu vědom a jelikož k našim předkům chovám hlubokou úctu, nehodlám tu kritizovat ty, z jejichž popudu se ono zlo rodilo, a nechci ani vrhnout sebemenší stín na ty, kdo se v této vznešené budově scházívali k jednání.

A jak že se tato zlá věc uprostřed naší společnosti nazývá?" položil si Drusus řečnickou otázku a ponechal lomené obočí povytažené ještě poté, co ji vyřkl. „Jmenuje se *ager publicus,* otcové senátoři. Státní půda. Zlo v samém našem středu. Ano, v samé své podstatě je to vskutku cosi nedobrého! Odňali jsme nejlepší půdu našim italickým, sicilským a zámořským nepřátelům, přivlastnili jsme si ji a nazvali jsme ji římské *ager*

publicus. V přesvědčení, že tak rozmnožujeme společné bohatství Říma, že sklidíme z té nesmírné rozlohy úrodné půdy její výtěžky, že tím zvýšíme svůj blahobyt. Jenomže se tak nestalo, viďte? Namísto abychom zachovali konfiskovanou půdu v původních nevelkých parcelách, slučovali jsme je v obrovské celky a ty jsme pak pronajímali – jen abychom ulehčili práci našim úředníkům a uchránili Řím od řeckého byrokratizování. Tak přestal být náš *ager publicus* přitažlivý pro rolníky, kteří by ho byli měli obdělávat, vylekal je obrovitostí přídělů a vzal jim naději, že by je dokázali i nadále obhospodařovat, svými horentními nájmy. *Ager publicus* se tak stal doménou bohatých – těch, kdo si mohli dovolit platit nájemné a na pronajatých pozemcích provozovat takovou činnost, jakou diktuje už sám jejich rozměr. Tam, kde se dříve rodily plodiny, jimiž se Itálie živila, dokáží teď vypěstovat leda vlnu, do které se oblékáme. Tam, kde se kdysi rozkládala hustě osídlená a dobře obdělávaná krajina, jsou dnes obrovité, liduprázdné a často zcela zanedbané pustiny."

Tváře, na něž hleděl, se zachmuřovaly; srdce jako by v Drusovi zaklopýtalo a jen s námahou bušilo dál, cítil, jak se mu úží dech, jen s námahou zachovával zdání klidu, vyrovnaný a energický tón. Neozvala se však jediná hlasitá námitka. Ještě pořád se jim nedostal pod kůži. Musí tedy zarýt hlouběji, tvářit se, jako by tu proměnu jejich nálady nepostřehl.

„To ovšem, otcové senátoři, byl pouhý počátek všeho zlého. Tak věci viděl Tiberius Gracchus, když projížděl latifundiemi Etrurie a sledoval, jak práce, které konávali řádní mužové Itálie a Říma, se teď odbývají cizozemskými otrockými silami. A tak viděl věci i Gaius Gracchus, když se o deset let později chopil bratrova odkazu. Tak je vidím i já. Jenomže já nejsem Sempronius Gracchus. Já nepovažuji argumenty bratří Gracchů za natolik závažné, aby ospravedlnily tehdejší porušení mos maiorum, našich zvyků a tradic. Ve dnech bratří Gracchů bych se byl i já postavil na otcovu stranu."

Odmlčel se a znovu přelétl své posluchače očima planoucíma teď hlubokým zanícením. „Myslím to doslova, otcové senátoři! V době Tiberia Graccha, ve dnech Gaia Graccha bych se byl ztotožnil s otcovým stanoviskem. Byl v právu. Ovšem časy se změnily. Nastaly nové okolnosti, které ještě prohloubily zlo, jaké znamená *ager publicus.* Především chci uvést obtíže v naší provincii Asia – které započaly, když Gaius Gracchus prosadil zákon o pronajímání tamějších daní a poplatků soukromým společnostem. V Itálii jsou sice daně v pronájmu už velice dlouho, jenomže ty nebyly nikdy tak významné. Výsledkem toho, že jsme takto přesunuli naši senátní odpovědnost na kohosi jiného – a také výsledkem rostoucího podílu určitých frakcí v jezdeckém stavu na veřejné správě – bylo, že jsme se nedávno stali svědky neurvalého výpadu proti vzorně vedené správě provincie Asia – až jsme posléze v procesu s naším vynikajícím konsulárem Publiem Rutiliem Rufem dostali od těchto frakcí jasně najevo, že se my, členové římského senátu!, nesmíme ani opovážit vydat na pastvu na tyto jejich lučiny. Nu, pokusil jsem se takovémuto zastrašování čelit tím, že se jezdecký stav napříště bude podílet na řízení těchto soudů napůl se senátem, a vynahradil jsem tuto újmu jezdcům naopak rozšířením počtu členů senátu. Avšak zlo samo tu zůstává i nadále."

Řada tváří se teď rozjasnila; zmínkou o svém strýci, Publiovi Rutiliovi Rufovi, si je Drusus získal – stejně tak, všiml si, i označením správcovství Quinta Mucia Scaevoly v provincii Asia za vzorné.

„Navíc k němu přistoupil, otcové senátoři, zlořád další. Kdo z vás asi uhádne, o který zlořád jde? Troufl bych si říci, že takových nebude mnoho. Mám na mysli problém, který přivedl na svět Gaius Marius – třebaže ani v nejmenším nepodezřívám

tohoto vynikajícího šestinásobného konsulára, že by jednal u vědomí, co vlastně způsobuje. Právě v tomhle je ta potíž! V době, kdy se zlo rodí, zpravidla ještě vůbec o nic špatného nejde! Nešťastný je zpravidla až důsledek všech těch změn, potřeb, měnících se poměrů v naší státní správě a v našich armádách. Nám totiž začali chybět vojáci. A proč nám začali chybět vojáci? Mezi mnoha příčinami je i jedna, kterou nelze od existence státních pozemků, od *ager publicus*, nijak oddělit. Mám na mysli to, že vytváření státní půdy znamenalo současně i vyhánění malých rolníků z jejich usedlostí, takže přestali plodit syny a nemohli už nadále být zdrojem vojáků pro armádu. Hodnotíme-li tyto věci z dnešního hlediska, učinil Gaius Marius samozřejmě jedinou věc, kterou mohl udělat. Naverboval do armády *capite censi*. Nadělal vojáky z nemajetných Římanů, kteří neměli na to, aby si koupili výzbroj a výstroj, nepocházeli z rodin držitelů půdy – neměli zkrátka druhý sestercius, aby jím mohli o ten svůj první a jediný zacinkat."

Přitlumil hlas; všechny krky se natahovaly kupředu, všechny uši byly nastraženy.

„Žold v armádě je malý. Kořist z porážky Germánů byla žalostná. Gaius Marius a ti, kdo přišli po něm, včetně jeho legátů, naučili *capite censi* jak bojovat, naučili je rozeznávat jílec meče od jeho špičky, dali jim okusit pocitu vlastní ceny, důstojnosti římského muže. A já v tomto směru plně souhlasím s Gaiem Mariem! Tyto lidi nelze jen tak vrhnout zpět do ubohých městských uliček, do zbědovaných venkovských chatrčí! Pokud bychom něco takového udělali, přivedli bychom na svět toliko další zlo, totiž masu mužů dobře vycvičených, ale s prázdnými měšci, s nadbytkem času a s narůstajícím pocitem křivdy plynoucím z postoje naší třídy k nim. Gaius Marius na to našel odpověď, ještě když v Africe bojoval s králem Jugurthou: usídlit nemajetné veterány této války na státní půdě v *cizině*. Uskutečněním byl pověřen loňský prétor Gaius Julius Caesar, jenž se tohoto dlouholetého úkolu zhostil chvályhodným způsobem na ostrovech v africké Malé Syrtě. Jsem toho názoru – a snažně vás prosím, vážení členové tohoto sboru, abyste vzali na vědomí, že to říkám v zájmu společné budoucnosti nás všech – že Gaius Marius měl v tomhle naprostou pravdu a že bychom měli pokračovat v osídlování naší státní půdy v cizině těmito veterány z *capite censi.*"

Drusus se celou tu dobu nepohnul z místa, kde svou řeč začal. Neopustil je ani teď. Některé tváře se při zmínce o Gaiovi Mariovi opět zasmušily, Marius sám však dál setrvával v popředí skupiny konsulárů, s veškerou důstojností a s netečným výrazem v tváři. Na středním stupni naproti Mariovu místu uprostřed síně seděl exprétor Lucius Cornelius Sulla, jenž se právě vrátil z Kilikie, kde byl správcem, a s velkým zájmem naslouchal tomu, o čem Drusus hovoří.

„To vše ovšem nijak neřeší ono nejpalčivější a nejnaléhavější zlo, které nás v současnosti tíží – *ager publicus* v Itálii a na Sicílii. Je naléhavě třeba něco s ním provést! Neboť dokud bude tento zlořád lpět na našich rukou, otcové senátoři, potud bude nahlodávat naši morálku, naši mravnost, náš pocit náležitosti, sám mos maiorum. V současné době je italský *ager publicus* ve vlastnictví těch z nás a těch jezdců, kdo své zájmy spojili s pastvinářstvím na latifundiích. Sicilský *ager publicus* náleží určitým obilnářským velkostatkářům, kteří však povětšině sídlí zde v Římě a ponechávají podnikání na Sicílii na starosti svým dozorcům a otrokům. Ustálený stav, říkáte si? Dobře uvažujte! Od doby, kdy Tiberius a Gaius Sempronius Gracchus s tou myšlenkou přišli, vězí nám všem onen italský a sicilský *ager publicus* v mysli a čeká, koho napadne ho rozparcelovat a použít ho k tomu či onomu účelu. A nakolik čestní budou v příštích letech naši vojevůdci? Spokojí se, jako Gaius Marius, s tím, že budou své veterány usazovat na naší státní půdě v cizině – anebo začnou slibovat vysloužilým

vojákům půdu italskou? Nakolik budou čestní tribunové lidu v příštích letech? A není tu riziko, že povstane nějaký další Saturninus a ošálí chudinu příslibem přídělu půdy v Etrurii, v Kampánii, v Umbrii, na Sicílii? Nakolik budou v příštích letech čestní plutokraté? Je tak úplně vyloučeno, že výměry přídělů veřejné půdy se budou dál zvětšovat a že nakonec dva nebo tri muži budou vlastnit polovinu Itálie, polovinu Sicílie? Neboť kde je smysl, když říkáme, že *ager publicus* je vlastnictvím státu, když ho stát pronajímá a když muži, kteří stát řídí, si mohou zařídit takové zákony, že si s touto půdou budou dělat, co chtějí?“

Drusus se zhluboka nadýchl, rozkročil se a dospíval k závěru své řeči.

„*Zbavme se vší téhle půdy*, říkám vám! Vyhlaďme tu takzvanou veřejnou půdu v Itálii a na Sicílii zcela ze světa! Seberme tady na místě a hned odvahu k tomu, co stejně jednou budeme muset udělat – rozdělme veškerou naši státní půdu a darujme ji chudým, těm, kteří si ji zasluhují, vojenským vysloužilcům, každému a všem, kdo o to požádají! Začněme těmi nejbohatšími a nejurozenějšími tady mezi námi – dejme každému, kdo tu dnes sedí, jeho nepatrných deset jiter! Některým z nás tady nebudou stát ani za odplivnutí. Ale pro jiné budou mít větší cenu než všechno, co zatím vlastní. Říkám vám, zbavme se jí! Rozdejme ji do posledního kousíčku! Neponechme nic nějakým zákeřným darebákům v budoucnosti, kteří by této půdy mohli využít k tomu, aby zničili nás, naši třídu, náš majetek. Neponechme jim pranic, s čím by mohli manipulovat, nic než *caelum aut caenum*, nebesa a bláto! Zapřísáhl jsem se, otcové senátoři, že se o to zasadím, a já toho docílím! Neponechám jim z římské veřejné půdy nic než bláto někde v neúrodných bažinách! Ne proto, že bych měl takovou starost o nuzné a potřebné. Ne proto, že by mi tak ležel na srdci osud veteránů z našich *capite censi!* Ne proto, že bych něco zazlíval vám z tohoto sboru nebo pastvinářským velmožům z řad jezdců, kdo jste si tuto půdu pronajali! Zapřisáhl jsem se proto – a to je můj jediný důvod! – že státní půda Říma představuje zárodek budoucí katastrofy, neboť leží všem až příliš na očích, vojevůdcům jako zajištění důchodu pro jejich jednotky, demagogickým tribunům lidu jako poukázky na titul Prvního muže Říma, může třeba padnout do oka dvěma nebo třem plutokratům jako cesta k ovládnutí celé Itálie nebo Sicílie!“

Senát ho vyslechl a měl o čem přemýšlet – alespoň toho Drusus dosáhl; Philippus neřekl nic, a když požádal o slovo Caepio, Sextus Caesar mu ho nedal a odbyl ho poznámkou, že toho dnes už bylo řečeno dost a že se senát sejde k zasedání opět nazítří.

„Vedl sis dobře, Marku Livie,“ řekl mu Marius, když ho na odchodu míjel. „Pokračuj dál v tomto duchu a můžeš se stát prvním tribunem lidu v dějinách, který získá většinu v senátě.“

Avšak k Drusovu nemalému překvapení – vždyť toho člověka téměř neznal – se k němu venku připojil Lucius Cornelius Sulla a požádal ho, aby ve svém výkladu pokračoval.

„Vrátil jsem se právě z Východu, Marku Livie, a rád bych si poslechl všechno do detailu. Rád bych se seznámil s oněmi dvěma zákony, které jsi již navrhl a prosadil, a dále se vším, co nosíš v hlavě, pokud jde o *ager publicus,*“ říkal ten zvláštní muž, s tváří teď už ošlehanější, než když se vydával na cestu východním směrem.

Sullův zájem byl nelíčený, byl jedním z mála posluchačů nadaných dostatečnou inteligencí a vnímavostí a rychle postřehl, že Drusus není v podstatě radikál, že to není skutečný reformátor, nýbrž spíše značně konzervativní člověk, jehož hlavním cílem je zachovat práva a výsady své třídy, uchovat Řím takovým, jakým vždy býval.

Nedošli dál než ke kruhu Comitia, kde byli trochu chráněni před studeným zimním větrem, a tam začal Sulla vstřebávat všechny Drusovy postřehy. Co chvíli mu položil otázku, avšak Drusus hovořil bez pobídek sám, vděčný, že alespoň jeden z patricijských Corneliů je ochoten naslouchat tomu, co většina ostatních patricijských Corneliů považovala za zradu na svých zájmech. Na závěr podal Sulla Drusovi s úsměvem ruku a upřímně mu poděkoval.

„Budu pro tebe hlasovat v senátě, když už nemám možnost dát ti hlas ve shromáždění plebejů," řekl.

Domů na Palatin sice kráčeli společně, žádný však nedal popud k tomu, aby se uchýlili do pracovny některého z nich k plnému džbánku vína; náklonnost, z níž by takové pozvání mohlo vyplynout, chyběla na obou stranách. Před Drusovým domem Sulla Marka Livia pleskl po zádech a pokračoval dál z kopce, dolů po Clivu Victoriae, až k místu, kde odbočovala ulička, v níž stál jeho dům. Nemohl se už dočkat, až si pohovoří se synkem, na jehož mínění dával stále víc a víc, třebaže nemohlo být, jak Sulla věděl, zatím opřeno o zralou moudrost. Na mladém Sullovi, jenž byl jeho oddaným stoupencem, si však ověřoval své názory. Pro toho, kdo měl jen málo klientů – a nebyly vyhlídky, že by jich snad v budoucnu získal celou armádu – představoval mladý Sulla neocenitelný poklad.

Nečekal ho však právě ten nejšťastnější návrat domů. Mladý Sulla, jak mu oznámila Aelia, ulehl se zlým nachlazením. A dále prý za Sullou přišel nějaký jeho klient, jenž trvá na tom, že s ním musí mluvit, že má pro Sullu naléhavou zprávu. Pouhá zmínka o chorobě mladého Sully zatlačila pomyšlení na čekajícího klienta do pozadí; spěchal nikoli do své pracovny, nýbrž do pohodlného obývacího pokoje, kam Aelia jeho milovaného synka uložila, neboť usoudila, že nevětraná a neosvětlená ložnička by nebyla pro chorého chlapce to nejvhodnější místo. Mladý Sulla měl horečku, bolelo ho v krku, posmrkával, ale sledoval otce oddaným pohledem uslzených očí; Sullovi se ulevilo, synka políbil a těšil ho.

„Když budeš tuhle rýmu léčit, chlapče, vydrží ti přes dva trhy – a když ne, bude trvat šestnáct dní. Doporučuji jedno, nech to na Aeliině péči."

Vydal se pak do pracovny, zamračeně uvažoval, kdo a co ho tam může očekávat; neměl takové klienty, kteří by ho příliš vyhledávali, neboť nebyl nijak štědrý a velkorysé dary nerozdával. Povětšinou to byli vojáci a centurioni, bezvýznamní lidé z provincií nebo z venkova, s nimiž se kdysi dostal do styku a jimž nějak pomohl a které pak na oplátku vyzval, aby se stali jeho klienty. A jen málo z oněch nemnohých žilo v Římě.

Byl to Metrobius. Byl by se to snad měl domyslet, jenže Sullu něco takového vůbec nenapadlo. Byl to důkaz, jak úspěšné bylo jeho úsilí vypudit Metrobia z mysli. Kolik mu už teď je? Něco přes třicet, snad dvaatřicet nebo třiatřicet. Kam jen se ta léta poděla? Do zapomnění. Avšak Metrobius byl stále týž Metrobius – a stále, jak mu polibek napověděl, mu byl stejně oddán. Ale pak se Sulla zachvěl; když ho posledně Metrobius vyhledal doma, zemřela Julilla. Nepřinášel mu štěstí, a to ani kdyby náhradou za štěstí měla být jeho láska. Lásku jako náhražku Sulla nikdy neuznával. S rozhodností se vymanil z Metrobiova objetí a posadil se za stůl.

„Neměl jsi sem chodit," řekl mu naprosto stroze.

Metrobius si povzdychl, ladně vklouzl na klientskou židli a složenými pažemi se opřel o stůl, krásné temné oči posmutnělé. „Já vím, že jsem neměl, Lucie Cornelie, ale já jsem přesto tvůj klient! Tys mi obstaral římské občanství, aniž bych měl postavení propuštěnce – podle zákona jsem Lucius Cornelius Metrobius, z rodu Corneliů. Tvůj

správce se spíš divil, že se tu objevuji tak zřídka, než že by ho překvapila má návštěva. A já ani slovem neohrozím tvou vzácnou pověst! Nezmíním se o tobě ani svým přátelům a druhům v divadle, ani svým milencům, ani tvému služebnictvu. Důvěřuj mi ale, prosím, v tom, v čem si tvou důvěru zasloužím.“

Sullovi vhrkly do očí slzy, spěšně zamrkal. „Já vím, Metrobie, a děkuji ti.“ Vzdychl, vstal a vykročil k polici, na níž stálo víno. „Dáš si pohár?“

„Děkuji, ano.“

Sulla postavil stříbrný pohár na stůl před Metrobia, pak ho objal kolem ramen, shýbl se k němu zezadu a zabořil tvář do jeho hustých černých vlasů. Ale ještě než mohl Metrobius alespoň zvednout ruce a sevřít mu paže, Sulla už byl zase pryč a usedal za stůl.

„Co to je, co má tak naspěch?“ otázal se.

„Znáš člověka jménem Censorinus?“

„Kterého z Censorinů? Toho drzého mladého Gaia Marcia Censorina, nebo onoho Censorina, který pilně dochází na Forum, má pochybné zdroje příjmů a živí v sobě nemístné naděje na senátorské místo?“

„Toho druhého. Netušil jsem, že máš tak všestranné znalosti o svých římských spoluobčanech.“

„Od našeho posledního setkání jsem si odbyl rok v úřadě městského prétora. Člověku to značně rozšíří obzor.“

„To asi ano.“

„Takže co je s tím výtečníkem?“

„Chystá se tě obžalovat pro velezradu; tvrdí, že jsi přijal obrovský úplatek od Parthů za to, žes jim prozradil záměry Říma na Východě.“

Sulla zamžikal. „Ó bohové! Netušil jsem, že někdo v Římě má tak podrobné znalosti o tom, co já jsem dělal na Východě! Ještě mě ani nevyzvali, abych podal v senátě úplnou zprávu o svých dobrodružstvích. Censorinus? Jak ten může vědět, co se odehrálo východně od Fora Romana, neřku-li východně od Eufratu? A jak ses to dozvěděl ty, když jsem o tom já zatím nezaslechl nikoho ani zašeptat?“

„Je to horlivý návštěvník divadla, jeho oblíbenou kratochvílí je pořádám večírků, kde se objevují nejrůznější herci – čím větší tragéd, tím líp. Takže já se jich zúčastňuji pravidelně,“ řekl Metrobius s úsměvem, v němž nebyla ani stopa obdivu k Censorinovi. „Ne, Lucie Cornelie, ten muž nepatří k mým milencům! Já jím opovrhuji. Ale večírky přitom zbožňuji. Žádné ovšem nejsou tak velkolepé jako ony, které jsi kdysi pořádával ty, škoda! Ale Censorinovy podniky jsou celkem přijatelné. A člověk se tam pravidelně vídá s obvyklou společností – s lidmi, které dobře znám, které mám rád. Ten člověk podává dobrá jídla a výborné víno.“ Metrobius našpulil rty, zamyslel se. „Neuniklo mi ovšem, že v posledních měsících se kolem Censorina točí pár prapodivných chlapů. A že se Censorinus najednou blýská lupou vybroušenou z jediného kusu úplně čirého smaragdu – je to drahokam, jaký si nikdy předtím nemohl dovolit, třebaže má dost peněz na senátorský census. Myslím, že smaragdová lupa je šperk odpovídající spíš egyptskému Ptolemaiovi než povaleči z Fora!“

Sulla usrkával vína a na jeho tváři se zvolna rozhostil úsměv. „Ohromné! Vidím, že se tomuhle Censorinovi budu muset trochu věnovat – hned po procesu, ne-li ještě dřív. Napadají tě nějaké souvislosti?“

„Řekl bych, že je to něčí agent – jenomže nevím čí! Snad pracuje pro Parthy nebo pro nějakou jinou východní chásku. Ti jeho zvláštní hosté na večírcích jsou docela jistě

orientálci – vyšívané řízy blýskající se zlatem, samý šperk, spousta peněz, které ochotně strkají do každé nastavené římské dlaně.“

„Parthové to určitě nejsou,“ řekl Sulla s jistotou. „Ti se naprosto nestarají o to, co se děje západně od Eufratu, to vím bezpečně. Je za tím pontský Mithridatés. Anebo arménský Tigranés. Ale spíš bych řekl, že Mithridatés. Nu vida!“ zamnul radostně rukama. „Takže Gaius Marius a já jsme zřejmě Pontu nahnali trochu strach, že? A jak se zdá, byl to spíš Sulla než Marius! A to všechno proto, že jsem nejprve promluvil do duše Tigranovi a nato jsem uzavřel smlouvu se satrapy parthského krále. Podívejme se!“

„Co budeš dělat?“ tázal se Metrobius s úzkostí.

„Och, o mě neměj strach,“ řekl Sulla bezstarostně, vstal a šel zavřít okenice na oknech pracovny. „Dostal jsem včas varování, a to je velice důležité. Teď budu čekat, počkám si, až Censorinus něco podnikne. A pak…“

„A pak – co?“

Sulla nepěkně vycenil tesáky. „Nu, pak bude litovat, že se vůbec narodil.“ Přešel ke dveřím do atria a zastrčil závoru, odtamtud zamířil ke dveřím vedoucím na peristylovou kolonádu a zavřel i je. „Zatím, ty největší lásko mého života hned po mém synovi, zatím jsi tady a tahle chyba už se nedá odčinit. Nemohu tě odsud pustit, aniž bych tě polaskal.“

„Já bych bez toho ani neodešel.“

Stáli v objetí, brady vzájemně položeny na ramena.

„Vzpomínáš ještě, jak to bylo před dávnými lety?“ zeptal se Metrobius jako ve snách, oči zavřeny, na rtech úsměv.

„Tys měl na sobě tu absurdně žlutou sukénku a barva z ní ti stékala dovnitř stehen, viď?“ usmíval se i Sulla, jednou rukou přejížděl po tuhé kštici, druhou dychtivě hladil napjatá rovná záda.

„A tys měl na hlavě paruku z živých malých hádků.“

„Bodejť by ne, představoval jsem přece Medúzu.“

„Věř mi, že to byla věrná podoba.“

„Ty moc povídáš,“ řekl Sulla.

Metrobius odcházel asi po hodině; nikdo o jeho návštěvu neprojevil sebemenší zájem, třebaže Sulla sdělil své vřele milující Aelii, že dostal právě zprávu o hrozící obžalobě u soudu pro velezradu.

Zalapala po dechu, roztřásla se. „Och Lucie Cornelie!“

„Neměj strach, má milá,“ řekl Sulla zlehka. „Z toho nic nebude, to ti slibuji.“

Bylo na ní vidět napětí. „Je ti dobře?“

„Věř mi, ženo, už léta mi tak dobře nebylo – a už léta jsem se tak netěšil, jak se pomilujeme,“ řekl Sulla a vzal ji kolem pasu. „Pojď si lehnout.“

Další pátrání kolem Censorina se ukázalo zbytečné, neboť už příštího dne Censorinus udeřil. Dostavil se k tribunálu městského prétora Quinta Pompeia Rufa, pocházejícího z Picena, a požádal ho, aby obžaloval Lucia Cornelia Sullu u soudu pro velezradu za to, že přijal úplatek od Parthů za zradu Říma.

„Důkazy máš?“ otázal se ho Pompeius Rufus stroze.

„Důkazy mám.“

„Sděl mi jejich podstatu.“

„To neudělám, Quinte Pompeie. Soudu předložím vše, co je nezbytné. Toto je obvinění v hrdelní záležitosti. Nenavrhuji udělení pokut a podle zákona nejsem povinen seznamovat tě s podstatou svého obvinění,“ řekl Censorinus a ohmatával smaragd skrytý v toze, jenž byl příliš cenný, než aby si ho troufl ponechat doma, ale příliš nápadný, než aby ho mohl nosit veřejně.

„Dobrá,“ odpověděl Pompeius Rufus upjatě. „Sdělím předsedovi *quaestio de maiestate*, aby svolal svůj soud ke Curtiově nádrži ode dneška za tři dny.“

Pompeius Rufus sledoval Censorina, jak téměř přeletěl napříč dolním Forem a pospíchal k Argiletu, pak luskl prsty na svého pomocníka, mladšího senátora z rodu Fanniů. „Postarej se o to tady,“ řekl a vstával. „Musím si někam zaběhnout.“

Lucia Cornelia Sullu nalezl v taverně na Via Nova; najít ho ostatně nebylo tak těžké, jak by se bylo zdálo; věděl, jako každý dobrý městský prétor, koho se zeptat. Sulla tam nepopíjel s nikým jiným než s prvním senátorem Scaurem, jedním z mála členů senátu, jenž se živě zajímal o to, čeho Sulla na Východě dosáhl. Seděli u stolečku vzadu v taverně, kterou si oblíbila řada vznešených hostů náležejících k senátu; přesto její majitel vyvalil oči, když dovnitř vkročila už třetí *toga praetexta* – první senátor a dva městští prétoři pohromadě, to je věc! To budou kamarádi koukat, až jim o tom bude vyprávět!

„Víno a vodu, Cloatie,“ řekl Pompeius Rufus stručně, když procházel kolem pultíku, „a dobrou sortu!“

„Vína, nebo vody?“ zeptal se Publius Cloatius nevinně.

„Obojí, ty hnojůvkáři, nebo tě poženu před soud,“ zazubil se Pompeius Rufus, když usedal k ostatním dvěma.

„Censorinus,“ řekl Sulla Pompeiovi Rufovi.

„Přesně tak,“ řekl městský prétor. „Ty musíš mít mnohem lepší informátory, než mám já, protože pro mne, to ti přísahám, to bylo naprosté překvapení!“

„Mám opravdu dobré zdroje informací,“ usmíval se Sulla; Picenťan se mu zamlouval. „Velezrada, ne?“

„Velezrada. Říkal, že má důkazy.“

„To tvrdili i ti, co odsoudili Publia Rutilia Rufa.“

„Nu, těm budu věřit, až budou ulice v Bardulech vydlážděny zlatem,“ vybral si Scaurus za příklad nejnuznější město v celé Itálii.

„Já zrovna tak,“ pravil Sulla.

„Mohu v tom být nějak nápomocen?“ otázal se Pompeius Rufus, vzal od hostinského pohár a šplíchl do něho víno a vodu. Ošklíbl se a vzhlédl k majiteli taverny. „Patoky! Jak to víno, tak voda, ty mizero!“ křikl

„Tak jdi a zkus najít někde na Via Nova lepší,“ nedal se Publius Cloatius urazit a poodstoupil dál, kde nemohl slyšet, co se u stolu povídá.

„S tím já si poradím,“ řekl Sulla, jenž se nezdál být znepokojen.

„Určil jsem stání za tři dny ode dneška, u Curtiovy nádrže. Naštěstí už platí *lex Livia*, takže polovinu poroty budou tvořit senátoři – což je o mnoho lepší, než kdyby porota byla celá složena z jezdců. Jak tyhle lidi dokáže rozběsnit už samo pomyšlení, že by se nějaký senátor mohl obohatit na úkor ostatních! Ale když totéž dělají sami, je to v pořádku,“ řekl znechuceně Pompeius Rufus.

„A proč soud pro velezradu, a ne soud pro úplatky?“ otázal se Scaurus. „Pokud tvrdí, žes přijal úplatek, šlo by o korupci.“

„Censorinus tvrdí, že ten úplatek byl přijat jako odměna za prozrazení našich zájmů a plánů na Východě," řekl městský prétor.

„Přivezl jsem smlouvu," řekl Sulla Pompeiovi Rufovi.

„To je pravda! A znamená obrovský úspěch," řekl Scaurus vřele.

„Uzná to někdy také senát?" otázal se Sulla.

„Senát to uzná, Lucie Cornelie, máš na to slovo Aemilia Scaura."

„Slyšel jsem, že jsi přinutil jak Parthy, tak i arménského krále sedět níže, než jsi seděl ty sám," pochechtával se městský prétor. „Tos dobře udělal, Lucie Cornelie! Tihle východní potentáti takovéhle lekce potřebují jako sůl."

„Nu, podle mého chce jít Lucius Cornelius ve stopách Popillia Laenata," usmíval se Scaurus. „Příště jim ještě bude kolem nohou kreslit i ty kruhy." Zachmuřil se. „Jenom nechápu, odkud mohl Censorinus získat informace o něčem, co se odehrálo až někde na Eufratu."

Sulla neklidně poposedl, nebyl si zcela jist, zda Scaurus stále ještě nezastává názor, že pontský král Mithridatés je zcela neškodný. „Myslím, že je ve službách jednoho z východních králů."

„Mithridata Pontského," řekl Scaurus okamžitě.

„Copak, zklamal ses v něm?" pousmál se Sulla.

„Rád si o každém myslím to nejlepší, Lucie Cornelie, ale nejsem žádný hlupák," řekl Scaurus a vstal. Hodil hostinskému denarius, ten ho obratně chytil. „Nalej jim ještě nějaké to svoje výběrové, Cloatie!"

„Když je tak špatné, proč nesedíš doma a nepopíjíš své chioské a falernské," křičel Publius Cloatius za vzdalujícími se Scaurovými zády, nijak nevyveden z míry.

Jedinou odpovědí mu byl Scaurův prst, který jako by propichoval do vzduchu díru za dírou, čemuž se Cloatius bouřlivě rozchechtal. „To je přece starý pacholek!" říkal a přinášel ke stolku další víno. „Co bychom si bez něho počali?"

Sulla a Pompeius Rufus se usadili na židlích pohodlněji.

„Nemáš dnes být na svém tribunálu?" zeptal se Sulla.

„Nechal jsem ho na starosti mladému Fanniovi; udělá mu jen dobře, když se bude muset potýkat se všemi těmi římskými sudiči," řekl Pompeius Rufus.

Usrkávali ještě chvíli mlčky víno (které nebylo ve skutečnosti nijak špatné, jak všichni věděli), necítili teď, když Scaurus odešel, jeden před druhým žádný ostych.

Posléze se ozval Pompeius Rufus: „Hodláš se ucházet na konci roku o konsulát, Lucie Cornelie?"

„Myslím**,** že ne," řekl Sulla a znělo to upřímně. „Pomýšlel jsem sice na to, protože jsem věřil, že až se tu objeví ta formální smlouva se závazky parthského krále, mimořádně výhodnými pro Řím, vyvolá to patřičný ohlas! A místo toho – ani vlnka na tom rybníčku zvaném Forum, natož v žumpě jménem senát! Mohl jsem stejně tak zůstat doma v Římě a brát lekce chlípného tance – bylo by se o mně alespoň trochu mluvilo! Takže otázka je, jestli bych měl nějakou šanci, pokud bych uplatil voliče. Kloním se k názoru, že bych jen vyhazoval peníze. Lidé jako Rutilius Lupus mohou nabídnout našim báječným voličům desetkrát víc."

„Já se konsulem stát chci," řekl Pompeius Rufus se stejnou upřímností, „ale pochybuji o svých vyhlídkách, vzhledem k tomu že pocházím z Picena."

Sulla otevřel oči dokořán. „Vždyť pro tebe všichni hlasovali při prétorských volbách, Quinte Pompeie! To zpravidla něco říká, jak jistě víš!"

„Ty jsi ovšem před dvěma lety také byl na prvním místě mezi zvolenými prétory," řekl Pompeius Rufus, „a přece teď nepovažuješ své vyhlídky za dostatečně příznivé,

nebo snad ano? A jestliže patricij Cornelius, jenž byl *praetor urbanus*, hodnotí své šance jako nicotné, jaké myslíš, že mohou být vyhlídky – nu, i když nejsem úplný *homo novus* – nicméně vyhlídky Picenťana?“

„Máš pravdu, já jsem patricij Cornelius. Ale mé cognomen nezní Scipio, a Aemilius Paulus mým dědečkem také nebyl. Nejsem nijak zvláštní řečník, a dokud jsem se nestal městským prétorem, byli by mě ti denní hosté z Fora nerozpoznali od nějakého eunucha od Magny Mater. Spojil jsem všechny své naděje s tou historicky významnou dohodou s Parthy a se skutečností, že jsem vedl vůbec první římskou armádu přes Eufrat. A pak jsem zjistil, že Forum se mnohem víc nadchlo pro to, co právě podniká Drusus.“

„*Ten* bude mít konsulát jistý, jakmile se rozhodne ucházet se o něj.“

„Neprohrál by, ani kdyby měl za protikandidáty Scipiona Africana a Scipiona Aemiliana. Něco ti řeknu, Quinte Pompeie, mne přímo uchvátilo to, do čeho se on pustil.“

„Mne taky, Lucie Cornelie.“

„Myslíš, že má pravdu?“

„Ano.“

„Výborně! Já jsem o tom taky přesvědčen.“

Znovu se rozhostilo ticho rušené jen kroky Publia Cloatia, jenž obsluhoval čtyři nové příchozí, kteří mohli oči nechat na togách s nachovým lemem v zadním koutě taverny.

„A co kdybys,“ začal Pompeius Rufus, otáčeje cínový pohárek v rukou a hledě do něj, ještě dva roky počkal a kdybychom to pak zkusili společně? Jsme oba městští prétoři, oba máme za sebou slušnou vojenskou dráhu, oba jsme schopni voliče uplatit, alespoň trochu… Voličům se zamlouvá, když se o úřad konsulů uchází svorná dvojice kandidátů, slibuje to pak celý rok dobré vztahy mezi oběma konsuly. Společně by nás asi čekaly lepší vyhlídky, než by měl každý z nás sám o sobě. Co tomu říkáš, Lucie Cornelie?“

Sulla spočinul zrakem na ošlehané tváři Pompeia Rufa, na jeho jasně modrých očích, na pravidelných, poněkud keltských rysech jeho tváře, na čupřině narezlých vlasů. „Říkám,“ soukal ze sebe záměrně pomalu, „že by z nás byl perfektní pár! Dva zrzci z opačných konců senátorského šiku, to by byla podívaná – taková barevně sladěná dvojice! Umíš si asi představit, jak se ti vrtošiví a rozmazlení *mentulové* budou bavit! Potrpí si na dobré žerty, a co by mohl být lepší vtip než dva zrzaví konsulové, stejně vysocí, stejných postav, jenomže ze dvou naprosto odlišných stájí?“ Napřáhl ruku. „Tohle spolu dokážeme, příteli! Naštěstí nemáme ty ani já jediný šedivý vlas anebo začínající pleš, které by to kazily!“

Rozzářený Pompeius Rufus, radostí celý bez sebe, podávanou ruku stiskl. „Domluveno, Lucie Cornelie!“

„Domluveno, Quinte Pompeie!“ Sulla zamžikal, dostavila se inspirace vyvolaná nesmírným Pompeiovým bohatstvím. „Ty máš syna?“ otázal se.

„Mám.“

„Jak starého?“

„Letos mu bude jedenadvacet.“

„Je už zasnouben?“

„Ne, dosud ne.“

„Já mám dceru. Po obou rodičích patricijku. V červnu po naší společné kandidatuře jí bude osmnáct. Souhlasil bys se sňatkem mé dcery s tvým synem v červenci od nynějška za tři roky?“

„Jistěže ano, Lucie Cornelie!“

„Bude mít dobré věno. Její dědeček na ni převedl před svou smrtí majetek její matky, zhruba čtyřicet talentů ve stříbře. Něco přes milion sesterciů. Bude to postačující?“

Pompeius Rufus potěšeně přikývl. „A od této chvíle začneme o naší společné kandidatuře mluvit na Foru, ne?“

„Výborný nápad! Ať si na tu představu voliči tak zvyknou, že volit nás pak už budou automaticky.“

„Áha!“ zaburácelo od dveří.

Vcházel Gaius Marius, minul civící pijáky poblíž výčepního pultu, aniž vzal jejich existenci na vědomí.

„Náš ctihodný první senátor mi prozradil, že tě tu najdu, Lucie Cornelie,“ řekl Marius a posadil se. Otočil se ke Cloatiovi, který už postával poblíž. „Smířím se s tím tvým obvyklým octem, Cloatie.“

„To budeš muset,“ řekl Publius Cloatius a nahlédnutím do džbánu na stole zjistil, že už je téměř prázdný. „Mimochodem, jak moc toho Italici vědí o víně?“

Marius se ušklíbl. „Ty mi můžeš, Cloatie! Hlídej si své mravy – a ten svůj jazyk!“

Když si odbyl tyto zvorilůstky, přešel Marius k věci, celkem potěšen přítomností Pompeia Rufa.

„Chtěl bych si ověřit, jaký postoj vy dva zaujímáte k souboru nových zákonů Marka Livia.“

„Jsme oba téhož názoru,“ řekl Sulla, který už několikrát po svém návratu zasel za Manem, ale pokaždé se jen dozvěděl, že pán není doma. Neměl důvod předpokládat, že by mohlo jít o záměr – i zdravý rozum napovídal, že tomu tak není, že si jen špatně vybral dobu. Nicméně když posledně odcházel, zařekl se, že už ho navštívit nepůjde. A tak dosud Mariovi neměl možnost ani povědět, co se odehrálo na Východě.

„A tento názor je?“ otázal se Marius, jenž si zjevně vůbec nebyl vědom, že se Sully nějak dotkl.

„Že má pravdu.“

„Dobrá.“ Marius se zaklonil, aby Publius Cloatius mohl s vínem ke stolku. „Potřebuje pro ten zákon o půdě veškerou možnou podporu a já už jsem se zavázal, že budu hovořit v jeho prospěch.“

„Což bude značná podpora,“ řekl Sulla a nic jiného ho už nenapadalo.

Marius se obrátil k Pompeiovi Rufovi. „Jsi dobrý městský prétor, Quinte Pompeie. Kdy se hodláš ucházet o úřad konsula?“

Na Pompeiovi Rufovi bylo patrné vzrušení. „O tom jsme tu právě mluvili s Luciem Corneliem!“ zvolal. „Máme v úmyslu ucházet se o konsulát společně, za tři roky.“

„Chytré!“ ocenil to Marius, jemuž byl důvod okamžitě zřejmý. „Dokonalý pár!“ Zasmál se. „Zůstaňte při tom rozhodnutí, nerozcházejte se. Společně projdete snadno.“

„Myslíme si to taky,“ řekl spokojeně Pompeius Rufus. „Navíc jsme to stvrdili i svatební smlouvou.“

Marius povytáhl pravé obočí. „Ale?“

„Má dcera a jeho syn,“ řekl Sulla poněkud omluvně; čím jen to je, že ho Marius tak dokáže vyvést z rovnováhy, když nikomu jinému se to nepodaří? Tkví to v Mariově povaze, anebo v Sullově nejistotě?

Ozval se mohutný povzdech úlevy. „Och, to je skvělé! To jste provedli znamenitě!“ zaburácel Marius. „Vyřeší to vynikajícím způsobem náš rodinný problém! Od Julie přes Aelii až po Aurelii se všechny zaradují.“

Sullovo jemné obočí se zachmuřilo. „Co pro všechno na světě máš na mysli?“

„Mého syna a tvou dceru,“ řekl Marius se svou obvyklou neomaleností. „Zdá se, že jeden v druhém našli příliš velké zalíbení. Ovšem starý dobrý Caesar rozhodl, že se bratranci a sestřenice navzájem ženit nemají – a já s ním nemohu než souhlasit. Což ovšem nebránilo mému synovi a tvé dceři, aby jeden druhému nenaslibovali ty největší nesmysly.“

Pro Sullu to znamenalo otřes. Ani ve snu ho nikdy takové spojení nenapadlo a s dcerou se stýkal tak málo, že nenašla příležitost si s ním o mladém Mariovi promluvit. „Aha! Trávím zřejmě příliš mnoho času mimo domov, Gaie Marie. Říkám si to už celá dlouhá léta.“

Pompeius Rufus tuto výměnu názorů vyslechl poněkud poplašeně. Odkašlal si. „Pokud by vznikla jakákoli potíž, Lucie Cornelie, pak se na mého syna neohlížej,“ řekl ostýchavě.

„Ale vůbec žádná obtíž nevzniká, Quinte Pompeie,“ řekl Sulla pevně. „Jsou bratranec a sestřenice a vyrůstali společně, nic víc na tom není. Jak jsi mohl slyšet od Gaia Maria, neměli jsme ostatně takovéto spojení nikdy na mysli. To, na čem jsme se dnes spolu dohodli, tomu udělá konec. Souhlasíš, Gaie Marie?“

„Naprosto, Lucie Cornelie. Bylo by to příliš mnoho patricijské krve, a navíc jde o vlastního bratrance a sestřenici. Starý Caesar řekl jasné ne.“

„Máš už pro mladého Maria vyhlídnutou nevěstu?“ otázal se Sulla zvědavě.

„Myslím, že ano. Quintus Mucius Scaevola má děvče, které za čtyři nebo za pět let bude plnoleté. Už jsme o tom předběžně hovořili a on není proti.“ Marius se neubránil smíchu. „Jsem možná italský sedláček, sláma mi kouká z bot a neumím prý ani pořádně řecky, Lucie Cornelie, ale najdi mi římského aristokrata, který by odolal představě majetku, který mladý Marius jednou zdědí!“

„To máš pravdu,“ řehtal se i Sulla. „Takže je ještě na mně, abych našel manželku pro mladého Sullu – a nesmí to být žádná z Aureliiných dcer!“

„Což takhle jedno z Caepionových děvčat?“ zeptal se zlomyslně Marius. „Jen si představ všechno to zlato!“

„To není marný nápad, Gaie Marie. Jsou přece dvě, ne? Žijí teď u Marka Livia.“

„Správně. Julia dost stála o tu starší pro mladého Maria, ale já jsem toho názoru, že z politického hlediska pro něho bude Muciova dcera mnohem lepší.“ Jedenkrát v životě se Marius vzmohl na trošku diplomacie. „Ovšem tvé postavení je jiné, Lucie Cornelie. Servilia Caepionis by byla ideální.“

„S tím souhlasím, byla by nejvhodnější. Musím se na to podívat.“

* * *

Ale otázka nevěsty pro mladého Sullu zaměstnávala Lucia Cornelia Sullu jen do okamžiku, kdy své dceři sdělil, že je zasnoubena synovi Quinta Pompeia Rufa. Cornelia Sulla předvedla až příliš zřetelně, že je Julilliným dítětem, neboť se dala do křiku a vříškat nepřestávala.

„Ječet si můžeš, jak chceš," řekl jí Sulla studeně, „tím nic nezměníš, holčičko. Uděláš, co ti řeknu, a vezmeš si toho, koho ti vyberu."

„Běž odtud, Lucie Cornelie!" lomila rukama Aelie. „Dožaduje se tě tvůj syn. Nech mě tu, prosím, já už to s Cornelií Sullou vyřídím!"

A tak se šel Sulla podívat na synka, stále ještě rozzloben.

Nachlazení mladého Sully se nelepšilo; chlapec pořád ještě ležel, stále ho trápily bolesti, trvale vykašlával hlen.

„Koukej s tím už přestat, kluku," řekl Sulla zlehka, posadil se na kraj lůžka a políbil syna na horké čelo. „Já vím, že počasí je studené, ale v tomhle pokoji zima není."

„Kdo to tak křičí?" zachrčel mladý Sulla.

„Tvá sestra, aby ji Mormolyce sprala!"

„A proč?" vyptával se mladý Sulla, který měl Cornelii Sullu velice rád.

„Řekl jsem jí, že se provdá za syna Quinta Pompeia Rufa. Ale jak to tak vypadá, ona si usmyslela, že si snad vezme svého bratrance, mladého Maria."

„Och! Ale vždyť i my všichni jsme si mysleli, že se provdá za mladého Maria!" lekl se mladý Sulla.

„Nikdo s tím nikdy nepřišel, nikdo si to ani nepřál. Tvůj děd Caesar byl zásadně proti jakýmkoli takovým sňatkům mezi kýmkoli z vás. Gaius Marius s tím souhlasí. A souhlasím s tím i já." Sulla se zamračil. „Znamená to snad, že ty si představuješ, že se oženíš s některou z Julií?"

„Cože, s Liou, nebo s Ju-ju?" Mladý Sulla se tak rozesmál, až to vyvolalo záchvat kašle, který nepolevil, dokud nevykašlal spoustu páchnoucího hlenu. „Ne, *tata,*" řekl, když se vzpamatoval. „Nic horšího si neumím představit. A s kým se tedy mám já oženit?"

„To ještě nevím, synku. Ale jednu věc ti přesto slibuji. Zeptám se tě nejdřív, jestli se ti ta nevěsta líbí."

„Cornelie ses ale nezeptal."

Sulla pokrčil rameny. „Je to děvče. Děvčatům se nedává vybírat. Dělají to, co se jim řekne. Jediný důvod, proč pater familias vydává peníze na své dcery, je využít jich pro svou vlastní dráhu anebo k prospěchu svých synů. Proč by je jinak osmnáct let živil a šatil? Navíc musí dcera dostat slušné věno, a z toho se přitom vůbec nic nevrátí zpátky do otcovy rodiny. Ne, chlapče, dcery slouží jen a jen k získání životních výhod. I když – jak teď slyším tvou sestru ječet – si nejsem jist, jestli to nebylo lepší za stara, když se novorozená děvčata prostě házela do Tiberu."

„To se mi nezdá správné, *tata.*"

„A proč ne?" otázal se *tata,* udivený synovou nechápavostí. „Ženské nejsou rovnocenné mužům, mladý Lucie Cornelie. Snovají nanejvýš tu docela obyčejnou přízi, a nikdy osudy světa. Pro čas jsou naprosto bez významu. Nevytvářejí dějiny. Nevykonávají vládu. Staráme se o ně, protože je to naše povinnost. Chráníme je před starostmi, před nedostatkem, nezatěžujeme je žádnou odpovědností. Proto také všechny ženy žijí mnohem déle než my, muži – pokud ovšem nepomřou při porodech. Oplátkou za to od nich požadujeme poslušnost a oddanost."

„Rozumím," řekl mladý Sulla. Přijal toto vysvětlení přesně tak, jak bylo míněno – jako konstatování holých životních fakt.

„A teď už budu muset jít, musím ještě něco zařídit," řekl Sulla a zvedl se. „Jestlipak něco jíš?"

„Trošku, ale nechce mi to tam vydržet."

„Já se ještě přijdu podívat."

„Přijď určitě, t*ata*. Já spát nebudu.“

Sulla si byl vědom, že se především musí přimět ke zcela normálnímu chování a jít s Aelií na večeři ke Quintovi Pompeiovi Rufovi, který se už nemůže dočkat, až bude moci navázat přátelské styky. Naštěstí neslíbil, že s sebou vezme i Cornelii Sullu, aby se seznámila s jeho synem; přestala sice zatím už vřeštět, jak mu sdělila ustaraná Aelia, ale odebrala se na lůžko a oznámila, že přestane jíst.

Ze všech možných způsobů protestu si chudák Cornelia Sulla nemohla, pokud jde o Sullovu reakci, vybrat hůř; roztrpčeně se na Aelii podíval očima, které plály mrazivým svitem hvězd.

„Tak tomu já udělám brzy konec!“ vyštěkl, a než mu v tom Aelia mohla zabránit, vyrazil k ložničce Cornelie Sully.

Vtrhl dovnitř, jedním hmatem hrábl plačícímu děvčeti do vlasů, bez ohledu na její úděs ji vytáhl z uzounkého lůžka a postavil si ji před sebe. Druhou rukou ji znovu a znovu tloukl do tváří, ostrými, suše třeskajícími ranami. Už ani nekřičela, vyrážela jen pouhé skřeky, tak vysokým hlasem, že byly sotva slyšitelné, vyděšená mnohem více pohledem na otcovu tvář než bitím. Snad tucetkrát ji tak udeřil, než ji odhodil, jako by nebyla než vycpaný panák, natolik rozlícen, že vůbec nedbal, jestli ji snad neurvalými údery nezabil.

„Tohle mi nedělej, holčičko,“ řekl pak velice tichým hlasem. „Nesnaž se na mě vyzrát nějakým hladověním! Pokud jde o mě, alespoň bych se tě tak zbavil! Tvoje matka kdysi držela hladovku, div neumřela. Ale to ti říkám, *mně* nic takového provádět nebudeš! Hladov si třeba až k smrti, nebo se zadus, až ti dám cpát jídlo do krku jako sedlák huse, jenomže ne tak šetrně! Provdáš se za mladého Quinta Pompeia Rufa, a to s úsměvem v tváři a s písničkou na rtech, jinak tě zabiju. Rozumíš mi? Zabiju tě, Cornelie.“

Obličej měla celý zrudlý a opuchlý, oči jednu podlitinu, rty nateklé, krvácela z nosu – ale horší než to všechno byla bolest v srdci. Za celý svůj život nevytušila, že by mohlo existovat něco podobného tomuto výbuchu vzteku, za celý život nepoznala, co je to bát se vlastního otce, nikdy se ještě nemusela obávat o své bezpečí. „Rozumím ti, otče,“ hlesla jen.

Aelia čekala před dveřmi, po tvářích jí stékaly slzy, ale když chtěla vejít dovnitř, chytil ji Sulla surově za paži a vlekl ji pryč.

„Prosím tě, Lucie Cornelie, prosím tě!“ sténala Aelia, ženství v ní se děsilo, mateřský cit ji sevřel trýznivou úzkostí.

„Nech ji o samotě,“ řekl.

„Já za ní musím! Ona mě potřebuje!“

„Zůstane, kde je, a nikdo k ní nesmí.“

„Tak mě aspoň nech dnes večer doma!“ A ať se sebevíc namáhala, nedokázala zadržet slzy a plakala stále usedavěji.

Strmící hradba Sullova hněvu se naráz sesula, uslyšel bušit své vlastní srdce, i on měl pláč na krajíčku – ovšem byly to slzy uvolnění, nikoli lítosti. „Dobrá, zůstaň tedy doma,“ řekl úsečně a zalykavě se nadechl. „Budu jim zkrátka sám vyprávět o radosti, jaká propukla v naší rodině nad perspektivou toho manželského svazku. Ale k Sulle nechoď, Aelie, jinak se s tebou vypořádám zrovna tak, jako jsem naložil s ní.“

A tak se vydal samoten do domu Quinta Pompeia Rufa, ležícího na Palatinu, avšak s pohledem dolů na Forum Romanum; a udělal ten nejlepší dojem na celou jeho rozradovanou rodinu, včetně všech žen, polichocených už samou myšlenkou, že se mladý Quintus ožení s patricijkou z rodu Juliů a Corneliů. Mladý Quintus byl pohledný

mládenec, zelenooký, s kaštanovými vlasy, vysoký a štíhlý, netrvalo však dlouho a Sulla zjišťoval, že inteligence podědil po svém otci sotva chabou polovinu. Což bude nakonec jen dobře; konsulem se jednou stejně stane – proto, že jím byl i jeho otec, s Cornelií Sullou bude plodit rusé dětičky a bude to hodný manžel, věrný a starostlivý. Tenhle mladý Quintus, pomyslel si Sulla pobaveně, je vlastně – třebaže by s tím jeho dcerka sotva souhlasila, kdyby jí něco takového naznačil – pro nadcházející soužití mnohem vhodnější a snesitelnější než ten zhýčkaný a povýšený fracek, kterého povil Gaius Marius.

Jelikož Pompeiové Rufové byli v hloubi duše stále ještě venkované, skončila večeře, dřív než se zešeřilo, třebaže v Římě vládla kalendářní zima. Sulla věděl, že ho čeká ještě jedna záležitost, zachmuřeně stanul na vrcholu Zlatnických schodů a zahleděl se do dáli. K Metrobiovi měl daleko a bylo to i dost nebezpečné. A kde jinde zatím strávit tu hodinu nebo dvě, než se setmí?

Odpověď mu svitla v okamžiku, kdy očima spočinul na kouřem zahalené dolině Subury – samozřejmě že u Aurelie. Gaius Julius Caesar už je opět za horami, vládne jako správce v provincii Asia. Proč by se tam tedy Sulla nemohl vydat na návštěvu, za předpokladu ovšem, že Aurelia bude mít postaráno o náležitý dohled nad svou početností? Seběhl se schodů s lehkostí a pružností hodnou mnohem mladšího muže a vyrazil směrem k svažité ulici Clivus Urbius, která představovala zkratku k Subuře Minor a k trojúhelníkovité Aureliině insule.

Eutychus ho vpustil, třebaže až po jistém váhání, a stejně tak se zprvu chovala i Aurelia.

„Jsou tvé děti ještě vzhůru?“ otázal se Sulla.

Pousmála se. „Naneštěstí ano. Přivedla jsem na svět zřejmě sůvičky, a ne skřivánky. Neradi chodí spát, neradi vstávají.“

„Tak jim udělej radost,“ řekl a usedl na jedno z dobře vycpaných pohodlných lehátek. „Pozvi je sem, ať tu pobudou s námi, Aurelie. Neexistují lepší gardedámy nad vlastní děti.“

Rozjasnila tvář. „To máš pravdu, Lucie Cornelie.“

A tak matka usadila děti do vzdálenějšího kouta místnosti, obě děvčata byla už pěkně vytáhlá, protože byla na prahu puberty, a hoch byl rovněž vysoký, neboť mu bylo osudem určeno převyšovat ostatní.

„Jsem rád, že tě zase jednou vidím,“ řekl Sulla a nevšímal si vína, které mu správce postavil k lokti.

„I já jsem ráda, žes přišel.“

„Raději než posledně, že?“

Zasmála se. „Och, co bylo tenkrát! Tenkrát jsem měla vážné potíže se svým manželem, Lucie Cornelie.“

„To jsem vytušil! Ale proč? Nikdy snad nežila oddanější a ctnostnější manželka, než jsi ty, jak bych mohl já sám dosvědčit.“

„Ale ne, on se nedomníval, že ho dostatečně nerespektuji nebo že bych mu dokonce byla nevěrná. Rozpory, které s Gaiem Juliem Caesarem máme, jsou – spíše teoretické povahy,“ řekla Aurelia.

„Teoretické?“ usmíval se Sulla.

„Jemu se nelíbí zdejší sousedství. Není rád, že vystupuji v úloze domácí paní. Nemá rád Lucia Decumia. A nesouhlasí se způsobem, jakým já vychovávám naše děti, které už všechny dokáží hovořit místním nářečím stejně dobře jako palatinskou latinou.

Mluví ostatně také třemi různými řeckými dialekty a k tomu ještě aramejsky, hebrejsky, arvernskou galštinou, aedujskou galštinou, toloskou galštinou, a také lycky.“

„*Lycky?*“

„To víš, máme tu ve třetím poschodí touto dobou i jednu rodinu z Lykie. Moje děti smějí chodit, kam se jim zachce, a kromě toho všechny pochytávají cizí jazyky tak snadno, jako bys ty anebo já chytal pulce v kaluži. Ani jsem netušila, že Lyčané mají taky svůj vlastní jazyk, a to neuvěřitelně starobylý. Je snad příbuzný pisidštině.“

„A byl to moc ošklivý konflikt s Gaiem Juliem?“

Pokrčila rameny, svěsila trochu koutky. „Dost ošklivý.“

„Snad to bylo o to horší, žes mu vůbec odporovala a že ses nechovala dostatečně jako dáma, dokonce už ne jako římská dáma,“ řekl Sulla mírně, před očima ještě scénu, kdy přesně z téhož důvodu napadl svou dceru. Ovšem Aurelia byla prostě Aurelia, tu nebylo možno poměřovat žádným jiným měřítkem, než jejím vlastním – jak říkávali mnozí lidé, spíš s obdivem než s odsudkem v hlase, tak mocné bylo kouzlo její osobnosti.

„Postavila jsem se asi na odpor bohužel až příliš energicky, ,, řekla, ale nezdálo se, že by toho doopravdy litovala. „Čelila jsem manželovi dokonce tak úspěšně, že prohrál.“ Její pohled náhle posmutněl. „A to, jak ty jistě pochopíš, Lucie Cornelie, bylo na tom našem sporu to nejhorší. Žádný muž jeho stavu neprohrává rád, a dokonce už ne s vlastní manželkou. Takže se uchýlil do jakéhosi povzneseného nezájmu a nestojí ani o opakování takového střetu, ačkoli jsem se ho dost napopichovala. Och, je to zlé!“

„Přestal tě kvůli tomu mít rád?“

„To si nemyslím. Kéž by to byl udělal! Žilo by se mu tu alespoň snadněji po tu dobu, kterou v Římě tráví,“ řekla.

„Takže v současné době jsi to ty, kdo nosí togu.“

„Obávám se, že ano. S purpurovým pruhem a se vším, co k tomu patří.“

Sulla sevřel rty, pokývl moudře hlavou. „Tys měla být muž, Aurelie. Až do této chvíle mi to nedošlo, ale je to tak.“

„Máš pravdu, Lucie Cornelie.“

„Takže on byl rád, že odjíždí do provincie Asia, a ty jsi zase byla šťastná, že už bude pryč, viď?“

„I v tom máš pravdu, Lucie Cornelie.“

Přešel pak ke své vlastní cestě na Východ a získal si tak nového posluchače; mladý Caesar se vyhoupl na lehátko vedle své matky a dychtivě naslouchal Sullovu líčení, jak se střetl s Mithridatem a s Tigranem a jak jednal s parthským poselstvem.

Chlapci šlo na devátý rok. Je půvabnější než kdy předtím, říkal si Sulla, jenž na tom čistém obličeji mohl oči nechat. Jak podobný je mladému Sullovi! A přece to není mladý Sulla. Vyrostl už z údobí vyptávání, dospěl teď do stadia pozorného posluchačství, a tak seděl, opřen o Aurelii, oči planoucí zájmem, rty pootevřeny, tělo nepohnuté, zato tvář živý proměnlivý obraz stavu jeho mysli.

Měl plno otázek, když Sulla skončil, kladl je bystřeji než Scaurus, s větším rozhledem než Marius, a také zájmem oba dva značně převyšoval. Odkud on tohle všechno může znát? ptal se Sulla sám sebe a zjišťoval, že rozpravu s tímhle osmiletým chlapcem vede na naprosto stejné úrovni, na jaké hovořil se Scaurem a Mariem.

„Takže co ty předpokládáš, že nás čeká?“ zeptal se ho Sulla, ne aby poučoval, ale naopak zcela fascinován tím chlapcem.

„Válka s Mithridatem a Tigranem,“ řekl mladý Caesar.

„Ne tedy válka s Parthy?“

„Ještě dlouho ne. Ale pokud nad Mithridatem a Tigranem zvítězíme, dostane se Pontos i Arménie do naší sféry a pak se Parthové začnou Říma obávat zrovna tak, jako dnes Mithridatés a Tigranés!“

Sulla přikývl. „Přesně tak, mladý Caesare.“

Rozprávěli tak ještě další hodinu, pak Sulla vstal, hrábl na rozloučenou mladému Caesarovi do vlasů a měl se k odchodu. Aurelia ho vyprovázela ke dveřím, kývnutím pokynula postávajícímu Eutychovi, aby zahnal děti na kutě.

„Jak je doma?“ zeptala se Aurelia a nechala Sullu, aby si sám otevřel dveře na Vicus Patricius, stále ještě plný lidstva, třebaže už se na město dávno snesla tma.

„Mladý Sulla je vážně nachlazen a Cornelia Sulla má velíce zmalovaný obličej,“ řekl bezstarostně.

„Rozumím ti, pokud jde o mladého Sullu, ale co se stalo tvé dcerce?“

„Zpohlavkoval jsem ji.“

„Ach tak! A co provedla, Lucie Cornelie?“

„Zdá se, že se ona a mladý Marius rozhodli, že se vezmou, až nadejde čas. Ovšem já jsem ji právě slíbil Quintovi Pompeiovi Rufovi pro jeho syna. A ona se rozhodla projevit svou nezávislost tím, že zahájí hladovku a že vydrží, dokud neumře.“

„E*castor!* Chudák děvče asi vůbec netuší, co v tomto směru tropila její matka?“

„Ne.“

„Ale už to zřejmě ví.“

„Mohu tě ubezpečit, že teď už ano.“

„Nu, trochu toho mladého muže znám a jsem si jistá, že s ním bude mnohem šťastnější, než by byla s mladým Mariem.“

Sulla se zasmál. „Mluvíš mi z duše.“

„A jak se k tomu staví Gaius Marius?“

„Och, ten byl také proti.“ Sulla nakrčil horní ret a obnažil tesáky. „Chce pro něho Scaevolovu dceru.“

„Tu dostane bez potíží – *ave,* Turpilia.“ To už platilo jakési babce, která šla právě kolem a vzápětí stanula, jako by měla v úmyslu zapříst hovor.

Sulla se rozloučil, zatímco Aurelia se už opřela o veřej a zdála se pozorně naslouchat tomu, co jí začala vyprávět Turpilia.

Sulla neměl nikdy strach vydat se za tmy napříč Suburou, a stejně tak se teď o něho nebála ani Aurelia, když ho viděla mizet ve tmě. Lucia Cornelia Sullu si nikdo netroufl obtěžovat. Ve chvíli, kdy mezi Subuřany vkročil, začpělo to z něho rázem všemi zapadáky Říma. Ale pokud by bylo něco v Aurelii vzbudilo údiv, byla by to skutečnost, že se pustil vzhůru ulicí Vicus Patricius, namísto aby po ní scházel opačným směrem, dolů k Foru Romanu a k Palatinu.

Vydal se za Censorinem, jenž bydlel na hořením Viminalu, v ulici vedoucí k Punské jabloni. Bylo to v dosti důstojné jezdecké čtvrti, ne tak důstojné ovšem, aby v ní přebýval někdo, kdo je vlastníkem smaragdového zvětšovacího skla.

Zprvu se zdálo, že ho Censorinův správce odepře vpustit do domu, ale nebylo tak těžké si s ním poradit; stačilo se zle podívat, a kdesi ve správcově mysli jako by se ozvala výstraha, tak důrazná, že automaticky otevřel dveře dokořán. Stále ještě s protivným úsměvem na rtech prošel Sulla úzkou chodbičkou vedoucí od předních dveří do přijímacího pokoje přízemního bytu v insule. Zůstal stát a rozhlížel se, zatímco správce odkvačil najít pána.

Nu, hezké je to tu, jen co je pravda! Fresky na stěnách byly vesměs nové, v současném malířském pojetí; bohaté rudé panely zobrazovaly děje, které vedly k tomu,

že se Achilleus, princ fthijský, vzdal Briseovny ve prospěch Agamemnónův; byly zarámovány v umně namalovaném jakoby achátovém obložení, přecházejícím v nádherný tmavozelený sokl, rovněž zpodobený malbou, nikoli skutečný. Na podlaze byla barevná mozaika, závěsy měly purpurovou barvu, tak temnou, že šlo nepochybně o tyrskou práci, a lehátka byla čalouněna zlatými a nachovými tapiseriemi prozrazujícími dokonalé řemeslo. Na takového zcela průměrného jezdce to vůbec není špatné, říkal si Sulla.

Z chodby vedoucí do zadních pokojů se vynořil rozezlený Censorinus, zmaten poněkud chováním svého správce, jenž se nyní vůbec neukázal.

„Tak co chceš?“ zeptal se nerudně Censorinus.

„To tvé smaragdové zvětšovací sklíčko,“ řekl Sulla uhlazeně.

„Moje co?“

„Ale vždyť ty to dobře víš, Censorine, tu lupu, kterou ti věnovali agenti krále Mithridata.“

„Krále Mithridata? Já vůbec nevím, o čem to mluvíš! Nic takového jako smaragdový monokl já nemám.“

„Nesmysl! To se ví, že máš. Dej ho sem!“

Censorinus náhle nemohl popadnout dech, zrudl, poté naopak zbledl.

„Dej mi ten svůj smaragd, Censorine!“

„Ode mne se nedočkáš ničeho než odsouzení a vyhnanství!“

Než se Censorinus stačil pohnout, přitiskl se k němu Sulla tak těsně, že pro kohokoli, kdo by je byl sledoval, by to bylo vyhlíželo jako komediální objetí; a pak už ho Sulla svíral za ramena. Nebyly to však ruce milence, zaťaly se, až to zabolelo, sevřely se jako ocelové drápy.

„Poslouchej dobře, ty opičáku smradlavá, dokázal jsem zabít už mnohem lepší lidi, než jsi ty,“ vrkal Sulla sladkým hlasem. „Neopovaž se jít k tomu soudu, jinak je po tobě. Zajdeš zrovna tak jako ten proslulý Hercules Atlas. Bude z tebe právě taková mrtvola, jako z té, co ji našli se zlomeným vazem dole pod útesy v Circeích. Budeš zrovna tak mrtvý, jako tisícovka Germánů. Tak mrtvý, jako kdokoli, kdo se pokusil ohrozit mne anebo mé blízké. Tak mrtvý jako Mithridatés, pokud se já rozhodnu, že musí zemřít. Můžeš mu to říct, až se s ním zase setkáš. Uvidíš, že ti uvěří! Když jsem mu já nařídil, aby odešel z Kappadókie, stáhl jen ohon mezi nohy a táhl. Protože to pochopil. A ty už to teď taky chápeš, či ne?“

Censorinus neodpovídal, ani se nepokoušel vymanit z tuhého sevření. Nepohnutě stál a mlčel, neozývalo se nic než jeho dech, zíral na přespříliš blízkou Sullovu tvář, jako by byl tohoto muže ještě nikdy nespatřil, a nevěděl, co si počít.

Jednou rukou se Sulla pustil Censorinova ramene, vklouzl mu pod tuniku a zapátral prsty po tom, co měl Censorinus na silném koženém řemínku zavěšeno na těle; pak sjel i druhou rukou z Censorinova ramene, popadl ho za šourek a vší silou stiskl. Censorinus ostře zavřískl, jako pes přejetý koly vozu, Sulla prsty druhé ruky přerval řemínek, jako by to byla pouhá vlněná příze, a nato ukryl kývající se blýskavý předmět, jenž byl na řemínku uvázán, do záhybu své togy. Nikdo se neobjevil, aby se podíval, kdo to tu ječí. Sulla se obrátil na podpatku a bez spěchu odcházel.

„Och, to je mi dobře!“ vyrazil ze sebe, když otevíral dveře, a jeho smích zněl Censorinovi v uších, dokud je za sebou opět nezavřel.

*** * ***

Zklamání a vztek nad chováním Cornelie Sully se z jeho mysli už dávno vytratily, domů spěchal Sulla téměř dětsky lehounkým krokem, tvář bujaře rozzářenou. Ale štěstí mu vmžiku zmizelo z očí, jakmile otevřel přední dveře a zjistil, že namísto ztichlého, ztemnělého, pokojně dřímajícího domova jsou v domě rozsvíceny všechny lampy, v jejich záři že jsou tam shluknuti nějací mladí muži a správce že si utírá slzy řinoucí se mu z očí.

„Co se děje?“ vydechl Sulla.

„Tvůj syn, Lucie Cornelie,“ rozplakal se správce.

Sulla na víc nečekal, rozběhl se do místnosti za peristylem, kam Aelia chlapce uložila, aby se tam zotavil z nachlazení. Stála před dveřmi, zabalena do šálu. „Co se to děje?“ opakoval Sulla a chytil ji za paži.

„Mladému Sullovi se přitížilo,“ šeptla. „Před dvěma hodinami jsem zavolala lékaře.“

Sulla lékaře odstrčil a s vlídným, uklidňujícím výrazem se zastavil nad synovým lůžkem.

„Tak copak je to, mladý Sullo, takhle nás všechny postrašit?“

„Otče!“ pokusil se mladý Sulla o úsměv.

„Co je s tebou?“

„Strašná zima je mi, otče! Vadilo by ti moc, kdybych ti před cizími lidmi říkal *tata*?“

„Samozřejmě že ne.“

„Hrozně mě to bolí, *tata*!“

„V kterých místech,“

„Za hrudní kostí, tata. A taková zima je mi!“

Dýchal povrchně, se slyšitelnou námahou; Sullovi to připadalo jako nějaká parodie na poslední chvíle Metella Numidika Hovnivála, proto si také nedokázal vůbec připustit myšlenku na smrt. A přesto se zdálo, že mladý Sulla umírá. Ale to přece nemůže být pravda!

„Zbytečně nemluv, synku. Ty se nemůžeš položit?“ Zeptal se, protože lékaři chlapce podložili tak, aby seděl.

„Nemohu dýchat, když si lehnu.“ Žalostně na něm visel očima, temné kruhy pod nimi vyhlížely téměř jako modřiny. „Nechoď pryč, toto, prosím tě! Že mě tu nenecháš samotného, viď?“

„Jsem přece tady, Lucie. A nepůjdu od tebe ani na chvilku.“

Ale sotva se naskytla příležitost, odvedl Sulla Apollodóra Sicula z chlapcova doslechu a vyptával se ho, co hochovi vlastně je.

„Má zápal plic, Lucie Cornelie, což se vždycky nesnadno léčí, a v případě tvého syna je to ještě těžší.“

„Proč zrovna u něho?“

„Obávám se, že je postiženo i srdíčko. Nevíme dosud, jakou úlohu srdce má, já ovšem se domnívám, že napomáhá v činnosti játrům. Mladý Lucius Cornelius má otok na plicích a něco z té tekutiny se dostalo i do blan opouzdřujících srdce. A tím je srdce tísněno.“ Apollodóros Siculus vypadal polekaně; cenou za jeho vynikající pověst bylo, že čas od času právě on musel některému ze vznešených Římanů zvěstovat, že na zvládnutí choroby jejich blízkých zatím umění jakéhokoli lékaře nestačí. „Prognóza je velice vážná, Lucie Cornelie. Obávám se, že tu žádný lékař už nedokáže pomoci.“

Navenek Sulla přijal tuto zprávu vyrovnaně, a měl i zcela osobní důvod věřit, že lékař hovoří s naprostou upřímností – a že kdyby byl s to chlapce vyléčit, udělal by to.

Byl to přece *dobrý* lékař, zatímco většina ostatních jsou šarlatáni – stačilo vzpomenout, jak důkladně tenkrát prošetřoval Hovniválovu smrt. Tělo každého člověka je však vystaveno náporům takové síly, že jsou všichni lékaři vůči nim bezmocní, se všemi svými skalpely a klystýry a náplastmi a čarovnými bylinami. Rozhodovalo posléze jediné – zda člověk má anebo nemá štěstí. A Sulla začínal chápat, že jeho milovanému synkovi toto štěstí dopřáno není. Bohyně Fortuna mu nebyla nakloněna.

Vrátil se k lůžku, odsunul navršené polštáře stranou, posadil se tak, aby je chlapci nahradil, a objal ho pažemi.

„Och, *tata,* takhle je mi mnohem líp! Nechoď pryč, prosím tě!“

„Vždyť jsem ti slíbil, že nepůjdu, mám tě přece rád nade všecko na světě.“

Dlouhé hodiny tak seděl a podpíral chlapce, tvář opřenu o jeho zplihlé a zpocené vlasy, naslouchal jeho namáhavému sípavému dechu a občasnému zalapání po vzduchu, svědčícímu o nepolevujících krutých bolestech. Už nebylo možné přimět hocha, aby si odkašlal, bránila mu přílišná bolest, ani napít už se nechtěl, rty okoralé horečnatými opary, jazyk povleklý, zčernalý. Čas od času sice promluvil, vždy k otci, ale hlas mu slábl a slova, která sotva ze sebe vypravoval, byla stále nezřetelnější, postrádala souvislost i smysl, až konečně začal bloudit, zbaven zbytků logiky a rozumu, ve světě tak podivném, že se vzpouzel pochopení.

O třicet hodin později zemřel v otcově zmrtvělé náruči. Za celou tu dobu se Sulla nepohnul, jen na hochovo výslovné přání, nejedl ani nepil, neulehčil měchýři ani střevům, avšak nevnímal sebemenší újmu, tak důležité se pro něho stalo setrvat, být tam jen a jen pro svého synka. Snad by se pro otce stalo úlevou, kdyby ho byl mladý Sulla v okamžiku smrti vnímal, avšak ten už se pohyboval daleko od místnosti, kde ležel, daleko od náruče, v níž spočíval, a zemřel, aniž si cokoli uvědomoval.

Všichni se Lucia Cornelia Sully obávali. A tak čtyři lékaři strachy ani nedýchali, když Sullovi uvolňovali umdlelé paže svírající bezduché synovo tělo, když mu pomáhali vstát a udržet se pak na nohou, když ukládali chlapce na lůžko. Avšak Sulla neřekl ani neučinil nic, čím by tento strach podpořil; choval se jako nejvyrovnanější, nejobdivuhodnější ze všech mužů. Když se mu vrátila síla do křečí stažených svalů, pomohl jim hocha umýt a obléci ho do nachem lemované togy dětství; v nadcházejícím prosinci, o svátku Mládí, Juventas, by byl dospěl v muže. Aby mohli plačící otroci převléci lůžko, pozvedl synovo bezvládné zešedlé tělo a podržel ho na rukou, pak ho opět uložil na čistá roucha, urovnal mu paže podél těla, na oči mu položil dvě mince, aby setrvaly zavřeny, a další minci mu vložil do úst, aby měl čím zaplatit Charónovi na své poslední osamělé pouti.

Ani Aelia se nehnula ze dveří po všechny ty děsivé hodiny; Sulla ji teď vzal kolem ramen, dovedl ji ke křeslu u lůžka a usadil ji tam, aby mohla ještě pohlédnout na chlapce, kterého vyhýčkala od malička a kterého měla za své vlastní dítě. Byla tam i Cornelia Sulla, obličej dosud hrůzně poznamenaný bitím, a Julia i Gaius Marius a Aurelia.

Sulla se s nimi pozdravil s naprostou vyrovnaností, přijal projevy soustrasti vyslovované v slzách, pak se pousmál a na jejich váhavé dotazy jasným pevným hlasem odpověděl.

„Musím se teď vykoupat a převléci,“ řekl potom. „Už svítá a mám se dnes dostavit k soudu pro obvinění z velezrady. Třebaže synova smrt by byla dostatečnou omluvou, nechci poskytnout Censorinovi takové zadostiučinění. Gaie Marie, doprovodíš mě laskavě, až budu připraven?“

„S radostí, Lucie Cornelie,“ řekl Marius chraptivě a utíral si slzy. Nikdy ještě nepocítil k Sullovi takový obdiv jako teď.

Ale nejprve se Sulla odebral na prostou latrínu, kterou byl jeho dům vybaven, a nenašel tam nikoho, otroka ani svobodného člověka. Když si konečně vyprázdnil střeva, zůstal dál sedět o samotě v onom prostoru se čtyřmi sedátky zahloubenými v mramorové lavici, naslouchal hlubokému hukotu vody protékající dole a uhlazoval rukou neuspořádané záhyby togy, kterou ho nenapadlo svléci, ještě než nastoupil k oné poslední vigilii u svého synka. Jeho prsty na něco narazily, podivil se; vyňal onen předmět na světlo probouzejícího se dne a bylo mu, jako by hleděl na cosi přicházející z neskonalé dálky, jako by to náleželo do zcela jiného života. Censorinova smaragdová lupa! Poté co vykonal potřebu a upravil se, otočil se k mramorovému sedátku čelem a spustil drahocenný šperk do hlubiny. V šumu proudící vody ani nezaslechl šplouchnutí.

Když se konečně objevil v atriu, aby se spolu s Gaiem Mariem vydali dolů na Forum Romanum, nějaká podivná moc jako by mu až do posledního atomu navrátila půvab jeho mládí, přímo jím zářil a každý, kdo ho spatřil, zatajil dech.

Mlčky došli s Gaiem Mariem až ke Curtiově jezírku, kde už se shromáždilo několik set jezdců, aby nabídli své služby v porotě, a kde už soudní úředníci chystali džbány k losování; vybráno bude jedenaosmdesát mužů, ale patnáct jich pak bude z poroty vypuštěno na žádost žalobce a patnáct na žádost obhajoby, takže zbyde jedenapadesát mužů – dvacet šest jezdců a dvacet pět senátorů. Onen jezdec navíc byl cenou, kterou musel senát zaplatit, aby získal soudy do své pravomoci.

Čas ubíhal. Porotci už byli zvoleni. A když se Censorinus stále ještě neukazoval, obhajoba v čele s Crassem Oratorem a Scaevolou dostala svolení vyřadit patnáct členů poroty podle svého výběru. Censorinus se ani teď nedostavil. O polednách celý soud zneklidněl, neboť nyní už všichni věděli, že obžalovaný přišel přímo od úmrtního lože svého jediného syna, a předsedající tedy vyslal posla do Censorinova domu, aby zjistil, kde vlastně je. Zanedlouho potom se úředník vrátil se zprávou, že si Censorinus už předchozího dne sbalil svršky a odjel z Říma do ciziny, neznámo kam.

„Soud se rozpouští,“ řekl předsedající. „Lucie Cornelie, přijmi naši nejhlubší omluvu společně s projevy naší soustrasti.“

„Půjdu s tebou, Lucie Cornelie,“ řekl Marius. „Je to divná situace, že? Co se to s ním jen stalo?“

„Díky, Gaie Marie, šel bych raději sám,“ řekl Sulla klidně. „Pokud jde o Censorina, řekl bych, že se utekl ke králi Mithridatovi o azyl.“ Jeho tváří se mihl ohyzdný úšklebek. „Trochu jsem si s ním totiž promluvil.“

Z Fora Romana se Sulla vydal rychlým krokem směrem k Esquilinské bráně. Takřka celý Campus Esquilinus za Serviovými hradbami zabírala pohřebiště města Říma, skutečné velkoměsto hrobek – některých skromných, jiných okázalých, ale povětšině kdesi uprostřed toho – v nichž spočíval popel obyvatel Říma, občanů i lidí bez občanství, otroků i svobodných, rodilých Římanů i cizinců.

Na východní straně velké křižovatky asi sto kroků od Serviovy hradby, stál chrám Venuše Libitiny, té, která vládla silou zhášející životy. Byla to půvabná stavba, uprostřed cypřišového hájku, natřená sytou zelení, s purpurovými sloupy a rudozlatými iónskými hlavicemi a se žlutou stříškou nad portikem. Dlouhé schodiště bylo dlážděno sytě růžovým teracem a na frontonu byli v živých barvách zobrazeni bohové a bohyně podsvětí; na samém vrcholku střechy stála nádherně pozlacená socha Venuše Libitiny samé, jedoucí ve voze taženém myšmi, zvěstovatelkyněmi smrti.

Zde si v cypřišovém háji zřídil své stánky cech pohřebníků a zde také slídili po klientech, a to nikoli skrytě, decentně a taktně, nýbrž ve zcela obchodním tónu. Potenciální zákazníky chytali, pronásledovali, přesvědčovali, přemlouvali, zapřísahali, strkali a tahali, neboť pohřebnictví byla živnost jako každá jiná a toto bylo tržiště služebníků smrti. Sulla procházel mezi jejich boudami jako duch, jeho zlověstný dar odrazovat od sebe lidi udržoval i ty nejdotěrnější v uctivém odstupu, dokud nedošel ke společnosti, která odjakživa pohřbívala všechny Cornelie a dokud s nimi nedohodl potřebné.

Herci si měli přijít pro pokyny už následujícího dne a všichni měli být náležitě připraveni na pohřební obřad konaný pak třetího dne; jakožto Cornelius měl být mladý Sulla pohřben do země, nikoli zpopelněn, neboť taková byla rodová tradice. Úhradu vyrovnal Sulla plně předem, písemným příkazem své bance na výplatu dvaceti talentů stříbra, což byla cena za pohřeb, o které se během následujících dnů hovořilo po celém Římě. Neověřoval si ani správnost položek účtu – on, který jinak každý sestercius dvakrát obrátil, než ho vydal, tak šetrně, tak nevybíravě.

Když se vrátil domů, poslal Aelii i Cornelii Sullu pryč z místnosti, kde mladý Sulla ležel, a sám se usadil do Aeliina křesla a zahleděl se na zpustošené tělo svého syna. Nevěděl ani, co pociťuje a zda něco vůbec cítí. Žal, vědomí ztráty, vědomí její naprosté konečnosti v něm narůstaly jako obrovské olověné závaží; unést je vyžadovalo od něho veškeré síly, nezbývala mu už energie na to, aby své city mohl ještě i zkoumat. Před ním tu ležely trosky jeho domova, vše, co zbylo z jeho nejdražšího přítele, z druha pro jeho stáří, z dědice jeho jména, jeho majetku, jeho pověsti, jeho veřejné dráhy. To vše se rozplynulo během pouhých třiceti hodin, nikoli z úradku bohů, ani z pouhého rozmaru osudu. Tak to chodí. Prapůvodní nevinné nachlazení se zvrtne, zhoršuje se, nastoupí zápal plic, vysílené srdce nevydrží tu námahu. Takový už je tisíckrát opakovaný průběh tohoto onemocnění. Nikdo jím není vinen, nikdo je nezpůsobil. Čirá náhoda. Chlapci, jenž už nic z toho nechápal a nic nevnímal, zmařila život, až do samého konce protrpěný. Pro toho, kdo zůstal a kdo až příliš dobře věděl a cítil, byla jen předehrou k nadcházející prázdnotě v té nejvlastnější podstatě žití, bránou k pustině, jíž nadále povede jeho životní pouť až do konce jeho dnů. Jeho synek je mrtev. Jeho přítel je navždy ztracen.

Když po dvou hodinách přišla Aelia, odebral se do pracovny a usedl, aby napsal sdělení Metrobiovi.

Můj synek zemřel. Když jsi posledně navštívil můj dům, zemřela moje žena. Tvým posláním herce by mělo být zvěstovat lidem radost, být *deus ex machina* dramatu. Jenže ty namísto toho přicházíš zastřen závojem a přinášíš hoře.

Už nikdy nevkroč do mého domu. Pochopil jsem, že Fortuna, má patronka, nesnáší soupeře. Neboť já jsem tě miloval tou částí svého nitra, kterou si ona vyhrazuje toliko pro sebe. Učinil jsem si z tebe idol. Stal ses pro mne zosobněním dokonalé lásky. Jenomže právě toto si pro sebe vyhrazuje *ona.* A ona je ženská bytost, počátek i konec každého člověka.

Nastane-li den, kdy mi Fortuna svou přízeň odepře, ozvu se ti. Avšak až do onoho dne je konec. Můj chlapec byl hodný syn, syn jak náleží. Říman. Teď je mrtvý a já jsem zůstal sám. Nechci tě už.

Pečlivě list zapečetil, zavolal svého správce a dal mu přesný pokyn, kam má být dopis doručen. A pak se zahleděl na stěnu, kde – jak zvláštní dokáže život někdy být – byl namalován Achilleus sedící na okraji már a držící v náručí Patrokla. Malíř, zjevně ovlivněn podobou tragických masek z velkých dramat, dal Achilleově tváři s bolestně pootevřenými ústy výraz muk a utrpení, jenž Sullu přímo urážel svou nehorázností. V soukromí cizí bolesti by se nikdo neměl takhle rýpat, neměla by být odhalována davu. Tleskl, a když se objevil správce, řekl mu:

„Sežeň zítra někoho, ať tenhle obraz zamaluje."

„Byli tu pohřebníci, Lucie Cornelie. *Lectus funebris* už je nachystán v atriu, aby na něm tvůj syn mohl spočinout na výstav," říkal s pláčem správce.

Poté, co si Sulla důkladně prohlédl máry, umně vyřezávané a zlacené, potažené černou látkou a s černými polštáři, kývl na souhlas. Odnesl na ně synovo tělo sám, cítil, jak už začíná tuhnout; podepřeli polštáři chlapce v sedu, na další podušky mu položili ruce. Tady v atriu takto setrvá, dokud nepřijde osm černě oděných pohřebníků, nechopí se már a neodnesou ho do pohřebního průvodu. Hlava směřovala ke dveřím k peristylové zahradě, nohy k hlavním dveřím, na nichž byly zvenčí rozvěšeny cypřišové větve.

Pohřeb mladého Sully se konal třetího dne. Všechen veřejný život na Foru Romanu se toho dne zastavil na výraz ohledů k muži, jenž byl *praetor urbanus* a jenž se s největší pravděpodobností stane konsulem; ti, kdo by jinak byli veřejného dění účastni, očekávali teď namísto toho kondukt, vesměs oděni v tmavou smuteční togu, *togu pullu.* Jelikož pohřební průvod tvořily i vozy, stočil se dolů po Clivu Victoriae směrem k Velabru, odbočil na Vicus Tuscus a na Forum Romanum dospěl mezerou mezi chrámem Castora a Polluka a Basilikou Semproniovou. V čele šli dva obřadníci v temných togách, za nimi černě odění hudebníci troubící na rovné vojenské trubky, na zatočené rohy a na flétny zhotovené z holenních kostí nepřátel Říma skolených v bitvě. Truchlivé skladby nehýřily melodiemi ani ozdobami. Hudebníky doprovázela skupina žen v černém, plaček, které kvílely své vlastní žalozpěvy, tloukly se v prsa, všechny pak bez výjimky prolévaly skutečné slzy. Za nimi následovala tlupa tanečníků a tanečnic, vířících a pohupujících se v rituálních figurách starších než Řím sám a mávajících cypřišovými větvemi. A poté se objevilo pět herců s nasazenými voskovými maskami Sullových předků, každý na samostatném černém voze taženém párem černých kom; za nimi konečně následovaly máry, neseny ve výši osmi černě zahalenými propuštěnci, kteří kdysi náleželi Sullově maceše Clitumně a stali se pak Sullovými klienty, poté co jim Clitumna ve své závěti darovala svobodu. Za *lectus funebris* kráčel Sulla, černou togu povytaženu, tak aby mu halila hlavu; s ním šli jeho synovec Lucius Nonius, Gaius Marius, Sextus Julius Caesar, Quintus Lutatius Caesar se svými dvěma bratry, Luciem Juliem Caesarem a Gaiem Juliem Caesarem Strabonem, všichni rovněž se zahalenými hlavami; muže pak následovaly ženy, rovněž v černém, avšak hlavy obnaženy, vlasy rozpuštěny a rozcuchány.

U roster se hudebníci, plačky, tanečníci a pohřebníci rozestoupili po Foru, podél černé stěny vzadu, zatímco herce s voskovými podobami předků odvedli jejich průvodci po schodech vzhůru a tam je usadili do slonovinových kurulských křesel. Na sobě měli togy s purpurovým lemem příslušejícím vysokým hodnostem Sullových předků; onen Sulla, který byl za svého života flaminem Dialis, byl oděn kněžským rouchem. Nosítka byla postavena na rostra a truchlící příbuzní – kromě Lucia Nonia a

Aelie vesměs nějakým způsobem spojení s rodem Juliů – vystoupili za nimi nahoru, aby tu vstoje vyslechli chvalořeč na mrtvého. Pronesl ji, velice stručně, sám Sulla.

„Pochovávám dnes svého jediného syna," pravil ke ztichlému davu, jenž se dole shromáždil. „Byl to příslušník rodu Cornelių, větve přes dvě stě let staré, z níž vzešli konsulové a kněží, muži nanejvýš ctihodní. V prosinci by se byl i on přiřadil ke corneliovským mužům. Nebylo mu to však souzeno. V čase jeho smrti mu bylo téměř patnáct let."

Obrátil se, aby pohlédl na pozůstalé členy rodiny. Stál tu mladý Marius, v černé toze a s hlavou zahalenou, neboť již oblékl togu dospělosti; tímto svým novým zařazením byl i vzdálen od Cornelie Sully, jež po něm jen žalostně obracela nateklou zbitou tvář. Byla tu i Aurelia a Julia, ale zatímco Julia plakala a podpírala Aelii, Aurelia stála vzpřímena, neprolila jedinou slzičku, v tváři spíše zasmušilá než rozlítostněná.

„Můj synek byl neskonale milý, měl naši lásku a veškerou péči. Matka mu zemřela, když byl ještě maličký, ale jeho nevlastní matka mu dala vše, co by mu byla mohla jeho rodná matka vůbec dát. Kdyby byl žil dále, byl by pravým potomkem vznešeného patricijského rodu, neboť byl vzdělaný, bystrý, zvídavý a odvážný. Doprovázel mne na mé cestě na Východ, kde jsem jednal s králi Pontu a Arménie, spolu se mnou přečkal všechna nebezpečenství, která v sobě tyto cizí kraje skrývají. Byl svědkem mého setkání s parthskými představiteli a býval by tím nejpovolanějším ze své generace, kdo by měl být vyslán k dalšímu jednání s nimi. Byl to můj nejbližší druh, můj oddaný následovník. Osudem mu bylo určeno, že podlehne nemoci zde v Římě. Řím bude bez něho chudší, tak jako budu bez něho chudší i já a celá moje rodina. Loučím se s ním s nesmírnou láskou a ještě větším žalem, vám pak nabízím jako součást pohřebních slavností gladiátory a jejich hry."

Obřady na rostrech tím skončily; všichni povstali, průvod se znovu seřadil a vydal se na cestu ke Capenské bráně, neboť Sulla pro synka zakoupil hrobku na Via Appia, kde byla pohřbena většina Cornelių. U dveří hrobky pozvedl mladého Sullu z már sám jeho otec a uložil ho do mramorového sarkofágu spočívajícího na ližinách. Jakmile na něj přiklopili víko, zasunuli muži, kteří celou cestu nesli chlapce na márách, sarkofág do nitra hrobky a ližiny zpod něho vytáhli. Sulla zavřel velká bronzová vrata. A s tím současně uzavřel do hrobky i část sebe sama. Jeho syn už nebyl. Nic na světě už nebude takové jako předtím.

Jen pár dní poté, co byl mladý Sulla uložen k poslednímu odpočinku, byl schválen *lex Livia agraria.* Shromáždění plebejů byl předložen s pečetí souhlasu senátu, navzdory bouřlivému odporu, který proti němu v kurii projevili Caepio a Varius, a narazil také na netušeně roztrpčený odpor ve sněmu. S čím Drusus nepočítal, byl nesouhlas ze strany Italiků – a právě Italikové proti němu houfně protestovali. Třebaže půda, o kterou šlo, jim nenáležela, hraničily zhusta pozemky Italiků právě s římským *ager publicus* a účinné zaměřování těchto hranic značně zaostávalo za potřebou. Leckterý bílý mezníček byl pokradmu přemístěn, mnohá italická usedlost hospodařila na půdě, která jí nenáležela. Součástí dělení státní půdy na desetijitrové dílce mělo být i rozsáhlé přeměřování pozemků, při němž měl být automaticky opravován každý zjištěný nesoulad. Nejvíce by to bylo mělo postihnout státní pozemky v Etrurii, snad proto, že jedním z největších vlastníků latifundií tam byl Gaius Marius, a ten věru příliš

nedbal o to, zda snad jeho italičtí etruští sousedé tu Či jinde uždíbli kousek římské státní půdy. Odpor se zvedl i v Umbrii, zatímco Kampánie setrvávala v poměrném klidu a nijak se k tomu nevyslovila.

Drusus byl přesto potěšen a Silonovi do Marruvia napsal, že vše vyhlíží příznivě; na Scaura, na Gaia Maria, ba i na Catula Caesara učinila hluboký dojem Drusova argumentace k problému *ager publicus,* společně pak dokázali přimět mladšího konsula Philippa, aby se nestavěl na odpor. Nikdo nemohl umlčet Caepiona, jenomže jeho slova doléhala většinou k hluchým uším, zčásti vinou jeho nevalných řečnických schopností, zčásti díky velice účinné šeptané kampani o lidech, kteří zdědili hory zlata – nebylo totiž člověka v Římě, který by byl ochoten právě tohle Serviliům Caepionům kdy prominout.

Takže tě prosím, Quinte Poppaedie, uvaž, co bys mohl učinit, abys přesvědčil Etrusky a Umbry, aby s těmi stížnostmi už přestali. Opravdu poslední, co bych mohl v této chvíli potřebovat, je povyk ze strany původních vlastníků té půdy, o jejíž navrácení já usiluji.

Silonova odpověď nebyla příliš povzbudivá.

Nemám bohužel, Marku Livie, dostatek vlivu ani v Umbrii, ani v Etrurii. Jsou to, jak asi víš, dosti zvláštní lidé – velice přesvědčení o své svébytnosti a krajně nedůvěřiví vůči Marsům. Buď připraven na dvě akce. O jedné se všeobecně hovoří na celém severu. O druhé jsem se doslechl čirou náhodou a působí mi mnohem větší starost.

Nejdřív k té prvé. Větší etruští a umbrijští vlastníci půdy mají v úmyslu odebrat se jako deputace do Říma a protestovat tam proti záměru, aby byl římský *ager publicus* rozparcelován. Jejich argumentem je (nemohou se samozřejmě vytasit s tím, že hýbali s hranicemi pozemků), že římský *ager publicus* v Etrurii a v Umbrii existuje již tak dlouho, že zcela proměnil jak jejich hospodářství, tak i obyvatelstvo. Pokud by se nyní přihrnuli malorolníci, tvrdí oni, znamenalo by to pro Etrurii i pro Umbrii naprostou pohromu. Ve městech, jak uvádějí, nejsou žádné obchody a trhy toho druhu, jakým by tito troškaři zřejmě dávali přednost – obchody byly nahrazeny skladišti, jelikož vlastníci latifundií a jejich správci nakupují ve velkém. Dále uvádějí, že by vlastníci latifundií své otroky jednoduše propustili, aniž by se ohlíželi na důsledky. To by prý znamenalo, že se touto oblastí najednou začnou potulovat tisícovky propuštěných otroků, že budou zdrojem nesnází, že budou loupit a rabovat. Takže by Etrurie a Umbrie podle nich musely tyhle otroky transportovat do jejich původních domovů. A tak dále a tak dále! Na tuhle deputaci se připrav!

Druhá záležitost by mohla být o mnoho nebezpečnější. Některé naše horké hlavy ze Samnia dospěly k názoru, že na římské občanství ani na smír s Římem už není naděje, a rozhodly se ukázat Římu hloubku své nespokojenosti v průběhu oslav svátku Jova Latiaris na Albanském vrchu. Zamýšlejí zavraždit oba konsuly, Sexta Caesara i Philippa. Plán mají dobře připraven – chtějí konsuly přepadnout, až se budou vracet do Říma z Bovill, a to v takovém počtu, aby přemohli všechny účastníky této pokojné výpravy.

Měl by ses snažit uklidnit umbrijské a etruské vlastníky půdy a rozdrtit pokus o atentát ještě dřív, než k němu dojde. Radostnější zprávou pro tebe snad bude, že všichni, na něž jsem se obrátil se žádostí, aby ti odpřisáhli osobní oddanost, tak učinili s největší ochotou. Obec potenciálních klientů Marka Livia Drusa se tak utěšeně rozrůstá.

Alespoň tedy jedna bezesporu dobrá zpráva! Zachmuřený Drusus pak obrátil pozornost k méně příjemným sdělením v Silonově dopisu. Pokud jde o Italiky z Etrurie a z Umbrie, nebude toho moci udělat příliš mnoho, ledaže by je zaskočil předem dobře připravenou řečí v tom případě, že by se skutečně dostavili do senátu. Ovšem ve věci chystaného útoku na život konsulů nemá jinou volbu, než je oba varovat. Načež ovšem oba začnou bezpochyby požadovat, aby uvedl pramen svých informací, a nebudou příliš spokojeni s vyhýbavou odpovědí – zejména Philippus nikoli.

Drusus se proto rozhodl zajít raději za Sextem Caesarem než za Philippem a nedělat se zdrojem žádné velké tajnosti.

„Obdržel jsem dopis od svého přítele Quinta Poppaedia Silona, Marse z Marruvia," řekl Sextovi Caesarovi. „Jak se zdá, dospěla skupina samnitských nespokojenců k názoru, že jediná cesta, jak přimět Řím, aby naslouchal jejich argumentům o nutnosti římského občanství pro celou Itálii, je předvést nám, jak pevně odhodlaná Itálie je – a to ukázkou síly nebo spíše násilí. Ty a Lucius Marcius máte být napadeni velkou, dobře vyzbrojenou skupinou Samnitů někde mezi Bovillami a Římem, až se budete po Via Appia vracet z oslavy Latinských svátků."

Sextus Caesar neměl právě svůj nejlepší den; jasně bylo slyšet jeho sípavý dech, rty i ušní lalůčky měl lehce zamodralé. Naučil se však už s tímto postižením žít, a navzdory chorobě dosáhl i konsulátu – dokonce ještě před svým bratrancem Luciem Caesarem, jenž byl prétorem už před ním.

„Navrhnu v senátě, aby ti byl odhlasován dík, Marku Livie," pravil konsul, „a postarám se rovněž o to, aby náš první senátor jménem senátu napsal písemné poděkování Quintu Poppaediu Silonovi."

„Sexte Julie, já bych byl mnohem raději, kdybys tohle nedělal!" řekl Drusus rychle. „Nebylo by lepší nikomu nic neříkat, vypůjčit si v Capui pár kohort dobrých vojáků a pokusit se ty Samnity vlákat do pasti a pochytat? Jinak se jim zcela určitě dostane varování, že jejich spiknutí bylo odhaleno, oni pak útok neprovedou a Lucius Marcius, tvůj kolega, je přesně ten člověk, jenž neuvěří, že tu vůbec nějaké spiknutí existovalo. V zájmu své vlastní pověsti bych raději viděl, kdyby ti odbojní Samnitové svou akci skutečně provedli. Byla by to cesta, jak udělit Itálii lekci, zbičováním a popravou všech členů té bandy až do toho posledního. Dát tak Itálii jasně najevo, že násilí nepovede nikam."

„Chápu tvoje stanovisko, Marku Livie, a zařídím se podle něho," řekl Sextus Julius Caesar.

A tak kdesi na půl cestě mezi rozohněnými italickými statkáři a Samnity osnujícími vraždy pokračoval Drusus ve svém díle. Dorazili Etruskové a Umbrové, naštěstí natolik rozvášnění a s tak nadsazenými požadavky, že proti sobě podráždili i ty muže, které by se jim jinak snad bylo podařilo získat, a tak za nimi senát hlučně přibouchl dveře, aniž si u kohokoli získali sebemenší sympatie. Pokud se týkalo připravovaného atentátu, zachoval se Sextus Caesar přesně tak, jak to požadoval Drusus. Výsledkem bylo, že když Samnitové nedaleko Bovill napadli mírumilovně vyhlížející průvod, obklíčilo je

několik kohort legionářů poschovávaných za hrobkami na opačné straně Via Appia; pár jich zemřelo v boji, většina jich však byla zajata, zbičována a nakonec popravena.

Drusovi však dělalo starosti něco jiného, že totiž – jak se dalo předpokládat — uzákoněním *lex agraria* mělo být každému římskému občanu přiděleno deset jiter půdy ze státních pozemků. Senát a ostatní občané prvé majetkové třídy měli dostat své dílce jako první a *capite censi* jako poslední. Třebaže celková rozloha státní půdy v Itálii činila zhruba milióny jiter, Drusus silně pochyboval, že by jí ještě zbylo dostatek, až přijdou na řadu posléze i *capite censi.* A jak každý dobře věděl, nebylo moudré postavit si *capite censi* proti sobě. Budou muset namísto půdy dostat nějakou jinou náhradu. Myslitelná byla jen jedna jediná — slíbit jim obilí ze státních zásob za sníženou cenu, která bude muset zůstat stálá i v čase neúrody a hladu. Och, to nás čeká zase jednou bitva v senátu, aby prošel obilní zákon – *lex frumentaria*, jímž bude povoleno prodávat příslušníkům *capite censi* toto trvale laciné obilí!

K dovršení Drusových starostí znepokojil Philippa onen pokus o atentát za Latinských svátků do té míry, že si začal ověřovat situaci u všemožných známých, které měl po Itálii rozesety; v květnu vystoupil v senátu s oznámením, že se v Itálii šíří nepokoje a že dokonce někteří muži přímo hovoří o chystané válce s Římem. Nepůsobil přitom nijak ustrašeně, z jeho projevu vyznívalo spíše rozhodnutí Italiky jak náleží zastrašit. Přednesl proto návrh, aby senát vyslal dva prétory – jednoho na jih od Říma, druhého na sever – aby jménem senátu a lidu římského osobně zjistili, co se tam vlastně děje.

Catulus Caesar, jenž si musel před časem vytrpět svoje v Aesernii, kam byl vyslán jako předseda zvláštního vyšetřovacího tribunálu podle *lex Licinia Mucia*, to prohlásil za nápad přímo vynikající. Takže ti senátoři, které by byl Philippův návrh jinak bezpochyby zanechal chladnými, ho rázem pozdravili jako skvělou myšlenku. Vzápětí tedy dostal prétor Servius Sulpicius Galba spěšný příkaz ujmout se prošetřování jižně od Říma, zatímco prétor Quintus Servilius z rodiny Servilia Augura byl pověřen zjistit situaci na severu. Oběma mužům bylo povoleno vybrat si po jednom legátovi, dostalo se jim prokonsulského imperia a tolika peněz, aby mohli cestovat, jak se sluší a náleží, včetně doprovodu malé jednotky osobní stráže složené z najatých bývalých gladiátorů.

Zpráva, že senát delegoval dva prétory k prošetření toho, čemu Catulus Caesar začal říkat „italický problém“, Silona ani trochu nepotěšila. Samnitský Mutilus, rozjitřený již zbičováním a popravou dvou set odvážlivců na Via Appia, se klonil k tomu považovat tento nový nedůstojný krok za válečný čin. Drusus bez oddychu posílal oběma mužům dopis za dopisem, v nichž je zapřísahal, aby mu ještě poskytli příležitost, aby se upokojili a čekali dál.

Mezitím si utáhl opasek a vytáhl do boje se senátem, kde přednesl svůj plán na výpomoc chudině v podobě prodeje zlevněného obilí. Podobně jako parcelace *ager publicus* nemohlo být ovšem ani levnější obilí omezeno jen na nejpotřebnější. Každý římský občan, jenž byl hotov postavit se do fronty U stánku édilů v Portiku Minuciově, měl nárok na poukázku opravňující k odběru pěti modiů pšenice ze státních zásob, pak si musel dojet do státních obilnic pod aventinskými útesy, předložit poukázku, naložit obilí na káru a dotáhnout ji domů. I mezi velkými boháči a nejpřednějšími občany se našli takoví, kteří tohoto zvýhodnění římského občana skutečně využívali – část tak činila z nevyléčitelné lakoty, část z principu. Avšak většina těch, kdo si mohli dovolit vtisknout svému správci do dlaně pár mincí navíc a poslat ho koupit obilí do soukromých obilnic podél Vicus Tuscus, nebyla ochotna vydávat se osobně pro poukázku, jen aby získali zrno o něco levněji. Ve srovnání s ostatními životními

náklady v Římě – třeba s nájemným, které tu odjakživa bylo téměř astronomické – byla částka padesáti až jednoho sta sesterciů měsíčně, připadající na soukromě nakoupené obilí pro jednu osobu, v podstatě nepatrná. Naprostá většina těch, kdo se zařadili do zástupu čekajícího na édilské poukázky, tedy náležela k páté majetkové třídě anebo ke *capite censi.*

„Pozemky pro ně pro všechny naprosto nemohou vystačit," řekl Drusus v senátě. „Ovšem my je nesmíme opomenout, ani v nich vzbudit pocit, že byli znovu přehlédnuti. Římské sýpky bohatě stačí, otcové senátoři, nasytit *všechny* římské krky! Nemůžeme-li poskytnout mužům z *capite censi* půdu, pak jim musíme dát levné obilí. Za paušální cenu pěti sesterciů za modius, rok od roku stejnou, neovlivněnou výkyvy v dobách nedostatku nebo přebytku obilí. To samo o sobě bude pro státní pokladnu znamenat jisté ulehčení břemene – když dojde čas od času k nadúrodě pšenice, nakupuje ji stát za dva až tři sestercie za modius. Takže prodejem za pět ještě pokladna dosáhne mírného zisku, což jí usnadní vyrovnat náklady na zvýšenou nákupní cenu v době nedostatku zrna. Z tohoto důvodu také doporučuji, aby byl ve státní pokladně veden samostatný účet určený výlučně pro nákup obilí. Nesmíme se dopustit té chyby, že bychom při financování tohoto zákona sáhli na příjmy z všeobecných daní."

„A kdepak navrhuješ, Marku Livie, hledat úhradu pro takovou velkolepou štědrost?" zeptal se přezíravě Lucius Marcius Philippus.

Drusus se usmál. „To mám všechno promyšlené, Lucie Marcie. Uvažuji, jako s nedílnou součástí zákona, s devalvací některých emisí našich běžných mincí."

Senátem to zašumělo, ozvalo se mručení; slovo „devalvace" nikdo neslyšel rád, neboť pokud šlo o finance, byla většina senátorů založena naprosto konzervativně. Odhodnocovat měnu nepovažovali za římské, tento postup se zpravidla odsuzoval jako řecký úskok.

Drusus však neochvějně pokračoval ve výkladu. „Jeden z každých osmi denariů bude ražen z bronzu s příměsí trošky olova, aby váhově odpovídal minci ze stříbra, a pak postříbřen. Všechny propočty jsem provedl tím nejkonzervativnějším způsobem – vyšel jsem z předpokladu, že na dva roky nadúrody připadne pět let špatných sklizní, což, jak všichni dobře víte, je až přílišný pesimismus. Skutečnost je taková, že máme více let úrodných než špatných. Nelze ovšem vyloučit nějaké další údobí krize, podobné, jaké jsme zažili v důsledku vzpoury otroků na Sicílii. Postříbřování mincí je kromě toho pracnější než jejich ražba z čistého stříbra. Náklady na tento můj program uvažuji ve výši jednoho z každých osmi denariů – zatímco skutečnost patrně bude odpovídat spíše jednomu denariu z deseti. Státní pokladna, jak je vám z toho všem zřejmé, na tom tedy nemůže prodělat. Stejně tak nebude toto opatření představovat žádné břemeno pro ty obchodníky, kteří své transakce provádějí pomocí papírů. Hlavní dopad bude mít úprava na ty, kteří jsou omezeni na užití mincí, a – což je podle mého názoru vůbec nejdůležitější – zcela se vyhne odiu, jaké s sebou nese forma přímého daňového zatížení."

„A proč je to třeba dělat tak složitou cestou, že se bude postříbřovat každá osmá mince v jedné ražbě, když by se dala takhle razit vždycky jedna z osmi emisí?" otázal se prétor Lucius Lucilius, jenž (podobně jako většina členů jeho rodiny) sice rád mudroval nahlas, ale byl přitom naprostý omezenec, pokud jde o počty a jejich uplatnění v praktickém životě.

„Protože," vysvětloval trpělivě Drusus, je podle mého názoru nezbytné, aby většina těch, kdo mince užívá, nebyla schopna rozlišit ryzí mince od postříbřených. Pokud by byla celá ražba z bronzu, nikdo by nebyl ochoten tyto mince přijímat."

Ač se to podobalo téměř zázraku, Drusovi se podařilo *lex frumentaria* prosadit. Pod tlakem státní pokladny (která si provedla své vlastní propočty a dospěla ke stejným závěrům jako Drusus a která okamžitě postřehla, jak výnosné by takové odhodnocení mohlo být) dal senát souhlas, aby byl zákon předložen shromáždění plebejů. A tam zase nejmocnější z jezdců rychle pochopili, jak málo tento zákon ovlivní jejich transakce, které nevyžadují hotovost. Společně si ovšem byli vědomi toho, že zákon postihne všechny, že rozdíl mezi skutečnými penězi a nějakými podepsanými papírky je dosti šálivý; byli to však pragmatici a dobře věděli, že jediná skutečná hodnota *všech* peněz tkví v důvěře, s jakou je přijímají lidé, kteří je užívají.

Koncem června už byl zákon vepsán na tabule. Státní obilí mělo být ve všech následujících letech prodáváno po pěti sesterciích za modius a kvestoři činní při státní pokladně už chystali prvou emisi odhodnocených mincí – stejně tak jako *tres viri monetales*, jejichž povinností byl dohled nad vlastní ražbou. Přípravy měly samozřejmě nějaký čas trvat, ale zúčastnění úředníci odhadovali, že by v září už měl být každý osmý denarius toliko postříbřený. Ozývalo se reptání. Caepio nepřestával halasně protestovat, ani jezdci nebyli právě nejspokojenější s tím, kam Drusus směřuje, a římská chudina pojala podezření, že byla asi ošizena nějakým způsobem, který jim jejich vládci tají. Ale Drusus nebyl Saturninus a senát mu za to byl vděčen. Když svolal contio před shromážděním plebejů, trval do důsledků na dodržení zvyků a zákonnosti; pokud hrozilo jejich porušení, okamžitě shromáždění rozpustil. Nikdy také nejednal v rozporu s nálezem augurů ani se neuchyloval k násilí.

Konec června znamenal pro Drusův program nucenou přestávku, jelikož ve veřejném životě nastalo letní období; senát přerušil svá zasedání, stejně tak učinily i lidové sněmy. Drusus odmlku uvítal, ale protože cítil, jak ho nečinnost víc a víc ubíjí, odjel z Říma. Matku a všech šest dětí, o které pečovala, poslal do své přepychové vily na pobřeží u Misena, zatímco sám se vydal nejprve za Silonem a poté za Mutilem a doprovázel je na cestě po celé Itálii.

Nemohl nepostřehnout, že italické národy ve středu poloostrova už jsou připraveny vydat se na válečnou stezku; stranou od jakési prašné cesty, po které jeli se Silonem a Mutilem, spatřil celé dobře vyzbrojené legie nacvičovat bojové manévry, daleko od římských anebo latinských osad. Nic však neříkal, na nic se nevyptával, věřil totiž, že nic z tohoto bojového výcviku nebude zapotřebí. V bezpříkladné záplavě nové legislativy dokázal přesvědčit senát a shromáždění plebejů o nezbytnosti reforem, pokud jde o soudy, o senát, o *ager publicus* a o zlevněné obilí. Ještě nikdo – ani Tiberius Gracchus, Gaius Gracchus, Gaius Marius ani Saturninus – nevykonal tolik, co on, nenavrhl tolik kontroverzních zákonů, aniž sáhl k násilí, aniž vyvolal opozici v senátu nebo odmítavý postoj jezdců. Neboť on je přesvědčil, oni ho ctili, důvěřovali mu. Byl si jist, že až zveřejní svůj záměr o zrovnoprávnění v celé Itálii, nechají se jím i pak vést, třebaže ho nebudou ochotni následovat ve všem. *Musí* se to povést! A jako důsledek se čtvrtina obyvatelstva římského světa stane jeho klienty, neboť přísahu oddanosti jeho osobě skládali všichni od jednoho konce italského poloostrova na druhý, i v Umbrii a v Etrurii.

* * *

Asi osm dní předtím, než se měl o zářijových kalendách senát opět sejít k práci, dorazil Drusus do své vily v Misenu, aby si trochu odpočinul, než dojde na nejtěžší část

předsevzatého úkolu. Přicházel na chuť své matce, stávala se mu čím dál víc nejen zdrojem radosti, ale i útěchy – byla bystrá, chytrá, sečtělá, vlídná, měla takřka mužský přístup k hodnocení záležitostí, které patřily koneckonců výlučně do světa mužů. Intenzivně se zajímala o politiku a Drusův legislativní program sledovala s pýchou a s radostí. Svým původem z liberálního corneliovského prostředí byla předznamenána k jistému radikalismu, ovšem bytostný konzervatismus téhož corneliovského prostředí jí dovoloval ocenit synovo mistrovské zvládnutí životní reality v senátu i v Římě samém. Ani nátlak, ani násilí, žádné beranidlo hrozeb, žádná jiná zbraň než zlatý hlas a stříbrný jazyk. Tak má vypadat velký politik! Takový byl i Marcus Livius Drusus, a ona jen blahořečila tomu, že tohle nemá po svém paličatém, nepružném a nechápavém otci. Ne, toto zdědil po *ní.*

„Nu, dokázal sis skvěle poradit se zákony, s dobou i s chudobou," řekla mu zpříma. „A co přijde dál, pokud máš v úmyslu ještě pokračovat?"

Zhluboka se nadechl, podíval se jí do očí, neuhnul pohledem. „Navrhnu zákon o plném zrovnoprávnění všech mužů v celé Itálii."

Zbledla, rázem byla v tváři bělejší než její roucho barvy kosti. „Och Marku Livie!" vydechla pak. „Zatím ti ve všem ustoupili, ale tohle tě provést nenechají!"

„A proč ne?" zeptal se překvapeně; přivykl už myšlence, že jemu se musí zdařit i to, co by nikdo jiný nedokázal.

„Střežit si své občanství je úkol, který dostal Řím od samých bohů," řekla stále ještě pobledlá. „Ani kdyby se uprostřed Fora Romana objevil sám Quirinus a nařídil jim, aby ho rozdávali na potkání, neuposlechnou ho!" Vzala ho náhle za paži. „Marku Livie, Marku Livie, vzdej se toho! Ani se o to nepokoušej!" Celá se chvěla, *prosím* tě, Marku Livie, nepodnikej to vůbec!"

„Už jsem přísahal, že to udělám, *mama* – tak to taky bude!"

Dlouze zapátrala v jeho temných očích, v jejích vlastních mnohem méně výrazných zracích se objevil strach o něho. Pak si povzdechla a zavrtěla hlavou. „Nu, vidím, že ti to nevymluvím. Nejsi nadarmo prasynovcem Scipiona Africana. Och synku můj, oni tě zabijí!"

Hrotité obočí se nad jedním okem povytáhlo do výše. „Ale proč, *mami?* Proč by to dělali? Nejsem přece Gaius Gracchus, nejsem Saturninus. A postupuji naprosto podle práva – neohrožuji nikoho, ani člověka, ani mos maiorum."

Rozrušilo ji to natolik, že nedokázala v tomto rozhovoru pokračovat, a rychle se zvedla. „Pojď se raději podívat na děti, nemohou se tě už dočkat."

Třebaže poněkud nadsazovala, příliš přehnané to přece jen nebylo. Drusus dosáhl značné popularity i u dětí.

Že v dětském pokoji probíhá nějaká hádka, bylo slyšet, už když se k němu blížili.

„Já tě jednou stejně zabiju, ty Catone!" uslyšeli oba dospělí křičet Servilii, právě když vcházeli do místnosti.

„Tak dost, Servilie!" řekl Drusus ostře, neboť v dívčině hlasu vytušil cosi vážnějšího než dětské škorpení. „Mladý Cato je tvůj nevlastní bratr, tomu ubližovat nebudeš."

„To se ukáže, jen až ho nachytám samotného na dost dlouhou dobu někde, kde ho nebude nikdo hlídat," řekla zpupně Servilia.

„Jenže ono se ti to nepovede – nachytat ho, ty křivonosko!" odsekl mladý Caepio a postavil se před mladého Catona.

„Já nemám žádný křivý nos!" utrhla se vztekle Servilia.

„A máš, a máš!" pokřikoval mladý Caepio. „Křivý, šišatý, hrbolatý, brr a fuj!"

„Tak už buďte zticha!“ rozkřikl se Drusus. „Copak neumíte nic jiného než se hádat?“

„Jo!“ prohlásil drze mladý Cato. „Taky se pereme!“

„Aby ne, když tu je on s námi!“ řekl Drusus Nero.

„Ty koukej zavřít klapačku, ty černá hubo!“ osopil se na něho mladý Caepio chvátaje na pomoc mladému Catonovi.

„Já nejsem žádná černá huba!“

„A jsi, a jsi, a jsi,“ křičel mladý Cato, pěstičky zaťaty.

„Ty nejsi žádný Servilius Caepio!“ řekla Servilia mladému Caepionovi. „Ty jsi potomek zrzavého galského otroka, tebe nám Serviliům Caepionům jen podstrčili!“

„A ty máš křivý frňák, ty křivonosko!“

„*Tacete!*“ rozkřikl se na ně Drusus.

„Ty jsi obyčejný otrocký spratek!“ zasyčela Servilia.

„A ty jsi zase pitomá po svém otci!“ ječela Porcia.

„Tlustá, malá, pihovatá!“ přidala se Lilia.

„Posaďme se zatím tamhle,“ řekla Cornelia Scipionis, nijak nevyvedená z míry dětskou vádou. „Však oni si nás všimnou, až jim dojde řeč.“

„To se vždycky hašteří o své předky?“ překřikoval Drusus dětský křik a jekot.

„Samozřejmě, to sem zatahuje Servilia,“ řekla jejich *avia.*

Servilia už dospívala v dívku, postavou odpovídala svým třinácti letům, měla půvabný, do sebe uzavřený obličejík a měla být už před dvěma nebo třemi lety od menších dětí oddělena; to, že se tak nestalo, bylo součástí jejího trestu. Poté, co byl svědkem této rozmíšky a jejího obsahu, Drusus zapochyboval, jestli snad neudělal chybu, když ji přiměl zůstat ve společnosti ostatních dětí.

Servilia-Lilla, která právě dosáhla dvanácti let, vyspívala rovněž rychle. Byla hezčí než Servilia, avšak ne tak zajímavá, její osmahlá, trochu uličnická tvář okamžitě napověděla, co je zač. Třetím z této skupiny starších dětí, a to jejich spojencem proti mladší polovině, byl Drusův adoptovaný syn Marcus Livius Drusus Nero Claudianus, nyní devítiletý, claudiovsky pohledný – byli všichni snědí a vyhlíželi poněkud zarputile – nebyl žel příliš chytrý, ale zato byl milý a poddajný.

Dále už následovali Catonovi potomci, neboť Drusus nikdy na mladého Caepiona nepohlížel jako na Caepionovo dítě, ať si Livia Drusa tvrdila, co chtěla. Byl Catonovi Salonianovi nesmírně podoben – měl stejně štíhlou a svalnatou postavu napovídající, že z něho jednou bude pěkný a vysoký mužský, stejně tvarovanou hlavu a uši, protáhlou šíji, dlouhé paže i nohy – a vlasy jasně rusé. A i když měl oči světle hnědé, nebyly to zraky Caepionovy, měl je posazeny daleko od sebe, výrazné, zasazené hluboko v důlcích. Ze všech šesti dětí měl Drusus mladého Caepiona nejraději. Byla v něm znát síla a chuť brát na sebe odpovědnost, což se na něm Drusovi líbilo nejvíc; bylo mu teď pět a tři čtvrtě roku, ale rozmlouval s Drusem jako dospělý a velice zralý člověk. Měl dokonce i hluboký hlas, v narudlých očích vždy vážný a přemýšlivý výraz. Málokdy se usmál, zpravidla jen tehdy, když jeho bratříček, mladý Cato, provedl něco, co ho pobavilo nebo dojalo; jeho náklonnost k mladému Catonovi byla tak silná, že hraničila až s otcovským vztahem, nedal se od něho odloučit.

Porcia, které se říkalo Porcella, už byla téměř čtyřletá. Přítulnému děvčátku se teď začínaly dělat pihy po celém tělíčku, velké souvislé hnědé skvrnky, pro které se jí její starší nevlastní sestra s opovržením posmívala a trápila ji, neboť ji neměla ráda, a ztrpčovala jí, chudáčkovi, pokradmu život nesčíslnými štípanci, kopanci, kousnutími,

škrábnutími a štulci. Catoniovský orlí nos jí příliš neslušel, ale zato měla překrásné šedé oči a milou povahu.

Mladému Catonovi bylo dvě a tři čtvrtě roku a byla to nejen vzhledem, ale i povahou potvůrka. Nosík jako by mu rostl rychleji než ostatní tělo, měl ho spíše po římsku sražený než semitsky zahnutý a nijak neladil s ostatní nápadně hezkou tvářičkou – s jemnými ústy, zářivýma velkýma světle šedýma očima, vysokými lícními kostmi a pevnou bradou. Třebaže rozložitá ramínka napovídala, že by časem mohl dospět v urostlého muže, byl žalostně hubený, neboť o jídlo nejevil naprosto zájem. Povahu měl dosti nepříjemnou, byl neodbytný, a zejména proto ho neměl Drusus příliš v lásce; sebejasnější a srozumitelnější odpověď na kteroukoli z jeho nekonečných, až dotěrných otázek měla vzápětí za následek další vyslýchání, což napovídalo, že mladý Cato je buď trochu nahlouplý, anebo že se nedokáže přizpůsobit cizímu pohledu na věc a tvrdošíjně setrvává na výchozím bodu svého vyptávání. Nejpozitivnějším rysem jeho povahy – a u něho bylo opravdu třeba kladné stránky pracně objevovat – byla jeho naprostá oddanost mladému Caepionovi, od něhož se dnem i nocí naprosto odmítal odloučit; když už si s ním nevěděl nikdo rady, stačilo pohrozit, že mu vezmou bratříčka, a rázem byl poslušnost sama.

Nedlouho po druhých narozeninách mladého Catona přijel na svou poslední návštěvu k Drusovi Silo; Drusus byl nyní tribunem lidu a Silonovi nepřipadalo moudré předvádět Římu, že jejich přátelství je dosud tak pevné, jako bylo vždy. Silo, sám otec rodiny, se vždycky rád podíval na děti, kdykoli byl hostem v Drusově domě. A tak věnoval chvilku malé vyzvědačce, Servilii, nebyl skoupý na nějakou tu Iichotku, ale zachovával si dostatečný odstup, aby mohl ironizovat její pohrdavý postoj k němu, pouhému Italikovi. Miloval čtyři prostřední děti, hrál si s nimi, žertoval. Mladého Catona však nesnášel, třebaže nebyl schopen uvést Drusovi jediný logický důvod, proč by mohl mít takový odpor k dvouletému mrňousovi.

„Já v jeho přítomnosti prostě nedokážu myslet," řekl Silo Drusovi. „Připadám si jako živočich a všechny mé smysly a mé instinkty mi napovídají, že je to nepřítel."

Dráždila ho zejména spartánská tvrdost v tom dítěti, jakkoli může být spartánská tvrdost sama o sobě hodná obdivu. Když chlapce viděl, jak po ošklivém, tělesně i duševně krutém poranění zůstal stát se zaťatými zuby a bez jediné slzičky, ucítil Silo, jak se mu až ježí chloupky v týle. Proč vlastně? tázal se sám sebe, a nedokázal najít uspokojivou odpověď. Snad to bylo proto, že se mladý Cato nijak nesnažil skrýt své pohrdání nějakými takovými obyčejnými Italiky. To byl samozřejmě jen důsledek špatného Serviliina vlivu. Když ovšem narazil na stejný postoj vůči sobě u ní, dokázal ho bez nesnází ignorovat. Jenže tenhle mladý Cato, uzavíral Silo, nebude jednou zřejmě jen tak někým, koho by bylo možno jednoduše ignorovat.

Jednoho dne, vydrážděn až do krajnosti nekonečnými vlezlými otázkami, kterými mladý Cato trápil Drusa – a také tím, že hoch naprosto nedokázal ocenit Drusovu trpělivost a vlídnost – ho Silo popadl a zvedl ho oknem ven do zahrady, nad skalku plnou ostrých kamenů.

„Dej už konečně pokoj, mladý Catone, jinak tě pustím!" pohrozil mu Silo.

Mladý Cato trčel ve vzduchu a zarytě mlčel, plný vzdoru, pán nad svým osudem jako vždy; žádné natřásání, žádné Silonovo předstírání, že ho opravdu pustí, nerozvázalo chlapci jazyk a nezlomilo jeho umíněnost. Nakonec tenhle souboj Silo prohrál, chlapce postavil zase na zem a s pohledem upřeným na Drusa jen zavrtěl hlavou.

„Ještě štěstí, že mladý Cato je ještě tak malý," řekl. „Kdyby to byl dospělý muž, Itálie by nikdy nedokázala přesvědčit Římany o své pravdě!"

Při jiné příležitosti se Silo mladého Catona zeptal, koho má rád.

„Svého bratra," řekl mladý Cato.

„A koho po něm?" vyptával se Silo.

„Svého bratra."

„Ale koho po bratrovi?"

„Svého bratra."

Silo se obrátil k Drusovi. „Copak on nemá rád nikoho jiného? Ani tebe? A co takhle svou babičku, tvou matku?"

Drusus jen pokrčil rameny. „Zřejmě, Quinte Poppaedie, nemá rád nikoho jiného než svého bratra."

Obdobně jako Silo reagovala na mladého Catona většina lidí; náklonnost k sobě si mladý Cato věru u nikoho nezískal.

Děti trvale vytvářely dva soupeřící tábory, starší se spojili proti potomkům Catona Saloniana a dětským pokojem se bez přestání rozléhal křik rozmíšek a jekot pranic. Bylo by se dalo předpokládat, že Serviliovci budou mít vrch, že mnohem menší Catonovce přeperou už pro svůj větší vzrůst a váhu, pro svůj počet a odlišné postavení. Avšak od chvíle, kdy mladý Cato dovršil dva roky věku a mohl také přijít se svou troškou do mlýna, získali trůn Catonovci. S mladým Catonem si nedokázal poradit nikdo, nebylo možné podrobit si ho pohlavky, sliby ani přemlouváním. Pokud šlo o učení, chápal mladý Cato dost těžce, ale jinak to byla přímo kvintesence rozeného protivníka – neoblomný, vytrvalý, agresivní, důrazný, nelítostný, obludný.

„M*ami*," řekl jednou Drusus matce, když spolu probírali jedno po druhém všechny děti, „nám se tu snad opravdu podařilo shromáždit všechny nectnosti, co jen v Římě existují."

Onoho léta nezaháleli kromě Drusa a italických vůdců ani jiní muži; Caepio pilně obcházel nejrůznější jezdce, Variovi a Caepionovi se společně podařilo přitvrdit odpor proti Drusovi v komitiích a Philippus, jehož chutě byly odjakživa větší než jeho měšec, se dal koupit skupinou jezdců a senátorů, jejichž pozemkové vlastnictví v latifundiích tvořilo podstatnou část jejich jmění.

Nikdo samozřejmě netušil, co se chystá, avšak v senátě se vědělo, že Drusus požádal, aby mohl promluvit na zasedání o zářijových kalendách, a všichni už hořeli zvědavostí. Mnozí senátoři, kteří se začátkem roku dali unést silou Drusova řečnického umění, si teď přáli, aby byl Drusus hovořil o něco méně přesvědčivě; počáteční příval nadšené podpory opadl, takže muži, kteří se onoho prvého zářijového dne sešli v Hostiliově kurii, přicházeli rozhodnuti zůstat tentokrát k Drusově magii slov hluší.

Předsedal Sextus Julius Caesar, neboť v měsíci září byl držitelem fasces on, takže byly úzkostlivě dodržovány veškeré předběžné obřady. V senátě zavládl neklidný šum, vyhodnocovala se *omina,* odříkávaly se modlitby a byly odklízeny pozůstatky po vykonaných obětech. Ale když konečně senát zahájil činnost, odbyly se veškeré drobně formality před ohlášeným projevem tribuna lidu s mimořádnou rychlostí.

Nastal čas. Konečně nadešla ta chvíle. Drusus vstal z tribunské lavice pod stupínkem, na němž zasedali konsulové, prétoři a kurulští édilové, a odebral se na své

obvyklé místo u velkých bronzových vrat, když předtím požádal – jako už při předešlých příležitostech – aby byla zavřena.

„Ctihodní otcové naší země, členové římského senátu," začal tiše, „před několika měsíci jsem v této síni hovořil o jednom velkém zlu v našem středu – o zlu zvaném *ager publicus.* Dnes mám v úmyslu mluvit o zlu mnohem horším než *ager publicus.* O zlu takovém, že nepodaří-li se ho potřít, bude znamenat náš konec. Konec Říma.

Mám samozřejmě na mysli národy, které společně s námi obývají tento poloostrov a žijí tu bok po boku s námi. Ony národy, jimž říkáme Italikové."

Bílé řady po obou stranách síně se zavlnily, zahučely zvukem podobajícím se spíše zvedajícímu se větru v korunách stromů anebo bzukotu vzdáleného vosího roje než lidským hlasům. Drusus tyto tóny postřehl a porozuměl jejich smyslu, bez ohledu na ně však pokračoval dál.

„Zacházíme s nimi, s těmito tisíci a tisíci lidmi, jako s občany třetí kategorie. Doslova a do písmene! Občanem první kategorie je Říman. Občanem druhé kategorie je držitel latinského práva. A občanem třetí kategorie je Italik. Ten Italik, jenž je považován za nehodna jakéhokoli práva podílet se na našich římských úradcích. Ten Italik, jenž je zdaňován, bičován, pokutován, vyháněn ze svého domova, rabován, vykořisťován. Ten Italik, jehož synové si před námi nejsou jisti, jehož ženy před námi nejsou chráněny, jehož majetek před námi není bezpečný. Ten Italik, který je povoláván, aby bojoval v našich válkách a financoval jednotky, které nám poskytuje, a od něhož se navíc očekává, že bude souhlasit, aby tyto jednotky byly pod naším velením. Ten Italik, jenž by nemusel – pokud bychom byli dodrželi naše sliby – strpět ve svém středu žádné římské kolonie a kolonie s latinským právem, neboť jsme těmto italickým národům oplátkou za jejich daně a vojáky přislíbili plnou autonomii, jen abychom je pak podvedli, rozeseli uvnitř jejich hranic naše osady a připravili je tím o nejlepší díl jejich světa, přičemž sami jsme jim ze svého světa neposkytli ani kousíček."

Hukot narůstal, ale dosud nepřehlušoval Drusova slova; bouře se teprve blížila, vosí roj teprve nalétával. Drusovi vyschlo v ústech, musel se odmlčet, aby si olízl rty a polkl, tím nejpřirozenějším způsobem, jakého byl schopen. Nesmí dát najevo sebemenší nervozitu. Pak vyrazil znovu k útoku.

„My, Římané, nemáme krále. Ale přesto se v Itálii každý z nás jako král chová. Nám totiž lahodí, když se ti nižší tvorové musí plazit před našimi královskými nosy. Nám se *líbí* hrát si na krále! Pokud by tito občané Itálie skutečně byli něčí míň, než jsme my sami, našla by se pro to snad i nějaká ta omluva. Pravda ovšem je, že Italikové nestojí svou přirozenou podstatou o nic níže než my. Je to krev naší krve. Pokud by tomu tak nebylo, jak by pak mohl kdokoli v tomto našem sboru osočovat jiné členy senátu pro jejich ‚italickou krev'? Slyšel jsem, jak tu nazývali našeho velikého a slavného Gaia Maria Italikem. Ale to on přece potřel Germány! Slyšel jsem, jak vznešeného Lucia Calpurnia Pisona pohrdavě označovali za Insubrijce. Avšak jeho otec přece chrabře padl před Burdigalou! Slyšel jsem odsuzovat velkého Marka Antonia Oratora za to, že si za svou druhou ženu vzal dceru Italika. Ale to on přece zlikvidoval piráty a stal se censorem!"

„To tedy byl censor!" zašpičkoval Philippus. „Byl to on, kdo jako censor dovolil tisícovkám Italiků zapsat se jako římští občané!"

„Chceš tím snad naznačit, Lucie Marcie, že jsem se na tom podílel?" otázal se výhružně Antonius Orator.

„To se ví, že chci, Marku Antonie!"

Antonius Orator se zvedl, byl to velký a statný chlap. „Vylez ven, Philippe, a opakuj to!“ rozkřikl se.

„Klid! Slovo má Marcus Livius!“ zasípěl Sextus Caesar. „Lucie Marcie a Marku Antonie, volám vás oba k pořádku! Sedněte si a buďte zticha!“

Drusus se znovu ujal slova. „Zopakuji to. Italikové jsou krev naší krve. Hráli nemalou úlohu v našich úspěších, jak v Itálii, tak i v cizině. Nejsou to nijak špatní vojáci. Nejsou to nijak špatní rolníci. A nejsou to ani špatní obchodníci. Domohli se velkých majetků. Mají svou šlechtu, která je stejně stará jako naše, vůdce mají stejně vzdělané, jako jsou naši, jejich ženy jsou stejně kultivované a jemné, jako jsou naše. Obývají stejné domy jako my. Jedí táž jídla jako my. Mají stejně mnoho znalců vína jako my. Vyhlížejí stejně jako my!“

„Nesmysl!“ houkl opovržlivě Catulus Caesar a ukázal prstem na Gnaea Pompeia Strabona z Picena. „Vidíte to? Tupý nos a vlasy jako písek! Říman může být rusý, může mít vlasy žluté nebo bílé, ale žádný Říman nemá vlasy jako písek! Je to Gal, a žádný Říman! A kdyby bylo po mém, tak bychom jeho i všechny ty ostatní neřímské krysy, které se skrývají v šeru naší drahé Hostiliově kurie, odtud vypráskali! Gaia Maria, Lucia Calpurnia Pisona, Quinta Varia, Marka Antonia za to, že se oženil pod svůj stav, všechny Pompeie, co sem kdy přitáhli z Picena, slámu v botách, každého Didia z Kampánie, každého Pedia z Kampánie, všechny ty Saufeie a Labieny a Appuleie – žeňte je všecky, povídám!“

Celý senát se dostal do varu. Zčásti tím, že uvedl konkrétní jména, zčásti dalšími narážkami se Catulovi Caesarovi podařilo urazit dobrou třetinu jeho členů; ovšem to, co právě řekl, naopak náramně vyhovovalo zbylým dvěma třetinám, kdyby pro nic jiného, pak proto, že jim připomenul jejich nadřazenost. Jediný Caepio se neusmíval tak nadšeně, jak by se dalo očekávat – Catulus Caesar se totiž otřel i o jeho Quinta Varia.

„*Mne budete muset vyslechnout!*“ zaburácel Drusus. „Vyslechnete, co říkám, i kdybychom tu měli sedět až do tmy!“

„Se mnou ovšem nepočítej!“ zaječel Philippus.

„A se mnou taky ne!“ vřískl Caepio.

„Slovo má Marcus Livius! Pokud by mu v tom chtěl někdo bránit, bude vykázán!“ křikl Sextus Caesar. „Zavolejte sem mé liktory.“

Svolávající úředník vyběhl ven a vzápětí dovnitř napochodovalo dvanáct liktorů Sexta Caesara v bílý togách, na rameni fasces.

„Postavte se dozadu na kurulské pódium,“ řekl hlasitě Sextus Caesar. „Zasedání bylo narušeno, možná že vám nařídím, abyste odsud určité muže vyvedli.“ Pokývl Drusovi. „Pokračuj.“

„Zamýšlím předložit shromáždění plebejů návrh zákona, jímž bude přiznáno římské občanství každému muži od Arna po Rhegium, od Rubikonu po Vereium, od Tuskánského moře až po Adriatické moře!“ křičel Drusus, tak aby ho všichni slyšeli. „Je čas, abychom se zbavili toho hrozivého zla – té představy, že je jeden člověk v Itálii považován za lepšího než druhý – že my z Říma si navěky dokážeme uchovat naši výlučnost! Otcové senátoři, Řím – to je Itálie! A Itálie znamená Řím! Připusťme si už jednou, a provždycky, tuhle skutečnost a dejme každému muži v Itálii stejné postavení!“

Senát jako by se pominul, muži křičeli „Ne, ne, ne!“, rozléhal se dupot, rozhořčené výkřiky, pískot, posměch, k místu, kde uprostřed síně stál Drusus, přilétaly stoličky a tříštily se o zem, z obou stran a ze všech řad mu hrozily pěsti.

Drusus nebojácně zůstal stát, kde byl. „Toto já uskutečním!“ zakřičel. „Toto – já – prosadím!“

„Leda přes mou mrtvolu!“ sípěl Caepio ze stupínku.

Teprve teď se Drusus pohnul, otočil se tváří v tvář Caepionovi. „Když to bude nutné, tak i přes tvou mrtvolu, ty degenerovaný kreténe! Copak ty jsi v životě někdy vůbec s nějakými Italiky mluvil, anebo s nimi jednal? Kde tys je vůbec viděl? Jak ty můžeš vědět, jací doopravdy jsou?“ rozeřval se Drusus a celý se roztřásl vzteky.

„U tebe doma, Druse, *ve tvém vlastním domě!* Když se tam slézali a dohadovali se o povstání! Pěkné hnízdečko, samí špinaví Taliáni! Silo a Mutilus, Egnatius a Vidacilius, Lamponius a Duronius!“

„Nikdy nic takového v mém domě nebylo, a dokonce už se tam nejednalo o žádném povstání!“

Caepio zrudl a vyskočil. „Ty, Druse, jsi velezrádce! Skvrna na jméně svého rodu, vřed na tváři Říma! Vznesu za to proti tobě žalobu!“

„Jen se netěš, ty svrabe, před soud poženu já tebe! Co se stalo s tím vším toloským zlatem, Caepione? Pověz to senátu! Vyprávěj nám o těch svých obrovitých a výnosných a nesenátorských obchodech!“ burácel Drusus.

„To ho z toho všeho necháte jen tak lehce vyklouznout?“ rozkřikl se Caepio a obracel se tváří hned k jedné, hned k druhé straně síně, paže vztyčeny v úpěnlivém gestu. „To *on* je přece zrádce! *On* je ta zrádná zmije!“

Za celé této výměny názorů Sextus Caesar a první senátor Scaurus nepřestávali volat k pořádku; nyní to Sextus Caesar vzdal. Luskl prsty na své liktory, upravil si togu a odkráčel za svým doprovodem ze shromáždění, neohlížeje se nalevo ani napravo. Někteří z prétorů ho následovali, avšak Quintus Pompeius Rufus seskočil ze stupně a vrhl se směrem ke Catulovi Caesarovi – ve stejném okamžiku, kdy po Catulovi skočil z opačné strany Gnaeus Pompeius Strabo. Oběma hleděla z očí smrt, pěsti zaťaty, tváře zrůzněné vztekem. Než se však Pompeius k nadutému a ušklíbajícímu se Catulovi Caesarovi dokázal protlačit, zasáhl do šarvátky Gaius Marius. Pohodil jen svou mohutnou šedivou hlavou, popadl Pompeia Strabona za zápěstí a zkroutil mu je, zatímco Crassus Orator zadržel rozzuřeného Pompeia Rufa. Oba Pompeiové byli bez okolků vyvedeni ze síně, Marius s sebou ještě za pomoci Antonia Oratora cestou přibral Drusa. Catulus Caesar zůstal s úsměškem stát vedle své stoličky.

„Nepřijali to zvlášť nadšeně,“ řekl Drusus a zhluboka se nadechoval.

Venku skupinka došla až do nejdolejší části kruhového Comitia, aby si tam trochu vydechli a uklidnili se, za chvilku se tam kolem nich shromáždil nevelký zástup jejich rozhořčených a nespokojených přívržen ců.

„Jak si tohle může ten Catulus Caesar troufnout o nás Pompeích říct!“ bouřil Pompeius Strabo a chytl za ruku svého vzdáleného bratrance Pompeia Rufa, jako by to byl trámec v rozbouřeném moři. „Kdybych měl nějak popsat barvu *jeho* vlasů, tak by to samozřejmě byla písková!“

„*Quin tacetis,* mlčte už všichni!“ řekl Marius a očima marně pátral po Sullovi; až do tohoto dne patřil Sulla k nejhorlivějším Drusovým stoupencům, nevynechal jediné zasedání, na kterém Drusus hovořil. Kam se teď poděl? Dal se snad odradit dnešními událostmi? Že by snad nadbíhal Catulovi Caesarovi? Zdravý rozum napovídal, že takového něco není možné, ale ani Marius nečekal, že průběh zasedání senátu bude takhle bouřlivý. A kde je první senátor Scaurus?

„Jak se jen mohl ten nestoudný nevděčník Philippus opovážit osočit mě, že jsem snad já zmanipuloval sčítání lidu?“ rozčiloval se Antonius Orator, ruměnou tvář ještě

rudější než obvykle. „Že ale couvl, když jsem ho vyzval, aby mi to šel opakovat ven, darebák jeden!“

„Tím, že obvinil tebe, nařkl současně i mne!“ prohlásil Valerius Flaccus vyvedený ze svého obvyklého klidu. „Za to ale zaplatí, to přísahám!“

„Nepřijali to opravdu moc dobře,“ řekl Drusus, neschopen odbočit od své hlavní myšlenky.

„Ale to jsi snad od nich ani zdaleka neočekával, Marku Livie,“ ozval se v pozadí za skupinkou Scaurův hlas.

„Ty dosud stojíš na mé straně, první senátore?“ otázal se ho Drusus, když se Scaurus prodral do jejich středu.

„Ano, ovšem!“ vykřikl Scaurus třepaje rukama. „Souhlasím, že je nejvyšší čas udělat tu jedinou logickou věc, i kdyby to bylo jen proto, abychom odvrátili nevyhnutelnou válku,“ řekl. „Většina lidí naneštěstí odmítá uvěřit, že by takovou válku mohli Italikové proti Římu rozpoutat.“

„Přijdou sami na to, jak velice se mýlili,“ řekl Drusus.

„Budou se divit,“ řekl Marius. Znovu se rozhlédl. „Kde je Lucius Cornelius Sulla?“

„Jde si svou cestou,“ řekl Scaurus.

„Snad ne k opozici?“

„Ne, jenom tou svou,“ povzdechl si Scaurus. „Obávám se, že od té doby, co mu umřel synek, přestal mít o věci zájem.“

„To je pravda,“ řekl s ulehčením Marius. „Přesto si ale myslím, že by ho ten rozruch byl mohl vyburcovat.“

„To nedokáže nic než čas,“ řekl Scaurus, jenž rovněž přišel o syna, v mnoha směrech ještě bolestněji než Sulla.

„Jak hodláš pokračovat, Marku Livie?“ otázal se Marius.

„Na shromáždění plebejů,“ řekl Drusus. „Svolám contio, ode dneška za tri dny.“

„I tam narazíš na silný odpor,“ řekl Crassus Orator.

„Nevadí,“ řekl tvrdošíjně Drusus. „Přísahal jsem, že tento zákon prosadím – a taky to udělám!“

„My ostatní,“ utěšoval ho Scaurus, „budeme zatím zpracovávat senát.“

„Tam se vám asi mezi těmi, které urazil Catulus Caesar, povede líp,“ pousmál se lehce Drusus.

„Ba ne, mnoho z nich bude zcela určitě zásadně proti uvolnění občanství,“ ušklíbl se Pompeius Rufus. „Museli by všichni zase začít mluvit se svými italickými tetičkami a bratranci, poté co předstírali, že nikoho takového v rodině nemají.“

„Ty jsi nějak rychle zapomněl na všechny ty urážky!“ osopil se na něho Pompeius Strabo, jenž je zjevně měl dosud velice živě v paměti.

„Vůbec jsem nezapomněl,“ řekl Pompeius Rufus a dál se usmíval. „Mají je u mne všichni dobře schovány. Ale nemá smysl vylévat si hněv na ty, kdo si to nezaslouží.“

*** * ***

Drusus konal svou contio čtvrtého zářijového dne. Plebs se na ně dostavil s dychtivostí, těšil se na bouřlivý průběh schůze, neměl však ze shromáždění žádné obavy; kde jednání řídí Drusus, není třeba obávat se násilí. Nicméně sotva se Drusus ujal slova k úvodním poznámkám, objevil se tam Lucius Marcius Philippus v

doprovodu svých liktorů, následován velkou skupinou mladých jezdců a senátorských synků.

„Toto shromáždění je nezákonné! Žádám tímto, aby bylo ukončeno!“ zvolal Philippus a prodíral se davem za svými liktory. „Pohněte sebou! Nařizuji, abyste se rozešli!“

„V řádně svolaném shromáždění plebejů nemáš co nařizovat,“ řekl Drusus a nezdál se být znepokojen. „Starej o věci, které ti přísluší, mladší konsule.“

„Já jsem plebej, já mám právo tu být,“ řekl Philippus.

Drusus se na něho sladce usmál. „V tom případě, Lucie Marcie, se laskavě chovej jako plebej, a nikoli jako konsul. Stůj a poslouchej společně s ostatními plebeji.“

„Tato schůze je nezákonná!“ trval Philippus na svém.

„Znamení byla prohlášena za příznivá. Dodržel jsem při svolávání této contio do posledního písmene veškeré zákony, takže ty jen téhle naší schůzi ubíráš drahocenný čas,“ řekl Drusus za hlasitého souhlasu a jásotu posluchačů, kteří možná přišli oponovat tomu, o čem si Drusus přál hovořit, ale jimž přesto nebyl po chuti způsob, jakým tam Philippus vtrhl.

To bylo signálem pro mladíky kolem Philippa, začali do davu vrážet a strkat, nařizovat, aby se rozešel, a současně vytáhli obušky poschovávané až dosud v togách.

Jakmile Drusus klacky spatřil, ihned jednal. „Tato contio skončila!“ křikl z roster. „Nedovolím, aby kdokoli proměnil v jatky to, co mělo být spořádané shromáždění!“

Jenomže to se nelíbilo zbytku přítomných, několik mužů začalo oplácet strkanci, mihl se obušek a Drusus musel osobně seskočit z roster, aby zajistil, že se nerozprší rány, a aby přesvědčil účastníky, aby šli domů.

V tom okamžiku jeden ze zklamaných a roztrpčených italických klientů Gaia Maria zřejmě začal vidět rudě. Než ho stačil kdokoli – včetně hrstky apatických liktorů mladšího konsula – zadržet, skočil k Philippovi a vrazil mu jednu pořádnou rovnou do nosu; zmizel pak tak rychle, že ho nestačili zadržet, zatímco Philippus se obíral svým rozbitým nosem, z něhož mu na sněhobílou togu tekly celé potoky krve.

„To ti patří,“ řekl Drusus už zase s úsměvem a odešel.

„Výborně, Marku Livie,“ řekl první senátor Scaurus, který vše sledoval ze schodů k senátní budově. „A co uděláš teď?“

„Půjdu s tím zpátky do senátu.“ řekl Drusus.

* * *

Když se sedmého dne září znovu objevil v senátě, dostalo se Drusovi k jeho překvapení mnohem lepšího přijetí. Konsulárové, kteří se stali jeho spojenci, měli ve svém působení zřejmě mimořádný úspěch.

„Co si senát a lid římský *nezbytně* musí uvědomit,“ řekl Drusus zvučným, pevným a působivým vážným hlasem, je to, že budeme-li i nadále odpírat národům v Itálii římské občanství, povede to k válce. Tahle slova se mi neříkají lehce, to mi věřte! A než snad začne kdokoli z vás zpochybňovat a zesměšňovat představu ostatní Itálie jako mocného nepřítele, rád bych vám připomněl, že už čtyři sta let se tyto národy podílejí na všech našich válkách, jednak jako naši spojenci, jednak – v některých případech – jako naši protivníci. Oni velice dobře vědí, jakým způsobem my války vedeme, a vedou je zcela stejně. Řím musel už v minulosti napnout veškeré síly, aby zdolal jeden nebo dva italické kmeny – je tu snad mezi námi někdo, kdo neví, co byla Kaudijská soutěska?

Byla to lekce, kterou nám uštědřil jeden jediný italický kmen, Samnitové. Až do bitvy u Arausia se na všech nejhorších porážkách, které Řím utrpěl, nějakým způsobem podíleli Samnitové. Jestliže se tedy v těchto dnech a letech rozhodne více národů Itálie spojit se a zahájit proti nám válku, zní otázka, kterou kladu sám sobě – i vám všem! – *dokáže* je Řím vůbec porazit?“

Bílými řadami tog po obou stranách síně, v níž Drusus dole stál, proběhlo neklidné zavlnění, jako když zavane větřík korunami rašícího lesa; a s ním zazněla i vlna povzdechů.

„Vím, že naprostá většina vás, kteří tu dnes sedíte, se domnívá, že válka je naprosto nemyslitelná. Ze dvou příčin. První je ta, že nevěříte, že by se italským spojencům podařilo dospět k takové shodě, aby se sjednotili proti společnému nepříteli. Tou druhou příčinou je, že nevěříte, že by v Itálii nějaký jiný národ než Římané byl na válku připraven. I mezi těmi, kteří mi poskytují podporu, jsou muži, kteří si prostě nedokáží *připustit*, že by italští spojenci mohli být připraveni k válce. Dokonce bych asi nebyl daleko od pravdy, kdybych řekl, že i většina těch, kdo mě aktivně podporují, si neumí ani představit, že by snad Itálie mohla být na takovou válku připravena. Kde mají zbraně a zbroj, ptají se? Kde je jejich další vybavení, kde mají vojáky? A já vám odpovídám – *na svém území!* Připravené, v pohotovosti. Itálie je ve zbrani. A pokud neposkytneme celé Itálii římské občanství, zničí nás v boji.“

Odmlčel se, rozpřáhl ruce. „Chápete jistě, otcové senátoři, že taková válka mezi Římem a Itálií by byla *občanskou* válkou! Střetnutím mezi bratry. Konfliktem na půdě, kterou my považujeme za naši a kterou i oni považují za svou. Jak bychom dokázali ospravedlnit před našimi vnuky zmaření jejich statků, všeho jejich dědictví, z důvodů tak chatrných, jaké slýchám v tomto shromáždění, kdykoli se sejde? V občanské válce není vítězů. Není v ní kořist. Nejsou zajatci, které lze prodat do otroctví. Zamyslete se nad tím, co od vás žádám, tak hluboce a tak upřímně, jak jste jen schopni! Toto není chvíle pro emoce. A nemají tu místo předsudky. Není tu místo pro lehkomyslnost. Vše, oč mi jde, je zachránit můj milovaný Řím před hrůzami občanské války.“

Tentokrát mu senát naslouchal vskutku pozorně. Drusus už začínal doufat. Ani Philippus, jenž seděl se zlostným výrazem v tváři a čas od času cosi zamumlal, ho nepřerušoval. Dokonce se neozýval – což bylo možná příznačnější – ani nenávistný křikloun Caepio. Pokud ovšem tohle nebyla nějaká nová taktika, kterou si domluvili v uplynulých šesti dnech. Dost možná ostatně, že Caepio jen nestojí o to, aby měl právě tak nateklý a bolavý nos jako Philippus.

Když Drusus skončil, promluvili Scaurus, první senátor, Crassus Orator, Antonius Orator a Scaevola, vesměs na Drusovu podporu. A senát dál naslouchal.

Když se však zvedl Marius, aby si vzal slovo, bylo naráz po klidu. Přesně v okamžiku, kdy už Drusus dospíval k názoru, že svou věc vyhrál. Musel později z toho vyvodit, že to tak Philippus s Caepionem měli celou tu dobu domluveno.

Philippus vyskočil. „Dost!“ vřískl a seskočil z kurulského pódia dolů. „Už toho bylo dost, říkám! Kdo jsi zač, Marku Livie Druse, abys mátl mysli a zásady mužů tak velikých, jako je náš první senátor? Že je na tvé straně Italik Marius, mi připadá nevyhnutelné, ale nejpřednější senátor tohoto sboru? Mé uši, mé uši! Slyšíte skutečně to, co tu dnes proslovili někteří z našich nejváženějších konsulárů?“

„A co tvůj nos? Jestlipak on vůbec vnímá ten smrádek kolem tebe, Philippe?“ posmíval se Antonius Orator.

„*Tace!*“ Zavři tu nectnou hubu a zalez domů, do toho svého italického pelechu!“ zařval Philippus. „Ať máš kam strčit hlavičku!“

Jelikož se jeho poslední slova týkala části mužského těla, o níž se v senátě nemluvilo, vyletěl v okamžiku, kdy urážka padla, Antonius Orator ze stoličky. Marius po jednom jeho boku a Crassus Orator po druhém však byli ve střehu a stáhli ho zpět, dřív než mohl Philippa napadnout.

„Chci, abyste to všichni slyšeli!“ ječel Philippus dál. „Proberte se už konečně, vy senátorské ovce, a podívejte se, co se vám to tu někdo snaží podstrčit! *Válka?* K jaké válce by asi tak mohlo dojít? Italikové nemají zbraně ani vojáky! Ti by sotva mohli jít do boje i s pouhým stádem ovcí – ovcí, jako jste vy!“

Sextus Caesar a Scaurus, první senátor, volali k pořádku od chvíle, kdy Philippus přerušil jednání; Sextus Caesar teď pokynul svým liktorům, které měl dnes pro jistotu uvnitř. Ale než mohli zasáhnout proti Philippovi, jenž stál dole v síni, Philippus si strhl purpurem lemovanou togu z těla a hodil ji po Scaurovi.

„Nech si ji, Scaure, ty zrádče! Nechte si ji všichni! Jdu do Říma, najít jinou vládu!“

„A já,“ zakřičel Caepio, když opouštěl pódium, jdu do Comitia a shromáždím tam všechen lid, jak patricije, tak plebeje!“

V senátu zavládl chaos, senátoři ze zadních lavic se zmateně shlukli, Scaurus a Sextus Caesar znovu a znovu volali k pořádku a většina mužů z předních a středních lavic proudila v Philippových a Caepionových patách ven ze dveří.

Spodní část Fora Romana byla zaplněna těmi, kdo čekali na zprávu, jak dnešní jednání v senátě dopadlo. Caepio se odebral rovnou na rostra a zvolal, ať se všechen lid shromáždí podle svých tribuí. Nedbal na náležité formality – ani na skutečnost, že zasedání senátu dosud nebylo řádně skončeno, takže žádný sněm nesměl být svoláván – a podnikl okamžitě výpad proti Drusovi, jenž stál vedle něho na rostrech.

„Podívejte se na toho zrádce!“ hulákal Caepio. „Chtěl by mermomocí poskytnout římské občanství každému špinavému Taliánovi na tomhle poloostrově, každému zablešenému samnitskému ovčákovi, každému přiboudlému picenskému buranovi, každému smradlavému banditovi v Lucanii a v Bruttiu! A ten náš idiotský senát klesl tak hluboko, že má v úmyslu nechat to tomuhle zrádci projít! Ale já jim to nedovolím, a jeho to taky nenechám spáchat!“

Drusus se obrátil na svých devět kolegů tribunů lidu, kteří za ním vyšli na rostra; troufalost patricije Caepiona jim nebyla příliš po chuti, ať už měli jakýkoli názor na Drusovy návrhy. Caepio svolal všechen lid, to je pravda, ale udělal to předtím, než bylo zasedání senátu ukončeno, a navíc nevybíravě zasáhl do pravomocí tribunů lidu; i Minicia se to dotklo.

„Hodlám tuhle komedii ukončit,“ řekl Drusus a sevřel rty. „Jste se mnou všichni zajedno?“

„Stojíme za tebou,“ řekl Saufeius, jenž byl Drusův muž.

Drusus pokročil k okraji roster. „Toto je nezákonně svolané shromáždění a já vznáším veto proti jeho pokračování!“

„Zmiz z mého shromáždění, ty zrádče!“ křičel Caepio.

Drusus ho ignoroval. „Běžte domů, občané tohoto města! Vyhlásil jsem proti konání této schůze veto, neboť je nezákonná! Senát stále ještě zasedá!“

„Zrádče! Lide římský, ty si dáš poroučet od člověka, který chce zašantročit tvůj nejcennější statek?“ pokřikoval Caepio.

Drusus konečně ztratil trpělivost. „Zatkněte toho darebáka, kolegové tribunové lidu!“ houkl a kývl na Saufeia.

Všech devět mužů Caepiona obstoupila a chopilo se ho, snadno překonali jeho odpor; Philippus, jenž stál v Comitiu a hleděl na rostra, se pojednou rozpomněl na cosi naléhavého, co má kdesi na práci, a prchl.

„Už toho mám dost, Quinte Servilie Caepione!“ řekl Drusus hlasem, který bylo slyšet až na dolním Foru. „Jsem tribunem lidu a tys mi bránil ve výkonu mých povinností! Dej si pozor, tohle byla má jediná a poslední výstraha. Přestaň s tím okamžitě, jinak tě dám svrhnout z Tarpejské skály!“

Amfiteátr Comitia stranil Drusovi a Caepio, když spatřil výraz v Drusových očích, pochopil; prastará nevraživost mezi patriciji a plebeji tu znovu ožívala. Pokud by Drusus nařídil členům svého kolegia, aby Caepiona odvedli a svrhli ho z Tarpejské skály, uposlechli by ho.

„Ještě jsi nevyhrál!“ křikl Caepio, když se vyprostil ze sevření devíti párů rukou a vyrazil za zmizelým Philippem.

„Zajímalo by mě,“ říkal Drusus Saufeiovi, když sledovali nectný Caepionův útěk, jestli už i Philippus nemá tohohle hosta až po krk.“

„Unavují mě oba,“ povzdychl si zkormouceně Saufeius. „Uvědomuješ si, doufám, Marku Livie, že pokud by bylo dnes zasedání pokračovalo, byl bys od nich jejich souhlas získal?“

„To se ví, že si to uvědomuji. Proč myslíš, že tam Philippus najednou sehrál tu bláznivou scénku? On je neuvěřitelně špatný herec!“ řekl Drusus a rozesmál se. „Odhodit togu! A co mělo přijít dál?“

„Nejsi zklamán?“

„K smrti zklamán. Ale nedám se zastavit. Vytrvám do posledního dechu.“

*** * ***

Senát obnovil rokování o idách, což byl úředně den odpočinku, a sněmy tudíž svolávány být nemohly. Caepio tedy neměl omluvu, aby se zasedání nezúčastnil.

Na Sextovi Caesarovi bylo patrné vyčerpání, jeho sípění se rozléhalo celou sněmovnou, ale vyčkal až do konce úvodních obřadů a pak povstal a ujal se slova.

„Nehodlám nadále trpět žádné takové nedůstojné chování,“ řekl jasným a zvučným hlasem. „A jelikož zdroj oněch výtržností byl přímo na kurulském pódiu, považuji to za ještě hanebnější. Lucie Marcie a Quinte Servilie Caepione, budete se chovat, jak se sluší na úřady, které zastáváte – a musím říct, že nejste právě jejich ozdobou! Pokud budete pokračovat ve svém protizákonném a bezbožném jednání, odešlu fasces do chrámu Venuše Libitiny a podám zprávu o stavu věcí voličům v jejich centuriích.“ Pokývl k Philippovi. „Máš teď slovo, Lucie Marcie. Ale dej si pozor! Mám toho už dost. A totéž mohu říct i o prvním senátorovi.“

„Nebudu ti děkovat, Sexte Julie, stejně tak jako nebudu děkovat prvnímu senátorovi a všem dalším členům senátu, kteří se přestrojili za vlastence,“ řekl Philippus bezostyšně. „Jak se může člověk prohlašovat za římského vlastence a chtít nás přitom připravit o římské občanství? Odpověď zní, že nelze být vlastencem, a jednat přitom právě naopak! Římské občanství je pro Římany. Nemělo by být poskytováno nikomu, kdo k němu není rodem, svými předky a zákonnými ustanoveními oprávněn. My jsme Quirinovy děti. Italikové nikoli. A to, první konsule, je vše, co k tomu mám. Víc k tomu říct nelze.“

„K tomu je ovšem třeba říct ještě spoustu dalších věcí!“ namítl Drusus. „Nemůže být sporu o tom, že jsme Quirinovy děti. Jenomže Quirinus není římský bůh! Je to bůh Sabinů, proto také žije na Quirinalu, tam, kde kdysi stálo sabinské město. Jinými slovy, Lucie Marcie, Quirinus je *italský* bůh! Romulus ho pojal za svého, Romulus ho pořímštil. Ale Quirinus stejným právem náleží i ostatním národům v Itálii. Jaká by to byla zrada na Římu, učiníme-li Řím mocnějším? Neboť přesně to učiníme, pokud udělíme občanství všem v Itálii. Řím bude Itálie, bude mocný. A Itálie bude Řím, a bude mocná. To, co si zachováváme jako potomci Romulovi, zůstává naše po všechny časy, jen a jen naše. Nemůže to nikdy náležet komukoli jinému. Ale to, co nám Romulus odkázal, není římské občanství! Udělili jsme ho již mnoha lidem, kteří se nemohou pyšnit *tím*, že jsou potomky Romulovými, rodáky z města Říma. Pokud rozhoduje o všem především římanství, proč potom zasedá v tomto vznešeném sboru Quintus Varius Severus Hybrida Sucronensis? O tomto jménu, Quinte Servilie Caepione, jste se – jak jsem měl možnost si všimnout – ani nezmínili, když jste se s Luciem Marciem pokusili zpochybnit římskost určitých členů tohoto senátu! Ovšem Quintus Varius věru není žádný Říman! Nespočinul zrakem na tomto městě a nepromluvil v běžném styku latinsky, dokud mu nebylo přes dvacet! A přece – z milosti Quirinovy tu zasedá v římském senátu, muž daleko méně římský jak svým myšlením, tak i svým jazykem, svým pohledem na věci než kterýkoli Italik! Pokud bychom se měli řídit tím, co po nás chce Marcius Philippus, a zachovat římské občanství toliko těm, kdo jsou k tomu rodem, svými předky a zákonnými ustanoveními oprávněni, pak prvým, kdo by musel opustit jak tento senát, tak i Řím, by byl Quintus Varius Severus Hybrida Sucronensis! To skutečně *je* cizinec!“

Po těchto slovech Varius s kletbami vyskočil, navzdory tomu, že jako *pedarius* neměl právo promluvit.

Sextus Julius zbytkem dechu zaburácel o klid, až se mu skutečně podařilo obnovit pořádek. „Marku Aemilie, první senátore, vidím, že si přeješ promluvit. Máš slovo.“

Scaurus byl rozezlen. „Nedopustím, aby tento senát klesl na úroveň kohoutích zápasů jen proto, že jsme zneucťováni kurulskými magistráty, kteří nemají úroveň ani na to, aby uklízeli zvratky po chodnících! A nebudu se také zabývat právem *kohokoli* zasedat v tomto ctihodném sboru! Chci říct jen tolik, že má-li tento senát přežít – a má-li Řím sám přežít – budeme se muset k Italikům ve věci římského občanství napříště chovat stejně liberálně, jako jsme se zachovali k jistým mužům, kteří tu dnes sedí mezi námi.“

Ale to už vstával Philippus. „Sexte Julie, když jsi dával prvnímu senátorovi svolení promluvit, pominul jsi, že se o slovo hlásím já. A jako konsul mám právo mluvit první.“

Sextus Caesar zamžikal. „Myslel jsem, že už jsi dávno skončil. Copak ještě nejsi hotov?“

„Ne.“

„Takže v tom případě laskavě pověz, co ještě považuješ za nezbytné. První senátore, bude ti vadit, když ještě počkáš, než to druhý konsul dopoví?“

„Samozřejmě že ne,“ řekl Scaurus zdvořile a posadil se.

„Navrhuji,“ řekl Philippus důležitě, „aby tento senát dal z desek odstranit všechny zákony Marka Livia Drusa, do jednoho. Žádný z nich nebyl přijat právoplatně.“

„To je nehorázný nesmysl!“ řekl nedůtklivě Scaurus. „Nikdy v celé historii senátu nepostupoval žádný tribun lidu při svých legislativních návrzích s takovou úzkostlivostí, pokud jde o dodržení zákonů, jako Marcus Livius Drusus!“

„Nicméně nejsou tyto zákony platné," řekl Philippus, jehož zjevně začal silně bolet nos, neboť začal popotahovat a přejížděl si prsty po beztvaré houdě uprostřed obličeje. „Bohové dali najevo svou nespokojenost."

„Všechna má shromáždění se konala za souhlasných projevů bohů," odrazil ho rezolutně Drusus.

„Jsou to rouhačské zákony, jak jasně dokazují události posledních deseti měsíců v Itálii," řekl Philippus. „Říkám vám, že celou Itálii drásají projevy božského hněvu!"

„Ale prosím tě, Lucie Marcie! Itálii *pořád* drásají nějaké projevy božského hněvu," řekl znuděně Scaurus.

„Ale ne tak jako letos!" Philippus se nadechl. „Navrhuji, aby senát doporučil shromáždění všeho lidu, aby byly zákony Marka Livia Drusa zrušeny, a to z toho důvodu, že bohové s nimi projevili výrazný nesouhlas. A, Sexte Julie, žádám o hlasování. Hned teď."

Scaurus i Marius se zamračili, tušili, že se za tím cosi skrývá, ale nedokázali rozpoznat, co. Bylo víc než jasné, že v hlasování bude Philippus poražen. Proč tedy po tak kusé a chabé řeči trvá na hlasování?

Senát se rozdělil na dvě části. Philippus prohrál, jeho návrh byl drtivou většinou zamítnut. A nato ztratil Philippus nervy, dal se do křiku, až kolem sebe všechny poprskal; městský prétor sedící před ním na pódiu si ostentativně přetáhl togu před hlavu, aby se chránil před sprškou jeho slin.

„Vy nevděčníci omezení! Vy pitomci! Jste jak ovce! Jak švábi! Štěnice! Mršiny! Pomyje! Opičáci! Pederasti jste, felátoři, prznitelé malých holek! Hotová žumpa neřesti jste všichni, vy chcípáci!"

Sextus Caesar ho nechal vyběsnit se, pak kývl a jeho hlavní liktor spustil svazek prutů na podlahu, až to zadunělo.

„Dost!" zahřměl. „Usedni a buď zticha, Lucie Marcie, jinak tě dám ze zasedání vyvést!"

Philippus si sedl, hruď se mu dmula, z nosu mu odkapával slámově zbarvený hlen. „Rouhavci!" zaječel ještě a podivně to slovo protáhl. A pak už jen seděl a mlčel.

„Co to má za lubem?" zašeptal Scaurus Mariovi.

„Nevím. A rád bych to věděl!" zavrčel Marius.

Crassus Orator povstal. „Mohu promluvit, Sexte Julie?"

„Můžeš, Lucie Licinie."

„Nechci hovořit o Italicích, ani o našem drahocenném římském občanství, ani o zákonech Marka Livia," řekl Crassus Orator svým lahodným medovým hlasem. „Chci promluvit o úřadu konsula a předeslal bych svým poznámkám jedno konstatování – ještě nikdy za všechna léta, která jsem strávil zde v senátě, jsem neviděl úřad konsula natolik zneužitý, natolik zhanobený, ano, *zhanobený, tak* jak nám to tady v posledních dnech předvedl Lucius Marcius Philippus. Žádnému muži, který by nakládal s touto hodností – nejvyšší v celé naší zemi! – tak jak to učinil Lucius Marius Philippus, by nemělo být dovoleno, aby v něm setrval! Nicméně když už naši voliči jednou někoho do úřadu zvolí, není vázán žádným zákonem krom svého vlastního svědomí a dobrých mravů, a také mnoha příklady, jaké mu nabízí mos maiorum.

Stát se římským konsulem znamená být pozdvižen na úroveň jen o málo nižší, než kde stojí naši bohové, a mnohem vyšší než jakýkoli král. Úřad konsula je udílen svobodnou volbou a nespočívá na žádných hrozbách ani na zastrašování. Po dobu jednoho roku je konsul svrchovaným držitelem své funkce. Jeho imperium přesahuje pravomoci každého jiného správce. Je vrchním velitelem armád, řídí činnost vlády, je

představeným státní pokladny – a je vůdčí osobností všeho, co má v římské republice nějakou váhu! Ať je to patricij anebo *homo novus,* ať vlastní pohádkové bohatství anebo je relativně chudý, pořád je to konsul. Jen jeden muž je mu roven, a to je druhý z konsulů. Jejich jména jsou zapisována do konsulských *fasti,* kde budou zářit po všechny časy.

Já sám jsem byl konsulem. Snad třicítka mužů, kteří zde dnes zasedají, byli konsuly a někteří se stali i censory. Musím se jich zeptat, co cítí v tomto okamžiku: jak vám je v tuto chvíli, vážení konsulárové, poté co jste museli celý tento měsíc naslouchat Luciovi Marciovi Philippoví? Máte týž pocit jako já? Pocit špíny? Zneuctění? Pokoření? Máte za to, že by tomuto člověku, kterému se na třetí pokus konečně poštěstilo uchvátit náš úřad, mělo jeho chování beztrestně projít? Nemáte? Výborně! Ani já se to nedomnívám, kolegové konsulárové!“

Crassus Orator se otočil od předních řad a upřel planoucí zraky na Philippa na kurulském pódiu. „Lucie Marcie Philippe, ty jsi nejhorší konsul, jakého jsem kdy viděl! Kdybych já seděl v křesle Sexta Julia, neměl bych asi ani desetinu té trpělivosti, jakou projevil on! Jak se vůbec opovažuješ vykročit do ulic našeho milovaného města, v doprovodu svých dvanácti liktorů, a říkat si konsul? Ty nejsi žádný konsul! Nejsi hoden olíznout ani konsulovu botu! Nejsi ani hoden, smím-li si vypůjčit rčení našeho prvního konsula, jít uklízet zvratky z chodníků! Namísto abys byl vzorem příkladného chování pro své mladší kolegy v tomto sboru a pro ty, kteří stojí venku na Foru, chováš se jako nejhorší demagog, jaký kdy žvanil z roster, jako nejsprostější štváč, který kdy pokřikoval někde vzadu v davu na Foru! Jak ty se můžeš opovážit špinit členy tohoto senátu křivými nařčeními? Jak si můžeš troufnout osočit *jiné* muže z nezákonného chování?“ Ukázal na Philippa prstem, nabral dech a zaburácel: „Už toho bylo dost, Lucie Marcie Philippe! Buď se chovej jako konsul, anebo zůstaň doma!“

Když se Crassus Orator vracel na své místo, senát mu bouřlivě tleskal; Philippus seděl, díval se do země, hlavu skloněnu, tak aby mu nebylo vidět do tváře, zatímco Caepio sledoval Crassa Oratora rozezleným pohledem.

Sextus Caesar si odkašlal. „Děkuji ti, Lucie Licinie, za to, že jsi připomněl mně a všem, kdo zastávají tento úřad, co to znamená být konsulem. Beru si tvá slova k srdci a doufám, že stejně tak si je k srdci bere i Lucius Marcius. A jelikož se zdá, že v tomto ovzduší nelze ve slušnosti dál jednat, ukončuji naše zasedání. Senát se znovu sejde za osm dní. Jsme uprostřed *ludi Romani,* a já se domnívám, že se sluší, abychom nalezli vhodnější způsob jak oslavit Řím a Romula než rozhořčenými a nezpůsobnými schůzemi senátu. Prožijte pěkně svátky, otcové senátoři, a užijte“ si her.“

Scaurus, první senátor, Drusus, Crassus Orator, Scaevola, Antonius Orator a Quintus Pompeius Rufus se odebrali do domu Gaia Maria, aby popili vína a pohovořili si o průběhu dne.

„Och Lucie Licinie, tys toho Philippa načisto rozsekal na kousky,“ liboval si Scaurus a žíznivě lokal víno.

„Bylo to nezapomenutelné,“ řekl Antonius Orator.

„A já ti také děkuji, Lucie Licinie,“ usmíval se Drusus.

Crassus Orator přijímal všechnu tuto chválu s náležitou skromností. „On si o to přece přímo řekl, hlupák jeden,“ podotkl jenom.

V Římě bylo dosud vedro, všichni při vstupu do Mariova domu odložili togy a shromáždili se v chládku na zahradě, aby si tam v klidu pohověli.

„Já bych jen rád věděl,“ řekl Marius, který seděl na obrubě peristylové nádrže, „co vlastně Philippus chystá.“

„To bych moc rád věděl i já," řekl Scaurus.

„A proč se domníváte, že on něco chystá?" otázal se Pompeius Rufus. „Je to zkrátka nevychovaný hulvát. Nikdy ostatně nebyl nic jiného."

„Ba ne, jemu v té špinavé palici něco zraje," řekl Marius. „V jednom okamžiku jsem tam dneska měl pocit, že už jsem to pochopil. Ale pak jako když se to někam ztratí, a já už si to nedokážu vybavit."

Scaurus si povzdychl. „Nu, Gaie Marie, jednou věcí si můžeš být jistý – ukáže se to samo! Možná už na příštím zasedání."

„Bude asi zajímavé," řekl Crassus Orator, přimhouřil oči a masíroval si levé rameno. „Proč jen já jsem teď tak unavený, proč mě všechno bolí? Vždyť jsem přece nehovořil tak dlouho. Ovšem dost jsem se tam rozčilil, to je pravda."

*** * ***

Té noci se ukázalo, že Crassus Orator za svou řeč zaplatil mnohem vyšší cenu, než na jakou by byl asi přistoupil, kdyby byl dostal na vybranou. Jeho žena, mladší Mucia, dcera Scaevoly Augura, se k ránu probudila, celá prochladlá; stulila se k manželovi, aby se ohřála, shledala však, že jeho tělo je ledově studené. Crassus Orator zemřel několik hodin předtím, na vrcholu své dráhy a v zenitu své slávy.

Pro Drusa, Maria, Scaura, Scaevolu a ostatní stejně smýšlející senátory představovala jeho smrt katastrofu; Philippovi a Caepionovi se to jevilo jako božský úradek v jejich prospěch. S novým elánem se vrhli mezi *pedarie* v senátě, hovořili, přesvědčovali, přemlouvali. A když se senát poté, co *ludi Romani* skončily, opět sešel, cítili se ve vynikající formě.

„Chci znovu požádat o hlasování v otázce, zda mají zákony Marka Livia Drusa zůstat na tabulích," zacukroval Philippus tím nejsladším hlasem, zjevně rozhodnut chovat se jako vzorný konsul. „Chápu plně, jak únavná musí už pro mnohé z vás být celá tahle opozice vůči zákonům Marka Livia Drusa, a jsem si také vědom, že většina z vás je přesvědčena, že zákony Marka Livia jsou absolutně platné. Já ovšem netvrdím, že nebylo dbáno božských znamení, že se ve sněmech nepostupovalo podle zákona a že souhlas senátu nebyl udělen před každým usnášením v komitiích."

Postoupil na okraj pódia a zesílil hlas. „Přesto tu však náboženské zábrany *existují! A* jsou takového rázu a tak varující, že je s dobrým svědomím nemůžeme ignorovat. Nedokáži prostě pochopit, proč by si s námi jinak bohové takto zahrávali. Nejsem žádný odborník. Ale faktem zůstává, že zatímco augurské věštby a znamení před každým zasedáním shromáždění plebejů, které Marcus Livius pořádal, byly vyloženy jako příznivé, na celou Itálii se snesly projevy nesmírného božského hněvu. Já sám jsem augurem, otcové senátoři. A pro mne je z toho naprosto zřejmé, že tu došlo k rouhání."

Napřáhl ruku; jeho sluha mu do ní okamžitě vložil svitek, který Philippus rozvinul.

„Čtrnáctého dne před lednovými kalendami – toho dne Marcus Livius předložil v senátě svůj zákon, jímž se upravuje činnost soudů a rozšiřuje senát – se státní otroci odebrali do Saturnova chrámu, aby ho připravili na slavnosti nadcházejícího dne – pokud se upamatujete, měly být den nato zahájeny Saturnalie. A zjistili, že vlněné roušky, jimiž je dřevěná Saturnova socha ovinuta, jsou nasáklé olejem, že i na zemi je louže oleje a že přitom vnitřek sochy je suchý. O tom, že jde o čerstvý výron, nemohlo být pochyb. Saturnus, jak se tehdy všichni shodli, byl něčím pohoršen.

Onoho dne, kdy Marcus Livius Drusus prosadil svůj zákon o soudech a o počtu členů senátu v plebejském shromáždění, byl v Nemi zavražděn otrocký kněz jiným otrokem, jenž se podle tamějšího zvyku stal novým otrockým knězem. Avšak hladina posvátného jezera v Nemi náhle klesla o výšku dlaně a nový otrocký kněz zemřel, aniž podstoupil zápas, což bylo velice zlým znamením.

Onoho dne, kdy Marcus Livius Drusus předložil v senátě svůj zákon o rozdělení *ager publicus,* snesl se na *ager Campanus* krvavý déšť a *ager publicus* v Etrurii zaplavilo obrovské množství žab.

Toho dne, kdy byl shromážděním plebejů schválen *lex Livia agraria,* zjistili kněží v Lanuviu, že posvátné štíty ohlodaly myši – znamení z nejzlověstnějších, které bylo okamžitě sděleno našemu kolegiu pontifíků v Římě.

Onoho dne, kdy se sešla pětičlenná skupina tribuna lidu Saufeia, aby zahájila parcelaci *ager publicus* v Itálii a na Sicílii, byl chrám Piety na Martově poli poblíž Cirku Flaminiova zasažen a těžce poškozen bleskem.

Toho dne, kdy byl shromážděním plebejů přijat obilní zákon Marka Livia Drusa, se ukázalo, že se socha Divy Angerony začala silně potit. Rouška, jíž má ovázána ústa, se jí smekla dolů na krk a jsou svědci, kteří přísahali, že ji uslyšeli šeptat tajné jméno Říma, z radosti, že opět může promluvit.

O zářijových kalendách, toho dne, kdy v této síni Marcus Livius Drusus uvedl svůj návrh zákona, jímž má být naše drahocenné římské občanství uděleno všem Italikům, zničilo strašlivé zemětřesení město Mutinu v Italské Galii. Toto znamení vyložil věštec Publius Cornelius Culleolus v tom smyslu, že celá Italská Galie je rozhořčena, že římské občanství nemá být uděleno i jí. Což naznačuje, otcové senátoři, že poskytneme-li občanství na italském poloostrově, budou je žádat i ostatní naše državy.

Když mne v této síni vynikající konsulár Lucius Licinius Crassus veřejně pokáral, zemřel ještě téže noci za nevyjasněných okolností na lůžku a byl ráno nalezen ledově studený.

Byla ještě mnohá další zlá znamení, otcové senátoři," řekl Philippus a nemusel ani zesílit hlas, neboť síň zcela ztichla. „Citoval jsem jen ta, která se udála přesně v týž den, kdy zákony Marka Livia Drusa byly buď navrženy, anebo schváleny, ale mohu pro vás uvést alespoň stručný přehled některých dalších.

Blesk udeřil do sochy Jova Latiaris na Albanském vrchu – a to je obzvlášť zlověstný úkaz! Krvavý déšť se snesl posledního dne právě ukončených *ludi Romani* – ne jinde než na Quirinův chrám! Jak varovné je to znamení božského hněvu! Posvátná kopí Martova v Capui se sama od sebe pohnula. Poprvé, co paměť sahá, vyschl posvátný Herkulův pramen v Anconě – přičemž nepanují žádná sucha. Obrovský snop plamenů vyšlehl náhle do výše uprostřed jedné z puteolských ulic. Všechny brány v hradbách města Pompejí se naráz, současně a samy od sebe záhadně zavřely.

Byly ještě další a další takové události, otcové senátoři, *mnoho* dalších! Přibiji jejich seznam na rostra, tak aby všichni v Římě viděli, jak nesmiřitelně se bohové stavějí proti zákonům Marka Livia Drusa. Neboť tak tomu skutečně je! Zvažte sami, která že jsou to božstva, jichž se znamení týkají! Ta nejdůležitější! Pietas, která bdí nad naší oddaností a nad rodinnými povinnostmi. Quirinus, bůh společenství *římských* mužů. Jupiter Latiaris, což je latinský Jupiter. Herkules, ochránce římské vojenské moci a patron římských vojevůdců. Mars, jenž je bohem válek. Vulkán, který vládne jezery podzemního ohně v celé Itálii. Diva Angerona, která zná tajné jméno Říma – jež vysloveno může Řím zničit. Saturnus, jenž chrám bohatství Říma a vládne našemu času."

„Naproti tomu ovšem," řekl první senátor Scaurus zvolna, „mohou všechna tato *omina* varovat, jak strašný osud čeká Itálii a Řím, pokud zákony Marka Livia Drusa na tabulích *nezůstanou*."

Philippus ho ignoroval a podal svitek zpět zřízenci. „Přibij ho ihned na rostra," řekl. Sestoupil z kurulského pódia a postavil se před lavici tribunů. „Žádám o hlasování v senátu. Všichni ti, kdo jsou pro to, aby zákony Marka Livia Drusa byly prohlášeny za neplatné, nechť se postaví po mé pravici. Všichni, kdo chtějí, aby zákony Marka Livia Drusa na tabulích zůstaly zachovány, nechť si stoupnou po mé levici. Začněte, prosím."

„Já půjdu v čele, Lucie Marcie," řekl Ahenobarbus, pontifex maximus. „Jako pontifika maxima jsi mne přesvědčil tak, že nemám ani stín pochyb."

Senátoři mlčky sestupovali dolů ze stupňů, mnoho tváří bylo bledých jako togy jejich vlastníků; všichni až na nevelkou hrstku se shromáždili po Philippově pravici, oči kdesi na dlažbě.

„Hlasování je jednoznačné," řekl Sextus Caesar. „Senát rozhodl, aby zákony tribuna Marka Livia Drusa byly ze zápisů odstraněny a jejich desky aby byly zničeny. Svolám do tří dnů k projednání této záležitosti shromáždění všeho lidu."

Drusus byl poslední, kdo odcházel. Když na krátké cestě od Philippovy levice k lavici tribunů Philippa míjel, držel hlavu zpříma.

„Máš samozřejmě právo uplatnit své veto, Marku Livie," řekl Philippus velkomyslně, když před ním Drusus procházel; všichni senátoři stanuli.

Drusus, bez jakéhokoli výrazu v tváři, se na Philippa nevidoucně zahleděl. „Och ne, Lucie Marie, to bych přece nemohl udělat," řekl tiše. „Já demagog nejsem! Vykonávám všechny své povinnosti tribuna lidu vždy se souhlasem tohoto senátu, a moji kolegové zde prohlásili mé zákony za neplatné. Budu se řídit, tak jak je mou povinností, rozhodnutím svých kolegů."

„Čímž vlastně," řekl Scaurus hrdě Scaevolovi, když schůze skončila, „odešel Marcus Livius s vavříny vítěze."

„To je pravda," řekl Scaevola a nešťastně zavrtěl hlavou. „Pověz – co ty si *doopravdy* myslíš o těch znameních?"

„Dvě věci. Předně: v žádném jiném roce ještě nikdy a nikdo s takovou pečlivostí neregistroval kdejakou přírodní pohromu. Za druhé: pokud mi ta *omina* vůbec něco napovídají, pak je to hrozba, že neudržíme-li zákony Marka Livia, bude následovat válka s Itálií."

Scaevola samozřejmě hlasoval stejně jako Scaurus a ostatní Drusovi stoupenci; nemohl jinak, respektoval přátelské svazky. Ale dělalo mu to zjevně starosti a namítl teď: „Ano, ovšem…"

„Quinte Mucie, ty tomu snad vážně *věříš?*" zeptal se nedůvěřivě Marius.

„Ne, ne, to jsem neřekl!" zlobil se Scaevola, v němž se zdravý rozum právě střetával s římskou pověrčivostí. „Ale – čím vysvětlíte, že se Diva Angerona začala potit a že se jí smekl ten roubík?" Oči se mu zalily slzami. „Anebo tu smrt mého bratrance Crassa, mého nejdražšího přítele?"

„Já myslím, Quinte Mucie," řekl Drusus, který skupinku došel, „že Marcus Aemilius má pravdu. Všechna ta zlá znamení varují před tím, co nastane, budou-li mé zákony zrušeny."

„Quinte Mucie, vždyť ty jsi přece členem kolegia pontifiků," říkal první senátor Scaurus trpělivě. „On začal tím jediným případem, který je jakžtakž věrohodný – olejem vyteklým z dřevěné Saturnovy sochy. Ale léta už se přece čekalo, kdy k něčemu takovému dojde! Proto také je ta socha ovázána rouškami! A pokud jde o Divu

Angeronu – co je snazšího, než se do té její svatyňky vloudit, obvazek z úst jí stáhnout a polít ji přitom něčím lepkavým, co zanechává viditelné kapky? Dále – každý dobře ví, že blesk nejčastěji udeří do nejvyššího bodu v okolí, a ty si jistě vybavíš, že chrám Piety je sice rozměry celkem nevelký – *ovšem kromě výšky! A* pokud jde o ta zemětřesení a snopy ohně a krvavé deště a záplavy žab – kche! O tom je věru škoda se bavit! Lucius Licinius zemřel v posteli, ve spánku. Tak příjemný konec bychom mu my všichni mohli jen závidět!“

„To ano, ale –,“ bránil se Scaevola, stále ještě nepřesvědčen.

„Jen se na něj podívejte!“ vyjel Scaurus na Maria a Drusa. „Když i on se dá napálit, jak se potom divit všem těm ostatním pověrčivým pitomcům?“

„Cožpak ty nevěříš v bohy, Marku Aemilie?“ hlesl bázlivě Scaevola.

„Ano, ano, ano, ovšemže věřím! Ale čemu nevěřím, Quinte Mucie, jsou machinace a výklady lidí, kteří sami o sobě tvrdí, že právě oni jednají ve jménu bohů! Ještě jsem se nesetkal se znamením nebo s věštbou, která by se nedala vyložit dvěma naprosto protichůdnými způsoby! A jakpak se najednou právě z Philippa stal takovýhle odborník na zlá znamení’? Je to snad tím, že je augurem? Vždyť on by přece nepoznal opravdové *omen,* i kdyby o ně klopýtl a kdyby ho pak kouslo do toho jeho rozbitého nosu! A pokud jde o starého Publia Cornelia Culleola, nu, je zkrátka přesně tím, co napovídá jeho jméno – už mu dřevěněji kulky! Vsadím se s tebou o co chceš, Quinte Mucie, že kdyby byl někdo velice chytrý dokázal dát dohromady všechny přírodní katastrofy a takzvané nadpřirozené jevy za druhý rok Saturninova tribunátu, byl by se určitě dokázal vytasit s neméně působivým seznamem! Seber se přece! Zkus, prosím tě, vnést do téhle situace trochu té své zdravé skepse, jakou osvědčuješ v soudních přích!“

„Musím se přiznat, že mě Philippus dost překvapil,“ řekl zachmuřeně Marius. „Kdysi jsem si ho koupil. Ale nikdy mi nedošlo, jaký je to mazaný *cunnus.*“

„Och, to je starý chytrák,“ řekl rychle Scaevola, aby odpoutal Scaurovu pozornost od svých pochyb. „Musel to mít dávno promyšleno.“ Zasmál se. „Jedním si ovšem můžeme být jistí – že tenhle nápad nepochází od Caepiona!“

„Jak ti je, Marku Livie?“ otázal se Marius.

„Jak mi je?“ Rysy kolem úst měl Drusus ztrhané a působil velice unaveně. „Och Gaie Marie, já už opravdu vůbec nevím. Bylo to chytře nastraženo, to je všechno.“

„Měl jsi uplatnit své veto,“ řekl Marius.

„Kdybys byl v mé kůži ty, tak bys to byl asi udělal – a já bych ti to neměl vůbec za zlé,“ řekl Drusus. „Ale já přece nemohu vzít zpátky to, co jsem řekl na počátku svého tribunátu, snaž se to pochopit. Slíbil jsem, že se budu řídit přáním svých druhů v senátě.“

„A je po zrovnoprávňování,“ řekl Scaurus.

„Pročpak?“ otázal se Drusus s upřímným údivem.

„Marku Livie, oni zrušili všechny tvé zákony! Anebo to co nejdřív udělají!“

„A co se tím mění? Zákon o zrovnoprávnění se ještě nedostal do shromáždění plebejů, předložil jsem návrh jenom senátu. A ten odhlasoval, že plebejům doporučí jeho přijetí. Ovšem senátu jsem neslíbil, že ho na shromáždění plebejů nenavrhnu, pokud by ho oni *nedoporučili* – řekl jsem jen, že se nejprve chci ucházet o jejich mandát. Takového slibu jsem se vystříhal. Ale já se přece nemohu zastavit jen proto, že své *ne* řekl senát. To by musel říci *ne* plebs. Jenomže já se plebeje pokusím přesvědčit, aby řekli *ano,*“ usmál se Drusus.

„Ó bohové, ty si opravdu zasloužíš vyhrát, Marku Livie!“ řekl Scaurus.

„To si myslím i já,“ řekl Drusus. „Omluvíte mě teď? Musím napsat pár dopisů svým přátelům v Itálii. Musím je přesvědčit, aby se ještě nevydávali do války – že ta bitva ještě není za námi.“

„To je nesmysl, k něčemu takovému přece nemůže dojít!“ ozval se Scaevola. „Jestli mají Italikové doopravdy v úmyslu začít válku, pokud odmítneme jejich zrovnoprávnění – a v tom ti věřím, Marku Livie, naprosto ti věřím, jinak bych se byl musel jít postavit po Philippově pravici – bude jim trvat léta, než se na ni dokáží připravit!“

„Jenže v tom se právě mýlíš, Quinte Mucie. Protože oni už jsou v plné válečné pohotovosti. Jsou na válku připraveni líp než Řím.“

Že na válku jsou v každém případě nachystáni přinejmenším Marsové, to si mohl senát a lid římský ověřit už o pouhých pár dní později, když přišla zpráva, že Quintus Poppaedius Silo se dvěma marsickými legiemi na plných početních stavech, náležitě vyzbrojených a vybavených, pochoduje po Via Valeria směrem k Římu. Znepokojený první senátor svolal senát k okamžitému zasedání, avšak zjistil, že ochotu zúčastnit se ho projevila jen pouhá hrstka jeho členů; nedostavil se Philippus ani Caepio, a nevzkázali ani proč. Drusus účast odmítl, avšak poslal omluvu s vysvětlením, že nemůže být přítomen, když budou jeho kolegové projednávat hrozbu války s jeho dlouholetým osobním přítelem Quintem Poppaediem Silonem.

„Jsou jako králíci!“ řekl Scaurus Mariovi, když přelétal očima prázdné lavice. „Zalezli do nor, jsou zřejmě přesvědčeni, že když zůstanou zalezlí, tak ti oškliví lidé zase sami odejdou.“

Scaurus se ovšem nedomníval, že by Marsové chtěli skutečně vyvolat válku, a podařilo se mu shromážděné senátory přesvědčit, že nejlepší cesta, jak se s touhle „invazí“ vypořádat, budou mírové prostředky.

„Gnaee Domitie,“ řekl Ahenobarbovi, pontifiku maximovi, „ty jsi vynikající konsulár, byl jsi censorem a jsi pontifikem maximem. Byl bys ochoten vydat se vstříc této armádě jako Popillius Laenas, doprovázen toliko liktory? Působil jsi před pár lety jako *iudex* ve zvláštním tribunálu podle *lex Licinia Mucia* v Albě Fucentii, takže tě Marsové znají – a jak jsem slyšel, velice si tě váží pro tvou shovívavost. Zjisti, proč se ta jejich armáda dala na pochod a co od nás Marsové požadují.“

„Výborně, první senátore, bude ze mne druhý Popillius Laenas,“ řekl Ahenobarbus, „pokud mne ovšem vybavíš plným prokonsulským imperiem. Jinak nebudu moci říci ani udělat, co budu v dané chvíli považovat za potřebné. A chci také, aby do mých svazků prutů byly vetknuty i sekery, prosím.“

„Dostane se ti obojího,“ řekl Scaurus.

„Marsové dorazí na předměstí Říma už zítra,“ řekl Marius a ušklíbl se. „Uvědomuješ si, doufám, co je to za den?“

„Uvědomuji,“ řekl Ahenobarbus. „Den před říjnovými nonami – to je výročí bitvy u Arausia, kde Marsové ztratili celou jednu legii.“

„Načasovali to tak záměrně,“ řekl Sextus Caesar, jemuž tato schůze byla přes zachmuřenou atmosféru docela po chuti; žádný Philippus, žádný Caepio, v síni jen ti senátoři, které on v duchu počítal k vlastencům.

„Proto se také, otcové senátoři, já osobně nedomnívám, že by to Marsové mínili jako válečný počin," řekl Scaurus.

„Běž a dej sem povolat liktory třiceti kurií," řekl Sextus Caesar úředníkovi senátu. „Své prokonsulské imperium obdržíš, jakmile se tu liktoři třiceti kurií shromáždí. A podáš nám zprávu na pozítřejším mimořádném zasedání senátu?" otázal se.

„O *nonách?*" zeptal se nedůvěřivě Ahenobarbus.

„Za stavu ohrožení, Gnaee Domitie, se sejdeme i o nonách," řekl Sextus Caesar pevně. „Doufejme, že účast bude lepší než dnes! Co se to s Římem děje, že ani za takovéto skutečné hrozby se tu nesejde než hrstka mužů, kterým ještě na něčem záleží?"

„Umím si představit, proč asi nepřišli, Sexte Julie," řekl Marius. „Zřejmě to pozvání nebrali vážně. Usoudili asi, že ta krize je jen předstíraná."

*** * ***

O říjnových nonách byla účast na jednání senátu o něco větší, avšak v žádném případě nebylo plno. Přítomen byl Drusus, nikoli však Philippus ani Caepio, neboť ti se rozhodli, že svou absencí předvedou senátorům, co si o „invazi" myslí oni.

„Pověz nám, jak to proběhlo, Gnaee Domitie," požádal Ahenobarba Sextus Caesar, jediný přítomný konsul.

„Nu, s Quintem Poppaediem Silonem jsem se setkal poblíž Collinské brány. Pochodoval v samém čele armády. Dvě legie by byl tak asi odpovídající odhad – přinejmenším deset tisíc vojáků bojových jednotek, příslušný počet nebojových, osm výtečných polních těžkých zbraní a oddíl jízdy. Silo sám i jeho důstojníci byli opěšalí. Trén se zavazadly žádný vidět nebylo, předpokládám proto, že se vydal se svými muži na pochod jen tak nalehko." Povzdychl si. „Pohled na ně byl nádherný, otcové senátoři! Pečlivě vyřízeni, v perfektní kondici, vysoká kázeň. Zatímco jsme se Silonem hovořili, stáli v pozoru na slunci, bez jediného slova, nikdo nevykročil z řady."

„Můžeš nám říct, pontifiku maxime, jestli jejich drátěné košile a ostatní výzbroj byly nové?" otázal se s úzkostí Drusus.

„Ano, Marku Livie, na to je snadná odpověď. Veškerou výzbroj měli novou, dokonale zhotovenou," řekl Ahenobarbus.

„Děkuji ti."

„Pokračuj, Gnaee Domitie," řekl Sextus Caesar.

„Stanuli jsme ve vzdálenosti na pozdrav, já se svými liktory, Quintus Poppaedius Silo se svými legiemi. Pak jsme si navzájem vykročili vstříc, Silo i já, a hovořili jsme spolu tak, aby nás nikdo další neslyšel.

‚K čemu to vojenské tažení, Quinte Poppaedie?' otázal jsem se ho velice klidně a zdvořile.

‚Přicházíme do Říma, protože jsme sem byli povoláni tribuny lidu,' odpověděl Silo stejně zdvořile.

‚*Více* tribuny lidu?' zeptal jsem se. ‚Nikoli jedním tribunem? Nikoli Markem Liviem Drusem?'

‚*Tribuny* lidu,' odpověděl.

‚Všemi, chceš říci?' chtěl jsem se ujistit.

‚Všemi,' odvětil.

‚Jaký důvod by vedl tribuny lidu, aby vás povolávali?' zeptal jsem se.

‚Abychom získali římské občanství a abychom zajistili, že bude uděleno všem Italikům,' odpověděl.

Poodstoupil jsem od něho a s povytaženým obočím jsem pohlédl za něj, na jeho legie. ‚Pod hrozbou zbraní?' otázal jsem se.

‚Pokud to bude nutné,' řekl.

Takže jsem použil svého prokonsulského imperia a učinil jsem prohlášení, které bych jinak byl, vzhledem průběhu posledních zasedání tohoto senátu, pronést nemohl. Prohlášení, otcové senátoři, jaké podle mého názoru daná situace vyžadovala. Řekl jsem Silonovi: ‚Ta hrozba zbraní nebude nutná, Quinte Poppaedie.'

Odpovědí byl pohrdavý smích. ‚Ale prosím tě, Gnaee Domitie!' řekl. ‚Copak ode mne skutečně očekáváš, že tomuhle uvěřím? My, Italikové, už doslova celé generace čekáme na udělení občanství, aniž jsme zatím sáhli ke zbrani, a za všechnu svou trpělivost jsme se dočkali jen toho, že se všechny naše naděje rozplynuly vniveč! Teď už jsme pochopili, že jediná možnost, jak občanství získat, je domoci se ho silou.'

To mne pochopitelně vyvedlo dosti z míry, otcové senátoři. Spráskl jsem ruce a zvolal: ‚Quinte Poppaedie, Quinte Poppaedie, ujišťuji tě, že čas k tomu už se velice nachýlil! Prosím tě naléhavě, rozpusť tuto armádu, schovejte meče, odeberte se zpátky do země Marsů! Dávám ti své slovo, že senát a lid římský poskytne všem Italikům římské občanství.'

Dlouze se na mne beze slova zahleděl a posléze řekl: ‚Dobrá, Gnaee Domitie, já tedy *svá* vojska odtud odvedu – ale jen tak daleko a jen na tak dlouho, abych se přesvědčil, že jsi mluvil pravdu. Neboť ti musím otevřeně říct, pontifiku maxime, že pokud senát a lid římský neposkytnou Itálii plné římské občanství za trvání úřadu současného kolegia tribunů lidu, vydám se znovu na pochod do Říma. A se mnou bude pochodovat celá Itálie. Dobře si to zapamatuj! *Celá Itálie* se sjednotí, aby Řím zničila.'

Nato se otočil a odešel. Jeho jednotky udělaly čelem vzad a předvedly mi tak ještě, jak dobře jsou vycvičeny, a pak se teprve daly na pochod. Já sám jsem se vrátil do Říma. A celou noc, otcové senátoři, jsem přemýšlel. Znáte mne dlouho. A znáte mne dobře. Víte, že nemám pověst trpělivého člověka ani člověka, který v sobě snadno nachází pochopení. Ale býka od telátka rozeznat ještě dokážu! A říkám vám rovnou, otcové senátoři, že to, co jsem včera viděl, byl opravdový býk. Býk se senem na obou rozích, z nozder mu sršel oheň. A to, co jsem řekl Quintu Poppaediovi Silonovi, nebyl planý slib! Udělám všechno, co bude v mých silách, aby senát a lid římský poskytl rovnoprávnost celé Itálii."

V senátě to zabzučelo jako v úle, mnoho očí se na Ahenobarba zahledělo v údivu a mnohá mysl zaregistrovala tuto pozoruhodnou proměnu v postoji muže, známého jinak svou neústupností a netolerantností.

„Sejdeme se opět zítra," řekl Sextus Caesar potěšeně. „Je čas, abychom se znovu pokusili nalézt odpověď na tuto otázku. Žádný z obou prétorů, kteří se vydali na cestu po Itálii z podnětu Lucia Marcia" – Sextus Caesar se vážně uklonil směrem k prázdnému Philippovu křeslu – „se dosud nevrátil se svou zprávou. Bude třeba znovu tento problém prodiskutovat. Ale především bych tu rád viděl ty, kdo se v posledních dnech neobtěžovali přijít a vyslechnout si nejnovější fakta – jmenovitě svého kolegu konsula a prétora Quinta Servilia Caepiona."

Nazítří už se Philippus i Caepio v senátě objevili, oba dva byli zjevně do posledního detailu seznámeni s Ahenobarbovou zprávou; Drusovi, prvnímu senátorovi Scaurovi a ostatním, kteří by je byli rádi spatřili konečně na lopatkách, však nepřipadali nijak ustaraní, ba dokonce ani nejevili o současné dění přílišný zájem. Gaius Marius s

nevypověditelnou tíží u srdce bloudil očima po tvářích přítomných senátorů. Sulla sice nevynechal od chvíle, kdy se Drusus stal tribunem lidu, ani jediné zasedání senátu, avšak neposkytl také sebemenší pomoc; po smrti svého jediného synka jako by vůbec přestal vnímat své okolí, komunikovat s ním, nejednal ani se svým uvažovaným budoucím kolegou v úřadu konsula, Quintem Pompeiem Rufem. S nepohnutou tváří seděl a poslouchal, a pak, jakmile bylo zasedání skončeno, zmizel, jako by se ztratil z povrchu země. Pravda, hlasoval pro zachování Drusových zákonů na tabulích, takže se o něm Marius domníval, že dosud náleží k jejich táboru. Zapříst s ním rozhovor se však nedařilo nikomu. Catulus Caesar toho dne vyhlížel poněkud nesvůj, zřejmě to byl výsledek přeběhlictví jeho dosavadního věrného spojence Ahenobarba, pontifika maxima.

Síní zašumělo, Marius obrátil pozornost opět k senátu. Fasces nyní v říjnu náležely Philippovi, takže dnes senátu předsedal on, nikoli Sextus Caesar. Měl u sebe jakousi další listinu, kterou však tentokrát nesvěřil svému úředníkovi. Když byly ukončeny všechny úvodní formality, povstal, aby se jako první ujal slova.

„Marku Livie Druse," řekl Philippus mrazivě jasným hlasem, „chtěl bych tu senátu přečíst něco, co je daleko závažnější než takzvaná invaze tvého nejlepšího přítele Quinta Poppaedia Silona. Ale než začnu číst, chci, aby tě všichni přítomní senátoři slyšeli prohlásit, že jsi přítomen a že budeš naslouchat."

„Jsem přítomen, Lucie Marcie, a budu naslouchat," řekl Drusus stejně zřetelně a studeně.

Na Drusovi je patrná nesmírná únava, uvědomoval si Gaius Marius. Jako by mu byly dávno došly síly, jako by teď už pokračoval jen holou silou vůle. Zhubl za těch posledních pár týdnů, tváře se mu propadly, i oči měl hluboko zapadlé, vroubené temnými stíny.

Proč si vlastně já sám teď připadám jako otrok ve šlapacím mlýně, uvažoval Marius? Z jakého důvodu jsem tak napjatý, tak zoufale znepokojený, čeho se to pořád obávám? Drusus, to je zřejmé, nemá mou výdrž, on postrádá to mé neotřesitelné přesvědčení, že pravda je na mé straně. Je až příliš spravedlivý, přespříliš přemítá, má sklon až příliš nahlížet i protivná stanoviska. A oni ho nakonec ubijí, alespoň duševně, ne-li přímo fyzicky. Jak je možné, že jsem už dávno nepostřehl, jak nebezpečný chlap je tenhle Philippus? Čím to, že mi nedošlo, jak neskonale on je vlastně prohnaný?

Philippus rozvinul oběma rukama svitek papíru, který třímal, a podržel si ho na délku paží před očima. „Nebudu předesílat žádné komentáře, otcové senátoři," řekl. „Prostě vám to přečtu a ponechám na vás, abyste si závěry vyvodili sami. Tento text zní:

‚Přísahám při Jovu Nejlepším Nejvyšším, při Vestě, při Martovi, při Slunci, při Matce Zemi, při bozích a heroích, kteří zplodili národy Itálie a byli jim nápomocni v jejich bojích, že budu považovat za své přátele a nepřátele ty, jež za své přátele a nepřátele považuje i Marcus Livius Drusus. Přísahám, že se přičiním o blaho a prospěch Marka Livia Drusa a všech, kteří složí tuto přísahu, i za cenu svého života, svých dětí, svých rodičů a svého majetku. Stanu-li se na základě zákona Marka Livia Drusa římským občanem, přísahám, že budu ctít Řím jako svou jedinou vlast a že se Marku Liviovi Drusovi zaváži jako klient. Přijímám závazek rozšířit tuto přísahu na tolik Italiků, kolik bude v mých silách. Přísahám tak ze svého vlastního přesvědčení a s vědomím, že toto mé přesvědčení přinese spravedlivé plody. A poruším-li tuto přísahu, nechť jsem zbaven života, dětí, rodičů i majetku. Tak nechť se stane. Tak přísahám.'"

Nikdy ještě nezavládlo v senátě takové ticho. Philippus přelétal očima z jednoho na druhého, zkoumavě sledoval Scaura jenž zůstal civět s otevřenými ústy, Maria s jeho hrozným úšklebkem, Scaevolu se rty sevřenými do jediné přímky, Ahenobarba zrudlého v tvářích, vylekaného Catula Caesara, posmutnělou tvář Sexta Caesara, ohromeného Metella Pia Hovňouska, nepokrytou škodolibou radost Caepionovu.

Poté levou rukou pustil papír, který se s hlasitým zašustěním opět svinul; polovina senátu sebou leknutím trhla.

„Toto, otcové senátoři, je přísaha, kterou složily tisíce a tisíce Italiků v průběhu posledního roku. A to, otcové senátoři, je také důvod, proč Marcus Livius Drusus se tak usilovně, tak obětavě, s takovým nadšením pustil do práce, aby se dočkal, až jeho italičtí přátelé získají jako drahocenný dar naše římské občanství!“ *Ustaraně* pokýval hlavou. „Ne proto, že by mu sebeméně záleželo na jejich špinavé italické kůži! Ne proto, že by věřil ve spravedlnost – byť ve spravedlnost tak zvrácenou! Ne proto, že by snil o dráze tak zářivé, že se kvůli ní octne v dějinách! Ale proto, moji kolegové, že má v ruce přísahu o klientství převážné části Itálie! Pokud bychom byli Italiky zrovnoprávnili, náležela by celá Itálie Markovi Liviovi Drusovi! Jen si to představte! Klientela sahající od Arna až po Rhegium, od Tuskánského moře až po Adrii! Och, já ti gratuluji, Marku Livie! To už přece stojí za to! To už je důvod k tak neúnavné práci! Klientela větší než stovka armád!“

Pak se Philippus otočil, sestoupil z kurulského pódia a vážným krokem obešel jeho roh až k dlouhé tribunské lavici, kde seděl Drusus.

„Marku Livie Druse, je pravda, že celá Itálie složila tuto přísahu?“ otázal se Philippus. „Je pravda, že oplátkou za tuto přísahu jsi ty slíbil zajistit římské občanství pro celou Itálii?“

S tváří bělejší než jeho toga se Drusus namáhavě vztyčil, s jednou rukou vztaženou, zda na obranu Či o pomoc bylo těžko říci. A pak, zatímco se jeho ústa s námahou otvírala k odpovědi, se Drusus zřítil na ošlapané dlaždice černobíle kostkované podlahy. Philippus před ním stačil štítivě uskočit, ale Marius a Scaurus u něho klečeli vzápětí poté, co dopadl na zem.

„Je mrtvý?“ otázal se Scaurus do slov, jimiž zatím Philippus odročoval zasedání na zítřek.

Marius, s uchem na Drusově hrudi, zavrtěl hlavou. „Jen těžká mdloba je to, ale neumřel,“ řekl, pozvedl se, dosedl na paty a s úlevou se nadechl.

Bezvědomí trvalo dlouho, Drusova tvář celá zešedla, začaly mu na ní naskakovat skvrny; poškubával rukama i nohama, několikrát sebou mocně trhl a vyrážel přitom děsivé skřeky.

„Padoucnice!“ vyjekl Scaurus.

„Ne, nemyslím,“ uplatnil své vojenské zkušenosti Marius, jenž na bojištích měl možnost sledovat takovýchto příhod bezpočtu. „Pokud člověk na delší dobu omdlí, začne sebou posléze takhle škubat, ale tím už mdloba končí. Brzy přijde k sobě.“

Philippus se na odchodu ještě zastavil, aby se na něho naposledy podíval, z bezpečné vzdálenosti, aby mu snad Drusus nepotřísnil togu, kdyby zvracel. „Odneste toho darebáka odsud!“ řekl opovržlivě. „Jestli dodělává, tak ať umře na neposvěcené půdě.“

Marius k němu vzhlédl. *„Mentulam caco, cunne!“* řekl Philippovi tak nahlas, aby to všichni v okolí slyšeli.

Philippus zrychlil krok; pokud se na světě někoho bál, byl to Gaius Marius.

Všichni, kdo měli o Drusa obavy, vyčkávali kolem, zda se Drusus probere; k své nesmírné radosti mezi nimi Marius postřehl i Lucia Cornelia Sullu.

Když se Drusovi konečně vrátilo vědomí, nechápal, kde je a co se přihodilo.

„Poslal jsem pro Juliina nosítka," řekl Marius Scaurovi. „Nechme ho zatím ležet, než s nimi přijdou." Byl bez togy, podložil jí Drusovi hlavu a zčásti mu s ní i přikryl bezvládné a prokřehlé údy.

„To jsem blázen!" ulevil si Scaurus, jenž usedl na okraj kurulského pódia, takže nohama nedosáhl na zem a bimbal jimi ve vzduchu. „Od tohohle chlapce bych byl něco takového opravdu nečekal."

Marius se sarkasticky ušklíbl. „To je ovšem nesmysl, Marku Aemilie! Nečekat něco takového od římského aristokrata? Já bych spíš nepředpokládal opak! U Jova, jak tahle římská smetánka dokáže klamat sama sebe!"

Jasně zelené zraky se roztančily. „U Jova, ty italický burane, jak ty si dovedeš posvítit na naše slabůstky!" řekl Scaurus a ramena se mu roztřásla.

„Ještě že to někdo vůbec dokáže, ty ranečku starých kostí," řekl Marius dobromyslně, usadil se vedle prvního senátora a rozhlédl se po ostatních třech mužích, kteří tu setrvali – po Scaevolovi, Antoniu Oratorovi a Luciovi Corneliovi Sullovi. „Nu," řekl, přednožil a zacvičil prsty na noze, „co teď bude dál?"

„Nic," řekl Scaevola úsečně.

„Och Quinte Mucie, Quinte Mucie, tak už přece odpusť našemu zemdlelému tribunovi lidu tu jeho převelice římskou slabůstku, velice tě o to prosím!" řičel Marius a řehtal se teď stejně jako Scaurus.

Scaevola se nedal. „Snad to opravdu patří k římským slabostem, Gaie Marie, ale já sám tím netrpím!" odsekl.

„Ne, ty asi opravdu ne – a proto se mu také nikdy nedokážeš vyrovnat, kamaráde," řekl Marius a nohou ukázal na Drusa ležícího na podlaze.

Scaevola se ukřivděně zamračil. „Poslyš, Gaie Marie, ty jsi někdy doopravdy nemožný! A ty už se taky přestaň chechtat, Marku Aemilie, není na tom vůbec nic k smíchu."

„Nikdo z nás zatím neodpověděl na to, nač se původně ptal Gaius Marius," řekl chlácholivě Antonius Orator. „Co bude dál?"

„To je spíš jeho věc než naše, ne?" ozval se teď poprvé také Sulla.

„V tom máš úplně pravdu, Lucie Cornelie!" řekl Gaius Marius a vstával, neboť uviděl známou tvář jednoho z nosičů své ženy, jak bázlivě nakukuje do bronzových dveří. „Pojďte, vy stydlivky, musíme tohohle nešťastníka dopravit domů."

* * *

Nešťastník, o němž byla řeč, stále ještě bloudil v jakémsi roztodivném světě, když ho předávali do péče jeho matky, která velice rozumně odmítla povolat lékaře.

„Ti mu jedině budou pouštět žilou a dávat mu projímadla, a to je ovšem to poslední, co Marcus Livius potřebuje," řekla pevně. „On prostě nejedl a nejedl, to je to celé. Jakmile se probere z toho otřesu, nakrmím ho horkým vínem oslazeným medem, a on se zase sebere. Zejména až se trochu vyspí."

Cornelia Scipionis uložila syna na lůžko a přiměla ho vypít plný pohár slíbeného horkého vína s medem.

„Philippus!" vyrazil a pokoušel se posadit.

„Pusť ho, potvoru, z hlavy, počkej, až ti bude líp.“

Znovu se napil a tentokrát už se dokázal i posadit. Prsty si projížděl krátkými černými vlasy. „Och *mami!* Stala se hrozná věc! Philippus se odněkud dozvěděl o té přísaze!“

Scaurus už Cornelii Scipionis o celé situaci zpravil, takže se teď nemusela na nic vyptávat; namísto toho jen moudře přikývla. „A ty ses vážně domníval, že se na to Philippus nebo někdo jiný nezeptá?“.

„Je to už tak dávno, že jsem na tu zpropadenou přísahu zapomněl.“

„Marku Livie, ono to ani není důležité,“ řekla, přitáhla si židli blíže k lůžku a vzala ho za ruku. „Mnohem důležitější je co děláš, než *proč* to děláš – to je základní životní pravda! *Proč* něco děláš, to je jen věc tvé vlastní rovnováhy, tvého nitra, nijak to nemůže ovlivnit výsledek tvého snažení. Jediné, na čem záleží, je *co* děláš, a já jsem přesvědčená, že zdravá a přirozená sebeúcta je nejlepší cesta, jak to dělat náležitě. Takže se vzmuž, synku! Je tu tvůj bratr a má o tebe velkou starost. Rozvesel se trochu!“

„Budou mě za to nenávidět.“

„Někteří patrně ano, to je pravda. Většinou ovšem spíš ze závisti. Ale ostatní budou bez sebe obdivem,“ řekla mu matka. „Nezdá se alespoň, že by na tebe nějak zanevřeli ti tvoji přátelé, kteří tě dopravili domů.“

„A kdo to byl?“ otázal se Drusus dychtivě.

„Marcus Aemilius, Marcus Antonius, Quintus Mucius, Gaius Marius,“ říkala. „Ach, a pak ten *úžasný* muž, Lucius Cornelius Sulla! Kéž bych tak byla mladší –“

Už ji dost dobře poznal, takže ho takovéto poznámky přestaly šokovat; dokázal se této rozmarnosti dokonce i pousmát. „To je zvláštní, že tě zaujal právě on. Víš, on se pro mé záměry zatím nijak nenadchl.“

„To jsem pochopila. Letos mu umřel jediný syn, že?“

„Ano.“

„Poznamenalo ho to,“ řekla Cornelia Scipionis a vstávala. „Tak, Marku Livie, teď ti sem pošlu bratra a taky se musíš přinutit něco sníst. Není ti nic tak vážného, aby se to nedalo léčit dobrým jídlem. Řeknu v kuchyni, aby ti připravili něco, co bude na mlsání i na výživu, a budeme tu nad tebou s Mamerkem sedět, dokud to nesníš.“

A tak už se snášelo šero, než konečně osaměl se svými myšlenkami. Cítil se už mnohem lépe, to ano, ale onu strašlivou únavu zaplašit nedokázal, a navíc se mu po jídle ani nechtělo spát, dokonce ani po takové dávce svařeného kořeněného vína, jakou vypil. Jak dlouho už to je, co se naposledy hluboce a dosyta vyspal? Měsíce.

Philippus to tedy nějak vypátral. Bylo ostatně nevyhnutelné, že se to někomu dostane do ruky, a stejně nevyhnutelné bylo, že takový člověk s tím poběží buď za Drusem, nebo za Philippem. Anebo za Caepionem. Zajímavé na tom bylo, že o tom Philippus zjevně nic neřekl svému drahému přítelíčkovi Caepionovi! Pokud by to byl udělal, byl by Caepio určitě hnal situaci na ostří nože, byl by se snažil ujmout se v této záležitosti iniciativy, nesmířil by se s tím, že vítězství bude přičteno výhradně Philippovi. Což také byl bezpochyby důvod, proč si to Philippus nechal pro sebe. V Philippově domě dnes večer sotva vládne přátelství a pokoj, pomyslel si Drusus, a proti své vůli se usmál.

Až teď, kdy Drusus s jasnější hlavou konečně přijal do povědomí, že ona přísaha už není tajemstvím, se upokojil. Matka má pravdu. Zveřejnění přísahy nemůže mít vliv na to, oč on usiluje; ovlivnit může pouze jeho vlastní sebevědomí. Pokud se lidé přikloní k tomu, že vše, co podnikal, dělal jen pro obrovitou klientelu, kterou mu tento čin vynese,

co na tom? Nač je přesvědčovat, že byl veden ryze nesobeckými pohnutkami? Nebylo by ani římské odříkat se osobních výhod, a Římanem on přece je! Další stránkou věci bylo, jak si teď jasně uvědomoval, že souvislost mezi zrovnoprávněním tisícovek mužů – které by prosadil jeden jediný člověk – a jejich současným vstupem do klientského svazku s tímto zákonodárcem by musela jeho kolegy senátory, vůdce plebejů a s největší pravděpodobností i nižší římské vrstvy tak jako tak uhodit do očí. To, že si tuto souvislost až do okamžiku, kdy Philippus přečetl text přísahy, nikdo neuvědomil, jen potvrzuje, do jaké míry se celé jednání o zrovnoprávnění Italiků opírá o pouhé emoce, jak v něm chybí prvek chladnější úvahy, jak toto vzrušení odsouvá stranou veškeré praktické zřetele. Jak se jen mohl domnívat, že snad lidé pochopí racionalitu toho, oč se on – Drusus – pokouší, když se tito Římané dávají do té míry hnát vznícenými city, že zatím dokonce nevnímali ani onu možnou vazbu na klientelu? A pokud ovšem jejich pozornosti unikla souvislost s těmi tisícovkami potenciálních klientů, pak jim ani nebylo dáno vnímat skutečnou logiku věcí, to je naprosto zřejmé.

Víčka mu klesala, těžkla dřímotou. A nakonec usnul hlubokým zdravým spánkem.

Když šel ráno do Curie Hostiliovy, byl už opět sám sebou a cítil se schopen vypořádat se i s lidmi, jako je Philippus a Caepio.

Předsedající Philippus nechal stranou veškeré ostatní záležitosti včetně tažení Marsů; přistoupil rovnou k Drusovi a k přísaze složené Italiky.

„Je text, který jsem tu včera přečetl, správný, Marku Livie?“ otázal se Philippus.

„Pokud vím, tak ano, Lucie Marcie, třebaže já osobně jsem tuto přísahu nikdy neslyšel ani nečetl.“

„Ale věděl jsi o ní.“

Drusus zamžikal, zosobněné překvapení. „Ale samozřejmě že jsem o ní *věděl*, druhý konsule! Jak by člověk mohl nevědět o něčem, co je tak příznivé jak pro něho osobně, tak i pro Řím? Copak ty, kdybys požadoval zrovnoprávnění mužů v celé Itálii, bys o něčem takovém *nevěděl?*“

To byl nečekaný protiútok; Philippa natolik vyvedl z míry, že se na chvíli zcela odmlčel.

„Pokud jde o Italiky, pak mne samotného bys mohl přistihnout při jediném – že bych totiž na ně žádal dobrý bič!“ řekl pak nadutě.

„Pošetilý jsi na to opravdu dost!“ zvolal Drusus. „Tohle přece musíme řešit ze všech hledisek, otcové senátoři. Otvírá se tu před námi celá řada možností! Napravit nespravedlnosti trvající už celé generace; podřídit celou naši zemi jediné vládě, tolik potřebné a nyní konečně uskutečnitelné; odstranit alespoň nejhorší přehrady mezi muži různých tříd; zbavit se trvalé hrozby války mezi námi – a já vás všechny důtklivě upozorňuji – ta je nyní zcela bezprostředním nebezpečím; zajistit, aby každý z těchto nových římských občanů byl přísahou vázán k Římu a ke skutečnému Římanovi. Zejména to poslední považuji za životně důležité! Znamená to, že každý z těchto nových občanů bude veden správnou římskou cestou, že bude vědět, jak má hlasovat a pro koho hlasovat, znamená to, že bude veden k tomu, aby volil skutečné Římany spíš než muže z jednotlivých italských národů!“

Za úvahu to bezpochyby stálo; Drusus sledoval, jak se účin těchto podnětů začíná zračit v tvářích těch, kdo mu pozorně naslouchali, a pozorně ho poslouchali všichni. Velice dobře vnímal tu největší obavu všech svých senátorských kolegů – že totiž obrovský počet nových římských občanů začleněných do pětatřiceti tribuí s sebou ponese výrazný pokles uplatnění Římanů ve volbách, že se nově budou o úřady konsulů, prétorů, édilů, tribunů lidu a kvestorů ucházet i Italikové, že se i v senátě

samém objeví velký počet italických členů, kteří budou společně usilovat o to, aby vyrvali rozhodování v senátě z rukou Římanů a předali je Italikům. Nemluvě o nejrůznějších sněmech. Pokud však budou tito noví Římané vázáni přísahou – a byla to tvrdá přísaha – k Římu a k Římanovi z nejřímštějších, budou svou ctí zavázáni hlasovat podle toho, jaký dostanou pokyn, tak jako všechny skupiny klientů.

„Italikové jsou čestní muži, tak jako my," řekl Drusus. „Ukázali to již složením této přísahy! Oplátkou za darované římské občanství se budou řídit přáními skutečných Římanů. Těch *skutečných* Římanů!"

„Tím chceš říct, že se budou řídit tvými přáními!" řekl jedovatě Caepio. „Takže zbytek nás *skutečných* Římanů si tímto nad sebe dosadí neoficiálního diktátora!"

„To je nesmysl, Quinte Servilie! V čem jsem za celého svého tribunátu projevil něco jiného než naprostou poslušnost konečné vůli senátu? Kdy jsem projevil větší zájem o své vlastní blaho než o blaho senátu? Kdy jsem se choval přezíravě k přáním kterékoli ze složek lidu římského? Jakého lepšího patrona by mohli získat italičtí mužové než jsem já, syn svého otce, Římana z nejřímštějších, muže vpravdě uvážlivého a konzervativního?"

Drusus se obrátil od jedné strany senátu ke druhé, paže rozpřaženy. „Koho byste viděli raději v úloze patrona takového množství nových občanů, otcové senátoři? Marka Livia Drusa, anebo Lucia Marcia Philippa? Marka Livia Drusa, anebo Quinta Servilia Caepiona? Marka Livia Drusa, anebo Quinta Varia Severa Hybrida Sucronensa? Takovéto rozhodnutí budete totiž muset nezbytně učinit, otcové senátoři! Přísahal jsem, že zrovnoprávnění dosáhnu – a já toho docílím! Dali jste mé zákony vymazat z desek a obrátili jste vniveč celé mé působení jako tribuna lidu i jeho výsledky. Ale rok mého úřadu ještě není u konce, a já už jsem se ctí splnil veškeré své závazky vůči vám, otcové senátoři! Pozítří přednesu svůj návrh na všeobecné zrovnoprávnění shromáždění plebejů a zajistím pak jeho projednání v jedné contio po druhé, vždy za dodržení všech náboženských podmínek, vždy za náležitého přihlédnutí ke všem zákonům, vždy v naprostém klidu a pořádku. Ponechme stranou přísahy, které skládali jiní – já vám všem tady přísahám, že neodejdu z úřadu tribuna lidu, aniž uvidím vepsán na tabule jeden zákon – *lex Livia* stanovující, že všichni muži od Arna až po Rhegium, od Rubikonu až po Vereium, od moře Tuskánského až po Adriatické se stanou plnohodnotnými římskými občany! Jestliže mi muži z celé Itálie přísahali, pak také já skládám přísahu – že během svého úřadu dosáhnu jejich zrovnoprávnění. A toho také docílím! Věřte mi, že to dokážu!" Byl toho dne vítězem a všichni si toho byli vědomi.

„Nejbystřejší v celém tom jeho projevu bylo," řekl Antonius Orator, „že jeho přičiněním od této chvíle všichni už považují zrovnoprávnění za nevyhnutelné. Senátoři bylí až dosud zvyklí vídat, jak před nimi muži nakonec kapitulují, sami nezakusili pocit, co to je couvnout. Ale Drusus je přiměl k ústupu, rozdrtil je, Marku Aemilie, tím jsem si naprosto jist!"

„Já s tebou souhlasím," řekl Scaurus, jenž celý jako by ožil. „Víš, Marku Antonie, myslel jsem si, že už mě ve správě římských věcí nedokáže vůbec nic překvapit, že všechno už tu bylo uděláno někdy dřív – a zpravidla líp. Jenomže Marcus Livius je prostě jedinečný. Takového muže ještě Řím neměl. A obávám se, že ani mít nebude."

* * *

Drusus dostál svému slovu. Přenesl záměr na zrovnoprávnění Italiků na půdu plebejských sněmů, obklopen takovou aurou nezdolnosti, jakou nikdo z přítomných mužů nedokázal neobdivovat. Jeho sláva rostla a šířila se, hovořilo se o něm ve všech vrstvách společnosti; jeho neochvějný konzervativizmus, jeho železné odhodlání konat svou práci důkladně a jen podle zákona z něho učinilo zcela nový druh hrdiny. Konzervativní byl v podstatě celý Řím včetně *capite censi*, kteří sice byli schopni spojit se se Saturninem, ale nebyli ochotni kvůli Saturninovi pobíjet výkvět Říma. Vždy nakonec rozhodoval mos maiorum – soubor tradic a zvyků navršených během dlouhých staletí – to i u lidí poslední třídy. A teď tu tedy byl muž, pro něhož mos maiorum znamenal stejně mnoho jako spravedlnost sama. Marcus Livius Drusus nabýval věhlasu poloboha; což současně znamenalo, že lidé začínali věřit, že cokoli on si přeje, musí být i správné.

Philippus, Caepio, Catulus Caesar a jejich přívrženci – Metellus Pius Hovňousek rozpačitě přešlapoval na půl cestě k nim – bezmocně sledovali, jak Drusus po celou druhou polovinu října i dál v listopadu řídí jednu contio za druhou. Zprvu měla shromáždění sklon k bouřlivému průběhu, což Drusus zvládal s bravurní elegancí; nechal promluvit každého z mužů, ba připustil i hromadné projevy názorů, avšak nikdy nepodlehl tyranii ani svodům davu. Jakmile se schůze rozohnila nad bezpečnou hranici, rozpustil ji. Caepio se zpočátku pokoušel tato shromáždění rozbít násilím, avšak tahle v minulosti vyzkoušená a osvědčená technika ovládání lidových sněmů na Drusa neplatila; zdálo se, že má vrozený instinkt postřehnout, kdy už bezprostředně hrozí násilí, a vždy stačil schůzi rozpustit, ještě než propuklo.

Šestá contio, sedmá, osmá… A každá další byla klidnější, než všechna předchozí, na každé se účastníci víc a víc přikláněli k názoru, že je tento zákon nevyhnutelný. Tak jako když kape voda na kámen, dokázal Drusus udolávat odpůrce svou neochvějnou laskavostí a důstojností, obdivuhodně dobrou náladou a trvale pohotovým zdravým rozumem. Ve srovnání s ním vyhlíželi jeho protivníci jako nevycválaná nedochůdčata a hrubci.

„Tohle je jediná možná cesta," řekl prvnímu senátorovi Scaurovi po osmé contio, když se k němu připojil na senátních schodech, odkud Scaurus schůzi sledoval. „Co římským aristokratickým politikům chybí nejvíc, je trpělivost. Já jí mám naštěstí víc než dost. Já se lidem skutečně věnuji, naslouchám všem těm, kdo si přijdou poslechnout mne, a to se jim líbí. Líbím se jim i *já!* S veškerou pozorností je vnímám, a oni si zvykli důvěřovat mi."

„Ty jsi první od dob Gaia Maria, koho mají opravdu rádi," zauvažoval Scaurus.

„Z jednoho dobrého důvodu," řekl Drusus. „Gaius Marius je rovněž člověk, u něhož měli pocit, že mu mohou důvěřovat. Zapůsobil na ně svou obdivuhodnou přímostí, svou silou, tím, že byl spíš jedním z nich než římským šlechticem. Já nemám tyhle jeho přirozené výhody – nedokážu prostě být ničím jiným než tím, co doopravdy jsem, římským aristokratem. Ale zato u nich vyhrávám svou trpělivostí. Naučili se mi věřit."

„A domníváš se skutečně, že čas k hlasování už dozrál?"

„Ano."

„Nemám se poohlédnout po ostatních? Mohli bychom povečeřet v mém domě."

„Nu, tohle je jediný ze všech dnů, kdy bychom měli večeřet u mne doma," řekl Drusus. „Zítřkem bude zpečetěn můj osud, tak či onak."

Scaurus spěchal najít Maria, Scaevolu a Antonia Oratora. Když uviděl Sullu, pokynul i jemu. „Zvu tě jménem Marka Livia. Večeře u něho doma, co říkáš, Lucie

Cornelie?“ A když z jeho pohledu vyčetl nechuť jít kamkoli do společnosti, dodal impulzivně: „Pojď přece! Nebude tam nikdo, kdo by kazil večer, Lucie Cornelie!“

Odmítavý výraz na Sullově tváři se rozplynul, vystřídal ho dokonce úsměv. „Tak dobrá, Marku Aemilie, přijdu.“

Ještě na začátku září by bylo těchto šest mužů kráčelo domů o samotě, neboť třebaže měl Drusus velmi mnoho klientů, nebylo běžným zvykem, aby svého patrona následovali po skončení jednání na Foru domů. V patronově domě se scházívali jen na úsvitě. Avšak dnes, po osmé contio, zmohutněl hlouček doprovázející Drusa z Comitia natolik, že se cestou stal spolu se svými pěti společníky středem snad dvousetčlenného rozjařeného zástupu. Doprovod netvořili lidé důležití ani lidé bohatí. Patřili spíše ke třetí a čtvrté majetkové třídě, ba dokonce i ke *capite censi,* a přišli ho obdivovat, vzdát mu poctu pro jeho houževnatost, nezlomnost, pevnost. Již od druhé contio ho provázeli domů ve stále narůstajícím počtu, a chtěli tak učinit zejména dnes, neboť už nazítří mělo dojít k rozhodujícímu hlasování.

„Takže je to kvůli zítřku,“ řekl Sulla cestou.

„Ano, Lucie Cornelie. Poznali mne už, naučili se mi důvěřovat, od jezdců reprezentujících moc plebejů až po ty všelijaké drobné lidičky tady kolem nás. Nevidím důvod, proč hlasování odkládat. Je v tom jakýsi princip kyvadla. Jestliže mám uspět, uspěji zítra.“

„Není vůbec pochyby, že uspěješ, Marku Livie,“ řekl Marius s uspokojením. „I já patřím k těm, kteří budou hlasovat pro tebe.“

Byla to jen kratička cesta; přes dolní Forum k Vestiným schodům, vpravo vzhůru ulicí Clivus Victoriae, a už stáli před Drusovým domem.

„Pojďte dál, pojďte, přátelé!“ říkal Drusus radostným hlasem zástupu. „Projděte do atria, já se tam s vámi přijdu rozloučit.“ Scaurovi řekl velice tiše: „Odved ostatní do mé pracovny a počkejte tam na mě. Nezdržím se příliš, je to nezbytná zdvořilost – promluvit s nimi, ještě než je propustím.“

Zatímco Scaurus a další čtyři senátoři spěchali napřed do Drusovy pracovny, Drusus pobízel svůj natěsnaný doprovod velkou peristylovou zahradou až k dvoukřídlým vratům v zadní stěně kolonády, na jejím dolním konci. Za nimi bylo atrium, rozkošný prostor za dne hýřící barvami, teď však již zšeřelý, neboť slunce mezitím zapadlo. Nějakou chvíli postál uprostřed svých stoupenců, žertoval s nimi a smál se s nimi, nabádal je, aby nazítří nezapomněli správně hlasovat; po malých skupinách se pak začali loučit a odcházet, zástup kolem něho řídl, až už zbylo jen pár mužů. Krátký soumrak pohasínal a stíny oné chvilky, než sloužící rozžali lucerny, ponořily výklenky za sloupy a nesčetné alkovny do neproniknutelného šera.

Och, jak báječný okamžik! I posledních pár lidí už je na odchodu. Jeden z mužů do něho v šeru tvrdě narazil, Drusus vnímal, jak mu strhl záhyb togy dolů, ucítil ostrou palčivou bolest v pravém třísle a skousl rty, aby potlačil výkřik, neboť třebaže šlo o jeho obdivovatele, byli to přesto cizí lidé. Spěchali teď jeden přes druhého, hlučně se domlouvali o tom, jak rychle se setmělo a jak by se rádi dostali domů, ještě než noc promění uličky Říma v soutěsky plné nebezpečenství.

Napůl oslepen bolestí stál Drusus ve dveřích, díval se do zahrady, levou ruku pozdviženu, zahalen v četné záhyby togy; díval se, dokud dveřník na dolním konci peristylu nevypustil muže na ulici, a poté se otočil, aby vykročil k pracovně, kde ho očekávali přátelé. Ale v okamžiku, kdy se pohnul, propukla ta nevysvětlitelná oslepivá bolest s novou silou. Nedokázal se tentokrát ovládnout, výkřik se z něho vydral se

zběsilostí harpyje. Cosi teplého a vazkého mu náhle vyprýštilo dolů po pravé noze. Cosi děsivého!

Když Scaurus s ostatními vyrazil z pracovny, začaly se už Drusovi podlamovat nohy, rukou se chytil za pravý bok; poté se pustil a s ohromením si ruku prohlížel, neboť byla celá zkrvavená. Zbrocená jeho krví. Sesouval se zvolna na zem, jako když splaskává pytel, a zůstal tam ležet, oči vytřeštěny, sténaje stále vzrůstající bolestí.

Byl to Marius, nikoli Scaurus, kdo účinně zasáhl. Uvolňoval Drusův pravý bok od záhybů togy, až se objevil klíč k záhadě, střenka nože trčící z horní části Drusova třísla!

„Lucie Cornelie, Quinte Mucie, Marku Antonie, každý utíkejte pro jednoho lékaře," přikazoval Marius úsečně. „První senátore, dej okamžitě rozžehnout světla – všude a všechna!"

Drusus bez sebemenšího varování znovu zařičel. Byl to hrůzný zvuk vyrážející vzhůru k hvězdné obloze namalované na stropě jeho atria a třepetající se tam od trámu k trámu jako vyplašený netopýr; celé atrium se naráz rozvichrilo, otroci s křikem poletovali sem a tam, správce Cratippus pomáhal Scaurovi rozsvěcet lampy, přiběhla Cornelia Scipionis se všemi šesti dětmi v patách, vrhla se po bok synovi, poklekla vedle něho na krví zalitou podlahu.

„Vražda," řekl Marius stroze.

„Musím poslat pro jeho bratra," řekla Drusova matka a vstávala, sukni svého roucha naráz nasáklou synovou krví.

Nikdo nevnímal šest dětí, které se přikradly za Mariova záda a vytřeštěnýma očima zíraly na výjev na podlaze před sebou, na šířící se kalužkrve, na strašlivě zkřivenou strýcovu tvář, na špinavý předmět čnějící z jeho podbřišku. Drusus teď už vůbec neustával v křiku, bolest narůstala, jak vnitřní krvácení tísnilo velké nervové svazky vedoucí do nohy; při každém novém stonu sebou děti trhly, roztřásly se, rozplakaly, až se konečně mladý Caepio sebral natolik, že popadl malého bratříčka Catona za ruku a schoval mu hlavu na prsou, aby jeho vykuleným očím zakryl pohled na strýčka Marka.

Teprve když se vrátila Cornelia Scipionis, postřehli konečně, že jsou v místnosti děti, a poslali je v doprovodu plačící rozechvělé chůvy pryč; matka poklekla znovu vedle syna, naproti Mariovi, stejně bezmocná jako on sám.

Vtom už se objevil Sulla, takřka doslova přinesl Apollodóra Sicula a mrštil jím na zem vedle Maria. „Tomuhle bezcitnému *mentulovi* se nechtělo zvednout se od večeře."

„Je třeba ho odnést na lůžko, než ho budu moci vyšetřit," řekl řecký lékař, dosud ještě bez dechu po Sullově zákroku.

A tak Marius, Sulla, Cratippus a dva další sloužící pozdvihli sténajícího Drusa ze země. Zanechávali za sebou širokou jasně rudou krvavou stopu z prosáklé togy, jak ho vlekli na široké lůžko, kde se tak dlouho marně snažil se Servilii Caepionis počít dítě. V nevelkém pokoji bylo tolik lamp, že se těm, kdo teď Drusa na lože ukládali, zdálo být světlo jako ve dne.

Dorazili ostatní lékaři; Marius se Sullou přenechali další péči jim a připojili se k ostatním v atriu, kam nepřestávaly doléhat Drusovy bolestné výkřiky, nové a nové, bez konce. Když přiběhl Mamercus, Marius jen ukázal k Drusově ložnici, ale neměl se k tomu, aby ho tam následoval.

„Odejít nemůžeme," řekl Scaurus, který jako by naráz zestárl.

„Ne, to nemůžeme," řekl Marius a připadal si rovněž velice starý.

„Pak tedy pojďme zpátky do pracovny. Nebudeme tolik v cestě," řekl Sulla a celý se ještě chvěl, jednak z prožitého šoku, jednak po námaze, kdy musel neochotného lékaře odvléci od večeře přímo z jeho lehátka.

„Při Jovovi, já tomu pořád ještě nemohu uvěřit," hlesl Antonius Orator.

„Je za tím Caepio?" otázal se Scaevola, rovněž dosud roztřesený.

„Já bych spíš řekl, že ta hispánská čubka, ten Varius," řekl Sulla a vycenil tesáky.

Rozesedli se po pracovně, připadali si k nepotřebě, bezmocní, tak jak bývá mužům zvyklým rozhodovat, když jsou náhle odsouzeni k nečinnosti, do uší jim nepřestávaly zaznívat hrůzné skřeky ozývající se z ložnice. Netrvalo dlouho a zjistili, že Cornelia Scipionis je matka hodná tohoto mocného rodu, neboť i uprostřed všeho utrpení si našla čas poslat jim víno a nějaké jídlo a přikázat jim otroka k obsluze.

Když se lékařům konečně podařilo nůž z rány vyjmout, ukázalo se, že to byl pro tento účel přímo ideální předmět; zlověstný prohnutý nástroj se širokým ostřím, ševcovský knejp.

„Zatočil jím ještě v ráně dokola," sděloval Apollodorus Siculus Mamerkovi do neustávajícího Drusova křiku.

„Co to znamená?" otázal se Mamercus, celý zpocený z žáru tolika plamenných jazýčků kolem a zcela neschopen vnímat zatím byť jen jediný důsledek zločinu, natož všechny jejich souvislosti.

„Všechno je tam úplně rozervané, nic uvnitř nelze napravit, Mamerku Aemilie. Cévy, měchýř a obávám se, že i střeva."

„Nemůžeš mu dát něco proti bolestem?"

„Podal jsem mu už sirup z makovic, a dám mu ho ještě víc. Žel, nemyslím si, že mu pomůže."

„A co by mu tedy pomohlo?"

„Nic."

„Chceš tím říct, že mému synovi hrozí *smrt?*" zeptala se Cornelia Scipionis nevěřícně.

„Ano, *domino,*" odpověděl lékař s důstojností. „Marcus Livius krvácí zevně i uvnitř a toto krvácení my stavět nedokážeme. Nevyhnutelně zemře."

„A v takových bolestech? Nemůžete pro něho něco udělat?" naléhala matka.

„Není účinnější droga v celé naší farmakopéji nad sirup z anatolských makovic, *domino.* Pokud ten mu nepomůže, nebude mu platné už nic."

Celou tu dlouhou noc Drusus na lůžku prokřičel, prosténal, pronaříkal. Ohlas jeho bolestí pronikal do posledního koutku onoho skvělého domu, doléhal k uším dětí, které se ve svém pokoji krčily k sobě a schouleny hledaly v té těsné blízkosti útěchu. Malý Cato stále ještě schovával hlavičku v bratrově náruči, děti vzlykaly a poplakávaly, představu strýčka Marka ležícího tam na podlaze měly dosud palčivě vrytu do paměti, vnášela nový rmut do jejich životů, beztak již zkalených tolika tragédiemi.

Ale mladý Caepio horoucně svíral bratříčka Catona a líbal ho do vlasů. „Neboj se, já jsem tady, u tebe! Nic se ti nemůže stát."

Na Clivu Victoriae se hromadil zástup lidí, sahal teď už na dobrých tři sta kroků daleko v obou směrech; až sem doléhalo Drusovo sténání, a jako ozvěnou se i tady rozléhaly vzdechy a vzlyky, ohlasy bolesti nesrovnatelně menší, nicméně opravdové.

Uvnitř se v atriu shromáždil celý senát, jen Caepio se tu neukázal, ani Philippus – prozíravé rozhodnutí; a také Quinta Varia tu nebylo nikde vidět, jak zjistil Lucius Cornelius Sulla, jenž vyhlédl ze dveří pracovny. V tůňce šera poblíž východu na lodžii se cosi pohnulo; Sulla tiše vyklouzl ven, aby si ověřil, kdo to je. Choulilo se tam děvče, asi třináctileté nebo čtrnáctileté, snědé a půvabné.

„Co tu děláš?" zeptal se jí, když před ní znenadání stanul, lampu přímo za sebou.

Zatajila dech, když uviděla tu plamennou svatozář rudozlatých vlasů nad sebou, v prvé chvíli ji napadlo, že hledí na mrtvého Catona Saloniana; oči jí zaplály nenávistí, pak pohasly. „A co ty jsi zač, že se *mne* takhle vyptáváš?“ řekla opovržlivě.

„Lucius Cornelius Sulla. Jak se jmenuješ?“

„Servilia.“

„Tak zpátky na kutě, děvče. Tohle není nic pro tebe.“

„Ale já hledám otce,“ řekla.

„Quinta Servilia Caepiona?“

„Ano, ano, mého tatínka!“

Sulla se zasmál, neprojevil sebemenší snahu ji nějak šetřit. „Co by zrovna ten tady dělal, ty hloupá, když ho půl světa podezřívá, že dal zavraždit Marka Livia?“

Oči jí opět zaplály, tentokrát radostí. „Tak on opravdu umře? Doopravdy?“

„Ano.“

„To je dobře!“ řekla, otevřela dveře a zmizela.

Sulla zavrtěl hlavou a vrátil se do pracovny.

Krátce po úsvitu se objevil Cratippus. „Marku Aemilie, Gaie Marie, Marku Antonie, Lucie Cornelie, Quinte Mucie, pán by vás rád viděl.“

Mučivý křik pohasínal, ozývaly se už jen občasné chrčivé stony; muži v pracovně pochopili, co to znamená, a spěchali za správcem a prodírali se shlukem senátorů čekajících v atriu.

Drusus ležel, bílý jako stěna, tvář už jen pouhá maska, do níž jako by kdosi s ďábelskou rafinovaností vsadil pár zářivých, živoucích, krásných tmavošedých očí. Z jedné strany stála u lůžka Cornelia Scipionis, vzpřímená a bez jediné slzy, z druhé Mamercus Aemilius Lepidus Livianus, bez jediné slzy a vzpřímený. Lékaři už všichni odešli.

„Přátelé, musím se s vámi rozloučit.“

„Rozumíme ti,“ řekl laskavě Scaurus.

„Mé dílo nebude dokončeno.“

„Ne, nebude,“ řekl Marius.

„Ale museli spáchat tohle, aby mi v něm zabránili.“ Zaúpěl znovu bolestí, ale už jen slabě, už mu nestačily síly.

„Kdo to byl?“ otázal se Sulla.

„Kdokoli z těch sedmi mužů. Neznám je. Docela obyčejní muži. Ze třetí třídy, řekl bych. Nikoli *capite censi.*“

„Vyhrožoval ti někdo?“ zeptal se Scaevola.

„Ne.“ Unikl mu další ston.

„My toho vraha najdeme,“ řekl Antonius Orator.

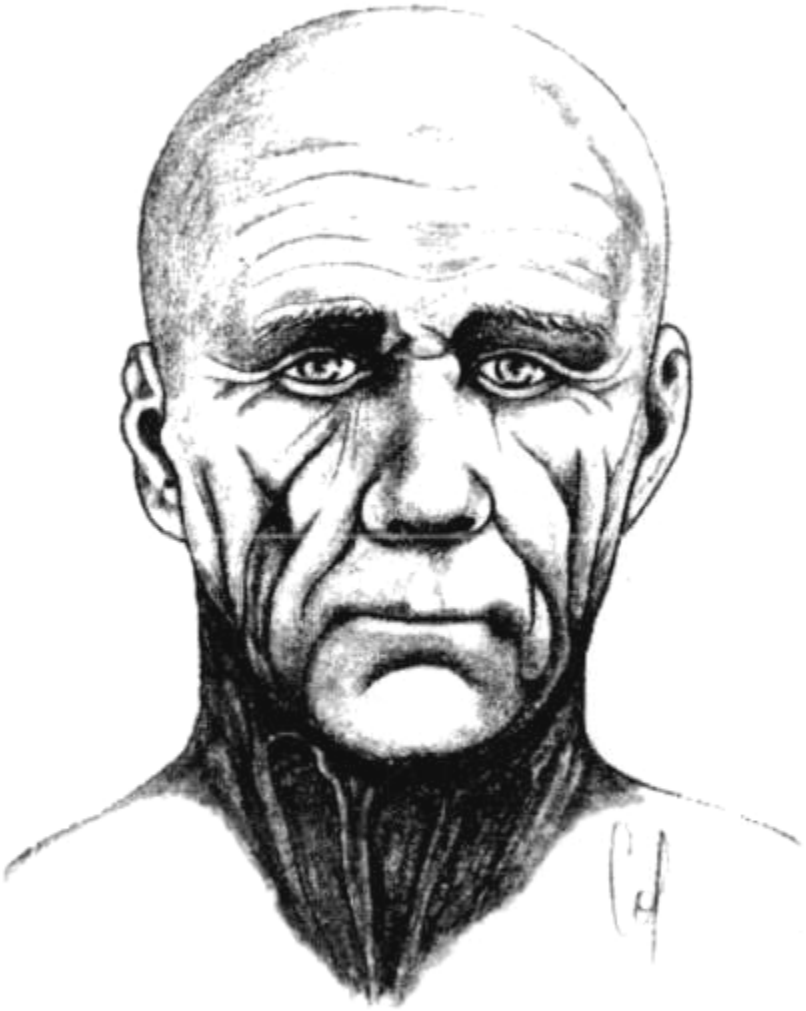
„Anebo toho, kdo vraha najal,“ řekl Sulla.

Stáli mlčky kruhem u nohou lůžka, nechtěli plýtvat zbytečkem Drusových sil. Avšak před samým koncem, když už jen stěží lapal po dechu a když bolesti polevily natolik, že je dokázal přemoci, se Drusus ještě dokázal posadit a upřel na ně kalící se zrak.

„*Ecquandone?*“ otázal se, jasným a zřetelným hlasem. „*Ecquandone similem mei civem habebit res publica?* Kdo kdy bude schopen pomoci republice tolik jako já?“

Lehký závoj táhnoucí se přes ony nádherné zraky se dovřel; zamžily se průsvitným zlatem. Drusus zemřel.

„Nikdo, Marku Livie,“ řekl Sulla. „Nikdo.“

MARCUS AEMILIUS SCAURUS

V.

Zprávu o Drusově smrti obdržel Quintus Poppaedius Silo v dopise, který mu napsala Cornelia Scipionis; list ho dostihl v Marruviu již dva dny po této katastrofě, bylo to další svědectví o pozoruhodné duševní síle, jakou byla Drusova matka obdařena. Slíbila synovi, že sama vyrozumí Silona, dřív než by se to dozvěděl jinými cestami, a na slib nezapomněla.

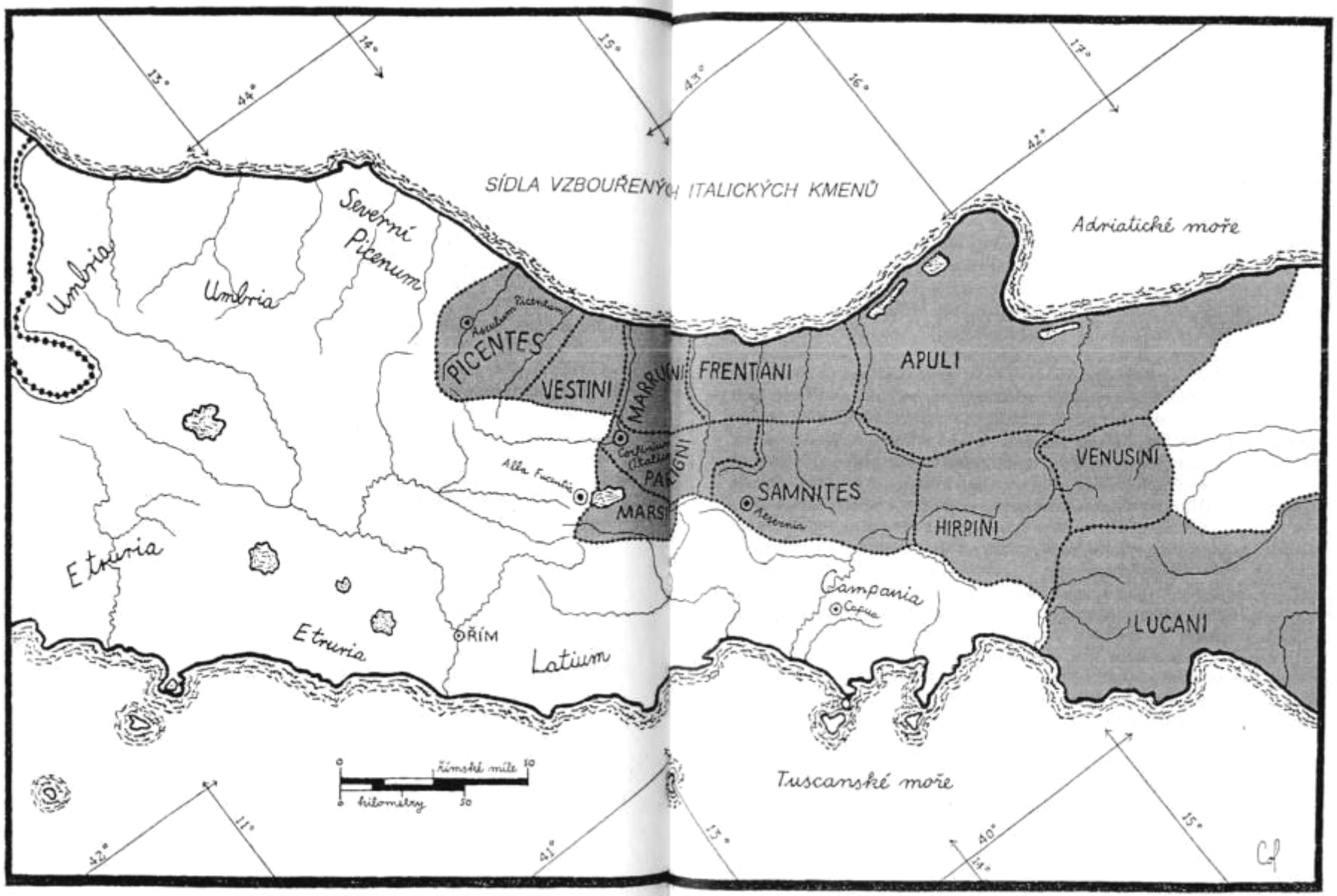
Silo Drusa oplakal, ale nebyl událostí ani zaskočen, ani do hloubky otřesen. Uvědomoval si, že je mu nyní volněji, byl pln nové energie; čas vyčkávání a nejistoty minul. Se smrtí Marka Livia Drusa se vytratila i poslední naděje, že by Italikové mohli získat římské občanství pokojnou cestou.

Okamžitě rozeslal dopisy: Gaiovi Papiovi Mutilovi, vůdci Samnitů, Heriovi Asiniovi z kmene Marrucinů, Puliovi Praesenteiovi velícímu Paelignům, picenskému Gaiovi Vidaciliovi, Gaiovi Pontidiovi z národa Frentanů, Titovi Lafreniovi za Vestiny a tomu, kdo v dané chvíli vedl Hirpiny, kmen pověstný častým měněním svých prétorů. Ale kde by se mělo jejich setkání konat? Všechny italické kmeny si byly dobře vědomy, že poloostrovem putují dva římští prétoři a zjišťují názory na „italickou otázku“, nedůvěru v nich budilo rovněž jakékoli místo, které mělo římský anebo latinský status. Bylo třeba, aby to bylo někde, kam to většina vůdců má blízko, stranou od hlavních římských tras, avšak přesto na nějaké dobré silnici, to jest na římské silnici. Představa takového místa se vynořila v Silonově mysli takřka okamžitě, nepřístupné sídlo ve skalách, obehnané vysokou hradbou, uhnízděné v klínu centrálních Apenin, s nevysychajícím vodním zdrojem: Corfinium na Via Valeria a na řece Aternu, město Paelignů sousedících s územím Marruciniů.

Takže se tedy sešli v Corfiniu, jen několik málo dnů po Drusově smrti, vůdci osmi italických kmenů a řada jejich stoupenců – Marsové, Samnitové, Marruciniové, Vestiniové, Paelignové, Frentanové, Picenové a Hirpinové. Vzrušení, odhodlaní.

„Vyrazíme do války,“ řekl Mutilus a byla to takřka první slova pronesená na této schůzce rady kmenů. „Boj zahájit musíme, přátelé Italici! Řím nám odpírá přiznat důstojnost a postavení, jaké si pro své činy a pro svou moc dávno zasloužíme. Vybudujeme si sami pro sebe nezávislou zemi, která nebude mít už nic společného s Římem ani s Římany, převedeme zpět do našeho vlastnictví římské a latinské kolonie založené uvnitř našich hranic, budeme nadále sami určovat své osudy, za pomoci *našich* vlastních mužů a za *naše* vlastní peníze!“

Odezvou na jeho bojovné prohlášení byl nadšený pokřik a dupot. Nadchl Mutila, jehož srdce překypovalo nenávistí k Římu, a povzbudil Silona, jemuž místo víry v Řím zbyla v srdci jen prázdnota.

SÍDLA VZBOUŘENÝCH ITALICKÝCH KMENŮ
Adriatické moře
Tuscanské moře
Umbria
Umbria
Severní Picenum
PICENTES
VESTINI
MARRUCINI
FRENTANI
APULI
PAELIGNI
MARSI
SAMNITES
HIRPINI
VENUSINI
LUCANI
Etruria
Etruria
Latium
Campania
ŘÍM
římské míle
kilometry
13°
14°
15°
16°
17°
44°
43°
42°
41°
40°
11°
12°
13°
14°
15°

„Žádné další daně Římu! Žádné další vojáky Římu! Žádná další půda Římu! Žádná další italická záda obnažená pro římské biče! Už žádné další otroctví pro zadlužení Římu! Už nikdy nebudeme před Římem pokorně hrbit hřbety!“ Mutilus dále zesílil hlas. „Budeme svébytná mocnost! Nastoupíme na místo Říma! Neboť Řím, moji Italikové, Řím lehne popelem!“

Shromáždění se konalo na corfinském tržišti, jelikož v Corfiniu nebyla síň dostatečně veliká, aby pojala dva tisíce mužů, kteří se tu sešli; a tak se jásot pozdravující druhou část Mutilova krátkého proslovu rozléhal do výše a nesl se jako mohutný příboj hlasů až daleko za městské hradby, plašil ptactvo a plnil bázní lidská srdce.

Vykročili jsme, uvědomoval si Silo, když mu naslouchal. Je rozhodnuto.

Ale o mnohém bylo třeba rozhodovat dál. Především o jménu nové země.

„Italia!“ zvolal Mutilus.

A pak ještě o jméně jejího nového hlavního města, až dotud nazývaného Corfinium.

„Italica!“ zaburácel Mutilus.

Nato o její vládě.

„Sbor pěti set mužů, rovným dílem pocházející ze všech národů, které skládají Italii,“ řekl Silo, jemuž se v tom Mutilus rád podvolil; Mutilus byl srdcem Italie, Silo jejím mozkem. „Veškeré naše občanské právo, včetně naší ústavy, navrhne a bude střežit toto *concilium Italiae*, které nadále bude trvale zasedat zde, v našem novém hlavním městě Italice. Ale, jak všichni dobře víte, ještě než se Italia stane skutečností, musíme nejprve svést válku s Římem. Proto až do doby, než tuto válku dovedeme k vítěznému konci – a my v ní zvítězíme! – bude v Italii ustavena užší válečná rada složená z dvanácti prétorů a dvou konsulů. Já vím, že to zní až příliš římsky, ale nám tato pojmenování zatím vyhoví, když pro nic jiného, pak pro jejich jednoduchost. Válečná rada bude konat v souladu a s vědomím vlastního *concilia Italiae* a bude odpovídat za vedení naší války s Římem.“

„To nebude nikdo v Římě brát vážně!“ vykřikl vestinský Titus Lafrenius. „Nějaká dvě jména? To se nezmůžeme na nic víc než na jméno neexistující země a na nové pojmenování starého města?“

„Řím to bude brát velice vážně,“ řek Silo pevně, „až začneme vydávat vlastní mince a až povoláme architekty, aby nám navrhli jádro nového nádherného města! Na naší nové měně bude zobrazeno osm zakládajících národů, znázorněných osmi muži s meči tasenými k obětování prasete, Říma, a na druhé straně tvář naší nové bohyně v italském pantheonu – samotné Italie! Za erbovní zvíře si zvolíme samnitského býka. Naším nejvyšším bohem se stane Liber Pater, Otec svobody, který povede na pouhém provázku levharta, neboť tak my zkrotíme Řím! A než se rok s rokem sejde, naše nové hlavní město Italica bude mít forum stejně veliké, jako je v Římě, sněmovní síň dostačující pojmout pět set mužů, chrám Italie velkolepější, než je Cereřin chrám v Římě, a chrám Jova Italského mohutnější, než je římský chrám Jova Nejlepšího Nejvyššího! Nezůstaneme o nic pozadu za Římem, jak Římané brzy poznají!“

Znovu se zdvihl jásot; Silo stál na stupni, na rtech tvrdý úsměv, dokud se opět nerozhostilo ticho.

„Řím nás nezastihne *rozdělené!*“ prohlásil pak. „To přísahám vám všem zde a všem mužům ve svobodné Itálii. Veškeré naše zdroje shromáždíme do jednoho společného, od mužů až po peníze, od potravin až po všechny ostatní statky! A ti, kdo ve jménu Itálie povedou válku proti Římu, budou spolupracovat úžeji, než tomu kdy bylo v dějinách válečnictví! V celé Itálii čekají naši vojáci na okamžik, kdy budou povoláni do

zbraně! Máme sto tisíc mužů připravených nastoupit během několika dnů do pole – a bude jich ještě víc, ještě mnohem víc!“ Odmlčel se a pak se hlasitě zasmál. „Během dvou let, drazí Italikové – to vám slibuji – to budou Římané, kdo bude žadonit, aby byli zrovnoprávněni s občany Itálie!“

Vše se vyvíjelo, jak bylo třeba, jak si to předlouho přáli, jak po tom léta toužili, a tak nedošlo k žádným třenicím o vůdčí postavení, k žádným vnitřním střetům; sbor pěti set mužů se už téhož dne shromáždil k jednání o občanských záležitostech a užší válečná rada zasedla nad otázkami přípravy boje.

Členové užší válečné rady byli zvoleni prostým řeckým hlasováním, zdvižením rukou, a volba zahrnula i dva prétory z kmenů, které se měly – jak všichni věřili – k Itálii teprve připojit, Lucanů a Venusinů.

Konsuly se stali Gaius Papius Mutilus z národa Samnitů a marsický vůdce Quintus Poppaedius Silo. Za prétory byli zvoleni Herius Asinius z kmene Marrucinů, Publius Vettius Scato z národa Marsů, dále Publius Praesenteius za Paeligny, Gaius Vidacilius za Piceny, Samnita Marius Egnatius, z Vestinů Titus Lafrenius, dalším Picenem byl Titus Herennius, za Frentany Gaius Pontidius, za Venusiny Lucius Afranius a z lukanského kmene Marcus Lamponius.

Válečná rada se v malé jednací síni v Corfiniu – Italice dala rovněž okamžitě do práce.

„Je *nezbytné* získat i Etrurii a Umbrii,“ řekl Mutilus. „Pokud by se k nám nepřipojili i oni, nedokážeme nikdy izolovat Řím od severu. A nebude-li Řím izolován od severu, bude moci i nadále využívat svých zdrojů v Italské Galii.“

„Jenže ti lidé v Etrurii a v Umbrii jsou dosti podivná sebranka,“ řekl marsický Scato. „Nikdy se nepovažovali za Italiky tak, jak se jimi cítíme být my – a za jaké ty hlupáky ovšem považuje Řím!“

„Ale zúčastnili se našeho pochodu na protest proti rozdělování *ager publicus*,“ prohlásil Herius Asinius. „To snad naznačuje, že půjdou s námi, ne?“

„Obávám se, že všechno spíš nasvědčuje tomu, že nepůjdou,“ řekl zamračeně Silo. „Ze všech italických kmenů jsou Etruskové s Římem svázáni nejvíc, a Umbrové jdou prostě slepě v jejich stopách. Koho mezi nimi například známe jménem? Nikoho! Potíž je v tom, že je odjakživa od nás ostatních na východě oddělovaly Apeniny, že mají na sever od sebe Italskou Galii a na jihu že hraničí s Latiem a s Římem. Takže jsou ochotni dodávat své borové dřevo a své svině leda Římu, ne nám.“

„Chápu tě, pokud jde o borovice, ale co záleží na pár sviních?“ otázal se picenský Vidacilius.

Silo se ušklíbl. „Víš, ony jsou svině a *svině*, Gaie Vidacilie! Jedny sviňky dělají *ui ui*. A z jiných *sviní* se zase dělají báječné drátěné košile.“

„Železné houby! Pisae a Populonia, kde se tyhle *svině* vyrábějí – už ti rozumím.“

„Nu, získat Etrurii a Umbrii nás teprve čeká,“ řekl Marius Egnatius. „Navrhuji, abychom vybrali ty nejvýmluvnější z našeho sboru pěti set a poslali je za jejich vůdci, a my abychom se věnovali naší nejnaléhavější věci. Válce. Jakým způsobem ji hodláme zahájit?“

„Co navrhuješ, Quinte Poppaedie?“ otázal se Mutilus.

„Povoláme naše muže do zbraně. Ale než to bude skončeno, doporučuji, abychom zatím ukolébali Řím tím, že k římskému senátu vyšleme deputaci a znovu požádáme, aby nám všem udělili občanství.“

Marius Egnatius pohrdlivě odfrkl. „Ať se s tím svým občanstvím klidně pobaví jako Řekové s pěkným hošánkem.“

„Ale jistě," řekl vlídně Silo. „Jenomže není třeba jim tohle naše stanovisko odkrývat, dokud nebudeme mít v ruce něco, čím jim ho pak budeme s to vtlouci do hlavy – naše armády. Ano, připraveni jsme, ale mobilizace nám potrvá přinejmenším měsíc. Vím bezpečně, že v Římě jsou skoro všichni přesvědčeni, že nám chybí ještě celá léta k tomu, abychom mohli vytáhnout do boje. Proč jim tedy tuhle iluzi brát? Vypravíme-li další delegaci, budou mít pocit, že mají pravdu, pokud jde o naši bojeschopnost."

„Souhlasím s tebou, Quinte Poppaedie," řekl Mutilus.

„Dobrá. Navrhuji, abychom z našeho sboru pěti set tam venku vybrali další skupinu těch nejvýmluvnějších a vyslali je do Říma. Vést by je měl alespoň jeden člen válečné rady, myslím."

„Já vím jedno," řekl Vidacilius, Jestliže máme v nadcházející válce zvítězit, musíme to docílit rychle. Musíme na Římany udeřit naráz a se vší prudkostí, na tolika frontách, na kolika je to jen možné. Máme výtečně vycvičená vojska a jsou pro válku plně vybavena. Máme skvělé centuriony." Odmlčel se a pak zarytě dodal. „Ale co nemáme, jsou vojevůdci."

„V tom s tebou nesouhlasím!" řekl Silo energicky. „Pokud máš na mysli to, že mezi námi není žádný Gaius Marius, pak máš pravdu. Jenže ten už zatím zestárl, a koho jiného Římané najdou? Quinta Lutatia Caesara, který se chvástá, že v Italské Galii potřel Kimberské Germány, když všichni dobře víme, že i to vlastně byla zásluha Gaia Maria? Mají Tita Didia, ovšem ani to věru není žádný Marius. A navíc jsou všechny jeho legie v táboře v Capui – celkem čtyři, samí veteráni. Jejich nejlepší současní vojevůdcové, Sentius a Bruttius Sura, bojují právě v Makedonii, a odtamtud se je nikdo odvolat domů neodváží, mají tam plné ruce práce."

„Než by Řím dopustil, aby ho porazil a dobyl někdo, jako jsme my," řekl Mutilus trpce, „určitě dá raději všechny své provincie na pospas větrům a stáhne veškeré síly k boji doma. *Proto* my musíme tuhle válku vyhrát rychle!"

„Pokud jde o vojevůdce, nemám už, co bych dodal," opakoval Silo trpělivě. „Ono je totiž jedno, jaké všelijaké vojevůdce má snad Řím odloženy někde na hořejší polici – velet v poli budou konsulové roku. Myslím, že už není třeba počítat se Sextem Juliem Caesarem a s Luciem Marciem Philippem – období jejich úřadu pomalu končí. Kdo by se mohl stát konsuly v příštím roce, nevím. Zřejmě už ale v současné době někoho vybrat museli. A proto s vámi nemohu souhlasit, Gaie Vidacilie a Gaie Papie. My všichni v téhle místnosti máme v armádě odslouženu stejnou dobu jako kterýkoli kandidát na konsulský úřad v Římě. Já osobně mám za sebou několik velkých tažení – a měl jsem příležitost vidět strašlivou porážku Říma u Arausia! A můj prétor Scato, nebo vy sami, Gaie Vidacilie, Gaie Papie, Herie Asinie, Marie Egnatie – vždyť tu snad mezi námi není nikdo, kdo by si byl neodbyl svých šest tažení! Vyznáme se ve velení přinejmenším zrovna tak dobře, jako kdokoli, koho pošlou do pole Římané, ať jako legáty nebo jako vojevůdce."

„Máme ještě jednu velikou výhodu," řekl Praesenteius. „Známe krajinu mnohem lépe než Římané. Cvičili jsme v posledních letech naše muže po celé Itálii. Římané mají vojenské zkušenosti z ciziny, ale ne z Itálie. Jakmile legionáři jako nováčci skončí výcvik v Capui, odjíždějí pryč. Je sice škoda, že se Didiovy jednotky dosud nenalodily a neodpluly, ale ty čtyři legie veteránů jsou asi tak všechno, co má dnes Řím k dispozici, pokud by ovšem nestáhli domů legie ze zámoří."

„Ovšem Publius Crassus si přivedl své vojsko až ze Zadní Hispánie, když slavil triumf, ne?" otázal se Herius Asinius.

„To ano, ale honem je zase poslali zpátky, když se Hispánci podle svého zvyku začali opět bouřit," řekl Mutilus, jenž byl nejlépe zpraven o situaci v Capui. „Ty čtyři Didiovy legie byly ponechány v záloze pro případ, že by jich bylo zapotřebí v provincii Asia a v Makedonii."

V tu chvíli přiběhl posel z tržiště se vzkazem od členů poradního sboru; převzal ho Mutilus, několikrát si ho přeříkal a pak se drsně zasmál.

„Nu, válečná rado, jak vidím, naši přátelé venku na prostranství jsou právě tak rozhodnuti dovést naši věc až do konce jako my tady! Tady mám zprávu, že se všichni členové poradního *concilia Italiae* dohodli, že si všechna větší města v Itálii, vždy po dvou z různých států, vymění rukojmí – nejméně padesát dětí z nejrůznějších vrstev obyvatel!"

„Řekl bych, že to svědčí o nedostatku vzájemné důvěry," řekl Silo.

„Asi ano. Nicméně je to současně pádný důkaz o stupni odhodlám a rozhodnosti. To, že je každé italické město ochotno dát v sázku život padesáti svých dětí, bych byl spíš ochoten považovat za akt víry," řekl Mutilus. „Padesát dětí z mého města Boviana poputuje do Marruvia, a padesát z Marruvia zase k nám do Boviana. Jak vidím, bylo už dohodnuto víc takových výměn – Asculum Picentum se Sulmonou – Teate se Saepinem. Výborně!"

Silo a Mutilus vyšli ven, aby rokovali s plénem sboru pěti set. Když se pak vrátili, shledali, že se ostatní Členové válečné rady mezitím v jejich nepřítomnosti pustili do řešení strategických otázek.

„Nejprve ze všeho vytrhneme na Řím," řekl Titus Lafrenius.

„Ano, ale nenasadíme k tomu všechny naše síly," řekl Mutilus a usedl. „Pokud vyjdeme z předpokladu, že s námi zatím Etrurie ani Umbrie nebudou spolupracovat – *a* to uvažovat musíme – pak v současné chvíli nedokážeme učinit nic proti Římu ze severního směru. A nesmíme ani zapomínat, že severní Picenum je natolik pod vládou římských Pompeiů, že nám asi sotva bude schopno poskytnout nějakou pomoc. Souhlasíte, Gaie Vidacilie, Tite Herennie?"

„Nemůžeme než souhlasit," řekl těžce Vidacilius. „Severní Picenum je římské. Pompeius Strabo sám vlastní víc než polovinu jeho území – a to, co mu patří, to si Pompeius Rufus také hlídá. Neznamená to nic jiného než klín vražený mezi Sentinum a Camerinum."

„Takže sever zatím zcela vynecháme," řekl Mutilus. „Na východě je naše postavení mnohem lepší, jakmile povstanou Apeniny. A na jihu poloostrova máme vynikající možnost zcela Řím odříznout od Tarenta a Brundisia. Pokud Marcus Lamponius začlení do Itálie i Lukánii – a já jsem si tím jist – pak bude možno izolovat Řím i od Rhegia." Zarazil se a zkřivil tvář. „Jsou tu ovšem ještě nížiny Kampánie, táhnoucí se pak Samniem až k apulijskému břehu Adriatického moře. Tady právě musíme na Řím udeřit nejsilněji, a to z několika důvodů. Zejména proto, že Řím tohle území považuje za nadobro podrobené, za nesporně římské. To ovšem neodpovídá skutečnosti! Mají možná šanci udržet Capuu, uhájit Puteoly. Ale ostatek Kampánie podle mého názoru Římu dokážeme vyrvat! A pokud se nám tohle podaří, připravíme tak Řím o jeho nejlepší a nejbližší přístavy, přetneme mu i spojení s dalšími velkými a životně důležitými přístavy dole na jihu, zbavíme ho nejlepší obilnářské půdy na poloostrově – a izolujeme Capuu. A až zatlačíme Řím do obrany, přileze Etrurie i Umbrie a vsadí raději na nás. Musíme ovládnout všechny přístupy k Římu od východu a od jihu, všechny cesty až do poslední, a musíme se pokusit o kontrolu nad Via Flaminia i nad

Via Cassia. A až se k nám připojí Etrurie, budeme mít pod kontrolou všechny silnice a cesty do Říma. Pokud se to ukáže nutné, můžeme pak Řím vyhladovět.“

„Tak už to nahlížíš, Gaie Vidacilie?“ otázal se vítězoslavně Silo. „Kdo tu chce tvrdit, že nám chybí vojevůdci?“

Vidacilius pozvedl obě ruce na znamení, že se vzdává. „Máš pravdu, Quinte Poppaedie! V Gaiovi Papiovi máme hned jednoho.“

„Já myslím,“ řekl Mutilus, „že snadno najdeš dvanáct dobrých vojevůdců, aniž vykročíš z téhle místnosti.“

Téhož dne, kdy vznikl nový stát Italia a kdy se jeho nejvýznačnější mužové sešli v jeho novém hlavním městě Italice k rokování, vyrazil prétor Quintus Servilius z rodiny Augura z přístavního města Firmum Picenum po Via Salaria konečně zpátky směrem k Římu. Již od června projížděl kraje na sever od Říma, ubíral se nejprve úrodnou pahorkatinou Etrurie až k řece Arnu, která tvořila hranici s Italskou Galií; odtamtud zamířil na východ do Umbrie, pak se stočil k jihu do Picena a dál podél adriatického pobřeží. Měl pocit, že si vede velice dobře. Obrátil v Itálii kdejaký kámen – a jestliže pod žádným neodhalil žádné hluboko ukryté spiknutí, pak žádné takové pikle zřejmě neexistují, tím si byl jist.

Snad až na sám titul putoval doslova jako král. Obdařen prokonsulským imperiem se pyšnil předvojem dvanácti liktorů oděných v nachu, s černým řemením a mosaznými přezkami, ve svazcích prutů vetknuty sekery. Loudal se za nimi na bělostném koníku vhodném spíš pro dámu, přes purpurovou tuniku měl navlečenu postříbřenou zbroj a nevědomky napodobil arménského krále Tigrana tím, že nařídil, aby vedle něho jel otrok se slunečníkem a chránil ho před slunečními paprsky. Kdyby ho byl spatřil Lucius Cornelius Sulla, byl by se asi tento nevypočitatelný muž div nepotrhal smíchy. Dost možná, že by byl Quinta Servilia i stáhl z toho jeho salonního koníčka a přidržel ho tváří trochu do prachu.

Každého dne vyrážela skupinka sloužících Quinta Servilia napřed, aby pro něho vyhledala to nejlepší možné ubytování, zpravidla ve ville nějakého místního velmože nebo magistráta; charakteristické pro něho bylo, že se vůbec nestaral o to, kterak bude postaráno o jeho doprovod. Kromě liktorů a velkého počtu otroků ho střežilo dvacet těžce ozbrojených jezdců na krásných koních. Jako společníka, tolik potřebného na této věru neuspěchané cestě, si s sebou vzal ve funkci legáta jistého Fonteia, bohatou nicku, jenž si právě obstaral jistou malou porci proslulosti tím, že předal svou sedmiletou dceru Fonteiu (spolu s obrovským věnem) kolegiu Vestiných Panen.

Quintovi Serviliovi z rodiny Augura se sice zdálo, že se v Římě zase jednou senátu povedlo udělat z komára velblouda, zdržel se však protestů, neboť takto dostal příležitost uvidět mnohem větší kus Itálie, než kdy doufal, a to za kromobyčejně luxusních podmínek. Kamkoli přijel, všude ho hýčkali a uctívali; díky štědrosti hostitelů a neobyčejné působivosti jeho prokonsulského imperia byla jeho truhlice stále ještě zpola plná, což znamenalo, že rok svého prétorství ukončí s pěkně zakulaceným měšcem – a to na účet státu.

Via Salaria byla stará solná stezka, prapůvodní klíč Říma k jeho bohatství, z doby ještě před římskými králi, kdy sůl těženou u Ostie roznášeli po této trase latinští vojáci a obchodníci v jedné osobě. V současné moderní době ovšem význam silnice Via

Salaria poklesl natolik, že se nepříliš dbalý stát přestal starat o její údržbu, jak Quintus Servilius zjistil krátce poté, co opustil Firmum Picenum. Její povrch byl každých pár mil natolik vymletý letitými vodními přívaly, že na balvanech, které tvořily její lože, už nezbývala ani troška násypu – a k dovršení všeho, když dospěl do průsmyku vedoucímu k nejbližšímu dalšímu významnějšímu městu, jímž bylo Asculum Picentum, zjistil, že má cestu zatarasenu sesuvem půdy. Jeho mužům trvalo půl druhého dne, než se jim podařilo proházet bezpečný přechod, a celou tuto dobu byl nešťastný Quintus Servilius nucen strávit přímo u sesuvu, v krajním nepohodlí.

Cesta od pobřeží vedla strmě do vrchu, neboť pás východního pobřeží byl v těch místech velice úzký a páteř Apenin se hned v jeho bezprostřední blízkosti zvedala do značné výše. Asculum Picentum, položené dále ve vnitrozemí, však bylo největší a nejdůležitější město v celém jižním Picenu, obehnané impozantní kamennou hradbou, která jako by se zhlédla v ještě mocnějších horských štítech svírajících město. Poblíž protékala říčka Truentius, v tuto roční dobu sice pouhý řetízek tůní, jenomže chytří Asculané přesto čerpali vodu z hlubin jejího štěrkového lože.

Předvoj služebnictva vykonal své, jak si Quintus Servilius ověřil, když posléze dorazil k hlavní bráně Ascula Picenta; uvítalo ho tu celé malé shromáždění, zjevně zámožní obchodníci, kteří hovořili latinsky místo řecky a kteří byli vesměs oděni togami napovídajícími, že jde o římské občany.

Quintus Servilius sesedl ze své sněhobílé kobylky, přehodil si nachový plášť přes levé rameno a přijal uvítání se shovívavou vznešeností.

„Toto ale není římská nebo latinská kolonie, či snad ano?“ zatápal otázkou, neboť jeho znalosti v tomto směru značně zaostávaly, zejména vzhledem k tomu, že to byl římský prétor vyslaný na cestu po Itálii.

„Ne, Quinte Servilie, ale žije nás tu asi stovka římských obchodníků,“ pravil vedoucí deputace, jménem Publius Fabricius.

„A kde tedy jsou vůdcové Picenů?“ osopil se na něj nedůtklivě Quintus Servilius. „Uvítat by mě přece měli i zdejší lidé!“

Fabricius se začal omlouvat. „Picenové se nám Římanům už celé měsíce nějak vyhýbají, Quinte Servilie. Proč, to nevím! Ale zdá se, že k nám nechovají příliš vřelé city. A dnes se tu navíc koná slavnost k poctě Pika.“

„Pika?“ Quintus Servilius jen zamrkal. „Tady se slaví Picus, *Datel?*“

Procházeli branou na náměstíčko ozdobené girlandami podzimních květů, i dlažba z kočičích hlav byla poseta růžovými plátky a kvítky sedmikrás.

„Picus je pro ně něco jako picenský Mars,“ řekl Fabricius. „Byl to král ve staré Itálii, jak oni věří, a dovedl Piceny z jejich prapůvodní sabinské vlasti přes hory až do těchto končin, které nazývají Picenum. Když dospěli až sem, Picus se proměnil v datla a označil hranice jejich území tím, že na nich nakloval kmeny stromů.“

„Ach tak,“ pravil Quintus Servilius a jeho zájem pohasl.

Fabricius vedl Quinta Servilia a jeho legáta Fonteia do svého vlastního nádherného sídla vybudovaného na nejvyšším místě města, když už předtím zajistil ubytování pro liktory a vojáky v přiměřeném pohodlí poblíž a otroky umístil ve své vlastní noclehárně otroků. Quintus Servilius začínal pod dojmem tak uctivého chování a tak velkolepé pohostinnosti jihnout, zejména poté, co uviděl svůj pokoj, nejlepší místnost v celém domě.

Bylo horko, slunce dosud stálo nad hlavou; oba Římané se vykoupali a pak se připojili k svému hostiteli, který je očekával na lodžii, z níž se otevíral pohled na

město, na jeho mocné hradby a na velebné horské hřbety v pozadí, panorama, jaké neskýtal snad žádný druhý dům ve městě.

„Pokud bys chtěl, Quinte Servilie," řekl Fabricius, když se objevili jeho hosté, „mohli bychom si odpoledne zajít do divadla. Hrají *Plautovy Bakchantky.*"

„To zní docela hezky," prohlásil Quintus Servilius, jenž se usadil do chládku do měkce čalouněného křesla. „Nebyl jsem v divadle od chvíle, co jsem odjel z Říma." Rozkošnicky si povzdychl. „Všude samé květy, jak jsem si povšiml, ale na ulicích ani noha. Je to snad kvůli tomu datlímu svátku?"

Fabricius se zachmuřil. „Ne. Má to zřejmě něco společného s tou zvláštní novou cestou, kterou Italikové v politice nastoupili. Padesát asculských dětí – vesměs z italických rodin – dnes ráno odeslali do Sulmony, a místo nich zase má přijít padesát dětí ze Sulmony sem do Ascula."

„Zvláštní věc! Kdybych neměl své vlastní informace, mohl bych to považovat za výměnu rukojmí," řekl Quintus Servilius s uspokojením. „Nepomýšlejí snad Picenové na nějakou válku proti Marrucinům? Vypadá to tak, ne?"

„Nedoslechl jsem se o žádných pověstech o válce," řekl Fabricius.

„Nu, jestliže poslali padesát asculských dětí do marrucinského města a očekávají tu padesátku marrucinských dětí, pak to přinejmenším naznačuje nějaké napjaté vztahy mezi Piceny a Marruciny." Quintus Servilius se zakuckal smíchy. „To by přece bylo báječné, kdyby se pustili jeden do druhého! Alespoň by neměli čas bažit po našem občanství, nemám pravdu?" Usrkl vína a překvapeně vzhlédl. „Milý Publie Fabricie! *Chlazené* víno?"

„Není to špatný nápad, co?" otázal se Fabricius, spokojen, že dokázal něčím skutečně překvapit římského prétora s tak starým a slavným patricijským jménem, jako je Servilius. „Každý druhý den vysílám posly do hor pro sníh a získávám ho dostatek, abych si mohl víno chladit celé léto a celý podzim."

„Je to lahodné," řekl Quintus Servilius a rozložil se pohodlně v křesle. „V čem obchoduješ?" zeptal se bez úvodů.

„Mám výlučné smlouvy s většinou ze zdejších sadařů," řekl Publius Fabricius. „Vykupuji od nich všechna jablka a hrušky a kdoule. Nejlepší odesílám na prodej přímo do Říma ještě čerstvé. Z ostatních dělám zavařeninu ve svém malém podniku tady a tu pak dodávám také do Říma. Mám i smlouvy na dodávky cizrny."

„Á, to je zajímavé!"

„Ano, a musím říct, že se mi to docela vede," řekl Fabricius se zřetelným nádechem sebeuspokojení. „Víš, typické pro Italiky je, že jakmile vidí někoho s římským občanstvím, komu se daří líp než jim, hned začnou vykládat o monopolech a o nečestných obchodních praktikách a jiné takové žvásty lenochů a povalečů. Pravda je jiná, nechce se jim moc dělat, a ti, co by pracovali, zase nemají kouska smyslu pro obchod! Nepřišel jsem do téhle jejich studené a odlehlé díry, abych je připravil o živobytí, jsem tu, abych tady nějaké to podnikání vůbec *vybudoval!* Když jsem tu začínal, spolupracovali se mnou, div se samou vděčností nepřetrhli. Jenomže teď jsem najednou pro všechny Italiky v Asculu *persona non grata!* A mí ostatní římští přátelé jakbysmet, Quinte Servilie."

„Tohle jsem slyšel všude, od Saturnie až po Ariminum," pravil prétor pověřený zkoumáním „italické otázky".

Když slunce kleslo o další třetinu své dráhy k západu a žár se v onom chladném horském ovzduší začínal mírnit, odebral se Publius Fabricius se svými vznešenými hosty do divadla; byla to dočasná dřevěná stavba, jakoby přilepená k městským

hradbám, takže diváci byli ve stínu, zatímco do *scaeny*, na níž se měla hra předvádět, stále ještě pražilo slunce. Snad pět tisíc Picenů se zde už shromáždilo, nikoli ovšem v prvých dvou řadách půlkruhovitého prostoru; tato místa byla vyhrazena pro Římany.

Fabricius zařídil ještě na poslední chvíli změny uprostřed přední řady, kde narychlo postavili pohodlné pódium zastíněné baldachýnem. Bylo na něm dost místa pro kurulské křeslo Quinta Servilia, pro křeslo jeho legáta Fonteia a ještě i pro Fabriciovu židli. Že tato konstrukce bránila ve výhledu divákům sedícím za nimi, ho nijak neznepokojilo. Jeho hostem byl přece římský prétor s prokonsulským imperiem – mnohem důležitější než horda nějakých Italiků.

Skupina Římanů vešla do hlediště podchodem pod obloukovitě zatočenou *caveou* a vynořila se v uličce na úrovni asi dvanácté řady od pódia, které stálo nad *orchestrou*, neobsazeným půlkruhovitým prostorem mezi jevištěm a publikem. První vypochodovali nasupení liktoři, na ramenou fasces se sekerami, za nimi prétor se svým legátem, podle nich poklusával rozzářený Fabricius a průvod uzavíralo dvacet vojáků. Fabriciova manželka – které nebyli hosté z Říma představeni – seděla s přítelkyněmi napravo od pódia, ale až v druhé řadě; nejpřednější sedadla byla vyhrazena výlučně římským občanům, mužům.

Když se společnost objevila, zvedl se v řadách Picenů šum, nakláněli se kupředu, natahovali krky, aby je zahlédli; šum se změnil v repot a pak řev zpestřovaný pískotem a výkřiky. Třebaže nepřátelské přijetí Quinta Servilia z rodiny Augura překvapilo i vylekalo, vystoupil s pozdviženým nosem na stupeň, rozložil se královsky ve slonovinovém křesle a působil navenek jako nějaký skutečný patricij Servilius, jímž ovšem zdaleka nebyl. Následovali ho Fonteius a Fabricius, zatímco liktoři a vojáci zaplnili přední řadu po obou stranách pódia a oštěpy i fasces si postavili mezi kolena.

Započala hra, jedna z Plautových nejlepších a nejvtipnějších komedií – a také hudebně nejpritažlivější. Předváděla ji kočovná společnost, ale s dobrými herci, mezi nimiž byli jak Římané, tak i Latinci a Italikové; Řeky mezi sebou neměli žádné, neboť se věnovali výlučně latinským veselohrám. Pikovy slavnosti v Asculu Picentu patřily k jejich pravidelným každoročním zastávkám, avšak tohoto roku tu panovala odlišná nálada; spodní proud protiřímského cítění patrný u picenského publika byl něčím zcela novým. A tak se i herci pustili do hry s novou vervou, rozhojňovali text o nové a nové narážky a přidávali i v mimice a gestech, rozhodnuti, že než dohrají, pomohou Picenům dostat se z toho jejich nevlídného rozpoložení.

Naneštěstí byl i v řadách herců patrný rozkol; několik málo Římanů až nestoudně hrálo jen pro muže na pódiu, Latinové a Italici se obraceli k rodilým Asculanům. Po prologu se začala rozvíjet vlastní zápletka, mezi hlavními postavami to zajiskřilo vtipnými dialogy a do trylků flétny zazněl pěkný duet. A pak nadešlo první *canticum*, za doprovodu lyry se rozezněla skvělá tenorová árie. Zpěvák, Italik ze Samnia, proslulý pohotovostí, s jakou dokázal obměňovat autorovy verše i měnit vlastní hlas, pokročil až k okraji jeviště, a jako by svou písní oslovoval přímo čestné pódium.

Buď, magistráte římský, pozdraven
a koukej, kudy odsud ven!
Copak je nám při našich datlích hrách
po vašich oštěpech a sekerách?
Jak on se tváří, jako by byl ztvrd!
Jak kašle na vtip, na píseň i smrt!
To není dobře, milí krajani,

že nám tu doma takhle zaclání!
Jen pojďte blíž, a pojďte všici,
hleďte, co je tu za štěnici!
Jak zalezlá je do křesla,
jak ráda by tam vejce zanesla,
ač má jen dvě, a ještě shnilá!
Jak dlouho krev nám pila!
A jak by se jí ještě chtělo pít!
Nu, ať si lízne, ale nastavte jí řiť –
pak otevřte vrátka a žeňte toho spratka,
nežli nám zkrátka nadrobí tady štěničátka!

Dál se v písničce, kterou zaimprovizoval, už nedostal. Jeden z tělesných strážců Quinta Servilia uchopil oštěp, který až dosud držel mezi koleny, a aniž se obtěžoval vstáváním, ho vrhl; samnitský tenor padl mrtev, zepředu i zezadu z něho ohyzdně trčelo ratiště, na tváři však si i ve smrti zachoval výraz bezmezného pohrdání.

Rozhostilo se hluboké ticho, picenské publikum nemohlo uvěřit tomu, co se tu před jeho očima událo, nevěděli, co si počít. Jako oněmělí seděli dál na lavicích, ale vtom už latinský herec Saunio, miláček obecenstva, skočil do popředí, a zatímco čtyři z jeho druhů odtahovali bezduché tělo a dva římští herci se kvapem ze scény vytratili, horečným hlasem začal chrlit.

„Picenové, drazí moji, já nejsem žádný Říman!“ křičel Saunio, visel jako opice na jednom ze sloupů, komíhal tělem nahoru, v prstech bimbající se masku. „Ne abyste mne, snažně vás prosím, házeli do jednoho pytle s těmihle tady!“ Ukázal na pódium s Římany. „Jsem pouhý Latin, i já trpím, když naší milovanou Itálií křížem krážem pochodují tihle chlapi s fasces, i já želím toho, co tu ty arogantní římské šelmy páší!“

V tom okamžiku povstal Quintus Servilius ze svého slonovinového kurulského křesla, sestoupil z pódia, prošel *orchestrou* a vylezl na jeviště.

„Pokud se ti náhodou zrovna nestýská také po takovém oštěpu, ty komediante, tak se kliď!“ řekl Quintus Servilius Sauniovi. „V životě jsem se nesetkal s takovou sprostotou! Buď rád, ty špindíro italická, že nenařídím svým mužům, aby vás pobili všechny do jednoho!“

Otočil se k Sauniovi zády, tváří k obecenstvu, akustika tam byla tak dobrá, že ani nemusel zvýšit hlas, a bylo ho slyšet až na nejvyšších místech hlediště. „Ale já si dobře zapamatuji, co tu bylo řečeno!“ štěkl. „Římská *auctoritas* tu byla smrtelně uražena! A občané tohoto italického hnojiště za to draze zaplatí, to vám slibuji!“

K tomu, co se pak stalo, došlo tak rychle, že nikdo nebyl později schopen ujasnit si, jak se vše seběhlo; celých pět tisíc Picenů v hledišti se naráz, jedinou ryčící vlnou přelilo přes první dvě římské řady, naskákali do prázdného půlkruhu před scénou, otočili se a vrhli se na vojáky a liktory a Římany v togách jako jednolitá stěna drásajících, trhajících a rvoucích rukou. Jediný oštěp se nestačil pozvednout, jediný meč nebyl vytasen, jedinou sekeru se nepodařilo vytrhnout ze svazku prutů; vojáci, liktoři, muži v togách i jejich ozdobené manželky byli všichni doslova rozebráni na kousky. Spodek hlediště se proměnil v krvavou změť, kousky těl létaly z jedné strany *orchestry* na druhou. Rozběsněný dav řičel a jásal, tekly slzy rozkoše a nenávisti, ze čtyřiceti členů římské delegace a ze dvou stovek římských obchodníků a jejich manželek nezbylo za pár okamžiků nic než cáry krvavého masa. Fonteius a Fabricius zahynuli mezi prvními.

Ani Quintus Servilius z rodiny Augurů tomuto osudu neunikl. Pár lidí z davu vyskočilo na scénu, a dříve než vůbec stačil jen pomyslet na únik, s kromobyčejnou rozkoší mu utrhli obě uši, zkroutili mu nos, až mu ho urvali, vydloubli mu oči, odlamovali mu prsty bez ohledu na to, že se přitom krutě podrásali o prsteny na nich, a pak ho nepřetržitě ječícího popadli za nohy, za ruce a za hlavu a bez námahy ho roztrhli na šest škubajících se dílů.

Když bylo po všem, dali se jásající asculští Picenové do tance, naházeli kusy a kousky pobitých Římanů na jednu jedinou hromadu venku na foru a pak se rozběhli ulicemi města vyhledat ty Římany, kteří se nešli na hru podívat, a vyvlekli na smrt i je. Za soumraku už v Asculu Picentu nezůstal naživu žádný římský občan ani příbuzný římského občana. Město zavřelo své mohutné brány a začalo uvažovat, jak se zásobit potravinami a kterak přežít. Nikdo však nelitoval onoho chvilkového pominutí smyslů; bylo to, jako by tento čin konečně prořízl nestvůrný hnisající bolák zloby v jejich nitru, takže teď mohli alespoň plně vychutnat tu nenávist v sobě a zapřísáhnout se, že už nikdy nestrpí nadvládu Říma.

Čtyři dny po událostech v Asculu Picentu o nich dorazila zpráva do Říma. Oběma římským hercům, kteří uprchli z jeviště a celí roztřesení hrůzou z úkrytu pozorovali strašlivá jatka v hledišti, se podařilo uniknout z města těsně před tím, než se zavřely brány v jeho hradbách. Čtyři dny jim trvala cesta do Říma, část jí ušli pěšky, zčásti si vyprosili svezení na vozících se spřežením mul anebo na koni vzadu za jezdcem, tak vylekaní, že si o Asculu Picentu netroufli ani hlesnout, dokud nedospěli do bezpečí. A jelikož to byli herci, neztratilo jejich vyprávění ani opakováním nic na účinku; celý Řím se zděsil nad tou neuvěřitelnou pohromou, senát se oblékl do smutku za svého zahynuvšího prétora a vestálské panny vykonaly oběť za Fonteia, svého dobrodince, jemuž vděčily za nejčerstvější přírůsteček ke svému majetku.

Naštěstí – pokud lze v souvislosti s takovýmto masakrem vůbec mluvit o štěstí – bylo už v Římě po volbách, takže byl senát alespoň ušetřen dalšího bezmocného a trýznivého handrkování s Philippem. Novými konsuly se stali Lucius Julius Caesar a Publius Rutilius Lupus, pár, v němž nesporně dobrý Caesar byl z ekonomických důvodů závislý na domýšlivém a prázdném, leč bohatém Lupovi. Byl to další rok, kdy prétorů bylo osm, jako obvykle původu patricijského i plebejského; kurulským édilem byl zvolen šilhavý mladší bratr nového konsula Lucia Julia Caesara, Caesar Strabo. A kdo se neobjevil mezi kvestory, jako Quintus Sertorius, jemuž koruna z trávy získaná v Hispánii otevírala cestu k jakémukoli úřadu. O dosažení senátorského majetkového censu se mu postaral Gaius Marius, bratranec jeho matky; jakmile bude zvolena nová dvojice censorů, měl cestu do senátu zajištěnu. Zkušeností u soudů zatím měl pramálo, avšak na své mládí už si získal zvučné jméno a byl nadán i stejným magickým vlivem na dav, jakým se vyznačoval i Gaius Marius.

V neobyčejně silné sestavě tribunů lidu se objevilo i jedno dosti odporné jméno – Quintus Varius Severus Hybrida Sucronensis, který se už dal slyšet, že v okamžiku, kdy se nové kolegium tribunů lidu ujme úřadu, postará se o to, aby byli stíháni ti, kdo podpořili věc udělení občanství Italikům, od nejpřednějších až po ty nejnižší. Zpráva o krveprolití v Asculu Picentu představovala pro Varia vynikající zbraň; ač ještě nebyl v úřadě, shledával už neúnavně mezi jezdci a mezi pravidelnými návštěvníky Fora

podporu pro uskutečnění svého záměru pomsty v plebejském shromáždění. Senát, vyčerpaný neustále se opakujícími Philippovými a Caepionovými výpady, se nemohl dočkat, až se už starý rok konečně uzavře.

A pak, vzápětí po zprávě z Ascula Picenta, se dostavila deputace dvaceti italických aristokratů přímo z nového hlavního města Italiky – třebaže se o Italice ani o Itálii zatím nezmínili ani slovem; požádali jednoduše o slyšení v senátě ve věci zrovnoprávnění všech mužů žijících jižně – nikoli od Arna a od Rubiconu, nýbrž od Pádu v Italské Galii! Tuto novou mez vytyčili vědomě tak, aby se proti ní postavil celý Řím, od senátu až po *capite censi*, neboť vůdcové nového italického státu už vůbec nebažili po rovnoprávnosti. Chtěli válku.

Marcus Aemilius Scaurus, první senátor, jednal s delegací za zavřenými dveřmi v Senaculu, nevelké budově v sousedství chrámu Svornosti a pokoušel se nějak vypořádat s tímto projevem evidentní nestoudnosti. Třebaže Drusa podporoval zcela loajálně, po jeho smrti už neviděl důvod, proč naléhat na nějaké všeobecné zrovnoprávnění, na to se měl až příliš rád.

„Můžete svým vládcům sdělit, že jednat se nebude o ničem, dokud nebude plně kompenzováno Asculum Picentum," řekl Scaurus přezíravě. „Senát vás nepřijme."

„Asculum Picentum je nezlomný důkaz o tom, jak mocné city chová celá Itálie," řekl vůdce delegace Publius Vettius Scato z kmene Marsů. „Není ostatně v naší moci požadovat cokoli od Ascula Picenta. Tato rozhodnutí přísluší výhradně Picenum."

„Tohle rozhodnutí přísluší Římu," pravil Scaurus příkře.

„Žádáme znovu, aby nás senát přijal," řekl Scato.

„Senát s vámi jednat nebude!" řekl Scaurus neochvějně.

Nato se všech dvacet mužů zvedlo k odchodu, nikdo z nich však přitom nevyhlížel nijak sklesle, jak si Scaurus stačil povšimnout. Scato, jenž odcházel poslední, vsunul Scaurovi do ruky nějaký svinutý doklad. „Přijmi, prosím, ode mne jménem Marsů tohle, Marku Aemilie," řekl.

Scaurus se do svitku nepodíval, předal ho svému písaři, a teprve když došel domů, podával mu ho písař opět do ruky. Rozmrzen, že na dokument mezitím zcela zapomněl, ho Scaurus rozvinul a začal s rostoucím údivem luštit jeho obsah.

Na úsvitě dal svolat senát, účast byla vzhledem ke krátkosti lhůty nevalná; Philippus ani Caepio se jako obvykle neobtěžovali vůbec ukázat. Dostavil se však Sextus Caesar, stejně tak jako příští konsulové a prétoři, všichni dosavadní tribunové lidu a většina příštích – nápadnou výjimku tvořil Varius. Přítomni byli konsulárové; jak Sextus Caesar počítal hlavy před sebou, zjišťoval s jistou úlevou, že je přece jen naplněno quorum potřebné k usnášení.

„Mám zde," začal první senátor Scaurus, „dokument podepsaný třemi muži z kmene Marsů – Quintem Poppaediem Silonem, jenž se tu prohlašuje konsulem, Publiem Vettiem Scatonem, označujícím se za prétora, a Luciem Fraukem, nazývajícím sám sebe členem rady. Přečtu vám ho."

> ‚Senátu a lidu římskému. My, zvolení představitelé národa Marsů, prohlašujeme tímto jménem našeho lidu, že se zříkáme našeho dosavadního spojenectví s Římem. Že nadále nebudeme platit žádné daně ani poplatky, které by na nás Řím vymáhal. Že nadále nebudeme Římu poskytovat žádné vojenské kontingenty. A že na Římu dobudeme zpět město Alba Fucentia a všechna území, která k němu náležejí. Považujte tento list za vyhlášení války.'

Senátem to zašumělo, Gaius Marius vztáhl po svitku ruku a Scaurus mu ho podal. Dokument zvolna proběhl rukama všech přítomných, až se konečně všichni na vlastní oči přesvědčili, že je nesporně pravý.

„Zdá se, že máme na krku válku," řekl Marius.

„S *Marsy?*" otázal se Ahenobarbus, pontifex maximus. „Vzpomínám si, že Silo skutečně řekl, když jsem s ním hovořil před Collinskou bránou, že k válce dojde – ale Marsové nás přece porazit nedokáží! Není jich na to přece dost, aby mohli podstoupit válku s Římem! Ty dvě legie, co měl s sebou, budou asi tak všechno, co dokáží sehnat dohromady."

„Vypadá to divně," souhlasil Scaurus.

„Pokud ovšem," řekl Sextus Caesar, „se k nim nepřipojí i ostatní italické kmeny."

Jenomže tomu nevěřil nikdo, ani Marius ne. Senát se rozešel, aniž se na čemkoli usnesl, s výjimkou závěru, že Italiky bude třeba dál pečlivě sledovat – nikoli ovšem vysláním nějaké dvojice dalších dvou prétorů na pouť po Itálii! Dopisem se ozval už i Servius Sulpicius Galba – druhý z obou prétorů vyslaných na průzkum „italické otázky" dole na jihu – a sdělil, že už se vydává na zpáteční cestu. Senát usoudil, že až se Galba vrátí, budou se moci snáze rozhodnout, co dál. Pustit se do války s Itálií? Snad i to, ale prozatím ještě není třeba spěchat.

„Já to věděl – ještě za života Marka Livia jsem tušil, že válka s Itálií je za dveřmi," řekl Marius Scaurovi, když zasedání skončilo, „ale teď, když už tu s námi Drusus není, prostě tomu najednou nedokážu uvěřit! Sám sebe se nepřestávám ptát, jak on to vlastně viděl. Nevím – opravdu nevím, jak to je. Jedou v tom ti Marsové docela sami? Zřejmě ano, jinak to ani není možné! Ale přesto všechno – nikdy jsem nepovažoval Quinta Poppaedia Silona za nějakého prosťáčka."

„Podepisuji každé tvoje slovo, Gaie Marie," souhlasil Scaurus. „Och, proč já jsem si jen ten dopis nepřečetl, dokud byl Scato ještě v Římě! Bohové si s námi zahrávají, cítím to v kostech."

*** * ***

Roční období pochopitelně senátorům nedovolovalo připouštět si myšlenky na cokoli vně Říma, i kdyby to byly záležitosti krajně naléhavé a znepokojující; nikomu se nechtělo přijímat nějaká usnesení, když jedné dvojici konsulů období jejich úřadu už téměř končilo, a nastupující pár dosud nejistě v senátě hledal možné příští spojence.

A tak se tedy v prosinci v senátě stejně jako na Foru všechen zájem upnul k domácím věcem; i nejbanálnější maličkosti – jen proto, že byly na očích a že byly veskrze římské – snadno vyvážily skutečnost, že Římu Marsové právě vypověděli válku. Jednou z těchto trivialit byl kněžský úřad uprázdněný smrtí Marka Livia Drusa. Ani po letech se ještě Ahenobarbus, pontifex maximus, nezbavil pocitu, že ten úřad měl být tenkrát svěřen jemu, a nikoli Drusovi, a tak pospíchal zapsat honem do pořadí jméno svého staršího syna Gnaea, jenž se nedávno zasnoubil s Cornelií Cinnou, nejstarší dcerou patricije Lucia Cornelia Cínny. Pontifikát samozřejmě náležel plebejovi, jelikož i Drusus byl plebej. Když byla posléze shromážděna jména všech kandidátů, působil jejich seznam jako čestná listina plebejů. Zahrnoval i Metella Pia Hovňouska, dalšího takového nespokojence, neboť jemu unikl úřad po jeho otci volbou Gaia Aurelia Cotty.

Na poslední chvíli pak všechny ohromil první senátor Scaurus, když připojil patricijské jméno – Mamerka Aemilia Lepida Liviana, Drusova bratra.

„Hned ze dvou důvodů je tenhle návrh protizákonný!“ osopil se na něho Ahenobarbus, pontifex maximus. „Předně jde o patricije. A za druhé on je přece Aemilius, a pontifikem jsi už ty, Marku Aemilie, přičemž dva Aemiliové zároveň přece být pontifiky nemohou.“

„To jsou žvásty!“ řekl bez obalu Scaurus. „Já ho nenavrhuju jako adoptovaného Aemilia, ale jako pokrevního bratra zemřelého kněze. Je to prostě Livius Drusus, a já vám říkám, že v tom seznamu být *musí*.“

Kolegium pontifiků posléze kývlo na to, že za těchto okolností by mohl být Mamercus uveden jakožto Livius Drusus, a s touto podmínkou svolilo k jeho včlenění do soupisu kandidátů. Brzy se ukázalo, jaké oblibě u voličů se Drusus těšil; Mamercus se prosadil ve všech sedmnácti tribuích a nastoupil kněžský úřad po svém bratru.

Mnohem povážlivější – jak se v té chvíli alespoň zdálo – bylo počínání Quinta Varia Severa Hybrida Sucronensa. Když se nové kolegium tribunů lidu desátého dne měsíce prosince ujalo úřadu, vystoupil Quintus Varius okamžitě s návrhem, aby byl na desky vepsán zákon, podle něhož měl být postaven pro velezradu před soud každý, o němž bylo známo, že podporoval všeobecné zrovnoprávnění v celé Itálii. Všech devět jeho kolegů vetovalo i pouhou diskusi o takovém zákonu. Varius si nicméně vzal příklad ze Saturnina, zaplnil Comitium nejrůznější verbeží a najatými křiklouny a dokázal zastrašit celé kolegium, takže své veto do jednoho odvolali. Podařilo se mu zastrašováním umlčet i veškerou další opozici, takže s novým rokem došlo ke zřízení zvláštního tribunálu pro velezradu, kterému se po Římě začalo říkat Variova komise a v jehož pravomoci bylo stíhat všechny muže, kteří byli stoupenci zrovnoprávnění Italiků. Pravidla jeho činnosti byla tak neurčitá a ohebná, že se před ním mohl ocitnout takřka každý. Jeho porota byla složena výhradně z jezdců.

„On ho použije k pronásledování svých osobních nepřátel – a nepřátel Philippových a Caepionových,“ řekl první senátor Scaurus, jenž se s tímto názorem nijak netajil. „Jen počkejte, však uvidíte! Jaktěživ nám snad ještě nikdo nevnutil tak ničemný zákon!“

Že se Scaurus nemýlí, ukázal Varius hned volbou své první oběti, přísného a upjatého muže, jenž byl před pěti lety prétorem, Lucia Aurelia Cotty. Byl to Aureliin nevlastní bratr z otcovy strany. Ačkoli nebyl nijak horlivým zastáncem zrovnoprávnění, přiklonil se k němu Cotta nicméně později – spolu s mnoha dalšími senátory – za dnů, kdy Drusus tak usilovně bojoval na půdě senátu za rovnoprávnost; jedním z nejzávažnějších motivů, proč změnil svůj názor, bylo znechucení Philippovým a Caepionovým jednáním. A tehdy učinil onu chybu, že dal najevo i opovržení ke Quintovi Variovi.

Vybrat tohoto nejstaršího člena současné generace rodu Cottů za první oběť Variovy komise byl přímo vynikající tah; Cotta sice neměl tak vysoké postavení jako konsulárové, ale nebyl to přitom žádný bezvýznamný *pedarius*. Pokud by se komisi podařilo dosáhnout jeho odsouzení, stal by se tribunál nástrojem teroru proti senátu. Už jednání prvého dne naznačilo Luciovi Cottovi až příliš zřetelně, jaký ho čeká osud, neboť porota byla sestavena ze samých zuřivých protivníků senátu a na námitky obhajoby proti jejímu složení nevzal předseda tribunálu, jezdec a plutokrat Titus Pomponius, obdařený neslýchanou mocí a vlivem, vůbec zřetel.

„Otec dělá chybu,“ řekl mladý Titus Pomponius, jenž stál v davu, který se tu sešel, aby byl svědkem, jak se Variova komise vrhá střemhlav do svého působení.

Poznámka byla určena jinému členu nevelkého kroužku studujícího práva pod vedením Scaevoly Augura, Markovi Tulliovi Ciceronovi, jenž byl sice o čtyři roky mladší věkem, ale o dobrých čtyřicet let ho předčil rozumem.

„A v čem?“ otázal se Cicero, jenž k mladému Titovi Pomponiovi přilnul po smrti Sullova syna. Byla to první skutečná tragédie v Ciceronově životě; i po tolika měsících stále ještě pro svého drahého mrtvého přítele truchlil a nesmírně ho postrádal.

„Je úplně posedlý touhou dostat se do senátu,“ říkal mladý Titus Pomponius zachmuřeně. „On se tím přímo užírá, Marku Tullie! Neudělá krok, který by k tomu nějak nesměřoval. Včetně toho, jak skočil Quintovi Variovi na tu jeho lichotivou návnadu, aby se stal předsedou tohohle soudu. Zrušení zákonů Marka Livia Drusa ho totiž připravilo o téměř jisté senátorské místo, a tak toho Quintus Varius využil, aby ho nalákal do této funkce. Dostalo se mu slibu, že bude do senátu přijat – pokud bude dělat, co po něm chtějí – jen co budou zvoleni noví dva censoři.“

„Ale tvůj otec se přece zabývá obchodem,“ namítl Cicero. „Pokud by se chtěl stát senátorem, musel by se všeho toho vzdát, s výjimkou vlastnictví pozemků.“

„Neměj strach, to on by určitě udělal!“ řekl mladý Titus Pomponius roztrpčeně. „Podívej, mně ještě není ani dvacet, a musím v našem podniku udělat první i poslední – a můžu ti říct, že mi ani nepoděkuje! Ten už se dnes přímo *stydí*, že nějaké obchody vůbec podniká.“

„Ale v čem tedy vidíš jakou chybu na otcově straně?“ vyptával se Cicero.

„Ve všem tomhle, ty pitomo!“ řekl mladý Titus. „Cpe se do senátu! A už to je přece chyba! On je přece jezdec, a to jeden z deseti nejdůležitějších jezdců v Římě. Je vlastníkem veřejného koně – což jednou přejde na mne – kdekdo za ním chodí o radu, má obrovskou moc v Comitiu, je poradcem tribunů státní pokladny. Ale co on by radši? On by byl raději senátorem! Radši by se posadil někam do poslední řady, mezi ty hlupáky, kteří jaktěživ nedostanou příležitost vůbec promluvit, natož promluvit dobře!“

„Myslíš prostě, že se dere vzhůru,“ řekl Cicero. „Ale na tom bych já neviděl nic špatného. Dělám vlastně totéž.“

„Otec už nemá, kam by ještě šplhal, Marku Tullie, společensky je na samém vrcholu! Rodem i majetkem. Pomponiové jsou po celé generace úzce spřízněni s Caecilii z Piliovské větve, a víc si přát nemůžeš, leda bys byl patricij.“ Jako příslušník nejvyšší jezdecké vrstvy si Titus vedl dál svou, aniž si uvědomil, jak se svými slovy Marka Tullia dotkne. „Tebe chápu, že se snažíš prodrat výš, Marku Tullie. Až ty se jednou dostaneš do senátu, budeš stejně jen *homo novus*, a jestli dosáhneš konsulátu, bude pak i tvá rodina náležet pouze k nobilitě. Což znamená, že si budeš muset trvale předcházet kdejakého důležitějšího panáka, ať už plebejce nebo patricije. A stát se obyčejným *pedariem* bude pro mého otce vyslovený krok zpátky.“

„Dostat se do senátu nemůže nikdy znamenat krok zpět!“ odsekl Cicero. Ve slovech mladého Tita se skrýval ještě další osten; Cicero už pochopil, jak v okamžiku, kdy na sebe poví, že pochází z Arpina, bere na sebe okamžitě něco z té hany, jaká stíhala nejproslulejšího arpinského rodáka, Gaia Maria. Jestliže i Gaius Marius byl pomlouván jako Italik, jenž ani neumí pořádně řecky, čím jiným by pro Římany mohl být nějaký Marcus Tullius Cicero než jen o něco málo vzdělanější obdobou Gaia Maria? Tulliové Ciceronové neměli Maria nikdy příliš v lásce, přes nějaký ten občasný sňatek mezi oběma rody; ale od chvíle, co Marcus Tullius Cicero přibyl do Říma, naučil se teprve Gaiem Mariem pohrdat; a pohrdat i svým rodištěm.

„Ať bude, jak bude,“ řekl mladý Titus Pomponius, „až se ze mne stane pater familias, spokojím se úplně s údělem jezdce. A i kdyby si přede mnou oba censoři

klekli na kolena, budou mě prosit marně! Já ti přísahám, Marku Tullie, že nikdy, nikdy, rozumíš, *nikdy* nevkročím do senátu nohou!“

Mezitím bylo čím dál tím zřejmější, že Lucia Cottu opouští veškerá naděje. Nebylo proto překvapením, když se soud nazítří opět sešel, že Lucius Aurelius Cotta se rozhodl odejít raději dobrovolně do vyhnanství než vyčkávat nevyhnutelného verdiktu *CONDEMNO*. Touto cestou alespoň člověk mohl odejít do exilu s většinou svého majetku. Pokud by vyčkával a byl tribunálem odsouzen, soud by jeho jmění zabavil a vyhnanství v chudobě by pak bylo o to horší.

Pro zpeněžení kapitálových investic to byly špatné časy, neboť zatímco senát přešlapoval na místě a stále ještě nevěřil a zatímco Comitium se páslo na konáních Quinta Varia, obchodní kruhy zvětřily v ovzduší cosi neblahého a podle toho se také začaly chovat. Hotové peníze šly okamžitě kamsi do úkrytů, podíly na podnicích zakolísaly v ceně, v menších společnostech už se scházely krizové štáby. Výrobci a dovozci luxusního zboží debatovali o možnosti, že případnému propuknutí války budou následovat přísná úsporná opatření a zákony, a spřádali plány, jak přejít na obchod s válečným artiklem.

Zato senát nedokázalo nic na světě přesvědčit, že Marsové míní své vyhlášení války vážně; až dosud přece nedošla žádná zpráva o tom, že by se snad nějaká armáda dala na pochod, žádná informace, že by někde v italických kmenech probíhaly vojenské přípravy. Jedinou znepokojivou skutečností bylo, že Servius Sulpicius Galba, prétor, jenž byl vyslán prošetřit věci na jihu poloostrova, se dosud nevrátil do Říma. Nejen to, zcela se odmlčel.

Variova komise nabírala tempo. Do vyhnanství byl poslán Lucius Calpurnius Bestia a jeho majetek byl konfiskován; stejně tak se vedlo Luciovi Memmiovi, jenž odešel na Délos. V polovině ledna byl obžalován Antonius Orator, jenže ten se hájil tak skvělou řečí – a byl tak pozdravován davy na Foru – že se porota prozíravě rozhodla obvinění ho zprostit. Rozlícen tímto zvratem obžaloval v odvetu Quintus Varius z velezrady prvního senátora Marka Aemilia Scaura.

Scaurus se na jednání o tomto obvinění dostavil zcela sám, bez doprovodu, oděn v *togu praetextu*, jeho *dignitas* i *auctoritas* jako by z něho přímo vyzařovaly posvátnou aurou. Nezúčastněně vyslechl Quinta Varia (jenž ve všech případech osobně vznášel obžalobu), jak odříkává předlouhý seznam jeho pochybení ve vztahu k Italikům. Když Varius konečně domluvil, Scaurus si pohrdavě odfrkl. Neobrátil se k porotě, nýbrž k zástupu.

„Slyšeli jste to, *Quirites?*“ zahřměl. „Tenhle bastard odněkud ze Sucra v Hispánii obviňuje Scaura, prvního senátora, z velezrady! Scaurus takové nařčení odmítá! Takže komu uvěříte?“

„Scaurovi, Scaurovi, Scaurovi,“ skandoval dav. Poté se připojila i porota a posléze opustila svá místa v tribunálu a na ramenou nesla Scaura v triumfálním průvodu kolem celého dolního Fora.

„Pitomec jeden!“ řekl potom Scaurovi Marius. „To se opravdu domníval, že *tebe* dokáže usvědčit z velezrady? A mysleli si to snad i jezdci?“

„Poté, co se jezdcům povedlo odsoudit chudáka Publia Rutilia, si umím představit, že už vidí, jak odsoudí kdekoho, jen když k tomu dostanou příležitost,“ řekl Scaurus a upravoval si togu trochu pocuchanou tou jízdou.

„Varius by byl měl své tažení proti mocnějším lidem začít u mne, ne u tebe,“ řekl Marius. „Když mu uklouzl Marcus Antonius, plynulo z toho poučení. A teď se to jen a jen potvrdilo! Předpokládal bych, že si teď Varius dá pár týdnů pokoj, a pak teprve

začne znovu – ale proti méně vznešeným obětem. Bestia nikomu moc nevadí, kdekdo ví, co je zač. A Lucius Cotta chudák neměl dost síly k obraně. Nu, Aureliové Cottové jsou mocní dost a dost, jenomže ti zase nemají Lucia příliš v lásce – mají radši ty chlapce, které jeho strýc Marcus Cotta povil s Rutilii.“ Marius se odmlčel, huňaté obočí sebou mocně zacloumalo. „Ovšem Variovou *skutečnou* slabinou je, že není žádný Říman. Ty Římanem jsi. Já také. Ale on ne. A on prostě nic nechápe.“

Scaurus na tohle vnadidlo ale neskočil. „Jenomže Philippus ani Caepio taky nic nepochopili,“ prohlásil opovržlivě.

Jeden měsíc, který si Silo s Mutilem vytyčili pro mobilizaci, se ukázal být zcela postačující. Ale přesto se po jeho uběhnutí žádná italická armáda nedala na pochod. Příčiny byly dvě. Jednu Mutilus uznával; druhá ho však dohánělа na pokraj zoufalství. Především se dohadování s etruskými a umbrijskými vůdci vleklo šnečím tempem a nikdo z válečné rady ani z velkého shromáždění se nechtěl pustit do boje, dokud nezískají představu, jaký asi bude výsledek těchto jednání; to Mutilus nahlížel. Ale projevovala se také prazvláštní nechuť být prvním, kdo zahájí nepřátelství – nikoli ze strachu, ale spíš z vžité úcty k Římu, tak jak se jim po staletí zadírala pod kůži; a ta Mutila popuzovala nejvíc.

„Vyčkejme, až udělá první krok Řím,“ prohlásil Silo ve válečné radě.

„Vyčkejme, až udělá první krok Řím,“ pravil Fraucus ve sboru pěti set.

Když se pak Mutilus dozvěděl, že Marsové doručili prohlášení o vypovězení války přímo senátu, rozzuřil se, obával se, že Řím začne ihned s mobilizací. Ale Silo zůstával neoblomný.

„Je to třeba provést přesně takhle,“ trval na svém. „Válka má své zákony, zrovna tak jako má své zákony všechno, co člověk dělá. Řím už teď nemůže tvrdit, že nebyl včas varován.“

A ať Mutilus říkal nebo dělal cokoli, nedokázalo to italické vůdce odradit od jejich rozhodnutí, že Řím musí být tím, kdo zaútočí první, že se musí stát zjevným agresorem.

„Kdybychom byli proti nim vytáhli ihned, tak jsme je prostě pobili!“ křičel Mutilus ve válečné radě, zatímco totéž právě přednášel jeho zástupce Gaius Trebatius ve sboru pěti set. „Sami přece chápete, že čím víc času dáváme Římu k tomu, aby se mohl připravit, tím menší máme vyhlídky v tomhle střetnutí zvítězit! Fakt, že nás Řím zatím nebere na vědomí, je přece naší největší výhodou! Musíme se dát na pochod *hned t*eď! Je třeba vyrazit už zítra! Jestliže budeme otálet, prohrajeme!“

Ale všichni ostatní jen uvážlivě vrtěli hlavou, všichni až na Maria Egnatia, Mutilova samnitského partnera ve válečné radě; odmítal i Silo, třebaže připouštěl, že tento argument má svou logiku.

„Nebylo by to správné,“ to byla jediná odpověď, jakou Samnitové dostávali, ať naléhali sebevíc.

Nic na tom nezměnil ani masakr v Asculu Picentu; picenský Gaius Vidacilius odmítl vyslat do města posádku, aby bylo možno odrazit případnou římskou odvetnou akci – tvrdil, že římské odvety přicházívají až se značným zpožděním, a dost možná, že k něčemu takovému nedojde vůbec.

„Musíme vyrazit!“ bědoval Mutilus znovu a znovu. „I sedláci říkají, že zima nebude nijak zlá, takže není důvod, proč tažení odkládat na jaro! Musíme se dát *na pochod!*“

Ale vyrazit se nikomu nechtělo a nikdo také nevyrazil.

* * *

A tak došlo k tomu, že prvé náznaky vzpoury se projevily právě mezi Samnity. Ani na jedné, ani na druhé straně zprvu nikdo nehledal v událostech v Asculu Picentu nějaký projev revolty; asi tu byly překročeny meze trpělivosti, soudili, a tak město zkrátka sáhlo k odvetě. Ovšem vřít to nyní spontánně začalo v celé rozsáhlé samnitské složce obyvatelstva v Kampánii, neoddělitelně propletené s Římany a Latiny, v níž doutnal vzdor již po celé generace.

První konkrétní podrobnosti o tom přinesl Servius Sulpicius Galba, když dorazil, značně v nepořádku a bez svého doprovodu, v únoru konečně do Říma.

Nový první konsul, Lucius Julius Caesar, svolal okamžitě senát, aby vyslechl Galbovu zprávu.

„Po šest týdnů jsem byl vězněn v Nole," vykládal Galba v ztichlé síni. „Bezprostředně poté, co jsem odeslal list oznamující, že se navracím domů, jsem dorazil do Noly. Původně jsem neměl v úmyslu toto město navštívit, ale jelikož jsem byl nablízku, a také proto že značně velká část obyvatel Noly jsou Samnitové, rozhodl jsem se na poslední chvíli, že se tam přece jen podívám. Ubytoval jsem se u starší paní, která bývala nejlepší přítelkyní mé matky – jde samozřejmě o Římanku. A ona mi pověděla, že se v Nole dějí prapodivné věci – Římané a Latinové z čista jasna začali mít potíže s obstaráním toho nejzákladnějšího – služeb, zboží na trhu, dokonce i jídla! Její služebnictvo muselo za nákupem dojíždět vozíkem až do Acerr. Kamkoli jsem se ve městě se svými liktory a vojáky hnul, všude mě provázel pískot – nikdy se ovšem nepodařilo přistihnout muže nebo ženu, kteří se toho dopouštěli."

Galba se celý nesvůj odmlčel, byl si vědom, že vyprávění o jeho zážitcích není příliš povzbudivé. „Té noci, kdy jsem do Noly přibyl, zavřeli Samnitové městské brány a zmocnili se města úplně. Všichni Římané a Latinové byli vzati do zajetí a měli zakázáno vzdalovat se ze svých domovů. Včetně mých liktorů, mých vojáků a úředníků. Takže jsem byl najednou zamčen v domě své hostitelky, vpředu i vzadu stála u dveří samnitská stráž. A tam jsem setrval až do předvčerejška, kdy se mé hostitelce podařilo odlákat stráže u zadních dveří na tak dlouho, že jsem mohl vyklouznout ven. Převlečen za samnitského obchodníka jsem prošel městskou bránou, ještě než po mně začala sháňka."

Scaurus se předklonil. „Setkal ses během té doby, cos byl uvězněn, s nějakým jejich představitelem, Servie Sulpicie?"

„S nikým," odpověděl Galba. „Trochu jsem se bavil se strážemi u předních dveří, to bylo všechno."

„A co říkali?"

„Jen tolik, že v Samniu vypukla vzpoura, Marku Aemilie. Neměl jsem žádnou možnost nějak si to ověřit, takže když se mi konečně podařilo uprchnout, zmařil jsem celý jeden den tím, že jsem se už zdálky vyhýbal každému, kdo vyhlížel jako Samnit. Teprve když jsem dorazil do Capuy, jsem zjistil, že o nějakém povstání nikdo nic neví, alespoň v oné části Kampánie ne. Nikdo vlastně nevěděl ani nic o tom, co se právě v Nole odehrává! Samnitové v Nole totiž nechávali jednu bránu otevřenu a tvářili se, jako by se nic nedělo. Takže když jsem vyprávěl lidem v Capui, co jsem v Nole zažil, byli

nemálo udiveni. A musím dodat, že i značně znepokojeni! Capujští *duumvirové* mě požádali, abych pro ně od senátu vyžádal další pokyny.“

„Dostával jsi během svého zajetí najíst? Co tvá hostitelka? Směla i nadále nakupovat v Acerrách,“ vyptával se Scaurus.

„Jídla bylo málo. Má známá si mohla nakoupit v Nole, ale jen omezené množství potravin a za lichvářské ceny. Žádný Říman ani Latin neměl dovoleno vzdálit se z města,“ řekl Galba.

Tentokrát bylo v senátě plno; pokud by byla Variova komise nedocílila ničeho jiného, pak alespoň pomohla semknout senátorské řady – takže senát začal přímo hladovět po něčem natolik závažném, aby to Variovu komisi připravilo o její ohlas.

„Mohu promluvit?“ otázal se Gaius Marius.

„*Pokud* si nepřeje hovořit nikdo výše postavený,“ pravil studeně druhý konsul Publius Rutilius Lupus, jenž v měsíci únoru třímal fasces a nepatřil právě k Mariovým přívržencům.

Nikdo nepožádal, aby mu bylo uděleno slovo ještě před Mariem.

„Pokud Nola uvalila domácí vězení na své římské a latinské občany, pak nemůže být pochyby o jednom – Nola se proti Římu vzbouřila. Uvažujte se mnou: v červnu minulého roku pověřil senát dva své prétory, aby prošetřili to, co náš vážený konsulár Quintus Lutatius nazval ‚italickou otázkou'. Před třemi měsíci byl v Asculu Picentu zavražděn prétor Quintus Servilius spolu se všemi římskými občany ve městě. Téměř před dvěma měsíci byl prétor Servius Sulpicius zajat a uvězněn v Nole, spolu se všemi římskými občany ve městě.

Dva prétoři, jeden na severu a jeden na jihu, a dva násilné incidenty, jeden na severu a jeden na jihu. *Celá Itálie* – i ty její nejzaostalejší kouty! – zná a chápe význam a důležitost římského prétora. A přesto, otcové senátoři, v jednom z těchto případů na něm byla spáchána vražda. Ve druhém případě byl prétor dlouhodobě zadržován. To, že jsme se nemohli přesvědčit o konečném účelu jeho zajetí, je jen výsledkem šťastné okolnosti, že se mu podařilo uprchnout. Já osobně jsem přesvědčen, že i Servius Sulpicius by byl usmrcen. Dva římští prétoři, oba s prokonsulským imperiem! Napadeni, jak se zdá, bez sebemenších obav z účinné odplaty. Co mně to říká? Jedno jediné, otcové senátoři! Jasně to mluví o tom, že Asculum Picentum i Nola byly povzbuzeny k tomu, čeho se dopustily, tím, že se cítí naprosto jisty před jakoukoli odvetou! Jinými slovy, jak Asculum Picentum, tak i Nola očekávají, že mezi Římem a jejich částí Itálie vypukne válka, dříve než bude moci Řím k odvetě sáhnout.“

Všichni senátoři teď seděli zpříma, viseli Mariovi na rtech. Odmlčel se, přelétal očima z muže na muže, hledal určité tváře; Lucia Cornelia Sullu například, jehož oči se teď zaleskly; Quinta Lutatia Catula Caesara, na jehož obličeji se zračila zvědavost i respekt.

„Provinil jsem se stejným prohřeškem jako vy všichni, otcové senátoři. Po smrti Marka Livia Drusa už nebylo nikoho, kdo by mne přesvědčil, že se schyluje k válce. Začal jsem si o něm dokonce myslet, že se mýlil. A když nic nenásledovalo poté, co marsický Silo napochodoval k Římu, začal jsem to i já považovat jen za pouhý další trik, jímž si Marsové chtějí vynutit občanství. Když pak předala marsická delegace našemu prvnímu senátorovi list o vypovězení války, prostě jsem to přešel, neboť válku nám vyhlašovali pouze Marsové, třebaže delegaci tvořili zástupci osmi kmenů. A hlavně – to doznávám – nedokázal jsem zkrátka uvěřit, že by dnes, v této naší době nějaký italický národ skutečně vytáhl do války proti nám.“

Přešel síní až k zavřeným vratům, odkud mohl přehlédnout celý senát. „To, co nám tu dnes pověděl Servius Sulpicius, ovšem všechno mění a vrhá zcela nové světlo i na události v Asculu Picentu. Asculum je městem Picenů. Nola je městem kampánských Samnitů. Žádné z nich není římskou kolonií. Domnívám se, že budeme nadále muset předpokládat, že se proti nám spojili Marsové s Piceny a se Samnity. Dost možná, že se k tomuto sdružení připojilo všech osm národů, které k nám vyslaly onu deputaci. Možné je i to, že předáním formálního vyhlášení války našemu prvnímu senátorovi nás Marsové chtěli před něčím takovým varovat. Zatímco ostatních sedm kmenů nám žádnou výstrahu hodlat nedalo. Marcus Livius opakoval znovu a znovu, že italští spojenci se dostali na sám pokraj války. Teď už mu věřím – až na to, že si myslím, že italští spojenci už tento okraj překročili."

„Ty si tedy skutečně myslíš, že jsme s nimi ve válečném stavu?" otázal se Ahenobarbus, pontifex maximus.

„Ano, jsem o tom přesvědčen, Gnaee Domitie."

„Pokračuj, Gaie Marie," řekl Scaurus. „Chtěl bych tě vyslechnout až do konce, než se sám ujmu slova."

„Zbývá říct už jen málo, Marku Aemilie. Jen to, že musíme mobilizovat, a to velice rychle. Že se musíme pokusit zjistit, jak široká aliance proti nám stojí. Že musíme přesunout veškeré dostupné jednotky, které máme ve zbrani, k ochraně našich silnic a přístupu do Kampánie. Že si musíme ověřit, co vůči nám Latinové cítí a jak obstojí naše kolonie v nepřátelském území, pokud k válce skutečně dojde. Jak víte, vlastním rozsáhlé pozemky v Etrurii, tak jako ostatně i Quintus Caecilius Metellus Pius a mnozí další z Caeciliů. Quintovi Serviliovi Caepionovi patří stejně velké rozlohy pozemků v Umbrii. A Gnaeus Pompeius Strabo a Quintus Pompeius Rufus takhle ovládají sever Picena. Z těchto důvodů se domnívám, že bychom mohli udržet Etrurii, Umbrii a severní Picenum v našem táboře – pokud začneme *okamžitě* jednat s vůdci těchto kmenů. Pokud jde o severní Picenum, sedí ovšem jejich místní předáci dnes už tady, v senátě."

Marius se uklonil směrem k prvnímu senátorovi Scaurovi. „Nemusím snad dodávat, že jsem Římu plně k dispozici."

Scaurus povstal. „Naprosto souhlasím se vším, co tu Gaius Marius řekl, otcové senátoři. Nemůžeme si dovolit mařit čas. A třebaže jsem si vědom, že máme měsíc únor, navrhuji, aby byly fasces odňaty druhému konsulovi a předány prvému z konsulů. V takto závažné situaci je nezbytně třeba, aby nás vedl první konsul."

Rutilius Lupus se nedůtklivě napřímil, ale jeho obliba v senátě byla nevelká; třebaže trval na formálním hlasování, vyznělo velkou většinou v jeho neprospěch. Celý dopálený musel postoupit prvé místo prvému konsulovi Luciovi Juliovi Caesarovi. Přítomen byl Lupův přítel Caepio, zatímco další dva z jeho druhů, Philippus a Quintus Varius v senátě nebyli.

Potěšený Lucius Julius Caesar velice brzy ukázal, že důvěra, jakou mu věnoval první senátor, byla oprávněná; ještě téhož dne byla přijata zásadní rozhodnutí. Oba konsulové vytáhnou do pole, zatímco vládu v Římě přenechají městskému prétorovi, Luciovi Corneliovi Cinnovi. S provinciemi byli brzy hotovi, neboť tato nejčerstvější krize mohla pozměnit již dříve přijatá rozhodnutí pouze v drobnostech. Sentius měl být ponechán, tak jak bylo usneseno, v Makedonii, a žádná opatření se neměla dotknout ani správců v Hispánii. Lucius Lucilius se odebere jako správce do provincie Asia. Aby však nebyla ani králi Mithridatovi poskytnuta sebemenší příležitost, zatímco Řím bude zaměstnán domácími rozbroji, měl být vyslán Publius Servilius Vatia do Kilikie, aby

zajistil, že v této části Anatolie bude zachován klid a pořádek. A – což bylo nejdůležitější ze všeho – konsulár Gaius Coelius Caldus dostal zvláštní pověření jako správce Zaalpské Galie a současně Italské Galie.

„Neboť je jasné," řekl Lucius Julius Caesar, „že pokud se vzbouří Itálie, nezdaří se nám nalézt mezi těmi kmeny na poloostrově, které nám zůstanou věrny, dostatek vojáků. V Italské Galii je mnoho latinských a pár římských kolonií. Gaius Coelius se přesune do Italské Galie a bude tam pro nás cvičit vojska."

„Pokud bych to směl doplnit svým návrhem," zabručel Gaius Marius, „rád bych viděl, kdyby se tam s Gaiem Coeliem odebral i Quintus Sertorius. Má sice letos sloužit ve státní pokladně, a není také ještě členem senátu. Ale jak určitě všichni přítomní vědí, je Quintus Sertorius pravý voják. Ať si své zkušenosti s financemi odbyde v armádě."

„Schváleno," řekl Lucius Caesar okamžitě.

Vyvstávaly ovšem i nesmírné finanční problémy, s nimiž bylo třeba se vypořádat. Pokladna sice byla solventní, ba dokonce její zdroje přesahovaly běžné požadavky, ovšem –

„Pokud by se tahle válka rozvinula do větší šíře, než dnes odhadujeme, anebo pokud by se protáhla na delší dobu, než dnes dokážeme předvídat," řekl Lucius Caesar, „rád bych, abychom potřebné kroky učinili spíš dřív než později. Navrhuji obnovit přímé zdanění všech římských občanů a všech držitelů latinských práv."

Vyvolal tím bouři odporu v nejrůznějších kruzích senátu, avšak Antonius Orator nato pronesl mimořádně vybroušenou řeč – a stejně tak první senátor Scaurus – takže i toto opatření bylo nakonec schváleno. *Tributum* se v minulosti nikdy nevybíralo jako stálý poplatek, toliko v čase potřeby; po porážce Persea Makedonského velkým Aemiliem Paullem bylo vůbec zrušeno a nahrazeno *tributem* ukládaným pouze neřímským osobám.

„Pokud se po nás bude chtít, abychom vydržovali víc než šest legií v poli, nebudou na to naše příjmy ze zahraničí stačit," prohlásil hlavní tribun státní pokladny. „Celé břemeno nákladů na jejich vyzbrojení, stravování, žold a údržbu spočine teď na Římu a na římské státní pokladně."

„Sbohem, drazí italští spojenci!" utrousil vztekle Catulus Caesar.

„Za předpokladu, že budeme nuceni udržovat v poli – řekněme deset až patnáct legií – kolik asi by mělo toto *tributum* činit?" otázal se Lucius Caesar, jemuž se tato složka jeho velitelských povinností pranic nezamlouvala.

Hlavní tribun státní pokladny a doprovod jeho úředníků dali hlavy dohromady a po nějaké chvíli ohlásili:

„Mělo by to být jedno procento z censu každého občana."

„Takže *capite censi* z toho zase vyjdou lacino!" vykřikl Caepio.

„*Capite censi,*" řekl s neskrývanou ironií Gaius Marius, „ponesou asi hlavní tíhu boje, Quinte Servilie!"

„Když už řešíme tyhle finanční záležitosti," pravil Lucius Julius Caesar, přecházeje tuto výměnu názorů bez poznámky, „měli bychom asi delegovat naše nejzkušenější členy, aby dohlíželi na armádní zásobování, zejména pokud jde o zbraně a ostatní zbroj. Běžně se o tyto věci stará *praefectus fabrum*, jenomže v tomto okamžiku ještě nemáme dosti reálnou představu, jak a kam budou naše legie vysílány – ani o tom, kolik jich vlastně budeme potřebovat. Považoval bych proto za nutné, aby dozor nad týlovými službami převzal přímo senát, alespoň prozatím. Čtyři legie máme v současné době ve zbrani v Capui, dvě další se tam formují z odvedenců a prodělávají výcvik.

Všechny byly původně určeny ke službě v provinciích, ovšem to teď nepřipadá v úvahu. Ty jednotky, které v současnosti v provinciích máme, budou muset postačit.“

„Lucie Julie,“ řekl Caepio, „to je přece všechno naprosto směšné! Neexistuje tu žádný jiný důkaz, než dva incidenty ve dvou městech, a my tu sedíme, zavádíme znovu *tributum,* vykládáme si tu o vyslání nějakých patnácti legií do pole, delegujeme senátory, aby organizovali nákup tisíců drátěných košil a mečů a všeho ostatního, vysíláme muže jako správce do provincií, kterým oficiálně ani provincie neříkáme – teď už chybí jen to, abys povolal do zbraně všechny římské muže do pětatřiceti let!“

„To také udělám,“ odpovědi Lucius Caesar vlídně. „Nicméně, můj milý Quinte Servilie, toho se ty nemusíš obávat – ty už jsi přece značně překročil pětatřicítku.“ Odmlčel se a pak dodal: „Počítáno podle let alespoň.“

„Já si ovšem myslím,“ řekl upjatě Catulus Caesar, „že v tom, co uvádí Quintus Servilius, by *mohlo* – a já jen říkám, že by *mohlo!* – být kus pravdy. Opravdu bychom se asi měli zatím omezit na ty počty mužů, které máme v daném okamžiku pod orly, a o dalších krocích rozhodovat později, až podle toho, jestli se objeví – anebo *neobjeví!* – další důkazy o nějakém všeobecném povstání.“

„Až se ukáže, že ty vojáky potřebujeme, Quinte Lutatie, budou už muset být všestranně do boje vybaveni a náležitě na boj připraveni,“ odsekl podrážděně Scaurus. Obrátil se k muži po své pravici. „Gaie Marie, jak dlouho trvá, než se z čerstvého rekruta stane dobrý voják?“

„Dobrý natolik, aby mohl být poslán do bitvy – sto dní. Ovšem v takovém okamžiku ještě žádný voják není opravdu dobrý, Marku Aemilie. Skutečného vojáka z něho udělá právě až ta první bitva,“ řekl Marius.

„Dá se to stihnout za méně než sto dní?“

„Dá – pokud máš k dispozici dobrý lidský materiál a nadprůměrné výcvikové centuriony.“

„Pak musíme co nejdřív sehnat ty nadprůměrné centuriony,“ řekl Scaurus zachmuřeně.

„Navrhuji, abychom se vrátili tam, kde jsme přestali,“ řekl pevně Lucius Caesar. „Hovořili jsme o senátorském *praefectu fabrum,* jenž by organizoval vyzbrojování a vybavování těch legií, které zatím ještě nebyly postaveny. Soudím, že bychom měli k výběru pro takovouto nejvyšší funkci uvést několik jmen a nechat pak toho z nich, jenž bude zvolen, aby si sám ustavil svůj vlastní štáb – mám na mysli senátorský štáb. Doporučuji jmenovat jen muže, kteří z těch či oněch důvodů nepřipadají v úvahu pro službu v poli. Mohu prosit o návrhy?“

Funkcí byl posléze pověřen syn bývalého staršího legáta Gaia Cassia, toho, jenž padl u Burdigaly v germánské léčce – Lucius Calpurnius Piso Caesonius. Jako oběť oné podivné choroby, jež v letním období postihovala děti, měl Piso těžce postiženu levou nohu, což ho vylučovalo ze služby ve vojsku. Oženil se s dcerou Publia Rutilia Rufa, jenž nyní dlel ve vyhnanství ve Smyrně, a byl to inteligentní muž, jenž velice utrpěl předčasnou otcovou smrtí, především pokud šlo o finanční prostředky. Když se ukázalo, že má být pověřen řízením veškerých nákupů pro armádu a že má právo ustavit si svůj vlastní štáb, zaleskly se mu oči. Pokud by za těchto okolností nedokázal odvést kus dobré práce pro Řím a naplnit si současně prázdný měšec, pak by nezasloužil než upadnout v zapomenutí! Ale jak tam s tichým úsměvem seděl, byl si jist, že bude stačit na obojí.

„Přejděme teď k velení a k potřebným pověřením," říkal Lucius Caesar; začínal už pociťovat únavu, byl však rozhodnut neukončit zasedání, dokud i tyto poslední otázky nebudou vyřešeny. „Jak bychom měli nejlépe zorganizovat naše síly?" zeptal se.

Bývalo by správné, aby se s touto otázkou obrátil přímo na Gaia Maria. Nepatřil však k Mariovým obdivovatelům, a kromě toho měl pocit, že vzhledem k prodělanému záchvatu mrtvice i k svému věku už Marius není tím, kým býval. Marius ostatně už dnes hovořil; a své si určitě řekl. Bloudil očima po tvářích mužů na obou stranách síně a uvažoval; a poté, co otázku organizace vznesl, doplnil ji další výzvou tak rychle, aby nedal Mariovi čas odpovědět na ni.

„Lucie Cornelie, příjmením Sullo, rád bych slyšel tvůj názor," pravil první konsul, dávaje pečlivý pozor na výslovnost; i městský prétor byl Lucius Cornelius, příjmením ovšem Cinna.

Sulla, poté co byl takto vyvolán, sebou trhl, byl nicméně okamžitě připraven odpovídat. „Pokud bude naším nepřítelem těch osm kmenů, které k nám vyslaly onu deputaci, pak je pravděpodobné, že budeme napadeni na dvou frontách – od východu podél Via Salaria a po obou větvích silnice Via Valeria, a dále od jihu, kde vliv Samnitů sahá od Adriatického moře až k moři Tuskánskému u Kráterové zátoky. Začněme nejprve od jihu: jestliže se k Samnitům přidají i Apuliové, Lukánové a Venusinové a jestliže získají za spojence i Hirpiny a Frentany, pak se jih stane závažným a nebezpečným válčištěm sám o sobě. Druhé takové válčiště bychom pak mohli označit dvěma jmény – buď jako severní, tím se budou rozumět území na sever a na východ od Říma, anebo jako střední. V tomto prostoru půjde o střet s Marsy, Paeligny, Marruciny, Vestiny a Piceny. Jak jste jistě postřehli, nezahrnuji do této úvahy v tomto okamžiku Etrurii, Umbrii ani severní Picenum."

Sulla nabral dech a spěchal dál, dokud mu tyto představy tanuly s křišťálovou jasností v mysli. „Na jihu se bude nepřítel ze všech sil snažit odříznout nás od Brundisia, Tarenta a Rhegia. Ve středu, anebo na severu, chcete-li, se nám pokusí přetnou spojení s Italskou Galií, bezpochyby na Via Flaminia, možná i na Via Cassia. Pokud by se jim to zdařilo, pak nám zbude jediný přístup do Italské Galie po Via Aurelia a po Via Aemilia Scauri do Dertony a odtamtud do Placentie."

Lucius Caesar ho přerušil. „Sejdi dolů doprostřed, Lucie Cornelie, příjmením Sullo."

Sulla sešel na podlahu síně, téměř nepostřehnutelně přitom stranou pohlédl na Maria; činilo mu jisté potěšení, že tuhle analýzu svému mistrovi vyfoukl. Že se k tomu vůbec odhodlal, mělo složité pozadí – úlohu v něm hrály jednak trpká závist, že Marius je dosud obdařen synem, jednak uražená ješitnost, že ho nikdo ze senátu včetně Gaia Maria nevyzval po jeho návratu z Kilikie, aby tu podal plnou zprávu o své činnosti na východě, a konečně i to, že si jako bleskem uvědomil, že pokud právě v tomto okamžiku dobře promluví, získá tím mnoho, velice mnoho pro svou budoucnost. Je mi líto, Gaie Marie, říkal si. Neměl jsem v úmyslu tě ranit, ale nikdy bych se nerozhodl jinak.

„Myslím," pokračoval ze středu síně, „že bude nutno oba konsuly vyslat do pole, tak jak to navrhl Lucius Julius. Jeden z konsulů by měl odejít na jih, kvůli Capui, která je pro nás nesmírně důležitá. Pokud bychom ztratili Capuu, přišli bychom jednak o tamější výcviková zařízení sama, jednak o město, které má vynikající zkušenosti, pokud jde o všestrannou pomoc a službu vojenskému výcviku a zásobování. Někdo z konsulárů by samozřejmě měl přímo velet i samotnému náboru a výcviku v Capui, nezávisle na tom, že jednotkám v poli bude v tomto prostoru stát v čele jeden z

konsulů. Ten z konsulů, který převezme tento jižní úsek, bude muset čelit celé váze sil, kterou proti němu budou Samnitové a jejich spojenci schopni vrhnout. Oč se Samnitové asi pokusí, bude bezpochyby průlom do odvěkého cíle jejich výpadů v oblasti Acerr a Noly, tím směrem, kde leží přístavy na jižní straně Kráterové zátoky – Stabiae, Salernum, Surrentum, Pompeje a Herculaneum. Pokud by se jim podařilo zmocnit některého z nich, anebo všech, pak budou mít k dispozici v Tuskánském moři daleko lepší přístavní zařízení, než poskytuje jakýkoli z přístavů v Adriatickém moři severně od Brundisia. A navíc nás přitom odříznou od přístupu na jih.“

Sulla nebyl žádný řečník, jeho školení v rétorice bylo jen minimální a svou dráhu v senátě zatím trávil, většinou v té či oné válce. Ale toto nebylo řečnické cvičení.

Tady šlo o jediné – jasně a srozumitelně říci pravdu. „Severní bojiště bude o něco složitější. Musíme vyjít z toho, že veškerá území mezi severním Picenem a Apulií, včetně hornatých Apenin, se ocitne v rukou nepřítele. Už samy Apeniny pro nás představují největší překážku. Pokud máme udržet Etrurii a Umbrii, pak je třeba čelit těmto italickým kmenům co nejrázněji a ukázat se tak v tom nejlepším světle, od samého začátku bojů. Jinak, pokud bychom toto nedokázali, přejde Etrurie a Umbrie k nepříteli a my tak přijdeme o naše silniční spojení a tím i o Italskou Galii. Jeden z konsulů se bude muset soustředit na velení jen v této oblasti.“

„Ale měli bychom přece mít jednoho vrchního velitele,“ řekl Scaurus.

„To možné nebude, první senátore. Ona dvě válčiště, o kterých jsem hovořil,“ říkal Sulla s jistotou, jsou od sebe oddělena naším vlastním územím. Latium je dlouhé a zasahuje až do severní Kampánie, což je ta část Kampánie, u níž lze spíše očekávat, že vůči nám zůstane loajální. Pochybuji ale, že nám zůstane věrná i jižní Kampánie, zejména pokud se vzbouřencům nějakou tu bitvu podaří vyhrát – je totiž příliš prostoupena samnitskými a hirpinskými živly. Zvažte jen, jak to už teď vypadá v Nole. Na východ od Latia jsou neschůdné Apeniny, a navíc jsou tu ještě Pomptinské bažiny. Jeden jediný vrchní velitel by jen zoufale přebíhal mezi dvěma navzájem značně vzdálenými bojišti, a stejně by to nedokázal tak rychle, aby mohl náležitě sledovat obě dvě současně. Nedá se nic dělat, bojovat budeme na dvou nezávislých frontách. Jih bude patrně možno zvládnout jakožto ucelené tažení, neboť Apeniny jsou nejnižší právě tam, kde spolu hraničí Samnium, Apulie a Kampánie. Zato na severním válčišti je velice pravděpodobné, že tam vznikne severní a navíc ještě střední bojiště. Na území Marsů, Paelignů a dost možná i Marrucinů asi dojde ke střetu odděleně od bojů s Piceny a Vestiny. Nevidím možnost, jak porazit všechny Italiky jen tím, že bychom boje omezili na střední úsek. Pravděpodobně bude třeba vyslat jednu armádu do vzbouřených částí Picena přes Umbrii a severní Picenum, a to tak, že překročí Apeniny a bude postupovat k jihu po adriatické straně hor. Mezitím budeme muset zaútočit směrem na východ od Říma proti území Marsů a Paelignů.“

Sulla se odmlčel; nedokázal si pomoci, a sám sebe za tuto chvilku slabosti nenáviděl. Jak asi je Gaiovi Mariovi? Pokud se mu nelíbí, co Sulla říká, pak má teď příležitost ozvat se. A Gaius Marius skutečně promluvil. Sulla se celý napjal.

„Prosím, pokračuj, Lucie Cornelie,“ říkal jeho mistr a učitel. „Až posud bych to byl já sám nedokázal povědět lépe.“

V Sullových světlých očích to blesklo, koutky úst přeběhl lehounký úsměv, pak zmizel. Pokrčil rameny. „Já myslím, že to je asi tak vše. A mějte na paměti, že jde o prognózu vycházející z předpokladu vzpoury alespoň osmi italických národů současně. Nemyslím, že bych byl oprávněn navrhovat, kdo by měl jít kam velet. Přesto bych chtěl ještě říci, že mám pocit, že ti, kdo budou vysláni na střední a severní bojiště, by právě v

oněch oblastech měli mít nejvíc klientů. Kdyby například měl operovat v Picenu Gnaeus Pompeius Strabo, mohl by se tam opřít o svou existující mocenskou základnu a o tisícovky svých klientů. Totéž by se dalo říci o Quintu Pompeiovi Rufovi, třebaže jeho opora, pokud vím, by asi neměla stejný rozsah. Velké pozemkové državy má v Etrurii Gaius Marius, i tady jde o tisíce klientů. Totéž platí o Caeciliích Metellech. V Umbrii je svrchovaným pánem Quintus Servilius Caepio. Pokud by tito muži byli zapojeni do akcí na severním a středním bojišti, znamenalo by to dosti velkou pomoc.“

Sulla se uklonil směrem ke křeslu Lucia Julia Caesara a vracel se na své místo za všeobecného šumu (obdivného, jak se sám domníval). Byl požádán o názor před všemi ostatními členy senátu, což zejména za takovýchto okolností znamenalo obrovitý posun vzhůru, pokud jde o jeho osobní význam. Bylo to až neuvěřitelné! Že by se před ním konečně otevřela ona skutečná cesta vzhůru?

„Musíme všichni Luciovi Corneliovi Sullovi poděkovat za tak bystré a promyšlené shrnutí faktů,“ řekl Lucius Caesar a věnoval Sullovi úsměv napovídající další přízeň. „Za svou osobu s ním souhlasím. Ale co tomu říká senát? Je snad někdo jiného názoru?“

Nezvedla se jediná ruka.

První senátor Scaurus si odkašlal. „Budeš teď muset rozhodnout o jednotlivých pověřeních, Lucie Julie,“ řekl. „Pokud to otce senátory nijak nepohorší, chtěl bych jen říci, že sám bych raději setrval v Římě.“

„Domnívám se, že tě bude v Římě zapotřebí, když budou oba konsulové mimo město,“ řekl Lucius Caesar zdvořile. „První senátor bude nesmírně užitečnou pomocí pro našeho vzácného městského prétora, Lucia Cornelia, příjmením Cinnu.“ Podíval se stranou na svého kolegu druhého konsula, Lupa. „Publie Rutilie Lupe, byl bys ochoten převzít břemeno velení ve střední oblasti a na sever od Říma?“ otázal se. „Jako první konsul považuji za nezbytné, abych velel na bojišti zahrnujícím Capuu.“

Lupus zazářil, nadul se. „Přijmu tento těžký úkol s největší radostí, Lucie Julie.“

„Pak, jestliže nebude mít senát námitky, budu já velet v Kampánii. Svým prvním legátem jmenuji Lucia Cornelia, příjmením Sullu. Velitelem města Capuy a mužem odpovědným za vše, co tam probíhá, ustanovuji konsulára Quinta Lutatia Catula Caesara. Za své další starší legáty volím Publia Licinia Crassa, Tita Didia a Servia Sulpicia Galbu,“ říkal Lucius Caesar. „Koho si vybereš ty, vážený kolego Publie Rutilie Lupe?“

„Gnaea Pompeia Strabona, Sexta Julia Caesara, Quinta Servilia Caepiona a Lucia Porcia Catona Liciniana,“ řekl Lupus zvučně.

Rozhostilo se náhlé ticho, nepřerušené, jak se zdálo, po dlouhou dobu ani hláskem. Ale někdo se přece ozvat musí, pomyslel si Sulla a vyrazil, aniž se rozmyslel, ba aniž chtěl: „A co Gaius Marius?“ otázal se drsně.

Lucius Caesar zamžoural. „Musím se přiznat, že jsem si Gaia Maria nevybral proto, že jsem se držel toho, cos nám tu říkal, Lucie Cornelie, a pochopitelně jsem se domníval, že Gaia Maria bude pro sebe žádat můj kolega Publius Rutilius.“

„Ale já ho nechci!“ řekl Lupus. „A nedám si ho ani vnutit! Ať pěkně zůstane v Římě s ostatními stejného věku a stejně nepevného zdraví. Na válčení už je trochu starý a také dost nemocný.“

V tom okamžiku povstal Sextus Julius Caesar. „Mohu promluvit, první konsule?“ zeptal se.

„Hovoř, Sexte Julie.“

„Já starý nejsem,“ řekl Sextus Caesar chraplavě, „ale jsem nemocný člověk.

Jak všichni v senátě vědí, trpím dušností. Mám za sebou víc než dost vojenských zkušeností z mládí, většinou pod velením Gaia Maria v Africe a v Galii proti Germánům. Bojoval jsem i u Arausia, kde mi má choroba bezpochyby zachránila život. Nicméně teď v zimě budu asi v apeninském tažení pramálo platný. Zestárl jsem, jsem slabý na prsa. Svou povinnost samozřejmě splním. Jsem Říman, pocházím ze slavné rodiny. Za celou tu dobu se zde nikdo ani nezmínil o jezdectvu. A jezdectvo potřebovat budeme. Chtěl bych senát požádat, aby mne zprostil velitelské funkce v horském bojišti. Dovolte mi namísto toho sebrat potřebné loďstvo a strávit nejchladnější měsíce zimy dovozem jezdeckých sil z Numidie, ze Zaalpské Galie a z Thrákie. Mohu při té příležitosti současně získávat zámořské Římany pro pěchotu. K tomuto úkolu se cítím schopen. A až se pak vrátím, přijmu jakékoli velitelské místo v poli, které byste mi navrhli.“ Odkašlal si, v jeho dechu se ozval sípot. „Požádal bych současně senát, aby pro obsazení mého místa legáta uvažoval s Gaiem Mariem.“

„Hoho! Švagři!“ vykřikl Lupus a vyskočil. „To nepůjde, Sexte Julie, to nepůjde! Už léta tě poslouchám a zdá se mi, že ta tvá choroba je náramně výhodná! Dostavuje se a mizí podle potřeby! To já dokážu taky – poslouchej!“ Lupus se začal hlučně nadechovat.

„Možná tě už unavilo naslouchat, jak já sípu, Publie Lupe, jenomže jsi poslouchal špatně,“ řekl Sextus Caesar mírně. „Ten sípot se neozývá, když se nadechuji. Je slyšet, když musím opět vydechnout.“

„Mně je úplně jedno, kdy ty své prožluklé zvuky vydáváš!“ rozkřikl se Lupus. „Povinnosti sloužit pode mnou se nevyhneš, zrovna tak jako já nevezmu náhradou za tebe Gaia Maria.“

„Okamžik, jestli dovolíte,“ řekl první senátor Scaurus a vstal. „Mám k tomu cosi, co bych chtěl říct.“ Zadíval se na Lupa na vyvýšeném pódiu se stejným výrazem v tváři, s jakým zpražil Varia, když ho obvinil z velezrady. „Nepatříš k lidem, které bych měl obzvlášť v lásce, Publie Lupe! Musím říct, že dokonce těžce nesu, že sdílíš stejná jména s mým drahým přítelem Publiem Rutiliem, příjmením Rufem. Pojí vás příbuzenské vztahy, budiž, ale společného nemáte pranic! Publius Rutilius Rufus, Rusý, patřil k největším ozdobám tohoto senátu, a velice nám tu chybí. Publius Rutilius Lupus, Vlk, je jen bolavým vředem na jeho těle, a velice zhoubným!“

„Ty mne urážíš!“ zasupěl Lupus. „To nesmíš! Já jsem konsulem!“

„A já jsem zase prvním senátorem v tomto senátu, ty vlkodlaku, a myslím, že jsem za celá ta léta prokázal mimo všechny pochyby, že můžu dělat, co chci – protože pro to, co já dělám, ty vlčáku, mám vždycky ty nejlepší důvody a na srdci mi leží osud Říma! A teď se, ty ubožáku, zase pěkně posaď a hleď zatáhnout hlavičku tam, kam patří! A já nemyslím tu část těla, kterou nosíš na krku! Kdo si myslíš, že jsi? Sedíš na tomhle křesle jen proto, žes měl dost peněz na to, abys uplatil voliče!“

Rudý vzteky už Lupus otvíral ústa.

„Nedělej to, Lupe!“ zavrčel Scaurus. „Seď a buď zticha!“

Scaurus se pak obrátil ke Gaiovi Mariovi, jenž seděl upjatě vzpřímen na své židličce; jak nesl, že jeho jméno bylo pominuto, nedokázal nikdo říci. „Je tu mezi námi velký muž,“ řekl Scaurus. „Jen bohové vědí, kolikrát v životě jsem ho proklínal! Jen bohové vědí, kolikrát jsem si přál, aby vůbec neexistoval! Jen bohové vědí, kolikrát za svůj život jsem byl jeho nejzavilejším nepřítelem! Ale jak čas ubíhá rychleji a rychleji a jak se můj život zkracuje a tenčí, zjišťuji, že jen na málo mužů vzpomínám s tak hlubokou náklonností. To nesouvisí jen s narůstající blízkostí umírání a smrti. Je

výsledek nahromaděných zkušeností, a ty mi napovídají, kdo za vzpomínku stojí – a kdo ne. A některým mužům, jež jsem velice nenáviděl, jsem teď naprosto oddán.“

Scaurus velice dobře věděl, že se na něho teď Marius dívá s jiskřičkou smíchu v očích, a tak se pečlivě jeho pohledu vyhýbal; tušil, že kdyby ho opětoval, přemohl by ho obrovský výbuch smíchu, a tato řeč plynula z hloubi jeho ducha i z hloubi jeho srdce. Náhlý záchvat veselí by to naprosto zmařil.

„Gaius Marius a já jsme spolu procházeli celým životem,“ řekl a upřeně se díval na Lupa, bledého vzteky. „Sedávali jsme tady v senátě vedle sebe a sledovali jsme jeden druhého po více let, než ty nosíš mužskou togu, víš, ty vlčí plemeno? Zápolili jsme spolu, rvali jsme se, přetahovali a přetlačovali. Ale také jsme společně bojovali proti nepřátelům Říma. Společně jsme patřili na mrtvoly těch, kdo by bývali znamenali zhoubu Říma. Stáli jsme si bok po boku. Smáli jsme se spolu – a spolu jsme prolévali i slzy. Znovu říkám totéž! Je to veliký muž. A je to veliký *Říman!*“

Byl to Scaurus, kdo se teď odebral dolů, doprostřed síně, a postavil se před všechny senátory. „Stejně jako Gaius Marius, stejně jako Lucius Julius, stejně jako Lucius Cornelius Sulla jsem dnes i já přesvědčen, že nás čeká strašlivá válka. A přesto jsem o ní ještě včera takto přesvědčen nebyl. V čem je ta změna? Kdo to může říci, kromě bohů? Když nám ustálený pořádek věd napovídá, že události se budou vyvíjet tak a tak, protože se tak vyvíjely od nepaměti, je někdy těžké změnit tento náš pocit, a toto cítění nám pak kalí rozum a rozvahu. Ale pak jako by nám v okamžiku spadly šupiny z očí a my prohlédneme. Takového něco se dnes přihodilo mně. Přihodilo se to i Gaiovi Mariovi. Patrně to postihlo většinu z nás tady, v senátě. Naráz jsme postřehli tisíce drobných znaků, kterých jsme si až dosud nepovšimli.

Rozhodl jsem se setrvat v Římě, protože vím, že budu Římu nejvíc užitečný v jeho politice. To ovšem neplatí o Gaiovi Mariovi. Ať už jste s ním – podobně jako já – byli daleko častěji v rozporu, než jste s ním souhlasili, anebo jste – podobně jako Sextus Julius! – s ním svázáni dvojitým poutem obliby a současně i manželstvími, všichni musíte připustit – tak jako to připouštím i já! – že v Gaiovi Mariovi máme vojenský talent tak vynikající a s takovou zkušeností, že se jí nevyrovná ani zkušenost nás všech dohromady. Nevadilo by mi, ani kdyby Gaiovi Mariovi bylo už devadesát a měl za sebou třeba tři záchvaty mrtvice! Přesto bych se tu postavil a řekl to, co říkám teď – jestliže muž dokáže spojit myšlénky a slova v jedno tak, jak to umí on, pak ho musíme využít tam, kde on vždy zářil nejjasněji – na bojišti! Zapomeňte na svou úzkoprsost, otcové senátoři! Gaius Marius je stejně starý, jako jsem já sám, je mu pouhých sedmašedesát let, a od toho jediného mrtvičného záchvatu uběhlo už mnoho let. Jako váš první senátor vám říkám, a nemíním z toho slevit, že Gaius Marius musí být zařazen k Publiovi Lupovi jako první legát, aby mohl svůj mnohostranný talent dát k dispozici ve prospěch Říma.“

Nikdo se neozval. Nikdo, jak se zdálo, ani nedýchal, ani Sexta Caesara nebylo slyšet. Scaurus se posadil zpátky vedle Maria, s Catulem Caesarem po svém druhém boku. Lucius Caesar na všechny tři pohlédl, pak přelétl očima řadu, v níž seděl Sulla. Jeho oči se střetly se Sullovými; Lucius Caesar pocítil, jak se mu rozbušilo srdce. Co to četl v Sullových očích? Bylo toho tolik, že se to nedalo ani rozluštit.

„Publie Rutilie Lupe, dávám ti příležitost, abys Gaia Maria dobrovolně přijal za svého prvního legáta. Pokud odmítneš, dám o tom hlasovat.“

„Tak dobrá, dobrá!“ vykřikl Lupus. „Ale ne jako mého jediného prvního legáta! Ať se o tu funkci rozdělí s Quintem Serviliem Caepionem!“

Marius jen zaklonil hlavu a rozřehtal se. „To se povedlo!“ zaburácel. „Říjnový kůň s hajtrou městského rasa v jednom dvojspřeží!“

*** * ***

Julia už samozřejmě Maria očekávala, tak napjatá, jak jen může politikova oddaná žena být. Maria vždycky až fascinovalo, jak podle všeho přímo instinktem odhadne, kdy se v senátě projednává nějaké mimořádně závažné téma. Ani on sám vlastně ještě ráno netušil vůbec nic, když se vydával do Hostiliovy Kurie. Zato ona ano!

„Bude válka?“ otázala se.

„Ano.“

„Zlá? Jen proti Marsům, anebo i proti ostatním?“

„Řekl bych, že se proti nám postaví asi polovina italských spojenců. Mělo mě to už dávno napadnout! Jenže v tomhle měl Scaurus pravdu. City nám zamlžují fakta. Drusus to věděl. Och, kdyby ten ještě žil, Julie! Kdyby on byl naživu, byli by Italici dostali občanství, tak jak to chtěli. A neměli bychom teď válku přede dveřmi.“

„Marcus Livius zemřel, protože tu jsou lidé, kteří nechtějí zrovnoprávnění Italiků připustit za žádnou cenu.“

„Ano, v tom máš pravdu. Máš samozřejmě plnou pravdu.“ Změnil téma rozhovoru. „Myslíš si, že našeho kuchaře raní mrtvice, když ho požádáme, aby na zítřek připravil bohatou večeři pro celou kupu lidí?“

„Řekla bych, že naopak upadne do extáze. Pořád si stěžuje, že zveme málo lidí ke stolu.“

„Dobrá! Já jsem jich totiž na zítřek pozval na večeři úplný zástup.“

„A proč, Gaie Marie?“

Zavrtěl jen hlavou a zamračil se. „Snad proto, že mám takový pocit, že pro mnohé z nás to bude naposledy, *mea vita. Meum mel.* Já tě miluju, Julie.“

„A já tebe,“ odpověděla pokojně. „Tak kdo všechno přijde na tu večeři?“

„Quintus Mucius Scaevola, jelikož – jak doufám – se stane tchánem našeho syna. Marcus Aemilius Scaurus. Lucius Cornelius Sulla. Sextus Julius Caesar. A Lucius Julius Caesar.“

Julia začala vypadat trochu znepokojeně. „I s manželkami?“

„Ano, i s manželkami.“

„Och bohové!“

„Co tě na tom leká?“

„Scaurova žena, Dalmatica! A Lucius Cornelius!“

„Och, to už je přece dávno,“ řekl nedbale Marius. „Posadíme muže na lehátka přísně podle hodnosti, a pak můžeš manželky rozmístit tak, aby to nadělalo co nejmíň zla. Co tomu říkáš?“

„Nu, dobrá,“ řekla Julia, ale stále ještě se na ní zračily pochyby. „Asi budu muset Dalmatiku a Aurelii posadit naproti Luciovi a Sextovi Juliovi, a Aelii a Licinii naproti *lectu mediu.* Claudia a já si sedneme tak, abychom hleděly na Gaia Julia a Lucia Cornelia.“ Usmála se. „Nemyslím alespoň, že by se byl Lucius Cornelius vyspal i s Claudií!“

Mariovo obočí se divoce roztančilo. „Chceš tím snad říct, že s Aurelii přece jenom ano?“

„Ne! Ty to, Gaie Marie, někdy opravdu přeháníš!“

„A někdy zase ty," bránil se Marius. „A kam hodláš v tomhle zmatku usadit našeho syna? Je mu už devatenáct, jak asi víš!"

Julia umístila mladého Maria na *lectus imus*, na dolní část, což bylo poslední místo v pořadí důležitosti, které mohl muž při večeři zaujmout. Mladý Marius však neměl námitky; dalším v pořadí důležitosti byl městský prétor, jeho strýc Gaius Julius, a hned za ním další městský prétor, jeho druhý strýc Lucius Cornelius. Ostatní muži byli konsulárové, přičemž jeho otec měl za sebou dvakrát tolik konsulských období než všichni ostatní dohromady. Pro mladého Maria to byl skvostný pocit – jenomže jak potom mohl doufat, že by někdy v tomto směru otce překonal? Jediná možnost byla, že by se stal konsulem ve velmi raném věku, ještě mladší, než byl kdysi Scipio Africanus nebo Scipio Aemilianus.

Mladý Marius věděl, že ve vzduchu už nad ním visí sňatek se Scaevolovým děvčetem. Mucii dosud nespatřil, neboť byla příliš mladá, než aby již mohla navštěvovat společenské večeře. Slyšel ovšem, že je velmi hezká. Nebylo divu; i její matka, jedna z Liciniů, byla stále ještě velice krásná žena. Byla teď provdána za Metella Celera, syna Metella Balearika, po cizoložné aféře s Metellem Celerem. A Mucia měla dva nevlastní bratříčky z rodu Caeciliů Metellů. Scaevola se po rozvodu s touto Licinií oženil s jinou Licinií, méně krásnou; právě tato druhá Licinie s ním přišla na dnešní večeři a náramně se tu bavila.

Lucius Cornelius Sulla ovšem hodnotil tuto událost v dopise Publiovi Rutiliovi Rufovi do Smyrny dosti odlišně:

Mně ten večer připadal přímo otřesný. Že z toho všeho nakonec nebyla úplná katastrofa, bylo zcela zásluhou Julie, která předem rozmístila všechny muže důsledně podle protokolu a pak usadila dámy tak, aby žádné nehrozila nějaká úhona. A to s tím výsledkem, že jsem za celý večer uviděl z Aurelie a ze Scaurovy ženy Dalmatiky jen jejich záda.

Vím, že ti Scaurus také píše, neboť naše dopisy půjdou týmž kurýrem, takže nebudu opakovat zprávy o hrozící válce s Italiky ani ti nebudu reprodukovat obsah řeči, kterou Scaurus pronesl v senátě jako chvalozpěv na Gaia Maria – její opis ti Scaurus zcela určitě pošle! Dodám k ní jen to, že mi Lupovo jednání připadalo tak hanebné, že jsem prostě nedokázal mlčky sedět, jakmile mi došlo, že Lupus nehodlá našeho mistra válek vůbec využít. Co mě užírá nejvíc je, že takový osel jako Lupus – do vlka má věru daleko! – bude velet celému jednomu válčišti, zatímco Gaius Marius dostane kdovíjaké podřadné úkoly. Nejvíc mě ale mate radost, s jakou Gaius Marius přijal tu zprávu, že se jako starší legát bude o své povinnosti dělit s Caepionem. Rád bych jen věděl, co ten náš starý arpinský lišák na tohohle dalšího veleosla chystá! Mám podezření, že nic pěkného.

Ale to jsem se od té večeře dostal příliš daleko a musím se k ní ještě vrátit, jelikož jsme se dohodli se Scaurem, že ti jednak konečně napíšeme, jednak že si mezi sebe rozdělíme témata. Na mě přitom vyšly klepy, což je krajně nespravedlivé. Na klepy je přece Scaurus největší odborník na celém světě, ovšem až po tobě, Publie Rutilie. Přišel na ni i Scaevola, jelikož Gaius Marius pilně chystá sňatek mladého Maria se Scaevolovou dcerou, kterou má z první ze svých dvou Licinií. Mucii (které říkají Mucia Tertia, aby ji tak odlišili od dvou starších dcer Scaevoly Augura, rovněž Mucií) je teď něco kolem třinácti.

Je mi toho děvčete trochu líto. Mladý Marius se mi moc nelíbí. Je to povýšené, domýšlivé a přespříliš ctižádostivé mládě. Myslím, že ty, kdo s ním budou mít v budoucnu co dělat, čeká spousta starostí. Naprosto není ze stejného těsta, jako byl *můj* synek.

Můj syn, Publie Rutilie, byl pro mne – jelikož jsem vlastně nikdy nepoznal rodinný život, ani jako chlapec, ani jako dospělý muž – nevýslovně drahý. Od prvního okamžiku, kdy jsem ho spatřil, jako nahaté rozesmáté mrně v dětském pokojíku, jsem si ho z celého srdce zamiloval. Nalezl jsem v něm dokonalého společníka. Ať jsem dělal, co jsem dělal, on to všechno považoval bezmála za zázrak. I mé cestě na východ jako by jeho zvídavost a nadšení dodala další rozměr. Vůbec nevadilo, že mi nemohl poskytovat rady anebo sdělovat své mínění, jako by to činil dospělý muž mého věku. On pro mne měl vždy pochopení. Hluboké porozumění. A pak umřel. Tak najednou, tak naprosto nečekaně! Kdyby byl alespoň čas, říkal jsem si, kdyby se na to člověk mohl alespoň trochu připravit… Jenže jakápak příprava na to, že ti umře jediný syn?

Co mi odešel, ty můj drahý věrný příteli, svět jako by všecek zešedl. Přestal jsem mít o věci zájem. Je to už téměř rok a svým způsobem jsem se snad naučil žít i bez jeho přítomnosti. Ale v mnoha směrech se s tím sžít nedokážu. Ztratil jsem část svého nejvlastnějšího jádra, zůstala po něm prázdnota, kterou není čím vyplnit. Nejsem ani schopen o něm s kýmkoli hovořit; nevyslovuji ani jeho jméno, jako by byl nikdy ani nebyl. Protože tu bolest prostě nedokážu unést. I teď, co o něm píšu, mi tečou slzy.

Ale neměl jsem v úmyslu rozepisovat se ti o svém chlapci. Mám se přece v dopise vypořádat s tím hrozným večerem! Snad mi vytanul na mysli (třebaže, přiznávám, vlastně na něho myslím pořád) proto, že tam byla *ona!* Malá Caecilia Metella Dalmatica, Scaurova manželka. Myslím, že je jí teď něco kolem osmadvaceti. Provdala se za Scaura v sedmnácti – na počátku onoho roku, kdy jsme porazili Kimbry, jak si vzpomínám. Má desetiletou holčičku a asi pětiletého chlapce. Oba jsou nade vši pochybnost Scaurovi, já jsem ty chudáčky malé viděl – nehezcí jak chatrče, co si stavíval Cato Censorius. Scaurus už dnes hovoří o tom, jak to děvčátko provdá za syna blízkého přítele Scaevoly Augura, Mania Acilia Glabriona. Třebaže už jsou konsuláry dostatečně dlouho, aby na nich neulpívalo přízvisko *homo novus,* neláká Scaura zřejmě jejich urozenost. Spíše rodinný majetek, srovnatelný podle mne s jměním Serviliů Caepionů. Mně tihle Aciliové Glabrioni příliš nevoní, on totiž dědeček Mania Acilia Glabriona stál na straně Gaia Graccha.

Podobně jako ostatní, kdo Gaia Graccha podporovali, i on proto zemřel! Tak co tomu říkáš, není tohle klípek za všechny jiné? Že není? Sper tě Lamia!

Je to krásná žena, ta Dalmatica. Jak ta mi učarovala, když jsem se tenkrát poprvé ucházel o úřad prétora! Pamatuješ ještě? Je neuvěřitelné, že už je to celých deset let. Teď už mi minula padesátka, Publie Rutilie – a konsulskému úřadu nejsem o nic blíž, jak se mi zdá, než za dnů, kdy jsem ještě žil v Subuře. Marně se dohaduji, co s ní Scaurus tenkrát provedl po těch hloupostech před devíti lety. Ona nedává naprosto nic najevo. Jediné, čeho se mi od ní dostalo, když jsme se v té jídelně uviděli, bylo chladné *ave* a ledový úsměv. Ani do očí se mi nepodívala. Ale to jí nijak nevyčítám. Předpokládám, že měla strach, že by Scaurus mohl jinak považovat její chování za nepřístojné a podle toho i jednat. Takhle nemohl mít sebemenší námitku, protože jakmile bylo po

pozdravech, sedla si na svou židličku, zády ke mně, a ani jednou se neotočila. Což se naprosto nedá říci o naší drahé, předrahé Aurelii, která se vrtěla a natřásala, že nám všem z toho šla hlava kolem. Je celá šťastná, neboť Gaius Julius se chystá co nevidět na další cestu. Má doprovázet svého bratra, Sexta Julia, na jeho výpravě za obstaráním jezdeckých jednotek v Africe a v Galii.

Nechci být nijak jízlivý, i když jsem si už takovou pověst získal – asi zcela zaslouženě. Ale známe oba tu dámu velice dobře a neprozradím ti tedy o ní nic, co by tě mohlo nějak překvapit. On se jí snaží přistřihnout křidélka a jí se to nezamlouvá. Takže včera večer, když se dozvěděla, že on opět na pár měsíců zmizí, celá ožila, smála se, zcela ztratila tu svou obvyklou prozaickou tvářnost. Což bylo rozpoložení, které nijak neuniklo Gaiovi Juliovi, jenž byl na lehátku hned vedle mne! Neboť, Publie Rutilie, kdykoli Aurelia ožije, je celý mužský svět rázem v pozoru. Helena Trojská jí v tom okamžiku nesahá ani po kotníky. Představ si třeba, dokážeš-li to, jak se v tom okamžiku i první senátor najednou začne chovat jako ten nejhloupější výrostek! Nemluvě o Scaevolovi, ba ani o Gaiovi Mariovi. A takovým způsobem ona dokáže zapůsobit na všechny chlapy. Nebyla tam ani jediná žena, která by byla ošklivá, a pár z nich byly skutečné krasavice. Ale s ní by nemohla soupeřit ani Dalmatica ani Julia, jak si rychle uvědomil i Gaius Julius. Odhadl bych, že jen co se vrátili domů, došlo mezi nimi k další hádce.

Ano, byl to skutečně velice podivný a složitý večer. Proč, ptáš se asi, se tedy ta večeře vůbec konala? Nejsem si úplně jist, ale nemohl jsem se celou tu dobu zbavit pocitu, jako by byla Gaia Maria posedla jakási předtucha. Jako by dospěl k přesvědčení, že za takovýchto okolností se už s námi, kdo jsme toho večera byli s ním v jídelně, nikdy nesejde. Se zármutkem vzpomenul na tebe, želel, že bez tebe není naše shromáždění úplné. Lítostivě mluvil i sám o sobě. Se smutkem hovořil i o Scaurovi. Dokonce i – a to mne zvlášť zarazilo – o mladém Mariovi! Navíc mi připadalo, jako by celou tíži toho svého žalu odkazoval právě mně. Od Julilliny smrti se jistý odstup mezi námi stále zvětšoval, a já mu teď přestávám rozumět. Čeká nás přece válka, v níž bude velice nesnadné zvítězit, a Gaius Marius a já budeme zřejmě opět bojovat pospolu ve shodě jako kdysi. Takže jediné vysvětlení, které mi připadá logické, je, že on dostal strach o sebe. Bojí se, že tuhle válku nepřečká. A obává se, že až s jeho odchodem zmizí i ten obrovitý sloup, který jeho přítomnost mezi námi představuje a na němž všechno spočívá, přinese to utrpení nám všem.

Dodržuji ujednání se Scaurem a o nadcházející válce ti nic psát nebudu. Ale mohu ti přesto nabídnout jednu mimořádně zajímavou zprávu, kterou ti Scaurus asi poskytnout nedokáže. Je tomu pár dní, co mne navštívil Lucius Calpurnius Piso Caesoninus, jenž byl pověřen organizací nákupu výzbroje a zásob pro naše nové legie. Není on vlastně manželem tvé dcery? Ano, čím víc o tom přemýšlím, tím víc jsem si jist, že je to tak. Přišel s kuriózní historkou. Škoda že nás od Italské Galie tak dokonale oddělují Apeniny, zejména v oblasti jejího adriatického cípu. Nejvyšší čas, abychom v Italské Galii zřídili řádnou provincii a vyslali tam zcela regulérního správce a abychom dalšího řádného správce poslali i do Zaalpské Galie. K zajištění cílů nadcházející války jsme teď museli ustanovit jednoho správce pro obě Galie, a to se sídlem v Italské Galii – stal se jím konsulár Gaius Coelius Caldus. Za jeho kvestora byl určen Quintus Sertorius, což bylo velice povzbuzující rozhodnutí. Tihle

Mariové v sobě zřejmě mají udivující kus vojenského ducha, o tom jsem přesvědčen, neboť i Sertorius je přece po matce Mariovec. A navíc Sabin.

Ale to jsem příliš odbočil. Piso si totiž narychlo zajel nahoru na sever, aby tam pro Řím nakoupil zbraně a zbroj. Začal na obvyklých místech, v Populonii a v Pisách. Ovšem tam se doslechl o nějakých nových huťařských městech ve východní Italské Galii, které prý vlastní a řídí nějaká společnost se sídlem v Placentii. Vydal se tedy do Placentie. Jenomže nepochodil! Firmu našel, to ano. Ovšem lidé v tomhle podniku měli huby jako na zámek a všechno bylo tak podezřelé, že si to neumíš představit. A tak pokračoval na východ, do Patavia a Aquileie, kde objevil, že se nám v oněch končinách najednou vylíhla úplně nová železářská výroba. A zjistil také, že tyhle hutě vyrábějí zbraně pro italské spojence na základě výlučné smlouvy, a to už skoro *deset let!* Caesoninus v tom nespatřuje vůbec nic špatného. Ti kováři nabídku na výhodnou výlučnou smlouvu o dodávkách samozřejmě přijali, proč taky ne, peníze dostávali na dlaň – a tak vyráběli a vyráběli! Třebaže jednotlivé hutě mají každá svého vlastníka, ta nová města byla založena podnikatelem, kterému s výjimkou těchto hutí patří veškeré pozemky a všechno ostatní. Podle místních lidí je jejich držitelem nějaký římský senátor! A aby to bylo ještě spletitější: jak se zdá, všichni ti kováři se domnívali, že zhotovují zbraně pro Řím a že muž, který s nimi smlouvu uzavřel, je římský *praefectus fabrum!* Když z nich pak Piso vypáčil popis tohoto tajemného muže, nevypodobnili nikoho jiného než Quinta Poppaedia Silona z kmene Marsů!

Ovšem jak by se byl mohl Silo dovědět, kam jít kupovat zbraně, ještě dřív než jsme se my v Římě vůbec doslechli, že tyhle východní železárny existují? Napadlo mě takové zvláštní vysvětlení – těžko bych ho ovšem dokazoval. Proto také jsem se o něm Pisonovi Caesoninovi ani nezmínil. Quintus Servilius Caepio žil po celá léta u Marka Livia Drusa, odešel odtamtud až poté, co mu žena utekla s Markem Catonem Salonianem. Nu, a asi tou dobou, kdy já jsem se poprvé ucházel o úřad prétora, Caepio z Říma kamsi odjel – a byla to dlouhá cesta. Ujistil jsi mne v jednom ze svých dřívějších dopisů, že toloské zlato už ve Smyrně není, že se tam právě v době své nepřítomnosti v Římě Caepio najednou objevil a že si ho – k velké lítosti místních bankéřů – odvezl. Ovšem v Drusově domě přece dost často přebýval Silo. A jeho vztah k Drusovi byl mnohem přátelštější než vztah mezi Drusem a Caepionem. Co když tam Silo uslyšel něco o tom, jak Caepio ulil část svých peněz do zakládání huťařských měst v Italské Galii? V takovém případě pak mohl snadno Řím předběhnout a zavázat si tato nová města k výrobě zbraní pro sebe, neboť díky němu nemusel nikdo z těchto nových výrobců pracně shánět zakázky.

Podle všeho je oním římským senátorským vlastníkem pozemků tam nahoře Caepio a patří mu i ta společnost sídlící v Placentii. Pochybuji ale, Publie Rutilie, že bych tohle byl schopen někdy dokázat. Piso Caesoninus nicméně ty kováře trochu zmáčkl, takže už pro Italiky žádné zbraně ani zbroj vyrábět nebudou, naopak, budou je dodávat nám.

Řím se chystá na válku. Ale všechno to má takovou divnou příchuť, vzhledem k tomu, kdo je tentokrát naším nepřítelem. Nikomu není volno při pomyšlení, že bojovat se bude přímo v Itálii – mám podezření, že ani našim protivníkům ne. Kteří by ostatně byli mohli, podle hlášení mých zvědů, klidně vyrazit už před dobrými třemi měsíci. Och, zapomněl jsem ti povědět, že se

velice pilně zabývám budováním výzvědné služby, a i kdyby to nemělo platit v žádném jiném směru, pak budeme mít nad nepřítelem – pokud jde o naši znalost každého jeho pohybu – alespoň po této stránce naprostou převahu.

Tahle další část dopisu vzniká o něco později než předchozí. Scaurův kurýr se totiž dosud nevydal na cestu.

V současné době máme zajištěnu Etrurii a Umbrii. Občas se sice i tam ozve nějaké to reptání, jenomže reptalové nebudou mít na to, aby dosáhli odtržení těchto území. Převážně díky hospodářským poměrům v latifundiích. Gaius Marius objíždí všechny svoje pozemkové državy, jednak nabírá vojáky, jednak ten kraj pacifikuje – a po pravdě je třeba říci, že i Caepio se činí a že se velice věnoval Umbrii.

Otcové senátoři se ocitli v pěkné kaši, když moji vyzvědači odhalili, že Italikové už mají ve zbrani celkem *dvacet* vycvičených divizí. Jelikož jsem byl schopen doložit tuto zprávu potřebnými důkazy, museli mi nakonec uvěřit. Našich legií je všehovšudy šest! Naštěstí máme zbraně a zbroj přinejmenším pro dalších deset, díky těm našim spořílkům, které posíláme vždycky po bitvě na bojiště, aby tyhle věci posbírali padlým, našim i nepřátelským. A také díky zajímaným vojákům. Je to všechno uloženo v Capui v obrovské řadě přístřešků. Ale jak v tom krátkém čase, co nám ještě zbývá, postavit a vycvičit potřebné nové jednotky, neví nikdo.

Měl bych ti asi ještě sdělit, že koncem února přijal senát rozhodnutí, podle něhož se má z Ascula Picenta stát exemplární příklad, něco na způsob Numantie. Takže budeme mít severní frontu i střední frontu. Velením na severu byl pověřen Pompeius Strabo. A jako cíl mu bylo stanoveno dobytí Ascula Picenta. Na pochod se má dát v květnu. Podle kalendáře, tak jak vypadá k dnešnímu dni, by to bylo ještě velice časně zjara, jenže letos se náš váhavý pontifex maximus konečně rozhoupal k tomu, že zařadil na konec února dalších dvacet dnů, což je také důvod, proč tahle druhá část mého dopisu má v datu stále ještě březen. Píšu ti teď už jen sám – Scaurus prohlásil, že nemá čas! Jako by mně čas zbýval! Ale mně, Publie Rufe, to žádné potíže nedělá. Kolikrát jen jsi mi v minulosti takhle posloužil, když jsem já byl vzdálen z Říma! Nedělám teď pro tebe nic víc, než co sis dávno zasloužil.

Lupus patří k tomu druhu velitelů, kteří neudělají nic, co jim připadá pod jejich důstojnost. Takže když bylo rozhodnuto, že si on a Lucius Caesar mezi sebe rozdělí čtyři veteránské legie Tita Didia a každý z nich že si k nim přibere ještě jednu ze dvou čerstvých neotrkaných legií nováčků, Lupovi nebylo po chuti opustit Carseoli (kde si zřídil hlavní stan pro střední válčiště) a plahočit se do Capuy, aby si své jednotky sám vybral. Poslal tam za sebe Pompeia Strabona. Nemá Pompeia Strabona zrovna v lásce – kdopak ovšem toho má rád?

Jenže Pompeius Strabo mu to odvedl! Když v Capui převzal ony dvě legie veteránů a k nim jednu nováčkovskou, napochodoval s nimi až k Římu. Od Lupa dostal rozkaz, aby se s tou nezkušenou legií vydal k Picenu a obě veteránské aby Lupovi odeslal do Carseol. Jenže ten udělal něco, nad čím se Scaurus celý týden svíjel smíchy. Velem nad nováčky předal Gaiovi Perpernovi a poslal je Lupovi do Carseol, zatímco sám se pustil s oběma veteránskými legiemi dál po Via Flaminia! A nejen to! Když dorazil do Capuy Catulus Caesar, aby tam převzal velení nad posádkou, zjistili, že Pompeius

Strabo kromě toho vyraboval i všechny zbrojní sklady a pobral s sebou výzbroj a výstroj, která by musela stačit čtyřem legiím! Dodnes se tomu Scaurus chechtá. Mně ale moc do smíchu není. Co teď? Nikdo s tím už nic nenadělá! Pompeius Strabo má na tohle nos, a pro ten svůj galský nos se dokáže každému nosu vyhnout – jakpak se ti zamlouvá tahle hříčka?

Když Lupovi konečně došlo, jak krásně to na něho Pompeius sehrál, začal se domáhat, aby mu jednu ze svých dvou veteránských legií přenechal Lucius Caesar! Lucius Caesar na to pochopitelně řekl ne, a pověděl to asi tak, že pokud si Lupus nedokáže uřídit své vlastní legáty, nemá kvůli tomu chodit fňukat na rameno prvnímu konsulovi. Naneštěstí si to Lupus vylévá na Mariovi a Caepionovi a štve je, aby nábor a výcvik prováděli se znásobeným úsilím. On sám si sedí v Carseolích a žere se tam.

Coelius a Sertorius v Italské Galii konají divy udatenství, aby přepravili všechny zbraně a zbroj a vojska a kdejaký kováříček a huť na celém římském území se činí víc než osamělý sardinský pirát, který se rozhodl sám zajmout celý lodní konvoj. Takže si myslím, že je koneckonců jedno, jestli ta Caepionova města po celá léta pracovala pro Italiky. My bychom jim tak jako tak nebyli dokázali obstarat práci. Teď dělají pro nás a víc si asi nemůžeme přát.

Ještě před začátkem května bychom měli mít ve zbrani šestnáct legií. To znamená, že musíme postavit ještě deset legií, které v daném okamžiku dosud neexistují. Ale tohle my dokážeme! V jednom směru je Řím nepřekonatelný, umí zvládnout úkol, i když se zdá, že všechno stojí proti němu. Dobrovolníci se hrnou odevšud a ze všech tříd a věrnost v tomto směru osvědčili i lidé z obcí s latinským právem. Vzhledem ke spěchu, k němuž jsme nuceni, nepokusil se nikdo oddělovat latinské dobrovolníky od římských, takže jsme vlastně byli bezděčně donuceni k jakémusi sjednocení. Chci tím říct, že v téhle válce asi nebudou žádné pomocné legie. Všechny budou považovány za římské a jako takové také začleněny.

Lucius Julius Caesar a já odjedeme začátkem dubna do Kampánie, bude to asi za osm dní. Quintus Lutatius Catulus Caesar již byl ustanoven velitelem Capuy, což je funkce, kterou on podle mne plně zvládne. Jsem velice rád, že nepovede žádnou z armád. Naše legie složená z nováčků se rozdělí na dvě jednotky po pěti kohortách – Lucius Caesar i já si myslíme, že je třeba zřídit posádky jak v Nole, tak v Aesernii. To tyhle jednotky dokáží, nepůjde přece o to, aby někde urvali nějakou tu vítěznou korunu. Aesernia samozřejmě představuje skutečnou výspu vklíněnou do nepřátelského území, ale zůstává k nám loajální, to víme bezpečně. Scipio Asiagenes a Lucius Acilius – oba jsou mladšími legáty (a žádný z nich za moc nestojí) – se ihned vydají s pěti kohortami do Aesernie. Prétor Lucius Postumius povede zbylých pět kohort do Noly. Pokud jde o Postumia, je to klidný a vyrovnaný chlapík. Docela se mi líbí. Asi proto, že to není Albinus, nemyslíš?

A to, Publie Rutilie, je pro tuto chvíli vše. Scaurův kurýr by měl co nevidět zaklepat u mých dveří. Jakmile bude příležitost, napíši ti znovu, ale obávám se, pokud jde o průběžné domácí zprávy, budeš se muset spolehnout spíše na pisatelky než na pisatele. Julia přislíbila, že ti bude psát častěji.

Sulla s povzdechem odložil pero. Byl to velice dlouhý dopis, ale stal se současně i jakousi katarzí. Stál za tu námahu, třebaže ho připravil o spánek. Byl si dobře vědom, komu píše, ani na okamžik to nepouštěl ze zřetele, ale přesto byl takhle na papíře s to vyjádřit pocity, které by byl nikdy nedovedl ani Rutiliovi Rufovi povědět nahlas. Bylo tomu tak mimo jiné i proto, že Publius Rutilius Rufus v té dálce a v žádném směru nepředstavoval nějakou hrozbu.

Přesto se mu Sulla nezmínil o tom, jak jeho samého v senátě vyzvedl Lucius Julius Caesar. Byl to ještě příliš čerstvý a příliš citlivý zážitek, než aby se mohl odvážit dráždit Fortunu tím, že by o tomto úspěchu hovořil už jako o hotové věci. Poctu podnítila pouhá náhoda, tím si byl Sulla jist; jen proto, že neměl v lásce Gaia Maria, poohlédl se v té chvíli Lucius Caesar po někom jiném, jemuž by takový úkol mohl svěřit. Po právu by byl měl o stanovisko požádat Tita Didia nebo Publia Crassa anebo nějakého dalšího *triumfátora.* Jenže oko mu padlo na Sullu a rozum mu napověděl, že právě on by mohl být tím vhodným mužem. Nečekal jistě, že Sulla přednese tak bystrý rozbor situace, ale když už se mu ho od něj dostalo, učinil Lucius Caesar cosi neobvyklého – vybral si Sullu za svého experta v senátě. Radit se s Mariem nebo s Crassem by ostatně nebylo pro konsula příliš dobré, vypadal by tak jako nějaký začátečník, jenže se věcně musí chodit vyptávat mistrů. Zatímco požádat relativně nedůležitého Sullu mohlo působit jako přímo geniální konsulský počin. Lucius Caesar se mohl nyní pyšnit, že Sullu „objevil“. A pokud se pak o Sullovo mínění opíral, vyhlíželo to spíš jako svého druhu patronství.

Pro tu chvíli s tím byl Sulla srozuměn. Pokud se bude vůči Luciovi Caesarovi chovat s dostatečnou zdvořilostí a úctou, bude dostávat velitelské úkoly, jaké potřebuje, tak aby svou činností mohl Lucia Caesara postupně zastínit. Jak Sulla záhy odhalil, byl Lucius Caesar stižen jakýmsi chorobným pesimismem a vůbec nebyl oním sebejistým a schopným velitelem, jakým se zpočátku zdál. Když se oba vydali začátkem dubna do Kampánie, ponechával Sulla veškerá velitelská rozhodnutí a zásadní dispozice na Luciovi Caesarovi, zatímco sám se s obdivuhodnou energií a nadšením vrhl do náboru nových vojáků a do jejich výcviku. Mezi centuriony obou veteránských legií v Capui byla spousta mužů, kteří tam či onde už pod Sullou sloužili, a ještě více takových se našlo mezi centuriony, kteří už z armády odešli, ale teď se nově přihlásili k výcviku nováčků. Proslechlo se to záhy ve všech jednotkách a Sullova pověst rostla. Nepotřeboval už teď nic, než aby se Lucius Caesar dopustil několika chyb anebo aby v nadcházejícím tažení někde tak zabředl, že nebude mít jinou volbu než popustit Sullovi uzdu naplno. K jednomu byl Sulla nezvratně rozhodnut; až přijde jeho chvíle, *on sám* neudělá chybu žádnou.

* * *

Pompeius Strabo, jenž byl vybaven lépe než ostatní velitelé, postavil dvě legie z mužů ze svých vlastních rozlehlých pozemků v severním Picenu, přičemž mu nemálo pomáhali centurioni obou veteránských legií, které si přivlastnil. Dovedl jejich výcvik během padesáti dnů na velice dobrou úroveň. Během druhého dubnového týdne už vyrážel z Cingula se čtyřmi legiemi – dvěma složenými z veteránů a dvěma ještě zelenými, ze samých nováčků. Což byl dobrý poměr. Třebaže za sebou neměl nijak vynikající vojenskou dráhu, měl přesto dostatečnou velitelskou zkušenost a získal si i pověst velice tvrdého chlapa.

Když byl ještě jako třicetiletý mladík vyslán ve funkci kvestora na Sardinii, přičinil se ovšem Pompeius naneštěstí o incident, který mu vynesl pohrdání a přezíravý postoj všech kolegů ze senátu. Pompeius Strabo neboli Šilhavec totiž ze Sardinie poslal senátu dopis, v němž žádal, aby mu bylo povoleno obvinit svého nadřízeného, správce Sardinie Tita Annia Albucia, u soudu za zneužití funkce a nadto požadoval, aby se směl po návratu do Říma v této věci osobně ujmout úlohy žalobce. Senát ho za Scaurova vedení notně zpražil dopisem prétora Gaia Memmia, který k němu navíc ještě připojil i opis Scaurovy řeči v senátu – v níž mu první senátor spílal nevychovanců a ťulpasů, zabedněnců a otrapů a v níž ho nazval obtížným hmyzem. Pompeiovi Strabonovi připadalo tehdy naprosto správné, že navrhl, aby šel jeho nadřízený před soud; pro Scaura a ostatní předáky senátu naproti tomu bylo v té době to, co Pompeius učinil, absolutně neomluvitelné. Nikdo přece nebude vznášet žalobu na svého představeného! A když už by to nakrásně udělal, nebude se domáhat, aby směl proces proti němu osobně vést! Navíc tehdy ještě Pompeia Strabona zesměšnil Lucius Marcius Philippus tím, že s vážnou tváří navrhl, aby v procesu, který v důsledku toho Tita Albucia čekal, ustanovil senát jiného žalobce, totiž Caesara Strabona, rovněž šilhavého.

V Pompeiovi Strabonovi tkvěl notný kus keltského krále, ať se sebevíc dušoval, že je veskrze římského původu. Hlavním argumentem, jímž dokazoval svou římskost, byla jeho tribue, Clustumina, poměrně starobylý venkovský kmen, jehož příslušníci obývali východní část údolí Tiberu. Téměř žádný význačnější Říman však ani na okamžik nezapochyboval o tom, že Pompeiové sídlili v Picenu už odedávna, mnohem dříve, než tuto oblast pro sebe získal Řím. Tribue zřízená pro nové picenské občany se nazývala Velina a náležela do ní většina klientů, kteří žili na pompejovských pozemcích v severním Picenu a ve východní Umbrii. Výklad římských prominentů zněl tak, že Pompeiové bývali Piceni, že své klienty tam vlastnili dávno předtím, než sem zasáhl římský vliv, a že si pak pro sebe příslušnost do lepší tribue, Clustuminy, prostě koupili. Byla to ona Část poloostrova, kde se po neúspěšné invazi krále Brenna do střední Itálie a do Říma před třemi sty lety hojně usazovali Galové. A jelikož všichni Pompeiové vyhlíželi přenáramně keltsky, považovala římská smetánka Pompeie spíše za Galy.

Ať tak či onak, asi před sedmdesáti lety se posléze jeden z Pompeiů konečně vydal na onu nevyhnutelnou pouť po Via Flaminia do Říma a po dalších dvaceti letech a po nehorázném uplácení voličů se dal zvolit konsulem. Zprvu se tento Pompeius – jenž měl, pokud jde o příbuzenské vztahy, mnohem blíž ke Quintovi Pompeiovi Rufovi než k Pompeiovi Strabonovi – chytil do křížku s velikým Metellem Macedonikem, ale později se jim podařilo tyto rozpory překlenout a společně se dokonce stali i censory. Což vše jen potvrzovalo, že se Pompeiové stále víc a víc pořímšťují.

První Pompeius ze Strabonovy rodové větve, jenž se pustil dolů na jih, byl otec Pompeia Strabona, který dosáhl místa v senátě, a oženil se dokonce se sestrou proslulého latinsky píšícího satirika Gaia Lucilia. Luciliové byli Kampánci, už po celé generace římští občané; byli dosti zámožní a z jejich rodu pocházelo i několik konsulů. Atraktivního kandidáta manželství učinil z Pompeia Strabona momentální nedostatek hotových peněz na straně Luciliů – tím spíš, že se jejich přečerpaná konta snoubila s Luciliinou otřesnou nevzhledností. Strabonův otec naneštěstí zemřel, dříve než mohl dosáhnout vyšších úřadů – nikoli však předtím, než Lucilia přivedla na svět malého šilháčka Gnaea Pompeia, okamžitě ozdobeného cognominem Strabo. Povila pak ještě dalšího chlapce, jménem Sextus, o mnoho mladšího, než byl Pompeius Strabo, a zdaleka nedosahujícího jeho kvalit. A tak byl v rodině předurčen k nejvyšším cílům Pompeius Strabo.

Do nadaného žáka měl Strabo dosti daleko, o nějakých vlohách pro vědu ani nemluvě; a třebaže se jeho výuce věnovala postupně řada vynikajících pedagogů, nebylo to na výsledcích nijak znát. Když mu předestřeli velké řecké myšlenky a ideály, prohlásil je klučina Pompeius Strabo za prázdné žvásty, které nejsou naprosto k ničemu. Liboval si spíše ve vojenských hrdinech a v různých mezinárodních hurikánech, kterých je v římských dějinách jako naseto. Jako *contubernalis,* mladší důstojník sloužící postupně pod různými vojevůdci, si Pompeius Strabo nezískal přílišnou oblibu svých vrstevníků – mužů jako byli Lucius Caesar, Sextus Caesar, jeho pramálo vynikající bratranec Pompeius Rufus, Cato Licinianus nebo Lucius Cornelius Cinna. Sloužil jim nejvýš za terč vtipů, jednak, pravda, pro své ukrutně šilhavé zraky, ale i proto, že v sobě měl cosi bytostně neohrabaného, co nedokázal zastřít ani setřít sebetlustší nátěr římskosti. Služba v armádě pro něho byla svízelná a doba, kdy byl vojenským tribunem, právě tak. Pompeia Strabona zkrátka opravdu nikdo nedokázal mít rád!

Později toto všechno vylíčil svému synovi a oddanému následovníku. Tento syn (nyní patnáctiletý) a dcera Pompeia byli produktem dalšího manželského svazku s Lucilii; po vzoru svého otce si i Pompeius Strabo vzal jednu z ošklivých Lucilií, v tomto případě dceru staršího bratra onoho proslulého satirika, Gaia Lucilia Hirra. Pompejovská krev si hravě dokázala poradit s luciliovskou přívětivostí, takže ani Strabonův syn nebyl o nic příjemnější než jeho otec, až na to, že po něm nepodědil šilhání. Jako všechny předchozí generace Pompeiů byli i oni plaví a modroocí, s tupými nosy. V Rufově rodové větvi měly jejich vlasy náběh do rezava, u Strabonů spíše do zlatova.

Když se dal Strabo se svými čtyřmi legiemi na pochod k jihu napříč Picenem, nechal synka v Římě s matkou, aby tam pokračoval ve vzdělávání. Ale ani jeho chlapec se právě nenarodil jako intelektuál – a nadto ho ještě dále utvářel otcův vliv – takže sbalil svých pět švestek a vydal se domů do severního Picena a vmísil se tam mezi centuriony zůstavené tam, aby z pompeiovských klientů vycvičili legionáře, a podrobil se přísnému režimu vojenského výcviku již dávno předtím, než si směl obléci mužskou togu. Na rozdíl od svého otce byl však mladý Pompeius všeobecně oblíbený. Říkal si prostě Gnaeus Pompeius, bez jakéhokoli cognomina V celé rodové větvi totiž neměl cognomen nikdo, s výjimkou otce mladého Pompeia, a slova Strabo použít nemohl, neboť nešilhal. Oči měl mladý Pompeius velice výrazné, velice zářivé a velice modré, zkrátka dokonalé. Hotové oči básníka, jak prohlásila obdivně jeho matka.

Zatímco tedy mladý Pompeius trčel doma, Pompeius Strabo pokračoval v pochodu na jih. Ve chvíli, kdy poblíž Falerna překračoval řeku Tinnu, zaskočilo ho šest legií Picenů pod velením Gaia Vidacilia a Pompeius musel zvládnout obranu v těžkém terénu, který mu neposkytoval žádné místo k manévrování. Ke všemu se tam objevil ještě i Titus Lafrenius se dvěma legiemi Vestinů – a navíc Publius Vettius Scato s dalšími dvěma legiemi Marsů! Kdejaký Italik si chtěl omočit v prvním střetnutí této války.

Pro žádnou z bojujících stran nepřinesla bitva nijaké výsledky. Pompeius Strabo se nakonec dokázal i přes mnohonásobnou přesilu vymanit takřka bez úhony ze sevření u řeky a spěchal pak se svou drahocennou armádou do pobřežního města Firmum Picenum, kde se uzavřel a připravil na dlouhé obléhání. Podle všech pravidel vedení války by ho byli měli Italikové i s jeho vojskem snadno zlikvidovat, jenomže ti se stále ještě zcela nepřiučili jednomu neselhávajícímu rysu římského vojenského umění – rychlosti. V tomto směru – a ukázalo se to být pak rozhodujícím momentem – vyhrál

Pompeius Strabo, třebaže vítězství v bitvě si připisovali Italikové. Vidacilius ponechal před hradbami Firma Picena Tita Lafrenia, aby zadržel Římany uvnitř, a vydal se spolu se Scatonem tropit neplechu zase jinde, zatímco Pompeius Strabo vyslal k Coeliovi do Italské Galie kurýra se žádostí, aby mu co nejdříve vyslal posilu na pomoc. Jeho situace nebyla nijak zoufalá; měl přístup k moři a hlavně k malé římské adriatické flotile, která tam kotvila a na niž nikdo nevzpomněl. Firmum Picenum byla římská kolonie, a zůstala vůči Římu loajální.

Jakmile se Italikové doslechli, že se Pompeius Strabo dal na pochod, bylo tím cti učiněno zadost; agresorem byl tedy Řím. Mutilus a Silo teď získali ve velké radě veškerou podporu, jakou žádali. Zatímco Silo zůstal v Italice a vyslal na sever Vidacilia, Lafrenia a Scatona, aby se tam vypořádali s Pompeiem Strabonem, Gaius Papius Mutilus vyrazil v čele šesti legií do Aesernie. Žádná latinská předsunutá pozice nesmí mařit italskou samostatnost! Aesernia musí padnout.

Překvapivě rychle se projevily kvality obou mladších legátů Lucia Caesara; Scipio Asiagenes a Lucius Acilius převlečeni za otroky prchli z města, ještě než k němu Samnitové přitrhli. Jejich útěk však Aesernii nijak nevyvedl z míry. Město bylo obehnáno pevnými hradbami a dobře zásobeno, takže uzavřelo brány, obsadilo opevnění pěti kohortami nováčků, které tu uprchlí legáti ve svém spěchu zapomněli. Mutilus ihned usoudil, že obléhání se asi protáhne, takže zanechal Aesernii pod prudkým tlakem dvou ze svých legií a sám s dalšími čtyřmi pokračoval k řece Volturnus, jež dělí Kampami od východu k západu.

Když přišla zpráva, že se Samnitové blíží, přesunul se Lucius Caesar z Capuy do Noly, kde zatím pět kohort Lucia Postumia udusilo vzpouru ve městě.

„Dokud nezjistím, co má Mutilus v úmyslu, bude asi nejlepší usadit v Nole ještě i obě naše veteránské legie," řekl Sullovi, když se připravoval k odjezdu z Capuy. „Pokračuj v práci. Máme proti sobě obrovskou přesilu. Jak jen budeš moci, vyšli Marcella s nějakými vojáky do Venafra."

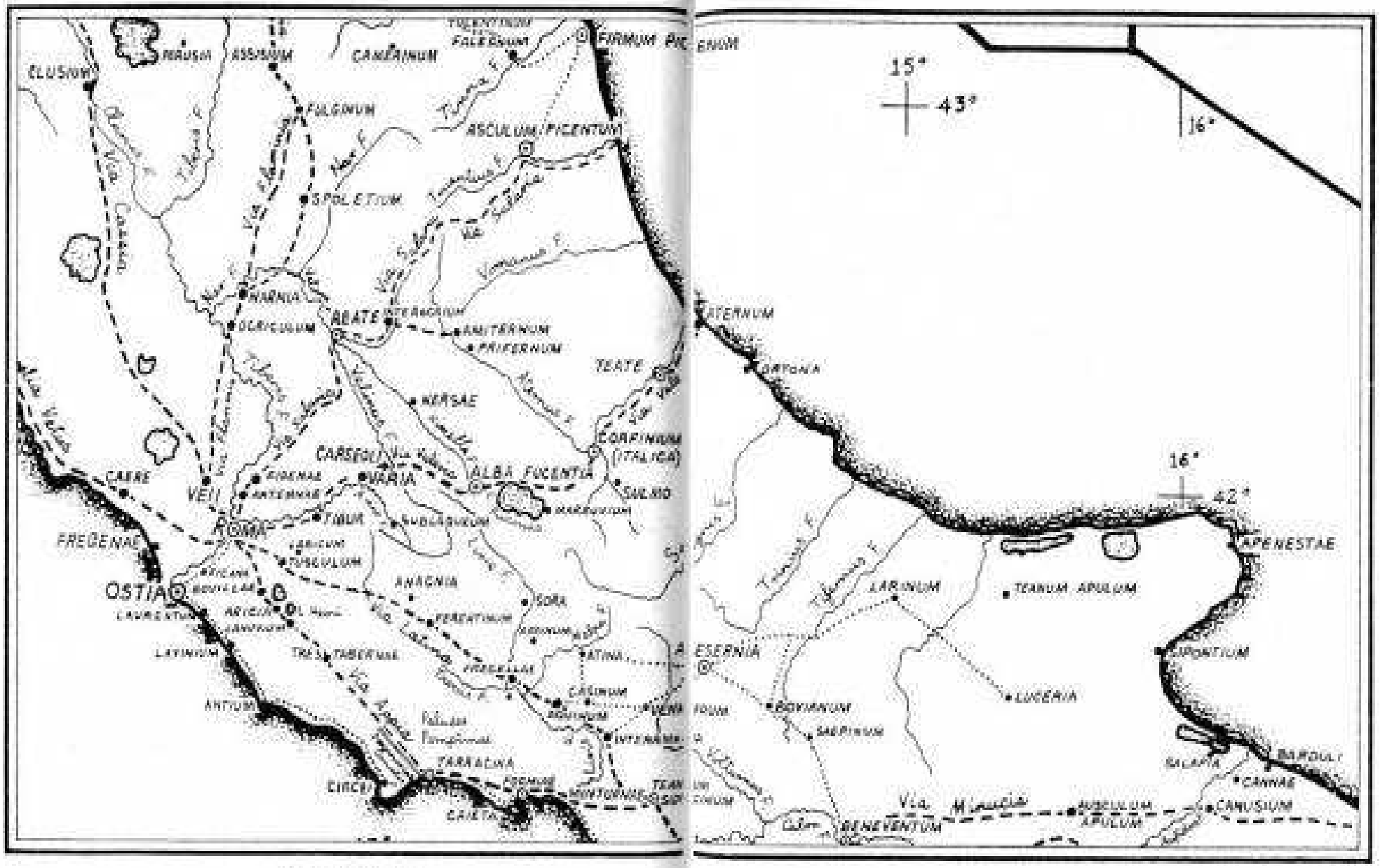
„Už se stalo," řekl stručně Sulla. „V Kampánii se odjakživa nejraději usazovali veteráni, poté co odešli z vojska, takže se teď do armády jen hrnou. Vše, co potřebují, je přílba na hlavu, drátěná košile na sebe, meč po bok a štít. Jen co je stačím vyzbrojit a vybrat z nich ty nejschopnější do funkcí centurionů, rozešlu je na místa, kde budeš chtít zřídit posádku. Publius Crassus a jeho dva nejstarší synové už včera vyrazili s jednou veteránskou legií do Lucanie."

„Ale o tom jsi mi snad měl říct!" řekl trochu rozmrzele Lucius Caesar.

„Ne, Lucie Caesare, neměl," řekl Sulla pevně, nevyveden nijak z klidu. „Jsem tu, abych uskutečňoval tvé záměry. Jakmile mi jednou uložíš, koho vyslat kam a s kým, pak už je mým úkolem, abych tvé příkazy splnil. Ty už se pak nepotřebuješ na nic dalšího vyptávat a já už ti nemusím nic hlásit."

„A koho jsem tedy nařídil vyslat do Benevenuta?" otázal se Lucius Caesar s vědomím, že se začínají projevovat jeho slabiny; funkce vrchního velitele na něho kladla nároky, které zjevně přesahovaly jeho síly.

Nezmáhaly však Sullu, jenže ten si ani v nejmenším nedovolil projevit navenek své uspokojení z této situace. Dřív anebo později tlak událostí Lucia Caesara stejně udolá – a pak teprve nadejde Sullova chvíle. Klidně proto nechal Lucia Caesara odebrat se do

Střední Itálie

Noly, třebaže mu bylo jasné, že je to opatření jen dočasné a navíc zcela zbytečné. A nemýlil se, jakmile dorazila zpráva o obléhání Aesernie, přesunul se Lucius Caesar zpět do Capuy. Nato usoudil, že lépe učiní, vydá-li se s vojskem na pomoc Aesernii. Ovšem střední oblast Kampánie už tou dobou byla v otevřené vzpouře, všude stály samnitské legie a šířily se zvěsti, že Mutilus už vyrazil směrem na i Benvenutum.

Severní Kampánie se dosud jevila jako bezpečná, její vazby na Řím byly stálejší; Lucius Caesar proto volil trasu přes Teanum Sidicinum a Interamnu, tak aby cestou k Aesernii postupoval po spřáteleném území. Nevěděl ovšem, že marsický Publius Vettius Scato své vojsko mezitím vyčlenil ze sil obléhajících Pompeia Strabona ve Firmu Picenu, že se dal na pochod obloukem kolem západních břehů jezera Fucina a že rovněž směřuje k Aesernii. Když Scato překročil rozvodí říčky Liris, prošel kolem Sory a mezi Atinou a Casinem se střetl s Luciem Caesarem.

Nikdo z nich srážku nepředpokládal. Pro obě strany se bitva stala překvapením, komplikována byla navíc tím, že se odehrála v úzké soutěsce a Lucius Caesar ji posléze prohrál. Ustoupil do Teana Sidicina a zanechal na bojišti dvě tisícovky mrtvých drahocenných veteránů, zatímco Scato už bez překážek spěchal dál k Aesernii. Italikové si tentokrát právem mohli činit nárok na nesporné vítězství, což také udělali.

Města v jižní Kampánii, která se nikdy v minulosti zcela nesmířila s římskou nadvládou, se jedno po druhém připojovala k Itálii včetně Venafra a Noly. Marcus Claudius Marcellus unikl se svými jednotkami z Venafra těsně před příchodem samnitské armády; avšak namísto, aby se odebral do nějakého bezpečného římského města, jako byla třeba Capua, rozhodl se i se svými vojáky táhnout k Aesernii. Zastihli ji už zcela obklíčenu Italiky, z jedné strany Scatonem a jeho Marsy, z druhé Samnity. Strážní službu však Italikové vykonávali nedbale a Marcellus toho hbitě využil. V průběhu noci se všem Římanům podařilo proniknout až do města. Aesernia tak získala statečného a schopného velitele a deset kohort římských legionářů.

Sklíčeného a vyplašeného Lucia Caesara, jenž si v Teanu Sidicinu zkormouceně lízal své rány jako stárnoucí pes, jenž byl poprvé bit ve rvačce, stíhala jedna zlá zpráva za druhou; padlo Venafrum, Aesernia byla sevřena tuhým obležením, Nola věznila dva tisíce římských válečných zajatců včetně prétora Lucia Postumia, Publius Crassus se svými dvěma syny byli zatlačeni do Grumenta Lukány, kteří nyní rovněž povstali a měli v čele velice schopného vůdce Marka Lamponia. K dovršení všeho hlásili Sullovi zvědové, že se k Itálii hodlají připojit také Apulové a Venusinové.

* * *

Nic z toho se však nevyrovnalo tísni, do jaké se dostal Publius Rutilius Lupus východně od Říma. Začalo to vlastně již v průběhu nastavovaného měsíce února, kdy Gaius Perperna namísto se dvěma legiemi veteránů připutoval jen s jednou legií nováčků; a pak už se hrnuly pohromy jedna za druhou. Zatímco Marius se vrhl do práce a nabíral a vyzbrojoval další a další muže a zatímco Caepio dělal totéž, Lupus rozpoutal papírovou vojnu s římským senátem. V jeho vojsku ba i v řadách jeho vlastních legátů že působí vzbouřenecké živly, rozepisoval se Lupus, takže co s tím hodlá senát podniknout? Kterak má on vést válku, když se proti němu spikli jeho vlastní lidé? Chce anebo nechce Řím, aby se Albě Fucentii dostalo náležité ochrany? A jak on to má zajistit, když mu nedali jediného kloudného legionáře? A kdy se konečně někdo vzchopí, aby byl odvolán Pompeius Strabo? A kdy dojde konečně k tomu, aby

byl Pompeius Strabo postaven před soud pro velezradu? A kdy mu hodlá senát vrátit ony dvě veteránské legie, o které ho Pompeius Strabo připravil? A kdo a kdy ho konečně zbaví té nesnesitelné potvory Gaia Maria?

Lupus a Marius teď sídlili na Via Valena před Carseolami ve velice dobře opevněném táboře – jen a jen díky Mariovi, jenž se prostě vydal kupředu a přiměl nováčky kopat a stavět – aby si posílili svaly, jak nevinně odpovídal, kdykoli si Lupus stěžoval, že stále jen kopou, namísto aby prodělávali vojenský výcvik. Caepio měl ležení kus cesty za nimi, rovněž na Via Valena, před městem Variou. V jednom směru nebyl Lupus daleko od pravdy; nikdo z velení nechtěl brát na vědomí žádné jiné stanovisko než své vlastní. Caepio se Carseolám i svému vojevůdci zcela vyhýbal, neboť, jak se vyjádřil, prostě nesnáší to zatrpklé ovzduší v hlavním stanu. A Marius – jenž správně vytušil, že se jeho vrchní velitel vrhne na Marsy, jakmile na nástupišti napočítá dostatek vojáků – na něho nepřestával dorážet. Připomínal, že vojsko je stále ještě k uzoufání nezkušené, trval na tom, že k úplnému výcviku nutně potřebuje celou stovku dnů, dřív než legie budou s to obstát v jakékoli srážce, namítal, že spousta vybavení nedosahuje potřebné úrovně – a hlavně prohlásil, že Lupus sám by se měl konečně smířit se stavem věcí, tak jak jsou, a přestat vést ty nekonečné spory o Pompeia Strabona a o veteránské legie, o které ho připravil.

Pokud Lucius Caesar jako velitel trpěl toliko nerozhodností, pak Lupus projevoval naprostou neschopnost ve všech směrech. Jeho vojenské zkušenosti byly minimální, navíc patřil k oné sortě salonních vojevůdců, kteří se domnívají, že stačí, aby oko nepřátel toliko spočinulo na římských řadách, a už je bitva rozhodnuta – v římský prospěch! Italiky naprosto pohrdal, hleděl na ně na všechny jako na zaostalé čeledíny odkudsi ze vsi. Podle jeho názoru by byli měli v okamžiku, kdy Marius postavil a vyzbrojil čtyři legie, ihned vytrhnout proti nepříteli. Zapomněl ovšem počítat právě s Mariem. Ten stál tvrdošíjně na svém: že tyto vojáky nelze nasadit do boje, dokud nebudou náležitě vycvičeni. V jednom okamžiku Lupus už dokonce Mariovi vydal rozkaz vyrazit směrem k Albě Fucentii. Jenže Marius ho prostě odmítl splnit. A jakmile se vzepřel Marius, učinili tak i podřízení legáti.

Do Říma odešly další dopisy, které už neobviňovaly legáty z pouhého porušení kázně, ale přímo ze vzpoury. A za vším údajně vězí Gaius Marius, stále ten Gaius Marius.

A tak se stalo, že se Lupus až do konce května nepohnul z místa. Pak svolal radu a na ní uložil Gaiovi Perpernovi, aby s jednou capujskou legií nováčků a s další, druhou nejvycvičenější legií vyrazil západním průsmykem po Via Valeria přímo na území Marsů. Za cíl jim určil Albu Fucentii, které měl Perperna přispět na pomoc, pokud ji už snad Marsové oblehli, anebo se v ní opevnit proti jejich útoku. Marius znovu protestoval, avšak tentokrát na jeho námitku už nevzal Lupus zřetel; své výcvikové období, uvedl Lupus podle pravdy, si už nováčci odbyli. Perperna a jeho dvě legie se tedy vydali na cestu po Via Valeria.

Západní průsmyk tvořila skalnatá rokle ve výši dvanácti set metrů a zimní sněhy tam dosud zcela neroztály. Vojáci reptali, stěžovali si na zimu, takže Perperna nepostavil na výšiny tolik stráží, kolik by bývalo zapotřebí, snažil se zachovat si legie v dobré náladě, namísto aby si je zachoval naživu. Publius Praesenteius jeho pochodový proud napadl v okamžiku, kdy byl zcela sevřen v rozsedlině, v čele čtyř legií Paelignů dychtících zvítězit. Vítězství, kterého dobyli, bylo právě tak sladké, jako bylo naprosté. V průsmyku ležely čtyři tisíce mrtvých Perpernových vojáků, jejichž zbroj a zbraně připadly Praesenteiovi; navíc získali Paelignové zbraně dalších šesti tisíc přeživších

mužů, kteří je odhodili, aby mohli rychleji utíkat. Mezi nejrychlejší běžce se prodral sám Perperna.

V Carseolích pak Lupus zbavil Perpernu hodnosti a takto znectěného ho odeslal zpět do Říma.

„To je ovšem naprostá pitomost, Lupe," řekl Marius, který už dávno přestal svého vojevůdce nazývat Publiem Rutiliem; zabolelo ho pokaždé u srdce, když musel vyslovit to drahé jméno ve spojení s člověkem, jenž ho naprosto nebyl hoden. „Tohle přece nemůžeš svalit na Perpernu, vždyť je to pouhý amatér. Je to jen a jen tvoje vina. Řekl jsem ti jasně, že ti muži ještě neukončili výcvik. A vést je měl někdo, kdo si i s takovými zelenáči dokáže poradit – já!"

„Ty si hleď svého!" okřikl ho Lupus. „A měj na paměti, že tvou jedinou povinností je bez odmluv provést všechno, co já nařídím!"

„Ani kdybys na mě vystrčil holý zadek, Lupe, tak si nic takového nevynutíš," řekl Marius a obě obočí se mu u kořene nosu spojila v jediný hustý chomáč, pod kterým se zdál být jeho pohled ještě přísnější. „Protože ty jsi naprosto neschopný idiot!"

„Já tě pošlu zpátky do Říma!" zaječel na něho Lupus.

„Ty bys nedokázal vlastní babičku poslat deset kroků po rovné cestě," řekl pohrdavě Marius. „Čtyři tisíce mrtvých chlapů, ze kterých se mohli jednou stát docela dobří vojáci, a šest tisíc nahatých uprchlíků, kteří by zasloužili bičem! Neobviňuj z toho Perpernu, za to můžeš jenom ty sám!"

Zavrtěl hlavou a plácl se přes ochrnutou levou tvář. „Och, mám pocit, jako by mě někdo poslal o dvacet let zpátky do minulosti! Děláš totéž, co všichni ostatní pitomí senátoři, pobíjíš slušné muže po tisícovkách."

Lupus se napřímil v plné výši, což nebylo příliš impozantní. „Já nejsem jen konsul, já jsem také vrchní velitel na tomhle válčišti," řekl nadutě. „A přesně za osm dní – a pamatuj, že dnes jsou červnové kalendy – se ty a já vydáme na pochod do Ners a vtrhneme na území Marsů od severu. Budeme postupovat dvěma proudy, každý bude složen ze dvou legií, a údolí Velinu překročíme každý samostatně. Odtud až po Reate jsou jen dva mosty a žádný není tak široký, aby pojal osmistupy vojáků. Proto se rozdělím na dva pochodové sledy. Jinak by nám přechod trval příliš dlouho. Já přejdu řeku po mostě u Carseol, ty použiješ mostu blíže ke Cliterně. Spojíme se opět u Himelly za Nersami a těsně před Antinem se dostaneme na Via Valeria. Je to jasné, Marie?"

„Je to jasné," řekl Marius. „Naprosto jasná pitomost! Ale přesně to chápu. Co ty si zřejmě neuvědomuješ, Lupe, je, že západně od území Marsů už velíce pravděpodobně operují legie Italiků."

„Západně od území Marsů žádné italické legie nejsou," prohlásil Lupus. „Paelignové, kteří vlákali do pasti Perpernu, odtáhli zase na východ."

Marius jen pokrčil rameny. „Dělej jak chceš, ale neříkej pak, že jsem tě nevaroval."

Osmý den nato vyrazili, Lupus se dvěma legiemi v čele, Marius za ním, až pak nadešla chvíle, kdy už pokračoval sám k severu a ponechal Lupovi kratší cestu k jím zvolenému mostu přes ledový a dravý Velinus, rozvodněný sněhem tajícím v horách. Jakmile Lupova kolona zmizela z dohledu, zavedl Marius své jednotky do nedalekého lesa a nařídil, aby tam zřídili tábor, ovšem naprosto bez kouře.

„Na Reate budeme muset postupovat podél břehu Velinu, a na jeho protilehlé straně se zvedají pořádně vysoké hory," řekl svému staršímu legátovi Aulu Plotiovi. „Kdybych já byl v kůži jednoho z těch mazaných Italiků, co by rádi v téhle válce Řím porazili – a kdybych k tomu navíc měl aspoň špetku té naší obrovské činorodosti – byl

bych už dávno na nejvyšší vršek hřebene posadil toho nejvíc dalekozrakého ze všech svých chlapů, aby pátral po pohybech vojsk na našem břehu. Italici přece musí náramně dobře vědět, že Lupus celé dlouhé měsíce dřepí v Carseolích, určitě je tedy už také napadlo, že se co nevidět odtamtud pohne, a jistě ho pilně vyhlížejí. I ten jeho chabý předchozí pokus o výpad přece naprosto zlikvidovali. Čekají jen na jeho další krok, to si pamatuj. Takže my tu v tomhle krásném hustém lesíčku vydržíme až do setmění, pak vyrazíme dál, jak rychle jen budeme stačit, a budeme pochodovat až do rozbřesku, kdy se zase schováme v nějakém takovém pěkném temném lese. Nehodlám své vojáky ukazovat na veřejnosti, dřív než vyrazí klusem přes ten most.“

Plotius byl sice mladý, ale přesto natolik v letech, že už měl za sebou službu mladšího tribuna ve válce proti Kimbrům v Italské Galii; bojoval pod Catulem Caesarem, jenomže – jako všichni, kdo prodělali ono tažení – dobře věděl, komu připsat zásluhy za ně. A jak teď naslouchal Mariovi, byl zhloubi srdce rád, že měl to štěstí být přidělen k Mariovu pochodovému proudu, a ne k Lupovu. Ještě než opustili Carseoly, vyjádřil v žertu soustrast Lupovu legátovi Marku Valeriovi Messalovi, který by býval rovněž raději pochodoval pod Mariem.

Mostu dosáhl Gaius Marius dvanáctého dne měsíce června; postupovali velice pomalu, neboť noci byly bezměsíčné a oni šli krajinou, kde nenarazili na jedinou cestu, s výjimkou jakési klikaté silničky, jíž se Marius raději vyhnul. Všechna rozhodnutí činil Marius velice obezřetně, a měl proto naprostou jistotu, že ho z výšin na opačném břehu nemohl nikdo zpozorovat – dal je totiž dobře pročesat. Obě jeho legie byly ve vynikající náladě, ochotny udělat všechno, co po nich Marius žádal; byli to přesně stejní chlapi jako ti, kteří ještě nedávno táhli s Perpernou západním průsmykem, reptali na zimu a byli celí nešťastní z toho, kde se ocitli, ba pocházeli i ze stejných měst ve stejných krajích. Jenomže tihle muži šli kupředu s plnou důvěrou ve svého velitele. Proudem začali postupovat přes uzounký most, odhodláni ke všemu včetně bitvy, připraveni na slovo uposlechnout každého jeho rozkazu. Je to zkrátka tím, říkal si Plotius, že to jsou Mariovi muži – třebaže tohle označení zároveň znamená, že jsou i Mariovými mezky. Neboť Marius, jako ostatně vždycky, postupoval nalehko, to jest, naložil všechno nejnutnější na své chlapy. Lupus naproti tomu trval na úplném vozatajském trénu se vší výbavou.

Plotius sešplhal na jižní straně mostku dolů se břehu až k vodě, hledal si místo, odkud by mohl sledovat, jak ti zdatní, urostlí chlapci zpola klusem dupou po mostě, až se trámce pod jejich krokem otřásají a vržou. Pod ním se s hukotem hnala rozvodněná řeka, jelikož si však Plotius záměrně vybral místo, kde břeh vybíhal napříč do proudu, vytvářel proud na jih od něho nevelkou tišinu. Zátoku plnou lidských těl. Při prvém pohledu na ně strnul, nechápavě se na ně zahleděl, pak se s rostoucí hrůzou vzpamatoval. Byla to těla vojáků! Celé dva nebo tri tucty jich tam plavaly! A soudě podle per na přílbách to byli římští vojáci.

Rozběhl se okamžitě pro Maria, jemuž stačil jediný pohled, abych pochopil.

„Lupus,“ řekl zasmušile. „Přiměli ho k bitvě, jakmile překročil ten svůj most. Pojď, pomoz mi.“

Plotius se sesoukal Mariovi v patách až k vodě a spolu s ním vytáhli jedno z těl na břeh, kde ho Marius obrátil naznak a zahleděl se do té vyděšené, křídově bílé tváře.

„Muselo k tomu dojít už včera,“ řekl a tělo zase pustil. „Rád bych sice zastavil, abychom se o ty chudáky mohli náležitě postarat, ale na to teď není čas, Aule Plotie. Okamžitě seřaď vojska na druhém břehu do bojového pochodového uskupení. Jakmile

s tím budeš hotov, něco jim pak řeknu, ale pospěš si! Řekl bych, že Italikové ještě nevědí, že jsme tady. Takže bychom toho mohli trochu využít.“

Publius Vettius Scato, který velel dvěma legiím Marsů, už před měsícem odtáhl od Aesernie. Směřoval k Albě Fucentii, kde nalezl Quinta Poppaedia Silona, jenž obléhal toto město s latinským právem, silně opevněné a odhodlané vytrvat. Silo byl původně rozhodnut zůstat na území Marsů, kde chtěl udržet válečné úsilí v maximálním chodu, avšak zvědové ho už před delším časem zpravili, že v Carseolích a ve Varii cvičí Římané své nové jednotky.

„Běž se tam podívat,“ řekl Scatonovi.

Scato se poblíž Antina setkal s Praesenteiem a s jeho Paeligny a získal od nich podrobné informace o Perpernově záhubě v západním průsmyku; Praesenteius se právě vracel zpátky na východ, aby tam získanou kořist odevzdal ve prospěch náboru a výcviku dalších paeligenských jednotek. Scato se obrátil k západu a učinil přesně to, co Marius předpokládal od vychytralého Italika; obsadil vrcholky pohoří na východ od Velinu dalekozrakými pozorovateli. Vybudoval mezitím na východním břehu tábor na půl cestě mezi oběma mosty a právě začal uvažovat o tom, že by měl proniknout do větší blízkosti Carseol, když přiběhl posel se zprávou, že přes jižnější z obou mostů právě přechází římská armáda.

S nedůvěřivým potěšením Scato osobně sledoval, jak Lupus přepravuje své vojsko z jednoho břehu řeky na druhý a jak se přitom dopouští takřka všech myslitelných chyb. Ještě než se jednotky vůbec přiblížily k mostu, dovolil jim už rozptýlit se z pochodového tvaru, a poté co už přešly na druhý břeh, připustil, aby se tam vojáci chaoticky pletli jeden druhému do cesty. Veškerou energii věnoval Lupus péči o trén se zavazadly; stál právě na mostě, oděn jen do tuniky, když se na jeho armádu vrhl Scato se svými Marsy. Osm tisíc mrtvých římských legionářů zůstalo ležet na bojišti včetně Publia Rutilia Lupa a jeho legáta Marka Valeria Messaly. Asi dvěma tisícům vojáků se podařilo uniknout, poté co z mostu shodili vozy i s volskými potahy, co odhodili drátěné košile, přílby a meče a úprkem se pustili do Carseol. Byl jedenáctý den měsíce června.

Bitva – pokud se tak toto střetnutí vůbec dalo nazvat – se odehrála v pozdním odpoledni. Scato se rozhodl, že zůstane, kde je, namísto aby na noc své muže poslal zpět do tábora. Za úsvitu chtěl začít vysvlékat padlé do naha, navršit z jejich těl hranice, spálit je a odvézt opuštěné vozy i s volky a káry s mulami na východní břeh. Bezpochyby v nich bude pšenice a ostatní zásoby. Poslouží také k odvozu ukořistěných zbraní. To je přece úlovek! Vyhrát nad Římany, říkal si Scato samolibě, je vlastně tak snadné jako přeprat nemluvně. Nevědí ani, jak se mají chránit, když manévrují v nepřátelském území! Něco se mu na tom však přece jen zdálo divné. Jak tedy vlastně Římané dokázali jednu půli světa si podmanit, zatímco druhá se před nimi třese strachy?

Už brzy se mu měla naskytnout příležitost poznat to na vlastní kůži. Na tahu byl Marius, a byl to tentokrát Scato, kdo se nechal i se svými vojsky zaskočit ve stavu naprostého chaosu.

První, nač Marius narazil, byl marsický tábor, zcela opuštěný. Prohnali se jím napříč, pobrali všechno, co v něm našli – zavazadla, hojnost potravy, ba i hojnost peněz. Marius však nepřipustil bezhlavé rabování. Zůstavil v táboře své nebojové jednotky, aby kořist sebraly a roztřídily, a sám vyrazil se svými legiemi vpřed. Když k poledním dorazil na včerejší bojiště, zastihl marsické vojsko, jak právě stahuje zbroj z mrtvých.

„Nu, to je přímo skvělé!“ zaryčel na Aula Plotia. „Chlapi okusí krve v té nejlepší formě – na jatkách! To jim aspoň dodá sebedůvěru! Budou z nich veteráni, dřív než si to uvědomí!“

A byl to vpravdě masakr. Scato prchal do hor, za sebou nechal dva tisíce mrtvých a navíc vše, co mu kdysi patřilo. Jenomže konečný výsledek si stejně připočtou k dobru Italikové jako své vítězství, uvažoval zasmušile Marius. Co do počtu mrtvých na tom jsou neskonale lépe. Všechny ty měsíce náboru a výcviku se naráz obrátily vniveč. Osm tisíc dobrých chlapů muselo umřít, neboť – jak se zdálo být nevyhnutelným – je do boje vedl hlupák.

U mostu nalezli těla Lupa a Messaly.

„Marka Valeria je mi líto; myslím, že by se z něho byl stal vynikající voják,“ řekl Marius Plotiovi. „Ale jsem zhloubi srdce rád, že se Fortuna rozhodla odvrátit svou tvář od Lupa! Ten kdyby přežil, stálo by nás to ještě mnohem víc mužů.“

Nebylo, co na to říci. A Plotius mlčel.

Těla konsula a jeho legáta poslal Marius zpět do Říma pod ochranou své jediné jízdní jednotky; spolu s nimi putoval i dopis s jeho vysvětlením. Je na čase, říkal si trpce Marius, aby se Řím konečně pořádně vyděsil. Jinak by nikdo z těch, co si tam žijí, neuvěřil, že se v Itálii rozzuřila skutečná válka – a nikdo by také nepochopil, jak mocní dnes Italici jsou.

První senátor Scaurus mu odeslal zpět dvě odpovědi, jednu jménem senátu, druhou sám za sebe.

Je mi doopravdy líto, Gaie Marie, že oficiální dopis zní tak, jak zní. Mohu tě jen ujistit, že to není moje dílo. Je tu prostě jeden problém, chlapče, že už nemám takové rezervy energie, jakých by bylo třeba, abych jako samojediný pohnul tím třísethlavým shromážděním. Dokázal jsem to ještě před dvaceti lety, tenkrát, když šlo o Jugurthu – jenomže právě těch posledních dvacet let udělalo své. Ne že by v senátě v těchto dnech zasedaly celé tři stovky mužů. Spíš jich bude slabá stovka. Senátoři do pětariceti let všichni tak či onak slouží jako vojáci – a s nimi i nemálo letitějších včetně jistého Gaia Maria.

Když dorazil tebou vyslaný kondukt do Říma, vyvolal senzaci. Celé město se dalo do křiku, rvalo si vlasy, nemluvě o rozdrásaných hrudích. Najednou se pro ně ta válka stala *skutečnou.* Nic jiného je snad nemohlo poučit tak přesvědčivě, jako právě tohle. Naráz poklesli na mysli. Vmžiku, rychleji, než když šlehne blesk. Do chvíle, než konsulovy pozůstatky dorazily na Forum, považoval, myslím, kdekdo v Římě – včetně senátorů a jezdců! – tuhle válku za nezávaznou kratochvíli. Jenže tady najednou před nimi ležel Lupus, mrtvý, zabitý nějakým Italikem v bitvě, která se odehrála jen pár mil od Říma. Byl to strašný okamžik, když jsme se vyhrnuli z Hostiliovy Kurie a s otevřenými ústy jsme zůstali civět na Lupa a Messalu – to tys nařídil doprovodu, aby je odkryli, ještě než dorazí na Forum? Vsadil bych se, že ano.

Takže celý Řím truchlí, všude, kam se podíváš, je všechno ponořeno do smutku, i odění je šeré. Muži v senátě oblékli místo togy *sagum* a na tunikách mají místo širokého pruhu jen úzký jezdecký proužek. Kurulští magistráti se vzdali všech odznaků svého úřadu, dokonce sedí v Kurii a v tribunálech na obyčejných dřevěných židličkách. Objevují se návrhy na zákaz jakéhokoli přepychu, od purpuru na odění přes pepř v kuchyni až po ženskou parádu. Z

bohorovné bezstarostnosti Řím rázem přešel k pravému opaku. Kam přijdu, všude slyším lidi nahlas se ptát, jestli nás skutečně čeká porážka.

Jak se dočteš, týká se oficiální odpověď senátu dvou samostatných záležitostí. Prvé z nich trpce želím, ale ukričeli mě prostě, ve jménu ‚ohrožení národa'. Čili: v budoucnu budou všichni padlí, od řadového vojáka až po vojevůdce, se všemi obřady pohřbíváni přímo na bojišti. Žádný z nich nesmí být převážen do Říma, neboť by to mohlo ohrozit bojovou morálku města. Pitomost – pitomost na pitomost! Ale tak se na tom usnesli.

Druhá věc je mnohem horší, Gaie Marie. Jelikož tě znám, Gaie Marie, vím, že čteš tenhle dopis dřív než oficiální sdělení senátu. Takže ti raději bez okolků a na rovinu říkám, že ti odmítli svěřit vrchní velení. Oni tě sice výslovně *nepominuli* – k tomu jim chyběla odvaha. Ale pověřili namísto toho velením společně tebe a Caepiona. K tupějšímu, oslovštějšímu a planějšímu rozhodnutí mohli sotva dospět. Dokonce i podřídit tě Caepionovi by bývalo moudřejší. Ale já jsem přesvědčen, že ty se svým nenapodobitelným způsobem s tímhle vyrovnáš po svém.

Jaký já jsem měl vztek! Nesnáz je v tom, že ti, co zbyli v senátě, jsou prostě něco jako ty zaschlé chřestící sračky, co visí ovci na zadku. Slušné rouno táhlo do pole – anebo má, tak jako já, nějaké povinnosti v Římě – ale takových je nás jen hrstka ve srovnání s těmi chrastítky. V tuto chvíli mám pocit, že jsem tu naprosto zbytečný. Veškerého řízení se ujal Philippus. Dokážeš si to vůbec představit? Dost bylo na tom, když jsme se s ním museli potýkat jako s konsulem v těch hrozných dnech, které vedly k vraždě Marka Livia, ale teď je to ještě horší. A jezdci v senátě mu žerou z té jeho zasmolené ruky. Psal jsem už Luciovi Juliovi a žádal jsem ho, aby se vrátil do Říma a převzal úřad po Lupovi jako *consul suffectus,* ale on mi odepsal, že si to tu musíme nějak vyřešit sami, neboť on má plné ruce práce a nemůže si dovolit opustit Kampánii byť na jediný den. Dělám tedy, co umím, ale můžu ti říct, Gaie Marie, že už si připadám velice starý.

S Caepionem určitě nebude k vydržení, až se tuhle zprávu dozví. Pokusil jsem se alespoň zařídit to s kurýry tak, abys o tom byl zpraven dřív než on. Poskytne ti to čas, aby ses mohl rozhodnout, co s ním provedeš, až se před tebou začne naparovat jako páv. Poradit ti můžu jediné – vyřeš to zcela po svém.

Jenže to nakonec byla sama Fortuna, kdo se postaral o řešení – o rozuzlení brilantní, bizarní a absolutní. Caepio přijal své poloviční pověření velením s krajní sebedůvěrou, neboť zatímco se Marius vypořádával na Velinu se Scatonem, odrazil on sám u Varie útok Marsů. Kladl tuhle šarvátku na roveň Mariovu vítězství a poslal senátu zprávu, že to byl *on,* kdo dobyl v této válce prvního vítězství, jelikož se tak stalo desátého dne měsíce června, zatímco Marius zvítězil až o dva dny později. A mezitím že došlo k otřesné porážce, ze které Caepio neobvinil Lupa, nýbrž Maria.

K jeho zklamání si Marius zřejmě nijak nepřipouštěl k srdci, komu bylo připsáno vítězství, ani co k němu Caepionovi u Varie chybělo. Když ho Caepio vybídl, aby se vrátil do Carseol, Marius ho prostě ignoroval. Usadil se ve Scatonově táboře u Velinu, mohutně ho opevnil a stáhl tam všechno své mužstvo, aby tu cvičilo a nacvičovalo a přecvičovalo, zatímco dny ubíhaly a Caepio se užíral nad tím, že nemá možnost vtrhnout na území Marsů. Marius jednak zdědil všechny přeživší Lupovy vojáky, něco

kolem pěti kohort, navíc získal plné dvě třetiny z šesti tisíc mužů, kteří uprchli ze západního průsmyku před Praesenteiem; všechny je teď dozbrojil. Vcelku měl tedy tri legie, na víc než plných stavech. A jak prohlásil, nehne se s nimi, dokud jejich výcvik nebude odpovídat jeho požadavkům, a ne představám nějakého pitomečka, který nerozpozná čelní pochodovou záštitu od trénu.

Caepio měl k dispozici asi půldruhé legie, přeskupil své vojáky tak, že z nich vytvořil dvě legie, ovšem dosti hluboko pod normálními počty, takže se s nimi netroufali nikam ani pohnout. A tak, zatímco Marius své muže do úmoru drezíroval na míle daleko nahoře na severu, seděl Caepio ve Varii a soptil. Červen byl vystřídán červencem a Marius se svými jednotkami dosud cvičil a Caepio dál vysedával ve Varii a pěnil. Stejně jako před ním Lupus i Caepio trávil většinu svého času psaním stížností do senátu, kde Scaurus a Ahenobarbus, pontifex maximus, Quintus Mucius Scaevola s několika dalšími skalními přívrženci opakovaně odráželi návrhy vzteky slintajícího Lucia Marcia Philippa, aby byl Gaius Marius zbaven velení.

Někdy uprostřed července se za Caepionem dostavil návštěvník. Nikdo jiný než Quintus Poppaedius Silo z kmene Marsů.

Silo přibyl do Caepionova tábora spolu s párem vyděšených otroků, s jedním nadmíru obtíženým nákladním oslíkem a s dvěma nemluvňaty, zjevně dvojčaty. Když Caepiona povolali, vyšel ven na táborové forum, kde stál Silo v plné zbroji, se svým malým průvodem za zády. Děti, které držela otrokyně na ruce, byly zavinuty v purpurové, zlatem vyšívané přikrývce.

Když Silo spatřil Caepiona, rozzářil tvář. „Quinte Servilie, to jsem rád, že tě zase vidím!“ zvolal a vykročil s napřaženou rukou vpřed.

S vědomím, že jsou středem značné pozornosti, se Caepio pyšně vypjal a podanou ruku ignoroval.

„Co si přeješ?“ otázal se povýšeně.

Silo ruku spustil, jakž takž se mu podařilo zachovat zdání, že šlo o bezděčné gesto, a zastřít tak pokořující zklamání. „Chtěl bych od Říma pro sebe získat úkryt a ochranu,“ řekl, „a už kvůli Markovi Liviovi Drusovi bych se raději vzdal tobě než Gaiovi Mariovi.“

Obměkčen poněkud touto odpovědí – a mimořádně napjat zvědavostí – Caepio zaváhal. „Proč potřebuješ od Říma ochranu?“ zeptal se a přelétl zrakem od Silona přeš děcka zavinutá v purpuru až k otrokovi držícímu soumara, mezka prohýbajícího se pod nákladem.

„Ty víš, Quinte Caecilie, že Marsové už oficiálně vstoupili do války s Římem,“ řekl Silo. „Co ale asi nevíš je, že díky Marsům oddálily italické národy zahájení ofenzívy až po jejím formálním vypovězení. Na zasedáních velké rady v Corfiniu – ve městě, kterému teď říkají Italica – jsem to byl já, kdo se tomu nepřestával stavět na odpor a kdo pořád tajně doufal, že meče neudeří. Protože já tuhle válku považuji za bezúčelnou, ničemnou, zbytečnou. Italia Řím porazit *nedokáže)* Není tomu dlouho, co mne na radě začali obviňovat ze sympatií k Římu, což jsem popřel. Pak se do Corfinia vrátil Publius Vettius Scato – můj vlastní prétor! – po svém střetu s konsulem Lupem a následném boji s Gaiem Mariem. Nato se celá záležitost dostala do varu. Scato mě obvinil z tajné dohody s Gaiem Mariem a všichni mu uvěřili. Najednou se ze mne stal psanec. Za to, že mě v Corfiniu rovnou nezabili, vděčím početnosti té poroty – tvořilo ji všech pět set členů italické velké rady. Zatímco se dohadovali a co rozvažovali, opustil jsem město a spěchal jsem do svého sídla, do Marruvia. Dorazil jsem tam ještě před svými pronásledovateli – ale se Scatonem v patách v čele mých odpůrců mi bylo jasné, že

mezi Marsy pro mne bezpečno nebude. Vzal jsem tedy oba své syny, dvojčata Italika a Marsika, a rozhodl jsem se utéci se pod ochranu Říma.“

„A co tě vedlo k názoru, že budeme mít zájem tě chránit?“ otázal se Caepio a chřípí se mu zachvělo. Co jenom to je ve vzduchu? „Nic jsi přece pro Řím neučinil.“

„Ale ano, učinil, Quinte Servilie!“ řekl Silo a ukázal na oslíka. „Sebral jsem celý poklad Marsů a chci ho Římu nabídnout darem. Na tomhle oslu je ho naložena jen malá část. Jen nepatrný díl! Pár mil odsud, v dobře chráněném skrytém údolí nahoře v horách je třicet dalších soumarů a všichni nesou náklad rovný přinejmenším takovému množství zlata, jaké je na tomhle tady.“

Zlato! *Tenhle* pach tedy Caepio postřehl! Odjakživa se tvrdilo, že zlato nemá žádnou vůni; ale Caepio dobře věděl, že to není pravda, i jeho otec už před ním to věděl. Nežil ještě Quintus Servilius Caepio, jenž by nedokázal zlato zjistit čichem.

„Ukaž,“ řekl úsečně a vykročil k oslíkovi.

Soumar měl nákladní brašny dobře ukryty pod přehozenou kůží, kterou z nich teď Silo stáhl. A tam se objevilo. Zlato. Pět nahrubo odlitých okrouhlých cihel, jiskřících ve slunečním svitu. Na každém prutu byl vyražen marsický had.

„Jsou toho asi tři talenty,“ řekl Silo, brašny opět přibyl a úzkostně se rozhlédl, jestli náklad nezahlédl někdo cizí. Uvázal opět pečlivě poutka držící kožený kryt a pak vzhlédl svýma pozoruhodnýma žlutozelenýma očima, v nichž jako by se mihotaly jiskřivé plaménky, k oslněnému Caepionovi. „Tenhle bude tvůj,“ řekl, „a možná ještě dva nebo tři další bys mohl dostat,“ řekl, „pokud se mi zaručíš nejen ochranou Říma, ale i svou vlastní.“

„Máš ji mít,“ odpověděl Caepio vzápětí a chtivě se ušklíbl. „Ale za to budu chtít pět takových oslíků.“

„Jak si budeš přát, Quinte Servilie.“ Silo si zhluboka povzdychl. „Och, jsem unavený. Jsem na útěku už třetí den.“

„Pak si odpočiň,“ řekl Caepio. „Zítra mne můžeš zavést do toho skrytého údolí. Chci to zlato předem vidět *všechno!*“

„V tom případě by asi bylo rozumné, kdyby tě doprovázela i tvá armáda,“ řekl Silo, když se vydali k vojevůdcovskému stanu, s otrokyní s oběma nemluvňátky v patách. Byly to hodné děti, nezaplakaly, nezavrtěly se. „Touhle dobou už je všem jasné, co jsem udělal – a kdo může říct, jak velká skupina se za mnou vydala? Umím si představit, že se domysleli, že o azyl požádám Řím.“

„Jen je klidně nech domýšlet se, jak je libo!“ řekl škodolibě Caepio. „Mé dvě legie si na Marsech smlsnou!“ Poodkryl cíp zakrývající vchod do stanu, avšak dovnitř vkročil jako prvý, před žadatelem o útočiště. „Och – musím tě samozřejmě požádat, abys své syny nechal tady v táboře, zatímco my se spolu vypravíme pryč.“

„To chápu,“ pravil s důstojností Silo.

„Jsou ti podobní,“ řekl Caepio, když je otrokyně položila na lehátko a chystala se je přebalit. A vskutku byli; oba měli Silonovy oči. Caepio se zachvěl. „Nech toho, chůvo!“ řekl otrokyni. „Nebudeš mi tu roztahovat pokakané plínky! Počkáš s tím, až zařídím ubytování pro tvého pána, tam si pak můžeš dělat, co chceš.“

A tak, když následujícího jitra vyvedl Caepio své dvě legie z tábora, zůstala Silonova otrokyně s oběma královskými dvojčátky ve stanu; v táboře zůstalo i zlato, které mezitím z oslíka složili a bezpečně uschovali v Caepionově stanu.

„Víš o tom, Quinte Servilie, že Gaius Marius je v této chvíli obklíčen deseti legiemi Picenů, Paelignů a Marrucinů?“ otázal se Silo.

„Ne!“ vydechl Caepio, jenž jel vedle Silona v čele své armády. „D*eseti* legiemi? Podaří se mu nad nimi zvítězit?“

„Gaius Marius vždycky vítězí,“ odpověděl hladce Silo.

„Uhm,“ zabručel Caepio.

Jeli dlouho, až jim slunce dostoupalo nad samou hlavou. Záhy odbočili z Via Valena směrem k jihozápadu a zamířili podél Ania k Sublaqueu. Silo trval na tom, aby krok koní přizpůsobili tempu pěchoty, třebaže Caepio byl už tak nedočkavý pohledu na ono zlato, že se mu takové loudání příčilo.

„Je v bezpečí, nikam neuteče,“ chlácholil ho Silo. „Byl bych rád, kdybychom měli tvé vojsko poblíž, až tam dorazíme, a neudýchané – v zájmu nás obou, Quinte Servilie.“

Kraj byl zbrázděný četnými stržemi, ale schůdný; míle ubíhala za mílí, až Silo posléze poblíž Sublaquea stanul.

„Je to tamhle!“ řekl a ukázal na vršek na opačném břehu Ania. „Za ním se skrývá to údolí. Je tu pěkný most, nedaleko odtud. Přejít se dá bez nebezpečí.“

Most to byl skutečně dobrý, široký, postavený z kamene; Caepio armádě nařídil přejít v plném pochodovém tempu, sám však zůstával na čele proudu. Cesta, po níž teď šli, vedla z Anagnie, ležící na Via Latina, do Sublaquea, překračovala v tomto místě Anio a končila v Carseolích. Jakmile jednotky přešly na druhý břeh, ocitly se už na pohodlné silnici a přidaly do kroku, výlet se jim začal líbit. Z Caepionova chování už dříve usoudili, že půjde spíš o povyražení než o vojenský výpad, takže si štíty pověsili na záda a oštěpy využili k tomu, aby si ulehčili od váhy kroužkových košil. Čas se sice vlekl, spát půjdou možná pod širým nebem a bez večeře, ale bylo to pořád lepší, než být obtíženi všemi těmi ranci, a navíc cosi ve vojevůdcově vystupování dávalo tušit, že kyne i nějaká odměna.

Když se obě pochodující legie roztáhly podél úpatí kopce, jejž silnice směřující k severovýchodu obloukem obkružovala, otočil se Silo v sedle k Caepionovi.

„Vyjedu kupředu, Quinte Servilie,“ řekl, „abych měl jistotu, že je všechno v pořádku. Aby se snad někdo nevylekal a nedal se na útěk.“

Caepio zvolnil a sledoval, jak Silo kopnutím pobídl koně do klusu a jak se jeho postava rychle vzdaluje a zmenšuje; o pár set kroků dále Silo ze silnice odbočil a zmizel za nevelkým skalním útesem.

Marsové na Caepionův pochodový proud udeřili naráz a odevšud – zepředu, kde právě zmizel Silo – zezadu – zpoza každé skály, každého balvanu, z každé úžlabiny po obou stranách silnice. Nikomu neposkytli sebemenší příležitost k boji. Než Římané vůbec dokázali stáhnout ze štítů kožené povlaky, než si je stačili přehodit před sebe, než tasili meče a než se jim podařilo upevnit si na hlavu přílby, tisícovky bojovníků čtyř legií Marsů se už vklínily do sestavy Římanů a pobíjely je, jako by to bylo pouhé vojenské cvičení. Padla celá Caepionova armáda. Až na jednoho jediného muže, jímž byl Caepio sám, zajatý hned na počátku přepadu a přinucený, aby sledoval, jak jeho vojsko hyne.

Když bylo po všem, když už se nehýbal ani jediný římský voják na silnici a kolem ní, předjel opět Silo před Caepiona, obklopen svými legáty včetně Scatona a Frauka. Široce se usmíval.

„Tak co tomu říkáš, Quinte Servilie?“

Třesoucí se Caepio, bledý jako křída, posbíral všechny rezervy sil. „Zapomínáš, Quinte Poppaedie,“ řekl, „že tví synci jsou stále ještě v mé moci jako rukojmí.“

Silo vybuchl v smích. „*Moji* synové? Ne! To jsou přece děti těch otroků, které sis tam ponechal. Ale já si pro ně stejně dojedu – i pro toho svého osla. V tvém táboře nezůstal nikdo, kdo by mi v tom dokázal zabránit.“ V jeho podivných očích svitl kovově chladný zlatý záblesk. „Ale o jeho náklad nemám zájem. Ten tam nechám.“

„Ale vždyť je to *zlato!*“ vydechl ohromeně Caepio.

„Ne, Quinte Servilie, není to zlato. Je to obyčejné olovo, pozlacené těmi nejtenčími možnými lístečky zlata. Kdybys byl do prutů trochu škrábl, byl bys ten úskok musel odhalit. Ale na to já Caepiona Servilia až příliš dobře znám! Nerýpl bys do kusu zlata, i kdyby na tom záležel tvůj život – a on na tom vskutku závisel.“ Tasil meč, sesedl a vydal se mu vstříc.

Fraucus a Scato popojeli k Caepionovi a stáhli ho ze sedla. Beze slova mu strhli pancíř i chrániče z tvrzené kůže. Caepio pochopil a zoufale se rozplakal.

„Chtěl bych tě slyšet, jak žebráš o svůj život, Quinte Servilie Caepione,“ říkal Silo, když k němu přistupoval na dosah meče.

Avšak k tomu se Caepio, jak shledával, přimět nedokázal. Tenkrát u Arausia z bitvy uprchl a nikdy od té chvíle se pak už neocitl v nebezpečí života, ani když Marsové napadli jeho tábor. Teď teprve pochopil, proč tehdy zaútočili; přišli sice o hrstku mužů, ale ta ztráta jim stála za to. Silo při té příležitosti tehdy prozkoumal terén a vybudoval na tomto průzkumu svůj plán.

Kdyby si byl Caepio takovouto osudovou zkoušku vůbec dovedl předem představit, byl by asi sám o sobě usoudil, že o život posléze prosit bude. Jenže teď, kdy už ji prožíval, zjišťoval, že to nejde, že nemůže. On, jeden z Quintů Serviliů Caepionů, sice ani zdaleka nepatří k nejstatečnějším mužům Říma, ale přesto zůstává Římanem, a to Římanem z nejvyšších – patricijem, aristokratem. Quintus Servilius Caepio se snad může rozplakat, a kdo kdy rozhodne, nakolik plakal nad koncem své životní pouti a nakolik nad ztrátou všeho toho nádherného zlata? Ale prosit o život Quintus Servilius Caepio nemůže.

Caepio pozdvihl hlavu, pohled upřený kamsi do prázdna, oči jako by mu již zastíral závoj.

„To je za Drusa,“ řekl Silo. „To tys ho dal zabít.“

„Já ne,“ říkal Caepio jakoby z velké dálky. „Byl bych to udělal. Ale nebylo to nutné. Zorganizoval to Quintus Varius. A dobře udělal. Kdyby nebyli Drusa zabili, byli byste dnes už ty i všichni tví špinaví přátelé římskými občany. Jenomže nejste. A nikdy nebudete. Takových, jako jsem já, jsou v Římě spousty.“

Silo pozvedl meč, až se pěst třímající jílec pozvedla lehce nad úroveň ramene. „Za Drusa,“ řekl. Meč se snesl z boku na Caepionův krk a obloukem se mu zaťal do ramene; odlétl velký odštěpek kosti, udeřil Frauka do tváře a celou mu ji rozťal. Ne však do takové hloubky, do jaké se zahroužila Silonova zbraň, dolů, k hrudní kosti, napříč žilami a tepnami a nervy. Krev se rozstříkla na všechny strany. Ale Silo dosud neskončil a Caepio dosud neklesl. Silo ukročil, pozvedl ruku znovu a opakoval stejnou ránu z druhé strany Caepionova krku. Jen co po ní Caepio dopadl na zem, vedl Silo třetí ránu, kterou mu oddělil hlavu od těla. Scato ji zvedl a hrubě ji nabodl jícnem na oštěp. Když Silo opět nasedl, Scato mu oštěp podal. Armáda Marsů se vydala po silnici dál, směrem k Via Valeria, a Caepionova hlava plula vzduchem před ní, aniž už cokoli z toho viděla.

To, co z Caepiona zbylo, nechali Marsové spolu s jeho armádou ležet na místě; bylo to římské území, ať si to Římané laskavě uklidí sami. Důležitější bylo zmizet, než Gaius Marius zjistí, co se událo. Samozřejmě že to, co Silo prohodil k Caepionovi o

deseti marsických legiích útočících na Maria, byla holá smyšlenka – chtěl jen vidět, jak na ni Caepio zareaguje. Do opuštěného tábora před Varií Silo nicméně poslal a dal odtamtud přivést zpátky párek svých otroků i s jejich královsky oděnými dvojčaty. A také svého osla. „Zlato“ však nikoli. Když ho pak Římané objevili v Caepionově stanu, všichni se zprvu domnívali, že je to část toloského zlatého pokladu, a přemítali, kde by mohl být zbytek. Až potom vystoupil Mamercus a někdo do „zlata“ rýpl a odhalil tak olovo pod pozlátkem, čímž potvrdil Mamerkovu prazvláštní historku.

Neboť Silo naléhavě potřeboval někomu sdělit, co se vlastně seběhlo. Nikoli ve svém vlastním zájmu. Ale v zájmu Drusově. Napsal proto dopis Drusovu bratru, Mamerkovi.

> Quintus Servilius Caepio je mrtev. Včera jsem ho i s jeho armádou zavedl do léčky na silnici mezi Carseolami a Sublaqueem – nalákal jsem ho na málo pravděpodobnou historku, jak jsem dezertoval od Marsů a ukradl přitom jejich poklad. Přivedl jsem s sebou osla naloženého pozlacenými olověnými cihlami, které vypadaly skoro jako opravdové zlaté pruty. Ale ty znáš slabost, jakou měli všichni Serviliové Caepioni pro zlato! Strč jim ho kousek pod nos, a naráz zapomenou na všechno ostatní.
>
> Všichni římští vojáci, kteří Caepionovi patřili, jsou do jednoho mrtví. Ale Caepiona jsem zajal živého a osobně jsem ho pak zabil. Odsekl jsem mu hlavu a nesl jsem ji před svou armádou nabodnutou na oštěpu. Za Drusa. Za Drusa, Mamerku Aemilie. A ve jménu Caepionových dětí, které teď zdědí toloské zlato, přičemž lví podíl připadne tomu rusovlasému mláděti podstrčenému do Caepionova hnízda. Kdyby se byl Caepio dožil dospělosti těch dětí, byl si asi našel nějakou cestu, jak je vydědit. Ale takhle připadne celé dědictví jim. Jsem rád, že jsem tohle mohl pro Drusa udělat, protože on by z toho určitě měl nesmírnou radost. Pro Drusa jsem to vykonal. Ať jeho paměť dlouho žije v myslích všech lidí, Římanů i Italiků.

Jelikož na osudem stíhanou Drusovu rodinu žádná rána nedopadala v otupené nebo jinak milosrdně oslabené podobě, dorazil Silonův dopis jen pár hodin poté, co se Cornelia Scipionis zhroutila a zemřela, čímž završila onu obrovitou horu problémů, před nimiž Mamercus stál. Smrtí Cornelie Scipionis a Quinta Servilia Caepiona se nenapravitelně zpřetrhala poslední pouta, která představovala jakous takous pevnou půdu pro šest dětí žijících v Drusově domě. Byly to teď naprostí sirotci, neměli už vůbec nikoho z rodičů ani prarodičů. Strýc Mamercus byl jejich posledním žijícím příbuzným.

Podle práva to znamenalo, že by je byl měl přijmout k sobě do svého domu a postarat se o ně až do jejich dospělosti sám; bývaly by tak dorůstaly ve společnosti jeho dcerky Aemilie Lepidy, zatím ještě batolete. Za dlouhé měsíce od Drusovy smrti si už všechny děti oblíbil včetně toho hrozného mladého Catona, jehož nepoddajnost mu sice byla až zoufale protivná, ale jehož nesmírná láska k bratříčkovi, mladému Caepíonovi, mu přesto dokázala až vehnat slzy do očí. Takže mu vůbec nepřišlo na mysl, že by ty děti nepřivedl všechny k sobě. Dokud se ovšem nevrátil sám domů, poté co se postaral o náležitosti matčina pohřbu, a nepověděl o tom své ženě. Byli spolu víc jak pět let a Mamercus ji stále ještě velice miloval. Nepotřeboval se ženit pro peníze, a tak si vybral

nevěstu z lásky, v zajetí klamu zamilovaných, že i ona si ho bere z čiré lásky. Jako jedna z mladších Claudií, chudá a v beznadějné situaci, po něm vskutku dychtivě sáhla. Ale nemilovala ho. A neměla ráda ani děti. I její vlastní dcerka ji nudila, nechávala ji ve společnosti chův, takže malá Aemilia Lepida byla spíše rozmazlená než ukázněná.

„Sem mi nesmějí!“ uťala Claudia Mamerkovi řeč, dřív než vůbec domluvil.

„Ale já je sem přece vzít musím! Vždyť nemají, kam by jinak šly!“ řekl znovu otřesen; matka skonala tak nedávno, že ani z toho šoku se dosud nevzpamatoval.

„Mají ten svůj obrovský nádherný dům, kde mohou bydlet – jak my bychom tam byli šťastní! Peněz mají, že nikdo nebude vědět, co s nimi – za ně se může najmout celá armáda pěstounů a vychovatelů a můžou zůstat, kde jsou.“ Ústa jí ztuhla, koutky poklesly. „Pusť to z hlavy, Mamerku! Do tohoto domu nevkročí.“

Byla to vůbec první trhlina v jeho idolu, cosi, co nechápal. Stál, hleděl na svou ženu s údivem v očích, i jeho ústa ztvrdla. „Já na tom trvám,“ řekl.

Povytáhla obočí. „Trvat na tom můžeš, dokud se voda nepromění ve víno, manželi! Tím se na věci nic nemění. Sem prostě nepřijdou! Anebo si vyber: jestli si je sem přivedeš, odejdu odsud já!“

„Claudie, měj s nimi přece soucit! Vždyť jsou na světě úplně samy!“

„A proč bych je měla litovat? Nebudou ani trpět hladem, ani nebudou zkráceny na vzdělání. Žádné z nich ostatně stejně neví, jak jeho rodiče vůbec vypadali,“ řekla Claudia. „Obě ty Servilie jsou už teď pěkné snobské potvůrky, Drusus Nero je budižkničemu a ostatek jsou potomci otroka. Nech je pěkně tam, kde jsou.“

„Musí získat náležitý domov,“ řekl Mamercus.

„Jeden náležitý domov už mají.“

Že Mamercus zápas vzdal, neznamenalo projev slabosti, byl to prostě praktický muž, který nahlédl, že s panovačnou Claudií není řeč. Pokud by je byl po tomto vypovězení války nakrásně domů přivedl, připravil by jim jen o mnoho horší osud, než jaký je už potkal. Nemohl trávit doma celé dny a Claudiina reakce napověděla, že by si dala záležet na tom, aby jim svou nelibost dávala při sebemenší příležitosti náležitě najevo.

Zašel navštívit Marka Aemilia Scaura, prvního senátora, jenž sice rodem nepatřil k Aemiliům Lepidům, ale byl zato nejstarším Aemiliem celé *gens.* Scaurus byl zároveň spoluvykonavatelem Drusovy závěti. Bylo proto i jeho povinností učinit pro děti vše, co bylo v jeho silách. Mamerkovi bylo bídně. Matčina smrt jím nesmírně otřásla, celý život ji měl nablízku, bydlela u něho až do chvíle, kdy odešla k Drusovi – a jak si teď uvědomil, bylo to bezprostředně poté, co se oženil a přivedl si Claudii domů! Křivé slovo matka o Claudii nikdy nepronesla. Ale když se teď ohlížel zpět, jak ráda tenkrát Cornelia Scipionis asi byla, že se našla tak dokonalá omluva pro to, že se mohla odstěhovat.

Ve chvíli, kdy Mamercus docházel k domu Marka Aemilia Scaura, uvědomil si náhle, že láska ke Claudii v něm právě dohasla; ani později pak nedokázal nahradit ten prapůvodní vřelý cit alespoň nějakým jiným, přátelským a vlídným vztahem. Až do toho dne by byl považoval za nemyslitelné, že by ho náklonnost k ní mohla opustit tak naráz, tak beze zbytku; nicméně – stál tu teď a ťukal na Scaurovy dveře, zlomen matčinou smrtí i poznáním, že už svou ženu nemiluje.

Bez zábran a bez okolků předestřel své problémy před Scaura.

„Co bych teď měl dělat, Marku Aemilie?“

Marcus Aemilius Scaurus, první senátor, se zaklonil na židli, zářivé zelené oči upřené na liviovskou tvář před sebou, s hákovitým nosem, tmavýma očima a vysedlými

lícními kostmi. Je posledním z obou rodových větví, tenhle Mamercus. Toho je třeba ochránit a všemožně mu pomoci.

„Myslím, Mamerku, že především budeš muset respektovat přání své manželky. Což znamená, že ty děti bude třeba nechat v domě Marka Livia Drusa. A z toho zase plyne, že musíš najít někoho urozeného, kdo by tam bydlel s nimi."

„Ale *koho?*"

„To nech na mě, Mamerku," řekl Scaurus energicky. „Někoho vymyslím."

Během dvou dnů se s tím skutečně dokázal vypořádat. Spokojen sám se sebou poslal pro Mamerka.

„Pamatuješ se na onoho Quinta Servilia Caepiona, který byl konsulem dva roky předtím, než náš slavný příbuzný Aemilius Paullus porazil makedonského Persea u Pydny?" otázal se Scaurus.

Mamercus se pousmál. „Osobně ho samozřejmě nepamatuji, Marku Aemilie! Ale vím, koho máš na mysli."

„Výborně," řekl Scaurus a také on se zazubil. „Takže tenhle Paullův současník Quintus Servilius Caepio měl tři syny. Nejstarší byl předán k adopci Fabiům Maximům, a to s neblahým koncem – šlo o Eburna a o jeho nebohého syna." Scaurus jen zářil; byl jedním z největších římských expertů na genealogické otázky šlechty a dokázal odvodit rodový původ všech významných postav v Římě. „Jeho nejmladší syn Quintus zplodil onoho konsula Caepiona, jenž ukradl toloské zlato a prohrál bitvu u Arausia. Byl dále otcem děvčete, Servilie, která se provdala za našeho váženého konsulára Quinta Lutatia Catula Caesara. Potomky konsula Caepiona, nechvalně známého lupiče toloského zlata, byli jednak onen Caepio, jehož před pár dny zabil Mars Silo, jednak děvče, které se provdalo za tvého bratra Drusa."

„Vynechal jsi ovšem prostředního syna onoho Paullova současníka," řekl Mamercus.

„Záměrně, Mamerku, záměrně zatím! To je totiž právě ten, který je teď pro mě velice důležitý. Jmenoval se Gnaeus. Oženil se však o mnoho později než jeho mladší bratr Quintus, takže *jeho* syn, pochopitelně rovněž Gnaeus, dospěl do věku kvestora až v době, kdy už jeho bratranec byl konsulárem a prohrával právě onu nešťastnou bitvu u Arausia. Mladý Gnaeus byl kvestorem v provincii Asia. Oženil se krátce předtím s Porcií Licinianou – neměla sice příliš velké věno, jenomže Gnaeus si nepotřeboval hledat bohatou manželku. Byl to, jako ostatně všichni Serviliové Caepionové, velice zámožný muž. Ještě dřív, než tenhle kvestor Gnaeus odjel do provincie Asia, zplodil jedno jediné dítě – dceru. Budeme jí říkat Servilia Gnaea, abychom ji odlišili od všech ostatních Servilii. A právě to, že tohle dítě kvestora Gnaea a Porcie Liciniany bylo děvče, se ukázalo být krajně nešťastnou okolností."

Scaurus se se musel odmlčet, aby nabral dech, ale oči mu přesto svítily vzrušením. „Není to úžasné, můj milý Mamerku, jakými klikatými cestami jsou všechny naše rodiny propojeny?"

„Mne to spíš skličuje," řekl Mamercus.

„Vraťme se ale k onomu dvouletému děvčátku, Servilii Gnaee," řekl Scaurus a spokojeně se uvelebil v křesle. „Užil jsem spojení „nešťastná okolnost" z dobrých důvodů. Gnaeus Caepio projevil značnou prozíravost, když ještě dříve, než odjel ujmout se úřadu kvestora v provincii Asia, sepsal svou závěť, podle mne ho ovšem ani ve snu nenapadlo, že by kdy mohla vstoupit v platnost. Podle *lex Voconia de mulierum hereditatibus* by byla po něm totiž Servilia Gnaea – jako děvče! – dědit nemohla. On

tedy odkázal celé své značné jmění svému bratranci Caepionovi – tomu, který prohrál bitvu u Arausia a ukradl toloské zlato.“

„Jak vidím, Marku Aemilie, ty mluvíš o osudu zlata z Tolosy s naprostou otevřeností,“ řekl Mamercus. „Kdekdo sice tvrdí, že on ho skutečně ukradl, ale nikoho, kdo by měl tvou *auctoritas*, jsem to dosud neslyšel prohlásit takhle jednoznačně.“

Scaurus jen netrpělivě třepl rukou. „Ale prosím tě, Mamerku, všichni přece víme, že ho ukradl, tak proč bych to nemohl říct? Nikdy jsem si o tobě nemyslel, že bys byl upovídaný, takže před tebou si snad můžu dovolit říct to bez obav nahlas.“

„To je samozřejmé.“

„Rozumělo se ovšem samo sebou, že pokud by Caepio – ten co nám prohrál Arausio a navíc ukradl toloské zlato – po svém bratranci ono jmění skutečně zdědil, vrátí ho celé Servilii Gnaee. A samozřejmě že Gnaeus Caepio kromě toho zajistil své dcerce v závěti všechno, co mu zákon dovoloval – což byl ovšem jen zlomeček celého jeho majetku. A tak tedy odplul jako kvestor do provincie Asia. Na zpáteční cestě jeho loď ztroskotala a on se utopil. Caepio Arausijský a Toloský tedy dědil. Jenomže té holčině nedal nic. Přihrábl to prostě k tomu svému beztak již astronomickému jmění, třebaže to naprosto nepotřeboval. A když se jeho čas naplnil, celé tohle dědictví chudáka malé Servilie Gnaey připadlo jeho synovi – tomu Caepionovi, jehož teď zabil Silo.“

„To je odporné,“ řekl zamračeně Mamercus.

„Souhlasím s tebou. Ale takový je život,“ řekl Scaurus.

„A co se stalo se Servilii Gnaeou? A s její matkou?“

„Nu, ty to samozřejmě přečkaly. Žijí skromně v domě Gnaea Caepiona, který jim konsul Caepio a pak i jeho syn laskavě dovolili užívat. Nikoli podle zákona – jen jako poskytnuté přístřeší. Při projednávání závěti posledního z Caepionů – a já už se jí pilně zabývám – bude dům zahrnut do pozůstalosti. Jak asi víš, všechno, co Caepio vlastnil – s výjimkou dosti štědrého věna pro obě jeho dcery – připadne tomu malému chlapci, Caepionovi ryšavému, chachá! A já jsem byl, k svému nemalému překvapení, v závěti ustanoven jediným vykonavatelem! Měl jsem za to, že se jím snad stane někdo jako Philippus, ovšem mohl jsem se domyslet, proč tomu tak nebude. Neexistoval jediný Servilius Caepio, jenž by se pilně až do poslední chvíle nestaral o zvelebení svého majetku. A tenhle náš právě zesnulý Caepio zřejmě usoudil, že pokud by se vykonavateli jeho odkazu stali Philippus nebo Varius, příliš mnoho by jim zůstalo za nehty. Moudré rozhodnutí to bylo! Philippus by byl v jeho pozůstalosti řádil jako prase v žaludech.“

„Je to všechno nesmírně zajímavé, Marku Aemilie,“ řekl Mamercus, v němž se právě začínaly rozhořívat prvé jiskřičky zájmu o genealogii, „ale mně pořád ještě není dost jasné, kam vlastně směřuješ.“

„Trpělivost, jen měj trpělivost, Mamerku, už se k tomu dostávám,“ řekl Scaurus.

„Mám, mimochodem, takový dojem,“ pravil Mamercus, jenž se právě rozpomenul na cosi, co mu kdysi sdělil jeho bratr Drusus, „že jednu z příčin, proč jsi za vykonavatele závěti byl vybrán právě ty, je třeba hledat u mého bratra Drusa. Jak se zdá, cosi na Caepiona věděl a pohrozil mu, že to zveřejní, pokud se Caepio ve své závěti náležitě nepostará o své děti. Možná že si osobu vykonavatele Drusus přímo vymínil. Ať už to, o čem byl Drusus informován, bylo cokoli, Caepio se toho nesmírně obával.“

„Věděl o tom toloském zlatě, to je jasné,“ řekl Scaurus samolibě. „To, co jsem si zatím stačit zjistil o Caepionových poměrech – a pracuji na tom sotva dva tři dny, je

prostě ohromující. Naprosto neuvěřitelná spousta peněz! Každému z těch dvou děvčat se v závěti odkazuje věno ve výši dvou set talentů – to ani zdaleka nedosahuje hranice, jakou by *lex Voconia* připouštěla. Ten zrzounek Caepio je naráz nejbohatším člověkem v celém Římě!“

„Marku Aemilie, prosím, dokonči to!“

„Nu ano, ano! To tvé netrpělivé mládí! Víš, já podle zákona, vzhledem k tomu, že dědic ještě není zletilý, musím mimo jiné přihlédnout i k takovým maličkostem, jako je dům, ve kterém Servilia Gnaea – dnes sedmnáctiletá – a její matka Porcia Liciniana v této chvíli žijí. Nemám nejmenší představu, jaký z toho malého zrzounka, mladého Caepiona, jednou vyroste chlap, a nechci svému synkovi odkázat nějaké problémy se zbabranými závěťmi. Není vyloučeno, že až tenhle mladý Caepio dospěje, začne se vyptávat, proč jsem v tom domě nechal Servilii Gnaeu a její matku bydlet bezplatně. On samozřejmě o tom jejich prapůvodním vlastnickém právu k němu nebude v době, kdy doroste v muže, vědět už vůbec nic. A podle práva je dnes ten dům jeho.“

„Už začínám chápat, kam míříš, Marku Aemilie,“ řekl Mamercus. „Jen pokračuj, pokračuj, prosím! Jsem napjat.“

Scaurus se předklonil. „Chtěl bych ti navrhnout Mamerku, abys nabídl Servilii Gnaee – *nikoli* její matce – zaměstnání. Ta dívčina nemá, chuděra, naprosto žádné věno. Onen nevelký obnos, co zdědila, všechen pohltily náklady na živobytí za těch patnáct let, co uplynula od smrti jejího otce. Musím ještě dodat, že Porciové Licinianové nejsou s to jakkoli jim pomoct. Anebo jim pomoci nechtějí, což znamená pro tu matku s dcerou jedno a totéž. Poté, co jsme spolu před dvěma dny hovořili, jsem tam zašel a Servilii Gnaeu a Porcii Licinianu jsem navštívil, neskrývaně jako vykonavatel Caepionovy závěti. A když jsem jim sdělil, před jak nepříjemným dilematem stojím, zalekly se, jaká budoucnost je asi čeká. Vysvětlil jsem jim totiž, že musím dům prodat, tak aby se neuhrazený nájem za uplynulých patnáct let náhodou v pozůstalosti neobjevil jako pohledávka.“

„To je tak rafinované a tak prohnané, že by ses už jen na základě toho mohl klidně ucházet o úřad nejvyššího komoří u egyptského krále Ptolemaia,“ řekl se smíchem Mamercus.

„To máš pravdu!“ řekl Scaurus a nabral znovu dech. „Servilii Gnaee je teď sedmnáct, jak už jsem ti řekl. Což znamená, že asi tak do roka bude zralá na vdavky. Jenomže, naneštěstí, to není žádná krasavice. Naopak, je chudinka dost ošklivá, nanicovatá. Bez věna – a ona žádné nemá – se jí ani zdaleka nepodaří najít manžela své třídy. Její matka je v tomhle směru pravá dcera rodu Catonů Licinianů, není nijak nadšená vyhlídkou, že by se *o její* dceru měl ucházet bohatý, ale neotesaný jezdec, anebo dokonce kdovíjaký zazobaný statkář z nějaké díry na venkově. Jenomže co jiného jim zbyde, když na věno není?“

Jak složitě ten Scaurus uvažuje, říkal si Mamercus, ale výraz soustředěné pozornosti ho neopouštěl.

„Navrhuji ti tedy toto, Mamerku. Vzhledem k tomu, že už moje návštěva jim přinesla starosti, budou tobě asi obě ty dámy naslouchat s velikou pozorností. Podle mého názoru bys měl nabídnout Servilii Gnaee – a její matce, ovšem té toliko jako jejímu hostu! – aby se na tvou žádost ujala dohledu nad šesti dětmi Marka Livia Drusa. Aby žila v Drusově domě. Aby za to pravidelně dostávala přiměřenou a nijak skromnou částku ke krytí svých potřeb, nákladů na domácnost a na údržbu domu. A to *za podmínky*, že se Servilia Gnaea neprovdá, dokud i poslední z oněch šesti dětí nedosáhne v náležitém a dobrém stavu dospělosti. To poslední dítě je mladý Cato, jsou

mu teď tři roky. Šestnáct bez tří je třináct. Servilia Gnaea proto bude muset zůstat neprovdána po příštích třináct až čtrnáct let. Až si tedy odpracuje dobu stanovenou takovouto smlouvou, bude jí třicet. To zdaleka není věk, kdy už by pro ni byl sňatek vyloučen! Zejména pokud jí nabídneš věno rovnající se věnu jejích mladých sestřenek – těch dvou děvčat, o která se bude starat – jakmile svůj závazek splní. Jmění Caepionů takový dar dvou set talentů klidně unese, Mamerku, to mi můžeš věřit. A abychom jí toto věno naprosto bezpečně zaručili – už dávno nejsem koneckonců žádný mladík – vyčlením těch dvě stě talentů už teď a jménem Servilie Gnaey je budu investovat – jakožto spravovaný majetek, s lhůtou do jejích jedenatřicátých narozenin. Za předpokladu, že se svého úkolu zhostí k tvé i mé spokojenosti.“

Scaurovou tváří se mihl poťouchlý úsměšek. „Ona opravdu není žádná krasavice, Mamerku! Ale ručím ti za to, že až dosáhne třicítky, bude si moci vybrat přinejmenším z tuctu mužů své třídy. Takových dvě stě talentů má svůj neodolatelný půvab!“ Pohrával si chvilku s písátkem a pak se na Mamerka zadíval pevným pohledem svých krásných jasných zraků. „Opravdu nejsem mladý. A jsem jediný zbylý Scaurus mezi všemi Aemilii. Mám mladou ženu, dceru, které bylo právě jedenáct let, a pětiletého syna. Jsem teď jediným správcem největšího majetku v Římě. A pro případ, že by mě mělo něco potkat, dříve než můj syn dospěje, komu bych asi tak měl svěřit blaho svých nejdražších a blaho těch tři serviliovských dětí? Ty a já jsme společnými vykonavateli Drusova odkazu, což znamená, že už máme společně na starosti tři porciovské děti. Byl bys ochoten ujmout se po mé smrti úlohy vykonavatele mé závěti a správy mého majetku ve jménu mých blízkých? Ty jsi rodem Livius, ale adopcí ses stal Aemiliem. Lehčeji bych spal, Mamerku, pokud bys teď řekl ano. Potřebuji mít jistotu, že mám za sebou poctivého muže.“

Mamercus nezaváhal. „Říkám ano, Marku Aemilie.“

Čímž jejich jednání skončilo. Rovnou ze Scaurova domu se Mamercus odebral za Servilii Gnaeou a za její matkou. Bydlely ve vybrané čtvrti, na svahu Palatinu přivráceném k Cirku Maximu, ale Mamercus ihned postřehl, že i když Caepio ty ženy nechal v tomto domě bydlet, nehýřil zřejmě prostředky na jeho udržování. Ze štukové omítky se zle odlupoval nátěr a strop atria byl značně poznamenán velkými vlhkými skvrnami a plísní; v jednom koutě zjevně zatékalo tolik, že ze stěny odpadl i kus omítky a odhalil tak její nedbalky. Malby na ní bývaly velice zajímavé, ale čas i nedostatek péče se přičinily o to, že zmatněly a znejasněly. Pohled do peristylové zahrady, zatímco čekal, až ho obě ženy přijmou, mu však napověděl, že tu matka s dcerou nelenivějí, neboť byla samý květ, pečlivě udržovaná a vypletá.

Ohlásil se na návštěvu k oběma současně, a obě ho teď také přišly uvítat; na Porcii byla spíš než co jiného patrná zvědavost. Věděla o něm samozřejmě, že už je ženat; každá z aristokratických Římanek s dcerou na vdávání vedla všechny mladší muže své třídy pečlivě v patrnosti.

Obě byly tmavovlasé, Servilia Gnaea v tomto směru ještě předčila svou matku. Předstihovala ji i svou nevzhledností, třebaže Porcia vynikala pravým catonovským velkým orlím nosem, zatímco dceřin byl docela malý. Ovšem Servilia Gnaea velice trpěla trudovitostí; poněkud prasečí očka měla příliš blízko u sebe a její ústa s tenkými rty byla neúhledně široká. Matka vyhlížela hrdě až povýšeně. Dcera působila spíše zarputilé; byla nadána onou neúsměvnou fádní povahou, jaká by dokázala odradit i mnohem srdnatějšího muže, než byl Mamercus, třebaže jemu statečnost ani v nejmenším nescházela.

„My jsme přece příbuzní, Mamerku Aemilie,“ pravila matka blahosklonně. „Moje babička byla Aemilia Tertia, dcera Paullova.“

„Samozřejmě,“ odpověděl Mamercus a posadil se, kam mu ukázala. „Jsme také spřízněni skrze Livie,“ pokračovala, když usedala na lehátko proti němu, zatímco její dcera mlčela jako zařezaná.

„Já vím,“ řekl Mamercus a marně přemýšlel, kterak odůvodnit svou nenadálou návštěvu.

„A co by sis přál?“ otázala se Porcia zpříma a naráz mu tak tento problém zjednodušila.

A tak stejně otevřeně vysvětlil, oč mu jde; Mamercus nepatřil k mužům, kteří by hovořili s lehkostí, třebaže jeho matkou byla Cornelia ze Scipionů. Porcia a Servilia Gnaea seděly a pozorně mu naslouchaly, nedaly však najevo, co se jim honí hlavou.

„Takže ty od nás žádáš, abychom po příštích třináct až čtrnáct let přebývaly v domě Marka Livia Drusa, je to tak?“ otázala se Porcia, když skončil.

„Ano.“

„Načež by pak má dcera, které připadne dvě stě talentů věna, byla volná a mohla by se provdat?“

„Ano.“

„A co bude pak se mnou?“

Mamercus zamrkal. Odjakživa byl zvyklý, že matky žijí v domě, který náleží tomu, kdo je pater familias – což ovšem v tomto případě byl právě ten dům, který měl Scaurus v úmyslu prodat. A byl by to věru statečný muž, jenž by přesně tuto tchyni požádal, aby s ním sdílela domácnost, pomyslel si Mamercus s tajným úsměvem.

„Byla bys ochotna přijmout k svému doživotnímu užívání vilu v Misenu nebo v Kumách, spolu s trvalým příjmem plně kryjícím potřeby dámy na odpočinku?“ otázal se jí.

„Ano, byla bych ochotna,“ odpověděla Porcia bez váhání.

„Takže pokud by toto všechno bylo po právní stránce řádně stvrzeno závaznou smlouvou – mohu předpokládat, že jste připraveny přijmout tento závazek a dohledu nad dětmi se ujmout?“

„Můžeš.“ Porcia pozvedla svůj neobyčejný nos ještě výše. „A mají ty děti svého pedagoga?“

„Ne. Nejstaršímu chlapci je kolem deseti let a chodil do školy. Mladému Caepionovi není ještě sedm a mladému Catonovi jsou teprve tři roky.“

„Přesto ale, Mamerku Aemilie, se domnívám, že bude naprosto nezbytné, abys vyhledal nějakého schopného muže, který by s námi žil v domácnosti jako učitel,“ oznámila mu. „Nebudeme mít jinak v domě žádného muže. To by samo o sobě samozřejmě nebylo spojeno s žádným fyzickým nebezpečím, ale mám pocit, že kvůli dětem je *nezbytné*, aby tam byl přítomen muž, který by nebyl v postavení otroka. Pedagog by to splňoval nejlépe.“

„Máš naprostou pravdu, Porcio. Postarám se o to bez prodlení,“ řekl Mamercus a zvedal se k odchodu.

„Přijdeme tedy zítra,“ řekla Porcia, která ho vyprovázela.

„Už tak brzy? Jsem tomu samozřejmě rád, ale nepotřebujete si tu ještě něco zařídit, připravit si své věci?“

„Dcera ani já nic nemáme, Mamerku, kromě pár kousků šatstva. I služebnictvo je tu součástí majetku a pozůstalosti Quinta Servilia Caepiona.“ Otevřela mu dveře. „Přeji ti dobrý den. A děkuji ti Mamerku Aemilie. Zachránil jsi nás před bídou.“

Nu, říkal si Mamercus, když spěchal do té části Semproniovy basiliky, kde, jak předpokládal, by mohl získat volného pedagoga, mohu být ještě rád, že nejsem jedno z těch nebohých šesti dětiček! Ale pořád to pro ně bude lepší, než kdyby musely žít s tou mou Claudií!

„Máme v našich záznamech samozřejmě několik příhodných mužů," pravil Lucius Duronius Postumus, vlastník jedné ze dvou nejlepších římských agentur zabývajících se obstaráváním pedagogů.

„Jaká je přibližně v současné době cena za prvotřídního učitele?" otázal se Mamercus, jenž se až dosud s takovým úkolem nesetkal.

Duronius našpulil rty. „Od jednoho sta do tří set sesterciů – ovšem i víc, pokud jde o skutečně perfektní sílu."

„Pche!" ulevil si Mamercus. „To by se bylo Catonovi Censoriovi ani trošku nelíbilo."

„Cato Censorius byl prďola a starý lakomec," prohlásil Duronius. „Ostatně už za jeho časů stával dobrý pedagog víc než nějakých šest tisíc."

„Jenomže já chci koupit učitele pro tři z jeho přímých potomků!"

„Ber anebo nechej," pravil Duronius trochu znuděně.

Mamercus potlačil povzdech. Postarat se o těch šest dětí se jevilo být značně nákladnou záležitostí. „Nu dobrá, dobrá, asi to stejně budu muset vzít. Kdy mohu ty tvé kandidáty vidět?".

„Jelikož ubytovávám všechny své otroky, kteří jsou na prodej, v Římě, mohu je poslat k tobě domů už zítra ráno. Na jakou nejvyšší cenu jsi ochoten přistoupit?"

„Copak vím? Co tady znamená dalších pár stovek tisíc sesterciů?" zvolal Mamercus a pozvedl obě paže do výše. „Čekám od tebe to nejhorší, Duronie! Ale jestli mi pošleš nějaké nemehlo nebo popletu, tak tě přijdu osobně vyřezat!"

Neprozradil Duroniovi, že má v úmyslu darovat muži, jehož koupí, poté svobodu; to by cenu za něj bezpochyby ještě zvedlo. Nikoli, ať už to bude kdokoli, bude třeba ho propustit z otroctví v naprostém soukromí a začlenit ho zároveň mezi Mamerkovy klienty. Což bude znamenat, že se takový člověk nebude moci vyvázat ze svého zaměstnání o nic snáze, než kdyby dosud byl otrokem. Propuštěný klient náležel svému bývalému pánovi.

Nakonec se jen jeden muž ukázal být skutečně vhodný – a byl to samozřejmě ten nejdražší. Duronius se ve svém obchodu vyznal. Vzhledem k tomu, že měl žít v domácnosti se dvěma dospělými ženami, aniž tam bude přítomen pater familias, jenž by na ně dohlížel, bylo třeba, aby to byl člověk mimořádně vysokých morálních kvalit, a zároveň aby to byl i člověk laskavý a moudrý. Kandidát, jenž posléze obstál, se nazýval Sarpedón a pocházel z jihu římské provincie Asia. Jako většina podobných se do otroctví prodal dobrovolně, neboť usoudil, že pokud stráví část života ve službě nějakého vysoce postaveného Římana, kynou mu tak vyhlídky na pohodlné, blahobytné stáří. Buď si vysloužíš svobodu, anebo o něho bude postaráno v pánově domácnosti. A tak se přihlásil v jednatelství Lucia Duronia Postuma ve Smyrně a byl přijat. Toto mělo být jeho první působiště – to jest, byl prodáván poprvé. Bylo mu pětadvacet let, byl mimořádně sečtělý v řečtině i v latině; hovořil nejčistší attickou řečtinou a latinsky mluvil tak, že by ho byl každý mohl považovat za rodilého Římana. Avšak nic z toho nerozhodovalo o jeho přijetí. Skutečným důvodem pro to, že ho Mamercus nakonec přijal, bylo to, že byl neuvěřitelně ošklivý – byl tak malý, že Mamerkovi sahal sotva po ramena, hubený až po samou hranici vychrtlosti a silně zjizvený po spáleninách, které utrpěl při požáru ještě v dětství. Měl však mimořádně lahodný hlas a z jeho zjizveného

obličeje zářily překrásné, laskavé oči. Když se dozvěděl, že bude vzápětí propuštěn z otroctví a že se nadále bude nazývat Mamercus Aemilius Sarpedón, cítil se rázem nejšťastnějším ze všech mužů; kynula mu mnohem vyšší mzda a čekalo ho římské občanství. Jednoho dne se bude moci uchýlit na odpočinek do svého rodného města Xanthu a žít si tam jako velmož.

„Operace to byla dosti nákladná," říkal Mamercus Scaurovi, když mu kladl na stůl svitek papíru. „A varuji tě – jako správce pozůstalosti Servilia Caepiona z ní nevyvázneš o nic laciněji, než se povede nám dvěma jako správcům pozůstalosti Drusovy. Tady máš vyúčtování. Navrhuji ti, aby se všechny tyhle výlohy rozdělily mezi obě pozůstalosti rovným dílem."

Scaurus vzal roličku a rozvinul ji. „Učitel… *Čtyři sta tisíc?*"

„Jdi si s tím Duroniem promluvit sám!" odsekl Mamercus. „Ty sis jen poručil, jak se to má vyřešit, ale na mně pak zůstalo všechno to také provést! V domě budou dvě římské aristokratky, jejichž ctnost je třeba všestranně zajistit, takže tam nemůžeš usadit kdejakého pohledného učitýlka. Ten nový pedagog je až odpudivě ošklivý."

Scaurus vyprskl. „Nu dobrá, dobrá, chci ti věřit! Bohové, s jakými cenami se to dnes musíme smiřovat!" Četl si dál. „Věno pro Servilii Gnaeu, dvě stě talentů – nu, nad tím asi nemůžu moc fňukat, když jsem to sám navrhl, co? Roční výlohy na vedení domácnosti, bez nákladů na opravy a údržbu domu, jedno sto tisíc sesterciů… Ano, to opravdu není mnoho… Tradada dá… Vila v Misenu, nebo v Kumách? A nač, pro všechno na světě?"

„Pro Porcii, až se bude Servilia Gnaea moci provdat."

„Och, *merda!* Na to já jsem vůbec nepomyslel! V tom máš samozřejmě pravdu. Nenajde se ženich, který by byl ochoten spolu se Servilii Gnaeou si vzít na krk i *ji*… Ano, ano, budiž po tvém! Rozdělíme ty náklady napůl."

Zubili se jeden na druhého. Scaurus povstal. „To chce pohár vína, Mamerku, myslím! Jaká škoda, že tvoje manželka nebyla ochotnější! Mohli jsme oba – v našich úlohách správců pozůstalosti – ušetřit celé jmění."

„Jelikož to ovšem nejde z našich vlastních měšců a jelikož to obě pozůstalosti docela dobře unesou, Marku Aemilie, proč bychom toho měli litovat? Klid v domácnosti ostatně stojí za všechny peníze." Chopil se poháru. „Buď jak buď, já odcházím z Říma. Je čas, abych splnil svou vojenskou povinnost."

„To chápu," řekl Scaurus a posadil se opět.

„Než zemřela moje matka, považoval jsem za svou hlavní povinnost zůstat tady v Římě a pomoci jí s dětmi. Od Drusovy smrti se jí nevedlo příliš dobře. Zlomilo jí to srdíčko. Ale teď, když jsme to s těmi dětmi takhle zajistili, nemám už žádnou omluvu. Takže vyrazím."

„A kam?"

„K Luciovi Corneliovi Sullovi."

„Dobře sis vybral," kývl Scaurus. „To je muž, který stoupá vzhůru."

„Opravdu si to myslíš? Není už trochu starý?"

„Gaiovi Mariovi bylo právě tolik. A pak, Mamerku – kdo jiný tu je? V Římě je teď velkých mužů potenku. Kdyby nebylo Gaia Maria, neměli bychom zatím na kontě ani jedno jediné vítězství – a dokonce i on ve svém listě správně říká, že to bylo vítězství Pyrrhovo. On sice vyhrál, Ale pouhý den předtím utrpěl Lupus mnohem horší porážku."

„Pravda. Lucius Julius mě ovšem zklamal. Byl bych čekal, že je schopen dokázat víc."

„Je toho na něj moc, Mamerku.“

„Slyšel jsem, že tomu senát začal říkat marsická válka.“

„Ano, jak se zdá, vejde tohle střetnutí do dějin skutečně jako marsická válka.“ Ironicky se pousmál. „Nemůžeme tomu totiž dost dobře říkat *italská* válka, víš? To by v celém Římě okamžitě vypukla panika – domnívali by se, že jsme skutečně ve válce s celou Itálií! A pak také jediní Marsové nám poslali formální vypovězení války. Tím, že ji budeme nazývat marsická, bude aspoň vypadat menší, méně závažná.“

Mamercus zůstal udiveně koukat. „Kdo si tohle zas vymyslel?“

„Philippus, pochopitelně.“

„Och, já jsem doopravdy rád, že už jedu pryč!“ řekl Mamercus a vstal. „Kdybych tu zůstal – kdo ví? Třeba by mě to svádělo dostat se do senátu!“

„Máš už určitě léta na to, aby ses ucházel o kvesturu, ne?“

„To mám. Ale ucházet se o ni nebudu. Počkám si na censory,“ řekl Mamercus Aemilius Lepidus Livianus.

Zatímco si Lucius Caesar stále ještě lízal rány v Teanu Sidicinu, Gaius Papius Mutilus překročil řeku Volturnus a pak ještě i řeku Calor. Když dorazil k Nole, byl pozdravován s hysterickým nadšením. Městu se podařilo přemoci dva tisíce mužů, kteří tu byli posádkou, v okamžiku, kdy Lucius Caesar odtáhl, a pyšně teď ukazovali Mutilovi improvizované vězení, do něhož římské kohorty nahnali. Byla to nevelká ohrada uvnitř hradeb, kam až dosud zavírali vepře a ovce před porážkou a kterou teď obehnali vysokánským kamenným náspem posázeným nahoře střepy a trvale střeženým. Aby Římané trochu změkli, pravili Nolané, dostávají jíst jednou za osm dní a vodu každý třetí den. „Výborně,“ řekl potěšený Mutilus. „Chci k nim teď promluvit.“ Za řečniště si zvolil dřevěnou plošinu, ze které Nolané házeli zajatcům dolů do bláta chléb a nádoby s vodou. „Jmenuji se,“ zakřičel, „Gaius Papius Mutilus! Jsem Samnit. A do konce tohoto roku budu vládcem celé Itálie včetně Říma! Nemáte proti nám sebemenší šanci. Jste slabí, vyčerpaní, opotřebovaní. Stačili vás přemoct obyčejní lidé z města! Teď jste v chlívku, kam se dřív zavíral dobytek, jenže jste tam namačkáni hůř, než kdy byla ta hovada. Dva tisíce je vás v ohrádce, kde bývalo dvě stě vepřu. Není to moc pohodlné, co? Je vám zle. Máte hlad. Máte žízeň. A já jsem vám přišel říct, že to nadále bude ještě horší. Od této chvíle přestanete dostávat jíst vůbec a voda bude jen každý pátý den. Máte ovšem ještě jedno východisko. Můžete se přihlásit do italických legií. Rozmyslete si to.“

„Není co si rozmýšlet!“ zvolal Lucius Postumius, velitel posádky. „Zůstaneme tady.“

Papius slezl dolů a usmíval se. „Dávám jim šestnáct dní,“ řekl. „Pak se vzdají.“

Věci se pro Itálii vyvíjely velice slibně. Gaius Vidacilius vtrhl do Apulie a shledal, že je to zcela nekrvavé tažení – Larinum, Teanum, Apulum, Luceria a Ausculum se všechny připojily k italické věci a muži se houfně hlásili do italických legií. A když Mutilus dorazil v Kráterové zátoce až k pobřeží, prohlásily se pro Itálii námořní přístavy Stabiae, Salernum a Surrentum stejně tak jako říční přístav v Pompejích.

Když Mutilus shledal, že se stal vlastníkem čtyř flotil válečných lodí, rozhodl se přenést válku i na moře tím, že napadne Neapolis. Jenomže na moři měl daleko víc zkušeností Řím. Římský admirál Otacilius italické lodi úspěšně odrazil a zahnal je zpět

do jejich domovských přístavů. Neapoliťané, rozhodnutí nepoddat se, udusávali se stoickým klidem ohně způsobené Mutilovým bombardováním příbřežních domů hořícími střelami nasáklými olejem.

Ve všech městech, kde italické obyvatelstvo prosadilo spojenectví s Itálií, byli všichni Římané pobiti. K těmto městům náležela i Nola; statečná hostitelka Servia Sulpicia Galby zahynula spolu s ostatními. I poté, co se to vyhladovělá zajatá posádka dozvěděla, vytrvávala, až konečně Lucius Postumius svolal schůzi všech vojáků, což nebylo nic těžkého; dva tisíce mužů tu bylo na nádvoříčku určeném pro dvě stě vepřů tak natěsnáno, že si tam sotva mohli lehnout.

„Myslím, že by se řadoví vojáci měli vzdát," řekl Postumius a unavenýma očima hleděl do unavených tváří. „Italici nás stejně hodlají pobít, tím si můžeme být zcela jisti. Já sám se nepodrobím, dokud nepadnu. Protože já jsem velitel. Je to moje povinnost. Kdežto vy, řadoví vojáci, máte vůči Římu povinnost jinou. Vy musíte zůstat naživu, abyste mohli vybojovat jiné války – války proti cizincům. A tak vás prosím, přihlaste se do italických služeb. Jestli pak někdy budete mít příležitost zběhnout na svou vlastní stranu, učiňte to. Ale zůstaňte za každou cenu naživu. Zůstaňte živí pro Řím." Odmlčel se, aby si trochu odpočinul. „Vzdát se musí i centurioni. Bez svých centurionů bude Řím ztracen. Pokud jde o mé důstojníky – pokud se rozhodnete kapitulovat, plně vás pochopím. Pokud ne, budu vám i tak rozumět."

Dlouho trvalo Luciovi Postumiovi, než vojáky přesvědčil, aby učinili, co po nich chtěl. Všichni chtěli zemřít, kdyby pro nic jiného, pak aby Italikům ukázali, že opravdové Římany si podrobit nedokážou. Nakonec však Postumius uspěl, a legionáři se tedy vzdali. Ale ať hovořil, jak chtěl, centuriony přesvědčit nedokázal. Ani jeho čtyři vojenští tribunové se nehodlali vzdát. Zemřeli všichni – centurioni, vojenští tribunové i Lucius Postumius sám.

Ještě dřív než skonal poslední z mužů v ohradě nolanských jatek, prohlásilo se pro italickou věc i Herculaneum a povraždilo své římské obyvatele. Rozjařený, sebejistý Mutilus znovu rozpoutal námořní válku. Zápalnými útoky přepadl již podruhé Neapolis, Puteoly, Kumy a Tarracinu; tím bylo do konfliktu vtaženo celé pobřeží Latia, kde otevřeně propukly dlouhá léta doutnající rozpory mezi Římany, Latiny a Italiky. Admirál Otacilius však tvrdě vyrazil do protiútoku a podařilo se mu Italikům zabránit v obsazení kteréhokoli z přístavů severně od Herculanea; vzplálo v nich však mnoho domů na pobřeží a zahynulo mnoho mužů.

* * *

Když už bylo jasné, že celý polooostrov jižně od severní Kampánie se stal italickým územím, zasedl Lucius Julius Caesar k poradě se svým starším legátem Luciem Corneliem Sullou.

„Jsme teď zcela odříznuti od Brundisia, Tarenta a Rhegia, o tom už nemůže být pochyb," řekl zachmuřeně Lucius Caesar.

„Jestli tomu tak opravdu je, tak na ně prostě zapomeňme," řekl Sulla lehce. „Byl bych raději, kdybychom se soustředili na severní Kampánii. Mutilus oblehl Acerrae, což znamená, že postupuje na Capuu. Pokud se Acerrae vzdají, padne i Capua – obživu jim sice dává Řím, ale srdcem jsou při Itálii."

Lucius Caesar se dotčeně napřímil. „Jak jen tohle dokážeš vyslovit takovým – takovým bezstarostným tónem, když jsme zatím nedokázali zdolat Mutila ani Vidacilia?“ osopil se na něho.

„Protože my nakonec vyhrajeme,“ řekl Sulla pevně. „Věř mi, Lucie Julie, *my zvítězíme!* Tohle nejsou volby, víš? Ve volbách napovídají výsledky už první odevzdané hlasy. Ale ve válce se vítězství přikloní k tomu, kdo nepovolí. Italici tvrdí, že bojují za svou svobodu. Na první pohled se to mohlo zdát tou nejlepší ze všech pohnutek. Jenže tomu tak není. Na svobodu si nesáhneš. Je to pouhá představa, Lucie Julie, nic víc. Kdežto Řím bojuje o holý život. A proto taky Řím zvítězí. Italikové v tomhle smyslu naprosto nebojují o život. Oni ten svůj život, jakým žili generaci za generací, dobře znají. Nebyl možná ideální, nebyl třeba takový, jakým by si ho přáli mít. Ale je to docela hmatatelná věc. Jen počkej, Lucie Julie! Jen co začne italické obyvatelstvo tenhle boj o pouhý sen unavovat, skloní se váhy v neprospěch Itálie. Oni netvoří opravdovou pospolitost. Nemají společnou historii, společné tradice jako my. Nemají mos maiorum! Řím je skutečnost. Ale žádná Italia neexistuje.“

Třebaže uši snad Lucius Caesar ucpané neměl, jeho mysl zůstávala hluchá. „Nedokážeme-li udržet Italiky za hranicemi Latia, jsme ztraceni. A já si nemyslím, že jim budeme schopni ve vpádu do Latia zabránit.“

„Do Latia je prostě *nepustíme!*“ prohlásil rezolutně Sulla a neztrácel ani špetku ze své jistoty.

„Ale jak to dokážeme?“ otázal se sklesle muž v křesle vojevůdce.

„Tak tedy především, Lucie Julie – přináším dobré zprávy. Tvůj bratranec Sextus Julius a jeho bratr Gaius Julius přistáli v Puteolech. Na palubě mají dva tisíce mužů numidské jízdy a dvacet tisíc mužů pěchoty. Většina pěšáků jsou navíc veteráni. Africa nám poskytla tisíce mužů z někdejších jednotek Gaia Maria – snad trochu prošedivělých na spáncích, ale rozhodnutých servat se o svou starou vlast. Touto dobou by už všichni měli být v Capui a podstupovat výcvik. Vydají na čtyři legie. Quintus Lutatius soudí, že to bude lepší, než z nich postavit pět legií pod nezbytnými stavy, a já s ním souhlasím. S tvým souhlasem pošlu dvě legie na sever Gaiovi Mariovi, jenž se tam teď stal vojevůdcem, a dvě si ponecháme tady v Kampánii.“ Sulla si oddychl a vítězoslavně se usmíval.

„Lepší by bylo nechat tady v Kampánii všechny čtyři,“ řekl Lucius Caesar.

„Nemyslím**,** že bychom to mohli udělat,“ řekl Sulla tiše, ale velice pevně. „Ztráty na severu byly mnohem těžší než tady u nás, a jediné dvě legie, které mají bojové zkušenosti, jsou obklíčeny ve Firmu Picenu společně s Pompeiem Strabonem.“

„Máš asi pravdu.“ Lucius Caesar potlačil své zklamání. „Třebaže je mi Gaius Marius z duše protivný, musím připustit, že od chvíle, kdy tam převzal plné velení, spím klidněji. Tam na severu by se mohly věci obrátit k lepšímu.“

„A k lepšímu se obrátí i *tady!*“ prohodil zlehka Sulla, jenž v sobě musel potlačovat nikoli zklamání, nýbrž přímo zoufalství – bohové, musel se kdy jaký zástupce velitele potýkat s takhle malomyslným vojevůdcem? Naklonil se přes stůl k Luciovi Caesarovi, naráz zvážněl. „Jakmile sem dorazí ty posily, musíme odlákat Mutila od Acerr, a já už mám plán, jak toho dosáhnout.“

„Cože?“

„Dovol mi vzít si dvě nejlepší legie, co máme, a vyrazit na pochod k Aesernii.“

„Jsi si svým plánem jist?“

„Důvěřuj mi v tomhle, Lucie Julie, opravdu mi můžeš věřit!“

„Nu…“

„My prostě musíme Mutila odlákat od Acerr! A předstíraný útok na Aesernii je ta nejlepší cesta. Důvěřuj mi, Lucie Julie! Já to dokážu a o své vojsko přitom nepřijdu.“

„A kudy se tam chceš dostat?“ vyptával se Lucius Caesar maje v živé paměti svůj debakl v soutěsce u Atiny, kde narazil na Scatona.

„Stejnou cestou, kudy jsi šel ty. Po Via Latina až k Aquinu a pak dál Melfskou roklí.“

„Padneš tam do léčky.“

„Neměj starost, budu na ni připraven,“ řekl Sulla bujaře a vnímal, že tou měrou, jak Lucius Caesar upadá do malomyslnosti, je jemu samému lehčeji u srdce.

Samnitskému vůdci Duiliovi nepřipadaly dvě legie v pochodové sestavě, které se objevily na cestě od Aquina, ani zdaleka nachystány na to, aby dokázaly čelit náhlému přepadu. Pozdě odpoledne už čelo pochodového proudu bezstarostně vstupovalo přímo do chřtánu rozsedliny a on sám jasně slyšel, jak centurioni a tribunové hulákají na jednotky, aby koukaly být do setmění uvnitř a utábořeny, jinak že je všechny čekají trestné služby.

Duilius je z vrcholu jednoho ze skalních útesů zamračeně pozoroval a bezděčně si hryzal nehty. Je snad tahle římská drzost projevem vrcholné stupidity, anebo se za ní skrývá nějaká brilantní finta? Jakmile bylo možno jasně rozpoznat čelo proudu, věděl hned, kdo je vede – a to pěšky. Byl to Lucius Cornelius Sulla, neomylně to poznal podle jeho známého velkého klobouku. A Sulla přece nijak neproslul hloupostí, třebaže akcí přímo v poli za sebou dosud příliš mnoho neměl. Pohled na pobíhající vojáky prozrazoval, že Sulla buduje velmi silně opevněný tábor, což napovídalo, že má v plánu soutěsku držet a vytlačit odtud samnitskou posádku.

„To se mu nemůže povést,“ řekl posléze stále ještě zamračený Duilius. „Ale přesto – uděláme v noci, co bude v našich silách. Na to, abychom ho napadli hned teď, je už pozdě – ale můžu mu zatím znemožnit ústup, než na něho ráno udeříme. Tribune, zaved jednu naši legii do jeho týla, ale tiše, rozumíš?“

Sulla stál se svým zástupcem na dně rokle a sledoval čiperně kmitající legionáře.

„Doufejme, že nám to vyjde,“ řekl jeho zástupce, jímž nebyl nikdo jiný než Quintus Caecilius Metellus Pius Hovňousek.

Od smrti jeho otce, Numidika Hovnivála, Hovňouskova náklonnost k Sullovi spíše sílila, než aby polevovala. Vydal se původně s Catulem Caesarem na jih, první měsíce války strávil v Capui a pomáhal ji uvést do bojové pohotovosti. To, že byl teď přidělen k Sullovi, znamenalo jeho první skutečně bojové nasazení od války s Germány, a on hořel touhou vyniknout, byl však zároveň pevně rozhodnut, že Sullovi nesmí dát sebemenší důvod k nespokojenosti se svým chováním; všechny jeho rozkazy byl odhodlán splnit po posledního písmene.

Sulla povytáhl světlounké obočí, ničím teď nenačerněné. „Musí to vyjít,“ řekl důrazně.

„A nebylo by lepší zůstat tady a Samnity z té soutěsky vytlačit? Získali bychom tak trvalý přístup na východ,“ řekl dychtivě Hovňousek.

„To by asi nešlo, Quinte Caecilie. Ano, rokli bychom uvolnit mohli. Jenomže nám chybí ty dvě volné legie, které bychom potřebovali, abychom průchod roklí dokázali udržet i nadále volný. V okamžiku, kdy bychom odtáhli, by se sem Samnitové okamžitě zase vrátili. Takže je důležitější předvést jim, že to, co oni považují za nedobytné postavení, se ještě zdaleka nemusí ukázat nepřekonatelnou překážkou.“ Sulla spokojeně zabručel. „Tak, teď už se dostatečně setmělo. Rozžehněte pochodně – a ať to vypadá přesvědčivě!“

Metellus Pius se postaral, aby to vypadalo náramně věrohodně; zvědům nahoře na kopcích to připadalo, jako by se tam dole celou noc horečně pracovalo na opevňování Sullova tábora.

„Rozhodli se nám soutěsku vyrvat, o tom už nemůže být pochyb," řekl Duilius. „Hlupáci! Teď jsou v ní nadobro skřípnutí." I jemu se zdálo, že má veškeré důvody ke spokojenosti.

Ale vycházející slunce odhalilo, jaké chyby se Duilius dopustil. Za mohutnými valy kamení a hlíny, navršenými směrem ke skalním srázům, nebyl ani vojáček; samnitský býk byl obelstěn a římský vlk se proplížil, kam potřeboval. Ze své pozorovatelny uviděl Duilius toliko, jak se za zadním vojem Sullových jednotek zvedá prach na silnici do Aesernie. A nebylo nic, co by proti tomu byl schopen podniknout, neboť jeho rozkaz zněl jednoznačně; obsadit a držet Melfskou rokli, nikoli pronásledovat takovouto zdatnou, byť nevelkou armádu otevřenými pláněmi neskýtajícími žádný kryt. Vše, co mohl udělat, bylo vyslat varování k Aesernii.

Ale i toto opatření se ukázalo být bezvýsledným. Sulla si prorazil v kruhu obléhatelů snadno průchod a pronikl s celou svou armádou dovnitř do města takřka bez jediného padlého.

„Je až příliš dobrý," zněla italická zpráva, pocházející od Gaia Trebatia, jenž velel samnitským obléhatelům Aesernie, a určená Gaiovi Papiovi Mutilovi útočícímu na Acerrae. „Aesernia je příliš rozlehlá, než aby ji bylo možno náležitě uzavřít kruhem s tím počtem mužů, které tu mám; neměl jsem ani možnost rozvinout se tak, abych mu zabránil proniknout dovnitř, ani soustředit takovou sílu, aby se on naproti tomu neodvažoval rozptýlit pronikající vojsko po široké frontě. A nedomnívám se ani, že bych mu byl schopen zabránit v opětném výpadu z města, pokud se k němu rozhodne."

Jak Sulla brzy zjistil, vládla v obleženém městě dobrá nálada a nikdo tam neprojevoval sklíčenost; uvnitř bylo deset kohort dobrých vojáků, byli to ti, které opustili Scipio Asiagenes a Acilius, a k těm se přidali uprchlíci z Venafra a pak z Benevenuta. V osobě Marka Claudia Marcella mělo město navíc schopného velitele.

„Zbraně a zásoby, které jste přinesli, velice vítáme," řekl Marcellus. „Jsme schopni tu vydržet ještě po mnoho měsíců."

„Takže ty osobně tu hodláš zůstat?"

Marcellus přikývl, sveřepě se přitom ušklíbl. „Samozřejmě! Vytlačili mě sice z Venafra, ale z latinské Aesernie mě nedostanou." Jeho úsměv pohasl. „Všichni římští občané Venafra a Beneventa jsou mrtví, pobití ostatními obyvateli města. Jak nás ti Italikové nenávidí! Zejména Samnitové."

„Nikoli bezdůvodně, Marku Claudie." Sulla pokrčil rameny. „Ovšem takhle má smysl uvažovat leda o minulosti nebo o budoucnosti. Oč teď bezprostředně musí jít *nám,* je zvítězit na bojišti a udržet ta města, která jako římské výspy vzdorují v moři Italiků." Naklonil se k němu. „Italikové musí dostat ponaučení, že Řím a Římané jsou neporazitelní. Vyplenil jsem cestou sem všechny osady mezi Melfskou roklí a Aesernii, ať to bylo třeba jen pár chatrčí. Proč? Abych Italikům předvedl, že Řím dokáže operovat i za nepřátelskými liniemi a že dokáže zabavit plody italické půdy, aby jimi zásobil města, jako je Aesernia. Pokud tu dokážeš vytrvat, můj drahý Marku Claudie, dáš i ty Italikům za vyučenou."

„Budu Aesernii držet, dokud mi síly stačí," řekl Marcellus a myslel to smrtelně vážně.

* * *

A tak, když Sulla město opouštěl, odcházel s pocitem klidu a důvěry; Aesernia bude schopna se bránit i v obležení dál.

Při zpátečním pochodu italickým územím se nijak neskrýval, důvěřoval ve své štěstí, v ono magické pouto, jímž byl svázán s bohyní Fortunou, neboť o pohybech žádné ze samnitských nebo picenských armád neměl sebemenší ponětí. A štěstí mu skutečně přálo, i když míjel taková města, jako bylo Venafrum, kde své vojáky dokonce povzbuzoval, aby diváky na hradbách provokovali urážkami i gesty. Do bran Capuy pak jeho jednotky vpochodovaly se zpěvem a celé město se vyhrnulo do ulic, aby je pozdravilo.

Lucius Caesar, jak Sullu informovali, se mezitím pustil k Acerrám. Učinil tak, jakmile Mutilus vyčlenil část své armády, aby zakročila proti tomu, co jemu se jevilo jako zásadní úder proti obléhatelům Aesernie; jenomže – jak tomu chtěla náhoda – sám Mutilus v Acerrách setrval.

Sulla uložil Catulovi Caesarovi, aby mužstvu zajistil dobře zasloužený odpočinek, sedl na mezka a klusem se vydal vyhledat svého vojevůdce. Zastihl ho bez nálady a hlavně bez numidské jízdy, kterou Sextus Caesar přisunul přes moře.

„Víš, co mi ten Mutilus provedl?“ vyhrkl Lucius Caesar na Sullu, sotva na něm spočinul očima.

„Nevím,“ řekl Sulla, nenuceně se opřel o sloup postavený z ukořistěných nepřátelských oštěpů a odevzdaně se připravoval na lavinu stesků, které bude muset vyposlechnout.

„Když Venusia kapitulovala a když se Venusijští přidali k Itálii, Gaius Vidacilius zjistil, že ve městě žije jako rukojmí jeden nepřátelský zajatec. Já sám už jsem dočista zapomněl, že vůbec existuje, a myslím, že si na něj nevzpomene dnes už nikdo. Je to Oxyntás, jeden ze synů numidského krále Jugurthy. A tak Mutilus toho Numiďana poslal k Acerrám. Když jsem vyrazil do útoku, použil jsem numidské jízdy jako čelní záštity. A víš, co Mutilus udělal? Navlékl Oxyntovi nachovou plášťěnku, na hlavu mu posadil diadém a pak ho vystrčil do popředí. Než jsem se nadál, klečely mé dva tisíce kavaleristů před tím nepřítelem Říma na zemi!“ Zalomil pažemi ve vzduchu. „Když si jen pomyslím, kolik práce to dalo přivést je až sem! Naprosto zmařené úsilí to všechno bylo, zbytečný podnik.“

„A cos udělal ty?“

„Shromáždil jsem je, hnal jsem je do Puteol a odtamtud jsem je poslal domů, do Numidie. Ať si to tam s nimi vyřídí ten jejich král!“

Sulla se napřímil. „Tos vymyslel dobře, Lucie Julie,“ zachoval vážnou tvář a obrátil se, aby rukou pohladil sloup ukořistěných kopí. „Netrap se pro to, vždyť tě nestihla žádná pohroma v boji. I když se tam najednou objevil ten Oxyntás, neutrpěl jsi jako voják žádnou porážku! Můžeš si připsat jednu vyhranou bitvu.“

Lucius Caesar trochu pookřál ze svého vrozeného pesimismu, třebaže k úsměvu měl stále ještě daleko. „Ano, vyhrál jsem bitvu – a bylo to cenné vítězství. Mutilus nás před třemi dny napadl, předpokládám, že poté, co se dozvěděl, jak jsi úspěšně pronikl kruhem obléhatelů do Aesernie. Oklamal jsem ho, vyvedl jsem své vojsko zadní branou a pobili jsme šest tisíc Samnitů.“

„A Mutilus?“

„Okamžitě se stáhl. Pro tuto chvíli je Capua v bezpečí.“

„To je vynikající, Lucie Julie!“

„Rád bych si to myslel,“ řekl Lucius Caesar zkormouceně.

Sulla potlačil povzdech a zeptal se: „Stalo se ještě něco jiného?“

„Publius Crassus ztratil před Grumentem svého nejstaršího syna a značně dlouhou dobu pak byli obleženi ve městě. Ale naštěstí pro Publia Crassa a jeho prostředního syna jsou Lukánové zrovna tak nedisciplinovaní, jako jsou vrtošiví. Lamponius své muže kamsi stáhl a Publiovi a Luciovi Crassům se podařilo vyklouznout.“ Vrchnímu veliteli se vydral z hrudi hluboký vzdech. „Ti pitomci v Římě po mně chtěli, abych tady všeho nechal a dostavil se tam, a to kvůli veledůležité věci – abych ohlídal volbu konsula *suffecta*, který by až do voleb nahradil Lupa. Poslal jsem je někam a doporučil jsem jim, aby se plně spolehli na svého městského prétora – v Římě se neděje nic, s čím by si Cinna nedokázal poradit.“ Znovu si vzdychl, popotáhl a zahloubal se, teď už zase nad něčím jiným. „Gaius Coelius v Italské Galii vypravil krásnou armádičku pod velením Publia Sulpicia na pomoc Pompeiovi Strabonovi, aby konečně dokázal ten svůj picenský zadek vyprostit z Firma Picena. Přeji Publiovi Strabonovi mnoho štěstí, až se bude dohadovat s tím švidravým polobarbarem! Ale musím říct, Lucie Cornelie, že ty i Gaius Marius jste měli pravdu, pokud jde o mladého Quinta Sertoria. V této chvíli vládne v Italské Galii zcela sám a vede si líp než Gaius Coelius. Ten se narychlo odebral do Zaalpské Galie.“

„A co se zas děje tam?“

„Salluviové se opět jednou vydali na lov lebek.“ Lucius Caesar se ušklíbl. „Jakápak tu kdy byla naděje, že tyhle lidi trochu zcivilizujeme, když se na jejich zvycích nijak neprojevila celá ta staletí, po která už jsou vystaveni působení Řeků a Římanů? Jak se jim jen zazdálo, že se zrovna nedíváme, hned propadli zase svým starým barbarským zvykům. *Uřezávají hlavy!* Poslal jsem Gaiovi Coeliovi osobní list, aby byl naprosto nemilosrdný. Nemůžeme si dovolit nějaké větší povstání ještě také v Zaalpské Galii.“

„Takže Quintus Sertorius má na krku celou Italskou Galii,“ řekl Sulla. Na jeho tváři se objevila nezvyklá směsice únavy, netrpělivosti a trpkosti. „Nu, co jiného se dalo čekat? Korunu z trávy získal, když mu ještě nebylo ani třicet!“

„Žárlíš?“ řekl Lucius Caesar poťouchle.

Sulla sebou trhl. „Ne, nežárlím! Přeji mu plný úspěch, ať se mu všechno podaří! Mám toho mladého muže docela rád. Znám ho ještě z doby, kdy nastoupil jako nováček k Mariovi v provincii Africa.“

Lucius Caesar cosi nesrozumitelného zabručel a upadl znovu do svých chmur.

„Ještě něco dalšího?“ pobízel ho Sulla.

„Sextus Julius si vzal polovinu mužů, které si přivezl ze zámoří, a vydal se po Via Appia do Říma, kde asi chce strávit zimu.“ Luciovi Caesarovi zjevně nebyl jeho bratranec příliš po chuti. „Stůně, jako obvykle. Naštěstí je s ním jeho bratr Gaius – a ti dva dohromady snad alespoň vydají za jednoho pořádného chlapa.“

„Ach! Takže má drahá přítelkyně Aurelia má zase jednou doma manžela,“ řekl Sulla s chápavým úsměvem.

„To je na tobě zvláštní, Lucie Cornelie, že ti zrovna tohle na celé věci připadá důležité.“

„Samozřejmě že to vůbec není důležité. Ale přesto máš pravdu, Lucie Julie. Já jsem asi opravdu nějaký divný!“

Lucius Julius postřehl v Sullově tváři cosi, co ho přimělo změnit raději téma. „Brzy se spolu vydáme zase na cestu.“

„Ano? A s jakým cílem? Kam?“

„Ten tvůj tah s Aesernii mě přesvědčil, že právě Aesernie má na celém tomhle válčišti klíčový význam. Sám Mutilus tam směřuje, poté co prohrál tady – jak mi alespoň hlásila tvá výzvědná služba. Aesernie nesmí padnout."

„To ne, Lucie Julie!" vylekal se Sulla. „Aesernie není nic víc než pomyslný trn v italické tlapě! Dokud jim tam vězí, nebudou si moci Italici důvěřovat, že by snad tuhle válku mohli vyhrát. Kromě toho je Aesernia naprosto bezvýznamná! Navíc je obležená posádka velice dobře zásobená a má v Marku Claudiovi Marcellovi náramně schopného a odhodlaného vůdce. Nech je tam sedět, ať dělají na obléhatele dál dlouhý nos, a ty se o ně nestarej! Pokud se Mutilus stáhl do vnitrozemí, zůstala by nám jediná cesta – Melfskou roklí. A proč v té pasti riskovat naše drahocenné síly?"

Lucius Caesar zrudl. „Ale *tys* tamtudy prošel!"

„Ano, prošel. Protože jsem je oklamal. Ale taková věc se nedá provést dvakrát."

„Já prorazím," řekl Lucius Caesar upjatě.

„S kolika legiemi?"

„Se všemi, co máme. S osmi."

„Och Lucie Julie, zapomeň na ten nápad!" naléhal Sulla. „Mnohem lepší by bylo vytlačit Samnity nadobro ze západní Kampánie! S osmi legiemi, které by se společně účastnily na téže operaci, můžeme Mutilovi sebrat všechny přístavy, opevnit Acerrae a dobýt Nolu. Nola je pro Italiky daleko důležitější než pro nás Aesernia!"

Vojevůdcovy rty se semkly nelibostí. *Já* sídlím ve stanu vrchního velitele ne ty, Lucie Cornelie! *A já* jsem řekl Aesernia!"

Sulla pokrčil rameny a vzdal to. „Ovšem, jak si přeješ."

* * *

O sedm dní později Lucius Julius Caesar a Lucius Cornelius Sulla vyrazili k Teanu Sidicinu, a to se všemi osmi legiemi, s celou vojenskou silou, která byla k dispozici na jižním válčišti. Všechno se v Sullovi vzpouzelo zlým tušením, neměl však na vybranou, než dělat, co dostal nařízeno. Vojevůdcem byl Lucius Caesar. A nejen to, uvažoval Sulla, když kráčel v čele svých dvou legií – týchž, které vedl do Aesernie – a pozoroval armádu před sebou, jak se vine jako předlouhý had, jak stoupá a klesá cestou přes nízké vršky. Lucius Caesar navíc odsunul Sullu až na konec pochodového proudu, tak daleko, aby měl jistotu, že se Sulla do jeho blízkosti nedostane ani při odpočinku a že s ním tak nebude sdílet nocleh ani s ním zapřádat rozhovory. Na společníka Lucia Caesara při zastávkách byl teď povýšen Metellus Pius Hovňousek, jehož tato pocta pranic nepotěšila. Byl by raději setrval u Sully.

V Aquinu pro něho velitel poslal, a když se k němu Sulla dostavil, hodil mu s pohrdavým gestem nějaký dopis. Pýcha předchází pád, říkal si Sulla a vzpomínal, jak na samém počátku všeho tohoto to byl on, k němuž se Lucius Caesar v senátě obrátil o radu. Byl to on, Sulla, jemuž bylo přisouzeno postavení zkušeného poradce. Teď se najednou expertem cítí zřejmě sám Lucius Caesar.

„Přečti to," řekl Lucius Caesar úsečně. „Právě mi to doručili od Gaia Maria."

Zdvořilost běžně vyžadovala, aby ten, kdo dopis obdržel, ho přečetl nahlas těm, s nimiž se měl o jeho obsah podělit; Sullovi tento detail neunikl, v nitru se ušklíbl a začal se pracně prokousávat Mariovým sdělením.

Jako vrchní velitel severního válčiště, Lucie Caesare, se domnívám, že nadešel čas, abych tě informoval o svých plánech. Píši tento dopis o červencových kalendách v táboře poblíž Reate.

Mým úmyslem je vtrhnout na území Marsů. Moje armáda je konečně ve vrcholné formě a já jí naprosto důvěřuji, že se osvědčí právě tak skvěle, jako všechny mé armády v minulosti, že učiní všechno pro blaho Říma a pro svého vojevůdce.

Oho! Sullu až zamrazilo. Takhle jsem ho ještě hovořit neslyšel! „Pro blaho Říma *a pro svého vojevůdce!“* Co mu to jen vlezlo do hlavy? Jak to, že tu mluví jedním dechem o sobě a o Římu? *Moje* armáda! Nikoli římská armáda, ale *moje* armáda. Možná bych si toho ani nepovšiml – říkáme to tak všichni – kdyby se současně nezmínil o sobě jako o jejím veliteli. Tohle sdělení přece bude uloženo ve válečných archivech. A Gaius Marius v něm klade svou osobu na roveň Římu!

Sulla od dopisu nakrátko vzhlédl a podíval se na Lucia Caesara; pokud si však velitel jižní armády oné formulace povšiml, tvářil se, jako by byl nic neslyšel. Jenomže tolik rafinovanosti v sobě Lucius Caesar docela určitě nechová, usoudil Sulla. Vrátil se k luštění dopisu.

Myslím, že se mnou budeš souhlasit, Lucie Julie, že potřebujeme vítězství na mém válčišti – naprosté a rozhodné vítězství. V Římě pojmenovali naši válku proti Italikům marsickou, takže my musíme porazit v poli především Marsy, a pokud možno je zlomit tak, aby se z toho už nikdy nevzpamatovali.

A já k tomu mám teď téměř všechny předpoklady, drahý Lucie Julie. Ovšem abych toho dosáhl, potřebuji služby svého starého přítele a kolegy, Lucia Cornelia Sully. A také dvě další legie. Plně chápu, že budeš Lucia Cornelia jen těžko postrádat – o těch dvou legiích ani nemluvě. Ale kdybych to nepovažoval za naprostou nezbytnost, nežádal bych tě o tuto laskavost. A ujišťuji tě současně, že tento přesun sil by se neuskutečnil natrvalo. Považuj to za půjčku, nikoli za dar. Budou mi stačit dva měsíce.

Jestliže najdeš cestu, jak mé žádosti vyhovět, prospěje tato laskavost, kterou bys mi prokázal, především Římu. Pokud takovou cestu neuvidíš, budu si muset tady v Reate sednout a přemýšlet o nějakém jiném řešení.

Sulla zvedl hlavu, zahleděl se na Lucia Caesara a povytáhl obočí. „Nu?“ otázal se a dopis pečlivě uložil na vojevůdcův stůl.

„Rozhodně se za ním vydej, Lucie Cornelie,“ řekl Lucius Caesar nezúčastněným hlasem. „Já si s Aesernii poradím i bez tebe. Gaius Marius má pravdu. Potřebujeme rozhodujícím způsobem zvítězit nad Marsy. Tady na jižním bojišti je to beztak podělané. Samnitové a všichni ti jejich spojenci nejsou k udolání, nedokážeme je také zastihnout pohromadě a na jednom místě, abychom je mohli rozdrtit v jediné bitvě. Jediné, co tu svedu, je předvést římskou sílu a houževnatost. Na jihu k rozhodující bitvě nikdy nedojde. Tu musíme svést na severu.“

Sullu znovu zamrazilo. Jeden z vojevůdců mluví jedním dechem o sobě a o Římu, druhý trvale propadá zoufalství, neschopen vidět světélko naděje na východě, na

západě ani na jihu. Ještě štěstí, že alespoň na severu tuší trochu té záře! Jak můžeme v Kampánii obstát, když tu velí člověk, jako je Lucius Caesar, tázal se Sulla sám sebe? Bohové, proč se mně nikdy nedostane dostatečně vysokého postavení? Já jsem přece lepší než Julius Caesar! A docela dobře bych mohl být i lepší než Gaius Marius! Od chvíle, kdy jsem vstoupil do senátu, trávím život službou mužům, kteří jsou míň než já – i Gaius Marius je míň, protože on přece není patricij Cornelius! Metellus Hovnivál, Gaius Marius, Catulus Caesar, Titus Didius – a teď tenhle věčně na duchu skleslý výhonek starobylého rodu! A kdo přitom nabírá sil? Kdo už získal korunu z trávy a kdo v pouhých třiceti letech vládne celé provincii? Quintus Sertorius. Sabinská nicka. Jenomže Mariův synovec!

„My zvítězíme, Lucie Caesare!“ prohlásil Sulla s naprostou vážností. „Já už slyším šumět křídla vítězství všude kolem nás! Rozdrtíme Italiky na pouhý prášek. Porazit nás v bitvě nebo i ve dvou – to možná Italikové svedou, ale porazit nás ve válce? To nikdy! Nikdo to nedokáže! Řím je Řím, mocný a věčný. Já v Řím prostě věřím!“

„Ale to já přece taky, Lucie Cornelie, já taky!“ řekl Lucius Caesar trochu podrážděně. „A teď už jdi! Ať jsi užitečný alespoň Gaiovi Mariovi, protože pro mě, to ti přísahám, tu velkou pomoc neznamenáš!“

Sulla se zvedl a došel až k vnějším dveřím domu, který Lucius Caesar zabral, když tu se naráz obrátil! Obsah dopisu ho předtím natolik zaujal, že nebyl schopen odpoutat se v mysli od Gaia Maria a přestal vnímat vzezření Lucia Caesara. Teď se ho náhle zmocnil strach. Vojevůdce byl zažloutlý, apatický, třásl se a potil.

„Lucie Julie, není ti něco?“ vyptával se Sulla.

„Ne, nic mi není!“

Sulla se opět posadil. „Ty nejsi zdráv, a víš to.“

„Je mi docela dobře, Lucie Cornelie.“

„Poraď se s lékařem!“

„Tady na vsi? Tady bude leda nějaká špinavá baba, která předpisuje lektvary z prasečího hnoje a obklady z roztlučených pavouků.“

„Potáhnu těsně kolem Říma. Pošlu ti sem toho Sicilana.“

„Pak ho pošli rovnou do Aesernie, Lucie Cornelie, protože tam mě také najde.“ Celé čelo se Luciovi Caesarovi lesklo potem. „Odchod!“

Sulla už jen pokrčil rameny a zvedl se. „Padnižto na tvou hlavu. Ty přece máš zjevně zimnici.“

A tím to skončí, říkal si, když vycházel dveřmi ven na ulici, aniž se tentokrát vrátil. Lucius Caesar vleze do Melfské rokle ve stavu, kdy není schopen zorganizovat ani dožínkovou tancovačku. Tam ho napadnou ze zálohy a bude se muset už podruhé vrátit do Teana Sidicina a znovu si tam olizovat rány a příliš mnoho cenných vojáků bude ležet mrtvých na dně té zrádné soutěsky. Och, proč jen jsou všichni tihle hlavouni tak tvrdohlaví, tak omezení?

O kousek dál potkal na ulici Hovňouska, jenž se tvářil stejně zasmušile.

„Máš tam maroda,“ řekl Sulla a ukázal hlavou směrem k domu velitele.

„Ani mi to nepřipomínej,“ utrhl se na něho Metellus Pius. „Ono je dost těžké ho trochu rozveselit, i když je na tom nejlíp, ale když ho navíc zchvátí zimnice… jsem z něho dočista zoufalý! Cos mu to provedl, že na tebe tak zanevřel?“

„Řekl jsem mu, ať zapomene na Aesernii a soustředí se raději na to, jak vyhnat Samnity ze západní Kampánie.“

„Ano, v tom by to klidně mohlo vězet, když vezmu v úvahu, v jakém stavu teď náš vrchní velitel je,“ řekl Hovňousek a zmohl se na úsměv.

Metellovo zadrhávání v řeči odjakživa dráždilo Sullovu zvědavost, bez obalu se ho teď zeptal: „Ty ses toho koktání úplně zbavil, viď?“

„P-p-proč s-s-ses o tom musel zmí-zmínit, L-lucie Cornelie? Já se n-nezakoktám, d-dokud na t-to n-nemyslím, h-hrom do t-tebe!“

„Vážně? To je zajímavé. Ale ty jsi dřív přece nekoktal, že? Myslím ještě před Arausiem?“

„J-jo. A-a-aby tě ko-ko-kobyla ko-kopla!“ Metellus Pius se zhluboka nadechl a pokusil se myšlenku na svou vadu řeči zatlačit mimo vědomí. „Při tom, jak v so-sso-ssoučasnosti v-vypadají vaše vztahy, se ti a-asi nesss-nesvěřoval, co má v úmyslu udělat, až se vrátí do Říma, co?“

„Ne. Co chystá?“

„P-p-poskytnout občanství všem Italikům, kteří proti nám zatím nepozvedli ani prst.“

„Ty žertuješ!“

„Já? Kdepak, Lucie Cornelie! V jeho společnosti jsem úplně zapomněl, jak žert vypadá. Je to t-t-tak, přísahám ti, že je to p-p-pravda. Jakmile to tu skončí – s postupujícím podzimem přece každé tažení končí – odloží vojevůdcovskou parádu a navleče si t-t-togu s červeným pruhem. Povídal, že jeho posledním činem jakožto konsula bude udělení občanství každému Italikovi, který se nepřipojil k válce proti nám.“

„Ale to by přece byla velezrada! Chceš tím říct, že on a všichni ti ostatní idioti ve velení promrhali tisícovky našich padlých ve jménu něčeho, co už sami vzdali?“ Sulla se vzteky roztřásl. „Mám tomu rozumět tak, že on zavede šest legií do Melfské rokle s *vědomím*, že žádný z životů, které tam budou obětovány, nepřinese naprosto nic? S *vědomím*, že stejně chce otevřít zadní vrátka do Říma i tomu poslednímu Italikovi na poloostrově? Protože tak to nakonec dopadne, to mi věř! Občanství nakonec stejně dostanou *všichni*, od Silona přes Mutila až po posledního propuštěnce, které mají Silo a Mutilus mezi svými klienty.“

„Na mě nekřič, Lucie Cornelie! Já budu patřit k těm, kdo budou bojovat proti zrovnoprávnění až do trpkého konce.“

„K žádnému boji vůbec nedostaneš příležitost, Quinte Caecilie. Ty budeš sloužit tady, v armádě, nebudeš v senátě. Jediný, kdo bude schopen se o to servat, je Scaurus, jenže ten je na to starý.“ Rty sevřeny do pouhé čárečky upíral Sulla oči na ruch na ulici. „Bude o tom hlasovat Philippus a všichni ti ostatní *saltatrices tonsae.* A budou hlasovat pro. Stejně tak jako komitia.“

„I ty budeš v poli, Lucie Cornelie,“ řekl Hovňousek zasmušile. „S-s-slyšel jsem, že jsi byl odvelen ke Gaiovi Mariovi, k té potvoře staré italické! Ten určitě nebude proti tomu zákonu, až ho Lucius Julius navrhne, o to se chci vsadit!“

„Tím bych si nebyl tak jist,“ řekl Sulla a povzdychl si. „Jednu věc musíš Gaiovi Mariovi přiznat, Quinte Caecilie – je to především a hlavně voják. A až on bude se svým tažením hotov, zbyde jen málo živých Marsů, kteří by se mohli o římské občanství hlásit.“

„Kéž by, Lucie Cornelie. Protože onoho dne, kdy Gaius Marius vstoupí do senátu zpoloviny obsazeného Italiky, stane se znovu prvním mužem Říma. A navíc konsulem, už po sedmé.“

„Jestli do toho budu mít co mluvit já, tak k tomu nedojde,“ řekl Sulla.

* * *

Když následujícího dne zabočil pochodový proud Lucia Caesara na cestu vedoucí podél řeky Melfy, oddělil se od jeho konce Sulla i se svými dvěma legiemi. Pokračoval dál po Via Latina a řeku Melfu překročil cestou k rozvalinám města Fregellae, rozkotaného Luciem Opimiem po potlačené vzpouře před pětatřiceti lety. Jeho legie stanuly vně okrsku podivně poklidných kvetoucích úvalů vzniklých ze zřícených fregellských zdí a věží. Sulla neměl náladu kontrolovat, jak se jeho tribunové a centurioni vypořádávají s rutinou budování opevněného tábora, a vydal se zcela sám do nitra opuštěného města.

Tak tohle je nakonec výsledkem, pomyslel si, o to tedy vedeme boj. Takovýhle to má vzít konec – po všem ujišťování těch pitomců ze senátu – až my tu revoluci, co zachvátila pomalu celou Itálii, posléze udoláme. Obětovali jsme svůj čas, daně, které jsme platili, ba i své životy – to všechno ve jménu toho, aby se celá Itálie stala takovýmito Fregellami. Ať to stojí třeba životy všech Italiků, hlásali jsme. Na půdě zrudlé italickou krví že porostou rudé máky. Jako plané růže že všude zasvitnou vybělené italické lebky a z jejich prázdných důlků že se budou slepě točit za sluncem nevidoucí žluté oči sedmikrás. A k čemu tedy všechno tohle děláme, když je to vlastně zbytečné? Nač jsme umírali a nač umíráme dál, jestliže to bude stejně k ničemu? On si tedy uzákoní, že všem těm polorebelům z Umbrie a z Etrurie bude uděleno římské občanství. Ale na tom přece nebude moci přestat. Ani Lucius Caesar ani nikdo jiný, kdo po něm zvedne žezlo imperia, až ho on posléze neudrží v dlani. Všem Italikům se dostane občanství, převezmou ho rukama ještě zbrocenýma naší krví. Proč máme všechno tohle podstupovat, bude-li to na nic? Nám, dědicům Trójanů, by měl být až příliš dobře znám ten pocit, že někde uvnitř hradeb se skrývají zrádci. Neboť my jsme Římané, nikoli Italici. On se teď ovšem postará o to, aby se Římany pro změnu stali oni, Italikové. On a jemu podobní zničí všechno, s čím Řím stojí a padá. Pro ně Řím nebude Římem jejich předků, ale nebude už ani Římem mým. Pro mne teď Řím představuje tohle, tato zpustošená italická zahrada tady ve Fregellách, takový je Řím můj, Řím mých pradědů – těch Římanů, kteří měli dostatek síly i zmužilosti, aby buřičské sídlo srovnali se zemí a oseli je květinami. Svobodu v nich byli ochotni darovat leda bzučícím včelám a švitořícím ptákům.

Sám nevěděl, nakolik se mu zrak zamžil steskem a nakolik ho pálí do očí bodavý lesk kamenné suti pod nohama. Avšak i v tom přeludném mihotání pojednou rozpoznával obrys blížící se postavy, modravé, hřmotné – římského velitele pevně kráčejícího vstříc jinému římskému veliteli. Nikoli modravé, teď už spíš černé, oslňující třpytem pancíře a přílby. Gaius Marius! Italik Gaius Marius.

Nadechl se, téměř se zalykal, srdce v hrudi jako by klopýtlo a zastavilo se. Stanul, vyčkával, až k němu Marius dojde.

„Lucie Cornelie!“

„Gaie Marie!“

Neučinili sebemenší pohyb, aby se jeden druhého dotkl. Pak se Marius otočil Sullovi po bok a oba společně vykročili, mlčenliví jako hrob. Byl to posléze Marius, kdo si odkašlal, Marius, jenž nedokázal utajit ono nevyřčené pohnutí.

„Lucius Julius už je, jak předpokládám, na cestě k Aesernii,“ řekl.

„Ano.“

„Měl už dávno být namísto toho v Kráterové zátoce a dobýt zpět Pompeje a Stabiae. Otacilius pilně buduje svou flotilu, když teď získal posilou pár nováčků. Loďstvo bylo odjakživa to poslední v pořadí, pokud jde o zájem senátu. Proslýchá se ale, že snad senát hodlá postavit ze všech schopných propuštěnců zvláštní jednotky, kterými obsadí pobřeží horní Kampánie a dolního Latia k jejich ochraně. Otacilius tak bude moci povolat do svých námořních sil všechny muže dosavadní pobřežní milice."

Sulla zavrčel. „Ehh! A kdy to otcové senátoři hodlají rozhodnout?"

„Kdo ví? Ale už o tom začali alespoň hovořit."

„Zázrak nad zázraky!"

„Mluví z tebe neuvěřitelná trpkost. To ti jde Lucius Julius tolik na nervy? Ani by mě to příliš neudivilo."

„Ano, Gaie Marie, jsem opravdu roztrpčen," řekl Sulla vyrovnaně. „Jak jsem se tu procházel touhle krásnou cestou, myslel jsem na osud Fregell a na to, co čeká naše současné italické nepřátele. Ty ovšem ještě nevíš, že Lucius Julius má v úmyslu prosadit zákon, jímž bude uděleno římské občanství všem Italikům, kteří zůstali mírumilovně nakloněni Římu. Krásné, co?"

Marius na okamžik zvolnil tempo, pak se jeho krok vrátil k svému poněkud těžkopádnému rytmu. „To chce skutečně udělat teď? A kdy přesně? Než se vrhne proti těm skalám u Aesernie, nebo až pak?"

„Až poté."

„Člověka by to téměř přimělo prosit bohy o objasnění, k čemu tedy všechny ty boje, ne?" vyslovil Marius nahlas, co Sullovi probíhalo hlavou. Ale pak se rozburácel smíchem. „Ale ať – já vojákuju rád, to musím říct po pravdě. Snad zbude ještě čas na jednu nebo dvě bitvy, než se to prapůvodní bojovné odhodlání senátu a lidu římského dočista rozsype na hromádku prachu! To je mi ale obrat! Kéž bychom tak mohli vzkřísit k životu Marka Livia Drusa. K ničemu z toho všeho by bylo nedošlo, státní pokladna by byla plná, a ne prázdná jako hlava pitomý, a celý poloostrov by v míru a spokojenosti blaženě překypoval legálně nadělanými Římany."

„Ano."

Odmlčeli se, docházeli k troskám fregellského fora, kde se z trávy a květů tu a tam do nicoty zvedal sloup nebo torzo schodiště.

„Budu od tebe něco potřebovat," řekl Marius a usedal na kamenný kvádr. „Pojď, stoupni si tady do stínu, nebo se posaď vedle mne, Lucie Cornelie, prosím tě! A sundej si pak ten zlořečený klobouk, ať vidím, co se skrývá v tvém pohledu."

Sulla poslušně ukročil do chládku a disciplinovaně smekl, neusadil se však a nepromluvil.

„Ty se asi divíš, proč jsem se ti vydal naproti až do Fregell, namísto abych na tebe počkal v Reate."

„Předpokládám, žes nechtěl, abych se v Reate ukázal."

Zaburácel hromový smích. „Ty mě vždycky prokoukneš, Lucie Cornelie, viď? Zcela správně. V Reate jsem tě vidět nechtěl." Úsměšek z jeho rtů zmizel. „Ale nechtěl jsem také své plány uvádět v dopise. Čím míň lidí ví, co dostaneš za úkol, tím líp. Ne že bych měl sebemenší důvod domnívat se, že ve vojevůdcovském stanu Lucia Julia se skrývá špeh – jsem pouze opatrný."

„Jediný způsob, jak uchovat tajemství, je nikomu se o něm nezmínit."

„Správně, máš pravdu." Marius nabral dech tak zhluboka, až na něm zanaříkaly všechny řemeny a přezky jeho pancíře. „Ty, Lucie Cornelie, v tomto místě odbočíš z Via Latina. Pustíš se podél Liris k Soře, kde se stočíš a budeš sledovat Liris dál, až k

jejím pramenům. Jinými slovy, potřebuji tě mít tam za předělem, na jižní straně rozvodí, pár mil od Via Valeria.“

„Až potud svou úlohu chápu. A co uděláš ty?“

„Zatímco ty budeš postupovat podél Liris, já vyrazím z Reate k západnímu průsmyků na via Valeria. Silnici hodlám přetnout za Carseolami. To město je v ruinách, obsazeno je nepřáteli – Marruciny, jak mi hlásili zvědové, osobně vedenými Heriem Asiniem. Pokud to bude možné, chci si s ním vynutit bitvu o postavení na Via Valeria v místech, kde silnice vstupuje do průsmyků. A v té chvíli budu potřebovat, abys už dosáhl mé úrovně – ovšem *jižně* od rozvodí.“

„Jižně od rozvodí, tak aby se o tom nepřítel nedozvěděl,“ začínal se Sulla rozehřívat.

„Přesně tak. To znamená, že musíte cestou pobít všechny lidi, které potkáte. Je obecně známo, že mám ležení severně od Via Valeria, takže, jak doufám, ani Marruciny, ani Marsy nenapadne, že by proti sobě mohli mít nějakou armádu také na svém jižním křídle. Pokusím se soustředit veškerou jejich pozornost jen na mé vlastní pohyby.“ Marius se usmál. „A ty v jejich představách samozřejmě pořád ještě táhneš s Luciem Juliem k Aesernii.“

„Neztratil jsi nic ze svého strategického talentu, Gaie Marie.“

Hnědé oči dravě zaplály. „Já aspoň doufám, že ne! Protože, Lucie Cornelie, řeknu ti otevřeně – pokud bych *já* ztratil ten dar vést válku, nebude v tom temném střetnutí nikdo, kdo by se postavil na mé místo. Skončili bychom tak, že bychom ještě na bojišti udělili římské občanství všem, kdo budou stát ve zbrani proti nám.“

Sullu cosi ponoukalo rozebírat otázku občanství ještě dál, ale pak převážila jiná myšlenka. „A co já?“ vyhrkl. „Já přece velet taky dokážu!“

„Ano, samozřejmě, velet ty dokážeš,“ říkal Marius chlácholivě. „To nechci ani na okamžik popírat. Jenomže vedení války ti nikdy do krve nepřešlo, Lucie Cornelie.“

„Dobře velet se člověk může naučit,“ namítal Sulla neústupně.

„To jistě, dobrému velení se lze i naučit. Tak jako ses mu naučil ty. Ale v krvi, Lucie Cornelie, ho nemáš, ty se prostě nedokážeš povznést nad pouhé dobré velitelování,“ říkal Marius a vůbec si neuvědomil, jak zraňující je to, co právě řekl. „Jenomže pouhé velení někdy nestačí. Velet je třeba s jiskrou nápadu. A to člověk v sobě prostě buď má, anebo nemá!“

„Jednoho krásného dne,“ zauvažoval Sulla nahlas, „se přece Řím stejně najednou ocitne bez tebe, Gaie Marie. A pak – nu, to se ještě uvidí! Budu to *já,* kdo převezme vrchní velení!“

Marius stále ještě nechápal, stále ještě se nedovtípil, co se Sullovi honí hlavou. Namísto toho se bujaře zasmál. „Nu, Lucie Cornelie, musíme jen doufat, že až ten den nadejde, nebude Římu chybět nic víc než jeden dobrý vojevůdce. Souhlasíš?“

„Jak myslíš,“ řekl Lucius Cornelius Sulla.

*** * ***

Nejvíc Sullu dráždilo, že Mariův plán byl – samozřejmě! – tak naprosto dokonalý. Sulla pronikl se svými dvěma legiemi až k Soře, aniž se střetl s nepřítelem, poté porazil nevelký oddíl Picenů pod velením Tita Herrenia – šlo spíše o pouhou šarvátku. Od Sory až po prameny Liris se nesetkával s nikým jiným než latinskými a sabinskými rolníky, kteří ho vítali s takovou radostí, že Sulla upustil od provedení Mariova rozkazu a

ponechával je naživu. Spíš by byli mohli podat zprávu o jeho pohybech ti nečetní Picenové, kterým se podařilo uprchnout u Sory, avšak v těch Sulla záměrně vzbudil dojem, že ho k Soře poslal Lucius Caesar a že se s ním má opět setkat východně od Melfské rokle. Dalo se spíš předpokládat, že tedy zbytky Picenů Tita Herennia spolu s Paeligny čekají na Sullu v záloze někde na úplně špatném místě.

Marius, jak se Sulla dozvěděl díky nepřetržitému vzájemnému kurýrnímu spojení, učinil, co slíbil, a obsadil silnici Via Valeria v místě za Carseolami. Herius Asinius se svými Marruciny se ji sice pokusil udržet, ale utrpěl zdrcující porážku, když ho Marius obelstil předstíráním, že na tomto místě bitvu svést ještě nechce. Herius Asinius zahynul a s ním i většina jeho armády. Marius se pak dal bez překážky na pochod západním průsmykem a směřoval na Albu Fucentii v čele čtyř legií složených z mužů jistých si svým vítězstvím – jak by také mohli prohrát, když mají ve svém čele starého arpinského lišáka? Prošli zkouškou krve a obstáli v ní výtečně.

Sulla se svými dvěma legiemi kopíroval Mariův postup po Via Valena až do chvíle, kdy se hřbet, který je dělil, snížil do marsické náhonu pánve kolem jezera Fucinu; i nadále si však Sulla od Maria udržoval desetimílový odstup a setrvával kupodivu snadno v skrytu. Vděčil za to zčásti vášni Marsů, s jakou tu pěstovali – navzdory klimaticky nevýhodné poloze tohoto území – svou vlastní révu. Krajina na jih od Via Valeria byla jednou jedinou rozsáhlou vinicí, kde většina hroznů rostla na malých zahrádkách obehnaných vysokými kamennými zdmi. Marsové tak chránili révu před ledovými větry, které tu duly z vrcholků hor právě v době, kdy se otevíraly něžné kalíšky květů a kdy hmyz potřeboval k jejich opylování závětří. A tady už Sulla pobíjel každého, koho potkali, převážně ženy a děti; všichni ostatní z vesniček a usedlostí rozložených kolem jezera, kromě nejstarších mužů, už odešli sloužit ve vojsku.

Okamžik, kdy se Marius utkal s Marsy v bitvě, rozpoznal bez obtíží, vítr toho dne vál od severu a zvuk boje se k nim nesl přes zídky tak jasně, že se Sullovým mužům zdálo, že se boj přenesl až sem, mezi révové keře. Již ráno dorazil kurýr se zprávou pro Sullu, že ke srážce pravděpodobně dojde již toho dne; Sulla tedy rozmístil své vojáky v osmi řadách pod třímetrové zdi vinic a čekal.

Dočkal se, prchající Marsové začali přelézat kamenné hradbičky asi čtyři hodiny poté, co se ozval první halas střetnutí – a padali rovnou na tasené meče Sullových legionářů, žíznících po účasti v boji. Na několika místech sice došlo k tvrdým šarvátkám – byli to muži štvaní zoufalstvím – nikde však Sullovo postavení neohrozili.

A jsem jako obvykle zase jen tím dobře vycvičeným nadháněčem Gaia Maria, říkal si Sulla, stoje na výšině, odkud měl přehled. V jeho hlavě se rodí strategický záměr, jeho ruka určuje taktiku boje, z jeho vůle se boj dovádí až do vítězného konce. A já stojím tady, na nesprávné straně nějaké pitomé zdi a jako hladovec, jímž vpravdě jsem, tu lapám zbytky, které spadly z jeho stolu. Jak dobře on zná sebe sama – a jak dobře zná i mne.

Přál si, aby alespoň nemusel projevovat okázalé nadšení. Poté, co na jeho úseku boje skončily, se posadil na svého mezka a dlouhou objížďkou se vydal za Gaiem Mariem, jenž setrvával na Via Valeria, aby mu sdělil, že vše vyšlo přesně tak, jak to on naplánoval, a že Marsové, kteří se bitvy zúčastnili, byli doslova do posledního potřeni.

* * *

„Koho jsem najednou před sebou neměl jako Silona osobně," hlaholil Marius burácivým hlasem, jakým mluvíval po každé skončené bitvě, popleskal Sullu po ramenou a vedl ho k sobě do velitelského stanu, objímaje svého nejcennějšího důstojníka kolem ramen. „Představ si, že ještě chrápali," říkal škodolibě, „snad proto, že se tu cítili víceméně doma. Přitrhl jsem na ně jako bouře, Lucie Cornelie! Zřejmě je vůbec nenapadlo, že by Asinius mohl být zatím už poražen. A zprávu o tom jim nikdo nedal; věděli jen tolik, že se Asinius přesunuje, protože se doslechl, že já jsem konečně vyrazil z Reate. Jenomže vtom už jsem se tam objevil, jako bych byl čekal za rohem, a naráz mě měli před sebou. Byli na cestě za Asiniem, jako posila. Zarazil jsem tak daleko od nich, abych nemusel svést otevřenou bitvu, sešikoval jsem své muže do čtverce a tvářil jsem se, jako když se jen chystám k obraně a jako když se mi nechce zaútočit.

‚Jestli jsi opravdu tak velký vojevůdce, Gaie Marie, tak pojď a utkej se se mnou!' volal Silo ze sedla svého koně.

‚Jestli se cítíš jako velký vojevůdce, Quinte Poppaedie, tak to pojď zkusit!' křikl jsem na něho zpátky.

Už se nikdy nedozvíme, co měl vlastně v úmyslu udělat, protože jeho muži se splašili a vyrazili bez rozkazu do útoku. Nu, tím mi to jen usnadnili. Já dávno vím, co všechno v takové chvíli udělat, Lucie Cornelie. Ale Silo to neví doteď. Říkám doteď, protože on z bitvy vyvázl nezraněn. Když se jeho mužů zmocnila panika, otočil koně k východu a cvalem uháněl pryč. Pochybuji, že se zastaví dřív, než dorazí až k Mutilovi. Marsům jsem ovšem dovolil ustupovat jenom jedním směrem – vinicemi. Věděl jsem, že tam čekáš a že je na druhé straně dorazíš. A to bylo všechno."

„Bylo to výborně provedeno, Gaie Marie," řekl Sulla s naprostou vážností.

A tak usedli k oslavě vítězství, Marius a Sulla a jejich zástupci – a také mladý Marius, zářící pýchou nad svým otcem, pod nímž nyní sloužil jako nejmladší důstojníček. Och, jak to štěně stojí o to, aby si ho okolí všimlo, říkal si Sulla, a dával si záležet, aby se na něho ani nepodíval.

Probojovávali celou tu bitvu znovu, trvalo to téměř déle než boj sám; ale posléze, jak klesala hladina vína v amfoře, stočil se hovor nevyhnutelně na politiku. Jediným tématem se stal zamýšlený zákon Lucia Caesara, jenž Mariovými podřízenými přímo otřásl; až dosud jim Marius o svém rozhovoru se Sullou ve Fregellách nic nepověděl. Reagovali různě, avšak vesměs byli proti takovým rozsáhlým ústupkům. Byli to vojáci, muži, kteří už šest měsíců bojovali, kteří viděli zahynout tisíce svých druhů – a kteří navíc měli pocit, že jim ti hlupáci a zbabělci v Římě nedali vůbec příležitost v tom rozmachu pokračovat, příležitost začít konečně vítězit. Spílali všem těm, kdo byli poschováváni v bezpečí Říma, seschlých žvanivých vestálek, a nejvíc ze všech to schytával Philippus, s Luciem Caesarem v těsném závěsu.

„Juliové Caesarové jsou všichni jen přešlechtěné ranečky nervů," vykládal Marius, v tváři celý zrudlý. „Škoda že zrovna za téhle krize byl starším konsulem Julius Caesar. Já to věděl, že nebude mít dostatek výdrže."

„To vypadá, Gaie Marie, že ty bys skoro byl pro to, abychom Italikům neustupovali vůbec v ničem," řekl Sulla.

„Ne skoro, ale docela určitě bych byl pro takový postoj," řekl Marius. „Než došlo k otevřené válce, bylo to jiné. Ale jakmile se jednou národ prohlásí za nepřítele Říma, je to i můj nepřítel. Navěky."

„Já to cítím zrovna tak," řekl Sulla. „Ovšem jestliže se Luciovi Juliovi podaří přesvědčit senát a lid, aby jeho zákon přijali, sníží se tím nebezpečí, že by na stranu

Italiků přešly i Umbrie a Etrurie. Slyšel jsem, že v obou těchto krajích se znovu zvedá odpor.“

„Jistě. Proto také Lucius Cato Licinianus a Aulus Plotius sebrali Sextovi Juliovi jeho vojáky a vyrazili s nimi nahoru – Plotius do Umbrie a Cato Licinianus do Etrurie,“ řekl Marius.

„A co je se Sextem Juliem?“

Odpověděl mladý Marius, a to velice sebevědomě. „Zotavuje se v Římě. ‚Ze zlého prsního neduhu‘, jak uvádí matka ve svém posledním dopise.“

Pohled, jímž ho Sulla zpražil, by ho byl měl rozdrtit na prach, neuspěl však. Takový elévek, takový *contubernalis* se přece nesmí jen tak vmísit do rozmluvy starších, i kdyby jeho otec byl desetkrát vrchním velitelem!

„To etruské tažení bezpochyby bude pro Catona Liciniana a pro jeho vyhlídky na úřad konsula v příštím roce úplný poklad,“ řekl Sulla. „Pokud si ovšem povede dobře. Ale já se domnívám, že on to zvládne.“

„Aby nezvládl!“ ulevil si Marius a odříhl si. „Vždyť je to tažení, jako když lezou brouci po stole – což ostatně přesně sedí takovému švábovi, jako je Cato Licinianus.“

Sulla se ušklíbl. „Copak, Gaie Marie, na tebe Cato Licinianus neudělal dojem?“

Marius zamžikal. „A na tebe snad ano?“

„Sotva.“ Sulla už měl vypito vína až dost a přešel teď na vodu. „Co podnikneme dál? Uplynulo už první období měsíce září a já se budu brzy zase muset vrátit do Kampánie. Rád bych využil času, který mi tu zbývá, co nejlíp.“

„Nechce se mi věřit, že by se Lucius Julius nechal od Egnatia vlákat v Melfské rokli do léčky!“ vskočil znovu do rozhovoru mladý Marius.

„Ty jsi na to ještě moc mladý, chlapče, abys dokázal pochopit, jaký pitomec dokáže chlap někdy být!“ řekl Marius, jenž tak vyslovil s poznámkou souhlas, namísto aby za ni pokáral toho, kdo ji pronesl. Obrátil se pak k Sullovi. „Od Lucia Julia se teď nedá čekat nic, ten je asi touto dobou už podruhé zpátky v Teanu Sidicinu a přišel o další čtvrtinu svého vojska, takže nač spěchat s návratem, Lucie Cornelie? Abys mohl držet Lucia Julia za ručičku? Dovedu si představit, že na to má kolem sebe lidí až dost. Navrhuji ti, abychom společně vyrazili k Albě Fucentii,“ řekl a hlas se mu zlomil napůl do smíchu, napůl jako by se dávil.

Sulla ztuhl. „Není ti něco?“ zeptal se ostře.

Brunátná Mariova tvář na okamžik zpopelavěla. Pak se vzpamatoval; smích zazněl opět tak, jak se člověk normálně směje. „Po tak nádherném dni, Lucie Cornelie? Tak tedy, jak říkám, potáhneme k Albě Fucentii, abychom jí trochu ulehčili, a pak – nu, mám takovou představu, že bychom se mohli vydat dolů napříč Samniem, co tomu říkáš? Obléhání Ascula Picenta přenecháme Luciovi Caesarovi a zkusíme trochu vydráždit toho samnitského býka. Obléhat města je otrava, to není můj styl.“ Opile se uchechtl. „Nebylo by krásné, kdybys do Teana Sidicina dorazil a měl v záhybu togy přichystánu Aesernii jako dáreček pro Lucia Julia? Och, jak ten by ti byl vděčen!“

„Ano, tu jeho vděčnost si dovedu představit, Gaie Marie.“

Společnost se rozešla. Sulla s mladým Mariem pomohli Mariovi do postele, kam ho bez velkých okolků uložili. Mladý Marius se pak ztratil, s posledním nevraživým ohlédnutím po Sullovi, jenž ještě bedlivě obhlížel tu ochablou horu tělesnosti na lůžku.

„Lucie Cornelie,“ říkal Marius trochu blábolivě, „přijď za mnou hned ráno, jen ty sám, a vzbuď mne. Chtěl bych si s tebou promluvit v soukromí. Teď večer to nejde. Och, to víno!“

„Dobře se vyspi, Gaie Marie. Ráno si pohovoříme.“

Nepohovořili. Když se ráno Sulla – jenž se sám ještě necítil příliš dobře – vydal do zadní části velitelova stanu, zastihl onu horu na lůžku ve stejné poloze, v jaké ji večer opouštěl. Rychle pokročil vpřed, zamrazilo ho. Ne strachem, že snad Marius zemřel; jeho hlučné oddychování se neslo až do přední části stanu. Ale když na něj teď Sulla pohlédl, spatřil, jak jeho pravice chabě hmatá sem a tam, jak se chytá přikrývky, a uviděl i jeho vytřeštěné zraky, plné hrůzy hraničící až s nepříčetností. Od pokleslé tváře až po znehybnělé chodidlo byl na celé levé polovině těla ochrnut, bezmocný, nehybný. Lesní velikán se sesul bez jediného hlesu, neschopen odrazit ránu, kterou nebylo lze postřehnout ani vytušit, dokud se nestala skutkem.

„Mrtvice," zamumlal Marius.

Sullova ruka sama se vznesla, aby pohladila Mariovu potem orosenou kštici; teď už ho bylo možno milovat. Už nebyl. „Och ty můj chudáčku!" Sulla sklonil tvář k Mariově, dotkl se rty stružky Mariových slzí. „Ty má stará hlavičko! Tak tě to konečně vyřídilo."

Odpověď vyrazila z úst ihned, slova nepěkně pokroucená, avšak přesto slyšitelná, jak Sulla tiskl svou tvář k Mariově.

„Nic – nevyřídilo – ještě ne… Sedm – krát."

Sulla se vymrštil, jako by byl Marius z lůžka vstal a udeřil ho. Pak, zatímco si dlaní stíral vlastní slzy, propukl v kratičký křečovitý smích, v zasmání, jež skončilo právě tak naráz, jak začalo. „Pokud se *mne* týče, Gaie Marie, máš dost!"

„Žádné – dost," řekl Marius. Oči, stále ještě bystré, už neměl ustrašené; zračil se v nich teď spíš hněv. „Sedm – krát."

Jedním skokem byl Sulla u závěsu oddělujícího ložničku od ostatního stanu a volal o pomoc, jako by mu po patách všemi hlavami chňapal sám obludný Kerberos.

Teprve když Maria prohlédl a odešel i ten nejposlednější armádní felčar a když Maria uložili, jak jen bylo možno nejpohodlněji, svolal Sulla schůzi těch, kteří se až dosud tlačili před stanem a jimž ve vstupu bránil plačící mladý Marius.

Konal poradu na táborovém foru; usoudil, že bude lépe, uvidí-li i řadoví vojáci, že někdo něco podniká; zpráva o Mariově tragédii se už rozletěla po všem vojsku a mladý Marius nebyl zdaleka jediným, kdo slzel.

„Ujímám se velení," řekl Sulla vyrovnaným hlasem tuctu mužů, kteří ho obklopili.

Nikdo nic nenamítl.

„Vrátíme se okamžitě do Latia, dřív než se zpráva o tomhle donese Silonovi nebo Mutilovi."

Teď teprve se ozval s prvním protestem Marcus Caecilius, z větve s cognominem Cornutus. „To je směšné!" prohlásil dotčeně. „Stojíme tu pouhých dvacet mil od Alby Fucentie, a ty nám říkáš, že se máme otočit a vrátit se domů?"

Sulla, rty sevřeny do úzké čárky, opsal paží kruh a ukázal tak na vojáky kolem, postávající v hloučcích a plačící. „Podívej se na ně, ty blázne!" vyštěkl. „Takhle se s nimi chceš vypravit do samého nitra nepřátelského území? Ti na to teď nemají! Musíme je velice obezřetně dovést za naše hranice, Cornute – a pak jim budeme muset najít vojevůdce, kterému by byli schopni věnovat alespoň desetinu téhle své lásky!"

Cornutus už otevíral ústa, aby odpověděl, ale pak je sklapl a bezmocně pokrčil rameny.

„Má ještě někdo něco, co by chtěl říci?"

Nikdo se nehlásil.

„Dobrá tedy. Tábor zrušit, za polovinu času! Poslal jsem už zprávu svým legiím na opačné straně vinic. Budou na nás čekat na silnici."

„A co bude s Gaiem Mariem?“ otázal se mladičký Licinius. „Mohl*a* by to být jeho smrt, když ho v tomhle stavu povezeme.“

Smích ze Sully vyrazil jako zaštěknutí, všichni ztuhli. „*Gaia Maria?* Toho bys nedokázal zabít ani obětní sekerou, chlapče!“ Když uviděl jejich reakci, opanoval se a pak teprve pokračoval dál. „Nebojte se ničeho, panstvo, nejsou to ani dvě hodiny, co mě Gaius Marius osobně ujistil, že tohle naprosto není jeho konec. A já mu věřím! Takže ho bereme s sebou. O dobrovolníky, kteří ponesou nosítka, nebude jistě nouze.“

„A do Říma se vrátíme všichni?“ otázal se bojácně mladý Licinius.

Teprve nyní, když už si byl opět jist sám sebou, začínal Sulla vnímat, jak jsou všichni kolem něho vyděšení a zcela bezradní; byli to římští aristokraté, zvyklí o všem pochybovat, vše vážit z hlediska svého vlastního postavení. Teď aby s nimi zacházel div ne jako s novorozenými koťátky.

„Nikoli, *všichni* se do Říma vracet nebudeme,“ řekl pak beze stopy ohledů v hlase i v chování. „Až dorazíme do Carseol, ty, Marku Caecilie Cornute, převezmeš velení nad armádou. Zaujmeš s ní postavení v táboře u Reate. Gaia Maria dopravím já s jeho synem do Říma, pět kohort půjde s námi jako čestný doprovod.“

„Dobrá, Lucie Cornelie, pokud si to tak přeješ, bude se to tak muset udělat,“ řekl Cornutus.

Při pohledu, jímž ho stihly Sullovy prazvláštní světlounké zraky, mu až zatrnulo v zubech.

„To jsi řekl velkou pravdu, Marku Caecilie, že se to bude muset udělat tak, jak si to já přeju,“ pravil Sulla tiše, téměř mazlivým tónem. „A pokud to neprovedeš přesně tak, jak si to přeju, tak zbyde jedno přání tobě – budeš si přát, aby ses byl radši nenarodil! Je to jasné? Výborně! A teď odchod!“

POMPEUS MLADŠÍ

VI.

Když přišla zpráva o tom, že Lucius Caesar porazil u Acerr Mutila, senátorům to poněkud pozvedlo morálku. Bylo vyhlášeno, že římští občané už nejsou povinni nosit *sagum.* Když pak ovšem dorazila zvěst o prohře Lucia Caesara v Melfské rokli, už druhé v pořadí, kde počet římských padlých se téměř přesně rovnal nepřátelským ztrátám u Acerr, nikdo v senátě se neobtěžoval přijít s návrhem, aby ono rozhodnutí bylo opět odvoláno; to by bylo novou porážku jen zvýraznilo.

„Je to marné," řekl Marcus Aemilius, princeps senatus, hrstce senátorů, kteří se sešli, aby tuto věc prodebatovali. Rty se mu chvěly, ale Scaurus rezolutně potlačil chvilkovou slabost. „Stojíme před mnohem závažnějším faktem – my totiž prohráváme celou tuto válku."

Philippus nebyl přítomen, aby mohl něco namítnout. Nebyl tam ani Quintus Varius, jenž stále ještě pilně žaloval malé rybičky pro velezradu; poté, co vzdal velkou kořist, jakou představovali Antonius Orator a první senátor Scaurus, začínalo obětí jeho zvláštního soudu přibývat.

Zbaven dráždidla opozice nenacházel v sobě Scaurus dost vůle pokračovat a ztěžka se posadil na stoličku. Už jsem na to příliš starý, pomyslel si – jak jen dokáže Marius zvládnout celé válčiště, když je mu zrovna tolik let jako mně?

Odpověď na to dostal koncem srpna, kdy dorazil kurýr se zprávou pro senát, že Gaius Marius se svým vojskem potřel Heria Asinia a že na bojišti zůstalo sedm tisíc padlých Marrucinů včetně Heria Asinia. Deprese ve městě však byla tak hluboká, že nikdo nepovažoval za moudré nějak to oslavovat; místo toho se po několik příštích dnů všichni chvěli, kdy přijede nějaký další posel se zvěstí o stejně velké porážce. Několik dní nato se skutečně v senátě ohlásil další kurýr. Senátoři zůstali strnule vzpřímeni nepohnutě sedět a s kamennými tvářemi očekávali další pohromu. Ze všech konsulárů byl přítomen jediný Scaurus.

> Gaius Marius s potěšením sděluje senátu a lidu římskému, že tohoto dne on se svými armádami dosáhl drtivého vítězství nad Quintem Poppaediem Silonem a nad muži z kmene Marsů. Patnáct tisíc Marsů bylo pobito, pět tisíc dalších zajato.
>
> Gaius Marius by rád vyzvedl neocenitelný podíl, jakým k tomuto vítězství přispěl Lucius Cornelius Sulla, a prosí, aby mu senát ještě poshověl, pokud jde o podání úplné zprávy, až do doby, kdy do ní bude moci zahrnout i sdělení senátu a lidu římskému, že byla osvobozena Alba Fucentia. Nechť žije Řím!

Při prvním předčítání dopisu ještě nikdo jeho obsahu neuvěřil. Ztenčené řady bílých tog se zavlnily, byly natolik prořidlé, že nepůsobily příliš důstojným dojmem. Scaurus četl rozechvělým hlasem list znovu. A pak náhle propukl jásot. Neuplynula hodina a třeštil celý Řím. Gaius Marius to opět dokázal! Gaius Marius zvrátil neblahý osud Říma! Gaius Marius, Gaius Marius, Gaius Marius!

„A už je zase pro všechny hrdinou," říkal Scaurus flaminovi Dialis, Luciovi Corneliovi Merulovi, jenž od počátku války nezameškal ani jediné zasedání senátu, přes bezpočet všelijakých tabu, jimiž byl jako flamen Dialis sešněrován. Jako jediný mezi lidmi sobě rovnými nesměl flamen Dialis nikdy obléci togu, byl namísto toho zahalen do dvojité těžké vlněné pláštěnky, *laeny*, jež byla střižena do plného kruhu, a na hlavě nosil těsně přiléhající slonovinovou přílbu zdobenou symboly Jova, navrchu krytou ještě tvrdým vlněným kotoučem nabodnutým na slonovinovou špici. Jako jediný mezi sobě rovnými byl zarostlý, neboť jako flamen Dialis si raději nechával vlasy splývat na záda a vousy přerůstat na hruď, než aby podstupoval muka holení kostěnou nebo bronzovou břitvou. Flamen Dialis měl totiž zapovězen jakýkoli styk se železem všeho druhu – což mimo jiné znamenalo, že se nijak nemohl zúčastnit války. Omezen takto v plnění svých vojenských povinností vůči vlasti se Lucius Cornelius Merula alespoň horlivě zúčastňoval všech schůzí.

Teď si Merula povzdychl. „Ano, Marku Aemilie, je to tak, a ač jsme oba patricijové, musíme si, myslím, připustit, že je naše krev natolik zřídlá, že my sami už opravdového hrdinu zplodit nedokážeme."

„Nesmysl!" odsekl Scaurus. „Vždyť ten Gaius Marius je obyčejný komediant!"

„A kde bychom bez něho byli?"

„Tady, v Římě! A hlavně ryzí Římané, sami mezi sebou!"

„Tobě se jeho vítězství nezamlouvá?"

„Samozřejmě že ho vítám! Jen bych si přál, aby tam dole pod tou zprávou byl podepsán Lucius Cornelius Sulla!"

„Byl to určitě dobrý *praetor urbanus*, to vím, ale nikdy jsem neslyšel, že by to na bojišti byl nějaký druhý Marius," řekl Merula.

„To se může ukázat až poté, co Gaius Marius na tom bojišti nebude. A pak – kdo ví? Lucius Cornelius Sulla po Mariově boku bojuje už od – och, od války s Jugurthou. A odjakživa k vítězstvím Gaia Maria podstatnou měrou přispíval. Jenomže slávu si vždycky odnášel jen Marius."

„Buď spravedlivý, Marku Aemilie! Gaius Marius přece ve svém listě Lucia Sullu zvlášť vyzvedává! Mně aspoň připadá ta chvála upřímná. A neslyším také jedno jediné hanlivé slovo o muži, který posléze vyslyšel mé modlitby," řekl Merula.

„Ty dostáváš na své modlitby odpověď od člověka, flamine Dialis? Musím říct, že to je opravdu prazvláštní výklad."

„Naši bohové nám na naše modlitby neodpovídají přímo, první senátore. Pokud se jim znelíbíme, stihnou nás nějakým projevem své moci, a jejím nástrojem bývají zpravidla lidé."

„To já vím stejně tak dobře jako ty!" rozkřikl se Scaurus popuzeně. „Já mám Gaia Maria stejně tak rád, jako ho nenávidím. Ale i přitom si přece můžu přát, aby na konci dopisu bylo jméno někoho jiného!"

Jeden ze senátních zřízenců vkročil do místnosti, jež už byla zcela opuštěná až na Scaura a Merulu, kteří se tu zdrželi.

„Principe senatus, právě přišlo spěšné sdělení od Lucia Cornelia Sully."

Merula se ušklíbl. „Tady máš pro změnu odpověď na *svoje* modlitby! Dopis se Sullovým jménem na konci!“

Odpovědí byl Merulovi sžíravý pohled; pak Scaurus uchopil tenký svitek a rozvinul ho v rukou. Obsahoval, jak s neskonalým překvapením zjišťoval, pouhé dvě řádky pečlivě narýsovaných velkých liter, s tečkami mezi jednotlivými slovy. Sulla chtěl předejít jakémukoli neporozumění.

GAIUS•MARIUS•RANĚN•MRTVICÍ•ARMÁDA•PŘESUNUTA•
DO•REATE•VRACÍM•SE•S•MARIEM•IHNED•DO•ŘÍMA•SULLA

První senátor Scaurus nebyl mocen slova, podal list Merulovi a dovrávoral k nejspodnější lavici v síni, kde klesl na holý kámen.

„E*depol*!“ I Merula usedl. „Och, cožpak v téhle válce neproběhne nic, jak se patří? Myslíš, že je Marius mrtvý? Chtěl snad Sulla svým dopisem říct tohle?“

„Myslím, že je naživu, ale neschopen velet, a že o tom jeho vojsko ví,“ řekl Scaurus. Nabral dech a houkl: „Služba!“

Zřízenec postával ve dveřích, otočil se a okamžitě stanul před Scaurem; hořel zvědavostí.

„Povolej hlasatele. Nařiď jim, ať vyhlásí, že Gaius Marius byl raněn mrtvicí a že ho jeho legát, Lucius Cornelius Sulla, doprovází do Říma.“

Úředník zalapal po dechu, zbledl a odběhl.

„Bylo to moudré, Marku Aemilie?“ otázal se Merula.

„To ví jen Velký bůh, flamine Dialis. Já nikoli. Vím jen tolik, že kdybych nejprve svolal senát, aby věc prodiskutoval, hlasovali by určitě pro to, aby tahle zpráva byla utajena. A to já nemohu dopustit,“ řekl Scaurus pevně. Povstal. „Pojď se mnou. Musím to sdělit Julii, dřív než to vykřičí hlasatelé z roster.“

*** * ***

A tak, když pět kohort vojáků doprovázejících nosítka s Gaiem Mariem prošlo Collinskou bránou, oštěpy ověnčené cypřiši, meče a dýky v obrácené poloze, Vstoupili na tržiště ozdobené girlandami květů a zaplněné mlčícím davem – slavnost i pohřeb v jednom, jak se zdálo. A tak tomu bylo po celé cestě k Foru Romanu, které rovněž bylo ověšeno květy a kde také zástupy stály nehnutě a mlčky. Květiny byly původně výzdobou na oslavu velkého Mariova vítězství; ticho bylo odezvou na jeho porážku chorobou.

Když se pak za vojáky objevila nosítka se zataženými závěsy, šlo šeptem od jednoho k druhému:

„On zřejmě žije! On zřejmě žije!“

Sulla s kohortami zastavil na dolním Foru podél roster, zatímco Gaia Maria vynášeli vzhůru Clivem Argentariem k jeho domovu. Marcus Aemilius Scaurus, princeps senatus, samojediný vyšplhal nahoru na rostra.

„Třetí zakladatel Říma žije, *Quirité!*“ zaburácel Scaurus. „Tak jako vždy zvrátil běh války ve prospěch Říma, a Řím mu za to nemůže být dost vděčen.

Konejte oběti za jeho zdraví, i když se může stát, že nadešel čas, kdy nás Gaius Marius opustí. Jeho stav je vážný. Ale díky jemu, *Quirité,* se pronikavě zlepšil stav nás všech.“

Nikdo nejásal. Nikdo ale také neplakal. Slzy měly místo až o pohřbu, v okamžiku, kdy už není žádná naděje. Pak Scaurus sešel z roster dolů a lidé se začali rozcházet.

„On nezemře," řekl Sulla, jenž vyhlížel velice unaveně.

Scaurus odfrkl. „Vůbec mě nenapadlo, že by to mohl udělat. Nebyl ještě posedmé konsulem, tak si nemůže dovolit umřít."

„Přesně tak to řekl i on."

„Cože, on je schopen mluvit?"

„Trošku. Nemá potíž slova si vybavit, jen je nezvládá vyřknout. Náš armádní felčar říká, že je to díky tomu, že ho mrtvice zasáhla na levé straně, nikoli na pravé – ovšem proč tomu tak je, nevím. Neví to ani ten felčar. Trvá jen na tom, že takhle se to jeví polním felčarům při poraněních hlavy. Jakmile ochrne pravá část těla, je postižena řeč. Je-li ochrnuta levá polovina, řeč je zachována."

„Jak zvláštní! Proč se člověk takového něco nedozví od našich lékařů ve městě?" otázal se Scaurus.

„Asi proto, že ti vídají málo rozbitých hlav."

„Pravda." Scaurus uchopil Sullu vřele pod paží. „Pojď se mnou domů, Lucie Cornelie. Napiješ se trochu vína a povíš mi o všem, co se tam událo. Myslel jsem, že jsi dosud u Lucia Julia v Kampánii."

Sulla se okamžitě uzavřel do sebe, žádným úsilím to hnutí nedokázal potlačit. „Šel bych raději k sobě domů, Marku Aemilie. Jsem dosud ve zbroji a je horko."

Scaurus si povzdychl. „Je čas, abychom oba zapomněli, co se před mnoha lety událo," řekl upřímně. „Moje žena je už starší, usedlejší a děti jí zaberou všechen čas."

„Dobrá – půjdeme tedy k tobě."

Čekala už v atriu, aby je přivítala, stejně nedočkavá na zprávy o Mariově stavu jako všichni v Římě. Bylo jí osmadvacet a patřila k těm šťastným ženám, jejichž krása nevadne, ale zraje; byla to snědá krása, hebká jako kožešina, třebaže oči, kterými spočinula na Sullově tváři, byly šedé jako moře za podmračeného dne.

Sullovi neuniklo, že třebaže na ni Scaurus pohlédl s láskou a bez sebemenší nedůvěry, ona se manžela zjevně obávala a nebyla si jista, jaké city chová.

„Buď vítán, Lucie Cornelie," řekla bezbarvě.

„Děkuji za přivítání, Caecilie Dalmatiko."

„V knihovně máte připraveno občerstvení, manželi," oslovila i Scaura stejně monotónním hlasem. „Zemře Gaius Marius?"

Odpověděl jí Sulla, teď už s úsměvem, když minul prvý tísnivý okamžik; velice se to lišilo od setkání v Mariově domě u příležitosti oné večeře. „Ne, Caecilie Dalmatiko. Konec Gaia Maria to ještě není, o tom tě mohu ujistit."

Vzdychla nelíčenou úlevou. „Pak vás tedy opustím."

Oba muži stáli v atriu, dokud nezmizela, a pak Scaurus Sullu dovedl do svého *tablina.*

„Budeš chtít velet marsickému válčišti?" otázal se Scaurus a podával Sullovi víno.

„Pochybuji, že by mě senát tímto velením pověřil, principe senatus."

„Otevřeně řečeno – já také. Ale stál bys o ně?"

„Ne. Nestál. Měl jsem po celý rok úkoly dole v Kampánii, kromě této mimořádné operace s Gaiem Mariem, a raději bych zůstal v terénu, který už znám. Lucius Julius ostatně očekává, že se vrátím," řekl Sulla, jenž dobře věděl, co má v úmyslu udělat, jakmile nastoupí do úřadu noví konsulové, ale nechtěl se s těmito plány Scaurovi svěřovat.

„Jsou v Mariově doprovodu tvé jednotky?"

„Ano. Ostatních patnáct kohort jsem poslal rovnou do Kampánie. Zbytek tam odvedu zítra sám.“

„Och, jak já bych si přál, aby ses ucházel o úřad konsula!“ řekl Scaurus. „Čeká nás ta nejtrapnější snůška kandidátů za celou jednu generaci!“

„Chci se ucházet příští rok, společně s Quintem Pompeiem Rufem,“ řekl Sulla rozhodně.

„Slyšel jsem o tom. Škoda.“

„Nemohl bych ve volbě letos uspět, Marku Aemilie.“

„Mohl bys – pokud bych tě já podpořil celou svou váhou.“

Sulla se trpce ušklíbl. „Tahle nabídka přichází pozdě. Budu mít v Kampánii příliš mnoho co dělat, než abych mohl obléknout *togu candidu.* Kromě toho nevím, koho by mi osud nadělil za kolegu, zatímco s Quintem Pompeiem se přihlásíme jako dvojice. Má dcera se má provdat za jeho syna.“

„Pak svou nabídku odvolávám. Máš pravdu. Řím se tím nadcházejícím rokem bude prostě muset nějak prokousat. Bude potěšením mít pak příští rok konsuly spojené příbuzenským svazkem. Harmonie v kurulských křeslech je báječná věc. A ty Quinta Pompeia povedeš stejně snadno, jako se on se dá tebou vést.“

„I já si to myslím, principe senatus. Období voleb bude skutečně jediný čas, kdy mne Lucius Julius bude moci postrádat, jelikož chce boje ukončit, aby se i on sám mohl vrátit do Říma. Myslím, že svatbu své dcery se synem Quinta Pompeia uspořádám letos v prosinci, třebaže jí ještě nebude celých osmnáct let. Velice se už těší,“ lhal Sulla nepokrytě, neboť dobře věděl, že se tomu dcera dosud velice brání. Důvěřoval však Fortuně.

Svou představu o postoji Cornelie Sully si ještě upevnil, když pak o dvě hodiny později přišel domů. Aelia ho přivítala zprávou, že se Cornelia Sulla pokusila o útěk z domova.

„Její služka se naštěstí tolik bála, že se neodvážila zatajit mi to,“ končila Aelia lítostivě, neboť měla svou nevlastní dceru nesmírně ráda a ze srdce by jí byla přála, aby se mohla provdat podle svého srdíčka – za mladého Gaia Maria.

„A co si myslela, že bude dělat, až uteče – bloudit někde po tom válkou zpustošeném venkově?“ otázal se Sulla.

„Nemám nejmenší představu, Lucie Cornelie. A myslím, že ona také ne. Podle mého to byl prostě jen takový okamžitý nápad.“

„Takže čím dřív bude provdaná za mladého Quinta Pompeia, tím líp,“ řekl Sulla zachmuřeně. „Promluvím si s ní hned teď.“

„Tady? Ve své pracovně?“

„Tady, Aelie. V mé pracovně.“

Aelia věděla, že si jí Sulla příliš nepovažuje – a že si nijak neváží ani jejího vřelého vztahu ke Cornelii Sulle – a tak na manžela pohlédla se směsicí strachu a lítosti v očích. „Prosím tě, Lucie Cornelie, nebuď k ní příliš tvrdý.“

Sulla na její prosbu reagoval tak, že se k ní otočil zády.

Cornelii Sullu k němu přivedli spíš jako zajatkyni, z každé strany jeden otrok z jeho domácnosti.

„Můžete jít,“ řekl Sulla úsečně k jejímu doprovodu a chladným zrakem spočinul na dceřině vzpurné tvářičce, v níž se dokonale prolínaly vklad jeho světlounké pleti a krása její matky, jen oči měla zcela své, veliké, zářivě modré.

„Takže co mi dnes povíš, děvče?“

„Jsem připravena na všechno, otče. Můžeš mě bít a třeba i zabít, to je mi jedno! Protože já si Quinta Pompeia nevezmu a ty mě k tomu ničím nepřinutíš!“

„I kdybych tě měl svázat a omámit, holčičko, ty si Quinta Pompeia vezmeš,“ řekl Sulla tichým hlasem, jaký u něho předcházel nejprudším výbuchům násilí.

Ale přes slzy a rozechvění to byla daleko spíš dcera Sullova než Julillina. Rozkročila se, jako by čekala strašlivou ránu, v očích jí zajiskřily dva safíry. „Za Quinta Pompeia se neprovdám!“

„Ale provdáš, Cornelie, při všech bozích, ty se za něho provdáš!“

„Ne!“

Za normálních okolností by byl takovýto odpor v Sullovi vzbudil nezvládnutelný vztek, ale teď náhle, snad proto že v její tváři postřehl cosi ze svého mrtvého synka, ze sebe nedokázal opravdový hněv vykřesat. Hrozivě jen nadul nozdry. „Víš, co je Pietas, holčičko?“ otázal se.

„Samozřejmě že vím,“ hlesla Cornelia Sulla ostražitě. „Úcta je to.“

„Trochu víc bych chtěl slyšet, Cornelie.“

„Je to bohyně povinností.“

„Jakých povinností?“

„Všech možných.“

„Včetně povinné úcty dětí k rodičům, ne?“ vyptával se Sulla medovým hlasem.

„Ano,“ hlesla Cornelia Sulla.

„Postavit se proti tomu, kdo je pater familias, je strašná věc, Cornelie. To není jen provinění vůči Pietě, ale podle zákona musíš hlavu rodiny poslechnout. A já jsem tu pater familias,“ řekl Sulla přísně.

„První ze všeho je moje povinnost vůči sobě,“ řekla heroicky.

Sullovy rty se zachvěly. „To ne, dceruško. Tvou první povinností je poslušnost vůči mně! Protože já mám tvůj osud v rukou.“

„Měj si ho, kde chceš, otče. Já se nezpronevěřím sama sobě!“

Rty se přestaly chvět, rozevřely se a Sulla propukl v bouřlivý řehot. „Padej odsud!“ křikl na ni, když konečně dokázal promluvit, stále ještě se smíchem. „A koukej poslouchat, nebo tě prodám do otroctví! To já můžu! Nic na světě mi v tom nedokáže zabránit!“

„Otrokyně už jsem!“ křikla na něho ještě přes rameno.

Co by tohle bylo za vojáka! Když mu to konečně veselí dovolilo, Sulla usedl, aby napsal onomu řeckému občanovi ve Smyrně, Publiovi Rutiliovi Rufovi.

A přesně tak to doopravdy bylo, Publie Rutilie. Ta nestydatá mrška mě takhle doběhla! Neponechala mi jinou alternativu než splnit ty hrozby, což by ovšem znamenalo znemožnit si tak jakoukoli vyhlídku na volbu konsulem společně s Quintem Pompeiem. Ať to děvče zabiju nebo prodám do otroctví, nebude mi to k ničemu – a k ničemu nebude ani mladému Quintu Pompeiovi, pokud bych ji musel doopravdy svázat a omámit, abych ji dostal ke svatebnímu obřadu. Takže co mám tedy dělat, táži se tě? Ve vší vážnosti a z naprosté bezradnosti se tě proto ptám – co teď dál? Pamatuji ještě, jak o tobě běžela zvěst, že právě tys dokázal rozřešit dilema Marka Aurelia Cotty, když měl zvolit manžela pro Aurelii. Takže tady máš další sňatkový oříšek k rozlousknutí, ó ty náš obdivovaný a velebený rádče.

Jinak se tady věci mají tak, že kdybych nebyl projevil tu katastrofální neschopnost provdat dceru, tak jak ji provdat potřebuju, asi bych se byl do psaní – to musím otevřeně přiznat – vůbec nepustil. Ale když už jsem tenhle dopis načal – a za předpokladu, že od tebe dostanu v téhle zapeklité situaci dobrou radu – měl bych ti také povědět, co se tu děje.

Když jsem odcházel od našeho prvního senátora, sedal právě také, aby ti poslal podrobnou zprávu, takže ti nemusím dlouze popisovat to neštěstí, které postihlo Gaia Maria. Omezím se tedy na to, že dám na papír své vlastní naděje i obavy z věcí příštích. Těšit se snad mohu alespoň na to, že budu-li zvolen konsulem, budu moci na kurulské křeslo usednout přece jen oblečen v *togu praetextu*, neboť senát po Mariově – a mém! – vítězství nad Silonovými Marsy uložil svým kurulským magistrátům, aby se opět oděli všemi odznaky svého úřadu. Doufejme, že už tedy máme za sebou ta hloupá prázdná gesta oficiálního truchlení a stavu nouze.

V této chvíli se zdá nejpravděpodobnější, že konsuly budou příští rok Lucius Porcius Cato Licinianus a – už samo to pomyšlení je děsivé! – Gnaeus Pompeius Strabo. Příšerný párek! Jeden je našpulená kočičí prdelka, druhý arogantní barbar, který navíc nedohlédne dál než na špičku svého nosu. Musím se ti vyznat, že teď už dočista nechápu, jak a proč někteří lidé přicházejí ke konsulskému úřadu. Zřejmě vůbec nezáleží na tom, jestli člověk byl dobrým městským prétorem anebo *praetorem peregrinem.* Anebo jestli má za sebou válečnou dráhu tak dlouhou a tak slavnou jako rodokmen krále Ptolemaia. Začínám dospívat k závěru, že vůbec nejdůležitější je, jak moc se dokážeš spřáhnout s jezdeckým stavem. Pokud v tobě nenajdou zalíbení jezdci, Publie Rutilie, ani kdybys byl samotným Romulem, nemáš šanci v konsulských volbách obstát. Byli to přece jezdci, kteří šestkrát dosadili do konsulského křesla Gaia Maria, třikrát z toho dokonce *in absentia!* A pořád ještě je u nich v oblibě! Neboť on dokázal posloužit obchodům. Och, jistě, docela uvítají, má-li kandidát nějaké ty předky – ale to samo o sobě ještě zdaleka nestačí k tomu, aby mu dali svůj hlas, pokud navíc notně neotevře měšec anebo jim nenabídne všelijaké následné lahůdky, jako například příhodnější úroky z půjček anebo i nějaké ty důvěrné zprávy o tom, co se v senátě právě peče.

Měl jsem být konsulem už před lety. Pokud bych ovšem byl léta předtím i prétorem. A ovšem, byl to právě princeps senatus, kdo mi to překazil. A docílil toho mobilizací jezdeckého stavu, celého stáda jezdců, kteří za nim šli jak bečící jehňata. Čím dál tím víc mi ten *ordo equester* začíná lézt krkem. Nebylo by to báječné, kladu si občas otázku, kdybych s ním mohl zatočit po svém? Och, ti by skučeli, Publie Rutilie! I za to, co provedli tobě.

Když už je řeč o Pompeiovi Strabonovi, ten má plnou hubu řečí o tom, jak se pokryl slávou v Picenu. Skutečnou zásluhu o to vítězstvíčko má ovšem Publius Sulpicius, který mu přivedl z Italské Galie celou armádu a uštědřil notnou porážku spojeným silám Picenů a Paelignů ještě předtím, než se k Pompeiovi Strabonovi vůbec připojil. Ten šilhán, kat ho sper, zatím samozřejmě spokojeně trávil léto ve Firmu Picenu. Ovšem teď, když musel z té své letní rezidence konečně vylézt, si činí nárok na zásluhy o celé to vítězství nad Titem Lafreniem, jenž zahynul spolu se svými muži. O Publiovi Sulpiciovi (který při tom odvedl nejvíc práce) ani zmínka. A jako by na tom nebylo dost, agenti Pompeia Strabona v Římě tu bitvu velebí takovým způsobem, jako by byla o mnoho důležitější než akce, které podnikl Gaius Marius proti Marrucinům a Marsům.

Ve válce ovšem skutečně dochází k obratu. Cítím to v kostech.

Docela určitě ti nemusím detailně líčit nový zákon o udílení občanství, který chce Lucius Julius Caesar předložit ještě v prosinci. Umím si představit, že tím Scaurův dopis přímo přetéká. Je to jen pár hodin, co jsem o tomhle novém zákoně podal prvnímu senátorovi zprávu – domníval jsem se, že zařve vzteky. A jeho to naopak docela potěšilo. Soudí, že zabimbat jim před nosem občanstvím je docela chytrý nápad, pokud ovšem nebude poskytováno těm, kdo proti nám teď stojí ve zbrani. Trápí ho Etrurie a Umbrie; má pocit, že nepokoje v obou těchto krajích utichnou, jakmile tam muži dostanou volební právo. A ať jsem říkal, co jsem říkal, nepodařilo se mi ho přesvědčit, že tohle bude jen začátek – že zanedlouho se pak římským občanem stane kdejaký Italik, bez ohledu na to, jak čerstvou římskou krev má ještě na meči. Ptám se tě, Publie Rutilie – *zač* jsme to vlastně tedy bojovali?

Napiš mi obratem, poraď mi, jak si má člověk vlastně poradit s děvčaty.

Sulla svůj dopis Rutiliovi Rufovi přidal do vaku, který první senátor posílal zvláštním kurýrem do Smyrny. To znamenalo, že by ho Rutilius Rufus mohl obdržet do měsíce a že jeho odpověď přijde přibližně za stejnou dobu týmž kurýrem.

Koncem listopadu už Sulla skutečně držel dopis v ruce. Byl dosud v Kampánii, měl plné ruce práce s povzbuzováním zotavujícího se Lucia Caesara, jemuž patolízalové v senátě přiřkli triumf za jeho vítězství nad Mutilem u Acerr; že se obě armády zatím vrátily do Acerr a že se v době tohoto rozhodnutí už zase nově střetávaly, byly skutečnosti, které si senát rozhodl nepřipouštět. Jediným důvodem k udělení souhlasu k triumfu byla skutečnost, že ho jeho jednotky na bojišti pozdravily jako imperátora. Když se o tom doslechl Pompeius Strabo, ztropili jeho agenti kolem něho takový poprask, že senát musel souhlasit i s triumfem pro Strabona. Jak hluboko jsme to klesli, ptal se Sulla v duchu? Vítězství nad Italiky věru není důvod k triumfálním pochodům.

Ani tato pocta nedokázala Lucia Caesara povzbudit. Když se ho Sulla otázal, jakým způsobem si přeje svůj triumf zorganizovat, zatvářil se náramně překvapeně a pak řekl:

„Vzhledem k tomu, že nevezeme žádnou kořist, nebude to žádnou organizaci vyžadovat. Povedu svou armádu prostě Římem, to je vše.“

Začínala zimní pauza a Acerrám, jak se zdálo, příliš nevadily dvě velké armády utábořené před jejími branami. Zatímco Lucius Caesar zápolil s prvními koncepty svého návrhu zrovnoprávňovacího zákona, Sulla odjel do Capuy přeskupit legie, značně poničené druhou akcí v v Melfské soutěsce; a v Capui ho také zastihl dopis od Rutilia Rufa.

Můj milý Lucie Cornelie, čím to, že otcové jaktěživi nepřipadnou na náležitý způsob, jak nakládat se svými dcerami? Je to přímo k uzoufání! Ne že bych byl měl problémy se svou vlastní dcerou, nic takového si nemysli! Když jsem ji provdal za Lucia Calpurnia Pisona, byla z něho dočista u vytržení. Důvodem ovšem mohlo být to, že to byla taková obyčejná holčina, s nijak velkým věnem; největší strach měla z toho, že jí její *tata* snad vůbec žádného ženicha nesežene. Kdybych jí byl přivedl toho odpudivého synáčka Sexta Perquitiena, byla by mi asi omdlela. Ale takhle, když jsem najednou vykouzlil Lucia Pisona, považovala ho přímo za dar od samotných bohů a nepřestávala

mi děkovat. A bylo to tak šťastné spojení, že se až zdá, že i další generace hodlá učinit totéž – syn mé dcery se hodlá oženit s dcerou mého syna, až na to budou mít léta. Ano, ano, já vím, co říkával dědeček Caesar, ale tohle bude první případ sňatku mezi bratrancem a sestřenicí v obou rodinách. A potomstvo bude určitě skvělé.

Řešení toho tvého problému, Lucie Cornelie, je vskutku až směšně prostinké. Chce to jen trochu spolupráce od Aelie, protože ty sám musíš zdánlivě zůstat zcela mimo. Ať se Aelia před tvou dcerkou jen jakoby mimoděk zmíní o tom, že snad už měníš své rozhodnutí, pokud jde o její příští sňatek a že se poohlížíš jinde. A ať utrousí pár jmen – ať se zmíní o těch nejprotivnějších mužských, takových, jako je třeba právě syn řečeného Sexta Perquitiena. To se dcerušce vůbec nebude zamlouvat.

Bohové stihli Gaia Maria záchvatem mrtvice a – promineš-li mi tu slovní hříčku – stihli tím zároveň i něco napravit, neboť mladý Marius nemůže uzavírat sňatek, dokud jeho pater familias není s to v rodině rozhodovat. Dávej dobrý pozor – je nesmírně důležité, aby Cornelia Sulla hned teď dostala příležitost setkat se s mladým Mariem v potřebném soukromí. Ovšem *až poté*, co se dozví, že by se jejím manželem mohl stát i někdo horší než mladý Quintus Pompeius. Ať ji s sebou vezme Aelia na návštěvu k Julii v době, kdy mladý Marius bude doma, a ať se jejich setkám nekladou žádné zbytečné překážky – jen ať Julia ví, oč se tu vlastně jedná!

Pokud jde o mladého Maria – je to velice zpovykané mládě a myslí především na sebe. Věř mi, Lucie Cornelie, že ten neudělá nic, aby si získal přízeň tvé poblázněné dcerky. Ponechám-li stranou nemoc jeho otce, má teď v hlavě jedinou myšlenku: kdo bude stát o tu poctu vzít si ho do štábu jako pomocníka. Je natolik inteligentní, aby si uvědomil, že ať to bude kdokoli, nepovolí mu ani desetinu toho, co si směl dovolit u svého otce – ovšem někteří velitelé jsou přece jen o něco shovívavější než ostatní. Je to pouhý nižší důstojník, elév, *contubernalis*, a pokud vím ze Scaurova dopisu, nikdo zatím o něj neprojevil natolik zájem, aby si ho jmenovitě vyžádal, takže jeho další osud zcela závisí na momentálním rozmaru v radě rozmisťující mladé důstojníky. Má nevelká síť soukromých zpravodajů mi hlásila, že mladý Marius začal nadmíru holdovat ženám a vínu, a to spíš v obráceném pořadí. Což je další příčina, proč asi mladý Marius neupadne do extáze, až se zase uvidí s Cornelií Sullou – k níž v patnácti nebo šestnácti letech choval něžné city – a jejíž náklonnosti patrně využitkovával, aniž to ona kdy postřehla. Mezi tím, jaký byl tenkrát a jaký je dnes, není velký rozdíl. Rozdíl je však v tom, že on se domnívá opak, kdežto ona věří, že se nezměnil. Podle mého názoru, Lucie Cornelie, se při takovém setkání mladý Marius prohřeší všemi myslitelnými nehoráznostmi a vsadil bych se, že navíc ho její chování bude určitě popuzovat.

Jakmile tahle schůzka mezi tvou dcerkou a mladým Mariem proběhne, ulož Aelii, aby zahrála trochu silněji na onu strunu, že si myslí, že už ses od spojem s Pompeiem Rufem odklonil – že budeš potřebovat podporu nějakého velice bohatého jezdce.

A teď ti prozradím jedno velice cenné tajemství o ženách, Lucie Cornelie. Žena se může neochvějně rozhodnout, že nějakého nápadníka nechce – ovšem pokud jí tenhle ctitel najednou kamsi uhne, a to z jiných příčin, než je její odmítání, dostane žena naráz chuť prohlédnout si trochu blíž tu kořist, která tak

čile odplouvá pryč. Tvá dcera koneckonců tu svou rybku ještě na vlastní oči ani neviděla! Aelia musí přijít s nějakým přesvědčivým důvodem, proč by s ní měla Cornelia Sulla zajít na večeři ke Quintovi Pompeiovi Rufovi – buď že je otec právě v Římě na dovolené nebo že matka stůně, prostě cokoli. A nemohla by tedy Cornelia Sulla laskavě přece jen přemoci svou nechuť a absolvovat to jedno jediné jídlo ve společnosti oné opovrhnuté rybičky? Ručím ti za to, Lucie Cornelie, že bude souhlasit. A – jelikož já už jsem měl příležitost si tu rybu prohlédnout – jsem si naprosto jist, že tvá dcera změní názor. Je to přesně ten typ, který jí bude vyhovovat. Ona bude provždycky chytřejší než on a nikdy nebude mít problémy, jak se prosadit jako hlava domácnosti. Něco naprosto neodolatelného! Je úplně stejná jako ty. Alespoň v některých směrech.

Sulla dopis odložil, hlava mu z něho šla kolem. *Prostinké řešení?* Jak dokáže Publius Rutilius zosnovat takhle spletitý plán a navíc si ještě troufnout označit ho za prostinké řešení? Ani manévr s celou armádou by nemohl být takhle komplikovaný! Za pokus to nicméně stojí. Cokoli a všechno vlastně stojí za pokus. A tak se dal znovu do čtení s trochu veselejší myslí, napjatý, co mu Rutilius Rufus ještě píše.

Věci v tomhle mém koutku světa nevyhlížejí příliš dobře. Nepředpokládám, že by dnes byl v Římě někdo, kdo by měl čas nebo zájem sledovat dění v Malé Asii. Ale někde v senátě teď bezpochyby leží zpráva, s níž by se byl měl už seznámit alespoň princeps senatus. Bude si moci přečíst i dopis, který jsem mu poslal stejným kurýrem.

Na trůně v Bíthýnii teď sedí pontská loutka. Ano, hned v prvém okamžiku, kdy král Mithridatés usoudil, že se k němu Řím obrátil zády, vtrhl do Bíthýnie! Vpád zjevně vedl Sokrates, mladší bratr krále Níkoméda III – což vysvětluje okolnost, že se Bíthýnie pořád ještě prohlašuje za svobodnou zemi, jelikož došlo toliko k náhradě krále Níkoméda králem Sokratem. Svým způsobem je pěkné *contradictio in adiecto* už to, že se král jmenuje Sokrates**,** ne? Dokážeš si představit, že by athénský Sokrates přivolil k tomu, aby byl korunován na krále? Nikdo v provincii Asia ovšem nepodlehl iluzi, že by Bíthýnie byla „svobodná“. Až na ponechané jméno je teď Bíthýnie se vším všudy Mithridatovým lénem – a tomu se bezpochyby pění krev nad tím, jak nezodpovědně se král Sokrates zachoval! Neboť král Sokrates nechal krále Níkoméda upláchnout. Přes svá léta se Níkomédés přehoupl přes Helléspont jako nějaké kůzle; tady ve Smyrně kolují zvěsti, že je na cestě do Říma, postěžovat si na ztrátu trůnu, na němž ho až dosud laskavě nechal sedět senát a lid římský. Určitě ho uvidíš v Římě ještě před koncem roku, obtíženého větší částí bíthýnského státního pokladu.

A jako by na jednom zlu nebylo dost – i na kappadockém trůně se objevila nová pontská loutka. Mithridatés a Tigranés se společně vydali do Eusebeie Mazaky a dosadili tam na trůn dalšího Mithridatova syna. Je to nějaký další Ariarathés, patrně ovšem nikoli onen Ariarathés, s nímž hovořil Gaius Marius. Král Ariobarzanés byl ovšem stejně čiperný jako bíthýnský král Níkomédés. I on prchl, s náležitým předstihem před pronásledovateli. A dorazí do Říma, s peticí v rukou, asi vzápětí po Níkomédovi. Je ale, běda, značně chudobnější!

Lucie Cornelie, jsem přesvědčen, že se na naši provincii Asia snáší veliká pohroma. A v provincii je ještě mnoho těch, kteří dodnes nezapomněli, jaké hody tu kdysi slavili publikáni. A dost takových, které popouzí už samo slovo Řím. A tak některé kruhy tady krále Mithridata přímo toužebně očekávají. Obávám se, jestliže se rozhodne – anebo lépe řečeno, *až* se rozhodne – nám naši provincii Asia uzmout, bude tu přivítán s otevřenou náručí.

Tohle všechno ovšem není tvůj problém. Dolehne na Scaura. Jenž, jak mi píše, na tom není se zdravím právě nejlíp.

Touto dobou se ty asi pilně zabýváš svými válečnými hrami v Kampánii. Souhlasím s tebou, štěstí se obrací. Chudáci Italici! I když se stanou občany, nedočkají se po mnoho a mnoho generací odpuštění.

Určitě mi dej vědět, jak to dopadlo s tvou dcerkou. Předpovídal bych, že si Láska najde svou vlastní cestu.

Než by své ženě dlouze vysvětloval, co mu radí Publius Rutilius Rufus podniknout, poslal Sulla příslušnou část jeho dopisu Aelii do Říma a připojil svůj vlastní list, v němž ji vybídl, aby udělala všechno, co Rutilius Rufus doporučuje – pokud se v tom dokáže vyznat.

Aelii nečinily tyto instrukce zjevně vůbec žádné potíže. Když se Sulla vrátil s Luciem Caesarem do Říma, čekaly ho doma harmonie a pohoda, milující dcera – celá jen zářila – a přípravy na svatbu byly v plném proudu.

„Proběhlo to přesně tak, jak to Publius Rutilius předpověděl," sdělovala mu šťastná Aelia. „Když se setkala s mladým Mariem, choval se k ní velice hrubě. Chuděrka malá! Šla se mnou do domu Gaia Maria s láskou a steskem, byla si jistá, že ji mladý Marius uchvátí do náruče, aby se jí vyplakal na rameni. Jenomže ho namísto toho zastihla rozzuřeného nad tím, že rada pro rozmisťování mladých důstojníků při senátu rozhodla, aby setrval ve štábu, kam byl až dosud přidělen. Vojevůdcem, který v něm nahradí Gaia Maria, bude patrně jeden z nových konsulů, a mladý Marius je oba přímo nenávidí. Myslím, že se snažil, aby ho přemístili k tobě, ale setkal se v radě s velice studeným odmítnutím."

„Nemohlo být tak chladné, jaké by bylo přivítání, kdyby byl skutečně přešel ke mně," řekl Sulla sveřepě.

„Nejvíc ho, myslím, hněte, že o něho nikdo nestojí, že ho nikdo nechce. On to samozřejmě svádí na otcovu nepopulárnost, ale řekla bych, že ho v nitru nahlodávají pochybnosti, jestli za tím přece jen nevězí jeho vlastní nedostatky." Radost s ní jen hrála. „Nestál v tu chvíli o Corneliin soucit," hlásila triumfálně Sullovi, „ani o obdiv. A tak se k ní choval – pokud mám věřit tomu, co od Cornelie vím – vysloveně hrubě."

„Takže se rozhodla přece jen se provdat za mladého Quinta Pompeia."

„Tak rychle to nešlo, Lucie Cornelie! Nejdřív jsem ji dva dny nechala vyplakat. Pak jsem jí řekla, že jelikož, jak se zdá, už nebudeš naléhat, aby si mladého Quinta Pompeia vzala, mohla by si do jejich domu jednou zajít na večeři. Jen tak, uspokojit zvědavost."

Sulla se culil. „A co bylo dál?"

„Podívali se na sebe, a co viděli, se jim docela líbilo. Při jídle seděli naproti sobě a rozprávěli jako dávní přátelé." Aelia měla takovou radost, že vzala manžela za ruku a stiskla mu ji. „Bylo to od tebe moudré, žes Quintovi Pompeiovi nepověděl, že se má naše dcera vdávat proti své vůli. Celé rodině se líbila."

Sulla jí ruku vytrhl. „A den svatby je už stanoven?"

Aeliinu tvář zastřel stín. Kývla. „Jakmile bude po volbách.“ Velkýma smutnýma očima se na Sullu zahleděla. „Lucie Cornelie, ty můj drahý, proč ty mě nemáš rád? Já se přece tak snažím!“

Zachmuřil se, poodstoupil od ní. „Docela otevřeně řečeno, Aelie, je to z jediného důvodu: nudíš mě.“

A byl pryč. Stála nepohnutě, zakoušela složitý pocit štěstí: neřekl jí alespoň, že se s ní dá rozvést. I zatuchlý chléb je lepší než hlad.

*** * ***

Zpráva o tom, že se Aesernia konečně vzdala Samnitům, přišla nedlouho poté, co Lucius Caesar a Sulla dorazili do Říma. Město bylo doslova vyhladověno, snědlo – dřív než kapitulovalo – všechny psy, kočky, mezky, osly, koně, ovce a kozy. Aesernii vydal nepříteli osobně Marcus Claudius Marcellus, načež zmizel, nikdo nevěděl kam. Nikdo kromě Samnitů.

„Je mrtvý,“ řekl Lucius Caesar.

„V tom máš asi pravdu,“ řekl Sulla.

Lucius Caesar se samozřejmě do pole vrátit nemínil. Jeho konsulský termín se chýlil ke konci a on doufal, že by se na jaře mohl ucházet o úřad censora, takže nijak neusiloval o to, aby se války účastnil i nadále jako legát nového příštího vojevůdce na jižním válčišti.

Nastupující tribunové lidu byli o něco zdatnější než v předchozích letech, snad proto, že celý Řím teď už debatoval o zákonu zrovnoprávňujícím Italiky, který – jak se už veřejně povídalo – Lucius Caesar hodlá předložit; tribuni samozřejmě byli pro toto pokrokové řešení a ve své většině zastávali názor, že s Italiky by se mělo jednat shovívavě. Předsedou jejich kolegia byl Lucius Calpurnius Piso, jenž měl ještě druhé cognomen, Frugi, aby tak odlišil svou rodovou větev Calpurniů Pisonů od jiné, která se sňatkem spojila s Publiem Rutiliem Rufem a nesla jako druhé cognomen Caesoninus. Byl to energický muž s výrazným sklonem ke konzervativismu a dal už se slyšet, že se postaví proti dvěma nejradikálnějším tribunům lidu, Gaiovi Papiriovi Carbonovi a Marku Plautiu Silvanovi, pokud by se snad pokusili nedbat omezení vtělených do zákona Lucia Caesara a udílet občanství i Italikům, kteří se aktivně podíleli na válce; to, že svolil neoponovat zákonu samému, bylo výsledkem mnohého přemlouvání, jak ze strany Scaura, tak i dalších osobností, kterých si Calpurnius Piso Frugi považoval. A tak začínal ožívat zájem o dění na Foru, který na počátku války takřka úplně utichl; nadcházející rok sliboval zajímavé politické dění.

Skličující byly zato volby v centuriích, alespoň pokud jde o konsulské úřady. Oba dva vůdčí uchazeči byli už dva měsíce předem považováni za vítěze a nyní se tedy stali konsuly; že se Gnaeus Pompeius Strabo stal prvním konsulem a Lucius Porcius Cato Licinianus jeho mladším kolegou se všeobecně připisoval tomu, že Pompeius Strabo jen pár dní před volbami oslavil svůj triumf.

„Tyhle triumfy jsou teď trapnost sama,“ prohlásil první senátor Scaurus k Luciovi Corneliovi Sullovi. „Nejdřív ten Lucius Julius, a po něm, prosím tě, ještě Gnaeus Pompeius! Připadám si nějak velice, velice starý.“

A starý také vypadá, říkal si Sulla a zamrazilo ho; jestliže nepřítomnost Gaia Maria měla vzápětí za následek topornou a nemotornou strategii na bojištích, co bude následovat, až bude Marcus Aeniilius Scaurus jednou chybět na onom druhém válčišti,

na Foru Romanu? Kdo například bude sledovat všelijaké ty zdánlivě podružné, ale nakonec předůležité vztahy s jinými státy, do jejichž spleti je Řím trvale zapředen? Kdo bude umět usadit takové naduté pitomce, jako jsou Philippové a Quintové Variové? Kdo se bude umět postavit k čemukoli, co doba přináší, se stejnou smělostí a zdatností, se stejným vědomím vlastní převahy? Je to tak – od Mariova záchvatu mrtvice i Scaurus jako by viditelně sešel; ač na sebe vzájemně po čtyřicet let vrčeli a štěkali, potřebovali prostě jeden druhého.

„Marku Aemilie, měl by ses trochu šetřit!“ řekl Sulla nečekaně naléhavě, jako by puzen nějakým tušením.

Zelenavé oči zamžikaly. „Každý z nás musí jednoho krásného dne odejít!“

„To je sice pravda, ale není to ještě tvůj případ. Řím tě potřebuje. Jinak budeme vydáni na milost a nemilost Luciovi Juliovi Caesarovi a Luciovi Marciovi Philippovi – a to bych nechtěl zažít!“

Scaurus propukl v smích. „A je to snad to nejhorší, co by mohlo Řím potkat?“ otázal se a sklonil hlavu k rameni jako nějaká stařička, vyzáblá a oškubaná slepice. „V mnoha směrech si tě nesmírně považuji, Lucie Cornelie. Ovšem na druhé straně mám i pocit, že v tvých rukou by mohl Řím pochodit mnohem hůř než v rukou nějakého Philippa.“ Třepl prsty. „Jsi možná rozený voják, ale většinu svého senátorského času jsi díky tomu strávil v armádě. A já jsem dospěl k názoru, že dlouhá léta vojenské služby snadno udělají ze senátora autokrata. Tak jako to udělala z Gaia Maria. Když pak dosáhnou vysokých politických úřadů, bývají vůči běžným politickým omezením až příliš netrpěliví.“

Stáli před Sosiovým knihkupectvím na Argiletu, kde už po desetiletí sídlil jeden z nejlepších římských stánků s lahůdkami. A tak za hovoru ukusovali lívanečky plněné rozinkami a medovou pěnou; bedlivě je sledoval okatý klučina, nachystaný přiskočit s mísou teplé vody a klůckem – placičky byly samá šťáva, lepily až běda.

„Až přijde má doba, Marku Aemilie, blaho Říma bude do značné míry záviset na tom, jaký Řím to bude. Jednu věc ti mohu slíbit – že nepřipustím, aby Řím znectil naše předky. A nepřipustím ani, aby Řím ovládli takoví, jako byl Saturninus,“ řekl Sulla stroze.

Scaurus dojedl a dal kloučkovi najevo, že o něm ví, tím že luskl prsty ještě dřív, než mohl vnucovat svou službu nevyzván. Věnoval pak plnou pozornost očistě, ruce si omyl a osušil a dal pak hochovi celý sestercius. Pak, zatímco Sulla následoval jeho příkladu (a obdaroval kluka mnohem menší mincí), pokračoval v hovoru.

„Míval jsem kdysi syna,“ řekl bez jediného záchvěvu v hlase, jenomže to byl syn nehodný. Slaboch a zbabělec, třebaže v podstatě to byl milý mladý muž. Teď mám dalšího syna, je ovšem ještě příliš mladý, abych mohl usoudit, z jakého je on těsta. Ovšem ta moje první zkušenost mě naučila jednomu, Lucie Cornelie. Ať byli naši předci sebeslavnější, nakonec jsme zcela závislí na tom, jací jsou naši potomci.“

Sulla zkřivil tvář. „I můj syn zemřel, jenomže dalšího nemám,“ řekl.

„Pak ti to bylo souzeno.“

„A nemyslíš, že je to všechno jen holá náhoda, první senátore?“

„Ne, to si nemyslím. Já jsem tu byl proto, abych ukrotil Gaia Maria. Řím mě k tomu potřeboval – a zde jsem tedy stál, ke službě Římu. V tobě dnes nějak spatřuji spíš Maria než Scaura. A široko daleko nevidím nikoho, kdo by krotil tebe. Což by se pro mos maiorum mohlo stát zhoubnější než celá tisícovka Saturninů,“ řekl Scaurus.

„Slibuji ti, Marku Aemilie, že Římu ode mne nebude hrozit žádné nebezpečí.“ Sulla se nad svým prohlášením na okamžik zamyslel a pak ho upřesnil. „Mám na mysli *tvůj* Řím, nikoli Saturninův.“

„Pevně v to doufám, Lucie Cornelie.“

Společně se vydali směrem k senátu.

„Pokud vím, vybral si Cato Licinianus velení v Kampánii,“ pravil Scaurus. „Bude s ním těžší vycházet než s Luciem Juliem Caesarem – je sice právě tak nejistý, ale zato mnohem panovačnější.“

„S tím nebudu mít problémy,“ řekl Sulla klidně. „Gaius Marius o něm prohlásil, že je to šváb a že celá ta jeho etruská kampaň vypadá, jako když lezou brouci po stole. Se švábem si troufám poradit.“

„A jak?“

„Zašlápnu ho.“

„Ale oni ti velení nesvěří. Já už jsem to zkoušel.“

„To přece vůbec nevadí,“ odpověděl Sulla s úsměvem. „Až toho švába rozšlápnu, chopím se velení sám.“

Od kohokoli jiného by ta věta asi byla čpěla chvastounstvím a Scaurus by se mu dosyta vysmál. Ale ze Sullových úst zazněla až hrozivě prorocky; Scaurus se místo řehotu zachvěl.

Marcus Tullius Cicero dobře věděl, že třetího dne měsíce ledna dovrší sedmnáctý rok věku, a šel svou hubeňoučkou postavičku předvést do boudy na Martově poli, kde se hned po centurijních volbách konaly odvody k armádě. Onen nadmíru sebevědomý mládenec, jenž se tak úzce spřátelil s mladým Sullou, své vystupování v poslední době značně přitlumil; ve svých sedmnácti letech nabyl přesvědčení, že jeho hvězda už pohasla, že sice krátce zazářila nad obzorem, zanikla však v oné strašné záři požáru občanské války. Tam, kde kdysi stával, v ohnisku pozornosti obrovského davu, jenž se mu obdivoval, se nyní neobjevil živáček. A snad nikdo už tam nikdy nezamíří. Všechny soudy s výjimkou tribunálů Quinta Varia ustaly v činnosti. Městský prétor, jenž by je byl měl řídit, nyní v nepřítomnosti konsulů musel vládnout celému Římu. A tváří v tvář italickým úspěchům se zdálo, že už soudy patrně nikdy nezasednou. S výjimkou Scaevoly Augura, jemuž teď už bylo přes devadesát a který ustal v jakékoli činnosti, zmizeli všichni Ciceronovi učitelé a vychovatelé; Crassus Orator byl mrtev a zbytek do sebe vsál vír války, propast právní nicoty.

Co Cicerona lekalo nejvíc, byla skutečnost, že nikoho, ale naprosto nikoho sebeméně nezajímal on sám ani jeho osud. Těch pár významných mužů, které znal a kteří dosud setrvávali v Římě, mělo příliš mnoho starostí, než aby mu věnovali pozornost – och, však jim kdysi starosti přidělával svou výjimečností i on sám – a tak se mu nepodařilo získat slyšení u kohokoli z nich, počínaje prvním senátorem Scaurem až po Lucia Caesara. Byl koneckonců příliš malá rybka, zatím pouhý hošík z Fora, ani ne sedmnáctiletý. Proč by se tedy ti velcí mužové o něho měli starat? Jak mu říkával jeho otec (nyní klient zesnulého patrona): přestaň pomýšlet na nějaké výsadní postavení a chyť se čehokoli, co se ti naskytne.

Když dospěl k přístřešku na té straně Martova pole, která přiléhala k Via Lata, nespatřil tam jedinou známou tvář; vesměs to byli senátoři ze zadních lavic pověření prací, která byla právě tak nesnadná, jak byla důležitá, a která je zjevně nenaplňovala nadšením. Předseda celé té skupiny byl jediný, kdo vůbec vzhlédl, když na Cicerona přišla řada – ostatní měli plné ruce práce s dlouhatánskými svitky papíru a prohlížel si teď bez zvláštního uspokojení Ciceronovu nepříliš vyvinutou postavu, která odjakživa vyhlížela ještě podivněji v porovnání s jeho obrovitou tykvovitou hlavou.

„První jméno, rodové jméno?“

„Marcus Tullius.“

„Otcovo první a rodové jméno?“

„Marcus Tullius.“

„Dědovo první a rodové jméno?“

„Marcus Tullius.“

„Tribue?“

„Corneliovská.“

„Cognomen, pokud existuje?“

„Cicero.“

„Třída?“

„První – *eques.*“

„Má otec státního koně?“

„Ne.“

„Můžeš si dovolit zakoupit svou vlastní zbraň a zbroj?“

„Samozřejmě.“

„Umíš číst a psát?“

„Samozřejmě!“

„Tvoje tribue je venkovská. Okrsek?“

„Arpinum.“

„Och, takže kraj Gaia Maria! Kdo je patronem tvého otce?“

„Lucius Licinius Crassus Orator.“

„Takže v současné době nikdo?“

„Ne, v této chvíli nikdo.“

„Prodělal jsi nějaký předběžný vojenský výcvik?“

„Ne.“

„Poznáš špičku meče od jílce?“

„Pokud tím máš na mysli, jestli s ním dokážu zacházet, pak ne.“

„Na koni jezdíš?“

„Ano.“

Předseda dopsal svůj záznam a s kyselým úsměvem pak vzhlédl. „Přijď opět dva dny před lednovými nonami, Marku Tullie, dozvíš se, kam jsi byl přidělen.“

A to bylo všechno. Přikázali mu hlásit se právě o jeho sedmnáctých narozeninách. Z boudy vyšel Cicero s pocitem hlubokého pokoření. Neuvědomili si vůbec, kdo vlastně je! *Určitě* ho přece museli vidět nebo slyšet řečnit na Foru! Ovšem pokud tomu tak bylo, pečlivě to skrývali. Zřejmě se rozhodli, že by mu neškodilo trochu vojančiny. Kdyby byl požádal o zařazení jako písař, byl by se tím v jejich očích ocejchoval za zbabělce, natolik bystrý byl, aby tohle pochopil. Takže tedy zůstal zticha, neboť nestál o nějakou černou známku, kterou by na něho po letech mohl vytáhnout rival v konsulských volbách.

Třebaže byl přitahován k přátelům starším, než byl sám, nebylo nikoho, koho by mohl vyhledat a svěřit se mu. Všichni sloužili v armádě někde mimo Řím, od Tita Pomponia přes nejrůznější synovce a prasynovce jeho zesnulého patrona až po jeho vlastní bratrance. Mladý Sulla, jediný přítel, kterého kdy našel, byl mrtvý. Neměl kam jít, leda domů. Obrátil se směrem k uličce Vicus Cuprius a zvolna se loudal k otcovu domu na Carinách, vypadal – a cítil se – jako ztělesněné zoufalství.

Každý římský mužský občan byl v sedmnácti letech věku povinen přihlásit se u odvodní komise ke splnění své povinnosti služby ve vojenských taženích – v těchto časech se tato povinnost vztahovala i na *capite censi* – ovšem až do vypuknutí války s Italiky si Cicero nepředstavoval, že by mohl být povolán k nějaké skutečné bojové činnosti; měl v úmyslu využít svých učitelů z Fora, aby mu v armádě zajistili nějakou funkci, kde by náležitě zazářil jeho literární talent a v níž by meč a drátěnou košili nosil leda na přehlídku. Tohle štěstí ovšem neměl, to už mu teď bylo zřejmé, a cítil v těch svých slabých kostičkách, že se bude muset podrobit režimu, kterým opovrhoval. A že ve válce zahyne.

Jeho otec, jenž se v Římě jaktěživ necítil dobře, se už odebral zpátky do Arpina, aby připravil své rozsáhlé pozemky na zimu. Do Říma, jak Cicero věděl, se nevrátí, dokud jeho starší syn nebude odveden do armády. Ciceronův mladší bratr, nyní osmiletý, odjel s otcem; neměl nic z Markova nadání a v skrytu duše dával přednost životu na venkově. A tak musela v Římě zůstat Helvia, Ciceronova matka, aby zajistila chod domácnosti kvůli synovi, a bylo jí to notně proti mysli.

„Nejsi k ničemu!“ řekla mu, když přišel domů, natolik osamělý a nešťastný, že ji vyhledal v naději, že mu snad soucitně poskytne sluch. „Kdyby nebylo tebe, byla bych doma s otcem a nemuseli bychom vyhazovat peníze za tenhle nesmyslně drahý barák. V celém městě není otrok, který by nebyl darebák a zloděj, a já abych jen kontrolovala jejich účty za nákupy, pokud mi na to samým hlídáním těch pacholků zbyde nějaký čas. Ředí víno, účtují mi ty nejdražší olivy, a servírují pak ty nejhorší, nakupují polovinu chleba a oleje, než začplatíme, a sami toho nehorázně moc snědí a vypijí. Všechny nákupy abych obstarávala sama.“ Nabrala dech. „Je to tvoje vina, Marku! Tvá a těch tvých bláznivých ctižádostivých snů. Postav se, kam patříš, to je moje řeč. Jenomže *mě* nikdo neposlouchá. A ty ještě otce záměrně povzbuzuješ, aby vyhazoval naše peníze za tvé luxusní vzdělávání – přičemž z tebe stejně žádný druhý Gaius Marius nikdy nebude, to sám dobře víš! Většího nemotoru jsem snad v životě neviděla – a k čemu ti budou všichni ti Homérové a Hesiodové, řekni, nač ti budou? Z papírů nic neuvaříš. A žádnou kariéru si na papírech taky nepostavíš. A já abych tu trčela, jen proto, že –“

Na víc Marcus Tullius Cicero nečekal. Utekl, dlaně na uších, do své pracovny.

Získal ji díky otci, který se vzdal místnosti, která měla původně sloužit výlučně jemu, tak aby jí mohl využít jeho skvělý, mimořádně slibný synek. Prapůvodně v sobě choval takovou ctižádost otec, ovšem záhy ji přenesl na syna. Tak vynikajícího potomka nechávat doma v Arpinu? Kdepak! Až do Ciceronova narození byl jediným slavným arpinským rodákem Gaius Marius, a přitom se Tulliové Ciceronové cítili o notný stupínek výš nad Marii, neboť Mariové nebyli zdaleka tak inteligentní. Ať se tedy Mariové klidně pyšní, že dali světu muže činu a války – z Tulliů Ciceronů zato vzejde myslitel! Mužové bojů a činů přicházejí a odcházejí. Myslitelé přetrvávají věky.

Zárodek myslitele přibouchl dveře pracovny a zastrčil závoru, aby za ním matka nemohla. A pak se rozbrečel.

* * *

V den svých narozenin se Cicero opět objevil u budky na Martově poli, kolena se pod ním třásla, a zopakoval si předchozí výslech, jen v mnohem stručnější podobě.

„Celé jméno včetně cognomina?“

„Marcus Tullius Cicero mladší.“

„Tribue?“

„Corneliovská.“

„Třída?“

„První.“

Byly probrány svitky s povolávacími rozkazy pro brance, kteří se tu měli toho dne hlásit, až byl nalezen ten jeho. Římský smysl pro praxi neopominul možnost, že pouhého ústního rozkazu by odvedenec mohl třeba neuposlechnout.

A tak už byly mezitím opisy přidělovacích rozkazů na cestě k výcvikovým důstojníkům v Capui.

Předseda odvodní komise pracně louskal značně obsáhlé poznámky, jimiž byl Ciceronův doklad opatřen, a pak k němu chladně vzhlédl.

„Nu, Marku Tullie Cicerone mladší, ta přímluva za tebe dorazila na poslední chvíli,“ pravil předseda. „Původně jsme tě zařadili jako legionáře a měl jsi jít do Capuy. Přišel ale osobní vzkaz od prvního senátora, že tě máme začlenit jako pomocníka do štábu jednoho z konsulů. Takže jsi tedy přidělen do štábu Gnaea Pompeia Strabona. Hlas se zítra na úsvitě v jeho domě o další pokyny. Komise konstatovala, že jsi neprodělal žádný předvojenský výcvik, současně tedy navrhuje, abys až do převzetí plných povinností ve štábu trávil veškerý čas na cvičišti na Martově poli. To je všechno. Odchod!“

S pocitem úlevy, který se Ciceronovi rozlil tělem, se mu kolena roztřásla ještě víc. Chopil se toho drahocenného svitku a spěchal pryč. Služba ve štábu! Och, ať tě všichni bohové zahrnou svou přízní, Marku Aurelie Scaure, první ze senátorů! Díky ti, díky! Dokáži, že jsem hoden služby u Gnaea Pompeia – stanu se jeho armádním historikem nebo mu budu psát jeho projevy, a hlavně nebudu nikdy muset tasit meč!

Neměl vůbec v úmyslu zúčastnit se nějakého výcviku na Martově poli, neboť se o něco takového pokusil, když mu bylo šestnáct, a ověřil si, že na to nemá dost bystré nohy a obratné paže, dost rychlé oko, dostatek duchapřítomnosti. Sotva mu začali vtloukat do hlavy cviky s dřevěným mečem, už se stal středem všeobecné pozornosti. Nebyl to však – tak jako na Foru – kruh unesených obdivovatelů; nad jeho nemotorností se diváci na Martově poli popadali smíchy za břicha, až je píchalo v bocích. Zakrátko se stal pro všechny ostatní chlapce terčem posměchu. Posmívali se mu pro pisklavý hlásek, opičili se po jeho koňsky řehotavém smíchu, jeho vzdělání jim bylo pro smích a jeho jisté staromilství se jim zdálo dobré leda do nějaké frašky. Marcus Tullius Cicero vojenský výcvik vzdal a zapřisáhl se, že už ho k němu nikdo nikdy nedonutí. Posměšky nesnáší žádný patnáctiletý chlapec rád, ovšem tenhle sotva odrostlý kluk už okusil výsluní úcty dospělých mužů a považoval sám sebe ve všech směrech za výjimečnou osobnost.

Jsou muži, říkal si od té doby, kteří nejsou zrozeni k tomu, aby z nich byli vojáci. A právě on je jedním z nich. To přece není žádná zbabělost! Jenom mu k tomu naprosto chybějí fyzické předpoklady. Nikdo z toho přece nemůže vyvozovat nějakou skvrnu na jeho přirozeném charakteru. Ostatní chlapci jeho věku byli tupí, sotva víc než pouhá

zvířátka, cvičili tělo, ne však ducha. Cožpak nedokážou pochopit, že je jejich mysl může zdobit ještě dlouho poté, co jejich těla stihne sešlost? Cožpak nezatouží vyniknout v něčem jiném? Co je vlastně tak skvělého na tom mrštit oštěpem rovnou do středu terče anebo utnout hlavu slaměnému panáku? Neboť Cicero byl natolik bystrý, aby vnímal, že terče a slamění panáci mají daleko ke skutečnému bojišti a že mnoho z těch mladíčků, kteří teď tak hrdinně pobjejí slaměné symboly, naplní pak skutečná bitva ošklivostí.

Nadcházejícího jitra se už za svítání dostavil, zahalen do togy *virilis*, do domu Gnaea Pompeia Strabona stojícího na svahu Palatinu přivráceném k Foru, a když uviděl, kolik stovek mužů se tam už shromáždilo, zalitoval, že ho sem nedoprovodil otec. Několik z nich v něm sice poznalo slibného rétora, žádný se však sebeméně nepokusil navázat s ním rozhovor; volky nevolky byl posléze davem dotlačen až do nejtemnějšího koutku Pompeiova rozlehlého atria. Celé hodiny odtamtud sledoval, jak zástup pozvolna řídne, a čekal, až se ho někdo přijde zeptat, proč sem vůbec přišel. Nový první konsul se stal nejdůležitější osobností v Římě a kdekdo ve městě s ním chtěl buď alespoň pohovořit, anebo ho o něco rovnou požádat. Pompeius Strabo vlastnil i skutečnou armádu klientů, vesměs Picenů, a Cicero neměl nejmenší představu o tom, kolik těchto klientů žije přímo v Římě, dokud nezažil tuto jejich invazi do Strabonova domu.

Zbývala asi stovka mužů a Cicero už začínal doufat, že se mu snad konečně podaří upoutat pozornost některého ze sedmi sekretářů, když se k němu přitočil mládenec přibližně jeho stáří a opřel se o zeď, aby si ho mohl prohlédnout. Přejel ho trochu chladným, nezúčastněným pohledem, ale měl ty nejkrásnější zraky, jaké kdy hnědooký Cicero spatřil. Byly doširoka otevřeny, takže budily dojem neustálého překvapení, barvy syté a čisté oblohové modři, tak živoucí, že si zasloužily být nazvány jedinečné. Dvěma věcmi byla pozoruhodná i jeho neuspořádaná zlatoplavá hříva: předně mu nad očima strměl ježek, za druhé mu z něho růžek vlasů vybíhal hluboko do čela. A zpod téhle zajímavé kštice hleděla trochu sebejistá, trochu impertinentní tvář, která v sobě neměla pranic římského. Rty tenké, lícní kosti široko posazené, nos krátký a tupý, brada rozpolcená, pokožka světlá, lehce postříknutá pihami, obočí i řasy stejně zlatavé jako vlasy. Přesto to byl obličej nesmírně příjemný a jeho vlastník, poté co si Cicerona prohlédl, na něm vyloudil úsměv tak půvabný, že si jím Cicerona naráz získal.

„A ty jsi kdo?“ zeptal se hoch.

„Marcus Tullius Cicero mladší. A ty?“

„Já jsem Gnaeus Pompeius mladší.“

„Strabo?“

Mladý Pompeius se rozesmál, ale neurazil se. „Zdá se ti snad, že šilhám, Marku Tullie?“

„Ne. Ale vždyť je přece běžné přijmout otcovo cognomen, ne?“

„V *mém* případě ne,“ řekl Pompeius. „Já si chci vysloužit své cognomen sám. A vím už dokonce, jaké bude.“

„A jaké?“

„Magnus.“

Cicero vyrazil jeden ze svých koňských řehotů. „To snad je trochu velké sousto, ne? ‚Veliký‘? Ostatně cognomen si přece nemůžeš vybrat sám. To ti musí přiřknout ostatní lidé.“

„Já vím. Přiřknou.“

Ač Ciceronovi nebylo sebevědomí nijak neznámou věcí, stupeň, jakého v tomto směru dosáhl Pompeius, mu přímo vzal dech. „Přeju ti v tom mnoho štěstí," řekl.

„Co tu děláš?"

„Byl jsem přidělen do štábu tvého otce jako elév."

Pompeius hvízdl. „E*depol!* Tomu se asi nebudeš vůbec líbit!"

„Proč?"

Hřejivé přátelství se z očí vytratilo, pohled opět ztvrdl.

„Ty jsi pápěrka."

„Možná jsem pápěrka, Gnaee Pompeie, ale má inteligence vyváží všechno, čím jsou nadáni jiní!" odsekl Cicero.

„Jenže tohle na otce neplatí," prohlásil syn a zálibně si prohlížel svou vlastní urostlou a ramenatou postavu.

Cicero po jeho odpovědi zatrpkle zmlkl; začínala se na něho snášet deprese, která ho čas od času sužovala nemilosrdněji než muže čtyřikrát tak staré. Polkl, zahleděl se na podlahu a nepřál si nic, než aby Pompeius odešel a nechal ho už být.

„Nemá smysl, aby ses tím nějak trápil," řekl Pompeius rázně. „Stejně by ses musel ohánět mečem a štítem jako lev, aby si tě všiml! To je ta jediná cesta k jeho srdci!"

„Lev nejsem a s mečem a štítem se ohánět nedovedu," Ciceronovi až přeskakoval hlas. „Ale chápej, *myš já* taky nejsem. Faktem je, že rukama ani nohama nic kloudného nesvedu, a na tom já sotva co dokážu předělat nebo vylepšit."

„Ale zato na Foru, tam ti to jde," řekl Pompeius.

Cicero zatajil dech. „Tak ty víš, kdo jsem?"

„Samozřejmě." Husté řasy zastřely zářící zraky. „Mně to řečňování nikdy nešlo moc do hlavy, a to je taky fakt. Učitelé mě celá ta léta docela zbytečně tloukli, div jsem jim pod rukama neomdlel, a nevedlo to stejně k ničemu. Podle mě je to všechno jen plýtvání časem. Nikdo nemůže čekat, že se naučím rozeznávat, co je to *sententia* a co *epigramma*, natož abych se naučil manipulovat s pojmy jako *color* nebo *descriptio.*"

„Ale jak si můžeš dělat naději na to, že ti budou říkat Veliký, když neumíš řečnit?" zeptal se Cicero.

„A jak si můžeš *ty* dělat naději, že ti budou říkat Veliký, když nedokážeš zacházet s mečem?"

„Aha, já už vím! Ty se chceš stát druhým Gaiem Mariem."

Toto srovnání však Pompeia nijak nepotěšilo, naopak, zamračil se. „N*e* druhým Gaiem Mariem!" zavrčel. „Budu sám sebou. A Gaius Marius bude vedle mě vypadat jako ochotník!"

Cicero se zasmál, oči pod těžkými víčky mu náhle zazářily. „Och Gnaee Pompeie, to by se mi líbilo!" zvolal.

Vtom chlapci vytušili něčí přítomnost; oba se ohlédli. Za nimi stál Gnaeus Pompeius Strabo, muž tak robustní postavy, že málem vyhlížel impozantně, jen mu k tomu chyběla potřebná tělesná výška. Vzhledem se příliš nelišil od svého syna, až na to, že zraky neměl tak zářivě modré; navíc se pohled obou jeho očí tak křížil, až se zdálo, že jimi snad nedokáže uvidět nic kromě kořene svého nosu. Jejich vinou získávala jeho tvář trochu záhadný a nepříjemný výraz, nikdo totiž nedokázal odhadnout, co se v nich vlastně skrývá, měly zvláštní a odrazující účin.

„Koho to tu máš?" optal se syna.

A mladý Pompeius učinil něco nádherného, něco, zač mu Cicero nikdy nepřestal být vděčen – svalnatou paží objal Cicerona kolem ramen a pevně ho stiskl.

A vesele, jako by to nemělo pražádné souvislosti, pravil: „Tohle je můj přítel, Marcus Tullius Cicero mladší. Byl přidělen do tvého štábu, otče, ale nemusíš si s ním dělat vůbec žádné starosti. Já na něho dohlédnu sám.“

„Mhm!“ zabručel Pompeius Strabo. „Kdopak mi tě to nadělil?“

„Marcus Aemilius Scaurus, princeps senatus,“ odpověděl Cicero nesměle.

První konsul jen kývl. „To je celý on, *cunnus* jeden sarkastická! A teď sedí doma a řehtá se tomu, až mu tečou slzy. Jako bych ho viděl!“ Obrátil se a lhostejně poznamenal: „Máš štěstí, ty *citocacie,* že jsi synkův přítel, jinak bych tě dal sežrat prasatům.“

Cicero zrudl. Pocházel z rodiny, kde byl obhroublý jazyk v opovržení, jeho otec považoval vulgárnost za neslučitelnou se svým stavem; slyšet takováto slova od prvního konsula byl pro Cicerona šok.

„Ty jsi ještě taková slečinka, Marku Tullie, viď?“ zazubil se na něho mladý Pompeius.

„V naší velkolepé latinské mateřštině existuje mnoho lepších a barvitějších vyjadřovacích způsobů, než jsou hrubosti a klem,“ řekl Cicero důstojně.

Ale jeho nový přítel povážlivě ztuhl. „Chceš snad doopravdy kritizovat mého otce?“ obořil se na něho.

Cicero spěšně ustupoval. „Ne, Gnaee Pompeie, to jistě ne! Reagoval jsem jen na to, žes mě nazval slečinkou!“

Mladý Pompeius opět zjihl, na rtech se mu opět objevil úsměv. „To máš štěstí! Já nesnáším, když někdo na mém otci hledá chyby.“ Zvědavě se na Cicerona zadíval. „Sprostoty se přece vyskytují všude, Marku Tullie. Vždyť k takovým slovům čas od času sahají i naši básníci. A píšou se všude, na domech ve městě, zejména kolem nevěstinců a latrín. A vojevůdce, který neosloví vojsko jako *cunnni* a *mentulae* – a ještě mnohem hůř, by jeho vojáci považovali za nějakou zastydlou vestálku.“

„Já to prostě nevidím a neslyším,“ pravil Cicero a změnil pak téma rozhovoru. „Děkuji ti, žes mi nabídl svou ochranu.“

„Nemáš zač, Marku Tullie! Myslím, že z nás dvou bude docela slušný pár. Ty mi pomůžeš s všelijakými těmi dopisy a zprávami a já ti zase posloužím, pokud jde o meč a štít.“

„To přijímám,“ řekl Cicero a setrvával dál na místě, kde stál.

Pompeius, jenž vykročil pryč odtud, se po něm ohlédl. „Tak co je s tebou?“

„Nepředal jsem ještě otci svůj pověřovací příkaz.“

„Klidně ho zahoď,“ řekl Pompeius bez obalu. „Ode dneška patříš mně. Otec si tě ani nevšimne.“

Pompeius se vydal směrem k peristylové zahradě a Cicero teď už šel za ním. Našli si místečko, kam svítilo nehřející sluníčko, a Pompeius předvedl, že ač není nadán k řečnictví, je přece jen hovorka – a klepař.

„Už jsi slyšel o tom Gaiovi Vettienovi?“

„Ne,“ řekl Cicero.

„Usekl si prsty na pravé ruce, aby nemusel konat vojenskou službu. Tak ho městský prétor Cinna odsoudil k doživotnímu pobytu v kasárnách v Capui. Bude tam dělat sluhu.“

Ciceronovi přeběhl mráz po zádech. „To je dost zvláštní rozsudek, nemyslíš?“ otázal se, neboť se v něm ozval zájem o právo.

„Nu, bylo třeba z něho učinit exemplární případ! To nešlo jen ho pokutovat a poslat ho do vyhnanství. Nejsme přece jako nějací ti králové z Východu, nestrkáme lidi do

vězení, aby tam hnili, dokud nezestárnou anebo neumřou. Vždyť u nás nikoho nezavřou ani na měsíc! Já si myslím, že to bylo od Cinny čisťounké řešení," ušklíbl se Pompeius. „Ti chlapi v Capui už se dokáží postarat, aby Vettienovi pěkně ztrpčili život až do konce."

„To asi ano," polkl Cicero.

„Nu, tak dál, teď je řada na tobě."

„A s čím?"

„Něco mi vyprávěj."

„Nic mě nenapadá, Gnaee Pompeie."

„Jak se jmenuje manželka Appia Claudia Pulchra?"

Cicero zamžikal. „To nevím."

„Na takový mozek, jaký ty máš, toho víš dost málo! Takže ti to budu muset povědět já. Caecilia Metella Baléarica. Takového jména je plná huba!"

„Je to velice vznešená rodina."

„Není tak vznešená, jako jednou bude moje rodina!"

„A co s ní je?" otázal se Cicero.

„Tuhle zemřela."

„Och."

„Měla takový sen, jen co se Lucius Julius vrátil do Říma, aby řídil volby," rozpovídával se Pompeius bezstarostně, „šla pak hned ráno za Luciem Juliem, řekla mu, že se jí zjevila Juno Sospita a stěžovala si na ukrutný svinčík ve svém chrámě. Zalezla tam zřejmě nějaká ženská porodit a umřela přitom, a oni neudělali nic víc, než že ji odtamtud prostě odnesli, ani podlahu neumyli. Takže Lucius Julius a Caecilia Metella Baléarica si sehnali nějaká vědra a hadry, zaklekli a ten chrám vlastníma rukama vydrbali. Dokážeš si něco takového představit? Lucius Julius si umazal celou togu, protože si ji odmítl svléci s tím, že musí bohyni vzdát plnou poctu. Pak šel rovnou do kurie Hostiliovy přednést svůj zákon o Italicích – a zle přitom senátu vyčinil za to, že jsou chrámy takhle zanedbávány a jak že může Řím čekat, že ve válce zvítězí, když se bohům nedostává patřičné úcty? A tak následujícího dne vyrazil celý senát s kbelíky a hadry v rukou a vyčistil všechny chrámy." Pompeius zmlkl a tázavě se na Marka zahleděl. „Co se děje?"

„Odkud ty tohle všechno víš, Gnaee Pompeie?"

„Poslouchám, co si lidé povídají, naslouchám i otrokům. A co ty děláš celé dny? Čteš si v Homérovi?" odrážel ho Pompeius.

„S Homérem jsem skončil už před lety," řekl Cicero samolibě. „Teď si čtu díla velkých orátorů."

„A nemáš ponětí o tom, co se děje ve městě."

„Teď, co se znám s tebou, se o tom všem určitě dozvím. Předpokládám, že to ta žena Appia Claudia Pulchra po svém snu a poté, co umyla chrám Junony Sospity, dotvrdila tím, že umřela, ne?"

„Velice záhy poté. Lucius Julius to považuje přímo za katastrofu. Byla to jedna z nejváženějších římských matron – šest dětí, všechny rok od sebe, a tomu nejmladšímu je teprve dvanáct měsíců."

„Šťastné číslo by byla ovšem sedmička," řekl Cicero, jenž měl vyvinutý smysl pro humor.

„Pro ni ne," odpověděl Pompeius, který ironii nepostřehl. „A nikdo nedokáže pochopit proč, když bez problémů šestkrát rodila. Lucius Julius říká, že se asi bohové rozhněvali."

„A domnívá se, že ten božský hněv bude usmířen jeho novým zákonem?“

Pompeius pokrčil rameny. „To nevím. A neví to nikdo. Já vím jen to, že otec je pro, takže i já jsem pro ten zákon. Otec má v úmyslu uzákonit, aby římské občanství získaly všechny obce s latinským právem v Italské Galii.“

„A Marcus Plautius Silvanus hodlá přednést návrh zákona, podle něhož by římské občanství příslušelo kterémukoli muži, jehož jméno je v městském seznamu Italiků, pokud o to požádá prétora v Římě do šedesáti dnů od přijetí zákona,“ řekl Cicero.

„Ano, Silvanus. Ovšem společně se svým přítelem Gaiem Papinem Carbonem,“ opravoval ho Pompeius.

„Tak tohle se mi líbí!“ rozzářil se vzrušeně Cicero. „To já prostě miluju – zákony a zákonodárství!“

„To jsem rád, že aspoň někdo si v zákonech libuje,“ řekl Pompeius. „Podle mého jsou všechny zákony na nic. Stejně jsou všechny namířeny proti mužům, kteří nějak vynikají nad ostatní a kteří mají mimořádné schopnosti, zejména proti těm mladým.“

„Lidé přece nemohou žít bez soustavy zákonů!“

„Ti výjimeční ano.“

*** * ***

Pompeius Strabo se z Říma ani nehnul, třebaže neustále rozhlašoval, že se vůbec nic nestane, až on odjede, že lidem nebude chybět on ani Lucius Cato, jelikož městský prétor Aulus Sempronius Asellio je muž nesmírně schopný. Brzy však bylo zjevné, že skutečná příčina jeho otálení bylo, že si chtěl ohlídat legislativní lavinu, která následovala po přijetí *lex Julia.* Lucius Porcius Cato Licinianus, druhý konsul, nechal všechno na Pompeiovi Strabonovi; tato konsulská dvojice však přesto nevynikala přílišným vzájemným přátelstvím. Lucius Cato se zprvu vydal do Kampánie, ale vzápětí své rozhodnutí změnil a přece jen zaujal postavení na středním válčišti. Pompeius Strabo se netajil záměrem pokračovat ve válce v Picenu; k oblehnutí Ascula Picenta však vyslal Sexta Julia Caesara, třebaže ten na tom byl s dechem obzvlášť nedobře a zima patřila k nejstudenějším, jaké kdo pamatoval. Zanedlouho poté, co se Sextus Julius vydal na pochod, přišla zpráva, že pobil osm tisíc picenských vzbouřenců, na které narazil, právě když se stěhovali ze starého zamořeného tábora do jiného, čerstvého, poblíž Camerina. Pompeia Strabona to podráždilo, avšak setrval i nadále v Římě.

Jeho *lex Pompeia* prošla bez překážek sněmy. Zákon poskytl plné římské občanství všem městům s latinským právem v Italské Galii jižně od řeky Pádu a dal latinské právo městům Aquilei, Pataviu a Mediolanu severně od Pádu. Všichni lidé z těchto četných velkých a bohatých obcí se nyní stali jeho klienty, což především bylo důvodem, proč Strabo tento zákon vůbec prosazoval. Jelikož však Pompeius Strabo v podstatě zrovnoprávnění příliš nepřál, dovolil pak Pisonovi Frugi práva těch, jimž tři přijaté zrovnoprávňující zákony přinesly prospěch, opět notně oklestit. Nejdřív ze všeho si dal Piso Frugi schválit zákon, jímž byly vytvořeny dvě nové tribue, do nichž měli být zařazeni všichni noví římští občané, takže existujících pětatřicet tribuí zůstalo zachováno výlučně pro dosavadní Římany. Když však Etrurie a Umbrie začaly reptat proti tomu, že s nimi má být nakládáno jen jako s římskými propuštěnci, Piso Frugi návrh zákona pozměnil tak, že noví občané měli přejít do osmi tribuí starých a do dvou vytvořených nově.

První konsul pak řídil volby censorů; stali se jimi Lucius Julius Caesar a Publius Licinius Crassus. Ještě než Lucius Caesar vyřídil smluvní záležitosti, oznámil, že na počest svého předka Aenea promine městu Trói, svému drahému Íliu, veškeré daně, které v něm až dosud byly vybírány. Vzhledem k tomu, že Trója byla tou dobou už pouhá vesnička, neozvaly se žádné námitky a bylo po jeho. Pozornost prvního senátora Scaura – jenž by byl mohl oponovat — rozptylovali hned dva králové v exilu současně, bíthýnský Níkomédés a kappadocký Ariobarzanés, kteří oba stejně pilně bědovali i upláceli, a Marcus Aemilius nedokázal pochopit, proč je Řím mnohem víc zaujat současnou válkou s Italiky než nevyhnutelnou nadcházející válkou s Mithridatem.

Hlavním protivníkem zrovnoprávňujícího zákona Lucia Caesara se stal Quintus Varius, jenž se obával, že se sám stane první jeho obětí. Noví tribunové lidu se na něho vrhli jako smečka vlků, v čele s Markem Plautiem Silvanem; rychle byl přijat zákon *lex Plautia* – a z Variova tribunálu, jenž až dosud pronásledoval všechny, kdo zrovnoprávnění Italiků podporovali, se rázem stal Plautiův tribunál, stíhající ty, kdo se udělení občanství Italikům postavili do cesty. Byl to mladší bratr Lucia Caesara, šilhavý Caesar Strabo, kdo si při losování vytáhl šťastnou slámku a chystal před Plautiovým tribunálem prvý proces — soud s Quintem Variem Severem Hybridou Sucronensem.

Technika Caesara Strabona byla – jako ostatně vždycky – přímo skvělá. Rozsudek byl hotovou věcí už dávno předtím, než nastal poslední den procesu s Quintem Variem, zejména proto, že zákon *lex Plautia* vyňal tribunál z pravomoci jezdců a přiřkl ho občanům všech tříd ze všech tribuí. Quintus Varius se rozhodl verdiktu nevyčkávat. K žalu a vzteku svých nejbližších přátel, Lucia Marcia Philippa a mladého Gaia Flavia Fimbrii, se Quintus Varius uchýlil k jedu. Neužil léku naneštěstí správně a ještě několik dní setrval v agónii, než konečně vydechl naposledy. Jen pár přátel mu přišlo na pohřeb, kde Fimbria přísahal, že se Caesarovi Strabonovi pomstí.

„Hádejte, jestli jsem se lekl," řekl Caesar Strabo svým dvěma bratrům, kteří se sice pohřbu nezúčastnili, avšak postávali s prvním senátorem Scaurem na schodech senátu a sledovali, co se bude dít.

„Ty se přece nelekneš Herkula ani Háda," řekl Scaurus s roztančenýma očima.

„Mohu ti prozradit, čeho ještě se neleknu – ucházet se o úřad konsula, aniž bych byl předtím prétorem," řekl rychle Caesar Strabo.

„A proč bys takového něco chtěl podnikat?" otázal se Scaurus.

„Abych si tu možnost ověřil po právní stránce."

„Óóóch, vy advokáti!" zvolal Catulus Caesar. „Všichni jste stejní. Vsadil bych se, že byste byli schopni podrobit právnímu rozboru i otázku, v čem vlastně spočívá panenskost Vestiných panen."

„I to už tady, myslím, bylo!" uchechtl se Caesar Strabo.

„Nu," řekl Scaurus, jdu se teď podívat, jak se daří Gaiovi Mariovi, a pak půjdu domů pracovat na své řeči." Zahleděl se na Catula Caesara. „Kdy odcházíš do Capuy?"

„Zítra."

„Nechoď ještě, Quinte Lutatie, moc tě prosím! Zůstaň do konce tržního období a poslechni si mou řeč! Bude to možná ta nejdůležitější za celou dobu mého působení."

„To už něco znamená," řekl Catulus Caesar, jenž přišel z Capuy, aby byl svědkem, jak jeho bratr Lucius Caesar osvobozuje Tróju od placení kontribuce. „Smím se zeptat, na jaké to bude téma?"

„Samozřejmě. Na téma naší přípravy na válku s pontským králem Mithridatem," prohlásil Scaurus vlídně.

Všichni Caesarové se na něho ohromeně zahleděli.

„Vidím, že nikdo z vás nevěří, že by k ní mohlo dojít. Ale dojde, pánové, o tom vás mohu ujistit. Určitě k ní dojde!“ A Scaurus vykročil směrem ke Clivu Argentariu.

U Julie nalezl i její švagrovou Aurelii. Obě vyhlížely tak půvabně, tak velice římsky, že neodolal a oběma políbil ruku, což byla od Scaura nebývalá pocta.

„Copak, necítíš se snad dobře, Marku Aemilie?“ otázala se Julia a s úsměvem střelila pohledem po Aurelii.

„Cítím se sice velice unaven, ale žádná únava mi nezabrání, abych neocenil skutečnou krásu.“ Scaurus pokynul hlavou ke dveřím pracovny. „A jak se dnes daří našemu slavnému velikánovi?“

„Je už veselejší, díky Aurelii,“ řekla manželka slavného velikána.

„Ale?“

„Dostal společníka.“

„Ale?“

„Mého syna, mladého Caesara,“ řekla Aurelia.

„*Chlapce?*“

Julia ho vedla do pracovny a zasmála se tomu. „Není mu ještě jedenáct, takže ho musím pokládat za chlapce. Ale ve všech ostatních směrech, Marku Aemilie, je mladý Caesar věkem roven přinejmenším tobě. Gaius Marius se začal uzdravovat přímo dramatickým způsobem. Jenomže se nudí. Kvůli ochrnutí má potíže s pohybem, ovšem odmítá setrvávat na lůžku.“ Otevřela dveře a řekla: „Přišel tě navštívit Marcus Aemilius, manželi.“

Marius spočíval na lehátku pod oknem hledícím do peristylové zahrady, bezvládnou levou stranu těla podloženu polštáři, a lehátko měl natočeno tak, aby pravou stranou byl obrácen do místnosti. Na židličce u jeho nohou seděl Aureliin syn – jak se Scaurus alespoň domýšlel, jelikož chlapce ještě nikdy předtím nespatřil.

Pravý Caesar, pomyslel si, neboť ještě před chvílí byl ve společnosti tri jiných Caesarů. Vytáhlých, světlovlasých, pohledných. Tenhle, jenž právě povstával, byl navíc podoben Aurelii.

„Tohle je Gaius Julius, první senátore,“ pravila Julia.

„Posaď se, chlapče,“ řekl Scaurus a naklonil se, aby chopil Mariovu pravici. „A jak to pokračuje, Gaie Marie?“

„Pomalu,“ řekl Marius, stále ještě trochu nezřetelně. „Jak vidíš, ženské mi přidělily hlídacího psa. Mého soukromého Kerbera.“

„Spíš hlídací štěně.“ Scaurus se posadil do křesla, které mu mladý Caesar přisunul, dřív než se vrátil na svou stoličku. „A jaké tu máš povinnosti, mladý muži?“

„To ještě nevím,“ řekl mladý Caesar beze stopy ostychu. *Je* to první den, co mě sem maminka přivedla.“

„Mám dojem, že si ženské myslí, že potřebuji někoho, kdo by mi předčítal,“ řekl Marius. „A co si o tom myslíš ty, mladý Caesare?“

„Radši bych s Gaiem Mariem mluvil, než abych mu jen četl,“ řekl mladý Caesar neohroženě. „Strýček Marius nenapsal žádnou knihu, ale já jsem si často přál, aby to byl udělal. Chtěl bych od něho slyšet všechno o Germánech.“

„Ptá se chytře,“ řekl Marius a zapotácel se, jak se pokoušel zvednout.

Hoch okamžitě vyskočil, podsunul celou paži pod Mariovo pravé rameno a pomohl strýci, takže mohl pohyb dokončit. Podpora se odbyla bez zmatku, bez rozruchu, a navíc se v ní projevila na tak mladého chlapce neobyčejná síla.

„Takhle je to – lepší!“ hekal Marius, jenž takhle mohl pohodlněji hledět Scaurovi do tváře. „S tímhle hlídacím štěnětem se zase vylepším.“

Scaurus zůstal asi hodinu, zaujat mnohem víc mladým Caesarem než Mariovým zdravotním stavem. Třebaže se hoch nijak nesnažil uplatnit, odpovídal na všechny otázky s taktem a důstojností dospělého člověka a dychtivě naslouchal, když spolu Scaurus a Marius diskutovali o Mithridatově pronikání do Bíthýnie a Kappadokie.

„Na deset let jsi velice sečtělý, mladý Caesare,“ řekl Scaurus, když se zvedal k odchodu. „Neznáš náhodou chlapce jménem Marcus Tullius Cicero?“

„Jenom z doslechu, první senátore. Povídá se o něm, že to bude nejlepší advokát, jaký kdy v Římě vyrostl.“

„Možná ano. Možná ne,“ řekl Scaurus cestou ke dveřím. „V tomto okamžiku je Marcus Cicero vázán vojenskými povinnostmi. Přijdu za tebou během dvou tří dnů znovu, Gaie Marie. Jelikož nemůžeš přjít do senátu, aby sis poslechl mou řeč, vyzkouším si ji tady na tobě – a na mladém Caesarovi.“

Scaurus se vydal na cestu domů k Palatinu, cítil se velice unaven a znepokojen Mariovým stavem mnohem víc, než byl sám sobě ochoten připustit. Už je tomu šest měsíců, a ten slavný velikán to stále ještě nedotáhl dál než na lehátko ve svému *tablinu.* Třeba se pro něho stane ten hoch pobídkou – nebyl to špatný nápad! Přesto však Scaurus pochyboval, že se jeho odvěký přítel i protivník ještě někdy zotaví natolik, aby se mohl zúčastnit jednání senátu.

Dlouhý výstup po Vestiných schodech ho zcela vyčerpal; na Clivu Victoriae se musel zastavit a odpočinout si, než se vydal oněch zbývajících pár kroků domů. Hlavu měl plnou problémů, o nichž věděl, že před ním vyvstanou, až bude chtít přesvědčit otce senátory o naléhavosti té hrozby v Malé Asii; zaklepal na dveře a otevřít mu nepřišel dveřník, ale jeho žena.

Jak půvabná je! pomyslel si Scaurus a s čirou radostí se zahleděl do její tváře. Všechny ty někdejší trampoty už dávno pominuly, byla to žena jeho srdce. Děkuji ti za ten dar, Quinte Caecilie, říkal si v duchu a vděčně vzpomínal na svého zesnulého přítele Metella Numidika Hovnivála. Byl to přece Metellus Numidicus, jenž mu dal Caecilii Metellu Dalmatiku.

Scaurus pozvedl ruku, aby ji pohladil po tváři, pak sklonil hlavu kupředu, spočinul jí na prsou a položil si tvář na její hebkou mladou pleť. Oči se mu zavřely. Vzdychl.

„Marku Aemilie?“ řekla tázavě, ucítila, že se o ni opřel celou svou vahou, a zakolísala trochu. „Marku Aemilie!“

Chytla ho oběma pažema a dala se do křiku, až se k ní seběhli sloužící a pomohli jí od bezvládného těla. „Co se to děje? Co se to děje?“ nepřestávala se jich ptát.

Posléze jí odpověděl správce, jenž se zvedl z kleku vedle lehátka, kde princeps senatus Marcus Aemilius Scaurus ležel. „Je mrtvý, *domino.* Marcus Aemilius umřel.“

*** * ***

Takřka v témže okamžiku, kdy se městem rozletěla zvěst o smrti prvního senátora Scaura, dorazila i zpráva, že Sextus Julius Caesar zemřel na zápal plic při obléhání Ascula Picenta. Pompeius Strabo, poté co se seznámil s obsahem dopisu od legáta Sexta Caesara, Gaia Baebia, dospěl k rozhodnutí. Jen co proběhne státní pohřeb Marka Aemilia Scaura, odebere se osobně k Asculu Picentu.

Senát jen naprosto výjimečně odhlasovával úhradu pohřbů ze státních peněz, avšak i v tak těžké době, jaká teď panovala, bylo nemyslitelné, aby Scaurus neměl státní pohřeb. Celý Řím ho zbožňoval a celý Řím mu také přišel vzdát poslední poctu. Nic už nebude stejné, jako když se na holé lebce Marka Aemilia zrcadlilo slunce, jako když zářivě zelené oči Marka Aemilia bedlivě střežily nejrůznější římské urozené darebáky, jako když Marcus Aemilius ještě sršel humorem a odvahou. Předlouho bude postrádán.

Pro Marka Tullia Cicerona byla sama skutečnost, že opouští Řím ověnčený cypřišovými větvemi, zlým znamením; i on byl v tu chvíli jako mrtev pro všechno, co mu bylo drahé – pro Forum, pro knihy, pro právo i pro rétoriku. Jeho matka měla napilno, sháněla nájemce do jejich domu na Carinách, všechny bedny už zabaleny k návratu do Arpina, a pranic pro Cicerona nepřipravila a nebyla ani doma, když mu nadešel čas rozloučit se. Vyklouzl na ulici a dal se vysadit do sedla koně, kterého mu otec poslal z venkova, jelikož rodina nebyla poctěna vlastnictvím státního koně. Všechny své potřeby měl naloženy na mezku; co se na něj nevešlo, muselo pryč. Pompeius Strabo velel střídmé armádě a netrpěl svému štábu nadbytek zavazadel, která by snižovala jeho pohyblivost. To všechno se Cicero dozvěděl díky svému novému příteli Pompeiovi, s nímž se o hodinu později setkal už za městem, na Via Lata.

Mráz zalézal za nehty, dul ledový vichr, z balkonů a z větví visely rampouchy a Pompeiův nevelký štáb v tomto nečase vyrážel na sever, zimě přímo do chřtánu. Část vojevůdcovy armády, která po triumfálním pochodu nocovala na Martově poli, se vydala na cestu už dříve. Zbytek šesti Strabonových legií na něho čekal u Veií, nedaleko od Říma. Zde nocovali a Cicero shledal, že má sdílet stan s ostatními elévy přidělenými k vojevůdcovu štábu, asi osm jich bylo, od nejmladšího šestnáctiletého Pompeia až po třiadvacetiletého Lucia Volumia, jenž z nich byl nejstarší. Na cestě nebyl čas ani příležitost se s ostatními elévy seznámit, a pro Cicerona tato muka nastala, právě když zřizovali tábor. Cicero neměl ponětí, jak se vztyčuje stan, ani co se od něho očekává, a nešťastně postával kolem, dokud mu Pompeius nestrčil do ruky konec provazu a neřekl mu, ať zůstane stát na místě a nepouští ho.

Když potom s odstupem let někdy Cicero na svůj první večer v elévském stanu vzpomínal, udivovalo ho nejvíc, jak obratně a nenápadně mu byl Pompeius nápomocen, aniž se slovem zmínil, že je Cicero pod jeho ochranou. Ušetřil ho tak posměchu za to, jak vypadá a jak je nemohoucí. Vojevůdcův syn byl nepopiratelným velitelem stanu – avšak vůbec ne proto, čím je v současné chvíli jeho otec. Vzdělaný ani sečtělý sice mladý Pompeius nebyl, ale přesto byl nadán pozoruhodnou inteligencí a v jeho sebedůvěře nebyla sebemenší trhlinka; byl to přirozený autokrat, nesnášel žádná omezení a nestrpěl vedle sebe žádné nekňuby. Proto snad také pojal náklonnost právě k Ciceronovi, jenž jednak nemohl v žádném směru omezovat jeho vůli a jenž kromě toho věru nebyl hlupák.

„Vždyť ty vůbec nemáš nic kloudného na sebe!“ řekl Ciceronovi, když přelétl očima hromádku věcí, které Cicero právě složil z mezka.

„Nikdo mi neřekl, co si s sebou mám vlastně vzít,“ řekl Cicero, promodralý zimou a jektající zuby.

„Copak nemáš matku, nebo sestru? Ty vědí nejlíp, co patří do zavazadla,“ řekl Pompeius.

„Matku mám, sestru ne.“ Nedokázal třes ovládnout. „A matka mě nemá ráda.“

„Ty nemáš spodky? Ani palčáky? Ani dvojité vlněné tuniky? Žádné tlusté punčochy? Žádné vlněné čepice?“

„Jen to, co je tady. Vůbec jsem na to nepomyslel. Tohle všechno mám stejně doma, až v Arpinu.“

A kterýpak sedmnáctiletý kluk si asi vzpomene vzít si s sebou teplé oblečení, tázával se Cicero sám sebe po mnoha letech, kdy byl stále ještě schopen znovu zakusit tu radost, když Pompeius, aniž se koho ptal po svolení, přiměl po řadě všechny ve stanu, aby každý podaroval Ciceronovi něco teplého.

„Nefňukejte**,** máte toho ažaž,“ říkal Pompeius ostatním. „Marcus Tullius je možná v lecčems nešika, ale zato je chytrý, chytřejší než my všichni dohromady. A je to můj přítel. Poděkujte své šťastné hvězdě, že všichni máte doma matky a sestry, které vám pomohly zabalit ranec. Volumnie, ty přece nepotřebuješ šest párů ponožek, stejně si ty jedny nikdy nepřezouváš! A dej sem ty palčáky, Tite Pompeie. Aebutie, tamtu tuniku. Teideie, taky jednu tuniku. Fundilie, podej tu čepici. Maianie, ty toho máš tolik, že můžeš snadno věnovat od každého jeden kus. To můžu ostatně hladce udělat i já.“

Po kolena ve sněhu a ve sněhové vánici se armáda prodírala do hor, Cicero, teď už alespoň zahřátý, se dal bezradně vléci s sebou a neměl nejmenší ponětí, co se může stát, pokud vojsko narazí na nepřítele, ani co by měl v takovém případě dělat on sám. A když k tomu pak skutečně došlo, bylo to střetnutí zcela nenadálé a neočekávané; právě překročili u Fulgina zamrzlou řeku, když se Pompeiova armáda srazila se čtyřmi neuspořádanými picenskými legiemi přecházejícími právě hřebeny z jižního Picena, zřejmě s cílem dosáhnout Etrurie a působit tam nesnáze. Porážka, kterou v boji Italici utrpěli, byla drtivá. Cicero se srážky bezprostředně nezúčastnil, jelikož cestoval v zadním voji se zavazadlovým trénem – mladý Pompeius o něm rozhodl, že tam bude střežit převážený majetek elévů. Jak Cicero pochopil, zbavil se tak Pompeius za pochodu nepřátelským terénem starosti o jeho bezpečí a věděl alespoň, kde Cicerona má.

„Báječné to bylo!“ prohlásil Pompeius, když toho večera v elévském stanu cídil svůj meč. „Pobíjeli jsme je jak na jatkách! Když se chtěli vzdát, otec se jen smál. Tak jsme je nahnali nahoru do kopců, bez jejich trénu a bez vybavení – tak, jak byli. Pokud tam dřív nezmrznou, umřou stejně hlady.“ Podržel čepel u lampičky, aby měl jistotu, že se blyští i do toho nejposlednějšího místečka. „A nebylo možné je zajmout?“ otázal se Cicero.

„Pod velením mého *otce?*“ zasmál se Pompeius. „Ten nepřátele naživu nenechává.“

Cicero, jemuž nechyběla odvaha, trval na svém. „Ale vždyť jsou to přece Italici, a ne nepřátelé odněkud z ciziny. Nedali by se později využít v našich legiích, až bude tahle válka za námi?“

Pompeius zauvažoval. „V tom s tebou souhlasím, Marku Tullie, to bychom snad i mohli. Ale nemá smysl o tom teď už přemýšlet! Tatínek se na ně rozzlobil – a když se otec zlobí, není s ním žádná řeč.“ Modré oči se zabodly do Ciceronových hnědých zraků. „A já budu stejný.“

Trvalo celé měsíce, než Cicerona přestali děsit v snách – ti picenští čeledíni klesající zmrzlí do sněhu anebo horečně vyhrabávající zpod dubů žaludy, jedinou potravu, kterou jim hory dokázaly poskytnout; další tvář hrůzné války nastavená tomu, kdo válku nenáviděl.

Když Pompeius Strabo konečně dosáhl u města Fanum Fortunae Adriatického moře, Cicero už nebyl neužitečnou přítěží, a dokonce i přivykl nosit drátěnou košili a meč. Ve stanu elévů pečoval o domácnost, vařil a uklízel, a ve vojevůdcově stanu se ujal písemností, které svou náročností přesahovaly omezené schopnosti Strabonových picenských písařů – zpráv odesílaných senátu, dopisů do senátu, přehledů o svedených

bitvách a šarvátkách. Když Pompeius Strabo pročítal první z Ciceronových výtvorů, dopis městskému prétorovi Asselionovi, zadíval se na vyzáblého mladíčka těma svýma podivnýma očima.

„Není to špatné, Marku Tullie. Můj syn k tobě asi nepřilnul jen tak pro nic za nic. Nechápal jsem sice proč – ale on má vždycky pravdu. Proto mu také nechávám věci na vůli."

„Děkuji ti, Gnaee Pompeie."

Vojevůdce jen mávl rukou a pak ukázal na vrchovatě plný stůl. „Podívej se, co by se s tímhle dalo udělat, chlapče."

Stanuli konečně pár mil od Ascula Picenta, aby si odpočinuli; jelikož armáda zesnulého Sexta Caesara dosud ležela před městem, rozhodl se Pompeius Strabo utábořit se o něco dále.

Vojevůdce se synem často vyrážel k různým výpadům, brával s sebou tolik vojáků, kolik se domníval, že bude potřebovat, a zůstával i několik dní mimo tábor. V těchto případech předával velení nad základnou svému mladšímu bratrovi, Sextovi Pompeiovi, a Cicerona nechával dozírat na běžnou písemnou agendu. Tyto chvíle relativní svobody by se byly mohly stát pro Cicerona radostným uvolněním, jenže tomu bylo právě naopak. Nebyl tu mladý Pompeius, aby ho chránil, a Sextus Pompeius jím pohrdal do té míry, že ho co chvíli tupil a týral – tu pohlavkem, tu kopancem do zadku, tu nastavenou nohou, když Cicero spěchal kolem něho.

Zatímco půda byla dosud umrzlá a jarní tání ještě daleko, vojevůdce a jeho syn se vydali s nevelkým oddílem k pobřeží, aby vysledovali pohyby nepřítele. Následujícího dne krátce po úsvitu, právě když Cicero stál před velitelským stanem a třel si obolavěné hýždě, vjel do tábora oddíl marsické jízdy, s takovou samozřejmostí, jako by jim ležení patřilo. Chovali se tak klidně a tak jistě, že se nikdo nechopil zbraně; jediný z Římanů, kdo nějak zareagoval, byl bratr Pompeia Strabona Sextus, jenž pokročil vpřed, a když skupina zastavila před vojevůdcovým stanem, nedbale pozdvihl ruku na pozdrav.

„Publius Vettius Scato z kmene Marsů," řekl velitel a sklouzl z koně.

„Sextus Pompeius, bratr vojevůdce, v době jeho nepřítomnosti pověřen velením."

Scato našpulil ústa. „To je škoda. Přijel jsem zjistit, jestli bych mohl s vojevůdcem pohovořit."

„On se vrátí, chceš-li na něho počkat," řekl Sextus Pompeius.

„Za jak dlouho?"

„Bude pryč tři až šest dní."

„Mohu dostat jídlo pro nás a krmení pro koně?"

„Jistě."

Ciceronovi jako jedinému elévu zbylému v táboře připadla povinnost zorganizovat pro Scatona a jeho muže ubytování a stravu; k jeho nemalému překvapení tíž muži, kteří Piceny zahnali do hor, aby tam pomrzli a pomřeli hlady, se teď všichni k protivníkovi chovali s neobyčejnou pohostinností, od Sexta Pompeia až po posledního příslušníka nebojových jednotek. Takže já jsem pořád ještě vůbec tu záležitost zvanou válka nezačal pořádně chápat, říkal si Cicero, když pozoroval Sexta Pompeia a Scatona, jak se spolu procházejí – ve velice družném rozhovoru, jak se zdálo – nebo jak se spolu vydávají na lov divočáků, které sem zima vypudila z hor a kteří si tu hledali pastvu. A když se vrátil ze svého výpadu Pompeius Strabo, padl Scatonovi kolem krku, docela jako kdyby šlo o jeho nejlepšího přítele.

Jednání pokračovalo velkou hostinou; Cicero udivenýma očima sledoval Pompeie chovat se tak, jak si je představoval na jejich tvrzích, vybudovaných v rozsáhlých

državách v severním Picenu – na rožních obrovští kanci, mísy vrchovatě naloženy, u stolů všichni vsedě na lavicích, namísto aby spočinuli na lehátkách, sloužící spěchající spíše s vínem než s vodou. Na Římana z latinského srdce země, jako byl Cicero, působil výjev z velitelského stanu přímo barbarsky. Takhle přece nehodovali muži v Arpinu, ba ani Gaius Marius ne. Ciceronovi ovšem nedošlo, že ve vojenském táboře pořádajícím hody pro stovku a více mužů lze těžko předpokládat lehátka nebo vybrané lahůdky.

„Do Ascula se jen tak nedostaneš," říkal Scato.

Pompeius Strabo chvíli neodpovídal, měl co dělat, aby se probojoval propečenou chřupavou kůží kančího; když byl se svou porcí hotov, otřel si ruce o tuniku a ušklíbl se. „Dřív nebo později Asculum Picentum stejně padne. A já budu u toho a oni si budou velice přát, aby byli nikdy nevztáhli ruku na římského prétora."

„Ta provokace ovšem byla nehorázná," prohodil Scato.

„Ať byla, či nebyla, to pro mne není rozhodující," řekl Pompeius Strabo. „Jak jsem slyšel, dostal se Vidacilius dovnitř. Takže Asculané musí živit mnohem víc krků."

„V Asculu už nejsou žádné vidacilijské krky, které by bylo třeba živit," prohlásil nezvyklým tónem Scato.

Pompeius Strabo vzhlédl, tvář celou mastnou od kančí pečeně. „Ale?"

„Vidacilius zřejmě zešílel, pokud to můžeme my posoudit," řekl Scato, jenž byl o poznání vychovanější strávník než jeho hostitel.

Celý stan ztichl, tušili, že se něco dozvědí.

„Objevil se před Asculem se svými dvaceti tisíci muži nedlouho předtím, než zemřel Sextus Julius," vyprávěl Scato, „měl zjevně v úmyslu podniknout nějakou akci koordinovanou s lidmi uvnitř města. Jeho představa byla, že Sexta Julia napadne a že v tu chvíli vyrazí Asculané z města a vpadnou Sextovi Juliovi do zad. Plán to byl dobrý. A byl by mohl i vyjít. Jenomže když Vidacilius zaútočil, neudělali Asculani vůbec nic. Sextus Julius své šiky rozevřel a Vidacilia s jeho vojskem nechal projít, takže Asculu nezbývalo nic jiného, než otevřít brány a vpustit Vidacilia dovnitř."

„Nebyl bych řekl, že má Sextus Julius tolik taktického důvtipu," řekl Pompeius Strabo.

Scato pokrčil rameny. „Mohla to být i náhoda. Ale o tom bych pochyboval."

„Nepředpokládám, že by Asculany příliš potěšila vyhlídka na to, že budou muset živit dalších dvacet tisíc krků."

„Byli úplně bez sebe, ale ne radostí, spíš vzteky!" ušklíbl se Scato. „Vidacilia nejenže nepřivítali s otevřenou náručí, ale se zaťatými pěstmi. A tak se Vidacilius odebral na forum, vystoupil na pódium a řekl městu, co si myslí o lidech, kteří neuposlechnou rozkazu. Že kdyby byli udělali, co po nich žádal, ležela by teď armáda Sexta Julia pobitá. A je to docela možné. Ale ať je to, jak chce, Asculané nebyli nijak ochotni něco takového připustit. Jejich hlavní představitel rovněž vylezl na tribunu a řekl tam Vidaciliovi, co *on* si myslí – není snad jasné, že ve městě není dost zásob na to, aby stačily vyživit armádu, kterou tam Vidacilius přivedl?"

„Rád slyším, jak málo shody je mezi různými složkami protivníka," řekl Pompeius Strabo.

„Nemysli si – vyprávím ti o tom jen proto, abych ti ukázal, jak je Asculum odhodláno vytrvat," řekl Scato, nijak nezvyšuje hlas. „Stejně se o tom dozvíš, a já bych byl rád, abys slyšel tu skutečnou verzi."

„Takže k čemu pak došlo? Rozpoutal se na foru boj?"

„Správně. Vidacilius, to už začínalo být jasné, se docela pominul. Obyvatele města obvinil z tajných sympatií k Římu a spoustu jich dal svými vojáky pobít. Pak se Asculané chopili zbraní a došlo k odvetě. Naštěstí pochopila většina Vidaciliových lidí, že velitel není při smyslech, a forum opustila. Jakmile padla tma, otevřely se brány a přes devatenáct tisíc mužů se protáhlo římskými liniemi a zmizelo – právě zemřel Sextus Julius a jeho vojáci ho oplakávali, místo aby drželi řádně stráže."

„Mhm!" řekl Pompeius Strabo. „Pokračuj."

„Vidacilius setrval na foru. Přivezl s sebou značné zásoby a nachystal z nich teď velkou hostinu. Snad sedm nebo osm set mužů mu je pomáhalo sníst. Dal také postavit obrovitou pohřební hranici. Když hostina vyvrcholila, vypil pohár jedu, vyšplhal na samý vrcholek hranice a dal ji zapálit. Zatím co jeho muži hodovali, on uhořel! Pokud jsem slyšel, bylo to otřesné."

„Šílenství jako u galských lovců lebek," řekl Pompeius Strabo.

„Je to tak," řekl Scato.

„Takže mi tím říkáš, že město bojuje dál."

„Bude bojovat, dokud nepadne poslední Asculan."

„Jednu věc ti můžu slíbit, Publie Vettie – pokud zůstanou ještě nějací Asculané naživu, až já Asculum Picentum dobydu, budou si moc přát, aby byli raději mrtví," řekl Pompeius Strabo. Odhodil kost, kterou držel, a znovu si otřel ruce o tuniku. „Víš přece, jak mi říkají, ne?" otázal se zdvořile.

„Obávám se, že nevím."

„*Carnifex*. Řezník. A já jsem na to přízvisko hrdý, Publie Vettie," řekl Pompeius Strabo. „Já už jsem si přezdívek užil víc než dost. *Strabo* mluví samozřejmě samo za sebe. Ale když jsem byl jen o málo starší, než je teď můj synek, sloužil jsem jako elév společně s Luciem Cinnou, Publiem Lupem, s mým bratrancem Luciem Luciliem a s mým dobrým přítelem Gnaeem Octaviem Rusonem, který tu s námi sedí. Účastnili jsme se společně pod Carbonovým velením té strašlivé výpravy proti Germánům v Noriku. A mí kolegové kadeti mě neměli příliš v lásce. S výjimkou Gnaea Octavia Rusona tady, musím dodat. Kdyby ten mě tenkrát taky neměl rád, nebyl by tu ostatně dnes se mnou jako jeden z mých starších legátů! Nicméně – moji drazí kolegové elévové mi přišili ke *Strabonovi* ještě další přezdívku. *Menoeces.* Navštívili jsme totiž cestou do Norika můj domov a oni při té příležitosti zjistili, že i jeden z kuchařů mé matky šilhá. Jmenoval se Menoeces. A ten nápaditý pacholek Lucilius – aniž se ohlížel na rodinné vztahy, má matka byla přece jeho teta! – nevěděl nic lepšího, než mě nazvat Gnaeus Pompeius Strabo Menoeces, čímž naznačil, že mým otcem byl ten kuchař." Povzdychl si, tiše sice, ale přesto v sobě měl ten zvuk smrtonosnou příchuť. „Řadu let jsem si to musel dát líbit. Dnes mi říkají Gnaeus Pompeius Strabo Carnifex. To zní o moc líp. Strabo Řezník."

Scato vyhlížel spíš znuděn než vystrašen. „Nu, co záleží na jménu?" otázal se. „Mne také nenazývají Scato proto, že bych se byl narodil v podobě čisťounkého svěžího pramínku. Říkávali mi, že jsem na svět spíš vyšplouchl."

Pompeius Strabo se rozesmál, ale jen nakrátko. „A co tě teď přišplouchlo za mnou, Publie Vettie?"

„Vyjednávání."

„Znaveni bojem?"

„Upřímně řečeno – ano. Ne že bych nebyl ochoten bojovat dál – a chci bojovat dál, když bude třeba! – ale myslím si, že s *Itálií* je konec. Kdyby byl Řím nějakým cizím nepřítelem, tak bych tu teď neseděl. Jenomže já jsem marsický Italik a Řím trvá v Itálii

stejně dlouho jako Marsové. Myslím, že je na čase, aby z toho svinstva hleděly obě strany zachránit, co se dá, Gnaee Pompeie. *Lex Julia de civitate Latinis et sociis danda* znamená velký rozdíl proti tomu, co bylo. Třebaže se nevztahuje na ty, kteří stojí ve zbrani proti Římu, soudím, že v zákoně *lex Plautia Papiria* nestojí nic, co by mi bránilo, abych se přihlásil o římské občanství, pokud ukončím nepřátelství a dostavím se osobně k prétorovi v Římě. Totéž platí i o mých mužích."

„A o jaké podmínky žádáš, Publie Vettie?"

„Bezpečný průchod mé armády římskými liniemi, jak tady, tak i před Asculem Picentem. Mezi Asculem a Interocreou se vojsko rozejde, zbraně a zbroj naházíme do řeky Avens. Z Interocrey budu potřebovat bezpečný průchod pro sebe a pro všechny mé muže až do Říma a před prétorův tribunál. Budu na tobě také vyžadovat dopis pro prétora, kterým stvrdíš pravdivost mé výpovědi a jímž dáš souhlas ke zrovnoprávnění – mému i všech mých mužů."

Rozhostilo se ticho. Cicero a mladý Pompeius přihlíželi v odlehlém koutě a podívali se teď po sobě.

„S tím otec souhlasit nebude," šeptl Pompeius.

„A proč ne?"

„Těší se na velkou bitvu."

„A to může osud národů a států skutečně záviset na nějakém takovémhle vrtochu?" divil se Cicero.

„Já tvou žádost chápu, Publie Vettie," řekl posléze Pompeius Strabo, „ale souhlasit emohu. Tvým mečem a meči tvých mužů bylo už prolito příliš mnoho římské krve. Pokud chceš projít našimi liniemi, aby ses mohl ohlásit u prétorů v Římě, budeš si muset každou stopu té cesty vybojovat."

Scato povstal, plácl se rukama do stehen. „Nu, za pokus to stálo," řekl. „Děkuji ti za tvou pohostinnost, Gnaee Pompeie, ale je už nejvyšší čas, abych se vrátil ke své armádě."

Marsický oddíl odjel do tmy; sotva dozněl dusot kopyt jeho kom, dal Pompeius Strabo zatroubit poplach. Tábor ožil organizovaným ruchem.

„Zaútočí hned zítra, pravděpodobně na dvou frontách," řekl Pompeius mladší a zkoušel si holit křišťálově průsvitné chloupky na předloktí ostřím svého meče. „Bude to dobrá bitva."

„A co mám dělat já?" otázal se nešťastně Cicero.

Pompeius zasunul meč do pochvy a chystal se ulehnout na polní lůžko; ostatní elévové se mezitím rozběhli po svých povinnostech v předbitevní přípravě, takže Pompeius s Ciceronem zůstali ve stanu sami.

„Navlékneš si drátěnou košili, na hlavu si vezmeš přílbu, ozbrojíš se mečem a dýkou a štít a oštěp si připravíš před velitelský stan," sděloval mu vesele Pompeius. „A pokud by Marsové prorazili až sem, Marku Tullie, budeš se muset připravit na boj o poslední postavení!"

Marsové však neprorazili. Cicero sice zaslechl křik a hřmot bitvy, nespatřil však nic, dokud nepřijel Pompeius Strabo se synem zpět. Oba byli rozcuchaní a celí od krve, avšak oba se široce usmívali.

„Scatonův legát Fraucus je mrtvý," řekl Ciceronovi mladý Pompeius. „Marsy jsme rozdrtili – a s nimi i spoustu Picenů. Scato s pár muži unikl, ale odřízli jsme mu přístup na veškeré cesty. Jestli se budou chtít dostat domů do Marruvia, nezbývá jim než ten nejhorší způsob – přes hory, bez jídla a bez úkrytu."

Cicero polkl. „Nechat lidi pomřít zimou a hladem se zdá být jednou ze specialit tvého otce," řekl hrdinsky, jak se domníval, a kolena se pod ním přitom třásla.

„Tobě je z toho nanic, co, ty můj chudáčku Marku Tullie?" Mladý Pompeius se rozesmál, pak popleskal Cicerona chlácholivě po zádech. „Válka je válka, to se nedá nic dělat. Oni by nám udělali totéž, tím si můžeš být jist. A jestli na to nemáš žaludek, nic se s tím nedá dělat. Máš prostě takovou povahu. Možná že když je člověk tak bystrý, jako jsi ty, ztratí na válku chuť. Což je štěstí pro mě! Nechtěl bych se utkat s někým, kdo válku bere a kdo je přitom navíc tak inteligentní, jako ty. Ještě štěstí pro Řím, že je víc takových, jako je můj otec a jako jsem já, než mužů podobných tobě. Řím dosáhl toho, čím je, bojem. Jenomže někdo také musí řídit věci na Foru – a to, Marku Tullie, je zase *tvoje* bojiště."

Bojiště to bylo stejně rušné jako kterákoli válečná fronta onoho jara, neboť Aulus Sempronius Asellio se dostal do konfliktu s půjčovateli peněz. Římské finance, jak státní, tak i soukromé, upadly do horšího stavu, než v jakém byly za druhé punské války, kdy Hannibal obsadil Itálii a izoloval Řím. Celá obchodní vrstva začala peníze stahovat a ukrývat, státní pokladna byla doslova prázdná a plnila se jen nepatrně. I v těch částech Kampánie, které měl Řím pevně v ruce, zavládl už takový chaos, že ani tam nebylo možno zajistit řádné vybírání daní; kvestoři shledávali, že je nesnadné donutit kohokoli k řádnému placení cel a přístavních poplatků, a jeden ze dvou největších přístavů, Brundisium, byl od Říma zcela odříznut; Italici se stali neplatícími vzbouřenci; provincie Asia, s omluvným poukazem na krále Mithridata, se opožďovala s převodem svých smluvních příjmů pro Řím; Bíthýnie přestala platit vůbec; a důchody z provincie Africa a ze Sicílie byly pohlcovány mimořádnými nákupy obilí ještě dříve, než opustily africkou nebo sicilskou půdu. Co bylo ještě horší – Řím se stával dlužníkem jedné ze svých vlastních provincií, Italské Galie, odkud pocházela většina jeho výzbroje. Mincovní emise Marka Livia Drusa, kde každý osmý denarius byl jen postříbřený, vyvolala obecnou nedůvěru k mincím vůbec, zvyšovanou navíc ještě i nadměrnou ražbou sesterciů, kterou se stát snažil tuto nesnáz obejít. Vypůjčování se lavinovitě šířilo ve vrstvách se středními i vyššími příjmy a úroková míra za půjčky byla vyšší než kdy předtím v celých dějinách.

Aulus Sempronius Asellio měl značný obchodní talent, takže usoudil, že nejlepší cestou k nápravě bude snížení zadluženosti. Jeho cesta k tomu byla nejen pozoruhodná, ale především zcela legální; oživil prastaré ustanovení, které zakazovalo brát za půjčky jakoukoli odměnu. Jinými slovy, říkal Asellio, vymáhat za půjčené částky úrok je protiprávní. Že byl tento archaický zákon po celá staletí ignorován a že se lichvářství mezitím stalo čile kvetoucí živností velké skupiny finančníků z jezdeckého stavu, bylo tím horší. Skutečnost je taková, prohlásil Asellio, že mnohem větší počet finančníků z jezdeckého stavu se teď zabývá spíše vypůjčováním peněz než jejich půjčováním. Pokud z nich nebude sňato břemeno úroku, nikdo v Římě nebude schopen se zotavit. Počet nesplacených půjček denně stoupá, dlužníci jsou u konce s rozumem, a vzhledem k tomu že soudy řešící úpadky přerušily spolu se všemi ostatními soudními dvory svou činnost, utíkají se lichváři k fyzickému násilí, jen aby docílili splacení dluhů.

Dříve než si mohl Asellio reaktivaci onoho starého zákona vynutit, lidé zabývající se půjčováním peněz se o jeho záměru doslechli a obrátili se na něj s peticí, aby znovu otevřel soudy pro úpadky.

„*Tat?*“ obořil se na ně. „Cože? Jen se na ně podívejte! Řím je deptán nejhorší krizí od Hannibalových dob, a ti muži, které tu vidím stát před tímto tribunálem, mě snad skutečně chtějí požádat, abych tenhle stav ještě dál zhoršil! Podle mého názoru nejste nic než hrstka odporných lichvářů, a já vám mohu doporučit jediné – běžte okamžitě odsud! Zmizte! A pokud nepůjdete, pak skutečně jeden ze soudů zahájí činnost! Bude to soud, který vás začne stíhat za půjčování peněz na úrok.“

Z tohoto stanoviska odmítal Asellio cokoli slevit. A i když se mu nezdařilo udělat pro dlužníky v Římě nic víc než trvat na tom, že půjčování peněz na úrok je nezákonné, nesmírně přesto ulehčil dlužníkům jejich břemeno, a to naprosto legálním způsobem. Ať splatí celé vypůjčené částky, to v každém případě. Nikoli však úroky. Semproniové, rod, z něhož Asellio pocházel, byli známi svou pověstí ochránců utlačovaných; Asellio zahořel touhou naplnit rodinnou tradici s vášní fanatika a šance svých odpůrců začal ve světle zákona považovat za nicotné.

Zapomněl ovšem počítat s jednou věcí, že totiž ne všichni jeho protivníci jsou pouzí jezdci. Na půjčování peněz se podíleli i četní senátoři, přesto, že členové senátu měli zapovězenu jakoukoli čistě obchodní činnost – zejména podnikání tak neskonale nečisté, jako je lichva. Mezi senátory zabývajícími se půjčováním peněz patřil i Lucius Cassius, tribun lidu. Chytil se tohoto podnikání na počátku války, neboť jeho majetkový census už sotva stačil na senátorské místo; ovšem tou měrou, jak se zhoršovaly vyhlídky Říma na vítězství, shledával Cassius, že peníze, které rozpůjčil, jsou náhle nedobytné, že ustaly dohodnuté platby a že se navíc schyluje k ověřování stavu majetku novými censory. Třebaže Lucius Cassius nenáležel v senátě k největším lichvářům, byl zato nejmladší, začal propadat panice, a navíc nebyl svou povahou příliš velký ctitel zákonů; rozhodl se zakročit ve jménu všech lichvářů sám a osobně.

Asellio byl augurem. A jelikož byl i městským prétorem, zkoumal pravidelně příznivost úkazů pro město z pódia chrámu Castora a Polluka. Několik dnů po střetnutí s lichváři zkoumal právě auspicie, když si povšiml, že zástup na Foru je mnohem větší, než bývalo obvyklé shromáždění sledující jeho obřad.

Když pozvedl mísu, aby provedl úlitbu, kdosi po něm hodil kámen. Zasáhl ho nad levým obočím, takže sebou trhl a otočil se, až mu mísa vyklouzla z rukou, s třeskotem se řítila dolů po chrámových schodech a posvěcená voda se rozstřikovala všude kolem. Přilétly další kameny; Asellio se shýbl, přetáhl si svou pestrobarevnou togu přes hlavu, seběhl ze schodů a instinktivně zamířil k Vestinu chrámu. Slušní lidé v davu se však rozprchli, jakmile postřehli, co se děje, a rozzuření lichváři, kteří ho napadli, se mu vrhli do cesty a přehradili mu ústup k Vestině posvátnému krbu.

Zbývala mu jediná cesta k úniku, úzkou uličkou zvanou Clivus Vestae a vzhůru po Vestiných schodech na ulici Via Nova, položenou o pár stop výše, než byla plocha Fora Romana. S lichváři v patách prchal Asellio o život na Viu Novu, ulici tavern sloužících jak Foru, tak i Palatinu. S křikem o pomoc se vrhl do hospůdky náležející Publiovi Cloatiovi.

Žádné pomoci se nedovolal. Dva chlapi drželi Cloatia a další dva jeho pomocníka, zbytek davu se chopil Aselliona a natáhl ho na stůl, přesně tak, jak přidržují augurovi pomocníci obřadní oběť. Kdosi mu pak proťal hrdlo s takovou vervou, že nůž zaskřípěl až o obratle, a tam na stole pak v gejzíru krve Asellio dokonal, zatímco Publius

Cloatius naříkal a zapřísahal se, že nikoho z toho zástupu nezná a nepoznal, ale *naprosto* nikoho!

Což, jak se ukázalo, zřejmě platilo o všech lidech v Římě. Senát, zděšen stejně tak svatokrádežnou povahou skutku jako vraždou samou, vypsal odměnu deseti tisíc denariů za informaci vedoucí k odhalení vrahů a otevřeně odsoudil zabití augura v kněžském oděvu, přímo za oficiálního obřadu. Když výzva ani po osmi dnech neměla sebemenší odezvu, připojil senát k odměně ještě další lákadlo – nabídl za sdělení, které by umožnilo dopadnout pachatele, pro spoluviníka omilostnění, pro otroka obojího pohlaví propuštění na svobodu a pro propuštěnce či propuštěnkyni přemístění do některé venkovské tribue. Marně, nikdo ani nehlesl.

*** * ***

„A co jiného jsi čekal?“ otázal se Gaius Marius mladého Caesara, když se s jeho pomocí belhal po peristylové zahradě. „Lichváři se samozřejmě postarali, aby zahladili jakoukoli stopu.“

„To říká Lucius Decumius taky.“

Marius stanul. „Poslyš, mladý Caesare, jak moc ty se vlastně vídáš s tím arcilotrem?“

„Hodně, Gaie Marie. On je totiž naprosto nevyčerpatelný zdroj informací.“

„Vsadil bych se, že především informací ne moc vhodných pro tvé uši.“

Mladý Caesar se zaculil. „Já jsem ovšem vyrostl v Subuře, a zrovna tak tam rostly i mé uši. Nemůžu za to, že tak dobře slyším, jiné už to asi nebude.“

„Ty chlape jeden drzá!“ řekl Marius a třepl chlapce pádnou pravičkou zlehka po hlavě.

„Tahleta zahrada, Gaie Marie, pro nás začíná být už malá. Jestli opravdu chceš, aby se ti vrátila pohyblivost do té levé půlky těla, tak budeme muset chodit rychleji a dál,“ prohlásil mladý Caesar. Bylo to řečeno pevně a s autoritou, jaká nesnáší odmluvy.

Přesto se však setkal s odporem. „Já nepřipustím, aby mě Řím uviděl v takovémhle stavu!“ zaburácel Gaius Marius.

Mladý Caesar pustil Mariovu levou paži; učinil to záměrně, aby ten velikán velikánů zůstal na okamžik bez opory – nechal ho zavrávorat. Když už se pád zdál neodvratný, chlapec se k němu obratně přitočil a podepřel ho. Marius nepřestával žasnout, co je v tom útlém těle síly, stejně jako ho nepřestávalo udivovat, s jakým důmyslem mladý Caesar dokáže bystře vystihnout, kde a jak této síly využít, aby její účin byl co největší.

„Víš, Gaie Marie, když jsem sem začal po tvém záchvatu chodit, přestal jsem ti říkat ‚strýčku‘, protože jsem usoudil, že ta mrtvice na našem vzájemném poměru něco pozměnila. Tvou *dignitas* umenšila, mou pozvedla. Jsme si teď rovni. Ale v některých směrech tě jasně předčím,“ pokračoval chlapec neohroženě dál. „Já jsem se vzdal svého volného času jednak proto, abych udělal radost mamince, ale také proto, abych mohl být něco platný velikému muži – abys tu měl společnost, aby ses znovu naučil chodit. Ty jsi odmítl ležet a poslouchat, jak ti předčítám, a ta tvá zásoba příběhů, cos mi vyprávěl, už se taky nějak vyčerpala. A v téhle zahradě už znám každý keř a každou kytičku. Říkám ti rovnou – na tvoje rozcvičení nestačí. Zítra vyjdeme pěkně ven, na ulici, na Clivus Argentarius. Je mi jedno, jestli se vydáme nejdřív vzhůru do kopce a

sejdeme pak na Martovo pole nebo jestli půjdeme rovnou dolů, k Portě Fontinalis. Ale ven se zítra půjde!“

Planoucíma hnědýma očima se Marius střetl s mrazivou modří Caesarových zraků; ač se tomu Marius vzpouzel, připomínaly mu pohled Lucia Cornelia Sully. Jako když člověk stane před velikou kočkou, která se vydala na lov, a náhle zjišťuje, že kočka nemá oči žlutozelené, jak by se patřilo, ale světlounce modré, vroubené kroužkem půlnoční tmy. O takových kočkách se věří, že to jsou návštěvníci z podsvětí; co když to platí i o lidech?

Souboj pohledů pokračoval.

„Nikam nepůjdu,“ řekl Marius.

„Půjdeš.“

„Aby tě bohové sprali, mladý Caesare! Já se přece nepodřídím vůli nějakého chlapce! Copak nedokážeš věci řešit diplomatičtěji?“

Znepokojivé oči ožily pobaveným zákmitem, jenž jim dodal životnosti a přitažlivosti, tak cizí Sullovi. „Kdo jedná s tebou, Gaie Marie, musí na diplomacii zapomenout,“ řekl mladý Caesar. „Diplomatický jazyk je výsadou diplomatů. Jenže ty diplomat nejsi – naštěstí. Tváří v tvář Gaiovi Mariovi člověk vždycky přesně ví, na čem je. A to mám u tebe rád, tak jako mám rád tebe samého.“

„Ty se zkrátka s nějakým ‚ne’ nehodláš smířit, co?“ zeptal se Marius a cítil, jak se v něm jeho vůle hroutí. Nejdřív ocel, pak pohlazení hebkou kožešinkou. Ten má ale techniku!

„Přesně tak, žádné ‚ne’ na mě neplatí.“

„No dobrá, tak mě posaď tamhle, chlapče. Jestli se máme zítra vydat ven, budu si muset trochu odpočinout,“ zabručel. „A co kdybychom vyrazili ven tak, že já bych se nesl v nosítkách až na Via Recta? Tam bych mohl z nosítek slézt a naprocházeli bychom se ažaž.“

„Jestli dorazíme na Via Recta, tak jedině po svých, Gaie Marie.“

Chvíli mlčky seděli, mladý Caesar sebou ani nepohnul; za svých návštěv brzy vystihl, že Marius nesnáší, když sebou v jeho přítomnosti šije; když se s tím pak svěřil matce, řekla mu jen, ať to tedy respektuje, že mu nebude koneckonců vůbec na škodu, když se takhle naučí ovládat. Obelstít Gaia Maria se časem naučil, ale vyzrát na matku se prostě nedalo!

To, co se od něho teď žádalo, nebylo samozřejmě nic, po čem by desetiletý kluk zrovna toužil anebo co by se mu líbilo. Den co den se po skončení výuky s Markem Antoniem Gniphonem musel vzdát lákavých toulek se svým přítelem Gaiem Matiem z druhého přízemního bytu insuly a vydat se namísto toho do domu Gaia Maria, aby mu tam dělal společníka. Nezůstávala mu ani chvilka pro sebe, protože mu matka nepovolila vynechat ani jediný den, ani hodinu, ani minutu.

„Povinnosti nejdřív,“ odrážela jeho občasné prosby, aby si mohl s přítelem Gaiem Matiem zaběhnout na Martovo pole shlédnout tam něco mimořádně zajímavého – třeba výběr válečných koní, kteří poběží říjnový závod, nebo skupinu gladiátorů, najatých na nadcházející pohřeb, jak tam znovu a znovu procvičují každý zítřejší úkrok a chvat.

„Jenomže já mám nějaké povinnosti pořád!“ bráníval se. „Copak nebudu mít chvilku, kdy bych mohl na povinnosti zapomenout?“

A ona odpovídala vždycky stejně: „Ne, Gaie Julie. Povinnost tě doprovází na každém kroku, po celý život, provází každý tvůj dech a nedá se ošidit, nemůžeš se jí vyhnout.“

A tak se dával namísto toulek na cestu do Mariova domu, ani na okamžik neodbočil, nezvolnil krok, jen se tu a tam na někoho usmál, pozdravil a spěchal rušnými uličkami Subury dál, záměrně zrychlil, když míjel knihkupectví v Argiletu, jen aby se nevystavil pokušení zajít dovnitř. Všechno to byl výsledek matčiných strohých až mrazivých ponaučení – nikdy se neloudat, nikdy nedat najevo, že snad máš času nazbyt, s ničím nemařit čas, i kdyby šlo o knihy, nepřestávat se usmívat, pozdravit každého, s kým se znáš, a zdravit i lidi, kteří tě neznají.

Někdy, ještě dříve než zabouchal u dveří Gaia Maria, vyběhl po schodech na věž Fontinalis, na vrcholku stanul a toužebně se zahleděl na Martovo pole – jak rád by se tam zase jednou vypravil s ostatními chlapci, jak nadšeně by býval sekal a bodal a paríroval dřevěným mečem, s jakou chutí by se byl serval a přidržel silnějšímu soupeři hlavu pěkně do trávy a pak šel s kluky krást ředkvičky na polích podél Via Recta, s jakou radostí by se byl stal jedním z nich a splynul s tím rozdováděným houfem. Jenže vždycky potom – třebaže se toho pohledu zdaleka nenasytil – udělal čelem vzad, seskákal zase po schodech z věže dolů a stihl to ke dveřím domu Gaia Maria dřív, než si kdo všiml, že se kamsi zatoulal.

Miloval tetu Julii, která mu zpravidla přicházela sama otevřít; vítala ho vždy úsměvem, jaký měla jen a jen pro něho, a také polibkem. Jak nádherná políbení to byla! Jeho matka byla proti líbání zaujata, tvrdila, že kazí charakter, že je to zvyk až příliš řecký, než aby mohl být morální. Teta Julia naštěstí smýšlela docela jinak. Kdykoli se nad ním sklonila, aby se rty dotkla jeho úst – nikdy, nikdy nezamířila polibkem někam jinam, na tvář či na čelo – pokaždé přivřel víčka a nadýchl se tak zhluboka, jak jen dokázal, jen aby nasál do nozder i sebemenší částečku její vůně. Ještě léta poté, co už Julia dávno nebyla naživu, vhrkly stárnoucímu Gaiovi Juliovi Caesarovi nezadržitelně slzy do očí, kdykoli na něho z pleti nějaké ženy dýchl prchavý závan onoho parfému.

První ze všeho mu vždycky pověděla, jak na tom Gaius Marius toho dne je. „Dnes se moc zlobil," nebo „Byl ho tu navštívit jeho přítel a on je teď ve výborné náladě," nebo „Má pocit, že se to ochromení zhoršuje, a je z toho velice skleslý."

Běžný pořádek byl takový, že záhy odpoledne připravila jídlo a od povinností vůči Gaiovi Mariovi mu dala chviličku volna, zatímco sama manželovi pomohla naobědvat se. Mladý Caesar se na tu chvilku schoulil na lehátku v její pracovně a při jídle si tam četl – bylo to něco, nač by si doma netroufl ani pomyslet – a zcela se pohroužil do konání hrdinů anebo do básníkových veršů. Slova ho okouzlovala. Srdce se při jejich zvuku hned vzepjalo do výšin, hned klopýtlo, hned se rozbušilo tryskem; byly chvíle, kdy mu třeba slova Homérova vykreslila svět reálnější než ten, ve kterém žil.

„Sama smrt v něm nedokáže nalézt nic, co nebylo by krásné," opakoval si znovu a znovu a v duchu viděl mrtvého mladého bojovníka – tak statečného, tak ušlechtilého, tak *dokonalého,* že triumfoval, ať už to byl Achilleus, Hektór či Patroklos, i nad svým vlastním skonem.

Jenomže pak uslyšel, jak ho volá teta, anebo přišel zaťukat na dveře sloužící a sděloval mu, že je opět očekáván, a kniha musela stranou, bral opět na bedra břemeno povinnosti. Nevzpouzel se, nelitoval se.

Gaius Marius představoval nelehké břemeno. Byl starý – tu přetučnělý, tu vyzáblý, kůži povislou v četných záhybech a lalocích, levou tvář zhyzděnou chorobným mrtvičným ochabnutím – jen v očích měl stále touž dravost. Z levého koutku mu bez ustání kanuly sliny, zřejmě aniž si toho byl vědom, a táhly se mu čúrkem až na tuniku, kde se rozlévaly ve velkou vlhkou skvrnu. Občas se rozkřikl, zpravidla na to své nebohé hlídací štěně, jediného lidského tvora, jenž musel trávit všechen čas v jeho

blízkosti a vůči němuž mohl Gaius Marius dát průchod nastřádané zlobě; někdy se i rozplakal, slzy se mísily se slinami, i z nosu mu do toho nepěkně prýštilo; a jindy zase utrousil vtip a sám se nad ním rozburácel smíchy, div že se neotřásaly i samy krovy domu; pak zpravidla přispěchala teta Julia s tím svým stálým neměnným úsměvem na rtech a vlídně mladého Caesara vypoklonkovala domů.

Chlapec byl zprvu bezradný, nevěděl co si počít, neměl představu, co a jak by měl dělat. Ale v jeho mysli tou dobou už existovaly netušené schopnosti, a tak zavčas objevil, kterak Gaia Maria zvládat. Musel na to přijít – jinak by byl nedokázal splnit úkol, který od matky dostal, a to bylo něco tak nepředstavitelného, že si důsledky vůbec nedokázal představit. Objevoval současně i nedostatky ve své vlastní povaze. Chyběla mu především trpělivost, a jelikož mu matčiny výchovné metody umožňovaly tento povahový rys zastírat navršenou horou trpělivosti předstírané, byť velice věrohodně vyhlížející, nedokázal už posléze ani sám rozlišit mezi trpělivostí skutečnou a hranou. Měl dobrý žaludek, takže si přestal všímat všelijakého toho slinění, ale hlavně měl silnou vůli, takže záhy postřehl, co je nutné udělat především. Nikdo mu nenapověděl, nepřišel na to nikdo kromě něho; ani lékaři ne. Gaia Maria je třeba donutit k pohybu. Gaius Marius musí začít cvičit. Gaia Maria je nezbytné přimět, aby uvěřil, že bude žít zase jako normální muž.

„A co ještě ses dozvěděl od Lucia Decumia nebo od nějakého dalšího dareby ze Subury?“ vyptával se Marius.

Chlapec sebou trhl, otázka přišla nečekaně a on zatím myšlenkami bloudil daleko odsud. „Nu, na něco jsem přišel – alespoň si myslím, že je to tak.“

„Na co?“

„Na důvod, proč se asi konsul Cato rozhodl ponechat Samnium a Kampánii Luciovi Corneliovi a sám se ujmout velení po tobě, proti Marsům.“

„Hohó! Pověz mi o té své teorii, mladý Caesare!“

„Bude to tím, co Lucius Cornelius umí,“ pravil mladý Caesar se vší vážností.

„A co on podle tebe umí?“

„Umí přinutit ostatní muže, aby se ho báli.“

„To on tedy doopravdy umí!“

„Muselo mu být jasné, že velení na jihu mu senát nesvěří. To patří konsulovi. Takže on se o to nehádal. Počkal si prostě, až se konsul Lucius Cato vrátí do Capuy, a pak očaroval konsula Catona tím svým mocným kouzlem, a Cato se ho tolik vylekal, že se rozhodl být radši od Kampánie co nejdál.“

„A co tě k téhle hypotéze dovedlo?“

„Všechno, co jsem o něm slyšel od Lucia Decumia. A od své maminky.“

„Nu, ta o něm ví svoje,“ prohlásil Marius záhadně.

Mladý Caesar svraštil čelo a kose po něm koukl, pak ale jen pokrčil rameny. „Až se Lucius Cornelius domůže vrchního velení a až mu přestanou stát v cestě všelijací hlupáci, určitě si povede dobře. Já myslím, že je to vynikající vojevůdce.“

„Tak dobrý, jako jsem já, není,“ povzdechl si Marius, napůl to byl téměř vzlyk.

Chlapec okamžitě zaútočil. „Jen se nezačínej hned litovat, Gaie Marie! Však ty se k velení zase vrátíš, zejména až vyrazíme ven z téhle pitomé zahrady.“

Gaius Marius, zaskočen tímto přepadem, změnil raději téma. „A jakpak si konsul Cato vede proti Marsům, o tom se ti tví špióni ze Subury nezmínili?“ zavrčel. „Mně nikdo neřekne, co se vlastně děje – myslí si, že by mě to rozrušilo! Jenomže mne dráždí právě to, že nic nevím. Kdybych se věci nedozvídal od tebe, byl bych už k vůli tomu asi dávno udělal rámus!“

Mladý Caesar se zazubil. „Podle mých špiónů se konsul dostal do úzkých, jen co dorazil do Tiburu. Pompeius Strabo si přisvojil tvé bývalé jednotky – v tom je on mistr! – takže konsulovi Luciovi Catonovi zbylo jen pár zelených nováčků – čerstvě osvobozených vesnických chasníků z Umbrie a z Etrurie. Nejenže si on sám neví rady s jejich výcvikem, nedovedou to ani jeho legáti. Takže zahájil výcvikový program tím, že svolal shromáždění celé armády. Nemilosrdně je na něm všechny sepsul. Víš přece, jak se to dělá – že jsou banda pitomců a balíků, že jeden jako druhý jsou samý kretén a barbar, že nejsou než mizerná sběř a že býval zvyklý na mnohem lepší vojáky, že pojdou, jestli se včas neseberou, a tak dále.“

„To zní, jako by promluvily stíny Lupa a Caepiona!“ vyjel nevěřícně Marius.

„Jeden z mužů shromážděných u Tiburu, který tohle všechno poslouchal, je přítel Lucia Decumia. Jmenuje se Titus Titinius. Je to veteránský centurion, který od tebe po Vercellách dostal kousek půdy v Etrurii. Povídal, že ti kdysi dobře posloužil.“

„Ano, pamatuji se na něho,“ pokusil se Marius o úsměv a celý se přitom poslintal.

Mladý Caesar se okamžitě vytasil s „Mariovým šátkem“, jak hadříku říkal, a Maria čistě otřel. „Často přichází do Říma na návštěvu k Luciovi Decumiovi, protože rád sleduje, co se děje na Foru. A když vypukla válka, přihlásil se jako výcvikový centurion. Dlouho dobu byl na základně v Capui, jenže pak ho začátkem roku poslali na výpomoc konsulovi Catonovi.“

„Titus Titinius a ostatní centurioni asi ještě vůbec neměli čas s výcvikem začít, když se konsul Cato v Tiburu takhle na vojáky rozkatil, co?“

„Přesně tak. A on je dokonce z toho svého osočení nijak nevyňal. A to se mu nevyplatilo. Tita Titinia to, jak konsul Cato nadává všem bez výjimky, tak rozzlobilo, že se nakonec shýbl a nabral do hrsti bláto, pořádný kus. A hodil ho po konsulovi Catonovi! A hned po něm to udělali všichni ostatní, kdekdo bombardoval konsula hroudami hlíny a bláta! Trčel tam – před sebou armádu na pokraji vzpoury – až po kolena v hnoji.“ Ten zvuk ho zjevně inspiroval. „V hnoji namísto v boji tam konsul stojí, jako když se bojí.“

„Nech toho hraní se slovíčky a pokračuj!“

„Promiň, Gaie Marie.“

„Tak co bylo dál?“

„Vůbec nic se mu nestalo, jenže konsul Cato cítil, že byly nesnesitelně pošlapány jeho *dignitas* a *auctoritas.* Namísto aby celou věc prostě přešel, dal Tita Titinia zakovat do želez a poslal ho do Říma spolu s dopisem požadujícím, aby ho senát soudil pro podněcování vzpoury. Titinius dorazil dnes ráno a sedí teď v kobce v Lautumiích.“

Marius se začal s námahou zvedat. „Nu, takže tím je rozhodnuto, kam zítra ráno půjdeme, mladý Caesare!“ pravil a znělo to, jako když se mu právě ulevilo.

„Budeme sledovat, co se stane s Titem Titiniem?“

„Pokud to bude v senátě, chlapče, tak to budu muset sledovat sám. Ale ty můžeš čekat ve vestibulu.“

Mladý Caesar pomohl Mariovi vzpřímit se a okamžitě zaujal místo po jeho levém boku, aby odlehčil jeho nesloužícím údům. „To nebude třeba, Gaie Marie. Postaví ho před shromáždění plebejů. Senát s tím nechce nic mít.“

„Ty jsi patricij, ty nesmíš do Comitia, když se tam koná shromáždění plebejů. Já tam ovšem při svém stavu také nemohu. Takže si najdeme pěkné místečko nahoře na schodech k senátu a budeme celý ten cirkus sledovat pěkně seshora,“ řekl Marius. „Och, tohle já jsem potřeboval! Takováhle podívaná na Foru je daleko lepší než cokoli, co si kdy édilové vymysleli jako náplň her!“

* * *

Pokud kdy Gaius Marius měl nějaké pochybnosti o hloubce citů, které k němu římský lid chová, mohl na všechny tyto obavy zapomenout následujícího rána, když se vynořil ze svého domu a začal zdolávat příkrý svah dolů, směrem k bráně Fontinalis, za níž Clivus Argentarius ústil na dolejším Foru. V pravici třímal hůl, po levém boku měl chlapce, Gaia Julia Caesara – a brzy kráčeli spolu s ním, vpravo i vlevo, před ním i za ním všichni muži a všechny ženy ze sousedství. Jásali, plakali nad ním; s každým tím groteskním krokem, kdy vyrážel pravou nohou vpřed a kdy mu ta strašlivě se vlekoucí levá noha až kroutila bok, ho narůstající zástup nutil jít dál. Zpráva o jeho cestě se rozletěla jako bleskem, předbíhala ho, radostná, nadšená:

„Gaius Marius! Jde Gaius Marius!“

Když dospěl na dolejší Forum, byl už jásot přímo ohlušující. Na čele mu vyvstávaly krůpěje potu, opíral se o mladého Caesara tak ztěžka, že to nevěděl nikdo než on a jeho mladý průvodce, a přebelhal tak po celém obvodu Comitia. Snad dvacítka senátorů přiběhla, aby ho vynesla nahoru na pódium Hostiliovy kurie, ale Marius je mávnutím odehnal a dovlekl se oním děsivým nákrokem, schod po schodu, až nahoru. Donesli mu kurulské křeslo a Marius se do něho spustil, bez pomoci kohokoli jiného než chlapce, který ho doprovázel,

„Levá noha!“ řekl jen a hruď se mu dmula.

Mladý Caesar okamžitě pochopil, poklekl a přetáhl mu bezvládnou končetinu kupředu, až spočinula před pravou nohou v náležité klasické pozici, poté uchopil nehybnou Mariovu levici, položil mu ji do klína a její toporně ztuhlé prsty skryl záhybem togy.

Královštěji než král tam Gaius Marius seděl, pokyvoval hlavou v odpověď na jásot, pot mu stékal po tvářích a prsa se s námahou zvedala a klesala jako obrovitý měch. Shromáždění lidu již bylo svoláno, ale všichni v Comitiu, až do posledního muže, zůstávali tvářemi obráceni ke schodům do senátu a jásali. Deset tribunů lidu je nato vyzvalo k trojnásobnému provolání slávy.

Chlapec stál vedle kurulského křesla a shlížel na davy pod sebou, poprvé zakoušel ono mimořádné vzrušení, jaké dokáží navodit jen takto sjednocené zástupy, v tváři cítil dech onoho obdivu, tak blízko byl jeho zdroji, a vnímal, co to asi je za pocit být Prvním mužem Říma. A když jásot posléze utichl, bystrým sluchem postřehl tlumený šepot.

„Kdo je to ten krásný chlapec?“

Byl si vědom svého půvabu i toho, jak působí na okolí; a jelikož mu bylo příjemné, že se ostatním líbí, byl rád i tomu, že je tím půvabem nadán. Nesmí ale zapomenout na to, proč tu vlastně je, jinak by se maminka zlobila, a to by hrozně nerad. V ochablém koutku Mariových úst se objevila stružka slin, je třeba ji utřít. Vytáhl ze záhybu své dětské togy s červeným lemem Mariův šátek, a zatímco celý zástup vydechl v tichém obdivu, osušil Mariovi pot z tváře, a aniž kdo něco postřehl, setřel mu i kanoucí potůček.

„Pokračujte v jednání, tribunové,“ křikl Marius hlasitě, když konečně popadl dech.

„Přiveďte vězně Tita Titinia!“ nařídil Piso Frugi, předseda kolegia tribunů. „Plebejové shromáždění ve svých tribuích, sešli jsme se tu, abychom rozhodli o osudu muže jménem Titus Titinius, centuriona *pilus prior* v jedné z legií konsula Lucia Porcia Catona Liciniana. Jeho případ senát po zralé úvaze postoupil nám jako jemu rovným, abychom ho posoudili. Konsul Lucius Porcius Cato Licinianus uvádí, že Titus Titinius

se pokusil podnítit vzpouru, a žádá, abychom proti němu zakročili tak přísně, jak to jen zákony dovolují. Jelikož vzpoura znamená velezradu, je na nás, abychom rozhodli, zda má Titus Titinius zůstat naživu či zemřít.“

Piso Frugi ustal v řeči, zatímco na rostra přivedli vězně, robustního muže něco po padesátce, oděného toliko’ v tunice, s okovy na řetězech nasazenými na zápěstích i na kotnících. Postrčili ho dopředu, vedle Pisona Frugi.

Plebejové**,** kteří jste se zde sešli, podle dopisu konsula Lucia Porcia Catona Liciniana svolal tento konsul shromáždění všech legií své armády, a zatím co hovořil k takto zákonně svolanému sněmu, Titus Titinius, jenž tu teď před vámi stojí jako vězeň, ho udeřil vlastnoručně vrženou střelou, čímž Titus Titinius poté podnítil všechny muže kolem sebe, aby učinili totéž. Dopis nese konsulovu pečeť.“

Piso Frugi se obrátil k vězni. „Co nám k tomu můžeš říci, Tite Titinie?“

„Je to tak, tribune. Udeřil jsem skutečně konsula vlastnoručně vrženou střelou.“ Centurion se odmlčel, a pak pokračoval. „Tou střelou byla hrst bláta, tribune. A poté, co jsem jí po něm hodil já, udělali totéž všichni muži v mém okolí.“

„Hrst bláta,“ opakoval Piso Frugi zvolna. „A co tě přimělo metat takovouhle věc na svého velitele?“

„Nadával nám do pitomců a venkovských balíků, řekl o nás, že jsme jen šeredný hmyz, pitomci ze Zapadákova, že jsme nemožný materiál, z kterého se nedá vůbec nic stvořit, a ještě mnohem horší věci!“ burácel Titus Titinius jako někde na cvičišti. „Vůbec by mi bylo nevadilo, tribune, kdyby o nás byl řekl, že jsme *cunni* a *mentolové* – to se mezi vojevůdcem a vojáky za nic nepočítá, to patří k věci.“ Nabral dech a zahromoval: „Kdybych byl měl po ruce pukavce, byl bych po něm mnohem radši házel ta smradlavá vajíčka! Ale když nejsou vajíčka, poslouží i bláto, a toho tam bylo ažaž! Je mi jedno, jestli mě dáte zardousit nebo shodit z Tarpejské skály! Protože kdybych se s Luciem Catonem ještě někdy setkal, dostalo by se mu ode mne totéž, a ještě víc, to tu slavnostně prohlašuji!“

Titinius se otočil tváří ke schodům do senátu a ukázal rukou na Gaia Maria, řetězy přitom zazvonily. „Tamhle sedí vojevůdce! Já sloužil pod Gaiem Mariem v Numidii jako legionář a pak znovu v Galii – to už jsem byl centurionem!

Když jsem odcházel z armády, daroval mi ze svých vlastních pozemků v Etrurii kus půdy. A něco vám řeknu, shromáždění plebejové, Gaius Marius by se nikdy nebyl ocitl zasypán blátem a hnojem! Gaius Marius své vojáky totiž *miloval!* Neměl pro ně pohrdání jako Lucius Cato! A Gaius Marius by byl také neukoval chlapa do želez a neposílal ho před soud civilistů do Říma jen proto, že proti němu voják pozvedl hlas! Ne, ten by mu byl asi omazal hubu tím, co po něm voják hodil! Říkám vám, že Lucius Cato není žádný vojevůdce a Řím se od něho také nedočká žádného vítězství! Vojevůdce si svůj hnůj dokáže vykydat sám! Nezve si na to shromáždění tribuí!“

Rozhostilo se hluboké ticho. Nikdo ani nehlesl, poté co Titus Titinius domluvil.

Piso Frugi si povzdychl. „Gaie Marie, co ty bys s tímhle mužem udělal?“ zeptal se.

„Je to centurion, Lucie Calpurnie Pisone Frugi. A já ho znám tak dlouho, jak on tu říkal. Je to příliš dobrý chlap na to, aby přišel nazmar. Zavinil ovšem, že jeho vojevůdce málem pohřbili v blátě, a to je vojenský přestupek, ať už byl vyprovokován čímkoli. Ke konsulovi Luciovi Porciovi Catonovi by se vracet neměl. Tím byste urazili konsula, jenž ho tím, že ho poslal před vás, propustil ze své služby. Myslím, že zájmům Říma bychom posloužili nejlíp, kdybychom Tita Titinia odeslali jinému vojevůdci. Mohl bych dát návrh? Pošlete ho do Capuy, ať se tam vrátí ke svým předchozím povinnostem.“

„Co tomu říkáte, kolegové tribunové?“ otázal se Piso Frugi.

„Já říkám, aby to bylo tak, jak navrhl Gaius,“ řekl Silvanus.

„Já se připojuji,“ řekl Carbo.

I všech sedm ostatních bylo pro.

„A co říká *concilium plebis?* Mám dát formálně hlasovat, nebo jenom zvednete ruce?“

Všechny ruce vyletěly vzhůru.

„Tite Titinie, toto shromáždění ti ukládá, aby ses hlásil u Quinta Lutatia Catula v Capui,“ pronášel Piso Frugi a ubránil se sebemenšímu náznaku úsměvu. „Liktoři, zbavte ho okovů. Je volný.“

Ale Titus Titinius odmítl odejít dříve, než ho přivedli před Gaia Maria, před nímž pak poklekl a rozplakal se.

„Cvič své rekruty v Capui dobře, Tite Titinie,“ pravil Gaius Marius, ramena celá skleslá vyčerpáním. „A teď vás poprosím, abyste mne omluvili, myslím, že je čas, abych se odebral opět domů.“

Lucius Decumius vyklouzl zpoza sloupu, tvář zbrázděnou vráskami úsměvu, ruku napřaženou k Titovi Titiniovi, ale s očima upřenýma na Gaia Maria. „Nosítka jsou pro tebe připravena, Gaie Marie.“

„Když už mě nohy donesly až sem, neponesu se domů v nosítkách!“ prohlásil Gaius Marius. „Chlapče, pomoz mi vstát.“ Jeho mohutná pravice se zaryla do útlé Caesarovy paže, až mu kůže pod stiskem tohoto svěráku naběhla do ruda, avšak na Caesarově výrazu nebylo patrné nic než starost o Maria. Shýbl se, aby pomohl velkému konsulárovi vztyčit se, jako by to byla hračka. Jakmile Gaius Marius stál, chopil se hole, chlapec vklouzl po jeho levý bok a po schodech sestupovali jako dva pevně spojem krabi. Vzhůru na vrch je doprovázela, jak se zdálo, snad polovina Říma, jásali nad každým projevem Mariova úsilí.

Sloužící se přímo drali o čest, kdo doprovodí Maria, v tváři celého popelavého, do jeho pokoje; nikdo si nevšímal Caesara, který zůstal stát u dveří. Když už se domníval, že ho nikdo nevidí, sesul se v průchodu mezi vraty a atriem na hromádku a zůstal tam bez hnutí ležet, oči zavřeny. Tam ho o chvíli později nalezla Julia. Strachem se jí sevřelo srdce, poklekla vedle něho, z jakýchsi důvodů nepovolala nikoho na pomoc.

„Gaie Julie! Gaie Julie! Co je s tebou?“

Když ho uchopila, svezl se jí bezvládně do náruče, bledý jako stěna, hruď takřka bez pohybu. Sáhla mu po ruce, aby mu nahmatala puls, a zpozorovala na chlapcově paži čerstvou modřinu, věrný otisk Mariových prstů.

„Gaie Julie! Gaie Julie!“

Pootevřel oči, vzdychl a usmál se, do tváří se mu zvolna začínala opět vkrádat barva. „Dovedl jsem ho až domů?“

„To víš, že ano, Gaie Julie, dovedl a bylo to skvělé,“ řekla Julia na pokraji slz. „Tebe to ale zmohlo daleko víc než jeho! Tyhle vycházky mimo dům budou nad tvoje síly.“

„Ne, teto Julie, na to já stačím, doopravdy to zvládnu. On s nikým jiným ani ven nepůjde, to přece víš,“ řekl a zvedal se.

„Ano, to naneštěstí dobře vím. Děkuji ti, Gaie Julie! Nedovedu ti ani povědět, jak moc ti děkuji.“ Prohlížela mu modřinu na paži. „Udělal ti bolest. Něco ti na to dám, aby se ti ulevilo.“

Oči mu ožily, rozzářily se, na rtech se objevil úsměv a Juliino srdce jihlo. „Já vím, po čem se mi uleví, teto Julie.“

„A po čem?“

„Když mě políbíš. Dej mi jednu tu tvou pusu, prosím tě.“

Dostalo se mu jich bezpočet, snesla mu jídlo, co hrdlo ráčilo, vybrala mu knihu a dovedla ho do pracovny, aby si mohl číst na lehátku; a nepustila ho domů samotného, dokud si pro něho nepřišel Lucius Decumius.

*** * ***

Jak se střídala roční období onoho roku, kdy se válečné štěstí začalo přiklánět na stranu Římanů, stávala se z Gaia Maria a z mladého Caesara jedna z nejznámějších dvojic ve městě, chlapec podpírající staršího muže, muž stále víc a víc schopný postarat se sám o sebe. Po onom prvním dnu obraceli kroky spíše k Martovu poli, kde nebyly takové davy a kde nebudili tolik pozornosti. A jak se Marius zotavoval, chodili postupně dál a dál, až jejich vycházky vyvrcholily triumfálním dnem, kdy na konci Via Recta dospěli až k Tiberu; Gaius Marius nejdřív dlouho odpočíval a pak si zaplaval poblíž Trigaria.

Jakmile začal pravidelně plavat, jeho stav se začal výrazně lepšit. Stejně dobře na něho působila cvičení pěchoty i jízdy, která cestou měli denně příležitost sledovat; Marius rozhodl, že mladý Caesar má nejvyšší čas, aby už začal s vojenským výcvikem. Konečně! Konečně se Gaiovi Juliovi Caesarovi dostalo základů oněch znalostí, po kterých už tak dlouho dychtil. Vysadili ho do sedla dosti bujného poníka a on dokázal, že je rozený jezdec; šermovali s Mariem dřevěnými meči, až už ani Marius na chlapci nedokázal objevit chybu a nechal ho postoupit k nejvyššímu stupni; ukázali mu, jak se hází *pilum*, a mladý Caesar zasahoval cíl každým vrhem; a jakmile si byl Marius dostatečně jistý ve vodě, tak, aby mu mohl poskytnout záchranu, naučil ho i plavat; a hoch teď začal od Maria slýchat historie zcela nového druhu – zamyšlení vojevůdce nad tím, co to znamená být vojevůdcem.

„Většina velitelů bitvu prohrává dřív, než vůbec dorazili na bojiště,“ prohlásil Marius, když se spolu posadili na břeh u řeky, zahaleni do lněných rouch.

„Jak to, Gaie Marie?“

„Vedou k tomu zpravidla dvě cesty. Někteří toho vědí o vedení boje tak málo, že si doopravdy myslí, že stačí legiím ukázat, kde stojí nepřítel, a pak se postavit někam do pozadí a nechat vojska odbýt si svou práci. Ale jiní naproti tomu mají hlavy tak plné pouček a rad získaných od svých vlastních vojevůdců v dobách, kdy ještě sami byli elévy, že si přímo říkají o porážku tím, jak tyhle moudrosti berou doslova. Každý nepřítel – každé tažení – ba i každá bitva, Gaie Julie – je neopakovatelná. A každá se musí řešit právě s ohledem na svou jedinečnost. Večer před bitvou musíš ve velitelském stanu samozřejmě naplánovat, jak hodláš postupovat, a nakreslit to na kus pergamenu, ale nesmíš pak tenhle pergamen považovat za svatý. S určením skutečného postupu musíš vyčkat až do chvíle, kdy uvidíš skutečného nepřítele, skutečný terén, jak vypadá onoho rána před střetnutím, až zjistíš, jaké postavení nepřítel zaujal a kde jsou asi jeho slabiny. A *pak* teprve se rozhodni! Když si něco umaneš předem, zbaví tě to všech vyhlídek na vítězství. Věci se ostatně mohou vyvíjet i v průběhu bitvy, protože dokonce i každý *okamžik* je jedinečný! Může dojít ke změně v náladě tvých vojáků, nebo se rozblátí terén dřív, než jsi předpokládal, nebo se zvednou mraky prachu a zakryjí na bojišti výhled, nebo má pro tebe nepřátelský vojevůdce připraveno nějaké

překvapení, nebo se ukáží mezery a chyby v plánech – v tvých vlastních, anebo i v nepřátelských," vykládal Marius zcela pohroužen do úvah.

„A nedá se bitva vybojovat přesně podle plánu, který sis sestavil předchozího večera?" otázal se mladý Caesar.

„Stává se to! Ale asi tak často, jako když kuřatům narostou zuby, mladý Caesare. Měj vždycky na paměti jedno – ať už sis naplánoval cokoli a ať byly tvé plány sebeúplnější – buď připraven změnit je mžiknutím oka! A ještě jednu takovou drahocennou zkušenost, hotovou perlu, ti prozradím, chlapče. Plánuj jednoduše. Jednoduché plány vycházejí spíš než všelijaké taktické obludnosti, když už pro nic jiného, pak proto, že jako vojevůdce je nemůžeš uskutečnit jiným způsobem než řetězem přenosu velení. A tenhle řetěz je volnější a volnější, čím dál dolů po něm postupuješ a čím dále se od vojevůdce dostáváš."

„Já bych řekl, že vojevůdce potřebuje dobře vycvičený štáb a dokonale vycvičenou armádu," uvažoval mladý Caesar nahlas.

„Samozřejmě!" zvolal Marius. „Proto se také každý dobrý vojevůdce před bitvou postaví před své vojáky a osloví je. Ne aby jim zvedal morálku, mladý Caesare. Ale aby i poslední pěšák věděl, jaké má vojevůdce plány. Pokud je vojsko zná, umí si líp vysvětlit rozkazy, které pak dostává od posledních článků onoho řetězu velení."

„Vyplatí se asi vojáky dobře znát, že?"

„To víš, že se to vyplatí. A vyplatí se také, aby vojáci dobře znali tebe. A vyplatí se udělat všechno pro to, aby tě měli rádi. Pokud má vojsko rádo svého vojevůdce, odvede pro něho větší kus práce a podstoupí i větší rizika. Nikdy nezapomeň na to, co řekl z roster Titus Titinius. Můžeš chlapům nadávat, jak chceš, všemi možnými sprosťárnami, ale *nikdy* v nich nesmíš vzbudit dojem, že jimi pohrdáš. Pokud znáš své pěšáky a pokud oni znají tebe, pak může dvacet tisíc římských legionářů porazit sto tisíc barbarů."

„Tys byl nejdřív voják, a pak ses teprve stal vojevůdcem."

„Ano. To byla výhoda, která tobě nikdy nebude dopřána, mladý Caesare, protože ty jsi římský šlechtic, patricij. A já tvrdím, že pokud člověk není nejdřív vojákem, ještě než se stane vrchním velitelem, opravdový vojevůdce se z něho nikdy nestane." Marius se předklonil, oči upřeny kamsi daleko za Trigarium a za úhledný pažit vatikánské nížiny. „Nejlepší vojevůdci byli vždycky nejprve vojáky. Podívej se třeba na Catona Censoria. Až dospěješ do věku, kdy se budeš moci stát mladším důstojníkem, neschovávej se nikde vzadu za bojovou linií a nesnaž se zavděčit se svému vojevůdci – vyraž dopředu a *bojuj!* Zapomeň na svůj šlechtický původ. Kdykoli dojde k bitvě, proměň se v pěšáka. A jestli bude mít tvůj vojevůdce proti tomu námitky a bude po tobě chtít, abys raději na koni objížděl bojiště a předával zprávy, řekni mu, že bys raději bojoval. A on tě nechá bojovat, protože takováhle přání od lidí svého stavu neslýchá často. Musíš se naučit bojovat jako každý druhý řadový voják, mladý Caesare. Jak jinak by ses naučil chápat, až se jednou sám ujmeš velení, čím tví vojáci v prvních řadách vlastně procházejí? Jak by ses naučil znát, co je leká – co je dožírá – co je rozjaří – kvůli čemu vyrazí do útoku jako býci? A ještě něco ti prozradím, chlapče!"

„A co?" otázal se dychtivě mladý Caesar, který každé jeho slovo hltal se zatajeným dechem.

„Že je čas jít domů!" řekl Marius se smíchem. Ale ustal, když uviděl výraz v tváři mladého Caesara. „Nu, moc se na mě neušklíbej, chlapče!" vyštěkl, dotčen tím, že mu nevyšel žert a že se mladý Caesar vzteká.

„Neopovažuj se škádlit mě v takhle důležité věci!" říkal chlapec, tak tichým a klidným hlasem, jakým v obdobných situacích dokázal hovořit Sulla. „Tohle myslím

vážně, Gaie Marie! Nejsi tu proto, abys mě bavil! Chci vědět všechno, ještě než budu dost starý na to, abych se už mohl stát mladším důstojníkem – budu toho pak vědět víc než všichni ostatní a o to líp se budu učit dál. Protože já se učit *nepřestanu!* Takže si nech tyhle žertíky – stejně nejsou k smíchu – a jednej se mnou jako s mužem!“

„Jenomže ty ještě nejsi žádný muž,“ odrážel ho chabě Marius, vyveden z rovnováhy bouří, kterou rozpoutal, a trochu bezradný, co si s ní počít.

„Pokud jde o učení, jsem už mnohem víc muž než všichni ostatní mužští, které znám, tebe nevyjímaje!“ Mladý Caesar zesílil hlas, několik zmáčených a chvějících se postav poblíž se po nich už otáčelo. I v návalu narůstajícího hněvu si mladý Caesar zachoval dostatek soudnosti, vyskočil, nozdry stažené, rty tvrdě semknuté. „Nemám nic proti tomu, když se mnou jako s dítětem mluví teta Julia,“ řekl už tišeji, „ale když se ke mně chováš jako k dítěti ty, Gaie Marie, je to pro mě *smrtelná urážka!* A já to nepřipustím!“ Napřáhl ruku, aby Maria zvedl. „Pojď, vrátíme se domů. Mám tě už dnes dost.“

Marius se ruky chopil a bez zareptání se vydal na cestu.

*** * ***

A jak se ukázalo, dobře udělal. Když vcházeli do dveří, čekala je Julia už ve dveřích, na tvářích stopy slzí.

„Och Gaie Marie, stalo se něco hrozného!“ naříkala, zcela zapomínajíc, že by se její manžel neměl rozčilovat; i teď, přes jeho chorobu, v něm ve chvíli úzkosti hledala oporu.

„Copak se stalo, *meum mel?*“

„Mladý Marius!“ Spatřila na jeho tváři ohromení a úlek a rychle ze sebe vyrazila: „Ne, není mrtvý, můj milý! Ani zraněn není! Nezlob se, nezlob se na mě, prosím tě, nechtěla jsem tě polekat – ale já sama nevím, co mám dělat, co si počít.“

„Pak se posaď Julie, a uklidni se. Já si sednu vedle tebe, Gaius Julius z druhé strany a oběma nám to budeš moci povědět – klidně, jasně a bez toho vodopádu slziček.“

Julia usedla. Gaius Marius a Gaius Julius se posadili po jejím boku, každý z jedné strany. Vzali jí každý jednu ruku do dlaní a hladili ji.

„Tak začni,“ řekl Marius.

„Došlo k velké bitvě s Quintem Poppaediem Silonem a s jeho Marsy. Někde poblíž Alby Fucentie, myslím. Marsové zvítězili. Ale naše armáda ustoupila a neztratila ani celou stovku mužů,“ vyprávěla Julia.

„Nu, řekl bych, že dělají pokroky,“ řekl ztěžka Marius. „Pokračuj, předpokládám, že něco ještě přijde.“

„Lucius Cato byl zabit krátce předtím, než náš syn dal povel k ústupu.“

„Náš *syn* že dal povel k ústupu?“

„Ano.“ Slzy měla Julia na krajíčku, ale dařilo se jí zadržet je.

„Odkud tohle všechno víš, Julie?“

„Přišel za tebou dnes ráno Quintus Lutatius. Byl na nějaké oficiální návštěvě na marsickém válčišti, mělo to něco společného s těmi věčnými problémy Lucia Catona s jeho vojskem. Já nevím – já si vážně nejsem jistá,“ říkala Julia, vymanila ruku z dlaní Gaia Julia a položila si ji na čelo.

„Nestarejme se o to, proč se Quintus Lutatius vydal na marsické válčiště,“ řekl Marius pevně. „Předpokládám, že asi sledoval tu bitvu, kterou Cato prohrál.“

„Ne, byl u Tiburu. Tam se naše armáda stáhla po bitvě. A pak zřejmě došlo k naprostému debaklu. Vojáky nikdo nevedl. Jak se zdá, jediný, kdo si zachoval hlavu, byl náš syn. Proto také dal znovu povel k ústupu. Cestou do Tiburu se pokusil zjednat ve vojsku pořádek, ale nepořídil. Ti chudáci byli jako smyslů zbavení."

„Ale – v čem je tedy problém, Julie?"

„V Tiburu je už očekával prétor. Nový legát přidělený Luciovi Catonovi. Lucius Cornelius Cinna… tak ho alespoň jmenoval Quintus Lutatius. Takže když armáda dospěla do Tiburu, Lucius Cinna převzal od mladého Maria velení a všechno se zdálo být v pořádku. Lucius Cinna dokonce našeho syna pochválil, že si zachoval zdravý úsudek." Julia vytrhla ruce z dlaní svých společníků a zoufale je sepjala.

„*Zdálo* se to být v pořádku? Takže co se pak stalo?"

„Lucius Cinna svolal shromáždění, aby zjistil, co se vlastně přihodilo. Bylo na něm jen pár tribunů a mladších důstojníků – legáti zřejmě všichni padli, protože do Tiburu se žádný z nich nevrátil," říkala Julia a zoufale se snažila, aby si zachovala jasnou hlavu. „A pak, když Lucius Cinna dospěl k okolnostem smrti konsula Lucia Catona – obvinil jeden z mladších důstojníků *našeho syna*, že ho zavraždil!"

„Už chápu," řekl Marius, ale nezdálo se, že by ho to vyvedlo z míry. „Nu, Julie, ty víš, co bylo dál, já ne. Pokračuj, prosím."

„Tenhle důstojník řekl, že se mladý Marius pokoušel přesvědčit Lucia Catona, aby nařídil ústup. Ale Cato se na něho obořil a nazval ho synem italického zrádce. Odmítl vydat rozkaz k ústupu, řekl, že bude líp, když všichni Římané padnou na bojišti, než aby žili dál zneuctěni. Pohrdavě se k mladému Mariovi otočil zády. A ten důstojník tvrdí, že náš *syn* vrazil Luciovi Corneliovi meč až po jílec do zad! Tak se náš syn uchopil velení a nařídil pak ústup." Julie se rozplakala.

„To na mě nemohl Quintus Lutatius počkat, aby mi tohle pověděl sám, namísto aby těmito zprávami zatěžoval tebe?" otázal se Marius příkře.

„On opravdu neměl čas, Gaie Marie." Osušila si oči, pokusila se sebrat síly. „Byl sem vyslán narychlo z Capuy a musel se hned vrátit. Říkal dokonce, že by se byl neměl ani zdržovat návštěvou u nás, takže mu musíme být vděčni za to, co učinil. Řekl, že ty už budeš vědět, co je třeba udělat. A podle způsobu, *jakým* to říkal, mi bylo jasné, že je přesvědčen, že náš syn Lucia Catona skutečně zabil! Och Gaie Marie, co teď budeš dělat? Co vůbec můžeš udělat? Co měl Quintus Lutatius na mysli, když říkal, že ty už budeš vědět?"

„Musím se okamžitě se svým přítelem Gaiem Juliem odebrat do Tiburu," řekl Marius a vstával.

„To přece nemůžeš," vydechla Julia.

„Ale můžu. Upokoj se teď, ženo, a řekni Strophantovi, ať pošle k Aurelii a sežene tam Lucia Decumia. Ten se o mne postará během cesty a ušetří tak síly Gaia Julia." Marius při těchto slovech pevně sevřel rameno mladého Caesara – nikoli tak, jako když potřeboval oporu, ale spíš jako signál pro chlapce, aby mlčel.

„Ať s tebou jede jen Lucius Decumius sám, Gaie Marie," řekla Julia. „Gaius Julius by se měl vrátit k matce."

„Ano, máš pravdu," řekl Marius. „Ty běž domů k mamince, chlapče."

Mladý Caesar se ozval. „Matka mi uložila, abych ti pomáhal, Gaie Marie," řekl s rozhodností. „Kdybych tě v této chvíli opustil, matka by se na mě moc hněvala."

Marius sám by byl trval na svém; ale byla to Julia, která ustoupila, neboť Aurelii znala. „Má pravdu, Gaie Marie. Vezmi ho s sebou."

A tak už o jednu dlouhou letní hodinu později vezla Esquilinskou branou giga s čtyřspřežím mezků Gaia Maria, mladého Caesara a Lucia Decumia ven z Říma. Lucius Decumius jako dobrý vozka držel spřežení v rychlém klusu, v tempu, jaké mezci mohli vydržet až do Tiburu, aniž se příliš vyčerpali.

Stěsnán mezi Mariem a Decumiem sledoval rozjařený mladý Caesar krajinu, dokud nepadl soumrak. Nikdy ještě nenastoupil cestu za tak naléhavých okolností a navíc v jeho nitru dřímala vášeň pro rychlou jízdu.

Třebaže je od sebe dělilo devět let věku, znal mladý Caesar svého bratrance velice dobře, neboť si zachoval z raného věku mnohem víc vzpomínek než ostatní děti; neměl důvod mít mladého Maria obzvlášť v lásce. Ne že by mu byl kdy mladý Marius nějak ublížil nebo ho zesměšňoval. Ale v průběhu trvalého soupeření mezi mladým Mariem a mladým Sullou měl mladý Caesar vždycky pocit, že v právu je Sulla. A pro Cornelii Sullu měl mladý Marius odjakživa dvě tváře – jednu okouzlující, pokud byla nablízku, druhou, plnou opovržení, když ho neviděla – a nejenže svůj posměšný postoj k ní dával najevo před bratranci, ale neskrýval ho ani před svými přáteli. Ztráta cti, jaká mladému Mariovi hrozila, se proto mladého Caesara nijak osobně nedotkla. Ale při pomyšlení na Gaia Maria a tetu Julii mu z toho všeho bylo až nevolno.

Když se setmělo, ozařoval cestu jen měsíc v první čtvrti nad jejich hlavami, Lucius Decumius však přesto mezkům přitáhl opratě a zvolnil jejich krok do chodu. Chlapec okamžitě usnul, s hlavou na Mariově klíně, tělo spánkem naráz zplihlé a jakoby bez ducha, tak jak to vídáme jen u dětí a u zvířat.

„Nu, Lucie Decumie, měli bychom si spolu promluvit," řekl Marius.

„To je výborný nápad," řekl Decumius vesele.

„Můj syn se dostal do velkých nesnází."

„Ts, ts!" mlaskl Lucius Decumius několikrát. „To si přece nemůžeme dovolit, Gaie Marie."

„Obvinili ho z vraždy konsula Catona."

„Podle toho, co jsem o konsulovi Catonovi já slyšel, tak by mladému Mariovi měli udělit korunu z trávy za záchranu armády."

Marius se otřásal dušeným smíchem. „Vřele souhlasím. Podle toho, co jsem o situaci slyšel od své ženy, tomu skutečně všechno nasvědčuje. Ten blázen Cato si zřejmě tu porážku sám zrežíroval! Předpokládám, že tou dobou už byli oba jeho legáti mrtví a že své tribuny honil po bojišti jako poslíčky s rozkazy – bezpochyby se špatnými rozkazy. Jisté je, že Cato tou dobou už měl u sebe ve štábu jen samé mladé důstojníky. A na mého syna zbyla povinnost sdělit vojevůdci, že mu nezbývá než ustoupit. Cato řekl ‚ne', a nazval mladého Maria synem italického zrádce. Načež mladý Marius – podle slov jiného mladého důstojníka – zarazil dvě stopy dobrého římského meče konsulovi do zad a nařídil ústup."

„To dobře udělal, Gaie Marie!"

„To si myslím taky – v jistém smyslu. Lituji ovšem, že k tomu došlo, když k němu byl Cato obrácen zády. Jenomže já svého synka znám. Ne že by mu chyběl smysl pro čestnou hru, ale je příliš vznětlivý. Býval jsem málo doma, když byl ještě malý, abych mu takovéhle výbuchy vzteku včas vyhnal z těla. Byl ostatně i příliš chytrý na to, než aby si nějaké takové vztekání dovolil vůči mně. Anebo vůči své matce."

„Kolik u toho bylo svědků, Gaie Marie?"

„Jen ten jeden, alespoň podle toho, co jsem zatím slyšel. Dozvím se to, teprve až budu mluvit s Luciem Corneliem Cinnou, který teď převzal velení. Mladý Marius bude

samozřejmě obžalován. A pokud bude svědek trvat na svém, pak syna čeká zbičování a stětí. Zabít konsula není obyčejná vražda. Je to i svatokrádež.“

„Ts, ts,“ opakoval Lucius Decumius znovu a víc už neřekl.

Věděl samozřejmě velice dobře, proč byl přizván k cestě, která měla nějak vyřešit tento středný zádrhel. Fascinovalo ho jen, že Gaius Marius poslal právě pro něho. Gaius Marius! Nejpřímější a nejčestnější muž, jakého Lucius Decumius znal. Jak to o něm řekl před lety Lucius Sulla? Že Marius, i když si vybere křivolakou cestu, půjde po ní rovně. Jenomže této noci to vyhlíželo spíš tak, že Gaius Marius zvolil křivolakou cestu, rozhodnut překonat ji jakkoli, třeba i křivě. Nikoli křivým chováním, to ne. Ale jsou přece i jiné cesty. A Lucius Decumius si pomyslel, že by některé z nich měl Gaius Marius alespoň zkusit.

V duchu pokrčil rameny. Gaius Marius je koneckonců otec. Má jediné dítě. Velice si na něm zakládá. Není to ostatně špatný chlapec, když se člověku podaří proniknout pod to jeho zbytnělé sebevědomí a aroganci. *Být* synem tak velkého muže je asi dost těžké. Zejména když na to člověk nemá tu správnou houževnatost. Statečný on je, o to nic. I dobrou hlavu má. Jenomže z něho velikán nebude nikdy. To chce tvrdší život. Mnohem tvrdší, než jaký mladý Marius zatím zakusil! Snad kdyby měl takovou matku jako mladý Caesar, vypadaly by věci jinak. Ta se uměla postarat, aby to mladý Caesar neměl v životě lehké. Ani o vlas mu nepovolila odchýlit se od toho, co musel. A také v té rodině nikdy nebylo příliš mnoho peněz nazbyt.

Do té chvíle rovinatá krajina se náhle začala strmě zvedat a unavení mezci zastavili, chtěli si odpočinout. Lucius Decumius je zlehka pobídl bičem, doprovodil to několika otřesnými nadávkami a přiměl je zase vyrazit, zápěstí a ruce s otěžemi jako by měl z ocele.

*** * ***

Před patnácti lety se Lucius Decumius z vlastního rozhodnutí ujal role ochránce matky mladého Caesara, Aurelie. Přibližně ve stejné době si našel doplňkový zdroj příjmu. Rodem to byl pravý Říman, náležel do palatinské městské tribue, podle censu patřil do čtvrté třídy a povoláním byl správcem kolegia křižovatky, sídlícího v Aureliině činžovním domě. Byl pomenší, nevýrazné barvy vlasů i pleti, ale přes svůj nicneříkající zevnějšek a přes nedostatek vzdělání měl v sobě skrytu neochvějnou víru ve svou inteligenci a sílu vůle; bratrstvo křižovatky řídil s rázností vojevůdce.

Kolegium křižovatky bylo sdružením oficiálně uznaným městským prétorem, k jeho povinnostem náleželo udržovat v náležitém stavu prostor před jeho sídlem, od zametání a čištění křižovatky přes dohled nad náležitou úctou k svatyni Larů křižovatky a přes péči, aby z veliké kašny zásobující okrsek vodou řádně natékal čisťounký proud do kamenné nádržky, až po dozor nad každoročními slavnostmi Compitalií. Členstvo kolegia představovalo dokonalý průřez místním mužským obyvatelstvem, v případě Římanů od druhé majetkové třídy až po *capite* censi, a pokud šlo o cizince, od Židů a Syřanů až po řecké propuštěnce a otroky; členové z druhé a třetí majetkové třídy však nemuseli kolegiu platit žádné povinné příspěvky, jen občas věnovali bratrstvu menší obnos, tak aby nebudil přílišnou pozornost. Místnosti bratrstva, překvapivě čisté, využívali především dělníci, kteří tu trávili svůj volný den tlacháním a popíjením laciného vína. Každý pracující – ať svobodný či otrok – měl každý osmý den nárok na volno, třebaže ne všichni ho čerpali ve stejný den. Muž měl na volno nárok osmý den

po nástupu zaměstnání. V důsledku toho nebyli návštěvníci z jednoho dne totožní s muži trávícími tu následující dny. Kdykoli Lucius Decumius oznámil shromážděným, že je třeba něco vykonat, postavil každý svůj pohár s vínem a plnil příkazy správce kolegia.

Pod vedením Lucia Decumia se bratrstvo ujalo činnosti, která neměla s křižovatkou ani vzdáleně nic společného. Když Aureliin strýc a poručník, Marcus Aurelius Cotta, pro ni zakoupil činžovní insulu jako účelnou investici jejího věna, zjistila tato zdatná mladá žena, že vlastně má ve svém domě tlupu mužů, kteří parazitují na místních obchodnících, tím že jim za odměnu poskytují ochranu před násilím a vandalismem. Rázně tomu učinila konec – lépe řečeno, Lucius Decumius a jeho druhové toto své podnikání přemístili kamsi dál, do míst, kde Aurelia nemohla jeho oběti znát a kam jaktěživa nevkročila.

Přibližně ve stejnou dobu, kdy Aurelia získala svou insulu, nalezl Lucius Decumius uplatnění, které jednak hovělo jeho povaze, jednak značně posloužilo jeho měšci: stal se profesionálním zabijákem. Třebaže se o jeho činech spíše ledacos šeptalo, než že by je někdo dokázal konkrétně uvést, ti, kdo ho blíže poznali, byli přesvědčeni, že právě on nese odpovědnost za nemálo politických a obchodních náhlých úmrtí, jak v cizině tak v Římě. Jaktěživ ho nikdo neobvinil – natož aby ho usvědčil – což bylo třeba připsat jeho odvaze a mistrovství. Nikdy nezůstal nikde žádný důkaz. Přesto však pravá povaha jeho řemesla byla v Subuře dobře známa; a jak se vyjádřil sám Lucius Decumius, pokud by se to o člověku nepovídalo, nepřišel by ani za ním nikdo s nabídkou nějaké práce. Například vražda Aselliona, jak prohlásil, byla zjevně dílem amatérského břídila, který uvrhl do nebezpečí celý Řím tím, že vztáhl ruku na augura při výkonu jeho povinností, vybaveného všemi posvátnými atributy svého úřadu. A k všeobecně sdílenému názoru, že Metellus Numidicus Hovnivál byl nepochybně otráven, dal jasně a nepokrytě na srozuměnou, že jed je ženská zbraň, prostě něco pod jeho důstojnost.

Zamiloval si Aurelii na první pohled – nikoli v romantickém nebo fyzickém smyslu slova, jak nepřestával zdůrazňovat – spíš v ní rozpoznal spřízněnou duši, stejně rozhodnou, odvážnou a bystrou, jako on sám. Přivlastnil si ji, aby ji • hýčkal a chránil. A jak přicházely na svět její děti, přijal Lucius Decumius i je pod své ochranné supí křídlo. Zbožňoval mladého Caesara, po pravdě řečeno ho miloval mnohem víc než své dva vlastní syny, téměř již odrostlé, kteří se už oba postupně zaučovali do praktik bratrstva křižovatky. Celá léta střežil chlapcovo bezpečí, trávil v jeho společnosti celé dlouhé hodiny, s kuriózní poctivostí před ním neskrýval hrdost na svůj vlastní svět a na ty, kteří k němu náleželi, vysvětloval, kterak je organizováno inkaso poplatků za „ochranu“ a jak pracuje dobrý zabiják. Neexistovalo nic, co by mladý Caesar o Luciovi Decumiovi nevěděl. A nic, pro co by byl neměl pochopení; chování, jaké bylo závazné pro římského patricije, nemělo své místo v životě Římana ze čtvrté majetkové třídy, jenž byl správcem kolegia křižovatky. Komu čest, tomu čest. Nijak jim to nepřekáželo v jejich přátelství. A nebránilo jim to v obapolné lásce.

„Každej vobyčejnej Říman je zločinec,“ vyložil mu kdysi jadrným jazykem své vrstvy. „A bejt takovej musím, když se chci trochu pomět, dobře jíst a pít, mít tri čtyři šikovný votrokyně a aspoň jednu takovou, co má *cunnus*, aby už to stálo za to zvednout jí sukýnku. Protože i kdybysme měli nějaký to vobchodní nadám – což se stává zřídka – kde bysme sehnali jakej kapitál k podnikání? No, řekni sám? Kdepak, každej ať dělá, jen na co má, to je má zásada.“ Poklepal si ukazováčkem na chřípí a ukázal v úšklebku

zažloutlé zuby. „Ale nikomu vo tom ani slovo, Gaie Julie! Ani slovíčko! Zejména ne tvý matince.“

Tajemství zůstalo tajemstvím, nyní i poté, nedozvěděl se ho nikdo, ani Aurelia ne. Gaius Julius dostával školu, o které neměla ani zdaleka ponětí.

* * *

O půlnoci dorazila giga se zpěněnými mezky do vojenského tábora poblíž vesničky Tiburu. Gaius Marius vytáhl exprétora Lucia Cornelia Cinnu bez nejmenších ohledů z postele.

Znali se sice jen zběžně, dělil je věkový odstup bezmála třiceti let, ale Cinna byl znám ze svých projevů v senátě jako Mariův přívrženec. Byl vynikajícím městským prétorem – prvním, kdo za válečného stavu za nepřítomnosti obou konsulů vládl v Římě sám – jenomže tento střet s Italiky mu zcela zhatil vyhlídky na rozmnožení majetku jako správce některé z provincií, poté co mu uběhlo období jeho prétorského úřadu.

Po dvou letech se teď ocitl v situaci, kdy mu nezbývalo ani na vybavení dvou dcer věnem, ba dokonce byl na pochybách, zda si udrží takovou pozici v senátě, aby se nemusel spokojit místem kdesi na zadní lavici. Dopis senátu, jenž ho po smrti konsula Catona ustanovoval do funkce velitele celého marsického válčiště, ho nijak nenadchl; znamenal toliko spoustu práce s nápravou spouště, kterou po sobě zanechal člověk stejně neschopný, jako byl nadutý. Och, kde je konec nějaké té výnosné provincie?

Třebaže byl podsaditý, s ošlehanou tváří, a že měl poněkud chybný skus, nebyl mu jeho vzhled na překážku, aby se dobře neoženil – s Anniou, dědičkou z bohaté plebejské rodiny, která už po dvě století oplývala konsuláry. Cinna s Anniou měli tři děti – dceru, nyní patnáctiletou, sedmiletého chlapce a ještě další pětileté děvčátko. Annia sice nebyla právě krasavice, avšak přesto byla pohledná a zajímavá, rusovláska se zelenýma očima; její starší dcera po ní tuto kombinaci podědila, zatímco obě mladší děti byly tmavovlasé po otci. Nic z toho nemělo zvláštní důležitost, ovšem toliko do okamžiku, kdy Cinnu navštívil Gnaeus Domitius Ahenobarbus, pontifex maximus, a požádal ho o ruku jeho dcery pro svého staršího syna Gnaea.

„My, Domitiové Ahenobarbové, máme prostě rádi zrzky,“ prohlásil pontifex maximus bez jakýchkoli okolků. „Tvá dcera, Cornelia Cinna, splňuje všechno, co u nevěsty pro svého syna předpokládám – má správný věk, je patricijka a je řusovláska. Původně jsem myslel na to děvče Lucia Sully. Jenže ta se má provdat za Quinta Pompeia Rufa, což je ovšem ostudné. Ale stejně dobře bude vyhovovat i tvoje dcera. Je ze stejného rodu – a předpokládám, že věno bude mít větší, ne?“

Cinna polkl, vyslal tichou modlitbičku k Junoně Sospitě a k bohyni Ops a vsadil na svou budoucnost správce výnosné provincie. „Až bude má dcera zralá na vdavky, Gnaee Domitie, dostane věnem padesát talentů. Víc jí dát nemohu. Budeš to považovat za postačující?“

„Ale ovšemže ano!“ řekl Ahenobarbus. „Gnaeus je můj hlavní dědic, takže tvá dcera s ním pochodí docela dobře. Počítám, že patřím k pěti šesti nejbohatším mužům v Římě, a mám tisícovky klientů. Nemohli bychom postoupit o krůček dál a odbýt alespoň zásnuby?“

Všechno toto se odehrálo rok předtím, než se Cinna stal prétorem, v době, kdy ještě mohl klidně předpokládat, že do dceřina sňatku s Gnaeem Domitiem Ahenobarbem

mladším bude nějak schopen dát její věno dohromady. Kdyby býval alespoň Anniin majetek nebyl zatím tak beznadějně zablokován, všechno by vypadalo jinak, ale Anniin otec její peníze schraňoval u sebe, a ani v případě její smrti by byly nemohly přejít na její děti.

Když ho Gaius Marius vzburcoval ze spánku – měsíc v první čtvrti právě klesal k západnímu obzoru – neměl ještě Cínna nejmenší představu o všech možných důsledcích této jeho nenadále návštěvy; s těžkým srdcem si oblékl tuniku a nazul boty a chystal se, jak bude muset otci chlapce, který až dosud budil takové naděje, povědět nepříjemné věci.

Veliký Marius vstoupil do velitelského stanu s dosti zvláštním doprovodem – s všedně vyhlížejícím mužíkem, něco kolem padesáti, a s velice pěkným chlapcem. Nejaktivnější ze všech tří byl právě tento hoch a bylo vidět, že se se svým postavením už dobře sžil. Cinna by ho byl téměř odhadl na otroka, kdyby byl kolem krku neměl *bullu* a kdyby už z jeho vystupování nebylo zřejmé, že pochází z ještě lepšího rodu, než jsou Corneliové. Jakmile Marius usedl, postavil se chlapec po jeho levici a onen starší muž za něho.

„Lucie Cornelie Cinno, toto je můj synovec Gaius Julius Caesar mladší a tohle můj přítel Lucius Decumius. Můžeš před nimi hovořit naprosto otevřeně.“ Marius si pravou rukou přesunul levičku do klína, vypadal daleko méně znaven, než by byl Cinna předpokládal, a daleko způsobilejší v pohybech, než jak napovídaly zprávy z Říma – zprávy již poněkud zastaralé, napadlo Cinnu.

„Je to tragédie, Gaie Marie.“

Bdělé, doširoka otevřené zraky přebíhaly po velitelském stanu, aby se ujistily, že nikdo není nablízku, a když nikoho nezpozorovaly, spočinuly na Cinnovi.

„Jsme sami, Lucie Cinno?“

„Naprosto.“

„Výborně.“ Marius se posadil o něco pohodlněji. „Mám zatím jen zprávy z druhé ruky. Navštívil mne Quintus Lutatius a nezastihl mne doma. Popsal tu událost mé ženě, která mi ji pak reprodukovala. Podle ní je můj syn obviněn z vraždy konsula Lucia Catona v průběhu bitvy a existuje prý svědek – nebo svědci. Je to tak?“

„Obávám se, že ano.“

„Kolik svědků?“

„Jen onen jeden.“

„A kdo je to? Je důvěryhodný?“

„Nade vši pochybnost, Gaie Marie. Je to *contubernalis* jménem Publius Claudius Pulcher,“ řekl Cinna.

„Och, tihle tedy!“ zavrčel Marius. „To je rodina pověstná svou svárlivostí a nesnášenlivostí. A navíc chudá jak apulijský ovčák. Jak můžeš tak jednoznačně potvrdit jeho důvěryhodnost?“

„Jelikož zrovna tenhle Claudius není pro tu rodinu zrovna příliš charakteristický,“ řekl Cinna, rozhodnut nepovzbuzovat v Mariovi pražádné naděje. „Ve stanu mladších důstojníků stejně jako ve štábu zesnulého Lucia Catona měl vynikající pověst. Pochopíš to lépe, až ho uvidíš. Je neobyčejně loajální ke svým kolegům důstojníkům – a je z nich přitom jeden z nejstarších – a má velice rád tvého syna. Musím dodat, že sympatizuje i s jeho činem. Lucia Catona neměl v oblibě nikdo z jeho štábu, o armádě ani nemluvě.“

„Přesto ale Publius Claudius obvinil mého syna.“

„Považoval to za svou povinnost.“

„Aha, ctižádostivý svatoušek.“

Avšak Cinna se vzepřel. „To ne, Gaie Marie, nic takového! Uvažuj chvíli jako vojevůdce, a ne jako otec, velice tě o to prosím! Ten mladý Pulcher je ten nejřímštější Říman, je si právě tak dobře vědom svých povinností jako svého rodového původu. Udělal jen to, co byla jeho povinnost, i když se mu to vůbec nezamlouvalo. To je celá pravda.“

Když se Marius pokusil vstát, bylo naráz patrné, že je unaven; zjevně už si šice zvykl zvládnout tento pohyb bez pomoci, avšak nyní se bez opory mladého Caesara zvednout nedokázal. Lucius Decumius se nenápadně a skromně přitočil k Mariově pravému rameni a odkašlal si. Oči upřené na Cinnu jako by se pokoušely cosi sdělit, vyjevit důležitou zprávu.

„Chceš snad něco říct?“ zeptal se Cinna.

„Prosím tě snažně za prominutí, Lucie Cinno, ale musí se výslech mladého Gaia Maria konat už zítra?“

Cinna překvapeně zamžikal. „Ne, může to být i pozítří.“

„Pak, jestli dovolíš, ať je to raději pozítří. Až Gaius Marius ráno vstane – a to asi nebude zrovna brzy – bude muset cvičit. Víš, on dnes strávil příliš dlouhou dobu namačkán v té gize.“ Decumius hovořil zvolna, dával si pozor, aby se držel spisovného jazyka. „Má v současné době jako cvičení předepsanou jízdu na koni, tři hodiny denně. Takže zítra, jak povídám, bude muset alespoň tři hodiny strávit v sedle. A musí přece taky dostat příležitost pohovořit si s tím Publiem Claudiem osobně. Mladý Gaius Marius má na krku hrdelní zločin, že jo, takže muž takového významu, jako je Gaius Marius – to se rozumí – se o věci jistě bude chtít přesvědčit z první ruky. Nebylo by teda dobře, kdyby se Gaius Marius mohl s tím Publiem Claudiem sejít – ale nějak – nějak míň formálně než zrovna tady v tomhle stanu? Já bysem nerad – tedy já bych jen nechtěl, aby věci vypadaly hůř, než jak doopravdy jsou – nikdo z nás by si to nepřál, že jo. Takže jsem si myslel, jestli by nešlo, abys zítra uspořádal takovou vyjížďku, které by se zúčastnili všichni ti mladí důstojníci. Včetně Publia Claudia.“

Cinna se zamračil, zmocňovalo se ho podezření, že je vmanévrováván do čehosi, čeho by mohl později litovat. Chlapec po Mariově levici mu věnoval okouzlující úsměv a zamrkal.

„Neměj to, prosím, Luciovi Decumiovi za zlé,“ řekl mladý Caesar. „Je to nejoddanější klient mého strýce. A dovede také být pěkný tyran! Jediný způsob, jak ho uspokojit, je vyjít mu vstříc.“

„Nemohu povolit Gaiovi Mariovi žádnou soukromou rozmluvu s Publiem Claudiem, dřív než bude vyslechnut,“ řekl Cinna nešťastně.

Marius naslouchal této výměně názorů vstoje, rozzuřen do krajnosti; obořil se pak na Lucia Decumia a na mladého Caesara s takovou prudkostí, že se Cinna zalekl, aby ho z toho znovu neranila mrtvice.

„Co to tu žvaníte?“ zaburácel Marius. „Já se s tou ukázkou mladistvé cti, s tím Publiem Claudiem, nehodlám setkat za *žádných* okolností! Jediné, co požaduji, je hovořit teď se synem a být pak přítomen jeho výslechu!“

„Ale, ale, Gaie Marie, jen žádné rozčilování, prosím tě,“ řekl Lucius Decumius chlácholivě. „Až se zítra pěkně projedeš, budeš se moct alespoň zúčastnit toho výslechu svěžejší.“

„Och, zbavte mě těchhle pitomých opatrovníků!“ křičel Marius a bez pomoci se belhal ven ze stanu. „Kde je můj syn?“

Mladý Caesar zůstal, kde byl, zatímco Lucius Decumius vyběhl za rozzlobeným Mariem.

„Nevšímej si toho, Lucie Cinno," řekl mladý Caesar a znovu vyčaroval onen úsměv. „Oni se pořád hádají, ale Lucius Decumius má pravdu. Zítra si bude Gaius Marius potřebovat odpočinout a odbýt si to své pravidelné cvičení. Tohle je pro Gaia Maria nesmírně tíživá věc a my se obáváme, aby příliš nezasáhla do jeho uzdravování."

„Ano, to chápu," řekl Cinna a otcovsky popleskal chlapce po rameni; mladý Caesar už byl příliš velký na to, aby ho mohl pohladit po hlavě. „Teď bych raději měl zavést Gaia Maria za jeho synem." Vzal ze stojanu prskající pochodeň a vydal se za Mariovou postavou tyčící se před stanem. „K tvému synovi musíme tudy, Gaie Marie. Aby byla zachována všechna pravidla, uložil jsem mu za místo pobytu stan, kde je sám, a to až do jeho výslechu. Je pod stráží a nemá povoleno s kýmkoli hovořit."

„Uvědomuješ si jistě, že tvůj výslech nebude poslední," říkal Marius, když procházeli mezi dvěma řadami stanů. „Pokud bude jeho výsledek synovi nepříznivý, budu trvat na tom, aby byl souzen tribunálem sobě rovných v Římě."

„Samozřejmě," řekl Cinna bezbarvým hlasem.

Když stanuli otec se synem tváří v tvář, byl v pohledu mladého Maria zřetelně patrný úlek, nepřestal se však ovládat. Trvalo to ale jen do okamžiku, kdy v otcově společnosti spatřil Lucia Decumia a mladého Caesara.

„Nač jsi s sebou bral tyhle dva budižkničemy?" utrhl se.

„Protože jsem tu cestu sem nemohl podniknout sám," řekl Marius. Úsečným pokynem hlavy dal Cinnovi najevo, že má odejít, a dovolil, aby ho usadili na jedinou židli v malém stanu. „Takže ses, synku, kvůli té své prchlivosti konečně dostal do pořádné kaše," řekl. Nezazněl v tom ani soucit, ani zvědavost na to, co mu syn bude vyprávět.

Mladý Marius se na něho ohromeně zahleděl, marně hledal v otcových slovech nějaké skryté znamení. Pak vzlykavě vydechl: „Já jsem to neudělal!"

„Výborně," řekl Marius vlídně. „Takže na tom trvej, mladý Marie, a všechno dobře dopadne."

„Myslíš, otče? Jak by to mohlo dopadnout dobře? Publius Claudius odprisáhne, že jsem to udělal já."

Marius povstal, pln roztrpčení a zklamání. „Pokud budeš trvat na své nevině, synku, mohu ti slíbit, že se ti nic nestane. Absolutně nic."

Tváří mladého Maria se rozlila úleva; domníval se, že konečně onen skrytý náznak pochytil. „Takže ty to nějak zařídíš, ano?"

„Já dokážu zařídit ledacos, mladý Gaie Marie, nikoli však zfalšování oficiálního výslechu u armády, vedeného důvěryhodným mužem," pravil Marius unaveně. „Zařizovat věci bude možné až později, za tvého procesu v Římě. Teď se řiď mým příkladem a jdi spát. Uvidíme se zítra navečer."

„A do té doby ne? Cožpak se výslech nekoná už zítra?"

„Až do té doby ne. Výslech je odročen na pozítří, protože já zítra musím podstoupit své pravidelné cvičení – jinak se nikdy nezotavím natolik, abych se mohl po sedmé ucházet o úřad konsula." Než vyšel ze stanu, obrátil se ještě, usmál se a posměšně vysvětloval. Podstoupit tu vyjížďku musím, to mi říkají tihle dva budižkničemové, jak tys je nazval. A setkám se při ní také s tím, kdo tě obvinil. Nikoli však proto, abych ho přemluvil, aby svou výpověď změnil. Mám zakázán jakýkoli soukromý styk s ním." Zalapal po dechu. „Mně, Gaiovi Mariovi, nařizuje *obyčejný prétor*, co smím a nesmím a jak se mám chovat! Dokázal bych ti prominout zabití nějakého vojenského nemehla,

které hrozí svým břídilstvím vehnat do zkázy celou armádu, mladý Marie, ale nemohu ti odpustit, žes mě vehnal do situace, kdy vypadám jako potenciální kuplíř!“

*** * ***

Když se následujícího dne odpoledne řadila skupina k vyjížďce, choval se Gaius Marius ke Claudiovi Pulchrovi – snědému mladíkovi, který vyhlížel jako zpráskaný pes a očividně by si byl přál být všude jinde, než kde právě byl – s úzkostlivou korektností. Když vyrazili, ocitl se Marius po boku Cinnovi, za nimi klusali Cinnův legát Marcus Caecilius Cornutus s mladým Caesarem a průvod uzavírali mladí důstojníci. Když Lucius Decumius shledal, že nikdo z přítomných nezná příliš dobře okolí, ujal se vedení.

„Asi míli odtud je vynikající pohled na Řím,“ řekl, „to je vzdálenost asi tak právě vhodná pro Gaia Maria.“

„Jak to, že se tady u Tiburu tak vyznáš?“ zeptal se ho Marius.

„Babička z otcovy strany pocházela z Tiburu,“ říkal samozvaný vůdce výpravy, zatímco se její členové zařazovali jeden za druhého na úzké stezce vinoucí se vytrvale a strmě vzhůru.

„Nebylo by mi ani přišlo na mysl, že ta tvá nectná existence může mít kořeny někde na venkově, Lucie Decumie.“

„Taky že nemá, Gaie Marie,“ prohodil Lucius Decumius bujaře přes rameno. „Ale víš, jaké už ženy jsou! Matka nás sem vláčela každé léto.“

Byl krásný den, slunce pražilo, ale do tváří vál jezdcům svěží větřík a zdálky už slyšeli v roklině hučet vody zpěněného Ania, hned plnou silou, hned skomíravým šepotem. Lucius Decumius zvolnil krok, Čas ubíhal takřka nepozorovaně, a jen potěšení, které z vyjížďky zjevně zakoušel Gaius Marius, dodávalo skupince pocit, že celý tento podnik má vůbec nějaký smysl. Publiovi Claudiovi Pulchrovi, jemuž se trýzeň nadcházejícího setkání s otcem mladého Maria předem zdála až nesnesitelná, se posléze ulevilo natolik, že se zabral do rozmluvy se dvěma dalšími mladými důstojníky, zatímco Cinna, bez přestání střežící Maria, uvažoval, zda se Marius pokusí s tím, kdo jeho syna obvinil, navázat nějaký kontakt. Byl přesvědčen, že právě to je pravým účelem této jezdecké výpravy. Jako otec si byl alespoň jist, že pokud by se jeho syn měl dostat do podobných nesnází, podnikl by i on sám všechno možné i nemožné.

„Jsme tady!“ řekl Lucius Decumius pyšně a popojel s koněm stranou, aby ho celá skupina mohla předejít. „Ten pohled stojí za to, co?“

Bylo tomu tak. Jezdci se ocitli na nevelké římse na úbočí hory, v místě, kde se při jakési dávné katastrofě odlomil celý skalní útes a zřítil se na pláň pod srázem. Pod s**ebou** měli zpěněné vody Ania spěchající k soutoku s Tiberem, modravý tok vinoucí se od severu. A tam v dáli, za místem, kde se obě řeky setkávaly, ležel Řím, pestrá změť nalíčených stěn, terakotových střech a jiskřících soch vztyčených nad chrámy; v čirém vzduchu bylo možno postřehnout i hladinu Tuskánského moře, ostrou čarou zakrojující obzor.

„Jsme tu o hodně výš, než je Tibur,“ ozval se v pozadí za nimi Lucius Decumius; sesmekl se z koně.

„Jak to město z téhle dálky vypadá nepatrné!“ řekl s obdivem Cinna.

Jezdci až na Lucia Decumia se hrnuli kupředu, aby se také mohli podívat, a natěsnali se do hloučku. Když je dojeli i mladší důstojníci, Cinna, odhodlaný nedat Mariovi příležitost k rozmluvě s Publiem Claudiem, zatlačil jeho koně nazpět.

„Podívejte se!“ zvolal mladý Caesar, a když jeho kůň stanul, lehkým kopnutím ho opět pobídl do kroku. „Tamhle je vidět Anijský vodovod! Že odsud vypadá, jako by to byla jen dětská hračka? Není to krásné?“ Obracel se otázkou k Publiovi Claudiovi, jenž se zdál být pohledem stejně zaujat jako mladý Caesar a stejně dychtivý potěšit se jím.

Oba dojeli až tak blízko ke srázu, jak byli jejich koně ochotni stoupnout, hltali očima vzdálený Řím a usmáli se pak jeden na druhého, když se pohledu konečně nasytili.

Obraz to byl skutečně úchvatný a všichni kromě Lucia Decumia upírali zraky směrem k Římu. Nikým nepovšimnut vyňal Lucius Decumius z brašničky na opasku, jímž měl staženu tuniku, jakýsi rozvidlený předmět. Nikdo ani nepostřehl, jak nasazuje zlověstnou ostrou kovovou skobku doprostřed pružného pásku z kozlečiny, uchyceného ke koncům dřevěné vidlice. Nepokrytě a nenuceně, tak jako by si jen zívl anebo se jen poškrábal, napnul kozlečinu do krajnosti, pozvedl zbraň do výše očí, zamířil a pak nataženou koženou pružinu pustil.

Kůň Publia Claudia zařičel, vzepjal se, zahrabal předními kopyty do vzduchu. Publius Claudius se ho instinktivně chytil za hřívu, aby se udržel v sedle. Mladý Caesar, bez ohledu na vlastní bezpečí, se vysunul až na šíji svého vlastního koně a hmátl po uzdě druhého zvířete. Vše se odehrálo tak rychle, že jediné, co si kdo později dokázal upamatovat, byl nade vše zřejmý fakt – že totiž mladý Caesar jednal s neohrožeností a chladnokrevností zdaleka neodpovídající jeho mládí. I jeho kůň se poplašil a vzepnul, bokem narazil do Claudiova koně a naráz neměl pod předními kopyty nic než prázdnotu. Oba koně a oba jezdci se řítili z útesu dolů, avšak mladému Caesarovi se ještě ***v*** pádu podařilo vzepřít se na strmě nakloněném sedle a skokem dosáhnout skalní římsy. Napůl se zachytil hrany útesu a jako kočka se pak vysoukal do bezpečí.

Všichni už zatím sesedli, shlukli se na okraji srázu, bledí v tvářích, oči vytřeštěny, každý zprvu jen sledoval, zda je mladý Caesar v bezpečí. Poté teprve, v čele s mladým Caesarem (jenž oddychoval mnohem volněji než všichni ostatní), se odvážili pohlédnout dolů ze skály. Hluboko pod nimi ležela bezvládná těla dvou koní. A také tělo Publia Claudia Pulchra. Rozhostilo se ticho. Napínali uši, aby zaslechli volání o pomoc, ale neozývalo se nic než šepot větru. Nic se nehýbalo, i dravec tkvící v povětří jako by byl znehybněl nad hlubinou.

„Pojď radši odsud!“ ozval se hlas. Lucius Decumius uchopil mladého Caesara za paži a táhl ho pryč od skalní hrany. V kleku a ještě celý roztřesený chlapce ohmatával, aby se ujistil, že nemá nic zlomeného. „Proč jsi to udělal?“ šeptl tak tiše, aby to neuslyšel nikdo než mladý Caesar.

„Chtěl jsem, aby to vypadalo přesvědčivě,“ odpovídal mladý Caesar rovněž šeptem. „V první chvíli se mi zdálo, že se ten jeho kůň nesmekne. Bylo třeba mít jistotu. Věděl jsem, že mně se přitom nemůže nic stát.“

„Ale jak tě napadlo, co chci udělat? Vždyť ses vůbec ani nepodíval směrem ke mně?“

Mladý Caesar si dotčeně povzdychl. „To bych tě nesměl znát, Lucie Decumie! A od okamžiku, kdy Gaius Marius poslal právě pro tebe, mi bylo jasné, proč. Osobně je mi jedno, co bude s mým bratrancem, ale nechci, aby byl zneuctěn Gaius Marius a naše rodina. Pověsti jsou jedna věc. Ale svědek je něco docela jiného.“

Tvář přitištěnu k Caesarově zářivě plavé kštici Lucius Decumius přivřel oči a se stejnou nedůtklivostí mu vyčítavě řekl: „Ale vždyť jsi přitom riskoval život!“

„O můj život se nestarej. Ten já si ohlídám. A přestanu se o něj starat, až už ho nebudu potřebovat.“ Chlapec se vymanil z Decumiova objetí a šel se ujistit, že je Gaius Marius v pořádku.

*** * ***

Otřesen a vyveden z míry nalil Lucius Cornelius Cinna, jakmile se vrátili do jeho stanu, Gaiovi Mariovi i sobě vína. Lucius Decumius odvedl mladého Caesara zarybařit si v peřejích Ania a zbytek ranní společnosti se chystal k docela jinému úkolu – přivézt tělo mladého důstojníka Publia Claudia Pulchra do tábora, aby ho mohli pohřbít.

„Musím říct, že pokud jde o mého syna a o mne, přihodilo se to neštěstí právě včas,“ řekl Marius bez obalu a zhluboka se napil. „Bez Publia Claudia u soudu asi neuspěješ, příteli.“

„Byla to přece nešťastná náhoda,“ řekl Cinna tónem člověka, jenž se ze všech lidí nejvíc pokouší přesvědčit sám sebe. „Nemohlo to být nic jiného než nešťastná náhoda!“

„Máš plnou pravdu. Nic jiného to prostě *nemohlo* ani být. Málem bych přitom byl přišel o mnohem lepšího chlapce, než je můj syn.“

„Nevěřil jsem, že ten hoch má naději na záchranu.“

„Já věřím, že ten hoch je ztělesněná naděje sama,“ předl blaženě Marius. „Budu ho muset napříště trochu víc ohlídat. Jinak by mě ještě třeba mohl zastínit.“

„Och, to je kaše!“ vzdychl si Cinna.

„Nic pěkného pro muže, který byl právě čerstvě nastěhován do vojevůdcovského stanu, v tom s tebou souhlasím,“ konstatoval Marius kamarádsky.

„Povedu si líp než Lucius Cato!“

Marius se ušklíbl. „Hůř by sis už ani vést nemohl. Ale já se také domnívám, že se svého úkolu zhostíš dobře, Lucie Cinno. A za tu tvou zdrženlivost v téhle věci jsem ti velice vděčen. *Nesmírně* vděčen!“

Kdesi v dálce jako by Cinna slyšel cinkot řinoucích se mincí – anebo to bylo jen zurčení Ania, kde zatím ten neobyčejný chlapec vesele rybařil, jako by pranic netížilo jeho mysl?

„Jaká povinnost je pro muže nejpřednější, Gaie Marie?“ otázal se Cinna znenadání.

„Nejpřednější povinnost, Lucie Cinno, má muž vůči své rodině.“

„A ne vůči Římu?“

„A co jiného je Řím než rodiny, z nichž se skládá?“

„Ano… Ano, v tom máš asi pravdu. A ti z nás, kterým je to souzeno rodem – anebo kdo se dopracovali toho, že je to souzeno jejich dětem – se musí ze všech sil snažit, aby naše rodiny zůstaly u moci.“

„Přesně tak,“ řekl Gaius Marius.

LUCIUS CORNELIUS SULLA

VII.

Jakmile Lucius Cornelius Sulla (řečeno slovy mladého Caesara) očaroval konsula Catona svým mocným kouzlem a přinutil ho, aby šel bojovat s Marsy, započal sám podnikat všechno, aby na Italicích dobyl zpět veškerá římská území. Třebaže formálně byl dosud pouhým legátem, ve skutečnosti se už stal vrchním velitelem jižního válčiště a věděl, že se proti tomu nepostaví senát ani konsulové – pokud ovšem vykáže potřebné výsledky. Italia už byla unavená; jeden z jejích vůdců, Mars Silo, by možná už byl uvažoval o tom vzdát se, kdyby nebylo druhého italického předáka; Samnit Gaius Papius Mutilus, jak Sulla věděl, se nehodlal podrobit nikdy; je tedy třeba mu ukázat, že jeho věc už je ztracená.

Prvý Sullův počin byl naprosto utajen a také naprosto neobyčejný, navíc měl Sulla možnost oním úkolem, jemuž se nemohl věnovat osobně, pověřit toho pravého muže. Pokud jeho plán uspěje, bude znamenat začátek konce Samnitů a všech jejich spojenců na jihu. Aniž o tom cokoli řekl Catulovi Caesarovi v Capui, stáhl Sulla dvě nejlepší legie z jejich postavení v Kampánii a za noci je nalodil na flotilu dopravních lodí kotvících v puteolském přístavu.

Jejich velitelem jmenoval svého legáta Gaia Cosconia, jemuž dal jednoznačný rozkaz. Měl s oběma legiemi obeplout patu poloostrova a přistát na východním pobřeží, někde poblíž Apenest v Apulii. V průběhu prvé třetiny plavby – dolů podél západního pobřeží – nebylo třeba zdržovat se z dohledu od pevniny, jelikož každý pozorovatel v Lukánii mohl předpokládat, že loďstvo pluje na Sicílii, odkud přicházely zvěsti o povstáních. I za druhé třetiny cesty měla námořní expedice možnost držet se poblíž břehů a k doplnění zásob přistát někde v Crotonu nebo v Tarentu nebo v Brundisiu, kde měl Cosconius zároveň rozšířit zprávu, že mají namířeno do Malé Asie potlačit tam jakési nepokoje – v tuto verzi měli uvěřit i sami vojáci expediční jednotky. A až výprava vypluje dál – na poslední a nejkratší třetinu své pouti – musí být celé Brundisium pevně přesvědčeno, že Cosconiovo loďstvo směřuje přes Adriatické moře do Apollónie v západní Makedonii.

„Jakmile vyrazíte z Brundisia," říkal Sulla Cosconiovi, „nesmíte přistát, dokud nedosáhnete prostoru svého konečného určení. Rozhodnutí, kde se tam vylodíte, ponechávám na tobě. Zvolíte si nějaké klidné místečko a neudeříte dřív, dokud nebudete dokonale připraveni. Tvým úkolem bude dobýt a obsadit silnice Via Minucia na jih od Larina a Via Appia jižně od Auscula Apula. Poté se soustředíte na východní Samnium. Tou dobou už vám budu postupovat vstříc směrem k východu já."

Pln vzrušení nad tím, že byl vybrán pro toto klíčové poslání, a přesvědčen, že právě on a jeho muži jsou nepochybně ti praví, kdo v něm mohou uspět, krotil Cosconius své nadšení a pozorně naslouchal.

„Pamatuj si, Gaie Cosconie, že dokud budete na moři, není třeba nijak spěchat," varoval ho Sulla. „Nemusíš urazit za den víc jak pětadvacet mil. Teď je konec března. Za padesát dní musíš přistát někde jižně od Apenest. Pokud by ses vylodil příliš brzy, nebudu mít dost času, abych dostatečně přivřel svou polovinu těch kleští. Potřebuji těchto padesát dní na to, abych dobyl zpět všechny přístavy v Kráterovém zálivu a vytlačil Mutila ze západní Kampánie. A pak teprve se mohu pustit na východ – dřív ne."

„Vzhledem k tomu, že plavba kolem paty Itálie je zřídkakdy hladká záležitost, Lucie Cornelie, jsem docela rád, že na ni mám těch padesát dní," prohlásil Cosconius.

„Pokud bude třeba veslovat, veslujte," řekl Sulla.

„Budu tam, kde je třeba, od dneška za padesát dní. Můžeš se na to spolehnout, Lucie Cornelie."

„Bez ztráty jediného muže, natož lodi!"

„Na každé z lodí je dobrý kapitán a ještě lepší lodivod a v našem vybavení bylo pamatováno na všechno, nač jsme byli jen schopni pomyslet. Dorazíme do Brundisia tak rychle, jak dokážeme, a vyčkáme tam tak dlouho, jak je zapotřebí – ani o den déle, ani o den míň," řekl Cosconius.

„Dobrá! A ještě jednu věc si pamatuj, Gaie Cosconie – tvou nejspolehlivější spojenkyní je Fortuna. Té obětuj každého dne. Miluje-li tě stejně, jako miluje mne, všechno se zdaří."

*** * ***

Loďstvo s Cosconiem a jeho dvěma údernými legiemi na palubě odrazilo z Puteol hned následujícího dne, aby čelilo všem živlům a aby se spolehlo na sílu nejživelnější a nejnevypočitatelnější – na své štěstí. Sotva vypluli, vrátil se Sulla do Capuy a odtamtud vyrazil pochodem na Pompeje. Měl to být útok ze země i z moře, jelikož Pompeje měly vynikající přístavní zařízení v ústí Sarnu; Sulla měl v úmyslu zasypat město ohňovými střelami vypalovanými z lodí zakotvených na řece.

V hloubi duše ho znepokojovala jedna pochyba, třebaže nebyl s to cokoli v tomto směru podniknout; jeho flotile velel muž, jehož neměl v oblibě a jemuž nedůvěřoval, že by dokázal splnit dané rozkazy – nikdo jiný než Aulus Postumius Albinus. Byl to týž Aulus Postumius Albinus, jenž před dvaceti lety vyprovokoval válku proti numidskému králi Jugurthovi. A nijak se od těch dob nezměnil.

Když obdržel Sullův rozkaz, aby odplul se svými loděmi z Neapole do Pompejí, rozhodl se Aulus Albinus, že dá nejprve svým posádkám a výsadkovým silám na srozuměnou, kdo jim velí – a co se s nimi stane, pokud se na pouhé jeho lusknutí prstů všichni okamžitě nepostaví do pozoru. Jenomže jak námořníci, tak námořní pěchota byli vesměs Kampánci řeckého původu a to, co jim Aulus Albinus začal říkat, se jim jevilo zcela nestravitelné. Byl, podobně jako konsul Cato, nakonec zasypán sprškou – ne ovšem bláta, ale kamení. A pod ní Aulus Postumius Albinus dokonal.

Sulla naštěstí ještě nebyl příliš daleko, když ho dostihla zpráva o této vraždě; svěřil zatím velení nad jednotkami, které pochodovaly dál, Titovi Didiovi, a sám se na své mule vydal do Neapole, aby se tam setkal s předáky vzpoury. Vzal s sebou i svého legáta, Metella Pia zvaného Hovňousek. Nevyveden nijak z míry nepohnutě vyslechl vášnivá zdůvodnění a ospravedlnění z úst vzbouřenců, a pak studeně řekl:

„Obávám se, že vám nezbyde než se osvědčit jako ti nejlepší námořníci a nejlepší námořní pěchota v celých dějinách římského loďstva. Protože jak jinak bych mohl zapomenout, že jste zavraždili Aula Albina?“

Jmenoval pak velitelem flotily Publia Gabinia a bylo po vzpouře.

Metellus Pius držel jazyk za zuby až do chvíle, kdy se vydali opět na cestu za pochodující armádou a kdy se mu ona palčivá otázka konečně vydrala z úst: „Lucie Cornelie, cožpak ty je nemíníš *žádným* způsobem potrestat?“

Sulla si záměrně pošinul klobouk do týla, aby se na Hovňouska mohl podívat studenýma, trochu pobavenýma očima. „Ne, Quinte Caecilie, nehodlám.“

„Byl bys je měl zbavit občanství a pak je dát zbičovat.“

„Ano, to by asi byla udělala většina velitelů – protože jsou to pitomci. Ale protože se zřejmě mezi tyhle hlupáky počítáš i ty, vysvětlím ti, proč jsem udělal to, co jsem udělal. Měl bys to ovšem pochopit i sám.“

Sulla pozvedl pravici a na prstech vypočítával bod po bodu své argumenty. „Takže za prvé – my si teď nemůžeme dovolit o tyhle muže přijít. Vycvičil je sám Otacilius a navíc si už získali zkušenost v boji. Za druhé – považuji si jejich vynikajícího odhadu, že se zbavili zrovna toho, kdo by je byl vedl velice špatně, s největší pravděpodobností na smrt. Za třetí – *já* jsem o Aula Albina nestál! Jenže on byl zkrátka konsulár a nebylo možné ho přeskočit nebo pominout.“

Se třemi vztyčenými prsty se Sulla v sedle obrátil a upřeně se na nešťastného Hovňouska zahleděl. „Něco ti povím, Quinte Caecilie. Kdyby bylo po mém, nebylo by v mém štábu místo – *ani místečko* – pro takové břídily a tupce, jako byli třeba Aulus Albinus nebo nikým neoplakávaný nebožtík konsul Lupus nebo náš současný konsul Cato Licinianus, Pověřil jsem Aula Albina velením na moři, protože jsem se domníval, že tam nadělá nejmíň škod. Jak bych tedy mohl trestat muže za to, že udělali totéž, co bych byl za podobných okolností učinil i já sám?“

Vztyčil další prst. „Za čtvrté – teď se ti chlapi dostali do postavení, v němž, pokud nebudou bojovat vynikajícím způsobem, je skutečně mohu zbavit občanství a dát je zbičovat – čili nemají na vybranou než rvát se jako divoké kočky. A za páté“ – musel teď použít i palce – je mi srdečně jedno, kolik mám v armádě zlodějů nebo vrahů – za předpokladu, že budou *doopravdy* bojovat jako divoké kočky.“ Spustil paži, napřažená dlaň projela bezbranným vzduchem jako sekera barbara.

Metellus Pius pootevřel ústa, rozmýšlel, co na to odpovědět, a pak se moudře rozhodl neříct raději nic.

V místě, kde se silnice do Pompejí dělila a odkud jedna její větev směřovala k Vesuvské bráně a druhá k bráně Herkulově, Sulla stanul a zřídil se svým vojskem silně opevněný tábor. Sotva se usídlil pod ochranou jeho příkopů a valů, dorazila už jeho flotila a začala pilně pálit ohňové střely přes hradby Pompejí doprostřed zástavby, rychleji, než kdy viděl i ten nejstarší a nejzkušenější centurion; vystrašené tváře na hradbách prozrazovaly, že je tenhle způsob boje zaskočil a že se ho všichni ulekli. Oheň byl nepřítel ze všech nejhorší.

Už nazítří bylo zřejmé, že pompejští Samnité rozeslali horečné žádosti o pomoc na všechny strany, neboť přitáhla samnitská armáda, o dobrých deset tisíc mužů silnější než Sullova, a zaujala postavení sotva sto kroků od Sullova tábora. Dobrá třetina ze Sullových dvaceti tisíc mužů byla mimo tábor, za spížováním, a byla teď od něho odříznuta. Sulla stál se sveřepým výrazem na obranném náspu s Metellem Piem a Titem Didiem a naslouchal posměškům a jásání, jež k nim zanášel vítr od městských hradeb – a které ho nevzrušovaly o nic víc než příchod samnitské armády.

„Dejte zatroubit do zbraně," řekl legátům.

Titus Didius se právě obracel k odchodu, když ho Metellus Pius chytil za paži a zadržel ho.

„Lucie Cornelie, nemůžeme přece vyrazit proti takovéhle přesile!" vyjekl Hovňousek. „Vždyť by nás rozsekali na kousky."

„Jediné, co nemůžeme, je nevyrazit a nebojovat," řekl Sulla tak stroze, aby vyjádřil svůj hněv nad tím, že byl o něco takového vůbec požádán. „Venku před námi stojí Lucius Cluentius, a je rozhodnut tam, kde je, také zůstat. Pokud ho nechám vybudovat si tam tábor, budou z toho druhé Acerrae. A *já* nepřipustím, aby na tomhle místě byly po celé dlouhé měsíce vázány čtyři dobré legie – a nedovolím také, aby Pompeje ukázaly ostatním vzbouřeneckým přístavům, že je Řím nedokáže dobýt zpátky! A pokud by ani tohle všechno nebylo dostatečným důvodem, abychom je napadli *hned teď*, Quinte Caecilie, pak vezmi v úvahu skutečnost, že až se budou vracet naše spížující jednotky, klopýtnou bez jediného varování o celou samnitskou armádu – bez šance na přežití!"

Didius se po Metellovi Piovi svezl pohrdavým pohledem. „Jdu dát zatroubit do zbraně," řekl a vytrhl mu paži ze sevření.

Sulla, nikoli už s obvyklým kloboukem na hlavě, ale s přílbicí, se vysoukal na pódium v čele táborového fora, aby promluvil ke třinácti tisícům mužů, jež měl k dispozici.

„Víte všichni, co vás očekává!" zaburácel. „Smečka Samnitů skoro třikrát tak početná jako my! Jenže Sulla už má dost toho, jak je Řím neustále porážen takovýmihle smečkami Samnitů, má už dost toho, jak se Samnité zmocňují římských měst! K čemu je dobré být Římanem, pokud se musí Řím plazit před Samnity jako nějaká lísající se čubka? Skutečný Říman si nic takového líbit nedá! A především si to nedá líbit Sulla! I kdybych teď měl jít do boje s nimi sám, já půjdu! Půjdu sám? Anebo půjdete se mnou, protože i vy jste Římané a máte už Samnitů dost, právě tak jako já?"

Armáda mu odpověděla mohutným jásotem. Stál nepohnutě, dokud opět neutichli, neboť ještě neskončil.

„Oni potáhnou!" zahřměl ještě silněji. „Potáhnou všichni, do jednoho! Pompeje jsou *naše* město! Ti Samnité uvnitř jeho bran povraždili tisícovky Římanů, a teď se tíž Samnité na jeho hradbách domnívají, že jsou tam v bezpečí, pošklebují se nám, protože si myslí, že máme strach s takovouhle špinavou samnitskou bandou pořádně zamést! My jim ukážeme, že jsou na omylu! Dokážeme splivnout všechno, co nám jsou ti Samnité schopni naservírovat, a až se budou vracet naše spížovací jednotky, povede je do bitvy *náš* válečný pokřik! Slyšíte dobře? Udržíme se proti Samnitům, dokud se spížovací oddíly nevrátí a nevpadnou jim do zad, tak jako že to jsou Římané!"

Zvedl se nový jásot, ale Sulla už byl dole z tribuny, meč v dlani; tři spořádané proudy vojska se během vyřítily hlavní bránou i oběma bočními, Sulla sám v čele prostředního voje.

Římský výpad byl tak prudký, že Cluentius, jenž bitvu nepředpokládal, měl sotva čas uvést své muže do pohotovosti proti nepřátelskému útoku. *Byl* to chladnokrevný, odvážný velitel, setrval na místě, uprostřed předních řad. Útok početně oslabených Římanů zakolísal, když se jim nepodařilo prorazit čelní samnitskou linii. Ale Sulla, stále ještě v čele římských vojsk, se vzpíral ustoupit byť jen o píď, a jeho muži ho odmítali opustit. Celou hodinu zápolili Římané se Samnity v boji muže proti muži, bez oddechu, bez milosti, bez jediného kroku nazpět. Takovýchto tvrdých sečí mezi

Římany a Italiky až dosud proběhlo jen nemnoho; obě strany si byly vědomy, že výsledek této bitvy nevyhnutelně ovlivní i výsledek celé války.

Přemnoho dobrých legionářů položilo v oné polední hodině své životy, ale právě když už se zdálo, že Sulla bude muset svým jednotkám nařídit ústup, anebo je vidět do jednoho muže padnout, řady Samnitů se náhle zavlnily, začaly se hroutit. Dorazily římské spížovací jednotky a zaútočily na Samnity z týlu. Sulla s výkřikem, že Řím je neporazitelný, znovu vyrazil a vedl své muže s novou silou kupředu. I tak Cluentius vzdával své postavení jen zvolna. Ještě celou další hodinu se mu dařilo udržet svou armádu v bojovém šiku. Když pak uviděl, že vše je ztraceno, shromáždil své jednotky a prosekal si římskými oddíly, které ho zaskočily zezadu, cestu k chvatnému ústupu směrem k Nole.

Nolané, kteří se považovali za symbol italického vzdoru na jihu – a vědomi si toho, že si Římané dobře pamatují, jak vyhladověli římské vojáky až k smrti – si nemohli dovolit ještě dále ohrozit své bezpečí. A tak, když Cluentius s více než dvaceti tisíci samnitských vojáků dorazil s náskokem sotva jedné míle před pronásledujícím je Sullou k hradbám Noly, nalezl její brány zavřeny. Městští hodnostáři se nahýbali z oněch vysokých, hladkých a pevných kamenných zdí a prohlíželi si Lucia Cluentia a své samnitské druhy a odmítali jim otevřít. Posléze, když už předvoj Římanů dostihl samnitský týl a chystal se na něj zaútočit, se vrata brány, před níž stál sám Cluentius – a nebyla to žádná z větších městských bran – přece jen rozletěla dokořán. Jinou než tuhle malou branku však magistráti otevřít odmítli, ať je zmateně pobíhající samnitští vojáci prosili, jak chtěli.

U Pompejí měl boj ještě podobu bitvy. Před Nolou se změnil v holou řež. Ochromena zradou Nolanů a zachvácena panikou v sevření mezi vysunutými baštami severních hradeb Noly podlehla samnitská armáda ve strašlivé porážce takřka do posledního muže. Sulla osobně zabil Cluentia, jenž odmítl uchýlit se pod ochranu Noly, když tak směla učinit jen hrstka jeho mužů.

Byl to největší den Sullova života. Ve svých jedenapadesáti letech, konečně jako svrchovaný velitel na celém válčišti, dosáhl vítězství v prvé velké bitvě, kterou sám řídil. A jakého vítězství! Zbrocen krví jiných tak, že z něho kanula v krůpějích na zem, jílec meče zapečen rudou sedlinou do dlaně, čpěje potem a smrtí obhlédl Lucius Cornelius Sulla bojiště, pak si serval přílbici z hlavy a s jásavým výkřikem ji vymrštil do výše. V uších mu zalehlo zvedajícím se křikem, rázem přehlušujícím stony a lkaní umírajících Samnitů, neustále sílícím burácivým voláním, z něhož se postupně rodilo skandované hřmějící:

„*Im-pe-ra-tor! Im-pe-ra-tor! Im-pe-ra-tor!*“

Znovu a znovu jeho vojáci opakovali ono slovo, tu nejvyšší poctu, největší triumf – pozdravovali vítěze jako pána bojiště. Tak to vnímal, usmíval se široce, meč vztyčen nad hlavou, propocená zářivá kštice mu zvolna osychala v dohasínajícím slunci, srdce mu vším tím tak přetékalo, že by byl na pozdrav vojsk nedokázal odpovědět jediným slovem – pokud vůbec bylo třeba ještě co říkat. Já, Lucius Cornelius Sulla, jsem nad slunce jasněji prokázal, že muž s takovými schopnostmi, jaké mám já, se dokáže naučit i to, co nemá v krvi – a zvítězit v nejtěžší bitvě téhle války, a jakékoli války! Och Gaie Marie, jen si na to počkej! A i když jsi už dočista zchroml, neumírej mi, dokud nestihnu vrátit se do Říma a předvést ti, jak velice ses zmýlil! Já ti *jsem* roven! A nastane čas, kdy tě převýším. Mé jméno zastíní tvoje jméno. Tak jak se to patří. Protože já jsem přece patricij Cornelius, a ty nejsi nic víc než sedlák odkudsi z latinských kopců.

Jenomže teď bylo nezbytné ještě mnoho udělat, a Sulla byl přece římský patricij.

Stanuli před ním Titus Didius a Metellus Pius, oba jakoby zpokornělí, s trochou bázně ho hltali rozzářenýma očima, zbožňujícím pohledem, jaký Sulla v životě spatřil jen v Julilliných a v Dalmatičiných očích. Jenže teď k tobě takhle vzhlížejí *muži,* Lucie Cornelie Sullo! Muži vynikajících schopností a s nemalou pověstí – vítěz z Hispánie, Didius, a dědic velikého a vznešeného rodu, Metellus Pius. Co sejde na nějaké hloupé ženské. Na kom záleží, jsou muži. Zejména takoví muži, jako Titus Didius a Metellus Pius. Za celá léta, co jsem sloužil pod Gaiem Mariem, jsem nespatřil, že by se na něho kdokoli s mužů zahleděl s takovým obdivem! Nedočkal jsem se dnes jenom pouhého vítězství. Dneškem je konečně ospravedlněn celý můj život, dnešek je vykoupením za Sticha, za Nikopoli, za Clitumnu, za Hercula Atlanta, za Metella Numidika Hovnivála. Dnes jsem prokázal, že všechny životy, které jsem zmařil, jen abych dospěl až sem, kde stojím, na bojiště před Nolou, měly menší hodnotu než život můj. Dneškem jsem teprve schopen uvěřit onomu Nabopolassarovi z Chaldeje – že opravdu *jsem* největším mužem na světě, největším od Oceanu Atlantiku až po řeku Indus!

„Pracovat budeme celou noc," řekl suše Didiovi a Metellovi Piovi, „ráno musí být samnitské mrtvoly všechny odstrojeny a sneseny na hromadu, a všichni naši mrtví musí být řádně připraveni pro hranici. Vím, že ten den byl vyčerpávající, ale dávno ještě neskončil. Dokud tohle nebude hotovo, nikdo nebude odpočívat. Quinte Caecilie, seber pár mužů, kteří jsou v dobrém stavu, a jeďte zpátky do Pompejí, tak rychle, jak dokážete. Přivezte chleba a víno, tak aby bylo dost pro všechny, a přived s sebou nebojové jednotky a rozešli je, ať seženou dřevo a olej. Budeme muset spálit celou horu mrtvol."

„Ale vždyť tu nemáme koně, Lucie Cornelie!" odpověděl chabě Hovňousek. „Do Noly jsme přece připochodovali *pěšky!* Ušli jsme dvacet mil za čtyři hodiny!"

„Tak si koně sežeň," řekl Sulla, jak nejstudeněji dokázal. „Za úsvitu tě tu chci mít zpátky." Otočil se k Didiovi. „Tite Didie, vydej se mezi mužstvo a zjisti, kdo všechno by měl být vyznamenán za statečnost v poli. Jakmile zpopelníme naše i nepřátelské mrtvé, vrátíme se do Pompejí, ale chci, aby jedna legie z Capuy zůstala tady, před hradbami Noly. A ať hlasatelé obyvatelům Noly oznámí, že Lucius Cornelius Sulla složil slib Martovi a Belloně – že se Nola bude dívat na římské jednotky před svými branami tak dlouho, až se posléze vzdá, ať to bude trvat týdny, měsíce či léta."

Avšak ještě než stačili Didius a Metellus Pius odejít, objevil se náhle vojenský tribun Lucius Licinius Lucullus, v čele delegace centurionů, osmi nejpřednějších bojovníků, *primi pili* a *pili priores.* Šli zvolna, slavnostním krokem, jako kněží v obřadním průvodu anebo konsulové kráčející o novoročním dnu k inauguraci.

„Lucie Cornelie Sullo, tvá armáda ti chce vyjádřit svůj obdiv a svou vděčnost. Bez tebe by byla poražena a všichni vojáci by byli padli. Bojoval jsi v nejpřednější řadě a ukazoval jsi všem cestu. Nezakolísal jsi za celého pochodu k Nole. Tobě jedinému náleží zásluha za největší vítězství této války. A zachránil jsi víc než jen svou armádu. Zachránil jsi Řím. Lucie Cornelie Sullo, vzdáváme ti čest," pravil Lucullus a ustoupil, aby uvolnil cestu centurionům.

Muž v jejich středu, služebně nejstarší centurion, pozvedl paže směrem k Sullovi. V dlaních mu spočíval chudičký rozježený věneček, neuměle uvitý z trsů trav narychlo narvaných přímo na bitevním poli, i s kousíčky drnu a s kořínky, zelené čepele listů dosud potřísněny krví. *Corona graminea. Corona obsidionalis.* Koruna z trávy! A Sulla bezděčně rovněž vzpřáhl paže, pak je opět spustil, naprosto nevěděl, jak by tento obřad měl proběhnout. Má korunu převzít a vsadit si ji na hlavu sám, anebo jí jménem armády Sullu ozdobí *primus pilus* Marcus Canuleius?

Zůstal stát bez pohnutí, zatímco dlouhán Canuleius korunu z trav oběma rukama pozvedl a vsadil ji na Sullovu rudozlatou kštici.

Nepadlo už jediné slovo. Titus Didius, Metellus Pius, Lucullus a centurioni Sullovi vzdali čest, plaše se usmáli a šli po svých. Zůstal stát sám, tváří v tvář zapadajícímu slunci, pod korunou z trávy tak lehounkou, že ji na hlavě sotva vnímal, slzy mu stékaly po zkrvavených tvářích, v nitru nic než pocit naprostého vytržení, takového, že až zapochyboval, najde-li sílu ho přežít. Neboť co může přijít ještě po něm? Co jiného mu ještě život dokáže nabídnout? A vzpomněl na zemřelého synka. Ještě dříve, než si stačil prožitek té nesmírné radosti uvědomit, byla už pryč. Nezbyl než smutek, tak hluboký, že klesl na kolena a bezútěšně se rozplakal.

Kdosi mu pomohl na nohy, otřel mu z tváří rmut i slzy, objal ho v pase a pomohl mu dojít k balvanu u silnice vedoucí k Nole. Tam mu laskavý průvodce šetrně pomohl usednout a posadil se pak sám vedle něho; byl to Lucius Licinius Lucullus, nejstarší vojenský tribun.

Slunce už kleslo do Tuskánského moře. Největší den Sullova života končil v temnotách. Spustil ochable paže podél kolen, nadychoval se hlubokými doušky a kladl si onu starou, prastarou otázku: Proč já jen nedokážu být šťastný?

„Nemám tu víno, abych ti mohl nabídnout, Lucie Cornelie. Dokonce ani trošku vody," řekl Lucullus. „Hnali jsme se z Pompejí až sem s jedinou myšlenkou, dopadnout Cluentia."

Sulla si přehluboce vzdychl, pak se narovnal. „To přežiju, Lucie Luculle. Jak říká jedna moje přítelkyně, pořád je něco na práci."

„Práci my uděláme. Ty si odpočiň."

„Ne, já jsem tu velitelem. Nebudu odpočívat, zatímco moji muži budou pracovat. Ještě chvilku, a budu zase v pořádku. Vlastně mi nic nebylo, až do chvíle, než jsem si připomněl synka. On mi totiž umřel, víš?" Do očí se mu znovu draly slzy. Potlačil je.

Lucullus neříkal nic, jen tiše seděl.

Tohoto mladého muže Sulla až dosud příliš nevídal; vojenským tribunem byl zvolen loňského prosince, přidělen byl nejprve do Capuy a velitelem legie byl jmenován jen pár dní před tím, než se vydali na pochod k Pompejím. Avšak přesto, že za tu dobu prošel neskonalou proměnou – z holobrádka vyspěl v celého muže – ho Sulla poznával.

„Ty a tvůj bratr Varro Lucullus jste před deseti lety na Foru obžalovali Servilia Augura, mám pravdu?" otázal se ho.

„Ano, Lucie Cornelie. Augur měl na svědomí zneuctění a smrt našeho otce a ztrátu rodinného jmění. Ale musel za to zaplatit," řekl Lucullus, jeho podlouhlá prostá tvář se trochu rozjasnila, pozvedl dokonce koutky úst v úsměvu.

„To bylo kvůli válce s otroky na Sicílii. Servilius Augur získal po tvém otci místo správce na Sicílii. A později ho obvinil u soudu."

„Ano, bylo to tak."

Sulla vstal, napřáhl pravici a uchopil Lucia Licinia Luculla za ruku. „Nu, Lucie Licinie, musím ti poděkovat. Ta koruna z trávy – to byl tvůj nápad?"

„Och ne, Lucie Cornelie. Za to mohou centurioni! Vysvětlili mi, že korunu z trávy mohou udělit jenom vojáci z povolání, a ne nějaký volený vojenský magistrát." Lucullus se usmál, pak se nahlas rozřehtal. „Mám ale dojem, že jim moc nesedí oficiálně oslovit vojevůdce! Takže to zbylo na mě."

* * *

O dva dny později už byla Sullova armáda zpátky v táboře před Pompejemi. Všichni byli natolik vyčerpaní, že je nezlákalo ani dobré jídlo, a na celých čtyřiadvacet hodin zavládlo naprosté ticho. Mužstvo i důstojníci spali jako zabití, nehybní jako ona hora těl, kterou zpopelnili u hradeb Noly, aby ještě dovršili trýzeň jejích obyvatel hladovějících po mase.

Koruna z trávy nyní spočívala v dřevěné krabičce, kterou zhotovili Sullovi služebníci; až Sullovi vybyde čas, bude vsazena na paruku jeho masky z vosku, již měl nyní právo dát si udělat. Proslul už natolik, že ji klidně může připojit k voskovým podobám svých předků, třebaže se dosud nestal konsulem. A na Foru Romanu bude postavena jeho socha, rovněž ozdobená korunou z trávy, na paměť největšího z hrdinů války proti Italikům. Zdálo se to všechno být až neskutečné, avšak v dřevěné krabici před ním ležel onen prostý vínek jako důkaz.

Poté, co se prospali a odpočali si, nastoupila armáda k slavnostnímu obřadu udílení vyznamenání. Sulla si svou korunu z trávy vtiskl do vlasů, a v okamžiku, kdy vystupoval na táborové pódium, byl pozdravován nekonečným a ohlušujícím jásotem. Zorganizovat celou ceremonii dostal za úkol Lucullus, tak jako kdysi pověřil Marius uspořádáním stejné oslavy Quinta Sertoria.

A když tam stál před vojskem a přijímal jeho ovace, bleskla Sullovi hlavou myšlenka, o níž byl přesvědčen, že nikdy, ani sebemenším náznakem, nenapadla za celá ta léta v Numidii a v Galii Gaia Maria – třebaže ho snad mohla pokoušet, když naposledy velel armádě stojící proti Italikům. To moře tváří nastoupených k obřadu, muži v slavnostních ústrojích – ti jsou vlastně všichni jeho, ti všichni patří Luciovi Corneliovi Sullovi. To jsou přece *moje* legie! To já jsem je vycvičil, já jsem je dovedl k největšímu vítězství v téhle válce – to já se budu muset postarat o jejich výsluhu. Ve chvíli, kdy mi věnovali korunu z trávy, dali mi spolu s ní ještě cosi mnohem cennějšího – darovali mi sami sebe. Kdybych chtěl, mohl bych je vést kamkoli a proti komukoli. Třeba i proti samotnému Římu. Byl to kuriózní nápad, avšak od onoho okamžiku, kdy Sulla vystoupil na vyvýšené pódium a kdy se v jeho hlavě zrodil, byla ta myšlenka na světě. Zahnízdila se v koutku mysli, pod prahem vědomí, a vyčkávala tam.

Pompeje se vzdaly den poté, co ze svých hradeb sledovaly, jak Sulla slavnostně udílí vojenská vyznamenání; Sullovi hlasatelé zvěstovali zprávu o porážce Lucia Cluentia před hradbami Noly a dorazily i další zvěsti, které ji dotvrdily. Město, stále ještě bombardované z lodí na řece zápalnými střelami, nesmírně trpělo. Každý žhavý závan požárů jako by jen potvrzoval, že se moc Italiků a Samnitů začíná hroutit a že porážka je nevyhnutelná.

Od Pompejí táhl Sulla se dvěma legiemi dál proti Stabiím, zatímco Titus Didius vedl další dvě na Herculaneum. Stabiae kapitulovaly posledního dne měsíce dubna a krátce nato se podrobilo i Surrentum. Když se přehoupla polovina měsíce května, byl už Sulla opět na pochodu, tentokrát východním směrem. Catulus Caesar poslal Titovi Didiovi před Herculaneum čerstvé legie, takže Sulla své dvě dostal zase zpátky. Třebaže původně Herculaneum nejdéle ze všech měst odpíralo připojit se k italickému povstání, dalo nyní jasně najevo, že si je až příliš dobře vědomo, co by je čekalo, kdyby se Římu vzdalo; i když celé jeho ulice stály v plamenech po ostřelování z lodí, vzdorovalo Titovi Didiovi ještě dlouho poté, co už ostatní italické přístavy kapitulovaly.

Sulla prošel se svými čtyřmi legiemi podél Noly, aniž jí věnoval sebemenší pohled – třebaže ovšem poslal Metella Pia Hovňouska za velitelem legie obléhající město se vzkazem, aby se prétor Appius Claudius Pulcher od hradeb za žádných okolností nehnul, dokud se Nola bezpodmínečně nepodrobí. Zarputilý Appius Claudius – jenž nedávno ovdověl – toliko přikývl.

Na konci třetího květnového týdne dorazil Sulla k hirpinskému městu Aeclanu, ležícímu na silnici Via Appia. Podle zpráv od svých zvědů Sulla věděl, že se tam Hirpinové začínají hromadně stahovat; rozhodl se, že nepřipustí už žádné další soustřeďování vzbouřenců dole na jihu. Stačil jediný pohled na opevnění Aeclana a na Sullově tváři se objevil nejvražednější z jeho úsměvů, v němž se zaleskly jeho dravčí špičáky – městské hradby, ač vysoké a dobře založené – byly ze dřeva.

Věděl, že Hirpinové už vyslali kurýra k lukánskému Markovi Lamponiovi se žádostí o pomoc, a dal svým jednotkám toliko povel zastavit, aniž se namáhal s budováním tábora. Namísto toho vyslal k hlavní bráně Luculla, aby Aeclanum vyzval ke kapitulaci. Odpověď dalo město v podobě otázky: dal by Lucius Cornelius Sulla Aeclanu jeden den na rozmyšlenou, než mu budou moci sdělit své rozhodnutí?

„Hrají o čas, doufají, že jim Lamponius do zítřka pošle posily," řekl Sulla Metellovi Piovi Hovňouskovi a Lucullovi. „S tím Lamponiem bude třeba taky něco provést, nenecháme ho přece dál řádit v Lukánii." Potrhl rameny a rázně se vrátil k současné situaci. „Lucie Licinie, sděl městu mou odpověď. Mají na odpověď hodinu, víc ne. Quinte Caecilie, ty si vezmeš tolik mužů, kolik budeš potřebovat, a prosmýčíš všechny usedlosti kolem města a sebereš tam suché dříví a všechen olej, co seženeš. K ohradě po obou stranách hlavní brány navršíš dříví a hadry nasáklé olejem. A na čtyřech místech rozmístíš metací stroje. Jakmile budeš hotov, zapálíš hranice u hradby a začneš do města metat zápalné střely. Vsadil bych se, že i tam uvnitř mají všechno ze dřeva. Aeclanum vzplane jako troud."

„Co když s tím budu hotov dřív než za hodinu?" vyptával se Hovňousek.

„Tak zapálíš oheň dřív," řekl Sulla. „Hirpinové se mě právě pokoušejí obelstít. Proč bych měl já brát nějaké ohledy?"

Dřevo, z něhož bylo opevnění Aeclana zbudováno, bylo letité, proschlé a okamžitě vzplálo prudkým plamenem, stejně tak jako budovy uvnitř. Všechny brány se rozletěly a lidé se v panice hrnuli ven s křikem, že se vzdávají.

„Pobít a celé to hnízdo vyplenit," řekl Sulla. „Je na čase, aby si Italikové uvědomili, že ode mne se milosti nedočkají."

„I ženy a děti?" otázal se druhý vojenský tribun Quintus Hortensius.

„Copak, nemáš snad na to žaludek, ty advokáte z Fora?" zeptal se ho s ironickým pohledem Sulla.

„To sis špatně vyložil smysl mé otázky, Lucie Cornelie," řekl Quintus Hortensius naprosto klidně svým unylým hlasem. „Nemám naprosto žádné citové důvody, abych ty hirpinské spratky ušetřil. Ale jako každý advokát z Fora chci mít řečeno všechno naprosto jednoznačně. Abych přesně věděl, na čem jsem."

„Nikoho nezachováte naživu," řekl Sulla. „Ale chlapům řekněte, ať se s ženami nejdřív pobaví. Pak je mohou pobít."

„Zajatce na prodej brát nechceš?" otázal se Hovňousek, jenž jako vždy uvažoval prakticky.

„Italikové nejsou žádní cizozemští nepřátelé. Jejich města sice pleníme, ale zajatci se brát nebudou. Radši je chci vidět mrtvé."

Z Aeclana se Sulla stočil na jih po silnici Via Appia a vedl své spokojené vojáky ke Compse, druhému hirpinskému opevněnému městu. Tak jako její sesterská pevnost i Compsa měla hradby dřevěné. Avšak zprávy o osudu Aeclana se šířily rychleji, než stačil Sulla postupovat; když ke Compse přitrhl, očekávalo ho město s branami dokořán a s magistráty před hradbami. Tentokrát se Sulla rozhodl slitovat. Compsa v plen vydána nebyla.

Od Compsy odeslal vojevůdce list Catulovi Caesarovi do Capui a vzkázal mu, aby poslal dvě legie pod velením Aula a Publia Gabinia do Lukánie. Dostali za úkol vyrvat Markovi Lamponiovi veškerá jeho města a uvolnit silnici Via Popillia v celé délce až do Rhegia. Pak se Sulla rozpomněl na dalšího užitečného muže a připojil ještě dodatek, aby do lukánské expedice Catullus Caesar začlenil také mladšího legáta Gnaea Papiria Carbona.

V Compse obdržel Sulla dvě zprávy. V jedné se mu sdělovalo, že Herculaneum dva dny před červnovými idami za urputného boje konečně padlo, že však při jeho dobývání padl Titus Didius.

„Postarej se, ať to Herculaneum náležitě splatí," odepsal Sulla Catulovi Caesarovi.

Druhý list připutoval přes celou zemi až z Apulie a byl od Gaia Cosconia.

Po klidné plavbě bez jakýchkoli nesnází jsem se svými legiemi přistál v oblasti slaných jezírek poblíž rybářské vesničky Salapie, přesně padesát dnů ode dne, kdy jsme vypluli z Puteol. Vše proběhlo hladce, zcela podle plánu. Vylodili jsme se v naprosté tajnosti za noci, zaútočili jsme na Salapii hned za úsvitu a vypálili jsme ji do základu. Dohlédl jsem na to, aby bylo pobito všechno živé v okolí, tak aby nezbyl nikdo, kdo by mohl poslat Samnitům zprávu o našem příchodu.

Ze Salapie jsem pochodoval do Cann a obsadil jsem je bez boje, načež jsem přebrodil řeku Aufidus a postoupil na Canusium. Ani ne deset mil od něho jsem pak narazil na silné samnitské uskupení vedené Gaiem Trebatiem. Bitvě jsem se nemohl vyhnout. Jelikož byl nepřítel v přesile a terén pro mne nebyl příznivý, byla to značně krvavá srážka a stála mne dost obětí. Ale draho přišla i Trebatia. Rozhodl jsem se ustoupit do Cann, dřív než bych ztratil více mužů, než si mohu dovolit, podařilo se mi své muže náležitě opět sešikovat a znovu jsem překročil Aufidus s Trebatiem v patách. Pak jsem vystihl příhodnou příležitost, předstíral jsem, že prcháme v panice a, na protějším břehu u Cann jsem se skryl za vrškem. Léčka vyšla. Trebatius se rovněž začal brodit přes Aufidus, jenomže neudržel ve vojsku potřebný pořádek. Obešli jsme je a z chodu jsme se na Trebatia vrhli, když byli všichni ještě ve vodě. Výsledkem bylo naprosté vítězství pro Řím. Mám tu čest ti ohlásit, že v brodu přes Aufidus zahynulo patnáct tisíc Samnitů. Trebatius s několika málo přeživšími prchl do Canusia, které se připravilo na odpor. Zahájil jsem obléhání.

Zanechal jsem před Canusiem pět kohort svého vojska včetně raněných, velení nad nimi jsem svěřil Luciovi Lucceiovi, a se zbývajícími patnácti kohortami jsem vyrazil na sever do kraje Frentanů. Ausculum Apulium se vzdalo bez boje. Stejně tak Larinum.

Ještě co tento dopis píši, obdržel jsem zprávu od Lucia Lucceia, že Canusium kapitulovalo. Podle rozkazů, které ode mne obdržel, Lucius Lucceius město vyplenil a pobil všechny uvnitř, třebaže se zdá, že se Gaiovi

Trebatiovi podařilo uniknout. Jelikož nemám možnost starat se o zajatce a nemohu si dovolit nechat pobíhat nepřátelské vojáky volně ve svém týle, bylo zničení a vyhlazení Canusia jediná možnost, kterou jsem měl. Věřím, že se nad tím nijak nepohoršíš. Z Larina potáhnu dál proti Frentanům. Očekávám zprávy o tvých pohybech a tvé další rozkazy.

Sulla dopis s mimořádným uspokojením odložil a houkl, aby zavolali Metella Pia a jeho dva vojenské tribuny, jelikož se oba tito mladí muži už velice osvědčili.

Poté, co je seznámil se zprávami od Cosconia a co tak trpělivě, jak jen dokázal, vyslechl jejich slova obdivu (až dosud jim o Coscomově výpravě a poslání nepověděl), vydal jim Sulla další rozkazy.

„Je na čase vypořádat se i se samotným Mutilem," řekl. „Pokud bychom to neudělali, vrhl by se na Gaia Cosconia s takovou přesilou, že by to nepřežil ani jediný Říman, a to by byla zlá odměna za jejich tak statečné tažení. Podle mých zdrojů Mutilus v současné doby vyčkává, co udělám já, aby se pak mohl rozhodnout, má-li se pustit proti mně, anebo proti Gaiovi Cosconiovi. Mutilus totiž doufá, že já se obrátím na jih, po silnici Via Appia, a soustředím své úsilí proti Venusii – která je natolik zdatná, že by na značně dlouhou dobu upoutala mé síly. Jakmile se mu to potvrdí, vytáhne proti Gaiovi Cosconiovi. Takže my se dnes dáme na pochod a pustíme se k jihu. Ovšem jakmile se setmí, uděláme čelem vzad a z té silnice nadobro zmizíme. Odtud až k hornímu Volturnu je terén hornatý a neschúdný, ale my se vydáme přesně tímhle směrem. Samnitská armáda je až příliš dlouho utábořena na půl cestě mezi Venafrem a Aesernii, ale Mutilus zatím nedal nijak najevo, že by měl v úmyslu někam se pohnout. Dělí nás od něho skoro sto padesát mil velice těžkého pochodu, než se k němu dostaneme. Nicméně, panstvo, tam musíme být během osmi dnů, a plně bojeschopni."

Nikdo se nepokusil cokoli namítnout; Sulla své vojsko štval až nelítostně, ale morálka armády byla po vítězství u Noly tak vysoká, že se jeho muži – a Sulla s nimi – cítili schopni všeho. Plen Aeclana rovněž udělal vojákům dobře, neboť Sulla si z chudičkého výtěžku nenechal nic pro sebe ani pro své důstojníky, kromě pár ženských, a ani ty nepatřily k těm nejlepším.

Pochod vstříc Mutilovi přesto zabral plných jedenadvacet dní, a ne původně odhadovaných osm. Cesty tou krajinou nevedly žádné a namísto kopců museli překonávat skalní hřebeny, které bylo třeba obcházet za cenu dlouhých odboček. Třebaže to Sullu v nitru hnětlo, byl natolik rozumný, aby navenek nedal nic znát, a byl jak pro legionáře, tak pro svůj štáb samý úsměv. Dbal kromě toho, aby si vojáci mohli dopřát určitý stupeň pohody. Svým způsobem Sulla od udělení koruny z trávy jaksi zjihl, za vším, co činil, jako by se skrýval pocit, že mu tato armáda náleží. Pokud by terén býval tak schůdný, jak se Sulla domníval, byl by je nemilosrdně hnal kupředu; takhle pochopil nezbytí udržet vojsko v dobré mysli a smířit se s nevyhnutelným. Bude-li mu Fortuna nakloněna, najde Mutila tam, kde předpokládá; a Sulla věřil, že Fortuna dosud stojí na jeho straně.

A tak – bylo to koncem června – vjel do tábora Lucullus s rozjasněnou tváří.

„Je tu!" křikl Lucullus bez jakýchkoli obřadností.

„Výborně!" usmíval se Sulla. „To znamená, že jemu už štěstí vypršelo, Lucie Licinie – zatímco moje nikoli. Pusť tu zprávu mezi jednotky. Budí Mutilus dojem, že se chystá vyrazit?"

„Spíš to vypadá, jako když svým vojskům vyhlásil dlouhé svátky.“

„Mají už téhle války dost, a Mutilus to dobře ví,“ řekl Sulla spokojeně. „Kromě toho má starosti. Už šedesát dní sedí na jednom místě v táboře, a každá další zpráva, kterou dostává, mu čím dál tím víc ztěžuje rozhodnutí, kam se vrtnout. Ztratil už západní Kampánii a je na nejlepší cestě přijít i o Apulii.“

„Takže co uděláme my?“ zeptal se Lucullus, jenž měl vojáctví v krvi a toužil se naučit od Sully co nejvíc.

„Vybudujeme si na odvrácené straně posledního hřebene, který spadá k Volturnu, tábor bez dýmu a tam pěkně potichu počkáme. Velice potichu,“ opakoval Sulla. „Chtěl bych na něho udeřit, až se bude chystat vyrazit. A on odtamtud vytáhnout posléze bude muset, protože jinak prohraje válku i bez boje. Tuhle cestu by možná dokázal zvolit Silo. Ale Mutilus? To je přece Samnit. Ten nás k smrti nenávidí.“

O šest dní později se Mutilus rozhodl vyrazit. Sulla ovšem netušil, že samnitský vůdce právě předtím dostal zprávu o strašlivé bitvě svedené před Larinem mezi Gaiem Cosconiem a Mariem Egnatiem. Třebaže totiž svou vlastní armádu nechával zatím Mutilus zahálet, nechtěl dopustit, aby Cosconius severní Apulii využíval jako nějaké své cvičiště. Vyslal proto silnou a zkušenou armádu složenou ze Samnitů a Frenatů pod velením Maria Egnatia, aby proti němu zasáhla. Jenomže nevelké římské uskupení vojsk bylo ve vynikající formě, zcela důvěřovalo svému veliteli a zvyklo si považovat se za neporazitelné. Marius Egnatius podlehl v drtivé porážce a zahynul na bojišti spolu s většinou svých mužů. Pro Mutila to byla otřesná zvěst.

Záhy po úsvitu se Sulla vynořil ze svého úkrytu za hřbetem kopce a obořil se na Mutila vší silou. Zaskočen v okamžiku, kdy už měl tábor napůl zrušen a vojsko v neladu, neměl samnitský vojevůdce sebemenší vyhlídky. S těžkým zraněním se mu podařilo uchýlit se s chatrným zbytkem své armády do Aesernie a opevnit se v ní. Obklíčené město se znovu chystalo čelit obležení – jenomže tentokrát stáli Římané před hradbami, a uvnitř byli uvězněni Samnité.

Zatímco Sulla ještě likvidoval následky této řeže, dorazil posel s osobním dopisem od Cosconia obsahujícím zprávu o jeho vítězství nad Mariem Egnatiem. Byl blažený. Ať ještě zbývala jakákoli hnízda odporu, bylo po válce. A Mutilus to celých těch šedesát dní věděl.

Ponechal pár kohort pod Lucullovým velením u Aesernie, aby tam měl Mutila bezpečně uzavřeného, a sám se vydal na pochod k prapůvodnímu samnitskému hlavnímu středisku Bovianu. Bylo to silně opevněné město, které mělo tři samostatné citadely propojené mohutnými hradbami. Každá z pevností byla orientována jiným směrem, tak aby ovládala tři silnice, na jejichž křižovatce bylo zbudováno Bovianum, jež samo sebe považovalo za nedobytné.

„Víte, jednu věc jsem vypozoroval na Gaiovi Mariovi v poli,“ svěřoval se Sulla Metellovi Piovi a Hortensiovi, „on nikdy nenašel zalíbení v technice dobývání měst. Pro něj existuje jediná věc – otevřená srážka v bitvě. Kdežto mne zteč města prostě fascinuje. Když se podíváte na Bovianum, vypadá na první pohled naprosto nezdolatelné. Ale to byste byli na omylu – padne ještě dnes.“

Dostál slovu, obelstil město předstíráním, že celá jeho armáda se rozložila před pevnůstkou střežící cestu od Aesernie; jedna z legií však mezitím proklouzla za blízkými vrchy a zaútočila na citadelu obrácenou na jih k Saepinu. Když Sulla spatřil sloup kouře valícího se ze saepinské věže – což byl dohodnutý signál – vzal aesernskou věž ztečí. Po necelých dalších třech hodinách Bovianum padlo.

Sulla namísto budování tábora rozmístil své jednotky v Bovianu a využil města jako základny, zatímco pročesával kraj na míle daleko, aby se ujistil, že je celé jižní Samnium dokonale podrobeno – a že není schopno postavit čerstvé vojenské jednotky.

Když pak opouštěl Aesernii, oblehnutou muži vyslanými z Capuy, a když měl opět své čtyři legie pohromadě, konal Sulla poradu s Gaiem Cosconiem. Blížil se konec září.

„Východ je celý tvůj, Gaie Cosconie!“ řekl mu povzbudivě. „Chtěl bych, aby byla vyčištěna celá Via Appia a celá Via Minucia. Zřiď si hlavní stan v Bovianu, pevnost s posádkou to bude výtečná. A buď nelítostný nebo milosrdný, podle toho, jak sám uznáš za vhodné. Nejdůležitější věc je udržet Mutila zavřeného uvnitř Aesernie a nedovolit, aby mu přišly na pomoc jakékoli posily.“

„Jak vypadají věci nahoře na severu?“ otázal se Cosconius, jenž neměl žádné zprávy o situaci od chvíle, kdy v březnu vyplul z Puteol.

„Výborně! Servius Sulpicius Galba ho vyčistil od Marrucinů, Marsů i Vestinů. Hlásil, že se na bojišti objevil i Silo, ale že unikl. Cinna a Cornutus obsadili celé území Marsů a Alba Fucentia je opět naše. Konsul Gnaeus Pompeius Strabo obrátil Picenum a vzbouřené části Umbrie v trosky. Ovšem Publius Sulpicius a Gaius Baebius pořád ještě trčí před Asculem Picentem – které už musí být na prahu smrti hladem, ale přesto se ještě drží.“

„Takže jsme přece jen zvítězili!“ pronesl se zbožnou úctou Cosconius.

„Ale ovšem. Museli jsme zvítězit! Itálie bez nadvlády Říma? Na to by bohové nemohli shlížet v pokoji,“ prohlásil Sulla.

Šestého říjnového dne dorazil do Capuy, aby se tam setkal s Catulem Caesarem a aby podnikli všechno potřebné k zazimování armády. Po silnicích Via Appia a Via Minucia opět volně plynula doprava, třebaže město Venusia dosud tvrdošíjně vzdorovalo, aniž bylo schopno učinit něco víc než sledovat římský provoz na velké cestě, která probíhala podél jeho hradeb. Via Popillia už byla bezpečná pro průchod armád a konvojů z Kampánie do Rhegia, třebaže dosud nebylo radno, aby se na ni vydávaly menší skupinky cestovatelů, neboť Marcus Lamponius se dosud držel nahoře v kopcích a soustřeďoval energii teď už spíš jen na akce jen o málo významnější než běžné přepady loupeživých tlup.

„Přesto ale,“ říkal Sulla spokojenému Catulovi Caesarovi, jenž se chystal koncem listopadu odjet zpátky do Říma, „se dá vcelku říct, že celý poloostrov je opět náš.“

„Rád bych vyčkal, až bude naše i Asculum Picentum, dřív než něco takového řeknu,“ namítl Catulus Caesar, jenž se tomuto nevděčnému úkolu neúnavně věnoval po celá dvě léta. „Všechno tam vlastně začalo, Lucie Cornelie. A to město se pořád ještě drží.“

„Jen si vzpomeň, jak to bylo s Nolou,“ zavrčel Sulla.

Avšak dny Ascula Picenta byly sečteny. V sedle svého státního koně přijel ještě v říjnu v čele své armády Pompeius Strabo, připojil se k vojsku Publia Sulpicia Rufa a obehnal celé město jednolitou stěnou římských vojáků; ani lano spuštěné z hradeb už nyní nemohlo uniknout pozornosti obléhatelů. Jeho dalším krokem bylo, že město odřízl od vodních zdrojů – byl to olbřímí podnik, neboť vodu Asculum Picentum jímalo ze štěrků pod korytem říčky Truentius ze stovek různých

pramenů. Ale Pompeius Strabo se projevil jako mimořádně zdatný technik a s potěšením na tyto práce osobně dohlížel.

K ruce měl nejpřehlíženějšího ze svých mladých důstojníků, Marka Tullia Cicerona; jelikož Cicero velice pěkně kreslil a veškeré záznamy pořizoval jakýmsi těsnopisem, který sám vytvořil, a to s neuvěřitelnou přesností a rychlostí, shledával Strabo jeho pomoc velice užitečnou právě v takových situacích, jako bylo přerušení přívodu vody do Ascula Picenta. Cicero, pln strachu ze svého velitele právě tak jako otřesen jeho bezcitností k utrpení těch, kdož setrvávali ve městě, dělal, co se mu nařídilo a zůstával němý.

V listopadu otevřeli magistráti Ascula Picenta hlavní bránu dokořán a vybelhali se ven, aby Pompeiovi Strabonovi nabídli kapitulaci města.

„Náš domov teď náleží tobě," řekl hlavní magistrát důstojně. „Žádáme od tebe jediné, abys nám vrátil naši vodu."

Pompeius Strabo pohodil šedivějící plavou hřívou a zaburácel smíchy. „A nač?" otázal se bezelstně. „Vždyť tu nebude nikdo, kdo by ji pil!"

„Máme žízeň, Gnaee Pompeie!"

„A budete ji mít i dál," řekl Pompeius Strabo.

Vjel do Ascula Picenta na svém státním koni v čele skupiny, kterou tvořili jeho legáti – Lucius Gellius Poplicola, Gnaeus Octavius Ruso a Lucius Junius Brutus Damasippus – a dále jeho vojenští tribunové, mladší důstojníci a vybraná jednotka vojska v síle pěti kohort.

Zatímco se vojáci okamžitě disciplinovaně rozvinuli po městě a prohlíželi každý dům, konsul Strabo přijel na tržiště a forum. Dosud neslo jizvy po pobytu Gaia Vidacilia; tam, kde kdysi stálo pódium magistrátů, se vršila hromada ožehlých dřev, pozůstatek hranice, na kterou Vidacilius vylezl, aby se na ní upálil.

Kousaje koneček zlověstně vyhlížejícího bičíku, jehož užíval k pobízení svého státního koně, se konsul Strabo bedlivě rozhlédl a pak pohodil hlavou směrem k Brutovi Damasippovi.

„Dej na vršku té hranice postavit pódium – ale svižně," nařídil Damasippovi úsečně.

V mžiku vyrvala skupinka vojáků dveře a trámky z několika nejbližších domů a Pompeius Strabo měl, co žádal – pódium, dokonce i se schůdky. Nahoru umístili jeho slonovinové kurulské křeslo a židličku pro písaře.

„Ty půjdeš se mnou," řekl Ciceronovi, vystoupil po schůdcích nahoru a usadil se na kurulskou židli, dosud v pancíři a s přilbou, jen místo velitelského pláště mu teď přes ramena visela nachová pláštěnka. Cicero chvatně odložil plnou náruč voskových tabulek vedle své sedačky na podlážku pódia, schoulil se na židličku, jednu tabulku připravenu otevřenou na klíně, kostěné rydlo v ruce. Zřejmě půjde o úřední výslech, říkal si.

„Poplicolo, Rusone, Damasippe, Gnaee Pompeie mladší – ke mně," řekl konsul s obvyklou strohostí.

Cicero vnímal, že se mu srdce trochu zklidňuje, také strach se už trochu vytrácel, takže se mohl rozhlédnout, připraven zapsat prvá oficiální slova. Obyvatelé města zjevně projevili jistou opatrnost, dřív než otevřeli brány, jak se teď ukazovalo, neboť před radnicí se vršila velká kupa mečů, drátěných košil, oštěpů, dýk a různých dalších předmětů, které by mohly být považovány za zbraně.

Přivedli magistráty a přiměli je postavit se přímo pod improvizovanou tribunu. Pompeius Strabo zahájil jednání, které spočívalo toliko v jeho výrocích.

„Jste vesměs vinni velezradou a vraždami. Nejste římskými občany. Budete zbičováni a poté sťati. Považujte za štěstí, že vás neodsoudím k osudu otroků a nedám vás ukřižovat.“

Všechny rozsudky byly provedeny ihned a na místě, u paty tribuny, zatímco vyděšený Cicero se snažil přemoci vzpouzející se žaludek tím, že upíral zraky křečovitě do klína, na voskovou tabulku, do níž čmáral nesmyslné klikyháky.

Když Strabo odbyl soud s magistráty, pokračoval dál a vynášel týž rozsudek nad všemi mužskými obyvateli mezi třináctým a osmdesátým rokem věku, které se jeho vojákům podařilo najít. Aby chod této akce urychlil, určil padesát vojáků k bičování zajatců a dalších padesát k jejich stínám. Další muži byli posláni, aby prohrabali kupu zbraní před zasedací síní a našli vhodné sekery, zatím však dostali popravčí pokyn použít mečů; zakrátko získali takovou praxi ve stínání svých zmučených a vyčerpaných obětí, že pak sekery stejně odmítli. Po hodině však byly zlikvidovány toliko tři stovky Asculanů, jejich hlavy byly nabodnuty na oštěpy a přibity na hradby, zatímco jejich těla házeli na hromadu na jednu stranu fora.

„Budete se muset víc snažit,“ řekl Pompeius Strabo svým důstojníkům a mužstvu. „Chci, aby se tohle dokončilo *dnes*, a ne za osm dní! Určete dvě stě mužů k bičování a dvě stě dalších k popravám. A hoďte sebou. Vůbec mezi sebou nespolupracujete a systém jste do toho také nevnesli žádný. Pokud se v těchto dvou směrech nezlepšíte, mohli byste se klidně ocitnout tady dole před tribunou.“

„Bylo by daleko jednodušší nechat je pomřít hlady,“ řekl konsulův syn, jenž ta jatka nezúčastněně sledoval.

„Jednodušší snad. Ale nebylo by to podle práva,“ odpověděl mu otec.

Přes pět tisíc asculských mužů toho dne zahynulo, bylo to krveprolití, které nikomu z přítomných Římanů nikdy nevymizelo z mysli, třebaže žádný z nich v tu chvíli nedal najevo nesouhlas a žádný proti němu ani později nepozvedl hlas. Náměstí bylo krví doslova zalito; její osobitý pach – teplý, nasládlý, čpící po železe – stoupal do slunného horského vzduchu jako těžký opar.

Když slunce zapadlo, konsul povstal z kurulského křesla a protáhl se. „Všichni zpátky do tábora,“ pravil lakonicky. „S ženskými a s dětmi to vyřídíme zítra. Není třeba tu nechávat stráže. Zamkněte jen brány a hlídejte je zvenčí.“ Rozkaz k odklizení těl ani ke spláchnutí krve nedal, takže obojí zůstalo nedotčeno.

Zrána se konsul vrátil na své pódium, nijak nepohnut pohledem, který se mu z ní otevřel, zatímco vojáci zadržovali ty, kteří zůstali naživu, za okrajem fora. Jeho rozsudek byl pro všechny stejný:

„Odejdete okamžitě z tohoto města, s sebou si vezmete, jen co máte na sobě. Žádné jídlo, žádné peníze, žádné cennosti, nic na památku.“

Dva roky obléhání změnily Asculum Picentum v zoufale bědné místo; peněz zbylo nepatrně, cenností ještě méně. Avšak než bylo vyhnankyním dovoleno opustit město, byly přesto prohledány, a žádné nebylo dovoleno vrátit se ještě do domovů, odkud sem byly sehnány; každou skupinu žen a dětí prostě vystrkali branou ven jako stádo ovcí a řadami stráží armády Pompeia Strabona je pak rozehnali do pusté krajiny zcela vyrabované okupačními legiemi. Žádné prosby, žádná plačící stařena, žádné naříkající dítě, nikdo nedošel milosti; nikdo ze Strabonovy armády se ničeho takového neopovážil. Půvabné ženy připadly důstojníkům a centurionům, ty, které byly alespoň trochu zachovalé, dostali vojáci; a když si jich dosyta užili, vyhnali ty, které i toto přežily, do vybrakované pustiny, s denním či dvoudenním odstupem za jejich matkami a dětmi.

„Nic tu nestojí za to, abych to vezl do Říma na svůj triumf," řekl konsul, když bylo všechno skončeno a on se mohl zvednout z kurulské židle. „Dejte to, co tu zbylo, mým mužům."

Cicero následoval svého vojevůdce dolů ze stupínku a vytřeštěnými zraky sledoval, co mu připadalo jako největší jatka na světě, neměl už ani nutkám ke zvracení, pozbyl soucitu, přestal cokoli cítit a vnímat. Jestliže tohle je válka, říkal si jen, pak už nikdy nechci žádnou vidět. A přece jeho přítel Pompeius mladší, jehož obdivoval a o němž věděl, jak dokáže být hodný, bezstarostně odhazoval plavou hřívu vlasů z čela a vesele si na náměstíčku pohvizdoval do kroku, když obcházel hluboké kaluže sražené krve s mračny much, v zářivě modrých očích nic než naprostý souhlas se všemi těmi horami bezhlavých těl kolem, po nichž jeho pohled bloudil.

„Umluvil jsem Poplicolu, aby nám mladším důstojníkům přenechal dvě náramně pěkné ženské," říkal Pompeius, který zvolnil krok a dával pozor, aby Cicero nepadl do hluboké krvavé louže. „No, to si dáme! Už jsi to někdy viděl někoho dělat? Jestli ne, tak dnes večer budeš mít příležitost!"

Cicero se křečovitě nadechl. „Gnaee Pompeie, mně opravdu nechybí páteř," řekl statečně, „ale nemám na válku ani srdce, ani žaludek. Po tom, co se tu poslední dva dny dělo, by mě nevzrušilo, ani kdybych se díval, jak to dělá Paris s Helenou! A pokud jde o ty Asculanky – mne z toho laskavě vynech! Já radši přespím někde pod stromem."

Pompeius se rozesmál a popadl přítele paží za hubená shrbená ramínka. „Och Marku Tullie, ty jsi přece ta nejvyzáblejší stará vestálka, co jsem kdy v Římě potkal!" řekl a stále ještě kuckal smíchy. „Nepřítel je zkrátka nepřítel! Nebudeš přece slzet pro lidi, kteří nejenže se postavili proti Římu, ale zavraždili římského prétora a stovky dalších římských mužů a žen a dětí a roztrhali je tu na kousky! Doslova! Ale klidně se jdi vyspat pod strom, když nedáš jinak. Já si to střihnu jednou taky za tebe."

Vyšli z náměstíčka a kráčeli krátkou širokou ulicí k hlavní bráně. A tam je čekal nový otřesný pohled. Řádka příšerných trofejí vyrovnaných jako na přehlídce na obě strany, po celé délce hradeb, kam až oko dohlédlo, roztřepené šíje, obličeje už oklované ptactvem. Ciceronovi se znovu zvedl žaludek, naučil se však už přemáhat se v přítomnosti svého velitele, aby se navěky nezneuctil v jeho přítomnosti, a tak se dokázal neztrapnit ani před svým přítelem, jenž bezstarostně klábosil dál.

„Nebylo tu nic, co by stálo za to, abychom to předvedli při triumfu," říkal Pompeius, „ale já jsem si tu našel báječnou síť na lapání lovných ptáků. A otec mi věnoval několik věder knižních svitků – je to vydám pořízené mým prastrýcem Luciliem, které nikdo z nás ještě nikdy neviděl. Domníváme se, že je to asi práce nějakého místního opisovače, o to je cennější. Opravdu krásné jsou."

„Oni nemají co jíst a nic teplého na sebe," řekl Cicero.

„A kdo?"

„Ty ženy a děti, co jsme odsud vypudili."

„Já aspoň doufám, že nemají!"

„A co bude s tou spouští ve městě?"

„Myslíš ta těla?"

„Ano, mám na mysli ta těla. A tu krev. A ty hlavy."

„To všechno stejně časem zetlí."

„A bude plodit nemoci."

„Kdopak by tu asi onemocněl? Až dá otec navěky zatlouct brány hřeby, nezbyde už uvnitř Ascula Picenta jediná živoucí bytost. I kdyby se sem nějaké ty ženy nebo děti

přikradly zpátky, až my odtud odtáhneme, nedostanou se stejně dovnitř. S Asculem Picentem je konec. Už tu nikdo nikdy žít nebude," řekl Pompeius.

„Teď už chápu, proč se tvému otci přezdívá ‚řezník'," řekl Cicero bez ohledu na to, dotkne-li se někoho.

Jenže Pompeius to naopak přijal jako poklonu; měl ve své duševní výbavě prazvláštní mezery a jeho sebedůvěrou bylo takřka vyloučeno otřást, natož ji podrýt. „Krásné jméno, že?" řekl drsně v obavě, aby se jeho obdiv k otci posléze nejevil jako jakási jeho slabina. Přidal do kroku. „Pohni, Marku Tullie! Nerad bych, aby ti ostatní *cunni* začali beze mne, protože ty ženské jsem pro nás přece sehnal já!"

Cicero se přizpůsobil spěchu. Ale nebyl ještě u konce. „Něco ti ještě musím povědět, Gnaee Pompeie," řekl a začínal lapat po dechu.

„A co?" otázal se Pompeius, myšlenkami už zcela jinde.

„Požádal jsem o převelení zpátky do Capuy, protože si myslím, že tam v závěru téhle války bude mých schopností lépe využito. Napsal jsem o to Quintovi Lutatiovi a dostal jsem už odpověď. Sdělil mi, že mých služeb rád využije. On anebo Lucius Cornelius Sulla."

Pompeius stanul, ohromeně se na Cicerona zadíval. „A proč jsi to udělal?" osopil se na něj.

„Celý štáb Gnaea Pompeia Strabona je veskrze vojácký, Gnaee Pompeie. A já žádný voják nejsem." Hnědé oči upíral s upřímností a něhou na svého překvapeného ochránce, jenž nevěděl, má-li se smát, anebo zlobit. „Dovol mi, prosím, odejít! Nikdy ti nepřestanu být vděčen a nikdy nezapomenu, co všechno jsi pro mne udělal. Ale ty přece nejsi naivní, Gnaee Pompeie. Štáb tvého otce není skutečně to pravé místo pro mne."

Mraky se rozplynuly, Pompeiovy modré zraky opět vesele zajiskřily. „Dělej, jak myslíš, Marku Tullie!" řekl. A pak si povzdychl. „Víš ty vůbec, že tě budu moc postrádat?"

Sulla dorazil do Říma začátkem prosince a neměl sebemenší představu, kdy se budou volby konat; po Asellionově smrti nebyla v Římě funkce městského prétora obsazena a lidé říkali, že zbylý konsul, Pompeius Strabo, se vrátí, až se mu bude chtít, a ani o chvilku dřív. Za normálních okolností by to bylo Sullu dohánělo k zoufalství. Ale nyní už nemohlo být pochyb, kdo může být příštím prvním konsulem. Sulla si přes noc získal skutečnou slávu. Muži, které neznal, ho pozdravovali jako bratra, ženy se na něj zdálky usmívaly a po očku ho vábily, dav ho oslavoval jásotem – a byl *in absentia* zvolen augurem, aby tak nahradil zesnulého Aselliona. Celý Řím byl přesvědčen o jediném, že válku s Italiky vyhrál on, Lucius Cornelius Sulla. Nikoli Gaius Marius. Nikoli Gnaeus Pompeius Strabo. Sulla. Sulla, Sulla!

Senát se stále ještě nedopracoval k tomu, aby ho jmenoval velitelem jižního válčiště, poté co zemřel konsul Cato; všeho, co vykonal, dosáhl vlastně jen jako legát nebožtíka. Jenomže zakrátko se stane prvním konsulem – a *pak* už mu bude muset senát udělit jakékoli velení, o něž požádá. Rozpaky určitých senátorských předáků – jako například Lucia Marcia Philippa – nad tímto legátsko-legálním přehmatem se Sulla náramně bavil, kdykoli se s některým z nich setkal. Bylo zjevné, že chybně

odhadli jeho váhu, že ho podceňovali a že nevěřili, že by dokázal dělat zázraky. A on se teď pro všechny stal hrdinou.

Jedna z jeho prvých návštěv po návratu do Říma platila Gaiu Mariovi, jehož shledal natolik zotaveného, že ho to až ohromilo. Zastihl starého muže ve společnosti jedenáctiletého Gaia Julia Caesara mladšího, který už výškou dorostl Sullu, třebaže ještě nezačal vysloveně vyspívat. Byl to stejně udivující, stejně bystrý a po všech stránkách pozoruhodný chlapec, jak ho poznal při svých dřívějších návštěvách u Aurelie. O Maria se staral už celý rok a jako rys lapal bystrýma ušima každé slovo, které velký konsulár pronesl. Vnímal je všechna a nezapomínal z nich žádné.

Sulla se od Maria dozvěděl o pádu, který hrozil mladému Mariovi, jenž byl dosud v armádě a sloužil pod Cinnou a Cornutem v tažení proti Marsům – teď už zřejmě jako daleko umírněnější a odpovědnější mladý Marius, než jak ho Sulla znával. Dozvěděl se i o tom, jak se ze skály bezmála zřítil mladý Caesar, jenž byl přítomen po celou dobu, kdy se ta historie probírala, seděl tu s lehounkým úsměvem a hleděl kamsi do prázdna. Přítomnost Lucia Decumia v souvislosti s jádrem příběhu vzbudila okamžitě Sullovu pozornost – a značně ho překvapila. To jako by ani nebyl Gaius Marius! Kam to svět spěje, když se Gaius Marius snížil k najmutí profesionálního zabijáka? Smrt Publia Claudia Pulchra byla totiž tak jednoznačně a tak očividně dílem nešťastné náhody, že bylo Sullovi okamžitě jasné, že o nehodu nešlo. Jak to ale provedli? A jakou úlohu v tom mohl sehrát mladý Caesar? Bylo by opravdu možné, že by tenhle – tenhle *hošík* – dal v sázku vlastní život, aby Publia Claudia Pulchra z toho útesu shodil? Ne! Ani Sulla sám – když došlo na vraždy – nebyl š to jednat s takovouhle dávkou sebedůvěry.

Upřel na chlapce své znepokojivé zraky, zatímco Marius si dál a dál vedl svou (on zřejmě *vskutku* věřil, že zásah Lucia Decumia se neukázal nutný), a soustředil se na to, aby v mladém Caesarovi vzbudil strach. Jenomže chlapec, jenž ony nehřející paprsky vnímal, jen vzhlédl a Sullův pohled opětoval, bez jediné stopy bázně. Ani zvýšená opatrnost se v nich neprojevila. A také ani stopa úsměvu; mladý Caesar si jen s bystrým a věcným zájmem Sullu důkladně prohlížel. On dobře ví, co jsem zač, říkal si Sulla v duchu, jenomže, mladý Caesare, zrovna tak to o tobě vím já! Chraň Veliký Bůh Řím před námi oběma!

Marius ve své velkomyslnosti nad Suitovými úspěchy neprožíval nic než čirou radost. I ke koruně z trávy – jedinému vojenskému vyznamenám, jež uniklo Mariovým sítím – mu blahopřál bez stopy lítosti nebo závisti.

„Tak co mi teď povíš o tom velitelování, které je jen odkoukané a naučené?“ zeptal se ho Sulla provokativně.

„Řeknu ti jen jedno, Lucie Cornelie, že jsem byl vedle. Ne, to, že se velení nedá naučit, to platit nepřestává! Ale mýlil jsem se v tom svém odhadu, že skutečné velitelské schopnosti nemáš v krvi. Máš, a znova opakuju, že máš. Vyslat Gaia Cosconia do Apulie po moři byl přímo geniální tah, a techniku těch kleští jsi pak zvládl způsobem, jaký by prostě nesvedl nikdo – ani se sebelepší školou – kdo není až do morku kostí rozeným vojevůdcem.“

Odpověď, jež by byla měla Lucia Cornelia Sullu vrchovatě naplnit štěstím a poskytnout mu naprosté zadostiučinění. A přece se to nestalo. Neboť Sullovi bylo jasné, že se Marius stále ještě považuje za vojevůdce lepšího, že si představuje, jak by si on byl podrobil jih Itálie rychleji a účinněji. Co ještě musím udělat, abych tohohle starého tvrdohlavého mezka přesvědčil, že na něj víc než stačím? V Sullově nitru všechno vřelo. Navenek nedával nic znát. Když však pohlédl na mladého Caesara a

přečetl si v jeho očích, že tu nevyslovenou otázku vnímá, ucítil, jak mu na zádech až přebíhá mráz.

„Co ty si myslíš, mladý Caesare," zeptal se ho Sulla.

„Bezmezně tě obdivuji, Lucie Cornelie."

„To je vyhýbavá odpověď."

„To je upřímná odpověď."

„Pojď, mládenče, doprovodím tě domů."

Kráčeli zprvu mlčky, Sulla měl na sobě ostře bílou togu kandidáta na konsulský úřad, chlapec dětskou togu lemovanou nachovým pruhem, na krku *bullu,* amulet, jenž od něho měl odvracet každé zlo. Zprvu se Sulla domníval, že všechny ty úsměvy a pokývnutí náleží jemu, že už se stal natolik proslulým; a pak mu najednou došlo, že mnoho jich patří vlastně tomu chlapci.

„Jak to, že tě kdekdo zná, mladý Caesare?"

„To je jen odlesk slávy, Lucie Cornelie. Víš, já všude chodím s Gaiem Mariem."

„Takže to neplatí tobě?"

„Tady v blízkosti Fora jsem prostě ten chlapec, co doprovází Gaia Maria. Jakmile vkročíme do Subury, jsem to už já, koho znají."

„Otec je doma?"

„Ne, je dosud s Publiem Sulpiciem a Gaiem Baebiem před Asculem Picentem," řekl hoch.

„Takže se brzy vrátí domů. Ta armáda už se dala na pochod."

„Myslím, že ano."

„A ty se na otce netěšíš?"

„Samozřejmě že se těším," řekl mladý Caesar lehce. „Pamatuješ se ještě na svého bratrance – na mého syna?" Chlapcova tvář se rozzářila; nyní to bylo skutečné zaujetí. „Jak bych na něho mohl kdy zapomenout? Byl tak *milý*! Když umřel, napsal jsem pro něho báseň."

„O čem byla? Můžeš mi ji přednést?"

Mladý Caesar zavrtěl hlavou. „Moc jsem toho tenkrát ještě neuměl, takže ti ji nepovím, jestli ti to nevadí. Jednoho dne pro něho složím lepší a opis ti pak dám."

Jaká hloupost drásat si starou ránu jen proto, že neví, o čem se bavit s jedenáctiletým klukem! Sulla zmlkl, přemáhal slzy.

Aurelia měla jako obvykle plno práce u psacího stolu, ale vyšla v okamžiku, kdy jí Eutychus pověděl, kdo přivedl jejího synka domů. Když se usadili v přijímacím pokoji, zůstal mladý Caesar s nimi a bedlivě matku sledoval. Copak mu to asi vrtá v hlavě, uvažoval Sulla, trochu podrážděn, protože hochova přítomnost mu bránila vyzvědět od Aurelie pár věcí, které ho zajímaly. Aurelia naštěstí jeho nevoli brzy vystihla a syna, který odcházel jen nerad, poslala pryč.

„Co se to s ním děje?"

„Mám podezření, že před ním Gaius Marius něco prohodil, co v něm vzbudilo nesprávnou představu o našem přátelském vztahu, Lucie Cornelie," řekla klidně Aurelia.

„Bohové! Ten starý pacholek! Jak jen si mohl něco takového dovolit?"

Půvabná Aurelia se jen vesele zasmála. „Och, už dávno jsem vyrostla z toho, aby mě takovéhle věcičky trápily," řekla. „Vím například bezpečně, že když můj strýc Publius Rutilius do Malé Asie napsal, že se s jeho neteří její manžel rozvedl a ona že

porodila rusého chlapečka, Julia s Mariem si z toho okamžitě vyvodili, že ta neteř jsem já – a že to dítě je tvoje.“

Teď byla řada na Sullovi rozesmát se. „To toho o tobě vědí tak málo? Prolomit tvá opevnění je mnohem nesnadnější úkol než zdolat hradby Noly.“

„Máš pravdu. Zkusils ostatně obojí.“

„Jsem přece chlap jako každý jiný.“

„V tom jediném s tebou nesouhlasím. Na jednom svém *rohu* bys měl mít přivázaný pořádný chomáč sena.“

V úkrytu nad falešným stropem pracovny, odkud rozhovoru naslouchal, zakoušel mladý Caesar hlubokou úlevu – jeho matka byla přece jen žena se ctí v těle. Ale vzápětí byl tento pocit z jeho mysli vytlačen jiným, mnohem naléhavějším – proč vlastně nedala poznat tuhle stránku své osobnosti jemu? Teď si tam klidně sedí – směje se – zřejmě se baví – vede řeči, které už i ve svém věku dokázal klasifikovat jako světácké. A ten odporný chlap se jí zřejmě *líbí!* Už to, jak a o čem s ním mluví, naznačuje, že je to dlouholeté a trvalé přátelství. Sullovou milenkou zřejmě není, ale je mezi nimi tak důvěrný vztah, jaký – to mladý Caesar věděl – nemá ani k svému manželovi. K jeho otci. Netrpělivě si setřel slzy, opatrně se položil celou délkou těla na přepážku a přinutil se odmyslet si tohle všechno. To už teď dokázal, jestliže se usilovně snažil. Zapomeň, že je to tvá matka, Gaie Julie Caesare mladší! Zapomeň na to, jak jejím přítelem Sullou hluboce opovrhuješ! Poslouchej, o čem mluví, a pouč se z toho.

„Brzy budeš konsulem,“ říkala mu.

„Ve dvaapadesáti. Budu starší, než byl Marius.“

„A už jsi dědečkem! Viděl jsi už to děťátko?“

„Och Aurelie, prosím tě! Dřív nebo později budu asi opravdu muset zajít do domu Quinta Pompeia, zavěšen do Aelie, tam povečeřet a pak to mrně pěkně pošimrat pod bradičkou. Ale nepoženu se přece někam jenom kvůli tomu, že má dcera porodila opět dceru?“

„Ta malá Pompeia je ale překrásná!“

„Tak jen ať kolem sebe v životě natropí takovou spoušť jako Helena Trojská!“

„Tohle neříkej! Podle mě prožila Helena velice nešťastný život. Byla to nevolnice. Jen k pobavení v posteli,“ řekla Aurelia s důrazem.

„*Ženy* přece *jsou* nevolnice,“ namítl s úsměvem Sulla.

„*Já* nejsem! Já mám *svůj* vlastní majetek a *sama* zařizuji vše, co je třeba.“

Sulla změnil tón. „Obléhání Ascula Picenta skončilo. Gaius Julius se co nevidět vrátí domů. A kde potom budeš se všemi těmihle sebevědomými řečmi?“

„Tohle mi nepřipomínej, Lucie Cornelie! I když ho mám moc ráda, obávám se okamžiku, kdy zase vkročí do dveří. Na všem najde chyby, od dětí až po mou úlohu domácí paní, a já se budu ze všech sil pokoušet vyhovět mu, až nakonec přijde s něčím, na co prostě přistoupit nebudu moct!“

„A v té chvíli, chudáčku, mu řekneš, že nemá pravdu, a začnou nepříjemnosti,“ řekl Sulla něžně.

„A co ty? Ty by ses dokázal smířit s tím, jaká jsem?“ osopila se na něho prudce.

„Ne, ani kdybys byla jediná žena na celém světě, Aurelie.“

„Vidíš, a Gaius Julius se se mnou nakonec shodne.“

„Brr. K čemu ten svět spěje!“

„Tak už přestaň s tou kousavostí!“ odsekla.

„Dobrá, změním téma," řekl Sulla, zaklonil se a spočinul na obou loktech. „Co dělá Scaurova vdova?" V temně modrých očích zajiskřilo. „E*castor!* Tak ona tě pořád ještě zajímá?"

„To víš, že ano."

„Myslím, že je pod dozorem nějakého poměrně mladého muže – bratra Livia Drusa, Mamerka Aemilia Lepida Liviana."

„Toho znám. Je pomocníkem Quinta Lutatia v Capui, ale bojoval pod Titem Didiem u Herculanea a odešel pak s Gabinii do Lukánie. Takový robustní mužský – toho druhu, který všichni považují za samu sůl země." Posadil se zpříma, zbystřil najednou, jako když kočka postřehne kořist. „Že by vítr foukal odtud? Hodlá se snad Dalmatika za Lepida Liviana provdat?"

Aurelia se rozesmála. „Dost bych o tom pochybovala! On má mimořádně protivnou ženu, která ho drží na velice krátké uzdě. Je to ta Claudia, sestra Appia Claudia Pulchra – víš přece, toho Claudia, jehož žena donutila Lucia Julia, aby oblečen v toze uklízel chrám Junony Sospity. O dva měsíce později pak zemřela při porodu."

„Byla to sestřenice mé Dalmatiky – myslím ta nebožka Balearika," pousmál se Sulla.

„Kdekdo je její bratranec nebo sestřenice," řekla Aurelia. Sulla byl náhle křepkost sama. „Myslíš, že by o mne mohla mít Dalmatika teď ještě zájem?"

Aurelia zavrtěla hlavou. „Nemám nejmenší ponětí! A říkám to naprosto upřímně, Lucie Cornelie. Mimo bezprostřední okruh rodiny se s žádnými vrstevnicemi nestýkám."

„Takže bys mohla rozvinout styky alespoň s ní, až se ti vrátí manžel. Určitě teď budeš mít víc volného času," řekl Sulla poťouchle.

„Tak dost, Lucie Cornelie! Za tohle bys měl jít hned domů."

Šli společně ke dveřím. Jakmile se jejich postavy vytratily ze zorného pole jeho špehýrky, vylezl mladý Caesar z mezistropí a zmizel také.

„Zpracuješ trochu Dalmatiku?" otázal se Sulla, když mu jeho hostitelka otevírala přední dveře.

„Ne, nic takového," řekla Aurelia. „Jestli máš o ni takový zájem, tak si ji hleď naklonit sám. Ovšem jedno ti řeknu, rozvod s Aelií ti na popularitě určitě nepřidá."

„Na nepopulárnost už jsem si zvykl. *Vale.*"

*** * ***

Volby v tribuích se konaly za nepřítomnosti konsula, poté co se senát usnesl pověřit dohledem nad nimi Metella Pia Hovňouska, jenž zastával úřad prétora a vrátil se do Říma současně se Sullou. Že noví tribunové lidu budou představovat sbírku konzervativců, bylo jasné, jakmile jako prvý byl zvolen Publius Sulpicius Rufus a v těsném závěsu za ním Publius Antistius. Sulpicius si na Pompeiovi Strabonovi vymohl propuštění z armády; poté, co si získal vynikající pověst v legiích jako velitel v tažení proti Picenům, byl by se teď chtěl proslavit i jako politik. Měl už značnou váhu jako právník a soudce a jeho působení na Foru ještě zamlada bylo přímo oslnivé. Mezi mladými muži byl znám jako široko daleko nejlepší řečník; podobně jako Crassus Orator se přikláněl k asijskému stylu a honosil se stejně tak vyváženou gestikulací jako lahodným hlasem, vybraným jazykem i řečnickými obraty. Jeho nejslavnějším případem se stala obžaloba Gaia Norbana za nezákonné odsouzení konsula Caepiona,

pověstného pro uloupené toloské zlato; to, že tento spor prohrál, mu ani v nejmenším neubralo na pověsti. Jako velký přítel Marka Livia Drusa – jehož podporu zrovnoprávnění Italiků ovšem nijak nesdílel – se po jeho smrti sblížil s Quintem Pompeiem Rufem, jenž se spolu se Sullou ucházel o úřad konsula. Z toho, že se nyní stal předsedou kolegia tribunů lidu, nekynulo nic dobrého pro jakékoli demagogické kousky na tribunské lavici. Zdálo se dokonce, že nikdo z deseti zvolených k demagogii žádné sklony ani nemá, a volbě tribunů také nenásledovala obvyklá záplava návrhů nejrůznějších kontroverzních zákonů. Slibněji se v tomto směru jevilo uvedení Quinta Caecilia Metella Celera do úřadu plebejského édila; byl to pověstný boháč a vyprávělo se už, jak skvělé hry má přichystány pro válkou znavené město.

Za Hovňouskova opětného předsednictví se pak sešly na Martově poli centurie, aby vyslechly vystoupení uchazečů o úřady konsulů a prétorů. Když Sulla a jeho druh Quintus Pompeius Rufus ohlásili společnou kandidaturu, pozdravil je ohlušující jásot. Ale když pak oznámil *svůj* záměr ucházet se o úřad konsula Gaius Julius Caesar Strabo Vopiscus, rozhostilo se ohromené ticho.

„To přece nemůžeš," zalapal po dechu Metellus Pius. „Vždyť jsi ještě nebyl prétorem."

„Já ovšem tvrdím, že na tabulích není napsáno nic, co by bránilo muži přihlásit se za kandidáta na konsula dříve, než zastával úřad prétora," prohlásil Caesar Strabo a vytasil se se svitkem tak dlouhým, že posluchačstvo jen zasténalo. „Mám s sebou na toto téma pojednání, které hodlám přečíst od počátku až do samého konce, abych prokázal, že je můj předpoklad nad všechnu pochybnost správný."

„Sbal to a neotravuj, Gaie Julie Strabone!" houkl na něho nový tribun lidu Sulpicius zdola z davu. „Vyhlašuji své veto! Nemáš právo ucházet se."

„Počkej, počkej, Publie Sulpicie! Zkusme přece jednou podle práva usuzovat než pořád jen odsuzovat!" rozkřikl se Caesar Strabo.

„Už jsem tu tvou kandidaturu jednou vetoval, Gaie Julie Strabone. Slez odtamtud a zařaď se mezi ostatní," trval Sulpicius pevně na svém.

„Pak tedy ohlašuji svou kandidaturu na úřad prétora!"

„Pro letošek tedy ne," křičel Sulpicius. „Vznáším veto i proti tomuhle."

Gaius Julius Strabo, mladší bratr Quinta Lutatia Catula Caesara a Lucia Julia Caesara censora, dokázal být občas notně vzteklý a jeho prchlivost mu už přinesla nemálo nesnází, dnes však nakonec pouze pokrčil rameny, zašklebil se z pódia, zcela spokojen z něho slezl a postavil se vedle Sulpicia.

„Zbláznil ses, nebo co? Cos to prováděl?" zeptal se ho Sulpicius.

„Nebýt tebe, klidně to mohlo vyjít."

„To bych tě byl dřív já zabil," ozval se nový hlas.

Caesar Strabo se otočil, uviděl, že mluvčím je ještě mladíček, Gaius Flavius Fimbria, a opovržlivě se po něm podíval. „Jdi se schovat! Ty bys nedokázal zabít ani mouchu, ty kreténe škemravá!"

„Ne, ne!" řekl Sulpicius rychle a postavil se mezi ně. „Běž odsud, Gaie Flavie! Padej! Kšáá! Přenech vládu nad Římem starším, než jsi ty – a lepším!"

Caesar Strabo se rozesmál a Fimbria se kamsi ztratil.

„Je to pěkný prevít, třebaže je ještě tak mladý a k ničemu," řekl Sulpicius. „Nedokáže ti odpustit, že jsi obžaloval Varia."

„To mě ani nepřekvapuje," řekl Caesar Strabo. Poté, co Varius zemřel, ztratil Fimbria jediný viditelný zdroj příjmů."

Další překvapení se už nekonala; jakmile byly veškeré nominace kandidátů na konsuly a na prétory u konce, odebral se každý domů a s větší nebo menší trpělivostí očekával návrat konsula Gnaea Pompeia Strabona.

* * *

Přibyl do Říma až téměř na konci prosince a trval pak na tom, že dřív než provede volby, oslaví ještě svůj triumf. Příčinou jeho opožděného příjezdu byl skvělý nápad, který dostal vzápětí po dobytí Ascula Picenta. Jeho triumfální průvod (neboť si samozřejmě triumf dopřál) sliboval jen chudičkou podívanou; žádná kořist, kterou by mohl divákům předvést, žádné ohromující alegorické vozy s exotickými obrazy o životě národů v Římě neznámých. A právě to ho inspirovalo k oné nevšední myšlence. Povede ve svém triumfálním průvodu tisíce italických chlapců! Jeho oddíly se vydaly do kraje, pročesaly kdejaký kout a posléze sehnaly dohromady několik tisíc hochů italického původu, ve věku od čtyř do dvanácti let. Takže se v průvodu před jeho triumfálním válečným vozem ploužila celá legie malých kluků; pohled na ně budil úžas – už tím, že naznačoval, kolik italických mužů ztratilo působením Gnaea Pompeia Strabona své životy.

Kurulské volby se konaly pouhé tři dny před Novým rokem. Lucius Cornelius Sulla uspěl jako první konsul, jeho přítel Quintus Pompeius Rufus se stal druhým konsulem. Dva rusovlasí muži z protilehlých konců římského aristokratického spektra. Řím se těšil, že v jeho čele zase jednou stane dobře spolupracující pár konsulů, a doufal, že se podaří napravit alespoň část škod napáchaných válkou.

Prétorů mělo být onoho roku celkem šest, což znamenalo, že většině správců zámořských provincií byl jejich úřad prodloužen; Gaius Sentius se svým legátem Quintem Bruttiem Surou byli potvrzení v Makedonii; Publius Servilius Vatia a jeho legáti Gaius Coelius a Quintus Sertorius měli nadále setrvat v Galii; Gaius Cassius si podržel úřad v provincii Asia, Quintus Oppius v Kilikii a Gaius Valerius Flaccus v Hispánii; nově zvolený prétor Gaius Norbanus byl vyslán na Sicílii a další nový prétor, Publius Sextilius, putoval do Afriky. Městským prétorem se stal postarší muž, Marcus Junius Brutus. Jeho syn byl právě přijat do senátu, avšak on sám přes svůj celoživotní špatný zdravotní stav kandidoval na prétorský úřad, protože, jak řekl, Řím potřebuje získat do úřadů slušné muže, když má v poli tolik poctivých mužů, kteří jsou tak pro tyto funkce nedosažitelní. *Praetorem peregrinem*, cizineckým prétorem, byl zvolen plebej Servilius z rodiny Augura.

* * *

Novoroční rozbřesk se rozzářil do růžova a do modra a v noci pozorovaná znamení byla vesměs příznivá. Nebylo proto žádným překvapením, že po dvou letech hrůz a obav se celý Řím rozhodl vyjít do ulic a sledovat inauguraci nových konsulů. Kdekdo už chápal, že se schyluje k vítězství nad Italiky, a mnoho bylo těch, kdo věřili, že noví konsulové si teď naleznou čas podniknout něco s katastrofálními finančními problémy města.

Když se Lucius Cornelius Sulla vrátil domů z nočního sledování znamení, dal se ovinout togou s purpurovým lemem a pak si vlastníma rukama vložil na hlavu svou

korunu z trávy. Vyšel z domu a zakoušel dosud nepoznaný pocit kráčet za ne méně než dvanácti liktory, nesoucími na ramenou svazky prutů, obřadně ovázaných rudými koženými pásky. Ještě před nimi šli jezdci, kteří se rozhodli doprovodit na této cestě právě jeho, a ne jeho příštího kolegu, za ním pak senátoři včetně jeho věrného přítele Hovňouska.

Tenhle den náleží jenom *mně,* říkal si, když to celým obrovským davem zašumělo a když se pak při pohledu na korunu z trávy ozval hlasitý obdiv. Poprvé v životě tu není nikdo, kdo by se mnou mohl soupeřit, nikdo, kdo by mi byl roven. Jsem prvním konsulem, zvítězil jsem ve válce proti Italikům, jsem ozdoben korunou z trávy. Jsem větší než všichni králové.

Oba průvody, které vyrazily od domů nových konsulů, se spojily u dolního konce Clivu Palatinu, kde dosud stála stará Mugionská brána, pozůstatek z doby, kdy Romulus obehnal své palatinské město hradbami. Odtud se šest tisíc mužů ubíralo spořádaně a volným krokem společně dál, napříč Velií a dolů po Clivu Sacer na dolní Forum; většinu tvořili jezdci s úzkým pruhem – *angustus clavus* – na tunikách, za liktory a za konsuly pak následoval prořidlý hlouček senátorů. A odevšad ho pozdravovaly zástupy; diváci byli rozsazeni na zídkách před domy na Foru, tlačili se v arkádách a na střechách bazilik a chrámů, odkud byl zvlášť dobrý výhled, obsadili každičký ze schodů vedoucích vzhůru na Palatin, byli všude – do posledního schůdku zaplnili přístupy k chrámům a jejich vestibuly, stříšky tavern a obchůdků na Via Nova, lodžie vznosných domů na Palatinu a na Kapitolu s průčelími obrácenými na Forum. Lidé. Bezpočet lidí všude kolem. Lidí jásajících vstříc muži ověnčeného korunou z trávy, vínkem, jenž většina z nich ještě v životě nespatřila.

Sulla kráčel s vladařskou důstojností, jaké dříve nebyl schopen, kvitoval obdiv davů jen lehounkým úklonem hlavy, ani ten nejmenší úsměv mu nepřelétl přes rty, z očí nezazářil záblesk uspokojení ani rozjaření. Jedna věc ho přímo fascinovala, že totiž v onom obrovském srocení lidských bytostí vnímal jednotlivé tváře – krásnou ženu, nějakého starce, dítě sedící komusi na ramenou, cizokrajnou postavu jakéhosi poutníka – A Metrobia. Div že nestanul, musel se násilím přimět k další chůzi. Nic než jeden z obličejů v davu. Loajální a diskrétní jako vždy. Jeho hezká snědá tvář nejevila ani náznak jakéhokoli mimořádného vztahu, snad jen v jeho očích byl patrný, třebaže nikdo kromě Sully by ho byl nemohl postřehnout. V smutných očích. A vzápětí už nebyl, zůstal kdesi vzadu. Patřil minulosti.

Když jezdci došli k prostranství před Comitiem a odbočili vlevo, aby prošli mezi Saturnovým chrámem a klenutou arkádou naproti, kde sídlilo Dvanáct bohů, stanuli, pootočili hlavy ke Clivu Argentariu a rozjásali se mnohem silněji než předtím, kdy pozdravovali Sullu. Slyšel to a vnímal, ale neviděl tam, jen si uvědomoval, jak mu mezi lopatkami stéká studený čůrek potu. Někdo se ho tu pokouší oloupit o jeho davy! Neboť i ty ostatní zástupy kolem na všech střechách a schodech se v tu chvíli obracely oním směrem a jejich ruce pozdvižené k pozdravu povlávaly v burácejícím příboji hlasů jako chaluhy ve vlnách.

Ještě nikdy v životě nemusel Sulla vyvinout takové úsilí jako nyní – za žádnou cenu nedat najevo žádnou změnu ve výrazu, nepovolit v královském držení hlavy, v očích ani odlesk toho, co v tu chvíli cítil. Průvod se dal opět do pohybu; Sulla procházel v patách svých liktorů napříč dolním Forem, ani na okamžik se nepovytáhl, aby se přesvědčil, co ho vlastně na úpatí Clivu Argentariu očekává. Co ho to připravilo o jeho davy. Co mu to ukrádá jeho den. Den, který celý náleží *jemu*!

A tam stál. Gaius Marius. V doprovodu onoho chlapce. Oděn v *togu praetextu*. Vyčkávaje, aby se mohl připojit ke skupině kurulských senátorů, kteří bezprostředně následovali Sullu a Pompeia Rufa. Znovu v plné aktivitě. Teď se nejprve zúčastní inaugurace nových konsulů, pak zřejmě zajde na schůzi senátu konanou v chrámu Jova Nejlepšího Největšího nahoře na Kapitolu, načež zasedne k hostině uspořádané v témže chrámu. Gaius Marius. Geniální vojevůdce Gaius Marius. Hrdina Gaius Marius.

Když Sulla docházel na jeho úroveň, Gaius Marius se uklonil. Zmítán strašlivým vztekem, jejž nesměl prozradit naprosto nikomu – ani Gaiovi Mariovi – se k němu Sulla obrátil a i on se uklonil. Ovace dosahovaly horečného vrcholu, lidé přímo řičeli nadšením, slzy radosti jim kanuly po tvářích. Když se pak Sulla otočil vlevo, aby prošel podél Saturnova chrámu a vystoupil na Kapitol, zaujal Gaius Marius své místo mezi muži s togami lemovanými šarlatem, chlapce po svém boku. Zotavil se už natolik, že levou nohu už téměř ani nevlekl za sebou a že levou rukou všem na očích hladce svíral všechny ty těžké záhyby togy, aby tak ukázal, že už není tím zchromlým mrzákem; a pokud jde o jeho tvář – mohl koneckonců předejít onomu šklebu, v nějž ji deformoval každý pokus o úsměv, tím, že se přestal usmívat.

Za tohle tě zničím, Gaie Marie, říkal si Sulla. Ty jsi moc dobře věděl, že tohle má být *můj* den! Jenže ty sis nedokázal odpustit, abys mi ukázal, že Řím pořád ještě náleží tobě. Že já – patricij Cornelius! – jsem míň než prach ve srovnání s tebou, italickým sedláčkem, jenž ani neumí pořádně řecky. Že já lásku lidu prostě nemám. Že k tvým výšinám se já nikdy povznést nedokážu. Nu, snad tomu tak skutečně je, Gaie Marie. Jenomže já tě přesto zničím. Podlehl jsi pokušení dát mi právě o *mém* dnu za vyučenou. Kdyby sis byl vybral pro svůj návrat do veřejného života zítřek – nebo pozítří – nebo jakýkoli jiný den – zbytek tvého života by se býval mohl značně lišit od utrpení, které tě z mých rukou čeká. Protože já tě zničím. Nikoli jedem. Nikoli dýkou. Já znemožním i tvým potomkům, aby v pohřebním průvodu nesli tvou *imago*, neboť provždy zhanobím tvou pověst!

Odporný den se posléze přece jen nějak dovlekl do konce. Nový první konsul stál v chrámu Jova Nejlepšího Největšího, stranou u stěny, tvář hrdou a uspokojenou, na rtech totéž bezduché pousmání, jímž se vyznačovala i socha Velkého Boha, a popřával senátorům skládat pocty Gaiovi Mariovi, ač jím v hloubi duše většina z nich opovrhovala. Třebaže Sullovi posléze svitlo, že Marius učinil to, co učinil, zcela bezelstně – že ho ani ve snu nenapadlo, že by mohl Sullovi zkazit a uloupit jeho velký den, zcela unesen představou, jak báječnou skýtá tento den příležitost k jeho návratu do senátu – neoslabilo toto poznání ani v nejmenším Sullův vztek, ani ho neobměkčilo v jeho rozhodnutí toho hrozného starce rozdrtit. Naprostá bezmyšlenkovitost, s jakou si Marius počínal, činila jeho jednání naopak ještě nesnesitelnějším; Marius při pohledu do zrcadla své vlastní samolibosti Sullu ani nikde v pozadí vůbec nepostřehl. A tohle, říkal si Sulla, mi tvrdě splatí.

„J-j-jak sse j-j-jen mohl něco t-takového opovážit u-udělat!“ šeptl Metellus Pius Sullovi, když shromáždění skončilo a když státní otroci začali přinášet jídla. „T-t-to ti p-provedl n-naschvál!“

„Samozřejmě že naschvál,“ lhal Sulla.

„A t-to mu t-to necháš j-jen tak p-projít?“ naléhal takřka se slzami v očích Metellus Pius.

„Uklidni se, Hovňousku, už z toho zase koktáš,“ oslovil ho Sulla oním nelibým jménem, avšak tónem, který Hovňousek nemohl nést nelibě. „Nepřipustím, aby tihle šašci kolem vytušili, jak mi je. Nechme je – i jeho! – ať si myslí, že se vším ze srdce

souhlasím. Já jsem konsulem, Hovňousku, a ne on! On není nic jiného než zchromlý stařec, který by se rád opět uchopil moci, jenomže to už se mu nepovede.“

„Quintus Lutatius se činí, vidíš ho?“ otázal se Metellus Pius a soustředil se na svou výslovnost. „Právě se tamhle Mariovi vyzpovídal, a ten starý pokrytec se snažil předstírat, že proti němu vlastně nikdy vůbec nic neměl. Věřil bys tomu?“

„Ne, to mi ušlo,“ řekl Sulla s pohledem upřeným na Catula Caesara, jenž zjevně rozlícen o čemsi poučoval svého bratra censora a Quinta Mucia Scaevolu, jenž přitom působil dosti nešťastným dojmem. Sulla se ušklíbl. „Jestli pomlouvá Gaia Maria, tak si v Quintovi Muciovi nezvolil toho pravého posluchače.“

„A proč?“ otázal se Hovňousek, v němž nad zlostí a rozhořčením nabyla převahy zvědavost.

„Ve vzduchu visí svatba, a je na spadnutí. Quintus Mucius dá mladému Mariovi svou dceru, jakmile bude plnoletá.“

„Ó bohové! Mohl by věru najít lepší partii!“

Sulla povytáhl jedno obočí. „Myslíš, Hovňousku? Jen pomysli na všechny ty peníze!“

Když se Sulla vydal domů, odmítl jakýkoli doprovod vyjma Catula Caesara a Metella Pia, avšak když došli k jeho domu, stejně jim jen mávl na pozdrav a vešel sám. Dům byl tichý, po jeho ženě nebylo nikde vidu ani slechu, čemuž byl Sulla z hloubi duše rád; nebyl si jist, že by dokázal snést pohled na tu *hodnou* tvář, aniž by ji musel zabít. Spěchal do své pracovny, zastrčil za sebou závoru a zavřel okenice vedoucí na kolonádu. Toga z něho sjela a zůstala ležet na zemi jako louže rozlitého mléka; nešetrně ji odkopl stranou; s tváří, jež nyní vyjadřovala vše, co skutečně cítil, přešel k dlouhé polici, na níž spočívalo šest miniaturních chrámků, dokonale teď udržovaných, zářících čerstvými barvami a bohatým zlacením. Pět z nich náleželo jeho předkům, ty dal za nemalé peníze obnovit, ihned jakmile vstoupil do senátu; v šesté byla ukryta jeho podobizna, doručili mu ji z dílny Magia z Velabra teprve předchozího dne.

Západka byla důmyslně ukryta za předním následoupím, když ji stiskl, dvířka v podobě sloupoví se uprostřed rozestoupila. Uvnitř spatřil podobu sebe sama, masku své tváře i s ušima a přední částí krku; za ušima visely stužky, jimiž se maska přivazovala na hlavu, když měla být upevněna na hlavu, a které pak skryla paruka.

Imago zhotovené z včelího vosku, byla vynikající práce, pokožka měla přesně touž barvu jako Sullova vlastní pleť, obočí i řasy – obojí pravé – byly zbarveny do hněda, v odstínu navlas stejném, na jaký si je Sulla přibarvoval na schůze v senátu nebo k večeřím v Římě. Půvabně vykrojené rty byly lehce pootevřeny, neboť Sulla vždy dýchal zčásti ústy, a oči byly až přízračně věrnými nápodobami jeho zraků; podrobnější prohlídka ovšem odhalila, že namísto panenek jsou v očích otvůrky, jimiž herec s navléknutou maskou viděl natolik dobře, že se v doprovodu mohl bezpečně pohybovat. Jen pokud jde o paruku, nedosáhl Magius z Velabra naprosté podoby, jelikož se mu nikde nepodařilo obstarat vlasy stejné barvy. V Římě byla hojnost parukářů i umělých příčesků, přičemž nejžádanější byly právě paruky světlovlasé a rusé; původními vlastníky těchto vlasů byli galští nebo germánští barbaři, kteří byli donuceni rozloučit se s kadeřemi otrokářem nebo svým pánem, kteří si potřebovali vydělat něco navíc. I to nejlepší, co se Magiovi povedlo sehnat, byly vlasy mnohem víc do rezava, než byla barva Sullovy skutečné kštice, ale co do bujnosti a tvarování účesu byla paruka dokonalá.

Dlouho si Sulla prohlížel svou vlastní podobu, nemohl se vzpamatovat z dojmu, jak se vlastně jeví ostatním lidem. Ani nejvyleštěnější stříbrné zrcadlo mu o tom

nedokázalo poskytnout takovou představu jako tato *imago.* Objednám si u Magionových sochařů nějaké portrétní bysty a svou sochu v plné zbroji, v životní velikosti, rozhodl se, velice spokojen dojmem, jakým působí navenek. Posléze se jeho mysl zatoulala zpět k Mariově proradnosti a jeho pohled se upřel kamsi do prázdna; konečně sebou trhl a zachytil ukazováčky za dva háčky vpředu na podlaze chrámku. Hlava Lucia Cornelia Sully plavně popojela kupředu a na vysouvací podlaze chrámku pak ven, přichystána, aby jí někdo sňal paruku a sejmul pak masku z podkladu tvořeného hliněnou formou Sullovy tváře. Lnouc k jejímu povrchu, chráněna před účinky světla a prachu v temnotě neprodyšně uzavřeného chrámku, maska takto přetrvá po mnoho a mnoho generací.

Sulla pozdvihl ruce do výše, sňal korunu z trávy a vsadil ji na temeno masky. Už onoho dne, kdy byly úponky a stonky, z nichž byla spletena, vyrvány z půdy před Nolou, byly zhnědlé a zablácené, neboť pocházely z bitevního pole, pošlapané a zadusané do půdy. Ani prsty, které ji uvily, neměly obratnost jemných prstíků květinářek, náležely centurionovi Markovi Canuleiovi, jenž byl *primus pilus,* a byly zvyklé třímat spíše sukovitou palici, *clavu,* z vinné révy. Teď, po sedmi měsících, ze zvetšelé koruny z trávy zbývaly už jen zkroucené drátečky, ověšené vlasovitými kořínky, a pár zbylých stébel a listových čepelí v ní už se dávno zkrabatilo a seschlo. Ale přesto jsi houževnatá, má krásná koruno z trávy, říkal si Sulla, když ji upravoval na paruce, až konečně lemovala tvář i vlasy tak, jak měla, trochu z čela, jako ženská tiara. Ano, jsi odolná a pevná. Jsi z italské trávy a upletl tě římský voják. Vytrváš. Právě tak jako já vytrvám. A společně rozdrtíme Gaia Maria na prach.

* * *

Senát se sešel den poté, co byli noví konsulové uvedeni do svého úřadu, svolán Sullou. Konečně měl i nového prvního senátora, jenž byl ustanoven v průběhu novoročních obřadů. Stal se jím Lucius Valerius Flaccus, někdejší druhý konsul, jenž sehrál roli pouhého slaměného panáka v onom bouřlivém roce, kdy Maria za jeho šestého konsulátu stihl první záchvat mrtvice a kdy se Lucius Valerius ukázal bezmocný vůči Saturninovu zběsilému řádění. Tato volba nebyla přijata zvlášť příznivě, avšak rozhodovalo tolik omezení a precedentů a pravidel, že jim posléze vyhověl toliko Lucius Valerius Flaccus – byl to patricij, vůdce podstatné skupiny senátorů, konsulár, censor a *interrex,* mnohonásobně těmito úřady předčící všechny ostatní senátory. Nikdo si ovšem nečinil iluze, že by důstojně a účinně zaplnil mezeru po Markovi Aemiliovi Scaurovi. Ba ani sám Flaccus nikoli.

Ještě než schůze senátu začala, přišel Flaccus za Sullou a začal si stýskat na potíže v Malé Asii, hovořil však tak zmateně a v tak neuspořádaných větách, že ho Sulla pevně odbyl s tím, že je třeba provést věštby. Jako augur nyní společně s Ahenobarbem, pontifikem maximem, obřad auspicií řídil. A tohle, povzdychl si v duchu, bude další zdroj problémů; senát je v praubohém stavu.

Sulla nepromarnil veškerý čas od svého návratu do Říma začátkem prosince jen návštěvami přátel, sezením modelem Magionovi z Velabra, klábosením, nezabrala mu ho všechen manželka, která ho nudila, ani Gaius Marius. S vědomím, že se brzy stane konsulem, trávil většinu dní s těmi jezdci, kterých si považoval anebo které znal jako nejschopnější, rozhovory se senátory, kteří v době války setrvali v Římě (jako

například s městským prétorem Markem Juniem Brutem), i v rozmluvách s lidmi, jako byl Lucius Decumius, příslušník čtvrté třídy a správce kolegia křižovatky.

Povstal nyní, aby senátu ukázal, že on, Lucius Cornelius Sulla, je vůdce, jenž nestrpí odpor.

„První senátore, otcové senátoři, nejsem žádný řečník," řekl stoje naprosto nepohnutě před svým kurulským křeslem, „takže ode mne neuslyšíte žádné úhledné projevy. Co vám nyní předestřu, budou holá fakta, po nich pak bude následovat můj plán nápravy současného stavu věcí. K jednotlivým tématům můžete pak v debatě zaujmout stanovisko – dovoluji si vás však upozornit, že válka dosud není úspěšně skončena. Nechci proto strávit v Římě víc času, než je nezbytně nutné. Chci vás také předem varovat, že velice drsně zakročím proti takovým členům tohoto vznešeného sboru, kteří by se mi pokoušeli z ješitných anebo sobeckých důvodů klást do cesty nějaké překážky. Nejsme v takovém stavu, abychom si mohli dovolit strpět skopičiny, jaké tu prováděl před smrtí Marka Livia Drusa senátor Lucius Marcius Philippus – doufám, že mne dobře posloucháš, Lucie Marcie?"

„Mám uši otevřeny, úplně *dokořán*, Lucie Cornelie," ozval se ironicky Philippus.

Někdo jiný by byl Philippa zpražil jednou či dvěma dobře volenými větami; Lucius Cornelius Sulla to dokázal pouhým pohledem. Sotva se tu a tam ozvalo zachichotání, zapátraly ony podivné, děs nahánějící oči řadami senátorů po provinilcích. Očekávání slovního souboje bylo udušeno v samém zárodku, smích ustal, jako když utne, všichni naráz shledávali dobré důvody k tomu, aby se předklonili a pozorně naslouchali.

„Nikdo z nás nemůže nevnímat, do jak napjaté situace se dostaly finanční záležitosti v Římě, a to jak veřejné, tak i soukromé. Jak mě zpravili městští kvestoři, je státní pokladna prázdná, navíc mi sdělili tribunové státní pokladny výši částky, jíž je Řím zadlužen nejrůznějším společnostem i osobám v Italské Galii. Tato suma přesahuje tři tisíce talentů ve stříbře a ze dvou důvodů se každým dnem zvyšuje: první příčinou je, že Řím musí i nadále od těchto společností a jednotlivců nakupovat; druhým důvodem je skutečnost, že dlužná částka zůstává nesplacena, že spláceny nejsou ani úroky z ní a že nejsme často schopni platit ani úroky z těchto nesplacených úroků. Veškeré podnikání skomírá. Ti v soukromém sektoru, kdo půjčili své peníze, nemohou získat zpět ani dluhy, ani úroky z nich, ani úroky z nesplacených úroků. A ti, kdo si peníze vypůjčili, na tom jsou ještě hůře."

Spočinul krátce očima na Pompeiovi Strabonovi, jenž seděl vpravo vpředu, poblíž Gaia Maria, a zkříženýma očima netečně sledoval špičku vlastního nosu; tady, jako by Sullovy oči říkaly celému ostatnímu senátu, je muž, jenž si měl při všem svém vojákování vyšetřit i trochu času, aby něco podnikl proti spirálovitě narůstající finanční krizi Říma – zejména poté, co mu v době jeho úřadu zemřel městský prétor.

„Žádám proto, aby tento senát odeslal shromáždění všeho lidu v tribuích, jak patriciům, tak i plebejům, *senatus consultum,* v němž by požádal o schválení *lex Cornelia* s následujícími ustanoveními: aby nadále všichni dlužníci, ať jsou římskými občany či nikoli, byli povinni platit toliko jednoduchý úrok – to jest jen úrok ze základní dlužné částky – a to ve výši dohodnuté oběma stranami v době, kdy byla půjčka sjednávána. Uplatňování a vyžadování složeného úroku se zakazuje, stejně tak se zakazuje vymáhání vyššího úroku, než jaký byl původně dohodnut."

Senátem to zahučelo, ozvali se zejména ti, kdo měli rozpůjčeny peníze, avšak ona neviditelná hrozba, jež ze Sully vyzařovala, tyto hlasy rychle utlumila. Byl to nepopiratelně Říman, až do samých kořenů. Měl vůli tak silnou jako Gaius Marius. Avšak navíc měl v sobě cosi z Marka Aemilia Scaura. A nikdo, ba ani sám Lucius

Cassius, nepovažoval v tu chvíli za možné vypořádat se s Luciem Corneliem Sullou stejným způsobem, jakým naložili s Aulem Semproniem Asellionem.

„V občanské válce nikdo nevítězí," řekl Sulla vyrovnaným hlasem. „Válka, kterou teď ukončujeme, je občanskou válkou. Podle mého osobního názoru se žádný Italik nemůže nikdy stát Římanem. Ale sám jsem natolik Římanem, abych ctil zákony, které byly nedávno přijaty a podle nichž se z Italiků Římané stanou. Nebude tedy žádná kořist, nebudou ani odškodnění vyplácená Římu, která by vydala alespoň na jednu vrstvu stříbrných ‚sviní' čili prutů, rozložených na podlaze Saturnova chrámu."

„*Edepol!* To si opravdu myslí, že tohle je ukázka řečnického umění'?" otázal se Philippus všech v doslechu kolem sebe.

„*Tace!*" zavrčel Marius.

„Italické pokladnice jsou zrovna tak prázdné jako naše," pokračoval Sulla a onu kratičkou výměnu názorů dole pod sebou ignoroval. „Noví občané, kteří se do našich seznamů dostanou, jsou zrovna tak zadlužení a zchudlí jako opravdoví Římané. V takové chvíli je třeba odněkud prostě začít. Vyhlásit všeobecné zrušení všech dluhů by bylo nemyslitelné. Avšak ani dlužníky nelze tísnit, dokud na tento útisk neumřou. Jinými slovy, bude jen poctivé a spravedlivé, aby se vyšlo vstříc oběma stranám oné rovnice dluhů a půjček. A to bude cílem mého zákona *lex Cornelia.*"

„A co dluhy Říma vůči Italské Galii?" otázal se Marius. „Bude se *lex Cornelia* vztahovat i na ně?"

„Samozřejmě že ano, Gaie Marie," odpověděl vlídně Sulla. „Všichni dobře víme, jak nesmírně je Italská Galie bohatá. Válka na poloostrově se jí ani netkla a navíc na této válce ještě vydělali notné peníze. Proto Italská Galie i její obchodníci mohou docela dobře oželet takovou věcičku, jako je složený úrok. Díky Gnaeovi Pompeiovi Strabonovi je celá Italská Galie na jih od Pádu plně římská a hlavní střediska severně od této řeky byla obdařena latinskými právy. Domnívám se, že je jen spravedlivé, aby se s Italskou Galií zacházelo zcela stejně jako s každou jinou skupinou Římanů a Latinů."

„Jenomže oni se pak už nebudou ke Gnaeovi Pompeiovi Strabonovi zdaleka tak nadšeně hlásit jako jeho klienti," šeptl Sulpicius s úšklebkem Antistiovi.

Avšak senát návrh přijal bouřlivým provoláváním „ano".

„Přišel jsi s dobrým zákonem, Lucie Cornelie," řekl pojednou Marcus Junius Brutus, jenomže ten návrh nezachází dosti daleko. Co s těmi případy, kde dochází ke sporu a je nezbytné soudní projednání dluhu, kde však jedna anebo i obě strany prostě nemají peníze, aby u městského prétora mohly složit potřebnou *sponsio?* Třebaže jsou soudy řešící úpadek zavřeny, existuje celá řada případů, kdy je městský prétor oprávněn rozhodnout i bez náležitého soudního projednání. Pokud ovšem byla sporná částka složena k jeho rukám. Jenomže podle stávajících zákonů, pokud tato suma u něho deponována není, má městský prétor svázané ruce, nemůže ani strany vyslechnout ani ve sporu rozhodnout. Mohl bych navrhnout, aby další *lex Cornelia* tuto povinnost skládat v případech sporů o splácení dluhů *sponsio* zrušila vůbec?"

Sulla se rozesmál a tleskl rukama. „Tohle je přesně to, co jsem toužil slyšet, *praetore urbane!* Návrhy rozumných řešení problémů, které nás tíží! Rozhodně bychom měli navrhnout i zákon, jímž se ruší povinnost skládat *sponsio* městskému prétorovi."

„Nu, když už jdeš tak daleko, proč už znova neotevřít soudy pro úpadky?" otázal se Philippus, jenž měl nemalé obavy z jakéhokoli zákona týkajícího se vymáhání dluhů; byl trvale zadlužen a patřil k jednomu z nejliknavějších plátců dluhů v celém Římě.

„Ze dvou důvodů, Lucie Marcie," odpovídal Sulla, jako by Philippovu poznámku nepovažoval za ironii, nýbrž za vážně míněný dotaz. Předně ještě nemáme dostatek magistrátů, abychom všechny soudy stačili řádně obsadit, a senát je v současné době tak prořídlý, že bychom asi jen těžko nalezli dostatek odborně zdatných soudců, jelikož v daném případě by museli být vybavení prétorskou znalostí práva. Druhým důvodem je to, že úpadek spadá do oblasti občanského práva a že takzvané úpadkové soudy jsou cele obsazovány zvlášť kvalifikovanými soudci podle úvahy městského prétora. Čímž se opět vracíme k důvodu číslo jedna, ne? Pokud nejsme schopni obsadit ani kriminální soudy, jak můžeme doufat, že by se nám povedlo plně zajistit projednávání záležitostí mnohem citlivějších a závislejších na úsudku soudců, jak tomu je u civilních sporů?"

„Jak pregnantně vyjádřeno! Děkuji ti, Lucie Cornelie," pravil Philippus.

„Nemáš zač, Lucie Marcie, vůbec o tom nemluv – a ber to doslova! Vůbec už o tomhle *nemluv!* Rozuměls?"

Debata samozřejmě ještě pokračovala; Sulla nepředpokládal, že by jeho návrhy byly přijaty bez diskuse. Avšak i mezi senátory, kteří se dali na lichvu, se opoziční hlasy ozývaly jen slabě, jelikož všichni nahlíželi, že získat od dlužníků alespoň něco je lepší než nedostat zpět vůbec nic, a Sulla se koneckonců nepokusil zrušit úroky úplně.

„Prosím o hlasování," řekl Sulla, když už se domníval, že se vypovídali dosyta, a když už ho mrzelo dál plýtvat časem.

Hlasování vyznělo výraznou většinou v podporu jeho návrhu; bylo připraveno *senatus consultum* doporučující oba Sullovy nové zákony ke schválení na shromáždění lidu, orgánu, jemuž mohl konsul přednést svůj návrh osobně, ačkoli byl patricij.

Prétor Lucius Licinius Murena, muž, jenž proslul spíše jako pěstitel sladkovodních úhořů pro slavnostní tabuli než pro svou politickou činnost, nato navrhl, aby senát zvážil, zda by neměl povolat zpět ty, kdož byli posláni do vyhnanství Variovou komisí, když ještě pracovala za Variova vedení.

„My tady rozdáváme občanství polovině Itálie, zatímco těm, kdo byli odsouzeni za podporu tohoto zrovnoprávnění, *dosud jejich* občanství vráceno nebylo!" bouřil Murena vášnivě. „Je na čase, aby se zase vrátili domů, jsou to přesně ti Římané, jaké potřebujeme!"

Publius Sulpicius vyskočil z lavice tribunů a obrátil se ke konsulově křeslu. „Mohu promluvit, Lucie Cornelie?"

„Hovoř, Publie Sulpicie."

„Byl jsem velice dobrým přítelem Marka Livia Drusa, třebaže sám jsem nikdy pro zrovnoprávnění nebyl. Příčil se mi nicméně způsob, jakým Quintus Varius svůj soud řídil, a my všichni se musíme sami sebe otázat, kolik z jeho obětí se stalo obětmi jen proto, že se znelíbili jemu osobně. Faktem zůstává jedno, že jeho soud byl zřízen podle zákona a ve svém jednání se tímto zákonem také řídil. I v současné chvíli ještě tento soud funguje, třebaže v opačném smyslu. Je to jediný soud, jehož činnost trvá. Musíme z toho proto vyvodit, že je to zákonně zřízený orgán a že jeho rozhodnutí musí být platná. Oznamuji proto senátu, že pokud by došlo k pokusu povolat zpět *kteroukoli* osobu odsouzenou Variovou komisí, vznesu proti tomu své veto," řekl Sulpicius.

„Stejně tak i já," řekl Publius Antistius.

„Posaď se, Lucie Licinie Mureno," řekl Sulla tiše.

Murena si zkroušeně sedl a krátce nato senát své první zasedání za Sullova předsednictví v konsulském křesle ukončil.

Sulla už byl na odchodu z budovy, když mu zastoupil cestu Pompeius Strabo.

„Mohu s tebou promluvit ještě pár slov, Lucie Cornelie?"

„Ale ovšem,“ řekl Sulla vlídně, rozhodnut hovor prodloužit co nejdéle, neboť venku viděl Maria, jak na něho čeká, a netoužil s ním cokoli mít – s vědomím, že by ho bez postačující omluvy stěží mohl ignorovat.

„Až dokončíš ke své úplné spokojenosti ta opatření kolem římských financí,“ říkal Strabo svým bezbarvým, leč hrozivým hlasem, „budeš se asi zabývat tím, kdo bude pověřen jakou velitelskou funkcí v dalším vedení války.“

„Jistě, Gnaee Pompeie, předpokládám, že se k tomu pak dostanu,“ řekl Sulla zlehka. „Senát by to byl měl, jak se domnívám, projednat už včera, když schvaloval správcovství ve všech provinciích, jenomže – jak jsi asi vyrozuměl z mého dnešního projevu – já na tenhle konflikt pohlížím jako na občanskou válku, a byl bych proto raději, kdyby velitelská místa byla prodiskutována na samostatném zasedání.“

„No ovšem, já tě chápu,“ pravil Pompeius Strabo, beze stopy rozpaků nad neomaleností své otázky, spíše způsobem člověka, jenž nemá ani ponětí o protokolu.

„Takže?“ otázal se zdvořile Sulla, jenž koutkem oka postřehl, že už se Marius odbelhal ve společnosti mladého Caesara, jenž venku na něho zřejmě celou tu dobu trpělivě čekal.

„Když budu počítat ty jednotky, které předloni přivedl Publius Sulpicius z Italské Galie – stejně tak jako ony, s nimiž se Sextus Julius vrátil z Afriky – mám v poli deset plných legií,“ řekl Pompeius Strabo. „Ty jistě dokážeš ocenit, Lucie Cornelie – neboť jsi podle mého sám ve stejné situaci – že většina z mých legií už celý rok nedostala ze státní pokladny zaplaceno.“

Sullovi poklesly koutky v truchlivém úsměvu. „Já až moc dobře dobře chápu, co máš na mysli, Gnaee Pompeie!“

„Nu, do jisté míry jsem tenhle dluh srovnal, Lucie Cornelie. Vojáci dostali všechno, co bylo Asculum Picentum s to poskytnout, od nábytku až po bronzové mince. Oblečení. Všelijaké ženské tretky. Nejrůznější veteš, až po tu poslední priapskou lampu. Ale oni z toho měli radost, jako ostatně ze všeho, co jsem jim byl schopen dát, když byla nějaká příležitost. Harampádí. Jenomže pro obyčejné vojáky i to bylo dost. Takže tohle byl jeden ze způsobů, jak ten dluh smazat.“ Odmlčel se a pak řekl: „Ale na tom druhém způsobu mám osobní zásluhu.“

„Skutečně?“

„Čtyři z oněch deseti legií jsou *moje*. Byly naverbovány mezi muži z mých statků v severním Picenu a v jižní Umbrii a až do posledního vojáčka jsou to mí klienti. Takže ti nečekají nic, a od Říma už vůbec nic. Jsou spokojeni s tím, co se jim kde podaří poplenit.“

Sulla zbystřil pozornost. „Jen pokračuj!“

„Nu,“ řekl Strabo zamyšleně a promnul si bradu svou mohutnou pravičkou, *Já* jsem vcelku spokojen s věcmi, tak jak jsou. Jenže některé tyhle věci přece jen asi budou vypadat jinak, teď, když už nejsem konsulem.“

„Jako například které, Gnaee Pompeie?“

„Budu především potřebovat prokonsulské imperium. A potvrzení své velitelské funkce na severu.“ Ruka, kterou si až dosud hladil čelist, opsala široký kruh. „Ty si můžeš ponechat všechno ostatní, Lucie Cornelie. Já o to nestojím. Všechno, co já chci, je ten můj koutek našeho milovaného římského světa. Picenum a Umbrie.“

„Přičemž na oplátku nepošleš státní pokladně účet za čtyři ze svých deseti legií a snížíš účet za těch ostatních šest?“

„Ty jsi náramně bystrý počtář, Lucie Cornelie.“

Sulla napřáhl ruku. „Ujednáno, Gnaee Pompeie! Přepustil bych Picenum i Umbrii třeba samému Saturninovi, pokud by to znamenalo, že Řím nebude muset hledat plnou úhradu ročního žoldu deseti legií.“

„Och, Saturninovi snad opravdu ne, třebaže jeho rodina pocházela z Picena! To já se o ně postarám lépe, než by to udělal on.“

„Já jsem přesvědčen, že to dokážeš lépe, Gnaee Pompeie.“

*** * ***

A tak, když přišla v senátě na pořad otázka ustanovování velitelů pro jednotlivé závěrečné operace války s Italiky, získal Pompeius Strabo, po čem bažil, bez jediné námitky ze strany konsula, jenž byl nositelem koruny z trávy. A bez námitek z jakékoli další strany. Třebaže Pompeius Strabo nebyl muž Sullova ražení – zcela mu chyběl smysl pro finesu, pro rafinovanost – proslul zato tím, že dokáže být nebezpečný jako medvěd zahnaný do kouta a bezohledný jako orientální panovník, k čemuž ostatně v obou případech sváděla i jeho podoba. Zvěst o tom, jakým způsobem jednal v Asculu Picentu, prosákla až do Říma cestou právě tak nezvyklou jako nečekanou; osmnáctiletý důstojníček, *contubernalis*, jménem Marcus Tullius Cicero, jeho počínání podrobně vypsal v dopise jednomu ze svých posledních dvou žijících učitelů, Quintovi Muciovi Scaevolovi, a Scaevola to nesmlčel, třebaže se šířil spíše o literárních hodnotách Ciceronovy zprávy než o Strabonově zlovolném a nestvůrném postupu. „Skvělé!“ zněl Scaevolův úsudek o dopisu. A k jeho obsahu podotkl pouze: „Čeho jiného se lze od takového řezníka, nunváře a rasa také nadít?“

Třebaže si Sulla ponechal vrchní velení nad centrálním a jižním válčištěm, faktického řízem bojů na jihu se ujal Metellus Pius zvaný Hovňousek; Gaius Cosconius utržil nevelkou ránu, v níž se však rozvinula sepse, takže se z aktivní služby stáhl. Hovňouskovým zástupcem se stal Mamercus Aemilius Lepidus Livianus, jenž se podvolil naléhání a dal se zvolit kvestorem. Jelikož Publius Gabinius byl mrtev a jeho mladší bratr Aulus byl ještě příliš mladý na to, aby mohl zastával vyšší velitelskou funkci, přešla Lukánie pod velení Gnaea Papiria Carbona, což bylo všeobecně považováno za vynikající volbu.

Uprostřed této debaty – jež probíhala za poněkud radostnějšího vědomí, že Řím už ve válce prakticky zvítězil – zemřel Gnaeus Domitius Ahenobarbus, pontifex maximus. Znamenalo to, že jednak musí senát přerušit veškerá svá jednání, jednak že bude muset sehnat peníze na státní pohřeb pro muže, jenž byl v době úmrtí sám mnohem bohatší než celá římská státní pokladna. Sulla řídil volbu jeho nástupce v kněžské funkci se značným roztrpčením, neboť s kurulskou židlí převzal i převážnou část odpovědnosti za římské finance, a zlobilo ho, že se má vydávat z dobrých hotových peněz ve prospěch někoho, kdo to vůbec nemá zapotřebí. V dobách před Ahenobarbem, pontifikem maximem, také nebývalo třeba vynakládat žádné finanční prostředky na volbu nového nejvyššího kněze; byl to právě on, kdo jako tribun lidu prosadil zákonem *lex Domitia de sacerdotiis* změnu ve způsobu jmenování kněží a augurů, takže interní kooptace byla nahrazena veřejnou volbou. Quintus Mucius Scaevola – jenž již knězem byl – se stal novým pontifikem maximem, takže Ahenobarbův kněžský úřad přešel na nového člena kolegia pontifiků, Quinta Caecilia Metella Pia zvaného Hovňousek. Alespoň v tomto směru, říkal si Sulla, se učinilo spravedlnosti trochu zadost. Když zemřel Metellus Hovnivál, byl jím uvolněný kněžský úřad hlasováním přiřčen mladému Gaiovi

Aureliovi Cottovi – přímo znamenitý doklad toho, jak může být systémem volby hodnostářů popřeno samo právo rodiny na výkon úřadů, jež byly od věků považovány za dědičné.

Když bylo po pohřbu, v senátě i na Comitiu se obnovila činnost. Pompeius Strabo požádal o Poplicolu a Bruta Damasippa jako o své legáty a byli mu také přiřčeni, ovšem další z jeho legátů, Gnaeus Octavius Ruso prohlásil, že bude schopen Římu sloužit lépe v Římě, což všichni přijali jako oznámení, že se chce na konci roku ucházet o úřad konsula. Cinna a Cornutus byli ponecháni v zemích Marsů, aby tam pokračovali v započatých operacích, a Servius Sulpicius Galba měl i nadále vést boj proti Marrucinům, Vestinům a Paelignům.

„Je to vcelku docela slušný výběr," řekl Sulla svému kolegovi konsulovi Quintovi Pompeiovi Rufovi.

Stalo se tak u příležitosti rodinné večeře v sídle Pompeia Rufa, pořádané na oslavu toho, že Cornelia Sulla byla opět v jiném stavu. Tato zpráva sice Sullu zdaleka nenadchla tolik jako rozradostněnou Aelii a celou Pompeiovu rodinu, avšak vedla ho ke splnění některých rodinných povinností, jako třeba k tomu, že konečně prvně spočinul očima na své vnučce, která – alespoň podle jejího druhého dědečka, Sullova konsulského kolegy – byla tím nejdokonalejším děťátkem, jaké kdy spatřilo světlo světa.

Pompei bylo teď pět měsíců a byla skutečně půvabná, jak musel v duchu i sám Sulla připustit. Měla husté temně rusé kučery, černá obočí a černé řasy, tak dlouhé a husté, že vypadaly jako malé vějíře, a velikánské tmavozelené oči. Pleť měla smetanově bílou, pusinku jako malý rudý luk, a když se usmála, dělal se jí na jedné růžové tvářičce důlek. Třebaže si Sulla musel připustit, že pokud jde o nemluvňata, není věru žádným odborníkem, zdálo se mu přesto, že Pompeia je dítě nějak zpomalené a nedomrlé a že ožívá jen tehdy, když se mu před nosánkem zabimbá něčím zlatým a třpytivým. To je snad přímo znamení, kuckal v duchu Sulla smíchy.

Bylo zřejmé, že jeho dcera je šťastná; svým způsobem to Sullu těšilo, nemiloval ji sice, ale bylo mu s ní docela příjemně, pokud právě netropila něco, čím by ho popouzela. V některých okamžicích se mu dařilo postřehnout v její tváři i cosi z jejího zemřelého bratra, prchavý výraz, pozvednutí očí, a v těch chvílích si uvědomoval, jak hluboce právě jejího bratra miloval. Jak nespravedlivý je život! Proč je to právě Cornelia Sulla, kdo jen kvete zdravím, a proč musel tak záhy zemřít zrovna mladý Sulla? Mělo to být naopak. V náležitě uspořádaném světě měla být jemu, jenž je *pater familias*, nabídnuta volba.

Jeho dva germánští synci, počatí v době, kdy žil mezi Germány, mu nikdy nepřišli na mysl, nezatoužil po nich, ani na ně nepomyslel jako na náhradu za milovaného syna, jehož měl s Julillou. Neboť oni nebyli Římané a jejich matka byla barbarka. Stále se mu vybavoval jen a jen mladý Sulla, stále jen ta prázdnota, kterou nebylo čím vyplnit. A tady měl teď před očima ji, dceru, jejíž život by byl nezaváhal obětovat ani po čas jednoho úderu srdce, jen kdyby mohl mít zpátky mladého Sullu.

„Je to radost, vidět, že nakonec všechno tak dobře dopadlo," řekla Aelia, když spolu kráčeli domů, bez doprovodu služebníků.

Sullovy myšlenky se dosud točily kolem nespravedlivosti osudu, jenž mu vzal syna a ponechal mu jen děvče dobré k ničemu, takže nevhodnější poznámku Aelia sotva mohla vyslovit.

Pln zášti ťal plnou silou. „Považuj se tímto okamžikem za rozvedenou!" zasyčel.

Stanula jako přimrazena. „Och Lucie Cornelie, moc tě prosím, zvaž znovu, co říkáš!“ vykřikla jako zasažena bleskem.

„Najdi si jiný domov. V mém už nemáš co dělat.“ A Sulla se obrátil, vykročil směrem k Foru, Aelii nechal stát zcela osamocenou na Clivu Victoriae.

Když se z té rány vzpamatovala natolik, že byla schopna uvažovat, i ona se otočila, avšak nešla na Forum, vydala se zpátky do domu Quinta Pompeia Rufa.

„Mohla bych, prosím, mluvit s dcerou?“ otázala se otroka, jenž měl službu u vrat a jenž na ni vytřeštil oči. Před chvíli pouštěl ven rozkošnou ženu, zářící pohodou a spokojeností – a teď tu stála, jako by měla smrt na jazyku, tak zešedlá a zpustošená byla její tvář.

Když jí nabídl, že ji zavede za svým pánem, požádala, zda by mohla namísto toho jít do Corneliina přijímacího pokoje, tak aby s dcerou mohla mluvit v soukromí a nikoho dalšího nerušila.

„Copak je, mami?“ optala se Cornelia Sulla zlehka, když Aelia vstoupila do dveří. Zarazila se při pohledu na tu hroznou tvář a otázala se znovu, jen zcela jiným tónem: „Co se stalo, mami? Och, co se děje, mami?“

„Rozvedl se se mnou,“ řekla Aelia hluše. „Řekl mi, že v jeho domě už nemám co dělat, takže domů jsem si jít netroufla. On to myslel naprosto vážně.“

„Ale proč, mami! Kdy? Kde k tomu došlo?“

„Teď před chvílí, venku na ulici.“

Cornelia Sulla se chabě posadila vedle své nevlastní matky, jediné matky, kterou kdy poznala, nepočítala-li mlhavé vzpomínky na onu plačtivou lidskou trosku hledící si daleko více poháru s vínem než svých vlastních dětí. Ano, byly tu samozřejmě i ony dva roky s babičkou Marcií, jenže babička Marcia netoužila být znovu maminkou a v dětském pokoji vládla tvrdou, nelaskavou rukou. Takže když k nim přišla Aelia, aby s nimi společně žila, považovali ji jak mladý Sulla, tak i Cornelia Sulla za nesmírný poklad a zamilovali si ji jako vlastní matku.

Cornelia Sulla vzala Aeliinu studenou ruku do dlaní a zahleděla se do hlubin zhoubného víru otcovy mysli, vzpomněla oněch strašlivých, neskutečně náhlých zvratů jeho nálad, násilí, které z něho naráz vyvřelo jako láva z vulkánu, chladu, jenž nedopřával lidskému srdci naději, teplo ani světlo. „Och, je to netvor!“ procedila jeho dcera skrze zuby.

„Ne,“ řekla Aelia unaveně, je to jen člověk, který v životě nepoznal štěstí. Neví, kdo je, a neví, co vlastně chce. Nebo to možná obojí ví, jenomže se neodvažuje chtít to a prožít to. Odjakživa jsem věděla, že se se mnou nakonec rozvede. Jenže jsem se domnívala, že mě bude předem nějak varovat – změněným chováním – *čímkoli!* Víš, on se mnou vlastně v hloubi duše skoncoval, dřív než mohlo cokoli začít. A jak běžela léta, začala jsem doufat – ale to už je jedno. Když se to tak vezme, vydrželo mi to déle, než jsem očekávala.“

„Vyplač se z toho, mami! Bude ti líp.“

Jenomže namísto toho se ozval jen neradostný smích. „Och ne. Naplakala jsem se až příliš, když umřel náš chlapec. A tehdy umřel i *on!*“

„On ti nebude chtít nic dát, mami. Já ho znám! Je to lakomec. Nedá ti naprosto nic.“

„Ano, to já vím.“

„Ale máš přece svoje věno.“

„To už jsem mu dávno dala.“

Cornelia Sulla se hrdě vztyčila. „Budeš žít u mne, mami. Já odmítám tě opustit. Quintus Pompeius uzná, že je to jen spravedlivé.“

„Ne, Cornelie. Už dvě ženy v témže domě znamenají, že jedna je tam přespočetná, a ty doma jednu takovou další ženu máš, svou tchyni. Je skvělá. Má tě ráda. Ale nebude ti vděčná, pokud bys jí sem chtěla přivést ještě třetí."

„Ale co budeš tedy dělat?" zanaříkala Cornelia.

„Pro dnešek bych ráda zůstala tady, v tvém přijímacím pokoji, a zítra se rozmyslím, co dál," říkala Aelia klidně. „Tchánovi zatím neříkej nic, prosím. Pro něho tímhle vzniká velice trapná situace, toho jsi si patrně vědoma. Pokud to bude nezbytné, pověz o tom svému manželovi. Musím teď Luciovi Corneliovi napsat, kde jsem. Může mu to někdo zanést?"

„Samozřejmě, mami." Dcera jiného muže by byla možná připojila nějaká útěšná slova, že si to otec do rána určitě rozmyslí, Sullovu dceru však nic takového ani nenapadlo; znala svého otce dobře.

Za úsvitu přišla od Sully odpověď. Aelia rozlamovala pečeť klidnýma rukama.

„Co píše?" vyptávala se Cornelia Sulla napjatě.

„Rozvádím se s tebou pro tvou neplodnost."

„Och mami, to je strašlivě nespravedlivé! On si tě přece bral právě proto, že jsi neměla děti!"

„Víš, Cornelie, on je velice chytrý," říkala Aelia s trochou obdivu v hlase. „Jelikož uvedl pro rozvod právě tenhle důvod, nemám podle zákona nárok na žádné odškodnění. Nemohu žádat zpět své věno, nemohu požadovat důchod. Byla jsem za něho provdána dvanáct let. Když jsem si ho brala, byla jsem ještě ve věku, kdy bych byla děti mohla mít. Ale já jsem žádné neměla ani se svým prvním manželem, ani s ním. Žádný soud by mi nevyhověl."

„Pak ale *musíš* žít u mne," řekla Cornelia Sulla rozhodným tónem. „Včera večer jsem Quintovi Pompeiovi řekla, co se stalo. On si myslí, že by bylo docela dobře možné, abys žila u nás. Kdybys nebyla tak hodná a milá, byly by s tím snad obtíže. Ale takhle to určitě vyjde. Já to vím!"

„Chudák tvůj manžel," řekla Aelia laskavě. „Co jiného ti asi mohl odpovědět? Co jiného by mohl odpovědět chudák jeho otec, kdybyste mu o to řekli? Oba dva jsou poctiví muži, a jsou velkomyslní. Jenže já vím, co udělám, Cornelie, a je to zdaleka nejlepší řešení."

„*Mami!* To –"

Aelie se dokázala zasmát. „Ale ne, samozřejmě že nic takového bych neprovedla! To by tě strašilo až do konce života! A já bych tolik chtěla, abys měla život dobrý, překrásný, ty má nejmilejší holčičko." Napřímila se, zatvářila se věcně. „Půjdu k tvé babičce Marcii, do Kum."

„K babičce? Vždyť je to tyran, a ne ženská!"

„Nesmysl! Strávila jsem u ní loni v létě tři měsíce a byly to moc hezké chvíle. Často mi teď píše, hlavně proto, že je tak sama, Cornelie. V sedmašedesáti má už strach, že zůstane docela opuštěná. Je to zlý osud, když kolem sebe nemáš než otroky, když přichází smrt. Sextus Julius za ní nejezdil příliš často, ale přesto velice těžce nesla, když zemřel. Nemyslím, že by se byl za ní během posledních čtyř či pěti let vypravil Gaius Julius, a s Aurelií ani s Claudií ona příliš dobře nevychází. S vnoučaty ostatně také ne."

„To přesně jsem měla na mysli, mami. Je podivínská, ničím se jí nezavděčíš. Já to moc dobře vím! Starala se o nás, než jsi k nám přišla ty."

„Víš, my spolu vlastně velice dobře vycházíme. A vždycky jsme k sobě navzájem měly dobrý vztah. Byly jsme přítelkyně, ještě než jsem se provdala za tvého otce. Byla

to ona, která mne doporučila tvému otci jako vhodnou manželku. Takže je mi zavázána. Pokud budu žít s ní, budu tam vítána, budu užitečná a nebudu jí přitom nijak zavázána. Jen co se nějak vyrovnám s tím rozvodem, budu určitě docela spokojená se svým životem i s její společností," řekla Aelia pevně.

Toto dokonalé řešení, spadlé jakoby z nebe, přijal konsul Pompeius Rufus a celá jeho rodina s hlubokým povděkem. Třebaže by byl nikdo z jejích členů neodepřel Aelii ani trvalý domov, mohli jí teď zato dočasný pobyt nabídnout s bezelstnou radostí.

„Já Lucia Cornelia nechápu!" řekl Aelii den poté konsul Pompeius Rufus. „Když jsem se s ním uviděl, pokusil jsem se na váš rozvod zavést řeč, už proto, že bych mu byl rád vysvětlil, proč jsem tě přijal pod svou střechu. A on – on se jen po mně otočil s nepopsatelným výrazem v tváři! Strnul jsem! Říkám ti, že jsem dočista zkoprněl! Strašné to bylo! Myslel jsem si, že ho znám. Problém je v tom, že s ním i nadále musím ve jménu našeho společného úřadu dobře vycházet. Slibovali jsme voličům, že budeme pracovat v naprosté harmonii, a od toho slibu já ustoupit nemohu."

„Samozřejmě že nemůžeš," odpověděla Aelia vřele. „Quinte Pompeie, já jsem nikdy neměla v úmyslu tě proti Luciovi Corneliovi nějak popouzet, to mi věř! To, co se odehrává mezi manželi, je velice soukromá záležitost, a všem, kdo se na to dívají zvenčí, musí připadat naprosto nevysvětlitelné, když se manželství bez zjevné příčiny takhle rozpadne. Nějaké důvody ovšem existují vždycky, a zpravidla bývají i přiměřené. Kdo ví? Snad Lucius Cornelius opravdu chce mít další děti. Jeho jediný syn je mrtev, nemá tedy žádného dědice. A s penězi on na tom není moc dobře, víš? Proto bych chápala i tu věc s mým věnem. Mně bude docela dobře. Můžeš-li zařídit, aby někdo doručil tenhle můj dopis do Kum a vyčkal tam na Marciinu odpověď, dozvíme se brzy, jaká opatření já budu moci podniknout."

Quintus Pompeius hleděl do země, tvář rudější než jeho vlasy. „Lucius Cornelius sem poslal všechny tvé šaty a tvé ostatní věci, Aelie. Je mi velice líto, že ti to musím říct."

„Nu, to je docela dobrá zpráva!" prohlásila Aelia a zachovávala i nadále klid. „Už jsem si začínala myslet, že je prostě někam vyhodí."

„Celý Řím si o tom povídá."

Upřela na něho zraky. „A o čem?"

„O tomhle rozvodu. O krutosti, s jakou se k tobě chová. Lidé to nepřijali dobře." Quintus Pompeius Rufus si odkašlal. „Jsi přece jedna z nejoblíbenějších a nejváženějších žen v Římě. Mluví o tom kdekdo. Včetně toho, že tě nechal bez prostředků. Na Foru ho dnes ráno lidé vypískali."

„Chudák Lucius Cornelius," pravila Aelia zarmouceně. „To ho asi nesmírně popudilo."

„Pokud tomu tak bylo, nedal na sobě nic znát. Kráčel dál, jako by se nic nedělo." Quintus Pompeius si povzdychl. Proč, Aelie? Proč jen?" Zavrtěl hlavou. „Po tolika letech! Vždyť to nedává vůbec žádný smysl! Jestli chtěl mít dalšího syna, proč se s tebou nerozvedl hned po smrti mladého Sully? Už tomu přece budou tři roky."

*** * ***

Odpověď na otázku Pompeia Rufa dospěla k Aeliiným uším ještě dříve, než obdržela odpověď od Marcie, jež ji pobízela, aby jen přijela do Kum.

Tentokrát dorazil se zprávou domů jako prvý Quintus Pompeius, tak udýchaný, že zprvu ani nedokázal promluvit.

„Co se děje?“ zeptala se ho Aelia, když se k této otázce neměla Cornelia Sulla.

„Lucius – Cornelius! Oženil se – s vdovou po Scaurovi!“

Cornelia Sulla vůbec nevypadala překvapeně. „Pak ti bude klidně moci vrátit tvé věno, mami,“ řekla s napjatými rty. „Ta je bohatá jako Croesus.“

Mladý Pompeius Rufus se chopil nabídnutého poháru s vodou, vyprázdnil ho a začal hovořit souvisleji. „Odehrálo se to dnes před polednem. Nikdo nic netušil, jen Quintus Metellus Pius a Mamercus Lepidus Livianus. Ti o tom podle mě vědět museli! Quintus Metellus Pius je její vlastní bratranec a Mamercus Lepidus Livianus je vykonavatelem závěti Marka Aemilia Scaura.“

„Jak že se jmenuje?“ říkala v údivu Aelia. „Nemohu si její jméno vybavit.“

„Caecilia Metella Dalmatica. Ale jak jsem slyšel, říkají jí všichni jen Dalmatica. Doslechl jsem se také, že před mnoha lety – nedlouho poté, co zahynul Saturninus – se do Lucia Cornelia tak zamilovala, že byla všem pro smích – a stejně tak byl pro smích i Marcus Aemilius Scaurus. Povídali, že Lucius Cornelius se přitom na ni ani nepodíval. Nato ji pak její manžel zavřel doma a od té doby, jak se zdá, ji nikdo neviděl.“

„Ale ovšem,“ řekla Aelia, „už si na tu nepříjemnost vzpomínám. Jenom to její jméno jsem si nedokázala připamatovat. Ne že by byl Lucius Cornelius o tom se mnou kdy hovořil. Ale dokud jí Marcus Aemilius Scaurus potom neuložil domácí vězení, nesměla jsem já opustit dům, pokud byl doma i Lucius Cornelius. Dával si nesmírně záležet na tom, aby měl Marcus Aemilius Scaurus jistotu, že ze Sullovy strany naprosto nedochází k něčemu nepatřičnému.“ Aelia si povzdychla. „Stejně mu to nebylo nic platné. Marcus Aemilius Scaurus se postaral o to, aby Lucius Cornelius tehdy v prétorských volbách prohrál.“

„Neužije si s otcem žádné radosti,“ řekla Cornelia Sulla sveřepě. „Žádná žena se jich od něho nedočkala.“

„Takové věci neříkej, Cornelie!“

„Ale mami, nejsem přece žádné malé dítě! Mám už dokonce i svoje vlastní! A znám otce ještě líp než ty, protože já ho nemiluju takovým způsobem jako ty! Já jsem krev jeho krve – a někdy se toho pomyšlení až *děsím!* Můj otec je netvor. A ženy v něm vyvolávají ta nejhorší hnutí mysli. Má vlastní matka spáchala sebevraždu – a mne nikdo nepřesvědčí, že to nebylo kvůli něčemu, co jí udělal otec!“

„To se stejně nikdy nedozvíš, Cornelie, tak už na to přestaň myslet,“ řekl mladý Quintus Pompeius přísně.

Na Aeliině tváři se náhle objevil údiv. „Je to divné! Kdybys mi byla dala hádat, s kým že se oženil, byla bych asi řekla, že s Aurelii!“

Cornelia Sulla přikývla. „To by bylo napadlo i mne. Ti dva si odjakživa náramně rozuměli. Jak dvě harpyje na jednom skalisku. Oba jsou to stejní ptáčci, i když se peřím liší.“ Celá se otřásla. „A vlastně žádní ptáčci, pěkné nestvůry to jsou.“

„Nemyslím, že bych byla tu Caecilii Metellu Dalmatiku kdy viděla,“ řekla Aelia v úzkostné snaze předejít jakýmkoli nepředloženým výrokům Cornelie Sully, „ani tehdy, kdy o mého manžela usilovala.“

„Už ne tvého manžela, mami! Teď už *jejího* manžela.“

„Nezná ji vlastně nikdo,“ řekl Pompeius Rufus veden stejnou snahou Cornelii Sullu nějak upokojit. „Po té jediné indiskreci, třebaže byla naprosto nevinná, ji Marcus Scaurus držel v naprosté izolaci. Má dvě děti, chlapce a děvče, ale ani ty nikdo nezná. Stejně tak jako ji. A co Marcus Scaurus zemřel, je ji vídat ještě méně. Proto také celé

město jen bzučí.“ Napřáhl ruku s pohárem, aby požádal ještě o vodu. „Dnes je první den od skončení jejího povinného smutku. A to je další důvod toho bzukotu.“

„On ji musí velice milovat,“ řekla Aelia.

„Pitomost!“ řekla Cornelia Sulla. „Ten nemá na celém světě rád nikoho.“

*** * ***

Poté, co v Sullovi opadl vzkypělý vztek, v němž nechal Aelii stát o samotě na Clivu Victoriae, následoval v následujících hodinách jemu dobře známý pád do propasti černé beznaděje. Když se následujícího jitra vydal do domu Metella Pia, bylo to zčásti proto, aby ještě otočil dýkou ve strašné ráně, kterou – jak dobře věděl – uštědřil té až příliš hodné a až příliš nudné Aelii. Jeho zájem o vdovu po Scaurovi byl jen součástí hlubšího a promyšleného záměru; šlo mu především o to, aby Aelia trpěla co nejvíc. Rozvod sám – to je málo. Musí najít způsob, jak tou čepelí v ráně zakroutit co nejbolestivěji. A co jiného se nabízí než oženit se okamžitě s nějakou jinou, tak aby se zdálo, že jen kvůli ní se s Aelii rozvedl. Mne vlastně všechny ženské, uvažoval cestou do domu Metella Pia, odjakživa dohánějí k šílenství, už od nejmladších let. Od chvíle, co jsem se přestal prodávat mužům a hloupě jsem si představoval, že snad ženy budou snadnějšími obětmi. Jenomže obětí jsem se nakonec vždycky stával já sám. *Jejich* obětí. Takže jsem nakonec Nicopoli i Clitumnu zabil. A Julilla – buďtež díky všem bohům, jací vůbec jsou – se usmrtila sama. Zabít Aelii by ovšem bylo až příliš riskantní. Ale přesto – pouhý rozvod nepostačuje. Ten ona přece očekává celá dlouhá léta.

Hovňouska nalezl zabraného do hovoru s jeho novým kvestorem, Mamerkem Aemiliem Lepidem Livianem. Vskutku nebývalé štěstí, zastihnout je takhle oba dva pospolu – ale což nebyl odjakživa miláčkem Fortuny?

Bylo sice naprosto přirozené, že Hovňousek a Mamercus dlí pohromadě, jenomže aura obklopující Sullu v jeho temných chvílích byla takové povahy, že oba vyskočili a pozdravili ho s nervozitou páru, jenž byl právě nenadále přistižen při milování.

Jako dobří důstojníci se neposadili, dokud neusedl Sulla, a pak se na něho mlčky zahleděli a nenapadalo je, co říci.

„Vyřízl vám někdo jazyky?“ otázal se Sulla.

Metellus sebou polekaně trhl. „Ne, Lucie Cornelie! To ne. Odpusť, nějak jsem se zatoulal myšlenkami n-na mm-míle d-daleko.“

„Ty taky, Mamerku?“ zeptal se Sulla.

Jenomže Mamercus, pomalý, rozvážný a sebevědomý, vydoloval z hlubin své odvahy dokonce i úsměv. „Vlastně ano,“ řekl.

„V tom případě dejte těm myšlenkám čelem vzad – platí to pro vás oba,“ řekl Sulla se svým nejdravějším úsměškem.

Neřekli na to nic, jen čekali.

„Chci se oženit s Caecilií Metellou Dalmatikou.“

„Při Jovovi!“ vypískl Metellus Pius.

„To nebylo moc originální, Hovňousku,“ řekl Sulla. Vstal, pokročil ke dveřím pracovny Metella Pia a ohlédl se, jedno obočí pozdviženo. „Chci se s ní oženit už zítra,“ řekl. „Chci od vás, abyste to oba promysleli a dali mi odpověď ještě dnes do večera. Vzhledem k tomu, že chci syna, rozvedl jsem se se svou manželkou pro její neplodnost. Jenomže já si místo ní nechci najít nějakou mladou pitomou holku. Na

takové dorostenecké kousky jsem už moc starý. Chci zralou ženu, která prokázala svou plodnost tím, že už porodila alespoň dvě děti, z toho aspoň jednoho syna. Vzpomněl jsem si na Dalmatiku, protože tu jsem kdysi – tak to alespoň vypadalo – dost přitahoval.“

S těmito slovy odešel, Metella Pia a Mamerka nechal civět s pokleslými bradami jednoho na druhého.

„Při Jovovi!“ opakoval teď už chaběji Metellus Pius.

„To je ale překvapení!“ řekl Mamercus, jenž byl ovšem daleko méně ohromen, neboť Sullu neznal ani z jedné setiny tak dobře jako Hovňousek.

Ten se teď drbal na temeni a vrtěl hlavou. „Proč zrovna *tu?* Vyjma tu chvilku, co prošla v průvodu kolem nás, když zemřel Marcus Aemilius, jsem na ni za celá ta léta ani nevzpomněl. Je to sice moje přímá sestřenice, jenže po té záležitosti s Luciem Corneliem – neuvěřitelné, jen co říct! – ji Scaurus zamkl doma a byla tam střežena líp než v lautumijských kobkách.“ Upřel pohled na Mamerka. „Ale ty jako vykonavatel závěti ses s ní musel v posledních měsících přece dosti často vídat.“

„Tak nejdřív k té tvé první otázce – proč zrovna tuhle? Mám takový pocit, že se její peníze zatím nikam nevypařily,“ řekl Mamercus. „A k tvému druhému dotazu: viděl jsem se s ní od Scaurovy smrti několikrát, třebaže ne tak často, jak bych byl měl. V čase jeho smrti jsem už byl sice v poli, ale vrátil jsem se do Říma, abych dal trochu do pořádku záležitosti po Scaurově odchodu. A mám-li být upřímný, ona pro toho starce docela nic netruchlila. Všechen zájem soustřeďovala na své děti. Ale to mi připadá zcela rozumné. Kolik že byl mezi nimi ten věkový rozdíl? Čtyřicet let?“

„Míň určitě ne, myslím. Pamatuji se, že když se vdávala, bylo mi jí až trochu líto. Měla se původně provdat za jeho syna, jenže ten spáchal sebevraždu. Můj otec ji namísto toho dal za manželku Markovi Aemiliovi.“

„Co mne na ní pořád ještě zaráží, je ta její ustrašenost,“ říkal Mamercus. „Nebo snad ztratila veškerou sebedůvěru. Bojí se vyjít z domu, třebaže jsem jí řekl, že jí v tom nic nebrání. Nemá nikde žádné přátele ani přítelkyně.“

„A jak by k nim také byla přišla? Myslel jsem to naprosto vážně, když jsem povídal, že ji Marcus Aemilius prostě zamkl doma,“ řekl Metellus Pius.

„Když pak umřel,“ uvažoval Mamercus nahlas, „zůstala v domě samozřejmě docela sama, když nepočítám děti a hrstku otroků, dosti malou na tak velký dům. Ale kdykoli jsem jí navrhl, aby si k sobě vzala tu či onu tetu nebo sestřenici jako gardedámu, pokaždé se nesmírně vylekala. Nechtěla o žádné ani slyšet. Musel jsem nakonec najmout párek takových slušných Římanů s dobrou pověstí, aby tam s ní bydleli. Tvrdila, že chápe, že konvencím je třeba učinit zadost, zejména vzhledem k té její někdejší nepředloženosti, ale chtěla raději bydlet s cizími lidmi než s kýmkoli z příbuzných. Není to dojemné, Quinte Caecilie? Kolik jí to vlastně bylo, když se té hloupůstky dopustila? Devatenáct? A provdaná byla tehdy za šedesátníka!“

Hovňousek jen pokrčil rameny. „To záleží na tom, jak to komu v manželství vyjde, Mamerku. Podívej se na mě. Vzal jsem si mladší dceru Lucia Crassa Oratora, jehož starší dcera už má tři sny. Zatímco ta *moje* Licinia je pořád ještě bezdětná – a ne že bychom se nesnažili, to mi věř! Takže asi požádáme, aby nás nechali jednoho z těch synovců adoptovat.“

Mamercus svraštil čelo, cosi mu svitlo. „Ty bys mohl udělat to, co chce provést Lucius Cornelius. Měl by ses rozvést s Licinii mladší kvůli její neplodnosti a vzít si Dalmatiku sám.“

„Ne, Mamerku, to bych tedy nemohl, mám svou ženu velice rád," odbyl Mamerka Hovňousek příkře.

„Takže tedy budeme o nabídce Lucia Cornelia vážně uvažovat?"

„Zcela určitě! Není to zrovna boháč, jenomže – a ty to moc dobře víš – má v sobě něco víc. Je to velký muž. Má sestřenice Dalmatica už jednou za velkého muže provdána byla, takže tomu pocitu přivykla. Lucius Cornelius dospěje nesmírně vysoko, Mamerku. Sám nevím, proč jsem o tom tak pevně přesvědčen, vždyť si ani nedokážu představit, *kam* by vlastně měl ještě dospět. Ale on to dokáže! Já vím, že to dokáže! Není to Marius. Není to ani Scaurus. Ale já jsem si jistý, že je oba dva jednou zastíní."

Mamercus vstal. „Takže bychom se raději měli vydat za Dalmatikou a zjistit, co si o tom myslí ona sama. Ale svatba zítra – to stejně nepřipadá v úvahu."

„A proč ne? Vždyť už snad smutek nedrží!"

„Ne. Je to dost zvláštní, její období smutku končí právě dnes. A proto také," řekl Mamercus, „by vypadalo dost podezřele, kdyby se hned zítra provdala. Tak za pár týdnů bych myslel já."

„Ne, musí to být zítra," řekl Metellus Pius rozhodně. „Ty neznáš Lucia Cornelia tak dobře jako já. Neexistuje člověk, jehož bych si víc vážil a jehož bych víc ctil. Ale za nic na světě se mu nepokoušej odporovat, Mamerku! Pokud se shodneme, že se ti dva mohou vzít, pak to musí být zítra."

„Něco mi právě došlo, Quinte Caecilie. Když jsem Dalmatiku naposledy viděl – mohlo to být tak před dvěma nebo třemi trhy – vyptávala se mě na Lucia Cornelia. A přitom se nikdy neptala po nikom jiném, ani po tobě ne, a to jsi její nejbližší příbuzný."

„Nu, zamilovala se do něj, když jí bylo devatenáct. Dost možná, že ho pořád ještě miluje. Ženské jsou zvláštní, takovéhle věci ony dělávají," řekl Hovňousek znaleckým tónem.

Když oba muži dorazili do domu Marka Aemilia Scaura a stanuli před Caecilií Metellou Dalmatikou, pochopil Metellus Pius, co měl Mamercus na mysli, když hovořil o její ustrašenosti. Je to myš, usoudil Metellus Pius. Velice přitažlivá myš, to je pravda, a povahově nesmírně milá. Nepřišlo mu ani na mysl, co by byl asi sám cítil, kdyby ho byli ve věku sedmnácti let oženili s ženou téměř šedesátiletou; ženy prostě dělají, co se jim řekne, a šedesátiletý muž mohl nabídnout ve všech směrech víc než pětačtyřicetiletá žena. Byl to on, kdo se ujal slova, neboť se s Mamerkem shodli, že mu jako jejímu nejbližšímu příbuznému formálně vzato přísluší úloha *pater familias.*

„Dalmatiko, byli jsme dnes požádáni o tvou ruku. Naléhavě ti doporučujeme, abys nabídku přijala, třebaže cítíme, že bys měla mít i právo odmítnout, pokud by sis přála," řekl Metellus Pius obřadně. „Jsi vdova po prvním senátorovi a matka jeho dětí. Přesto se ale domníváme, že lepšího uchazeče nenajdeš."

„A kdo se o mne uchází, Quinte Caecilie," zeptala se Dalmatica tichnounkým hláskem.

„Konsul Lucius Cornelius Sulla."

Tvář se jí rozzářila úžasem a radostí, šedé oči zasvítily samým stříbrem; vzpřáhla dvě nepříliš úhledné dlaně, téměř jimi zatleskala.

„Přijímám!" vydechla.

Oba muži zamžikali, očekávali, že je čeká jisté přemlouvání, dřív než Dalmatiku přesvědčí.

„Chce se s tebou oženit už zítra," řekl Mamercus.

„Třeba dnes, když bude chtít!"

Co na to mohli říci? Co se v takovém případě říká?

Zkusil to Mamercus. „Jsi velice bohatá žena, Dalmatiko. S Luciem Corneliem jsme o majetkových věcech a o věnu vůbec nehovořili. Myslím, že pro něho jsou tyto úvahy druhořadé, on ví, že jsi zámožná, ale nezajímá ho to. Řekl, že se rozvedl se svou ženou pro její neplodnost a že si nechce vzít mladou dívku, ale spíš vyzrálou ženu, která je dosud schopná rodit děti – a to pokud možno ženu, která už děti porodila a svou plodnost tak prokázala."

Jas v její tváři po tomto neomaleném vysvětlení trochu pohasl, přesto však kývla na znamení, že chápe. Nahlas však neřekla nic.

Mamercus se pustil na tenký led finančních otázek. „Tady samozřejmě nebudeš moci dál bydlet. Tenhle dům teď náleží tvému malému synkovi a musí zůstat v mé správě. Navrhoval bych, abys požádala ten manželský pár, co tu žil jako ochrana tvé cti, jestli by tu nesetrvali i nadále, dokud tvůj syn nedospěje do věku, kdy už bude dostatečně odpovědný. Ti otroci, které si nebudeš chtít vzít s sebou do nové domácnosti, tu mohou zůstat se správci. Dům Lucia Cornelia je ovšem ve srovnání s tímhle dosti malý. Obávám se, že se tam budeš cítit stísněna."

„Stísněna se cítím *tady*," řekla Dalmatica a v jejím hlase zazněla – ironie? Vskutku?

„Začít nový život byste měli i v novém domě," ujal se slova Metellus Pius, když viděl, že Mamercus beznadějně zabředl. „Pokud by s tím Lucius Cornelius souhlasil, měl by to být dům alespoň tak veliký, jako je tenhle, v náležitém okolí, které by odpovídalo lidem vašeho postavení. Věnem máš peníze, které ti odkázal tvůj otec a můj strýc Dalmaticus. Vlastníš také velkou finanční částku jako dědictví po Marku Aemiliovi, která se ovšem řádnou složkou tvého věna stát nemůže. Zabezpečím ji však spolu s Mamerkem tak, aby trvale náležela tobě. Nemyslím, že by bylo správné ponechat Luciu Corneliovi zcela volný přístup k tvým penězům."

„Jak myslíte," řekla Dalmatica.

„Takže pokud bude Lucius Cornelius s těmito podmínkami souhlasit, může se sňatek konat zítra o šesté denní hodině. Dokud pro vás nenalezneme nové sídlo, budeš s Luciem Corneliem žít v jeho domě," řekl Mamercus.

Jelikož Lucius Cornelius vyjádřil bez hnutí v tváři se všemi podmínkami souhlas, byl s Caecilií Metellou Dalmatikou o šesté denní hodině následujícího dne oddán. Obřad vykonal Metellus Pius, svědkem byl Mamercus. Svatba se odbyla bez obvyklých rozpustilostí; když byla kratičká ceremonie – nikoli *confarreatio* – u konce, odebrali se novomanželé do Sullova domu jen ve společnosti obou nevěstiných dětí, Metella Pia, Mamerka a tří otroků, které si Dalmatica přála vzít s sebou.

Když Dalmatiku Sulla zdvihl do náruče, aby ji přenesl přes práh, celá až ztuhla překvapením, jak snadno a s jakou jistotou to provedl. Mamercus a Metellus je následovali na pohár vína, ale odešli pak tak rychle, že nový správce, Chrysogonus, byl tou dobou stále ještě kdesi s dětmi a s jejich učitelem a ukazoval jim, kde budou přebývat, a zbylí dva otroci stáli zapomenuti kdesi v koutě peristylové zahrady.

Nevěsta se ženichem v atriu osaměli.

„Nu, ženo," řekl Sulla bez okolků, „provdala ses tedy za dalšího starého chlapa, takže se bezpochyby staneš podruhé i vdovou."

Byla to věta tak nehorázná, že na něho Dalmatika ohromeně hleděla, marně hledala slova.

„Ty přece nejsi *starý*, Lucie Cornelie!"

„Dvaapadesát let. To není žádné mládí, ve srovnání s tvými třiceti."

„Ve srovnání s Markem Aemiliem jsi přímo mladík!"

Sulla zaklonil hlavu a rozřehtal se. „Je jediné místo, kde se dá zjistit, jestli máš pravdu," řekl a znovu ji pozvedl v náruči. „S večeří dnes nepočítej, ženo! Je čas jít do postele."

„Ale co děti! Ještě to tu vůbec neznají –!"

„Koupil jsem včera nového správce, hned jak jsem se rozvedl s Aelii, a je to převelice schopný člověk. Jménem Chrysogonus. Takový ten kluzký Řek nejhoršího druhu. Jsou to nejlepší správci, pokud ovšem jsou si vědomi, že jim jejich pán přijde na každý podvůdek nebo úskok a že je schopen dát je ukřižovat." Sulla ohrnul rty. „O tvé děti bude postaráno výtečně. Chrysogonus se potřebuje náležitě uvést."

* * *

Manželský život, jaký Dalmatica zakusila se Scaurem, byl víc než zřejmý z jejího chování, když Sulla novomanželku položil na své lůžko. Odcupitala, otevřela skříň, kterou si už napřed dala odnést do Sullova domu, a z ní vyňala zbrusu novou lněnou noční košili. Zatímco ji Sulla uchváceně sledoval, uvolnila si půvabný smetanově bílý vlněný šat, avšak pevně si ho přidržela na těle pažemi, takže si dokázala natáhnout noční košili přes hlavu a spustit ji dolů, dřív než se z šatu vysvlékla; v jednom okamžiku na sobě ještě měla denní odění, v příštím už byla ustrojena na noc. A přitom ani zákmit nahé pokožky!

„Sundej si tu zbytečnost," ozval se za jejími zády Sulla.

Otočila se rychle, naráz bez dechu. Sulla byl nahý, pokožku bělejší než sníh, chmýří na prsou a v klíně stejné jako jeho kštice, muž s neochablým břichem, bez vrásek a záhybů, jaké prozrazují stáří, svalnatý a robustní.

Zdávalo se jí vždy, že trvá celé hodiny, co ji Scaurus musel ohmatávat pod rouchem, mnout bradavky a hladit v rozkroku, než se začalo vůbec něco dít s jeho penisem – jediným mužským údem, který kdy poznala, aniž ho ovšem kdy *spatřila*. Scaurus byl starosvětský Říman, ve svých sexuálních aktivitách byl přesně tak zdrženlivý, jak soudil, že by měla být zdrženlivá i jeho žena. Pokud si ovšem dopřál ženu méně zdrženlivou, měly i jeho pohlavní projevy docela jinou podobu – o tom se však jeho manželka nic nedozvídala.

A teď se jí tu Sulla, stejně urozený aristokrat, jako byl její zesnulý manžel, bezostyšně ukazoval, jeho penis se jí zdál stejně obrovitý a vzpřímený jako úd Priapův, jehož bronzová soška stála ve Scaurově pracovně. Ženské ani mužské pohlavní orgány pro ni nebyly nic neznámého, každý dům byl plný jejich zobrazení; genitálie zdobily hermy, lampy, podstavce stolů, byly zpodobeny i na některých nástěnných malbách. Nic z toho však ani vzdáleně nespojovala se svým manželským životem. Patřily prostě k nábytku, k vybavení domu. Manželský život pro ni byl manžel, který se jí nikdy neukázal a který – ač s ní zplodil dvě děti – jako by, alespoň podle její zkušenosti, byl rostlý zcela jinak než onen Priapus na ozdobách a malbách.

Když tehdy, před mnoha lety, v průběhu oné večeře Sullu prvně potkala, oslnil ji. Nikdy předtím nespatřila muže tak krásného, tak pevného a tvrdého, a přesto tak – tak – zženštilého? To, co k němu pocítila v onom okamžiku (a pak v průběhu dní, kdy ho tajně sledovala v Římě, kde právě vedl svou kampaň pro nadcházející volby prétorů), postrádalo jakoukoli vědomou tělesnost, neboť přece byla vdaná žena, měla už s tělesnou láskou svou zkušenost a považovala ji za nejméně důležitou a nejméně lákavou složku milostného vztahu. Její vášeň pro Sullu bylo vzplanutí školačky – spíš

dýchnutí vánku než plameny a povodeň. Zpoza sloupů a výklenků ho jen hltala očima, snila o jeho polibcích, nikoli o jeho penisu, toužila po něm tím nejromantičtějším způsobem. To, po čem toužila, bylo podrobit si ho, zotročit ho, dosáhnout onoho sladkého vítězství, kdy by jí klečel u nohou a láskou k ní vzlykal.

Konec tomu učinil její manžel a vše v jejím životě doznalo pronikavé změny. Jen její láska k Sullovi ne.

„Naprosto ses zesměšnila, Caecilie Metello Dalmatiko," řekl jí tehdy Scaurus odměřeně a nevzrušeně. „Ale – což je mnohem horší – zesměšnilas i *mne.* Celé město se mi teď posmívá, *mně,* prvnímu muži Říma. A to musí přestat. Tím nejhloupějším způsobem jsi snila a vzdychala a běhala za mužem, který si tě ani nevšiml, který tě v tom nijak nepovzbudil, který o tvé nadbíhání nestojí – a kterého jsem v zájmu své vlastní dobré pověsti dokonce musel potrestat. Kdybys byla neztrapnila jeho i mne, byl by už dnes prétorem – tak jak by mu náleželo. Zkazila jsi tedy život hned *dvěma* lidem – jednak svému manželovi, jednak muži, jenž je zcela bezúhonný. Důvod, proč sám sebe nepovažuji za bezúhonného, spočívá v mé slabosti, že jsem to tvé zahanbující jednání strpěl tak dlouho. Doufal jsem totiž, že svou chybu nahlédneš sama a že tak Římu dokážeš, že koneckonců přece jen jsi hodná být ženou prvního senátora. Jenomže čas dokázal něco jiného, že jsi bezmezná hlupačka. Z tohoto domu už nikdy nevykročíš, z žádného důvodu. Ani na pohřeb, ani na svatbu, za přítelkyněmi ani za nákupy. A také tvé přítelkyně tě tu napříště nesmějí navštěvovat, jelikož nemohu důvěřovat tvé ctnosti. Je třeba, abych ti řekl, že jsi prázdná a hloupá nádoba, žena nevhodná pro muže, jenž má mou *auctoritas* a *dignitas.* A teď odejdi."

Samozřejmě ani tak velebně formulovaná nelibost Scaurovi nebránila, aby nevyhledával alespoň manželčino tělo, jenomže byl už stár a stárnul čím dál tím víc, a tak i k tomu docházelo stále řidčeji. Když mu pak dala syna, získala si za to jisté uznání, ale k žádnému uvolnění podmínek jejího věznění se Scaurus pohnout nedal. A v snách, ve svém osamocení, kdy sám čas ji tížil jako olověné závaží zavěšené na šíji, stále ještě myslela na Sullu, stále ho ještě milovala. Nezralou láskou, vyvěrající z dívčího srdce.

Pohled na nahého Sullu v ní teď nevzbudil smyslnou touhu, byla jen uchvácena jeho krásou a mužností a ohromena tím, jak nepatrný je koneckonců rozdíl mezi Sullou a Scaurem. Krása. Mužskost. V tom jediném se lišili. Ale Sulla se jí nehodlal vrhnout k nohám a lkát jí o své lásce! Chystal se ji dobýt. Rozrazit její brány svým beranidlem.

„Shoď to ze sebe, Dalmatiko," řekl.

Vyklouzla z noční řízy rychle jako dítě, které bylo přistiženo při hříchu, usmála se a pak teprve kývla.

„Jsi půvabná," řekl, jako by předl, pokročil k ní, vnořil jí svou erekci mezi stehna a přivinul ji k sobě blíž. Pak ji políbil a Dalmatiku uchopil vír pocitů, o nichž až dosud neměla ponětí – vnímala dotyk jeho pokožky, jeho rty, jeho penis, jeho ruce – vnímala jeho čistou a sladkou vůni, tak jako voní děti po koupeli.

Probouzela se, dospívala, objevovala dimenze, které neměly nic společného se sněním a s fantaziemi a které naopak co nejúžeji souvisely s živoucími, navzájem propletenými těly. A od lásky dospívala až ke zbožňování, k fyzickému zotročení.

Pro Sullu znamenala čaromoc, jakou poprvé zakusil s Julillou, navíc tajuplně promísenou jakýmisi ohlasy Metrobia; povznesl se až k blouznivé extázi, jakou neprožil už téměř dvacet let. Takže i já jsem byl vyhladovělý, říkal si v údivu, a nejen to – ani jsem si toho nebyl vědom! Tak nesmírně závažné je to pro mne, tak životně důležité! A zcela se mi to ztratilo z obzoru.

Není divu, že od onoho prvního neuvěřitelného dne manželství s Dalmatikou ho pak už nic nedokázalo do hloubky zasáhnout a zranit – ani pískot těch lidí na Foru, kteří stále ještě odsuzovali, jak se zachoval k Aelii, ani zlomyslné špičkování mužů jako Philippus, kteří neviděli než Dalmatičiny peníze, ani dloubance a pomrkávám Lucia Decumia, ani pobavené hihňání těch, kdo v něm spatřovali satyra a ve vdově po Scaurovi naivku, ba ani trpký lístek s gratulací, který mu spolu s kytičkou macešek – tak symbolických – poslal Metrobius.

Necelé dva týdny po svatbě se přestěhovali do rozlehlého sídla na Palatinu, shlížejícího na Circus Maximus, nedaleko chrámu Velké Matky. Byly v něm fresky ještě krásnější než v domě Marka Livia Drusa, sloupy měl z masivního mramoru, podlahy s nejkrásnějšími mozaikami v celém Římě a nábytek tak přepychový, že by byl lépe slušel nějakému panovníkovi z Východu než římskému senátorovi. Sulla s Dalmatikou se mohli pyšnit i stolkem z citrusového dřeva, jehož drahocennou desku s žilkováním v podobě pávích per nesl slonovinový, zlatem vykládaný podstavec v podobě propletených delfínů – svatební dar od Metella Pia zvaného Hovňousek.

Odchod z domu, v němž prožil pětadvacet let, pro Sullu představoval další předůležité oproštění od minulosti. Do zapomnění tím upadla ta odporná stařena Clitumna a její ještě hnusnější synovec Stichus; pryč byly veškeré vzpomínky na Nicopoli, na Julillu, Marcii, Aelii. A ač nepřestával dál vzpomínat na svého syna, byl alespoň zbaven trýzně neustále vidět a setkávat se s tím, co vídal a cítil i jeho synek, pohledu do dveří otvírajících se do prázdného dětského pokoje, vidiny nahatého rozesmátého chlapečka, jež se mu co chvíli někde zjevovala. S Dalmatikou bude schopen začít od počátku znova.

Pro Řím bylo přímo požehnáním, že díky sňatku s Dalmatikou prodlel Sulla ve městě mnohem déle, než by byl jinak měl v úmyslu. Mohl tak dohlédnout na svůj plán odlehčení v dluzích a promyslet všechny možné způsoby, jak naplnit státní pokladnu. Velkorysými přesuny a podchycením příjmů ze všech myslitelných zdrojů se mu nejen podařilo vyplatit legie (Pompeius Strabo dodržel slovo a předložil velice umírněné vyúčtování jejich žoldu) a umořit i něco z dluhů vůči Italské Galii, ale s uspokojením mohl také sledovat, jak se obchodní život ve městě zdá konečně trochu zotavovat.

V březnu však už musel se vší vážností pomýšlet na to, že se bude muset od manželčina těla konečně odpoutat. Metellus Pius s Mamerkem už tou dobou byli na jihu; Cinna s Cornutem pročesávali zemi Marsů; a Pompeius Strabo společně se synem – avšak bez psavce Ciceroria – byli na číhané kdesi v Umbrii.

Zbývala však ještě jedna věc, kterou bylo třeba udělat. Sulla tak učinil den před svým odjezdem, jelikož si tato záležitost nevyžadovala schválení zákona. Spočívala v pravomoci censorů. Dvojice mužů zastávajících tento úřad jevila značnou váhavost, pokud jde o census, třebaže podle zákona Pisona Frugi měli být noví občané zařazeni do osmi z existujících venkovských tribuí a do dvou tribuí nových, což znamenalo rozdělení, které nemohlo ohrozit stávající poměr ve voličstvu. Censoři se zaštítili formálně právními překážkami pro případ, že by teplota senátních vod dospěla k varu a že by je čekala nadmíru horká lázeň, a také pro eventualitu, že by už sama slušnost předpokládala jejich dobrovolnou rezignaci na vykonávaný úřad; a když je auguři vybídli, aby provedli nevelký a neokázalý obřad, zpupně odmítli ho vykonat.

„První senátore, otcové senátoři, senát stojí na prahu své vlastní krize," pravil Sulla, stoje bez pohnutí vedle svého křesla, jak bylo jeho zvykem. Vztáhl pravici, v níž držel svitek papíru. „Mám tu seznam těch senátorů, kteří již nikdy nevstoupí do této síně. Jsou mrtví. Je jich něco přes stovku. Většina z nich byli *pedarii*, muži ze zadních lavic,

kteří se nesnažili v tomto sboru nijak vyniknout, nepronášeli řeči, neznali právo do větší hloubky, než jak se u senátora předpokládá. Jsou v něm však i jiná jména – jména mužů, které dnes již naléhavě postrádáme, neboť právě z jejich řad pocházeli předsedové soudů, zvláštní soudci a přísedící a arbitrové, zákonodárci, magistráti. Ti nebyli zatím nikým nahrazeni! A já jsem nepostřehl sebemenší snahu najít za ně náhradu!

Uvádím alespoň tyto: censor a první senátor Marcus Aemilius Scaurus; censor a pontifex maximus Gnaeus Domitius Ahenobarbus; konsulár Sextus Julius Caesar; konsulár Titus Didius; konsul Lucius Porcius Cato Licinianus; konsul Publius Rutilius Lupus; konsulár Aulus Postumius Albinus; prétor Quintus Servilius Caepio; prétor Lucius Postumius; prétor Gaius Cosconius; prétor Quintus Servilius; prétor Publius Gabinius; prétor Marcus Porcius Cato Salonianus; prétor Aulus Sempronius Asellio; édil Marcus Claudius Marcellus; tribun lidu Marcus Livius Drusus; tribun lidu Marcus Fonteius; tribun lidu Quintus Varius Severus Hybrida Sucronensis; legát Publius Licinius Crassus mladší; legát Marcus Valerius Messala."

Sulla se s uspokojením odmlčel; na všech tvářích byl patrný šok.

„Ano, já vás chápu," řekl tiše. „Teprve když takovýto seznam slyšíme číst, uvědomíme si plně, kolik velikých anebo slibných mužů nás opustilo. Sedm konsulů a sedm prétorů. Čtrnáct mužů plně schopných vykonávat úřad soudců, posuzovat zákony a zvyky, střežit mos maiorum. Nemluvě o šesti dalších, kteří by se byli co nevidět stali vůdčími osobnostmi a byli by zastávali nejvyšší úřady. Jsou i další jména – jména, která jsem tu nevyslovil, zahrnující tribuny lidu, kteří ve svém úřadě třeba nedosáhli takového věhlasu, avšak byli bezesporu nadáni velkou zkušeností."

„Och Lucie Cornelie, to je tragédie!" hlesl první senátor Flaccus se zajíknutím.

„Ano, Lucie Valerie, je to přesně tak, jak říkáš," souhlasil Sulla. „Je i mnoho dalších jmen, která se do tohoto seznamu nedostala, neboť nejde o mrtvé, nýbrž o muže, kteří v senátu chybí z mnoha různých důvodů – jména mužů konajících službu v zámoří a v cizině anebo v Itálii, avšak mimo Řím. Ani za letošní zimní přestávky v současné válce se mi nepodařilo napočíst v tomto shromáždění víc než stovku přítomných, třebaže žádný ze senátorů přítomných v Římě v této těžké době naše zasedání nezanedbává. Existuje i dosti rozsáhlý seznam senátorů, kteří jsou v současné době ve vyhnanství v důsledku činnosti Variovy komise a Plautovy komise. Jsou to takoví muži, jako Publius Rutilius Rufus.

Proto, vážení censoři Publie Licinie a Lucie Julie, vás naléhavě žádám, abyste učinili všechno, co je ve vašich silách, k doplnění našich řad. Dejte schopným a ctižádostivým mužům našeho města příležitost začlenit se do římského senátu. A vyberte také mezi *pedarii* ty muže, kteří by měli mít napříště možnost vyslovovat své názory a přijmout vyšší úřady. Často se stává, že není přítomen dostatečný počet mužů, aby bylo naplněno quorum. Kterak může římský senát plnit svou úlohu nejvyššího orgánu vlády, jestliže ani není schopen dosáhnout quora?"

A to by mělo stačit, říkal si Sulla. Učinil, co bylo zapotřebí, aby se věci v Římě udržely v chodu – veřejně nakopal do zadku ten párek líných censorů, aby se už laskavě ujali svých povinností. A teď je na čase dokončit tu válku s Italiky.

MITHRIDATÉS VI EUPATÓR

VIII.

Problém, který před Římem vyvstával, unikl nejen Sullově pozornosti, ale zůstal od smrti tolik postrádaného Marka Aemilia Scaura nepovšimnut i všemi ostatními. Scaurův nástupce, Lucius Valerius Flaccus, sice učinil chabý pokus tento aspekt římské politiky Sullovi připomenout, ale jeho osobnosti k tomu zcela chyběla potřebná váha. Sullovi se toto přehlédnutí stěží dalo vytknout. Středem veškerého římského světa se stala Itálie, a nikdo z těch, kdo byli fyzicky vtaženi do bouřlivého víru událostí na poloostrově, nedokázal dohlédnout kamkoli dál za tento obzor.

Jeden z posledních úkolů, které si Scaurus předsevzal, se týkal dvou králů sesazených z trůnů, bíthýnského Níkoméda a kappadockého Ariobarzana; ještě z rozhodnutí tvrdošíjného a neústupného starého prvního senátora byla do Malé Asie vyslána komise, která měla prozkoumat postavení a úlohu, jakou v dané situaci sehrál pontský král Mithridatés. Vedením delegace byl pověřen Manius Aquillius, jenž se osvědčil jako legát Gaia Maria v bitvě u Aquae Sextiae, v době Mariova pátého konsulátu se stal jeho kolegou v úřadě a vítězně pak také ukončil válku proti vzbouřeným otrokům na Sicílii. Spolu s Aquilliem tvořili komisi Titus Manlius Mancinus a Gaius Mallius Maltinus – a s nimi putovali i oba králové, Níkomédés a Ariobarzanés. Scaurus této delegaci vytyčil naprosto jasný úkol: uvést oba panovníky zpět na jejich trůny a dát výstrahu Mithridatovi, aby se napříště hleděl držet uvnitř svých vlastních hranic.

Manius Aquillius si Scaura velice předcházel, jen aby členství v komisi získal, jelikož se dostal do zlé finanční tísně v důsledku ztrát utrpěných po vypuknutí války s Italiky. Jeho správcovství na Sicílii před deseti lety mu nevyneslo nic než obžalobu po návratu; a třebaže byl zproštěn viny, zůstala jeho pověst nezaslouženě pošramocena. Zlato, které získal jeho otec od krále Mithridata V. náhradou za to, že postoupil většinu Frygie Pontu, se už dávno rozplynulo, avšak příhana plynoucí z tohoto činu ulpívala ještě i na synovi jako pijavice. Scaurus jako zapřísáhlý zastánce dědičnosti úřadů a funkcí – a zcela pochopitelně i v přesvědčení, že synovi se o téhle oblasti otec dost navyprávěl – považoval za rozumné svěřit reinstalaci obou králů právě Maniovi Aquilliovi a ponechat mu i na vůli, aby si také sám vybral své společníky.

Výsledkem byla trojice, kterou spíše než vášeň pro spravedlnost navzájem pojila nezřízená chamtivost; jejich kroky nevedla tolik snaha o dobro cizích národů jako spíše chtivost peněz. Ještě dříve, než byly podniknuty první přípravy k cestě do Malé Asie, stačil už Manius Aquillius uzavřít se sedmadvacetiletým králem Níkomédem jakousi velevýhodnou smlouvu a v jeho bance se jakoby zázrakem objevila stovka talentů bíthýnského zlata. Pokud by se tak bylo nestalo, sotva by se mu asi vůbec podařilo

odcestovat; jeho finance byly v takovém stavu, že by si v tom případě patrně jeho bankéři byli vyžádali soudní příkaz, jenž by mu zakazoval opustit Itálii. Bankám a bankéřům bylo nesnadné vyklouznout, neboť to byli pilní čtenáři seznamů plánovaných cest vyvěšovaných na rostrech a na stěnách regie.

Než by putovali po souši po Via Egnatia, zvolili vyslanci raději cestu lodí. V červnu předchozího roku dorazili v dosti neutěšeném stavu do Pergama, kde je uvítal guvernér provincie Asia Gaius Cassius Longinus.

V Gaiovi Cassiovi našel Manius Aquillius, alespoň pokud jde o hrabivost a bezohlednost, zcela rovnocenného partnera – jak oba záhy s potěšením jeden o druhém zjistili. A tak byla v onom žhavém červnu, přibližně v téže době, kdy za útoku na Herculaneum zahynul Titus Didius, zosnována akce, jejímž účelem bylo ověřit, kolik asi zlata by mohli členové komise společně se správcem provincie za této situace vyždímat, zejména z území sousedících s pontským královstvím a nepodřízených bezprostředně Římu – především z Paflagonie a z Frygie.

Kurýrem byly pontskému Mithridatovi a arménskému Tigranovi odeslány dopisy římského senátu, jimiž se jim nařizovalo, aby se okamžitě stáhli z Bíthýnie a z Kappadokie. Poslové s těmito příkazy ještě nebyli z dohledu, když Gaius Cassius nařídil v jedné z pomocných legií mimořádné cvičení a do zbraně povolal milice od jednoho konce provincie Asia k druhému. Doprovázeni nevelkým oddílem vojska se pak všichni tři členové komise – Aquillius, Manlius a Mallius, odebrali s králem Níkomédem do Bíthýnie, zatímco král Ariobarzanés ještě zůstal v Pergamu se správcem provincie, jenž měl pojednou velice napilno.

Moc Říma dosud působila neztenčenou silou. Král Sokrates se z čista jasna ocitl bez trůnu a uchýlil se zpět do Pontu, na uprázdněný stolec se posadil král Níkomédés a král Ariobarzanés byl pozván, aby se znovu ujal vlády v Kappadokii. Všichni tři komisaři setrvali v Níkomédei, aby jim lépe uběhl zbytek léta a aby mohli doladit plán na invazi do Paflagonie, onoho pruhu pobřeží Euxinského moře, který odděloval Bíthýnii od Pontu. Paflagonské chrámy byly bohaté zlatem – na rozdíl od Níkoméda, jak byli zklamaní komisaři s politováním nuceni konstatovat. Když stařec rok předtím uprchl do Říma, vzal s sebou většinu státního pokladu; peníze vesměs skončily na bankovních účtech rozličných Římanů, počínaje Markem Aemiliem Scaurem (jenž nebyl nijak povznesen nad přijetí nějakého toho dárečku) až po Mania Aquillia, přičemž tyto částky musely projít ještě skrze další lakotné ruce.

Zjištění, že Níkomédés se už ze všeho zlata vydal, vedlo k jistému rozladění mezi třemi členy římské komise. Manlius s Malliem nabyli dojmu, že byli vlastně podvedeni, a Aquillia zase sužoval pocit, že bude muset vynajít dostatek jiných zdrojů, tak aby mohl uspokojit jejich nároky, aniž by tahle vejce vybíral zpod vlastní zlatonosné slepice doma v Římě. Odnesl to nakonec samozřejmě král Níkomédés. Všichni tři římští aristokraté na něho nepřestávali dorážet, aby vpadl do Paflagonie, a hrozili mu ztrátou trůnu, pokud by se jejich rozkazům chtěl vzepřít. Toto jejich stanovisko podpořily i písemné pokyny došlé od Gaia Cassia z Pergamu a výsledkem bylo, že se Níkomédés nakonec tomuto tlaku podvolil a zmobilizoval svou malou, avšak dobře vybavenou a vycvičenou armádu.

Koncem září vtrhli členové komise a starý král Níkomédés do Paflagonie.

Armádě velel Aquillius, král se tažení zúčastnil volky nevolky jako nepříliš dobrovolný turista a pozorovatel. A aby Mithridatovi do těchto čerstvých ran přisypal ještě trochu soli, přiměl Aquillius Níkoméda vydat jisté rozkazy bíthýnským námořním silám a posádkám střežícím Thrácký Bosporus; mezi Euxinským a Egejským mořem

podle nich nadále nesměla proplout žádná pontská loď. Jen se opovaž vzepřít se Římu, králi Mithridate! Takové varování v sobě tento krok nepokrytě obsahoval.

Všechno se vyvíjelo přesně tak, jak to Manius Aquillius plánoval. Bíthýnská armáda pochodovala po paflagonském pobřeží, dobývala město za městem, plenila chrámy, hromada zlatých předmětů a pokladů rostla, kapituloval velký přístav Amastris; Pylaimenés, vládce vnitrozemské Paflagonie, se přidal se svým vojskem k římským invazním silám. V Amastridě se tri členové římské komise rozhodli k návratu do Pergama. Nebohého starého krále i s jeho armádou zanechali na půl cestě mezi Amastridou a Sinópé, aby tu přezimovali – nebezpečně blízko u hranic Pontu.

V polovině listopadu obdrželi v Pergamu poselství od krále Mithridata, jenž se až dosud k jejich počínání nijak nevyjádřil ani proti němu nic nepodnikl. Delegaci vedl jistý Pelopidás, králův bratranec.

„Můj bratranec král Mithridatés co nejpokorněji prosí a žádá prokonsula Mania Aquillia, aby nařídil králi Níkomédovi a jeho armádě neprodleně se vrátit do Bíthýnie," pravil Pelopidás, jenž přišel v řeckém občanském šatě a bez jakéhokoli ozbrojeného doprovodu.

„To je vyloučené, Pelopide," řekl Manius Aquillius, usazen v kurulské židli, se slonovinovým žezlem jako odznakem své moci v ruce a obklopen tuctem nachově oděných liktorů, se sekerami vetknutými do svých svazků prutů. „Bíthýnie je svrchovaný stát – jistěže, je to spojenec a přítel římského lidu, ovšem o svých osudech rozhoduje zcela nezávisle. Nemohu králi Níkomédovi ani v nejmenším cokoli nařizovat."

„Pak, prokonsule, tě můj bratranec král Mithridatés pokorně prosí, abys mu dal souhlas bránit své království i sebe sama před bíthýnskými loupežnými výpady," řekl Pelopidás.

„Ani král Níkomédés, ani bíthýnská armáda se nenachází na pontském území," řekl Manius Aquillius. „A zakazuji proto tvému bratranci králi Mithridatovi pozvednout třeba jen prst proti králi Níkomédovi a jeho armádě. Za *žádných* okolností – pověz to svému králi takhle, Pelopide. Za *žádných* okolností, ať se děje, co se děje."

Pelopidás si povzdychl, pokrčil rameny, v neřímském gestu rozpřáhl paže a řekl: „Pak mám uloženo sdělit ti již jen jedno, prokonsule; v takovémto případě zní rozhodnutí mého bratrance krále Mithridata takto: ‚I muž, jenž ví, že musí prohrát, se nemůže nebránit!'"

Pokud tvůj bratranec král sáhne ke zbrani, pak je ovšem samozřejmé, že prohraje," prohlásil Aquillius a pokynul liktorům, aby Pelopida vyprovodili.

Poté, co pontský šlechtic odešel, rozhostilo se ticho, porušil ho až zamračený Gaius Cassius slovy: „Jeden šlechtic z Pelopidovy družiny mi sdělil, že Mithridatés zamýšlí poslat protestní list přímo do Říma."

Aquillius povytáhl jedno obočí. „A k čemu mu to bude dobré?" otázal se. „Nikdo v Římě nemá čas ho poslouchat."

Jenomže o měsíc později mu museli naslouchat ti, kdo byli v Pergamu, neboť Pelopidás se tam objevil znovu.

„Můj bratranec král Mithridatés mne vyslal, abych znovu vznesl jeho žádost o právo bránit svou zemi," řekl Pelopidás.

„Jeho země není ohrožena, Pelopide, takže má odpověď zní opět ne," řekl Manius Aquillius.

„Mému bratranci králi pak ovšem nezbývá, prokonsule, než aby tě ve svých dalších krocích pominul. Předloží senátu a lidu římskému formální stížnost na to, že členové

římské komise v Malé Asii podporují Bíthýnii v jejím aktu agrese a že současně odpírají Pontu právo bránit se," řekl Pelopidás.

„To by si měl tvůj bratranec a vážený král raději rozmyslet, slyšíš?" odsekl povýšeně Aquillius. „Pro Pontos a pro celou Malou Asii jsem teď senátem a lidem římským *já!* A teď se seber a jdi a už se sem nevracej!"

Pelopidás se zdržel v Pergamu ještě nějaký čas, aby shromáždil co nejvíc informací o záhadných přesunech vojsk, která uvedl do pohybu Gaius Cassius. Ještě za jeho pobytu dorazila zpráva, že jak pontský Mithridatés, tak arménský Tigranés překročili hranice Kappadókie a že jeden z Mithridatových synů jménem Ariarathés – nikdo nedokázal říci, který z jeho několika synů toho jména to je – se znovu pokouší zaujmout místo na kappadockém trůně. Manius Aquillius okamžitě poslal pro Pelopida a řekl mu, aby dal do Pontu i do Arménie vědět, že se jejich vojska mají z Kappadókie ihned stáhnout.

„Poslechnou, protože mají strach z římské odvety," řekl Aquillius samolibě Cassiovi a zachvěl se. „Je tu nějaká zima, Gaie Cassie! Co myslíš, má římská provincie Asia dostatek prostředků na to, aby se v paláci na jednom místě nebo i na dvou trochu zatopilo?"

V únoru stoupla mužům ve správcově rezidenci sebedůvěra do té míry, že Aquillius s Cassiem přijali plán ještě smělejší: nač se na hranici Pontu vlastně zastavovat? Proč neudělit pontskému králi onu tolik potřebnou lekci tím, že by vpadli do Pontu samého? Legie provincie Asia byla ve vynikajícím stavu, milice utábořená mezi Smyrnou a Pergamem se rovněž jevila jako dokonale připravená a navíc dostal Gaius Cassius ještě další skvělý nápad.

„Mohli bychom naši údernou sílu zvětšit ještě o dvě legie, pokud do tažení zapojíme i Quinta Oppia v Kilikii," řekl Maniovi Aquilliovi. „Vyšlu kurýra do Tarsu a nařídím Quintovi Oppiovi, aby se dostavil do Pergamu na poradu o budoucnosti Kappadókie. Oppius má jen prétorské imperium, kdežto já jsem vybaven imperiem prokonsula. Takže on mne poslechnout musí. Řeknu mu, že máme v plánu hryznout raději Mithridata pěkně do zadku, než abychom táhli až někam do Kappadókie."

„Proslýchá se," říkal zasněně Aquillius, „že v Malé Arménii je přes sedmdesát pevnůstek až po strop zaplněných zlatem patřícím Mithridatovi."

Avšak Cassius, voják pocházející z veskrze vojácké rodiny, se nedal od svého tématu odvést. „Vnikneme do Pontu přes řeku Halys na čtyřech místech současně," rozvíjel zaujatě své plány. „Bíthýnské vojsko si poradí se Sinópé a s Amísem na březích Euxina, pak se vydají na pochod podél Halysu – tam najdou dostatek píce, kterou oni budou mít zapotřebí nejvíc, protože jejich armáda je beztak samý jezdec a soumar. Ty, Aquillie, si vezmeš jednu z mých pomocných legií a zaútočíš přes Halys v Galatii. Já povedu milici vzhůru podél řeky Maiandru a dál do Frygie. Quintus Oppius se může vylodit v Attalei a táhnout dál přes Pisidii. On a já dospějeme k Halysu mezi tebou a Bíthýnci. Takovéto čtyři armády na hlavní Mithridatově cestě sledující řeku roztříští jeho pozornost. Nebude vědět, kam dřív – a co dřív. Není to král, je to králíček, milý Manie Aquillie! Má víc zlata než vojáků."

„Nedostane prostě šanci," usmíval se Aquillius a dál si představoval oněch sedmdesát pevnůstek vrchovatě napěchovaných zlatem.

Cassius si významně odkašlal. „Je jen jedna věc, na kterou si budeme muset dát pozor," řekl zcela jiným hlasem.

Manius Aquillius zbystřil. „Ano?"

„Quintus Oppius je jeden z té staré gardy – Řím je mu nade všechno, čest nám budiž vším, pryč s myšlenkami na to, jak si pomoci k nějakým penězům jakýmkoli netradičním podnikáním. Nesmíme učinit nic a zmínit se o ničem, co by v něm mohlo vyvolat dojem, že cíl téhle operace nem nastolit právo a spravedlnost v Kappadokii.“

Aquillius se ušklíbl. „Alespoň zbyde víc na nás.“

„Taky si myslím,“ souhlasil spokojeně Gaius Cassius.

Pelopidás se snažil nedbat krůpějí potu, které mu z čela stékaly do očí, ruce držel tak, aby z trůnu nebylo patrné, jak se mu třesou. „A tím, veliký králi, ukončil prokonsul Aquillius mé slyšení,“ uzavřel svou zprávu.

Král ani nepohnul brvami, výraz jeho tváře zůstával stejný jako po celou dobu audience – nevzrušený, netečný, zdálo se, že téměř otupělý. Za čtyřicet let života, z nichž na trůně trávil už třiadvacátý rok, se král Mithridatés, zvaný Eupatór, naučil dobře skrývat nelibost, jen s výjimkou krajního podráždění. A nedalo se říci, že by v něm informace, které Pelopidás přinášel, nějaké krajní podráždění vzbudily; spíše takovouto zprávu očekával.

Dva roky už tomu bylo, co se mu dech i tep naráz zrychlily nadějemi. Vnukla mu je zvěst, že Řím je ve válce se svými italickými spojenci. Instinkt mu napověděl, že nastává jeho chvíle. Zašel dokonce už tak daleko, že napsal Tigranovi a požádal ho, aby se připravil. Když obdržel Tigranovu odpověď se slibem, že mu poskytne podporu ve všem, co se pontský král rozhodne podniknout, usoudil Mithridatés, že první věc, kterou musí udělat, je pokusit se ztížit Římu válku v Itálii, jak jen to bude možné. Vyslal tedy poselstvo k Italikům Quintovi Poppaediovi Silonovi a Gaiovi Papiovi Mutilovi do nového hlavního města Italiky a nabídl jim peníze, lodě, ba i vojsko, kterým by mohli posílit svou vlastní armádu. Avšak k jeho překvapení se poslové vrátili s nepořízenou. Silo i Mutilus pontskou nabídku s rozhořčením a s pohrdáním odmítli.

„Pověz králi Mithridatovi, že do sporu mezi Itálií a Římem mu naprosto nic není! A že Itálie žádným způsobem nepodpoří cizí krále v jejich úkladech proti Římu,“ zněla jejich odpověď.

Pontský král se okamžitě stáhl do sebe jako podrážděný hlemýžď do ulity a vzkázal arménskému Tigranovi, že je nutno vyčkat, jelikož čas dosud nedozrál. Zauvažoval, zda čas k onomu činu někdy vůbec dozraje, když i Itálie, tak zoufale potřebující pomoc ve svém boji o nezávislost a svobodu, dokáže vztekle seknout tesáky po přátelsky nabídnuté pontské ruce, štědře nabízející vojenské přispění.

Váhal, ve své přespřílišné opatrnosti se nedokázal pevně rozhodnout a za svým rozhodnutím pak také stát. Jednu chvíli si byl jist, že nastal pravý čas vyhlásit Římu konečně válku, v dalším okamžiku však tuto jistotu pozbyl. Neměl klid, mučilo ho to, a všechno si přitom ponechával jen a jen pro sebe; mít důvěrníky anebo zvláštní poradce se pro pontského krále nehodilo. Ba ani zeťovi, jenž byl sám velkým králem, se svěřovat nemohl. Jeho dvůr žil v tomto směru v naprosté temnotě, nikdo nebyl s to s jistotou říci, co vlastně král cítí, jaký bude jeho příští krok, zda dojde k válce. Všichni by ji byli uvítali, žádný si ji nepřál.

Zklamán ve svých námluvách s Italiky přenesl Mithridatés nově pozornost do Makedonie, kde museli Římané střežit tisíc mil dlouhou neklidnou hranici s

barbarskými kmeny na severu. Stačilo by vyvolat na ní nepokoj, a síly Říma tu budou plně vázány. A tak byli vysláni pontští agenti, aby přilili oleje do požářišť trvale doutnající nenávisti k Římu mezi Bessy, Skordisky a dalšími kmeny v Moesii a Thrákii, s tím výsledkem, že Makedonie začala trpět nejhorší vlnou barbarských nájezdů a vpádů za mnoho let. V prvotním ničivém náporu pronikli Skordiskové až do Dódóny v Épeiru. Naštěstí pro Řím měla v té době Makedonie v osobě správce Gaia Sentia v čele skvělého a neúplatného muže, podporovaného legátem Quintem Bruttiem Surou, člověkem snad ještě houževnatějším a zásadovějším.

Když nájezdy barbarů zjevně nevyúsťovaly v to, že by přiměly Sentia a Bruttia Suru žádat od Říma přidělení dodatečných posil, upjal Mithridatés své snahy na vyvolání nepokojů v provincii samé. Krátce poté, co se král rozhodl zaútočit tímto směrem, objevil se v Makedonii jakýsi Eufénés, jenž tvrdil, že je přímým potomkem Alexandra Velikého (jemuž se skutečně až neuvěřitelně podobal), a vznesl nároky na prastarý, avšak zaniklý makedonský trůn. Obyvatelé vzdělanějších měst, jako byla Thessaloníké nebo Pella, ho ihned prohlédli, avšak venkovští lidé mu poskytli o to horlivější podporu; k Mithridatově škodě však Eufénés zcela postrádal jak vojenského ducha, tak i schopnost zorganizovat své příznivce v armádu. Sentius a Bruttius Sura si s Eufénem dokázali poradit místními silami a ani nyní se neobrátili na Řím o peníze anebo o další vojáky – což byl vlastní cíl celé této pontské akce.

Co dál? Dva roky od vypuknutí války mezi Římem a jeho italickými spojenci se Mithridatés nedostal ani o krok blíže k naplnění svých ambicí. A tak jen dál váhal. Kolísal. Znepříjemňoval život svému dvoru i sobě samému. Věčně musel krotit Tigrana, mnohem útočnějšího, než byl on sám, žel i mnohem méně inteligentního. Přešlapoval na místě, neschopen důvěřovat komukoli na světě.

* * *

Král se na trůně pojednou pohnul, všemi dvořany v síni projelo trhnutí. „A co dalšího jsi zjistil během své druhé – a velice dlouhé – návštěvy v Pergamu?“ otázal se Pelopida.

„Že Gaius Cassius, správce, uvedl svou pomocnou římskou legii do stavu váléčné pohotovosti a že cvičí a vyzbrojuje i dvě legie milice, ó velký králi.“ Pelopidás si olízl rty, spěchal krále ujistit, že třebaže jeho mise selhala, jeho oddanost králově věci se přesto neodchýlila od požadovaného fanatismu. „Mám v současné době ve správcově paláci v Pergamu svého agenta, ó veliký králi. Těsně předtím, než jsem odjížděl, mi sdělil, že podle jeho názoru Gaius Cassius a Manius Aquillius se chystají vtrhnout na jaře do Pontu, a to ve spojení s bíthýnským Níkomédem a jeho paflagonským spojencem Pylaimenem. A také, jak se zdá, ve spojení se správcem Kilikie Quintem Oppiem, jenž se do Pergama dostavil na poradu s Gaiem Cassiem.“

„Dozvěděl ses, jestli ten zamýšlený vpád byl schválen senátem a lidem římským?“ otázal se král.

„Podle pověstí kolujících v paláci nikoli, ó veliký králi.“

„Od Mania Aquillia bych to čekal, pokud je tohle štěně stejné povahy, jako byl starý pes za dob mého otce. Lační po zlatě. Po *mém* zlatě.“ Jeho plné, jasně rudé rty se rozchlípily a odhalily velké žluté zuby. „Zdá se, že správce římské provincie Asia je z téhož rodu. A rovněž tak Quintus Oppius z Kilikie. Celé to trio netouží po ničem jiném než po zlatě.“

„Pokud jde o kilického správce, nezdá se to být docela tak, ó veliký králi," řekl Pelopidás. „Ti dva velice dbají o to, aby ho udrželi v přesvědčení, že tahle jejich operace je zaměřena jen proti naší přítomnosti v Kappadokii. Řekl bych, že Quintus Oppius je to, čemu Římané říkají čestný muž."

Král se odmlčel, pootevíral a opět zavíral rty jako ryba, oči upřeny do prázdna. Všechno je najednou docela jiné, když mne někdo ohrozí v mé vlastní zemi, uvažoval Mithridatés. Najednou stojím zády přitištěn až k samé hranici, chce se po mně, abych složil zbraně a dovolil těm takzvaným pánům světa beztrestně loupit v mé vlasti. V té vlasti, která mi poskytla útočiště, když jsem byl jako chlapec na útěku, v té zemi, kterou miluji víc než sám život. V té zemi, kterou bych já jednou rád viděl vládnout světu!

„Jenže toho nikdy nedosáhnou!" pronesl velice rozhodným hlasem.

Všechny hlavy se zvedly, ale král už víc neřekl; jen rty se mu vzdouvaly a přivíraly, vzdouvaly a přivíraly.

Čas se nachýlil. Konečně přece jen ta chvíle nadchází, pomyslel si Mithridatés. Celý můj dvůr vyslechl zprávy z Pergama a celý ten dvůr si teď vytváří svůj úsudek. Nikoli však úsudek o Římanech. O mně samém! Pokud zůstanu zalezlý někde v úkrytu, zatímco ti zlatachtiví vyslanci budou hlásat, že to oni jsou senát a lid římský – a chvástat se, jak poruší mé hranice – začnou mnou mí vlastní poddaní opovrhovat. Moje pověst utrpí natolik, že se mne přestanou obávat. A poté může napadnout někoho z mých pokrevních příbuzných, že už jsem dozrál k tomu, aby mne na pontském královském trůně vystřídal zase někdo jiný. Mám už syny ve věku, kdy by mohli vládnout, a za každým stojí jeho matka prahnoucí po moci, a jsou tu i bratranci z královské krve – Pelopidás, Archeláos, Neoptolemos, Leónippos. Pokud teď shrbím hřbet jako zbabělec, za kterého mě Římané mají, přestanu být králem Pontu. Zemřu.

Takže tedy válka s Římem! Čas dozrál. Nikoli z mé vůle, a patrně ani z rozhodnutí Říma samého. Vyvstal jakoby odnikud, vyvolán z nicoty v život třemi hrabivými římskými úředníky. Má vůle je teď už nezvratná. Vytáhnu do války proti Římu.

A poté, co Mithridatés k tomuto rozhodnutí dospěl, pocítil nesmírnou úlevu, jako by z něho bylo sňato obrovité břemeno, jako by se z hlubin jeho mysli kamsi vytratil tíživý stín; seděl na trůně a vyhlížel jako veliká zlatá žába, která se nadouvá a nadouvá. Pontos potáhne do války. Pontos učiní z Mania Aquillia a z Gaia Cassia výstražný příklad. Pontos se zmocní římské provincie Asia. A pak Pontos překročí Hellespont a vydá se do východní Makedonie, pochodem vyrazí po Via Egnatia směrem na západ. Pontské loďstvo pronikne z Euxinu do Egejského moře a popluje dál, stále západním směrem. Až se posléze před pontskými armádami a flotilami ocitne na dosah sám Řím. Pontský král se stane nejmocnějším panovníkem v dějinách celého světa, mnohem větším než sám Alexandros Veliký. Jeho synové povládnou v zemích tak odlehlých, jako je Hispánie a Mauretanie, jeho dcery budou královnami ve všech zemích od Arménie až po Numidii a nejzazší Galii. Králi všeho světa budou náležet i veškeré poklady celého světa, všechny nejkrásnější ženy a do jedné i země všeho světa! Pak se rozpomněl na svého zetě Tigrana a usmál se. Ten ať se klidně zmocní parthského království, ať rozšíří svou vládu směrem k Indii a v mlhavých končinách ležících kdesi za ní.

Avšak nahlas král dosud nevyslovil, že potáhne do války proti Římu. Otevřel ústa jen proto, aby řekl: „Pošlete pro Aristióna."

Celého dvora se zmocnilo napětí, třebaže nikdo přesně nevytušil, co se odehrává v hlavě oné neproniknutelné bytosti na trůně posázeném drahokamy. Věděli jen, že se k něčemu nade vši pochybnost schyluje.

Do audienční síně vešel vysoký, pozoruhodně sličný Řek oděný v tunice a v chlamydě; neprojevil ani nejistotu, ani nepatřičné sebevědomí, jen padl před panovníkem na zem.

„Povstaň, Aristióne. Mám pro tebe nějakou práci.“

Řek vstal a pohlédl na něho s oddanou pozorností; byla to póza, kterou pečlivě nacvičil před zrcadlem, jež dal král Mithridatés prozíravě umístit do jeho přepychové komnaty, a Aristión si lichotil, že nalezl přesně vyvážený střed mezi patolízalstvím, jakým by byl král pohrdal, a neodvislostí, kterou by byl král zatratil. Dlel u pontského dvora v Sinópé už bezmála rok, poté co odešel daleko od svého domova v Athénách, neboť byl povoláním peripatetik, potulný filozof ze školy založené Aristotelovými žáky, a doufal, že lepší obživu najde v zemích, v nichž se nepotuluje tolik jemu podobných mužů, jako tomu bylo v Řecku, v Římě nebo v Alexandrii. A čirou náhodou shledal, že jeho služeb je ochoten využít pontský král, neboť Mithridatés si byl až běda vědom mezer ve svém vzdělání, a to už od své cesty po římské provincii Asia před deseti lety.

Úzkostlivě dbaje, aby svá ponaučení poskytoval ryze hovorovou formou, sytil Aristión králův sluch svým vyprávěním o zaniklé moci Řecka a Makedonie, o odporné a nenáviděné nadvládě Říma, o všem, co souviselo s podnikáním a obchodem, o zeměpisu a dějinách světa. Časem začal Aristión sám sebe považovat spíše za králova rádce než za jeho učitele.

„Pomyšlení, že bych ti mohl být užitečný, mne naplňuje potěšením, ó velký Mithridate!“ pronesl Aristión medovým hlasem.

Hned z dalších králových slov bylo zřejmé, že i když se války proti Římu po dlouhá léta obával, celou tu dobu nicméně přemýšlel, kterak by ji bylo třeba vést.

„Jsi natolik dobrého rodu, aby sis mohl v Athénách získat politickou moc?“ položil král Aristiónovi nečekanou otázku.

Aristión nedal najevo překvapení; byl ušlechtilost sama. „Ovšemže jsem, ó mocný králi.“

Ve skutečnosti byl synem otroka, ale to už bylo dávno za ním. Nikdo si už takovou drobnost nemohl vybavit v paměti, ani v samotných Athénách ne. Rozhodující byl osobní vzhled. A v tomto směru působil Aristión zcela aristokraticky.

„V tom případě tě žádám, aby ses vrátil do Athén a začal tam soustřeďovat politickou sílu,“ řekl král. „Potřebuji v Řecku oddaného agenta, který bude mít dostatek vlivu vyvolat v Řecích odpor proti Římu. Je mi lhostejné, jakými prostředky toho dosáhneš. Ale v okamžiku, kdy mé armády a mé loďstvo vpadnou do země po obou březích Egejského moře, chci mít Athény – a celé Řecko! – pevně v hrsti.“

Trůnní síní to zašumělo, přítomní nejprve zatajili dech a pak se vzrušení proměnilo v bojové nadšení. Takže král přece jen nehodlá trpně snášet patu Říma na své šíji!

„Jdeme za tebou, můj králi!“ vzkřikl rozzářený Archeláos.

„Tvoji synové ti děkují, ó veliký králi!“ zvolal Farnakés, jeho nejstarší syn.

Mithridatés se nadul ještě víc, tak mocně ho zaplavila radost. Čím to, že si už dříve nepovšiml, jak nebezpečně málo by bylo stačilo a byl by čelil vzpouře a záhubě? Tihle jeho poddaní i pokrevní příbuzní přece přímo *lační* po válce proti Římu! A on je na ni připraven. Už celá léta je na ni nachystán.

„Nevydáme se na pochod, dokud tak neučiní římští vyslanci a správce provincie Asia a správce Kilikie," pravil. „Ale v okamžiku, kdy budou narušeny naše hranice, sáhneme k odvetě. Chci vidět naše loďstvo vyzbrojené a vybavené bojovými posádkami, chci vidět armády připravené vyrazit. Pomýšlí-li snad Římané na obsazení Pontu, pak mám já v úmyslu obsadit Bíthýnii a provincii Asia. Kappadokia už je moje a moje také zůstane, neboť mám dostatek vojsk, abych mohl svému synovi Ariarathovi ponechat jeho armádu neztenčenu." Jeho lehce vypoulené oči spočinuly na Aristiónovi. „Na co ještě čekáš, filozofe? Odeber se do Athén, dostaneš s sebou zlato z mých pokladnic, které ti pomůže dosáhnout našich cílů. Ale dej pozor! Nikdo se nesmí dozvědět, že jsi můj agent!"

„Chápu, ó veliký králi. Plně to chápu!" volal Aristión a pozpátku opustil místnost.

„Farnaku, Machare, mladý Mithridate, mladý Ariarathe, Archelae, Pelopide, Neoptoleme, Leónippe, vy tu zůstaňte se mnou," nařídil král úsečně. „Ostatní mohou odejít."

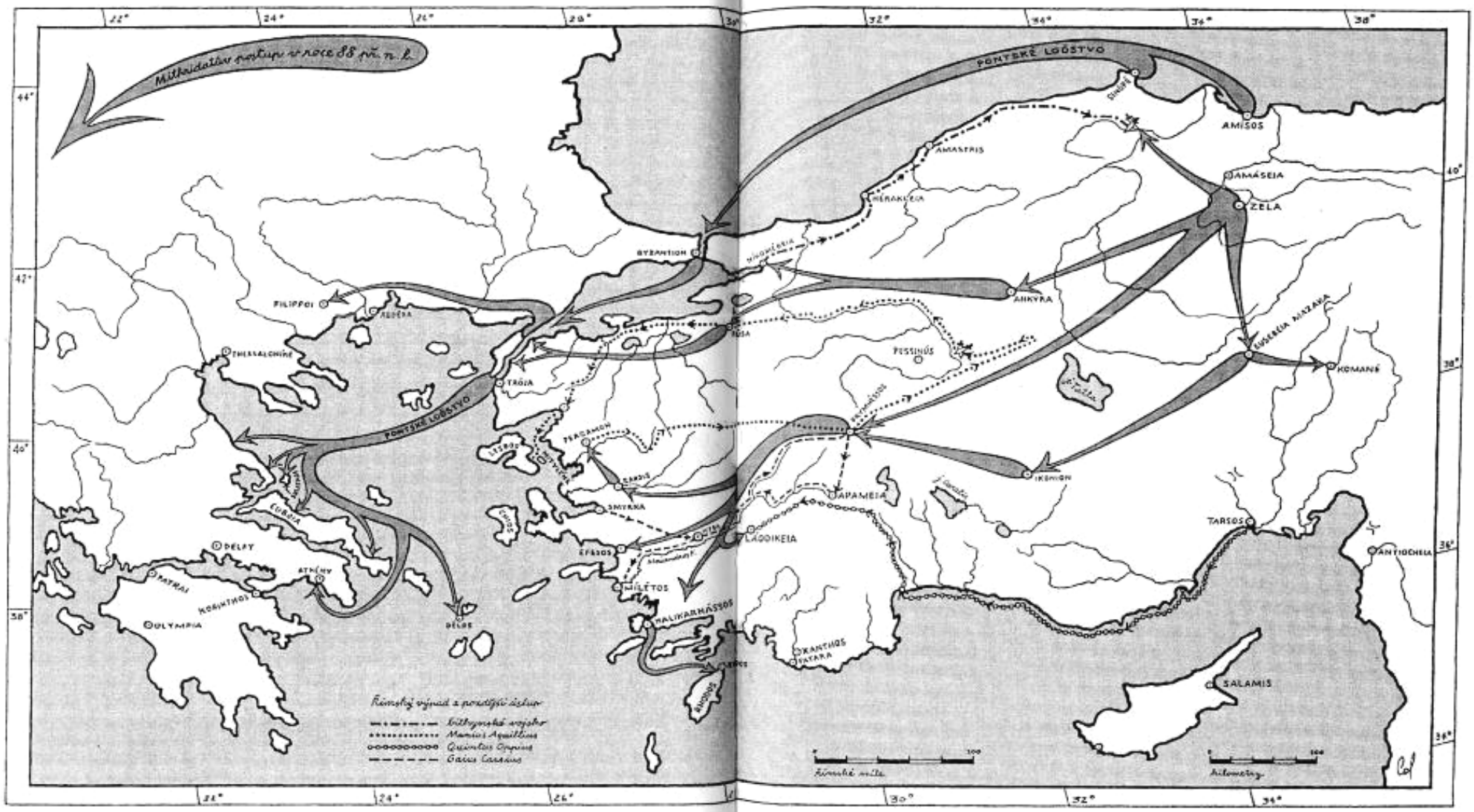
*** * ***

V dubnu onoho roku, kdy úřad konsulů zastávali Lucius Cornelius Sulla a Quintus Pompeius Rufus, započal římský vpád do Galatie a Pontu. Zatímco Níkomédés III. plakal, lomil rukama a žadonil, aby se směl navrátit do Bíthýnie, paflagonský princ Pylaimenés nařídil Níkomédově armádě, aby vyrazila na Sinópé. Manius Aquillius zaujal své místo v čele jediné římské pomocné legie, kterou provincie Asia disponovala, a vydal se na pochod z Pergamu po souši napříč Frygií, se záměrem překročit pontskou hranici na sever od velkého solného jezera Tatta. Trasa se shodovala s obchodní stezkou, což znamenalo, že Aquillius bude moci postupovat poměrně rychle kupředu. Gaius Cassius shromáždil své dvě legie milice před Smyrnou a vedl je pak údolím řeky Maiandros do Frygie směrem na nevelkou obchodní osadu Prymnéssos. Quintus Oppius se zatím přeplavil z Tarsu do Attaleie a vpochodoval se svými dvěma legiemi do Pisidie směrem na západ od jezera Limnai.

Na samém začátku května vstoupila bíthýnská armáda do Pontu a dosáhla Amnia, přítoku řeky Halys tekoucího směrem do vnitrozemí, v blízkosti Sinópé však téměř rovnoběžného s pobřežím. Pylaimenovým strategickým záměrem bylo postupovat od soutoku Amnia s Halysem na sever k moři, kde chtěl své síly rozdělit a napadnout města Sinópé a Amísos současně.

Naneštěstí se však bíthýnská armáda u Amnia střetla s mohutnou silou pontských vojsk vedených bratry Archeláem a Neoptolemem a utrpěla drtivou porážku. Přišla o tábor, o zavazadla, o vojáky, jedním slovem o všechno. Zachránil se jedině starý král Níkomédés. Se skupinou svých šlechticů a otroků, kterým mohl ještě důvěřovat, zamířil veden svým neomylným čichem rovnou do Říma, svou armádu přitom ponechal jejímu neodvratnému osudu.

Téměř v témže okamžiku, kdy bíthýnské vojsko narazilo na bratry Archeláa a Neoptolema, překročil Manius Aquillius se svou legií horský hřbet a v dálce na jihu pod sebou spatřil jezero Tatta. Pohled, který se mu otevřel, však Aquillia neuchvátil svou krásou. Na pláni pod sebou totiž uviděl armádu, sešikovanou na ploše mnohem větší, než bylo samo jezero. Její výzbroj se třpytila, formace vojsk prozrazovaly zkušenému oku veškeré znaky svrchované kázně a sebedůvěry. Ne, tohle nebyla neuspořádaná horda nějakých germánských barbarů. Stálo tu jedno sto tisíc pontských

Mithridatův postup v roce 88 př.n.l.

pěších i jízdních vojáků čekajících jen na okamžik, kdy už budou moci sevřít Římany do čelistí. Bleskově rychle, tak jak to uměl jen římský vojevůdce, Aquillius svou nevelkou jednotku otočil nazad a dal se na útěk. Když se blížil k řece Sangarios poblíž Pessinúntu – tolik zlata na dosah ruky, a on se přitom nemůže zdržovat tím, aby ho pobral! – dohnala pontská armáda jeho zadní voj a začala postupně celé jeho vojsko pohlcovat. Stejně jako král Níkomédés ponechal i Aquillius armádu jejímu osudu a prchal se svými vyššími důstojníky a oběma dalšími členy komise přes hory Mýsie.

Král Mithridatés osobně vytáhl v čele své armády proti vojsku Gaia Cassia, podlehl však vlastní nerozhodnosti; zaváhal, a tak se Cassius doslechl o porážce Bíthýnců i Aquilliově ještě dříve, než ho Mithridatés mohl dostihnout. Správce provincie Asia sebral armádu a ustoupil k jihu a k jihovýchodu směrem k velké křižovatce obchodních cest, městu Apamei, v jehož mohutných hradbách se opevnil. Dále jižně a jihovýchodně od Cassia se také Quintus Oppius dozvěděl o porážce a rozhodl se vytrvat v Láodikei, právě v cestě Mithridatovi postupujícímu dolů podle Maiandru.

A tak se pontská armáda, jíž velel král Mithridatés, srazila s Quintem Oppiem ještě dříve, než se jí podařilo vypátrat Cassia. Oppius byl odhodlán se v obležení ubránit, záhy však zjistil, že Láodikejci nejsou stejného názoru. Obyvatelé města otevřeli pontskému králi brány dokořán, cestu mu vystlali okvětními plátky a jako obzvláštní pozornost na uvítanou mu vydali Quinta Oppia. Kilickému vojsku Mihtridatés uložil, aby se vrátilo domů stejnou cestou, kterou přišlo, jejich velitele, římského správce provincie, však král zadržel a dal ho uvázat ke sloupu na agoře v Láodikei. Buráceje smíchem vyzval král osobně obyvatelstvo, aby Quinta Oppia pěkně opleskali blátem, zkaženými vejci, shnilým ovocem, zkrátka čímkoli, co je odporné, ale dostatečně měkké. Žádné kameny, žádné klacky. Neboť král měl na paměti, že Pelopidás mu Quinta Oppia označil za čestného muže. Po dvou dnech byl Oppius propuštěn a pod pontskou eskortou poslán zpět do Tarsu. Pěšky. Čekal ho předlouhý pochod.

Když se Gaius Cassius dozvěděl, jaký osud potkal Quinta Oppia, opustil svou milici v Apamei a na mizerné herce prchal k pobřeží poblíž Mílétu; dbal přitom, aby ho od Mithridata trvale oddělovali Maiandros, a navíc cestoval naprosto sám. Podařilo se mu uniknout z pontských sítí rozestřených v okolí Láodikei, jeho totožnost však byla odhalena ve městě Nysa, kde byl předveden před jeho *ethnarchu*, jakéhosi Chairemóna. Ustrašený Cassius vydechl úlevou, když zjistil, že Chairemón je oddaným přívržencem Říma a že dychtí udělat cokoli, čím by mohl Cassiovi pomoci. Cassius trpce želel skutečnosti, že se nemůže odvážit prodlít déle, dopřál si pořádné jídlo, vsedl na čerstvého koně a cvalem pak pokračoval do Mílétu, kde vyhledal rychlou loď ochotnou dovézt ho na Rhodos. Jakmile tam dorazil, ocitl se před nejobtížnějším úkolem vůbec – sepsáním dopisu, který by přesvědčil senát a lid římský o vážnosti situace v Asii, aniž by přitom vyjevoval jeho vlastní prohřešky. Tento herkulovský úkol nebyl pochopitelně splněn za jediný den – ba ani za celý měsíc. Ze strachu, aby na sebe neprozradil, čím se provinil, Gaius Cassius Longinus jeho odeslání odkládal a odkládal.

Koncem června padla už králi Mithridatovi do rukou celá Bíthýnie i provincie Asia, až na pár neohrožených obcí, které důvěřovaly svému opevnění, své nepřístupné poloze a moci Říma. Čtvrt milionu pontských vojáků se usadilo na bujných zelených pastvinách od Níkomédeie až po Mylasu. Jelikož naprostou většinu z nich tvořili barbaři ze severu – Kimmeriové, Skythové, Sarmati, Roxolanové a Kavkazané – jen notný strach z krále Mithridata jim bránil, aby nepropadli amoku.

Veškerá iónská, aiolská a dórská řecká města a přístavy provincie Asia pečlivě dbala na to, aby se k východnímu monarchovi chovala s náležitou úslužností a pokorou,

tak jak se to od nich očekávalo. Nenávist k Římu plynoucí ze čtyřicetileté okupace, se nyní pro Mithridata stala obrovským politickým kapitálem. Král navíc dále roznítil protiřímské cítění vyhlášením, že toho roku nebudou vybírány žádné daně, poplatky ani cla a že tomu tak bude i po dalších pět let. Ti, kdo dlužili nějaké peníze římským nebo italickým lichvářům, byli zproštěni svých závazků. Výsledkem byla vlna nadějí v celé provincii, že život pod vládou Pontu by se koneckonců mohl ukázat lepší než za nadvlády Říma.

Král dospěl až k ústí řeky Maiandru a pokračoval pak podél pobřeží k severu, k jednomu ze svých oblíbených měst, Efesu. Zde si zřídil dočasné sídlo a chopil se výkonu spravedlnosti. Naklonil si místní usedlíky provincie Asia ještě více oznámením, že všechny jednotky milice, které do jeho rukou složí zbraně, budou nejen omilostněny a propuštěny, ale dostanou navíc i peníze na cestu do svých domovů. Ti, kdo nenáviděli Řím nejsilněji – anebo kdo to alespoň dávali najevo nejsilnějším hlasem – byli pozdviženi mezi nejpřednější občany ve všech městech a městečkách, ve všech okrscích. Seznamy těch, kdo byli známi svými sympatiemi k Římu anebo kdo pro Řím jako jeho zaměstnanci pracovali, rychle narůstaly; udavači měli bohaté žně.

Za vším tím jásáním a veselím se však skrýval strach těch, kteří až příliš dobře znali nezměrnou krutost a zvůli východních panovníků a věděli, že jejich zdánlivá laskavost tvoří jen tenounkou slupičku jejich skutečných povah. Dnes na výsluní přízně, druhý den přijdeš o hlavu. A nikdo nedokázal říci, kdy onen zvrat nastane.

* * *

Na samém konci června vydal pontský král tři rozkazy; dva byly důvěrné, třetí přísně tajný.

S jakou rozkoší Mithridatés tyto příkazy formuloval! Kdo má jít kam, kdo provede to a kdo zase tohle – och, to bude taneček, až se všechny ty jeho loutky pěkně roztočí v jednom kole! O detaily ať se postarají ostatní, nižší tvorové, jen ať se starají o jejich zpřesnění a vypilování – jemu zůstává vyhrazen sám plán oné velkorysé operace. A jaký plán! Pobzukoval si a pohvizdoval, pobíhal po celém paláci a popoháněl několik stovek písařů přizvaných k opisování oněch rozkazů, dohlížel na jejich pečetění. Celé to obrovské dílo bylo provedeno v jediném dni. A když byla zapečetěna poslední ze zásilek předávaných kurýrům, nahnal písaře na dvůr a nařídil své tělesné stráži, aby jim všem podřezali hrdla. Jen mrtví dokáží uchovat tajemství v naprostém bezpečí.

První rozkaz byl určen Archeláovi, jenž se v dané chvíli nenacházel právě na výsluní Mithridatovy přízně; pokusil se vzít město Magnésii pod Sipylem ztečí, utržil však notný výprask a sám byl přitom zraněn. Nicméně byl Archeláos stále ještě nejlepším Mithridatovým vojevůdcem, a proto také právě jemu byla odeslána první směrnice. Jeden jediný list. Nařizovalo se mu, aby převzal velení nad celým pontským loďstvem a vyplul s ním z Euxinu do Egejského moře, a to posledního dne *hekatombaiónu,* což byl bezprostředně následující měsíc a odpovídal římskému měsíci *quinctilis,* červenci.

I druhý z Mithridatových rozkazů tvořil jen nevelkou kurýrskou zásilku. Odeslán byl královu synovi Ariarathovi (odlišnému od onoho Ariaratha, jenž byl králem v Kappadokii) a ukládal mu, aby převedl pontské vojsko v síle jednoho sta tisíc mužů přes Helléspont a vtrhl s ním posledního dne *hekatombaiónu,* tedy právě za měsíc, do východní Makedonie.

Třetí zapečetěný rozkaz byl rozeslán v několika stovkách vyhotovení – do každého města, městečka, okrsku a obce, od Níkomédeie v Bíthýnii až po Knidos v Kárii a Apameiu ve Frygii. Každé bylo určeno do rukou hlavnímu úředníkovi sídla. Rozkaz stanovil, že všichni Římané, Latinové a Italikové v Malé Asii – muži, ženy i děti – musí být i se svými otroky posledního dne měsíce *hekatombaión*, tedy právě za měsíc, do jednoho pobiti.

Tento svůj třetí rozkaz král vychutnával nejvíce, znovu a znovu se k němu v duchu samolibě vracel, zlomyslně se nad ním uškleboval, dokonce si občas i poskočil, když se s širokým úsměvem na rtech procházel efeskými uličkami a na mysli mu vytanul jeho obsah. S koncem *hekatombaiónu* nadejde i konec římské přítomnosti v Malé Asii. A až se s Římem vypořádá úplně, budou mrtvi i všichni Římané, od Herkulových sloupů až po první katarakt na řece Nilu. Řím přestane existovat.

* * *

Na počátku *hekatombaiónu* pontský král, jenž obsah svých rozkazů stále ještě tajil, opustil Efesos a odebral se na sever do Pergamu, kde pro něho byla připravena mimořádná lahůdka.

Druzí dva členové komise a všichni důstojníci Mania Aquillia se na útěku uchýlili do Pergama, avšak Manius Aquillius sám odplul do Mytiléné na ostrově Lesbos. Měl v úmyslu doplout odtamtud na Rhodos, kde, jak se doslechl, se skrývá Gaius Cassius. Sotva však Manius Aquillius přistál na Lesbu, zchvátila ho střevní horečka, takže nebyl schopen cestovat dál. Když se obyvatelé Lesbu dozvěděli o pádu provincie Asia (jejíž součástí formálně byli), duchapřítomně odeslali římského prokonsula Mithridatovi jako dar vyjadřující jejich úctu.

Poté, co Manius Aquillius připlul do malého přístavu Atarnea, byl spoután řetězem, uvázán k sedlové hrušce obrovitého bastarnského kavaleristy a dovlečen až do Pergamu, kde už se král nemohl dočkat vytouženého potěšení. Třebaže Aquillius neustále klopýtal a padal, byl zasypáván nečistotou, posmíván, proklínán a zlořečen, a třebaže byl nemocen, cestu přežil. Avšak když si ho Mithridatés prohlédl, zjistil, že pokud by s ním takhle zacházeli dál, Aquillius zemře. A to by zhatilo jistou obzvlášť lákavou podívanou, kterou měl Mithridatés s Aquilliem v úmyslu uspořádat!

A tak byl Říman posazen na osla, čelem vzad, přivázán k sedlu a nemilosrdně hnán kolem celého obvodu Pergama, aby se všichni občané tohoto někdejšího hlavního města římské provincie mohli na vlastní oči přesvědčit, jak smýšlí pontský král o římském prokonsulovi a jak málo se obává jakékoli odplaty za to.

Konečně pak přivedli Mania Aquillia, celého olepeného blátem a špínou, zbídačelého na pouhý stín člověka, před původce jeho muk. Král, sedící na zlatém trůnu umístěném na vyšňořeném pódiu uprostřed pergamské agory, shlížel na onoho muže dole, jenž odmítl stáhnout bíthýnská vojska, odepřel mu přiznat právo bránit své království a zabránil mu stěžovat si přímo senátu a lidu římskému.

A teprve v tomto okamžiku, ve chvíli, kdy před sebou uzřel zhroucenou, zapáchající postavu Mania Aquillia, zbavil se pontský král Mithridatés posledních stop strachu z Říma. Čeho že se to vlastně celou tu dobu bál? Proč jen tak dlouho couval před tímhle zjevně směšným slabochem? On, Mithridatés pontský, je přece mnohem mocnější než Řím! Než ty pouhé čtyři armádičky, méně než dvacet tisíc mužů! Tenhle Manius Aquillius je skutečným ztělesněním Říma – nikoli Gaius Marius, nikoli Lucius

Cornelius Sulla! Králova představa všemocného Říma byl pouhý mýtus vyvolaný v život dvěma zcela netypickými Římany. Opravdový Řím se tu teď chvěje u jeho nohou.

„Prokonsule!“ zvolal král ostře.

Aquillius vzhlédl, ale neměl sílu promluvit.

„Římský prokonsule, rozhodl jsem se dát ti to zlato, po kterém jsi tu tak prahnul.“

Strážci dostrkali Mania Aquillia až k pódiu a přiměli ho usednout na nízkou stoličku, opodál vlevo před králem. Paže mu až po zápěstí připoutali širokými popruhy k tělu, pak ho chopil jeden ze strážců za tato pouta zprava, druhý zleva, takže se nemohl ani pohnout.

Předstoupil kovář, v kleštích nesl do ruda rozžhavený tyglík. Objem kelímku odpovídal několika pohárům tekutého kovu, stoupal z něho dým a štiplavý, dráždivý pach.

Třetí strážce přistoupil k Aquilliovi zezadu, jednou rukou ho popadl za kštici a zvrátil mu hlavu nazad; palcem a prsty druhé ruky mu pák krutým stiskem sevřel nozdry. Potřebě nadýchnout se nedokázal Aquillius vzdorovat; otevřel ústa a zalapal po dechu. A v tom okamžiku mu zalil hrdlo, lačnící po vzduchu, klokotající a nádherně se blyštící proud roztaveného zlata, zatékal hloub a hloub, čím víc Aquilius křičel a zmítal se a marně se snažil povstat ze stoličky, až konečně zemřel, ústa, bradu i prsa jednu jedinou kaskádu ztuhlého zlata.

„Rozřežte ho, ať je to zlato do poslední kapičky zpátky!“ nařídil král Mithridatés a pozorně sledoval, jak všechen kov zase z Mania Aquillia seškrabávají a vyškrabávají.

„Tu mršinu hoďte psům,“ pravil pak král Mithridatés, povstal z trůnu, sešel z pódia dolů a netečně překročil zmrzačené pozůstatky Mania Aquillia, římského prokonsula.

Všechno se daří naprosto báječně! Nikdo to nevěděl lépe než král Mithridatés, když v chladivém větříku přecházel sem a tam po pergamských terasách na kopci nahoře nad městem, a vyčkával na poslední den měsíce *hekatombaiónu*, což byl římský *quinctilis*. Dorazila už zpráva od Aristióna z Athén, že i on se setkal s úspěchem.

Nic nás už nemůže zastavit, ó mocný Mithridate, neboť Athény ukáží cestu celému Řecku. Začal jsem svou kampaň promluvami o odedávném prvenství a bohatství Athén, neboť podle mého názoru národ za vrcholem svého vývoje se ohlíží na dny své slávy s obzvláštní rozcitlivělostí, a není proto těžké ho svést slibem návratu oněch slavných časů. Hovořil jsem tak na agoře po šest měsíců, umlčoval postupně oponenty a získával víc a víc příznivců. Přesvědčil jsem dokonce své posluchače, že se s tebou proti Římu spojilo i Kartágo, a oni uvěřili! Jen tolik k té staré povídačce, že Athéňané jsou nevzdělanější lidé na světě. Ani jeden z nich nevěděl nic o tom, že Kartágo bylo Římany vyvráceno už před bezmála zhruba padesáti lety. Je to udivující.

Píši ti, protože ti mohu s potěšením sdělit, že jsem byl právě zvolen vojenským vůdcem Athén – odesílám ti tento list v polovině *skiroforiónu*. Dostal jsem i právo vybrat si své kolegy. Zvolil jsem pochopitelně muže, kteří pevně věří, že spása našeho řeckého světa je v tvých rukou, ó veliký králi, a kteří se už nemohou dočkat dne, kdy rozdrtíš Řím svou patou obutou ve lví kůži.

Athény jsou nyní celé moje, včetně Peiraiea. Římští nohsledové a mí zapřísáhlí nepřátelé žel uprchli, dřív než jsem na ně stačil vztáhnout ruku, ale ti, kdo byli natolik pošetilí, že zůstali – většinou bohatí Athéňané, kteří nebyli

ochotni uvěřit, že jim hrozí nebezpečí – ti zahynuli. Zkonfiskoval jsem veškerý majetek náležející těm, kdo odešli do exilu, a také majetek všech mrtvých a vložil jsem ho do fondu, z něhož bude financována naše válka proti Římanům.

To, co jsem svým voličům nasliboval, budu také muset učinit, avšak nic z toho nijak neohrozí tvé tažení, ó veliký králi. Slíbil jsem také mimo jiné, že dobudu ostrov Délos nazpět od Římanů, kteří mu nyní vládnou. Je tam totiž nesmírně výnosné emporion a právě díky výnosu z něho byly Athény v době svého vrcholného rozkvětu tak bohaté. Na počátku *skiroforiónu* zahájí můj přítel Apellikón (výborný vojevůdce na souši i na moři) tažení proti Délu. Celý ten ostrov je jako shnilé jablko, nebude mít proti nám žádné vyhlídky.

A to je pro tuto chvíli vše, můj pane a vládce. Město Athény ti náleží a přístav Peiraieus je připraven přijmout tvé lodi. Jsou ti k službám, kdykoli je budeš potřebovat.

* * *

A král je vskutku potřeboval, jak Peiraieus, tak i Athény nad ním, společně obehnané Dlouhými zdmi. Neboť na konci měsíce *quinctilis* připlulo přes Helléspont celé Archeláovo loďstvo a rozvinulo se směrem k jihu po celém západním břehu Egejského moře. Čítalo tři sta krytých válečných galér se třemi i více řadami vesel, přes stovku nekrytých dvouřadých birém a k tomu patnáct set transportních lodí přeplněných vojáky a námořníky. Archeláos nemařil čas s pobřežím provincie Asia, neboť to už bylo v rukou jeho krále. Jeho záměrem bylo uchytit se v Řecku, tak aby se jádro Makedonie dostalo do kleští dvou pontských armád – jeho vlastní a sil mladého Ariaratha ve východní části Makedonie.

I mladý Ariarathés dodržel časový plán, který mu určil otec. Na konci měsíce července i on přepravil svých sto tisíc mužů přes Helléspont a vydal se na pochod podél úzkého pobřežního pruhu thrácké Makedonie, přičemž plně využil silnice Via Egnatia, trasované a vybudované Římany. Nesetkal se s žádným odporem, zřídil dvě stálé základny, jednu na pobřeží u Abdéry a druhou u Fillip dále ve vnitrozemí, a postupoval dále na západ směrem k prvnímu opevněnému římskému městu, sídlu římského správce Thessaloníké.

Nadešel konec měsíce *quinctilis.* Římští, latinští a italičtí občané žijící v Bíthýnii, v provincii Asia, ve Frygii a v Pisidii byli v ten den povražděni do posledního muže, ženy, dítěte a otroka. V tomto nejtajnějším ze svých tří rozkazů projevil Mithridatés neobyčejnou lstivost. Neboť namísto aby k jeho vykonání užil svých vlastních mužů, nařídil, aby se zabíjení ujaly místní obce aiolských, jónských nebo dórských Řeků. Na mnoha místech přijali tento příkaz s nadšením a bez nesnází ustavili dobrovolnické oddíly dychtivé pobít své římské utlačitele. Jinde se však rozkaz setkal se zděšením, nikoho tam nebylo možno přesvědčit, aby se vraždění Římanů chopil. Ve městě Tralles musel ethnarcha najmout bandu fryžských žoldnéřů, aby se pobíjení ve jménu obce ujali; tohoto příkladu následovaly i další obce v naději, že tak přesunou vinu na bedra cizinců.

V jediném dnu tak zemřelo osmdesát tisíc Římanů, Latinů a občanů Itálie a spolu s nimi sedmdesát tisíc otroků. Tato obrovská jatka se konala od Níkomédeie v Bíthýnii až po Knidos v Kárii a do vnitrozemí zasahovala až do Apameie. Nikdo nebyl ušetřen; nikomu neposkytl nikdo úkryt a nenapomohl v útěku; děs před králem Mithridatem

převážil všechen lidský soucit. Kdyby byl k masakru Mithridatés použil svého vojska, byla by vina za něj spočívala jen a jen na něm; avšak tím, že přinutil řecké obce, aby za něho provedly tuto nejšpinavější práci, si Mithridatés pojistil, že svůj díl viny ponesou i ony. A Řekové velice dobře pochopili králův záměr. Život pod pontským králem Mithridatem se naráz přestal jevit lepší než život s Římem, navzdory odpuštěným daním.

Mnoho pronásledovaných hledalo útočiště v chrámech, avšak tam shledávali, že právo azylu přestalo existovat; byli vyvlečeni ven a odpraveni, stále ještě žadoníce o pomoc toho či onoho božstva. Těm, kdo se nechtěli pustit oltářů či soch a v strašlivém úděsu se jich drželi nadlidskou silou, usekali ruce, ještě než je odtáhli mimo posvátnou půdu a tam je dobili.

Nejstrašnější ze všeho byl závěrečný bod onoho rozkazu k popravám, pečetěného osobně králem Mithridatem: žádný Říman ani Latinec či Italik nebo otrok nesměl být spálen ani pohřben. Mrtvoly byly odtahovány tak daleko od lidských obydlí, jak jen bylo možno, a ponechány rozkladu v nejrůznějších roklích, údolíčcích, na vrcholcích kopců a hor anebo na mořském dně. Osmdesát tisíc Římanů, Latinů a Italiků a sedmdesát tisíc otroků. Jedno sto padesát tisíc lidí. Okřídlení i čtyřnozí mrchožrouti slavili v onom měsíci *sextilis* hody, neboť ani jedna obec se neopovážila rozkaz porušit a své oběti pohřbít; král Mithridatés našel zvláštní potěšení v putování od místa k místu a v inspekci oněch obrovitých hromad mrtvých těl.

Jen velice málo Římanů smrti uniklo. Byli to exulanti, zbavení občanství a možnosti návratu do Říma. Byl mezi nimi i jistý Publius Rutilius Rufus, někdejší přítel nejslavnějších Římanů, nyní vážený a ctěný občan Smyrny, autor pikantních literárních portrétů mužů, jako byli Catulus Caesar anebo Metellus Numidicus Hovnivál.

Celkem vzato, říkal si král Mithridatés na počátku měsíce *metageitniónu*, což byl římský *sextilis*, srpen, věci by těžko mohly vyhlížet lépe. Na stolce vládnoucích úředníků od Mílétu až po Adramyttion v provincii Asia i uvnitř Bíthýnie byli dosazeni jeho satrapové. Žádného krále už Bíthýnie nikdy nedostane. Jediný kandidát, jehož by byl na bíthýnském trůně Mithridatés snesl, už byl mrtev. Když se Sokrates vrátil do Pontu, nepřestával krále dráždit svým věčným fňukáním, až ho dal zabít, aby od něho byl konečně pokoj. Pontu nyní náležela celá Anatolie na sever od Lykie, Pamfylie a Kilikie a také ostatek bude brzy jeho.

Nic však krále nepotěšilo tolik jako masakr Římanů, Latinů a Italiků. Kdykoli narazil na místo, kam byly svezeny tisícovky těl, aby tam zetlely, celý se rozzářil, propukal v smích, žertoval. Mezi Římany a Italiky nedělal žádný rozdíl, přestože věděl, že Řím a Itálie jsou právě ve válce. Nikdo nedokázal pochopit tento jev lépe než právě Mithridatés – bratr tu soupeřil s bratrem a cenou byla moc.

Ano, všechno probíhalo přímo báječně. Jeho syn, mladý Mithridatés, zůstal jako regent v Pontu (třebaže král s sebou na tažení do provincie Asia obezřetně vzal i synovu manželku a děti, aby měl jistotu, že se mladý Mithridatés bude chovat, jak se patří); jeho syn Ariarathés je králem Kappadokie; Frygie, Bíthýnie, Galatie a Paflagonie se staly královskými satrapiemi osobně spravovanými některým z jeho starších synů; a jeho zeť, arménský král Tigranés, měl volnost podnikat na území na východ od Kappadokie, co se mu zlíbí, pokud ovšem někde nešlápne Pontu neopatrně na nohu. Ať si Tigranés klidně dobývá Sýrii a Egypt, alespoň se nějak zaměstná. Mithridatés se zachmuřil. Obyvatelé Egypta bezpochyby nepřijmou žádného cizího krále. To znamená najít nějakou tu ptolemaiovskou loutku. Pokud se ovšem někdo takový dá vůbec nalézt. Ale egyptskými královnami se rozhodně musí stát ženy z

Mithridatovy krve; žádné Tigranově dceři nesmí být dovoleno uchvátit postavení vyhrazené dcerám Mithridatovým.

Nejúžasnější ze všeho byl úspěch králova loďstva – pomine-li se katastrofální selhání Aristióna a toho jeho Apellikóna, „výborného vojevůdce na souši i na moři“; athénská invaze na Délos se proměnila v naprosté fiasko. Teprve když si Archeláův admirál Métrophanés podrobil Kyklády a odplul osobně k Délu, podařilo se ostrov obsadit a vydat tam dalších dvacet tisíc Římanů, Latinů a Italiků na smrt. Délos pak pontský vojevůdce postoupil Athénám, aby Aristión i nadále mohl setrvat u moci; pontské loďstvo potřebovalo naléhavě Peiraieus jako svou základnu na západě.

Celá Euboia teď už byla v pontských rukou, stejně tak jako ostrov Skiathos a větší část Thessalie přiléhající k Pagaské zátoce včetně mimořádně důležitých přístavů Démétrias a Methóné. Vzhledem k územním ziskům na severu Řecka byly pontské síly schopny přetnout cesty vedoucí z Thessalie do centrálního Řecka, což byl zásah tak citelný, že se kvůli němu ostatek Řecka raději přiklonil k Mithridatovi. Peloponnésos, Boiótie, Lakónie a celá Attika teď horlivě oslavovaly Mithridata jako svého osvoboditele od římské nadvlády – a stáhly se do pozadí, aby jako pouzí pozorovatelé sledovali Mithridatovo loďstvo a jeho armády, jak se snaží rozdrtit Makedonii, jako když zašlapují těžkou botou brouka na cestě.

Jenomže rozdrtit Makedonii se ukázalo – alespoň v dané chvíli – nesplnitelným úkolem. Ač se náhle ocitli sevřeni mezi nečekaně nepřátelským Řeckem a pontským vojskem postupujícím po Via Egnatia, Gaius Sentius ani Quintus Bruttius Sura nijak nepropadli panice, nepřipustili si možnost porážky. Zmobilizovali takový počet pomocných jednotek, jaký jen dokázali shromáždit, a umístili je do tábora vedle dvou římských legií, které představovaly vše, čím se celá Makedonie mohla postavit Mithridatovi na odpor. Pontu se nemělo podařit dobýt Makedonie, aniž za to zaplatí vysokou cenu.

Konec léta začínal být pro Mithridata, pevně už usazeného v Pergamu jako nesporného vládce Malé Asie, poněkud nudný. Jediným rozptýlením, které mu zbylo, byly výpravy za jednotlivými horami nepohřbených mrtvých, většinu těch nejpozoruhodnějších však již navštívil. Až na jednu oblast, jak si uvědomoval, a tou byl okrsek na horním toku řeky Kaikos, na jejíchž březích leželo Pergamon. V provincii Asia byla dvě města jménem Stratómkeia. Větší z nich, v Kárii, dosud tvrdošíjně vzdorovalo obléhajícímu pontskému vojsku. Menší bylo tak jako Pergamon vybudováno na Kaiku, jen o něco dále ve vnitrozemí, a přihlásilo se k plné loajalitě k Mithridatovi. Když tedy král vjížděl do města, vyhrnuli se jeho obyvatelé do ulic, jásali mu vstříc a vystýlali cestu jeho triumfálního příjezdu květinami.

V davu zahlédl Mithridatés řeckou dívku jménem Monima a okamžitě si pro ni poslal. Měla neuvěřitelně světlou pleť, její vlasy se zdály být zcela bílé, a také řasy i obočí jako by měla neviditelné, což jí dodávalo jakéhosi až zvráceného půvabu lysosti; sotva si ji král prohlédl zblízka, hned ji připojil ke svým manželkám, tak zvláštním dojmem na něho zapůsobila její pokožka a zářivé, tmavě růžové oči. Její otec, Filopoimén, proti tomu neměl sebemenší námitky, zejména poté, co král jeho i Monimu odvezl do Efesu a tam nastolil svého nejnovějšího tchána do funkce oblastního satrapy.

Zatímco král užíval radovánek, jimiž Efesos proslul – a také líbánek s albínkou – nezanedbával ani ostatní povinnosti a odeslal stručný příkaz na Rhodos, aby se ostrov vzdal a vydal skrývajícího se správce Gaia Cassia Longina. Odpověď přišla obratem – úsečné odmítnutí obou požadavků; Rhodos jako spojenec a přítel římského lidu dodrží své závazky – až do posledního dechu, bude-li to třeba.

Poprvé od chvíle, co zahájil tažení, zachvátil Mithridata nával zuřivého vzteku. Zatímco jeho pontští dvořané a největší eféští pochlebovači ve strachu hleděli kamsi zalézt, král pobíhal sem a tam po audienční síni, dokud jeho hněv nevyprchal, až se konečně sesul nasupen na trůn, bradu v dlani, pomlaskával našpulenými rty, na plných tvářích dosud stopy po slzách.

Od toho okamžiku ztratil zájem o všechny ostatní operace, které zahájil; veškerou energii zaměřil na to, aby si podrobil Rhodos. Jak se mu opovažují odporovat! Myslí si snad takový ostrůveček, jako je Rhodos, že obstojí vůči moci Pontu? Nu, brzy poznají, že na něco takového nemají.

Jeho vlastní loďstvo bylo příliš zaměstnáno operacemi na západní straně Egejského moře, než aby ho bylo možno oslabovat kvůli tak bezvýznamné akci, jakou je obsazení Rhodu; namísto toho požádal král Smyrnu, Efesos, Priénué, Mílétos, Halikarnássos a ostrovy Chios a Samos, aby mu věnovaly tolik lodí, kolik jich k výpravě bude zapotřebí. Pozemního vojska měl dostatek, jelikož si v provincii Asia ponechal celé dvě armády; vzhledem k tvrdošíjnému odporu lykijských Patar a Terméssu však tyto jednotky nemohl stáhnout na potřebné místo, odkud by pak podnikl invazi na Rhodos – do zátok a na pláže v Lykii. Rhodské loďstvo si vysloužilo vynikající pověst a soustředilo se u západního konce ostrova, odkud se otevíral pohled na moře pod Halikarnássem a Knidem. Jelikož však nebylo možno využít Lykie, budou muset Mithridatovy invazní síly proplout právě tudy.

Transportních lodí žádal celé stovky a k tomu tolik válečných galér, kolik jich jen bude možné v provincii Asia sehnat. Nařídil, aby se soustředily v Halikarnássu – městě, které si tak zamiloval Gaius Marius – kam také přivedl jednu ze svých armád, aby se tam připravila k nalodění. A koncem září odtud vyplul, jeho vlastní loď, šestnáctiřadová zcela uzavřená galéra, byla snadno rozlišitelná uprostřed celého houfu ostatních plavidel podle zlatého a nachového trůnu umístěného pod baldachýnem na zadní nástavbě. Usadil se na něm jako pán všeho, co jeho oko obhlédlo, a nepřestával se tím pohledem kochat. Třebaže největší válečné lodi byly neobratné a pomalé, plula každá ozbrojená galéra přesto rychleji než příbřežní nákladní lodice určené toliko k obeplouvání nerovné pobřežní čáry v dohledu pevniny. A tak ve chvíli, kdy nejrychlejší lodi už míjely špičku Knidského poloostrova, byl zbytek flotily roztažen až nazpět k samému Halikarnássu, odkud teprve vyplouvaly poslední transportní lodi přecpané ustrašenými pontskými vojáky.

Rhodské válečné loďstvo bylo vybaveno lehkými polokrytými a velice rychlými trirémami, a když se objevilo na obzoru, zamířilo přímo proti chatrně organizované pontské flotile. Rhodské námořní síly se ve své taktice nezaměřily na využití těžkých šestnáctiřadových galér, na jaké právě seděl sám král Mithridatés. Tyto mocné lodi sice pojaly velké množství námořní pěchoty a mnoho vrhacích strojů, avšak rhodští námořníci v bitvě použitím této artilerie opovrhovali a zásadně nezastavovali své lodě na tak dlouho, aby je mohla nepřátelská námořní pěchota ztéci. Na vynikající pověsti rhodského loďstva měla zásluhu vysoká rychlost jeho lodí a jejich výtečná manévrovací schopnost, která jim umožňovala náhlé obraty a výpady uprostřed mezi neohrabanými těžkými galérami; jejich posádky dokázaly vyrazit proti nepřátelské lodi

tak prudce, že rychlost mnohonásobně vyvážila jejich nižší váhu a bronzem okovaný dubový bodec na přídi rhodské trirémy se zaryl hluboko do boku i té nejrobustnější šestnáctiřadové galéry. Jediná cesta, jak zvítězit v námořní bitvě, je nepřátelské lodě proděravět, tvrdili rhodští námořníci.

Jakmile pontská flotila spatřila rhodské válečné lodě, začaly přípravy na velkou bitvu. Pak se ovšem ukázalo, že rhodští zřejmě podnikli jen průzkumný výpad, protože poté, co se posádkám na pontských galérách až zatočila hlava z toho, jakou rychlostí je rhodské lodě objížděly, Rhoďané obrátili a vyrazili zase zpátky, přičemž se omezili na to, že prorazili bok dvěma obzvlášť neohrabaným pětiřadým galérám. Avšak ještě než opět zmizeli ze scény, povedlo se jim k smrti vyděsit krále Mithridata.

Král seděl na svém zlatorudém trůně jako u vytržení, vzrušeně sledoval dění kolem sebe, jen aby mu nic neušlo; nenapadlo ho vůbec, že by on sám mohl být vydán nějakému nebezpečí. Natočil se právě doleva, aby mohl sledovat manévry skvěle řízené rhodské galéry nedaleko za zádí, když vtom se jeho vlastní loď zakymácela, zapraštěla, křečovitě se otřásla a praskot mnoha vesel zpřelámaných jako větvičky se mísil s výkřiky znepokojení a strachu.

Jeho náhlý a nezvládnutelný úlek takřka vzápětí pominul; avšak přece jen ne dosti rychle. A v návalu té kratičké, ale nezvládnutelné hrůzy se milý král Pontu pokadil. Stolice z něho vyrazila prudkým výtryskem, tuhé exkrementy spolu s neuvěřitelným množstvím tekutého střevního obsahu. Byla všude, páchnoucí hnědavá břečka sákla do zlatem vyšívaných purpurových podušek, čúrkem prýštila dolů po nožkách trůnu, zatékala mu i po jeho vlastních nohách až do hřívy zlatých lvů zdobících jazyky bot, a jak vyskočil, zapleskala mu pod nohy na palubu, kde narůstala v neladnou hromadu. *A nebylo, kam se vrhnout!* Nijak tu věc nemohl skrýt před ohromenými zraky svých důstojníků a adjutantů, nemohl ji utajit před lodníky dole v trupu, kteří instinktivně vzhlédli, aby se ujistili, zda je král v bezpečí.

Nato pak shledal, že jeho loď vůbec napadena nebyla. Jen další z šestnáctiřadých nemotorů z ostrova Chiu se plným bokem napřel do jejich palubnice a očesal všechna vesla na postižené straně obou galér.

Co to bylo v jejich očích? Jen údiv? Anebo i veselí? Vypoulenýma očima bloudil král v strašlivém vzteku z jedné tváře na druhou, sledoval, jak nejprve rudnou, jak se z nich pak vytrácí veškerá barva, jako když se vyprazdňuje průsvitný pohár od vína.

„Je mi zle!“ křikl. „Něco mi je, je mi zle! Pomozte mi, vy pitomci!“

Strnulý klid byl prolomen. Spěchali k němu naráz ze všech stran, jakoby odnikud se vynořily šátky; dva vskutku duchapřítomní myslitelé popadli vědra plná mořské vody a chrstli je na krále. A v okamžiku, kdy ho tato sprška zastudila do stehen, napadlo Mithridata nejschůdnější řešení této přetrapné situace; zaklonil hlavu nazad, rozřehtal se a zaburácel:

„Tak na co čekáte, oslové? Opláchněte mě tou vodou! A důkladně!“

Pozdvihl suknici ze zlatých *pteryges*, vykasal si zlatou drátěnou košili pod ní i purpurovou tuniku, kterou měl zcela vespod. Odhalil mohutná stehna, pevné hýždě – a vpředu onen mocný nástroj, kterým zplodil již půlstovku statných synů. Když ze spodku jeho těla spláchli alespoň to nejhorší na palubu, odhodil do posledního kousku všechno šatstvo, co měl ještě na sobě a stoupl si nahý na vyvýšenou záď lodě, aby oslnil posádku pohledem na to, jak urostlého mají krále. Stále ještě se smál, nepřestával žertovat, občas se dokonce popadl za břicho a pro větší účinek té komedie zaúpěl.

Avšak později, když už rhodské loďstvo zmizelo a obě pontské galéry byly od sebe konečně odděleny – a když se na důkladně vydrbaném trůně objevily nové podušky – pokynul teď už čistě oděný král kapitánovi, aby k němu přistoupil blíž.

„Něco k té hlídce ve službě a k lodivodovi, kapitáne. Chci, abys jim dal vytrhnout jazyky, uříznout varlata a useknout ruce. A rozpárat břicha," řekl Mithridatés. „Na chioské lodi chci týž trest pro hlídku, lodivoda a kapitána. Každý druhý muž na palubě chioské lodi bude popraven. A nikdy – kapitáne, rozumíš? – nikdy mi nesmí žádný Chian přijít blíž, než co bych doplivl, ani k tomu zlořečenému ostrovu zvanému Chios se nechci přiblížit! Už to začínáš chápat, kapitáne?"

Kapitán polkl, zavřel oči. „Zajisté, ó veliký králi, plně jsem to pochopil." Odkašlal si, aby pročistil hrdlo až dosud křečovitě sevřené úzkostí, a pak položil králi otázku, kterou prostě nemohl nevyslovit. „Veliký králi, budu muset někde přistát, abych opatřil další vesla. Zásobních nemám na palubě dostatek. A v tomto stavu plout dál nemůžeme."

Zdálo se, že král tuto zprávu přijímá dokonce s jistým uspokojením. Mnohem vlídněji už se otázal: „A kde navrhuješ zakotvit?"

„Buď na Knidu, nebo na Kóu. Jižněji určitě ne."

V králových očích konečně zasvitla jiskřička zájmu o něco jiného než o veřejnou potupu, kterou právě prošel. „Na Kóu!" vykřikl. „Určitě přistaň na Kóu! Musím si tam něco vyřídit s Asklépiovým knězem. Poskytli azyl Římanům. A také bych se rád přesvědčil, jak velký je jejich chrámový poklad. A kolik mají zlata. Ano, pluj na Kós, kapitáne!"

„Princ Pelopidás by s tebou rád mluvil, ó veliký králi."

„Jestli se mnou chce mluvit, tak na co čeká?"

Byl stále ještě v nebezpečné náladě, nic nebylo záludnější než jeho smích bez humoru. Cokoliv ho pak mohlo rozlítit – neobratné slovo, nevhodný pohled, chybný odhad. Pelopidás se dostavil před trůn, dřív než by byl král stačil lusknout prsty, a nesmírně se bál; střežil se to však dát sebeméně najevo.

„Tak copak je?"

„Veliký králi, slyšel jsem, že jsi nařídil, aby loď odplula na Kós k opravě. Mohl bych přestoupit na jinou loď a vydat se na Rhodos? Domnívám se, že budeš chtít, abych byl u toho, až se tam naše vojsko začne vyloďovat – pokud ovšem sám nezamýšlíš přejít na jinou loď. V takovém případě, pokud si budeš přát, zůstanu tady a dohlédnu na opravu sám. Dej mi, prosím, své rozkazy, veliký králi."

„Ty pluj na Rhodos. Volbu místa k vylodění ponechám na tobě. Nemělo by to být příliš daleko od města Rhodu, aby se armáda zbytečně nevyčerpávala pochodem. Zřídíš tábor a vyčkáš, až připluji."

* * *

Když králova galéra zakotvila v přístavu města Kós na ostrově Kóu, ponechal Mithridatés kapitánovi jeho starosti s vesly a sám se přeplavil v lehké a rychlé veslici na břeh. Pokračoval pak ihned se svou stráží dál, do chrámového okrsku boha lékařství Asklépia, ležícího na okraji města; prošel městem tak rychle, že si nikdo nestačil uvědomit, o koho jde, když už král vstupoval do předního dvora svatyně a řval, že chce vidět toho, kdo za chrám odpovídá – typická mithridatovská provokace, neboť král velice dobře věděl, že za chrám může odpovídat toliko jeho velekněz.

„Co je to za drzouna?“ otázal se jakýsi kněz v králově doslechu jiného z kněží.

„Ten drzoun je Mithridatés Pontský, a vy dva jste tady za tohle dokněžovali.“

A tak, když se dostavil velekněz, leželi už dva z jeho služebníků bezhlaví mezi ním a jeho návštěvníkem. Inteligentní a bystrý velekněz uhádl okamžitě, kdo je oním neznámým příchozím, už v okamžiku, kdy mu sdělili, že ho s řevem shání nějaký opičák ve zlatém a nachovém šatu.

„Buď vítán v chrámovém okrsku boha Asklépia na Kóu, králi Mithridate,“ řekl velekněz klidným hlasem a nedal najevo sebemenší strach.

„Slyšel jsem, že tohle říkáš i Římanům.“

„Říkám to každému.“

„Nepatří se to říkat Římanům, které jsem já nařídil pobít.“

„Kdybys sem přišel ty sám a prosil o útočiště, poskytl bych ti ho stejnou měrou, králi Mithridate. Bůh Asklépios nemá žádné oblíbence a dříve nebo později ho potřebuje *každý*. Je moudré si tuto skutečnost dobře zapamatovat. Je to bůh života, nikoli smrti.“

„Dobrá, považuj tyhle dva za svůj trest,“ řekl král a ukázal na oba mrtvé kněze.

„Trest dvakrát tak veliký, než měl být.“

„Nepokoušej mou trpělivost, velekněži! A teď mi ukaž knihy – ale ne tu soupravu, kterou jsi vedl pro římského správce!“

Kóské Asklépeion bylo největším bankovním domem na světě, nepočítaje ovšem egyptskou státní banku. Dopracovalo se k tomu díky prozíravosti dlouhé řady kněžských správců, jejichž úřad se těšil záštitě egyptských Ptolemaiovců – Kós kdysi býval egyptskou državou. Jeho proměna v peněžní instituci měla proto přímou vazbu na egyptský bankovní systém. Původně byl chrám víceméně typickou svatyní, podobnou mnoha jiným na řadě dalších míst. Zasvěcen byl léčbě chorob a hygieně a byl duchovním dítkem několika žáků samého Hippokrata. Pěstovalo se tu kdysi umění inkubace – spánkové kúry spojené s výkladem snů, tak jak byla dosud praktikována v chrámech v Epidauru a v Pergamu. Avšak po vystřídání generací na Kóu a po jeho okupaci egyptskými Ptolemaiovci vystřídaly tuto léčbu, jež byla zatím hlavním zdrojem chrámových příjmů, finanční operace a kněží byli čím dál tím víc součástí spíše egyptského světa než řeckého.

Asklépeion představovalo rozsáhlý komplex, do pečlivě udržované parkové krajiny byla umístěna celá řada jeho objektů – gymnasion, agora, obchody, lázně, knihovna, kněžské učiliště, obydlí pro učence, kteří sem přicházeli, obytné domy, ubytovny otroků, palác velekněze, nekropole na samostatném pozemku, kruhové stavby podzemních ložniček, nemocnice, velká členitá stavba určená bankovním účelům a vlastní chrám ukrytý v háji posvátných platanů.

Socha božstva nebyla ani ze slonoviny, ani ze zlata, nýbrž z bělostného parského mramoru, vytesaná Praxitelem. Postava se podobou blížila Diovi, měla vous, opírala se o vysokou hůl, kolem níž byl obtočen had. V natažené ruce držel tabulku, u nohou mu ležel velký pes. Vše bylo polychromováno Níkiem s takovou životností, že se zdálo, jako by se šat co chvíli zavlnil přirozeným pohybem svalů; bohovy jasné modré oči jiskřily zcela lidskou a nemajestátní radostí.

Nic z toho nijak nenadchlo krále, jenž podnikl obchůzku svatyní jen proto, aby se rozhodl, zda socha stojí za uloupení – usoudil, že má nicotnou hodnotu a že nemá smysl se jí zabývat. Poté usedl ke knihám a sdělil velekněži, co zamýšlí konfiskovat. Samozřejmě veškerá římská depozita ve zlatě; dále dlouhodobé depozitum, zhruba osm set talentů zlata, z velechrámu v Jeruzalémě, jehož synoda si prozíravě jako veverka

uložila jeden zlatý oříšek pro jistotu mimo dosah Seleukovců a Ptolemaiovců; a také tři tisíce talentů zlata, které s sebou do chrámu asi před čtrnácti lety přinesla stará egyptská královna Kleopatra.

„Vidím, že egyptská panovnice ti předala do opatrování také tři chlapce," řekl Mithridatés.

Ale veleknězi leželo na srdci spíše jeho zlato a řekl hlasem, v němž se snažil potlačit hněv a zachovat klid: „Králi Mithridate, neukládáme tu zlato v kovové podobě – máme ho rozpůjčeno."

„Požádal jsem tě o *veškeré* toto zlato," řekl král zlověstným tónem. „Takže od tebe chci – ano, pět tisíc talentů římského zlata, tři tisíce talentů egyptského zlata a osm set talentů židovského zlata. To je jen malý díl toho, co vedeš ve svých knihách, velekněze."

„Ale pokud bych ti dal téměř devět tisíc talentů zlata, zůstali bychom naprosto bez rezerv."

„Truchlivé rozhodování, co?" řekl král a vstal od stolu, na němž prohlížel chrámové obchodní záznamy. „Buď je předáš, velekněze, anebo uvidíš svůj chrám obrátit se v prach, dřív než se pak obrátíš v prach i ty sám. A teď mi ukaž ty tři egyptské chlapce."

Velekněz se podrobil nevyhnutelnému. „Zlato dostaneš, králi Mithridate," řekl bezbarvým hlasem. „Mám ti poslat egyptské prince sem?"

„Ne. Raději bych si je prohlédl na světle."

Mihtridatés hledal, jak jinak, onoho svého budoucího loutkového Ptolemaia; přecházel netrpělivě ve stínu borovic a cedrů, dokud mu je nepřivedli.

„Postav je všechny tamhle," řekl Mithridatés a ukázal na místo asi dvacítku stop vzdálené, „a ty pojď sem, velekněze." Když byly jeho pokyny splněny, král se otázal: „Kdo je tamhleten?" a ukázal na toho z trojice, jenž se zdál být nejstarší. Byl to mladý muž ve splývavém šatě.

„To je legitimní syn Ptolemaia Alexandra Egyptského, následník trůnu."

„A proč je tady, a ne v Alexandrii?"

„Jeho babička, která ho sem přivedla, se obávala o jeho život. Vyžádala si od nás slib, že o něho budeme pečovat, dokud nenastoupí na trůn."

„Kolik mu je?"

„Pětadvacet."

„Kdo byla jeho matka?"

V uctivém tónu, jímž velekněz odpovídal, se projevil egyptský vliv na kóské Asklépeion; zjevně považoval rod Ptolemaiovců za mnohem vznešenější než rod Mithridatův. „Jeho matkou byla Kleopatra Čtvrtá."

„Ta, která ho sem přivedla?"

„Nikoli, to byla Kleopatra Třetí, jeho babička. Jeho matka byla její dcerou a dcerou Ptolemaia Břicháče."

„Provdaná za jejich *mladšího* syna Alexandra?"

„To až později. Nejdříve byla provdána za staršího syna a měla s ním dceru."

„Takhle to dává lepší smysl. Nejstarší dcera v egyptské královské rodině, jak jsem slyšel, si vždycky bere nejstaršího syna."

„Bývá to tak, ale stanoveno to není. Stará královna pohrdala jak svým nejstarším synem, tak i svou nejstarší dcerou. Takže je přiměla k rozvodu. Mladá Kleopatra uprchla na Kypr, kde se provdala za svého mladšího bratra a porodila mu tohoto mladého muže."

„A co se s ní stalo pak?" otázal se král, jehož to velice zaujalo.

„Stará královna přiměla Alexandra, aby se s ní rozvedl, takže ona prchla do Sýrie, kde se provdala za Antiocha Kyzikéna, který byl tou dobou ve válce se svým bratrancem Antiochem Grypem. Poté, co byl Kyzikénos poražen, byla rozsekána na kusy na Apollónově oltáři v Dafné. Původcem její smrti byla její vlastní sestra, Grypova manželka."

„Připadám si docela jako doma, v mé vlastní rodině," ušklíbl se Mithridatés.

Velekněz to zřejmě nepovažoval za pranic humorného, takže pokračoval, jako by byl poznámku přeslechl. „Staré královně se posléze podařilo vyhnat svého staršího syna z Egypta a přibrala si k vládě Alexandra, otce tohoto mladého muže, aby spolu s ní panoval jako král. Tento mladý muž se s ním odebral do Egypta. Alexander se ovšem své matky obával a nenáviděl ji. Ona asi věděla, co ji čeká, to ovšem nevím určitě. Jisté je, že před čtrnácti lety připlula na Kós s několika loděmi naloženými zlatem a se třemi vnuky a požádala nás, abychom se jich ujali. Zanedlouho po jejím návratu do Egypta ji král Ptolemaios Alexander zavraždil." Velekněz si povzdychl; zjevně měl starou královnu Kleopatru, třetí toho jména, v úctě a oblibě. „Alexander se pak oženil se svou neteří Bereníkou, dcerou jeho staršího bratra Sótéra a mladé Kleopatry, která byla manželkou obou dvou."

„Takže král Ptolemaios Alexander vládne v Egyptě společně se svou neteří královnou Bereníkou, která je tetou tohoto mladého muže a zároveň jeho nevlastní sestrou, ano?"

„Žel, nikoli! Jeho poddaní ho před šesti měsíci sesadili. Zemřel v námořní bitvě při pokusu získat znovu vládu v zemi."

„Takže by tenhle mladý muž měl teď být králem Egypta, ne?"

„Nikoli," řekl velekněz a pokusil se skrýt uspokojení nad tím, jak svého nevítaného hosta zmátl. „Starší bratr Ptolemaia Alexandra, Sótér, je dosud naživu. Když lid sesadil Alexandra, přivedl na trůn místo něho Ptolemaia Sótéra. Takže v tuto chvíli vládne on, společně se svou dcerou Bereníkou jako královnou – třebaže se s ní ovšem nemůže oženit. Ptolemaiové se smí ženit pouze se svými sestrami, neteřemi nebo sestřenicemi."

„A neměl Sótér nějakou další ženu, poté co ho stará královna přiměla rozvést se s mladou Kleopatrou? Neměl už žádné další děti?"

„Ano, oženil se znovu. Se svou nejmladší sestrou, Kleopatrou Seléné. Měli spolu dva syny."

„A přesto tvrdíš, že tento mladý muž je následníkem trůnu?"

„Ano, je to tak. Až král Ptolemaios Sótér zemře, bude dědicem trůnu on."

„Výborně! Skvělé" řekl Mithridatés a škodolibě si mnul ruce. „Jak vidím, budu si ho teď muset vzít do opatrování *já*, velekněži! A postarat se, aby se oženil s jednou z mých vlastních dcer."

„Můžeš to zkusit," pravil suše velekněz.

„Co tím myslíš, že to můžu zkusit?"

„Nemá v lásce ženy a za žádných okolností nechce s ženami nic mít."

Mithridatés ztrápeně zafuněl. „Takže dědice mít žádné nebude! Ale stejně ho odvedu s sebou." Ukázal na dva další mladíky. „A tohle, předpokládám, jsou synové Sótéra a jeho druhé manželky a sestry Kleopatry Seléné, ano?"

„Nikoli," pravil velekněz. „Syny Sótéra a Kleopatry Seléné sem sice stará královna také přivedla, ale ti zanedlouho poté zemřeli na letní dětskou nemoc. Tihle chlapci jsou mladší."

„Takže koho to tu vlastně máš?" povzdychl si nešťastně Mithridatés.

„Tohle jsou synové Sótéra a jeho královské konkubíny, princezny Arsinoe z Nabatey. Narodili se v Sýrii za Sótérovy války proti jeho matce a proti jeho bratranci Antiochovi Grypovi. Když Sótér Sýrii opouštěl, nevzal tyto chlapce ani jejich matku s sebou – ponechal je v péči svého syrského spojence, Antiocha Kyzikéna. Strávili tedy časné dětství v Sýrii. Potom, je tomu osm let, byl Grypos zavražděn a Kyzikénos se stal jediným vládcem Sýrie. Grypovou ženou byla v té době Kleopatra Seléné – oženil se s ní náhradou za svou první manželku, prostřední z ptolemaiovských sester, která zemřela – ehm – dosti hrozným způsobem.“

„A to jakým způsobem?“ otázal se král, který si chtěl toto všechno ujasnit, neboť i jeho rodinná historie byla do jisté míry podobná, třebaže postrádala onen lesk odjakživa spojovaný s egyptskými Ptolemaiovci.

„Ona zavraždila mladou Kleopatru, jak už jsem ti řekl. Na Apollónově oltáři v Dafné. Ale Kyzikénos ji dopadl a vydal ji na smrt. Velice, velice pomalou smrt. Zub po zubu, abych tak řekl.“

„Takže ta nejmladší sestra, Kleopatra Seléné, nezůstala po Grypově smrti příliš dlouho vdovou. Provdala se za Kyzikéna.“

„Správně, králi Mithridate. Jenomže ona tyhle dva chlapce neměla ráda. Má to cosi společného s jejím prapůvodním sňatkem se Sótérem, kterým ona pohrdala. To *ona* nám je sem před pěti lety poslala.“

„Bezpochyby okamžitě poté, co zemřel Kyzikénos. Provdala se za jeho syna. A dosud vládne v Sýrii jako královna Kleopatra Seléné. Pozoruhodné!“

Velekněz povytáhl obočí. „Jak vidím, znáš historii rodu Seleukovců dosti dobře.“

„Trochu. Jsem s nimi spřízněn,“ řekl král. „Jak staří jsou ti hoši a jak se jmenují?“

„Starší se správně nazývá Ptolemaios Filadelfos, ale dali jsme mu přezdívku Aulétés, protože když k nám přišel, měl takový pištivý, flétnový hlásek. Jsem rád, že mohu říci, že poté, co jsme mu věnovali náležitou péči, a poté, co dospěl, mluví už bez pištění. Je mu teď šestnáct. Mladšímu chlapci je patnáct. Říkáme mu jen Ptolemaios, on jiné jméno nemá. Je to hodný chlapec, ale trochu netečný.“ Velekněz si ulevil povzdechem trpělivého, avšak zklamaného otce. „Obáváme se, že má tu nedovtipnost přímo v povaze.“

„Takže tihle dva chlapci tedy představují budoucnost Egypta,“ řekl zamyšleně Mithridatés. „Problém je v tom, že jsou to levobočci. Předpokládám, že jim to znemožní dědit trůn.“

„Ta linie skutečně není docela čistá, to je pravda,“ říkal velekněz, „ovšem pokud jejich bratranec Alexander nebude mít potomka – což se zdá být už jisté – jsou to jediní zbývající Ptolemaiové. Dostal jsem od jejich otce, krále Ptolemaia Sótéra, dopis, v němž mě žádá, abych mu je okamžitě poslal zpátky. Je teď znovu králem – ovšem bez královny, se kterou by mohl uzavřít sňatek – a rád by je ukázal svým poddaným, kteří už dali najevo, že by tyto chlapce jako následníky přijali.“

„Má smůlu,“ prohlásil prostořece Mithridatés. „Odvezu je s sebou. Touhle cestou mám možnost si zajistit, že se ožení s mými dcerami. Jejich děti budou mými vnuky.“ Naráz změnil tón. „Co se stalo s jejich matkou, Arsinoe?“

„Nevím. *Domnívám se* jen, že ji Kleopatra Seléné dala zabít ve chvíli, kdy nám její syny odesílala sem na Kós. Ani chlapci to nevědí, ale i oni se obávají, že je tomu tak,“ řekl velekněz.

„Z jakého byla Arsinoe rodu? Je dosti dobrého původu?“

„Arsinoe byla nejstarší dcerou starého krále Areta z Nabatey a jeho královny. Součástí nabatejské politiky odevždy bylo poslat nejlepší panovníkovu dceru jako

konkubínu králi Egypta. Jaký důstojnější vztah by si takový druhořadý semitský panovnický rod mohl ostatně přát? Matka starého krále Areta pocházela z rodu Seleukovců, ze syrského královského rodu. Jeho žena – Arsinoina matka – byla dcerou syrského krále Démétria Níkánóra a parthské princezny Rhodogyné – tedy opět ze seleukovského rodu s příměsí Arsakovců. Řekl bych, že rodový původ má Arsinoe přímo skvělý," řekl velekněz.

„Ovšem, vždyť já mám mezi svými ženami také jednu takovou," řekl pontský král bujaře. „Malá, hezká, jmenuje se Antiochis – a je to dcera Démétria Níkanora a matky Rhodogyné. Mám s ní tři vynikající syny, a také dvě dcery. Ta děvčata budou vynikající manželky pro tyhle chlapce, naprosto dokonalé! Pomůže to znovu sevřít rodovou linii."

„Já myslím, že král Ptolemaios Sótér má v úmyslu oženit Ptolemaia Auléta s jeho nevlastní sestrou a tetou, královnou Bereníkou," prohlásil pevně velekněz. „Pokud jde o Egypťany, znamenalo by to pro ně daleko přijatelnější sevření rodové linie."

„Jenomže s tímhle ti tví Egypťané nepochodí," obrátil se ostře na velekněze. „Nikdo nesmí zapomínat, že egyptský Ptolemaios Sótér a já máme v žilách stejnou seleukovskou krev! Moje prateta Láodiké byla provdána za Antiocha Velikého, *a jejich* dcera Láodiké si vzala mého dědečka, Mithridata Čtvrtého! Takže Sótér je můj bratranec a moje dcery Kleopatra Tryfaina a Bereníké Nyssa jsou jeho sestřenky – a dvojnásobné sestřenky jeho synů, které měl s Arsinoí z Nabatey, jelikož jejich matka je dcerou Démétria Níkánóra a jeho ženy Rhodogyné, stejně tak jako Arsinoina matka!"

Král se zhluboka nadechl. „Můžeš králi Ptolemaiovi Sótérovi napsat a sdělit mu, že o jeho syny se postarám *já.* Napiš mu také, že jelikož v rodu Ptolemaiov**ců** nezbývají už žádné ženy vhodného věku – Bereníké teď musí být dobrých čtyřicet – ožení se jeho synové s dcerami Mithridata Pontského a Antiochidy Syrské. A tomu svému bohovi s holí a s hadem můžeš děkovat, že tě k napsání tohohle dopisu potřebuji! Jinak bych tě už dávno dal zabít, ty dědku! Chováš se s vybranou neuctivostí."

Král přešel tam, kde dosud stáli tři mladí muži, udivení a trochu poplašení. „Budete teď žít v Pontu, mladí Ptolemaiové," řekl jim stroze. „Pojďte za mnou a moc se neloudejte."

A tak, když Mithridatova obrovitá galéra opět vyplouvala na moře, byla doprovázena několika menšími loděmi a dohlížela, aby správně odbočily na sever od Knidu směrem k Efesu, neboť vezly téměř devět tisíc talentů zlata a tri dědice egyptského trůnu. Kós se ukázal být velice výhodným útočištěm v nouzi. A pontskému králi navíc poskytl i potřebnou ptolemaiovskou loutku.

*** * ***

Když král dorazil na místo, které Pelopidás zvolil k vylodění na Rhodos, zjistil, že připlulo jen velmi málo lodí s vojáky. Nebyl proto schopen město Rhodos napadnout až do té doby, kdy, jak uvedl Pelopidás,

„…budeme moci zorganizovat přepravu další armády, ó veliký králi. Rhodský admirál Damagorás napadl naše transporty dvěma samostatnými útoky a přes polovinu z nich poslal na mořské dno. Z těch, které útok přečkaly, dorazila část až sem a zde se k nám připojila, ale většina se vrátila zpět do Halikarnássu. Příště také budeme muset kolem transportů rozmístit válečné galéry, a nenechat je plout samostatně jejich vlastní rychlostí a bez jakékoli ochrany."

Zpráva krále samozřejmě nepotěšila, ale jelikož sám doplul v bezpečí, jelikož tak dobře pořídil na ostrově Kós a jelikož mu valně nezáleželo na osudu jeho pontských vojáků, vzal na vědomí fakt, že bude muset vyčkat, až dorazí posily, a využil zatím času k tomu, aby napsal svému regentu v Pontu, mladému Mithridatovi, dopis týkající se mladých následníků egyptského trůnu.

> Všichni se zdají být dobře vzdělaní, avšak nevědí naprosto nic o významu Pontu ve světě, můj synu, a to bude třeba napravit. Mé dcery, které mám s Antiochidou – Kleopatru Tryfainu a Bereníké Nyssu – je třeba ihned zasnoubit s oběma mladšími hochy. Kleopatra Tryfaina ať si vezme Ptolemaia Filadelfa, Bereníké Ptolemaia Bezejmenného. Každý z těchto sňatků nechť se koná, jakmile děvče dovrší patnáctý rok věku.
>
> Pokud jde o toho zženštilce, Ptolemaia Alexandra, je třeba jeho náklonnost k mužům zlomit. Egypťané by zjevně dali přednost jemu jako svému příštímu králi, neboť je to legitimní následník. Proto, pokud stojí o to zachovat si hlavu na ramenou, ať se naučí mít rád ženy. Způsob, jakým tento příkaz splníš, ponechávám na tobě.

Sednout osobně k psaní znamenalo značné utrpení pro krále, jenž normálně užíval písařů; trvalo mnoho dní, než se mu list podařilo dokončit, a spálil přitom bezpočet konceptů.

Koncem října byl už dopis na cestě a pontský král se cítil dostatečně silný, aby mohl udeřit na město Rhodos. Započal útok za noci a soustředil ho na pozemní cíle ve městě, neboť rhodské válečné loďstvo kotvilo v přístavu. Jelikož však v pontském velení nebyl nikdo, kdo by měl zkušenosti a obratnost ve vedení zteče na tak velké a tak dobře opevněné město, skončil útok otřesným debaklem. Král naneštěstí postrádal trpělivost k dlouhodobé blokádě města – k jediné jisté cestě, jak ho dobýt. Rozhodl se, že se tak musí stát frontálním útokem. Tentokrát ale bude třeba odlákat rhodské loďstvo ven z přístavu a nechat ho pronásledovat falešnou návnadu, neboť hlavní nápor pontského útoku měl být veden od moře, se *sambukou* v čele.

Krále na tom nejvíc vzrušovalo, že *sambuca* byla cele jeho nápad a že ho v radě Pelopidás i ostatní vojevůdci uvítali jako vynikající myšlenku, která se zcela určitě setká s úspěchem. Mithridatés se samým štěstím až zapýřil a rozhodl se postavit *sambuku* osobně – to jest, že ji sám navrhne a že bude dozírat na její konstrukci.

Použil k tomu dvě obrovské šestnáctiřadové galéry postavené v téže loděnici a prakticky totožné, a dal je upoutat bokem k sobě; už zde se projevila králova pramalá technická zkušenost, jež měla mít pro *sambuku* neblahé důsledky. Správně by byl měl dát lana uvázat za vnější boky, tak aby se váha, kterou měly následně nést, rozložila rovnoměrně na vzniklý celek; on je namísto toho dal spojit v místě, kde se boky dotýkaly navzájem. Nad oběma loděmi pak zřídil společnou plošinu, tak velikou, že částečně přesahovala až nad vodu, avšak nepamatoval na její řádné upevnění k podkladu – byla přichycena jen zcela zběžně. Uprostřed nad touto přidanou svrchní palubou pak vztyčil dvě věže, jednu nad mezerou vzniklou mezi příděmi, druhou nad záděmi obou lodí, které si byly blíže. Mezi věžemi zřídil široký můstek, který bylo možno systémem kladek a rumpálů zvedat ze základní polohy, kdy spočíval na palubě, až k vrcholům věží. Uvnitř každé z věží bylo velké šlapací kolo obsluhované stovkami

otroků, jejichž úkolem bylo vyzdvihnout můstek z paluby do horního postavení. Můstek byl po celé své délce, od zádě až po příď, z obou stran chráněn sklápěcí zástěnou ze silných fošen, otočnou na závěsech; dokud byl můstek zvedán, chránila tato ohrada před střelami, a když dosáhl můstek maximální polohy, o něco málo přesahující výšku mohutné příbřežní hradby Rhodu, mohla být zástěna sklopena na bok, tak aby vytvořila přechod na vrcholek obranné zdi.

Útok začal za klidného dne koncem listopadu, dvě hodiny poté, co bylo rhodské loďstvo odlákáno k severu. Pontské vojsko napadlo nejslabší místa hradeb na souši, zatímco pontské lodi veslovaly do rhodského přístavu, přičemž si chránily vnější bok lodního seskupení proti rhodské flotile, která už zatím úskok prohlédla a navracela se. Uprostřed rozsáhlé pontské sestavy strměla mohutná *sambuca*, tažená na lanech desítkami lehčích plavidel a v těsné blízkosti následovaná transportními loděmi naloženými vojáky.

Za volání na poplach a za horečné činnosti na celém rhodském opevnění dovlekly lehké lodě s nebývalou obratností *sambuku* bokem k návodní rhodské hradbě, za níž se tyčil Ísidin chrám; v okamžiku, kdy byl tento manévr ukončen, se kolem shlukly transportní lodi s vojáky. Relativně v bezpečí před spoustami vrhaných kamenů a vystřelovaných šípů se pontští vojáci hrnuli na *sambuku*, kde se natěsnali na můstek, dosud spočívající na plošině společné oběma lodím. Poté pobídla obsluha rumpálů bičem otroky ve šlapacích kolech do kroku. Za strašidelného vrzání a sténání se most mezi oběma věžemi i se svým nákladem vojáků počal zvedat do vzduchu. Stovky rhodských hlav v přílbách se vysunuly nad hradbu, aby se směsicí údivu a hrůzy mohly sledovat tuto operaci. Pozoroval ji i Mithridatés z paluby své galéry uprostřed natěsnaných pontských lodí, vyčkával, až *sambuca* vyláká všechny obránce rhodských hradeb do úseku Ísidina chrámu. Jakmile by *sambuca* upoutala veškerou pozornost obránců, mohly by ostatní lodi s vojskem bez obav přirazit k hradbám a ztéci je za pomoci pouhých žebříků. Pontští vojáci se pak naráz dostanou na vrchol přístavního opevnění v celé jeho délce.

To přece nemůže selhat! Tentokrát jsem je dostal, říkal si král, když očima láskyplně spočinul na své *sambuce* a na mostku, stoupajícím mezi oběma věžemi zvolna do výše. Už brzy dosáhne most úrovně vrcholu hradeb, ochranná stěna se jako zázrakem sklopí v závěsech a po ní se pak vyřítí pontští vojáci přímo mezi obránce Rhodu. Na mostku byl dostatek mužů, aby se proti rhodským udrželi, dokud nebude celé zařízení spuštěno zpátky na palubu, aby na ně mohl nastoupit další oddíl a dát se vytáhnout vzhůru. Teď už o tom nemůže být pochyb, pomyslel si Mithridatés, jsem nepřekonatelný v každém směru!

Avšak jak se spolu s mostkem *sambuky* postupně zvedalo i těžiště celého zařízení, měnilo se i rozložení váhy. Nosné lodi, svázané dohromady, se obě začaly naklánět ke středu a rozjíždět jedna od druhé. Vázací lana s ranami praskala jedno po druhém, věže se počaly naklánět, paluba se zahoupala a sklonila, zdvihací most se zakomíhal jako šál tanečnice. A pak se obě lodi nesoucí celou konstrukci začaly převracet směrem k sobě. Přistavěná paluba, věže, můstek, vojáci, námořníci, lodní tesaři a otroci ze šlapacích kol – to vše se řítilo do vody mezi pohupující se ostatní plavidla, za neslýchané směsice křiku, praskotu, ran – a za hysterického vřískotu Rhoďanů nahoře na hradbách, jásotu, jenž se záhy proměnil v záchvat bouřlivého smíchu.

„V životě už nechci o Rhodu slyšet ani slovo!“ pravil král, když ho jeho mohutná galéra nesla zpět do Halikarnássu. „Zima už je příliš blízko, než abychom mohli pokračovat v takovémhle taženíčku proti nějaké bandě hlupáků a bláznů. Mé armády

pochodují do Makedonie a mé loďstvo při řeckém pobřeží si vyžaduje, abych mu věnoval osobně pozornost. A všechny řemeslníky, kteří měli něco společného s konstrukcí té směšné *sambuky*, dejte pobít – ne, nepobíjet! Jazyky vyříznout, oči vyloupnout, ruce useknout, kulky urvat a pak jim rozpárat břicha!“

Král byl tak rozzuřen nad svým pokořením, že vtrhl s celou armádou do Lykie a pokusil se oblehnout Patary. Když však dal skácet posvátný háj zasvěcený Latoně, navštívila ho ve snu sama matka Apollóna a Artemidy a varovala ho, aby přestal. Následujícího dne předal král celou záležitost svým podřízeným – velením byl pověřen nebohý Pelopidás – a odvezl si svou fascinující albínku Monimu do Hierapole. Tam, uprostřed laškování a miliskování v horkých jezírcích mezi zkamenělými minerálními kaskádami se mu posléze konečně podařilo zapomenout na řehot z rhodských hradeb – i na chioské lodi, kvůli kterým div že nevypustil kromě jiného i ducha.

AURELIA

IX.

Zvěst o masakru Římanů, Latinů a Italiků žijících v provincii Asia dorazila do Říma ještě dříve než zpráva o tom, že do provincie vpadl Mithridatés – a to v rekordním čase. Už devátý den od konce měsíce *quinctilis* svolával první senátor Lucius Valerius Flaccus senát k zasedání do Bellonina chrámu, mimo pomerium, neboť jednání se mělo týkat války v zahraničí. Přítomným pak přečetl dopis od Publia Rutilia Rufa ze Smyrny.

Posílám tento dopis zvlášť k tomu najatou spěšnou lodí do Korintu a dále pak další stejně rychlou lodí do Brundisia a doufám, že vzbouření v Řecku nijak neohrozí jeho doručení. Kurýr dostal příkaz pokračovat pak z Brundisia dál do Říma tryskem, dnem i nocí. Značně vysokou částku, kterou bylo na tento mimořádný způsob dopravy mého listu vynaložit, mi poskytl můj přítel Miltiadés, ethnarcha ve Smyrně, jenž senát a lid římský prosí toliko o to, aby uchovali tuto jeho službu v paměti pro dobu, kdy, jak se nutně musí stát, bude provincie Asia opět náležet Římu.

Není jisté, zda už víte o vpádu pontského krále Mithridata, jenž se zmocnil jak Bíthýnie, tak i provincie Asia. Manius Aquillius za strašných okolností zahynul a Gaius Cassius uprchl, nevím kam. Na západ od Tauru je čtvrt milionu pontských vojáků, Egejské moře je zcela v moci pontského loďstva a Řecko se spojilo s Pontem proti Římu. Mám vážné obavy, že Makedonie je zcela izolována.

To však ještě není to nejhorší. Posledního dne měsíce *quinctilis* byli všichni Římané a Latinové a Italici žijící v provincii Asia, v Bíthýnii, Pisidii a Frygii povražděni. Počet mrtvých dosáhl, myslím, osmdesáti tisíc občanů a sedmdesáti tisíc otroků – celkem tedy sto padesáti tisíc. Za to, že mne nestihl stejný osud, vděčím tomu, že už nejsem římským občanem, třebaže král kromě toho zřejmě vydal příkaz, jímž jmenovitě stanovil, že *já* mám být ušetřen! Náramná úlitba pekelnému psu Kerberovi! Kterak by mohla vyvážit záchrana mého života ono brutální podřezávání římských žen a nemluvňat a jejich rozsekání na kusy? Oběti byly odervány od oltářů, kde volaly o pomoc ke svým bohům, a jejich těla dosud tlí nepohřbena, rovněž podle rozkazu pontského krále. Tento barbarský netvor se nyní považuje za pána všeho světa a vychloubá se, že ještě před koncem roku stane na italské půdě.

Východně od Itálie nezbyl nikdo, kdo by se jeho chvastounství postavil, až na naše lidi v Makedonii. Avšak já sám Makedonii nedávám naději. Třebaže jsem si to nemohl ověřit, docházejí zprávy, že král Mithridatés už vyslal vojsko

po souší směrem na Thessaloníké a že toto vojsko proniklo až na západ od Fillip, aniž narazilo na jakýkoli odpor. Dozvěděl jsem se ještě něco o situaci v Řecku, kde v Athénách pontský agent jménem Aristión uzurpoval veškerou moc a přemluvil i většinu ostatního Řecka, aby se přiklonilo k Mithridatovi. Ostrovy v Egejském moři jsou v pontských rukou, pontské loďstvo je obrovské. Když padl do pontských rukou Délos, bylo pobito dalších dvacet tisíc našich lidí.

Můj dopis je záměrně stručný a zdaleka nevystihuje hrůznou skutečnost. Pochopte to, prosím, a udělejte vše, co je ve vašich silách, abyste zabránili onomu strašlivému barbarovi Mithridatovi dát se korunovat na římského krále. Situace je skutečně takhle vážná.

„Och, to je to poslední, co jsme potřebovali!“ řekl Lucius Caesar svému bratru Catulovi Caesarovi.

„I když jsme to nepotřebovali, je to tu,“ řekl Gaius Marius a v očích mu zajiskřilo. „Válka s Mithridatem! Věděl jsem, že k ní dojde. Překvapující je spíš to, že to trvalo tak dlouho.“

„Lucius Cornelius už je na cestě do Říma,“ řekl druhý censor, Publius Licinius Crassus. „Bude se mi tu hned lehčeji dýchat.“

„A proč?“ obořil se na něj Marius. „Neměli jsme ho odvolávat! Jen ať raději skoncuje tu válku s Italiky.“

„Je to první konsul,“ pravil Catulus Caesar. „Senát nemůže přijímat tak závažná rozhodnutí v jeho nepřítomnosti.“

„Pche!“ řekl jen Marius a odbelhal pryč.

„Co je to s ním?“ otázal se první senátor Flaccus.

„Co si asi myslíš, že by s ním mohlo být, Lucie Valerie? Je to starý válečný kůň a právě zvětřil tu správnou válku – proti zahraničnímu nepříteli,“ řekl Catulus Caesar.

„Nemůže si přece představovat, že se do ní vydá i on sám!“ řekl censor Publius Crassus. „Na to je už příliš starý a nemocný.“

„To se ví, že na to pomýšlí,“ řekl Catulus Caesar.

*** * ***

Válka v Itálii byla u konce. Třebaže se Marsové formálně nikdy nevzdali, mezi všemi kmeny, které pozvedly zbraň proti Římu, utrpěli nejhorší ztráty; jen málokterý z marsických mužů válku přežil. V únoru prchl Quintus Poppaedius Silo do Samnia a připojil se v Aesernii k Mutilovi. Nalezl ho zraněného tak těžce, že už sotva kdy mohl stanout v čele armády. Od pasu dolů byl ochrnut.

„Musím ti předat velení v Samniu, Quinte Poppaedie,“ řekl Mutilus.

„Ne!“ vykřikl Silo. „Já to s vojskem nedokážu tak jako ty – zejména ne se samnitským vojskem – ani nemám tvé vojevůdcovské schopností.“

„Nikdo jiný nezbývá. Moji Samnité se rozhodli, že se ti podřídí.“

„A hodlají Samnité skutečně ve válce pokračovat?“

„Ano,“ řekl Mutilus. „Ale jen za samotné Samnium, nikoli ve jménu Itálie.“

„To chápu. Nezůstal ale skutečně ani jediný Samnit schopný je vést?“

„Ani jediný, Quinte Poppaedie. Musíš to být ty.“

„Dobrá tedy," povzdychl si Silo.

Žádný z nich se nezmínil o zmařených nadějích na nezávislou Itálii. Ani o tom, co oba také dobře věděli – že pokud je konec s Itálií, nemá Samnium sebemenší vyhlídky zvítězit.

V květnu vyrazila z Aesernie poslední vzbouřenecká armáda pod velením Quinta Poppaedia Silona. Čítala třicet tisíc pěších a tisíc jezdců a posílena byla dále o dvacet tisíc propuštěných otroků. Většina pěšáků už v některé z předchozích srážek utrpěla zranění a do Aesernie byla odsunuta proto, že to bylo poslední bezpečné místo, kam se bylo možno uchýlit; Silo s sebou přivedl jezdectvo a podařilo se mu probít kruhem obléhatelů do města. To vše činilo tento výpad nevyhnutelným; Aesernia nedokázala nadále živit tolik úst.

Všichni muži, kteří se vydali na pochod, si byli vědomi, že je to boj o poslední pozici; nikdo neočekával, že v něm dosáhnou vítězství. Mohli jen doufat, že za každého padlého bude muset protivník těžce zaplatit. Když však Silonovi vojáci poté dobyli Bovianum a pobili tam celou římskou posádku, začali se cítit lépe. Třeba přece jen ještě nějaká naděje zbývá? Metellus Pius se i se svou armádou usadil před Venusií na Via Appia, takže tedy vpřed na Venusii!

A tam, před Venusií, se odehrála poslední bitva této války a uzavřel se podivuhodný kruh událostí, které započaly smrtí Marka Livia Drusa. Neboť na tomto bitevním poli se v boji muže proti muži utkali ti, kteří Drusa milovali nejhoroucněji – jeho přítel Silo a jeho bratr Mamercus. Zatímco Samnité umírali po tisících a nepředstavovali pro odpočaté a zkušené Římany vážného protivníka, Silo s Mamerkem s meči v ruce spolu úporně bojovali tak dlouho, dokud Silo neklesl k zemi. Mamercus stál s pozdviženou zbraní nad ležícím Marsem, v očích slzy. Zaváhal.

„Zab mě, Mamerku!" vydechl Quintus Poppaedius Silo. „Dlužíš mi tu ránu za to, že jsem usmrtil Caepiona. Já nepůjdu jako zajatec v žádném triumfu vedeném tím Hovňouskem!"

„Za to, žes zabil Caepiona," řekl Mamercus a probodl ho. A pak se bezútěšně rozplakal, nad Drusem, nad Silonem, nad trpkostí vítězství.

„Takže je konec," řekl Metellus Pius zvaný Hovňousek Luciovi Corneliovi Sullovi, jenž přispěchal do Venusie, jakmile se o bitvě dozvěděl. „Venusia včera kapitulovala."

„Ne, žádný konec ještě není," řekl Sulla zachmuřeně. „Konec nebude, dokud se nevzdají Aesernia a Nola."

„Vzal jsi v úvahu," odvážil se namítnout Hovňousek trochu bázlivě, „že pokud bychom obléhání Aesernie i Noly prostě ukončili, život by se tam vrátil do normálních kolejí a všichni by se asi tvářili, jako když se vlastně nic nestalo?"

„V tom máš určitě pravdu," řekl Sulla, „a to je právě důvodem, abychom ani na jednom, ani na druhém místě s obléháním neskončili. Proč by z toho měli vyváznout tak lacino? Pompeius Strabo také nepřipustil, aby Asculu Picentu prošlo to, co se tam odehrálo, jen tak. Ne, Hovňousku, jen ať ti v Aesernii i ti v Nole zůstanou všichni pěkně skřípnuti, třeba na věky."

„Slyšel jsem, že Scato je mrtvý a že se Paelignové vzdali."

„Je to skoro tak, jenomže jsi slyšel špatně," ušklíbl se Sulla. „Pompeius Strabo přijal kapitulaci Paelignů. A Scato raději nalehl na meč, než aby to přijal."

„Takže je opravdu konec!" řekl užasle Metellus Pius.

„Konec není, dokud se nevzdají i Aesernie a Nola."

* * *

Zpráva o masakru Římanů, Latinů a Italiků v provincii Asia zastihla Sullu v Capui, kde si zřídil svou základnu a umožnil tak Catulovi Caesarovi vrátit se do Říma k zaslouženému oddychu; kromě toho Sulla po Catulovi Caesarovi podědil jeho sekretáře, Marka Tullia Cicerona, ono zázračné dítě, a zjistil, že Cicero dokáže být tak výkonný, že se on sám bez Catula Caesara klidně obejde.

Pro Cicerona byl Sulla stejně strašlivá bytost jako předtím Pompeius Strabo, třebaže z jiných příčin. A velice želel odchodu Catula Caesara.

„Lucie Cornelie, bude možné, abych byl koncem roku z armády už propuštěn?“ otázal se Cicero. „I když ještě nesloužím celé dva roky, účastnil jsem se zato dostatečného počtu tažení, bude jich už deset.“

„Uvidíme,“ řekl Sulla, jenž na Cicerona pohlížel zcela stejně jako Pompeius Strabo. „V dané chvíli tě postrádat nemohu. Nikdo se tu nevyzná tak dobře jako ty, teď když si Quintus Lutatius odešel do Říma trochu odpočinout.“

Jenomže na žádný odpočinek není stejně nikdy ani pomyšlení, říkal si Sulla, když uháněl do Říma v gize tažené čtyřmi mulami. Ještě jsme neuhasili jeden požár, a už se rozhořel další. A ve srovnání s ním bude ta naše válka s Italiky vyhlížet jako dvě křížem přeložené doutnající větvičky.

K jednání o provincii Asia se do Říma sjeli všichni důležitější senátoři, dokonce i Pompeius Strabo; v Bellonině chrámu na Martově poli, vně pomeria, se shromáždilo přes sto padesát mužů.

„Nu,“ oslovil Sulla senátory konverzačním tónem, „takže pokud víme, Manius Aquillius je mrtev. Což patrně znamená, že zemřeli i další dva členové jeho komise. Podle všeho však unikl Gaius Cassius, třebaže se zatím neozval. Co ovšem nechápu, je, že dosud ani nepípl Quintus Oppius z Kilikie. Přišli jsme patrně i o Kilikii. Je to dosti kuriózní situace, když je Řím, pokud jde o zprávy takovéto důležitosti, odkázán na exulanta.“

„Podle mého názoru to znamená, že Mithridatés udeřil z čista jasna jako blesk,“ řekl zamračeně Catulus Caesar.

„Anebo,“ prohodil bystře Marius, „se tam mezi našimi oficiálními představiteli odehrávaly podivné věci.“

Nevyvolalo to žádnou odpověď, všichni se však nad těmito slovy hluboce zamysleli; celý senát sice trvale pojila jistá vzájemná loajalita, ta však neznamenala, že by byli senátoři jeden o druhém nevěděli, co je kdo zač. A všichni až příliš dobře znali povahu Gaia Cassia i všech tří členů komise.

„V takovém případě by se byl měl ovšem na nás obrátit právě Quintus Oppius,“ řekl Sulla a vyjádřil tím, co všem probíhalo hlavou. „Je to člověk naprosto čestný, nenechal by Řím v nevědomí ani o chvilku déle, než bylo v jeho silách. Domnívám se, že musíme nutně předpokládat, že ztracena je i Kilikie.“

„Budeme muset nějakým způsobem dát zprávu Publiu Rutiliovi Rufovi a požádat ho o podrobnější informace,“ řekl Marius.

„Pokud někdo z našich lidí přežil, pak by měl podle mého odhadu dorazit do Říma někdy koncem měsíce *sextilis,*“ řekl Sulla.

„Já ovšem podle dopisu Publia Rutilia soudím, že nepřežil nikdo,“ ozval se z lavice tribunů Sulpicius. Sevřel pěsti a zahučel: „Jak je možné, že Mithridatés nedělal naprosto žádný rozdíl mezi Italiky a Římany?“

„Je to zkrátka barbar," řekl Catulus Caesar.

Jenže takováto odpověď připadala Sulpiciovi příliš povrchní. Když první senátor Flaccus před dvěma dny dopis Rutilia Rufa předčítal v senátě, zdálo se, jako by Sulpicius dočista zkameněl.

„On mezi nimi nedělal naprosto žádný rozdíl," opakoval Sulpicius. „*Proč* ho nedělal, na tom nesejde! To je dokonce vedlejší. Jisté je ale jedno, Italici z provincie Asia zaplatili naprosto stejnou cenu jako Římané a Latinové z provincie Asia. Jsou zrovna tak mrtví jako ord. A zemřely i jejich ženy a děti, zemřeli jejich otroci. *On mezi nimi absolutně nerozlišoval!*"

„Nech už toho, Sulpicie!" houkl na něj Pompeius Strabo, který by se byl rád dostal k věci. „Meleš pořád jedno a to samé."

„Klid, prosím!" řekl chlácholivě Sulla. „Nesešli jsme se v Bellonině chrámu, abychom zkoumali, v čem je jaký rozdíl a kdo a proč ho dělá. Jsme tu proto, abychom rozhodli, co bude dál."

„Válka bude!" prohlásil okamžitě Pompeius Strabo.

„Jsou všichni pro, nebo je to přání jen části z vás?" zeptal se Sulla.

Celý senát jednomyslně zvolal, že je pro válku.

„Máme v poli dostatek legií," řekl Metellus Pius, „a máme je dobře vybaveny. Alespoň v tomto směru jsme připraveni líp než obvykle. Už zítra můžeme začít naloďovat dvacet legií k cestě na východ."

„Jenomže právě tohle udělat nemůžeme," řekl Sulla věcně. „Pochybuju dokonce, že bychom dokázali vypravit třeba i jen jednu jedinou legii, o dvaceti ani nemluvě."

Senát ztichl.

„Otcové senátoři, a odkud bychom na to vzali peníze? Tím, že válka s Italiky skončila, nemáme jinou možnost než naše legie okamžitě rozpustit. *My si je totiž už nemůžeme dovolit platit ani o chvilku déle!* Dokud byl Řím ohrožen na své vlastní půdě, zde v Itálii, byl každý muž římského nebo latinského původu povinen vytáhnout do pole. Můžeme sice říct, že totéž platí i o válce v cizině, zvlášť když útočník už pohltil provincii Asia a když už zahynulo osmdesát tisíc našich lidí. Skutečností ovšem je, že vlast sama v současné době ohrožena není. A muži v našich armádách jsou už unaveni. Dostali sice posléze zaplaceno – ale znamenalo to vyčerpat se kvůli tomu ze všech rezerv. Což znamená, že je nezbytně nutné je demobilizovat, poslat je domů. *Protože v současné době absolutně nemáme peníze na to, abychom je platili dál, a to ani po dobu jednoho jediného tažení!*"

Sullova slova se nesla do hlubokého ticha, které jako by se jejich váhou prohlubovalo ještě víc.

Pak si Catulus Caesar povzdychl. „Nechme zatím peníze stranou," řekl. „Mnohem důležitější přece je, že my prostě toho Mithridata nějak zastavit musíme!"

„Quinte Lutatie, tys mě vůbec neposlouchal!" osopil se na něho Sulla. „My na tažení prostě nemáme peníze!"

Quintus Lutatius nasadil co nejslavnostnější výraz a prohlásil: „Navrhuji, aby velení ve válce proti Mithridatovi bylo svěřeno Luciovi Corneliovi Sullovi. Jakmile vyřešíme otázku velení, můžeme se pak zabývat penězi na válku."

„A já upozorňuji, že navrhnu, aby velením ve válce proti Mithridatovi *nebyl* pověřen Lucius Cornelius Sulla!" vykřikl Gaius Marius. „Ať si Lucius Cornelius Sulla zůstane pěkně v Římě a hlídá si tu ty své penízky! *Peníze!* Jako by byl čas starat se o peníze, když Řím stojí tváří v tvář jisté záhubě! Peníze se najdou vždycky. Odjakživa se našly. A král Mithridatés jich má spousty, takže platit tuhle válku bude nakonec

stejně on. Otcové senátoři, my nemůžeme svěřit velení člověku, který v takovéhle chvíli nedokáže mluvit o ničem jiném než o penězích! Velem v tomhle tažení musíte svěřit mně!“

„Nejsi na tom se zdravím právě nejlíp, Gaie Marie,“ řekl Sulla, aniž na sobě dal znát výrazem anebo tónem hlasu jakoukoli nevoli.

„Jsem natolik v pořádku, abych ještě rozpoznal, že v téhle chvíli nemůže jít o peníze!“ utrhl se na něho Marius. „Pontos je zrovna taková hrozba, jako byli Germáni! A kdo porazil Germány? Gaius Marius! Kolegové, členové tohoto váženého sboru, vy prostě *musíte* velení v téhle válce svěřit mně! Jsem jediný, kdo v ní dokáže zvítězit!“

První senátor Flaccus se zvedl ze svého sedátka, byl to mírný člověk, který se až dosud nijak nevyznamenal zvláštní odvahou. „Kdybys byl o něco mladší a kdyby ti sloužilo zdraví, Gaie Marie, nikdo by tě v tom nepodporoval horlivěji než já. Ale Lucius Cornelius má pravdu. Ty na tom nejsi dobře se zdravím. A máš už svá léta. Jsi po dvou mrtvicích. Nemůžeme přece svěřit velení v této válce člověku, kterého může mrtvice ranit znovu, a to právě v okamžiku, kdy by jeho vynikajících schopností bylo nejvíc zapotřebí. Neznáme sice, co mrtvici způsobuje, Gaie Marie, ale víme zato, že člověka, kterého ranila jednou, postihne i podruhé. Tak jako se to už stalo tobě. A jak se jistě stane znovu! Ne, otcové senátoři, jako první senátor tu říkám, že o Gaiovi Mariovi jako vojevůdci v tomto tažení nemůžeme vůbec ani uvažovat. Podporuji návrh, aby velení bylo svěřeno našemu prvnímu konsulovi, Luciovi Corneliovi.“

„Fortuna mi k tomu stejně dopomůže,“ prohlásil zarytě Marius.

„Gaie Marie, přijmi názor senátu tak, jak byl míněn,“ řekl Sulla klidně. „Nikdo tě přece nechce podceňovat, a já bych byl poslední, kdo by se něčeho takového dopustil. Ale fakta jsou fakta. Tento senát prostě *nemůže* podstoupit riziko, že by svěřil vedení *jakékoli* války někomu, kdo je po dvou mrtvicích a komu už je sedmdesát pryč.“

Marius se stáhl, ale bylo zřejmé, že se s míněním senátu naprosto neztotožňuje; seděl, dlaně na kolenou, pravý koutek úst urputně stažený, takže se nelišil od postiženého levého.

„Lucie Cornelie, přijmeš toto velení?“ otázal se Quintus Lutatius Catulus Caesar.

„Jedině v tom případě, když mi ho senát přiřkne jasnou většinou hlasů, Quinte Lutatie. Jinak nikoli,“ odpověděl Sulla. „Pak tedy hlasujme,“ řekl první senátor Flaccus.

Poté, co senátoři přešli při hlasování – na znamení, že souhlasí – ze svých improvizovaných sedaček v této improvizované zasedací síni na protější stranu, zůstali v opozici jen tři muži. Gaius Marius, Lucius Cornelius Cinna a tribun lidu Publius Sulpicius Rufus.

„Nemohu uvěřit svým očím!“ šeptl censor Crassus do ucha svému kolegovi Luciu Caesarovi. „*Sulpicius?*“

„Od chvíle, kdy dorazila zpráva o tom masakru, chová se naprosto zvláštním způsobem,“ řekl Lucius Caesar. „Pořád jen opakuje – nu, vždyť jsi to sám slyšel! – že Mithridatés nedělal žádné rozdíly mezi Římany a Italiky. Mám takový pocit, jako by teď litoval, že sám byl jedním z těch, kdo absolutně odmítali zrovnoprávnění Italiků.“

„Ale proč by ho právě tohle vedlo k podpoře Gaia Maria?“

Lucius Caesar jen pokrčil rameny. „To nevím, Publie Licinie! Opravdu nevím.“

Sulpicius se přidal k Mariovi a k Cinnovi z jediného důvodu: oba se postavili proti senátu. Nic jiného ho k tomu nevedlo. Když Sulpicius vyslechl zprávu Publia Rutilia ze Smyrny, jako by prošel hlubokým otřesem, nezbavil se od té chvíle ani na okamžik vytrvalé trýzně a pocitu viny, a nepřestávalo ho trápit, že onen cizí král naprosto nečinil

rozdíl mezi muži z Říma a muži z ostatní Itálie. A jestliže Římany a Italiky nerozlišoval cizí panovník, pak mezi nimi patrně nevidí rozdíl ani ostatek světa. Povaha i skutky jedněch se pro ně ničím neliší od založení a jednání druhých.

Jako zanícený vlastenec a přesvědčený konzervativec se Sulpicius, poté co vypukla válka s Italiky, horlivě bral o věc Říma. V roce, kdy zemřel Drusus, byl kvestorem s mimořádně náročnými povinnostmi – a všech se zhostil vynikajícím způsobem. Díky jeho úsilí zemřelo nemálo Italiků. Díky jeho souhlasu trpěli obyvatelé Ascula Picenta hůř, než by byli zasloužili i barbaři. Trpěly i ony tisíce malých italických chlapců, kteří kráčeli v triumfálním průvodu Pompeia Strabona a kteří poté byli vyhnáni z města bez jídla, bez potřebného ošacení i bez peněz, aby přežili anebo nepřežili, podle toho, kolik vůle zbývalo v jejich nedospělých tělíčkách. Zač se Řím vlastně považoval, když si přisvojil právo ukládat tak strašlivé tresty národům, které s ním byly spřízněny? Čím se v tomto směru Řím lišil od pontského krále? Ten alespoň nic nepředstíral! Nesnažil se své pohnutky odít do roucha jakési spravedlnosti nebo vyššího hlediska. Což ovšem nečinil ani Pompeius Strabo. Zato senát jednal takhle pokrytecky.

Och, komu věřit? Kde je pravda? Pokud se jedinému italickému muži, jediné italické ženě, jedinému italickému dítěti podařilo uniknout oněm masakrům, jak se mu bude moci on, Publius Sulpicius Rufus, jednou podívat do očí, až se tyto oběti objeví v Římě? A čím se on sám, Publius Sulpicius Rufus, vlastně liší od krále Mithridata? Cožpak také on sám nepobil tisícovky Italiků? Cožpak nesloužil jako legát u Pompeia Strabona a nepodílel se na ukrutnostech toho člověka?

Ale zároveň v této změti útrap a nejistot nepouštěl Sulpicius ze zřetele ani reálné úvahy – ty myšlenky, o nichž *věřil*, že jsou v souladu se skutečností, že jsou logické.

Vinu na tomto stavu nenese Řím. Vinen je senát. Muži jeho třídy včetně jeho samého. Přímo v senátu – i v Sulpiciovi samém – tkví zdroj onoho římského pocitu výlučnosti. To senát přece zavraždil jeho přítele Marka Livia Drusa! To senát pozastavil udílení římského občanství po vítězství nad Hannibalem. Senát to byl, kdo dal souhlas k vyhlazení Fregell. To senát, senát, senát… Muži jeho vlastní třídy. I on sám, on osobně.

Nu, teď za to budou muset všichni platit. Včetně jeho samého. Je nejvyšší čas – zrálo v Sulpiciovi rozhodnutí – udělat za římským senátem tečku. Napříště už nesmí existovat nic jako rody vládnoucí jen díky své starobylosti, nesmí docházet k žádnému soustředění majetku a moci do tak malého počtu rukou, aby pak tyto ruce směly až do konce dovést tak strašlivé křivdy, jako bylo nakládání s Italiky. Naprosto jsme nebyli v právu, říkal si. A teď za to zaplatíme. Se senátem je třeba skoncovat. Řím je třeba odevzdat těm lidem, kteří až dosud byli našimi pouhými pěšáčky, přes všechny vzletné řeči o tom, že svrchovaným pánem v Římě je lid. Pánem? Jakým může být pánem, dokud tu vládne senát? Dokud trvá senát, je vláda lidu pouhým prázdným slovem. Neznamená to ovšem, že vládnout by snad měli *capite censi.* Jde o skutečný lid. O občany druhé a třetí a čtvrté třídy, kteří tvoří mezi Římany naprostou většinu, a přesto se na moci zatím podílejí nejméně. Zato oni nejbohatší a nejvlivnější jezdci prvé třídy jsou se senátem jedno a totéž. Takže i jich bude třeba se nějak zbavit.

Sulpicius stál po boku Mariově a Cinnově (Proč je vlastně v opozici i *Cinna?* Copak ho to vlastně z čista jasna pojí ke Gaiovi Mariovi?) a pohlížel do tváří senátorů směstnaných na protější straně. Hledělo na něho odtamtud pár dobrých přátel, Gaius Aurelius Cotta (přijatý do senátu už v osmadvaceti, neboť si senátoři vzali k srdci Sullova slova a snažili se onen orgán doplnit muži náležitého původu) i Quintus Pompeius Rufus, jenž se také disciplinovaně vtlačil do davu souhlasících – cožpak oni

svou vinu nevidí, *nechápou?* Jak je možné, že na něho teď hledí, jako by se něčím provinil naopak on? Ale ovšem, vždyť já jsem vinen! Já to vím, že jsem! Jenomže tamhleti naprosto nechápou čím.

A jestli to nejsou schopni pochopit ani *oni,* pak nezbývá, než vyčkat, až se tahle nová válka – och, proč my musíme být ustavičně ve válce? – náležitě rozvine. A až muži jako Quintus Lutatius a Lucius Cornelius Sulla jí budou zcela pohlceni a nebudou v Římě, aby se mi mohli postavit. Já si počkám, já mám času dostatek. A poté pryč s celým tím senátem. Pryč s celou první třídou!

„Lucie Cornelie Sullo," pravil první senátor Flaccus, „ujmi se jménem senátu a lidu římského velení ve válce proti Mithridatovi."

*** * ***

„Kde my na to jen seženeme peníze?" zeptal se Sulla, když společně povečeřeli v jeho novém domě.

Přítomni byli bratři Caesarové, flamen Dialis Lucius Cornelius Merula, censor Publius Licinius Crassus, bankéř a obchodník Titus Pomponius, bankéř Gaius Oppius, Quintus Mucius Scaevola, pontifex maximus, a Marcus Antonius Orator, jenž se do senátu právě navrátil po delší nemoci. Seznam hostů sestavil Sulla tak, aby se společně pokusili nalézt řešení tohoto problému – pokud nějaké řešení vůbec existovalo.

„A ve státní pokladně už skutečně nic není?" zeptal se nevěřícně Antonius Orator. „Mám na mysli – vždyť přece dobře víme, jak se městští prétoři a kvéstoři státní pokladny obyčejně tváří: tvrdí vždycky, že je pokladna prázdná, zatímco ve skutečnosti je peněz dostatek."

„Věř mi, Marku Antonie, není tam naprosto nic," odpověděl Sulla pevně. „Zašel jsem si do státní pokladny několikrát osobně – a dával jsem dobrý pozor, aby nikdo nevěděl, že tam mám namířeno."

„A co v chrámu bohyně Ops?" otázal se Catulus Caesar.

„I tam je pokladnice prázdná."

„Nu," řekl Scaevola, pontifex maximus, „pak je tu ovšem to zlato naschráněné pro takovéto naléhavé případy ještě římskými králi."

„Jaké zlato," otázali se sborem, v němž nechyběl ani Sullův hlas.

„Sám jsem o něm neměl tušení, dokud jsem se nestal pontifikem maximem," říkal Scaevola, jako by se omlouval. „Je v podzemí chrámu Jova Nejlepšího Největšího a je ho – asi tak – nu, řekněme necelých dvě stě talentů ve zlatě."

„To je ohromné!" řekl ironicky Sulla. „Nepochybuji o tom, že za časů, kdy byl králem Říma Servius Tullius, stačilo to na vedení války, která by se všemi válkami skoncovala. Dnes bychom z toho stačili udržet naše legie v poli tak asi půl roku. V tom případě bychom si ovšem měli s vítězstvím dosti pospíšit."

„Nu, do začátku by to špatné nebylo," řekl Titus Pomponius chlácholivě.

„Jak to, že vy bankéři nedokážete těch pár tisíc talentů státu půjčit?" zeptal se censor Crassus, jenž peníze nadmíru miloval, ale neměl jich zdaleka tolik, kolik by jich byl chtěl a potřeboval – měl jen pár koncesí na těžbu cínu v Hispánii a ty si musel velice hlídat.

„Protože je nemáme, čili je ani nemůžeme půjčovat."

„Většina z nás kromě toho ukládala nadbytečné rezervy v bankách v provincii Asia, takže jejich současným vlastníkem je bezpochyby Mithridatés," povzdychl si Titus Pomponius.

„Musíte přece mít nějaké peníze i tady!" zafuněl Crassus censor.

„Máme. Ale ne tolik, abychom mohli půjčovat státu," trval na svém Oppius.

„To je *res facta*, nebo *res ficta?"*

„To jsou fakta, Publie Licinie, faktická fakta."

„Jsou všichni přítomní toho názoru, že tato nová krize je vážnější, než byl konflikt s Italiky?" otázal se Cornelius Merula, Jovův kněz.

„Jistě, určitě," vyštěkl Sulla. „Já jsem s tím člověkem mluvil osobně, flamine Dialis, a mohu tě ujistit, že jestliže Mithridata nezastavíme včas, skončí to jeho korunovací na římského krále!"

„Potom ovšem, jelikož se nám absolutně nepodaří získat souhlas lidu k rozprodání veřejné půdy, existuje jen jedna cesta, jak peníze sehnat – ovšem kromě vypsání nových daní," řekl Merula.

„A to?"

„Prodat všechny pozemky, které stát dosud vlastní v okolí Fora Romana. K tomu nebudeme souhlas lidu potřebovat."

Rozhostilo se ohromené ticho.

„K rozprodeji státního pozemkového vlastnictví bychom si těžko mohli vybrat horší dobu," pravil Titus Pomponius zasmušile, „ceny budou v současné chvíli určovat kupující."

„Já ani nevím, jaké pozemky stát v sousedství Fora vlastní – kromě domů kněží, a prodat zrovna tyhle si ovšem dovolit nemůžeme," řekl Sulla.

„V tom s tebou souhlasím, to by bylo *nefas,"* prohlásil Merula, který sám žil v jednom z těchto státních domů. „Jsou tu ovšem ještě další nemovitosti. Svahy Kapitolu směrem k bráně Fontinalis, a také ty, které jsou obráceny směrem k Velabru. Byly by to prvotřídní parcely pro stavbu velkých domů. Pak je tu rozsáhlý celek pozemků, který zahrnuje smíšené tržiště a Macellum Cuppedenis. Obě tyto plochy lze snadno rozparcelovat."

„Nerad bych, aby to vypadalo jako výprodej," řekl Sulla pevně. „Trhy budiž. Jsou to beztak jen a jen tržiště a hřiště pro kolegium liktorů, nic víc. Snad i něco na Kapitolu – na svahu směrem k Velabru, západně od Clivu Capitolinu – a od brány Fontinalis až k Lautumiím. Ale *naprosto* nic na Foru samém a nic na svahu Kapitolu přiléhajícím k Foru."

„Já koupím ty trhy," řekl Gaius Oppius.

„Pokud ovšem někdo nenabídne víc než ty," řekl Pomponius, jehož úvahy se braly stejným směrem. „Aby tenhle obchod zůstal čistý – a aby stát dostal nejlepší cenu – budou muset být všechny položky nabídnuty formou aukce."

„Snad bychom se mohli pokusit to smíšené tržiště zachovat a prodat jen Cuppedenský trh," řekl Sulla, kterému se příčilo rozprodávat formou aukce tak vynikající reality.

„V tom máš, myslím, pravdu, Lucie Sullo," řekl Catulus Caesar.

„I já bych s tím souhlasil," připojil se Lucius Caesar.

„Pokud ovšem prodáme Macellum Cuppedenis, bude to asi znamenat vyšší nájemné pro obchodníky kořením a květinami," řekl Antonius Orator. „Ti nás za to nebudou mít moc rádi."

Ale Sullu zatím napadla jiná alternativa. „A co si ty peníze *vypůjčit?*" otázal se.

„A kde?“ zeptal se Merula podezřívavě.

„Od bohatých římských chrámů. Splatili bychom jim to z kořisti. Není jich málo, počítejte se mnou – Juno Lucina, Venus Libitina, Juventas, Ceres, Juno Moneta, Magna Mater, Castor a Pollux, oba chrámy Jova Zastavitele, Dianin, Hercules Musarum, Hercules Olivarius – a všechny jsou velice zámožné.“

„N*e!*“ zvolali současně Scaevola a Merula.

Rychlým pohledem na tváře přítomných se Sulla přesvědčil, že ho nikdo z nich nepodpoří. „Dobrá, když tedy nechcete, aby moje tažení financovaly římské chrámy, měli byste něco proti tomu, aby to byly chrámy řecké?“

Scaevola se zachmuřil. „N*efas* je *nefas,* Lucie Sullo. A bohové jsou bohové, v Řecku jako v Římě.“

„To ano, ale řečtí bohové snad nejsou bohové Říma, či snad ano?“

„Chrámy jsou všechny posvátné,“ tvrdil neústupně Merula.

A vtom se prodrala na světlo dne ona druhá bytost ukrytá v Sullově nitru; mnozí z hostí měli poprvé příležitost seznámit se s ní a notně se vylekali. „Tak poslouchejte,“ vycenil tesáky, „nemůžete chleba sníst i mít ho, a to platí i pro bohy! Já vám vaše římská božstva neberu, ovšem nesedí tu mezi námi nikdo, kdo by nevěděl, co stojí vydržovat legie v poli! Dokážeme-li dát dohromady dvě stě talentů zlata, dostanu se s šesti legiemi až do Řecka. Početně je to jako nic ve srovnání se čtvrt milionem pontských vojáků – a musím vám připomenout, že pontský voják není nahý germánský barbar. Viděl jsem Mithridatovy jednotky, jsou vyzbrojené i vycvičené stejně jako římští legionáři. Nejsou asi stejně dobří, ale určitě jsou o moc lepší než ti nazí barbarští Germáni, když pro nic jiného, pak proto, že jsou chráněni zbrojí a vycvičeni k jisté kázni. Tak jako Gaius Marius i já hodlám uchovat své muže v poli naživu. A to znamená mít peníze jak na zásobování, tak i na veškerou potřebnou výzbroj. Peníze nemáme a vy nehodláte dát souhlas k tomu, aby mi je věnovali bohové Říma. Takže vás varuji – a myslím to naprosto vážně – jakmile vtáhnu do Řecka, vezmu si peníze, které potřebuji, v Olympii, v Dódóně, v Delfách a všude, kde je najdu. Což znamená, flamine Dialis a pontifiku maxime, že byste se měli usilovně snažit naklonit si co nejvíc naše vlastní římské bohy a doufat, že se ukáží jako mocnější než bohové řečtí!“

Nikdo neřekl ani slovo.

Šelma se stáhla opět do úkrytu. „Tak dobrá!“ řekl Sulla rozjařeně. „Teď pro vás mám nějaké lepší zprávy, pokud jste si snad už mysleli, že jsme se vším hotovi.“

Catulus Caesar si povzdychl. „Jsem celý napjatý, Lucie Cornelie. Pověz nám je, prosím.“

„Vezmu si s sebou své vlastní čtyři legie a k tomu další dvě, které vycvičil Gaius Marius a kterých teď užívá Cinna. Marsové se vypařili, Cinna už žádné vojsko potřebovat nebude. Gnaeus Pompeius Strabo si může dělat, co se mu zlíbí, jenom nám za to nesmí posílat žádné účty – já alespoň nehodlám mařit čas tím, že bych se s ním dohadoval o žoldu a o všem ostatním. Což znamená, že tu stále ještě zůstává deset legií, které by měly být demobilizovány – a vyplaceny. To jest penězi, které my zcela určitě mít nebudeme,“ řekl Sulla. „Z tohoto důvodu mám v úmyslu předložit návrh zákona, podle něhož by tito vojáci jako náhradu dostali půdu v těch částech Itálie, jejichž obyvatelstvo jsme prakticky vyhladili. Je jich dost. Pompeje, Faesulae, Hadria, Telesia, Grumentum, Bovianum – šest zcela vylidněných měst obklopených dobrou zemědělskou půdou. Okrsky, které napříště budou náležet deseti legiím, které teď rozpustím.“

„Ale to je přece veřejná půda, *ager publicus!*“ vykřikl Catulus Caesar.

„Ne, zatím ještě ne. A veřejná půda se z nich nestane," pravil Sulla. „Dostanou ji totiž vojáci. Leda že byste byli ovšem mezitím změnili své zbožné názory, pokud jde o římské chrámy," řekl líbezným hlasem.

„To nemůžeme," prohlásil Scaevola, pontifex maximus.

„Takže až se můj návrh dostane na jednací pořad, měli byste se určitě pokusit pohnout senát i lid, aby se za něj postavili," řekl Sulla.

„Podpoříme tě," řekl Antonius Orator.

„A když už jsme narazili na veřejnou půdu," pokračoval Sulla, „nezačínejte s jejím vtělováním, dokud budu já pryč. Až se vrátím se svými legiemi, budu potřebovat další italická území, abych je na nich mohl usadit."

Jak se nakonec ukázalo, římské finance nestačily ani na šest legií. Sullova armáda se musela omezit na pět legií a dva tisíce jezdců, navíc nedostal ani muže, ani koně. Poté, co shromáždili veškeré zlato, vážilo devět tisíc liber – ani ne dvě stě talentů. Byl to chatrný výsledek, ale současně i maximum, nač se vysílený Řím dokázal zmoci. Sullova válečná pokladnice dokonce neskýtala možnost najmout ani jednu jedinou bojovou galéru; stačila sotva pokrýt náklady na přepravu jeho mužů do Řecka, které považoval za vhodnější nástupní prostor než západní Makedonii. Nechtěl ovšem zatím přijímat žádné definitivní plány, dokud se nedozví víc o situaci v Malé Asii a v Řecku. Přiklonil se k této trase hlavně proto, že v Řecku ležely nejbohatší chrámy.

Koncem září byl Sulla konečně schopen odjet z Říma a připojit se ke svým legiím v Capui. Zavolal si svého věrného vojenského tribuna, Lucia Licinia Luculla, kterému plně důvěřoval, a zeptal se ho, zda by byl ochoten ucházet se o zvolení kvestorem, pokud by si jeho služby Sulla jmenovitě vyžádal. Potěšený Lucullus se vyjádřil, že by nebyl proti, načež ho Sulla odeslal už předem do Capuy jako svého zástupce, dokud nebude moci být u vojska on sám. Zabředl zatím do aukčního prodeje realit z majetku státu a do organizování svých šesti vojenských kolonií, takže se celé září zdálo, že se Sullovi snad vůbec nepodaří vymanit se z Říma. Že se mu to nakonec přece jen povedlo, bylo výsledkem jeho železné vůle a nemilosrdného tlaku na senátorské kolegy, kteří byli všichni jeho aktivitou naprosto fascinováni; až dosud jim ušlo, že by se ze Sully mohl stát tak vynikající vůdce.

„Zůstával vždycky ve stínu Maria a Scaura," řekl Antonius Orator.

„Ba ne, chyběla mu prostě pověst," řekl Lucius Caesar.

„A čí to asi byla chyba?" posmíval se Catulus Caesar.

„Hlavně Mariova, řekl bych," odpověděl jeho bratr.

„Sulla ovšem ví, co chce," řekl Antonius Orator.

„To ano, a ví to přesně," řekl Scaevola a zachvěl se. „Nerad bych se někdy ocitl na opačné straně, než stojí on."

A přesně totéž si pomyslil i mladý Caesar, když ležel ve svém mezistropním úkrytu a poslouchal, o čem si s Luciem Corneliem Sullou vypráví jeho matka.

„Zítra se vydávám na cestu, Aurelie, a nechtěl jsem odjet, aniž jsem tě viděl," řekl.

„Nebyla bych ani ráda, kdybys odjel, a nepřišel se ani rozloučit," odpověděla mu.

„Gaia Julia tu nemáš?"

„Jel s Luciem Cinnou někam mezi Marsy."

„Pofoukat jim bolístky," kývl Sulla hlavou.

„Vypadáš teď znamenitě, Lucie Cornelie, přes všechny těžkostí. Mám dojem, že se ti tohle manželství vyvedlo."

„Buď, anebo jsem zpohodlněl."

„Nesmysl. Zpohodlnět ty jaktěživ nedokážeš."

„Jak se vyrovnává Gaius Marius s tou svou porážkou?“

Aurelia našpulila rty. „Doma dost reptá,“ řekla. „Nejsi teď právě jeho oblíbenec.“

„Nic takového jsem ani neočekával. Jedno mi ale musí přiznat – že jsem se v této věci choval s maximální zdrženlivostí, že jsem se za tou velitelskou funkcí nehnal s vyplazeným jazykem ani neběhal o závod za senátory a nepřemlouval je.“

„Neměl jsi to ani zapotřebí,“ řekla Aurelia, „a to ho dráždí nejvíc. Nepřivykl myšlence, že by v Římě existoval kromě něho ještě nějaký další rozený vrchní velitel. Do chvíle, než ty jsi získal svou korunu z trávy, byl tím jediným vždycky on. Jistě, měl v senátě i mocné protivníky a nepřestávali na něho útočit, ale on přesto *věděl*, že je jediný na světě. Věděl, že nakonec musí přijít za ním. Jenže teď zestárl a je nemocný – a jsi tu ty. Má strach, že ho připravíš o přízeň senátu.“

„Aurelie, on dohrál! Se ctí, s velikánskou slávou. Ale to už je všechno za ním. Cožpak to nechápe?“

„Já myslím, že kdyby byl mladší a kdyby byl v lepším duševním stavu, asi by to pochopil. Potíž je v tom, že ho ty dva záchvaty poznamenaly na duši – to si alespoň myslí Julia.“

„Ona tohle určitě musela rozpoznat líp a dřív, než kdokoli jiný,“ řekl Sulla a vstával. „Jak se daří tvé rodině?“

„Výborně.“

„A co tvůj chlapec?“

„Nezmar. K neudolání. Nenasytně zvědavý. Nepoddajný. Snažím se ho udržet nohama na zemi, ale je to velice těžké,“ řekla Aurelia.

Ale já doopravdy stojím oběma nohama na zemi, mami, říkal si mladý Caesar v duchu, když vylézal ze svého hnízdečka, jakmile Sulla a Aurelia odešli. Proč ve mně pořád vidíš jen pouhé peříčko, jen nějaké to chmýří z pampelišky unášené větrem?

Přesvědčen, že Sulla nebude mařit čas a že bude chtít s vojsky překročit Adriatické moře ještě dřív, než zavanou nepříznivé zimní větry, vedl Publius Sulpicius první úder proti ustálenému řádu věcí již v polovině října. Nepodnikal žádné přípravy kromě toho, že věc sám promyslel; demagogy neměl v lásce, a nedokázal tedy ani využít demagogických praktik. Z opatrnosti se však šel předem poradit s Gaiem Mariem a požádat ho o podporu. Jestliže měl někdo senátu plné zuby, pak to byl Gaius Marius! A přijetí, jakého se mu dostalo, Sulpicia nijak nezklamalo. Když Marius vyslechl, co hodlá Sulpicius podniknout, přikývl.

„Můžeš si být jistý, že tě podpořím, Publie Sulpicie,“ řekl mu veliký Marius a na chvilku se odmlčel. Zřejmě cosi rozvažoval. Potom dodal: „Budu od tebe za to ale něco chtít – abys předložil návrh zákona, jímž bude velení ve válce proti Mithridatovi svěřeno *mně*.“

Zdála se to být nepatrná cena; Sulpicius se usmál. „Platí, Gaie Marie. Velení dostaneš,“ řekl.

Sulpicius svolal shromáždění plebejů a na něm pak předložil dva návrhy uvažovaných zákonů. Jeden požadoval, aby byli ze senátu vyloučeni všichni, jejichž zadlužení přesáhlo hranici osmi tisíc sesterciů; druhý vyžadoval, aby se navrátili všichni muži poslaní do exilu Variovou komisí ve dnech, kdy Varius osobně stíhal ty, kdo se údajně stavěli za udělení římského občanství Italikům.

Zlatoústý Sulpicius nalezl svým stříbrným hlasem ten správný tón. „Co si myslí, že jsou zač, ti co sedí v senátě a přijímají rozhodnutí, jež by správně příslušela *tomuto* vašemu shromáždění, když mezi nimi nenajdete snad jediného, kdo by nevězel beznadějně v dluzích?“ zvolal. „Pro nikoho z vás, kdo se dostal do dluhů, není úniku – vy nemáte možnost skrýt se jako oni za tu jejich senátorskou výlučnost, vám vaše břemeno neulehčí chápavý lichvář, který moc dobře ví, že by nebylo taktické tlačit na senátora příliš! Dluhy těch, co zasedají v Hostiliově kurii, ty nespěchají, těmhle dlužníkům lze posečkat, až zase nadejdou lepší časy! Já to dobře vím, protože i já jsem senátor – a slýchám, s čím se jeden druhému svěřují. Já dobře vidím, jak se lichvářům v tom či onom směru vychází vstříc! Já dokonce vím, kdo se v senátě půjčováním peněz sám zabývá! Tak s tímhle je třeba udělat rázný konec! Nikdo, kdo se ocitl v dluzích, by neměl mít nárok na místo v senátě. Nikdo by neměl mít právo nazývat se členem onoho výsostného a výlučného klubu, jestliže není o nic lepší než ostatek Říma!“

Senátory jeho slova ohromila, strnuli na sedačkách, neboť se tu Sulpicius pojednou představil v úloze demagoga. *Sulpicius!* Až dosud nejkonzervativnější a nejváženější ze všech mužů! Vždyť to byl přece právě on, kdo na sklonku minulého roku vetoval návrh, aby občané poslaní Vanovou komisí do vyhnanství byli povoláni zpět! A teď tu před nimi stojí a dožaduje se návratu exulantů! Co se to s ním děje?

O dva dny později pak svolal Sulpicius shromáždění plebejů znovu a přednesl návrh třetího zákona. Všichni noví občané z řad Italiků a další tisíce římských propuštěnců, kteří nabyli občanství, měli podle tohoto zákona být rovnoměrně rozděleni do všech pětatřiceti tribuí. Obě nové tribue Pisona Frugi měly být podle téhož zákona zrušeny.

„Pětatřicet tribuí je až dost, víc jich být nemůže!“ křičel Sulpicius. „Není ale správné, aby některé tribue čítaly pouhé tri nebo čtyři tisíce občanů, a měly přitom při hlasování stejnou váhu jako tribue nepoměrně větší, třeba jako Esquilinská nebo Suburská, z nichž každá představuje přes sto tisíc římských občanů! *Všechno* v římské správě je prostě uzpůsobeno tak, aby to chránilo všemocný senát a první majetkovou třídu! Náleží snad někdo ze senátorů nebo z jezdců do Esqulinské nebo do Suburské tribue? Ovšemže ne! Patří do Fabijské, do Corneliovské, do Romuliovské, to je samozřejmé! Jen ať se ale o tu Fabijskou a Corneliovskou a Romuliovskou pěkně rozdělí s propuštěnci z Esquilina a ze Subury!“

Odpovědí byl až hysterický jásot občanů všech vrstev, kromě té nejvyšší a nejnižší; neboť nejvyšší měla o svou moc přijít a postavení nejnižší se tímto zákonem nemělo změnit ani v nejmenším.

„Já to absolutně nechápu!“ říkal Antonius Orator Titovi Pomponiovi dole v Comitiu, kde stáli obklopeni ječícími a řvoucími Sulpiciovými stoupenci. „Je to přece aristokrat! Jakým způsobem si dokázal získat takovouhle podporu? Není to přece Saturninus! Já – to – prostě – nechápu.“

„Ale já tomu rozumím docela dobře,“ řekl kysele Titus Pomponius. „On formálně napadl senát pro jeho dluhy. A tahle luza doufá v prajednoduchou věc. Mají dojem, že když odhlasují to, co jim Sulpicius předkládá ke schválení, on jim za odměnu prosadí zákon o prominutí všech dluhů.“

„Ale to přece nedokáže, pokud teď začne vyhánět muže ze senátu kvůli dluhům ve výši osmi tisíc sesterciů! *Osm tisíc sesterciů!* To je přece pakatel! V celém městě se snad nenajde člověk, který by takovouhle částku nebyl dlužen!“

„Máš snad takovéhle problémy, Marku Antonie?“ zeptal se ho Titus Pomponius.

„Ne, samozřejmě že ne! Což se ovšem nedá říct o celé řadě dalších – dokonce o takových, jako je třeba Quintus Ancharius, Publius Cornelius Lentulus, Gaius Baebius

nebo Gaius Atilius Serranus – bohové, vždyť jsou to přece ti nejlepší muži na světě, Tite Pomponie! Ale kdo neměl v posledních dvou letech nějaké problémy s obstaráváním hotovostí? Podívej se na Porcie Catony, se všemi těmi jejich pozemky v Lukánii – a vinou války ani sestercius příjmů. Nebo Luciliové – ti zase mají državy na jihu.“ Marcus Antonius se odmlčel, aby nabral dech, a pak se otázal: „Řekni mi přece, proč by navrhoval zákon o prominutí dluhů, když právě kvůli dluhům chce vyhánět muže ze senátu?“

„On vůbec nemá v úmyslu promíjet dluhy,“ řekl Pomponius. „To si jen druhá a třetí majetková třída dělá takové naděje, a to je všechno.“

„Slíbil jim něco takového?“

„Nemusí jim vůbec nic slibovat. Naděje je jejich jediným sluncem, Marku Antonie. Mají před sebou najednou člověka, který nenávidí senát a první majetkovou třídu právě tak jako Saturninus. Takže doufají v nového Saturnina. Ovšem Sulpicius je někdo naprosto jiný.“

„Ale proč to dělá?“ zabědoval Antonius Orator.

„Nemám nejmenší ponětí, co ho to posedlo,“ řekl Titus Pomponius. „Pojďme radši odsud, než nás ta banda tady rozsápe.“

Na senátních schodech potkali druhého konsula, kterého doprovázel jeho velice vzrušený syn, jenž se před nedávnem vrátil z vojenské služby v Lukánii a díval se na vše stále ještě vojenskýma očima.

„Máme tu nového Saturnina!“ halasil mladý Pompeius Rufus. „Nu, tentokrát na něj budeme připraveni – nedovolíme, aby ovládl davy, tak jak se to podařilo Saturninovi! Teď, když už se skoro všichni vrátili z války, nebude těžké dát dohromady pár slušných lidí a zarazit ho – já sám se o to postarám! Příští contio už bude vypadat docela jinak, to vám slibuju!“

Titus Pomponius si syna nevšímal, soustředil se na otce a na ostatní senátory v doslechu. „Sulpicius ani zdaleka není nový Saturninus,“ opakoval tvrdošíjně. „Doba je docela jiná a Sulpiciovy motivy jsou také jiné. Tenkrát nás tížila nouze o jídlo, dnes nás trápí přebujelé dluhy. Ovšem Sulpicius se nechce stát římským králem. On by chtěl, aby Římu vládli tihle –,“ ukázal prstem na občany druhé a třetí třídy natěsnané v Comitiu,“ – a to je něco docela jiného.“

„Poslal jsem pro Lucia Cornelia,“ řekl druhý konsul Titovi Pomponiovi, Antoniovi Oratorovi a Catulovi Caesarovi, kteří zaslechli, co Pomponius říká, a přistoupili blíž.

„Nemyslíš, že bys to, co se tu děje, zvládl sám, Quinte Pompeie?“ otázal se Pomponius, který dokázal klást nepříjemné otázky.

„Ne, to si opravdu nemyslím,“ řekl Pompeius Rufus otevřeně.

„A co Gaius Marius?“ otázal se Antonius Orator. „Ten si přece s římskými davy poradit dokáže.“

„Tentokrát to ovšem neplatí,“ řekl pohrdavě Catulus Caesar. „On se totiž v tomhle případě rozhodl toho rebelujícího tribuna lidu podpořit. Ano, Marku Antonie, Publia Sulpicia do toho vmanévroval Gaius Marius!“

„Och, tomu nevěřím,“ řekl Antonius Orator.

„Říkám ti, že mu poskytl veškerou podporu!“

„Pokud je to skutečně pravda,“ řekl Titus Pomponius, „pak bych očekával, že se Sulpicius vytasí ještě se čtvrtým návrhem zákona.“

„Čtvrtý zákon?“ otázal se Catulus Caesar zamračeně.

„Předloží návrh zákona, podle něhož bude velení ve válce proti Mithridatovi odňato Luciovi Sullovi. A pak ho přiřkne Gaiovi Mariovi.“

„Toho by se Sulpicius neodvážil!“ vykřikl Pompeius Rufus.

„A proč ne?“ Titus Pomponius se obrátil k mladšímu konsulovi. „Jsem rád, žes pro prvního konsula poslal. Kdy tu má být?“

„Zítra nebo pozítří.“

Sulla dorazil ještě před svítáním, vydal se do Říma v okamžiku, kdy obdržel dopis Pompeia Rufa. Jestlipak už se někdy některý konsul dočkal tolika špatných zpráv jako já, ptal se Sulla v duchu – nejprve masakr v provincii Asia, teď zase další Saturninus. Má země je na mizině, právě jsem udolal jednu revoluci a s mým jménem bude ve *fastech* spojeno odium, že jsem rozprodal státní majetek. Nu, nic z toho mi nedělá starost, pokud to budu schopen zvládnout. A já to zvládnout dokážu.

„Koná se dnes nějaké contio?“ otázal se Pompeia Rufa, do jehož domu se okamžitě odebral.

„Ano. Titus Pomponius říká, že Sulpicius hodlá předložit návrh zákona, kterým máš být zbaven velení ve válce proti Mithridatovi a kterým má současně velení přejít na Gaia Maria.“

Sulla celý ztuhl, i jeho oči znehybněly. „Já jsem konsulem a velení mi bylo svěřeno zákonným způsobem,“ řekl. „Pokud by byl Gaius Marius dostatečně zdráv, byl bych mu je s radostí přenechal. Ale on zdráv není. A velet nemůže.“ Nadul nozdry. „Znamená to, jak předpokládám, že Gaius Marius podporuje Sulpicia.“

„To se domnívají všichni. Marius se zatím neobjevil na žádném ze svolaných shromáždění, ale je pravda, že už jsem tam viděl některé jeho nohsledy v pilné práci mezi občany nižších tříd. Jako například toho děsivého chlapa, co vede bandu suburských násilníků,“ řekl Pompeius Rufus.

„Lucia Decumia?“

„Ano, to je on.“

„Nu, podívejme se,“ řekl Sulla. „Tohle je u Gaia Maria docela nový povahový rys, Quinte Pompeie! Nemyslel jsem si, že by se někdy snížil k využívání lidí toho druhu, jako je Lucius Decumius. Obávám se ovšem, že poté, co mu senát tak důrazně připomněl jeho stáří a jeho nedobré zdraví, pochopil, že je u konce své životní dráhy. Jenže on se s koncem nechce smířit. Chce táhnout do války proti Mithridatovi. A pokud to bude znamenat, že by se kvůli tomu musel stát novým Saturninem, on i to učiní.“

„Brzy nastanou problémy, Lucie Cornelie.“

„To vím!“

„Ne, chci tím říct, že můj syn a synové mnoha dalších senátorů se chystají vyhnat Sulpicia z Fora silou,“ řekl Pompeius Rufus.

„Pak bychom ty i já měli být na Foru, až zítra Sulpicius svolá shromáždění lidu.“

„Ozbrojeni?“

„Samozřejmě že ne. Musíme se pokusit vyřešit to zákonnou cestou.“

Když Sulpicius záhy po rozbřesku dorazil na Forum, bylo zřejmé, že už se doslechl o oddílu vedeném synem druhého konsula, neboť se objevil v doprovodu velké skupiny mladých mužů z druhé a třetí majetkové třídy, vesměs ozbrojených klacky a malými dřevěnými štíty; k obraně této vnitřní stráže je dal obklopit zástupem mužů, kteří zjevně příslušeli k páté třídě a ke *capite censi* – bývalých gladiátorů a členů kolegia křižovatek. Tato jeho „tělesná stráž“ byla tak obrovitá, že armádička mladého Quinta Pompeia Rufa se vedle ní jevila jako bezmocný trpaslík.

„Lid,“ vzkřikl Sulpicius ke Comitiu, jehož celou polovinu naplnila jeho „tělesná stráž“, „je svrchovaným vládcem! To jest, *říká se*, že lid je svrchovaným vládcem! Je to oblíbena větička, kterou používají členové senátu a vedoucí jezdci, kdykoli potřebují

získat vaše hlasy. Jenomže neznamená nic, zhola nic! Je to prázdná fráze, výsměch sám! Jaký skutečný vliv máte na vládu? Jste vystaveni na milost a nemilost oněm mužům, kteří vás občas svolávají, tribunům lidu! Ale nejste to *vy*, kdo zákony formuluje a přednáší je na shromáždění lidu – vy jste tu jen k tomu, abyste ty zákony, které si předem nastylizují a pak přednesou tribunové lidu, nakonec poslušně odhlasovali! A kdo ovládá – až na několik čestných výjimek – tribuny lidu? Nu, přece senát a jezdci! A co se stane těm tribunům lidu, kteří se prohlásí za skutečné služebníky svrchovaného lidu? Já vám to povím. Zavřou je do Hostiliovy kurie a tam je ukamenují na kaši taškami ze střechy téže Hostiliovy kurie!“

Sulla se napřímil. „Je to tedy vyhlášení války, že? On tu ještě udělá ze Saturnina hrdinu.“

„On by rád udělal hrdinu sám ze sebe,“ řekl Catulus Caesar.

Poslouchejte!“ řekl ostře Merula, flamen Dialis.

„Je čas,“ říkal Sulpicius, „ukázat senátu a jezdcům, kdo je v Římě skutečným pánem! Proto tu před vámi stojím – jako váš bojovník – jako váš ochránce – jako váš *služebník!* Vzpamatováváte se teprve z oněch strašných tří let, těch let, kdy jste museli na svých bedrech nést to největší břemeno daní a uskrovňování. To vy jste dali Římu převážnou většinu peněz na vedení občanské války. Zeptal se vás ale někdo ze senátu, co si vlastně myslíte o válce proti svým bratrům, italským spojencům?“

„Samozřejmě že jsme se zeptali,“ řekl Scaevola, pontifex maximus, zasmušile. „Hnali se do války ještě víc než senát sám.“

„Jenže si na to dnes už nevzpomenou,“ řekl Sulla.

„Ne, nikdo se vás neptal!“ křičel Sulpicius. „Oni totiž odpírali vašim italickým bratřím *svoje* občanství, ne to vaše! Vaše občanství je pouhý odlesk občanských práv. To *jim* náleží skutečná vláda v Římě! Nemohli připustit příliv tisíců nových členů do těch svých malých exkluzívních venkovských tribuí – to by bylo dalo jejich podřadným spoluobčanům do rukou příliš velkou moc! Takže i poté, co byli Italikové zrovnoprávněni, si zajistili, že tito noví občané budou směstnáni do tak malého počtu tribuí, aby to nemohlo ovlivnit volební výsledky! Jenomže i s tím bude konec, svrchovaný lide, v tom okamžiku, kdy schválíš můj zákon, podle něhož budou noví občané a propuštěnci rozděleni do všech pětatřiceti tribuí!“

Propukl takový jásot, že se Sulpicius musel odmlčet; stál tam, široce se usmíval, pohledný třicátník, vyhlížel navzdory své příchylnosti k plebsu spíše patricijsky – ušlechtile stavěná postava, světlovlasý.

„Jsou ještě další cesty, jimiž jste byli díky senátu a jezdcům podváděni,“ pokračoval Sulpicius, když rámus poněkud ustal. „Je na čase, aby i jedno z dalších privilegií – a není to nic než nepotvrzená výsada, neboť zákonem to stanoveno *není]* – totiž pověřovat velením a řídit veškeré válečné operace, bylo odebráno senátu a jeho skrytým vládcům z řad jezdců! Je na čase, abyste vy – základ a páteř všeho, co je vskutku římské! – zaujali v rozhodování místo, které vám podle zákonů náleží. K těmto právům náleží i rozhodnutí, zda Řím má anebo nemá vstoupit do války – a pokud do ní vstoupí, *kdo* bude pověřen velením.“

„A už je to tady,“ řekl polohlasem Catulus Caesar.

Sulpicius se otočil a prstem ukázal na Sullu, jenž stál v popředí davu na senátních schodech, nápadný už svým vzhledem. „Tady máte prvního konsula! Za prvního konsula ho zvolili muži jemu blízcí, nikoli blízcí vám! Jak dlouho už tomu je, co k volbě konsula bylo zapotřebí účasti i třetí třídy?“

Uvědomil si zřejmě, že se dostává nebezpečně daleko od svého hlavního tématu, odmlčel se proto a opět se k němu vrátil. „Prvnímu konsulovi bylo svěřeno velení ve válce, která je pro Řím natolik životně důležitá, že pokud nebude řízena tím nejlepším mužem v Římě, může znamenat i konec Říma. Takže kdo svěřil vedení války proti pontskému králi Mithridatovi prvnímu konsulovi? Kdo rozhodl, že on je pro tento úkol tím nejlepším mužem? Nu přece senát a jeho tajní vládci z řad jezdců! Určili jako obvykle někoho ze svého středu! Ochotni raději ohrozit sám Řím, jen aby viděli dalšího patricije, jak se naparuje ve vojevůdcovské funkci! Neboť kdo je vlastně tenhle Lucius Cornelius Sulla? V jakých válkách on zvítězil? Znáte ho vůbec, vy, kteří jste svrchovanými vládci? Mohu vám prozradit, kdo ve skutečnosti Lucius Cornelius Sulla je! Lucius Cornelius Sulla tu stojí jen proto, že vyšplhal po zádech Gaia Maria! Všechno, čeho dosáhl, dosáhl jen tím, že neustále šplhal po zádech Gaia Maria. Tvrdí se o něm, že vyhrál válku s Italiky! Jenže my všichni dobře víme, že první a nejtvrdší rány jim zasadil Gaius Marius – a kdyby to byl Gaius Marius neučinil, tento Sulla by byl stěží dokázal dovést válku k vítěznému konci!“

„Jak se jen opovažuje!“ vydechl Crassus censor. „Byls to přece ty, a nikdo jiný, Lucie Cornelie! To tys získal korunu z trávy! Tys přece srazil posléze Italiky na kolena!“ Zhluboka se nadechl, aby to zakřičel na Sulpicia, ale sklapl ústa, když mu Sulla stiskl paži.

„Nedělej to, Publie Licinie! Jestliže na ně začneme křičet, vrhnou se na nás a všechny nás tady utlučou. Tohle svinstvo se musí uklidit z cesty zákonnou a pokojnou cestou.“

Sulpicius stále ještě ždímal své argumenty. „Dokáže tě tenhle Lucius Cornelius Sulla vůbec oslovit, svrchovaný lide? Ovšemže ne! On je přece patricij! Připadá si příliš dobrý na to, aby hovořil s takovými, jako jste vy! Aby tomuto převzácnému patricijovi mohli svěřit velení ve válce proti Mithridatovi, přehlédli senát i jezdci muže mnohem schopnějšího a zkušenějšího! *Nepominuli nikoho menšího než samého Gaia Maria!* Tvrdí, že je nemocný, že je starý! Ale já se vás ptám, ptám se tebe, svrchovaný lide – koho že jste tu v uplynulých dvou letech každodenně vídali chodit městem, jen aby se znovu zotavil? Každodenně cvičit? Kdo to vypadal každým dalším dnem lépe a lépe? Gaius Marius! Je možná starý, ale stále ještě je to nejlepší muž v Římě!“

Jásot propukl znovu, nepatřil však tentokrát Sulpiciovi. Dav se rozestoupil, aby udělal místo Gaiovi Mariovi kráčejícímu dolů, do nejnižšího místa Comitia, svižně a bez dopomoci; Gaius Marius už nepotřeboval chlapce, aby se o něho opíral, a také ho tu s sebou neměl.

„Svrchovaný lide římský, žádám tě, abys schválil čtvrtý ze zákonů, které jsem se rozhodl přednést!“ S pohledem upřeným na Gaia Maria a s rozzářenou tváří Sulpicius křikl: „Navrhuji, aby velení ve válce proti pontskému králi Mithridatovi bylo odebráno onomu povýšenému patricijovi Luciu Corneliů Sullovi a přiřčeno muži z vašich řad, Gaiovi Mariovi!“

Na víc Sulla nečekal. Požádal Scaevolu, pontifika maxima, a Merulu, flamina Dialis, aby ho doprovodili, a vydal se na cestu domů.

Když se usadili v jeho pracovně, Sulla se na své hosty zadíval. „Nu, co uděláme?“ otázal se jich.

„Proč je tu zrovna Lucius Merula a já?“ odpověděl Scaevola otázkou.

„Vy dva stojíte v čele našeho náboženství,“ řekl Sulla, „a kromě toho se také vyznáte v zákonech. Najděte mi způsob, jak protáhnout Sulpiciovu kampaň v Comitiu na tak dlouhou dobu, až jí ten dav bude mít dost – a Sulpicia taky.“

„Nějaký velice jemný způsob," řekl Merula přemýšlivě.

„Ano, jemný jako srst kotěte," řekl Sulla a obrátil do sebe pohár neředěného vína. „Pokud by došlo k nějakému bojovému střetnutí na Foru, on by vyhrál. To není žádný Saturninus! Sulpicius je mnohem chytřejší. Zaskočil nás, pokud jde o možnost násilného řešení. Spočetl jsem zhruba muže té jeho osobní stráže a vyšly mi skoro čtyři tisíce. A jsou ozbrojeni. Navenek jsou to jen klacky, ale mám podezření, že vespod to budou meče. Nedokážeme postavit civilní jednotku, která by jim dokázala dát za vyučenou v tak stěsnaném prostoru, jako je Forum Romanum." Sulla se odmlčel, tvářil se, jako by okusil něčeho kyselého a hořkého zároveň; jeho světlé a studené zraky se zahleděly kamsi do prázdna. „Pokud to bude nutné, pontifiku maxime a flamine Dialis, jsem odhodlán udělat možné i nemožné, než abych dopustil popření našich pravoplatných privilegií! Včetně mého vlastního postavení! Ale nejdříve se zkusme podívat, jestli Sulpicia nedokážeme porazit jeho vlastní zbraní – lidem."

„Pak," řekl Scaevola, je třeba udělat jedinou věc – vyhlásit všechny komitiální dny od nynějška až do libovolného data podle tvého uvážení za *feriae*."

„Och, to je výborný nápad," řekl Merula a tvář se mu rozzářila.

Sulla se zamračil. „A je to zákonné?"

„Naprosto. Konsulové, pontifex maximus a kolegium pontifiků mají zcela na vůli určit, na kdy připadnou dny odpočinku a svátky, během nichž se žádné shromáždění konat nesmí."

„Pak tedy vyvěste na rostrech a na Regii a dejte vyhlásit heroldy, že dny odpočinku a svátků trvají ode dneška až do prosincových id." Sulla se zlomyslně ušklíbl. „Jeho období úřadu tribuna lidu skončí tři dny předtím. A v okamžiku, kdy stane mimo úřad, obžaluji Sulpicia z velezrady a z podněcování násilí."

„Soud bude ale muset proběhnout v tichosti," řekl Scaevola a zachvěl se.

„Och, při Jovovi, Quinte Mucie! Jak by se tohle dalo provést v tichosti?" otázal se Sulla. „Dám ho přivléct a postavit před soud, to je všechno! Pokud nebude moci šálit davy sladkými slovíčky, bude naprosto bezmocný. A já ho pro jistotu ještě nakrmím nějakou drogou."

Na Sullově tváři spočinuly dva páry vylekaných očí; v takových okamžicích, kdy se podřekl, že by dokázal někoho omámit, zapůsobil náhle zcela cize, jakoby z jiného světa.

* * *

Sulla svolal senát hned příštího jitra a oznámil, že konsulové a pontifikové vyhlásili období *ferií,* během nichž se v Comitiu nesmějí konat žádná shromáždění. Ozval se tichý radostný šum, a jelikož Gaius Marius nebyl v senátě přítomen, nemohl ani vznést protest.

Catulus Caesar vyšel ze síně společně se Sullou. „Jak se mohl Gaius Marius opovážit ohrozit stát, jen aby získal velení, na které už nebude stačit?" rozčiloval se.

„Nu, protože je starý, protože se bojí, protože už mu to nemyslí tak, jak mu to myslívalo, a protože se chce stát římským konsulem ještě posedmé," říkal Sulla unaveně.

Scaevola, pontifex maximus, který odcházel už před Sullou a Catulem Caesarem, se náhle tryskem vracel zpátky. „Sulpicius!" křičel. „On nedbá vyhlášených *ferií,* prohlašuje to za úskok senátu a pokračuje ve své contio dál!"

Nezdálo se, že by to Sullu překvapilo. „Myslel jsem, že to udělá!“ řekl.

„Tak k čemu to všechno bylo?“ otázal se nedůtklivě Scaevola.

„Umožňuje nám to prohlásit všechny zákony, které v období *ferií* projedná anebo které si dá schválit, za neplatné,“ řekl Sulla. „V tom je jediná jejich cena.“

„Pokud prosadí zákon, podle něhož budou ze senátu vyloučeni všichni dlužníci,“ řekl Catulus Caesar, „nebudeme už nikdy s to prohlásit jeho zákony za neplatné. Nezůstane dost senátorů, abychom dokázali naplnit quorum. Což znamená, že senát přestane jako politická síla existovat.“

„Potom navrhuji, abychom se sešli s Titem Pomponiem, Gaiem Oppiem a ostatními bankéři a dohodli zrušení všech senátorských dluhů – neoficiálně ovšem.“

„To nemůžeme!“ vložil se do rozhovoru Scaevola. „Věřitelé senátorů budou chtít peníze, a peníze prostě *nejsou!* Žádný senátor si nevypůjčuje od takových seriózních peněžníků, jako jsou Pomponius a Oppius! Ti jsou příliš na očích! To by se censoři okamžitě dozvěděli.“

„Pak tedy obviním Gaia Maria z velezrady a seberu mu peníze z jeho statků,“ řekl Sulla s ohyzdným úšklebkem.

„Och Lucie Cornelie, to nemůžeš,“ zasténal Scaevola. „To by nás ‚svrchovaný lid’ rozsápal na kusy!“

„Tak tedy otevřu svou válečnou pokladnu a zaplatím dluhy senátu z ní!“ procedil Sulla skrze zuby.

„To nemůžeš, Lucie Cornelie!“

„Už mě unavuje poslouchat, co všechno nemůžu,“ řekl Sulla. „Dát se udolat takovým Sulpiciem a smečkou lehkověrných pitomců, kteří mu věří, že jim zajistí prominutí *jejich* dloužků? To ode mě nečekejte! Pelion na vrcholek Ossy, Quinte Mucie! Udělám cokoli, co bude třeba!“

„Chce to nějaký fond,“ řekl Catulus Caesar. „Fond, který dají dohromady ti z nás, kteří nejsou zadluženi, aby bylo možno zachránit ty, kterým bude hrozit vyloučení ze senátu.“

„Abychom to byli dokázali udělat včas, byli bychom museli vidět do budoucnosti,“ řekl nešťastným hlasem Scaevola. „Takového něco zabere přinejmenším měsíc. Já zadlužen nejsem, Quinte Lutatie. Myslím, že ani ty ne. Ani Lucius Cornelius. Ale hotové peníze? Žádné nemám. Ty snad ano? Dokázal bys dát nějak dohromady tisícovku sesterciů, aniž bys prodal pozemky?“

„Dokázal, ale jen tak tak,“ řekl Catulus Caesar.

„Já ne,“ prohlásil Sulla.

„Já myslím, že bychom takový fond ustavit měli,“ řekl Scaevola, „ale bude to určitě vyžadovat prodej pozemků. Což znamená, že se výsledek dostaví pozdě. Zadlužení senátoři budou už tou dobou ze senátu vyloučeni. Ovšem jakmile pak budou opět bez dluhů, mohou je censoři do senátu zase vrátit.“

„Nemyslíš si, doufám, že takového něco Sulpicius připustí?“ otázal se Sulla. „On v těch svých zákonech bude určitě pokračovat dál.“

„Já jen doufám, že budu mít někdy příležitost si to se Sulpiciem vyřídit v temné noci někde o samotě!“ řekl Catulus Caesar krvežíznivě. „Jak se vůbec opovažuje vylézt s takovýmhle něčím ve chvíli, kdy nejsme schopni financovat ani válku, kterou prostě vyhrát *musíme?*“

„Protože Publius Sulpicius je chytrý a houževnatý,“ řekl Sulla. „A já podezírám Gaia Maria, že ho k tomu navedl.“

„Za to oba zaplatí,“ řekl Catulus Caesar.

„Jen si dej pozor, Quinte Lutatie, aby to nebyli oni, kdo tě přiměje platit," řekl Sulla. „Ale tak či tak, oni se nás bojí. A mají proč."

*** * ***

Sedmnáct dní by bylo mělo uběhnout od prvního projednávání návrhu zákona do shromáždění, které mělo svým hlasováním zákon uvést v život; Publius Sulpicius Rufus pokračoval ve svých contiones, dny uplývaly jeden za druhým a okamžik, kdy měl být zákon schválen, se nezadržitelně blížil, zdál se být už neodvratný.

Den předtím, než mělo dojít k hlasování o prvých dvou Sulpiciových zákonech, se mladý Quintus Pompeius Rufus a jeho přátelé, vesměs synové senátorů a občanů první majetkové třídy, rozhodli, že Sulpicia zastaví jediným způsobem, který zbýval – silou. Aniž o tom cokoli řekli svým otcům nebo kurulským úředníkům, shromáždil mladý Pompeius Rufus a někteří další asi tisícovku mužů ve věku mezi sedmnácti a třiceti lety. Všichni vlastnili zbraně i pancíře, všichni byli až donedávna v armádě bojující s Italiky. Když Sulpicius zahájil contio, kde byly prováděny poslední drobné úpravy jeho prvních dvou zákonů, napochodovala na Forum Romanum tisícovka těžce ozbrojených mladých mužů a okamžitě napadla muže, účastnící se Sulpiciovy schůze.

Přepad zastihl Sullu zcela nepřipraveného; v jednu chvíli ještě sledoval se svým kolegou Quintem Pompeiem Rufem a obklopen dalšími významnějšími senátory z vrcholu senátního schodiště Sulpicia, a v dalším okamžiku se už z dolního Fora stalo bojiště. Rozpoznal mladého Quinta Pompeia Rufa, jenž svým mečem kolem sebe působil hotovou spoušť, a pak zaslechl úzkostný výkřik Pompeiova otce, jenž stál po jeho boku, a chytil ho vzápětí tak pevně, že se nemohl pohnout.

„Zůstaň tu, Quinte Pompeie. Tam nic nezmůžeš," řekl Sulla úsečně. „Ani se k němu nedostaneš."

Dav byl bohužel tak ohromný, že se táhl až daleko za obvod vlastního Comitia. Mladý Pompeius Rufus nebyl žádný vojevůdce, rozptýlil své muže do šířky, namísto aby z nich vytvořil klín. Kdyby to byl učinil, byl by možná pronikl do samého středu té tlupy; takto však neměla Sulpiciova stráž příliš velkou práci a udržela sevřený kruh.

Mladý Pompeius Rufus bojoval statečně, prosekal si cestu kolem celého obvodu Comitia až k rostrům. Cele soustředěn na Sulpiciovu osobu nepostřehl za svými zády robustního chlapíka středního věku, jenž měl zřejmě za sebou gladiátorskou dráhu, dokud mu tento člověk naráz nevyrval meč z pěsti. Mladý Pompeius Rufus se zřítil z roster a byl dole okamžitě ubit klacky.

Sulla ještě zaslechl jeho otce vykřiknout a spíše vytušil, než uviděl, jak ho několik senátorů táhne pryč, a sám si okamžitě uvědomil, že Sulpiciova stráž, vítězící právě nad řadami mladé elity, se co nevidět vrhne na senátní schodiště. Jako úhoř se protáhl shlukem vyděšených senátorů a seskočil z okraje ochozu kolem senátní budovy dolů, rovnou do vřavy pod sebou, když předtím ještě ze sebe shodil togu praetextu. Obratným chvatem strhl z jakéhosi řeckého propuštěnce uvízlého v tlačenici jeho chlamys; přehodil si ji přes svou nápadnou kštici a předstíral, že i on je řecký propuštěnec snažící se vymanit ze srážky. Vklouzl do Porciovy baziliky, kde se obchodníci horečně snažili rozebrat své stánky, a prodral se na Clivus Argentarius. Zástup začínal řídnout, k srážkám tu nedocházelo; Sulla se pustil vzhůru do kopce a proběhl branou Fontinalis.

Věděl přesně, kam jít. Za tím, kdo toto všechno uvedl do chodu. Postavit se tváří v tvář Gaiovi Mariovi, jenž toužil velet v nadcházející válce a stát se ještě posedmé konsulem.

Odhodil chlamys a zabušil na dveře Mariova domu oděn pouze v tunice. „Chci mluvit s Gaiem Mariem," řekl dveřníkovi tónem, který vydal za všechno konsulské odění.

Dveřník se neopovážil odepřít vstup muži, kterého tak dobře znal, a vpustil Sullu dovnitř.

Vstříc mu však nevyšel Gaius Marius, nýbrž Julia.

„Och Lucie Cornelie, je to strašné, co se děje!" řekla a obrátila se ke sloužícímu. „Přines víno."

„Chci mluvit s Gaiem Mariem," opakoval se zaťatými zuby Sulla.

„Teď nemůžeš, Lucie Cornelie. On spí."

„Tak ho vzbuď, Julie. A jestli to neuděláš ty, přísahám, že ho vzburcuji já!"

Julia se opět otočila k otrokovi. „Požádej, prosím, Strophanta, aby vzbudil Gaia Maria a řekl mu, že si s ním Lucius Cornelius Sulla přeje mluvit v naléhavé záležitosti."

„Zbláznil se už docela?" otázal se Sulla a sáhl po džbánu s vodou; byl příliš žíznivý, než aby teď pil víno.

„Já nechápu, co máš na mysli!" ohradila se Julia.

„Ale prosím tě, Julie! Vždyť jsi přece manželka toho našeho hrdiny! Kdo jiný by měl vědět, co se děje, když už ne ty!" odsekl Sulla. „Marius záměrně podnítil celou řadu činů, o nichž se domnívá, že mu dopomohou k velení ve válce proti Mithridatovi, přičinil se o bezuzdné nezákonnosti člověka, jenž je rozhodnut rozvrátit mos maiorum, proměnil Forum v jatka a zavinil smrt syna konsula Pompeia Rufa – nemluvě o smrti stovek dalších!"

Julia zavřela oči. „Já ho zvládnout nedokážu," hlesla.

„On se pominul," řekl Sulla.

„Ne! Lucie Cornelie, rozum má neporušený!"

„Pak to ovšem není ten muž, za jakého jsem ho až dosud považoval."

„On jen chce bojovat s Mithridatem."

„A ty s ním souhlasíš?"

Julia opět zavřela oči. „Myslím**,** že by měl zůstat doma a přenechat tuhle válku tobě."

Slyšeli Maria přicházet a zmlkli.

„Copak se děje?" otázal se Marius, když vešel do místnosti. „Co tě sem přivádí, Lucie Cornelie?"

„Bitva na Foru," řekl Sulla

„To nebylo rozumné," řekl Marius.

„Rozum nemá Sulpicius. Neponechal senátu jiné východisko než bojovat o svou existenci – a to mečem. Mladý Quintus Pompeius je mrtvý."

Marius se usmál, na jeho ústa nebyl pěkný pohled. „To je špatné! A jeho přívrženci asi nezvítězili, že?"

„Máš pravdu, nezvítězili. Což znamená, že na samém konci dlouhých rozhořčených bojů – a tváří v tvář další dlouhé a urputné válce – je Řím chudší o další stovky svých nejlepších mladých mužů," řekl Sulla stroze.

„Další dlouhé a urputné válce? To je nesmysl, Lucie Cornelie! Já dokážu Mithridata porazit za jediný rok," říkal Marius samolibě.

Sulla to zkusil znovu. „Gaie Marie, proč nechceš vzít na vědomí, že Řím nemá absolutně žádné peníze? Řím je prostě na dně. Řím si nemůže dovolit poslat do pole dvacet legií! Válkou v Itálii se Řím beznadějně zadlužil! Státní pokladna je prázdná! A ani veliký Gaius Marius nedokáže zvítězit nad vojskem tak silným, jaké má Pontos, za jediný rok, pokud na to má pouhých pět legií!“

„Další legie navíc si dokážu zaplatit já sám,“ řekl Marius.

Sulla se zamračil. „Jako Pompeius Strabo? Jenomže když si je zaplatíš ty, budou patřit tobě, a ne Římu.“

„Nesmysl! Neznamená to nic jiného, než že své zdroje dávám do služeb Říma.“

„Nesmysl! Znamená to, že i římskými zdroji budeš disponovat ty sám,“ odbyl ho tvrdě Sulla. „Ty prostě budeš velet *svým* legiím.“

„Běž domů a uklidni se nejdřív, Lucie Cornelie. Tebe vyvedlo z míry, že jsi přišel o velitelské místo.“

„Zatím jsem o ně ještě nepřišel,“ řekl Sulla. Pohlédl na Julii. „Julie, jsi z rodu Juliů Caesarů, ty jistě chápeš, co je tvou povinností. Jednej podle toho! Odpovídáš za to Římu, nikoli Gaiu Mariovi.“

Doprovázela ho ke dveřím, na tváři nedala nic znát. „Už nic takového neříkej prosím, Lucie Cornelie. Můj manžel se nesmí rozčilovat.“

„Římu se z toho budeš odpovídat, Julie! Římu!“

„Jsem Mariova manželka,“ řekla, když mu otevírala. „Pokud mám nějaké povinnosti, pak především vůči němu.“

Nu, Lucie Cornelie, tohle jsi prohrál, říkal si Sulla, když scházel dolů na Martovo pole. Ten člověk je asi natolik při smyslech jako pisidská věštkyně ve svatém vytržení, jenomže to nikdo nechce uznat a nikdo ho nezastaví. Pokud to neudělám já.

Zašel si notný kus cesty, nezamířil ještě domů, nýbrž do domu druhého konsula. Sullova dcera je ode dneška vdovou, s novorozeným chlapcem a roční holčičkou.

„Požádal jsem svého mladšího syna, aby přijal jméno Quintus,“ říkal druhý konsul a slzy mu stékaly nezadržovány po tvářích. „A je tu samozřejmě i synáček mého drahého Quinta, který bude pokračovatelem rodu.“

Po Cornelii Sulle nebylo vidu ani slechu.

„Jak je na tom má dcera?“ otázal se Sulla.

„Je zdrcená, Lucie Cornelie! Zůstaly jí ovšem děti, což je přece jen jistá útěcha.“

„Nu, i když je to tragédie, Quinte Pompeie, nepřišel jsem sem truchlit,“ řekl Sulla suše. „Musíme svolat schůzku. V takovéhle chvíli se samozřejmě člověk touží před světem uzavřít – říkám to s plným pochopením, sám jsem ztratil syna. Jenomže svět tím před námi nezmizí. Musím tě požádat, abys zítra za rozbřesku přišel za mnou domů.“

Zcela vyčerpán se pak Sulla přes úbočí Palatinu dotrmácel do svého přepychového nového domu a ke své nové manželce, trnoucí úzkostí, která se radostí až rozplakala, když ho spatřila nezraněného a v pořádku.

„O mě si starosti nedělej, Dalmatiko,“ řekl. „Můj čas ještě nevypršel. Ještě jsem nenaplnil svůj osud.“

„Mám strach, že se celý ten náš svět zhroutí a zanikne,“ naříkala.

„Dokud žiju, tak k tomu nedojde,“ řekl Sulla.

Spal dlouho a beze snů, spánkem člověka mnohem mladšího, než byl, a probral se ještě před úsvitem, aniž měl sebemenší představu, co udělá. Tento stav, kdy jeho mysl plula nazdařbůh, jakoby bez kormidla, ho nijak neznepokojoval; nejlíp se mi všechno

vede, říkal si, když jednám tak, jak mi v daném okamžiku Fortuna velí. A téměř se začal na nadcházející den těšit.

„Pokud to dokážu odhadnout, v okamžiku, kdy dnes dá Sulpicius odhlasovat zákon o dluzích senátorů, klesne jejich počet na čtyřicet. To nepostačí na quorum," říkal zasmušile Catulus Caesar.

„Ale pořád snad ještě máme censory, ne?" otázal se Sulla.

„Ano," řekl Scaevola, pontifex maximus. „Lucius Julius ani Publius Licinius zadluženi nejsou."

„Pak musíme vyjít z předpokladu, že Publia Sulpicia nenapadlo, že by censoři mohli mít dostatek odvahy, aby senát opět rozšířili," řekl Sulla. „Až mu to dojde, navrhne bezpochyby nějaký další zákon, to je víc než jisté. Jenomže mezitím se můžeme pokusit pomoci našim vyloučeným kolegům z dluhů."

„Souhlasím s tebou, Lucie Cornelie," řekl Metellus Pius, jenž se vydal na cestu z Aesernie do Říma, jakmile se dozvěděl, co tam Sulpicius tropí, a hovořil už s Catulem Caesarem a Scaevolou cestou do Sullova domu. Podrážděně rozpřáhl paže. „Kdyby si ti hlupáci byli alespoň půjčovali peníze od lidí sobě rovných, mohli teď dosáhnout výmazu dluhů, alespoň formálního. Jenomže jsme se chytili do vlastní pasti. Senátor, který si potřebuje vypůjčit nějaké peníze a nedostane úvěr od některého z kolegů v senátě, musí jednat velice potichu a v skrytu. A tak jde k tomu nejhoršímu lichváři."

„Já jenom pořád ještě nechápu, proč se Sulpicius z ničeho nic obrátil proti nám!" řekl nespokojeně Antonius Orator.

„*Tace!*" okřikovali ho podrážděně jeden přes druhého.

„Marku Antonie, *proč* – to se asi nikdy nedozvíme," pravil Sulla s trpělivostí, kterou jinak věru neproslul. „V této chvíli nejde tolik o to *proč.* Mnohem důležitější *je jak dál."*

„Takže jakým způsobem pomůžeme těm vyloučeným senátorům z dluhů?" zeptal se Hovňousek.

„Zřídíme fond, na tom už jsme se shodli. Bude třeba ustavit výbor, který ho bude spravovat. Quinte Lutatie, ty bys mu mohl předsedat. Neexistuje zadlužený senátor, který by měl odvahu před tebou něco tajit," řekl Sulla.

Merula, flamen Dialis, vyprskl a hned se plácl provinile přes ústa. „Nemůžu si pomoct, a omlouvám se za to," řekl a rty mu poškubával úsměv, „ale právě mi došlo, že budeme-li přitom mít kus zdravého rozumu, nebudeme se příliš pokoušet dostat z toho bahna zrovna Marcia Philippa! Nejenže jeho dluhy, až je někdo sečte, asi převýší součet všech ostatních senátorských závazků, ale je to i cesta, jak se ho konečně v senátě natrvalo zbavit. Byl by to koneckonců jediný takový případ. Jeho nepřítomnost se v senátě nijak neprojeví, leda tím, že tam bude větší klid a pokoj."

„To je přímo skvělý nápad," poznamenal Sulla pobaveně.

„S tebou je potíž, Lucie Cornelie, ty dokážeš být politicky zcela nezodpovědný," řekl Catulus Caesar pohoršeně. „Je přece úplně jedno, co si o Luciovi Marciovi myslíme – faktem zůstává, že pochází ze starého a mimořádně proslulého rodu. Jeho je třeba v senátě udržet. Jeho syn už je docela jiný."

„V tom máš samozřejmě pravdu," povzdychl si Merula.

„Dobrá, na tom jsme se tedy dohodli," řekl Sulla s lehkým úsměvem. „Jinak nemůžeme než čekat, jak se události vyvinou. Až na to, že bychom podle mého názoru měli zrušit *feriae.* Podle náboženských pravidel jsou Sulpiciovy zákony s dostatečnou účinností napadnutelné pro svou neplatnost. A já se domnívám, že nám to poskytne

možnost ukolébat Gaia Maria a Sulpicia v přesvědčení, že zvítězili, že už jsme docela bezmocní.“

„Vždyť my ale jsme bezmocní!“ řekl Antonius Orator.

„O tom nejsem tak docela přesvědčen,“ řekl Sulla. Obrátil se k druhému konsulovi, který tam seděl zamlklý a zachmuřený. „Quinte Pompeie, ty máš všechny důvody k tomu, abys z Říma odešel. Byl bych ti tou radou, aby ses s celou svou rodinou odebral k moři. A nedělej se svým odchodem žádné tajnosti.“

„A co my ostatní?“ otázal se bázlivě Merula.

„Vám žádné nebezpečí nehrozí. Pokud by se byl Sulpicius rozhodl vyřadit senát z politiky tím, že dá povraždit jeho členy, mohl to udělat už včera. Naštěstí pro nás si k tomu zvolil poněkud legálnější cestu. Je náš městský prétor bez dluhů? Asi by na tom příliš nesešlo. Kurulského magistráta nelze jen tak vyhodit z jeho úřadu,“ řekl Sulla.

„Marcus Junius žádné dluhy nemá,“ prohlásil Merula.

„Dobrá, pak je to tedy jasné. V nepřítomnosti obou konsulů povládne v Římě on.“

„Obou konsulů? Neříkej mi, že i ty hodláš Řím opustit,“ řekl zděšeně Catulus Caesar.

„V Capui sedí pět pěších legií a dvě tisícovky jízdního vojska a čekají na svého vojevůdce,“ řekl Sulla. „Budou se tam šířit všelijaké zvěsti, poté co jsem odtamtud tak nakvap odjel. Musím dát všechno do náležitého pořádku.“

„Ty doopravdy trpíš politickou lehkomyslností, Lucie Cornelie! V takhle vážné situaci prostě jeden z konsulů v Římě zůstat *musí!*“

„A proč?“ Sulla pozvedl obočí. „Řím v současné chvíli není v rukou konsulů, Quinte Lutatie. Má ho v hrsti Sulpicius. A já mám v úmyslu utvrdit ho v přesvědčení, že tomu tak opravdu je.“

Na tomto stanovisku Sulla setrval a odmítl dát se jakkoli zviklat, takže se schůzka brzy nato rozešla a Sulla odjel do Kampánie.

*** * ***

Cestou Sulla nijak nepospíchal, jel na své mule, bez jakéhokoli ozbrojeného doprovodu, hlavu sklopenou a na ní klobouk. Celou tu dobu naslouchal, co si lidé povídají; zpráva o Sulpiciovi a o zániku senátu se rozletěla takřka stejně rychle jako zvěst o masakru v provincii Asia. Jelikož si za svou trasu zvolil silnici Via Latina, projížděl Sulla celou cestou naprosto loajálním římským krajem a zjišťoval, že mnozí lidé považují Sulpicia za italického agenta, že se o něm někteří dokonce domnívají, že je to agent samotného Mithridata a že nikomu není po chuti představa Říma bez senátu. A třebaže se ozývalo i magické jméno Gaia Maria, vrozený konzervativizmus vedl venkovany ke skeptickému pohledu na jeho schopnost velet v této nové válce. Sulla, nikým nepoznán, se s potěšením mohl zúčastnit takovýchto rozhovorů v různých hospůdkách, které cestou navštívil, neboť své liktory nechal v Capui a oděn byl jako každý jiný poutník.

A cestou si za klapotu kopýtek své muly urovnával myšlenky vířící mu hlavou, teprve se rodící a zatím ještě neurčité, avšak ne už tak docela neurčité. Jednou věcí si byl naprosto jist – učinil dobře, když se rozhodl vrátit se ke svým legiím. Neboť to vskutku byly *jeho* legie – anebo alespoň čtyři z nich byly jeho. Vedl je téměř celé poslední dva roky, věnovaly mu korunu z trávy. Pátou legií byla další kampánská jednotka, která zprvu podléhala velení Lucia Caesara, poté Tita Didia, pak Metella Pia.

Když si totiž měl Sulla vybrat svou pátou legii pro tažení na východ proti Mithridatovi, znelíbila se mu jeho prapůvodní myšlenka převelet jednu z Mariových legií začleněnou pod Cinnu a Cornuta. Mohu být nakonec docela rád, že mě v Capui neočekává žádná z Mariových legií, říkal si Lucius Cornelius Sulla v duchu.

„U většiny senátorů je tohle základní problém," prohlásil Sullův oddaný pomocník Lucullus. „Zvyk žádá, aby veškeré senátorovy peníze byly vázány na půdu a pozemkové vlastnictví, a kdo by asi tak byl ochoten nechávat peníze ležet ladem? Takže se někdy ukazuje jako nemožné dát najednou dohromady potřebnou částku, když ji senátor nečekaně potřebuje. Zvykli jsme si tedy vypůjčovat si."

„Jak jsi na tom ty sám?" otázal se Sulla, jenž na tohle až dosud vůbec nepomyslel; podobně jako Gaius Aurelius Cotta byl i Lucius Licinius Lucullus do senátu přímo dostrkán, poté co Sulla censory veřejně zkopal do zadku. Lucullovi bylo osmadvacet let.

„Dlužím něco kolem deseti tisíc sesterciů, Lucie Cornelie," řekl Lucullus otevřeně. „Ale o to se teď, myslím, postará můj bratr Varro, když se věci v Římě vyvinuly takhle. On má peníze vždycky. A já zase mám pořád co dělat, abych vyšel. Ale díky svému strýci Metellovi Numidikovi a svému bratranci Piovi si dokážu udržet svůj senátní census."

„Nu, hlavu vzhůru, Lucie Licinie! Jen co vytáhneme na Východ, budeme se až po krk brodit v Mithridatově zlatě."

„Co máš v úmyslu učinit?" otázal se Lucullus. „Kdybychom se teď co nejrychleji dali na pochod, byli bychom možná na moři, dřív než vstoupí Sulpiciovy zákony v platnost."

„Ne, já myslím, že tu budu muset zůstat a sledovat, jak se věci budou vyvíjet dál," řekl Sulla. „Vyplout za stavu, kdy je mé velitelské postavení zpochybněno, by byla pošetilost." Povzdychl si. „Mám pocit, že je nejvyšší čas napsat Pompeiovi Strabonovi."

Lucullovy jasné šedé zraky spočinuly na vojevůdci, v jejich hlubinách se skrývala jedna neodbytná otázka, nic však nakonec neřekl. Pokud kdy nějaký muž vzbuzoval důvěru, že má situaci pevně v rukou, pak to byl právě nyní Sulla.

O šest dní později dorazil dopis od prvního senátora Flacca, nikoli však oficiálním kurýrem. Sulla rozlomil pečeť a pečlivě krátké sdělení pročítal.

„Nu," řekl Lucullovi, který mu list přinesl, jak se zdá, nezbylo v senátě víc než asi čtyřicet mužů. Exulanti vyhnaní Vanovou komisí jsou povoláváni zpět – ovšem pokud mají nějaké dluhy, do senátu se vrátit nemohou, a zadluženi jsou samozřejmě všichni. Italičtí občané a propuštěnci budou rozděleni mezi všech pětatřicet tribuí. A konečně – nikoli v pořadí důležitosti! – Lucius Cornelius Sulla byl zbaven svého velitelského pověření a podle zvláštního rozhodnutí svrchovaného lidu bude velením pověřen Gaius Marius."

„Och," hlesl zdrceně Lucullus.

Sulla list pohodil na stůl a luskl prsty na sloužícího. „Pancíř a meč," řekl mu a obrátil se k Lucullovi: „Dej nastoupit celou armádu."

O hodinu později už Sulla vystupoval na řečnický stupínek na táborovém foru, v plné zbroji, jen na hlavě měl svůj klobouk, nikoli přílbici. Musíš jim připadat blízký, Lucie Cornelie, říkal si – musíš jim připomínat toho *jejich* Sullu.

„Nu, chlapi," začal jasným, do daleka se nesoucím hlasem, aniž však křičel, jak se zdá, asi se nakonec na pochod proti Mithridatovi nevydáme! Vy si tu sedíte, čekáte a koušete si nehty, a ti v Římě, kdo jsou u moci – a nejsou to konsulové! – si to mezitím

rozmysleli. Rozhodli se teď docela jinak. Velem ve válce proti pontskému králi Mithridatovi má, jak se usneslo shromáždění lidu, převzít Gaius Marius. Římský senát přestal existovat, jelikož v něm nezbylo dost členů, aby se jich mohl sejít dostatečný počet, quorum. Takže veškerého rozhodování o válečných a vojenských záležitostech se chopil plebs – za vedení svého tribuna Publia Sulpicia Rufa."

Odmlčel se na chvíli, nechal vojáky polohlasem rozmlouvat mezi sebou a tlumočit jeho slova těm, kteří stáli příliš daleko, než aby ho slyšeli, a pak začal opět hovořit oním záludně klidným, jakoby normálním tónem (v němž ho před mnoha lety školil Metrobius).

„Zůstává samozřejmě skutečností," pokračoval, „že já jsem řádně zvoleným prvním konsulem, že podle zákona mi plně náleží volba velitelského postavení a že mi římský senát udělil prokonsulské imperium na celou dobu trvám války proti pontskému králi Mithridatovi. A já jsem si – rovněž podle práva, které mi přísluší! – zvolil legie, které se mnou do této války půjdou. Vybral jsem si vás. Vás, muže, které považuji za své, kteří se mnou prodělávali dobré i zlé, tažení za tažením. A proč taky ne? Vy už znáte mne a já znám vás. Nedá se říct, že bych vás miloval, třebaže plně věřím, že Gaius Marius ty své vojáky miluje. A nedomnívám se ani, že byste vy zrovna milovali mě, i když samozřejmě věřím tomu, že Mariovi vojáci ho milují. Já jsem se totiž nikdy nedomníval, že mají-li chlapi splnit společný úkol, musí k sobě zrovna hořet láskou. Proč bych vás taky měl mít rád? Jste banda rošťáků sebraných z kdejaké římské díry a venkovského hnojiště, dodnes smrdíte až běda stokou! Jenomže – ó bohové, jak já si vás *považuju!* Znovu a znovu jsem po vás chtěl, abyste ze sebe vydali to nejlepší, co ve vás je – a při všech bozích, vy jste to taky udělali!"

Kdosi se ozval souhlasným výkřikem, přidali se ostatní, až se jásot rozlehl po celé nastoupené armádě. Ovšem až na skupinku, která stála přímo před pódiem. Byli to vojenští tribunové, volem magistráti velící jednotlivým konsulovým legiím. Loňští velitelé, k nimž patřili i Lucullus a Hortensius, sloužili pod Suitovým vedením rádi. Letošním byl protivný, považovali ho za příliš tvrdého nadřízeného, příliš náročného velitele. Sulla je po očku sledoval a nechával vojsko dál bouřit jásotem.

„Takže jsme tu, chlapi, stáli připraveni, vydat se proti Mithridatovi, přeplavit se přes moře do Řecka a pak dál do Malé Asie! Nikoli pošlapávat úrodu naší milované Itálie, nikoli znásilňovat naše italské ženské. Och, co to mohlo být za tažení! Máte vůbec představu, kolik *zlata* tam Mithridatés má? Hory! Jen v Malé Arménii je přes sedmdesát pevnůstek až ke stropu napěchovaných zlatem! Zlatem, které mohlo být naše. Ne, nechci tím vůbec říct, že by z něho Řím nedostal svůj spravedlivý podíl – a víc než jen spravedlivý podíl! Zlata, že bychom se jím byli mohli brodit – Řím i my! Nemluvě o nádherných ženách. O spoustách otroků. O všelijakých zajímavých věcičkách, jaké ocení jedině voják."

Pak pokrčil rameny a rozpřáhl ruce, nastavil prázdné dlaně. „Nic z toho nebude, chlapi. Byli jsme našeho pověření zbaveni shromážděním plebejů. *Nikoli* tedy orgánem, o němž by každý Říman předpokládal, že bude rozhodovat o tom, kdo bude bojovat anebo kdo bude velet. Ale krok je to prý zákonný. Tak jsem to alespoň slyšel. Třebaže se nemohu ubránit pochybnosti, zda je zákonné rušit imperium prvního konsula v roce jeho konsulátu! Já sloužím Římu. Stejně tak mu sloužíte vy všichni. Dejme tedy sbohem našim snům o zlatě a o cizokrajných ženách. Protože až vytáhne proti pontskému králi Mithridatovi Gaius Marius, povede své vlastní legie. Nebude se mu chtít jít v čele *mých* legií."

Sestoupil z pódia, prošel mezi čtyřiadvaceti nastoupenými vojenskými tribuny, aniž věnoval jedinému z nich pohled, a zmizel ve velitelském stanu, rozchod ponechal na starosti Lucullovi.

„Tohle byl přímo mistrovský proslov, Lucie Cornelie," řekl Lucullus, když se opět ohlásil ve vojevůdcově stanu. „Tys neměl sice nikdy pověst nějakého vynikajícího řečníka, a troufám si říct, že na zásady rétoriky moc nedbáš. Zato ale dokážeš promluvit přímo do duše, Lucie Cornelie."

„Jsem rád, že mi to říkáš, Lucie Licinie, děkuji ti," řekl Sulla vesele a odkládal pancíř a pteryges. „Já jsem o tom taky přesvědčen."

„Co bude dál?"

„Vyčkám, až budu formálně zbaven velení."

„Ty máš skutečně v úmyslu udělat to?"

„Udělat co?"

„Táhnout na Řím."

Sulla otevřel oči dokořán. „Můj milý Lucie Licinie! Jak se mě na takovou věc můžeš vůbec ptát?"

„Tohle ovšem," řekl Lucullus, je vyhýbavá odpověď."

„Jinou ode mne neuslyšíš," řekl Sulla.

*** * ***

Rána dopadla o dva dny později. Do Capuy dorazili exprétoři Quintus Calidius a Publius Claudius se zapečetěným oficiálním listem od Publia Sulpicia Rufa, nového pána Říma.

„Nemůžete mi ho přece podstrkovat takhle v soukromí," namítl Sulla, „ten mi musíte předat za přítomnosti mé armády."

Znovu dostal Lucullus příkaz nechat legie nastoupit, znovu vystoupil Sulla na řečnickou tribunu – tentokrát však na ní nestál sám. Doprovázeli ho dva exprétoři.

„Vojáci, dostavili se k nám exprétoři Quintus Calidius a Publius Claudius z Říma," řekl nenuceně Sulla. „Domnívám se, že s sebou přinesli nějaký oficiální dokument. Svolal jsem vás, abyste se s ním seznámili jako svědci."

Calidius, jenž si připadal velice důležitý, obřadně předvedl Sullovi pečeť na dopise, dříve než ji rozlomil. Pak začal list předčítat.

„Shromáždění lidu v Římě Luciovi Corneliovi Sullovi. Z rozhodnutí tohoto shromáždění se ti tímto odnímá velení ve válce proti pontskému králi Mithridatovi. Svou armádu rozpustíš a vrátíš se do –"

Dál se nedostal. Mistrně vržený kámen ho zasáhl do spánku a srazil ho na pódium. Vzápětí další neméně obratně hozený kámen udeřil Claudia, jenž se zapotácel; Sulla stál nepohnutě sotva tři stopy opodál, zatímco přilétlo ještě několik dalších kamenů, až se i Claudius sesul na podlážku.

Kamenování ustalo. Sulla se postupně shýbl nad oběma muži a pak se vzpřímil. „Jsou mrtví," oznámil a zhluboka si povzdychl. „Nu, chlapi, tohle ovšem jen přililo oleje do ohně! Obávám se, od této chvíle jsme v očích shromáždění lidu *personae non gratae*. Usmrtili jsme oficiální vyslance lidu. A to," pokračoval stále týmž všedním tónem, „nám ponechává toliko dvě východiska. Buď tu setrváme a vyčkáme, až budeme postaveni před soud pro velezradu – anebo se odebereme do Říma a předvedeme lidu, co si loajální vojáci v jeho službě myslí o zákonu a pokynech, které

považují za stejně nepřijatelné, jako jsou protiprávní. Já se v každém případě vydám do Říma a tyhle dva mrtvé povezu s sebou. A předám je plebsu osobně. Na Foru Romanu. Před očima onoho horlivého zastánce práv lidu, Publia Sulpicia Rufa. Tohle všechno je *jeho* dílo. Nikoli vina Říma."

Odmlčel se a nabral dech. „Pokud jde o tu mou výpravu na Forum Romanum, nebudu vyžadovat žádný doprovod. Pokud se ovšem mezi vámi najde někdo, kdo má pocit, že by mu taková procházka se mnou udělala dobře, *velice* rád jeho společnost uvítám! Pak také, až překročím posvátnou hranici města, budu mít větší jistotu, že mi někdo na Martově poli kryje záda. Jinak bych mohl dopadnout jako syn mého kolegy v konsulském úřadě, Quinta Pompeia Rufa." Prohlásili samozřejmě, že půjdou všichni s ním.

„Ale vojenští tribunové ne," řekl později Sullovi ve velitelském stanu Lucullus. „Nemají dost kuráže na to, aby ti to řekli do očí sami, takže mě pověřili, abych ti to vyřídil za ně. Říkají, že se nemohou ztotožnit s tím, aby armáda táhla na Řím, že Řím je otevřené město bez vojenské ochrany, jelikož jediné armády, které v Itálii jsou, náleží Římu. A že s výjimkou triumfujících armád není nikdy žádná armáda posádkou kdekoli v blízkosti Říma. Takže, jak říkají, ty vlastně napadáš se svou armádou svou vlast, která přitom nemá žádné vlastní vojsko, aby se ti mohla bránit. Tvůj počin odsoudili a pokusí se přesvědčit armádu, aby své rozhodnutí doprovodit tě změnila."

„Přeju jim v tom mnoho úspěchů," řekl Sulla a chystal se vyklidit svůj stan. „Zatím můžou zůstat tady a poplakat si tu v klidu nad tím, že se proti bezbrannému Římu vydala celá armáda. Ale asi je tu nechám pod zámkem. Kvůli jejich vlastnímu bezpečí." Spočinul očima na Lucullovi. „A co ty, Lucie Licinie? Ty jsi na mé straně?"

„Jsem, Lucie Cornelie. Na život a na smrt. Práva a povinnosti senátu uzurpovalo shromáždění lidu. Takže Řím našich předků už neexistuje. Nevidím proto žádný zločin v tom, že armáda potáhne na takový Řím, jaký bych nepřál svým dosud nenarozeným synům, aby po mně zdědili."

„Krásně jsi to řekl!" Sulla se opásal mečem a na hlavu si nasadil svůj klobouk. „Tak pojď, půjdeme psát dějiny."

Lucullus strnul. „Máš vlastně pravdu!" vydechl. „Tohle opravdu vejde do dějin. Žádná římská armáda až dosud nikdy netáhla na Řím."

„Žádná římská armáda nemusela až dosud čelit takovéhle provokaci," řekl Sulla.

* * *

Pět legií římských vojáků vyrazilo po Via Latina směrem na Řím, Sulla a jeho legát jeli v čele, vzadu se na vozíku taženém mezky vezla těla obou proprétorů, Calidia a Claudia. Ke Quintovi Pompeiovi Rufovi vyrazil cvalem kurýr do Kum; když Sulla dospěl do Teana Sidicina, Pompeius Rufus ho tam už očekával.

„Och, tohle se mi nelíbí!" říkal mladší konsul nešťastně. „To se mi vůbec nelíbí! Vždyť ty táhneš na Řím! Na bezbranné město!"

„Jistěže táhnu na Řím," řekl Sulla klidně. „Nic se tím netrap, Quinte Pompeie. Nebude vůbec třeba se do toho bezbranného města nějak dobývat. Vedu si prostě svou armádu s sebou, abych měl cestou nějakou společnost. A nikdy ještě nebylo dosaženo tak přísné kázně – dvě stě padesát mých centurionů dostalo rozkaz, že se z polí nesmí ztratit ani jediná hlava tuřínu. Mužstvo má s sebou dávku potravin na celý měsíc a všichni pochopili, oč jde."

„My přece nepotřebujeme jako doprovod celou tvou armádu.“

„Cože, dva konsulové bez náležité ochrany?“

„Máme přece liktory.“

„Ano, to je docela zajímavá věc. Liktoři prohlásili, že potáhnou s námi, kdežto vojenští tribunové se rozhodli právě opačně,“ řekl Sulla. „Volený úřad zřejmě notně mění postoje k otázce, kdo v Římě rozhoduje o čem.“

„Jak ty ještě navíc dokážeš mít z toho takovou *radost?*“ zvolal zoufale Pompeius Rufus.

„Já ti sám nevím,“ řekl Sulla a snažil se podráždění zamaskovat údivem. Bylo na čase potřít tu choulostivou kůžičku jeho přecitlivělého a pochybujícího kolegy nějakou hojivou mastí. „Pokud jsem něčemu doopravdy rád, pak je to proto, že už jsem měl dost těch nesmyslů na Foru, těch chlapů, kteří se domnívají, že mos maiorum pro ně není dost dobrý, že vládnou něčím lepším, těch darebáků, kteří chtějí zničit všechno to, co naši předci s takovou péčí a trpělivostí vybudovali. Já nechci nic jiného, než aby se Řím opět stal takovým, jakým má být. Spravován a řízen senátem, nad všemi ostatními orgány moci. Místem, kde muži, kteří se domohou úřadu tribuna lidu, jsou drženi na uzdě, a nemohou se splašit a běsnit jako šílení. Nadešel čas, Quinte Pompeie, kdy už nelze nečinně přihlížet, jak někteří lidé přetvářejí Řím k horšímu. Muži jako Saturninus a Sulpicius. A také jako Gaius Marius jako jeden z nejnebezpečnějších.“

„Gaius Marius se nevzdá bez boje,“ řekl Pompeius Rufus žalostivým hlasem.

„Za pomoci koho a čeho? Kolem Říma není široko daleko jediná římská legie, nejbližší táboří až v Albě Fucentii. Nu, možná že se Gaius Marius pokusí povolat Cinnu a jeho jednotky – Cinnu si už otočil kolem prstu, to je zřejmé. Jenže mu v tom zabrání dvě věci, Quinte Pompeie. Předně budou asi ostatní muži v Římě velice pochybovat, že mám doopravdy v úmyslu vtrhnout se svou armádou do Říma. Budou to považovat za pouhý úskok, nikdo neuvěří, že jsem tenhle záměr připraven dovést až do toho nejtrpčího konce. Druhým důvodem je skutečnost, že Gaius Marius je *privatus.* Nezastává žádný úřad ani nemá imperium. Pokud povolá Cinnu a jeho vojsko, může to učinit jedině formou žádosti o přátelskou pomoc, nikoli jako konsul nebo prokonsul. A já velice pochybuji, že by Sulpicius s jakoukoli takovouhle Mariovu akcí vyslovil souhlas. Protože právě Sulpicius bude tím, kdo můj pochod bude považovat za planou hrozbu.“

Druhý konsul se na svého staršího kolegu vyděšeně podíval – tohle jsou ovšem strašná slova! Míněná bezpochyby smrtelně vážně. Slova, která Fintovi Pompeiovi Rufovi prozradila, že Sulla chová naprosto vážný úmysl vtrhnout do Říma.

*** * ***

Dvakrát za této cesty – jednou u Aquina, podruhé u Ferentia – se Sullova armáda střetla s posly vypravenými jí vstříc z Říma; zpráva o tom, že Sulla pochoduje na Řím, se zřejmě rozletěla jako pták. Po dvakrát Sullovi tlumočili muži vyslaní Římem příkaz jménem lidu, aby se vzdal velení a poslal svou armádu zpět do Capuy; po dvakrát Sulla odmítl, podruhé však s dodatkem:

„Vyřiďte Gaiovi Mariovi, Publiovi Sulpiciovi a těm, kteří zbyli v senátě, že jsem ochoten se s nimi setkat na Martově poli.“

Nabídka, které vyslanci neuvěřili a kterou Sulla ani nemyslel vážně.

A v Tusculu pak narazil Sulla na městského prétora, Marka Junia Bruta, jenž se postavil doprostřed cesty ještě s dalším prétorem jako s morální oporou a tam ho očekával. Jejich dvanáct liktorů – každému z prétorů jich příslušelo šest – se shluklo po straně cesty a snažilo se nějak skrýt skutečnost, že ve svých svazcích prutů mají vetknuty sekery.

„Lucie Cornelie Sullo, byl jsem vyslán senátem a lidem římským, abych zakázal tvé armádě postoupit byť o jediný krok blíž k Římu," řekl Brutus. „Tvoje legie jsou ve zbrani, nikoli na cestě k triumfu. Zakazuji jim jít dál."

Sulla neřekl ani slovo, seděl s kamennou tváří na své mule. Oba prétoři byli tvrdě odstrčeni z cesty, rovnou mezi své vyděšené liktory, a pochod na Řím pokračoval. V místě, kde z Via Latina odbočovalo první *diverticulum,* cesta obcházející Řím po jeho obvodě, Sulla stanul a rozdělil své jednotky; pokud by snad byl někdo předtím uvěřil jeho slovům, že armáda setrvá na Martově poli, nezbylo mu teď už, než se smířit se skutečností, že Sullovým záměrem je skutečně vpád do Říma.

„Quinte Pompeie, ty vezmi čtvrtou legii a postupuj s ní ke Collinské bráně," říkal Sulla a v duchu zauvažoval, bude-li mít jeho konsulský kolega dostatek zmužilosti dovést tuto operaci až do konce. „Do města nevstoupíš," řekl mu vlídně, „takže si z toho nemusíš dělat žádné starosti. Tvým úkolem je zabránit komukoli, aby do Říma přivedl nějaké legie po Via Salaria. Zřiď se svými muži tábor a cekej na zprávu ode mne. Pokud bys zjistil, že se po Via Salaria blíží nějaké vojsko, pošli za mnou okamžitě kurýra k Esquilinské bráně. Tam bude moje místo."

Obrátil se pak k Lucullovi. „Lucie Licinie, ty si vezmeš první a třetí a vyrazíte usilovným pochodem vpřed. Máte před sebou dlouhou cestu. Překročíte Tiber po Mulvijském mostě, pak projdete Campem Vaticanem až na Transtiberim, kde se zastavíte. Obsadíte celou tuto oblast a budete střežit všechny přechody přes řeku – most přes Tiberský ostrov, pons Aemilius a starý Dřevěný most."

„Neměl bych obsadit i Mulvijský most?"

Sulla se vítězoslavně ušklíbl. „Po Via Flaminia žádné vojsko nepřipochoduje, Lucie Licinie. dostal jsem dopis od Pompeia Strabona – jenž v něm *odsuzuje* nezákonné počínání Publia Sulpicia a bude velice rád, když Gaius Marius nebude moci převzít velení ve válce proti Mithridatovi."

Vyčkal na křižovatce, až usoudil, že jak Pompeius Rufus tak i Lucullus mají dostatečný náskok, a pak obrátil dvě své vlastní legie – druhou a ještě jednu další, která nenesla žádné číselné označení, jelikož nešlo o konsulovu legii – a vedl je k Esquilinské bráně. V místě rozvidlení silnic Via Latina a Via Appia, kde cestu křižovala okružní silnice kolem Říma, byly Serviovské hradby stále ještě natolik vzdálené, že nebylo vidět, jsou-li obsazeny zvědavci. Ale jak Sulla postupoval dál k východu, silnicí vedoucí skrze shluky natěsnaných hrobek náležejících k římské nekropoli, zdi městského opevnění se stále blížily. A každý voják z obou Sullových legií už teď spatřil, že vrcholek hradeb je obsypán lidmi, kteří se přiběhli podívat a kteří vykřikovali nevěřícným ohromením.

U Esquilinské brány Sulla ani na okamžik nepředstíral, že by nějak zaváhal. Vyslal nečíslovanou legii klusem dál do města, nikoli aby se rozptýlili do ulic, nýbrž aby vystoupili na Serviovské hradby a obsadili rozsáhlé zdvojené opevnění Aggeru; probíhalo od Collinské brány až k Esqulinské bráně, což znamenalo, že Sullovi muži se nyní opět ocitli v dotyku s legií Pompeia Rufa. Jakmile měl Sulla rozmístěnu jednu legii podél celého Aggeru, přesunul prvé dvě kohorty druhé legie na velké tržiště, které

leželo při vnitřní straně Esquilinské brány, a ostatní kohorty rozmístil bezprostředně před ni. Záleželo teď na Publiovi Sulpiciovi a na Gaiu Mariovi, co se bude dít dál.

Esquilinský pahorek nebyl příliš příhodný pro manévrování vojsky. Ulice vedoucí k Foru Esquilinu byly úzké, trvale ucpané, kdekoli se poněkud rozšiřovaly, byly přeplněny boudami, stánky, kárami, vozy; i rozlehlé tržiště bylo plné kramářů, čumilů, pradlen, otroků nosících vodu, lidí, kteří se sem přicházeli najíst a napít, těžkými volskými povozy, soumary s nákladem na hřbetě, podomními obchodníky, různými lacinými školičkami a hustým lesem všelijakých pultíků. Uliček a průchodů vedoucích na Forum Esquilinum byl bezpočet, ale vyúsťovaly tu i dvě hlavní třídy – Clivus Suburanus, stoupající sem až ze Subury, a Vicus Sabuci, příkře strmící z oblasti dílen a dílniček jižně a východně od bahniska zvaného Palus Ceroliae. A přesto právě zde, na tak nevhodné půdě, byla svedena bitva o Řím, už asi hodinu poté, co Sulla vstoupil do města.

Forum Esquilinum samo dal nemilosrdně vyklidit; tam, kde se konaly trhy, stály teď ztichlé a bdělé řady jeho vojáků. Oděn v plné zbroji seděl Sulla na své mule hned vedle *vexilla* své armády a standarty konsulovy druhé legie. Po hodině se ozval jakýsi zvláštní hukot, v němž postupně zanikly jednotlivé výkřiky a zvuky linoucí se z uliček vedoucích na náměstí. Lomoz sílil a sílil, jak se jeho zdroj přibližoval, až konečně bylo možno rozpoznat, že je to řev velkého počtu mužů řítících se do boje.

Vyhrnuli se na Forum Esquilinum z kdejaké ulice a uličky, v čele Sulpiciova „tělesná stráž“ a k tomu množství otroků a propuštěnců, které se podařilo zmobilizovat Gaiovi Mariovi a jeho synovi, převážně díky úsilí Lucia Decumia a ostatních vůdců kolegií křižovatek rozesetých po celém Římě. Při pohledu na řady římských legionářů, na jejich blyštící se stříbrné standarty, na bubeníky a trubače shromážděné vedle vojevůdce – zcela klidného, jak se zdálo – a vyčkávající jeho rozkazů stanul dav na místě.

„Trubači, dej signál: tasit meče, štíty kupředu,“ zavelel jasným a vyrovnaným hlasem Sulla.

Ozval se břeskný tón jediné trubky; následoval ho měkký svist tisíců mečů tasených z pochev a zadunění štítů otáčených kupředu a spouštěných na zem.

„Bubeníci dejte signál: sevřít řady, vyčkat útoku,“ řekl Sulla a jeho zvučný hlas doléhal až k neuspořádanému zástupu obránců.

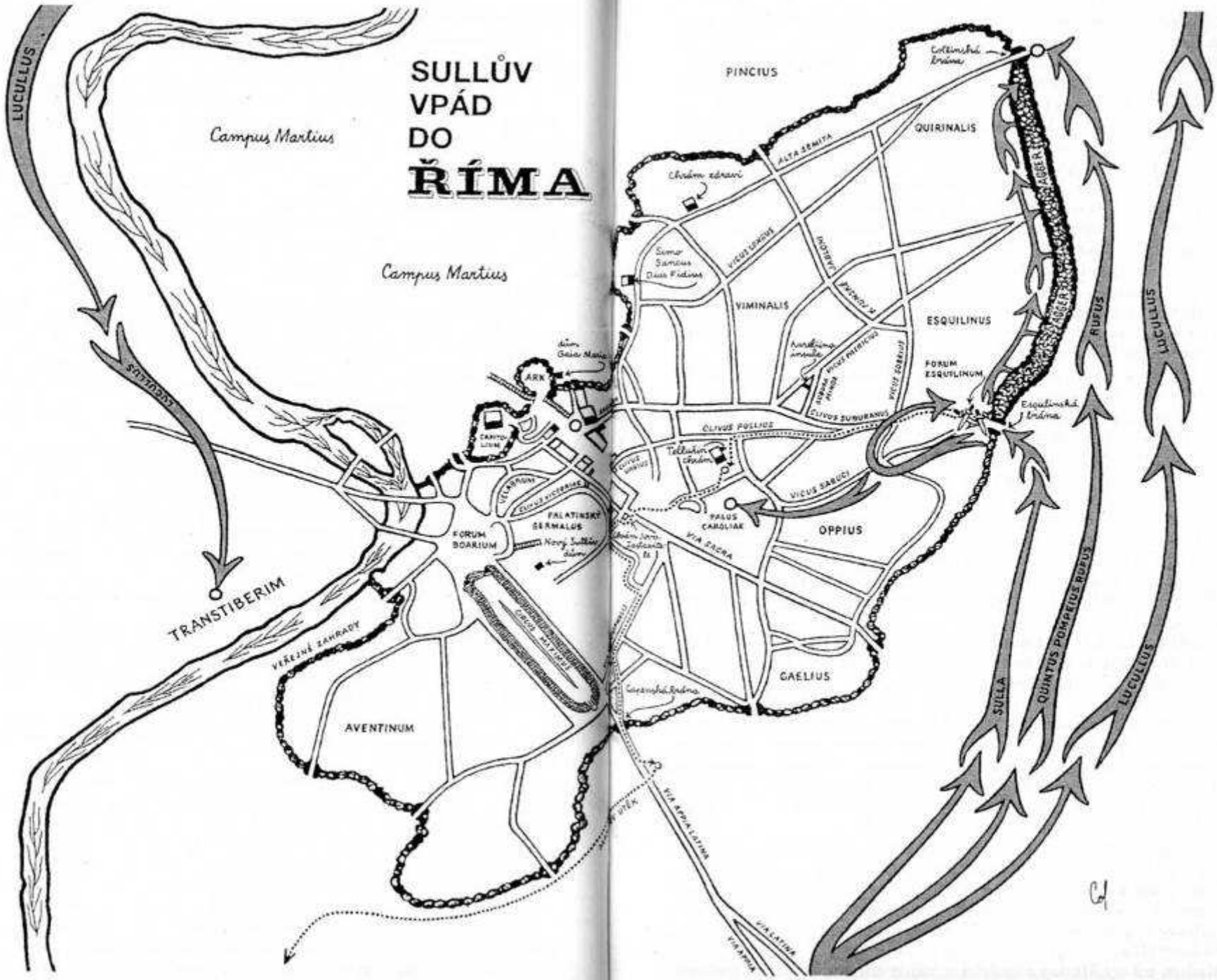
Bubny zaduněly dutým rachotem, který pokračoval dál a dál a při jehož zvuku dav, jenž stál tváří v tvář vojákům, znejistěl mnohem víc, než kdyby byl uslyšel válečný pokřik.

A pak se zástup rozdělil. Kupředu před něj vystoupil Gaius Marius, s mečem v ruce, na hlavě přilbu, šarlatová kápě vojevůdce mu splývala po ramenou až na záda; po jeho boku stanul Sulpicius, za nimi mladý Marius.

„Útokem vpřed!“ zaburácel Marius a vyrazil ostrý jek.

Jeho muži se ho snažili poslechnout, ale na omezeném prostranství nedokázali vyvinout takový nápor, aby prolomili Sullovu čelní řadu, která je s pohrdáním odrazila pouhými štíty a meče ponechala po boku.

„Trubači, dejte signál: útokem na nepřítele,“ řekl Sulla, naklonil se v sedle na bok a osobně se chopil žerdě stříbrného orla druhé legie.

SULLŮV
VPÁD
DO
ŘÍMA
Campus Martius
Campus Martius
LUCULLUS
SULLA
TRANSTIBERIM
VEŘEJNÉ ZAHRADY
AVENTINUM
ARX
CAPITOLIUM
FORUM BOARIUM
PALATINSKÝ GERMALUS
VELABRUM
PINCIUS
QUIRINALIS
VIMINALIS
ESQUILINUS
FORUM ESQUILINUM
CLIVUS PUBLIUS
CLIVUS SUBURANUS
VICUS SABUCI
PALUS CAROLIAE
OPPIUS
VIA SACRA
CAELIUS
AGGER
RUFUS
QUINTUS POMPEIUS RUFUS
VIA APPIA
VIA LATINA

S nesmírným sebezapřením, a jen aby vyhověli svému vojevůdci – neboť nikdo z mužů si tentokrát nepřál prolít krev – pozvedli Sullovi vojáci meče a udeřili na protivníka.

Neexistovala taktika, nebyl tu možný žádný manévr. Forum Esquilinum se proměnilo v natěsnanou masu mužů, kteří šermovali a bili se navzájem, neřízeni a nezvládnuti. Během několika minut si však první kohorta probojovala cestu do Clivu Suburanu a do Viku Sabuci, druhá kohorta ji následovala a další a další kohorty proudily ve spořádaných útvarech Esquilinskou branou dovnitř do ulic města, kde už pouhou svou vahou a výcvikem zatlačovali civilisty bojující za Maria a Sulpicia. Sulla se na své mule vysunul kupředu, aby zjistil, může-li něco podniknout, neboť byl jediným z přítomných, kdo hleděl z dostatečné výšky přes moře vlnících se hlav. A zpozoroval, že ve všech uličkách a ulicích obyvatelé vyšších budov, které se nad nimi tyčily, zasypávají jeho vojáky deštěm nejrůznějších předmětů – hliněnými hrnci, poleny, cihlami, židličkami. Někteří jsou zřejmě – říkal si Sulla, jenž sám kdysi v jedné z těchto insul žil – na tenhle vpád do svého města doopravdy rozlíceni; ostatní ale prostě neodolávají pokušení moci se chvíli ze své výše trefovat do toho skvělého divadla, které se tu zdarma pořádá pod jejich okny.

„Sežeň mi pár zapálených pochodni," řekl *aquiliferovi*, jenž by byl měl nést stříbrného orla legie.

Pochodně tu byly v mžiku, pobrány kdesi na náměstí.

„Všechny trubky a bubny: plným hlasem!" řekl Sulla.

Ve stísněném prostoru obehnaném vysokými insulami byl jejich zvuk ohlušující; veškerý pohyb ustal na drahocenný okamžik, jaký Sulla potřeboval.

„Hodí-li někdo ještě jedinou věc dolů, zapálím celé město!" zakřičel ze všech sil, vzal jednu z pochodní a mrštil jí vzhůru. Proletěla oknem přímo do budovy, za ní vzápětí následovaly další. Všechny hlavy zmizely, i házení ustalo.

Uspokojen obrátil Sulla pozornost opět k boji v ulicích; byl si jist, že se takové bombardování už nebude opakovat. Obyvatelé insul pochopili, že nejde o hry v cirku, že boj je smrtelně vážný. Boj byl jedna věc, oheň druhá. Požáru se všichni báli víc než války.

Povolal kohortu, která se až dosud do boje nezapojila, a vyslal ji do Viku Sabuci s rozkazem odbočit do Viku Sobria a pak znovu vpravo na Clivus Suburanus, tak aby vpadli davu obránců města přímo do zad.

Byl to rozhodující obrat v celém tomto střetu; neukázněná chátra zakolísala, stanula a pak propadla panice, ať si Marius křičel, jak chtěl, že všichni otroci, kteří vytrvají v boji, budou propuštěni, a třebaže Sulpicius – jenž nebyl žádný zbabělec – spolu s mladým Mariem stále ještě urputně bránili týl zástupu na Foru Esquilinu. Brzy však se i Marius, Sulpicius a mladý Marius obrátili na útěk a prchali dolů Clivem Puliem, se Sullovými jednotkami těsně v patách, v čele se Sullou, jenž stále ještě třímal stříbrného orla.

U Telluřina chrámu na Carinách před nímž se rozprostíral posvátný okrsek a tedy i větší prostor – se Marius pokusil svou různorodou směsici obránců zadržet a sešikovat ji, aby se mohla znovu pustit do boje. Avšak dav odmítl chovat se vojensky, někteří muži už vzlykali a odhazovali meče i klacky, ještě než se rozutíkali směrem ke Kapitolu. I v městských ulicích se vojáci ukázali být lepšími bojovníky.

Když Marius, mladý Marius a Sulpicius náhle zmizeli, boj ustal nadobro.

Sulla projel na své mule dolů Vikem Sandalariem na velkou plochu veřejné půdy bahnisek pod Carinami, kde se setkávala Via Sacra s ulicí Via Triumphalis. Tam se

zastavil a nařídil trubačům a bubeníkům, aby svolali druhou legii pod prapory. A tam také před Sullu přivedli centurioni několik vojáků přistižených při rabování.

„Dostali jste dostatečnou výstrahu – ani jedna hlavička tuřínu z pole," řekl jim. „Žádný legionář nebude v Římě plenit."

Provinilce dal na místě popravit – užitečná lekce pro celou nastoupenou legii.

„Pošlete pro Quinta Pompeia a Lucia Luculla," řekl, jakmile dostali vojáci rozchod a volno k odpočinku.

Ani Pompeius Rufus ani Lucullus nemuseli podnikat vůbec nic, nebylo třeba, aby zasáhli do bojů.

„To je jen dobře," řekl jim Sulla. „Já jsem první konsul, toto všechno je výhradně moje odpovědnost. A jelikož se bojů zúčastnila toliko moje legie, padnou výtky jen na mou hlavu."

Dokáže být neuvěřitelně čestný, pomyslel si Lucullus a v obdivu se na Sullu zahleděl; dokáže ovšem také naráz obrátit a vtrhnout do Říma. Složitá povaha. Ne, to není dost výstižné slovo. Sullovy nálady se proměňovaly tak nečekaně a tak protichůdně, že si u něho nikdo nikdy nebyl jist, jak v příštím okamžiku zareaguje. A nikdo také netušil, co onu změnu navodí. Snad jenom Sulla sám, dohadoval se Lucullus.

„Lucie Licinie, necháš sedm kohort z první legie za řekou, aby zajistily klid v Zátiberí. Tři kohorty z první legie pošli střežit obilnice na Aventinu a na Viku Tusku proti plenění civilisty. Třetí legie obsadí všechna citlivá místa na řece. Pošli po jedné kohortě k římskému přístavu, na Campus Lanatarius, k Piscinae Publicae, ke Capenské bráně, na Circus Maximus, na Forum Boarium, na Forum Holitorium, na Velabrum, na Circus Flaminius a na Martovo pole. Ano – je to deset míst a kohort je také deset."

Obrátil se k druhému konsulovi. „Quinte Pompeie, ty ponech čtvrtou legii před Collinskou bránou a dbej, aby dali dobrý pozor, jestli se po Via Salaria nepřibližují nějaké legie. Mou druhou legii stáhni z Aggeru a rozmísti ji po kohortách mezi severní a východní pahorky – Quirinalis, Viminalis, Esquilinus. A dvě kohorty pošli do Subury."

„Obsadíme Forum Romanum a Kapitol?"

Sulla energicky zavrtěl hlavou. „V žádném případě, Lucie Licinie! Nedopustím se přece téže chyby jako Saturninus a Sulpicius. Druhá legie může postavit stráže pod svahy Kapitolu a v okolí Fora – ale z dohledu obou těchto míst. Chci, aby se lid cítil bezpečný, až svolám shromáždění."

„Hodláš zůstat zde?" zeptal se Pompeius Rufus.

„Ano. Lucie Licinie, pro tebe mám ještě jeden úkol. Rozešli po městě pár heroldů, aby všude vyhlásili, že jakýkoli předmět hozený z insuly bude považován za válečný čin a insula bude okamžitě vypálena. Za těmito hlasateli vyšli další, ať oznámí, že zítra o druhé denní hodině se bude na Foru konat shromáždění veškerého lidu." Sulla se zamyslel, je-li to už vše, a usoudil, že ano. „Jakmile budou všechny tyto věci v chodu, podejte mi zprávu."

Objevil se centurion *primus pilus* z druhé legie, Marcus Canuleius, a postavil se opodál, Sullovi na očích. Vypadal naprosto spokojeně; to je vynikající znamení, pomyslel si s ulehčením Sulla. Svědčí to o tom, že moji vojáci jsou stále ještě *moji.*

„Je po nich nějaká stopa, Marku Canuleie?" zeptal se ho.

Centurion zavrtěl hlavou, mohutný chvost ze sytě červených žíní na jeho přilbě zavířil jako vějíř. „Ne, Lucie Cornelie. Publius Sulpicius byl spatřen, jak překračuje Tiber na loďce, což může znamenat, že míří do některého z přístavů v Etrurii. O Gaiovi

Mariovi a o jeho synovi se lidé domnívají, že směřují do Ostie. Uprchl i městský prétor, Marcus Junius Brutus.“

„To jsou ale hlupáci!“ zvolal udiveně Lucullus. „Pokud by se skutečně domnívali, že jsou v právu, pak měli zůstat v Římě! Musí si přece být vědomi toho, že v diskusi s tebou na Foru by byli ve výhodnějším postavení!“

„V tom máš docela pravdu, Lucie Licinie,“ řekl Sulla, potěšen, že jeho legát chápe situaci tímto způsobem. „Asi propadli panice,“ řekl. „Kdyby se byl Marius nebo Sulpicius na okamžik pořádně zamyslili nad svým postavením, byli by asi opravdu pochopili, že mnohem moudřejší by bylo setrvat v Římě. Jenomže Štěstěna stojí vždycky při mně. Je to pro mne dobře, že opustili město.“ Jakápak Štěstěna, říkal si však v duchu. Jak Marius, tak i Sulpicius přece museli dobře vědět, že pokud tu zůstanou, nebudu mít jinou volbu, než dát je tajně zabít. Jestli existuje něco, co si já nemohu dovolit, pak je to veřejná diskuse s kýmkoli z nich na Foru. Oba se stali hrdiny davu, kdežto já ne. Ovšem přesto je jejich útěk dvojsečnou zbraní. Na jedné straně se nemusím starat, jak se jich nějakým zcela nepostižitelným způsobem zbavit – ovšem současně to pro mne znamená nést odium, že jsem nad nimi vyřkl rozsudek vyhnanství.

* * *

Po celou noc střežili bdící vojáci ulice a prostranství Říma; kde jen to bylo možné, všude měli rozdělány ohníčky; pod okny Římanů, kteří nemohli usnout, se ozýval nezvyklý cvakot ocvočkovaných *caligae,* jaký nikdy předtím ještě neslyšeli. Město spánek jen předstíralo a vstávalo roztřesené zimou do zebavého úsvitu, za pokřiku heroldů, že Řím je v bezpečí, že je spravován svými zákonně zvolenými konsuly a že o druhé denní hodině se konsulové na rostrech setkají se shromážděním lidu.

Schůze měla překvapivě hojnou účast, přišlo i mnoho stoupenců Gaia Maria a Publia Sulpicia z druhé, třetí a čtvrté majetkové třídy. První třída se dostavila celá, zatímco *capite censi* shromáždění ignorovali, stejně tak jako pátá majetková třída.

„Deset, patnáct tisíc lidí,“ řekl Sulla Lucullovi a Pompeiovi Rufovi, když scházeli Clivem Sacer z Velií dolů. Měl na sobě nachem lemovanou togu, stejně tak jako Pompeius Rufus, Lucullus šel v prosté bílé toze se širokým senátorským pruhem na pravém rameni tuniky; sebemenším náznakem neměla být připomenuta ozbrojená moc, nikde nesměl být vidět žádný voják. „Je nesmírně důležité, aby každé mé slovo slyšeli do jednoho všichni přítomní; ověřte si, že hlasatelé jsou rozestaveni v takových odstupech, aby tlumočili to, co řeknu, až na samý pokraj zástupů.“

V patách svých liktorů rozčísli oba konsulové dav a vystoupili na rostra, kde už čekal první senátor Flaccus a Scaevola, pontifex maximus. Pro Sullu mělo toto setkání zásadní význam, neboť až do této chvíle se s žádným z členů osekaného senátu nesešel a naprosto tedy neměl představu, zda se muži jako Catulus Caesar, censoři, flamen Dialis anebo ti dva na rostrech postaví na jeho stranu i poté, co nadřadil úlohu armády nad civilní orgány moci.

Žádný z těch dvou neměl ze vzniklé situace radost, to bylo víc než zřejmé. Oba byli jistým způsobem svázaní s Gaiem Mariem, Scaevolova dcera byla zasnoubena s mladým Mariem, Flaccus zase získal úřad konsula a poté censora jedině díky Mariově podpoře ve volbách. Nebyl sice čas pouštět se s nimi do delšího rozhovoru, ale nemohl je také minout beze slova.

„Stojíte za mnou?“ otázal se úsečně.

Scaevola se s rozechvěním nadýchl. „Ano, Lucie Cornelie.“

„Pak si tedy poslechněte, co teď povím tomuhle davu. Bude to i odpověď na všechny vaše otázky a pochybnosti.“ Zahleděl se na senátní schody a pódium, kde stál Catulus Caesar s censory, Antonius Orator a Merula, flamen Dialis. Catulus Caesar na něho sotva znatelně zamrkal. „Dobře mě poslouchejte!“ zvolal Sulla.

Obrátil se pak tváří k dolnímu Foru – zády k senátu – a začal hovořit. Když předstoupil, nepozdravil ho jásot, ale neozvalo se ani pískám. Což znamenalo, že má před sebou lidi ochotné dobrovolně ho vyslechnout – nikoli pouze proto, že kdejaká postranní ulička a každé větší prostranství jsou v té chvíli obsazeny jeho vojáky.

„Lide římský, nikdo si není vědom závažnosti toho, co jsem podnikl, lépe než já sám,“ začal Sulla zvučným, do daleka se rozléhajícím hlasem. „Vezměte dále na vědomí, že přítomnost armády v Římě je výsledkem rozhodnutí toliko mého – mého a nikoho jiného. Jako zákonně zvolený první konsul jsem byl právoplatně pověřen velením armády. A já jsem tuto armádu přivedl do Říma, *já* a nikdo jiný. Moji kolegové jednali podle mých rozkazů, tak jak jim to jejich povinnost ukládá včetně mého mladšího kolegy konsula Quinta Pompeia Rufa – i když bych tu rád připomněl, že právě jeho syn byl ubit přímo v těchto místech, na půdě našeho posvátného Fora Romana, a to vrahy ze Sulpiciovy chátry.“

Mluvil zvolna, tak aby mohli hlasatelé opakovat každé jeho slovo, a odmlčel se teď, dokud nedozněl poslední ohlas volání heroldů kdesi na okraji davu.

„Už dlouho, lide římský, bylo opomíjeno právo senátu a konsulů řídit záležitosti Říma a jeho zákony – a v uplynulých letech bylo dokonce opakovaně pošlapáno několika mocichtivými a vypínavými demagogy, nazývajícími sami sebe tribuny lidu. Nevybíravými cestami se vlichotili do přízně lidu slibováním, že se stanou ochránci jeho práv, a pak této jeho posvátné důvěry zcela nezodpovědným způsobem hrubě zneužili. Pro všechno mají vždy jednu a tutéž výmluvu – že jednají ve jménu ‚svrchovaného lidu‘. Pravda ovšem je, lide římský, že všechny jejich činy směřují výlučně k jejich osobnímu prospěchu. Vždy znovu se vás pokoušejí nalákat sliby úlev nebo výsad, které tento stát tak jako tak nemá možnost poskytnout – zejména vezmete-li v úvahu, že tito muži vystupují zpravidla právě ve chvíli, kdy náš stát naprosto není schopen udělovat nějaká privilegia anebo plýtvat úlevami. To je také základem jejich úspěchu! Využívají vašich tužeb i vašich obav! Nejde jim ale vůbec o vaše dobro. Nejsou s to splnit, co vám naslibují. Obstaral snad Saturninus obilí zdarma? Jistěže ne! Protože obilí tehdy prostě žádné nebylo. Pokud by bylo, vaši konsulové a senát by vám ho byli zcela určitě zajistili sami. Když pak obilí přišlo, byl to váš konsul, Gaius Marius, kdo ho rozdílel – nikoli zdarma, ale za velice rozumnou cenu.“ Ustal opět v řeči, dokud hlasatelé nedokončili její přenos.

„Věříte skutečně tomu, že by byl Sulpicius předložil zákon, jímž by vám byly prominuty všechny dluhy? Samozřejmě že by nic takového nebyl učinil! I kdybych ho byl v jeho počínání nezastavil já a moje armáda, bylo nad jeho síly něčeho takového docílit. Nikdo nemůže vypudit celou skupinu lidí z jejího zákonného místa – tak jak to učinil Sulpicius se senátem! – a vzápětí otočit a zrušit všechny dluhy! Stačí, abyste se nad jeho jednáním zamysleli, a dospějete sami k týmž závěrům – že si Sulpicius umanul zničit senát, nalezl si pro to cestu, a vás ponechal v představě, že s vámi pak bude nakládat nějak jinak, než jak jednal s muži, o kterých vám tvrdil, že jsou to vaši nepřátelé. Nechával vám před očima pohupovat stále totéž vnadidlo, že totiž by snad mohl docílit všeobecného zrušení dluhů. Jenomže on jen zneužíval tvé důvěřivosti, lide římský. Dal si dobrý pozor, aby tento slib o zrušení dluhů nikdy a na žádném

shromáždění nevyslovil veřejně! Poslal namísto toho mezi vás své agenty, aby vám to našeptávali kdesi v ústraní. Nenapovídá to, jak upřímně asi své sliby myslel? Pokud by měl v úmyslu dluhy zrušit, pak by to byl vyhlásil odtud, z roster. To on ale nikdy neučinil! Zneužil vás, a vaše nesnáze mu přitom zůstávaly zcela lhostejné. Kdežto já jako váš konsul jsem docílil takové míry úlev ve vašich dluzích, jaká byla jen možná, aniž bych podkopal sám základ měny – a učinil jsem tak pro *každého* Římana, od nejvýše postavených až po toho posledního chudáka. Docílil jsem těchto úlev i pro ty, kdo Římany nejsou! Prosadil jsem zákon, jímž se placení úroků omezuje toliko na dlužnou částku, nikoli na dlužné úroky, a to za původně dohodnutou sazbu. Mohu klidně prohlásit, že jsem to byl já, kdo ulevil dlužníkům v jejich tísni. Nikoli Sulpicius!“

Otáčel se, jako by očima pátral v davu. Po chvíli se obrátil tváří opět k zástupu a rezignovaně rozpřáhl paže.

„Kde ten Publius Sulpicius je?“ otázal se jakoby překvapeně. „Kohopak jsem to zabil od chvíle, co jsem svou armádu přivedl do Říma? Pár otroků a propuštěnců, pár bývalých gladiátorů, to je pravda. Sběř. Nikoli počestné Římany. Proč tu tedy Publius Sulpicius není, aby k vám promluvil, aby vyvrátil to, co jsem vám právě uvedl? Vyzývám Publia Sulpicia, aby předstoupil a odporoval mi ve slušně a čestně vedené diskusi – nikoli uvnitř Hostiliovy kurie, nýbrž tady, před očima toho jeho ‚svrchovaného lidu’.“ Sepnul dlaně do trychtýře, přiložil si je k ústům a zahřměl: „Publie Sulpicie, tribune lidu, žádám tě, abys vystoupil a odpověděl mi.“

Avšak jedinou odpovědí mu bylo mlčení zástupů.

„Není tu, aby mohl odpovědět, lide římský, neboť když jsem já – zákonně zvolený konsul! – vstoupil do tohoto města doprovázen svými jedinými přáteli, svými vojáky, abych tu hledal spravedlnost pro sebe i pro ně, Publius Sulpicius uprchl. Ale proč utíkal? Bál se snad o svůj život? Proč to udělal? Pokusil jsem se snad usmrtit některého z volených magistrátů anebo i jakéhokoli jiného důstojného obyvatele Říma? Stojím tu snad v plné zbroji se zakrváceným mečem v ruce? Nikoli! Stojím tu v toze s purpurovým pruhem, jaká přísluší mému vysokému úřadu, a mí jediní přátelé, vojáci, nejsou ani nablízku, aby vyslechli, co vám tu říkám. Nemusí tu ani být! Já jsem jejich zákonně zvoleným představitelem, stejně tak jako jsem zákonně zvoleným představitelem vaším. Kdo tu ovšem není, je Sulpicius! A proč tu není? Věříte doopravdy, že se obává o svůj život? Pokud tomu tak je, lide římský, pak je to jen proto, že je si *vědom*, že to, co tu prováděl, je nezákonné a že se tím dopouštěl velezrady. Já osobně bych byl raději, kdybych se mýlil, a z celého srdce bych si přál, aby teď stál zde před vámi!“

Čas znovu se odmlčet, znovu se rozhlédnout po davu, tvářit se, jako že doufá, že Sulpicius tu přece jen někde je, že se přihlásí. Sulla přiložil opět dlaně k ústům a zakřičel: Publie Sulpicie, tribune lidu, žádám tě, aby ses dostavil sem a odpověděl mi!“

Nikdo se neobjevil.

„Je pryč, lide římský. Uprchl ve společnosti muže, který ošálil jeho, právě tak jako šálil vás – Gaia Maria!“ zvolal Sulla.

A nyní se dav pohnul, zašuměl, ožil; bylo to jméno, které nikdo z římského lidu neslyšel rád osočováno.

„Ano, já vím,“ vyslovoval Sulla zvolna a pečlivě, tak aby každé slovo bylo přesně tlumočeno dál. „Gaius Marius je pro všechny hrdinou. Zachránil Řím před numidským Jugurthou. Zachránil Řím a celý římský svět před Germány. Odebral se do Kappadokie a samojediný tam nařídil králi Mithridatovi, aby táhl domů – to jste asi nevěděli, že?

Rád vám tu dosvědčím i další velké činy Gaia Maria! O mnoha se vůbec neví. Vím o nich, protože jsem byl jeho loajálním legátem v jeho taženích proti Jugurthovi a proti Germánům. Stal jsem se tak říkajíc jeho pravou rukou. Osudem takovýchto oddaných pomocníků bývá, že je nikdo nezná, že se neproslaví. Ale já nemám v úmyslu Gaiovi Mariovi upřít ani sebemenší kousek z jeho proslulosti. Plně si ji zasloužil! Ale i já jsem sloužil a sloužím oddaně Římu. I já jsem se vydal na Východ a samojediný jsem přiměl Mithridata, aby odtáhl zpátky do svého království. To já jsem vedl první římskou armádu, která překročila Eufrat a vydala se do neznámých zemí."

Ustal opět a s uspokojením sledoval, jak se lidé postupně zklidňují, jak se mu přinejmenším podařilo přesvědčit je, že k nim mluví s naprostou otevřeností.

„Byl jsem přítelem Gaia Maria, neméně než jeho pravou rukou. Po mnoho let jsme byli i švagři – až do dne, kdy má žena, jež byla sestrou jeho ženy, zemřela. Nerozvedl jsem se s ní. Mezi námi nebyla žádná nevůle. Jeho syn a má dcera jsou bratranec a sestřenice. Když před několika dny nohsledi Publia Sulpicia povraždili řadu mladých mužů, těch nejlepších a nejslibnějších z našich řad včetně syna mého kolegy Quinta Pompeia – chlapce, jenž byl shodou okolností mým zetěm, manželem neteře Gaia Maria – musel jsem si zachránit život útěkem z Fora. A kam jsem se rozhodl uchýlit, co jsem považoval za jisté útočiště? Nu přece dům Gaia Maria, a tam jsem také byl jako uprchlík přijat."

Ano, teď už byl zástup plně zaujat. Téma Gaius Marius prezentoval Sulla dobře.

„Když Gaius Marius dosáhl svého velikého vítězství nad Marsy, byl jsem mu opět po boku. A když mi moje armáda – ta, kterou jsem nyní přivedl do Říma – udělila korunu z trávy za to, že jsem ji zachránil od jisté zkázy z rukou Samnitů, měl Gaius Marius upřímnou radost z toho, že já, jeho neopěvovaný pomocník, jsem konečně dosáhl uznání na bitevním poli. Pokud jde o význam a počet pobitých nepřátel, bylo mé vítězství dokonce větší než jeho. Ovlivnilo ho to však nějak? Samozřejmě že ne! Radoval se z mého úspěchu. A nezvolil si snad pro svůj návrat do senátu právě den, kdy jsem byl uváděn do úřadu konsula? Nevyjádřil tím jasně, jak si cení mého postavení?"

Cele je teď zaujal, nikdo ani nehlesl; Sulla pokračoval v projevu.

„Nicméně, lide římský, každý z nás – vy – já – Gaius Marius – staneme čas od času tváří v tvář nepříjemným faktům. Jedna taková skutečnost se přímo dotýká Gaia Maria. Není už ani mlád, ani dostatečně zdráv na to, aby vedl rozsáhlé tažení za hranice země. Jeho mysl utrpěla. Tento náš nástroj myšlení, jak všichni dobře víte, se nedokáže vzpamatovat tou měrou, jak se zotavuje tělo, v němž přebývá. Není v silách muže, jehož jste poslední dva roky sledovali chodit, plavat, cvičit a léčit své *tělo* z jeho závažného postižení, aby vyléčil i svou *mysl*. A právě této duševní poruše připisuji jeho poslední činy. Omlouvám jeho přehmaty ve jménu lásky, kterou k němu chovám. To jste povinni učinit i vy. Řím stojí před horším konfliktem, než z jakého se právě začíná zotavovat. Vyvstal nám mnohem hroznější a mnohem nebezpečnější nepřítel, než byli Germáni. Je to východní panovník s náležitě vycvičenými a náležitě vyzbrojenými armádami, jejichž počty dosahují mnoha set tisíc. Je to muž s loďstvem o mnoha stech krytých válečných galérách. Muž, kterému se podařilo dosáhnout podpory cizích národů, jimž až dosud Řím poskytoval ochranu a podporu – a které pro nás teď nemají ani slova díků. Kterak bych mohl, lide římský, dále nečinně přihlížet tomu, jak ve své nevědomosti odnímáte velení v této nadcházející válce mně – muži na vrcholů síly! – a pověřujete jím někoho, kdo už má vrcholek sil dávno za sebou?"

Nemiloval řečnění, prožíval teď značné napětí. Avšak když se odmlčel, aby heroldi měli čas dopovědět vše, co řekl, dokázal stát, jako by mu nebylo vyprahlo žízní, jako by se mu netřásla kolena, jako by mu pranic nesešlo na tom, jak zástup na jeho slova zareaguje.

„I kdybych však byl já sám ochoten vzdát se svého zákonitě uděleného velení ve válce proti pontskému králi Mithridatovi ve prospěch Gaia Maria, lide římský, mých pět legií, z nichž se skládá moje armáda, k tomu ochotno není. Nestojím tu před vámi jen jako váš řádně zvolený první konsul, ale také jako řádně pověřený představitel římského vojska. Byli to oni, kdo se rozhodli pochodovat do Říma – nikoli aby ho dobyli, nikoli aby se k Římanům chovali jako k nepřátelům, nýbrž aby jasně ukázali římskému lidu, co si myslí o protiprávním zákonu, který ze shromáždění civilistů vymámil jazyk mnohem obratnější, než je můj, a o poštvávání nemocného starce, jenž byl kdysi hrdinou. Avšak dříve než jim byla poskytnuta příležitost setkat se s vámi, byli moji vojáci přinuceni vypořádat se s bandami ozbrojených darebáků, kteří jim bránili v pokojném vstupu do města. S bandami všeho schopných hrdlořezů, které Gaius Marius a Publius Sulpicius slepili z otroků a propuštěnců. Že mým vojákům neodmítli přístup do města důstojní římští občané, je víc než zjevné – tito důstojní Římané jsou dnes zde, aby vyslechli argumenty mé i mých vojáků. Já i moji vojáci žádají jediné. Aby nám bylo dovoleno vykonat to, čím jsme byli zákonným způsobem a právoplatně pověřeni – bojovat s králem Mithridatem.“

Nabral dech, a když opět promluvil, zazněl jeho hlas tak silně a zvučně jako zvuk válečných trub.

„Vydávám se na Východ s vědomím, že nikdo se nemůže těšit lepšímu zdraví než já, že jsem neutrpěl žádné katastrofální poškození mozku, že jsem schopen získat pro Řím to, co Řím nezbytně potřebuje – vítězství nad zločinným cizím králem, jenž by se chtěl dát korunovat i na krále Říma, jenž povraždil osmdesát tisíc našich mužů, žen a dětí, přimknutých k oltářům a volajících k našim bohům o pomoc! Mé velení je plně v souladu se zákony. Jinými slovy, tento úkol mi svěřili římští bohové. Římští bohově vkládají svou důvěru *ve mne.*“

Zvítězil. Když ukročil, aby uvolnil místo řečníku mnohem většímu, Quintovi Muciovi Scaevolovi, pontifikovi maximu, věděl už, že má vyhráno. Neboť přes svou náchylnost podléhat zlatoústým demagogům se stříbrným hláskem byli římští muži natolik soudní, že dokázali respektovat argumenty zdravého rozumu, pokud jim je někdo předestřel s dostatečným důrazem.

„Přál bych si sice, abys byl našel nějakou jinou cestu, jak se prosadit, Lucie Cornelie,“ řekl mu Catulus Caesar, když se shromáždění posléze rozešlo, „ale podpořit tě musím.“

„A jaká jiná cesta mu zbývala?“ namítl Antonius Orator. „Tak prosím, řekni sám, jaká?“

Odpověď přišla od jeho bratra, Lucia Caesara. „Jedna z možností, kterou Lucius Cornelius měl, bylo setrvat v Kampánii u svých legií a odmítnout předat velení.“

Censor Crassus pohrdavě zafuněl. „Jistě! A pak, až by Sulpicius a Marius shromáždili zbytek legií z celé Itálie, co by se bylo podle tebe stalo dál? Pokud by nikdo z nich neustoupil, byli bychom zakusili *skutečnou* občanskou válku, nikoli válku proti pouhým Italikům, Lucie Julie! Tím, že vtáhl do Říma, učinil Lucius Cornelius tu jedinou věc, jíž mohl předejít střetnutí mezi Římany navzájem. Sama skutečnost, že v Římě žádné legie nejsou, byla tou nejlepší zárukou jeho úspěchu!“

„V tom máš pravdu, Publie Licinie,“ řekl Antonius Orator.

A při tom zůstalo; všichni odsuzovali Sullovu taktiku, avšak nikoho nenapadla lepší alternativa.

* * *

Ještě deset dní Sulla spolu s ostatními vůdčími osobnostmi senátu promlouvali den co den na Foru Romanu a v nevybíravé kampani proti Sulpiciovi a s ohleduplnějšími poukazy na stáří a chorobu Gaia Maria, který by byl podle nich už měl raději odpočívat na svých vavřínech, získali postupně lid na svou stranu.

Po oné první exemplární popravě za plenění se už Sullovy legie chovaly vzorně a časem přirostly mnohým z obyvatel Říma natolik k srdci, že je i krmili a všelijak hýčkali – zejména když se rozkřiklo, že právě toto je ona proslulá armáda od Noly, ta, která *vskutku* rozhodla o vítězství nad Italiky! Sulla však úzkostlivě dbal na to, aby zásobování jeho vojska ani v nejmenším nezatížilo přísun potravin pro Římany. Byli však i jim, kteří na vojáky pohlíželi s nedůvěrou a připomínali si, že vojsko připochodovalo z vlastního rozhodnutí, a že tedy – pokud by se mu někdo postavil na odpor anebo se ho nějak dotkl – přes všechna krásná slova jejich vojevůdce pronesená na Foru by bylo mohlo snadno dojít ke krveprolití. Vždyť on je koneckonců ani neodeslal zpátky do Kampánie! Nechával si je v záloze tady, v Římě. Nijak to nesvědčilo o tom, že právě on by se zdráhal je nasadit, kdyby si to podle jeho názoru situace vyžadovala.

„Já lidu nevěřím," řekl Sulla představitelům senátu, počtem nyní natolik zmenšenému, že zbyli jen jeho vůdci. „V okamžiku, kdy já budu za mořem, objeví se s největší pravděpodobností nějaký nový Sulpicius. Mám proto v úmyslu navrhnout zákon, který by to znemožnil."

Do Říma vstoupil o listopadových idách, na nějaký rozsáhlý zákonodárný program tedy už bylo nebezpečně pozdě. Jelikož podle *lex Didia* musí mezi prvním čtením zákona a jeho schválením uplynout alespoň tři trhové dny, bylo velice pravděpodobné, že Sullovi konsulské období vyprší, dříve než dosáhne svého cíle. A co bylo ještě horší – podle dalšího Didiova zákona nebylo možné směšovat v témže zákoně různorodé věci, které k sobě nepatří. A jediná cesta, jak dokončit tento legislativní program včas, se přitom zdála současně být i nejriskantnější; znamenala předložit všechny tyto zákony shromáždění lidu na jedné jediné contio a diskutovat ke všem zároveň. Tak by měl každý účastník jednání už od samého počátku možnost seznámit se s jejich zněním.

Sullův problém nakonec rozřešil Caesar Strabo. „To je jednoduché," pravil šilhoun, jenž měl za ušima. „Připoj ke svému seznamu zákonů ještě jeden a dej si ho schválit jako první. Měl by stanovit, že na bezprostředně následující soubor tebou navrhovaných zákonů se *lex Caecilia Didia prima* nevztahuje."

„To mi komitie absolutně neschválí," řekl Sulla.

„Ale schválí – pokud kolem sebe uvidí dost vojáků, tak ano," řekl Caesar Strabo s povzbudivým úsměvem.

Měl naprostou pravdu. Když Sulla svolal shromáždění lidu – které zahrnovalo jak patricije, tak i plebeje – zjistil, že je zákonům, jejichž návrhy předkládá, mimořádně nakloněno. A tak tedy hned prvým návrhem předloženým ke schválení byl onen zákon vyčleňující celou Sullou předkládanou legislativu z působnosti *lex Caecilia Didia prima;* a jelikož sám spadal pod jeho platnost, byl navržen a přijat ještě týž den. Schylovalo se ke konci listopadu.

Jeden po druhém pak Sulla postupně předložil šest dalších návrhů zákonů, *leges Corneliae*, a to v pečlivě uváženém pořadí; bylo důležité, aby lid neměl možnost postřehnout jeho konečný cíl, aby se nemohl včas dobrat jejich smyslu. A po celou tuto dobu Sulla úzkostlivě dbal, aby nedošlo k sebemenšímu konfliktu mezi jeho vojáky a obyvateli Říma, neboť si byl dobře vědom, že právě kvůli jeho vojsku mu lid příliš nedůvěřuje.

Nicméně – jelikož mu pramálo záleželo na tom, zda ho lid miluje či ne, a šlo mu hlavně o to, aby ho poslouchal – usoudil, že nebude na škodu, dá-li šeptem po Římě rozšířit pověsti, že pokud by jeho zákony nebyly přijaty, dojde ve městě ke krveprolití, jaké svět dosud nespatřil. Neboť jakmile byl v sázce jeho vlastní krk, neexistovalo nic, před čím by se byl Sulla zastavil. Pokud lid činil, co se mu řeklo, mohl si Sullu nenávidět stejně vášnivě, jak se Sulla naučil nenávidět je. Jediné, co ovšem připustit nesměl, bylo právě nějaké krveprolití. Pokud by k němu bylo došlo, byl by provždy odepsán. Jelikož ovšem Sulla dobře porozuměl mechanismu strachu, pochopil, že k žádné krvavé lázni nedojde. A měl pravdu.

Jeho druhý zákon se zdál být zcela neškodný. Stanovoval, že senát, v němž zbylo pouhých čtyřicet mužů, má být doplněn o tři sta nových členů. Byl záměrně formulován tak, aby nevyvolával pocit, že jde o restituování senátorů, kteří byli buď posláni do vyhnanství, anebo vyloučeni pro dluhy, neboť se v něm toliko uvádělo, že nové senátory mají vybírat censoři podle dosavadních zásad; censoři tedy nedostávali žádný přímý pokyn, aby vrátili do senátu ty jeho členy, kteří z něho museli odejít pro dluhy. A jelikož fond zřízený k oddlužení vyloučených senátorů už fungoval za řízení Catula Caesara právě tak hladce, jako byl hladký chod vojenské základny v Capui v průběhu války, nemohly před censory vyvstat žádné překážky pro návrat vyloučených senátorů. Rovněž tak bylo možno konečně vyplnit mezery vzniklé v senátě úmrtími jeho členů. Catulus Caesar byl neoficiálně pověřen úkolem vyvíjet na censory potřebný tlak, takže si byl Sulla už jist, že senát bude brzy opět víc než v plné síle. Catulus Caesar byl člověk obávaný a důsledný.

V třetím Sullově zákoně už se začínala objevovat jeho zaťatá a hrozící pěst. Rušil se jím jiný zákon, *lex Hortensia*, jenž byl na tabulích již po dvě stě let. Podle nového Sullova zákona nesmělo být tributním shromážděním předloženo nic, co předtím neobdrželo ověření o souhlasu senátu. Dostali tím náhubek nejen tribunové lidu, nýbrž i konsulové a prétoři; plebejské shromáždění ani shromáždění lidu nemohlo přijmout žádný zákon, pokud senát nevydal své *senatus consultum.* A tributní shromáždění pozbývalo právo znění jakéhokoli *senatus consultum* pozměnit.

Sullův čtvrtý zákon už byl shromáždění lidu předložen jakožto *senatus consultum.* Posiloval ještě více převahu centurií tím, že revokoval proměny, jimiž tento orgán prošel za prvých dnů republiky. *Comitia centuriata* nyní znovu dostala podobu, jakou mívala za dob krále Servia Tullia, kdy sčítání hlasů v nich bylo záměrně deformováno tak, aby první třída získala téměř padesát procent rozhodujícího vlivu. Za tohoto nového zákona měl od nynějška získat senát a jezdecký stav vůbec největší moc od doby králů.

Pátým zákonem už Sulla zjevně tasil meč a zamával jím. Byl posledním z jeho souboru, který byl ještě navrhován a schvalován na shromáždění lidu. Napříště se už o zákonech nemělo v tributních sněmech ani diskutovat, ani hlasovat. Všechny zákony měly být nyní projednávány a schvalovány Sullovým svrchovaným centurijním sněmem, v němž měly rozhodující vliv senát a jezdecký stav, zejména pokud se spojily – tak jak k tomu ostatně docházelo vždy, kdykoli se společně postavily proti jakýmkoli

radikálním proměnám anebo proti poskytování výsad nižším třídám. Od nynějška neměly už mít tribue žádnou skutečnou moc ani ve shromáždění všeho lidu, ani v plebejském shromáždění. A shromáždění všeho lidu si odhlasovalo tento pátý Sullův zákon, *lex Cornelia*, s vědomím, že tím schvaluje rozsudek svého zámku; mohlo sice i nadále hlasovat o magistrátech, k jejichž volbě bylo oprávněno, avšak nic víc. I k tomu, aby před tributním shromážděním mohl proběhnout pouhý soudní proces, bylo nejprve třeba přednést a schválit zákon.

Všechny Sulpiciovy zákony byly sice stále ještě na tabulích, stále ještě formálně platily. Avšak jakou měly nyní cenu? Co záleželo na tom, jestli noví občané z Itálie a z Italské Galie a propuštěnci, kteří nově získali občanství, jsou rovnoměrně rozděleni do všech pětatřiceti tribuí? Tributní shromáždění stejně nemohla přijímat zákony, nemohla ani vést soudní pře.

Zůstávalo jediné slabé místo, a Sulla o něm dobře věděl. Kdyby byl už nespěchal s odjezdem na Východ, pokusil by se je asi ještě nějak překonat, ale v čase, který měl k dispozici, to nebylo možno stihnout. Tuto slabinu představovali tribunové lidu. Podařilo se mu už vyrvat jim jejich přeostré tesáky; nemohli předkládat a schvalovat nové zákony, nemohli občany soudit. Ale nedokázal jim dosud utnout i drápky – a jaké drápy to byly! Měli stále ještě ony pravomoce, které jim plebs svěřil, když jejich úřad kdysi vznikal. Bylo mezi nimi i právo veta. Ve všech svých zákonech se Sulla střežil zaostřit je jakýmkoli způsobem proti samotným magistrátům, omezil se jen na instituce, v nichž tito volení úředníci působili. Po technické stránce se v tomto směru nedopustil ničeho protizákonného. Zbavit tribuny lidu práva veta by však všichni považovali přímo za velezradu, za něco, co se příčí samému mos maiorum. Pravomoce tribunů byly téměř stejně staré jako sama republika. Byly posvátné.

Sullův zákonodárný program byl mezitím dokončen. Nikoli ovšem na Foru Romanu, kde byl lid zvyklý se scházet a kde měl možnost sledovat, co se odehrává. Šestý a sedmý ze Suitových zákonů byly předloženy centurijnímu sněmu na Martově poli – obklíčeném kolem dokola Sullovou armádou, která tu nyní byla utábořena.

Šestý zákon dosáhl toho, čeho by se bylo Sullovi asi nepodařilo docílit na Foru; odvolal veškeré Sulpiciovy zákony s odůvodněním, že byly prosazeny *per vim* – násilím – a během zákonně vyhlášených *ferií*, náboženských svátků.

Poslední ze zákonů se prakticky rovnal soudnímu procesu. Obvinil dvacítku mužů z velezrady. Nikoli z onoho trestného činu nově kvalifikovaného Saturninem jako *quaestio de maiestate*, nýbrž z mnohem staršího a těžšího zločinu zrady na centuriích – *perduellio*. Byla v něm uvedena jména: Gaius Marius, mladý Marius, Publius Sulpicius Rufus, městský prétor Marcus Junius Brutus, Publius Cornelius Cethegus, bratři Graniové, Publius Albinovanus, Marcus Laetorius a dvanáct dalších. Centurijní shromáždění je bez výjimky shledalo vinnými. A za *perduellio* existoval jediný postih: trest smrtí; pouhé vyhnanství nebylo centuriím dost. Co bylo ještě horšího, trest mohl být vykonán v okamžiku zatčení, žádné další formality už nebyly nutné.

U nikoho ze svých přátel a u nikoho z vůdců senátu se Sulla nesetkal s žádnou námitkou – až na jednu výjimku, a tou byl mladší konsul. Quintus Pompeius Rufus byl čím dál tím skleslejší a řekl posléze otevřeně, že s popravou mužů, jako jsou Gaius Marius nebo Publius Sulpicius by nemohl souhlasit.

Sulla si byl vědom, že ho ani ve snu nemůže napadnout popravovat Gaia Maria – třebaže ovšem Sulpicia by po dopadení nic jiného nečekalo – a pokusil se tedy Pompeia Rufa v jeho trudnomyslnosti nejprve nějak povzbudit. Poté, co neuspěl, pokusil se zahrát na jinou strunu, na téma smrti mladého Quinta Pompeia z rukou Sulpiciovy bandy. Avšak čím víc ho Sulla přesvědčoval, tím zatvrzelejším se Pompeius Rufus stával. Pro Sullu bylo životně důležité, aby nikdo nepostřehl žádnou roztržku mezi muži, kteří se chopili moci a kteří teď svou zákonodárnou činností postupně ušlapávali pravomoce tributních shromáždění. Rozhodl se proto, že Pompeius Rufus musí pryč z Říma, z dohledu vojáků, kteří tak zraňovali jeho křehkou mysl.

Jedna z nejpronikavějších změn, jakými procházel sám Sulla, byla spojena s jeho zcela novým zážitkem – pocitem absolutní moci; tuto změnu sám na sobě rozpoznal, zalíbilo se mu v ní a přímo se jí opíjel. Zakoušel totiž při formulaci a prosazování zákonů, jejichž cílem bylo ničit protivníky, daleko větší uspokojení a uvolnění od mučivého vnitřního tlaku, než jakého dosahoval v dobách, kdy se musel pro jeho dosažení uchylovat k vraždám. Zmanipulovat stát, aby zničil Gaia Maria, představovalo pro něho ještě intenzivnější rozkoš, než kdyby mu byl podal zvolna působící jed, ba víc, než kdyby byl přitom mohl umírajícího Gaia Maria držet za ruku; tento nový aspekt státnické moci znamenal pro Sullu posun na zcela jinou rovinu, povznesl ho do sfér tak výlučných a vzácných, až se mu zdálo, jako by odkudsi z neskonalé výše shlížel dolů na horečné víření pouhých loutek, tak jako bůh na Olympu, stejně oproštěn od veškerých morálních i etických omezení.

A tak začal připravovat i odstranění Quinta Pompeia Rufa zcela novým, rafinovanějším způsobem – takovou formou, která zaměstnala především jeho duševní schopnosti a ušetřila ho přitom takřka vší úzkosti. Nač podstupovat riziko, že bude dopaden při činu, když bylo tak snadné, aby jim vraždili za něho!

„Můj milý Quinte Pompeie, ty bys potřeboval strávit nějakou dobu zase v poli," řekl Sulla svému mladšímu kolegovi starostlivě a vřele. „Neušlo mi, že od smrti svého drahého chlapce jsi trochu zatrpkl, že tě všechno hned rozruší. Ztratil jsi schopnost nadhledu, přestáváš vnímat dimenzi vzoru na té látce, kterou jsme se společně rozhodli utkat na stavu naší vlády. I naprosté maličkosti tě vyvedou z míry! Já si ale nemyslím, že by to spravil nějaký odpočinek. Ty se naopak potřebuješ na čas plně zabrat do práce."

Pohaslé zraky spočinuly na Sullově tváři s upřímným a hlubokým vděkem; jak by také nebyl povděčen tomu, že ho termín jeho konsulského úřadu spjal s tímto mužem, jenž se zapíše do dějin? Kdo by se toho byl nadál v oněch chvílích, kdy toto spojenectví uzavírali? „Já vím, že máš asi pravdu, Lucie Cornelie," řekl. „Snad naprosto ve všem. Jenže já se jen těžko smiřuji se vším tím, k čemu došlo. A stále ještě dochází. Pokud máš pocit, že bych mohl v něčem pomoci, velice rád se toho ujmu."

„Je tu jedna mimořádně naléhavá záležitost, které by ses mohl věnovat – úkol, který může úspěšně splnit toliko konsul," říkal Sulla nedočkavě.

„A jaký?"

„Mohl bys vystřídat ve velení Pompeia Strabona."

Druhý konsul se zachvěl, nedokázal se tomu ubránit, a podíval se na Sullu pohledem plným obav. „Já se ovšem domnívám, že Pompeius Strabo by ztrácel velení stejně nerad jako ty sám!"

„Naopak, můj milý Quinte Pompeie. Dostal jsem od něho onehdy dopis. Ptal se v něm, zda by bylo možno zařídit, aby byl velení zproštěn. A pokud jde o jeho nástupce, zmínil se výslovně o tobě. Oba že jste z Picena a tak dále – znáš to přece! Jeho vojáci

že nemají v lásce velitele, kteří pocházejí odjinud než z Picena," řekl Sulla a sledoval, jak se tváří mladšího konsula rozlévá radost. „Tvým hlavním úkolem by vlastně bylo dohlédnout na jejich propuštění. Veškerý odpor nahoře na severu je u konce, žádnou armádu už tam nepotřebujeme, a Řím si také nemůže dovolit ji platit." Sulla nasadil vážnou tvář. „Není to vůbec žádná sinekura, co ti tu nabízím, Quinte Pompeie. Já vím, proč se chce Pompeius Strabo dát tak najednou vystřídat. Nechce na sobě zůstavit odium, že posílá své muže domů. Nechal by to za sebe raději udělat jiného Pompeia!"

„To by mi nevadilo, Lucie Cornelie." Pompeius Rufus se napřímil. „Rád tenhle úkol přijímám."

Senát následujícího dne vydal *senatus consultum*, podle něhož měl být Gnaeus Pompeius Strabo uvolněn ze své velitelské funkce a nahrazen Quintem Pompeiem Rufem. Nato Quintus Pompeius Rufus okamžitě odejel z Říma, uspokojen alespoň tím, že žádný z odsouzených uprchlíků nebyl dosud zatčen a popraven; on se tedy nebude muset žádnou takovou hanebností poskvrnit.

„Můžeš současně zastoupit i kurýra," řekl Sulla a předával mu rozhodnutí senátu. „Udělej mi však jednu laskavost, Quinte Pompeie – dříve než předáš Pompeiovi Strabonovi úřední doklad ze senátu, dej mu laskavě tento dopis ode mne a požádej ho, aby si ho přečetl jako prvý."

Jelikož Pompeius Strabo byl tou dobou i se svými dvěma legiemi v Umbrii, utábořen před Ariminem, cestoval mladší konsul po Via Flaminia, hlavní silnici na sever, která překračovala apeninské rozvodí mezi Assisiem a Calamí. Třebaže ještě nenastala skutečná zima, počasí v oněch výškách už bylo mrazivé a Pompeius Rufus tedy jel v teple uzavřeného *carpenta* a v doprovodu mezky taženého vozíku plného jeho zavazadel. Jelikož věděl, že se má přidružit k vojenské jednotce, byli jediným doprovodem jeho liktoři a skupina jeho vlastních otroků. Via Flaminia vedla směrem k jeho domovu, nemusel se tedy cestou na nocleh uchylovat do hospůdek při silnici. Znal všechny vlastníky velkých domů na této cestě a přespával u nich.

V Assisiu se mu hostitel, jeho dávný známý, omlouval za nepohodlí ubytování, které mu může nabídnout.

„Časy se velice změnily, Quinte Pompeie!" vzdychl si. „Musel jsem toho už tolik odprodat! A teď – jako bych už si neužil dosti jiných trampot – na mě přitrhly myši, úplná myší pohroma!"

A tak se Quintus Pompeius ukládal ke spánku v místnosti, kterou pamatoval daleko lépe zařízenu, než byla teď, a také mnohem studenější než kdysi, neboť její okenice padly za oběť plenění vojska, které procházelo kolem a shánělo dříví na oheň. Dlouho ležel a nemohl usnout, naslouchal šelestění a pištění, pln strachu myslel na to, co se asi děje v Římě, neboť se nedokázal zbavit pocitu, že Lucius Cornelius zachází daleko. Velice daleko. Přijde čas účtování. Příliš mnoho generací tribunů lidu už prošlo po Foru Romanu, než aby si teď plebejové dali líbit urážku, jakou jim Sulla vmetl do tváře. V tom okamžiku, kdy bude první konsul dostatečně vzdálen od Říma, vezmou všechny ty jeho zákony za své. A mužům, jako je on, Quintus Pompeius Rufus, budou přičteny k tíži – a budou za ně muset pykat.

Dech se mu v ledovém vzduchu srážel v obláčcích, když za úsvitu vstával a celý roztřesený zimou a cvakaje zuby shledával své svršky. Návleky chránící ho od pasu až po kolena, teplou košili s dlouhými rukávy, kterou si mohl zastrkat do spodků, na ni ještě dvě teplé tuniky a dva trubicovité chrániče z promaštěné vlny s neuzavřenými konci, které si natáhl od kotníků až po kolena.

Když však sebral ze země ponožky a posadil se na okraj lůžka, aby si je nazul, zjistil, že mu u nich během noci myši uhryzaly celá jejich ostře čpící chodidla. Naskočila mu husí kůže, pozvedl jejich zbytky do šedavého světla k oknu bez okenic a naplněn hrůzou na ně vytřeštil nevidoucí zraky. Neboť byl pověrčivý Picen a věděl, co to znamená. Myši byly zvěstovatelky smrti, myši mu hryzaly chodidla. Padne tedy. Zemře. Bylo to jasné znamení.

Jeho osobní sluha mu našel jiné a poklekl, aby je Pompeiovi Rufovi na nohou ještě urovnal a uhladil, znepokojen tou naráz ztichlou a mlčící figurou sedící na okraji lůžka. Otrok se ve znameních dobře vyznal a zapřísahal se, že to není pravda, že nic takového nenastane.

„*Domine,* tím se vůbec netrap," řekl.

„Já zemřu," řekl Pompeius Rufus.

„Nesmysl!" řekl otrok bujaře a pomáhal svému pánovi vstát. „Já jsem *Řek!* Vím toho o bozích podsvětí víc než kterýkoli Říman! Apollo Smintheus je bůh života a světla a uzdravování, a přece jsou pro něho myši posvátné! Ne, já myslím, že tohle znamení značí, že ty naopak vyléčíš sever z jeho trampot."

„Značí to, že zemřu," řekl Pompeius Rufus a nedal se od tohoto výkladu ničím odvrátit.

Dorazil do tábora Pompeia Strabona tři dny poté, víceméně smířen se svým osudem, a shledal, že si jeho vzdálený bratranec žije jako pán ve velkém statku.

„Nu, tohle je překvapení!" řekl Pompeius Strabo srdečně a napřáhl pravici. „Pojď dál, pojď jen dál!"

„Přináším ti dva dopisy," řekl Pompeius Rufus, když se usadil do křesla a když dostal nejlepší víno, jaké ochutnal od chvíle, kdy opustil Řím. Podával Strabonovi dva nevelké svitky papíru. „Lucius Cornelius chtěl, aby sis jeho dopis přečetl jako prvý. Druhý je ze senátu."

V okamžiku, kdy se konsul zmínil o senátu, se Strabonův pohled proměnil, neřekl však nic a ani výrazem tváře nedal najevo své pocity. Rozlomil Sullovu pečeť.

Bolí mě, Gnaee Pompeie, že mi senát uložil odeslat k tobě tvého bratrance Rufa právě za těchto okolností. Nikdo nedokáže víc než já ocenit mnohé, přemnohé služby, které jsi prokázal Římu. A nikdo nebude umět lépe než já ocenit, prokážeš-li Římu ještě jednu službu – službu, která bude znamenat podstatný přínos pro naši další životní dráhu.

Náš společný kolega Quintus Pompeius je bohužel zcela zhroucený člověk. Od úmrtí svého syna – mého zetě a otce mých dvou vnoučat – náš nebohý drahý přítel až znepokojivým způsobem upadá na duchu. Jelikož je za těchto okolností jeho přítomnost zde příčinou vážných problémů, bylo třeba ho přesunout jinam. Abys pochopil – nedokáže se smířit s opatřeními, která jsem byl přinucen – opakuji, přinucen – přijmout, abych zachoval mos maiorum.

Já ovšem vím, Gnaee Pompeie, že ty osobně tato má opatření plně schvaluješ, jelikož jsem tě o nich průběžně informoval a ty sám jsi se mnou také udržoval pravidelný styk. Jsem hluboce přesvědčen, že náš dobrý Quintus Pompeius nezbytně a naléhavě potřebuje velice dlouhý odpočinek. Doufám, že ho najde u tebe v Umbrii.

Doufám také, že mi promineš, že jsem Quintovi Pompeiovi pověděl o tom, jak netrpělivě čekáš, že budeš zbaven velení ještě předtím, než budou tví vojáci

propouštěni ze služby. Velice ho uklidnilo, když jsem ho ujistil, že ho přijmeš s otevřenou náručí.

Pompeius Strabo odložil Sullův lístek stranou a zlomil oficiální pečeť senátu. Co si myslel, zatímco dokument četl, se na jeho tváři nijak neprojevilo. Když si ho doslabikoval – podobně jako při čtení Sullova dopisu si jednotlivá slova šeptal příliš tiše a nezřetelně, než aby mu Pompeius Rufus rozuměl – odložil ho na stůl, pohlédl na Pompeia Rufa a široce se usmál.

„Nu, Quinte Pompeie, jdeš opravdu jako na zavolanou!“ řekl. „Zbavím se svých povinností s největší radostí.“

Pompeius Rufus, jenž navzdory Sullovu ujišťování očekával výbuch vzteku, zklamání a rozhořčení, překvapeně pootevřel ústa. „Chceš snad říct, že Lucius Cornelius měl pravdu? Že ti to nevadí? Na tvou čest?“

„Vadit? Co by mi na tom mohlo vadit? Těší mě to,“ řekl Pompeius Strabo. „I v mém měšci to zacinkalo radostí.“

„V tvém měšci?“

„Mám v poli deset legií, Quinte Pompeie, a víc než polovinu z nich platím já sám.“

„*Skutečně?*“

„Nu, Řím na to nemá.“ Pompeius Strabo vstal od stolu. „Nejvyšší čas, aby ti muži, kteří mi nenáleží, už byli propuštěni ze služby, a to je práce, po jaké já vůbec netoužím. Já bojuju rád, ale psát, to není moje. Už na to taky moc nevidím. Měl jsem ovšem ve svém štábu mladého důstojníčka, který byl na psaní vynikající. Ten se v psaní úplně zhlížel! Nu, každý jsme zkrátka jiný, že?“ Pompeius Strabo objal Pompeia Rufa kolem ramen. „Pojď, seznámím tě se svými legáty a tribuny. Všichni pode mnou slouží už hezky dlouhou dobu, takže jestli budou tak trochu vyvedeni z míry, nevšímej si toho. Neřekl jsem jim ještě o svých úmyslech.“

Ohromení a vztek, které se nijak neprojevily na Pompeiovi Strabonovi, byly naproti tomu jasně vepsány ve tvářích Bruta Damasippa a Gellia Poplicoly, když jim Pompeius Strabo novinu sdělil.

„Ne, ne, chlapci, je to výtečné!“ zvolal Pompeius Strabo. „I mému synkovi udělá jen dobře, když bude sloužit také pod někým jiným než pořád jen pod svým otcem. Člověk časem zpohodlní, když vítr fouká pořád z jednoho směru. Tohle vás všechny jen pěkně občerství.“

Ještě téhož odpoledne dal nastoupit celé armádě a nechal nového vojevůdce, aby si ji prohlédl.

„Jsou tu jen čtyři legie – vesměs moji vlastní muži,“ říkal Pompeius Strabo, když doprovázel Pompeia Rufa podél seřazených jednotek. „Dalších šest je rozstrkaných po všech možných koutech, většinou čistí terén od zbytků nepřítele anebo se někde povalují. Jedna je v Camerinu, jedna ve Fanu Fortunae, další v Anconě, jedna v Iguviu, jedna v Arretiu a jedna v Cingulu. Dost se nacestuješ, než je všechny rozpustíš. Nezdá se, že by mělo smysl přesunovat je sem jen kvůli tomu, aby dostali propouštěcí papíry.“

„Mně cestování nevadí,“ řekl Pompeius Rufus, jenž se cítil už trochu lépe.

Třeba měl ten jeho řecký sluha přece jen pravdu, třeba ono znamení skutečně nepředpovídalo jeho smrt.

Tu noc pořádal Pompeius Strabo ve svém teplém a pohodlném statečku malý banket. Přítomen byl jeho velice pohledný syn a dále ostatní důstojníci, legáti Lucius

Junius Brutus Damasippus a Lucius Gellius Poplicola, a také čtyři nevolení vojenští tribunové.

„Jsem doopravdy rád, že už nejsem konsulem a nemusím se zabývat všemi těmi ostatními pacholky," řekl Pompeius Strabo a myslel tím volené vojenské tribuny. „Slyšel jsem, že odmítli pochodovat s Luciem Corneliem do Říma. To je pro ně typické! Zabedněnci a pitomci! Všichni trpí nabubřelými představami o své důležitosti."

„Ty *skutečně* schvaluješ ten pochod na Řím?" otázal se trochu nedůvěřivě Pompeius Rufus.

„Určitě. Co jiné mohl Lucius Cornelius udělat?"

„Přijmout rozhodnutí lidu."

„Nezákonné odnětí konsulova imperia? To snad ne, Quinte Pompeie! Nebyl to přece Lucius Cornelius, kdo jednal protizákonně – bylo to shromáždění plebejů a ten zrádce Sulpicius, *cunnus* jeden! A Gaius Marius. Chrapoun stará nenasytná. Je už dávno odepsaný, ale už to má tak popletené, že o tom ani neví. Proč by zrovna jemu mělo být dovoleno jednat protizákonně, aniž se někdo ozve, zatímco chudák Lucius Cornelius hájí zákon, a ze všech stran po něm přitom házejí hovny?"

„Lid Lucia Cornelia neměl nikdy příliš v lásce, ale teď ho vysloveně nenávidí!"

„A vadí mu to snad?" otázal se Pompeius Strabo.

„Nemyslím. Ale podle mě by mu to vadit mělo."

„Blbost! A hlavu vzhůru, bratránku! Ty už jsi z toho venku. Až najdou Maria a Sulpicia a všechny ty ostatní, tebe za jejich popravu nikdo obviňovat nebude," řekl Pompeius Strabo. „Nalej si ještě víno."

Následujícího rána se mladší konsul rozhodl projít se po táboře, seznámit se s jeho rozložením. Navrhl mu to Pompeius Strabo, sám však odmítl dělat mu společnost.

„Bude líp, když tě chlapi uvidí samotného," řekl.

Stále ještě udiven vřelým přijetím, jehož se mu dostalo, se Pompeius Rufus vydal volným krokem po táboře, šel, kudy se mu zlíbilo, přátelsky pozdravován kdekým, od centurionů až po prosté vojáky. Chtěli slyšet jeho názor na tohle a na onohle, lichotili mu. Byl natolik bystrý, aby si své nejkritičtější poznámky ponechal zatím pro sebe, na dobu, až Pompeius Strabo odejde a on se tu stane nesporným velitelem. K negativním postřehům náležel například naprostý nedostatek hygieny v táborových sanitárních zařízeních. Latríny byly zanedbané a byly umístěny příliš blízko studny, z níž muži čerpali pitnou vodu. To je pro tyhle mé krajany přímo typické, pomyslel si Pompeius Rufus. A jakmile začnou mít pocit, že už to někde dost zasvinili, seberou se a táhnou o kus dál.

Když druhý konsul spatřil velkou skupinu vojáků, kteří mu šli vstříc, nepocítil obavu ani předtuchu, neboť byli samý úsměv a zdálo se, že přímo dychtí si s ním promluvit. Pozvedlo mu to trochu náladu, snad jim bude moci přitom i vysvětlit, co si myslí o čistotě v táboře. Když ho tedy obstoupili těsným kruhem, vlídně se na ně usmál a nevnímal ani čepel prvního z mečů, který mu proťal kožený spodní oděv, projel mezi dvěma žebry a pak ještě hlouběji. Následovaly další meče, bylo jich mnoho a byly rychlé. Nevykřikl ani, neměl čas pomyslet na ony myši, na ohryzané ponožky. Byl mrtev, ještě než se zhroutil na zem. Muži se ztratili, jako když roztaje sníh.

„Och, to je mi ho *líto!*" zvolal hlasitě Pompeius Strabo na svého syna, když se zvedal z kleku. „Je chudák dočista mrtvý! Dostal nejméně třicet ran. A každá z nich smrtelná. Zkušené ruce – vládly mečem opravdu mistrně."

„Ale kdo to mohl být?“ otázal se jeden z mladších důstojníků, když mladý Pompeius neodpovídal.

„Vojáci, to je zřejmé,“ řekl Pompeius Strabo. „Domnívám se, že se chlapi asi nedokázali smířit s tou změnou v osobě vojevůdce. Slyšel jsem něco v tom smyslu od Damasippa, ale nebral jsem to příliš vážně.“

„Co budeš dělat, otče?“ otázal se mladý Pompeius.

„Pošlu jim ho zpátky do Říma.“

„Není to proti zákonu? Oběti války mají přece být pohřbeny na místě.“

„Už je po válce, a tohle je konsul,“ řekl Pompeius Strabo. „Myslím, že by senát měl jeho tělo spatřit. Mladý Gnaee, můj synu, ty se postarej o všechno potřebné. A Damasippus pak pojede s nebožtíkem jako čestný doprovod.“

Stalo se tak se vší obřadností. Pompeius Strabo poslal napřed kurýra, aby byl senát svolán k zasedání, poté pak přivezli Quinta Pompeia Rufa k vratům Hostiliovy kurie. Vysvětlení k tomu nepodal žádné, až na to, co považoval za potřebné říci sám Damasippus – že prostě armáda Pompeia Strabona jiného velitele odmítla přijmout. Senát pochopil. Vznesl k Pompeiovi Strabonovi pokorný dotaz, zda – vzhledem k tomu, že uvažovaný nástupce v jeho funkci je mrtev – by nebyl proti tomu, kdyby si velení na severu podržel i nadále.

Osobní dopis, který od Pompeia Strabona obdržel, si Sulla přečetl v soukromí.

Nu, Lucie Cornelie, jsou to smutné věci, že? Obávám se, že má armáda neprozradí, kdo to spáchal, a já přece nebudu trestat čtyři dobré legie za něco, co se rozhodlo provést nějakých třicet nebo nejvýše čtyřicet mužů. Moji centurioni jsou v tomto směru naprosto bezradní. Stejně tak i můj syn, který má vynikající vztahy k mužstvu a jinak zpravidla dokáže přesně zjistit, co se mezi ním děje. Byla to v podstatě moje chyba. Neuvědomil jsem si, jak velice mě ti moji chlapi mají rádi. Quintus Pompeius byl koneckonců Picen. Nenapadlo mě, že by jim nějak mohl vadit.

Jinak snad senát – jak doufám – pochopí, že mu nic nebrání, aby potvrdil mé velení na severu. Jestliže mužstvo nebylo ochotno souhlasit v této funkci s Picenem, těžko by asi přijalo za velitele někoho zcela cizího, že? My tady na severu jsme zkrátka takové trochu nezvládnutelné povahy.

Chtěl bych ti popřát plný zdar ve všem, co podnikáš, Lucie Cornelie. Jsi sice zastánce starých dobrých mravů, ale dokážeš přitom pracovat zajímavými novými způsoby. Ledasčemu se od tebe lze přiučit. Přijmi mé ujištění, že máš mou bezvýhradnou podporu, a neváhej se na mě obrátit, pokud bych ti mohl být nápomocen ještě v něčem dalším.

Sulla se zasmál a dopis vzápětí spálil. Byla to jedna z mála potěšitelných zpráv, které nyní dostával. Řím nebyl jeho zásahy do ústavy nijak nadšen, o tom už nyní neměl Sulla nejmenších pochyb, neboť se už sešlo shromáždění plebejů a zvolilo deset nových tribunů lidu. Do jednoho to byli Sullovi odpůrci a stoupenci Sulpiciovi; byli mezi nimi Gaius Milonius, Gaius Papirius Carbo Arvina, Publius Magius, Marcus Vergilius, Marcus Marius Gratidianus (adoptivní synovec Gaia Maria), a kdo jiný ještě než Quintus Sertorius! Když se Sulla dozvěděl, že se Quintus Sertorius uchází o úřad tribuna lidu, vzkázal mu, aby svou kandidaturu stáhl, ví-li, co je pro něho dobré.

Varování, které Sertorius ignoroval a k němuž jen poznamenal, že teď už může být přece státu docela jedno, kdo bude zvolen tribunem lidu.

Hrozba, kterou tato prohra znamenala, v Sullovi jen utužila přesvědčení, že do úřadů kurulských úředníků bude třeba zajistit zvolení krajně konzervativních mužů; oba konsulové a všech šest prétorů musí být neochvějní obhájci *leges Corneliae.* S kvestory to bylo jednoduché. Vesměs se jimi stali buď znovu přijatí senátoři, anebo mladí muži z rodin senátorů, u nichž bylo spolehnutí, že budou moc senátu dále upevňovat. Byl mezi nimi i Lucius Licinius Lucullus, jenž byl služebně přidělen k Sullovi.

Jedním z kandidátů na úřad konsula se samozřejmě bude muset stát Sullův synovec, Lucius Nonius, jenž před dvěma lety už zastával úřad prétora, a pokud bude nyní zvolen konsulem, určitě se nepostaví proti svému strýci. Byl to naneštěstí poněkud nemastný a neslaný člověk, jenž se až dosud ničím nevyznamenal, a nebyl tedy osobností, pro kterou by voliči zahořeli. Avšak jeho kandidatura udělá radost Sullově sestře, na kterou už téměř zapomněl – tak oslabený byl jeho pocit rodinné sounáležitosti. Když přijížděla pobýt v Římě – což činila pravidelně – nikdy se neobtěžoval sejít se s ní. Tohle se ovšem musí změnit! Dalmatica se naštěstí jako jeho žena snažila dělat, co mohla, a byla to manželka vlídná, laskavá a pohostinná; bude se moci postarat jak o jeho sestru, tak i o toho otravu Lucia Nonia, vbrzku už doufejme konsula.

I další dva uchazeči o úřad konsula byli vcelku přijatelní. Někdejší legát Pompeia Strabona Gnaeus Octavius Ruso byl jednoznačně stoupencem Sully a starých pořádků; dostal už patrně také příslušné příkazy od Pompeia Strabona. Druhým z těchto dvou nadějných kandidátů byl Publius Servilius Vatia – z rodu plebejských Serviliů, avšak z velice dobré staré rodiny, jehož si občané první třídy velmi považovali. Navíc měl za sebou vynikající vojenskou dráhu, což je pro voliče vždy důležité hledisko.

Byl tu ovšem ještě další kandidát, jenž Sullu nemálo znepokojoval, neboť se mohl první třídě občanů navenek jevit jako prvotřídní typ na konsula, jako muž, jenž bude hájit prestiž senátu a podpoří všechna privilegia jezdeckého stavu, byť nebyla stanovena zákonem. Lucius Cornelius Cinna byl patricij ze Sullova rodu, ženat byl s členkou rodu Anniů, mohl se pochlubit skvělou vojenskou kariérou a byl znám jako dobrý řečník a advokát. Jak ale Sulla věděl, byl jakýmsi způsobem svázán s Gaiem Mariem – s největší pravděpodobností si ho Marius zřejmě něčím koupil. Jako tomu bylo u mnoha dalších senátorů, byly i Cinnovy finanční poměry ještě před pár měsíci značně neutěšené, a dokonce se o tom i veřejně hovořilo – avšak když pak byli senátoři vylučováni pro dluhy, měl Cinna najednou měšec zcela naditý. Ano, určitě si ho Marius koupil, uvažoval Sulla zasmušile. A byl to od něho velice chytrý tah! Samozřejmě to nějak souviselo s mladým Mariem a s obviněním, že zavraždil konsula Catona. Za normálních okolností by se byl Cinna asi sotva dal uplatit, říkal si Sulla, nezdálo se, že by patřil k takovému druhu mužů – jeden z důvodů, proč se asi bude zamlouvat voličům z prvé třídy. Když však dolehnou zlé časy a zhoršující se majetkové poměry hrozí otřást nejen budoucností muže, ale i jeho synů, může i člověk s přísnými morálními zásadami dospět k rozhodnutí prodat se. Zejména když se takový zásadový muž domnívá, že ho nové závazky nebudou nutit k tomu, aby své principy opustil.

Jako by nebylo dost starostí s kurulskými volbami, začínal Sulla vnímat, že armáda už je okupací Říma unavena. Chtěla táhnout na Východ bojovat s Mithridatem, a nechápala ani plně důvody, proč jejich vojevůdce stále ještě otálí v Římě. Začínala se také setkávat s projevy odporu proti jejímu setrvávání ve městě; nejen že ubývalo

bezplatně poskytovaných jídel a noclehů zdarma a žen nepožadujících peníze, ale ti ve městě, kteří se nikdy nesmířili s přítomností vojska, se osmělili natolik, že pokročili k aktivnímu odporu a na hlavy nebohých vojáků procházejících pod jejich okny vylévali obsah nočníků.

Kdyby se byl Sulla odhodlal k masivnímu uplácení, byl by dokázal úspěšné kurulské volby zajistit i tak, neboť současné klima bylo příznivé štědrým úplatkům. Jenomže nic a nikdo by nebyl Sullu donutil, aby se rozloučil se svou hromádkou zlata. Ať si Pompeius Strabo klidně platí legie ze svého vlastního měšce a ať si Gaius Marius prohlašuje, že je ochoten učinit totéž; Lucius Cornelius Sulla považoval za jediného příslušného plátce těchto účtů Řím. Pokud by byl dosud naživu Pompeius Rufus, byl by Sulla mohl peníze na vlastní legie získat od tohoto zámožného Picena; jenomže na to nepomyslel včas, dřív než svého bohatého partnera vyslal na jeho rodný sever, na smrt.

Mé plány jsou dobré, ovšem přesto je jejich uskutečnění spojeno se spoustou rizik, uvažoval. Kdekdo v tomhle zpropadeném městě má na všechno své vlastní názory a představy a každý je skálopevně rozhodnut dosáhnout toho, co si umanul. Čím to je, že nedokáží pochopit, jak logické a účelné jsou ty *mé* plány? Jak soustředit do jedněch rukou takovou moc, aby uskutečňování mých plánů už nemohlo nic ohrozit? Všichni ti chlapi s ideály a s principy nejsou nic jiného než kazisvěti.

A tak odeslal koncem prosince svou armádu zpátky do Capuy pod velením svého věrného Luculla, nyní už oficiálně i svého kvestora. A poté, co to provedl, pustil všechnu obezřetnost do větru, svěřil své štěstí do rukou Fortuny a zahájil volby.

Třebaže se Sulla domníval, že nijak nepodcenil sílu odporu, který vzbudil v jednotlivých vrstvách římské společnosti, nepochopil ve skutečnosti hloubku ani dosah jejich zaujatosti. Nikdo mu neřekl křivé slovo, nikdo se na něho křivě nepodíval; avšak přes tuto zdánlivou přízeň mu nikdo v Římě nedokázal zapomenout, nebo dokonce odpustit, že si přivedl do Říma armádu – ani to, že tato armáda svou věrnost Sullovi nadřadila loajalitě vůči Římu.

Odporem k němu to vřelo od nejvyšších kruhů až po vyslovenou spodinu. I muži, kteří s ním byli tak neoddělitelně svázáni jako bratři Caesarové a oba bratři Scipionové Nasikové, by byli nesmírně uvítali, kdyby byl Sulla nalezl nějaké jiné řešení senátního problému než užití armády. Ve všech ostatních třídách kromě toho mokvaly v lidských myslích ještě jiné dva vředy; že byl odsouzen k smrti tribun lidu v roce, kdy zastával svůj úřad, a že starý a zchromlý Gaius Marius byl vyštván z domu, že musel opustit svou rodinu, své postavení – a že i on byl odsouzen k smrti.

První známky této palčivé nespokojenosti se projevily už na výsledcích voleb nových kurulských magistrátů. Prvním konsulem se sice stal Gnaeus Octavius Ruso, avšak mladším konsulem byl zvolen Lucius Cornelius Cinna. Prétory se sice stali různí neodvislí kandidáti, avšak na žádného z nich se nemohl Sulla doopravdy spolehnout.

Nejvíc však Sullu znepokojila volba vojenských tribunů ve shromáždění všeho lidu. Do jednoho to byli zjevní ničemové, vyskytli se mezi nimi i takoví výtečníci, jako Gaius Flavius Fimbria, Publius Annius a Gaius Marcius Censorinus. Zralí k tomu odrovnávat své vojevůdce, pomyslel si Sulla – ať to nějaký vojevůdce zkusí táhnout s legií, do níž byli nasazeni takovíhle darebáci, na Řím! Bez jakýchkoli skrupulí by ho zabili, zrovna tak jako to udělal mladý Marius s konsulem Catonem. Mohu být jen rád, že už konsulem nejsem a že je ve *svých* legiích mít nebudu. Do jednoho jsou to všichni potenciální Saturninové.

* * *

Přes toto zklamání z volebních výsledků nebyl Sulla, když se starý rok nachýlil ke konci, tak docela nespokojený člověk. I kdyby byl odklad tažení nepřinesl žádné jiné klady, poskytl alespoň jeho agentům v provincii Asia, v Bíthýnii a v Řecku čas, aby mu mohli podat zprávu o tom, jak tam situace doopravdy vyhlíží. Zcela jednoznačně se ukázalo, že jeho rozhodnutí vydat se nejprve do Řecka, a teprve pak se začít zabývat Malou Asií, bylo naprosto správné. Neměl dostatek vojáků, aby se mohl pokusit o obchvatný manévr, bude muset podniknout přímý útok a pokusit se zatlačit Mithridata zpět, pryč z Řecka. Ne že by byla Mithridatovi vyšla jeho ofenzíva proti Makedonii podle plánu; Gaius Sentius i Quintus Bruttius Sura znovu prokázali, že pokud je nepřítelem Říman, není přesila všechno. Dokázali už se svými nevelkými armádami divy udatenství. Trvale však vzdorovat nemohli.

Jeho nejnaléhavějším úkolem proto bylo odplout i se svým vojskem z Itálie. Jedině porážkou krále Mithridata a vydrancováním celého Východu se může stát dědicem dosud nepřekonané slávy Gaia Maria. Jedině když přiveze domů Mithridatovo zlato, pomůže Římu z jeho finanční krize. Jedině když toto všechno dokáže, zapomene Řím, že do něho vpochodoval se svou armádou. Jedině pak mu i plebs promine, že jeho tak ceněné sněmy proměnil v místo dobré leda k tomu, aby tam plebejové hráli v kostky a točili palci mlýnek.

V poslední den svého konsulského úřadu svolal Sulla senát k zvláštnímu zasedání a promluvil k němu s naprostou otevřeností; věřil si a věřil i ve správnost svých kroků.

„Kdyby nebylo mne, otcové senátoři, pak byste tu dnes už neseděli. Mohu to tvrdit plným právem. Kdyby byly na tabulích zůstaly vepsány zákona Publia Sulpicia Rufa, byl by nyní Římu vládl plebs – dokonce tedy ani ne lid! – bez jakékoli kontroly či protiváhy. Senát by se byl stal jen další relikvií našich dějin, torzem, v němž by se scházelo příliš málo senátorů na to, aby vůbec naplnili quorum. Nemohl by dát plebsu ani lidu sebemenší doporučení, nemohl by přijmout rozhodnutí ve věcech, které my všichni považujeme za výlučné záležitosti senátu. Takže ještě dříve než začnete bědovat a plakat nad osudem plebsu a lidu, ještě než podlehnete návalu nezaslouženého soucitu s plebsem a s lidem, doporučuji, abyste si připomněli, čím by tento vznešený sbor nyní byl, nebýt mne!“

„Ano, ano!“ vykřikl Catulus Caesar, velice potěšen, jelikož jeho syn, jeden z oněch nových a poněkud nezralých senátorů, se právě vrátil z vojenské služby ve válce a zasedl v senátě; chtěl, aby mladý Catulus alespoň jednou uviděl Sullu v úřadě konsula.

„Připomeňte si rovněž,“ říkal dále Sulla, „že pokud si chcete podržet právo řídit Řím a vládnout mu, musíte především uchovat v platnosti mé zákony. Dříve než začnete pomýšlet na nějaké převratné změny, vzpomeňte na Řím! Je v zájmu Říma, aby v Itálii panoval klid. Je v zájmu Říma, abyste vynaložili všechny síly, jak najít východisko z našich finančních nesnází a jak Římu vrátit jeho někdejší prosperitu. Nemůžeme si dovolit luxus nepokojů rozněcovaných tribuny lidu. *Status quo*, tak jak jsem ho docílil, musí být zachován! Jedině tak se může Řím opět zotavit. Bláznovství podobná Sulpiciovým prostě připustit *nesmíme!*“

Pohlédl zpříma na nově zvolené konsuly. „Zítra, Gnaee Octavie a Lucie Cinno, převezmete můj úřad a úřad mého zesnulého kolegy, Quinta Pompeia. Já sám se stanu konsulárem. Gnaee Octavie, dáš mi své čestné slovo, že mé zákony uchráníš?“

Octavius nezaváhal. „Uchráním, Lucie Sullo. Máš na to moje čestné slovo.“

„Lucie Cornelie z větve s cognominem Cinna, dáš mi své slovo na to, že uchráníš mé zákony?“

Cinna se na Sullu nebojácně zahleděl. „To záleží na okolnostech, Lucie Cornelie z větve s cognominem Sulla. Uchráním tvé zákony, *pokud* se osvědčí jako schůdná forma vlády. V současné chvíli ovšem nejsem přesvědčen, že by se osvědčit mohly. Jejich konstrukce je příliš zastaralá, zjevně nepružná, a přitom byla práva větší části naší římské obce – nemohu pro to najít jiné slovo – okleštěna. Nerad tě zklamu, ale za tohoto stavu ti takový slib dát nemohu.“

Sullova tvář prošla pozoruhodnou proměnou; tak jako už několika lidem v poslední době bylo nyní i senátu dopřáno výsady zahlédnout onu krutou šelmu dřímající v nitru Lucia Cornelia Sully. A podobně jako těm ostatním nevymizel ani senátorům tento zážitek nikdy z paměti. A v letech, jež měla teprve nadejít, je pak při vzpomínce na něj – zatímco očekávali zúčtování – roztřásl děs.

Než stačil Sulla otevřít ústa k odpovědi, skočil mu do řeči Scaevola, pontifex maximus.

„Lucie Cinno, nech toho!“ vykřikl; vzpomněl si, že když měl prvně příležitost postřehnout v Sullových očích onu ukrytou bestii, vydal se pak Sulla vzápětí na pochod proti Římu. „Žádám tě, abys dal konsulovi své slovo!“

A pak se ozval hlas Antonia Oratora. „Pokud bys měl skutečně v úmyslu zaujmout takovéto stanovisko, Cinno, radím ti, aby sis dobře kryl záda! Náš konsul Lucius Cato to opomenul udělat a zemřel.“

Senát se rozšuměl, ozvali se noví senátoři stejně tak jako staří, vesměs to byly hlasy obav a strachu z Cinnova postoje. Och, proč nemohou všichni ti konsulové a konsulárové nechat stranou všechny ty své ambice a pózy? Cožpak nevidí, jak naléhavě Řím potřebuje klid, vnitřní stabilitu?

„Klid!“ řekl Sulla, jen jednou a nijak hlasitě. Jelikož však onen ***výraz*** z jeho tváře dosud nezmizel, rozhostilo se v síni okamžitě ticho.

„První konsule, mohu promluvit?“ otázal se Catulus Caesar, jenž se upamatoval, že jeho první zkušenost s oním Sullovým dravčím výrazem předcházela ústupu od Tridentu.

„Promluv, Quinte Lutatie.“

„Nejprve bych rád něco poznamenal o Luciovi Cinnovi,“ řekl Catulus Caesar chladně. „Myslím, že stojí za bližší pohled. Nesouhlasím s jeho volbou do úřadu, protože si myslím, že ho nebude s to zastávat k obecnému prospěchu. Lucius Cinna má za sebou sice skvělou vojenskou dráhu, avšak jeho politické zkušenosti jsou minimální a jeho představy o tom, jak je třeba vládnout Římu, jsou nezralé. V době, kdy byl městským prétorem, se neuskutečnilo žádné z opatření, která bylo naléhavě třeba podniknout. Oba konsulové byli v poli, avšak Lucius Cinna – jenž měl skutečnou výkonnou moc v Římě – se ani v nejmenším nepokusil čelit onomu děsivému hospodářskému úpadku, který tehdy propukl. Kdyby to byl učinil v samých jeho počátcích, byl by na tom dnes Řím mnohem lépe. Dnes tu ovšem před námi stojí Lucius Cinna jako nově zvolený konsul, jenž odmítá muži daleko bystřejšímu a schopnějšímu, než je on sám, dát slib, o nějž byl požádán v duchu skutečné senátní vlády.“

„Neřekl jsi zatím ani jediné slovo, které by mě přimělo změnit názor, Quinte Lutatie *Servilis*,“ řekl Cinna drsně, označuje tím Catula Caesara za servilního.

„Já jsem si toho dobře vědom,“ řekl opovržlivě Catulus Caesar. „Jsem totiž naprosto přesvědčen, že nic, co by tu uvedl kdokoli z nás – anebo co bychom uvedli my

všichni společně! – by nijak neovlivnilo tvé postoje. Tvoje myšlení se totiž novým podnětům uzavřelo stejně pevně, jako se uzavřel tvůj měšec po naplnění penězi, které ti dal Gaius Marius za očištění svého syna provinivšího se vraždou.“

Cinna zrudl; nenáviděl svůj sklon červenat se, ale nedokázal s ním nic udělat a odjakživa se jím prozrazoval.

„Je ovšem jedna cesta, kterou můžeme my otcové senátoři dosáhnout, aby Lucius Cinna uchoval zákony, jimž náš první konsul věnoval tolik péče,“ řekl Catulus Caesar. „Navrhuji**,** abychom jak Gnaea Octavia, tak i Lucia Cinnu zavázali slavnostní přísahou. Nechť přísahají, že zachovají náš dosavadní systém vlády, tak jak ho na tabule vložil Lucius Sulla.“

„Já souhlasím,“ řekl Scaevola, pontifex maximus.

„I já,“ řekl první senátor Flaccus.

„I já,“ řekl Antonius Orator. „I já,“ řekl Lucius Caesar, censor.

„I já,“ řekl Crassus, censor.

„I já,“ řekl Quintus Ancharius.

„I já,“ řekl Publius Servilius Vatia.

„I já,“ řekl Lucius Cornelius Sulla a obrátil se na Scaevolu. „Veleknězi, přijmeš od nově zvolených konsulů tuto přísahu?“

„Přijmu.“

„A já ji složím, ovšem jen v tom případě,“ řekl Cinna sebevědomě, „že o tom senát rozhodne jasnou většinou.“

„Hlasujme,“ řekl Sulla okamžitě. „Ti, kdo jsou pro přísahu, přejděte, prosím, na mou pravou stranu. Ti, kdo jsou proti, nechť se postaví po mé levici.“

Jen velice málo senátorů stanulo nalevo od Sully, avšak první, kdo tam spěchal, byl Quintus Sertorius, z jehož svalnaté postavy přímo sálal hněv.

„Senát vyjádřil svůj názor hlasováním jednoznačně,“ řekl Sulla a vražedný výraz mu už nadobro vymizel z tváře. „Quinte Mucie, ty jsi pontifikem maximem. Jakým způsobem by měla být tato přísaha složena?“

„Podle zákona,“ odpověděl Scaevola obratem. „První část přísahy spočívá v tom, že se celý senát se mnou odebere do chrámu Jova Nejlepšího Největšího, kde flamen Dialis a já společně přineseme oběť Velikému Bohu. Bude to dvouletá ovce a oběti budou přítomni kněží Dvou zubů.“

„To je obdivuhodná pohotovost!“ poznamenal Sertorius ironicky. „Vsadím se, že až vystoupíme na Kapitol, budou nás tam už čekat všichni potřební účastníci i zvířata.“

Scaevola hovořil dál, jako by se byl nikdo neozval. „Po oběti požádám Lucia Domitia – jenž je synem zesnulého pontifika maxima a s touto záležitosti není v nižádném spojení – aby z jater oběti vykonal věštbu. Pokud budou znamení vhodná a příznivá, odvedu pak senát do chrámu Semona Sanka Dia Fidia, boha přísahy. Tam – pod širým nebem, jak se žádá od všech, kdo skládají nějakou přísahu – požádám oba nově zvolené konsuly, aby uchovali *leges Corneliae*.“

Sulla povstal ze svého kurulského křesla. „Pak tedy, pontifiku maxime, to zajisté učiníme.“

Znamení byla příznivá, podpořená ještě tím, že cestou na Kapitol do chrámu Semona Sanka Dia Fidia spatřil celý senát orla letícího nad bránou Sanqualis zprava doleva.

Avšak Cinna naprosto nehodlal nechat se přísahou zavázat k dodržování Sullovy ústavy, a věděl už přesně, jak ji složit tak, aby přísahou nebyla. Když se senátoři ubírali točitou cestou vzhůru k chrámu Velikého Boha na Kapitolu, přitočil se ke Quintovi

Sertoriovi a tak, aby nikdo neviděl, že s ním hovoří – natož aby slyšel, co mu říká – ho požádal, aby mu cestou někde našel a sebral kámen určitého tvaru a. velikosti. Když pak senát přecházel z jednoho chrámu do druhého, nechal Sertorius vyžádaný kamínek vklouznout do záhybu Cinnovy togy. Přesunout ho pak na místo, kde by na kameni mohl sevřít prsty levé ruky, už byla pro Cinnu hračka; byl to jen nevelký, kulatý a hladký oblázek.

Už od dětských let Cinna tak jako každý jiný Říman dobře věděl, že dříve než může složit některou z oněch jadrných přísah, jaké tak milují malí kluci – přísahy věrnosti i vymanění z ní, bázně i běsnění, odvahy i obmyslnosti – je třeba nejprve vyjít pod širé nebe. Neboť složení přísahy museli být svědkem bohové nebes; pokud ji nedosvědčili, nebyla přísaha platná a závazná. Jako všichni jeho druzi z dob dětství bral i Cinna tento rituál smrtelně vážně. Pak se však seznámil s klukem, synem jezdce Sexta Perquitiena, jenž vyrůstal v oné strašné rodině a jenž klidně porušoval veškeré přísahy, jaké kdy složil. Byli přibližně stejně staří, syn Sexta Perquitiena se ovšem se synky senátorů příliš nepřátelil. S Luciem Cinnou se poznal jen náhodně, shodou okolností to však bylo právě při skládání jakési přísahy.

„Všechno, co při tom potřebuješ udělat," vysvětloval mu syn Sexta Perquitiena, je chytit se kostí Matky Země. A k tomu ti stačí držet při přísaze v ruce kámen. Tím se odevzdáváš do péče bohů podsvětí, neboť podsvětí je přece z kostí Matky Země zbudováno, ne? Obyčejný kámen k tomu stačí, Lucie Cornelie. Popadneš kámen a s přísahou je amen!"

Takže když Lucius Cornelius Cinna skládal přísahu, že uchová Sullovy zákony, držel onen oblázek pevně sevřený v levé pěsti. Když skončil, shýbl se rychle k podlaze nezastřešeného chrámu, poseté listím, kamínky a větvičkami, a předstíral, že kámen, který až do té chvíle držel nepřetržitě v ruce, teprve zvedá.

„A pokud přísahu poruším," říkal jasným a zvučným hlasem, „nechť jsem svržen z Tarpejské skály, právě tak jako teď od sebe odhazuji tento kámen."

Oblázek proletěl vzduchem, cvakl o hrubou opadávající zeď a dopadl zpět na hruď své rodné matky, země. Nikdo zjevně nepochopil smysl Cinnova počínání; Cinna zhluboka vydechl. To, co nebylo žádným tajemstvím pro syna Sexta Perquitiena, zřejmě římským senátorům známo nebylo. Pokud by ho tedy chtěl někdo v budoucnosti obvinit z porušení přísahy, Cinna by snadno vysvětlil, proč jí není vázán. Celý senát byl přece při tom, když onen kámen odhazoval. Zajistil si tak stovku ideálních svědků. Byl to sice úskok, jaký se nepovede dvakrát – och, ale s jakou chutí by ho byl asi použil i sám Metellus Hovnivál, kdyby ho byl jen znal!

* * *

Třebaže se Sulla šel podívat, jak jsou noví konsulové uváděni do úřadu, následné hostiny se už nezúčastnil, omluvil se, že se musí přichystat na zítřejší odchod do Capuy. Byl nicméně přítomen prvnímu oficiálnímu zasedání senátu na Nový rok v chrámu Jova Nejlepšího Největšího, takže vyslechl i Cinnův kratičký, hrozivý projev.

„Chci svůj úřad ctít, nikoli zneuctít," prohlásil Cinna. „Pokud se ho ujímám s nějakými pochybami, týkají se především toho, že musím sledovat odstupujícího prvního konsula, jak odvádí na Východ tu armádu, které měl velet Gaius Marius. A i kdybych pominul nezákonné pronásledování a odsouzení Gaia Maria, jsem i tak

přesvědčen, že by měl tento bývalý konsul setrvat v Římě, aby se odpovídal ze vznesených obvinění.“

Obvinění z čeho? Nikdo to nevěděl přesně, třebaže se většina senátorů domyslela, že by to asi bylo především obvinění z velezrady, a to zejména za to, že Sulla vstoupil do Říma v čele své armády. Sulla si jen povzdychl, rezignoval před tím, co se mu jevilo jako nevyhnutelné. Sám byl člověk bez skrupulí, věděl o sobě, že i kdyby byl nějakou takovou přísahu složil, byl by ji porušil, jakmile by to situace vyžadovala. O Cinnovi ovšem až dosud nepředpokládal, že by v něm pod celkem nijakou slupkou mohlo být skryto takhle tvrdé jádro. Teď se tedy ukazuje, že ano. Prožluklá záležitost!

Když opustil Kapitol, zamířil směrem k Aureliině insule v Subuře a cestou rozvažoval, jakým způsobem by se dalo nejlépe Cinnovi čelit. Když došel k cíli své cesty, měl už řešení, a tak do dveří, které mu Eutychus otevřel, vstupoval s úsměvem na rtech.

Jakmile však uviděl Aureliinu tvář, úsměv se rázem ztratil; byla zarputilá, v očích ani stín radosti.

„Copak, snad ne i ty?“ otázal se a rozložil se na lehátku.

„Ano, i já.“ Aurelia se posadila do židle naproti němu. „Tady bys neměl vůbec být, Lucie Cornelie.“

„Och, vzduch je čistý, mám to ověřeno,“ řekl klidně. „Gaius Julius se na hostině právě uveleboval pěkně v koutečku, když jsem odtamtud odcházel.“

„Tobě by zřejmě nevadilo, ani kdyby sem teď vkročil,“ řekla. „Nu, bude líp, když si zajistím, aby vše mělo náležitou formu – kvůli sobě, ne kvůli tobě.“ Zvýšila hlas. „Pojď, prosím, dál a posaď se tu s námi, Lucie Decumie.“

Mužík se s kamennou tváří vynořil z Aureliiny pracovny.

„Och, to snad ne,“ řekl Sulla znechuceně. „Ty jsi opravdu ten poslední, co mi tu scházel. Nebýt tobě podobných, Lucie Decumie, nebyl bych musel svou armádu do Říma vůbec pouštět! Jak tys jen mohl naletět na ty žvásty, že Gaius Marius je už zase v pořádku? Ten není s to dovést armádu ani do Vejí, natož do provincie Asia.“

„Gaius Marius se uzdravil,“ řekl Lucius Decumius vzdorovitě, nicméně jen s úmyslem bránit se. Sulla nebyl toliko jedním z Aureliiných přátel, jehož nesnášel, měl s ním i své další zkušenosti, pro které měl důvod se ho obávat. Bylo mnoho věcí, které o Sullovi věděl a které Aurelia neznala; avšak čím více se toho o něm dozvídal, tím méně byl nakloněn o nich komukoli co prozradit. Sobě rovného člověk hned pozná, říkal si snad tisíckrát, a mohl bych odpřisáhnout, že tenhle Lucius Cornelius Sulla je zrovna takový zločinec, jako jsem já. Má jen neskonale větší příležitost páchat i zločiny neskonale větší. A já o něm vím, že je páše.

„Za všechno tohle svinstvo nemůže Lucius Decumius, ale ty!“ obořila se na něho Aurelia.

„To jsou hlouposti!“ odbyl ji Sulla bez obalu. „Já jsem si s těmi svinstvy nezačal! Staral jsem se v Capui o své věci a chystal jsem se vyrazit do Řecka. Za všechno mohou takoví hlupáci, jako je Lucius Decumius – pletou se do věcí, o kterých nemají ani ponětí, namlouvají si, že ti jejich hrdinové jsou z jiného těsta než my ostatní! Ten tvůj přítelíček tady najal a zorganizoval většinu Sulpiciových hrdlořezů, kteří se pak vrhli na Forum a z mé dcery udělali vdovu – a přivedl si jich ještě víc, když jsem pak vstoupil na Forum Esquilinum a nechtěl jsem nic jiného než zavést pořádek! Já jsem ty rozbroje nevyvolal, já za ně jen musím platit!“

Lucius Decumius se napřímil, celý naježený. „Já věřím v lid!“ řekl rozzlobeně; nebyl zvyklý být takhle někomu vydán na pospas.

„Tak to vidíš! Teď tu stojíš a nedokážeš nic než omílat pitomosti zrovna tak prázdné, jako je ta tvá hlava, omezené jako celá ta tvoje čtvrtá třída!“ soptil Sulla. „‚Já věřím v lid!’ – vždyť jsi k smíchu! Udělal bys líp, kdybys věřil lidem lepším, než jsi sám!“

„Lucie Cornelie, prosím!“ řekla Aurelia, srdce se jí rozbušilo, nohy se pod ní roztřásly. „Jestli se považuješ za lepšího, než je Lucius Decumius, tak se podle toho taky chovej!“

„Ano!“ vykřikl Lucius Decumius, jenž sebral odvahu, neboť se za něho postavila jeho milovaná Aurelia – a byl by před ní rád vypadal statečně. Jenomže Sulla nebyl žádný Marius. Při pohledu na něj měl Lucius Decumius najednou pocit, jako by nehtem zaškrábal po kameni. Avšak přece jen se pokusil mu vzdorovat. Kvůli Aurelii. „Ty na sebe nejsi vůbec opatrný, velký konsuláre, velký Sullo! Mohl bys taky skončit s nožem v zádech!“

Sullovy bleďounké oči se zaleskly, odhalil zuby ve zlém úsměvu, vstal z lehátka, obklopen takřka viditelnou hrozivou aurou a pokročil směrem k Decumiovi.

Lucius Decumius bezděčně couvl – nikoli ze zbabělosti, spíš to byla instinktivní reakce pověrečné mysli, která se náhle setkává s čímsi právě tak tajemným jako strašným.

„Dokázal bych tě tu rozdupat, jako když slon zašlápne psa,“ říkal Sulla vyrovnaným hlasem. „Jediný důvod, proč to neudělám, je ta žena tady. Ona si tě považuje a ty jí dobře sloužíš. Ale pokud jde o ty nože – třebaže už jsi jich asi hezkých pár vrazil lidem do zad, Lucie Decumie – nepropadej omylu, že by se ti to mohlo povést i se mnou! Ani zdát si o tom nedej! Neopovažuj se vstoupit do mé arény, zůstaň si na svém písečku, tam si můžeš komandovat, koho chceš. A teď zmiz!“

„Běž, Lucie Decumie,“ řekla Aurelia. „*Prosím tě o to!*“

„Nepůjdu, pokud tu zůstává on a v takovémhle rozpoložení!“

„Poradím si líp sama. Jdi, prosím.“

Lucius Decumius odešel.

„Nebylo vůbec třeba být na něho takhle drsný,“ řekla, chřípí stažená. „Neumí s tebou sice jednat, ale ať je, jaký je, dokáže být věrný své věci. A jeho oddanost vůči Gaiovi Mariovi vyplývá z jeho vztahu k mému synovi.“

Sulla se znovu posadil, ale jen na okraj lehátka, zaváhal, má-li zůstat, nebo odejít. „Na mne se nezlob, Aurelie. Budeš-li se na mě mračit, doopravdy mě rozzlobíš. Souhlasím s tebou, že on pro mne není dosti důstojný terč. Jenomže to byl právě on, kdo pomohl Gaiovi Mariovi dostat mě do situace, jakou jsem si nepřál, jakou jsem nechtěl a jakou jsem si nezasloužil!“

Prudce se nadýchla a pak zvolna, zvolna opět vydechovala. „Ano, dokážu se do tvých pocitů vžít,“ řekla. „Do jisté míry jsi v právu.“ Začala rytmicky pokyvovat hlavou. „Já to vím. Já to vím. Já vím, že jsi vyzkoušel všechny možné cesty, jak věci vyřešit zákonnou cestou, v klidu a v míru. Ale neobviňuj z toho Gaia Maria. Za vším tím byl Sulpicius.“

„To je dost ošidné,“ řekl Sulla a pocítil jistou úlevu. „Jsi přece konsulova dcera a manželka prétora, Aurelie. Víš líp než kdo jiný, že by byl Sulpicius svůj plán nemohl uskutečnit, kdyby za ním nestál někdo mnohem vlivnější, než byl on sám. Gaius Marius, samozřejmě.“

„Než *byl* on sám?“ vyhrkla a oči se jí rozšířily.

„Sulpicius je mrtvý. Dopadli ho před dvěma dny.“

Obě její zaťaté pěsti vzlétly k jejím ústům. „A Gaius Marius?“

„Och Gaius Marius, Gaius Marius, pořád jen Gaius Marius! *Uvažuj* přece trochu, Aurelie, *mysli!* Nač bych asi já potřeboval vidět Gaia Maria mrtvého? Zabít hrdinu, kterého v něm lid má? Takový hlupák nejsem! Snad se mi ho podařilo vystrašit natolik, aby se teď držel od Itálie dál, dokud já sám z Itálie neodtáhnu. A nejen v mém vlastním zájmu, Aurelie. I v zájmu samého Říma!“ Vzpřímil se na lehátku a vztáhl ruce jako advokát, jenž se pokouší přesvědčit nepřátelsky zaujatou porotu. „Aurelie, cožpak jsi nepostřehla, že od chvíle, kdy se právě před rokem vrátil do veřejného života, spřáhl se s muži, jimž by byl za starých časů neřekl ani *ave?* Všichni občas musíme využívat všelijakých nohsledů, jaké bychom kolem sebe raději neviděli, musíme se smiřovat s přítomností lidí, do kterých bychom se jinak zdráhali i kopnout. Ale od svého druhého záchvatu se Gaius Marius začal uchylovat k nástrojům a trikům, jakým by se byl dříve vyhnul i za cenu života! Já o sobě vím, co jsem zač. Já vím, čeho jsem já sám schopen. A nijak nepřeženu, když o sobě řeknu, že dokážu být nečestnější a bezohlednější než Gaius Marius. A to nikoli pouze kvůli životu, jaký jsem kdysi vedl. Spíš kvůli tomu, jaký já v podstatě jsem. Ale on takovýhle nikdy *nebýval!* Bylo nemyslitelné, aby si najal člověka typu Lucia Decumia k tomu, aby se zbavil důstojníčka, jenž jeho drahého synáčka obvinil z vraždy! Bylo prostě nemyslitelné, že by použil člověka typu Lucia Decumia k najímání chátry a všelijakých hrdlořezů! Uvaž to všechno, Aurelie, prosím tě, přemýšlej o tom chvíli! Vždyť ten jeho druhý záchvat mrtvice změnil celou jeho osobnost.“

„Do Říma jsi s armádou neměl vkročit,“ řekla.

„A co jiného jsem měl na vybranou? Nechtěla bys mi to laskavě povědět? Pokud bych byl nalezl *jakékoli* jiné východisko, byl bych ho zvolil! Pokud bys mě ovšem raději neviděla sedět dál v Capui až do chvíle, kdy by Řím byl měl na krku další občanskou válku – Sully proti Mariovi!“

Z tváře se jí ztratila veškerá barva. „K tomu by bylo nikdy nedošlo!“

„Nu ovšem, protože existovala ještě třetí alternativa! Že bych byl totiž krotce ulehl k nohám maniakálního tribuna lidu a dementního starce! Měl jsem snad dovolit Gaiovi Mariovi, aby se mnou sehrál totéž, co už jednou provedl Metellovi Numidikovi – aby využil plebs k tomu, aby mě zbavil zákonně udělené velitelské funkce? Když tohle udělal Metellovi Numidikovi, nebyl už ovšem Metellus Numidicus konsulem! Jenže já jsem konsulem *byl,* Aurelie! A nikdo nemůže zbavit velení konsula, jenž je dosud v úřadě. Naprosto nikdo!“

„Ano, už tě chápu,“ řekla a krev se jí opět vrátila do tváří. Oči se jí zalily slzami. „Oni ti to stejně nikdy neodpustí, Lucie Cornelie. Ty jsi vytáhl s armádou proti Římu.“

Zaúpěl. „Jen při všech bozích neplač! Nikdy jsem tě ještě neviděl plakat! Ani na pohřbu mého chlapce ne! Jestlis nedokázala plakat pro něho, pak nemůžeš teď plakat ani pro Řím!“

Hlavu měla skloněnu, slzy jí nestékaly po tvářích, ale odkapávaly do klína, zmáčené řasy jiskřily ve světle pozdního odpoledne. „Když mě sevře největší žal, tak plakat nedokážu,“ řekla a otřela si hřbetem ruky nos.

„Tomu nevěřím,“ odpověděl se sevřeným a rozbolavěným hrdlem.

Vzhlédla k němu. Slzy se jí teď řinuly po tvářích. „Já nepláču kvůli Římu,“ hlesla ochraptěle a znovu si otřela nos. „Pláču pro tebe.“

Vstal z lehátka, podal jí svůj šátek a postavil se za její židli, s jednou rukou zarytou do jejího ramena. Ať mu raději nevidí do očí.

„Za tohle tě budu navěky milovat,“ řekl, druhou dlaň jí nastavil před obličej, setřel jí pár slz z řas a pak je šetrně sebral z dlaně jazykem. „Tohle všechno je dílo Fortuny,“

řekl. „Dostalo se mi toho nejtvrdšího konsulského období, jaké kdy někdo zastával. Tak jako jsem zakusil ten nejtvrdší život, jaký kdy byl komu souzen. Nejsem ten, kdo by se vzdával, a nejsem ten, kdo by se příliš ohlížel na to, jakým způsobem zvítězí. Na tomhle závodišti zbývá na ukazatelích ještě dostatek vajec v pohárech a dostatek delfínů. A ten závod neskončí, dokud já nevydechnu naposled.“ Stiskl jí rukou rameno. „Vpil jsem tvé slzy do sebe. Kdysi jsem zahodil smaragdovou zvětšovací lupu do stoky, protože pro mne neměla žádnou cenu. Ale tvé slzy už mi zůstanou navždycky.“

Pustil ji, opustil ji, opustil i její dům. Kráčel s nesmírnou pýchou, královsky odměněn, nade vše povznesen. Všechny ty slzy, co kvůli němu ronily ostatní ženy, byly pouhým projevem sobectví, vyplakaly je kvůli svým vlastním zlomeným srdcím. Nikoli pro něho. Avšak ta, jež jinak nikdy nezaplakala, je právě prolila nad ním samým.

*** * ***

Jiný muž by byl možná zaváhal, rozmýšlel by se. Ne tak Sulla. Když došel až domů – a měl to dosti daleko – překryly už ono nejsoukromější vytržení zcela věcné úvahy; příjemně povečeřel s Dalmatikou, šel s ní spát, miloval se s ní a pak spal po celých svých normálních bezesných deset hodin. Anebo, pokud snad snil, nic z toho si nezapamatoval. Hodinu před úsvitem se probral, a aniž probudil ženu, vstal, pojedl ve své pracovně čerstvě pečený chléb a sýr a nesoustředěně při jídle pohlížel na bedničku na svém stole, která se velikostí blížila rozměru chrámků, v nichž měl uschovány masky svých předků. Stála na opačném konci stolu a uvnitř spočívala hlava Publia Sulpicia Rufa.

Zbylým odsouzeným se podařilo uprchnout; jen Sulla a několik jeho kolegů věděli, že nikdo ani nevyvíjel žádnou horečnou snahu je dopadnout a zatknout. Sulpicius ovšem zemřít musel. A tak bylo nezbytné ho polapit.

Člun přeplouvající Tiber byla pouhá lest. O něco doleji po proudu se Sulpicius vrátil opět na levý břeh, vyhnul se však Ostii a dal přednost malému přístavu v městečku Laurentum, pár mil doleji na pobřeží. Tady se uprchlík pokusil najmout loď – a tady byl také, s pomocí jednoho ze svých sloužících, konečně uštván. Sullou najatí pronásledovatelé ho zabili na místě, znali však Sullu natolik, aby si nepřišli říct o odměnu bez dostatečného důkazu. Uťali tedy Sulpiciovi hlavu, vložili ji do nepropustné bedničky a dopravili ji do Sullova domu v Římě. Pak teprve dostali zaplaceno. A Sulla získal hlavu, ještě poměrně zachovalou, necelé dva dny starou.

Před odchodem z Říma, onoho druhého lednového dne, Sulla vyzval Cinnu, aby se dostavil na Forum. A tam, opřeno o stěnu u roster, trčelo dlouhé kopí s nabodnutou hlavou Publia Sulpicia Rufa. Sulla uchopil Cinnu za paži.

„Podívej se dobře,“ řekl mu. „A zapamatuj si, co vidíš. Zapamatuj si výraz té tváře. Říká se, že i když má člověk odseknutu hlavu, jeho oči stále ještě vnímají, Pokud jsi tomu až dosud nevěřil, uvěříš v budoucnosti. Tohle je muž, jenž sledoval, jak jeho vlastní hlava padá do prachu. Pamatuj si to dobře, Cinno. Já nehodlám tam na Východě zemřít. A to znamená, že se do Říma vrátím. Jestli se dotkneš mých léků, kterými chci pomoci Římu, i ty uvidíš prach, do kterého bude padat tvá hlava.“

Odpovědí mu byl pohled plný pohrdání a výsměchu, ale v tomto směru si Cinna mohl ušetřit námahu. Neboť v okamžiku, kdy Sulla domluvil, otočil už svou mulu nazad a odklusal po Foru Romanu, aniž se byť jen jednou ohlédl, na hlavě svůj širák.

Sotva by si byl někdo takhle představoval úspěšného vojevůdce. Avšak pro Cinnu to byl obraz zosobněné Nemesis.

Otočil se a vzhlédl vzhůru k oné hlavě s vytřeštěnýma očima a pokleslou čelistí. Začínalo se teprve rozednívat; kdyby teď dal onu hlavu odstranit, nikdo by ji vůbec nespatřil.

„Ne," řekl Cinna nahlas. „Ať jen tady zůstane. Ať celý Řím vidí, jak daleko až je připraven zajít člověk, jenž sem vpadl s celou armádou."

V Capui se Sulla zavřel s Lucullem v ústraní a společně s ním začal sestavovat plán na přesun svého vojska do Brundisia. Původní Sullův záměr byl vyplout z Tarenta, avšak pak zjistil, že tam není k dispozici dostatek nákladních lodí.

„Ty se vydáš na cestu první, vezmeš s sebou všechno jezdectvo a dvě z pěti legií," řekl Sulla Lucullovi. „Já tě budu s dalšími třemi následovat. Ale až přistaneš na protějším břehu Jonského moře, nebudeš na mě čekat. Jakmile se vylodíš v Elatrii nebo v Buchetiu, dej se ihned na pochod do Dódóny. Vypleň cestou všechny chrámy v Épeiru a v Akarnánii – nebude to příliš velké bohatství, ale přesto si asi přijdeš na své. Věčná škoda, že teprve nedávno vyrabovali Dódónu Skordiskové. Hlavně však nezapomínej, že řečtí i épeirští kněží jsou mazaní, Lucie Lucinie. Není vyloučeno, že se jim v Dódóně podařilo ledacos před barbary uchránit."

„Přede mnou to neschovají," usmál se Lucullus.

„Dobrá! Dej se pak na pochod do Delf a dělej, co je tvým úkolem. Dokud se k tobě nepřipojím, je tohle válčiště tvoje."

„Co chystáš ty sám, Lucie Cornelie?" otázal se Lucullus.

„Já budu muset počkat v Brundisiu, až se vrátí transportní lodi, ale ještě předtím chci vyčkat v Capui, dokud si nebudu jistý, že je v Římě klid. Nevěřím Cinnovi a nevěřím Sertoriovi."

Jelikož tři tisíce mužů a tisícovka mul nebyli v sousedství Capuy příliš vítanými obyvateli, vyrazil Lucullus do Brundisia již v polovině ledna; nadešla zima a ani on sám ani Sulla nedoufali, že by se mu podařilo přepravit se přes moře dříve než někdy v březnu nebo v dubnu. Třebaže Sulla už cítil naléhavou nutnost vytáhnout z Capuy, stále ještě váhal; zprávy z Říma nebyly nijak povzbudivé. Nejprve se doslechl, že tribun lidu Marcus Vergilius proslovil z roster velkou řeč k zástupům na Foru a že se vyhnul porušení Sullových zákonů tím, že odmítl nazvat to shromážděním. Vergilius doporučil, aby byl Sulla – jenž už teď není konsulem – zbaven imperia a dopraven do Říma – v případě nutnosti i násilím – a aby se zodpovídal z viny na Sulpiciově smrti a na nezákonném pronásledování Gaia Maria a osmnácti ostatních, kteří se dosud nacházejí na svobodě.

Z řeči nic nebylo, avšak pak přišla další zpráva, že Cinna velice pilně přemlouvá mnoho senátorů ze zadních lavic, aby podpořili nový návrh Vergilia a dalšího tribuna lidu, Publia Magia, podle něhož by měl senát doporučit centurijnímu sněmu, aby bylo Sullovi odňato imperium a aby se zodpovídal ze zločinů velezrady a vraždy. Senát se vytrvale vzpouzel vyslovit s těmito záměry souhlas, avšak Sulla cítil, že tyto pokusy nevěstí nic dobrého; všichni dobře vědí, že s třemi legiemi v Capui už čeká připraven k odchodu, takže zjevně usoudili, že nesebere odvahu vydat se podruhé na pochod proti Římu. Měli pocit, že nastal čas, kdy se mu mohou beztrestně vzepřít.

* * *

Koncem ledna obdržel Sulla dopis od své dcery, Cornelie Sully.

Otče, mé postavení tady je zoufalé. Poté, co jak můj manžel; tak i můj tchán zemřeli, nový pater familias – můj švagr, jenž se nyní nazývá Quintus – se ke mně začal chovat hrozným způsobem. Jeho žena mě vysloveně nemá ráda. Dokud byli naživu můj manžel a můj tchán, nemohlo k žádným nepříjemnostem docházet. Teď tu však se mnou žije onen nový Quintus s tou svou strašnou ženskou a s tchyní. Podle práva samozřejmě dům náleží mému synovi, ovšem na to jako by všichni zapomněli. Moje tchyně – což je podle mne dost přirozené – přenesla všechnu náklonnost na svého žijícího syna. A všichni teď svádějí vinu na potížích Říma i na svých vlastních nesnázích na tebe. Hovoří dokonce o tom, že jsi mého tchána poslal do Umbrie záměrně na smrt. Výsledkem toho je, že já i mé děti jsme bez služebnictva, dostáváme jíst totéž co sloužící, a také ubytováni jsme velice uboze. Když si stěžuji, říkají mi, že se teď vlastně o mě máš postarat ty! Jako kdybych nebyla nedávno porodila svému zesnulému manželovi syna, který je fakticky dědicem převážné části jmění jeho děda! I to je samozřejmě pramenem jejich nevůle. Dalmatica mě neustále přemlouvá, abych se přestěhovala k ní, do tvého domu, ale já mám pocit, že to nemohu udělat, dokud k tomu od tebe nedostanu souhlas.

Oč bych tě ale ráda požádala ještě víc než o svolení k pobytu v tvém domě, otče (pokud na mě budeš mít při všech svých současných starostech čas myslet), je, abys mi našel jiného manžela. Je přede mnou ještě sedm měsíců povinného smutku. Dáš-li mi svůj souhlas, ráda bych je strávila v tvém domě pod ochranou a za dozoru tvé ženy. Nechci však být Dalmatice na obtíž delší dobu, než je tato. Musím získat nějaký svůj vlastní domov.

Nejsem jako Aurelia, nechci vést svůj samostatný život. A nedovedu si představit ani takový život, jaký asi docela vyhovuje Aelii, které zřejmě nevadí Marciino tyranizování. Prosím tě, otče, pokud mi budeš moci najít manžela, budu ti za to velice vděčná! Provdat se i za nejhoršího z mužů je neskonale lepší než vnutit se do domácnosti jiné ženy. Říkám to naprosto upřímně.

Jinak se cítím docela dobře, až na kašel, který mne trápí, protože mám v pokoji zimu. Stejně tak jím trpí i děti. Neušlo mi, že by v tomhle domě nepanoval příliš velký smutek, kdyby se snad něco mělo stát mému synkovi.

Posuzovány nezaujatým pohledem byly trampoty Cornelie Sully jen tou nejmenší částečkou všech nepříjemností; byla to však ona špetka, která převážila misku vah v Sullově neklidné mysli. Dokud si tento dopis nepřečetl, nebyl si jist, co by měl vlastně udělat. Teď už věděl. Nemělo to sice nic společného s Cornelií Sullou. Ale mělo to vposledku přispět i k nápravě jejího truchlivého osudu. Jak se může opovážit nějaký takový čerstvý picenský povýšenec ohrožovat štěstí a zdraví *jeho* dcery? A jejího syna!

Odeslal dva dopisy, jeden Metellovi Piovi Hovňouskovi, jímž mu nařídil, aby se za ním dostavil z Aesernie do Capuy a aby s sebou přivedl i Mamerka, druhý list pak byl

určen Pompeiovi Strabonovi. Dopis Hovňouskovi obsahoval jen dvě strohé věty. Pompeiovi Strabonovi toho napsal mnohem víc.

Nepochybuji vůbec, Gnaee Pompeie, že jsi informován o tom, co se děje v Římě – o nestoudných krocích Lucia Cinny, nemluvě o té smečce tribunů, kterou si ochočil. Myslím si, můj vážený příteli a kolego ze severu, že ty a já se navzájem známe dostatečně dobře, alespoň pokud jde o to, čeho jsme až dosud dosáhli – a já jen lituji, že nám naše životní dráhy nedopřály uzavřít těsnější přátelství – abys věděl, že naše záměry a cíle jsou totožné. Shledávám tvůj konzervativizmus a tvé zaujetí pro staré dobré mravy velice podobné svým vlastním a vím také, že nejsi příliš nakloněn Gaiovi Mariovi. A mám silné podezření, že ani Cinnovi.

Pokud se snad skutečně domníváš, že by Římu lépe posloužilo, kdyby byl do boje proti králi Mithridatovi vyslán Gaius Marius se svými legiemi, pak tento list ihned roztrhej. Pokud však raději uvidíš táhnout do boje mne a mé legie, čti dál.

Za současného stavu věcí v Římě není v mé moci zahájit konečně tažení, které by bylo mělo začít ještě minulého roku, dávno předtím, než vypršelo období mého úřadu. Namísto abych se vypravil na Východ, musím stále ještě setrvávat v Capui i se svými třemi legiemi, abych měl jistotu, že nebudu zbaven svého imperia, zatčen a postaven před soud za nic jiného než za úsilí o upevnění mos maiorum. Cinna, Sertorius, Vergilius, Magius a ostatní samozřejmě mluví o velezradě a vraždě.

Ponechám-li stranou své legie zde v Capui a další dvě utábořené před Aesernii, plus tu jednu před Nolou, jsou tvé legie jediné, které v Itálii zbývají. Mohu se plně spolehnout na Quinta Caecilia v Aesernii a na Appia Claudia u Noly, že plně podpoří mne i všechno, co jsem dokázal udělat ještě jako konsul; tobě píši proto, abych se tě otázal, zda se mohu stejným způsobem spolehnout na tebe a na tvé legie. Může se stát, že jakmile opustím Itálii, nic už Cinnu a jeho přátele nezadrží. Velice rád se s případnými důsledky vypořádám, až k tomu nadejde čas. Mohu tě ujistit, že vrátím-li se z Východu jako vítěz, postarám se o to, aby to moji nepřátelé splatili.

Starost mi však dělá moje současná situace. Potřebuji mít zajištěn určitý čas k odplutí z Itálie, a to (jak ty sám dobře víš) může trvat i čtyři nebo pět měsíců. Větry nad Adriatickým i nad Jónským mořem jsou, jak známo, v tomto ročním období značně vrtošivé a není ani nouze o bouře. Nemohu si dovolit vystavit jakémukoli zbytečnému riziku vojska, která Řím tak zoufale potřebuje.

Gnaee Pompeie, mohl bys pro mne učinit to, že bys Cinnovi a jeho spojencům sdělil, že považuješ mé pověření vydat se do této války proti Východu za zákonné? A že pokusí-li se můj odjezd jakýmkoli způsobem mařit, zle se jim povede? Že alespoň v tuto chvíli musí přestat se štvaním a házením klacků pod nohy?

Pokud mi budeš schopen dát kladnou odpověď, považuj mne, prosím, za svého oddaného přítele a kolegu. S netrpělivostí ji očekávám.

Odpověď od Pompeia Strabona dostal Sulla skutečně obratem, ještě dříve než dorazili jeho legáti z Aesernie. Byla napsána jeho vlastním strašlivým rukopisem a omezila se na jedinou lakonickou větu:

„Nedělej si žádné starosti, všechno zajistím."

A tak, když se Hovňousek s Mamerkem ohlásili Sullovi v domě, jenž měl v Capui najat, nalezli ho mnohem spokojenějšího a uvolněnějšího, než by se byli na základě zpráv od svých vlastních informátorů v Římě odvážili předpokládat.

„Nedělejte si žádné starosti, všechno je v pořádku," usmíval se na ně Sulla.

„Jak by mohlo být všechno v pořádku?" vydechl Metellus Pius. „Slyšel jsem o hrozících obviněních – z vraždy, z velezrady!"

„Napsal jsem svému velice dobrému příteli Gnaeovi Pompeiovi Strabonovi a vypověděl jsem mu všechny své starosti. Odepsal mi, že všechno zajistí."

„A to on taky dokáže." I na Mamerkově tváři se už rodil úsměv.

„Och Lucie Cornelie, to jsem rád!" vykřikl Hovňousek. „Je to hrozné, jak s tebou teď jednají! I k Saturninovi byli ohleduplnější! Kdokoli by se podle jejich řečí teď mohl domnívat, že ten Sulpicius nebyl poloblb, ale snad přímo polobůh!" Odmlčel se, náhodná slovní hříčka ho samotného uvedla v úžas nad vlastní slovesnou dovedností. „Že to byl docela dobrý obrat, co říkáš?"

„Šetři si to na Forum, až se budeš ucházet o konsulát," řekl Sulla. „Na mě je tím škoda plýtvat. Já jsem nikdy nepokročil ve svém vzdělání nad ty nejzákladnější věci."

Takovéto poznámky vzbuzovaly neobyčejný zájem v Mamerkovi, který byl rozhodnut sednout si někdy s Hovňouskem a vymámit z něho všechno, co ví anebo se domnívá vědět o životě Lucia Cornelia Sully. Na Foru samozřejmě kolovaly všelijaké historky o kdekom, kdo byl mimořádně nadaná anebo jinak známá osobnost, jenomže povídačkám z Fora Mamercus zásadně nenaslouchal, připadalo mu odjakživa, že jsou buď zbytečně přehnané, anebo že jsou to naopak přikrášlené výmysly lidí, kteří nemají nic lepšího na práci.

„Zlikvidují všechny tvoje zákony, jen co opustíš Itálii. Co uděláš, až se pak zase vrátíš domů?"

„Vypořádám se s tím, jakmile nadejde čas, ani o okamžik dřív."

„Myslíš, že bude vůbec *možné* se s tím vypořádat, Lucie Cornelie? Já bych řekl, že vznikne neřešitelná situace."

„Vždycky se nějaká cesta najde, Mamerku, ale můžeš mi věřit, když ti řeknu, že za tohoto tažení nebudu mařit čas vínem a se ženami!" zasmál se Sulla, který vůbec nepůsobil dojmem nějakého znepokojení. „Já jsem totiž miláček samotné Fortuny, chápeš? A Fortuna mne *vždycky* ochrání."

Usadili se, aby probrali poslední zbytečky válečných akcí v Itálii a prodebatovali zarputilost, s jakou stále ještě kladou odpor Samnitové; ovládali dosud většinu území mezi Aesernii a Corfiniem, stejně tak jako města Aesernii a Nolu.

„Ti nenáviděli Řím celá staletí, a umějí také nenávidět ze všech lidí na světě nejlíp," řekl Sulla a povzdychl si. „Doufal jsem, že se Aesernie a Nola vzdají, ještě než vyrazím do Řecka. Jak to ale vypadá, chtějí s tím možná počkat na mě, až se vrátím domů."

„To ne, jestli do toho budeme mít co mluvit my," řekl Hovňousek.

Na dveře zaškrábal sloužící, zamumlal, že večeře už je připravena, pokud je připraven i Lucius Cornelius.

Lucius Cornelius připraven byl. Povstal a odvedl hosty do jídelny. Dokud bylo na stole jídlo, Sulla udržoval lehkou a nezávaznou konverzaci; dopřávali si přepychu, jaký si mohli dovolit jen staří přátelé, že totiž měl každý jedno lehátko jen pro sebe.

„A ty si skutečně někdy nepozveš nějaké ženy, Lucie Cornelie?“ otázal se Mamercus, když už propustili sloužící.

Sulla pokrčil rameny a ušklíbl se. „Za tažení, daleko od manželky a tak, myslíš?“

„Ano.“

„Ženské jsou jen pro zlost, Mamerku, takže má odpověď zní ‚Ne’.“ Sulla se zasmál. „Pokud ses mne na to ptal z hlediska svých poručnických povinností vůči Dalmatice, pak jsi dostal naprosto poctivou odpověď.“

„Po pravdě řečeno, zeptal jsem se jen z čiré zvědavosti,“ řekl zcela bez rozpaků Mamercus.

Sulla odložil pohár a upřel zrak na protější lehátko, kde odpočíval Mamercus; studoval teď svého hosta mnohem pečlivěji, než tomu bylo kdykoli v minulosti. Ne, není to žádný Paris ani Adonis, ani Memmius, to určitě ne. Tmavé, velice nakrátko přistřižené vlasy, znamení, že je má vlnité a že si z toho jeho holič zoufá; obličej samý hrbolek, s přeraženým, trochu spláclým nosem; tmavé, hluboko posazené oči; pěkná snědá pokožka, matně se lesknoucí, to je na něm to nejpěknější. A je zřejmě zdráv, tenhle Mamercus Aemilius Lepidus Livianus. Natolik zdatný, že dokázal v souboji muže proti muži zabít Silona – byla mu za to udělena *corona civica.* Není natolik bystrý, aby se někdy mohl stát hrozbou pro Řím, přitom však to není vůbec žádný hlupáček. Podle Hovňouska je klidný a spolehlivý za každé vypjaté situace, jako velitel má dostatek sebedůvěry. Scaurus si ho dokonce oblíbil natolik, že ho učinil vykonavatelem své závěti.

Mamercus si byl samozřejmě velice dobře vědom, že je podroben nečekanému podrobnému zkoumání; proč má pocit, jako by byl hodnocen možným milencem?

„Ty jsi ženat, Mamerku, že?“ otázal se Sulla.

Vyvedlo ho to tak z míry, že se neubránil zamžikání. „Ano, Lucie Cornelie.“

„Máš nějaké děti?“

„Děvče, jsou jí teď čtyři roky.“

„Lpíš nějak zvlášť na své manželce?“

„Ne. Je to hrozná ženská.“

„Na rozvod nepomýšlíš?“

„Pokud jsem v Římě, tak nepřetržitě. Když z Říma vypadnu, snažím se pustit ji absolutně z hlavy.“

„Jak se jmenuje? Z jakého je rodu?“

„Claudia. Je to jedna ze sester Appia Claudia Pulchra, který se v současné době účastní obléhání Noly.“

„Och, to nebyla moudrá volba, Mamerku! To je dost zvláštní rodina.“

„*Zvláštní?* Já bych rovnou řekl, že podivná.“

Metellus Pius se naprosto zapomněl uložit na lehátko, seděl vzpřímen, oči otevřené dokořán upřeny na Sullu.

„Má dcera ovdověla. Není jí ještě ani dvacet. Má dvě děti, chlapce a děvče. Viděl jsi ji někdy?“

„Ne,“ řekl Mamercus klidně, „nemyslím, že bychom se byli někde viděli.“

„Já jsem otec, takže nemohu být směrodatný. Ale říkají mi, že je půvabná,“ řekl Sulla a chopil se poháru s vínem.

„Och, samozřejmě že je, Lucie Cornelie! Je až úchvatná!“ prohlásil rozzářený Hovňousek.

„Nu vidíš, tady máš nezávislý posudek.“ Sulla se zahleděl do poháru a pak obratně chrstl zbytek vína na prázdný talíř. „Pětky!“ vykřikl potěšeně. „Pětky jsou mé šťastné

číslo.“ Pohlédl zpříma na Mamerka. „Hledám pro tu mou nešťastnou holčinu dobrého manžela. Příbuzní jejího zesnulého manžela jí znepříjemňují život. Má věno čtyřicet talentů – což je víc, než dostává většina děvčat – prokázala svou plodnost, má jednoho chlapce, je dosud mladá, je po obou rodičích patricijského původu – její matka pocházela z rodu Juliů – a má, jak bych to já nazval, docela milou povahu. Nemyslím tím, že patří k ženám, které si ti lehnou k nohám a dovolí, aby sis o ně otíral boty, ale s naprostou většinou lidí dobře vychází. Její zesnulý manžel, mladý Quintus Pompeius Rufus, do ní byl celý blázen. Takže co mi na to řekneš? Máš zájem?“

„To záleží na okolnostech,“ řekl Mamercus obezřetně. „Jaké má oči?“

„To nevím,“ řekl její otec.

„Nádherně světle modré,“ řekl Hovňousek.

„A vlasy?“

„Rezavé – hnědé – rusé? Nevím,“ říkal její otec.

„Jsou takové barvy jako obloha hned potom, co zapadlo slunce,“ řekl Hovňousek.

„Je vysoká?“

„Nevím,“ pravil tatínek.

„Tobě by sahala po špičku nosu,“ řekl Hovňousek.

„Jakou má pleť?“

„Nevím,“ řekl její rodný otec.

„Jako smetanově bílý květ, se šesti drobnými zlatými pihami na nose,“ řekl Hovňousek.

Jak Sulla, tak Mamercus otočili hlavy a zadívali se na naráz zrudlého a krčícího se Hovňouska na prostředním lehátku.

„To vypadá úplně tak, jako by ses s ní chtěl oženit ty, Quinte Caecilie,“ řek otec.

„Ne, ne!“ zvolal Hovňousek. „Ale podívat se člověk přece může, Lucie Cornelie! Je báječná.“

„Tak bych si ji asi měl přece jen vzít,“ usmál se Mamercus na svého dobrého přítele Hovňouska. „Obdivuji tvůj vkus, pokud jde o ženy, Quinte Caecilie. A tobě děkuji, Lucie Cornelie. Považuj svou dceru za zasnoubenu se mnou.“

„Má před sebou ještě sedm měsíců smutku, není tedy žádný spěch,“ řekl Sulla. „Než toto období vyprší, bude zatím žít u Dalmatiky. Běž se tam na ni podívat, Mamerku. Já jí napíšu.“

*** * ***

O čtyři dny později vyrazil Sulla se třemi přešťastnými legiemi do Brundisia. Když tam dospěli, zastihli Luculla stále ještě utábořeného před městem, kde neměli žádné potíže s hledáním pastvy pro zvířata jezdeckých oddílů a pro armádní muly, jelikož mnoho půdy patřilo Italikům a byla ještě časná zima. Počasí bylo vlhké a větrné, nebyly to právě podmínky na nějaký dlouhodobý pobyt; mužstvo se nudilo a trávilo příliš mnoho času hazardními hrami. Když se tam však objevil Sulla osobně, zavládl klid a pořádek. Lucullus jim na rozdíl od Sully příliš nevoněl. Legionáře nechápal, neměl ani snahu pochopit kohokoli, kdo stál na společenském žebříčku hluboko pod ním.

V březnu vyplul Lucullus ke Korkýře, jeho dvě legie a dva tisíce jezdců obsadilo kdejakou nákladní loď, jaká se v čilém přístavu dala najít. Což znamenalo, že Sullovi nezbylo, než vyčkat, až se transportní lodi opět vrátí a až bude moci vyrazit na moře i

on. Začátkem května – tou dobou už mu zbývalo jen pramálo z jeho dvou set talentů zlata – však Sulla přece jen konečně překročil Adriatické moře se třemi legiemi a tisícem armádních mul.

Na moři se cítil odjakživa dobře, stál opřen o zábradlí na zádi své lodi a sledoval na obzoru nad lehkou brázdu za lodí onen proužek šedi, jenž byl Itálií. A pak zmizela Itálie nadobro. Byl volný. Ve svých třiapadesáti letech se konečně vydával do války, kterou mohl vyhrát se ctí, proti skutečnému cizímu nepříteli. Bitvy, sláva, krev a kořist.

Tak vidíš Gaie Marie! jásal v duchu. Tuhle válku mi už nevyrveš. Tahle válka bude *moje!*

LUCIUS CORNELIUS CINNA

X.

Byl to mladý Marius s Luciem Decumiem, kdo Gaia Maria vyvedli z Telluřina chrámu a ukryli ho v jedné z kobek pod chrámem Jova Zastavitele na Velii; byli to mladý Marius s Luciem Decumiem, kdo se pak vydali hledat Publia Sulpicia, Marka Laetoria a ostatní šlechtice, kteří sáhli k meči v obraně Říma proti armádě Lucia Cornelia Sully; a byli to mladý Marius a Lucius Decumius, kdo zanedlouho poté přivedli do chrámu Jova Zastavitele ještě také Sulpicia a devět dalších.

„Toto jsou všichni, které se nám podařilo nalézt, otče," řekl mladý Marius a posadil se na zem. „Doslechl jsem se, že Marka Laetoria, Publia Cethega a Publia Albinovana lidé zahlédli uniknout před nedlouhou chvílí Capenskou bránou. Ale po bratrech Graniech není nikde ani stopy. Doufejme, že to znamená, že se dostali z města již dříve."

„Není to ironie?" řekl Marius hořce, aniž se obracel na kohokoli konkrétního. „Schovat se v budově zasvěcené bohovi zastavujícímu vojáky na ústupu? Ti moji nebyli ochotni stanout a bojovat, ať jsem jim sliboval, co jsem uměl."

„Nebyli to římští vojáci," připomenul mladý Marius.

„To já přece *vím!*"

„Nemyslel jsem, že to Sulla dovede až do konce," řekl Sulpicius, udýchaný, jako by byl běžel celé hodiny.

„Já ano – poté, co jsem se s ním srazil na Via Latina u Tusculu," řekl městský prétor Marcus Junius Brutus.

„Nu, Řím teď patří Sullovi," řekl mladý Marius. „Co budeme dělat, otče?"

Odpověděl Sulpicius, jemuž se příčilo, že se každý obrací na Gaia Maria, jenž sice byl už šestkrát konsulem a znamenal zprvu velkou oporu pro tribuna lidu rozhodnutého zlikvidovat senát, ale v tuto chvíli už zase přece byl jen pouhý privatus. „Půjdeme domů a budeme se chovat, jako by se bylo nic nepřihodilo," řekl pevně.

Marius otočil hlavu a nevěřícně se na Sulpicia zahleděl, unavenější, než kdy v životě byl, a s hrozivým vědomím, že mu levá paže a čelist dřevění až k necitlivosti. „To můžeš, jestli se *tobě* chce," řekl a převaloval v ústech jazykem, v němž měl rovněž podivný pocit. „Já Sullu znám. A vím, co udělám já sám. Uprchnu, abych si zachránil život."

„Já bych s tebou souhlasil." řekl Brutus, modravý nádech na rtech temnější než kdy jindy, s námahou lapaje po dechu. „Pokud tu zůstaneme, pobije nás. Viděl jsem mu to v Tusculu na očích."

„Nemůže nás přece zabít!" řekl sebejistě Sulpicius; byl mnohem mladší, a jak opět popadl dech, čistila se mu i hlava. „Nikdo si neuvědomuje víc než Sulla, že to, co dělá, je *nefas*. Bude hledět vycouvat, aby všechno, co nadále podnikne, bylo legální."

„Pitomost!“ řekl pohrdavě Marius. „Co myslíš, že udělá? Že své chlapy požene zítra zpátky do Kampánie? Samozřejmě že ne! Obsadí Řím a bude si tu dělat, co se mu zlíbí.“

„To by se přece neodvážil,“ řekl Sulpicius, ale byl si vědom, že tak jako mnozí ostatní v senátě Sullu příliš dobře nezná.

Marius v sobě našel sílu se zasmát. „Neodváží? Lucius Cornelius Sulla že se něčeho neodváží? Probuď se, Publie Sulpicie! Sulla se odváží všeho. Tak jak se i v minulosti vždycky odvážil. A co je horšího, on se toho odváží, poté co si to dobře *rozváží*. Och, ten nás nebude soudit pro velezradu před bůhvíjakým sešvindlovaným soudem! Takový blázen on není. Někam nás tajně zavleče, pobije nás a bude nás pak vydávat za padlé v téhle bitvě.“

„To si tedy myslím taky, Gaie Marie,“ řekl Lucius Decumius. „To je chlap, který by dokázal zabít vlastní mámu.“ Zachvěl se, vztyčil pravici zaťatou v pěst, jen malíček a palec z ní trčely jako dva růžky – znamení, které mělo čelit uřknutí. „On je docela jiný než všichni ostatní muži.“

Devět podružnějších účastníků posedávalo na podlaze chrámu, odkud mohli sledovat diskusi svých vůdců, žádný z nich nijak nevynikal ani v senátě, ani v jezdeckém stavu, třebaže všichni k oběma náleželi. Vypadalo to zprvu jako spravedlivá věc, se zbraní v ruce se postavit římské armádě a zabránit jí ve vstupu do Říma, teď jim však začínalo být tak úzko, že už každý z nich dospěl k poznání, že byl pitomec, když se do něčeho takového pouštěl. Zítra už se jim snad napřímí opět páteře, všichni totiž přese všechno stále ještě věřili, že Řím stojí za to, aby pro něj zemřeli; ale tady, v chrámu Jova Zastavitele, vyčerpaní a zklamaní, do jednoho doufali, že Mariův názor převáží nad Sulpiciovým.

„Pokud odejdeš ty, Gaie Marie, nebudu tu moci zůstat ani já,“ řekl Sulpicius.

„Je líp teď odejít, věř mi, já půjdu zcela určitě,“ řekl Marius.

„A co ty, Lucie Decumie?“ otázal se mladý Marius.

Lucius Decumius zavrtěl hlavou. „Ne, já odejít nemůžu. Ovšem já mám jednu výhodu, nejsem – a to je moje velké štěstí – žádná jednička. Já se musím postarat o Aurelii a o mladého Caesara – jejich *tata* je u Cinny v Albě Fucentii. A pohlídám ti i Julii, Gaie Marie.“

„Veškerý můj majetek, na který dokáže Sulla vztáhnout ruku, propadne konfiskaci,“ řekl Marius a mazaně se pousmál. „Ještě štěstí, že mám peníze poschovávané po všech možných koutech.“

Marcus Junius Brutus se zvedl. „Budu muset zajít domů a odnést odtamtud, co se dá.“ Nepohlédl na Sulpicia, obrátil se na Maria. „Kam půjdeme? Každý svou cestou, nebo bude lepší držet se pohromadě?“

„Budeme muset pryč z Itálie,“ řekl Marius, pravou paži napřáhl směrem k synovi a levou k Luciovi Decumiovi; vstát se mu podařilo celkem lehce. „Myslím, že bychom Řím měli opustit jednotlivě a zůstat rozděleni, dokud se nám odtud nepodaří odejít. A pak bude lepší se opět spojit do jedné skupiny. Navrhuji, abychom se sešli na ostrově Aenaria ode dneška za měsíc – o prosincových idách. Budu moci bez nesnází dát zprávu Gnaeovi a Quintovi Graniovi, aby se tam dostavili i oni, a doufám, že budou vědět, kde nalézt Cethega, Albinovana a Laetoria. Potom, až už budeme na Aenarii, přenechte ostatek mně. Já zajistím loď. Z Aenarie se asi vydáme na Sicílii. Norbanus je můj klient a je tam správcem.“

„Ale proč na Aenarii?“ otázal se Sulpicius, stále ještě nešťastný z toho, že by měl opustit Řím.

„Protože je to ostrov, je mimo běžné lodní cesty a není daleko od Puteol," řekl a třepal levičkou, jako by mu byla nějak na obtíž. „Můj vzdálený bratranec Marcus Granius – je to bratranec Gnaea a Quinta Graniů – je bankéř. Má ve své správě značnou část mé hotovosti. Zatímco my poputujeme různými cestami na Aenarii, náš Lucius Decumius se vydá do Puteol s mým dopisem Markovi Graniovi. Granius pošle dostatečnou sumu z Puteol na Aenarii, tak aby nás dvacet mělo z čeho slušně žít, dokud budeme mimo Řím." Zasunul překážející levici za vojevůdcovskou stuhu. „Lucius Decumius se také postará o ostatní. Bude nás všech dvacet, o tom vás mohu ujistit. A být v exilu stojí peníze. Ale nedělejte si žádné starosti. Peněz já mám dost. Sulla nezůstane v Římě navěky. Potáhne bojovat s Mithridatem. Mor na něj! A až bude tou válkou upoután natolik, že nebude mít pomyšlení na to, vracet se do Itálie, vrátíme se zase všichni domů. Můj klient Cinna bude od Nového roku konsulem a ten nám návrat umožní."

Sulpicius se na něj překvapeně podíval. „Tvůj klient?"

„Mám klienty všude, Publie Sulpicie, i ve slavných patricijských rodinách," řekl Gaius Marius samolibě; začínal se už cítit lépe – nebo už spíše odeznívala ta strnulost. Zamířil k východu z chrámu, obrátil se však ještě k ostatním a řekl: „Hlavy vzhůru! Bylo mi prorokováno, že se stanu konsulem v Římě sedmkrát, takže má nepřítomnost tady bude jen dočasná. A až se stanu konsulem posedmé, budete všichni bohatě odměněni."

„Já nečekám odměny, Gaie Marie," řekl Sulpicius upjatě. „Dělám toto jen a jen pro Řím."

„To platí o každém z přítomných, Publie Sulpicie. Teď bychom se ale měli vydat na cestu. Odhaduji, že nejdéle do soumraku bude mít Sulla obsazeny všechny brány. Nejvhodnější pro nás by měla být Capenská – ale buďte všichni opatrní."

Sulpicius a devět ostatních se rychlým krokem pustili vzhůru po Clivu Palatinu a záhy zmizeli z dohledu, ale když Marius zamířil po Velii k Foru a ke svému domovu, Lucius Decumius ho zadržel.

„Gaie Marie, my dva půjdeme rovnou ke Capenské bráně," řekl mužík ze Subury. „Mladý Marius může doběhnout domů a přinést nějaké hotové peníze, je nejmladší a nejhbitější. Pokud by pak zjistil, že Capenská brána už je obsazená, najde si snadno nějakou jinou cestu ven, i kdyby měl přelézt hradby. Může taky napsat ten dopis tvému bratranci a tvoje manželka k němu může připojit pár řádek, aby dopis ověřila."

„Julia!" řekl Marius zničeně.

„Uvidíš ji zase, tak jak jsi to říkal. Vždyť ti to přece prorokovali. Sedmkrát konsulem, přece. No tak, ty se zas vrátíš! Ubyde jí starostí, když bude vědět, že už jsi na cestě pryč. Mladý Marie, tvůj *tata* a já budeme čekat mezi hrobkami, hned za bránou. Budeme tě vyhlížet, ale kdyby to nešlo, poohlídni se tam po nás."

Zatímco se mladý Marius rozběhl domů, jeho otec a Lucius Decumius kráčeli vzhůru po Clivu Palatinu. Přímo v prostoru Mugionské brány odbočili do úzké uličky, která vedla ke starým svatyním nad Via Triumphalis, odkud vedly dolů z Palatinu schody. Hluk v dálce jim prozradil, že Sulla se svými jednotkami postupuje z Esquilinu dolů na Palus Ceroliae, avšak když Marius a Decumius spěšně procházeli Capenskou bránou, nebylo žádného vojáka nikde vidět. Nešli po silnici dlouho, ukryli se nedaleko za hrobkou, odkud bylo na bránu dobře vidět. Capenskou bránou odcházelo v následujících dvou hodinách z města mnoho lidí; ne všichni zřejmě stáli o to setrvat v Římě obsazeném římskou armádou.

A pak uviděli mladého Maria. Vedl oslíka, kterého doma chovali, aby nosil větší nákupy z trhu anebo palivové dříví z Janicula. Vedle nich kráčela žena zcela zahalená do tmavé pláštěnky.

„Julie!“ vykřikl Marius, nedbaje, kdo ho uvidí, jak vybíhá ze své skrýše.

Zrychlila krok, setkala se s ním a přivinula se k němu, objala ho kolem krku a zavřela oči. „Och Gaie Marie, už jsem si myslela, že jsem tě ztratila!“ řekla a nastavila tvář k polibku, k dalším a dalším.

Kolik let už jsou svoji? A přece jim políbení stále ještě přinášela neskonalou radost, i když na ně doléhal smutek a úzkost jako právě teď.

„Och, jak já tě budu postrádat!“ řekla a snažila se nerozplakat.

„Nebudu pryč příliš dlouho, Julie.“

„Nechce se mi věřit, že tohle mohl Lucius Cornelius provést!“

„Kdybych byl v jeho kůži, Julie, byl bych udělal totéž.“

„Ty bys nikdy netáhl se svou armádou proti Římu!“

„Tím si nejsem tak úplně jistý. Mám-li k němu být naprosto spravedlivý, tak ta provokace k tomu byla víc než postačující. A muži jako Lucius Cornelius nebo já se s takovým osudem nedokáží smířit. Neumíme to prostě překousnout. Jeho štěstí bylo, že je právě konsulem a že má v ruce armádu. To jsem já neměl. Ale kdybychom si mohli vyměnit místa – byl bych asi udělal totéž, co on. Víš, byl to mistrný tah. A v celých dějinách Říma existují jen dva muži s dostatečnou odvahou tohle provést – Lucius Cornelius a já.“ Znovu ji políbil a pak ji pustil z objetí. „Běž teď domů, Julie, a čekej na mne. Pokud by nám Lucius Cornelius zabavil náš dům, jdi ke své matce do Kum. Marcus Granius má u sebe mnohem víc mých peněz, než o kolik ho teď požádám, takže se na něho obrať, pokud je budeš potřebovat. V Římě ti je k dispozici Titus Pomponius.“ Jemně ji od sebe odstrčil. „A teď už jdi, Julie!“

Vykročila, přes rameno se ještě ohlédla zpět; ale Marius už se otočil s nějakým příkazem k Luciovi Decumiovi a za ní se nepodíval. Srdce jí přetékalo pýchou. Tak to má být! Když je třeba nakvap jednat v důležitých záležitostech, neměl by muž mařit čas toužebným ohlížením za svou ženou. Strophantes a šest silných sloužících vyčkávali poblíž brány, aby ji doprovodili domů. Julia se zadívala přímo před sebe na cestu a odhodlaně vykročila.

„Lucie Decumie, budeš nám muset najmout koně. Nejezdí se mi teď sice nejlíp, ale giga by byla příliš nápadná,“ říkal Marius. Pohlédl na syna. „Vzal jsi ten vak se zlatem, který jsem měl připravený pro mimořádné případy?“

„Ano. A také vak stříbrných denariů. Mám tu pro tebe ten dopis pro Marka **i** Grania, Lucie Decumie“

„Dobrá. Dej Luciovi Decumiovi také něco z těch stříbrňáků.“

*** * ***

A tak prchal Gaius Marius z Říma, on i jeho syn jeli na najatých koních a s sebou vedli ještě oslíka.

„Proč se nepřevezeme na druhý břeh Tiberu na lodi a nenalodíme se někde v Etrurii?“ zeptal se mladý Marius.

„Ne, tou cestou půjde asi Publius Sulpicius. Já bych raději zamířil do Ostie, tam máme nejblíž,“ řekl Marius, jemuž se trochu ulevilo, neboť onen pronikavý pocit dřevěnění už nebyl tak výrazný – nebo mu snad mezitím přivykl?

Nebylo ještě zcela tma, když dojeli na předměstí Ostie a spatřili nad sebou tyčící se hradby.

„V bráně není žádná stráž, otče," řekl mladý Marius, jenž měl teď už lepší zrak než otec.

„Pak raději zajeďme dovnitř, dřív než dostanou rozkaz, aby do brány někoho postavili. Dojedeme až k přístavišti a tam uvidíme, jak věci vypadají."

Marius si vybral jednu z nejdůvěryhodněji vyhlížejících přístavních taveren, mladého Maria ponechal v nejtemnějším koutě střežit koně a oslíka a sám se vydal najmout loď.

Do Ostie zřejmě ještě nedorazila zpráva, že Řím padl, třebaže kdekdo hovořil o Sullově historickém pochodu; celé osazenstvo taverny Maria poznalo hned v okamžiku, kdy vkročil do dveří, nikdo se však nechoval tak, jako by věděl, že jde o uprchlíka.

„Potřebuji se rychle dostat na Sicílii," řekl Marius a zaplatil všem víno. „Nevíte náhodou o lodi, která by byla přichystána k vyplutí?"

„Můžeš mít mou, pokud budeš ochoten zaplatit," řekl jeden zdatně vyhlížející chlapík a naklonil se kupředu. „Publius Murcius, k tvým službám, Gaie Marie."

„Pokud můžeme vyplout ještě dnes v noci, pak to beru, Publie Murcie."

„Mohu zvednout kotvu ještě před půlnocí."

„Výborně!"

„Ale budu chtít zaplatit předem."

Mladý Marius se objevil krátce nato, co jeho otec ukončil dohadování o ceně; Marius povstal, usmál se na všechny a řekl: „Můj syn!", ještě než vyvedl mladého Maria ven do přístavu.

„Se mnou nepopluješ," řekl, jakmile byli sami. „Chci, aby ses do Aenarie vypravil sám. Bylo by to mnohem větší riziko, kdybys mne doprovázel. Vezmi s sebou oba koně i oslíka a jeď do Tarraciny."

„A proč nechceš jet se mnou, otče? Tarracina bude opravdu mnohem bezpečnější."

„Nejsem na tom tak dobře, abych jel dlouho v sedle, mladý Marie. Popluju odsud lodí a budu doufat, že větry nám budou příznivé." Políbil syna, byl to jen kratičký dotyk. „Nech mi tu stříbro."

„Buď napůl, otče, anebo nic."

Marius vzdychl. „Gaie Marie mladší, proč tys mi nedokázal povědět, že jsi konsula Catona zabil? Proč jsi mi to zapřel?"

Jeho syn na něho ohromeně zíral. „Teď se mě na to budeš ptát? Zrovna teď? Je to tak důležité?"

„Pro mne ano. Pokud mě Fortuna opustila, už se možná nikdy neuvidíme. Proč jsi mi lhal?"

Mladý Marius se kajícně usmál, nesmírně se v té chvíli podobal Julii. „Och otče! Na tobě člověk nikdy nepozná, co ty vlastně chceš slyšet! Tím je vysvětleno vše. Odjakživa se ti všichni snažíme říkat to, o čem se domníváme, že bys uvítal. To je daň, kterou musíš platit za to, že jsi takový titán! Připadalo mi rozumnější zapřít to, pro případ, že bys byl zrovna v onom rozpoložení, kdy trváš na tom, že všechno se musí dělat náležitě a mravně. V tom případě bys byl asi sotva stál o to, abych se k tomu činu doznal – protože bys byl neměl jinou volbu než mne udat. Pokud jsem se mýlil, promiň. Pomoc jsi mi žádnou nenabídl, jak sám víš, uzavřel ses do sebe jako hlemýžď, když přijde sucho."

„Zdálo se mi, že se chováš jako rozmazlený kluk."

„Och otče!“ Mladý Marius zavrtěl hlavou, v očích se mu zatřpytily slzy. „Kluk, který je synem titána, nemá šanci být rozmazlený. Jen si pomysli, co všechno se ode mne čeká! Ty naším světem procházíš jako obr a my všichni se ti jen pleteme pod nohama a přemýšlíme, čím se ti zavděčit, uhádnout, co si vlastně přeješ. Nikdo z lidí kolem tebe ti není roven – rozhledem ani schopnostmi. A mezi ně patřím i já. Tvůj syn.“

„Tak mě ještě polib na rozloučenou a jdi už.“ Byl to tentokrát polibek z hloubi srdce; nikdy až dosud si Marius neuvědomil, jak má mladého Maria rád. „Mimochodem, byl jsi naprosto v právu.“

„Kdy jsem byl v právu?“

„Když jsi zabil konsula Catona.“

Mladý Marius nad tím jen mávl rukou. „To já vím! Uvidíme se na Aenarii o prosincových idách.“

„Gaie Marie! Gaie Marie!“ ozval se mrzutý hlas.

Marius se vrátil k taverně.

„Pokud jsi připraven, můžeme se nalodit,“ řekl Publius Murcius, stále ještě oním nevlídným tónem.

Marius si vzdychl. Jeho tušení bylo zřejmě správné, když mu napovědělo, že tahle plavba je nějak poznamenaná; z Publia Murcia se vyklubávala spíš leklá ryba než mořský vlk.

Loď však přesto vypadala dosti solidně, dobře stavěná, schopná i plavby na širém moři, třebaže si Gaius Marius neuměl představit, jak by se vypořádala s přeplavbou ze Sicílie do Afriky, pokud dojde k nejhoršímu a na Sicílii se nebudou moci zdržet. Hlavním nedostatkem lodi byl ovšem její kapitán Murcius, jenž neuměl nic jiného než si vytrvale stýskat. Dostali se však přes písečné nánosy a bahenní lavice nepříhodného přístavu ještě před půlnocí a stočili se pak po větru, ostré severovýchodní bríze, právě takové, která usnadňovala plavbu dolů podél pobřeží. Loď se pohupovala, až v ní praštělo, neboť Murcius nevzal dostatek zátěže, která by vyrovnala běžný náklad, a plula zvolna ve vzdálenosti dvou mil od břehu. Alespoň lodníci však měli dobrou náladu; nikdo se nemusel chopit oněch několika málo vesel, jimiž byla loď vybavena, a také dvě velká a neohrabaná kormidelní vesla splývala zatím volně za zádí.

Za úsvitu se ale vítr otočil o celý půlkruh a opřel se do nich od jihovýchodu téměř poloviční silou orkánu.

„No to snad ne,“ požaloval si Murcius mrzutě svému pasažérovi. „Zažene nás to zpátky, rovnou do Ostie.“

„Nějaké zlaťáky mi zacinkaly, že to nepřipustíš, Publie Murcie. A další zlaťáky cinkaly, že dokážeš doplout až na Aenarii.“

Jedinou Murciovou reakcí na to byl podezřívavý pohled, avšak lákadlu zlata bylo těžké odolat; a tak lodníci, pojednou stejně rozmrzelí jako jejich pán, skasali velkou čtvercovou plachtu a chopili se vesel.

* * *

Sextus Lucilius – jenž byl shodou okolností bratrancem Pompeia Strabona – se už těšil, že bude pro příští rok zvolen tribunem lidu. Byl značně konzervativní, jak to žádaly tradice jeho rodiny, a nemohl se už dočkat, jak bude vetovat všechny ty radikály, kteří bezpochyby také budou zvoleni, jednoho po druhém a všechny

dohromady. Když však do Říma napochodoval Sulla a usadil se v sousedství Palus Ceroliae, byl Sextus Lucilius jedním z mnoha mužů, kteří zauvažovali, jak se to asi dotkne jejich osobních plánů. Ne že by měl vůči Sullově akci nějaké námitky; podle jeho názoru nezasluhovali Marius i Sulpicius nic jiného než zardousit v nejspodnější kobce Tulliana – anebo ještě lépe shodit z Tarpejské skály. To by přece byl pohled, až by se ten tlusťoch Marius párkrát pěkně převrátil ve vzduchu a pak napíchl na skalní jehly dole! Toho starého *mentulu* lidé buď milovali, nebo nenáviděli, a Sextus Lucilius patřil k oněm druhým. Kdyby na něho byl někdo uhodil, proč že Maria nenávidí, byl by odpověděl, že nebýt Maria, nebylo by ani Saturnina, ba ani – což byl pro Sexta Lucilia ještě čerstvější zločin – toho Sulpicia.

Dychtivě samozřejmě sledoval činorodého konsula Sullu a nadšeně mu nabízel svou podporu včetně svých služeb jako budoucího tribuna lidu. Pak ovšem Sulla udělal se shromážděním plebejů krátký proces, a naděje Sexta Lucilia byly tedy dočasně obráceny vniveč. Uprchlíci byli sice odsouzeni, což mu trochu spravilo náladu – dokud ovšem nezjistil, že s výjimkou Sulpicia nebyl učiněn sebemenší pokus je dostihnout a zadržet. Dokonce ani Gaia Maria ne, toho daleko většího lotra, než byl Sulpicius! Když si na to Lucilius postěžoval Scaevolovi, pontifiku maximovi, setkal se jen se studeným pohledem.

„Nebuď přece hlupák, Sexte Lucilie!“ řekl mu Scaevola. „Bylo sice nezbytné dostat Gaia Maria nějakým způsobem pryč z Říma, ale co tě přivedlo k představě, že by Sulla zatoužil mít zrovna jeho krev na svých rukou? Jestliže jsme Sullu všichni odsoudili za to, že přitáhl se svou armádou do Říma, jak asi myslíš, že by reagovala naprostá většina obyvatel Říma – bez ohledu na nějaký existující rozsudek smrti – kdyby teď dal zabít Gaia Maria? Ten rozsudek byl vynesen prostě proto, že Sulla neměl jinou volbu než uprchlíky obžalovat v centurijním sněmu pro zločin *perduellio,* a odsouzení pro *perduellio* automaticky znamená trest smrti. Luciu Corneliovi jde však jen a jen o to, aby Gaius Marius v Římě nepřekážel! Gaius Marius se stal součástí římské tradice, a nikdo, kdo má všech pět pohromadě, nebude přece vykořeňovat tradice popravami. Běž, Sexte Lucilie, a neotravuj konsula s takovými pitomostmi!“

Sextus Lucilius tedy šel. Nenamáhal se vypravit za Sullou. Pochopil dokonce i to, co mu Scaevola řekl; nikdo v Sullově postavení nebude ochoten přijmout odpovědnost za Mariovu popravu. Faktem ovšem zůstává, že Gaius Marius byl centurijním shromážděním shledán vinným ze spáchání *perduellio,* a přesto se dosud kdesi volně pohybuje, zatímco by měl být vypátrán a zabit Zřejmě si připadá nepostižitelný! Svobodný jako ptáče! Pokud nevstoupí do Říma anebo do jiného většího římského města, může si dělat, co se mu zlíbí. Připadá si bezpečný, protože se domnívá, že tradici nikdo popravovat nebude.

Nu, pomyslel si Sextus Lucius, to jsi ovšem zapomněl počítat se mnou, Gaie Marie! Protože já velice rád vstoupím do historických děl jako ten, kdo skoncoval s tvou zločinnou existencí.

S tímto rozhodnutím se Sextus Lucilius vydal vyhledat padesátku bývalých kavaleristů, kteří potřebují peníze – což v době, kdy peníze chyběly kdekomu, nebyl nijak obtížný úkol. A ty pak najal, aby Gaia Maria vypátrali. Poté, co ho dostihnou, měli ho na místě zabít. Pro *perduellio.*

Shromáždění plebejů se mezitím sešlo a zvolilo své tribuny. Sextus Lucilius kandidoval a prošel, neboť plebs měl odjakživa rád v tomhle úřadě jednoho nebo dva krajní konzervativce; jen ať to mezi tribuny trochu jiskří!

Sextus Lucilius, osmělen tímto úspěchem – i když jeho nový úřad byl nyní zcela bezzubý – si povolal vůdce svých ozbrojenců a trochu si s ním popovídal.

„Víš, jsem jeden z mála lidí v tomhle městě, kdo teď nemá finanční problémy," řekl, „a jsem ochoten vyplatit ti dodatečnou prémii ve výši jednoho tisíce denariů, když mi hlavu Gaia Maria přineseš až do Říma. Nic než jeho hlavu!"

Vůdce oddílu – jenž by byl za tisíc denariů s radostí snesl Sextovi Luciliovi na hromadu hlavy všech členů své rodiny – okamžitě odpověděl vojenským pozdravem. „Udělám všechno, co bude v mé moci, Sexte Lucilie," řekl. „Vím už, že se ten dědek na sever od Tiberu nikde neobjevil, takže zahájím pátrání směrem na jih od řeky."

* * *

Šestnáctý den poté, co odpluli z Ostie, vzdala loď pod velením Publia Murcia nerovný boj s živly a uchýlila se do přístavu v Circeích, necelých padesát mil jižně od výchozí Ostie. Lodníci byli vyčerpaní, docházela pitná voda.

„Je mi líto, Gaie Marie, ale nedá se nic dělat," řekl Publius Murcius. „S tím jihozápadním větrem se už dál prát nedokážeme."

Protesty zřejmě neměly žádný smysl, Gaius Marius tedy přikývl. „Když nedokážete, tak nedokážete. Já zůstanu na palubě."

Tato odpověď připadala Publiovi Murciovi nějaká divná, začal se škrábat na hlavě. Jakmile ovšem vystoupil na břeh, pochopil. V Circeích se nemluvilo o ničem jiném než o událostech v Římě a o odsouzení Gaia Maria za *perduellio;* jména jako Sulpicius lidem mimo Řím pranic neříkala, avšak Gaia Maria znali všude. Kapitán se kvapně vrátil na svou loď.

S nešťastnou tváří, avšak velice rozhodně Murcius oslovil svého pasažéra. „Je mi líto, Gaie Marie, jsem počestný muž, musím se starat o loď a o svou živnost. Za celý svůj život jsem nepašoval jediný náklad a nehodlám s tím teď začínat. Přístavní poplatky mám zaplacené, nikdo v Ostii ani v Puteolech mi to neupře. A nemůžu si pomoct, tenhle strašný protivítr, to bylo samo znamení bohů. Vezmi si své věci a já ti pomůžu do člunu. Musíš si najít nějakou jinou loď. Nikomu jsem se ani nezmínil o tom, že jsi u mne na lodi, ale dřív nebo později začnou mí lodníci určitě žvanit. Jestli se vydáš na cestu hned a nebudeš se pokoušet najmout si loď zrovna tady, budeš určitě v bezpečí. Jeď do Tarraciny nebo do Caiety, zkus to tam."

„Děkuji ti za tvou snahu neprozradit mne, Publie Murcie," řekl Marius blahosklonně. „Co ti ještě dlužím za cestu až sem?"

Murcius jakoukoli dodatečnou platbu odmítl. „To, cos mi dal v Ostii, úplně postačí," řekl. „A teď už, prosím tě, jdi."

Za pomoci Murcia a dvou otroků, kteří zůstali na lodi, se Mariovi podařilo slézt přes bok lodi do člunu, a když se tam usadil, bylo patrné, jak těžce na něho doléhá stáří a porážka. Nevzal si s sebou sloužícího ani otroka a Publius Murcius měl dojem, že se za oněch šestnáct dní strávených na palubě lodi jeho belhavá chůze ještě značně zhoršila. Třebaže to byl takový mrzout a věčný nespokojenec, nedokázal kapitán Gaia Maria vysadit v místě, kde by mohl být zatčen, takže veslovali v člunu dosti daleko na jih od Circeí a ještě několik hodin pak čekali, než se jeden z obou otroků vrátil s najatým koněm a ranečkem jídla.

„Skutečně mě to hrozně mrzí," řekl Publius Murcius zkormouceně, když se on i oba otroci div neztrhali, aby Maria vyzvedli do sedla. „Rád bych ti pomohl ještě dál, ale

takového něčeho se já neodvážím.“ Zaváhal a pak vyhrkl. „Tys byl totiž odsouzen pro velezradu, chápeš? Jakmile tě chytí, máš být okamžitě zabit.“

Mariovi to vzalo dech. „Pro velezradu? Pro *perduellio?*“

„Ty i tví přátelé jste byli obžalováni v centuriích a ty vás odsoudily.“

„Takže tedy centurie!“ vrtěl ohromeně hlavou Marius.

„Měl bys radši jet,“ řekl Murcius. „Hodně štěstí.“

„Štěstí máš ty, že ses zbavil příčiny svých nesnází,“ řekl Marius. Kopl koně do boků a odjel směrem k malému hájku.

Měl jsem pravdu, že jsem odjel z Říma, uvažoval. Centurie! Takže on chce mou mrtvolu. A já si už dvanáct dnů vyčítám, jaký jsem byl blázen, že jsem Řím opouštěl, že měl Sulpicius lepší odhad! Jenomže teď už je pozdě se vracet, říkal jsem si. A teď se ukazuje, že správně jsem tu situaci viděl přece jen *já!* Proces před centuriemi – to mne ani ve snu nenapadlo! Znám Sullu, takže jsem předpokládal, že nás dá zabít někde v ústraní, tajně. Nemyslel jsem si, že by byl natolik pošetilý, aby mne obžaloval! Co on asi na mne ví, o čem nevím ani já sám?

Jakmile byl z dohledu osady, Marius sesedl a pokračoval dál pěšky; jeho postižení mu činilo z jízdy v sedle muka, avšak kůň mu byl přesto k užitku, neboť teď nesl jeho hromádku zlata a stříbra. Jak daleko mohou asi být Minturnae? Asi tak pětatřicet mil, pokud se z opatrnosti raději nedá přímou cestou po silnici Via Appia. Bažinatá krajina, samý komár, ale jinak celkem opuštěná. Jelikož věděl, že v Tarracině bude mladý Marius, rozhodl se jí vyhnout. Minturnae budou vyhovovat – jsou dosti velké, příjemné, zámožné a téměř nedotčeny válkou s Italiky.

Cesta mu trvala čtyři dny, čtyři dny, po které měl jen máloco k jídlu, poté co spotřeboval všechny zásoby z onoho ranečku; všehovšudy jen misku hrachové kaše, kterou dostal od jedné stařenky žijící o samotě, a kousek tvrdého sýra, o nějž se s ním rozdělil samnitský tulák, který se uvolil jít koupit jídlo, když mu na ně dá Marius peníze. Ani stařenka, ani Samnit neměli důvod své dobroty litovat, každého z nich odměnil Marius zlatou mincí.

Celá levá polovina těla mu připadala jako olověné závaží, které s sebou musí všude vláčet, belhal se však dál, až se konečně v dáli objevily hradby Minturn. Když se k nim však z lesnaté krajiny blížil, spatřil skupinu padesáti ozbrojených mužů jedoucích klusem po Via Appia. Skryt ve skupince pinií je pozoroval, jak vjíždějí do bran města. Přístav ležel naštěstí mimo minturnské opevnění, takže se Marius mohl hradbám vyhnout a nepozorován dospět až k moři.

Byl čas zbavit se koně; odvázal měšec od sedla, ostře zvíře pleskl a sledoval, jak klusem mizí v dáli. A pak vstoupil do malé, ale blahobytně vyhlížející taverny opodál přístavu.

„Jsem Gaius Marius. Byl jsem odsouzen k smrti pro velezradu. A jsem utahán, jak jsem ještě nikdy v životě nebyl. A chci víno,“ zaburácel Gaius Marius.

Uvnitř sedělo jen šest nebo sedm mužů. Všichni do jednoho se po něm otočili, všem spadly brady. Pak zaskřípěly židle a stoličky, naráz byl obklopen muži, kteří se ho chtěli dotknout pro štěstí, nikoli v hněvu.

„Posaď se, jen se posaď!“ zářil hostinský. „Ty jsi *doopravdy* Gaius Marius?“

„Cožpak můj vzhled neodpovídá popisu? Já vím, tváře už je jen půlka a starý jsem jako Kronos, ale neříkejte mi, že nepoznáte Gaia Maria, když se před vámi objeví!“

„Já Gaia Maria poznám, hned jak ho uvidím,“ řekl jeden z hostů, „a ty jsi opravdu Gaius Marius. Byl jsem na Foru Romanu, tehdy když ses zastal Tita Titinia.“

„Víno, potřebuji víno,“ řekl Gaius Marius.

Nalili mu, a pak mu nalili i další, když první pohár vyprázdnil jediným douškem. Poté přišlo na stůl jídlo; a zatímco jedl, vyprávěl mužům, jak to bylo se Sullovým vpádem do Říma a s jeho útěkem. O důsledcích odsouzení pro *perduellio* nebylo třeba hovořit; kdekdo na celém poloostrově, ať Říman či Latinec nebo Italik, dobře věděl, co člověka za velezradu očekává. Podle platných zákonů by ho byli měli všichni, kdo mu naslouchali, už dávno hnát k městským magistrátům na popravu – anebo ji vykonat osobně. Namísto toho si znaveného Maria vyposlechli a pak mu pomohli po rozvrzaném žebříku nahoru na lože. Uprchlík se na ně sesul a spal celých deset hodin.

Když se probudil, zjistil, že mu kdosi vypral tuniku i plášť a umyl mu důkladně zevně i zevnitř boty; Marius se cítil mnohem lépe než za celou tu dobu, co opustil Murciovu loď. Slezl po žebříku dolů a zjistil, že taverna je plná lidí.

„Všichni se na tebe přišli podívat, Gaie Marie," řekl majitel, pokročil kupředu a uchopil ho za ruku. „Jaká čest pro nás!"

„Jsem odsouzený člověk, hospodáři, a musí po mně teď už pátrat dobrá padesátka všelijakých ozbrojených oddílů. Jeden takový jsem viděl projíždět bránou vašeho města včera večer."

„Ano, jsou teď právě na foru spolu s našimi *duumviry,* Gaie Marie. Stejně jako ty se šli ti muži nejprve vyspat, a teď tam otravují kdekoho. Půl Minturn už ví, že jsi tu, ale nemusíš si dělat žádné starosti. My tě nedáme. A neřekneme také nic *duumvirům,* kteří oba rádi až moc dodržují zákony do písmene. Líp, když nebudou o ničem vědět. Kdyby se to domákli, kdoví, třeba by tě chtěli i popravit, třebaže si v takových věcech nelibují."

„Děkuji ti," řekl Marius vřele.

Pomenší zavalitý muž, který před jedenácti hodinami při Mariově příchodu ještě v taverně nebyl, k němu přistoupil a podával mu ruku. „Já jsem Aulus Belaeus, minturnský obchodník. Mám pár lodí. Řekni mi, co potřebuješ, Gaie Marie, a máš to mít."

„Potřebuji loď, která by mě odvezla pryč z Itálie a doplula se mnou kamkoli, kde budu moci nalézt útočiště," pravil Marius.

„To není nic těžkého," odpověděl bez zaváhání Belaeus. „Jedna taková moje krasavice zrovna kotví u mola v zátoce. Jakmile se najíš, dovedu tě na ni."

„Myslíš to vážně, Belaee? Usilují o můj život. Pokud mi poskytneš pomoc, může to znamenat, že nasadíš svůj vlastní."

„Já to riziko na sebe rád vezmu," řekl Belaeus klidně.

O hodinu později už Maria vezla veslice k robustní plachetnici určené k dopravě obilí, daleko způsobilejší probíjet se proti větru a odolávat vlnám než příbřežní kocábka Publia Murcia.

„Má právě za sebou potřebné opravy, poté co vyložila africké obilí v Puteolech. Chtěl jsem ji poslat zpátky do Afriky, jen co bychom se byli dočkali správného větru," řekl Belaeus a pomáhal svému hostu na palubu po bytelném záďovém žebříku, který připomínal spíše pořádné schody. „Má plný náklad falernského vína pro vybrané labužníky v Africe, je správně zatížena a vyvážena a je také dobře zásobená. Mám rád, když jsou mé lodi důkladně vybavené – člověk nikdy neví, jak pochodí s počasím a s větry." Vykládal to všechno Gaiovi Mariovi s hřejivým úsměvem.

„Nevím, jak bych ti poděkoval, kromě toho, že ti náležitě zaplatím."

„Toto je pro mne pocta, Gaie Marie. Nezbavuj mne jí tím, že by ses mi snažil zaplatit, velice tě o to prosím. Po všechny dny do konce života budu vyprávět u večeře

tenhle příběh – jak jsem já, obchodník z Minturn, pomohl velkému Gaiovi Mariovi uniknout před jeho pronásledovateli.“

„A já ti nepřestanu být vděčen, Aule Belaee.“

Belaeus sestoupil do veslice, zamával na rozloučenou a sám vesloval k nedalekému břehu.

Ještě ani nepřirazil k nejbližšímu můstku, když padesátka jezdců, kteří propátrávali celé město a všude se vyptávali, dojela do přístavu. Nevšímali si Belaea – jehož zprvu nijak nespojovali s lodí, která právě vytahovala kotvu – zahleděli se přes vodu na muže naklánějícího se přes bok lodi a neomylně rozpoznali tvář Gaia Maria.

Vedoucí tlupy pobídl koně kupředu, přiložil dlaně k ústům a zakřičel: „Gaie Marie, jsi zatčen! Kapitáne, máš na palubě muže, jenž prchá před spravedlností Říma! Jménem senátu a lidu římského ti nařizuji, aby ses vrátil a Gaia Maria mi vydal!“

Na palubě lodi se toto hulákání setkalo jen s pohrdlivým odfrknutím; kapitán pokračoval nerušeně v přípravách k odplutí. Avšak Marius, při pohledu na to, jak se zatím ozbrojenci zmocnili Belaea, ztěžka polkl.

„Kapitáne, zadrž!“ zvolal. „Tvůj zaměstnavatel je v zajetí těch mužů, kteří pasou po mně. Musím se tam vrátit.“

„To není třeba, Gaie Marie,“ řekl kapitán. „Aulus Belaeus se o sebe bude umět postarat. Svěřil mi tě do péče a uložil mi, abych tě odvezl. Musím ho poslechnout.“

„Uděláš to, co říkám *já*, kapitáne. Obraťˇ!“

„Pokud bych to učinil, Gaie Marie, nikdy už nebudu velet žádné lodi. Aulus Belaeus dá z mých střev nadělat lana a rozvěsí na nich plachty.“

„Obraťˇ a vysaďˇ mě do člunu, kapitáne! Já na tom trvám! Pokud mě nechceš vysadit tady v přístavu, doprav mě na břeh někde jinde, kde budu mít naději uniknout.“ Marius se s hrozivým pohledem zamračil. „Proveďˇ to, kapitáne. Já ti to nařizuji!“

Jen velice nerad a proti své vůli se kapitán podrobil; když Marius prohlásil, že na něčem trvá, dal tím každému najevo, že je vojevůdce zvyklý naprosté poslušnosti.

„Vysadím tě tedy na břeh v bažinách,“ řekl nešťastně kapitán. „Znám ty končiny dobře. Je tam bezpečná stezka, po které se dostaneš zpátky do Minturn, kde by ses měl ukrýt, než se ti jezdci zase ztratí. Potom tě znovu nalodím.“

Znamenalo to sešplhat znovu z lodi dolů, tentokrát do jiné veslice; uprchlík tentokrát opouštěl loďˇ na boku odvráceném od pevniny, tak aby ho její trup skryl před zraky jezdců, stále ještě pokřikujících, že jim Gaia Maria musí kapitán vydat.

Naneštěstí pro Maria byl vůdce tlupy velice dalekozraký; jakmile se za lodí vynořil člun směřující k jihu, rozpoznal uprostřed mezi šesti lodníky opírajícími se do vesel Mariovu hlavu.

„Rychle!“ křikl. „Na koně, chlapi! Nechte toho pitomce být, ten není důležitý. Ten člun musíme sledovat po břehu.“

Ukázalo se, že to není těžké, neboť napříč slanisky lemujícími ústí řeky Liris vedla dobře ujetá cesta; tlupa jezdců dokonce získávala rychle náskok před člunem a ztratila ho z dohledu teprve tehdy, když zmizel v rákosinách rostoucích na bahnitých náplavech Liris.

„Jen dál, my toho starého darebáka najdeme!“

A najatá banda Sexta Lucilia ho skutečně našla, o dvě hodiny později, právě včas. Marius už musel odhodit oděv a zápolil až po pás zabořen do lepkavého bláta, zcela vyčerpán se snažil vyprostit a zapadal stále hlouběji a hlouběji. Nebylo snadné ho odtamtud vytáhnout, ale ochotných rukou byla spousta, až se konečně lačné bahno s

posledním mlasknutím muselo se svou obětí rozloučit. Jeden z mužů svlékl plášť a šel ho přes Maria přehodit, ale vůdce tlupy ho zarazil.

„Jen ať jde ten starý mrzák nahatý. Ať se v Minturnách podívají, jaký je Gaius Marius krasavec! Celé město to vědělo, že tu je! Za to zaplatí, že ho skrývali!“

A tak šel starý mrzák uprostřed tlupy jezdců – klopýtal, padal – nahý celou cestu až do Minturn; jezdcům nesešlo na tom, jak dlouho jim cesta potrvá. Když se blížili k městu a kolem silničky se začala objevovat první stavem, vůdce jezdců zakřičel, ať se jdou všichni podívat na zajatého Gaia Maria, který bude co nevidět popraven na minturnském foru. „Pojďte sem, jen se pojďte kouknout!“ hulákal.

Za časného odpoledne vjela skupina jezdců na forum, za doprovodu takřka celého města, lidí příliš ohromených, příliš užaslých, než aby se zmohli na protest proti způsobu, jakým se tu s Gaiem Mariem nakládá, lidí vědomých si také, že byl odsouzen pro velezradu. Současně se však v hloubi jejich myslí začal vzdouvat temný hněv – velezradu přece Gaius Marius nemohl spáchat!

Oba městští hlavní magistráti čekali už u paty schodiště k zasedací síni, obstoupeni kruhem městské stráže, aby ti arogantní římští panáci viděli, že jim Minturnae nejsou vydány na milost a nemilost, že se v případě nutnosti mohou i bránit.

„Dopadli jsme Gaia Maria právě v okamžiku, kdy se chystal odplout na minturnské lodi,“ řekl vůdce ozbrojené skupiny výhružně. Minturnae věděly, že se tu skrývá, a Minturnae mu v tom také byly nápomocny.“

„Minturnae nemohou odpovídat za činy každého jednotlivého Minturňana,“ řekl starší z obou magistrátů upjatě. „Teď už ale svého vězně máte. Seberte si ho a jděte.“

„Och, kdepak, *celého* já ho nechci!“ ušklíbl se vůdce bandy. „Stojím jen o jeho hlavu. Ostatek si tu můžete klidně nechat. Tamhle je krásná kamenná lavice, jako stvořená pro takové dílo. Podržíme ho u ní, a bude mít hlavu pryč na to tata.“

Celý dav zatajil dech, zahučeli nevolí; oběma magistrátům ztuhly rysy, jejich stráž zneklidněla.

„*Z* jakého pověření hodláte na minturnském foru popravit muže, který byl šestkrát římským konsulem – a hrdinu?“ otázal se starší *duumvir*. Prohlížel si vůdce skupiny od hlavy k patě a zase zpátky a stejně si pak prohlížel celou tu tlupu, rozhodnut, že jim dá ochutnat toho, co onoho rána musel sám zakusit, když ho přišli za rozbřesku tak nestoudným způsobem obtěžovat. „Nevypadáte vůbec na římskou jízdu. Podle čeho mám soudit, že jste těmi, za které se prohlašujete?“

„Byli jsme k tomuto úkolu zvlášť najati,“ odpovídal vůdce skupiny s rostoucí nervozitou, neboť sledoval tváře davu a strážce, kteří si posouvali pochvy na opascích tak, aby měli jílce mečů pohotově po ruce.

„Najati kým? Senátem a lidem římským?“ otázal se *duumvir* s advokátskou přísností.

„Přesně tak.“

„Tomu nevěřím. Podej mi nějaký důkaz o tom.“

„Tenhle muž byl odsouzen pro *perduellio!* Víš, doufám, co to znamená, *duumvire.* Propadl životem v každé římské a latinské obci. Nebyl jsem pověřen, abych ho do Říma dovedl celého a živého. Mám přivézt jen jeho hlavu.“

„Pak ovšem,“ řekl magistrát chladně, „se budeš muset s Minturnami utkat, abys ji získal. V tomto městě nežijí žádní barbaři. Římský občan postavení Gaia Maria tu nebude stínán jako nějaký otrok nebo *peregrinus.*“

„Přesně vzato to už žádný římský občan není!“ řekl vůdce sveřepě. „Ale stojíš-li o to, aby se poprava konala se vší parádou, pak ti navrhuji, aby ses jí klidně ujal sám! Já

odjíždím do Říma, abych ti přivezl všechny důkazy, které po mně požaduješ, *duumvire!* Do tri dnů jsem zpátky. A Gaius Marius by měl tou dobou být mrtvý, jinak se celé tohle město bude muset odpovídat senátu a lidu římskému. A za tři dny si také odvezu hlavu z mrtvoly Gaia Maria, tak jak znějí mé rozkazy.“

Celou tuto dobu se Marius nejistě kymácel uprostřed pronásledovatelů, otřesný obraz, jenž mnoho diváků pohnul až k slzám. Bez sebe vzteky, že má být připraven o kořist, tasil náhle jeden z jezdců zbraň, aby Maria srazil, ale v tu chvíli se nahrnul dav mezi koně, nesčetné ruce se uprchlíka chopily, aby ho odtáhly z dosahu mečů, připraveny k boji. Současně zasáhli i městští strážci.

„Tohle Minturnae splatí!“ zavrčel vůdce jezdců.

Minturnae vězně popraví tak, jak to přísluší jeho *dignitas* a *auctoritas,“* řekl starší magistrát. „A vy opusťte město.“

„Ještě okamžik!“ zaryčel chraplavý hlas. Gaius Marius pokročil kupředu, s ním i hlouček minturnských mužů. Podařilo se vám možná oklamat tyhle dobré venkovany, ale mne neošálíte! Řím přece nemá žádné jízdní oddíly, které by stíhaly odsouzence – senát a lid římský je také nenajímá, zjednávají si je jenom jednotlivci. Kdo vás najal?“

Síla skrytá v Mariově hlase připomněla vůdci tlupy tak neodbytně staré časy pod standartou legie, že odpověděl, dřív než mu v tom opatrnost mohla zabránit. „Sextus Lucilius,“ vyhrkl.

„Děkuji ti!“ řekl Marius. „Zapamatuji si to.“

„Na tebe se už můžu leda vysrat, dědku jeden!“ řekl opovržlivě jezdec, zlostným pohybem potrhl uzdou a obrátil koně. „Dal jsi mi své slovo, magistráte! Až se vrátím, čekám, že bude Gaius Marius mrtvý a jeho hlava nachystaná k odseknutí!“

Vzápětí poté, co skupina odklusala, pokynul *duumvir* svým biřicům. „Odveďte Gaia Maria do vězení,“ řekl.

Strážci vyprostili Gaia Maria zprostřed davu a šetrně ho dovedli do jediné cely pod chrámem Jova Nejlepšího Největšího, užívané zpravidla k zavření nějakého toho výbojnějšího opilce anebo někoho, kdo zešílel, dokud s nimi nebylo možno naložit nějakým náležitějším způsobem.

Jakmile byl Marius odveden, dav se rozpadl na skupinky, horlivě diskutující a nevzdalující se za okruh taveren lemujících obvod náměstí. A Aulus Belaeus, jenž celou událost sledoval, začal chodit od jednoho hloučku ke druhému a hovořit naléhavěji než všichni ostatní.

* * *

Minturnae vlastnily několik veřejných otroků. Jedním z nich byl mimořádně užitečný chlapík, za něhož město sice zaplatilo kočovnému obchodníkovi s otroky celých požadovaných pět tisíc denariů, avšak vůbec pak této značné sumy nezalitovalo. Bylo mu tehdy osmnáct, dnes už byl dvacetiletý a byl to obrovitý Germán z kmene Kimbrů, jménem Burgundus. O celou hlavu převyšoval i těch několik málo mužů v Minturnách, kteří byli šest stop vysocí, a silný byl jako býk – onou silou, jež zůstala nezkalena cvičeným rozumem ani přecitlivělou duší. Nebylo divu, bylo mu teprve šest let, když byl po bitvě u Vercell zajat a podroben od té chvíle osudu ujařmeného barbara. Neexistovala pro něho privilegia, jakým se těšili uhlazení Řekové, kteří se prodali do otroctví, neboť to zvyšovalo jejich vyhlídky na zbohatnutí; Burgundus žil z nepatrného příspěvku od města, bydlel o samotě v chatrči na samém kraji Minturn a

domníval se, že se k němu snesla sama bohyně Nerthus ve svém kouzelném voze, kdykoli ho v jeho díře vyhledala nějaká žena chtivá poznat, jaký asi je ten obrovitý barbar milenec. Burgundus jaktěživ nepomyslil na útěk a jeho úděl mu nepřipadal nijak tíživý; naopak, vážil si těch dvou let v Minturnách, kde získal pocit vlastní důležitosti a kde věděl, že ho lidé dokáží ocenit. Časem mu dokonce dali na srozuměnou, že mu snad časem přilepší, že se bude smět oženit a mít děti. A jestli bude dál pilně pracovat, že jeho děti budou jednou považovány za svobodné.

Ostatní veřejní otroci pleli a zametali, natírali, bílili, uklízeli v budovách a konali všechny možné další práce na jejich údržbě, avšak úkoly, které vyžadovaly zcela mimořádnou sílu, čekaly na Burgunda. Burgundus chodil čistit strouhy a stoky, když se zanesly při povodních, Burgundus odklízel zdechliny koní, oslů nebo jiných velkých zvířat, plné much, na příhodnější místa, Burgundus kácel stromy, které hrozily pádem, Burgundus si uměl poradit se vzteklým psem, Burgundus samojediný kopal příkopy. Jako všichni velcí tvorové byl tento Germán laskavý a hodný člověk, vědomý si své síly a bez potřeby ji komukoli předvádět nebo dokazovat; byl si vědom také toho, že i po žertem míněném štulci z jeho ruky by mohl někdo zemřít. Vypracoval si dokonce určitou techniku, jak zacházet s opilými námořníky anebo přespříliš agresivními mrňousy, kteří se rozhodli, že ho přeperou, a utržil už díky této své zdrženlivosti sám nejednu jizvu – avšak tím spíš se těšil dobré pověsti ve městě.

Poté, co byli magistráti vmanévrováni do nezáviděníhodného úkolu vykonat na Gaiu Mariovi popravu a co se rozhodli, že svou povinnost splní co nejřímštěji (uvědomovali si také, že tahle povinnost nebude obyvatelům města zrovna po chuti), poslali ihned pro ono děvče pro všechno, pro Burgunda, Burgundus nevěděl pranic o tom, co se onoho dne v Minturnách odehrávalo, vršil od rána ohromné balvany pod hradbami lemujícími město při silnici Via Appia, jako přípravu na jakési správky. Přišel, doprovázen otrokem, jehož pro něj poslali, a mířil k foru svým dlouhým, klamavě pomalým krokem, zatímco druhý otrok vedle něho musel poklusávat, aby mu stačil.

Starší magistrát už na něho čekal v uličce stranou od fora, procházející kolem zadní stěny radnice a chrámu Jova Nejlepšího Největšího. Pokud měla být poprava vykonána tak, aby nevyvolala bouře ve městě, muselo se tak stát hned, a aniž se o ní dav shromážděný na foru dozvěděl.

„Ah, už jsi tady, Burgunde, to je dobře, tebe právě potřebuji!“ řekl *duumvir* (jehož kolega, muž méně odolné povahy, se kamsi záhadně ztratil). „V cele pod naším Kapitolem je vězeň!“ Obrátil se a zbytek už prohodil jen přes rameno, jako poznámku na okraj, všední a nedůležitou. „Půjdeš tam a uškrtíš ho. Je to zrádce odsouzený k smrti.“

Germán stanul, zcela ztichl, pak pozvedl ruce a nevěřícně si prohlížel své obrovité dlaně a prsty; dosud po něm nikdo nikdy nechtěl, aby zabil člověka. Aby ho zabil těmahle rukama. Nic těžkého by to pro něho nebylo, asi jako když kdokoli jiný zakroutí krkem kuřeti. Musí samozřejmě udělat, co se mu říká, to bylo bez řečí jasné; ovšem pocit příjemného a vlídného života, jaký až dosud v Minturnách zakoušel, byl naráz ten tam, jako odvát náhlým poryvem vichřice. Měl se stát městským katem, tak jako se po něm chtěly všechny ostatní věci, které jiným nevoněly. Očima plnýma hrůzy, jindy zářícíma mírnou modří, pohlédl na zadní trakt Kapitolu, na chrám Jova Nejlepšího Největšího. Tam, kde byl vězeň, jehož dostal právě za úkol uškrtit. Zřejmě nějaký významný vězeň. Že by někdo z italických vůdců v nedávné válce?

Burgundus se zhluboka nadechl a pak vykročil k protější straně chrámového pódia, kde byla vrátka vedoucí k nevelkému bludišti v jeho základech. Aby tam mohl vkročit, nestačilo mu sehnout hlavu, musel se skrčit skoro až do dřepu. Ocitl se v úzké kamenné síňce, z níž na obě strany vedlo několik dveří; štěrbinu v příčné stěně na protějším konci chodby, kterou tam zvenčí vnikalo trochu světla, uzavírala kovová mříž. V těchto šerých prostorách byly uchovávány městské listiny a archívy, místní zákony a vyhlášky, pokladna, a za prvními dveřmi vlevo byla ona místnůstka, kam strkali muže nebo ženy, o nichž *duumvirové* rozhodli, že mají být zavřeni, dokud nepomine, čím jsou stiženi, a dokud nebudou moci být opět propuštěni.

Dveře byly dubové, na tři prsty silné, ještě menší než branka z ulice. Burgundus odstrčil závoru, skrčil se a prolezl do cely. Stejně jako chodba byla i tato kobka spoře osvětlena zamřížovaným průlomem vysoko ve zdi chrámových základů, takže případné zvuky odtud mohly jen stěží dolehnout až na forum. Troška světla, která sem otvorem zvenčí vnikala, nepostačovala k orientaci v temném prostůrku, zvlášť když Burgundovy oči ještě nepřivykly šeru.

Obrovitý Germán se napřímil, jak mu jen nízký strop dovolil, a začal vnímat jakýsi šedočerný stín, tvarem připomínající lidskou postavu; neznámý se vztyčil a postavil se před svého popravčího.

„Co tu chceš!“ zahřměl vězeň velitelským hlasem.

„Poslali mě, abych tě uškrtil,“ odpověděl Burgundus prostě.

„Ty jsi Germán!“ vyštěkl vězeň. „Z kterého jsi kmene? Co mlčíš! *Odpověz mi*, ty slone tupá!“

Poslední slova zazněla o poznání ostřeji, neboť Burgundus už začal trochu rozpoznávat, koho má před sebou, a když zahlédl ony planoucí přísné zraky, ztratil řeč.

„Z kmene Kimbrů, *domine*.“

Robustní nahý muž s oněma strašnýma očima jako by před ním rostl. „Cože? Otrok – a navíc jeden z těch, které *já* jsem potřel – se domnívá, že může zabít *Gaia Maria?*“

Burgundus vyjekl a couvl, pozdvihl paže, aby si chránil hlavu a schoulen se dal na ústup.

„Vypadni odtud!“ burácel Gaius Marius. „Nepřijmu smrt v v žádném sklepení ani z rukou kdovíjakého Germána!“

Burgundus s nářkem vyrazil z cely a chodbou pak ven, oboje dveře za sebou nechal dokořán, až se konečně ocitl pod širým nebem, na foru.

„Ne! Ne!“ ryčel na všechny kolem sebe, z očí mu proudily potoky slzí. „Já nemůžu zabít Gaia Maria! Já nemůžu zabít Gaia Maria! Já ho nemůžu zabít, toho Gaia Maria!“

Aulus Belaeus k němu přispěchal z protější strany fora a chopil obra, jenž nepřestával lomit rukama, jemně za obě zápěstí. „To je v pořádku, Burgunde, už to po tobě nikdo nebude chtít. Přestaň bědovat, no tak! Buď hodný chlapec! Dost už toho pláče!“

„Já Gaia Maria zabít nemůžu!“ opakoval Burgundus a otíral si nos o rameno, neboť Belaeus ho stále ještě držel za ruce. „A nemůžu taky dovolit, aby ho tam šel zabít někdo jiný!“

„Nikdo Gaia Maria zabíjet nebude,“ řekl Belaeus pevně. „To je všechno jenom nedorozumění. Teď se uklidni a trochu mi pomoz. Dojdi naproti k Markovi Furiovi a vezmi od něj roucho a víno, které tam má připraveny. Obojí dones Gaiovi Mariovi. Potom můžeš Gaia Maria dovést ke mně domů a tam s ním počkat.“

Obr se upokojil jako malé dítě, široce se na Aula Belaea usmál a rozběhl se vykonat, co dostal uloženo.

Belaeus se obrátil k zástupu, který se opět začal na foru shromažďovat; očima sledoval *duumviry,* kteří oba vyběhli z poradní síně a spěchali sem, a výhružně se jim postavil.

„Nu tak, občané minturnští, chcete, aby na našem krásném městě zbyla ta ohavná povinnost usmrtit Gaia Maria?“

„Aule Belaee, my to provést musíme!“ vyhrkl starší magistrát, jenž sem právě bez dechu dorazil. „Jde přece o zločin velezrady!“

„I kdyby to byly všechny zločiny uvedené na tabulích, na tom nezáleží!“ řekl Aulus Belaeus. „Minturnae Gaia Maria popravit nesmějí!“

Zástupy podpořily Aula Belaea bouřlivým voláním, takže magistráti na místě svolali shromáždění. Výsledek jednání byl naprosto jasný; Gaia Maria je třeba propustit na svobodu. Minturnae si nemohou vzít na svědomí smrt muže, jenž byl šestkrát římským konsulem a zachránil Itálii před Germány.

„Takže,“ řekl Aulus Belaeus spokojeně Gaiovi Mariovi o chvíli později, „velice rád ti sděluji, že tě odvezu zpátky na mou loď s přáním šťastné plavby od celých Minturn včetně našich poněkud úzkostlivých magistrátů. A tentokrát loď skutečně vypluje, aniž bys byl odvlečen zpátky na břeh, to ti slibuji.“

Po koupeli a najeden se Gaius Marius cítil mnohem lépe. „Mnoho lidí už na mě bylo velice hodných od chvíle, co jsem unikl z Říma, Aule Belaee, ale nikde jsem se nesetkal s tak vlídným přijetím jako v Minturnách. Nikdy na toto město nezapomenu.“ Obrátil se a věnoval Burgundovi, jenž postával opodál, ten nejkrásnější úsměv, na jaký se jeho ochrnutá tvář zmohla. „A nikdy také nezapomenu, že byl můj život ušetřen Germánem. Děkuji ti.“

Belaeus povstal. „Byl bych rád, kdybys propůjčil mému domu tu čest, že bys u mne zůstal, Gaie Marie, ale nebudu mít klid, dokud neuvidím tvou loď vyplouvat ze zátoky. Dovol mi doprovodit tě do přístavu. Spánek si můžeš dopřát až na palubě.“

Když vyšli z Belaeova domu ven na ulici, čekala většina Minturňanů, aby Gaia Maria doprovodili na břeh; provolali mu slávu a Gaius Marius stanul a přijal hold s vpravdě královskou důstojností. Všichni pak kráčeli k molu s lehčím srdcem a svědomím, než jaké zakusili za celá uplynulá léta. Na molu Marius Aula Belaea veřejně objal.

„Tvé peníze jsou stále ještě na palubě,“ řekl Belaeus se slzami v očích. „Poslal jsem ti tam i další oblečení – a lepší druh vína, než jaké normálně pije kapitán. A posílám s tebou také otroka Burgunda, jelikož nemáš žádného vlastního sloužícího. Bojíme se ho ponechat tady ve městě, pro případ, že by se ti ozbrojenci vrátili a že by se tu našel někdo, kdo by příliš mnoho povídal. Nezaslouží zemřít, takže jsem ti ho koupil pro tvou potřebu.“

„Přijímám Burgunda s radostí, Aule Belaee, ale s tamtěmi chlapy si starost nedělej. Vím, kdo je najal – muž bez jakékoli autority a vlivu, který se snaží získat si tímto způsobem proslulost. Podezíral jsem zprvu Sullu, a to by bývalo mnohem horší. Ovšem pokud by byl za mnou konsul vyslal nějaké jednotky, aby mne stíhaly, nemohly ještě do Minturn dospět. Tuhle bandu si najal obyčejný slávychtivý privatus.“ Marius se odmlčel a pak usykl: „Však na Sexta Lucilia dojde!“

„Má loď je tvoje až do doby, kdy se opět budeš moci vrátit,“ řekl ještě Belaeus s úsměvem. „Kapitán to ví. Má naštěstí naloženo falernské víno, a to alespoň zatím dozraje, než je bude moci vyložit. Přejeme ti šťastnou cestu.“

„I já ti přeji mnoho štěstí, Aule Belaee. Nikdy na tebe nezapomenu,“ řekl Gaius Marius.

Den plný vzrušení končil; minturnští muži i ženy stáli v přístavu, mávali, dokud loď neklesla pod obzor, a pak se rozcházeli do svých domovů s pocitem, jako by byli vyhráli velkou válku. Aulus Belaeus odcházel domů jako poslední a usmíval se v pohasínajícím světle dne sám pro sebe; dostal totiž skvělý nápad. Rozhodl se najít toho nejlepšího malíře nástěnných maleb na celém poloostrově a pověřit ho, aby zobrazil příběh Gaia Maria v Minturnách na řadě velkolepých obrazů. Ozdobí nový chrám Mariky postavený v půvabném háji. Byla to koneckonců právě ona, mořská bohyně, jež zrodila Latina. A jeho dcera Lavinia se provdala za Aenea a jejím synem byl pak Iulus – takže pro Gaia Maria, jenž se oženil s Julií, měla obzvláštní význam. Marica byla také patronkou Minturn. Ničím se Minturnae nikdy tolik neproslavily jako tím, že odmítly zabít Gaia Maria, a po všechny příští časy o tom měla díky freskám v Maričině chrámu vědět celá Itálie.

* * *

Od této chvíle už nebyl Gaius Marius vystaven žádnému nebezpečenství, třebaže ho čekalo dlouhé a únavné putování. V Aenarii se zatím již shromáždilo devatenáct uprchlíků, marně však čekali na příchod Publia Sulpicia. Po osmi dnech s lítostí usoudili, že ho už nikdy neuvidí, a odpluli bez něho. Odvážili se vydat z Aenarie na širé Tuskánské moře a neuviděli zemi, dokud nedopluli k severozápadnímu mysu Sicílie, kde také v rybářském přístavu Erycině zakotvili.

Gaius Marius doufal, že budou moci na Sicílii setrvat, neboť se nechtěl vzdalovat od Itálie víc, než bude nezbytně nutné; třebaže byl tělesně v pozoruhodně dobrém stavu, zejména s přihlédnutím k tomu, co musel právě přestát, byl si i on sám vědom, že s jeho myšlením není všechno docela v pořádku. Snadno zapomínal, občas mu všechna slova, která slyšel, připadala neznámá, cizí, jakoby v řeči barbarských Skythů nebo Sarmatů; měl dojem, že cítí nepojmenovatelné, avšak odpudivé pachy, trpěl pocitem, že se mu před oči snášejí rybářské sítě a že mu kalí zrak, sužovaly ho zdánlivé nesnesitelné návaly horka, přestával si uvědomovat, kde vlastně je; byl stále popudlivější, za vším hledal projevy neúcty nebo přímo urážky.

„Ať je to cokoli, co nám umožňuje myslet, ať už to sídlí v hrudi, jak soudí někteří, anebo v hlavě, jak říká Hippokratés – a já osobně věřím, že to musí být v hlavě, protože myslím díky očím a uším a nosu, takže proč by měly mít tyto smysly právě tak daleko k sídlu myšlení jako k srdci nebo k játrům?“ začal jednoho dne vykládat svému synovi v Ericině, zatímco čekali, až se ozve správce. Odmlčel se, svraštil hustá obočí a nepřestával jimi pohybovat. „Počkej, musím začít znova… Něco mi totiž uhryzává mysl, kousek po kousku, mladý Marie. Pořád ještě se mi sice vybaví třeba obsah celých knih, a když si to umíním, tak ještě pořád *dokážu* pořádně myslet – dokážu řídit poradu, dokážu všechno, co jsem uměl dřív. Ale ne vždycky. A mění se to způsobem, který neumím pochopit. Někdy si dokonce ani neuvědomuji tyhle změny samotné… Musíte u mě prostě nějakou tu nepřesnost anebo nějaký vrtoch omluvit. Já si totiž své duševní síly šetřím, protože brzy se už stanu posedmé konsulem. Martha tehdy řekla, že jím budu, a ona se až dosud v žádném svém proroctví nezmýlila. Ani v jednom… Vyprávěl jsem ti už o tom?“

Mladý Marius polkl, přemohl sevřené hrdlo. „Ano, otče, vyprávěl. Už mnohokrát…“

„A říkal jsem ti někdy, že prorokovala ještě něco dalšího?“

Šedé oči mladého Maria spočinuly na otcově zkřivené a zhyzděné tváři, nabíhající v posledních dnech do nachova. Povzdychl si neznatelně a zauvažoval, zda otec opět blábolí, anebo zda má jasnou chvilku. „Ne, otče.“

„Ano, prorokovala! Řekla mi tenkrát, že já nebudu největší ze všech mužů, jaké kdy Řím zrodil. A víš, o kom prohlásila, že bude tím největším?“

„Nevím, otče. Ale rád bych se to dozvěděl.“ Ani sebemenší paprsek naděje nevzbudila otcova slova v srdci mladého Maria; věděl, že nemůže jít o něho. Synové velikánů si zpravidla až příliš dobře uvědomují své nedostatky.

„Řekla, že jím bude mladý Caesar.“

„*Edepol!*“

Marius se zavrtěl, zahihňal se s tajemnou tváří, mladého Maria až zamrazilo. „Och, neměj strach, synku! Ten se jím nestane! Já nedovolím, aby byl někdo ještě větší než já! A já taky pohřbím hvězdu toho mladého Caesara až na samé dno nejhlubšího moře.“

Jeho syn povstal. „Jsi už unavený, otče. Všiml jsem si, že tě tyhle nálady trápí mnohem víc, když se unavíš. Pojď spát.“

*** * ***

Správcem Sicílie byl klient Gaia Maria Gaius Norbanus, jenž právě dlel v Messaně a zasahoval proti pokusu o vpád na ostrov podniknutý Markem Lamponiem v čele vojska Lukánů a Bruttiů. Mariův kurýr, jenž byl co nejspěšněji vyslán po Via Valeria do Messany, se vrátil se správcovou odpovědí už za třináct dní.

> Třebaže jsem si naprosto jasně vědom svých klientských závazků k tobě, Gaie Marie, jsem nyní rovněž jako proprétor správcem římské provincie a jsem zavázán svou ctí nadřadit povinnosti vůči Římu svým povinnostem ke svému patronovi. Tvůj dopis jsem obdržel až poté, co jsem už dostal oficiální pokyn senátu, že tobě ani dalším uprchlíkům nesmím v žádném směru poskytnout jakoukoli pomoc. Jeho součástí je dokonce příkaz, že tě mám dostihnout a ihned zabít, pokud to bude v mých silách. To samozřejmě udělat nemohu; co ale udělat musím, je přikázat tvé lodi, aby opustila sicilské vody.
>
> Za sebe osobně ti přeji mnoho štěstí a doufám, že někde nalezneš útulek a bezpečí, třebaže pochybuji, že by se tak mohlo stát kdekoli na římské půdě. Musím ti sdělit, že Sulpicius byl zatčen v Laurentu. Jeho hlava teď zdobí rostra v Římě. Hrozný čin. Ale pochopíš lépe mé postavení, když ti povím, že Sulpiciovu hlavu nevystavil na rostrech nikdo jiný než osobně Lucius Cornelius Sulla. Nikoli, nenařídil to. Provedl to osobně.

„Chudák Sulpicius!“ řekl Marius a zamžikal, aby zaplašil slzy, které se mu draly do očí. Napřímil se pak v ramenou a řekl: „Nu dobrá, poplujeme dál! Uvidíme, jak nás přijmou v provincii Africa.“

Avšak ani tam nedosáhli souhlasu ke vstupu; také správce provincie Africa Publius Sextilius už dostal své rozkazy a nemohl pro uprchlíky učinit víc než poradit jim, aby se odebrali někam jinam, dřív než ho povinnost přiměje stíhat je a usmrtit.

Pluli tedy dál, do Rusicade, přístavu Cirty, hlavního města Numidie. V Numidii nyní vládl král Hiempsal; byl to syn krále Gaudy a svého otce ve všech směrech předčil. Když král obdržel Mariův dopis, byl právě u svého dvora v Cirtě, nedaleko Rusicade. Stál náhle jako nabodnut na vidlici, před dosud nejhorším dilematem své vlády, a tak zaváhal – byl to Gaius Marius, jenž kdysi dosadil jeho otce na trůn, nyní ovšem byl Gaius Marius tím, kdo by ho o trůn mohl připravit. Neboť i Lucius Cornelius Sulla se mohl přihlásit se svými zásluhami o Numidii.

Po několika dnech úvah se král Hiempsal s částí svého dvora odebral do Icosia, daleko na západ od římské přítomnosti v Africe, a vyzval Gaia Maria a jeho kolegy, aby ho tam navštívili. Král jim dovolil odebrat se na břeh a dal jim k užívání několik pohodlných vil. Často je také hostil ve svém vlastním domě, dostatečně velkém na to, aby se mohl nazývat palácem, i když zdaleka ne tak prostranném jako jeho sídlo v Cirtě. Vzhledem k omezenějšímu prostoru ponechal král několik svých žen a konkubín ve svém sídle a vzal s sebou pouze svou královnu, Sofonisbu, a dvě vedlejší ženy, Salambo a Annu. V duchu nejlepších tradic hellénistických panovníků obdržel Hiempsal dobré vzdělání a nevedl dvůr po způsobu orientálních říší, nýbrž dovoloval svým hostům volný styk se všemi členy své domácnosti – se svými syny i s manželkami. Což naneštěstí vedlo ke komplikacím.

Mladému Mariovi bylo nyní jedenadvacet let a zmužněl. Byl pohledný, světlovlasý, fyzicky přitažlivý; měl ovšem příliš nepokojnou krev na to, aby se nějak zaměstnal duševně, a tak hledal únik v lovu, který nepatřil k oblíbeným zábavám krále Hiempsala. Zalíbení v lovu zato nacházela jeho druhá manželka Salambo. Africké pláně se hemžily zvěří – slony a lvy, pštrosy a gazelami, antilopami i medvědy, levharty i pakoni – a mladý Marius trávil celé dny učením, jak lovit zvířata, jaká předtím nikdy nespatřil. Průvodkyní a učitelkou mu v tom byla princezna Salambo.

Snad pro veřejný ráz těchto loveckých výprav a také vzhledem k velkému počtu lidí, kteří je pomáhali zabezpečovat, se král Hiempsal domníval, že počestnost jeho druhé manželky nemůže být nijak ohrožena, když ji vysílá jako doprovod mladého Maria; snad se mu i ulevilo, když měl tohoto výbušného a neklidného tvora na pár dnů vždycky z očí. Sám zatím vedl důvěrné rozhovory s Gaiem Mariem (jehož myšlení se od příchodu do Icosia pronikavě zlepšilo), rozprávěl s ním o starých časech, dovídal se podrobnosti o jeho tažení proti Jugurthovi v Numidii a v Africe; pořizoval si o tom podrobné záznamy pro svůj rodinný archív a oddával se přitom smělým snům o časech, kdy snad jeho synové nebo vnukové dosáhnou takové slávy, aby se mohli oženit s nějakou římskou aristokratkou. Hiempsal si přitom nedělal žádné iluze; ať se tvářil jak chtěl královsky, ať vládl veliké a bohaté zemi, v očích římské nobility nebyli on ani jeho rod víc než pouhý prach.

Nic samozřejmě nezůstalo tajemstvím. Jeden z králových slídičů mu ohlásil, že dny, které Salambo tráví s mladým Mariem, jsou sice zcela nevinné, zato o nocích už se to říci nedá. Toto odhalení vyvolalo v králi paniku; na jedné straně nemohl ignorovat cokoli, co souviselo s pověstí jeho manželky, na druhé straně však nemohl udělat to, k čemu by byl normálně sáhl – dát záletníka prostě popravit. Aby z celé záležitosti vyšel jakž takž se ctí, informoval proto Gaia Maria, že situace je příliš delikátní na to, aby u jeho dvora mohli uprchlíci i nadále setrvávat, a požádal ho, aby odplul, jakmile bude jeho loď dostatečně zásobena.

„Ty hlupáku jeden!“ řekl synovi Marius, když kráčeli k přístavu. „Cožpak tu není dostatek obyčejných ženských? Musel jsi lézt za ženou zrovna Hiempsalovi?“

Mladý Marius se jen usmíval, pokusil se sice zatvářit zkroušeně, ale příliš se mu to nedařilo. „Já se omlouvám, otče, ale ona byla skutečně rozkošná. Ostatně – nesvedl jsem já ji, ale ona mne.“

„Mohl jsi ji přece klidně odmítnout.“

„To jsem sice mohl,“ řekl mladý Marius zatvrzele, „ale neudělal jsem to. Ona byla doopravdy rozkošná.“

„Teď jsi užil správného času, synku. *Byla*. Teď je ta pitomá ženská kvůli tobě o hlavu kratší.“

Mladý Marius, jenž přesně věděl, že se Marius zlobí jen proto, že musejí odtud a že jinak by byl docela hrdý na to, jak jeho chlapec dokázal svést cizí královnu, se nepřestával ušklíbat. Její osud přitom neznepokojoval žádného z nich; Salambo si musela být dobře vědoma, jaký trest ji čeká, bude-li přistižena.

„To je škoda,“ řekl mladý Marius. „Ona byla doopravdy –“

„Neopakuj to pořád dokola!“ přerušil ho otec ostře. „Kdybys byl menší anebo kdybych já udržel rovnováhu na jedné noze, kopl bych tě do zadku, až bych ti vyrazil zuby! Byli jsme tu jako v bavlnce!“

„Jen si kopni, když chceš,“ řekl mladý Marius, shýbl se a nastavil v žertu otci pozadí, nohy doširoka rozkročeny, hlavu až mezi koleny. Čeho by se bál? Jeho provinění bylo toho druhu, že mu ho mohl otec s potěšením prominout, a kromě toho za celý svůj život nepocítil mladý Marius otcovu trestající ruku, natož nohu.

Nato ovšem kývl Marius na svého věrného Burgunda, jenž Maria chopil kolem pasu a podchytil celou jeho váhu. Marius prudce vykopl pravou nohou; zasáhl syna botou přesně do nejcitlivějšího místa mezi hýžděmi. Jen hrdost zabránila mladému Mariovi, že neomdlel; bolest to byla vskutku strašná. Ještě po několik dnů prožíval hotová muka a snažil se sám sobě namluvit, že to otec nemínil ve zlém a že on sám jen pochybil v odhadu otcovy reakce na jeho zálety se Salambo.

Z Icosia pluli na východ podél severního pobřeží Afriky a nepřistáli v žádných obydlených končinách mezi Icosiem a novým Mariovým cílem – ostrovem Cercinou v africké Malé Syrtě. Zde konečně nalezli bezpečné útočiště, neboť tu žily tisíce Mariových veteránů z legií, kteří se tu usadili daleko od všech válek. Znuděni už trochu pěstováním pšenice na svých stojitrových přídělech půdy přijali prošedivělí veteráni svého někdejšího velitele s otevřenou náručí, velice se k Mariovi i k jeho synovi měli a přísahali, že by Sulla musel nasadit veškeré armády, které má Řím k dispozici, aby jim ho vyrval.

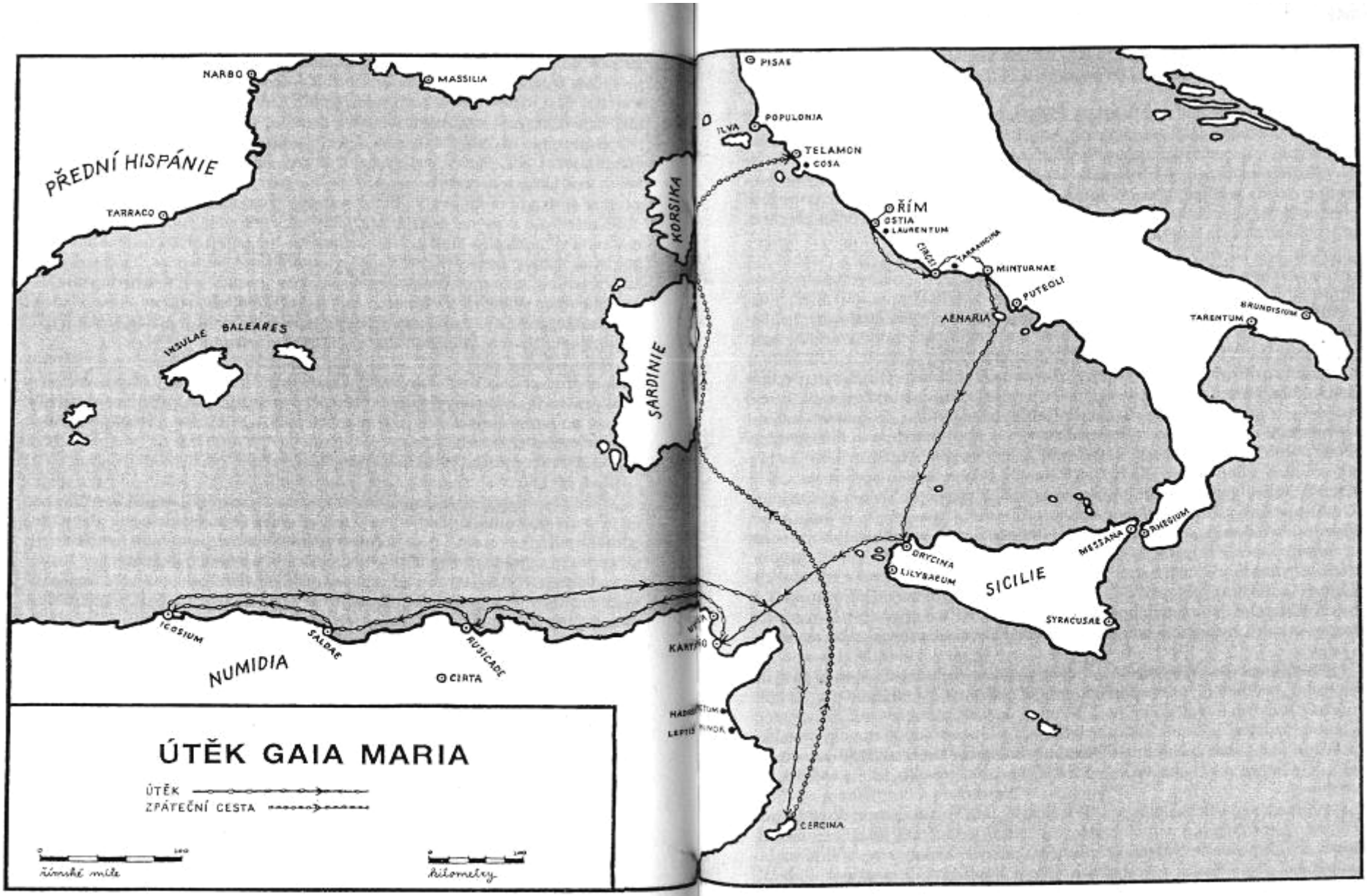
Od onoho kopance sledoval mladý Marius otce s rostoucími obavami; zdrcen smutkem zjišťoval bezpočet drobných důkazů hroutící se osobnosti. Udivovalo ho jen, jak mnoho se jeho otci promíjí jen pro to, kým kdysi býval, anebo jak otec nesmírným vzepětím vůle dokáže chvílemi dosáhnout zdání, že je stále ještě zcela normální. Ti, kdo se s ním nestýkali častěji anebo důvěrněji, by na něm byli nepostřehli nic horšího než občasný výpadek paměti, tu a tam zmatený pohled nebo sklon opustit náhle téma, které ho dostatečně v rozhovoru nezaujalo. Dokázal by však zastávat ještě posedmé úřad konsula? Mladý Marius o tom pochyboval.

Vztahy mezi oběma nově zvolenými konsuly byly v lepším případě napjaté, v horším vedly k řadě veřejných střetů jak v senátě, tak i na Foru, a celý Řím zajímalo, kdo z nich vyjde jako vítěz. Ono původní rozmáchlé gesto usilující, aby byl Sulla obžalován, vzalo rychlý konec, poté co Pompeius Strabo poslal Cinnovi stručný soukromý list, v němž ho informoval, že pokud chce zůstat konsulem – a pokud si chtějí jeho ochočení tribunové lidu zachovat život – musí být Sullovi zaručena možnost v klidu se vypravit na Východ. Vědom si, že je Octavius muž Pompeia Strabona a že jediné dvě další legie ve zbrani, které jsou v Itálii, vedou dva Sullovi nejvěrnější zastánci, střetl se Cinna s tribuny lidu Vergiliem a Magiem, kteří se nechtěli vzdát své kořisti; došlo k rozhořčené výměně slov a posléze jim Cinna musel sdělit, že pokud se neumoudří, bude on sám nucen přejít na stranu protivníka, spojit se s Octaviem a dát je pak vyhnat z Fora a z Říma.

Během prvních osmi měsíců společně strávených v konsulském úřadě měli Octavius a Cinna víc než dost problémů, které je stačily plně zaměstnat; nejenže byla státní pokladna dosud zcela prázdná a penězům se stále ještě nechtělo objevit se na trhu, ale navíc byly Sicílie i Afrika již druhý rok stiženy suchem. Jejich správci Norbanus a Sextilius do nich byli vysláni ještě jako prétoři, aby pro zvýšení dodávek zrna do hlavního města učinili, co bude v jejich silách, i kdyby měli obilí vykupovat směnou za dlužní úpisy a za použití vojenské síly. Za všech okolností a proti jakémukoli tlaku skupin obilnářů chtěli konsulové zabránit opakování událostí, které kdysi vedly k nedlouhé slávě, již si před lety Saturninus dokázal získat jen proto, že *capite censi* hladověli; *capite censi* je třeba nakrmit za každou cenu. Cinna teď na vlastní kůži zakoušel, s jak krutými obtížemi se musel Sulla potýkat za rok svého konsulátu. Bral zavděk kdejakým zdrojem příjmu, který dokázal objevit; napsal oběma správcům v Hispánii a uložil jim, aby své provincie vyždímali zcela do sucha. Správce Galie, Publius Servilius Vatia, dostal příkaz, aby z provincie vytěžil, co se dá, i kdyby měl přejít po onom barbarském laně Zaalpské Galie jako provazochodec a balancovat přitom věřitele z Italské Galie na špičce nosu. Když obdržel jejich pobouřené odpovědi, Cinna je spálil, sotva pročetl jejich úvodní odstavce. Měl dva nesplnitelné sny: jednak aby se Octavius laskavě věnoval i obtížnějším úkolům vlády, jednak aby byl Římu zůstal zachován jeho někdejší zdroj příjmů z provincie Asia.

Řím trpěl také tlakem nově zrovnoprávněných Italiků, rozhodně odmítajících své postavení v tribuích, neboť podle Sullových zákonů jejich hlasy v tribuích zcela zanikaly. Zákony Publia Sulpicia jim nadělaly laskominy, a proto je pobouřilo jejich zrušení. I po více než dvou letech války s Italiky zbývalo mezi spojenci dost významných a vlivných mužů, kteří teď zaplavovali senát písemnými stížnostmi za sebe i za své méně privilegované italické bratry. Cinna by je byl velice rád uspokojil zákonem, jenž by veškeré nové občany rozdělil rovnoměrně mezi všech pětatřicet tribuí, avšak ani senát, ani frakce vedená prvním konsulem Octaviem nebyly ochotny se na tom podílet. A tvrdou překážku v tomto směru představovaly i Sullovy změny v uspořádání státu.

Nicméně mu v měsíci *sextilis* svitl prvý paprsek naděje; dorazila zpráva, že má Sulla v Řecku plné ruce práce a že nemůže ani pomyslet na návrat do Říma, aby svou ústavu podpořil anebo aby si zavděčil své stoupence. Takže nadešel čas vyjasnit si rozpory s Pompeiem Strabonem, jenž se čtyřmi legiemi stále ještě číhal kdesi v Umbrii a v Picenu. Aniž řekl komukoli, kam jde – ba dokonce ani vlastní ženě ne – vydal se Cinna zjistit, co bude Pompeius Strabo říkat teď, kdy už je Sulla zcela pohlcen válkou s Mithridatem.

NARBO
MASSILIA
PŘEDNÍ HISPÁNIE
TARRACO
INSULAE BALEARES
KORSIKA
SARDINIE
PISAE
POPULONIA
ILVA
TELAMON
COSA
ŘÍM
OSTIA
LAURENTUM
CIRCEI
TARRACINA
MINTURNAE
PUTEOLI
AENARIA
BRUNDISIUM
TARENTUM
RHEGIUM
MESSANA
ORYCINA
LILYBAEUM
SICILIE
SYRACUSAE
UTICA
KARTHAGO
HADRUMETUM
LEPTIS MINOR
CERCINA
ICOSIUM
SALDAE
RUSICADE
CIRTA
NUMIDIA
ÚTĚK GAIA MARIA
ÚTĚK
ZPÁTEČNÍ CESTA
0 1000
římské míle
0 1000
kilometry

„Jsem ochoten přistoupit na stejnou dohodu s tebou, jakou jsem uzavřel i s druhým Luciem Corneliem," řekl šilhavý pán Picena, který Cinnu sice neuvítal právě vřele, ale nevyloučil svým postojem ani ochotu vyslechnout ho. „Ty necháš na pokoji mne v tom našem koutě tady, a já tě zase nebudu otravovat v tom tvém mocném městě."

„Takhle to tedy bylo!" vykřikl Cinna.

„Ano, takhle."

„Potřebuji ledacos změnit na úpravách, které ten druhý Lucius Cornelius nadělal v našem systému vlády," řekl Cinna, snaže se zachovat nevzrušený tón. „Chtěl bych také rozdělit nové občany rovnoměrně mezi všech pětatřicet tribuí a zamlouvá se mi také nápad rozdělit mezi tribue stejně i propuštěnce." Snažil se nedat najevo svou nevoli nad tím, že se musí doprošovat souhlasu tohoto picenského řezníka s opatřeními, které je tak jako tak nutno učinit, a pokračoval úlisně: „Jak se na to díváš ty, Gnaee Pompeie?"

„Můžeš si dělat, co chceš," řekl Pompeius Strabo lhostejně, „pokud mě ovšem necháš na pokoji."

„Dávám ti své slovo, že ti nebudu překážet."

„Má tvé slovo stejnou cenu jako tvé přísahy? Lucie Cinno?"

Cinna se zarděl. „Já tu přísahu nesložil," řekl velice důstojně. „Držel jsem při ní v ruce kámen, čímž se stala neplatnou."

Pompeius Strabo pohodil hlavou a předvedl, že když se hlasitě rozesměje, pak doslova řehtá jako kůň. „Ty jsi pořád ten stejný advokátek z Fora, viď?" zeptal se, když byl opět mocen slova.

„Ta přísaha mě nevázala!" trval Cinna na svém, v obličeji dosud celý rudý.

„To jsi ovšem ještě naivnější než ten druhý Lucius Cornelius. Jen co se vrátí, rozplyneš se jako vločka nad ohněm."

„Pokud takovému něčemu věříš, proč mě chceš nechat provést to, co mám v úmyslu?"

„Protože my si spolu dobře *rozumíme* – ten druhý Lucius Cornelius a já," odpověděl Pompeius Strabo. „Takže on nebude z toho, co se tam dole semele, vinit *mne* – obviní z toho tebe."

„Jenomže co když se ten druhý Lucius Cornelius nevrátí?"

Vyvolalo to nový pobavený řehot. „Tak na to nespoléhej, Lucie Cinno! Ten druhý Lucius Cornelius je totiž bezesporu oblíbencem Fortuny. Žije pod mocným kouzlem."

Cinna odjel zpět do Říma, aniž se zdržel u Pompeia Strabona jen o okamžik déle, než si vyžádala jejich rozmluva; vyspal se raději v jednom domě, jehož majitel neměl tak znepokojivé způsoby. V důsledku toho pak musel ovšem od svého hostitele v Assisiu vyslechnout, kterak myši rozhryzaly ponožky Quinta Pompeia Rufa a kterak tím předpověděly jeho smrt. Nemám ty lidi ze severu vůbec rád, říkal si Cinna, když konečně dorazil do Říma. Drží se příliš při zemi, příliš blízko starým bohům.

* * *

Vždy začátkem září se v Římě konaly největší hry roku, *ludi Romani*. Poslední tři léta byly tyto hry tak okleštěné a skrovné, jak jen bylo možno. Zuřila válka s Italiky a chyběly ony velké peněžní částky, jaké kurulští édilové zpravidla považovali za nezbytné vydolovat na hry z vlastních měšců. Od loňského édila, Metella Celera, se čekalo cosi velkolepého, ale nakonec ani z toho nic nebylo. Avšak dvojice letošních édilů byla přímo pohádkově bohatá a v měsíci *sextilis* tu už byly jasné náznaky, že oba

dostojí slovu a uspořádají přímo úchvatnou podívanou. A tak letěla po celém poloostrově zvěst – že hry tohoto roku budou skvělé! Každý, kdo si mohl takovou cestu dovolit, se rychle rozhodl, že nejlepším lékem na všechny prožité válečné bědy a strázně bude strávit pár dnů v Římě a shlédnout *ludi Romani*. Tisíce nově zrovnoprávněných Italiků, dosud plných hořkosti nad nedůstojným způsobem, jakým s nimi naložili, začaly koncem měsíce *sextilis* proudit do Říma. Milovníci divadla, příznivci závodů válečných vozíků, diváci chtiví štvanic na divoká zvířata, obdivovatelé všemožných atrakcí – každý, kdo se mohl dostavit, připutoval. Zejména divadelní labužníci věděli, že si přijdou na své; pořadatelé umluvili starého Accia, aby opustil svůj dům v Umbrii a osobně provedl svou nejnovější hru.

A Cinna se posléze rozhodl k činu. Jeho spojenec, tribun lidu Marcus Vergilius, svolal „neoficiální" shromáždění plebejů a oznámil zástupům (v nichž bylo mnoho italických návštěvníků her), že má v úmyslu přimět senát k rovnoměrnějšímu rozdělení občanů. Toto shromáždění se konalo jen proto, aby vyvolalo pozornost těch, kteří na věci měli přímý zájem, neboť Marcus Vergilius nemohl v úřadě, jenž už nebyl oprávněn legislativní návrhy předkládat, žádné zákony navrhovat.

Vergilius pak přednesl svůj podnět v senátě; tam se mu dostalo strohé odpovědi, že o tomto tématu nebudou otcové senátoři jednat, tak jako ho neprojednávali ani v uplynulém lednu. Vergilius jen pokrčil rameny a posadil se na lavici tribunů vedle Sertoria a ostatních. Učinil, co po něm Cinna žádal – zjistil, jak senát smýšlí. Ostatek byl už na Cinnovi.

„Dobrá," řekl Cinna svým spojencům, „dáme se do práce. Slíbíme všem, že pokud naše zákony na úpravu ústavy do její předchozí podoby a na nakládání s novými občany budou schváleny v centurijním shromáždění, předložíme naproti tomu návrh zákona o všeobecném prominutí dluhů. Sulpiciovy sliby byly v tomto směru podezřelé, neboť on se v případě zadlužených senátorů postavil na stranu jejich věřitelů, my ale žádnou takovou nevýhodu nemáme. Nám věřit budou."

Činnost, kterou rozvinuli, naprosto neprobíhala v skrytu, třebaže její účel nepřetřásali v doslechu těch, kdo se stavěli proti záměru všeobecného prominutí dluhů. A situace naprosté většiny občanů – včetně prvé majetkové třídy – byla tak bezútěšná, že se veřejné mínění a všeobecná podpora začaly přiklánět k Cinnovi; neboť na každého jezdce nebo senátora, jenž žádné peníze nikomu nedlužil ani se nezabýval jejich půjčováním, připadalo šest nebo sedm jiných jezdců či senátorů, kteří vězeli v dluzích, mnozí až po krk.

„Máme na krku problém," řekl první konsul Gnaeus Octavius Ruso svým kolegům Antoniovi Oratorovi a bratřím Caesarům. „Tím, že Cinna mává pod tolika lačnými anebo vyhládlými nosy vnadidlem všeobecného prominutí dluhů, je na nejlepší cestě získat od nich souhlas se vším, co se mu zachce – dokonce i od první třídy a z centurií."

„Musí se mu přiznat, že je mazanější, než aby dal svolávat plebs anebo shromáždění všeho lidu a protlačoval své návrhy jejich prostřednictvím," řekl rozmrzele Lucius Caesar. „Pokud své zákony prosadí v centuriích, budou podle současné ústavy Lucia Cornelia platné. A vzhledem k tomu, jak je na tom státní pokladna – a oč hůř ještě to vypadá se soukromými penězi – budou centurie od shora až dolů hlasovat podle přání Lucia Cinny."

„A *capite censi* vytáhnou do ulic a začnou řádit," řekl Antonius Orator.

Ale Octavius zavrtěl hlavou; byl z nich ze všech zdaleka nejzběhlejší v obchodě a financích. „Kdepak, *capite censi* ne, Marku Antonie!" řekl netrpělivě, neboť nedůtklivost byla základním rysem jeho povahy. „Ti nejubožejší žádné dluhy nikdy

nemají – ti jsou jen bez peněz. Vypůjčují si především střední a vyšší třídy. Zpravidla to musí dělat, aby se mohli posunout výš – často ovšem se k tomu musí uchýlit i proto, aby si alespoň udrželi svou současnou společenskou úroveň. Žádný peněžník, který se zabývá půjčováním peněz, nedá úvěr nikomu, u koho nemá potřebné majetkové záruky. Takže čím postupujete výš, tím víc najdete zadlužených mužů.“

„Takže ty jsi zřejmě přesvědčen, že centurie všechny tyhle nepřijatelné nesmysly odhlasují, ano?“ otázal se Catulus Caesar.

„A ty ne, Quinte Lutatie?“

„Ano, taky se toho obávám.“

„Co ale můžeme dělat?“ zeptal se Lucius Caesar.

„Nu, já myslím, že vím, co se dá udělat,“ zamračil se Octavius. „Jenže o tom nikomu předem nic neprozradím, ani vám ne.“

„Co myslíte, že má v úmyslu?“ otázal se Antonius Orator, poté co Octavius odešel směrem k Argiletu.

Catulus Caesar zavrtěl hlavou. „Nemám nejmenší představu.“ Zachmuřil se. „Och, kéž by on měl aspoň desetinu Sullova rozumu a schopností! Ale to mu docela chybí. Je to zkrátka Strabonův člověk.“

Jeho bratr Lucius Caesar se náhle zachvěl. „Ať udělá cokoli, bude to určitě něco, co by se stát nemělo.“

Antonius Orator už byl, jak se zdálo, rozhodnutý. „Já asi strávím nejbližších deset dní mimo Řím,“ řekl.

Všichni se posléze shodli, že to asi bude to nejmoudřejší, co mohou udělat.

*** * ***

Sebejistý Cinna spěchal stanovit datum své contio v centurijním shromáždění; zvolil šestý den před zářijovými idami, což bylo dva dny poté, co začínaly *ludi Romani.* Jak nebývale narostlo zadlužení a jak nesmírně dlužníci dychtili, aby byli zproštěni svých závazků, bylo toho dne zřejmé už za úsvitu, kdy se na Martově poli shromáždilo snad dvacet tisíc lidí, aby se s Cinnovým návrhem dopodrobna seznámili. Každý z nich dokonce toužil po tom, aby mohl ještě téhož dne Cinnův zákon schválit, avšak Cinna jim se vší rozhodností vysvětlil, že je to vyloučené. Bylo by k tomu nutno nejprve samostatným zákonem suspendovat platnost *lex Caecilia Didia prima* (tak jako to učinil Sulla), aby pak vlastní zákon o dluzích vůbec mohl projít potřebnými procedurami. Nikoli, řekl pevně Cinna, povinná lhůta tří *nundin* bude muset být dodržena. Přislíbil však, že ještě dříve, než uplyne interval nutný pro schválení předkládaného zákona, navrhne na samostatně konaných shromážděních i zákony další. Toto prohlášení všechny přítomné uklidnilo a vzbudilo v nich pevnou naději, že všeobecné prominutí dluhů se stane skutečností dostatečně dlouho předtím, než skončí období Cinnova konsulského úřadu.

Cinna měl vlastně v úmyslu projednat onoho dne ještě dva další zákony; jeden o rozdělení nových občanů do všech tribuí, druhý o omilostnění devatenácti uprchlíků a o jejich povolání nazpět do Říma. Všem z nich, od Gaia Maria až po posledního z jezdců, zůstal zachován jejich majetek; Sulla za posledních dnů svého konsulátu nepodnikl žádné kroky k jeho konfiskaci a noví tribunové lidu – kteří by stále ještě byli mohli v senátě uplatnit své veto – dali jasně najevo, že jakýkoli takový návrh budou vetovat.

Když se tedy dvacet tisíc členů všech majetkových tříd shromáždilo na travnaté pláni Martova pole, těšili se především, že uslyší onen návrh, s nímž budou moci všichni plně souhlasit – zákon o povolání uprchlíků zpět; nikdo z nich valně nestál o rozptýlení nových občanů do všech tribuí, každý věděl, že tento zákon bude znamenat jen předehru k navrácení zákonodárných pravomocí do rukou tributních shromáždění. Cinna a jeho tribunové se dostavili ještě před příchodem zástupů, procházeli pak rostoucím davem, odpovídali na dotazy a uklidňovali ty, kdo stále ještě hluboce nedůvěřovali Italikům. Nejvíce však davům lahodil příslib všeobecného zrušení a prominutí všech dluhů.

Zástupy byly zcela zabrány do vzájemných rozhovorů, zívaly, bezelstně se právě chystaly vyposlechnout si Cinnu, neboť konsul i se svými přeochotnými tribuny mezitím vystoupil na řečnické pódium, takže nikdo neviděl nic divného v náhlém příchodu velké skupiny nových účastníků. Byli oblečeni v togách, mlčeli, vyhlíželi jako příslušníci třetí a čtvrté třídy.

Gnaeus Octavius Ruso onen čas, který strávil službou jako legát Pompeia Strabona, nijak nepromarnil; jeho lék proti chorobám sužujícím římský stát byl podán mimořádně účinným způsobem a za náležité asistence. Dva tisíce veteránů z legií (najatých za peníze Pompeia Strabona a Antonia Oratora) obklopilo zástup kruhem, naráz pak odhodilo togy a v mžiku stálo před davem v plné zbroji, takže si ani jediný člověk nestačil do poslední chvíle uvědomit, že se tu chystá něco nepatřičného. Ozvaly se ostré hvizdy, nato vrazili ozbrojenci do masy lidí a rozmáchli se meči. Celé stovky a pak celé tisíce padly pod jejich ostřími, daleko více jich však zahynulo ušlapáno voliči, které zachvátila panika. Svírajícím se prstencem útočníků byli hnáni ke středu a trvalo značně dlouho, než se někteří vzchopili natolik, aby se pokusili prorazit hradbou mečů a uprchnout.

Cinna a jeho šest tribunů neuvízli ve stejné pasti jako shromáždění; seběhli z pódia a útěkem zachránili holý život. Jen asi dvě třetiny zástupu měly stejné štěstí. Když se dostavil Octavius, aby shlédl své dílo, leželo na Martově poli několik tisíc příslušníků vyšších tříd mrtvých. Octavius byl rozzloben, usiloval o to, aby jako první byli pobiti Cinna a jeho tribunové; avšak i muži, které si najal k pobíjení bezbranných obětí, měli své zásady a usoudili, že zavraždit magistráty v úřadě je příliš nebezpečná věc.

*** * ***

Quintus Lutatius Catulus Caesar a jeho bratr Lucius Julius Caesar pobývali společně v Lanuviu. O masakru, jejž celý Řím nazýval „Octaviův den“, se doslechli pouhých pár hodin poté, co se odehrál, a spěšně se odebrali do Říma osobně vyhledat Octavia.

„Jak jsi jen mohl?“ naříkal Lucius Caesar.

„Je to hrozné! Je to hnusné!“ řekl Catulus Caesar.

„Ušetřete mne laskavě těch svatouškovských frází! Vždyť jste přece moc dobře věděli, co mám v úmyslu udělat,“ odbyl je Gnaeus Octavius. „Dokonce jste byli zajedno se mnou, že je to nezbytné. A za tu cenu, že jste se toho nemuseli osobně účastnit, jste předem mlčky souhlasili. Tak na mě teď nechoďte s brekem. Zajistil jsem, co jste potřebovali – pokrotlé centurie. Ti, co přežili, už pro Cinnovy zákony hlasovat nebudou, ať si je bude svádět, čím chce.“

Catulus Caesar se na Octavia upřeně zadíval, otřesen až do hloubi duše. „Nikdy v životě jsem nevyslovil souhlas s násilím jako s nástrojem politiky, Gnaee Octavie! A popírám, že bych ti byl dal k tomuhle jakoukoli formou souhlas, ani mlčky, ani jinak! Pokud sis vyvodil souhlas z čehokoli, co jsme řekli, můj bratr a já, krutě ses mýlil. Násilí je samo o sobě zavrženíhodná věc – ale tohle? *Masakr?* Budeme prokleti!“

„Bratr má pravdu,“ řekl Lucius Caesar a utíral si slzy. „Od této chvíle jsme ocejchováni, Gnaee Octavie. Ti nejkonzervativnější muži Říma nejsou teď o nic lepší než Saturninus nebo Sulpicius.“

Catulus Caesar viděl, že tohoto žáka Pompeia Strabona nic nepřesvědčí o tom, že pochybil, stáhl se tedy do sebe se vší důstojností, jíž byl schopen. „Slyšel jsem, že Martovo pole se stalo místem hrůzy po dva dny, první konsule. Příbuzní se tam snažili najít těla svých blízkých a odnést je, aby byla náležitě pohřbena, zatímco tví pochopové odvlékali mrtvé, dřív než je jejich rodiny mohly spatřit, a naházeli je pak do obrovské vápenné jámy mezi záhony pórku a lociky poblíž Via Recta! Ty jsi z nás udělal něco ještě horšího, než jsou barbaři. My přece na rozdíl od barbarů víme, co je správné a co ne! Čím dál tím méně se mi chce žít.“

Octavius se mu vysmál. „V tom případě ti mohu jen doporučit, aby sis otevřel žíly, Quinte Lutatie! Tohle totiž už vůbec není Řím tvých vznešených předků. Je to Řím bratrů Gracchů, Gaia Maria, Saturnina, Sulpicia, Lucia Sully a Lucia Cinny! Dostali jsme se do tak rozháraných poměrů, že nic už se neřídí náležitým pořádkem – pokud by tomu tak bylo, nebyly by takové masakry, jako byl ‚Octaviův den’, vůbec nutné.“

Bratři Caesarové s ohromením vnímali, že Gnaeus Octavius Ruso je na pojmenování té strašlivé události dokonce hrdý!

„Kdo ti dal peníze, abys mohl ty vrahy najmout, Gnaee Octavie? Byl to Marcus Antonius?“ otázal se Lucius Caesar.

„Ano, on přispěl dosti podstatnou měrou. A on ničeho nelituje.“

„Ten určitě ne! Je to jedním slovem Antonius!“ štěkl Catulus Caesar. Povstal, pleskl se dlaněmi do stehen. „Nu, stalo se, a my už to nikdy nemůžeme odčinit. Ale já s tím už nechci nic mít, Gnaee Octavie. Připadám si až příliš jako Pandóra, poté co otevřela onu skříňku.“

Lucius Caesar se zeptal: „Co se stalo s Luciem Cinnou a s jeho tribuny?“

„Utekli,“ řekl lakonicky Octavius. „Budou samozřejmě postaveni mimo zákon. Doufám, že co nejdřív.“

Catulus Caesar stanul u dveří Octaviovy pracovny a přísně se ohlédl. „Konsula v úřadě nemůžeš zbavit jeho imperia, Gnaee Octavie. Celá tahle záležitost přece začala tím, že se opozice pokusila odejmout Luciovi Sullovi jeho konsulské právo velet římským armádám. Ani to se dít nesmí! Avšak nikdo se ho nepokusil zbavit jeho úřadu konsula. Není to ostatně přípustné. Ani v římských zákonech, ani v naší ústavě, ani jako precedens neexistuje nic, co by poskytovalo komukoli z magistrátů – anebo orgánu vlády – pravomoc ke stíhání nebo k odvolání magistráta před koncem jeho volebního období. Můžeš zbavit úřadu tribuna lidu, pokud postupuješ náležitým způsobem, můžeš odvolat kvestora, dopustí-li se ve svém úřadě zločinu, můžeš je vyloučit ze senátu anebo je zbavit jejich censu. Ale *nemůžeš* konsula ani žádného jiného kurulského magistráta zbavit jejich úřadu v období, kdy ho vykonávají, Gnaee Octavie.“

Gnaeus Octavius se chytře usmál. „Jenomže teď, co jsem objevil to tajemství úspěchu, Quinte Lutatie, si můžu dělat, cokoli se mi zachce.“ A když Lucius Caesar

vycházel za bratrem z místnosti, zavolal za ním Octavius ještě: „Zítra zasedá senát. Mohu vám jen doporučit, abyste se dostavili.“

*** * ***

Řím nebyl Jeruzalém ani Antiochie a nijak si neliboval v různých prorocích a věštcích; augurové zjišťovali svá znamení v pravém římském duchu, dobře věděli, že nejsou nadáni jasnozřivostí a že do budoucnosti nevidí – řídili se jen a jen podle svých knih a záznamů.

Jednoho domácího věštce však Řím přece měl, byl to patricij z rodu Cornelių, jménem Publius Cornelius Culleolus. Nikdo se už nedokázal rozpomenout, jak vlastně k oné nešťastné přezdívce přišel, neboť to byl stařec, jehož žádný Říman nepamatoval jinak než jako starce. Byl živ z nejistého občasného příjmu od své rodiny Scipionů. Zpravidla ho bylo vídat na Foru, jak posedává na dvou schůdcích vedoucích k malému okrouhlému chrámku Venuše Cloaciny; byla to budova ještě starší než Basilica Aemilia, kterou byla později obestavěna. Culleolus nebyl ani římskou Kassandrou ani náboženským fanatikem, omezoval své předpovědi na výsledky důležitých veřejných a státních záležitostí; nestalo se, že by věstil konec světa anebo příchod nějakého nového a neskonale mocnějšího boha. Předpověděl však válku s Jugurthou a germánský vpád, předpověděl i Saturnina, válku s Italiky a válku s Mithridatem na Východě – o níž prorokoval, že potrvá po celou jednu generaci. Pro tyto své zdařilé předpovědi došel nyní hluboké vážnosti, která téměř vyvažovala komičnost jeho přezdívky – Culleolus totiž v latině znamená *Pytlíček.*

Den poté, co se bratři Caesarové navrátili do Říma, se za úsvitu poprvé od masakru „Octaviova dne“ sešel ke svému zasedání senát. Jeho členové se této schůze obávali víc než jakékoli předchozí, kam až jejich paměť sahala. Až dosud byly i nejstrašnější činy spáchané jménem Říma buď dílem jednotlivce, nebo davů na Foru; avšak masakr „Octaviova dne“ měl nebezpečně blízko k tomu, aby byl označen za zločin samotného senátu.

Publius Cornelius Culleolus sedící na nejhořejším schodě chrámu Venuše Cloaciny byl natolik součástí scenérie Fora, že si ho žádný z otců senátorů spěchajících kolem ani nepovšiml – zato on si všímal jich a radostně si mnul ruce. Pokud udělá to, zač mu Gnaeus Octavius Ruso předem tak královsky zaplatil – a pokud to dokáže provést dostatečně přesvědčivě – nebude už nikdy muset vysedávat na těch tvrdých schůdcích, bude konečně moci pověsit svou prorockou živnost na hřebíček.

Senátoři postávali v malých skupinkách v portiku Hostiliovy kurie a hovořili o Octaviovu dni; nikdo z nich, to bylo víc než zřejmé, si neuměl představit, jak by se o masakru mohla rozvinout jakákoli debata. A pak vzduchem projelo ostré zaječení, hlavy se otočily po zvuku; všechny zraky spočinuly jako přikovány na Culleolovi, který se vztyčil a stál teď na špičkách, páteř prohnutu jako luk, paže vztyčeny, prsty zaťaty, na zkroucených rtech pěnu. Vzhledem k tomu, že Culleolus nikdy neprorokoval ve stavu vytržení, domnívali se přihlížející zprvu, že ho přepadl nějaký záchvat. Několik senátorů a většina lidí na Foru ho sledovali jen zdálky, ale pár mužů se k němu seběhlo a pokoušelo se věštci nějak pomoci, snažili se ho uložit na zem. Slepě s nimi zápolil, bránil se zuby i nehty, ústa rozevřená dokořán. A pak se ozval znovu. Ne holým výkřikem. Slovy.

„Cinna! Cinna! Cinna! Cinna! Cinna!“ vřískal.

Naráz měl Culleolus velice pozorné posluchačstvo.

„Nebudou-li Cinna a šest jeho tribunů lidu posláni do vyhnanství, Řím zahyne!“ zakřičel. Zkroutil se v křeči, zavrávoral, znovu a znovu vykřikoval táž slova, až se konečně sesul na zem a byl v bezvědomí odnesen.

Nato zjistili ulekaní senátoři, že konsul Octavius se již delší chvíli snaží svolat a zahájit schůzi senátu, a spěchali do Hostiliovy kurie.

Jak vlastně hodlal první konsul obhájit onu strašlivou událost na Martově poli, se už nikdo a nikdy nedozví; Gnaeus Octavius Ruso namísto vysvětlování totiž soustředil svou pozornost (a také pozornost senátu) na prazvláštní Culleolův záchvat posedlosti – a na to, co Culleolus provolával takovým způsobem, aby to uslyšel celý senát.

„Nebudou-li Cinna a šest jeho tribunů lidu posláni do vyhnanství, Řím zahyne,“ opakoval Octavius zamyšleně. „Pontifiku maxime, flamine Dialis, co můžete říct k tomuhle udivujícímu Culleolově věšteckému záchvatu?“

Scaevola, pontifex maximus, jen zavrtěl hlavou. „Domnívám se, že budu muset odmítnout se k němu vyjadřovat, Gnaee Octavie.“

Octavius už otvíral ústa, aby si jeho stanovisko vynutil, ale cosi ve Scaevolových očích ho přimělo od toho upustit; měl před sebou muže, jehož vedl vrozený konzervativizmus k tomu, aby s lecčím souhlasil, avšak zároveň muže, jenž se nedá jen tak zastrašit ani zavést. Vícekrát už v senátě jednoznačně odsoudil rozsudek nad Gaiem Mariem, Publiem Sulpiciem a ostatními a požadoval jejich omilostnění a návrat. Nikoli, bude lépe nejít s pontifikem maximem do otevřeného střetu; Octavius věděl, že mnohem důvěřivějšího svědka bude mít v flaminovi Dialis, nehledě k tomu, že pro tohoto naivního hodnostáře zajistil ještě další hrozivé *omen.*

„A ty, flamine Dialis?“ otázal se Octavius slavnostně.

Lucius Cornelius Merula, flamen Dialis, povstal, zjevně mimořádně rozrušen. „Lucie Valerie Flaccu, první senátore, Gnaee Octavie, kurulští magistráti, konsulárové, otcové senátoři. Než uvedu cokoli ke slovům věštce Culleola, musím vám nejprve povědět o něčem, co se včera přihodilo v chrámu Velikého Boha. Právě jsem vykonával obřad čištění jeho *celly*, když jsem na zemi za podstavcem sochy Velikého Boha objevil loužičku krve. Vedle ní ležela hlava ptáka – kosa, *meruly*, mého jmenovce! Takže já, jenž má našimi nejstaršími a nejctihodnějšími zákony zakázáno setkat se se smrtí, jsem tam náhle hleděl – na co? Nevím! Na svou vlastní smrt? Na smrt Velikého Boha? Nevěděl jsem, jak si toto *omen* vyložit, takže jsem se obrátil na pontifika maxima. Ani on je však neuměl vysvětlit. Byli tedy povoláni *decemviri sacris faciundis.* Požádali jsme je, aby prohlédli Sibylliny knihy, avšak ani tam nestojí nic, co by nám pomohlo ve výkladu.“

Vzhledem k tomu, že byl zahalen v dvojvrstvé okrouhlé pláštěnce svého kněžského úřadu, by nebylo nikoho udivilo, že se Merula tak viditelně potí – až na to ovšem, že normálně se mu nic takového nestávalo; jeho kulatá, hladce oholená tvář pod vysokou, do špičky vybíhající přílbicí ze slonoviny se potem jen leskla. Polkl a pak pokračoval dál. „To ovšem předbíhám. Když jsem nejprve našel hlavu toho kosa, hledal jsem i zbytek jeho těla a zjistil jsem, že si ten pták udělal hnízdo v dutině pod zlatým rouchem sochy Velikého Boha. A v onom hnízdě bylo šest kosích mláďat, všechna mrtvá. Pokud mohu soudit, musela se dovnitř dostat kočka, chytila kosici a celou ji pohltila – až na hlavu ovšem. Na mláďata však kočka nedosáhla, takže ta zašla v hnízdě hlady.“

Flamen Dialis se zachvěl. „Jsem poskvrněn. Až senát skončí toto zasedání, musím podrobit očistnému obřadu sebe i chrám Jova Nejlepšího Největšího. To, že jsem zde, je výsledek mých úvah o onom znamení – nikoli o smrti *meruly*, nýbrž o smyslu celého

toho jevu. Teprve když jsem uslyšel, co Publius Cornelius Culleolus pronáší za svého vpravdě prorockého vytržení, pochopi] jsem jeho plný význam.“

Senát naprosto ztichl, všechny tváře se otočily k Jovovu knězi, jenž byl znám jako muž příkladně čestný a bezelstný – ba téměř naivní – takže cokoli řekl, brali všichni s naprostou vážností.

„*Cinna* ovšem neznamená kosa,“ pokračoval flamen Dialis, „nýbrž popel, a v popel jsem také proměnil jak mrtvého ptáka, tak i těla jeho šesti mláďátek. Spálil jsem je podle očistného obřadu. A třebaže jsem jen laický vykladač znamení, vnuká mi teď toto *omen* zosobnění Lucia Cornelia Cinny a jeho šesti tribunů lidu. To oni zneuctili Velikého Boha Říma, jenž se jejich vinou ocitl ve strašném nebezpečí. Krev značí, že konsul Lucius Cinna a jeho šest tribunů budou příčinou nových rozbrojů a že kvůli nim poteče další krev. O tom ani v nejmenším nepochybuji.“

V senátě to zašumělo, všichni se domnívali, že už Merula skončil, ale zmlkli opět, když se znovu chopil slova.

„A ještě jedna věc tu je, otcové senátoři. Když jsem stál v chrámu a čekal na pontifika maxima, hledal jsem útěchu v pohledu na usmívající se tvář sochy Velikého Boha. Jenže ta tvář se *mračila!“* Celý bledý se zachvěl. „Uprchl jsem pod širé nebe.“

Roztřásli se všichni. Znovu se pak senát rozšuměl hovorem.

Gnaeus Octavius Ruso povstal a upřel na bratry Caesary a na Scaevolu, pontifika maxima, stejný pohled, jakým se asi dívala ona kočka, když zhltla *merulu* v chrámu. „Myslím, otcové senátoři, že se budeme muset odebrat ven na Forum a z roster oznámit lidu, co se přihodilo. A vyžádat si jeho názor na to. Poté bude senát opět pokračovat v zasedání.“

A tak byly úkazy v Merulově chrámu a Culleolovo proroctví rozhlášeny z roster; ti, kdož se shromáždili, aby vyslechli, co senátoři říkají, jevili úzkost a strach, zejména poté, co Merula podal svůj výklad znamení a co Octavius oznámil, že bude žádat odvolání Cinny a šesti tribunů lidu. Ani jediný z přítomných neprotestoval.

Když se senát opět shromáždil, zopakoval Gnaeus Octavius Ruso svůj názor, že Cinna a šest tribunů lidu musí odejít.

A pak povstal Scaevola, pontifex maximus, a ujal se slova. „První senátore, Gnaee Octavie, otcové senátoři. Jak všichni víte, jsem jedním z největších odborníků na římskou ústavu a na zákony, z nichž sestává. Podle mého názoru neexistuje právní cesta, jak konsula z jeho úřadu odvolat, dříve než vypršelo jeho období. Lze toho však dosáhnout *náboženskou* cestou. Není pochyb, že Jupiter Největší Nejlepší dal své obavy jasně najevo hned dvěma způsoby – i prostřednictvím onoho starce, o němž všichni víme, že je nadán jasnozřivou silou. Navrhuji, aby konsul Lucius Cornelius Cinna byl prohlášen za *nefas.* Tento nález ho sice nezbaví úřadu konsula, avšak – jelikož se stane nábožensky nezpůsobilým – zabrání mu ve výkonu jeho konsulských povinností. Totéž platí i o tribunech lidu.“

Octavius se zamračil, ale rozhodl se nejvyššího pontifika raději nepřerušovat, zdálo se, že Scaevola má připraveno nějaké východisko. Zřejmě to ovšem bude takové řešení, které neumožní vynést nad Cinnou rozsudek smrti – což byl Octaviův cíl. Cinna *musí* prostě zmizet!

„Byl to flamen Dialis, jenž byl svědkem událostí v chrámu Jova Nejlepšího Největšího. On je také osobním knězem Velikého Boha a jeho úřad je tak starý, že sahá až kamsi před dobu králů. Nesmí se účastnit válek, nesmí přijít do styku se smrtí ani se dotknout čehokoli, z čeho se vyrábějí zbraně. Navrhuji proto, abychom pověřili Lucia Cornelia Merulu, flamina Dialis, výkonem úřadu *consula suffecta,* konsula náhradníka

– jenž by neměl zaujmout místo Lucia Cinny, nýbrž tento úřad jen ochránit. Tak lze zajistit, že první konsul Gnaeus Octavius nepovládne bez kolegy. Jen výjimečně se tak stalo v období války proti Italikům, kdy okolnosti znemožnily náležité uplatnění výkonu konsulské moci, jinak však nesmí být *nikomu* dovoleno, aby zastával konsulský úřad sám, bez kolegy.“

Octavius se rozhodl ukázat vlídnou tvář a kývl. „S tím souhlasím, Quinte Mucie. Nechť tedy zasedne flamen Dialis na místo Lucia Cinny jako opatrovník kurulského křesla! Žádám nyní senát, aby hlasováním rozhodl o dvou těsně souvisících otázkách. Ti, kdo souhlasí s tím, abychom centurijnímu sněmu doporučili schválit dvě usnesení – za prvé, že konsul Lucius Cinna a šest tribunů lidu mají býti prohlášeni za *nefas* a posláni do vyhnanství mimo Řím a veškerá římská území, a za druhé, že flamen Dialis se má stát *consulem suffectem* – nechť se, prosím, postaví po mé pravici. Ti, kteří jsou proti, nechť stanou po mé levici. Prosím, rozestupte se!“

Senát toto dvojí doporučení schválil bez jediného nesouhlasu. Centurijní shromáždění, sešlé jen v malém počtu a sestávající téměř jen ze senátorů, se konalo na Aventinu, mimo pomerium, avšak ještě uvnitř hradeb – nebylo myslitelné, že by se kohokoli podařilo přimět, aby zaujal místo na krví prosáklé půdě *saept.* Oba návrhy byly schváleny a staly se zákonem.

První konsul Octavius prohlásil, že ho toto řešení uspokojuje, a vládl Římu nadále bez Cinny. Neučinil však nic, aby si své postavení zajistil, ani aby ochránil Řím před uprchlíky, jež byli nyní oficiálně uznáni za svatokrádežníky. Nesebral legie, nenapsal svému pánu, Pompeiovi Strabonovi. Důvod byl prajednoduchý – Octavius slepě předpokládal, že Cinna spolu se svými šesti tribuny uprchne co nejrychleji za Gaiem Mariem a osmnácti dalšími utečenci na africký ostrov Cercinu.

Cinna ovšem neměl naprosto v úmyslu z Itálie odejít. Stejně tomu bylo i s jeho šesti tribuny lidu. Poté, co prchli z oněch jatek na Martově poli, shromáždili nějaké peníze a pár osobních věcí a sešli se na Via Appia u milníku nedaleko Bovill. Zde se rozhodovali, co podniknout dál.

„Já s Quintem Sertoriem a s Markem Gratidianem půjdeme do Noly,“ řekl Cinna rázně. „U Noly stojí ve zbrani jedna legie pod velením Appia Claudia Pulchra, kterého jeho mužstvo nenávidí a kterým opovrhuje. Mám v úmyslu tuto legii Appiovi Claudiovi sebrat a řídit se příkladem svého jmenovce Sully – vytáhnu s ní proti Římu. Ovšem až poté, co získáme mnohem větší počet přívrženců. Vergilie, Milonie, Arvino a Magie, chci, abyste se vydali mezi Italiky a sehnali mezi nimi tolik podpory, kolik jen budete moci. Všem řeknete totéž – že senát v Římě zapudil svého řádně zvoleného konsula, protože se tento konsul pokusil docílit náležitého rozdělení nových občanů mezi všechny tribue, a také proto, že Gnaeus Octavius dal povraždit tisíce spořádaných a zákony respektujících Římanů shromážděných na řádně svolaném sněmu.“ Pousmál se. „Ještě že se na našem poloostrově vedly takové těžké boje! Cornutus a já jsme Marsům a ostatním pobrali mnoho tisíc zbraní a další výzbroje. Jsou uloženy v Albě Fucentii. Milonie, ty je odtamtud vyzvedneš, přivezeš a rozdělíš. Jakmile seberu Appiovi Claudiovi jeho legii, vypleníme také skladiště zbraní v Capui.“

A tak se čtyři z tribunů lidu náhle objevili v městech jako Praeneste, Tibur, Reate, Corfinium, Venafrum, Interamna a Sora a žádali, aby byli vyslechnuti.

Byli přijati s nadšením. Válkou vyčerpaní Italici dávali veškeré peníze, které mohli postrádat, na toto nové tažení. Vojenská moc zvolna narůstala, síť kolem Říma se zvolna stahovala.

S přeběhnutím legie Appia Claudia Pulchra neměl Cinna naprosto žádnou potíž. Appius Claudius Pulcher, zatrpklý a ke všemu netečný, jenž v skrytu duše stále ještě truchlil nad smrtí své ženy a nad osudem šesti osiřelých dětí, se velení vzdal, aniž se předtím pokusil své vojáky jakkoli přesvědčovat. Vyhoupl se do sedla a vydal se za Metellem Piem ležícím před Aesernii.

Cinna měl šťastnou ruku, když s sebou bral Quinta Sertoria, jak si po příjezdu k Nole uvědomil. Sertorius měl jako rozený voják mezi vojenskými profesionály vynikající pověst sahající téměř dvacet let do minulosti; v Hispánii si dobyl korunu z trávy a tucet dalších vítězných věnců získal v taženích proti Numidům a Germánům, byl synovcem Gaia Maria, a kromě toho tuto legii on sám před třemi lety najímal a formoval v Italské Galii. Jeho muži ho dobře znali a zbožňovali ho. Appia Claudia naproti tomu nemohli vystát.

Cinna, Sertorius, Marcus Marius Gratidianus spolu s celou legií vytáhli směrem na Řím. V okamžiku, kdy se dali do pohybu, otevřela Nola brány a po Via Popillia za nimi vyrazila silně vyzbrojená jednotka Samnitů – nikoli, aby je napadla, nýbrž aby se k nim připojila. A když pak dosáhli místa, kde se cesta sbíhala se silnicí Via Appia, spěchal pod jejich orly kdejaký čerstvý rekrut, kdejaký gladiátor a výcvikový centurion. Cinnova armáda měla už dvacet tisíc mužů. A mezi Capuou a městečkem Labicanum na Via Latina se s Cinnou spojili čtyři tribunové rozeslaní po Itálii a přivedli mu dalších deset tisíc užitečných mužů.

Byl říjen a Řím byl vzdálen už jen pár mil. Cinnovi zvědové mu hlásili, že ve městě vypukla panika – že Octavius napsal Pompeiovi Strabonovi a požádal ho, aby přišel vlasti na pomoc, a že také – div všech divů – na etruském pobřeží u města Telamon, poblíž svých rozsáhlých pozemkových držav, přistál sám Gaius Marius. Zejména nad touto poslední zprávou propukl Cinna v nadšení, zejména když ji jeho agenti doplnili o sdělení, že muži z Etrurie a z Umbrie se o překot hrnou k Mariovi, jenž pochoduje po silnici Via Aurelia Vetus směrem na Řím.

„Tohle je ze všech novinek ta nejlepší!“ řekl Cinna Quintovi Sertoriovi. „Teď, když už je Gaius Marius zpět v Itálii, vyřídíme celou tu záležitost sami během pár dnů. Ty ho znáš z nás ze všech nejlépe, vyhledej ho a informuj ho o našem postavení. Zjisti také, jaké plány má on sám. Zda hodlá obsadit Ostii anebo zda se jí vyhne a potáhne přímo na Řím. Určitě mu ale řekni, že pokud to bude možné, měly by armády setrvat na vatikánské straně řeky – a na onu stranu by taky bylo třeba omezit veškeré boje. Nesnáším pomyšlení, že bych se měl s vojskem vydat do blízkosti pomeria, a nerad bych v tomto směru šel ve stopách Lucia Sully. Najdi ho, Quinte Sertorie, a pověz mu, jak jsem šťasten, že je opět v Itálii!“ Pak si Cinna vzpomněl ještě na něco. „Vyřiď mu také, že mu všechny zbraně, které sám mohu postrádat, pošlu, ještě než dosáhne Ostie.“

Sertorius Maria nalezl poblíž městečka Fregenae, několik mil na sever od Ostie; jestliže jízdu přímým směrem na Fregenae, cestou necestou, vykonal v neuvěřitelně krátkém čase, pak zpáteční cestu urazil ještě prudším tempem. Vtrhl do domku, kde si Cinna zřídil svůj dočasný hlavní stan, a dříve než překvapený Cinna stačil otevřít ústa, chrlil na něho Sertorius poznatky, které získal.

„Lucie Cinno, prosím tě naléhavě, napiš Gaiovi Mariovi a nařiď mu, aby své muže rozpustil anebo aby je podřídil tvému velení!“ vyhrkl s napjatou tváří. „Ulož mu, ať se

nadále chová jako privatus, jímž je – nařiď mu rozpustit armádu – požádej ho, aby se vrátil na své statky a tam jako každý privatus vyčkal, dokud nebude situace vyřešena.“

„Co se to s tebou, pro všechno na světě, děje?“ otázal se Cinna, jenž nevěřil svým uším. „Jak jen mi zrovna ty můžeš takového něco říct? Gaius Marius je pro naši věc přece nesmírně důležitý. Pokud se postaví do našeho čela, máme vyhráno!“

„Lucie Cinno, vyhráno bude mít leda *Marius!“* vykřikl Sertorius. „Řeknu ti to otevřeně – dovolíš-li Gaiovi Mariovi, aby se na tomto střetu podílel, budeš litovat dne, kdy jsi k tomu dal souhlas. Protože v čele římské vlády nestane vítězný Lucius Cinna – bude to Gaius Marius! Právě jsem ho viděl, právě jsem s ním mluvil! Je starý, je zatrpklý a ztrácí rozum. Nařiď mu, ať se jako privatus odebere na své statky, prosím tě o to!“

„Co tím chceš říct, že ztrácí rozum?“

„To, co to znamená – zešílel.“

„To ovšem zdaleka neodpovídá tomu, co mi o něm hlásí mí agenti, Quinte Sertorie. Podle nich tam vládne dokonalá organizace, tak jak u něho bylo vždy pravidlem, pochoduje na Ostii, v hlavě má jasný a dobrý plán – proč o něm tedy tvrdíš, že ztrácí rozum? Blekotá snad? Běsní a zuří? Moji agenti sice nemají stejný přístup do jeho blízkosti, jako jsi měl ty, ale takových známek by si určitě povšimli,“ řekl Cinna se zjevnými pochybnostmi.

„Neblábolí. Nezuří a nesvijí se. Nezapomněl ani, jak řídit svou armádu a jak s ní manévrovat. Ale já Gaia Maria znám od svých sedmnácti let a se vší vážností ti říkám, že *tohle* už není Gaius Marius, jaký byl dřív. Je starý a zatrpklý. Žízní po pomstě. Je jako posedlý sebou samým a svým osudem, tak jak mu byl prorokován. Jemu nemůžeš důvěřovat, Lucie Cinno! Skončí tím, že ti vyrve Řím z rukou a povládne mu tak, aby to vyhovělo jeho cílům.“ Sertorius se nadýchl a podnikl nový pokus. „Mladý Marius ti vzkazuje totéž, Lucie Cinno. Neposkytuj jeho otci žádnou moc! Je to šílenec.“

„Myslím, že oba dva trochu přeháníte,“ řekl Cinna.

„Já ne. A mladý Marius také ne.“

Cinna zavrtěl hlavou, přitáhl si list papíru blíže k sobě. „Podívej se, Quinte Sertorie, já Gaia Maria *potřebuji!* Pokud by to bylo s jeho starobou a s jeho duševní poruchou tak zlé, jak říkáš, jak by v tom případě mohl znamenat hrozbu pro mne – nebo pro Řím? Udělím mu prokonsulské imperium – senátu to předložím ke schválení později – a využiji ho, aby mne kryl od západu.“

„Dnešního dne budeš trpce litovat!“

„Nesmysl,“ řekl Cinna a začal psát.

Sertorius chvíli hleděl na jeho hlavu schýlenou nad papírem, pak zaryl prsty v beznaději naprázdno do vzduchu a dům opustil.

*** * ***

Když Cinna dostal od Maria ujištění, že se postará o Ostii a potáhne vzhůru podél Tiberu po jeho vatikánském břehu, rozdělil své síly do tří skupin po deseti tisících mužů a vypochodoval z Labika.

První skupině – s úkolem obsadit vatikánskou pláň – velel Gnaeus Papirius Carbo, bratranec tribuna lidu Carbona Arviny, vítěze nad Lukánii; druhá skupina pod velením Quinta Sertoria dostala rozkaz zaujmout postavení na Martově poli (byla to jediná část Cinnovy armády na levém břehu řeky); a konečně třetí skupina, jíž velel osobně Cinna,

se rozmístila na severním svahu Janiculského pahorku. Marius měl po svém příchodu zaujmout postavení na jižním svahu Janicula.

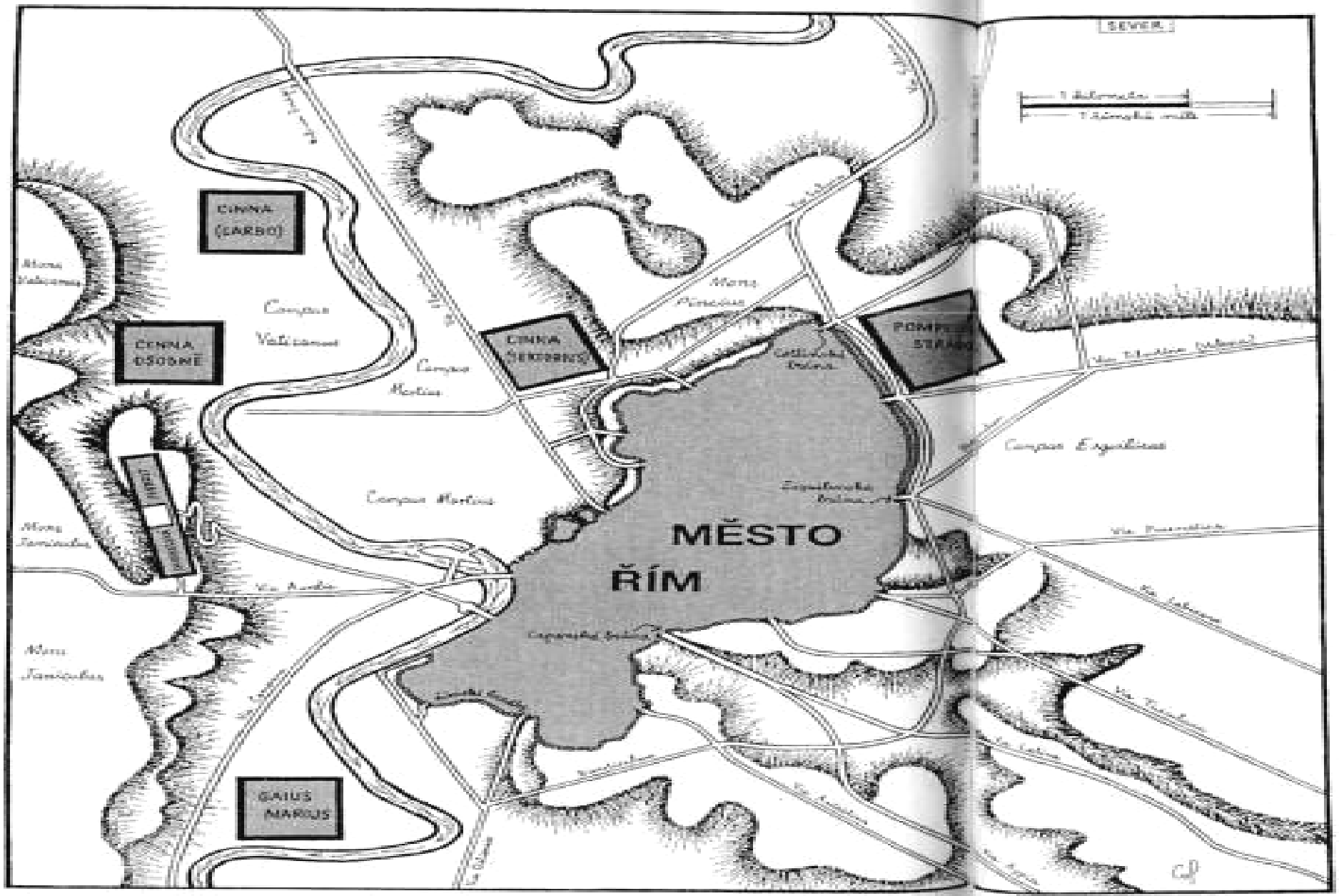
Objevila se však překážka. Střed a vrchol Janiculu byly odedávna římskou pevností. Gnaeus Octavius si zachoval alespoň tolik zdravého rozumu, aby sebral všechny dobrovolníky, které ve městě mohl nalézt, a poslal je obsadit a zabezpečit janiculskou citadelu. A tak čněla mezi Cinnovou armádou (která překročila řeku po Mulvijském mostě) a silami, které měl Marius přivést od Ostie, tato mohutná pevnost, osazená několika tisíci obránců a s vynikajícím hradebním systémem, nově zdokonaleným ještě v době, kdy se zdálo, že Itálii zaplaví Germáni.

Jako by nebylo dost na existenci takovéto nedobytné pevnosti na opačné straně Tiberu, dorazil neočekávaně Pompeius Strabo se svými čtyřmi legiemi picenských vojáků a rozložil se s nimi těsně před Collinskou bránou. Nehledě k legii přibylé od Noly (a podřízené nyní Sertoriovi) byla armáda Pompeia Strabona jediná, která byla plně vycvičená, a představovala proto hlavní soustředění sil. Toliko Pincijský pahorek se svými zahradami a sady odděloval Pompeia Strabona od Sertoria.

Šestnáct dnů trčel Cinna za okopy a palisádami, kterými obehnal své tři tábory, a očekával útok Pompeia Strabona; automaticky předpokládal, že Pompeius Strabo ho podnikne, ještě než dorazí Gaius Marius. Quintus Sertorius, jenž měl zachytit jeho první nápor, se zakopal hluboko na Martově poli. Avšak nikdo se nehýbal. Absolutně nic se nedálo.

Marius zatím nenarazil na žádný odpor. Na naléhání svého kvestora otevřela Ostia své brány v okamžiku, kdy se Marius a jeho armáda objevili v dohledu, bez sebe radostí a připravena přivítat slavného muže s otevřenou náručí. Avšak jejich hrdina se k nim zachoval s brutální necitelností a dovolil své armádě, složené převážně z otroků a bývalých otroků – jedna z věcí, která Sertoria za návštěvy u jeho někdejšího velitele znepokojila nejvíce – aby Ostii vyplenila. Město nesmírně trpělo. Marius, jako by byl slepý a hluchý, neučinil sebemenší pokus ukrotit zběsilost svých porůznu sehnaných jednotek a zabránit zvěrstvům, která páchaly; veškerou svou pozornost a úsilí upnul ke stavbě zátarasu napříč ústím Tiberu, jenž měl zcela zabránit lodím se zrním, směřujícím vzhůru proti proudu, plout do Říma. Ani když se pak už chystal vydat dál po Via Campana směrem k Římu, neučinil nic, čím by zmírnil utrpení Ostie.

Střední Itálie zažívala velice suchý rok a také sněhu na vrcholcích Apenin napadlo v předchozí zimě neobyčejně málo. Hladina Tiberu tedy klesala níž a níž a mnoho potůčků, které ho podél jeho toku napájely, ještě před koncem léta zcela vyschlo. Skutečným rozhraním mezi létem a podzimem byl toho roku teprve konec října, takže v době, kdy se všechny tyto armády usadily v tříčtvrtečním prstenci kolem Říma, panovala stále ještě vedra. Do Itálie už směřovala úroda zrna z Afriky a ze Sicílie, avšak lodi, které pšenici vezly, teprve začínaly připlouvat do Ostie; zásoby v římských sýpkách byly na nejnižší úrovni.

Obléhání Říma

Epidemie propukla nedlouho poté, co Pompeius Strabo dorazil ke Collinské bráně, a šířila se rychle jak mezi jeho muži, tak i ve městě samém. Objevily se obávané střevní horečky, neboť voda, kterou vojáci Pompeia Strabona pili, byla znečištěna vinou stejně nedbalé péče o hygienu, jaké si v jejich táboře u Ariminia povšiml už Quintus Pompeius Rufus. Když už byly zamořeny i prameny uvnitř města na Viminalu a Quirinalu, odebrali se někteří lidé z této oblasti k Pompeiovi Strabonovi a prosili ho, aby zavedl náležitý pořádek do užívání žump u svých jednotek; Pompeius Strabo je vyhodil spolu s řadou vulgárních poznámek o tom, co mohou udělat se svými vlastními výkaly. Co bylo ještě horšího – od Mulvijského mostu a od Trigaria až po ústí do moře páchl i Tiber fekáliemi a nehodil se k ničemu kromě šíření infekce; Cinnovy tři tábory stejně tak jako celé město teď využívaly Tiberu jako stoky.

*** * ***

Gnaeus Octavius a jeho strážce dalšího konsulského křesla Merula, flamen Dialis, sledovali, jak říjen uplývá do minulosti, aniž se cokoli změnilo na rozložení armád, a zmocňovala se jich beznaděj. Kdykoli se jim podařilo dosáhnout slyšení u Pompeia Strabona, pokaždé přišel s jiným důvodem, proč se nemůže s protivníky ještě utkat; Octavius s Merulou posléze dospěli k závěru, že skutečnou příčinou je, že Pompeius Strabo by nejraději svedl takovou bitvu, v níž by počtem převyšoval protivníka, zatímco ovšem Cinnovy síly byly ve skutečnosti početnější než Strabonovy.

Když se ve městě dozvěděli, že se Marius už zmocnil Ostie a že vzhůru po řece nedorazí do Říma ani žok zrna z nové sklizně, zavládla tu spíše skleslost, než aby propukla panika. Konsulové před sebou už viděli strašlivou budoucnost a zvažovali, jak dlouho ještě mohou vydržet, pokud se bude Pompeius Strabo i nadále zdráhat střetnout se s nepřítelem.

Konečně se Octavius s Merulou rozhodli provést nábor vojáků mezi Italiky a senát předložil centuriím návrh, aby těm Italikům, kteří budou podporovat „pravou“ vládu v Římě, bylo nabídnuto plné římské občanství v kterékoli z tribuí. Jakmile byl zákon přijat, byli rozesláni heroldi, aby ho vyhlásili po celé Itálii a aby vyzvali dobrovolníky ke vstupu do armády.

Sotvakdo se přihlásil, neboť Cinnovi tribunové lidu předběhli v tomto směru heroldy „pravé“ vlády o víc než dva měsíce.

Pak se Pompeius Strabo vyjádřil, že pokud by přivedl Metellus Pius své dvě legie od Aesernie, měli by společně naději Cinnu a Maria porazit. A tak poslali Octavius s Merulou deputaci k Hovňouskovi stojícímu před Aesernii s prosbou, aby uzavřel s obklíčenými Samnity mír a přitáhl tak rychle, jak jen to bude možné, a se všemi vojáky, jež má k dispozici, do Říma.

Rozpolcen mezi úkolem zničit Aesernii a kritickou situací v Římě, vyjel Hovňousek k jednání s ochrnutým Gaiem Papiem Mutilem, jenž ovšem už měl přesné informace o tom, co se kolem Říma odehrává.

„Jsem ochoten uzavřít s tebou mír, Quinte Caecilie,“ řekl Mutilus ze svých nosítek, „za následujících podmínek: vrátíš Samnitům všechno, oč jsi je připravil, vrátíš nám všechny samnitské zajatce a uprchlíky bez úhony zpátky, vzdáš se nároku na veškerou kořist, kterou ti Samnitové pobrali, a udělíš plné římské občanství všem svobodným mužům samnitského národa.“

Metellus Pius s rozhořčením ukročil nazpět. „No samozřejmě!“ řekl sarkasticky. „A proč od nás rovnou nežádáš, abychom prošli pod jhem, Gaie Papie, jako to udělali před dvěma sty lety Samnitové po bitvě v Kaudijské soutěsce?“ otázal se. „Tvé podmínky jsou naprosto nepřijatelné! Buď pozdraven!“

S hlavou vztyčenou a vzpřímen odjel zpátky do tábora a ledově sdělil delegaci od Octavia a od Meruly, že mírová smlouva uzavřena být nemůže a v důsledku toho že se nebude moci vydat Římu na pomoc.

Samnit Mutilus se vracel na nosítkách do Aesernie o mnoho šťastnější než Hovňousek; dostal vynikající nápad. Po západu slunce vyklouzl skrze řady římských obléhatelů jeho kurýr s dopisem Gaiovi Mariovi, v němž se Mutilus tázal, zda by byl Marius ochoten uzavřít se Samniem mír. Ačkoli si byl plně vědom, že Cinna je odbojný konsul a že Marius je pouhý vzbouřenecký privatus, nenapadlo Mutila ani ve snu, aby svůj dopis posílal Cinnovi. V jakékoli akci, jíž se Marius účastní, bude on také samozřejmým vůdcem, bude mužem s rozhodujícím slovem.

Maria, jenž se nyní blížil k Římu, doprovázel i vojenský tribun Gaius Flavius Fimbria; sloužil až dosud v legii před Nolou a podobně jako jeho kolegové Publius Annius a Gaius Marcius Censorinus se rozhodl jít za Cinnou. Avšak v okamžiku, kdy se Fimbria doslechl o Mariově přistání v Etrurii, okamžitě přesedlal k Mariovi, jenž ho s potěšením uvítal.

„Nemá cenu, abych z tebe udělal vojenského tribuna těchto vojáků,“ řekl Marius. „V mé armádě slouží jen málo římských legionářů, většinou je postavena z otroků. Svěřím ti namísto toho velení nad mou numidskou jízdou – přivezl jsem si ji z Afriky.“

Když Marius obdržel Mutilův dopis, poslal pro Fimbriu. „Běž a vyhledej Mutila v Melfské rokli, tam, jak píše, se bude zdržovat.“ Marius si pohrdavě odfrkl. „Chce nám nepochybně připomenout, kolikrát jsme na tom místě už byli poraženi. Nicméně pro tuto chvíli si nebudeme jeho drzosti všímat. Sejdi se s ním, Gaie Flavie, a slib mu všechno, co bude chtít, ať je to vláda nad celou Itálií anebo výlet do země Hyperborejců. Mutilovi a Samnitům přistřihneme křidýlka až později.“

Zatímco toto probíhalo, dorazila k Metellovi Piovi u Aesernie další římská delegace. Byli v ní mnohem významnější muži; Catulus Caesar se svým synem Catulem a Publius Crassus censor se synem Luciem.

„Žádám tě naléhavě, Quinte Caecilie,“ řekl Catulus Caesar Hovňouskovi a jeho legátovi Mamerkovi, „zanech tu jen zcela nezbytný počet vojáků, aby udrželi obklíčení Aesernie, a sám se odeber do Říma! Jinak tvé obléhání Aesernie stejně ztratí smysl. Řím a všechno, co s Římem stojí a padá, zanikne.“

Metellus Pius nakonec souhlasil. Zanechal na místě Marka Plautia Silvana s pouhými pěti kohortami náhle velice ustrašených mužů, aby udrželi Samnity v obleženém městě, ovšem sotva ostatních patnáct kohort zmizelo směrem k Římu, podnikli Samnitové z Aesernie výpad. Rozdrtili okleštěnou Silvanovu jednotku a přehnali se pak celým až dosud Římem ovládaným Samniem. Ti Samnitové, kteří již neodtáhli s Cinnou k Římu, se nyní zmocnili celé jihozápadní Kampánie až po Capuu; městečko Abella bylo vypleněno a vypáleno, načež se tato další samnitská armáda přidala ke vzbouřencům. Cinna si však s nimi starosti dělat nemusel – Samnitové se vydali rovnou za Gaiem Mariem a nabídli mu své služby.

Mamercus a Appius Claudius Pulcher zůstali u Metella Pia. Patnáct kohort, které přivedli od Aesernie, bylo umístěno v janiculské pevnosti; velitelem pevnosti byl jmenován Appius Claudius. Octavius naneštěstí trval na tom, že sám si podrží titul hlavního velitele pevnosti, což Appius Claudius nesl jako obrovskou urážku. Proč by

měla jemu připadnout veškerá dřina, a přitom žádná sláva? Hnětlo ho to, i on dokonce zauvažoval, nemá-li přejít na druhou stranu.

Další dopis odeslal senát Publiovi Serviliovi Vatiovi v Italské Galii, kde byly ve zbrani dvě legie nováčků; jedna tábořila v Placentu pod velením legáta Gaia Coelia, druhou měl Vatia v Aquilei, až daleko na východě. Tyto dvě posádky měly za úkol toliko udržovat ve strachu Italskou Galii, jelikož se Vatia obával narůstající nespokojenosti s nesplacenými římskými válečnými dluhy, zejména v železářské oblasti poblíž Aquileie. Když Vatia obdržel dopis senátu, přikázal okamžitě Coeliovi, aby se i se svou legií vydal na pochod z Placentie směrem na východ, a sám vyrazil do Říma, jakmile dostal od Coelia ujištění, že je všechno zabezpečeno.

Naneštěstí pro „pravou“ vládu v Římě se Vatia, když dosáhl Ariminia, srazil se zapuzeným tribunem lidu Markem Mariem Gratidianem. Gratidianus byl vyslán po Via Flaminia směrem na sever s veškerými volnými kohortami, které mohl Cinna postrádat, právě pro případ, že by se správce Italské Galie pokusil poslat na pomoc Římu nějaké posily. Poté, co v boji dosud nezkušení nováčci podali ve srážce velice chabý výkon, couvl Vatia zpět do své provincie a vzdal představu, že by mohl Římu nějak vojensky přispět. Když se velice zkreslená zpráva o tom, co se událo u Ariminia, donesla Gaiovi Coeliovi, usoudil tento velice skleslý muž, že pro „pravou“ vládu v Římě je už vše ztraceno a vzal si život.

Octavius, Merula a zbytek „pravé“ vlády v Římě sledovali, jak se jejich postavení hodinu za hodinou zhoršuje. Gaius Marius přispěchal po Via Campana a umístil své jednotky jižně pod janiculskou pevností; trucující Appius Claudius s ním tajně vešel ve spojení a nechal ho proniknout vnější palisádou pevnosti. To, že citadela nepadla, bylo zásluhou Pompeia Strabona, jenž odvedl Cinnovu pozornost od Mariovy akce tím, že se vydal na pochod přes Pincijský pahorek a napadl Sertoria. V téže chvíli Octavius a censor Publius Crassus přivedli přes Dřevěný most čerstvé posily dobrovolníků a ulehčili pevnosti ještě včas, takže nebyla vzata ztečí. Marius měl situaci ztíženu nízkou úrovní kázně ve svých otrockých jednotkách a byl nucen ustoupit; při pokusu ulehčit mu byl zabit tribun lidu Gaius Milonius. Publius Crassus a jeho syn Lucius byli trvale ponecháni uvnitř janiculské citadely, aby dohlíželi na Appia Claudia, jenž opět jednou změnil své rozhodnutí a nabyl teď přesvědčení, že „pravá“ vláda přece jen zvítězí. A Pompeius Strabo, poté co dostal zprávu, že pevnost je v bezpečí, odpoutal své legie z boje proti Sertoriovým jednotkám a odpochodoval s nimi zpět do svého tábora na svahu Pincijského pahorku přivráceném ke Collinské bráně.

* * *

V zájmu spravedlnosti je třeba říci, že Pompeius Strabo na tom zdaleka nebyl dobře. Jeho syn, jako vždy po jeho boku, ho musel ihned po návratu do tábora uložit na lůžko. Horečka a průjmy na něho dolehly ještě v době, kdy byla bitva v plném proudu, a třebaže Pompeius Strabo dál osobně pokračoval ve velem, jeho synovi i jeho legátům bylo jasné, že naprosto není ve stavu, kdy by mohl rozvíjet dál svůj dílčí úspěch na Martově poli. Mladý Pompeius byl dosud příliš mlád, než aby se mohl těšit plné důvěře picenských jednotek, a tak se nepokusil převzít velení, zejména ne uprostřed těžkých bojů.

Po tři dny ležel pán severního Picena a přilehlé Umbrie, stižen zničujícím náporem horečnatých průjmů, ve svém domě, kde ho obětavě ošetřovali mladý Pompeius a jeho

přítel Marcus Tullius Cicero, zatímco vojsko čekalo, co bude dál. V časných hodinách čtvrtého dne Pompeius Strabo, tak silný a odolný, skonal dehydratací a vysílením.

Podpírán Ciceronem kráčel jeho plačící syn ulicí Vicus Sub Aggere pod dvojitou hradbou Aggeru a zamířil k chrámu Venuše Libitiny, aby zajistil otcův pohřeb. V Picenu na tamějších obrovských Strabonových statcích by smuteční kondukt byl bezmála tak veliký jako průvod triumfujícího vojevůdce, avšak mladý Pompeius byl právě tak obezřetný, jako byl vojensky schopný, a pochopil, že obřad bude muset být vzhledem k okolnostem co nejprostší; jeho vojáci už i tak byli dosti znepokojeni a obyvatelé Quirinalu, Viminalu a horního Esquilinu mrtvého vojevůdce z hloubi duše nenáviděli, neboť mu kladli za vinu, že právě z jeho tábora vzešly nemoci, které je decimují.

„Co budeš teď dělat?“ otázal se Cicero, když se v dohledu objevil cypřišový háj, v jehož stínu se ukrývaly boudy pohřebníků.

„Vrátím se domů do Picena,“ řekl Pompeius; hruď i ramena se mu dosud otřásaly hlubokými vzlyky, slzel, teklo mu z nosu. „Otec udělal chybu, že se sem vydal – já jsem mu *říkal,* aby sem nechodil! Ať si Řím klidně zajde, řekl jsem mu! Ale on mne neposlechl. Prohlásil, že musí chránit má přirozená práva, že musí zajistit, aby Řím byl pořád ještě Římem, až nadejde den, kdy se konsulem budu moci stát já.“

„Pojď se mnou do města a zůstaň u mne doma,“ řekl Cicero, sám v slzách; třebaže se Pompeia Strabona bál a zároveň jím i opovrhoval, synův žal ho nenechával lhostejným. „Gnaee Pompeie, já jsem se setkal s Acciem! Přišel do Říma provést svou novou hru na *ludi Romani* a potom, když vypukl ten spor mezi Luciem Cinnou a Gnaeem Octaviem, řekl, že už je příliš starý na to, aby podnikal cestu zpátky do Umbrie, kde teď panují takové nepokoje. Mám podezření, že mu docela vyhovuje ta současná vysoce dramatická atmosféra tady, která má tak blízko k pravdě! Prosím tě, pojď a zůstaň tu nějakou chvíli se mnou. Ty jsi přece úzce spřízněn s velkým Luciliem – a Accia máš taky tolik rád. A ulehčilo by to tvé mysli od vší té nesmyslné hrůzy.“

„Ne,“ řekl Pompeius, stále ještě v pláči. „Jdu domů.“

„Se svou armádou?“

„Byla to otcova armáda. Ať si ji Řím vezme.“

Ona truchlivá pochůzka zabrala oběma mladým mužům několik hodin, takže se do villy před Collinskou bránou, kde se Pompeius Strabo ubytoval, vrátili až dosti pozdě po poledni. Nikdo – a vůbec už ne mladý Pompeius zdrcený žalem – nepomyslel na to, aby postavil na rozlehlém pozemku stráže; vojevůdce byl mrtev, nic cenného uvnitř nebylo. Sloužících tu vzhledem k řádění epidemie zbylo jen málo, avšak když syn se svým přítelem dům opouštěli, byl už Pompeius Strabo upraven na lůžku a dvě otrokyně u něho držely vigilii.

Teď však Pompeius a Cicero nalezli dům zcela prázdný – bez hnutí, tichý, zdánlivě neobydlený. A když vkročili do místnosti, kde předtím Pompeius Strabo ležel, zjistili, že zmizel.

Pompeius zavýskl radostí. „On žije!“ křičel, tvář zalitou nevěřícnou radostí.

„Gnaee Pompeie, tvůj otec je mrtev,“ řekl Cicero, jenž k jeho otci naprosto nic necítil a jenž si proto zachoval zdravý úsudek. „Uklidni se! Víš přece, že byl mrtvý, když jsme odtud odcházeli. Umyli jsme ho a ustrojili. Byl *mrtev.*“

Radost pohasla, nevystřídal ji však nový příval slz. Namísto toho jeho svěží mladistvá tvář naráz zkameněla. „Co se to tedy stalo? Kde je otec?“

„Sloužící jsou pryč, i ti, kteří byli nemocni, myslím, odtud zmizeli,“ řekl Cicero. „Nejdřív bychom asi měli prohledat celý dům.“

Obhlídka nepřinesla žádný výsledek, neposkytla ani náznak, kam by se bylo mohlo tělo Pompeia Strabona ztratit. Pompeius a Cicero, jeden z nich s tváří stále tvrdší, druhý čím dál tím víc zmatený, opustili ztichlou villu, vyšli na ulici Via Nomentana a rozhlíželi se po ní oběma směry.

„Půjdeme do tábora, nebo k bráně?“ otázal se Cicero.

K oběma to bylo pár kroků. Pompeius svraštil čelo, chvíli uvažoval a pak se rozhodl.

„Pojďme do vojevůdcova stanu. Snad ho odnesli jeho vojáci a vystavili ho tam,“ řekl.

Obrátili se a vydali se k táboru, když za nimi kdosi zakřičel.

„Gnaee Pompeie! Gnaee Pompeie!“

Otočili se opět k bráně a tam uviděli Bruta Damasippa, celého rozcuchaného, jak k nim běží a mává na ně.

„Tvůj otec!“ vyrazil udýchaně, když doběhl až k Pompeiovi.

„Co je s mým otcem?“ zeptal se Pompeius velice klidně, velice chladně.

„Lidé z Říma ukradli jeho tělo a prohlásili, že ho budou vláčet za oslem všemi ulicemi města!“ řekl Brutus Damasippus. „Jedna z těch žen, které držely Vergilii, mi o tom přišla povědět, a já blázen jsem se sem rozběhl! Myslel jsem si asi, že je ještě dohoním. Naštěstí jsem uviděl vás – jinak by asi takhle teď vláčeli i mne.“ Pohlédl na Pompeia s takovou úctou, jaká by příslušela jeho otci. „Co chceš, abych udělal?“ zeptal se.

„Přiveď dvě kohorty vojáků, sem ke mně, teď hned,“ řekl Pompeius úsečně. „Pak se vydáme dovnitř města ho hledat.“

Cicero se nezeptal proč a Pompeius neřekl za celou tu dobu, co čekali, ani slovo. Pompeiovi Strabonovi se dostalo krajní urážky a o jejím důvodu nemohlo být pochyb; byl to jediný způsob, jenž zbyl obyvatelům severovýchodní části města, jak vyjádřit své pohrdání a své opovržení oním člověkem, jehož považovali za příčinu svých běd. Zalidněnější části Říma vesměs dostávaly vodu z akvaduktů, avšak horní Esquilin, Viminal a Quirinal, kde žilo lidí mnohem méně, byly převážně odkázány na místní studny a prameny.

Když mladý Pompeius přivedl své kohorty Collinskou bránou na značně veliké tržiště, nalezl celý prostor liduprázdný. Ani v okolních ulicích, ba ani v té nejchudší uličce vedoucí na dolní Esquilinus, nebylo vidět živou duši. Jednu po druhé pročesávali úzké komunikace této čtvrti, pak se Damasippus s jednou kohortou vydal směrem k Aggeru, zatímco oba mladí muži hledali v opačném směru. O tři hodiny později nalezl Pompeiův oddíl tělo svého mrtvého vojevůdce ležet na dolní Altě Semitě, u svatyně bohyně Salus.

Nu, pomyslel si Cicero, tohle místo, kde ho nechali, mluví za všechno. Před chrámem Pevného zdraví.

„Nezapomenu jim to,“ řekl Pompeius hledě na nahé rozdrásané tělo svého otce. „Až se stanu konsulem a zahájím svůj stavební program, nedostane z něho Quirinal *naprosto nic!“*

*** * ***

Když se Cinna doslechl o smrti Pompeia Strabona, vydechl úlevou. Když pak slyšel o tom, jak bylo jeho tělo vláčeno ulicemi města, tiše si hvízdl. Takže v Římě nevládne

žádná pohoda! A vojenští obránci Říma zjevně nejsou u obyčejných lidí příliš v oblibě. Spokojeně se usadil a čekal na zprávu o kapitulaci, kterou předpokládal v nejbližších hodinách.

Nepřišla však. Octavius se patrně rozhodl, že se vzdá jen v tom případě, kdyby nespokojenost lidu vyvřela v otevřenou revoltu.

Později toho dne se k němu dostavil Quintus Sertorius, levé oko zakryto zakrváceným obvazem.

„Co se ti stalo," otázal se ho s hrůzou Cinna.

„Přišel jsem o oko," řekl Sertorius stručně.

„Bohové!"

„Naštěstí pro mě je to levé oko," řekl Sertorius stoicky. „Na té straně, na které vládnu mečem, dosud vidím, takže by mi to v bitvě nemělo ani příliš vadit."

„Posaď se," řekl Cinna a naléval víno. Pozorně si svého legáta prohlížel a usoudil, že jen máloco v životě asi dokáže Quinta Sertoria vyvést z rovnováhy. Pak, když se Sertorius usadil, sedl si s povzdechem i Cinna. „Víš, Quinte Sertorie, že jsi měl pravdu?" řekl zvolna.

„Myslíš, pokud jde o Gaia Maria?"

„Ano." Cinna točil pohárem v dlaních. „Nemám už plné velení. Och, nižší velitelé mě stále ještě respektují! Mám na mysli mužstvo. Vojáky. Samnity a ostatní italické dobrovolníky. Ti jdou za Gaiem Mariem, nikoli za mnou."

„K tomu muselo nutně dojít. Za starých časů by to nebylo vůbec vadilo. Tehdy nebylo upřímnějšího a prozíravějšího člověka nad Gaia Maria. Jenže tohle už není *onen* Gaius Marius," řekl Sertorius. Zpod obvazu mu skanula krvavá slza, utřel ji. „V jeho věku a při jeho chorobě ho nemohlo postihnout nic horšího než to vyhnanství. Znám ho natolik, abych rozpoznal, že on všechen svůj zájem na tomhle tažení jen předstírá – jde mu ve skutečnosti o jediné, pomstít se těm, kdo ho do exilu vyštvali. Obklopil se těmi nejhoršími legáty, jaké jsem kdy za celá ta léta viděl – *Fimbriou!* To je naprostý darebák. A pokud jde o tu jeho soukromou legii – on ji nazývá svou osobní stráží a odmítá připustit, aby se stala oficiální součástí armády – ta je složená z tak ničemných a chamtivých otroků, jaké by si do svých řad jen mohl přát jakýkoli sicilský vůdce otrocké vzpoury. On ale neztratil jen schopnost usuzovat, Lucie Cinno, opustilo ho především morální cítění. On si je *vědom*, že si přisvojil tvé armády! A já se velice obávám, že je zamýšlí užít pro své osobní cíle, nikoli pro dobro Říma. Zůstávám tu s tebou u tvých jednotek z jediného důvodu, Lucie Cinno – nemohu prostě souhlasit s nezákonným odvoláním konsula v době jeho úřadu. Nemohu ovšem souhlasit ani s tím, co má podle mne v úmyslu Gaius Marius. Takže se může stát, že se budeme muset rozloučit."

Cinnovi se zježily vlasy; zíral na Sertoria a probouzela se v něm hrůza. „Ty se domníváš, že chystá nějaké krveprolití?"

„Obávám se, že ano. A nevěřím, že by mu v něm někdo dokázal zabránit."

„Ale to přece udělat *nemůže!* Je nezbytné, abych do Říma vstoupil jako pravoplatný konsul – abych obnovil pořádek a klid – abych zabránil dalšímu prolévání krve – abych tomu našemu ubohému Římu pomohl opět na nohy."

„Hodně štěstí," řekl Sertorius suše a povstal. „Budu na Martově poli, Lucie Cinno, a hodlám tam zůstat. Moji muži půjdou za *mnou,* alespoň na to se můžeš spolehnout. A já stojím za reinstalací řádně zvoleného konsula! Nehodlám podporovat žádnou frakci vedenou Gaiem Mariem."

„Zůstaň určitě na Martově poli. Ale, prosím tě, určitě přijď, dojde-li k jakémukoli vyjednávání!“

„Neměj strach, takové fiasko si nedám ujít,“ řekl Sertorius a odešel, stále ještě si otíraje levou tvář.

Následujícího dne se však Marius se svým vojskem z tábora zvedl a odvedl své legie pryč od Říma, na širé pláně Latia. Smrt Pompeia Strabona byla ponaučením; takovéto množství mužů shromážděných v blízkosti takhle velikého města s sebou nese i strašné nemoci. Bude líp, rozhodl se Marius, vyvést mužstvo na čerstvější vzduch a k nezkažené vodě někam na venkov, pobrat tam potřebné zrní a další potraviny z různých sýpek a stodol rozptýlených po rovinách Latia. Aricia, Bovillae, Lanuvium, Antium, Ficana a Laurentum – všechny padly, třebaže žádné z těchto měst nekladlo odpor.

Když se Quintus Sertorius doslechl o Mariově odchodu, napadlo ho, zda ovšem jeho skutečnou příčinou není vlastně navyklý úhyb, jímž chce sebe i své muže chránit spíše před *Cinnou.* Možná že zešílel, ale blázen to určitě není.

Byl konec listopadu. Kdekdo na obou stranách – anebo přesněji řečeno na všech třech stranách – už věděl, že dny „pravé“ vlády Gnaea Octavia Rusona v Římě jsou sečteny. Armáda zemřelého Pompeia Strabona jednoznačně odmítla přijmout za svého nového velitele Metella Pia a pak přepochodovala přes Mulvijský most nabídnout své služby Gaiovi Mariovi. Nikoli Luciovi Cinnovi.

Počet úmrtí na propuknuvší chorobu dosáhl už osmnácti tisíc, mnoho z nich bylo z řad legií Pompeia Strabona. A sýpky v Římě se teď už zcela vyprázdnily. Marius, jenž vycítil začátek konce, přivedl svou pětitisícovou osobní gardu složenou z otroků a bývalých otroků na jižní svah Janicula. Bylo příznačně, že s sebou nevzal ostatek své armády, ani Samnity, ani Italiky, ani zbytky vojska Pompeia Strabona. Že by si takto zajišťoval svou vlastní bezpečnost, uvažoval Sertorius? Ano, všechno vyhlíželo tak, jako by si Marius ponechával jádro svých vlastních sil v záloze.

*** * ***

Třetího prosincového dne přešla skupina vyjednavačů po dvou mostech spojujících Tiberský ostrov s oběma břehy řeky a překročila tak Tiber. Byla složena z Metella Pia Hovňouska (jenž delegaci vedl), censora Publia Crassa a obou bratrů Caesarů. Na konci druhého mostu stál Lucius Cinna. A Gaius Marius.

„Zdravím tě, Lucie Cinno,“ řekl Metellus Pius, pobouřen tím, že tu vidí Gaia Maria, tím spíše, že byl v doprovodu toho ničemy Fimbrií a obrovitého Germána v okázalé zlaté zbroji.

„Obracíš se na mne jako na konsula, nebo jako na soukromého občana, Quinte Caecilie?“ otázal se chladně Cinna.

Sotva to dořekl, Marius se na něho zle osopil: „Ty slabochu! Ty bezpáteřný idiote!“

Metellus Pius polkl. „Jako na konsula, Lucie Cinno,“ řekl.

Catulus Caesar se po něm otočil a vztekle usykl: „Zrádče!“

„Ten muž není konsulem! Provinil se svatokrádeží!“ vykřikl censor Crassus.

„Nepotřebuje být konsulem, je to vítěz!“ zahlaholil Marius.

Metellus Pius si zakryl uši dlaněmi, aby nemusel poslouchat tu rozhořčenou výměnu názorů mezi všemi přítomnými, kromě Cinny a jeho samého, hněvivě udělal čelem vzad a kráčel přes oba mosty zpět do Říma.

Když podával Octaviovi zprávu o tom, co se odehrálo na mostě, obořil se i on na nebohého Hovňouska. „Jak se opovažuješ připustit, že on je dosud konsulem? Není konsulem! Cinna je *nefas!“* štěkl Octavius.

„Ten muž konsulem *je,* Gnaee Octavie, a bude jím i nadále až do konce tohoto měsíce,“ řekl Metellus Pius chladně.

„Ty ses ukázal pěkným vyjednavačem, jen co je pravda! Cožpak nechápeš, že to nejhorší ze všeho, cos mohl udělat, je uznat Lucia Cinnu za pravoplatného konsula?“ otázal se Octavius a kýval na Hovňouska ukazovákem, jako když učitel kárá žáčka.

Hovňouskovi došla trpělivost. „Tak běž a vyjednej si to sám – a líp!“ řekl zarytě. „A nehroz mi prstem! Beztoho jsi jen takové povyrostlé nic! Já jsem Caecilius Metellus, a ani sám Romulus na mě nebude třepat prstíčkem! Ať se ti to hodí do plánu anebo ne, Lucius Cinna *je* konsulem. Pokud se tam mám vrátit a pokud mi položí tutéž otázku, dostane ode mne stejnou odpověď“

Flamen Dialis a zastupující konsul Merula, nešťastný a plný úzkosti od samého počátku svého dosazení do kurulského křesla, shledával, že toto napětí je pro něho nadále neúnosné. Povstal a postavil se proti svému kolegovi Octaviovi a proti rozzuřenému Metellovi Piovi se vší důstojností, jaké byl schopen. „Gnaee Octavie, musím na svůj úřad zastupujícího konsula rezignovat,“ řekl tiše. „Není správné, aby Jovův kněz zastával kurulský úřad. Senát – to ano, ale imperium – nikoli.“

Neschopni slova sledovali přítomní, jak Merula odchází z dolního Fora – kde se tato rozmluva odehrávala – a jak kráčí po Via Sacra k svému úřednímu obydlí.

Pak pohlédl Catulus Caesar na Metella Pia. „Quinte Caecilie, ujmeš se funkce vrchního velitele vojsk?“ otázal se ho. „Pokud to bude oficiální jmenování, mohli by to snad jak vojáci, tak i obyvatelé města pochopit jako počátek nového života.“

Ale Metellus Pius pevně zavrtěl hlavou. „Ne, Quinte Lutatie, neujmu. Ani naši vojáci, ani tohle město nedávají do tohoto zápasu srdce, ocitli se na půl cestě mezi morem a hladem. A nemají – neříkám to rád – ani jistotu, kdo vlastně má pravdu. Doufám, že nikdo z nás si nepřeje další bitvu v ulicích Říma – boj s Luciem Sullou stačil víc než dost. My se prostě *musíme* nějak dohodnout! Ovšem s Luciem Cinnou. *Ne* s Gaiem Mariem.“

Octavius se rozhlédl po tvářích členů delegace, pokrčil rameny a rezignovaně si povzdychl. „Tak dobrá, Quinte Caecilie. Dobrá. Vrať se tam a sejdi se s Luciem Cinnou znovu.“

Hovňousek se tedy vydal jednat dál, doprovázen tentokrát jen Catulem Caesarem a jeho synem Catulem. Bylo už pátého prosince.

Byli tentokrát přijati obřadněji. Cinna si dal postavit vysoké pódium a usadil se na něm v kurulském křesle, zatímco vyjednavači stáli níže a museli k němu vzhlížet vzhůru. Na pódiu s ním byl Gaius Marius – ten ovšem neseděl, stál Cinnovi po boku.

„Především, Quinte Caecilie,“ prohlásil z plných plic Cinna, „tě vítám. Za druhé tě chci ujistit, že Gaius Marius je tu přítomen jen jako pozorovatel. Je srozuměn s tím, že je privatus a že do formálního jednání nemůže zasahovat.“

„Děkuji ti, Lucie Cinno,“ pravil Hovňousek stejně koženě, „a sděluji ti, že jsem oprávněn jednat toliko s tebou, nikoli s Gaiem Mariem. Jaké jsou tvoje podmínky?“

„Že vstoupím do Říma jako římský konsul.“

„Souhlasím. Flamen Dialis již odstoupil.“

„Nebudou trpěny žádné další postihy a odplaty.“

„K žádným nedojde,“ řekl Metellus Pius.

„Noví občané z Itálie a z Italské Galie budou rozděleni rovnoměrně do všech pětatřiceti tribuí.“

„Naprosto souhlasím.“

„Otroci, kteří uprchli ze služby u svých římských majitelů a vstoupili do mé armády, budou osvobozeni a obdrží římské občanství,“ řekl Cinna.

Hovňousek ztuhl. „Vyloučeno!“ odsekl. „*Vyloučeno!*“

„Je to moje podmínka, Quinte Caecilie. Je nezbytné ji přijmout spolu s ostatními.“

„Já *nikdy* nepřistoupím na to, aby byli osvobozeni a zrovnoprávněni otroci, kteří uprchli svým zákonným pánům.“

Catulus Caesar pokročil kupředu. „Mohu s tebou promluvit, Quinte Caecilie?“ otázal se šetrně.

Catulovi Caesarovi a jeho synovi trvalo značně dlouho, než Hovňouska přesvědčili, že i s touto podmínkou je třeba souhlasit; Metellus Pius ji posléze přijal, když si uvědomil, že je Cinna v tomto směru neoblomný – ale v zájmu koho vlastně? Ve svém, anebo v Mariově? V Cinnových jednotkách bylo otroků pořídku, zato Mariovy jich byly, podle zpráv zvědů, plné.

„Dobrá, souhlasím i s tou pitomostí o otrocích,“ řekl Hovňousek nezdvořile. „Je tu však ještě jeden bod, na kterém zase musím trvat *já!*“

„A to?“ řekl Cinna.

„Nesmí dojít k žádnému krveprolití,“ řekl Hovňousek pevně. „Žádné odnímání občanství, žádné proskripce, žádná vyhnanství, žádné soudy pro velezradu, žádné popravy. V tomto sporu konali všichni muži, jak jim jejich zásady a přesvědčení velely. Nikdo by neměl být stíhán za to, že jednal v souladu se svým svědomím, nechť se jeho skutky jeví jakkoli odsouzeníhodné. To platí stejně tak pro ty, kdo následovali tebe, Lucie Cinno, jako pro ty, kteří se přiklonili ke Gnaeovi Octaviovi.“

Cinna přikývl. „Souhlasím s tebou z celého srdce, Quinte Caecilie. Nesmí dojít k žádným odvetám.“

„Odpřisáhneš mi to?“ otázal se Hovňousek lstivě.

Cinna zavrtěl hlavou, zrudl. „To nemohu, Quinte Caecilie. Zaručit se ti mohu nejvýše za to, že učiním, co bude v mých silách, abych zajistil, že se nebudou konat žádné soudy pro velezradu, žádná krveprolití, žádné konfiskace majetku.“

Metellus Pius pootočil zlehka hlavu, takže pohlížel přímo do tváře mlčícího Gaia Maria. „Chceš tím naznačit, Lucie Cinno, že ty – *konsul!* – nedokážeš ovládnout svou vlastní frakci?“

Cinna sebou trhl, avšak řekl neochvějně: „Ovládnu ji.“

„Takže to odpřisáhneš?“

„Nebudu přísahat,“ prohlásil Cinna s veškerou důstojností, zrudlá tvář však prozradila zneklidnění. Povstal z křesla, aby naznačil, že jednání je u konce, a doprovodil Metella Pia dolů k mostu přes Tiberský ostrov. Na několik drahocenných okamžiků s Hovňouskem osaměli. „Quinte Caecilie,“ řekl naléhavě, já svou stranu zvládnout *dokážu!* Ale přesto by mi bylo lehčeji u srdce, kdyby se Gnaeus Octavius neukazoval na Foru – kdyby se vůbec neukazoval! Pro všechny případy. I když jde jen o krajní možnost. Já svou frakci udržím na uzdě! Ale byl bych mnohem raději, kdyby Gnaeus Octavius nebyl na očích. Vyřiď mu to!“

„Vyřídím,“ řekl Metellus Pius.

Marius se k nim chvatně dobelhal, tolik mu záleželo na tom, aby jejich soukromou rozmluvu přerušil. Vyhlíží, pomyslel si Metellus Pius, téměř groteskně. V jeho vzhledu se objevilo cosi podivného, až otřesně opičího, zbavovalo ho to oné úžasné síly, která z

něho vždy vyzařovala a kterou si Metellus Pius zapamatoval ještě ze dnů, kdy byl v Numidii Mariovým velitelem Metellův otec a on sám tam sloužil jako mladičký důstojník.

„Kdy hodláš ty a Gaius Marius vstoupit do města?“ otázal se Catulus Caesar Cinny, když už se obě skupiny chystaly rozejít každá svým směrem.

Dříve než stačil Cinna odpovědět, přerušil ticho Marius pohrdavým zachrčením. „Lucius Cinna jako pravoplatný konsul může do města vstoupit, kdykoli se mu zachce,“ řekl Marius, „ale já počkám se svou armádou tady, dokud nebudou obvinění proti mně a proti mým přátelům legální cestou anulována.“

Cinna se nemohl dočkat, až se Metellus Pius a jeho doprovod vydají dolů k mostu přes Tiberský ostrov, a ostře se pak Maria zeptal: „Co jsi tím měl na mysli, že zůstaneš s armádou tady, dokud nebude obvinění proti tobě anulováno?“

Stařec tam stál, spíše přízrak než lidská postava, podoben Mormolyci nebo Lamii, nestvůrným mučitelkám z podsvětí, zosobněnému lstivému zlu. Usmíval se, oči mu blýskaly zpod huňatých chomáčů obočí, zcuchanějších než kdy v minulosti, neboť si navykl ustavičně se za ně popotahovat.

„Milý Lucie Cinno, armáda jde totiž za Gaiem Mariem, ne za tebou! Kdyby nebylo mne, byli by všichni ti dezertéři utíkali právě opačným směrem a Octavius by byl zvítězil. Měj to na paměti! Kdybych vstoupil do města a byl stále ještě veden na tabulích jako psanec a odsouzenec k smrti, co zabrání tobě a Octaviovi, abyste zapomněli na své rozbroje a rozsudek na mně vykonali? To bych vlezl do pěkné pasti! Stál bych tam, s tou svou čapkou svobody v ruce, a jako privatus bych pokorně čekal, až mě konsulové a senát – jehož členem už nejsem! – zprostí obvinění z mých neexistujících zločinů. Takže se tě ptám – bylo by to postavení důstojné Gaia Maria?“ Popleskal Cinnu přezíravě po rameni. „Ne, Lucie Cinno, měj si ten svůj okamžíček slávy pro sebe! Vkroč do Říma sám. Já zůstanu, kde jsem. S armádou, která patří *mně!* Protože tvoje není.“

Cinna sebou trhl. „Chceš tím snad říct, že bys užil armády – *mé* armády – proti mně? Proti zákonnému konsulovi?“

„Nedělej si starosti, tak daleko to určitě nedojde,“ zasmál se Marius. „Řekněme, že armáda bude netrpělivě čekat, až se Gaiovi Mariovi dostane toho, co mu patří.“

„A *co* patří Gaiovi Mariovi?“

„O lednových kalendách se stanu novým prvním konsulem. Ty samozřejmě budeš mým mladším kolegou.“

„Ale já se přece nemohu stát znovu konsulem!“ vydechl zděšeně Cinna.

„Pitomost! To víš, že můžeš! A teď už jdi!“ řekl Marius stejným tónem, jakým by hovořil s neposlušným dítětem.

Cinna vyhledal Sertoria a Carbona, kteří se účastnili vyjednávání, a pověděl jim, co mu Marius právě řekl.

„Neříkej, že jsi nebyl včas varován,“ řekl zasmušile Sertorius.

„Co budeme dělat?“ bědoval zoufale Cinna. „On má pravdu, ta armáda je cele jeho!“

„Mé dvě legie ne,“ řekl Sertorius.

„Ty ho zastavit nestačí,“ řekl Carbo.

„Co budeme dělat,“ zanaříkal Cinna znovu.

„V tomhle okamžiku nemůžeme udělat nic. Nechte toho dědka vychutnat tyhle chvíle – a ten jeho vysněný sedmý konsulát,“ řekl Carbo se zaťatými zuby. „S ním si budeme dělat starosti až pak, až bude Řím náš.“

Sertorius už na to neřekl nic; byl příliš zaměstnán úvahami, jaká bude jeho další dráha. Tihle všichni jako by byli čím dál tím podlejší, zlomyslnější, malichernější, sobečtější, chamtivější. Nakazili se od Gaia Maria a teď tu chorobu pilně šíří dál. Pokud jde o mne samotného, nevím, jestli zrovna toužím stát se součástí tohoto až nevypovědítelně špinavého zápolení o moc. *Řím* je přece nadřazen všemu. Avšak díky Luciovi Corneliovi Sullovi se teď lidé začali domnívat, že se mohou oni nadřadit Římu.

* * *

Když Metellus Pius podal zprávu o Cinnově radě, aby se Octavius raději neukazoval, všichni až do jednoho pochopili, co visí ve vzduchu. Byla to v poslední době jedna z mála porad, jíž byl přítomen i Scaevola, pontifex maximus; neuniklo pozornosti, že se co možná nenápadně snaží stáhnout do pozadí. Snad tuší, že se schyluje k Mariovu vítězství, a rozpomenul se, že jeho dcera je stále ještě zasnoubena s mladým Mariem.

Catulus Caesar si vzdychl. „Nu, já navrhuji, aby se všichni mladší muži z Říma vzdálili, ještě než do něho Cinna vstoupí. Všichni naši mladší *boni* budou v budoucnu naléhavě zapotřebí – takovéhle nestvůry, jako je Cinna nebo Marius, přece nevydrží navěky. A jednoho dne se vrátí domů Sulla.“ Odmlčel se, a pak dodal: „Myslím, že my starší bychom tu měli zůstat a ta rizika podstoupit. Já osobně nehodlám následovat příkladu Gaia Maria a jeho odysey, ani kdybych měl záruku, že mě nečekají žádné bažiny na Liris.“

Hovňousek se podíval na Mamerka. „Co ty říkáš?“

Mamercus zauvažoval. „Myslím, že je nezbytné, abys ty odešel, Quinte Caecilie, doopravdy jsem o tom přesvědčen. Já tu ale zatím zůstanu. Já nejsem tak velká ryba v římském rybníku.“

„Dobrá, já tedy půjdu,“ rozhodl se Metellus Pius.

„A *já* půjdu,“ řekl první konsul Octavius důrazně.

Všichni se po něm nechápavě podívali.

„Odeberu se do janiculské pevnosti,“ řekl Octavius, „usednu na tribunu pevnostního fora a vyčkám tam na cokoli, co nadejde. Pokud jsou rozhodnuti prolít mou krev, neposkvrní alespoň vzduch ani kameny Říma.“

Nikdo se mu nepokusil odporovat. Masakr Octaviova dne učinil takovéto rozhodnutí nezbytným.

Následujícího dne za úsvitu vstoupil Lucius Cornelius Cinna v *toze praetextě* za svými dvanácti liktory pěšky do města Říma, přes most spojující Tiberský ostrov s oběma břehy Tiberu.

Avšak Gaius Marcius Censorinus, jenž se od přítele, který byl ve spojení s lidmi uvnitř Říma, dozvěděl, kam se uchýlil Gnaeus Octavius Ruso, si vzal na povel jednotku numidské jízdy a vyrazil k janiculské pevnosti. Nikdo mu tento výpad neschválil – nikdo o něm ani nevěděl, dokonce už ne Cinna. Že na sebe Censorinus vzal to, co byl rozhodnut učinit, byla Cinnova chyba; ti nejkrvežíznivější z Cinnových důstojníků dospěli k závěru, že jakmile Cinna vstoupí do města, podlehne opět mužům, jako je Catulus Caesar a Scaevola, pontifex maximus. A že celé tažení za Cinnovu reinstalaci do úřadu konsula skončí jako pouhé nekrvavé cvičení. Avšak alespoň Octavius nesmí uniknout, zařekl se Censorinus.

Vstup do pevnosti nebyl střežen (Octavius posádku rozpustil), a tak Censorinus v čele svých pěti set jezdců projel za vnější palisádu.

A tam, na řečnickém pódiu pevnostního fora, seděl Gnaeus Octavius Ruso a pokynem hlavy rozhodně odmítl naléhání svého hlavního liktora, aby odešel. Když uslyšel dusot nesčetných kopyt, Octavius se otočil a vzpřímil, jak náleží, ve svém kurulském křesle, kolem sebe liktory v tvářích strachem bílé jako křída.

Gaius Marcius Censorinus jejích přítomnost ignoroval. S taseným mečem sesedl z koně, vyběhl po schůdcích na tribunu, kde seděl naprosto klidný Octavius, a prsty levičky mu vjel do vlasů. Jediné trhnutí a první konsul – jenž se nijak nevzpouzel – letěl na kolena. Zatímco vyděšení liktoři bezmocně přihlíželi, Censorinus pozvedl meč oběma rukama do výše a ťal jím vší silou, jaké byl schopen, do Octaviovy obnažené šíje.

Dva z jezdců sebrali krvácející hlavu, s tváří podivuhodně pokojnou, a nabodli ji na oštěp. Censorinus ji pak osobně převzal a jednotku poslal zpět do tábora na Vatikánské planině; v jednom bodě se nechtěl dopustit porušení rozkazů, a to Cinnova nařízení, že žádný voják jakéhokoli druhu nesmí překročit pomerium. Meč, přilbu a pancíř hodil svému sluhovi, vyhoupl se na koně oblečen jen do spodního koženého odění a vyrazil přímo na Forum Romanum, ratiště oštěpu napřažené před sebe jako kopí. Beze slova pozvedl oštěp do výše a nastavil Octaviovu hlavu před oči nic netušícího Cinny.

Konsulovou první reakcí byl holý úděs; odskočil, oběma dlaněmi jako by tento strašlivý dárek odstrkoval dál od sebe. Pak pomyslel na Maria, jenž vyčkává za řekou, a na všechny oči, jež spočívají na něm a na jeho dobře známém důstojníkovi Censorinovi. Vzlykavě se nadechl, zavřel oči a pak přijal nevyhnutelné a ohyzdné důsledky svého pochodu na Řím.

„Vystav ji na rostrech," řekl Censorinovi. Obrátil se ke ztichlému zástupu a zakřičel: „Toto je jediný násilný akt, s nímž vyslovuji souhlas! Přísahal jsem, že mne neuvidí živý navrátit se na konsulské křeslo. Byl to on – společně s Luciem Sullou! – kdo s tímto obyčejem začal! Vystavili hlavu mého přítele Sulpicia právě tam, kde je nyní tato hlava. Je zcela namístě, aby ho Octavius nyní následoval – tak jako ho bude následovat Lucius Sulla, až se vrátí! Podívej se na Gnaea Octavia dobře, lide římský! Podívejte se na hlavu muže, jenž přinesl Římu jen bolest, hlad a utrpení, když povraždil přes šest tisíc mužů na Martově poli v průběhu zákonně svolaného shromáždění. Řím je pomstěn! K žádnému dalšímu prolévání krve už nedojde! A krev Gnaea Octavia nebyla prolita uvnitř pomeria."

Nebyla to tak docela pravda, ale svůj účel to splnilo.

* * *

Během pouhých sedmi dnů vzaly všechny Sullovy zákony za své. Centurijní shromáždění, už jen pouhý odlesk sebe sama, si vzalo příklad ze Sully a přijalo zákon, podle něhož mohla být veškerá tato opatření uskutečněna daleko rychleji, než bylo podle *lex Caecilia Didia prima* přípustné. Shromáždění plebejů získalo zpět svá původní práva a sešlo se, aby zvolilo nové tribuny lidu, neboť staří již přesluhovali. Následoval příval nových zákonů: noví občané z Itálie a z Italské Galie (nikoli však římští propuštěnci – v tomto bodě se Cinna rozhodl neriskovat) byli rozděleni do všech pětatřiceti tribuí bez jakýchkoli dalších překážek a omezení; Gaiovi Mariovi a jeho uprchlým druhům byla navrácena jejich náležitá postavení a hodnosti; Gaiovi Mariovi

bylo uděleno prokonsulské imperium; dvě nové tribue zřízené před časem Pisonem Frugi byly zrušeny; všichni muži vykázaní původní Variovou komisí do vyhnanství byli povoláni zpět; a konečně – avšak zdaleka ne v pořadí důležitosti – bylo Gaiovi Mariovi přiřčeno velení ve válce na Východě proti pontskému králi Mithridatovi a jeho spojencům.

Ve shromáždění plebejů se pak konaly volby plebejských édilů, nato bylo svoláno i shromáždění všeho lidu, aby zvolilo kurulské édily, kvestory a vojenské tribuny. Gaius Flavius Fimbria, Publius Annius a Gaius Marcius Censorinus – třebaže jim ještě chyběly tri nebo čtyři roky k potřebnému věku – byli všichni zvoleni za kvestory a vzápětí přijati i do senátu, aniž jeden nebo druhý censor považoval za moudré protestovat.

Cinna, jako by vše bylo v dokonalém pořádku, svolal shromáždění centurií, aby zvolily kurulské magistráty; sněm se sešel na Aventinu, vně pomeria, neboť Sertorius byl se svými dvěma legiemi stále ještě ve svém postavení na Martově poli. Truchlivý zástup sotva šesti set mužů, který se tu sešel, převážně senátoři a nejpřednější muži z jezdeckého stavu, poslušně odsouhlasil jako konsuly jediné dva kandidáty, jejichž jména dostal k úvaze – Lucia Cornelia Cinnu a Gaia Maria *in absentia.* Forma byla dodržena, volba byla platná podle zákona. Gaius Marius se stával římským konsulem už posedmé, z toho počtvrté *in absentia.* Proroctví se naplnilo.

Cinna se přesto dočkal alespoň malého odškodnění; ve volbě konsulů uspěl jako první, takže se stal prvním konsulem a Gaius Marius druhým. Následovaly volby prétorů. Na šest úřadů bylo voličům předloženo toliko šest jmen, avšak i tady se vše odehrálo podle zákonů, volba mohla být považována za pravoplatnou. Třebaže kandidátů bylo poskrovnu, dostalo se Římu úplné sestavy úředníků. Cinna se nyní mohl soustředit na pokus o nápravu škod několika posledních měsíců – škod, jež bude Řím po tak dlouhé válce proti Italikům a po ztrátě Východu jen s obtížemi napravovat.

Po celý prosinec zůstávalo město tiché a bdělé jako zvíře zahnané do kouta, zatímco armády stěsnané v jeho blízkosti se přesunovaly a přeskupovaly. Samnitské kontingenty se odebraly zpět do Aesernie a do Noly, v níž se Samnitové opět uzavřeli; neboť Gaius Marius dal Appiovi Claudiovi Pulchrovi milostivé svolení, aby se i se svou starou legií vrátil k jejímu obléhání. Třebaže tuto legii až dosud řídil Sertorius, přesvědčil své muže, aby se vrátili do služby pod velitelem, jímž opovrhovali, a bez lítosti sledoval, jak pochoduje zpět do Kampánie. Mnoho veteránů, kteří znovu vstoupili do armády, aby pomohli svému starému vojevůdci, se vracelo domů, včetně dvou kohort, které připluly s Mariem až z Cerciny, jakmile se Marius doslechl, že se Cinna dal na pochod.

Sertorius setrvával se svou jedinou zbylou legií na Martově poli jako kočka předstírající hluboký spánek. Držel si odstup od Gaia Maria, jenž se rozhodl podržet si svou pětitisícovou osobní stráž složenou z otroků a bývalých otroků. Co ty máš asi za lubem, ty příšero stará? tázal se v duchu Sertorius. Záměrně ses zbavil všech trochu slušných lidí a ponechal sis jen ty, kteří jsou schopni pod tvým velením spáchat jakoukoli ukrutnost.

Gaius Marius posléze do Říma vstoupil na Nový rok jako jeho řádně zvolený konsul, v sedle čistě bílého koně, oblečen v toze s purpurovým pruhem, na hlavě korunu z dubových listů. Po jeho boku jel hřmotný kimberský otrok

Burgundus v nádherné zlaté zbroji, opásán mečem, na tak obrovitém koni, že se jeho kopyto podobalo obrácenému vědru. A za ním kráčelo pět tisíc otroků a bývalých otroků, všichni oblečeni ve vyztužené kůži a s meči, ne právě vojáci, avšak naprosto ne civilisté.

Sedmkrát konsulem! Proroctví se splnilo. Nic jiného neměl Gaius Marius v mysli, když projížděl mezi špalíry jásajících a plačících davů; co na tom vlastně, jestli je prvním nebo druhým konsulem, když lidé svého hrdinu vítají tak vášnivě, tak slepě? Vadí jim snad, že jede na koni, namísto aby kráčel pěšky? Vadí jim snad, že nedržel noční vigilii v chrámu Jova Nejlepšího Největšího a nečekal na znamení? Ani v nejmenším jim nic z toho nevadí! On je přece Gaius Marius. Co platí pro ostatní, druhořadé muže, to se nevyžaduje u Gaia Maria!

Neodvratně šel dál, vstříc svému osudu, až dospěl na dolní Forum Romanum, a tam už na něho čekal Lucius Cornelius Cinna v čele průvodu složeného ze senátorů a několika málo význačnějších jezdců. Burgundus pomohl Mariovi dolů z bělouše, tak aby jeho asistence vzbudila co nejmenší pozornost, urovnal záhyby pánovy togy – a když Marius zaujal místo před Cinnou, postavil se vedle něho.

„Tak pojď už, Lucie Cinno, ať to máme za sebou!“ utrhl se Marius hlasitě a vykročil vpřed. „Já už jsem to absolvoval šestkrát a ty jednou, tak z toho nedělejme triumfální pochod!“

„Okamžik!“ vykřikl exprétor Quintus Ancharius, vystoupil ze svého místa mezi muži v nachem lemovaných togách, kteří šli za Cinnou, a spěchal se energicky postavit před Gaia Maria. „Nejdete v náležitém pořadí, konsulové. Gaie Marie, ty jsi *druhý* konsul. Máš jít až za Luciem Cinnou, nikoli před ním. Žádám tě také, abys z naší slavnostní deputace směřující k Velikému Bohu odeslal pryč tohoto barbarského kolohnáta a abys nařídil své tělesné stráži, aby buď opustila město, anebo aby odložila své meče.“

Na okamžik se zdálo, že Marius Ancharia snad srazí k zemi anebo že nařídí svému germánskému obrovi, aby exprétora odstrčil; pak ale stařec pokrčil rameny a přemístil se za Cinnu. Otroka Burgunda si však ponechal po boku a ani slovem nevybídl svou tělesnou stráž k odchodu.

„Pokud jde o tu první věc, Quinte Anacharie, máš sice podle zákona pravdu,“ řekl Marius vztekle, „ale v té druhé a třetí se nehodlám podrobit. Můj život byl v minulých letech ohrožován. A nejsem zcela zdráv. Takže můj otrok zůstane po mém boku. Moji muži vyčkají na Foru, aby mne doprovodili, až budou ceremonie u konce.“

Quintus Ancharius se zatvářil vzpurně, posléze však pohodil hlavou a zařadil se zpátky na své místo; úřad prétora vykonával ve stejném roce, kdy byl konsulem Sulla, Maria zhloubi duše nenáviděl a byl na své nepřátelství k němu hrdý. Nebyl by dovolil Mariovi jít před Cinnou, leda by ho byli svázali, zejména poté, co mu svitlo, že si Cinna dá tuto nebetyčnou urážku líbit. To, že se vrátil do průvodu, bylo výsledkem žalostivého prosebného pohledu, který na něho Cinna upřel; zvedl se mu z toho žaludek. Proč by měl nastavovat kůži za slabochy? Och, prosil v duchu Quintus Ancharius, ukonči už tu válku a vrať se brzy domů, Lucie Sullo!

Jezdci, kteří šli v čele průvodu – bylo jich ke stovce – vykročili v okamžiku, kdy Marius pobídl Cinnu do kroku, a docházeli už k Saturnově chrámu, když postřehli, že oba konsulové a senát dosud stojí, zjevně kvůli nějakému sporu. Sám začátek pouti k domovu Velikého Boha na Kapitolu už byl tedy stejně rozporný, tak jako byl i zlověstný. Nikdo včetně Cinny nenašel odvahu vytknout, že Gaius Marius nedržel noční vigilii, jak bylo povinností nových konsulů; a Cinna nikomu ani nepověděl o sytě

černém tvoru s blanitými křídly a dravčími paťáty, kterého za rozbřesku zahlédl mihnout se jako stín na kalném nebi, když sám konal onu hlídku.

Ještě nikdy neproběhla inaugurace konsulů na Nový rok tak spěšně, ba ani tehdy, kdy chtěl Marius zahájit inaugurační obřad v odění triumfujícího vojevůdce. Po necelých čtyřech denních hodinách už bylo po všem – po obětech, po schůzi senátu uvnitř chrámu Velikého Boha, po hostině, která pak následovala. A nikdy v minulosti ještě žádná skupina mužů poté tolik netoužila rychle se rozejít. Když průvod opět scházel z Kapitolu, všichni měli na očích hlavu Gnaea Octavia Rusona tlící dosud na kopí na okraji roster, jejíž ptáky oklovaný obličej prázdnými důlky hleděl na chrám Jova Nejlepšího Největšího. Hrozivé *omen!* Úděsné!

Když Gaius Marius vycházel z uličky vedoucí mezi Saturnovým chrámem a svahem Kapitolu, uviděl kus před sebou kráčet Quinta Ancharia, a rozeběhl se, aby ho dohnal. Uchopil ho za paži, exprétor se ohlédl a jeho úlek se proměnil v odpor, když uviděl, kdo ho to obtěžuje.

„Tvůj meč, Burgunde," řekl Marius klidně.

Dříve než to dořekl, měl už jílec v pravici; čepel bleskla vzhůru a pak dolů. Quintus Ancharius klesl mrtev, obličej rozťatý od čela až po bradu.

Nikdo se nepokusil protestovat. Když pominul prvotní šok, senátoři i jezdci se začali rozbíhat. Na jediné Mariovo lusknutí prsty se jeho legie otroků a bývalých otroků pustila do jejich pronásledování.

„Jsou to samí *cunni*, chlapci, dělejte si s nimi, co chcete!" řval na ně rozjařený Marius. „Jen se snažte rozlišovat mezi mými přáteli a nepřáteli!"

Zděšený Cinna hleděl, jak se mu před očima hroutí celý jeho svět, naprosto neschopen zasáhnout. Jeho vojáci byli buď na cestě domů, anebo dosud ve svém táboře na Vatikánské pláni; Mariovi „Bardyaeové" – jak říkal svým otrockým přívržencům, neboť mnoho z nich pocházelo z tohoto dalmatského kmene Illyrů – se stali pány Říma. A jakmile se ho zmocnili, naložili s ním nemilosrdněji, než jak zachází opilý zuřivec se svou nenáviděnou manželkou. Muže bezdůvodně pobíjeli, vtrhávali do domů a rabovali v nich, zneuctívali ženy, vraždili děti. Mnoho z toho se dálo zcela beze smyslu, bez příčiny; byly však i jiné případy – tu šlo buď o muže, které Marius dychtil spatřit mrtvé, anebo o nichž se Bardyaeové pouze domnívali, že by je rád viděl zemřít – nebyli natolik bystří, aby dokázali mezi různými Mariovými vrtochy dostatečně rozlišovat.

Po zbytek dne a ještě dlouho do noci se Římem rozléhal křik a pláč a mnoho lidí zemřelo anebo si přálo, aby už raději byli mrtví. Na několika místech šlehaly vysoko k nebi plameny, výkřiky se měnily v úpěnlivý šílený jek.

Publius Annius, jenž nejvíc ze všech nenáviděl Antonia Oratora, vedl oddíl jezdců do Tuscula, kde měli Antoniové statek, a osobně Antonia Oratora s chutí uštval a zabil. Hlavu nesli za jásotu zpátky do Říma a vystrčili ji na rostra.

Fimbria se vydal se svou jezdeckou jednotkou nahoru na Palatin, kde nejprve hledal censora Publia Licinia Crassa a jeho syna Lucia. Vyslídil nejdřív syna, který spěchal úzkou uličkou do bezpečí domova; Fimbria pobídl koně, dojel ho, shýbl se ze sedla a prohnal mu meč zády. Otec, který všemu musel bezmocně přihlížet, vytáhl ze záhybu togy dýku á zabil se sám. Fimbria naštěstí nevěděl, které z dveří v oné ulici bez jediného okna patří domu Liciniů Crassů, takže třetí syn, Marcus – jenž ještě nedosáhl senátorského věku – byl ušetřen.

Fimbria přenechal svým mužům, aby Publiovi a Luciovi Crassovi zutínali hlavy a sám se vydal s několika ozbrojenci hledat bratry Caesary. V jednom z domů objevil hned dva, Lucia Julia a jeho mladšího bratra, Caesara Strabona. Jejich hlavy ovšem

byly zachovány k vystavení na rostrech, avšak trup Caesara Strabona odvlekl Fimbria k hrobce Quinta Varia a tam ho znovu a znovu „zabíjel“, jako oběť za muže, jehož Caesar Strabo obžaloval a stíhal a jenž si tak bolestně a tak pomalu vzal život. Poté se vydal pátrat po nejstarším bratru, Catulovi Caesarovi, avšak mezitím ho zastihl posel od Maria, ještě dříve, než Fimbria dostihl svou kořist; Catulus Caesar měl být ušetřen a souzen.

Když se opět rozednilo, ježila se rostra hlavami nabodenými na kopích – takto tu skonali Ancharius, Antonius Orator, Publius a Lucius Crassové, Lucius Caesar, Caesar Strabo, stařičký augur Scaevola, Gaius Atilius Serrans, Publius Cornelius Lentulus, Gaius Nemetorius, Gaius Baebius a Octavius. Těla se povalovala všude po ulicích, hromada různých bezvýznamných hlav byla navršena v koutě, kde se chrámek Venuše Cloaciny choulil k Aemiliově bazilice. Řím páchl sraženou krví.

Marius, netečný ke všemu kromě dokončení své pomsty, kráčel ke Comitiu, aby si poslechl, jak jeho nově zvolený tribun lidu Publius Popillius Laenas svolává shromáždění plebejů. Nikdo se samozřejmě nedostavil, avšak schůze se přesto konala, poté co se Bardyaeové rozsedli do venkovských tribuí, které si sami vybrali nádavkem ke svému čerstvému občanství. Okamžitě pak byli Quintus Lutatius Catulus Caesar a Lucius Cornelius Merula, flamen Dialis, obžalováni z velezrady.

„Já ale na rozsudek čekat nebudu,“ řekl Catulus Caesar, oči dosud rudé pláčem nad osudem svých bratří a tolika svých přátel.

Říkal to Mamerkovi, kterého naléhavě povolal k sobě domů. „Vezmi ženu a dceru Lucia Cornelia Sully a okamžitě s nimi uprchni, prosím tě o to! Nejbližší další obviněný bude Lucius Sulla, a všichni, kdo jsou s ním jakkoli spojeni, zemřou – anebo je čeká ještě horší osud, v případě Dalmatiky – a v případě tvé vlastní manželky, Cornelie Sully.“

„Myslel jsem, že tu zůstanu,“ řekl Mamercus, zjevně vyčerpaný. „Řím bude potřebovat muže nedotčené touto hrůzou, Quinte Lutatie.“

„Ano, Řím je potřebovat bude. Avšak nenajde je mezi těmi, kdo zůstanou. Nechci žít ani o chvíli déle, než budu muset. Slib mi, že sebereš Dalmatiku, Cornelii Sullu a všechny děti a pošleš je do bezpečí do Řecka. A že je pro jejich bezpečí doprovodíš. Pak budu moci udělat, co musím.“

Mamercus tedy s těžkým srdcem slíbil, a udělal toho dne, co mohl, aby zachránil peníze a movitý majetek Sullův, Scaurův, Drusův, Serviliů Caepionů, Dalmatičin, Cornelie Sully a svůj vlastní. Krátce po soumraku byl už se všemi ženami a dětmi za Portou Sanqualis, nejméně frekventovanou z římských bran, a mířil na Via Salaria; zdála se to být bezpečnější cesta než vydat se na jih do Brundisia.

Catulus Caesar rozeslal kratičké písemné vzkazy Merulovi, flaminovi Dialis, a Scaevolovi, pontifiku maximovi. Pak uložil svým otrokům, aby zapálili všechny ohřívače, které v domě byly, a dali je do nejlepšího pokoje pro hosty, zcela čerstvě omítnutého, takže z jeho stěn dosud čpěl pronikavý pach vápna. Poté co utěsnil všechny otvory a štěrbiny hadry, usadil se Catulus Caesar do pohodlného křesla a otevřel svitek, který obsahoval poslední knihy Íliady, jeho nejmilovanější četbu. Když Mariovi muži vyrazili dveře, nalezli ho sedět stále ještě zcela přirozeně vzpřímeného v jeho křesle, svitek úhledně položený na klíně; místnost byla plná otravného dýmu a tělo Catula Caesara již bylo zcela vychladlé.

Lucius Cornelius Merula si lístek od Catula Caesara již nepřečetl, neboť ho již nezastihl naživu. Poté co pokorně odložil *apex* i *laenu* pod sochu Velikého Boha ve

svém chrámu, odešel Merula domů, ulehl do horké lázně a kostěným nožem si otevřel žíly.

Scaevola, pontifex maximus, vzkaz dostal a přečetl si ho.

Vím, Quinte Mucie, že ses rozhodl spojit svůj osud s Luciem Cinnou a Gaiem Mariem. Dokážu dokonce i pochopit proč. Tvoje dcerka je zaslíbena mladému Mariovi, a to samo o sobě znamená malé jmění, kterým nelze jen tak opovrhnout. Jenže ty se mýlíš. Gaius Marius je choromyslný a lidé, kteří ho následují, jsou jen o málo lepší než barbaři. Nemyslím tím jeho otroky. Mám na mysli muže, jako je Fimbria, Annius a Censorinus. Cinna je v mnoha směrech dobrý chlap, ale Gaia Maria v žádném případě nezvládne. A nezvládneš ho ani ty.

Až tenhle list obdržíš, budu již mrtev. Zdá se mi neskonale přijatelnější zemřít, než prožít zbytek života ve vyhnanství – anebo vbrzku skončit jako jedna z mnohých obětí Gaia Maria. Mí ubozí, přeubozí bratři! Jsem rád, že pro svou smrt mohu zvolit dobu, místo i způsob. Kdybych čekal až do zítřka, nic z toho už by mi nepříslušelo.

Dokončil jsem své paměti a nezastírám, že mě bolí, že už nebudu mít možnost vyposlechnout si názory na ně, až budou uveřejněny. Ony však žít *budou*, třebaže já ne. Abych je uchránil, poslal jsem je po Mamerkovi osobně Luciovi Corneliovi Sullovi do Řecka. Až zase nastanou lepší časy a Mamercus se vrátí, slíbil mi, že se postará o jejich vydání. A že pošle jednu kopii Publiovi Rutiliovi Rufovi do Smyrny, abych mu oplatil všechny ty jedovatosti, co on kdy napsal o mně.

Dej na sebe pozor, Quinte Mucie. Velice by mě zajímalo, jak dokážeš sladit své principy s tím, co se ukáže nezbytné. Já sám bych to nedovedl. Mé děti ovšem už jsou bezpečně ženaty a provdány.

Se slzami v očích zmačkal Scaevola lístek do kuličky a hodil ho ohřívače, neboť bylo zima, on stárnul a záblo ho. Když si tak člověk pomyslí – oni zabili i jeho starého strýce, augura! Docela neškodného. A teď mi budou vykládat nahoru a dolů, že to všechno byl jen hrozný omyl! Scaevola si trochu nahřál ruce, popotáhl, polkl slzy a zahleděl se na řeřavějící uhlíky na dně bronzové trojnožky. Netušil, že stejný pohled byl i posledním vjemem v životě Catula Caesara.

Hlavy Catula Caesara a Meruly, flamina Dialis, byly připojeny k narůstající sbírce na rostrech za úsvitu třetího dne sedmého konsulátu Gaia Maria; Marius sám strávil dlouhou dobu v zamyšlení nad hlavou Catula Caesara – dosud pohlednou a hrdou – než dovolil Popilliovi Laenatovi, aby svolal další plebejský sněm.

Toto shromáždění obrátilo svůj hněv pro změnu proti Sullovi, jenž byl odsouzen a prohlášen za veřejného nepřítele; veškerý jeho majetek byl zkonfiskován, nikoli však ve prospěch Říma. Marius dovolil svým Bardyaeům Sullův nádherný nový dům vyplenit a poté ho nařídil až do základů vypálit. Majetek Antonia Oratora stihl stejný osud. Žádný z obou mužů však nezanechal ani náznak informace, kde má ukryty své peníze, a nepodařilo se je také objevit v žádné z římských bank. A tak se na Sullovi a Antoniovi Oratorovi poměla dobře jen otrocká legie, zatímco Řím pochodil zkrátka. Popillius Laenas z toho byl tak rozezlen, že poslal velkou skupinu veřejných otroků,

aby po vychladnutí prohrabali všechen popel na spáleništi Sullova domu a aby pátrali po ukrytém pokladu. Skříňky s maskami Suitových předků i s jeho vlastní maskou už v domě nebyly, když v něm Bardyaeové začali rabovat; nebyl tam ani drahocenný stolek z citrusového dřeva. Mamercus byl velice rychlý a důkladný. Stejně tak i Sullův nový správce Chrysogonus. Oba dva společně s malou armádou otroků, kterým přísně nařídili, že nesmějí vypadat provinile ani tajnůstkářsky, dokázali za jediný den vyklidit jeden z nejkrásnějších římských domů a uschovat nejvzácnější věci na místa, kde by nikoho ani ve snu nenapadlo je hledat.

* * *

Během prvých dnů svého sedmého konsulátu nezašel Marius vůbec domů, nešel se podívat na Julii; dokonce i mladého Maria poslal před Novým rokem pryč z Říma a zaměstnal ho propouštěním mužů, o nichž se Marius domníval, že je už nebude potřebovat. Zprvu se zdálo, že se obává, aby ho Julia nepřišla vyhledat. Zaštítil se svými Bardyaei, kteří dostali přísný rozkaz eskortovat jeho manželku, jakmile by se objevila na Foru, ihned zpátky domů. Když už však uplynuly tři dny, a ona o sobě nedala vědět, jako by se mu ulehčilo, a jediným svědectvím o jeho duševním stavu byly nekonečné dopisy, které nepřestával posílat svému synovi a v nichž ho zapřísahal, aby zůstal, kde je, a nevracel se do Říma.

„Dočista zešílel, ale na druhé straně si alespoň v něčem zachoval zdravý úsudek – ví například dobře, že po tom krveprolití se už nikdy nebude moci podívat Julii do očí," řekl Cinna svému příteli Gaiovi Juliovi Caesarovi, jenž se právě vrátil z Ariminia, kde pomáhal Mariovi Gratidianovi udržel Servilia Vatia v Italské Galii.

„A kde se tedy zdržuje?" otázal se Mariův popelavě šedý švagr, jenž jen s největším vypětím vůle mírnil hlas.

„Ve stanu, věřil bys tomu? Je tamhle, vidíš? Dal si ho postavit hned vedle Curtiova jezírka, u něhož má taky lázeň. Zdá se ale, že on stejně vůbec nespí. Pokud právě nepopíjí s těmi nejzpustlejšími ze svých otroků a s tou obludou Fimbriou, chodí, chodí a chodí, do všeho strká nos, docela jako ti stařící, co píchají hůlkou do všeho, co uvidí. A nic mu není svaté!" Cinna se otřásl. „Nedokážu ho zvládat. Nemám sebemenší představu, co se to v té jeho hlavě děje – ani co v nejbližším okamžiku zase učiní. Dost pochybuji, že by to věděl i on sám."

Zvěsti o nepříčetnostech páchaných v Římě začaly k Caesarovi doléhat už za jeho cesty, jakmile dorazil do Vejí, byly to však tak bizarní a spletité historky, že jim nepřikládal příliš váhy, až na to, že přece jen pozměnil svou trasu. Namísto aby zamířil přes Martovo pole a pozdravil bratrance své ženy, odbočil Caesar, jakmile překročil po Mulvijském mostě Tiber, po *diverticulu* a vydal se ke Collinské bráně; byl o současné situaci v Římě zčásti informován a věděl, že tam už armáda Pompeia Strabona netáboří a že Pompeius Strabo zemřel. Ve Vejích se dozvěděl, že konsuly jsou Marius a Cinna, což byl jeden z důvodů, proč nevěřil pověstem o oněch neuvěřitelných ukrutnostech ve městě. Když však dorazil ke Collinské bráně, zjistil, že je obsazena centurií vojáků.

„Gaius Julius Caesar?" otázal se ho centurion, jenž dobře znal legáty Gaia Maria.

„Ano," řekl Caesar se vzrůstající nervozitou.

„Mám tu pro tebe vzkaz od konsula Lucia Cinny, že se máš ihned dostavit do jeho úřadu v Castorově chrámu."

Caesar se zachmuřil. „Rád za ním zajdu, centurione, ale raději bych se nejprve podíval domů.“

„Vzkaz zněl, že to má být okamžitě, jakmile přijedeš, Gaie Julie,“ řekl centurion tak, aby to znělo dostatečně zdvořile, a přitom jako rozkaz.

Kouř, který už od Mulvijského mostu kalil dokonalou modř bezoblačné oblohy, se nyní změnil v hustý příkrov a vzduchem poletoval popel; s rostoucí hrůzou spočinuly Caesarovy zraky na mrtvých – mužích, ženách i dětech – kteří porůznu leželi po obou této široké a přímé ulice. Než dorazil k Fauces Suburae, bušilo mu už prudce srdce a každou částečkou svého bytí by se byl chtěl obrátit, odbočit vzhůru do kopce a tryskem jet až domů, aby se přesvědčil, že se jeho rodina nachází v bezpečí. Avšak instinkt mu napověděl, že své rodině prospěje lépe tím, že pojede, kam mu bylo nařízeno. V ulicích Říma došlo zjevně k bojům a zdálky od shluku insul na Esquilinu k němu doléhaly výkřiky, jekot, nářek. Na Argiletu neuviděl živou duši; odbočil namísto toho na Vicus Sandalarius a na Forum Romanum dospěl v jeho střední části, takže mohl obejít všechny ostatní budovy a dorazit k chrámu Castora a Polluka, aniž musel projíždět dolejším Forem.

Cinnu nalezl u paty chrámových schodů a tam se od něho také dozvěděl, co se v Římě dálo.

„Co ode mne chceš, Lucie Cinno?“ otázal se, když se podíval na veliký stan vztyčený u Curtiova jezírka.

„Já od tebe nechci nic, Gaie Julie,“ řekl Cinna.

„Pak mi dovol, abych se mohl odebrat domů. Všude hoří, musím se přesvědčit, jestli je moje rodina v pořádku.“

„Já jsem pro tebe neposlal, Gaie Julie. To učinil osobně Gaius Marius. Já jsem jen uložil strážím v branách, aby tě určitě poslali nejprve za mnou, protože jsem se domníval, že nevíš nic o tom, co se tu odehrává.“

„A proč mě shání Gaius Marius?“ otázal se Caesar a celý se chvěl.

„To se zeptejme přímo jeho,“ řekl a vykročil.

Těla ležící v těchto končinách byla bez hlav; když Caesar spatřil rostra a to, čím byla obestavena, div že neomdlel.

„Och, to jsou přece mí *přátelé!*“ vykřikl a z očí mu vyhrkly slzy. „Moji bratranci! Moji kolegové!“

„Zklidni se, Lucie Julie,“ řekl bezbarvým hlasem Cinna. „Je-li ti život drahý, neplač, neomdlévej. Jsi sice jeho švagr, ale od Nového roku by mne u něho nepřekvapilo, ani kdyby nařídil popravu své manželky anebo svého syna.“

A tam už stál, v půli cesty mezi svým stanem a rostry, v rozhovoru se svým germánským obrem Burgundem. A s Caesarovým třináctiletým synkem.

„Gaie Julie, to jsem rád, že tě vidím!“ zadunělo to z Maria. Uchopil Caesara do náručí a s okázalou náklonností ho políbil; chlapec, jak si Cinna povšiml, na otce zamrkal.

„Gaie Marie,“ zachraptěl Caesar.

„Tys byl vždycky přesný, Gaie Julie. V dopise jsi napsal, že přijedeš dnes, a dnes také jsi tady. Doma v Římě. Hohohó!“ řekl Marius. Pokývl Burgundovi, který rychle poodstoupil.

Avšak Caesarovy oči spočívaly na jeho synovi, jenž tu stál uprostřed té krvavé spouště, jako by nic z toho neviděl, tváře normální barvy, obličej klidný, víčka nepatrně přimhouřena.

„Ví matka, že jsi tady?“ vyrazil Caesar, zapátral zrakem po Luciovi Decumiovi a objevil ho napůl skrytého vzadu za stanem.

„Ano, otče, ví,“ řekl Caesar, hlubokým hlasem.

„Ten tvůj chlapec ti už ale dospěl, co?“ otázal se Marius.

„Ano,“ odpověděl Caesar a snažil se vypadat klidně. „Ano, vyrostl nám.“

„To už mu asi taky poklesly kulky, co myslíš?“

Caesar se začervenal. Ale na jeho synovi nebyly patrné žádné rozpaky, jen se po Mariovi koukl, jako by odsuzoval jeho vulgárnost. Kouska strachu v něm není, všiml si Caesar s hrdostí, přes všechny vlastní obavy.

„Nu, mám pár věcí, které bych s vámi oběma potřeboval prohovořit,“ řekl Marius přívětivě a zahrnul v to i Cinnu. „Mladý Caesare, ty tu počkej s Burgundem a s Luciem Decumiem, já si zatím promluvím s tvým otcem.“ Počkal, dokud si nebyl jist, že je chlapec z doslechu, a pak se s šibalským úsměvem obrátil k Cinnovi a k Caesarovi. „Já vím, že už jste oba bez sebe zvědavostí, co to asi můžu chtít, co by se týkalo vás obou, viďte?“

„To ano,“ řekl Caesar.

„Nu, podívejte se,“ řekl – tenhle obrat si teď nesmírně oblíbil a neustále ho používal – já teď asi znám mladého Caesara líp než ty sám, Gaie Julie. Určitě jsem se s ním v posledních pár letech alespoň častěji vídal. Je to pozoruhodný chlapec,“ říkal Marius, teď už zamyšleně, v očích jakousi stopu zlomyslnosti. „Ano, vskutku výjimečný hoch! Nesmírně bystrý, víte? Inteligentnější než kdokoli, s kým jsem se v životě setkal. Píše hry a básně. Ale stejně dobrý je i v matematice. Otevřená hlava. Nesmírně vnímavý. A vůli jakou má silnou! Když ho vyprovokujete, umí se pořádně dopálit. A nebojí se přitom nepříjemností – naopak, on dokáže člověku i sám pořádnou nepříjemnost udělat!“

Jízlivý plamínek v jeho očích se rozhoříval, pravý koutek Mariových úst se stočil nepatrně vzhůru. „Nu, podívejte se, tak jsem si řekl – teď když jsem se posedmé stal konsulem a naplnil jsem tak to, co mi tenkrát ta stařena předpověděla – že jsem si toho chlapce vlastně velice oblíbil! Mám ho natolik rád, že bych mu chtěl zajistit mnohem snadnější, ba i poklidnější život, než jsem třeba musel vést já. Víte, on je přímo zažraný do vědy. A tak jsem se zeptal sám sebe – proč mu nezajistit takové postavení, v němž by se mohl věnovat především studiu? Nač takhle milého chlapce vystavovat útrapám – eh, *války* – nebo zmatkům na Foru – či politickým bojům?“

S pocitem, že kráčejí po chřupající tenké slupce půdy nad činnou sopkou, Cinna a Caesar stáli a naslouchali, bez sebemenší představy, kam vlastně Gaius Marius míří.

„Nu, podívejte se,“ pokračoval Marius, „náš flamen Dialis je mrtvý. Ovšem Řím se neobejde bez kněze určeného výhradně ke službě Velikému Bohu, že ne? A my tu máme tohle dokonalé dítě, Gaia Julia Caesara mladšího. Patricije. Oba jeho rodiče jsou naživu. Tedy přímo ideálního kandidáta na flamina Dialis. Až na to, ovšem, že není dosud ženat, to je pravda. Jenomže, Lucie Cinno, ty přece máš nezadané děvčátko, které je rovněž patricijského původu a jehož oba rodiče rovněž žijí. Pokud bys ji provdal za mladého Caesara, byly by splněny veškeré podmínky. Jak ideální pár flamina a flaminiky Dialis by z nich byl! Ty bys neměl starosti, jak zajistit chlapci peníze, aby mohl postupovat vzhůru po *cursu honorum,* Gaie Julie, ty bys zase nemusel shánět dceři věno, Lucie Cinno. Jejich příjem by zajišťoval přímo stát, ubytováni by byli na státní útraty, a jejich postavení by bylo stejně vznešené jako jisté.“ Odmlčel se, rozzářenýma očima pohlédl na oba otce, neschopné slova, á napřáhl pravici. „Tak co tomu říkáte?“

„Ale mé dcerce je teprve sedm," hlesl zděšeně Cinna.

„To není na překážku," řekl Marius. „Však ona vyroste. Bydlet by zatím mohli nadále ve svých domovech až do té doby, kdy dospějí do věku, kdy budou schopni společně žít ve státním domě. Manželství by pochopitelně nemohlo být naplněno, dokud malá Cornelia Cinna mladší nebude dospělá. Avšak, jak víte, nic podle zákona nebrání tomu, aby se provdala." Neohrabaně si poskočil. „Tak co tomu říkáte?"

„Nu, z mé strany nebudou námitky," řekl Cinna, jemuž se nesmírně ulevilo, že tohle je všechno, proč si s ním Marius přál mluvit. „Musím přiznat, že by pro mne nebylo lehké sehnat věno mé mladší dcerce, poté co mě ta starší už stála tolik peněz."

„A co říkáš ty, Gaie Julie?"

Caesar pohlédl stranou na Cinnu a vnímal jeho nevyslovenou naléhavou radu: přijmi, jinak se tobě i mně zle povede. „Ani já nemám nic proti tomu, Gaie Marie."

„Výtečně!" vykřikl Marius a předvedl další radostný taneček. Obrátil se po mladém Caesarovi a luskl prsty – rovněž jeden z jeho nových návyků. „Pojď k nám, chlapče!"

Je to doopravdy pozoruhodný mládenec, pomyslel si Cinna, jenž si ho živě pamatoval z doby, kdy byl mladý Marius obviněn, že zavraždil konsula Catona. Tak hezký je! Proč ale se mi jen nelíbí jeho oči? Zneklidňují mne, připomínají mi… Nemohl si vzpomenout.

„Ano, Gaie Marie?" otázal se mladý Caesar, jehož pohled spočinul trochu znepokojeně na Mariově tváři; věděl samozřejmě, že předmětem jednání, jehož se nesměl zúčastnit, byl on sám.

„Naplánovali jsme ti tu celou tvou budoucnost," říkal Marius s jakýmsi ironickým zadostiučiněním. „Oženíš se teď hned s mladší dcerou Lucia Cinny a staneš se naším novým flaminem Dialis."

Mladý Caesar neřekl ani slovo. Ani sval v tváři se mu nepohnul. Avšak zatímco to Marius říkal, udála se s ním jakási hluboká proměna, třebaže nikdo z těch, kdo ho pozorovali, nebyl schopen povědět, v čem vlastně.

„Nu, mladý Caesare, co ty tomu říkáš?" zeptal se ho Marius.

Po otázce následovalo mlčení; v okamžiku, kdy Marius svá slova pronesl, odvrátil od něho chlapec oči a spočinul jimi nyní pevně na svých vlastních nohou.

„Tak co říkáš?" opakoval Marius a v jeho hlase zazněl hněv.

Světlounké oči se bez jakéhokoli výrazu zvedly a upřely se na otcovu tvář. „Domníval jsem se, otče, že jsem se měl oženit s dcerou bohatého Gaia Cossutia."

Caesar zrudl, sevřel rty. „O svatbě s Cossutií se samozřejmě hovořilo, to ano. Ale neuzavřeli jsme žádné definitivní ujednání a já bych pro tebe dal mnohem raději přednost tomuto sňatku. A této tvé budoucnosti."

„Takže tedy," řekl zamyšleně mladý Caesar, jako flamen Dialis nebudu smět pohlédnout na mrtvého člověka. Nebudu se smět dotknout ničeho ze železa anebo z oceli, od nůžek a břitvy až po meč a oštěp. Nebudu na sobě smět mít žádný uzel. Nebudu se smět dotknout žádné kozy, koně, psa, břečťanu. Nebudu smět jíst žádné syrové maso, pšenici, kynutý chléb, fazole. Nebudu se smět dotknout žádné kůže stažené ze zvířete, které bylo kvůli kůži zabito. Budu mít spoustu zajímavých a důležitých povinností. O *vinaliích* budu například vyhlašovat zahájení vinobraní. Povedu ovce v průvodu pořádaném k *suovetauriliím.* Budu zametat chrám Velikého Boha Jova. Budu zařizovat očistu domu, v němž někdo zemřel. Ano, bude mě čekat spousta zajímavých a důležitých věcí."

Nikdo z tří mužů, kteří mu naslouchali, nebyl s to z tónu jeho slov uhádnout, zda z něho mluví naivita anebo sarkasmus.

„Tak co tomu říkáš?“ naléhal Marius už potřetí.

Modré oči k němu vzhlédly, tak nesmírně podobné Sullovým, že si v tom přízračném okamžiku Marius pomyslel, že má Sullu před sebou a hmátl instinktivně po meči.

„Já… děkuji ti, Gaie Marie! Postaral ses o mou budoucnost skutečně promyšleně, obětoval jsi tomu svůj čas a zajistil jsi mě skutečně dokonale,“ říkal chlapec hlasem beze stopy náklonnosti, avšak přesto nikoli urážlivým. „Chápu přesně, proč jsi věnoval takovou péči mému skromnému osudu, strýčku. Před flaminem Dialis nezůstane nic skryto! Ale říkám ti také, strýčku, že nic nemůže změnit mužův osud anebo zabránit, aby se nestal tím, kým mu je souzeno být.“

„Ale příkazy platné pro Jovova kněze už porušit nesmíš!“ vykřikl rozezleně Marius; strašně rád by byl viděl, jak to chlapce zlomí, jak bude plakat, jak padne na zem a bude prosit.

„K tomu, doufám, nemůže vůbec dojít!“ řekl mladý Caesar jakoby v úleku. „Tys nepochopil, jak to myslím, strýčku. Děkuji ti ze srdce za tenhle nový a skutečně herkulovský úkol, který jsi mi dal.“ Podíval se na otce. „Půjdu teď domů,“ řekl. „Chceš jít se mnou? Nebo tu máš další jednání?“

„Ne, půjdu s tebou,“ vytrhl se Caesar ze zamyšlení a s povytaženým obočím pohlédl na Gaia Maria. „Souhlasíš, konsule?“

„Zajisté,“ řekl Marius a vyprovázel otce i syna, kteří se vydali pěšky na dolní Forum.

„Lucie Cinno, sejdeme se později,“ řekl Caesar a zvedl ruku na pozdrav. „Děkuji ti za všechno. Ten kůň – patří Gratidianově legii, a já pro něj nemám stáj.“

„Nestarej se o něj, Gaie Julie, řeknu někomu z mých mužů, aby se ho ujal,“ řekl Cinna a odcházel zpět k chrámu Castora a Polluka v mnohem lepší náladě, než když šel předtím za Mariem.

„Myslím,“ řekl Marius, když se už odbyly všechny zdvořilosti, „že oddáme ty naše děti už zítra. Sňatek může být uzavřen hned na úsvitě v domě Lucia Cinny. Pontifex maximus, kolegium pontifiků a kolegium augurů se pak shromáždí v chrámě Velikého Boha, aby našeho nového flamina Dialis inaugurovali. Zasvěcení bude muset počkat, až oblékneš mužskou togu, mladý Caesare, ale inaugurace už znamená převzetí veškerých závazků a povinností.“

„Děkuji ti ještě jednou, strýčku,“ řekl mladý Caesar.

Míjeli rostra. Marius stanul a mávl paží k desítkám hrůzných trofejí vroubících řečnickou tribunu kolem dokola. „Podívejte, to je přece něco!“ vykřikl blaženě. „To je pohled, co?“

„Ano,“ řekl Caesar. „To jistě.“

Syn vyrazil ostrým krokem; jako by si ani neuvědomoval, pomyslel si jeho otec, že někdo jde vedle něho. Ohlédl se a zjistil, že v uctivé vzdálenosti za nimi kráčí Lucius Decumius. Mladý Caesar tedy alespoň nemusel procházet těmi strašnými místy sám; ač Caesar neměl Lucia Decumia nijak v lásce, byla to úleva vědět, že ho měl nablízku.

„Jak dlouho už je vlastně konsulem?“ zeptal se chlapec pojednou. „Celé čtyři dny! Och, připadá mi to jako věčnost! Nikdy předtím jsem neviděl svou matku plakat. Všude mrtví – plačící děti – půlka Esquilinu v plamenech – ty hlavy kolem roster – všude samá krev – ti jeho Bardyaeové, jak jim říká, nevědí co dřív, jestli chytat ženy za ňadra anebo se nalévat vínem! Opravdu slavný sedmý konsulát! Homér teď určitě chodí příkopem podél Elysejských polí a touží po pořádném doušku krve, aby mohl opěvovat

skutky Gaia Maria za jeho sedmého konsulátu! Nu, Řím by teď mohl nabídnout Homérovi krve ažaž!“

Jak odpovědět na takovýto výbuch? Caesar býval tak málo doma, tak málo chápal svého synka, že si nevěděl rady, a tak neřekl nic.

Když chlapec doběhl domů – otec měl co dělat, aby mu stačil – zastavil se uprostřed přijímacího pokoje a zplna hrdla zakřičel: „Mami!“

Caesar uslyšel klapnutí odkládaného rákosového pera, poté vyběhla ze své pracovny, v tváři hrůzu. Po její kráse nebylo takřka památky, byla vyhublá, pod očima tmavé kruhy, obličej naběhlý, rty rozhryzané.

Všechna její pozornost se soustředila na mladého Caesara; když zjistila, že synek je zjevně nezraněn, celá jako by zplihla. Pak uviděla, kdo přišel s ním, a podlomila se jí kolena. „Gaie Julie!“

Zachytil ji, než mohla klesnout na zem, a přivinul ji k sobě.

„Och, já jsem tak ráda, že ses vrátil!“ šeptala do záhybů jeho jezdecké pláštěnky. „Je to hrůzné!“

„Až s tím budete konečně hotovi…“ vyrazil mladý Caesar.

Rodiče se k němu otočili.

„Něco ti musím říct, mami,“ řekl a nezajímalo ho nic kromě jeho vlastního nesmírného hoře.

„Co se stalo?“ zeptala se nesoustředěně, stále ještě se nevzpamatovala z onoho dvojího otřesu, že je syn v pořádku a že se jí vrátil manžel.

„Víš, co mi provedl?“

„Kdo? Tvůj otec?“

Mladý Caesar nad otcem přezíravě mávl rukou. „Ne, on ne! Ne! *Ten* k tomu jen kývl, přesně tak, jak jsem čekal. Myslím toho drahého, hodného, chytrého strýčka Gaia Maria!“

„A co ti udělal Gaius Marius?“ otázala se navenek klidně, ale uvnitř se celá roztřásla.

„Vybral si mě za flamina Dialis! Mám se už zítra za úsvitu oženit se sedmiletou dcerkou Lucia Cinny a hned pak být inaugurován jako flamen Dialis,“ říkal mladý Caesar se zaťatými zuby. „Jak se ti to líbí?“

Aurelia vydechla, nenapadalo ji jediné slovo; její bezprostřední reakce byla hluboká úleva, tak vyděšená byla, když Gaius Marius pro mladého Caesara poslal, aby přišel ihned na dolní Forum. Celou tu dobu, co byl pryč, se snažila sečíst jeden jediný sloupec čísel ve své účetní knize, aniž dospěla k témuž výsledku dvakrát – hlavu plnou představ o tom, o čem sama jen slyšela a na co teď její syn musí hledět. Na hlavy vystavené na rostrech, na mrtvá těla. Na toho šíleného starce.

Mladý Caesar marně čekal nějakou odpověď, takže si posléze odpověděl sám. „Nepotáhnu nikdy do války, takže nebudu moci ohrozit jeho vojenskou pověst. Nebudu se nikdy moci ucházet o úřad konsula, a tak ho nezastíním v senátě. Nebudu už mít nikdy příležitost, aby mě nazývali čtvrtým zakladatelem Říma. Namísto toho mám strávit zbytek svých dnů mumláním modliteb v jazyce, jemuž už nikdo z nás nerozumí – zametáním chrámu – službou kdejakému Luciovi Tydlitátovi, který potřebuje očistit dům – ve směšném odění!“ Ruce, mužským způsobem hezké, s hranatými dlaněmi a dlouhými prsty, se zvedly a zaťaly bezmocně do prázdna. „Ten stařec mě připravil o má vrozená práva jen proto, aby si zachoval své vlastní ubohoučké místo v historických dílech.“

Nikdo z nich neměl až dosud ani ponětí, jakým směrem se berou myšlenky mladého Caesara, nikomu z nich neposkytl privilegium, aby se stali účastníky jeho snů o své vlastní budoucnosti; stáli, naslouchali jeho vášnivému výlevu, oba hledali způsob, jak mladému Caesarovi vysvětlit, že to, co bylo rozhodnuto, je už teď neodvratně platné. Že musí nahlédnout, že nejlepší věc, kterou může za daných okolností udělat, je přijmout svůj osud na milost.

Otec se rozhodl pro přísnost, pro nesouhlas. „Nebuď přece směšný!“ řekl.

Matka se k němu připojila, protože takhle s chlapcem jednala vždy – povinnost, poslušnost, pokora, sebezapření – všechny ty římské vlastnosti, které mu nebyly dány. I ona řekla: „Nebuď směšný!“ Ale dodala pak ještě: „Ty si vážně myslíš, že by ses mohl vyrovnat Gaiovi Mariovi? To nedokáže nikdo na světě!“

„*Vyrovnat* Gaiovi Mariovi?“ otázal se jich syn a couvl o krok zpět. „Já ho přezářím, tak jako to slunce dokáže s měsícem!“

„Pokud vidíš to velké privilegium, které se ti nabízí, takhle,“ řekla, „pak měl Gaius Marius pravdu, když ti tenhle úkol svěřil. Je to kotva, kterou velice potřebuješ. Budeš mít své postavení v Římě pevně zajištěno.“

„Ale já *nestojím* o žádné zajištěné postavení!“ vykřikl chlapec. „Já si chci své místo *vydobýt!* Já chci takové postavení, jaké vyplyne z mého vlastního úsilí! Jaké uspokojení může přinést úřad, který je starší než Řím sám, k čemu mi bude postavení, které mi vnutil někdo, kdo si tím chce uchránit svou vlastní pověst?“

Caesar se na něj káravě podíval. „Jsi nevděčný,“ řekl.

„Och otče, jak můžeš být tak nespravedlivý? Neprovinil jsem se já, ale Gaius Marius! Já jsem takový, jako jsem vždycky byl! A nevděčný jsem nikdy nebyl a nejsem! Tím, že na mě naložil břemeno, jehož se budu nesnadno zbavovat, si mě Gaius Marius věru nezavázal k vděčnosti! Jeho pohnutky jsou stejně nízké, jako jsou sobecké.“

„Tak už přece přestaň s tím přeceňováním vlastní důležitosti!“ rozkřikla se v zoufalství Aurelia. „Synku, od malička, když jsem tě ještě nosila na ruce, ti říkám, že si o sobě až příliš mnoho myslíš, že máš nesplnitelné představy!“

„A co na tom?“ vyptával se chlapec čím dál tím zoufaleji. „Mami, jediný *já* tohle dokážu posoudit! A posoudit to budu moct až na konci života – ne předtím, než vůbec začal! Jenže on teď vůbec začít nemůže!“

Caesar se rozhodl, že je čas načít z jiného soudku. „Gaie mladší, v téhle věci nemáme na vybranou,“ řekl. „Byl jsi na Foru, viděl jsi, co se stalo. Pokud Lucius Cinna, který je prvním konsulem, soudí, že je třeba souhlasit s Gaiem Mariem v čemkoli, co on řekne, neobstojím proti němu ani já! Nemohu myslet jen na tebe, ale také na tvou matku a na tvé sestry. Gaius Marius není tím, kým býval. Jeho rozum ochořel. Ale moc má dosud.“

„Ano, to chápu,“ řekl mladý Caesar a poněkud se zklidnil. „V tomhle jediném vůbec netoužím ho předčit – ani ho následovat. Já se nikdy nepřičiním o to, aby v římských ulicích tekla krev.“

Aurelia, stejně necitlivá, jak byla praktická, usoudila, že krizi už mají za sebou. Kývla. „Nu, to už zní líp, synku. Ať se ti to líbí anebo ne, staneš se flaminem Dialis.“

Rty sevřené, oči pohaslé přelétal mladý Caesar pohledem od matčiny tváře, tragicky krásné, k otcově, pohledné a unavené, a v žádné z nich nenašel soucit; a co bylo horšího, nenacházel v nich ani porozumění. Co si ovšem neuvědomoval, bylo, že i jemu samému chybělo porozumění pro svízelnou situaci rodičů.

„Mohu už jít, prosím?“ otázal se.

„Pokud se vyhneš všem Bardyaeům a nevzdálíš se od Lucia Decumia," řekla Aurelia.

„Jdu jen za Gaiem Matiem."

Kráčel ke dveřím vedoucím do zahrady na dvorku insuly, vyšší už než matka a spíše štíhlý než hubený, s rameny zdánlivě příliš širokými na jeho útlou postavu.

„Chudák chlapec," řekl Caesar, který ho zčásti přece jen chápal.

„Je teď alespoň někde pevně zakotven," řekla Aurelia pevně. „Já se o něho bojím, Gaie Julie. Nemá v sobě pražádné brzdy."

*** * ***

Gaius Matius byl syn jezdce Gaia Matia a byl téměř stejně starý jako mladý Caesar; narodili se na protilehlých stranách téhož dvorečku, který odděloval byty jejich rodičů, a vyrůstali společně. Jejich další život však byl rozdílný, tak jako se lišily i jejich dětské představy a naděje, ale znali jeden druhého jako bratr bratra a měli se rádi mnohem víc, než tomu někdy mezi bratry bývá.

Gaius Matius byl už jako dítě menší než mladý Caesar, měl světlejší pleť a oříškové oči, příjemnou tvář a jemná ústa a byl ve všech směrech synem svého otce – přitahoval ho už, obchod a obchodní právo a byl šťastný, že obchodnímu světu budou náležet i jeho dospělá léta; a kromě toho miloval zahradničení a pod rukama mu všechno jen kvetlo.

Přehraboval se právě v záhonku ve „svém" koutě zahrádky, když uviděl svého přítele vycházet protějšími dveřmi z bytu na dvorek; okamžitě postřehl, že něco není v pořádku. Odložil lopatku a vstal, oklepal si z tuniky hrudky prsti, neboť jeho matka neměla ráda, když jí nosil hlínu do bytu, a pak ovšem všechno zase pokazil tím, že si o tuniku otřel své umazané tlapky. „Co je to s tebou?" zeptal se pokojně.

„Poblahopřej mi, *Pustulo!*" řekl mladý Caesar jasným hlasem. „Jsem nový flamen Dialis!"

„Och," řekl Matius, jemuž mladý Caesar od malička přezdíval Pustulo čili Pupínku, protože Matius byl vždycky o hodně menší než on. Sedl si opět na bobek a pokračoval v rytí. „To bude asi otrava, *Pavo,*" řekl a do jeho hlasu se vloudil soucit. Nazýval mladého Caesara Páv od té doby, kdy mu Gaius Julius říkal Pupínku; jejich matky je tehdy jednou na jaře totiž vyvedly společně s jejich sestřičkami na svačinu na Pincijský pahorek, kde se naparovali pávi a roztahovali vějíře ocasů do záplavy kvetoucích mandloní a na koberci narcisů. Stejně tak se tam tenkrát naparoval a natřásal i sotva se batolící mladý Caesar. A od těch dob byl prostě Páv.

Mladý Caesar si dřepl vedle Gaia Matia a dělal, co mohl, aby zadržel slzy, neboť onen první vztek už se začínal vytrácet a na jeho místo nastupovala lítost. „Chtěl jsem získat korunu z trávy v ještě mladším věku než Quintus Sertorius," říkal. „Chtěl jsem se stát tím největším vojevůdcem v celých dějinách – ještě větším než *Alexander!* Chtěl jsem být konsulem víckrát než Gaius Marius. Byl bych si tak získal obrovskou dignitas!"

„Jako flamen Dialis budeš mít velkou dignitas."

„Jenomže ne pro sebe samého. Lidé si váží toho úřadu, ne jeho držitele."

Matius si povzdychl a lopatku opět odložil. „Pojďme za Luciem Decumiem."

Konečně správný nápad! Mladý Caesar vyskočil. „Ano, pojďme," řekl.

Prošli Matiovým bytem ven na Suburu Minor a kráčeli podél budovy až na velkou křižovatku Subury Minor a ulice Vicus Patricius. Zde, ve špičce úhlu, který svíraly boční stěny Aureliiny trojúhelníkové insuly, byly místnosti zdejšího bratrstva křižovatky, jemuž už po dvacet let vládl Lucius Decumius.

Byl samozřejmě tady. Od Nového roku nikam nevykročil, jen doprovodit a ochránit Aurelii anebo její děti.

„Nu vida, koho tu máme, Páva s Pupínkem!“ řekl vesele od svého stolku vzadu. „Co si dáme? Trochu vína do vody?“

Ale ani mladý Caesar, ani Matius neměli na víno chuť, takže jen zavrtěli hlavou a vklouzli na lavičku naproti Luciovi Decumiovi, zatímco jim naléval do pohárů vodu.

„Vypadáš nějak zaraženě. Přemýšlel jsem, co jste to měli s Gaiem Mariem. Co se děje?“ zeptal se Lucius Decumius mladého Caesara, chytrá očička plná lásky.

„Gaius Marius mě navrhl na flamina Dialis.“

A teď teprve se mu konečně dostalo účasti, po které tak prahl; Lucia Decumia jeho slova nejprve ohromila, pak se rozlítil.

„To je všivák mizerná!“

„Viď?“

„Po tom, co ses o něho tolik měsíců staral, Pavo, už by tě věru mohl trochu znát! Jedno se mu ale musí nechat – není to žádný hlupák, i když mu už dvakrát ruplo v hlavě.“

„Co mám dělat, Lucie Decumie?“

Správce kolegia křižovatky se na chvíli odmlčel, zamyšleně si hryzal ret. Posléze se už rozjasněnýma očima zahleděl na tvář mladého Caesara a usmál se. „Teď to asi nerozřešíš, Páve, ale vsadím se, že tebe časem určitě napadne, jak z toho ven,“ prohodil bezstarostně. „Nikdo přece nedokáže tak mazaně plánovat a kombinovat jako ty, zejména když ti doopravdy o něco jde. Vždycky jsi měl jasno, pokud jde o tvou budoucnost – a nikdy ses jí nebál! Tak proč by ses o ni měl strachovat teď? To dělá asi ten šok, chlapče, nic víc. Já tě znám líp než Gaius Marius. A jsem přesvědčený, že na to nějak vyzraješ. Koneckonců – tohle je Řím, a ne nějaká Alexandrie. V Římě se přece na všechno najde nějaká ta skulina v zákonech.“

Gaius Matius Pustula seděl a poslouchal, ale neříkal nic. Pro jeho otce byly všelijaké smlouvy a listiny každodenním chlebem, takže nikdo nevěděl líp než Pustula, jak bystrý je to postřeh. A přece… Decumius může mít pravdu, pokud jde o nějaké smlouvy anebo i o zákony. Ovšem Jovovo kněžství je cosi zcela jiného, něco mimo všechny právní kličky a skuliny, cosi staršího než samotné zákony na dvanácti deskách, jak i Pavo Caesar – tak bystrý a vzdělaný – zajisté dobře ví.

Byl si toho vědom i Lucius Decumius. Byl však vnímavější než oba rodiče mladého Caesara a uvědomoval si, že je nezbytné povzbudit ho, vnuknout mu nějakou naději. Jinak by mohl docela dobře nalehnout i na meč, jehož dotyk má od nynějška zakázán. Gaius Marius musí přece dobře vědět, že mladý Caesar není zrozený pro úřad flamina! Pověrčivý je ten chlapec sice až dost, avšak jinak ho náboženství nudí. Pokud by byl takto polapen a obehnán zdí pravidel a příkazů, nepřežije to. Bude z takového žaláře chtít uniknout za každou cenu, i kdyby se měl sám zabít.

„Zítra ráno, ještě než budu uveden do úřadu, se mám také oženit,“ řekl mladý Caesar a ušklíbl se.

„Cože, s Cossutií?“

„Ne, s tou ne. Ta jim nebyla dost dobrá, aby se z ní stala flaminica Dialis, Lucie Decumie. S tou jsem se měl oženit jen kvůli penězům. Jako flamen Dialis si musím vzít nějakou patricijku. Takže mi vybrali dceru Lucia Cinny. Je jí sedm let.“

„Nu, to by taky tak moc nevadilo, či snad ano? Lepší sedm než osmnáct, Pávíku.“

„Asi ano.“ Chlapec sevřel rty a kývl. „Máš pravdu, Lucie Decumie. Já se z toho dostat *dokážu!*“

Avšak události následujícího dne jako by z tohoto rozhodnutí učinily jen prázdná slova, a mladému Caesarovi začínalo svítat, do jak dokonalé pasti ho to Gaius Marius vehnal.

Všichni se děsili cesty ze Subury na Palatin, avšak za uplynulých osmnáct hodin tu byl proveden důkladný úklid, jak uklidňoval Lucius Decumius znepokojeného Caesara, když se radili, jak velkou oklikou a kudy až by měli obejít střed města – nikoli kvůli mladému Caesarovi, ten onomu strašnému pohledu neušel, ale kvůli jeho matce a dvěma sestrám.

„Nebude to dnes jediná svatba, jak mi říkali Bardyaeové,“ prozradil Caesarovi Lucius Decumius. „Gaius Marius povolal včera večer do Říma kvůli sňatku také mladého Maria. Víš, jemu bylo docela jedno, kdo všechno to svinstvo na ulicích uvidí – až na mladého Maria! Takže můžeme klidně projít přes Forum. Hlavy jsou všechny pryč. Krev umytá. Těla odklizena. Jako by ten chudák mládenec stejně nevěděl, co tu jeho otec napáchal!“

Caesar na drobného Decumia pohlédl s úzkostí v očích. „A ty s těmi strašnými chlapy skutečně jednáš?“ otázal se.

„Ale jistě,“ prohlásil nenuceně Lucius Decumius. „Šest z nich dokonce bylo – nu, vlastně pořád ještě je – členy mého vlastního bratrstva.“

„Ach tak,“ řekl suše Caesar. „Nu, pojďme tedy.“

Svatební obřad v domě Lucia Cornelia Cinny se konal jako *confarreatio*, a bylo to tedy spojem na celý život. Drobounká nevěsta – drobná i na svůj věk – nebyla nijak čiperná ani předčasně vyspělá. Nepřiměřeně vyšňořená, samá červeň a šafrán, ověšená vlnou a talismany, absolvovala ceremoniál s nadšením a s loutkovitou strnulostí. Když jí mladý Caesar zvedl závoj, spatřil obličejík jako květ, s ďolíčky v tvářích a s ohromnýma tmavýma očima. Zželelo se mu jí, věnoval jí jeden ze svých okouzlujících úsměvů a byl za něj odměněn půvabnou hrou ďolíčků a zářivým obdivným pohledem.

Dvojice dětských novomanželů – kteří byli oddáni ve věku, kdy si ostatní rodiče v Římě s myšlenkami o uvažovaných kandidátech na manželský svazek svých dětí začínali teprve v duchu pohrávat – se v doprovodu svých rodin pak odebrala vzhůru na Kapitol a do chrámu Jova Nejlepšího Největšího, jehož socha se na ně shůry trochu přihlouple usmívala.

Přítomny tu byly i další čerstvě oddané páry. Cinnillina nejstarší sestra, plným jménem Cornelia Cinna, se předchozího dne narychlo provdala za Gnaea Domitia Ahenobarba. Chvat nebyl dán tou nejobvyklejší příčinou spěchu. Vedla k němu spíše úvaha Gnaea Domitia Ahenobarba, že by asi bylo krajně prozíravé pojistit si vlastní hlavu na ramenou tím, že se ožení s dcerou konsulského kolegy Gaia Maria, jež mu byla tak jako tak zaslíbena. Mladý Marius, který dorazil do Říma předchozího dne, už za šera, si vzal za ženu dceru Scaevoly, pontifika maxima, jíž se říkalo Mucia Tertia, aby se tak odlišila od svých dvou starších sestřenic. Žádná z dvojic nepůsobila ani v nejmenším dojmem šťastného páru, nejvíc to ovšem platilo o mladém Mariovi a Mucii Tertie, kteří se nikdy předtím neviděli a neměli mít ani možnost naplnit svůj manželský

svazek, jelikož mladý Marius dostal od otce rozkaz vrátit se ihned k jednotce, jakmile skončí poslední formalita tohoto dne.

Mladý Marius se samozřejmě doslechl o otcových zvěrstvech a předpokládal, že jejich rozsah bude mít možnost zjistit po svém příjezdu do Říma. Gaius Marius se s ním setkal ve svém táboře na Foru a jejich rozhovor byl velice krátký.

„Ráno se dostav do domu Quinta Mucia Scaevoly ke svému sňatku," nařizoval mu Marius. „Omlouvám se, že já sám tam nebudu, mám příliš mnoho práce. Ty a tvoje manželka se pak zúčastníte inaugurace nového flamina Dialis – což je velice slavnostní záležitost, jak jsem slyšel – a pak se odeberete na hostinu v domě nového flamina Dialis. Jakmile večeře skončí, odjedeš okamžitě zpátky do služby v Etrurii."

„Cože, to ani nebudu mít příležitost své manželství naplnit?" pokusil se mladý Marius o lehčí tón.

„Je mi líto, synku, bude to muset počkat, až bude všechno v pořádku," řekl Marius. „Zpátky do práce!"

Cosi ve starcově tváři způsobilo, že zaváhal, má-li vůbec vyslovit otázku, s kterou sem přišel; pak mladý Marius přece jen nabral dech a zeptal se: „Mohu teď jít navštívit matku, otče? Smím tam přespat?"

Žal, bolest, úzkost; vším tím se Gaiovi Mariovi zaleskly oči. Rty se mu zachvěly. A pak řekl: „Ano," a odvrátil se.

Chvíle, kdy se setkal s matkou, byla tím nejhorším okamžikem v celém životě mladého Maria. Ty její oči! Jak staře najednou vypadala! Zlomená. Zdrcená. Zcela se uzavřela do sebe a odmítala hovořit o tom, co se stalo.

„Já to ale chci vědět, mami! Co on to vlastně udělal?"

„To, co by neudělal nikdo se zdravým rozumem, malý Gaie."

„Já jsem to tušil, že není zcela při smyslech, už od našeho pobytu v Africe, ale nevěděl jsem, že je to takhle zlé. Och mami, jak jen to zlo napravíme?"

„My ho napravit nedokážeme." Pozvedla ruku k čelu a zachmuřila se. „Synku, nemluvme už o tom!" Navlhčila si rty. „Jak vypadá?"

„Chceš říct, že je to pravda?"

„A co že je pravda?"

„Žes ho vůbec neviděla?"

„Vůbec jsem ho neviděla, malý Gaie. A víc už ho neuvidím."

Ze způsobu, jakým to řekla, nedokázal mladý Marius usoudit, zda tomu tak má být z jejího vlastního rozhodnutí či zda jde o její předtuchu anebo zda se matka domnívá, že tomu tak chce jeho otec.

„Nevypadá dobře, mami. Není to už vůbec on. Prohlásil, že se mé svatby nezúčastní. Ty přijdeš?"

„Ano, malý Gaie. Já přijdu."

Po svatbě – jak zajímavá dívčina byla ta Mucia Tertia! – doprovodila Julia celou společnost na obřady mladého Caesara v chrámu Jova Nejlepšího Největšího, neboť Gaius Marius tam neměl být přítomen. Viděli město už uklizené a vydrhnuté, takže si mladý Marius stále ještě nedokázal představit rozsah otcových ukrutností. A jako syn velkého konsula se na nic nemohl živé duše vyptat.

Rituál v chrámu byl nesmírně dlouhý a neuvěřitelně nudný. Mladý Caesar, svlečený až po neopásanou tuniku, dostal odění svého nového úřadu – odporně nepoddajnou a neprodyšnou okrouhlou kápi ušitou ze dvou vrstev těžké vlny, s širokými jasně červenými a nachovými pruhy, těsnou špičatou slonovinovou přílbici, na niž byl nabodnut dřevěný kotouč, zvlášť zhotovené boty bez jediného uzle a přezky. Jak jen

dokáže tohle nosit den za dnem, celý svůj život? Byl zvyklý mít pas pevně stažen pěkným koženým řemenem, který mu věnoval Lucius Decumius společně s krásnou malou dýkou v pochvě, která byla všita přímo do opasku, a měl teď bez něj podivný pocit přílišné volnosti v bocích i na břiše. I slonovinová přilba – zhotovená zřejmě pro muže s mnohem menší hlavou – mu nespadala přes uši a neobemykala je, jak měla, nýbrž mu komicky seděla na vršku hlavy. To prý je v pořádku, ujišťoval ho Scaevola, pontifex maximus; Gaius Marius mu už připravuje darem nový *apex* a řemeslník, který ho má zhotovit, za ním přijde už zítra do matčina bytu, aby mu na něj vzal míru.

Když chlapec prvně spočinul zrakem na tetě Julii, myslel, že se mu nad ní snad srdce žalem rozskočí. Teď, zatímco kolem něho bez přestání brumlali a brumlali různí kněží, na ni upřeně hleděl ve snaze přimět ji, aby se na něho také podívala. Vnímala zřejmě toto jeho úsilí, ale jeho směrem nepohlédla. Vyhlížela po oněch několika dnech naráz mnohem starší, než odpovídalo jejím čtyřiceti letům; všechna její krása jako by se ztratila kamsi za onu neprostupnou stěnu hoře, za kterou Julia neviděla a neslyšela. Na samém sklonku obřadů, kdy se všichni shlukli kolem nového flamina Dialis a jeho loutečky flaminiky, aby mu blahopřáli, zahlédl mladý Caesar konečně Juliiny oči – a vzápětí si už přál, aby to byl nemusel podstoupit. Políbila ho na rty, tak jak to vždycky dělávala, položila mu hlavu na rameno a kratičce vzlykla.

„Je mi to strašlivě líto, mladý Caesare," zašeptala. „Nic nelaskavějšího ti nemohl udělat. Vyžívá se tím, ubližuje kdekomu, i těm, kterým by dělat bolest neměl. Ale to už není on, pochop to, prosím."

„Já to chápu, teto Julie," řekl chlapec tak tiše, že to nemohl nikdo kolem zaslechnout. „A o mě neměj strach, já už si nějak poradím."

Konečně, poté co zapadlo slunce, směli se účastníci rozejít. Nový flamen Dialis – jenž nesl *apex,* který mu byl malý, zatím v ruce, ale jinak byl už oblečen do dusivé *laeny* a na nohou mu pleskaly příliš volné boty bez jediné tkanice nebo přezky – kráčel domů se svými rodiči, se svými neobyčejně zvážnělými sestřičkami, s tetou Julií a s mladým Mariem a jeho nevěstou. Cinnilla, nová flaminica Dialis – nyní už také navlečená do neprodyšného vlněného přehozu bez uzlů a spon – šla domů společně se svými rodiči, se svým bratrem, se svou sestrou Cornelií Cinnou a s Gnaeem Ahenobarbem.

„Takže Cinnilla zůstane ve své rodině až do osmnácti let," vykládala Aurelia živě Julii a záměrně udržovala lehkou konverzaci i po celou dobu, co usazovala hosty v jídelně, kde je čekala pozdní slavnostní večeře. „To bude až za jedenáct let! V jejich věku jim to připadá jako věčnost. Ale pro mě je ta doba až moc krátká."

„Ano, máš pravdu," řekla Julia bezbarvým hlasem a usedla mezi Mucii Tertii a Aurelii.

„To je nějakých svateb!" nutil se Caesar do veselí, drásal ho pohled na sestřinu zpustošenou tvář. Spočíval na *lectu mediu,* tak jak mu jako hostiteli příslušelo, a čestné místo vedle sebe vyhradil novému flaminovi Dialis, jenž až dosud nikdy nesměl k jídlu ulehnout a připadalo mu to stejně cizí a nepříjemné, jako všechno ostatní v tomto překotném dni.

„Proč nepřišel Gaius Marius," otázala se Aurelia netaktně.

Julia se začervenala, pokrčila rameny. „Má mnoho práce."

Aurelia to ponechala bez komentáře, jen si přála, aby si byla raději překousla jazyk, a zoufale pohlédla na manžela s němou prosbou, aby ji nějak zachránil. Avšak záchrana nepřišla žádná; namísto toho mladý Caesar situaci dál zkomplikoval.

„Nesmysl! Gaius Marius nepřišel, protože k tomu nenašel odvahu," řekl nový flamen Dialis, posadil se náhle na lehátku zpříma a svlékal si *laenu*, kterou pak neobřadně pohodil na zem vedle svých speciálních bot. „Tak, už je mi líp. Zatracené hadry! Nenávidím je! Nenávidím!"

Aurelia se toho chopila jako východiska z nouze a zamračila se na syna. „Žádné bezbožné řeči!" řekla.

„I když říkám jen pravdu?" otázal se mladý Caesar a se vzdorovitým výrazem se opřel o levý loket.

V tom okamžiku přinesli první chod – křupavý bílý chléb, olivy, vajíčka, celer, několik druhů salátu.

Nový flamen Dialis už měl hlad – v průběhu obřadů nesměl nic jíst – a tak sáhl po chlebu.

„Ne, to ne!" řekla Aurelia ostře a zbledla strachem.

Hoch strnul, upřeně se na ni zadíval. „Proč ne?" zeptal se.

„Nesmíš se dotknout pšeničného nebo kvašeného chleba," řekla mu matka. „Svůj chléb máš tady."

Přinesli dřevěný talíř a postavili ho před nového flamina Dialis; na talíři byly naskládány tenké, ploché, nepoživatelně vyhlížející placičky z jakési šedavé hmoty.

„Co je to?" otázal se mladý Caesar a s nechutí se na talíř zahleděl. „M*ola salsa?*"

„M*ola salsa* se připravuje ze špaldy, a špalda je vlastně pšenice," říkala Aurelia, dobře si vědoma, že to mladý Caesar ví. „Tohle je z ječné mouky."

„Nekynutý ječný chléb," řekl mladý Caesar bezbarvým hlasem. „I egyptští rolníci jedí lépe! Já si vezmu normální chléb. Z tohohle by mi bylo zle."

„Mladý Caesare, toto je tvůj inaugurační den," řekl mu otec. „Všechna znamení byla příznivá. Jsi nyní flamen Dialis. Dnešního dne, víc než kdy jindy, je třeba úzkostlivě dbát veškerých příkazů a zápovědí. Jsi přímým spojením Říma s Velikým Bohem. Já vím, že máš hlad. A souhlasím, že je to nedobré jídlo. Ale ode dneška nemůžeš myslet nejprve na sebe a teprve až potom na Řím. Jez *svůj* chléb."

Chlapcův zrak putoval z jedné tváře na druhou. Nadýchl se, aby konečně řekl to, co říci musel. Nedokázal to nahlas vyslovit nikdo z přítomných dospělých, byli všichni strachy bez sebe, neodvážili se ani hlesnout.

„Tohle přece není ani trochu radostná chvíle! Z čeho se tu má kdo co radovat? A co by na tom vlastně mělo těšit mne?" Natáhl se znovu po onom bílém a křehkém chlebu, vzal si ho kousek, rozlomil ho, namočil v oleji a zakousl se do něj. „Nikdo se mě neptal, jestli já o tenhle nemužský úřad vůbec stojím," řekl a s chutí žvýkal dál. „Och ano, Gaius Marius – ten se mě zeptal dokonce třikrát, to vím! Ale řekněte mi – co jiného jsem měl na vybranou? Odpověď na to je jasná – vůbec nic. Gaius Marius zešílel. Všichni to víme, jenomže si to tady u večeře neříkáme nahlas. Tohle mi provedl záměrně, a jeho pohnutkou nebyla žádná zbožnost, nešlo mu o dobro Říma, nebyla to úcta k bohům ani nic podobného." Spolkl sousto a pokračoval. „Nejsem dosud muž. A dokud se jím nestanu, nebudu nosit tu hroznou hazuku. Opásám se řemenem a obléknu si svou *togu praetextu* a slušné boty, které drží na nohou. Budu jíst, co budu chtít. Budu chodit na Martovo pole zdokonalovat se ve zbrani, šermovat mečem, vrhat *pilum.* A až dospěju a má nevěsta se stane mou manželkou, pak se uvidí. Do té doby nebudu vystupovat jako flamen Dialis ani v kruhu své rodiny, ani tehdy, kdy by to bylo v rozporu s normálními povinnostmi chlapce z římského šlechtického rodu."

Bylo to jeho vyhlášení nezávislosti. Rozhostilo se hluboké ticho. Dospělí členové rodiny se každý v duchu pokoušel zformulovat náležitou odpověď, poprvé pocítili něco

z oné bezmoci, jakou zakusil ochrnutý Gaius Marius, když narazil na onu neprostupnou zeď. Co se tu dá vůbec dělat, uvažoval chlapcův otec? Nehodlal hocha *zavřít* do ložničky, dokud by se nepodrobil, nevěřil, že by to bylo co platné. Aurelia měla k takovému rozhodnutí sice blíž, i ona však věděla – daleko lépe než její manžel – že by to nijak nepomohlo. I manželka a syn muže, jenž všechno toto neštěstí způsobil, si až příliš dobře uvědomovali, kde je pravda, než aby se teď byli rozhněvali; až příliš dobře si byli vědomi své neschopnosti prosadit spravedlnost. Mucia Tertia, v bázni před svým novým manželem, uchvácena jeho mužností a vzhledem a nepřivyklá rodinnému kruhu, kde se hovoří otevřeně, upírala oči na kolena. A sestry mladého Caesara, starší než on, které ho znaly od dětství, hleděly kajícně jedna na druhou.

Až teprve Julia, zcela mírným hlasem, porušila ticho. „Myslím, že máš plnou pravdu, mladý Caesare. Jde ti na čtrnáctý rok, a to nejrozumnější, co můžeš dělat, je dobře jíst a pilně cvičit. Řím může jednoho dne koneckonců potřebovat, abys byl zdravý a zdatný, i kdybys nakrásně byl flaminem Dialis. Pomysli jen na nebohého Lucia Merulu. Jsem si jistá, že ten nikdy nepředpokládal, že by musel vystupovat v úloze konsula. Ale když k tomu došlo, dokázal to. A nikdo ho pro to nepovažoval za nehodného Jovova kněze ani za bezbožníka."

Jako nejstarší mezi přítomnými ženami si Julia mohla dovolit vyjádřit, co cítí – když už pro nic jiného, pak proto, že tak umožnila chlapcovým rodičům zaujmout postoj, jenž by odvrátil hrozící hlubokou a trvalou roztržku mezi nimi a jejich nepoddajným synem.

Mladý Caesar se s chutí najedl kvašeného pšeničného chleba a vajec a oliv a kuřat, až konečně ukojil svíravý hlad, a syt si pak popleskal břicho. Nebyl vůbec vybíravý a o jídlo příliš nedbal – a naprosto dobře také věděl, že by se byl mohl obejít i bez chřupavého bílého chleba a spokojit se s tím nevábným ječným. Bylo však třeba dát celé rodině už od počátku jasně najevo, jaký má ke své nové dráze vztah a jak k ní hodlá přistupovat. Pokud snad tetu Julii a mladého Maria jeho slova zranila, pokud zakusili pocit spoluviny – škoda. Ale ať si je Jovův kněz pro Řím sebedůležitější, nebyla to jeho volba, a v hloubi srdce si byl mladý Caesar jist, že pro něho může mít Veliký Bůh ještě i jiné úkoly než zametat jeho chrám.

Nehledě k tomuto sporu o pokrmy, nehledě k tomu, že mladý Caesar se vzepřel podrobovat se nadále slepé poslušnosti, byl to i tak přetrpký večer. Tolik toho zůstávalo nedopovězeno, tolik toho nesmělo být řečeno vůbec. V zájmu všech. Snad ona otevřenost, s jakou vystoupil mladý Caesar, alespoň v něčem onu večeři zachránila; odvedla myšlenky stolovníků alespoň na chvíli od krutovlády Gaia Maria, od jeho šílenství.

„Já jsem tak ráda, že už máme tenhle den za sebou," říkala Aurelia Caesarovi, když se ubírali do ložnice.

„Žádný druhý takový bych už nechtěl zažít," řekl Caesar ze srdce.

Ještě než se Aurelia svlékla, posadila se na okraj lůžka a zadívala se na svého manžela. Připadal jí unavený. Ale tak on vypadal vždy. Kolik mu vlastně je? Téměř pětačtyřicet. Překročil už konsulský věk a není to žádný Marius ani žádný Sulla. Hleděla na něho a náhle si uvědomila, že Caesar se nikdy konsulem nestane. Velká část viny na tom padá na mne, pomyslela si. Kdyby byl měl méně nezávislou a méně zaměstnanou manželku, byl by strávil za posledních deset let mnohem více času doma, byl by si získal pověst na Foru. Není to věru žádný rváč, ten můj manžel. Jak by se nyní mohl vydat za tím šílencem a chtít po něm peníze na svou kampaň v konsulských volbách? Nedokázal by to prostě. Ne ze strachu, ale z hrdosti! Ty Mariovy peníze teď

páchnou krví. Žádný čestný muž by jich nepoužil. A můj manžel – ten je nejčestnější ze všech mužů.

„Gaie Julie," řekla, „co bychom mohli udělat s naším synem a jeho úřadem flamina? On ho vysloveně nenávidí."

„To je pochopitelné. Ovšem," povzdychl si, já teď už nemám naději stát se konsulem. A to znamená, že jeho samého – kdyby se chtěl o konsulát ucházet – by čekaly nesmírné obtíže. Náš majetek se po té válce v Itálii nesmírně ztenčil. Ten tisíc jiter půdy, které jsem koupil v Lukánii, protože byly tak levné, můžeš považovat za odepsaný. Je to půda příliš vzdálená, než aby se dala považovat za bezpečné vlastnictví. Poté, co v loňském roce Gaius Norbanus zahnal Lukány ze Sicílie, poukrývali se ti vzbouřenci právě na takových místech, jako jsou mé pozemky. A Řím nebude mít čas, muže ani prostředky na to, aby je odtamtud vypudil, ani za života našeho syna ne. Takže všechno, co mi zbylo, je můj původní vklad, šest set jiter, které mi Gaius Marius koupil u Bovill. Dost na místečko někde na zadních lavicích v senátě, ale málo na *cursus honorum.* A dalo by se říct, že mi Gaius Marius i tyhle pozemky zase sebral. Jeho oddíly je zpustošily, když se v uplynulých měsících potulovaly po Latiu."

„Já vím," řekla zkormouceně Aurelia. „Takže náš syn se bude muset nakonec s tím úřadem flamina spokojit, viď?"

„Obávám se, že ano."

„On je naprosto přesvědčen, že mu to Gaius Marius udělal naschvál."

„Ano, zcela určitě," řekl Caesar. „Byl jsem toho na Foru přece svědkem. Gaius Marius nad tím projevil až – až nechutné uspokojení."

„To se ale můj syn dočkal prapodivných díků za všechen svůj čas, co Gaiovi Mariovi po jeho druhé mrtvici obětoval."

„Gaius Marius už není žádné vděčnosti schopen, Aurelie. Mne přímo vyděsil ten strach, co před ním projevil Lucius Cinna. Řekl mi, že před Mariem není nikdo bezpečný, ani Julia a mladý Marius ne. A poté, co jsem Gaia Maria sám viděl, už mu věřím."

Caesar se svlékal a Aurelia se až zarazila, když uviděla, jak zhubl; vystupovaly mu žebra i kyčle, i stehna jako by se mu rozestoupila.

„Gaie Julie, není ti něco?" otázala se ho zpříma.

Zdálo se, že ho otázka překvapila. „Myslím, že ne. Jsem trochu unavený, to ano, ale nemocný rozhodně ne. Má to asi na svědomí ten čas strávený v Ariminiu. Po třech letech, co tamtudy křížem krážem táhl Pompeius Strabo, toho v Umbrii ani v Picenu mnoho pro stravování legií nezbylo. Takže jsme žili dosti skromně, Marcus Gratidianus i já; když člověk nemůže dát dosyta najíst mužstvu, nemůže pořádně jíst ani sám. Mám pocit, jako bych celou tu dobu jen jezdil sem a tam a sháněl proviant."

„Tak já si tě tu vykrmím," řekla a napjatou tváří jí kmitl jeden z jejích řídkých úsměvů. „Och, jak by se mi chtělo věřit, že se všechno obrátí k lepšímu! Mám ale neblahé tušení, že se dočkáme ještě horších časů." Vstala a počala si svlékat roucho.

„Já tenhle tvůj pocit sdílím, *meum mel*" řekl, uložil se na okraj lůžka a natáhl si nohy. Blaženě si povzdychl, ruce zastrčil pod hlavu na podušku a usmál se. „Ale stejně, dokud žijeme, tohle je jedna z věcí, kterou nám nikdo nedokáže vzít."

Vsoukala se na lůžko vedle něho a přitulila se mu tváří k rameni; spustil levou paži dolů a objal ji. „A velice krásná věc je to," řekla trochu zastřeným hlasem. „Já tě mám ráda, Gaie Julie."

* * *

Za rozbřesku šestého dne sedmého konsulátu Gaia Maria uložil Marius svému tribunovi lidu Publiu Popilliovi Laenatovi, aby znovu svolal shromáždění plebejů. V prostoru Comitia se však sešli pouze Mariovi Bardyaeové, aby vyslechli, co je na pořadu jednání. Téměř dva dny měli uloženo chovat se zdrženlivě, museli uklidit město a pak se ztratit z očí. Jen co však mladý Marius vyrazil zpět do Etrurie, naježilo se okolí roster opět všemi těmi uťatými hlavami. Na rostra sama tentokrát vystoupili jen tři muži – Gaius Marius, Popillius Laenas a vězeň ukovaný v řetězech,

„Tento muž," vykřikl Marius, „se pokusil zosnovat mé zabití! Když jsem – jako stařec nepevného zdraví – prchal z Itálie, poskytlo mi útulek město Minturnae. A to až do chvíle, kdy tlupa najatých vrahů přinutila minturnské magistráty nařídit mou popravu. Vidíte tu mého dobrého přítele Burgunda? Byl to právě Burgundus, kdo byl určen, aby mne zardousil, když jsem ležel v kobce pod minturnským Kapitolem! Sám, obalený bahnem. Nahý! Já, Gaius Marius! Největší muž v dějinách Říma! Největší z mužů, kteří z Říma vzešli a vzejdou! Větší než Alexander Macedonský! Veliký! Veliký! Veliký!" Zarazil se, na jeho tváři se objevil zmatený výraz, chvíli napínal paměť a pak se ušklíbl. „Burgundus mne ovšem zardousit odmítl. A poté, co si vzali příklad z prostého germánského otroka, všichni minturnští odmítli dát mé zabít. Avšak ještě než ti nájemní zabijáci – mizerové, kteří ten zločin ani nechtěli provést sami! – z Minturn odjeli, zeptal jsem se jejich vůdce, kdo je to najal. ‚Sextus Lucilius,' řekl mi."

Marius se opět ušklíbl, rozkročil se a nemotorně podupával, zřejmě to měl být taneční krok. „Když jsem se stal posedmé konsulem – a kdo jiný byl římským konsulem sedmkrát? – ponechal jsem záměrně Sexta Lucilia v domnění, že nikdo neví, že to byl právě on, kdo tehdy ty chlapy najal. Po pět dní byl natolik pošetilý, že zůstal v Římě, domníval se, že je tu v bezpečí. Avšak dnes ráno, dříve než se rozednilo a dříve než vstal, poslal jsem liktory, aby ho zatkli. Obvinění zní: velezrada! Pokusil se usmrtit Gaia Maria!"

Nikdy ještě neproběhl tak kratičký proces, nikdy se ještě nehlasovalo o vině s takovou lehkovážností; bez jakékoli obhajoby, bez svědků, bez náležitého postupu a formy prohlásili Bardyaeové shromáždění v Comitiu Sexta Lucilia vinného velezradou. A vzápětí ještě odhlasovali, že má být svržen z Tarpejské skály.

„Burgunde, tobě dávám za úkol, abys tohoto muže osobně ze skály shodil," řekl Marius svému obrovitému služebníkovi.

„Udělám to s radostí, Gaie Marie," zahučel Burgundus.

Všichni přítomní se pak z Comitia odebrali na místo, odkud bylo lépe vidět na popravčí skálu. Gaius Marius s Popilliem Laenatem zůstali na vyvýšených rostrech, z nichž měli na Velabrum přímo výtečný výhled. Sextus Lucilius, jenž neřekl ani slovo na svou obhajobu a nedal na tváři najevo nic než pohrdání, šel na smrt zmužile. Když ho Burgundus, v té dálce pouhá jiskřivá zlatá skvrna, vedl k okraji tarpejského skalního převisu, nečekal, až bude uchopen a shozen dolů; sám se namísto toho vrhl přes hranu skály a téměř s sebou strhl i Germána, neboť Burgundus nepustil včas řetěz, na kterém ho držel.

Nepokořený vzdor Sexta Lucilia a ohrožení Burgundova života Maria rozčilily až k nepříčetnosti; zrudl v tváři do nachova, počal se dusit, zachrčel a začal si s řevem vylévat vztek na ohromeném Popilliovi Laenatovi.

Pak už ale proud krve rozlévající se znovu v jeho mozku uhasil ono skomíravé světélko ozařující dosud jeho mysl. Jako podťat klesl Gaius Marius na rostra, okolo jeho těla se shlukli liktoři, Popillius Laenas zoufale volal po nosítkách. A lebky jeho dřívějších soupeřů, jeho někdejších nepřátel, které kruhem obklopovaly Mariovu nehybnou postavu, začínaly odhalovat zuby, neboť ptáci tu už slavili hody.

Dolů po schodech ze senátu sem spěchali Cinna, Carbo, Marcus Gratidianus, Magius a Vergilius, vyběhli na rostra, odstrčili liktory a stanuli nad ležícím Gaiem Mariem.

„Ještě dýchá," řekl jeho adoptivní synovec Gratidianus.

„To je špatné," řekl Carbo polohlasem.

„Musíte ho dopravit domů," řekl Cinna.

Tou dobou už se příslušníci Mariovy tělesné stráže dozvěděli o náhlé pohromě a se slzami v očích se shromažďovali pod rostry; někteří z nich hlasitě a neřímsky bědovali.

Cinna se obrátil k svému hlavnímu liktorovi. „Pošli někoho na Martovo pole, ať se Quintus Sertorius okamžitě dostaví sem," řekl. „A vzkaž mu, co se stalo."

Zatímco Maria nesli jeho liktoři vzhůru k jeho domu a co je Bardyaeové s nářkem následovali, Cinna, Carbo, Marius Gratidianus, Magius, Vergilius a Popillius Laenas sešli z roster dolů a čekali tam na Quinta Sertoria; posadili se do horní řady lavic v Comitiu a snažili se nabýt znovu duševní rovnováhu.

„Nedokážu pochopit, že je pořád ještě naživu!" říkal ohromeně Cinna.

„Ten? Ten se nakonec sebere a odejde, i kdyby mu někdo vrazil dva stopy dobrého římského meče do žeber," řekl zachmuřeně Vergilius.

„Co máš teď v úmyslu učinit, Lucie Cinno?" otázal se Mariův adoptivní synovec, jenž sice souhlasil s postojem ostatních, ale styděl se to připustit, a tak raději změnil téma.

„To ještě nevím," zamračil se Cinna. „Proto čekám na Quinta Sertoria. Jeho rad si vážím."

Za hodinu Sertorius dorazil.

„Je to ta nejlepší věc, jaká se mohla stát," řekl všem, ale obracel se především na Maria Gratidiana. „Není vůbec třeba, abys měl pocit, že se mu nějak zpronevěřuješ, Marku Marie. Ty jsi adoptovaný, máš méně mariovské krve než já. Ale i když moje matka z Mariů přímo pochází, mohu i já tohle prohlásit bez jakéhokoli pocitu strachu nebo viny. To vyhnanství ho připravilo o rozum. Není to už ten Marius, kterého jsme kdysi znávali."

„Co máme dělat, Quinte Sertorie," otázal se Cinna.

Sertoria otázka zjevně udivila. „Co tím máš na mysli? *Ty* jsi přece konsul, ne já, Lucie Cinno! Je na tobě, aby ses rozhodl, ne na mně."

Cinna zrudl a třepl rukou. „Pokud jde o povinnosti konsula, Quinte Sertorie, nejsem vůbec na pochybách!" odsekl. „Zavolal jsem tě sem proto, abych se tě zeptal, jak se nejlépe zbavit těch Bardyaeů."

„Ach tak," říkal zvolna Sertorius. Přes levé oko nosil stále ještě obvaz, avšak rána mu už zjevně zaschla a zdálo se, že se dokázal se svým postižením docela dobře vyrovnat.

„Dokud nebudou Bardyaeové rozpuštění, patří Řím stále ještě Mariovi," říkal Cinna. „A já velice pochybuji, že budou ochotni dát se rozpustit! Ochutnali, co to je terorizovat velké město. Proč by měli přestat jen proto, že je Gaius Marius neschopen je vést?"

„Přestanou," řekl Sertorius s ponurým úsměvem. „Mohu je totiž pobít."

Carbo se rozzářil. „Výborně!“ řekl. „Půjdu sehnat všechny muže, kteří nám ještě za řekou zbyli.“

„Ne, to ne!“ vykřikl zděšeně Cinna. „Další bitva v ulicích Říma? Toho se po předchozích šesti dnech nemůžeme odvážit!“

„Nechte toho. Já *vím,* jak to udělat!“ řekl Sertorius podrážděný takovýmito nehoráznostmi; začínala mu docházet trpělivost. „Ty, Lucie Cinno, si musíš zítra hned za úsvitu svolat všechny Bardyaee sem k rostrům. Sdělíš jim, že i v posledních chvílích života na ně Gaius Marius nepřestával myslet a že ti pro ně dal peníze. To znamená, že dnes tě musí Bardyaeové vidět vejít do domu Gaia Maria a strávit tam dostatečně dlouhou dobu, aby to vypadalo, jako kdybys s ním hovořil.“

„A proč musím k němu domů?“ zdráhal se Cinna při pouhém pomyšlení na takovou návštěvu.

„Protože Bardyaeové stráví celý den a celou noc u dveří Mariova domu a budou čekat na zprávu, co se děje.“

„Ano, ti tam samozřejmě budou,“ řekl Cinna. „Promiň, Quinte Sertorie, nějak se nedokážu soustředit. A co dál?“

„Řekneš jejich vůdcům, že už jsi zařídil vyplacení těch peněz, a to u Villy Publiky na Martově poli, o druhé denní hodině,“ řekl Sertorius a v úsměvu odhalil zuby. „Budu je tam už čekat se svými muži. A to bude teprve skutečný konec hrůzovlády Gaia Maria.“

*** * ***

Když liktoři vkročili s nosítky do domu, Julia pohlédla na Gaia Maria s nesmírným zármutkem a s neskonalou lítostí. Ležel, oči zavřené, sotva chroptěl.

„To je konec,“ řekla liktorům. „Běžte už domů, dobří služebníci lidu. Teď už se o něho budu starat já sama.“

Sama ho omyla, sama mu oholila šestidenní strnisko z tváří a z brady, se Strophantovou pomocí mu oblékla čistou bílou tuniku a uložila ho na lůžko. Neplakala.

„Pošli pro mého syna a pro celou rodinu,“ řekla správci, když byl Marius upraven. „Nezemře teď ještě, ale nebude už žít dlouho.“ Seděla na židli vedle lože někdejšího Prvního muže Říma a do drásavých zvuků onoho chraplavého a chrčivého oddychování vydávala Strophantovi další příkazy – aby dal připravit pokoje pro hosty, aby zajistil dostatečné zásoby jídla, aby byl dům uveden do vzorného pořádku. Aby Strophantus poslal pro toho nejlepšího pohřebníka. „Mne nenapadá ani jediné jméno!“ řekla a samotné jí to připadlo zvláštní. „Za celou dobu, co jsem za Gaia Maria provdána, došlo v domě k jedinému úmrtí – když nám tehdy zemřel náš novorozený druhý synáček – a to byl dosud naživu dědeček Caesar a o všechno se postaral.“

„Snad se zotaví, *domino,*“ řekl s pláčem správce, jenž ve službách Gaia Maria prožil větší část života.

Julia zavrtěla hlavou. „Ne, Strophante, nepřečká to.“

Její bratr Gaius Julius Caesar, jeho manželka Aurelia, jejich syn mladý Caesar a jejich dcery Lia a Ju-ju přišli o poledni; mladý Marius, který musel překonat mnohem větší vzdálenost, dorazil až po soumraku. Claudia, vdova po Juliinu starším bratrovi, přijít odmítla, ale poslala svého mladého syna – dalšího Sexta Caesara – aby zastupoval rodinu. Mariův bratr Marcus už byl několik let mrtev, ale přítomen byl jeho adoptovaný syn Gratidianus. Stejně tak byl přítomen i Quintus Mucius Scaevola, pontifex

maximus, a jeho druhá manželka Licinia, druhá toho jména; jeho dcera, Mucia Tertia, už pochopitelně dlela v Mariově domě.

Návštěvníků přicházelo mnoho, avšak zdaleka ne tolik, kolik by jich bylo přišlo před měsícem. Catulus Caesar, Lucius Caesar, Antonius Orator, Caesar Strabo, Crassus censor – jejich jazyky už promluvit nemohly, jejich oči už neviděly. Lucius Cinna se dostavil několikrát, při prvé návštěvě vyřizoval omluvu Quinta Sertoria.

„Nemůže se v tuto chvíli vzdálit od své legie."

Julia na něho upřela vědoucí pohled, ale řekla jenom: „Vyřiď, prosím, drahému Quintovi Sertoriovi, že to zcela chápu – a že s ním ve všem souhlasím."

Ta žena chápe naprosto všechno! pomyslel si ohromeně Cinna a zamrazilo ho. Rozloučil se tak rychle, jak jen mohl, dbal však, aby se zdržel natolik, aby to vypadalo, jako že s Mariem jednal.

Vigilie byla nepřetržitá, všichni členové rodiny se postupně střídali u lůžka umírajícího, Julia trvale seděla na židli vedle něho. Když však měla přijít řada na mladého Caesara, odmítl do místnosti vstoupit.

„Nesmím se ocitnout v přítomnosti smrti," řekl s klidnou tváří a nevinnýma očima.

„Ale Gaius Marius přece dosud nezemřel," řekla Aurelia a pohlédla na Scaevolu a jeho manželku.

„Ale mohlo by k tomu dojít ve chvíli, kdy bych tam byl. To nemohu připustit," řekl chlapec pevně. „Až zemře a až jeho tělo odnesou, vymetu jeho místnost podle očistných obřadů."

Stopa výsměchu v jeho pohledu byla tak nepatrná, že ji rozpoznala toliko jeho matka. Postřehla ji však a ucítila, jak jí zatrnulo u srdce, neboť pochopila, jak dokonalá nenávist se v jeho očích skrývá – nikoli zběsilá, nikoli příliš chladná, ale uvážená a promyšlená.

Když Julia konečně vyšla z místnosti, aby si odpočinula – mladý Marius ji musel od manželova lože odvést – byl to mladý Caesar, kdo se jí ujal a odváděl ji do jejího obývacího pokoje. Když už se Aurelia zvedala, aby se jí ujala, vyčetla v synových očích jednoznačný nesouhlas, a okamžitě se podrobila. Ztratila nad ním veškerou moc, dosáhl nezávislosti.

„Musíš se najíst," řekl chlapec své milované tetě a položil ji na lehátko. „Strophantus už jde s jídlem."

„Já ale vážně nemám hlad," zašeptala, tvář bledou jako vybělená lněná tkaruna, kterou Strophantos rozestřel na lehátko, aby si měla kde odpočinout; její jediné lůžko bylo to, které sdílela s Gaiem Mariem, jiné v domě neměla.

„Ať máš hlad anebo ne, trochu horké polévky si ode mne vzít musíš," řekl mladý Caesar tónem, jakému se dříve nevzpouzel ani Marius. „Je to nutné, teto Julie. Tohle může trvat celé dlouhé dny. On se života nevzdá jen tak."

Přinesli polévku a s ní pár kostiček suchého chleba. Mladý Caesar ji přiměl polévku vypít a spolknout i pár kousíčků chleba, seděl vedle ní na lehátku a zlehka a jemně, avšak neúprosně ji pobízel k jídlu. Ustal, teprve když už byla miska prázdná, a pak z lehátka odnesl většinu podušek, přikryl ji a odhrnul jí něžně vlasy s čela.

„Ty jsi na mě takový hodný, malý Gaie Julie," řekla a oči se jí už klížily.

„To jenom na ty, které mám rád," řekl, odmlčel se a pak dodal: „Na ty, které mám rád. Na tebe. Na maminku. Na nikoho jiného." Sklonil se nad ni a políbil ji na rty.

Zatím co spala – bylo to mnoho hodin – seděl schoulen v křesle a střežil ji, sám měl těžká víčka, třebaže klesnout jim nedovolil. Vpíjel přímo ten pohled, vštěpoval si ho do paměti; už nikdy mu nebude tak úplně patřit jako teď, když tu spí.

A skutečně, jakmile se probudila, bylo kouzlo pryč. Probrala se s úlekem, uklidnila se, teprve když ji ubezpečil, že se stav Gaia Maria mezitím ani v nejmenším nezhoršil.

„Běž a dopřej si lázeň," řekl jí její opatrovník přísně, „a až se vrátíš, mám tu pro tebe trochu chleba a medu. Gaius Marius si stejně neuvědomuje, jsi-li u něho anebo ne."

Poté, co se vyspala a vykoupala, pocítila Julia i hlad a chléb s medem snědla; mladý Caesar setrval u ní, skrčen v křesle, zachmuřený, dokud nepovstala.

„Doprovodím tě zpátky," řekl jí, „ale dovnitř vstoupit nemohu."

„Ne, samozřejmě že nemůžeš. Jsi teď přece flamen Dialis. Je mi to líto, já vím, že to nenávidíš."

„O mne se neboj, teto Julie. Já to vyřeším."

Vzala mu tvář do dlaní a políbila ho. „Děkuji ti za všechnu pomoc, mladý Caesare. Přinesl jsi mi nesmírnou úlevu."

„To dělám pro tebe, jen pro tebe, teto Julie. Za tebe bych obětoval i život." Usmál se. „Nebudu snad daleko od pravdy, když řeknu, že už se to vlastně stalo."

*** * ***

Gaius Marius zemřel hodinu před úsvitem, kdy nastává odliv životní síly, kdy se rozštěkávají psi a kokrhají kohoutci. Byl to sedmého dne jeho bezvědomí a třináctého dne jeho konsulátu.

„Nešťastné číslo," řekl Scaevola, pontifex maximus, zachvěl se a zamnul si ruce.

Nešťastné pro něho, avšak šťastné pro Řím, pomysleli si všichni, kdo ho uslyšeli.

„Musíme mu uspořádat státní pohřeb," řekl Cinna ihned, jakmile dorazil, doprovázen tentokrát svou manželkou Annií a svou mladší dcerou Cinnillou, jež už nyní byla manželkou flamina Dialis.

Avšak Julia, klidná, neslzící, zavrtěla rozhodně hlavou. „Ne, Lucie Cinno, žádný státní pohřeb se konat nebude," řekla. „Gaius Marius je dosti bohatý na to, aby si mohl zaplatit své vlastní pohřební obřady. Řím není ve stavu, aby se rozhlížel, jak a z čeho to zaplatí. Ani já si nepřeji, aby se z toho stala událost. Odbyde se to jen v rodinném kruhu. A to také znamená, že si nepřeji, aby o úmrtí Gaia Maria proniklo jediné slovo z tohoto domu navenek, dokud nebude po pohřbu." Zachvěla se, v její tváři se objevilo napětí. „Je nějaká cesta, jak bychom se mohli zbavit těch strašlivých otrockých žoldnéřů, které si v posledku najal?" otázala se.

„To už se stalo před šesti dny," řekl Cinna a zrudl; nikdy se nedokázal neprozradit. „Quintus Sertorius je na Martově poli vyplatil a nařídil jim, aby z Říma odešli."

„Nu ovšem! Docela jsem zapomněla," řekla vdova. „Quintus Sertorius je velice laskavý, že nás všech těchhle obtíží zbavil!" Nikdo nedokázal říci, zda v jejích slovech je anebo není skryta ironie. Pohlédla na svého bratra Caesara. „Přinesl jsi od Vestálek závěť Gaia Maria, Gaie Julie?"

„Mám ji tady," řekl.

„Pak nechť je tedy přečtena. Quinte Mucie, ujal by ses toho?" požádala Scaevolu.

Byl to velice stručný testament, a jak se ukázalo, byl i velice čerstvého data; Marius ho zřejmě sepsal v době, kdy se svým vojskem dlel v ležení pod Janiculem. Podstatu svého jmění odkázal svému synovi, mladému Mariovi, přičemž Julii ponechal maximum, které podle zákona mohla obdržet. Desetinu pozůstalosti odkázal svému adoptivnímu synovci, Markovi Mariovi Gratidianovi, tím okamžikem se tedy z

Gratidiana rázem stal velice bohatý muž; jmění Gaia Maria bylo obrovské. A mladému Caesarovi věnoval svého germánského otroka Burgunda jako dík za všechen drahocenný čas svého dětství, jehož se mladý Caesar zřekl, aby starci pomohl opět oživit levou polovinu jeho těla.

Proč tys jenom takového něco dělal, Gaie Marie? ptal se hoch v duchu. Rozhodně ne z důvodů, které jsi tu uvedl! Chtěl sis snad zajistit můj konec v případě, že bych se z flaminiátu přece jen vymanil? Je to snad on, kdo mne má zabít, pokud bych se dal na veřejnou dráhu, jakou tys mi nepřál? Nu, starče, za dva dny z tebe nezbyde nic než popel. Já ale neudělám to, co by asi udělal každý prozíravý člověk – nedám toho Kimbra zabít. On tě miloval zrovna tak, jako jsem tě kdysi miloval i já. Smrt by byla špatnou odměnou za lásku – ať už je to smrt těla anebo duše. Takže si Burgunda ponechám a přiměju ho, aby namísto tebe miloval *mne.*

Flamen Dialis se obrátil k Luciovi Decumiovi. „Myslím, že tu jen překážím," řekl. „Půjdeš se mnou domů?"

„Ty odcházíš? Výborně!" řekl Cinna. „Vzal bys laskavě Cinnillu ke mně domů? Má toho už, myslím, dost."

Flamen Dialis pohlédl na sedmiletou flaminiku. „Pojď, Cinnillo," řekl a věnoval jí úsměv, o němž dobře věděl, že láme ženská srdce. „Dělá tvůj kuchař dobré koláče?"

V doprovodu Lucia Decumia vyšly obě děti na Clivus Argentarius a kráčely z kopce dolů na Forum Romanum. Slunce už vyšlo, ale nevystoupilo dosud tak vysoko, aby jeho paprsky ozářily dno oné vlhké kotliny, v níž tkvěla sama prapodstata existence Říma.

„Jen se podívej! Všechny ty hlavy jsou už pryč! Potřeboval bych zjistit, Lucie Decumie," zauvažoval flamen Dialis, když se jeho noha dotkla prvního kamene dlažby obkružující celé Comitium, jestli se přítomnost mrtvého má z místa, kde zemřel, vymést obyčejným koštětem, anebo jestli na to je nějaký zvláštní smeták!" Poskočil si a natáhl se po ruce své manželky. „To asi nebude jen tak! Budu si muset sehnat všechny knížky, které o tom byly napsány, a pořádně si je pročíst. Bylo by přímo neodpustitelné, kdybych to měl nějak poplést zrovna při obřadu za mého dobrodince Gaia Maria! Kdyby nic jiného – musím se přece přičinit, aby nám tu z Gaia Maria nezůstal ani sebemenší zbyteček."

A z Lucia Decumia vyhrkla prorocká slova – ne proto, že by byl nadán věšteckým duchem, ale proto, že ho miloval. „Z tebe bude mnohem větší muž, než byl Gaius Marius," řekl.

„Já vím," řekl mladý Caesar. „Já to přece vím. Já to moc dobře vím!"

FINIS

AUTORČINA POZNÁMKA

Scenérie příběhů mého volného románového cyklu, nám tolik vzdáleného a cizího světa antiky, byla načrtnuta již v jeho předchozím dílu, v *Prvním muži Říma*. V tomto dalším pokračování mne už sám rozsah celého záměru nutí k větší úspornosti, pokud jde o prodlévání u detailů, tak aby zbyl dostatek prostoru pro jednající osoby i děje – pevně dané historickou realitou.

Kdekoli to bylo možné, vyhýbala jsem se anachronismům; stane se ovšem, že bez anachronického slova nebo úsloví ve vyprávění prostě nevede cesta dál. Nebylo jich příliš mnoho. Ráda bych přesto čtenáře ujistila, že jsem každý takový jednotlivý případ pečlivě zvažovala, než jsem se k němu uchýlila. Píši koneckonců anglicky, pro čtenářskou obec, kterou od lidí a událostí, jež jsou tématem obou těchto knih, dělí celá dvě tisíciletí; k určitým anachronismům se ostatně musejí občas utéci i nejvýznamnější ze současných vědců, kteří se tímto obdobím zabývají.

Glosář na následujících stranách jsem přepracovala. Některé informace z něho byly vypuštěny, jiné naopak doplněny. Naleznete v něm nyní například hesla „Arausio“, “Saturninus“, “toloské zlato“; to proto, že z hlediska doby a postav vystupujících v knize *Koruna z trávy* náležejí lidé a události z knihy *První muž Říma* již do minulosti, do historie.

Některé z kreseb zařazených již v první dílu cyklu se tu opakují. Je to u těch postav, které i nadále hrají klíčovou roli. Nově jsem k nim připojila další tváře. Podoby Maria, Sully, krále Mithridata a mladého Pompeia jsou autentické, ostatní jsou převzaty z anonymních (tj. neidentifikovaných) portrétních byst z doby římské republiky. A vzhledem k tomu, že neexistují žádné známé sochařské portréty význačných republikánských Římanů pořízené za jejich mládí, je Pompeiův portrét prvým, který jsem „omladila“. Podkladem mi byla proslulá Pompeiova busta z doby, kdy mu bylo již přes padesát let; pomohla jsem jí od vrásek a od tloušťky poznamenávajících zpravidla člověka ve středním údobí života. Učinila jsem tak proto, že sám Plútarchos nás ujišťuje, že mladý Pompeius byl tak urostlý a pohledný, že svým současníkům připomínal přímo Alexandra Velikého – kteroužto podobnost bychom mu ovšem asi jen s obtížemi přiznali tváří v tvář Pompeiovu sochařskému portrétu z jeho zralejších let! Ubereme-li však z jeho podobizny to, co mělo na svědomí nějakých těch deset dvacet kilogramů nadváhy, zjišťujeme, že před sebou skutečně máme velice přitažlivého mladého muže.

Pozměnila jsem poněkud i charakter mapek. Člověk se zkušenostmi učí a může v důsledku toho napravovat své předchozí omyly; měla jsem možnost dopřát si tohoto přepychu, neboť kniha se rodí jako přímé pokračování předchozího dílu.

A ještě slovo k těm čtenářům, kteří si (prostřednictvím mého nakladatele) napsali o exemplář slíbené bibliografie: nezoufejte! Pokud už se tak nestalo, určitě ho obdržíte. Problém byl v tom, že jsem v průběhu dvanácti měsíců dokončila už druhou z obou těchto knih – každá má přitom přes 400 000 slov – a že obě musely projít několika

verzemi. Volný čas mi proto nevybýval a dobře zredigovaná bibliografie není věru žádná maličkost. Věřím ale, že už byl onen příslib splněn.

*** * ***

Jsem zavázána díkem bezpočtu lidí – je jich příliš mnoho, než abych je zde mohla všechny uvést. Alespoň některým bych však ráda poděkovala jmenovitě. Své odborné konzultantce dr. Allaně Nobbsové z Macquarijské univerzity v Sydney, Slečně Sheelah Hiddenové. Svému literárnímu agentovi Fredericku T. Masonovi. Svým redaktorům Carolyn Reidyové a Adrianu Zackheimovi. Svému manželovi, Ricu Robinsonovi. Kaye Pendletonové, Rie Howellové, Joeovi Nobbsovi a celému kolektivu spolupracovníků.

*** * ***

Příští svazek cyklu má pracovní název *Přízeň Fortuny.*

PREHLED KONSULŮ

99 *(655A.U.C.*)*
Marcus Antonius Orator (censor 97)
Aulus Postumius Albinus
98 *(656 A.U.C.)*
Quintus Caecilius Metellus Nepos
Titus Didius
97 *(657 A.U.C.)*
Gnaeus Cornelius Lentulus
Publius Licinius Crassus
96 *(658 A.U.C.)*
Gnaeus Domitius Ahenobarbus (pontifex maximus, censor 92)
Gaius Cassius Longinus
95 *(659 A.U.C.)*
Lucius Licinius Crassus Orator (censor 92)
Quintus Mucius Scaevola (pontifex maximus 89)
94 *(660 A.U.C.)*
Gaius Coelius Caldus
Lucius Domitius Ahenobarbus
93 *(661 A.U.C.)*
Gaius Valerius Flaccus
Marcus Herennius
92 *(662 A.U.C.)*
Gaius Claudius Pulcher
Marcus Perperna (censor 86)
91 *(663 A.U.C.)*
Sextus Julius Caesar
Lucius Marcius Philippus (censor 86)
90 *(664 A.U.C.)*
Lucius Julius Caesar (censor 89)
Publius Rutilius Lupus
89 *(665 A.U.C.)*
Gnaeus Pompeius Strabo
Lucius Porcius Cato Licinianus
88 *(666 A.U.C.)*
Lucius Cornelius Sulla
Quintus Pompeius Rufus
87 *(667 A.U.C.)*
Gnaeus Octavius Ruso Lucius Cornelius Cinna
Lucius Cornelius Merula (flamen Dialis, consul suffectus)

86 *(668 A.U.C.)*
Lucius Cornelius Cinna
Gaius Marius (sedmý konsulát)
Lucius Valerius Flaccus (consul suffectus)

* A.U.C. – ab Urbe condita (od založení Říma)

GLOSÁŘ

– > – viz toto heslo

absolvo
Termín, jímž v Římě hlasovali porotci pro osvobození obžalovaného. Užívalo se ho u soudu, nikoli na sněmech.

Aeneas
Dardanský princ, syn Anchísa, krále Dardanů z Tróady, a bohyně Afrodíté (pro Římany to byla Venuše). Když Tróju dobylo Agamemnónovo vojsko, uprchl z hořícího města se stařičkým otcem na plecích a s Palladiem pod paží. Po mnoha dobrodružstvích dorazil až do Latia a stal se zakladatelem rodu, z něhož pocházeli všichni skuteční Římané. Jeho syn, Iulus, byl přímým předkem rodu Juliů; proto byla připisována taková důležitost i otázce, kdo byl jeho matkou. Vergilius uvádí, že Iulus byl ve skutečnosti Ascanius, jehož měl Aeneas se svou trojskou manželkou Kreúsou a jehož s sebou přivedl z Tróje (pro Římany tedy z Ília). Livius naproti tomu říká, že syna Iula měl Aeneas s latinskou manželkou Lavinií. Čemu z toho věřili příslušníci rodu Juliů ve dnech Caesarových, není známo. Sama se přikláním k Liviovi, který se mi zdá být o mnoho věrohodnějším pramenem než Vergilius.

Aesernia
Městečko v severozápadním Samniu. Roku 263 př.n.l. obdrželo latinské právo s cílem zajistit loajalitu jeho obyvatel k Římu namísto k Samniu, tradičnímu italskému nepříteli Říma.

Africa
V době římské republiky se název Africa vztahoval jen na část severoafrického pobřeží v okolí Karthága, tedy na dnešní Tunisko.

ager publicus
Pozemky v římském veřejném vlastnictví, získané většinou jako válečná kořist anebo odňaté původním držitelům jako trest za jejich neloajálnost. To platilo především o ager publicus na italském poloostrově. Censoři tyto pozemky dávali jménem státu do pronájmu, a to přednostně největším z držitelů půdy.
V každé zámořské provincii, v Italské Galii i na italském poloostrově existoval římský ager publicus. K nejznámějším a také nejspornějším z mnoha nejrůznějších součástí státního pozemkového majetku náležel ager Campanus, mimořádně úrodná půda patřící kdysi městu Capui a zkonfiskovaná římským státem po opakovaných povstáních ve městě.

Agger
Jako součást římských Serviových hradeb chránil Agger město na jeho nejzranitelnější straně, u Campu Esquilinu. Byl to dvojitý pás mohutného opevnění.

amfora
Baňatá keramická nádoba s úzkým hrdlem a dvěma držadly spojujícími objemné tělo amfory s jejím ústím nahoře; dno neměla ploché, nýbrž zašpičatělé nebo hrotité, takže ji nebylo možno postavit na zem. Užívalo se jí pro hromadnou přepravu (zpravidla po lodi) pšenice a ostatního obilí, vína, oleje a jiných tekutin. Tvar jejího dna umožňoval snadno ji zanořit do pilin, kterými bylo vystláno dno lodi nebo vnitřek povozu, takže se během přepravy nekácela a byla chráněna i proti nárazům. Zahrocený spodek usnadňoval i její snadné vlečení po zemi při nakládání a vykládání. Amfora běžného rozměru mívala objem kolem 25 Iitrů, k přenášení na ramenou byla tedy příliš těžká a také nemotorná.

Amor
Doslova „láska“. Vzhledem k tomu, že čteno pozpátku zní toto slovo ROMA, Římané v době republiky běžně věřili, že Amor je důležité tajné jméno Říma.

Anatolie
Zhruba řečeno území současného asijského Turecka. Sahalo od jižního pobřeží Euxinského (Černého) moře až k severním břehům Středozemního moře a od Egejského moře na západě až po dnešní Arménii, Írán, Irák a Sýrii na východě. Rozeklané hřebeny horstev Tauru a Antitauru činily jeho vnitrozemí neschůdné; pobřeží, kam tyto hřbety spadaly, bylo značně členité, přesto však to byl obdělávaný a úrodný pruh země. Vnitrozemské podnebí bylo kontinentální.

Antiochus
Jméno, jehož nositeli byla řada králů v Sýrii i v dalších menších královstvích této části Blízkého východu.

Apulia
Jihovýchodní část Apeninského poloostrova rozkládající se od Samnia na severu až ke starověké Calabrii na jihu („lýtková strana“ italské boty). Pokud byl dostatek vláhy, byla tu úrodná půda, ovšem tato oblast odevždy trpívala spíše nedostatkem srážek. Její obyvatelé, Apuhové, byli považováni za chudé a zaostalé. Nejvýznamnějšími sídly byly Luceria, Venusia, Barium a Canusium.

aquilifer
Funkce zřízená pravděpodobně Gaiem Mariem v době, kdy věnoval legiím jejich stříbrné orly. Jako nejlepší muž legie nesl aquilifer do boje jejího stříbrného orla; očekávalo se od něho, že ho uchrání, aby se nestal kořistí nepřítele. Jako odznak své hodnosti nosil přes hlavu přetaženu vlčí nebo lví kůži a k tomu všechna svá vyznamenání za statečnost.

Arausio
Dne šestého října roku 105 př.n.l. se u městečka Arausia v údolí řeky Rhodanus (dnešní Rhône) střetly tri skupiny germánských kmenů (Kimbrové, Teutoni a

spojené síly Tigurinů, Markomanů a Cherusků), které již patnáctý rok putovaly k jihu, s římskou armádou. Vinou naprosto nedostatečné součinnosti mezi dvěma římskými vojevůdci, Gnaeem Malliem Maximem a Quintem Serviliem Caepionem, byly tyto dvě části římského vojska od sebe navzájem odtrženy a rozmístěny do beznadějných postavení; výsledkem byla nejhorší vojenská porážka v dějinách republiky. V bitvě u Arausia padlo osmdesát tisíc římských vojáků.

Arpinum
Město v Latiu, nedaleko jeho hranic se Samniem, prapůvodně patrně obydlené Volsky. Spolu s městy Formiae a Fundi to bylo poslední sídlo s latinským právem, jemuž bylo roku 188 př.n.l. uděleno plné římské občanství, na sklonku republiky však přesto ještě nemělo plný městský statut. Nejvýznamnějšími rodáky, jimiž se město mohlo pochlubit, byli dva vynikající muži, Gaius Marius a Marcus Tullius Cicero.

Arx
Římský vrch Kapitol byl sedlem zvaným Asylum rozdělen na dva vrcholky; Arx byl severnější z nich, stál na něm chrám Junony Monety.

as
Nejmenší mince ražená v Římě; šestnáct asů se rovnalo jednomu denariů. Mince byla bronzová. V knize as neuvádím vzhledem k jeho nepatrné hodnotě a dále vzhledem k tomu, že by mohlo (v anglickém originálu) docházet k značně matoucím záměnám s anglickým příslovcem as.

Attalos III.
Poslední král Pergamu a vládce většiny egejského pobřeží západní Anatolie, jakož i vnitrozemské Frygie. Zemřel roku 133 př.n.l. poměrně mlád a bez dědiců, jen s obvyklým souborem bratranců. V závěti odkázal celé své království Římu, k nemalé zlosti bratránků, kteří okamžitě vyhlásili Římu válku. Vzbouření potlačil v letech 129 a 128 př.n.l. Manius Aquillius, jenž se tam poté usadil, aby toto dědictví náležitě zorganizoval. Aquillius ovšem větší část Frygie odprodal pátému králi Mithridatovi z Pontu za jistý obnos ve zlatě, jenž zmizel v jeho měšci. Poté, co se to proslechlo v Římě, pošpinil tento projev hrabivosti natrvalo pověst rodu Aquilliů.

attická přílba
Ozdobná přílba, kterou nosili římští důstojníci, hodností zpravidla vyšší než centurion. Je to onen druh přílbic, jaké nosí herci v hollywoodských historických příbězích ze starého Říma – i když ovšem velice pochybuji, že by se kdy byl na attické přílbě z doby republiky objevil chochol z pštrosích per! V Římě se sice sehnat dala, ale jejich použití by bylo patrně posuzováno jako cosi přinejmenším dekadentního.

auctoritas
Latinský termín, který se nesnadno překládá, neboť v sobě obsahuje mnohem víc než dnešní význam slova autorita. Vyjadřoval výjimečnost, vliv, vedoucí postavení, význam ve veřejném životě – zejména však schopnost ovlivnit věci prostou váhou osobnosti svého nositele. Každý římský úřad již sám o sobě přinášel auctoritas

svému nositeli, nebyla však výsadou jen pro ty, kdo úřady zastávali; byl jí vybaven i první ze senátorů, pontifex maximus, konsulárové, ba i někteří jednotlivci jako soukromé osoby. Ponechávala jsem tento termín v knize v původním latinském znění.

augur
Kněz, jehož povinností bylo spíše usuzovat podle určitých jevů než prorokovat. Spolu s dalšími augury tvořil kolegium augurů, oficiální orgán státu, jenž měl v době, o které pojednává tato kniha, dvanáct členů – šest z nich byli patricijové, šest plebejové. Až do přijetí zákona navrženého roku 104 př.n.l. Gnaeem Domitiem Ahenobarbem (lex Domitia de sacerdotiis) byli noví augurové kooptováni členy dosavadního sboru; po přijetí tohoto zákona museli být voleni na shromážděních sedmnácti tribuí vybraných losem. Augur nepředpovídal budoucnost ani nevěstil podle vlastních představ; zkoumal toliko určité předměty nebo jevy, které měly poskytovat představu, zda zamýšlený počin má anebo nemá přízeň bohů, ať už šlo o uspořádání schůze, vypovězení války, předložení nového zákona anebo jinou státní záležitost včetně voleb. K výkladu příslušných znamení existovala dokonce závazná příručka, jíž se augur řídil; augurové tedy věstili „podle knihy“. Augur nosil – > togu trabeu, dalším jeho odznakem byla zakřivená hůl zvaná lituus.

auxilia
Legie složené z bojovníků, kteří nebyli římskými občany, a začleněné do římské armády se jmenovaly auxilia. Nazývaly se tak i jezdecké sbory. V době Mariově a Sullově byla pěchota těchto pomocných sborů převážně italického původu, zatímco pomocné sbory jízdy pocházely z Numidie, Galie nebo Thrákie, vesměs ze zemí, kde se tradičně bojovalo na koních. Římský voják (a stejně tak voják italický) koně neměl v příliš velké oblibě.

barbaři
Termín je řeckého původu a má silný onomatopoický nádech; při prvním poslechu řeči těchto národů měli Řekové dojem, že jde o zvuky zvířecí, podobné štěkotu – „bar-bar“. Slova se užívalo k označení plemen a národů považovaných za necivilizované, jimž chybí jakákoli pozoruhodná, či snad dokonce záviděníhodná kultura. Jako na barbary se pohlíželo na Germány, Skythy, Sarmaty a Dáky.

bazilika
Velká budova určená pro veřejné záležitosti, například zasedání soudu, a také pro obchodní činnost, jak pro krámy, tak i pro kanceláře. Bývala dvoupatrová, osvětlená okny ve střešním nástavci, její součástí byly podél obou stran i obchodní arkády, které by se daly označit jako podloubí. V době římské republiky obvykle stavěli baziliky na svůj náklad římští šlechtici, kteří se chtěli zasloužit o veřejné blaho, zpravidla konsulové a konsulárové, někdy i censoři. První z bazilik postavil Cato Censorius, byla umístěna v ulici Clivus Argentarius v přímém sousedství budovy senátu a nazývala se Basilica Porcia; sídlily v ní bankovní firmy, dále v ní mělo své sídlo i kolegium tribunů lidu. V době, kdy se odehrávaly příběhy této knihy, už kromě ní stály také Basilica Sempronia, Basilica Aemilia a Basilica Opimia, všechny na okraji dolního Fora Romana.

Bellona
Římská bohyně války. Její chrám stál vně pomeria neboli posvátného okrsku města, na Martově poli. Obřady v něm vykonávala zvláštní skupina kněží nazývaných fetiales. Před Belloniným chrámem byl rozlehlý prázdný pozemek, jenž se nazýval nepřátelské území.

Bíthýnie
Království ohraničené na asijské straně Propontidou (dnešním Marmarským mořem) a táhnoucí se na východ až k Paflagonii a Galatii, na jih až k Frygii a na jihozápadě sousedící s Mýsií. Byla to úrodná a prosperující země, které vládla řada králů thráckého původu. Jejím odvěkým nepřítelem byl Pontos. Od časů krále Prusia II. se Bíthýnie těšila postavení přítele a spojence lidu římského.

boni
Doslova „řádní muži“. Prvně se o nich zmiňuje Plautus ve hře Zajatci, ve dnech Gaia Graccha bylo tohoto termínu použito v politickém smyslu slova. Gracchus tak nazval své přívržence – ovšem stejně tak učinili i jeho nepřátelé Drusus a Opimius. Název pak přešel do obecného použití, byli tak označováni muži, jejichž názory byly krajně konzervativní; „skuteční“ vládci Říma v této knize – to jest skupina vedená konsulem Gnaeem Octaviem Rusonem – by byli bezpochyby slovem boni pojmenovali příslušníky své frakce.

Brennus
Galský (keltský) král ve třetím století př.n.l. V čele velkého sdružení keltských kmenů vtrhl roku 279 př.n.l. do Makedonie a Thessalie, obešel řecká obranná postavení u Thermopyl a vyplenil Delfy, kde byl v bitvě těžce raněn. Pronikl pak do Épeiru, vyplenil i nesmírně bohatý okrsek Diovy věštírny v Dódóně a posléze vyraboval i nejbohatší posvátné místo ze všech, Diův chrám v Olympu na Peloponnésu. Na ústupu před tvrdošíjným řeckým gerilovým odporem se Brennus vrátil do Makedonie, kde svému dřívějšímu zranění podlehl. Bez Brenna chybělo Galům jakékoli vedení. Někteří z nich (Tolistobogové, Trokmové a část Volků Tektosagů) překročili Hellespont a usadili se na území později nazývaném Gatatie. Ti Volkové Tektosagové, kteří netáhli dál do Malé Asie, se vrátili do svých domovů v okolí Tolosy v jihozápadní Galii; s sebou tam odvezli i celou kořist Brennova tažení, kterou měli střežit až do návratu ostatních kmenů do Galie. Zlato i stříbro zřejmě všechno roztavili (ze stříbra odlili obrovité mlýnské kameny) a poté je ukryli v několika posvátných jezírcích v Heráklově okrsku v Tolose. Zlata bylo údajně patnáct tisíc talentů (-> toloské zlato).

Burdigala
Dnešní Bordeaux v jihozápadní Francii. Velké galské oppidum (opevněné město) náležející Aquitanům leželo na jižním břehu řeky Garumny (dnešní Garonne). Roku 107 př. n. l. bylo svědkem drtivé porážky Římanů, kdy spojené síly Germánů a Aquitanů zničily římskou armádu vedenou Luciem Cassiem Longinem (jenž byl konsulem společně s Gaiem Mariem). Padl i Lucius Calpurnius Piso Caesoninus stejně tak jako Cassius sám. Bitvu přežil jen Gaius Popillius Laenas a s ním hrstka mužů.

Calabria
Značné překvapení pro ty, kdo znají místopis soudobé Itálie lépe než Itálii starověkou. Dnešní Kalábrie tvoří špičku italské boty, avšak ve starověku to byl název jejího podpatku. Jejím nejdůležitějším městem bylo tehdy Brundisium následováno Tarentem. Tato oblast se příliš neangažovala v marsické válce, třebaže její obyvatelé, Calabrové, s cíli Italiků sympatizovali.

campus
Pole, rovina, prostranství.

Campus Esquilinus
Planina před Serviovými hradbami a před dvojitým opevněním Aggeru, mezi Querquetulskou a Collinskou bránou. Zde byla římská nekropole.

Campus Martius
Martovo pole, pláň ležící na sever a severozápad od Serviových hradeb, bylo ohraničeno na jihu Kapitolem a na východě Pincijským pahorkem; zbylou hranici tvořilo velké ohbí Tiberu. Na Martově poli tábořily armády vyčkávající na vojevůdcův triumf, odbývala se zde vojenská cvičení a výcvik mladých vojáků, byly tu i stáje a cvičné dráhy pro koně účastnící se vozatajských závodů. Konaly se tu sněmy centurijních comitií a zelinářství tu soupeřila o místo s veřejnými parky. Tůň v zátočině Tiberu sloužila pro plavání a těsně vedle ní, na jejím severním okraji, byly léčivé horké minerální prameny nazývané Tarentum. Via Lata (Via Flaminia) probíhala napříč Martovým polem směrem k severu na své trase k Mulvijskému mostu a Via Recta tuto cestu protínala v pravém úhlu.

Campus Vaticanus
Campus Vaticanus ležel na opačném (severním) břehu Tiberu než Campus Martius, v Římě doby Mariovy a Sullovy to byla pouhá zelinářská pláň bez jakéhokoli významu.

Capenská brána
Porta Capena. Jedna ze dvou strategicky nejdůležitějších bran v Římě (druhou byla Collinská brána). Ležela jižně od Cirku Maximu, za ní začínala silnice, jež se pak asi ve vzdálenosti jednoho kilometru rozdvojovala na Viu Appiu a Viu Latinu.

capite censi
Doslova „započítávaní podle hlav“. Capite censi byli ti římští občané, kteří byli příliš chudí, aby náleželi k některé z pěti ekonomických tříd, takže nebyli oprávněni hlasovat v centurijním sněmu. Jelikož capite censi byli většinou městského původu a ve městě i sídlili, náleželi převážnou většinou do městských tribuí, které byly jen čtyři z celkového počtu pětatřiceti; znamenalo to, že neměli podstatný vliv v žádném z obou tributních shromáždění – na sněmu lidu ani na sněmu plebejů. Jediné, co censoři dělali, bylo, že je spočítali – podle hlav. Dala jsem přednost názvu capite censi před „proletáři“ nebo „masami“, a to kvůli moderním postmarxistickým hlediskům, která jsou v kontextu starověkého světa zcela zavádějící (viz též – > proletariové).

Capua
Nejdůležitější vnitrozemské město v Kampánii. Řada prohřešků proti loajalitě vůči Římu vedla k římským odvetám, za nichž byla Capua připravena o své rozsáhlé a velice cenné veřejné pozemky; ty se pak staly jádrem ager publicus v Kampánii a zahrnovaly například i proslulé vinice rodící falernské víno. V době Mariově a Sullově závisel blahobyt Capuy na existenci mnoha vojenských výcvikových škol, gladiátorských škol a táborů pro velkoobchod s otroky, které obklopovaly celé město; obyvatelé Capuy si dodávkami a službami těmto zařízením obstarávali živobytí.

Carinae
Jedna z nejluxusnějších římských čtvrtí. Carinae (které zahrnovaly i Fagutal) ležely na severním vrcholu pahorku Oppius, na jeho západní straně; rozkládaly se od Velie na horním konci Fora Romana až po Clivus Pullius. Byl z nich výhled na jihozápad, přes bažiny Palus Ceroliae až k Aventinu.

censor
Censor byl nejvyšším z římských magistrátů (úředníků), třebaže neměl imperium, a nedoprovázeli ho proto liktoři. O úřad censora se nemohl ucházet nikdo, kdo předtím nebyl konsulem, a za kandidáty se zpravidla hlásili jen ti konsulárové, kteří měli mimořádnou osobní auctoritas a dignitas. Být zvolen censorem znamenalo dosáhnout nejvyššího ocenění v celé politické dráze, neboť censoři byli považováni za nejpřednější muže Říma. Censoři (volení byli vždy dva) vykonávali svůj úřad po pětileté období nazývané lustrum, třebaže vlastní výkon úřadu jim zabral jen asi prvých osmnáct měsíců jejich funkčního období. Censoři rozhodovali o členství v senátě, o příslušnosti k jezdeckému stavu (ordo equester), o osmnácti stech držitelích „státního koně“, a vedli hlavní soupis římských občanů v celé oblasti římského vlivu. Měli na starosti i odhad majetku. V pravomoci censorů byly i státní zakázky a různé veřejné a stavební práce.

census
Každých pět let uváděli censoři seznam římských občanů do aktuálního stavu. V zápisech bylo uvedeno jméno každého římského občana mužského pohlaví společně s údaji o tribui, do které náleží, o majetkové třídě, k níž přísluší, o jeho nemovitém majetku a jmění a o jeho rodině. Jako římští občané se nezapisovaly ženy ani děti, třebaže jsou ve starověkých pramenech doloženy i případy, kdy bylo římské občanství uděleno ženě. Census města Říma byl pořizován na Martově poli ve zvláštním pavilonu, který se k tomuto účelu pokaždé stavěl; ti, kdo bydleli jinde v Itálii, byli povinni dostavit se ke sčítání do úřadu v nejbližším městě, které soupisy vedlo, a ti, kdo žili za hranicemi a v zámoří, museli předstoupit před správce provincie. Existuje však pramen, podle něhož censoři z roku 97 př.n.l. Lucius Valerius Flaccus a Marcus Antonius Orator změnili způsob, jakým se zapisovali občané žijící sice mimo město Řím, avšak na půdě Itálie.

centurijní sněm
Viz-> sněmy.

centurion
Důstojník legií jak římských občanů, tak i pomocných sborů. Byla by chyba přirovnávat centuriona k dnešním poddůstojníkům; centurioni byli plně kvalifikovaní profesionálové, požívající postavení nijak nezkomplikovaného našimi moderními společenskými přehradami. Poražený římský vojevůdce nehnul brvou, jestliže ztratil vojenské tribuny, ale rval si vlasy, přišel-li o své centuriony. Hodnost centurionů byla odstupňována; nejmladší centurioni veleli skupině osmdesáti vojáků a dvaceti mužům nebojových sil, kteří dohromady tvořili centurii. V republikánské armádě měla po reorganizaci provedené Gaiem Mariem každá kohorta šest centurionů, a služebně nejvyšší z nich, pilus prior, velel jak první centurii své kohorty, tak i celé kohortě. Rovněž deset mužů velících deseti kohortám tvořícím jednu legii bylo hodnostně rozlišeno, přičemž primus pilus, služebně nejstarší centurion legie, byl podřízen přímo veliteli legie (jímž byl buď jeden z volených vojenských tribunů, anebo jeden z vojevůdcových legátů). Do vyšších hodností mohl být v době republiky povýšen kdokoli z vojáků.

citadela
Pevnost na vrcholku srázného kopce. Bývala někdy obehnána vlastní hradbou uvnitř větší a otevřenější pevnosti, jak tomu bylo u římské tvrze na Janiculu.

citocacia
Nepříliš drsná latinská nadávka, název nepříjemně páchnoucího dřeva.

citrusové dřevo
Nejvýše ceněný řezbářský materiál antického Říma, jehož obliba vrcholila v posledním století republiky. Citrusové dřevo se získávalo z objemných výrůstků na kořenech cypřišovitého stromu Callitris quadrivavis vent. rostoucího v hornatině severní Afriky, od Ammónovy oázy a Kyrenaiky až po Atlas v Mauretánii; je nutno zdůraznit, že tento strom navzdory tomu, jak se nazývá jeho dřevo, není nijak příbuzný s citrusovníky ani oranžovníky. Různé jeho druhy se vyznačovaly i různou kresbou ve dřevě a každý podle ní nesl i odpovídající jméno – tygrované dřevo bylo vzorováno vlnícími se pruhy, leopardi mělo spirálovité zrno, na pavím byly kroužky podobné okům na pavím ocasu, petržílkové mělo jemný kadeřavý vzor a tak dále. V době republiky se ho ještě užívalo v podobě špalíčků, nikoli jako dýhy (až jeho nedostatek v době císařství vedl k řezání tenkých dýh), nábytek z něho byl vždy opatřen nožkami ze slonoviny a byl zpravidla intarzovaný zlatem. Většina citrusového dřeva byla využita na stolní desky, kde plně vynikla kresba dřeva; soustružily se však z něho i číše. Žádný takový stolek se nedochoval do současnosti, známe však několik číší a na nich lze doložit, že citrusové dřevo bylo vskutku nejušlechtilejším truhlářským a řezbářským materiálem všech dob.

clivus
Svažitá, strmá ulice. Řím jako kopcovité město měl takových ulic a uliček mnoho.

cognomen
Množné číslo cognomina. Poslední ze jmen římského muže, jehož ctižádostí bylo odlišit se nějak od jiných příslušníků rodu, s nimiž měl shodné prvé a rodové jméno. V některých rodinách se ukázalo nezbytné mít více než jedno cognomen; za příklad

může posloužit Quintus Caecilius Metellus Pius Scipio Nasica; Quintus bylo jeho prvé jméno {praenomen), Caecilius jeho rodové jméno {nomen) a Metellus Pius Scipio Nasica byla jeho cognomina. Cognomen zhusta vycházelo z nějaké fyzické nebo psychické zvláštnosti anebo i defektu – mohly to být odstávající uši nebo ploché nohy nebo hrb – anebo upomínalo na slavné činy svého držitele, jako například u Caeciliů Metellů, kteří nesli čestná cognomina Dalmaticus, Balearicus, Numidicus, tedy vesměs jména zemí, které podrobili. Mnohá cognomina byla velice sarkastická anebo mimořádně vtipná.

Comitium
Velký kruhový amfiteátr, v němž probíhala zasedání lidových sněmů (neboli comitií. Byl situován v dolní části Fora Romana u schodů k budově senátu, sousedila s ním i Basilica Aemilia; tvořily ho mnohonásobné kruhové soustředné lavice. Pokud byl zcela zaplněn, pojal zřejmě až tři tisíce osob. Z boku k němu přiléhalo řečniště, rostra.

comitia
Viz – > sněmy.

condemno
Výrok poroty, pokud shledala obžalovaného vinným. Termínu se užívalo toliko u soudu (viz též – > damno a – > absolvo).

confarreatio
Nejstarší a nejvíce svazující ze tří forem římských sňatků. V době Mariově a Sullově jí užívali již jen patricijové – zdaleka ne všechny patricijské sňatky však byly uzavírány jako confarreatio, neboť ani pro patricije již nebyl tento typ svazku povinný. Při svatbě konané jako confarreatio přecházela nevěsta z otcovské moci přímo pod pravomoc manžela, takže jí v žádném okamžiku nebyla ponechána jakákoli nezávislost; proto také nebylo confarreatio příliš v oblibě, neboť obě další formy sňatku poskytovaly ženě více vlivu na disponování se svým věnem a na hospodářskou stránku manželství. Dalším důvodem jeho neoblíbenosti byly obtíže při případném rozvodu; rozvod (diffareatio) byla ošklivá, po náboženské i právní stránce nesnadná záležitost, takže míra těchto obtíží zpravidla převažovala nad jeho užitkem, vyjma situace, kdy okolnosti nepřipouštěly žádnou jinou alternativu.

consul suffectus
Pokud se stalo, že řádně zvolený konsul zemřel v době svého úřadu anebo byl z jiných důvodů neschopen vykonávat své povinnosti, určil senát náhradníka (suffectus znamená „náhradní“). Náhradník tedy nebyl volen. Někdy k tomuto opatření senát sahal, i když funkční období již téměř vypršelo; jindy nebyl consul suffectus jmenován, třebaže do konce konsulského roku zbývala ještě značně dlouhá doba. Tyto rozdíly zřejmě odrážely okamžité nálady v senátě. Bylo patrně nutno, aby ustanovení consula suffecta byl přítomen zbývající konsul – dokladem pro to je bezmoc senátu, když byl roku 90 př.n.l. zabit konsul Cato, a druhý z konsulů, Lucius Julius Caesar, odmítl dostavit se do Říma ke jmenování suffecta. Jméno consula suffecta bylo vyryto do konsulských fasti (seznamu římských

konsulů) a po skončení úředního období měl tento náhradník právo na titul konsulár.

consultum
Náležité jméno pro usnesení přijímaná senátem znělo senatus consultum. Tato usnesení ještě neměla sílu zákona. Aby se usnesení mohlo stát zákonem, muselo být consultum předloženo kterémukoli ze sněmů lidu, tributnímu nebo centurijnímu, nebo shromáždění plebejů, které ho pak schválilo jako zákon – pokud ovšem tomu Členové shromáždění byli nakloněni. Jistá consulta však nebyla ani předkládána některému ze sněmů, ani odhlasována jako zákon, a přesto je celý Řím za zákon přijímal; platilo to o určitém okruhu usnesení senátu: kdo má být správcem v provincii, zda vyhlásit válku anebo pokračovat ve válce, komu bude svěřeno velení nad armádou, o vztazích se zahraničím.

contio
Množné číslo contiones. Předběžná rokovací schůze k projednání návrhů zákonů nebo jiné agendy sněmů. Všechny tři sněmy byly povinny svá rozhodnutí prodebatovat nejprve v contio, kde sice nedocházelo k hlasování, ale jež byla přesto formálně svolávána k tomu pověřeným magistrátem.

contubernalis
Elév vojenské kariéry, nejnižší velitelská hodnost v římských legiích, nepočítaje centuriony – žádný centurion totiž nezačínal jako důstojnický elév, neboť na centuriony byli povyšováni zkušení řadoví vojáci.

corona
Koruna, věnec. Tento název byl vyhrazen vojenským vyznamenáním nejvyšších stupňů. V této knize se hovoří o dvou:
Corona graminea nebo *obsidionalis.* Koruna (věnec) z trávy. Byla uvita ze stébel trávy (anebo někdy z klasů, například pšeničných, pokud se bitva odehrála na obilném poli) natrhaných přímo na bojišti a byla udílena přímo na místě jako nejcennější ze všech římských vojenských vyznamenání. Obdržel ji jen ten, kdo se osobně zasloužil o záchranu celé legie – anebo celé armády – nebo osvobození obleženého města.
Corona civica. Občanský věnec. Uvit byl z dubových listů. Dostával ho jako ocenění ten, kdo zachránil své spolubojovníky a kdo ovšem přitom udržel postavení, kde k záchraně došlo, až do konce bitvy. Byl udílen jen za podmínky, že bojovníci, jichž se to týkalo, před vojevůdcem odpřisáhli, že okolnosti tomu vskutku odpovídají.

cunnus
Latinský vulgární výraz a velice pohoršlivý termín pro ženský pohlavní orgán – „kunda“.

Cuppedenské tržiště
Rozprostíralo se za horní částí Fora Romana na jeho východní straně, mezi Clivus Orbius a okrajem Fagutalu a Carinae. Prodávalo se na něm luxusní a speciální zboží, jako pepř, koření, kadidlo, masti, oleje, balzámy, a sloužilo také jako

květinový trh, kde Římané a Římanky mohli koupit cokoli od kytice až po květinové girlandy na krk anebo uvité věnečky na hlavu. Až do doby, kdy byl pozemek tržiště odprodán, aby bylo z čeho financovat Sullovo tažení proti králi Mithridatovi, náležela tato půda státu.

Curia Hostilia
Budova senátu. Římané se domnívali, že ji vystavěl Tullus Hostilius, bájný třetí římský král, odtud i její jméno („radnice Hostiliova“).

cursus honorum
„Cesta poct.“ Aspiroval-li Říman na úřad konsula, musel k němu projít jednotlivými stupni kariéry nazývanými cursus honorum. Nejprve vstoupil do senátu (v době Mariově a Sullově o jeho přijetí buď rozhodli censoři anebo byl zvolen tribunem lidu – úřad kvestora tehdy neznamenal automaticky vstup do senátu); musel také sloužit jako kvestor, buď před svým přijetím do senátu anebo po něm; devět let po vstupu do senátu pak mohl být zvolen prétorem; a konečně, dva roky poté, co zastával úřad prétora, se mohl ve volbách ucházet o úřad konsula. Tyto čtyři stupně – senátor, kvestor, prétor, konsul – tvořily onu cestu poct, cursus honorum. Ostatní magistrátní úřady – včetně censorského – nebyly s cursem honorum nijak spojeny a netvořily jeho součást.

custodes
Nižší úředníci, kteří pečovali o průběh voleb – o sčítání hlasů, o urny při tajném hlasování apod.

damno
Výrok označující odsouzení (tedy „vinen“) při procesu vedeném před některým ze sněmů. Neužívalo se ho u soudů, kde zněl condemno. Toto heslo v glosáři mé první knihy o Římu nebylo dostatečně přesné, neboť jsem význam těchto termínů nevysledovala dostatečně důsledně; když jsem při práci na Koruně z trávy znovu pročítala dílo dr. L. R. Taylorové Roman Voting Assemblies (Hlasování v římských sněmech), nalezla jsem vysvětlení, které tu podávám nyní. Člověk se nikdy nepřestává učit! A ani ze sebecennější knihy se nepoučí jedním jejím přečtením.

Delfy
Velký posvátný okrsek Apollónův ležící v klíně hory Parnassu ve středním Řecku. Od nejstarších dob byl důležitým kultovním místem, třebaže Apollónovi byl zasvěcen až někdy v sedmém nebo v šestém století př.n.l. Ve svatyni tu uchovávali omfalos, pupek země (pravděpodobně meteorit), a celé Delfy se považovaly za střed světa. Byla tu proslulá věštírna, věštby proslovovala stařena ve stavu extatického vzrušení; byla známa pod jménem Pýthia. Delfy byly pohádkově bohaté díky neustávajícímu proudu drahocenných darů od vděčných poutníků a byly ve starověku také několikrát dobyty a vypleněny (-> Brennus), rychle se však pokaždé opět vzpamatovaly, neboť příliv darů trval dál.

demagog
Původně řecký pojem označující politika, který se obracel především k davům. Římský demagog dával přednost prostoru Comitia před senátem, avšak jeho

programem nebylo „osvobození mas“, a ani jeho posluchači se nerekrutovali z chudiny. Krajně konzervativní frakce v senátě tímto pojmenováním označovala radikálnější z tribunů lidu.

denarius
S výjimkou jedné nebo dvou velice řídkých ražeb zlatých mincí byl denarius nejvyšším platidlem římské republiky. Byl z ryzího stříbra, vážil asi tri a půl gramu a byl velice malý – zhruba velikosti desetihaléře. Jeden talent se rovnal 6250 denariů.

diadém
Diadém byla bílá stuha asi 25 mm široká, na obou koncích vyšívaná a často ukončovaná třásněmi. Obtáčela se kolem hlavy, buď přes čelo, anebo až nad hranicí vlasů, a vázala se v týlu na uzel; její konce splývaly volně na ramena. Původně to byl odznak královského důstojenství perských panovníků, když ho však Alexander Veliký odebral z tiáry perského krále, stal se diadém součástí úboru helénistických monarchů, neboť odpovídal řecké střízlivosti mnohem víc než koruna nebo tiára. Nosit ho směl jen vládnoucí panovník, nebyl však vyhrazen pouze mužům – diadémem se zdobily i vládnoucí ženy.

dignitas
Specificky římský pojem, jenž označoval mužův význam ve společnosti, důstojnost; zahrnoval jeho morální a etické hodnoty, jeho dobrou pověst, jeho oprávněné nároky na úctu a důstojné zacházení jak od současníků, tak od dějepisců. Ze všeho, co římskému šlechtici náleželo, si nejvíc střežil svou dignitas; aby ji ochránil, byl připraven jít do války i do vyhnanství, spáchat sebevraždu anebo popravit vlastní ženu či syna. Rozhodla jsem se tento termín nepřekládat a ponechat ho v jeho latinském znění.

diverticulum
V této knize je pojmu diverticulum užito pro ulici spojující hlavní dopravní tepny, které se rozbíhaly ven z římských bran – ve skutečnosti to byl jakýsi „městský okruh“.

Dódóna
Chrám a okrsek zasvěcený řeckému Diovi. Byl umístěn ve vnitrozemském pohoří Épeiru, asi deset mil jihozápadně od jezera Pamboris, a byla tu i proslulá věštírna umístěná v posvátném dubu, který byl současně i domovem holubů.
Podobně jako všechny velké svatyně spojené s věštěním byla i Dódóna příjemcem četných darů, a byla proto nesmírně bohatá. Ve starověku byla vícekrát vydrancována: roku 219 př.n.l. Aitóly, roku 167 př.n.l. Římanem Aemiliem Paulem a roku 90 př.n.l. Skordisky. Pokaždé se však svatyně rychle zotavila a vzchopila a nabyla nového bohatství.

dominus
Doslova *pán.* Ve vokativu znělo toto oslovení *domine. Domina* znamenalo *paní.*

Dřevěný most
Běžné označení pro Pons Sublicius, nejstarší z mostů překlenujících v Římě řeku Tiber.

duumvir
Jeden ze dvou členů téhož úřadu (duumvirátu).

Ecastor!
Výkřik překvapení nebo údivu považovaný za dostatečně zdvořilý a dovolený i ženám. Jeho základem zřejmě bylo vzývání Castora: „U Castora!“

Edepol!
Výkřik překvapení nebo údivu, natolik zdvořilý, že ho mohli muži užít i v přítomnosti ženy. Jeho kořen napovídá, že původně šlo o vzývání Polluka (bratra Castorova).

édil
V Římě existovali čtyři magistráti nazývaní édil (aedil), dva z nich byli plebejští édilové, dva kurulští édilové. Funkce plebejských édilů byla zřízena nejdříve (roku 493 př.n.l.), měli být pomocníky tribunů lidu při výkonu jejich úřadu, zejména však měli ochraňovat zájem plebsu ve vztahu k jeho kultovnímu středisku, Cereřinu chrámu. Voleni byli shromážděním plebejů a brzy nabyli práva dozoru nad všemi budovami města a nad archivací zákonů (plebiscit) odsouhlasených v plebejském shromáždění, stejně tak jako nad veškerými rozhodnutími senátu (consulta), která se k plebiscitům vztahovala. Plebejští édilové byli voleni plebejským shromážděním. Roku 367 př.n.l. byl zřízen úřad dvou kurulských édilů, aby patricijové získali podíl na správě veřejných budov a archívů; byli voleni shromážděním lidu v tribuích. Velice brzy se však i kurulskými édily stávali spíše plebejové než patricijové. Od třetího století př.n.l. nesli všichni čtyři édilové společně odpovědnost za péči o římské ulice, za dodávku vody, za stoky dopravu, veřejné budovy, sochy a zařízení, trhy, váhy a míry (souprava váhových a měrových standardů byla uložena v chrámu Castora a Polluka), za hry a za zásobování obyvatelstva obilím. V jejich pravomoci bylo udílet římským občanům i ostatním obyvatelům pokuty za porušení jakýchkoli pravidel týkajících se uvedených oblastí; takto získané peníze ukládali édilové ve své pokladně k podpoře financování her. Úřad édila – jak plebejského, tak kurulského – netvořila součást – > cursu honorum, avšak vzhledem k významu her byla pro muže, který si dělal naději na úřad prétora, cennou příležitostí jak si získat popularitu.

Elysium
Římané v období republiky nevěřili v přežití člověka v nezměněné identitě i po smrti, třebaže součástí jejich představ bylo podsvětí a „stíny“, což byly jen jakési nemyslící a necítící podoby mrtvých lidí. Jak Řekové, tak i Římané však měli za to, že o určitých jedincích bohové usoudili, že si za svého života získali dostatečnou proslulost (spíš než zásluhy), aby mohli i po smrti pokračovat v existenci na místě zvaném Elysium nebo Elysejská pole. Ani tak však nebyly tyto privilegované stíny ničím než pouhými přízraky; lidských citů a zážitků mohly okusit jedině poté, co se napily krve. Živoucí lidská bytost, která chtěla navázat styk s obyvatelem Elysia,

musela na jeho hranici vyhloubit jamku, obětovat zvíře a naplnit prohlubeň krví. Teprve poté, co se z ní napil, mohl stín promluvit.

emporium
Toto slovo mělo v latině dva významy. Mohlo označovat námořní přístav, jehož hospodářský život byl cele spjat s námořním obchodem, jako tomu bylo v případě ostrova Délos; anebo to mohlo být pojmenování velké budovy bezprostředně u přístaviště, kde měli své kanceláře dovozci a vývozci.

epulones
Některé náboženské svátky v průběhu republikánského roku byly slaveny hodováním nebo byla hostina alespoň jednou ze součástí oslav. Organizování těchto hostin mělo na starosti kolegium epulonů, nepříliš významný sbor kněží. Pokud se hodů zúčastnil jen senát anebo jiný poměrně nepočetný okruh mužů, nebylo příliš obtížné zajistit pro něj odpovídající pohoštění; některé svátky však slavili veškeří svobodní římští občané. Původně byli epuloni jen tři, avšak v době Mariově a Sullově jejich počet vzrostl na deset až dvanáct.

ergastula
Jednotné číslo znělo ergastulum. Byly to uzamykatelné ubikace pro trestance anebo pro otroky. Nechvalnou proslulost získala ergastula po údobí bratrů Gracchů, kdy vzrostl počet velkých pasteveckých chovů; jejich vlastníci je obhospodařovali za pomoci vězňů a otroků v okovech, které na noc zavírali do ergastul.

ethnarcha
Řecký název městského úředníka. Etrurie
Latinský název oblasti osídlené kulturním etnikem Etrusků. Zahrnovala rozsáhlé pobřežní roviny západně od Apenin, od Tiberu na jihu až po Arnus na severu. V pozdním období republiky byly jejími nejvýznamnějšími městy Veje, Cosa a Clusium. Protínaly ji silnice Via Aurelia, Via Clodia a Via Cassia.

Euxinské moře
Dnešní Černé moře. Během sedmého a šestého století př.n.l. jeho břehy zevrubně prozkoumali Řekové a zřídili na jeho březích několik svých kolonií. Vzhledem k velkému počtu řek, které do něho odváděly své vody, bylo vždy méně slané než ostatní moře a proud procházející thráckým Bosporem a Helléspontem směřoval vždy z Euxinského do Egejského moře – což znamenalo významnou pomoc, pokud loď Euxinské moře opouštěla, ale překážku, chtělali do něho vplout. Nejmocnějším státem na jeho březích byl Pontus; břehy Euxinského moře si podrobil šestý pontský král Mithridatés. Bíthýnie nicméně i nadále ovládala thrácký Bosporus, Propontis a Helléspont a získávala tak značné bohatství z poplatků a cel vybíraných od lodí proplouvajících těmito úžinami. To, že Bíthýnie měla v držení vstup do Euxinského moře, bylo bezpochyby nejvlastnější příčinou urputného nepřátelství mezi Bíthýnií a Pontem.

fasces
Svazky březových prutů obřadně křížem převázané červenými řemínky. Původně to byl znak starých etruských králů, přetrval však celou dobu římské republiky až do

císařství. Nosili je muži zvaní liktoři před kurulskými úředníky (a rovněž tak před proprétorem a prokonsulem) jako viditelný symbol jeho imperia. Uvnitř pomeria byly nošeny pouhé svazky prutů jako připomenutí, že kurulský magistrát zde má jen právo napomínat; mimo pomerium byly do svazků prutů navíc vetknuty sekery na znamení, že kurulský úředník má i hrdelní pravomoc. Počet fasces určoval stupeň imperia – diktátoru jich příslušelo čtyřiadvacet, konsulovi nebo prokonsulovi dvanáct, prétorovi (a proprétorovi) šest.

fasti
Toto latinské slovo vlastně původně značilo dny, kdy bylo vhodné konat určité činnosti, ale v době Mariově a Sullově už znamenalo i několik dalších věcí: kalendář, seznam svátků a slavností a seznam konsulů (zřejmě proto, že Římané nepočítali roky v jedné posloupnosti, ale spíše je registrovali podle toho, kdo kdy byl konsulem). Glosář v knize První muž Říma obsahuje pod heslem fasti úplnější vysvětlení o římském kalendáři, než mi dovoluje prostor zde.

flamen
Množné číslo flamines. Obětník velice pozoruhodného sboru. Flaminů bylo patnáct, tři vyšší a dvanáct nižších. Tři vyšší flaminové byli flamen Dialis (kněz Jova Nejlepšího Největšího), flamen Martialis (kněz Martův) a flamen Quirinalis (kněz Quirinův). Kromě flamina Dialis neměli flaminové zřejmě nijak náročné povinnosti, přesto však tři vyšší flaminové byli ubytováni a zaopatřováni ze státních prostředků. Náleželi patrně k nejstarobylejším římským kněžím.

Fortuna
Římská bohyně štěstěny, jedno z nejhorlivěji uctívaných božstev v celém římském panteonu. Fortuna měla mnoho chrámů, každý byl zasvěcen této bohyni v jiné z jejích různých tvářností. Snad nejzávažnější z jejích podob byla pro politiky a vojevůdce Fortuna Huisque Diei – „Štěstěna dneška“. I muži s tak pronikavou inteligencí, jako byli Gaius Marius, Lucius Cornelius Sulla a Gaius Julius Caesar diktátor, bezvýhradně věřili v její působení a moc a ucházeli se o její přízeň.

forum
Volné shromažďovací prostranství určené ke všem druhům jednání, veřejných, obchodních i soukromých. Některá fora byla jako tržiště vyhrazena pro prodej masa, jiná pro zeleninu, ryby nebo obilí, zatímco jiná se stávala svědky politických shromáždění a vládních akcí. Své forum měl i každý vojenský tábor, bylo umístěno přímo vedle vojevůdcova stanu.

frakce
Factio, termín, jímž soudobá věda zpravidla označuje politická uskupení v římské republice. V žádném případě je nelze nazývat politickými stranami v dnešním smyslu tohoto slova, neboť podléhaly rychlým proměnám a průběžně se měnilo i složení jejich členů a příznivců. Tyto frakce se v Římě nevytvářely na podkladě nějaké ideologie, nýbrž spíše kolem muže, který měl výraznou auctoritas nebo dignitas. Zcela záměrně jsem se vyhýbala termínům „optimáti“ a „populárové“, neboť bych nechtěla navodit dojem, že tehdy existovalo něco podobného politickým stranám.

Fregellae
Obec s latinským právem, vždy plně loajální vůči Římu; pak se však v roce 125 př.n.l. vzbouřila a její vzpouru s mimořádnou krutostí zlomil prétor Lucius Opimius. Město bylo zcela zničeno a nikdy už se pak nepovzneslo k původní prosperitě. Leželo na silnici Via Latina u řeky Liris, těsně u hranice Samnia.

Frygie
Jedna z divokých a málo obývaných oblastí Malé Asie, kterou starověk spojoval s nymfami, dryadami, satyry a jinými mytickými obyvateli lesů a kde kromě toho hledal a nacházel bezbranné sedláčky, z nichž se tak snadno stávali otroci. Frygie ležela dále ve vnitrozemí za Bíthýnií, jižně od Paflagonie a západně od Galatie. Hornatá a hustě zalesněná země byla součástí attalovské říše Pergamu; po válkách, které následovaly poté, co Attalos III. odkázal tuto svou říši Římu, římský prokonsul Manius Aquillius pokoutně odprodal větší část Frygie králi Mithridatovi V. z Pontu za velkou částku ve zlatě. Zlato si Aquillius ponechal pro sebe.

Galie
Jinak také Vlasatá Galie. Nepočítáme-li římskou provincii Zaalpskou Galii, tvořilo Galii území dnešní Francie, Belgie a část Nizozemí jižně od Rýna. Hranici mezi Galií a Germanií tvořil celým svým tokem Rýn. Obyvatelé území dále od Rýna byli druidští Keltové; blíže k Rýnu byla populace smíšená díky opětovným germánským vpádům do tohoto území. Jméno Vlasatá Galie souviselo s obyčejem těchto Keltů nosit dlouhé nezastřižené vlasy.

gens
Množné číslo gentes. Římská rodina nebo rod, jemuž bylo společné totéž jméno – taková rodová jména byla například Julius, Domitius, Cornelius, Aemilius, Fabius, Servilius nebo Junius. Všichni řádní členové téhož rodu, gens (ovšem s výjimkou propuštěných otroků, kteří přijímali rodové jméno svých pánů), mohli vysledovat svůj původ až ke společnému prapředkovi. Jelikož slovo gens je v latině ženského rodu, zněl pak celý název rodu gens Julia, gens Cornelia a tak dále.

giga
Dvoukolka tažená dvojspřežím nebo čtyřspřežím, zpravidla spíše mulami než koňmi. Byla malá a pohyblivá, ovšem jen v mezích možností starověkých vozidel – péra ani tlumiče nárazů tehdy ještě neexistovaly. Takovýto vozík Říman volil, pokud měl naspěch, neboť byl pro spřežení lehký, a tedy i rychlý. Nijak ovšem nechránil před živly. Jeho latinský název byl cisia. Uzavřený dvoukolový vůz, těžší a pomalejší, se nazýval carpentum.

gladiátor
Voják arény, profesionální bojovník, který své řemeslo provozoval pro pobavení obecenstva. Gladiátorům, kteří byli dědictvím po Etruscích, se dařilo po celé Itálii včetně Říma. Za republiky to byla existence zcela počestná, ba hrdinská, gladiátor se těšil dobré péči a měl volnost přijít i odejít. Původ mohl mít lecjaký: mohl to být dezertér z legií, odsouzený zločinec, otrok nebo propuštěnec, jenž se dal na tuto dráhu dobrovolně. V době republiky sloužil asi čtyři až pět let a v průměru

absolvoval zhruba pět utkání do roka; jen vzácně se stávalo, že v nich zahynul, a císařská rozhodnutí – palec nahoru anebo palec dolů – byla ještě v lůně daleké budoucnosti. Když svou dráhu ukončil, měl na vybranou, zda se stát osobním strážcem nějaké významné osobnosti, anebo vyhazovačem někde v taverně. Vlastnit glaidátorskou školu se považovalo mezi římskými obchodníky za vynikající investici.

Gracchové

Známější jako bratři Gracchové. Cornelia, dcera Scipiona Africana a Aemillie Paully, se jako osmnáctiletá provdala za pětačtyřicetiletého Tiberia Sempronia Graccha; stalo se tak asi roku 172 př.n.l. a Scipio Africanus byl tou dobou už čtrnáct let mrtev. Tiberius Sempronius Gracchus se stal roku 177 př.n.l. konsulem, roku 169 př.n.l. censorem a pak roku 163 př.n.l. znovu konsulem. Když roku 154 př.n.l. zemřel, byl už otcem dvanácti dětí. Byly však vesměs křehkého zdraví a přes veškerou péči se Cornelii jen tři z nich podařilo vychovat až do dospělého věku. Nejstarší z nich bylo děvče, Sempronia, která se provdala za Scipiona Aemiliana, jakmile dovršila plnoletost; mladší dvě děti byli chlapci. Tiberius Gracchus se narodil roku 163 př.n.l. a jeho bratr Gaius teprve po otcově smrti, v roce 154 př.n.l. Oba chlapci tak za své vychování vděčili jen matce, která se tohoto úkolu zhostila víc než znamenitě.

Oba bratři Gracchové sloužili v armádě pod matčiným bratrancem (a jejich švagrem) Scipionem Aemilianem, Tiberius ve třetí punské válce, Gaius u Numantie; oba prosluli svou statečností. Tiberius byl roku 137 př.n.l. vyslán do Přední Hispánie jako kvestor a samojediný vyjednal dohodu, kterou se podařilo vymanit poraženého Hostilia Mancina z Numantie a zachránit jeho armádu před zničením; Scipio Aemilianus nicméně tento počin označil za bezectný a přesvědčil senát, aby smlouvu neratifikoval. Tiberius to svému strýci a zároveň švagrovi nikdy neprominul.

Roku 133 př.n.l. byl Tiberius zvolen tribunem lidu a podjal se nápravy křivd napáchaných senátem při pronájmu veřejné půdy, ager publicus. Prosadil i proti zběsilé opozici agrární zákon, jímž byla výměra veřejných pozemků, které si mohl jednotlivec najmout anebo vlastnit, omezena na 500 jiter (s přidavkem 250 jiter na dospělého syna) a zasadil se o zřízení komise k rozdělení přebývající půdy chudým Římanům. Jeho cílem nebylo jen zbavit Řím jeho méně užitečných obyvatel, ale zajistit také, aby budoucí generace byla s to dát Římu syny natolik majetné, aby byli schopni sloužit v armádě. Když se senát uchýlil k obstrukci, Tiberius Gracchus předložil návrh zákona přímo plebejskému shromáždění – a píchl tím do vosího hnízda, neboť tento krok vybočoval z veškerých zvyklostí. Jeden z jeho kolegů tribunů (byl to jeho příbuzný Marcus Octavius) návrh zákona na plebejském shromáždění vetoval a byl pak nezákonně zbaven svého úřadu – další obrovský přečin proti mos maiorum (čili proti vžitým obyčejům a zvyklostem). Zda jsou tyto taktické manévry Tiberia Graccha v souladu s platnými zákony, jeho protivníky neznepokojovalo ani zdaleka tolik jako právě skutečnost, že se dostaly do rozporu se zvykovým právem, ač nepsaným.

Když téhož roku zemřel Attalos III., král Pergama, a vešlo ve známost, že své království odkázal Římu, Tiberius Gracchus ignoroval právo senátu rozhodnout, jak má být s odkazem naloženo, a prosadil zákon, aby hotové peníze byly použity pro nové rolníky. Opozice jak v senátu, tak v Comitiu sílila den ze dne.

Pak, když už se rok 133 př.n.l. chýlil ke konci, Tiberius Gracchus, jehož program dosud zdaleka nebyl naplněn, porušil ještě jednu vžitou zásadu – tu, podle níž se Říman mohl o úřad tribuna lidu ucházet než jedenkrát. Kandidoval na tento úřad i pro další rok. Při srážce se senátorskými silami vedenými Scipionem Nasikou byl Tiberius Gracchus spolu s některými svými přívrženci na Kapitolu ubit holemi. Jeho bratranec Scipio Aemilianus – ač byl ještě v Numantii, když k tomuto střetnutí došlo – tuto vraždu veřejně schvaloval a tvrdil, že Tiberius Gracchus usiloval o samovládu.
Rozruch pak na deset let utichl, až do chvíle, kdy byl Gaius, mladší bratr Tiberia Graccha, zvolen roku 123 př.n.l. tribunem lidu. Gaius Gracchus byl stejného ražení jako jeho starší bratr, poučil se však z jeho chyb a byl také z obou bratří bystřejší. Jeho reformy byly mnohem širší a neomezily se jen na agrární zákony, ale obsáhly i prodej velice levného obilí chudině, úpravu služby v armádě, zakládání kolonií římských občanů v cizině, rozvoj veřejných staveb v celé Itálii, převedení soudní pravomoci v procesech o vydírání ze senátu do rukou jezdců, zadávání správy daní v Asii na podkladě veřejných smluv sjednávaných censory, udílení římského občanství všem, kdo již měli latinské právo, a latinského práva všem italským spojencům. Tento program samozřejmě nebyl ani zdaleka naplněn, když už rok jeho úřadu uběhl, a tak se Gaius Gracchus dopustil čehosi absurdního – i on se ucházel (tentokrát úspěšně) o zvolení tribunem lidu pro další rok. Tváří v tvář narůstající zášti a tvrdošíjnému odporu bojoval dál o realizaci svého programu reforem, který koncem roku 122 př.n.l. nebyl stále ještě u konce. A tak se ucházel o tribunát i potřetí. Byl však spolu se svým přítelem Markem Fulviem Flaccem poražen.
Když roku 121 př.n.l. Gaius Gracchus viděl, jak na jeho zákony okamžitě zaútočili konsul Lucius Opimius a bývalý tribun lidu Marcus Livius Drusus, v zoufalé snaze o záchranu toho, čeho dosáhl, se uchýlil k násilí. Senát odpověděl svým prvým „krajním rozhodnutím“ (senatus consultum ultimum) v historii, aby zastavil rozhořívající se senátní válku; Fulvius Flaccus a jeho dva synové byli zavražděni a prchající Gaius Gracchus se dal ve Furrinském háji na svazích Janiculského pahorku zabít svým vlastním otrokem. Římská politika však byla přesto natrvalo a hluboce ovlivněna tím, že letitá pevnost mos maiorum byla definitivně ztečena.
I osnova osobních životů bratří Gracchů byla protkána obdobnou tragickou nití. Tiberius Gracchus se oženil s Claudií, dcerou Appia Claudia Pulchra, konsula v roce 143 př.n.l., nesmiřitelného nepřítele Scipiona Aemiliana a tak výstředního, jak už většina Claudiů Pulchrů bývala. Z manželství Tiberia a Claudie vzešli tři synové, avšak žádný z nich se nedočkal veřejné dráhy. Také Gaius Gracchus si vzal dceru svého nejvlivnějšího podporovatele – Licinii, dceru Publia Licinia Crassa Muciana. Měli jen jedno dítě, dceru Sempronii, která se provdala za Fulvia Flacca Bambalia – a ta měla opět dceru, Fulvii, jež se postupně stala ženou Publia Clodia Pulchra, Gaia Scribonia Curiona a Marka Antonia.

grammaticus
Nikoli pouhý učitel gramatiky! Vyučoval základům rétoriky – umění veřejného projevu (-> rétorika).

Hannibal
Kartaginský politik a vojevůdce Kartága za druhé z jeho tří válek proti Římu. Narodil se roku 247 př.n.l. jako syn Hamilkarův a již jako dítě se učil vojančině v

Hispánii. Roku 218 př.n.l. vpadl s šokující taktikou do Itálie a zcela tak Řím zaskočil; jeho přechod přes Alpy (i se slony) Montgenèvreským průsmykem představoval skvělou vojenskou operaci. Po patnáct let se pak po libosti pohyboval křížem krážem po Italské Galii a po Itálii a opakovaně porážel římskou armádu – u Trebie, Trasimenského jezera a konečně u Kann. Avšak Quintus Fabius Maximus Verrucosus Cunctator vyvinul novou strategii, kterou nakonec Hannibala udolal: neúnavně sledoval kartaginskou armádu vlastním vojskem, za celou tu dobu však bitvu nevyvolal ani nepřipustil, aby se jeho muži dali zaskočit a k bitvě vylákat – bylo to pak nazýváno „fabiovskou taktikou“. Vzhledem k tomu, že měl Římany trvale nablízku, nesebral Hannibal nikdy odvahu, aby zaútočil přímo na Řím. Pak začali kolísat jeho dosavadní spojenci mezi Italiky, a poté co ztratil moc nad Kampánií, byl Hannibal nucen ustupovat dál a dál k jihu. Po neúspěchu v úsilí o udržení Tarentu a tragické porážce svého bratra Hasdrubala (r. 203 př.n.l.) u řeky Metauru v Umbrii skončily jeho naděje v Itálií. Stáhl roku 203 př.n.l. svou neporaženou armádu zpět do Afriky. U Zamy byl poražen Scipionem Africanem, nato se pak jakožto hlava punského státu spojil tajně se syrským králem Antiochem Velikým proti Římu. Pod římským tlakem musel uprchnout z Kartága a uchýlit se k Antiochovi o azyl; poté, co si pak Řím i tohoto krále podrobil, musel prchat dál. Vypráví se, že dospěl až do Arménie, kde králi Artaxovi pomáhal navrhnout a budovat jeho sídelní město Artaxatu. Tento dvůr byl však příliš daleko na Východě, aby Hannibala mohl uspokojit; Hannibal se vydal na západ a uchýlil se ke králi Prúsiovi v Bíthýnii. Pak roku 182 př.n.l. požádal Řím Prúsia, aby mu Kartagince vydal. Hannibal, než aby padl do rukou Římanů, spáchal raději sebevraždu. Třebaže byl nesmiřitelným nepřítelem Říma, byl tu vždy obdivován a ctěn.

helénismus
Termín, jehož se užívá k označení řecké kultury mimo území Řecka v období, které zahájil Alexander Veliký tím, že vnesl řecký živel do života říší a dvorů asijských a středomořských panovníků.

Héraklés
Řecká podoba jména, které v latině znělo Hercules. Smrtelník (třebaže byl synem Diovým), jenž se pro svou sílu, nezdolnost a houževnatost v boji stal pro všechny časy nesmrtelným. Poté, co zemřel v otrávené košili, propůjčil mu nesmrtelnost i sám Zeus. Byly to však nepochybně jeho lidské kvality, pro které byl tolik uctíván; proslul od jednoho konce Středozemního moře až po druhý. Byl to výlučně mužský kult, Héraklés byl považován za ztělesnění všech mužských ctností. Jeho socha ho zpodobovala v úboru triumfujícího vojevůdce. V Římě však byl i bohem zámořského obchodu, zejména obchodníků s olivovým olejem. Byli muži, kteří se považovali za jeho potomky; patřil k nim Mithridatés a také římští Antoniové.

hlasování
Hlasování v Římě bylo timokratické, to znamená, že váha jednotlivých hlasů byla podstatně ovlivněna majetkovým postavením hlasujících a že jeho podstatou nebyla zásada „jeden občan, jeden hlas“. Ať už jedinec hlasoval v centuriích nebo v tribuích, jeho vlastní hlas mohl ovlivnit pouze rozhodnutí té centurie nebo tribue, v níž se hlasování zúčastnil. Celkový výsledek však byl dán rozhodnutím, za něž se postavila většina centurií nebo tribuí. Hlasování v soudních záležitostech se od

tohoto způsobu lišilo. Každý z členů poroty se přímo podílel na výroku poroty, neboť počet jejích členů byl vždy lichý a rozhodoval názor většiny, nevyžadovalo se jednomyslné stanovisko. I tento prvek však byl timokratický, neboť muž s nevelkým majetkem byl takřka bez vyhlídek na to, aby se stal členem poroty.

hry
Latinsky ludi. Představovaly po výtce římskou zábavu, jejíž kořeny sahaly přinejmenším až někam k počátkům republiky. Zprvu se hry konávaly jen jako součást vojevůdcova triumfu, avšak od roku 366 př.n.l. se ludi Romani staly každoroční součástí oslav k poctě Jova Nejlepšího Největšího, jehož svátek připadal na 13. září. Zprvu proběhly celé v jednom dni, avšak jak republika stárla, prodlužovaly se víc a víc; v době Mariově a Sullově se protáhly už na celých deset dnů. Třebaže se v jejich průběhu dostalo i na jakás takás boxerská utkání a na zápasy, římské hry nenabyly nikdy atletické podoby řeckých her. Římské hry zprvu sestávaly z vozatajských závodů, pak se postupně obohacovaly o štvanice na zvěř a o divadelní hry konané ve zvlášť k tomu postavených divadlech. O prvém dnu her prošlo cirkem okázalé, leč ještě výrazně náboženské procesí, poté následoval jeden nebo dva vozatajské závody a box a zápas (omezené jen na prvý den her). Následující dny zaplnily hry v divadlech; tragédie příliš oblíbené nebyly, o to víc se líbily komedie, a v Mariových a Sullových dnech se už nejpopulárnějším ze všech stal mimus. Jak hry vrcholily, jejich program zcela ovládly vozatajské závody zpestřované tu a tam štvanicí zvěře. V době republiky ještě nebyly pravidelnou součástí her gladiátorské zápasy (ty tehdy organizovaly na svůj účet soukromé osoby, zpravidla jako součást pohřebních her, a to zpravidla spíše na Foru Romanu než v některém z Cirků). Hry byly pořádány ze státních prostředků, třebaže se muži, kteří si chtěli získat jméno u voličů, nezdráhali sáhnout hluboko do měšce, aby jako édilové předvedli mnohem lákavější podívanou, než jakou dovolovaly státní fondy. Většina velkých her se konala v Cirku Maximu, některé podružnější probíhaly v Cirku Flaminiově. Na hry měli volný přístup (vstupné se neplatilo) všichni římští občané a občanky – ty ovšem v divadlech seděly odděleně (v cirku však nikoli); otrokům ani propuštěncům vstup na hry povolen nebyl, patrně proto, že ani Circus Maximus, kam se vešlo snad 150 000 lidí, nebyl dostatečně veliký, aby pojal kromě svobodných občanů i propuštěnce.

Hyperborejci
Doslova přeloženo to znamenalo národ, jenž měl domov až za sídlem severního větru, Borea. Byl to bájný lid, o němž se vyprávělo, že ctí pouze boha Apollóna a že žije idylickým způsobem. Nicméně se ve starověku soudilo, že země Hyperborejců skutečně existuje kdesi daleko na severu.

chersonésos
V latinské podobě chersonesus; řecké slovo pro „poloostrov“, užívané tehdy ovšem volněji než v našem současném zeměpisném názvosloví. Tak existoval pro řecké geografy chersonésos Taurský, Kimberský, Thrácký, Knidský a tak dále.

Chios
Velký ostrov v Egejském moři při pobřeží Malé Asie (římské provincie Asia), poblíž Smyrny. Chios byl proslulý svým vínem, jemuž se žádné jiné nevyrovnalo.

Po katastrofě své vlajkové lodi, způsobené chioskou lodí, na Chios natrvalo zanevřel pontský král Mithridatés VI.

Ílium
Jméno, jímž Římané častěji označovali město Tróju, jinak Řeky též nazývanou Ílion.

imago
Množné číslo imagines. Byla to krásně polychromovaná, věrně vyhlížející podobizna rodinného předka, jenž se stal za života konsulem (platilo to snad i o prétorech), i s parukou, takže vypadala takřka jako živá. Vyrobena byla z včelího vosku a byla trvale uchovávána a chráněna před prachem ve schráně v podobě miniaturního chrámu. Maska i její schrána se těšily nesmírné úctě. Když v rodině zemřel muž, byl zjednán herec, který si masku nasadil a na pohřbu vystupoval jako onen předek. Jakmile se muž stal konsulem, byla jeho maska připojena k rodinné sbírce. Někdy, když muž vykonal nějaký velice významný čin, usoudila rodina, že si zaslouží, aby byla zhotovena jeho maska, byť nedosáhl úřadu konsula. Těmito maskami dokumentovali římští aristokraté svůj rodokmen.

imperator
Doslova „vojevůdce“ římské armády. Časem byl ovšem tento titul udílen jen vojevůdci, který dosáhl mimořádného vítězství. Aby od senátu získal svolení uspořádat triumf, musel vojevůdce prokázat, že ho po bitvě jeho vojska ještě na bojišti pozdravila jako imperatora.

imperium
Imperium představovalo stupeň autority, jakou požíval kurulský magistrát nebo promagistrát. Mít imperium znamenalo, že je muž vybaven autoritou svého úřadu a že mu nelze odporovat (za předpokladu, že jedná v mezích svého imperia a v mezích zákonů určujících jeho pravomoci). Bylo udíleno prostřednictvím lex curiata a trvalo pouze jeden rok; jeho prodloužení musel schvalovat senát a lid římský, a to jen u těch promagistrátů, kteří v průběhu roku neukončili své pověření. Vnějším znakem imperia byli liktoři nesoucí před jeho držitelem fasces (-> fasces, – > liktor, – > magistrát).

insula
Množné číslo insulae. Doslova „ostrov“. Nájemní domy byly zpravidla odděleny od sousední zástavby na všech stranách ulicí nebo uličkou, odtud získaly i své pojmenování. Římské insuly byly značně vysoké, stavěly se až třicetimetrové, a většinou byly tak rozlehlé, že měly uprostřed i několik dvorů, jimiž vnikalo do budovy světlo. Tehdy stejně jako dnes bydleli Římané převážně v nájemních domech. Poskytuje to značně spolehlivé vodítko k odpovědi na nesnadnou otázku – kolik lidí vlastně v Římě vůbec žilo? Známe rozměry města uvnitř Serviových hradeb: přes jeden kilometr našíř a přes dva kilometry zdéli. To znamená, že v Mariově a Sullově době mohl mít Řím až milion obyvatel. Jinak by totiž musely být insuly poloprázdné a město by bylo samý park. Řím jen vřel lidmi, jeho insuly se hemžily člověčenstvem.

interrex
Doslova tento výraz znamená „mezikrál“. Původem sahá nazpět k době římských králů, kdy patricijský senát ustanovil jednoho ze svých členů, aby vykonával vládu v době od úmrtí jednoho krále až do nástupu krále nového. Po ustavení republiky tento obyčej trval dál v případech, kdy po smrti anebo jiné katastrofě nezbýval v úřadě žádný konsul a kdy ještě neproběhly nové volby. Členové senátu byli rozděleni po deseti do decurií, každé stál v čele patricijský senátor; tak tomu bylo odedávna. Když došlo k tomu, že v Římě chyběli konsulové, byl jako *interrex* volen jeden z patricijských představených oněch senátorských decurií. Mohl tuto funkci vykonávat toliko po pět dnů, pak ho vystřídal předák další decurie; tak se obměňovali dál až do doby, kdy byly provedeny volby a řádně zvolení konsulové se mohli ujmout úřadu. Po čas, kdy *interrex* zastával svěřenou funkci, náleželo mu plné konsulské imperium, měl nárok na doprovod dvanácti liktorů a byl obdařen veškerými konsulskými pravomocemi. *Interregem* se nemohl stát nikdo jiný než patricijský představený decurie senátorů. Prvý ze série *interregn* nebyl oprávněn provést volbu konsulů.

Italica
Hlavní město nové Itálie, jak o něm snili účastníci vzbouřenecké marsické (spojenecké) války. Šlo ve skutečnosti o město Corfinium, názvu *Italica* se pro ně užívalo, jen dokud válka neskončila.

Itálie
V této knize se slova *Itálie* užívá ve dvou významech. Předně se jím označuje celý italský poloostrov na jih od řek Arnus a Rubico. Za druhé jsou takto nazývány vzbouřené italické kmeny, které povstaly proti Římu roku 91 př.n.l. a zúčastnily se marsické války (známé později pod jménem „spojenecká válka“).

Italská Galie
Gallia Cisalpina, to jest Galie Předalpská. Pro zjednodušení jsem se rozhodla nazývat ji *Italská Galie.* Zahrnovala území na sever od řek Arna a Rubiconu, na italské straně mohutného oblouku velehor, které oddělovaly Itálii i Italskou Galii od ostatní Evropy. Od západu k východu ji na dvě části dělil Padus (dnešní řeka Pád, italsky Po) a území na sever a na jih od tohoto toku se navzájem značně lišila. Na jihu došlo ke značnému pořímštění měst i jejich obyvatel, mnoho z měst vlastnilo latinská práva. Města na sever od Pádu však byla spíše keltská než římská; pokud se tu vůbec hovořilo latinsky, byl to v nejlepším případě druhý jazyk. *Lex Pompeia*, Pompeiův zákon přijatý roku 89 př.n.l. přiznal plné římské právo všem obcím s latinským právem na jih od Pádu a obdařil latinským právem města Aquileiu, Patavium a Mediolanum na sever od Pádu. Politicky žila Italská Galie v době Mariově a Sullově v dřímotách, neboť neměla postavení skutečné provincie ani výhody – pokud lze o nějakých hovořit – italských spojenců. Za marsické (spojenecké) války došlo poprvé k tomu, že muži z Italské Galie byli odváděni do římské armády – před přijetím Pompeiova zákona ještě jako pomocné jednotky, po jeho schválení už jako řádní příslušníci římských legií.

Janiculum
Janiculský pahorek byly výšiny na severozápadním břehu Tiberu, přímo naproti městu Římu. V době republiky na nich stála pevnost; v čase Mariově a Sullově byla dosud udržována v bojeschopném stavu a mohla být kdykoli obsazena posádkou. Nad citadelou uvnitř pevnosti byl stožár a na něm červená vlajka; jakmile byla tato vlajka stažena, znamenalo to, že Řím je v ohrožení.

jezdci
Equites, příslušníci jezdeckého stavu *(ordo equester).* Všechno začalo tehdy, když římští králové zřídili z nejpřednějších občanů zvláštní jízdní jednotku vybavenou koňmi placenými z veřejných prostředků. V té době byli v Itálii dobří koně jednak vzácní, jednak mimořádně nákladní. Když se zrodila mladá republika, bylo těchto jezdců osmnáct set, rozděleni byli do osmnácti setnin *(centurií).* Jak se republika rozrůstala, zvyšoval se i počet jezdců, ale všichni další už byli povinni kupovat si koně sami a sami se také o ně postarat. V druhém století př.n.l. však už Řím vlastní jezdectvo jako vojenskou složku neměl; *jezdci* se proměnili v sociální a hospodářskou skupinu, která měla jen málo společného s vojenskými záležitostmi, třebaže stát i nadále vybavoval 1800 vyšších příslušníků tohoto stavu takzvaným *státním koněm.* O příslušnosti k jezdcům teď už rozhodovali censoři výhradně podle ekonomických hledisek; každá z původních osmnácti centurií držitelů státního koně měla i nadále jedno sto mužů. Všichni, kdo při censu obstáli jako jezdci, byli zařazováni do prvé majetkové třídy. Až do roku 123 př.n.l. patřili do jezdeckého stavu i senátoři; byl to Gaius Gracchus (-> *Gracchové),* kdo senátory vyčlenil jako samostatný stav v počtu tři sta mužů a dal jezdcům název *ordo equester*. Avšak ti synové senátorů – jakož i další mužští příslušníci jejich rodin – kteří sami nebyli senátory, byli i nadále počítáni k jezdcům. Aby byl při censu (konaném před zvláštním tribunálem v dolní části Fora Romana) muž zařazen mezi jezdce, musel prokázat, že má majetek anebo příjem převyšující 400 000 sesterciů. Přitom neexistovala žádná omezení, pokud jde o druh činnosti, která byla zdrojem tohoto majetku, jaká platila pro senátory.
Od časů Gaia Graccha až do konce republiky jezdci střídavě ovládali a opět ztráceli moc nad tribunály, které soudily senátory pro méně významné případy velezrady anebo vydírání v provinciích; co chvíli se proto dostávali do křížku se senátem. Jezdci, jenž dosáhl předepsaného majetku, nic nebránilo ve vstupu do senátu, jakmile censoři shledali, že se v něm uprázdnilo místo; skutečnost, že se jezdci o vstup do senátu nijak nedrali, byla ovlivněna hlavně jejich náklonností k obchodování všeho druhu, což bylo pro senátory zakázané ovoce. Členové *ordo equester* milovali mnohem víc vzrušení, která s sebou nesla obchodní činnost, než vzrušení politická.

jho
Jho *(iugum)* bylo břevno nebo příčka spočívající na šíji páru volků anebo jiných zvířat zapřáhaných do tahu. Pokud se tohoto termínu užívalo o lidech, znamenalo jho symbol podřízenosti, podrobení se nadvládě a panství jiných. V Římě existovalo jho, pod nímž procházeli mladí lidé obou pohlaví; bylo umístěno kdesi uvnitř města, nazývalo se *tigillum,* a těm, kdo pod ním museli projít, snad mělo připomenout podrobení se závazkům plynoucím z dospělosti. Nejvýznamnější metaforickou platnost však nabylo jho ve vojenství. Už velice dávno nutily římské (nebo možná

etruské) armády poraženého nepřítele, aby podcházel pod jhem: dvěma kopími zaraženými do země svisle a třetím upevněným napříč, aby vytvořilo příčku – tak nízko, že pod ním muž nemohl projít vzpřímeně a musel se sehnout. Tohoto nápadu se naneštěstí chopily i nepřátelské armády, takže čas od času byla pod jhem donucena procházet i římská vojska. Podrobit se tomu znamenalo nesnesitelné pokoření; senát tedy raději vyslechl zprávu, že římská armáda vytrvala v boji a padla do posledního muže, než aby byla obětována římská čest a *dignitas* tím, že by se Římané vzdali a podstoupili pochod pod jhem.

jitro
Iugerum. Římská plošná míra pro měření půdy. Přepočteno na současné jednotky se jitro rovná 0,252 hektaru, tedy jedné jeho čtvrtině. Výměru v hektarech snadno získáme, dělíme-li starověký údaj o rozloze půdy čtyřmi.

Juno Moneta
Juno Napomínatelka. Bylo to štěbetání jejích husí, které probudilo Marka Manlia ještě včas, aby stačil odrazit Galy, kteří se roku 390 př.n.l. už drali na Kapitol. V pódiu pod jejím chrámem na kapitolské tvrzi byla umístěna mincovna, proto se peníz nazýval *moneta (s čímž mj, souvisí i české slovo „mince“).*

Jupiter Optimus Maximus
Doslova „Jupiter Nejlepší Největší“. Byl to vládce římského panteonu, nejvyšší bůh Říma. Měl nádherný velký chrám na Kapitolu a svého vlastního kněze, *flamina Dialis.*

Jupiter Stator
„Jupiter Zastavitel.“ Toto přízvisko souvisí s vojáky a jejich záležitostmi; Jupiter Stator byla ta podoba Jovova, která čelila ústupům, dodávala vojákům odvahy stanout a bojovat, nevzdávat svá postavení. Jupiter Stator měl dva chrámy, jeden starobylý na rohu Via Sacra a Velií u Clivu Palatinu (zde se ukryl Gaius Marius poté, co byl roku 88 př.n.l. poražen Sullou) a další – který se stal prvým římským chrámem cele postaveným z mramoru – na Martově poli při Portiku Metellově.

Kampánie
Pohádkově bohatá a úrodná nížina na sopečné půdě, která se rozkládala mezi Apeninami Samnia a Tyrhénským mořem a táhla se od Tarraciny na severu až pod dnešní neapolský záliv. Zavlažována řekami Liris, Volturnus, Clanius a Sarnus dávala větší a lepší úrodu než kterýkoli jiný italský kraj. Byla kolonizována Řeky již v sedmém století př.n.l., poté si ji podmanili Etruskové, později se spojila se Samnity a posléze ji podrobil Řím. Řecké a samnitské prvky v její populaci z ní činily vzpurného poddaného a kraj byl neustále hotov k povstáním, za nichž Kampánie ztratila mnoho ze svých nejlepších pozemků ve prospěch Říma, který z nich pak vytvářel svůj *ager publicus.* Důležitými vnitrozemskými středisky se stala města Capua, Teanum Sidicinum, Venafrum, Acerrae, Nola a Interamna, zatímco přístavy Puteoli, Neapolis, Herculaneum, Surrentum, Stabiae a Salernum představovaly smetánku celého západního italského pobřeží. Puteoli byly největším a nejčilejším italským přístavem vůbec. Kampánii procházely silnice Via Campana, Via Appia a Via Latina.

Kanny
Cannae, apulijské město na řece Aufidus v jihovýchodní Itálii. Zde se roku 216 př.n.l. střetlo Hannibalovo kartaginské vojsko posílené Galy s římskou armádou pod velením Lucia Aemilia Paulla a Gaia Terentia Varrona. Římská armáda byla zcela zničena; až do bitvy u Arausia v roce 105 př.n.l. byla tato porážka považována za nejhorší římskou vojenskou katastrofu. V bitvě zahynulo na šedesát tisíc mužů. Přeživší vojáci museli projít pod jhem *(-> jho).*

Kappadokie
Království ve střední Anatolii (území nese toto jméno dodnes). Poměrně vysoko položená krajina utvářená činností mnoha sopek, z nichž nejvýznačnější byl Argaion; Eusebia Mazaka, jediné město v Kappadokii, ležela na úpatí jeho mohutného kužele. Pro svou úrodnou a hojně zavodněnou půdu byla Kappadokie v popředí trvalého zájmu mocných králů na severu (Pontu) i na jihu (Sýrie). Zachovala si nicméně vlastní panovnický rod králů, z nichž většina nesla jméno Ariarathés. Její obyvatelstvo bylo původem blízké obyvatelům Pontu. Chrámový stát Ma v Komaně, natolik bohatý, že si mohl vydržovat 6000 otroků, byl vyhrazen jako léno pro krále bratra, který byl současně i velekněz.

Kartágo
Sídelní město a hlavní středisko obchodní velmoci založené foinickými kolonisty ve středu severoafrického pobřeží (dnešní Tunisko). Kartaginský přístav vybudovaný v jedné z nejpřístupnějších a zároveň nejchráněnějších rejd ve Středomoří byl navíc zdokonalen velkorysými stavebními úpravami. Poté, co Scipio Aemilianus ve třetí punské válce učinil konec veškerému podnikání Kartaginců, Kartágo prakticky odumřelo.

Kaudijská soutěska
Roku 321 př.n.l. byla římská armáda zaskočena v rokli známé pod jménem Kaudijská soutěska, poblíž samnitského města Beneventum. Vzdala se Samnitovi Gaviovi Pontiovi, jenž její příslušníky přinutil projít pod jhem – pro Římany to představovalo strašlivou pohanu.

Keltiberové
Příslušníci té části keltské populace, která přešla přes Pyreneje do Španělska a usadila se povětšině v jeho střední, západní a severozápadní části. V Mariově a Sullově době už tam natolik zdomácněli, že byli považováni za prapůvodní obyvatele tohoto území.

Keltové
Spíše soudobý než antický název pro barbarské národy, které se vynořily ze střední a severní Evropy v prvých stoletích prvého tisíciletí př.n.l. Přibližně od roku 500 př.n.l. se Keltové pokoušeli proniknout do zemí při evropských březích Středozemního moře; zdařilo se jim to ve Španělsku a v Galii, zatímco v Itálii a v Řecku neuspěli. Zato v Italské Galii, v Umbrii a v Picenu (stejně tak jako v Makedonii, v Thessalii, v Illyricu a v Moesii) dali vznik celým populacím, které se postupně smísily s původním obyvatelstvem. Od Germánů se lišili, jisté

příbuzenství tu však existovalo; sami se považovali za zcela odlišný národ a měli mnohem složitější náboženskou soustavu než Germáni. Keltské jazyky byly do určité míry příbuzné latině. Říman jen zřídka užil jména Keltové; hovořil zpravidla spíše o „Galech“.

Kilikie
Kilikie byla částí jižní Anatolie ležící naproti Kypru. Na západě hraničila s Pamfýlií, její východní hranice se táhla podél pohoří Amanus, které ji dělilo od Sýrie. Západní Kilikie byla drsná, suchá, mimořádně hornatá, zato východní Kilikii (známou pod jménem Kilikia Pedia) tvořila rozlehlá úrodná rovina svlažovaná řekami Pyramos, Saros a Kydnos. Jejím sídelním městem byl Tarsos na řece Kydnu. V současných vědeckých kruzích se poněkud liší názory na to, zda se Kilikie skutečně stala formální provincií Říma, domnívám se však, že je dostatek svědectví pro to, že ji anektoval Marcus Antonius Orator v průběhu své kampaně proti pirátům roku 101 př.n.l. Zcela určitě pak byl v průběhu devadesátých let, dosti dlouho před vypuknutím marsické války, do Kilikie vyslán jako správce Sulla.

Kimbrové
Značně početné společenství germánských kmenů, které přibližně až do roku 120 př.n.l. žily v severní části Kimberského (Jutského) poloostrova; tehdy je patrně přírodní katastrofa donutila opustit tuto vlast. Společně se svými nejbližšími sousedy na jihu, Teutony, se Kimbrové vydali na pouť za novou domovinou, na cestu trvající téměř dvacet let, tisíce mil dlouhou, která je posléze dovedla až ke střetnutí s Římem – a s Gaiem Mariem. Roku 101 př.n.l. byli v bitvě u Vercell prakticky vyhlazeni.

klient
Latinsky *cliens.* Tento termín označoval svobodného člověka nebo propuštěnce (nemusel to však být římský občan), který přijal závislost na muži, jehož nazýval svým patronem. Klient se tím slavnostně zavazoval sloužit zájmům svého patrona a vyhovět jeho přáním, oplátkou za různé poskytované výhody – zpravidla to bývaly peněžní dary, zaměstnání, právní pomoc. Propuštěný otrok se stával automaticky klientem svého dřívějšího pána, a to až do doby, kdy byl tohoto závazku zproštěn – pokud ovšem k tomu kdy došlo. To, že byl někdo klientem, neznamenalo, že nemohl současně být i patronem někoho dalšího, ani že by byl posledním a jediným patronem těchto svých klientů, jelikož prakticky byli jeho klienti i klienty jeho vlastního patrona. Za doby republiky neexistovaly zákony upravující vzájemný vztah patrona a klienta – žádný patron ani klient by byl nicméně neobstál v běžném životě, pokud by o něm bylo známo, že se v tomto základním společenském vztahu zachoval nečestně. Existovaly však zákony upravující poměr ke klientům nebo patronům, kteří byli cizinci; pokud šlo o klientství celých cizích království anebo států, kdy byl patronem Řím, existoval zákonný závazek vykoupit každého římského občana uneseného na jejich území, což byla okolnost, na kterou spoléhali všichni piráti jako na dodatečný zdroj příjmů. Klienty se tedy stávali nejenom jednotlivci, nýbrž i města, a dokonce i celé státy.

klientský král
Cizí panovník se mohl prohlásit za klienta ve službách Říma jakožto svého patrona, čímž pro své království získával titul *Přítel a spojenec římského lidu.* Stávalo se však také, že se cizí panovník stal klientem jednotlivce, římského občana.

kohorta
Po reformách, které Gaius Marius provedl v organizaci římských legií, se kohorta stala taktickou jednotkou jako složka legie. Měla šest centurií vojáků; za normálních podmínek měla legie deset kohort. Pokud se projednávaly přesuny a manévry pohybem, bylo běžné vyjadřovat taktickou sílu jednotek raději údajem o počtu kohort než legií – takže například takový údaj zněl spíše pětadvacet kohort než dva a půl legie anebo pět kohort místo půl legie.

kolegium
Skupina mužů, které pojil nějaký společný zájem. Existovala kolegia kněžská (kolegium pontifiků), kolegia politická (kolegium tribunů lidu), náboženská kolegia (kolegium liktorů) i kolegia profesní (kolegium pohřebníků). Určité skupiny mužů nejrůznějšího povolám a stavu (včetně otroků) se sdružovaly v kolegiích, jež dbala o křižovatky ve městě a pořádala jednou ročně slavnost křižovatek, *Compitalia.*

kolonáda
Chodník krytý střechou podepřenou buď jednou řadou sloupů – pokud byla kolonáda napojena k budově jako veranda – anebo dvěma řadami sloupů po obou stranách cesty, pokud byla kolonáda vybudována na volném prostranství.

konsul
Konsul byl nejvyšší římský úředník s imperiem a úřad konsula byl považován za nejvyšší příčku *cursu honorum.* Každoročně volilo centurijní shromáždění dva konsuly na období jednoho roku. Svého úřadu se noví konsulové ujímali na Nový rok, prvního ledna. První neboli starší konsul – ten, který ve volbách dříve dosáhl požadovaného počtu kladně hlasujících centurií – převzal *fasces* na měsíc leden, což znamenalo, že zahájil svou činnost, zatímco druhý nebo-li mladší konsul zatím přihlížel. Každému z konsulů bylo přiděleno dvanáct liktorů, avšak pouze liktoři toho konsula, jenž v daném měsíci vykonával úřad, nosili na ramenou *fasces* (v únoru přišla řada na mladšího konsula a pak se pravidelně po celý rok po měsíci v úřadě střídali). V prvém století př.n.l. se už mohl konsulem stát jak patricij, tak i plebej, až na to, že pro totéž období nemohli být zvoleni dva patricijové. Náležitý věk pro konsula bylo čtyřicet dva let, dvanáct let poté, co jako třicetiletý vstoupil do senátu. Konsulské imperium nebylo nijak omezeno; mělo platnost nejen v Římě, ale v celé Itálii, stejně tak jako v provinciích, a bylo nadřazeno imperiu prokonsulského správce provincie. Konsul mohl velet jakékoli armádě.

konsulár
Titul bývalého konsula. Byl vysoce vážen řadovými členy senátu, v projevech měl přednost před mladšími magistráty a mohl být vyslán do provincie jako správce, pokud se senát rozhodl touto funkcí ho pověřit. Mohl být požádán, aby převzal i jiné povinnosti, jako například péči o dodávky obilí.

Kráterový záliv
Jméno, které Římané užívali pro dnešní Neapolský záliv. Kumy
Kumy (latinsky *Cumae,* řecky *Kýmé)* byly prvou řeckou kolonií na italské půdě – vznikla již na počátku 8. století př.n.l. Rozkládaly se na tuskánské straně mysu Misenum, přímo na sever od Kráterového zálivu, a staly se módním letoviskem Římanů.

kurulské křeslo
Latinsky *sella curulis.* Bylo to slonovinové křeslo vyhrazené pouze pro muže s imperiem – v jednom takovém křesle seděl například kurulský édil, avšak plebejskému édilovi kurulské křeslo nepříslušelo. Kurulské křeslo bylo umně vyřezávané, jeho obloukovitě zakřivené nohy byly zkříženy do širokého X; mělo velice nízko posazené loketní opěrky a žádné opěradlo.

kvestor
Nejnižší příčka na senátorském *cursu honorum.* V čase Mariově a Sullově zvolení kvestorem ještě neznamenalo, že se muž musí automaticky stát členem senátu; praxe censorů byla nicméně taková, že kvestory do senátu přijímali. Jaký byl v této době přesný počet ročně volených kvestorů, nevíme, pohyboval se zřejmě mezi dvanácti a šestnácti. Věk, kdy se muž mohl ucházet o volbu kvestorem, byl mezi dvaceti sedmi až třiceti lety, týž, v jakém bylo vhodné vstoupit do senátu. Kvestor byl pověřován především úkoly ve fiskální oblasti: mohl být přidělen ke státní pokladně nebo k jiným fondům, mohlo mu být svěřeno vybírání cel a přístavních daní (v této době byli tři takoví kvestoři, jeden pro Ostii, jeden pro Puteoli a jeden pro ostatní přístavy) anebo správa státních financí v provincii. Konsul, který se měl příští rok ujmout úřadu správce provincie, měl možnost kvestora si vybrat a jmenovitě o jeho schválení požádat – což byla velká pocta pro kvestora a současně záruka, že jednak bude zvolen, jednak že bude přijat do senátu. Běžně trvala kvéstura jeden rok, byl-li však kvestor vyžádán jmenovitě, byl povinen setrvat v provincii se svým nadřízeným až do vypršení jeho funkčního období. Kvestoři nastupovali do úřadu pátého dne v prosinci.

kyrys
Název pancíře, který obepínal horní část trupu. Sestával ze dvou krunýřů, zpravidla bronzových nebo železných (ale někdy i z tvrzené kůže), z nichž jeden chránil mužovu hruď a břicho, druhý jeho záda od ramen až po kříž; pláty byly na ramenou a pod pažemi na bocích spojeny řemínky. Existovaly kyrysy zhotovené na míru, které přesně přilehly k trupu; ostatní byly přizpůsobeny průměrné postavě. Vojáci nejvyšších hodností – zejména vojevůdci – měli kyrysy skvostně zdobené tepanými reliéfy a postříbřené (výjimečně byly i zlacené). Vojevůdce a jeho legáti nosili na kyrysu uprostřed mezi prsními bradavkami a pupkem úzkou nachovou šerpu; byla ceremoniálně zauzlena na smyčku.

lahůdkový okoun
Sladkovodní okoun z Tiberu. Vyskytoval se jen mezi Dřevěným mostem a mostem Pons Aemilius, kde lovil potravu pod vyústěním velkých stok a živil se tím, co přinášely splaškové vody. Tito okouni byli zjevně tak překrmení, že bylo velice

obtížné je ulovit – což mohla být příčina, proč byli považováni za takovou pochoutku.

Larové
Bohové z nejřímštějších – bez podoby, bez tváře, bez pohlaví, neurčitého počtu, bez mytologie. Larů bylo mnoho druhů, byla to ochranná anebo strážná božstva místa (například křižovatky nebo hranice sídelních okrsků), sociální skupiny (třeba *Lar familiaris,* ochranný bůžek rodiny), určité činnosti, například cest po moři (Lares permarini) anebo celého národa (jako veřejní Larové Říma, *Lares Praestites).* Koncem republiky získali podobu i pohlaví, byli zpodobováni (malými soškami) jako dva mladíci se psem. Není však jisté, zda Římané skutečně věřili, že jsou pouze dva a nebo že mají právě tuto podobu – spíše asi s narůstající složitostí života v Římě šlo o potřebu výrazně je připamatovat.

latifundia
Velké celky veřejných pozemků pronajímané jedné osobě a spravované jako moderní ranče. To znamená, že se veškerá činnost soustředila na pastevectví, nikoli na obdělávání půdy. Jejich pracovní silou byli zpravidla otroci, s nimiž se tu čím dál tím víc zacházelo jako s trestanci v okovech, na noc zamykaných do ubikací nazývaných – > ergastula.

latinské právo
Ius Latii. Mezistupeň občanského práva, kdesi uprostřed mezi nadirem bezprávných italských spojenců a zenitem římského občanství. Jinými slovy šlo o typicky římský manévr, jak upokojit zjitřené city spojenců bez práv, aniž jim bylo přiznáno plné římské právo. Ti, jimž náleželo latinské právo, měli s římskými občany společná některá privilegia; měli například nárok na rovný díl kořisti, jejich smlouvy s plnoprávnými římskými občany byly zaznamenávány a chráněny stejným způsobem jako u římských občanů, byly jim povoleny sňatky s římskými občany a občankami a měli právo odvolání proti hrdelním rozsudkům. Neexistovalo však pro ně *suffragium* – hlasovací právo při ‚jakýchkoli volbách. Stejně tak neměli právo zasedat v římské porotě. Po vzbouření ve Fregellách (což bylo město s latinským právem znavené čekáním na plné římské občanství), prosadil tribun lidu, jehož jméno se nedochovalo, roku 123 př.n.l. zákon, podle něhož magistráti měst a okrsků s latinským právem dostali možnost získat občanské právo pro sebe i pro své přímé potomky – další ukázka římského taktizování, neboť to upokojilo rozbouřené city důležitých osob ve městě, aniž se cokoli učinilo pro zrovnoprávnění jeho řadových obyvatel.

Latium
Území v Itálii, na němž se nacházel Řím; své jméno získalo po původních obyvatelích, Latinech. Jeho severní hranici tvořil Tiber, jižní byla na úrovni přístavu Circeí; na východě hraničilo s územím Sabinů a Marsů. Když si roku 300 př.n.l. Římané definitivně podrobili Volsky a Aequy, stalo se Latium čistě římské.

Lautumiae
Prastarý tufový lom na úpatí severozápadního srázu kapitolské Arx. Z kamene, který se tu těžil, byly postaveny nejstarší budovy, jež v Mariových a Sullových

časech stály na Foru Romanu. V příhodné lomové jámě bylo pak postaveno vězení, ale jelikož dlouhodobé věznění nepatřilo k římskému pojetí spravedlnosti, nebyly Lautumiae budovány jako absolutně bezpečný žalář. Byla to spíše řada samostatných cel sloužících k izolaci odbojných magistrátů a politiků. Před vězněním dával Řím raději přednost trestu vyhnanství. Bylo to o mnoho lacinější.

legát
Nejvyššími členy štábu římského vojevůdce byli jeho legáti. K tomu, aby se muž mohl stát legátem, musel být členem senátu, často to byl konsulár (zdá se, že tito starší politici po čase začínali postrádat vojenský život a dobrovolně nabízeli své služby vojevůdci vydávajícímu se na nějaké lákavé tažení). Legáti byli podřízeni přímo vojevůdci a byli nadřízeni všem vojenským tribunům.

leges Caeciliae Didiae
Nazvala jsem první z těchto zákonů *prima*, jelikož hraje v knize významnější úlohu než druhý *lex Caecilia Didia.* Prvý z těchto dvou zákonů stanovil, že mezi prvou contio – čtením návrhu nového zákona ve shromáždění – a následným hlasováním o něm musí proběhnout tři *nundinae* neboli trhové dny. Vedou se diskuse o tom, zda tento časový odstup činil sedmnáct, anebo čtyřiadvacet dní. Přiklonila jsem se ke kratší čekací lhůtě, neboť mi to připadá římštější. Druhý *lex Caecilia Didia* zapovídal, aby se v témž zákoně směšovaly různé věci, které k sobě nepatří. Oba tyto zákony byly navrženy konsuly v roce 98 př.n.l.

leges Corneliae
Sullovy zákony přijaté v době jeho konsulátu v roce 88 př.n.l. Tvoří tři celky, každý z nich byl přijímán v jiné době. Hned na začátku svého konsulátu navrhl Sulla dva zákony, které měly zpevnit vratké finance Říma; prvý stanovil, že dlužníci jsou povinni platit toliko jednoduchý úrok, a to v té výši, která byla dohodnuta v době sjednávání půjčky. Druhý rušil deponování *sponse* (to jest záruky za spornou částku) v případě dluhů u prétora a poskytoval prétorovi pravomoc tyto spory soudit.
Po Mithridatově krveprolití v provincii Asia a ještě před přijetím Sulpiciových zákonů prosadil Sulla svůj agrární zákon. Tímto zákonem byla Sullovým vojenským vysloužilcům po jejich propuštění z armády přiřčena zkonfiskovaná půda vzbouřených měst Pompeií, Faesul, Hadrie, Telesie, Boviana a Grumenta. Poslední soubor zákonů byl přijat po Sullovu pochodu na Řím. První zrušil lhůtu, která měla uběhnout mezi prvním čtením zákona a hlasováním *o* něm, stanovenou zákonem *lex Caecilia Didia prima.* Druhý zvětšil senát o dalších tři sta členů, ustanovovaných dosavadním způsobem censory.
Třetí zrušil *lex Hortensia* z roku 287 př.n.l., a to ustanovením, že nadále nesmí být předkládáno tributním sněmům nic, k čemu senát předtím nevydal své *consultum.* Znění *consulta* neměly sněmy právo měnit.
Čtvrtý vracel centurijnímu shromáždění podobu, jakou mělo za krále Servia Tullia, Čímž se prvé majetkové třídě dostalo téměř padesátiprocentního počtu hlasů.
Pátý zakazoval projednávání a přijímání zákonů v tributních shromážděních. Nadále měly být veškeré zákony projednávány a přijímány toliko v centurijním sněmu.
Šestý rušil všechny Sulpiciovy zákony s tím, že byly přijaty protiprávně v průběhu pravomocně vyhlášených náboženských svátků.

Sedmý obvinil dvacet mužů – a zároveň je odsoudil – z velezrady *(perduellio)* v centurijním shromáždění. Jmenovitě v něm byli uvedeni Gaius Marius, Marius mladší, Sulpicius, městský prétor Brutus, bratři Graniové, Albinovanus, Laetorius a jedenáct dalších.

leges Sulpiciae
Byly čtyři a byly přijaty poté, co bylo konsulovi Sullovi svěřeno velení ve válce proti Mithridatovi někdy v září roku 88 př.n.l. První z nich povolával zpátky všechny, kdo byli odsouzeni do vyhnanství podle rozhodnutí Variovy komise; druhý stanovoval, že všichni noví římští občané mají být rovnoměrně rozdělováni do všech pětatřiceti tribuí a že také propuštěnci mají být přiděleni do těchto pětatřiceti tribuí; třetí vylučoval všechny senátory zadlužené částkou přesahující dva tisíce denariů ze senátu; a čtvrtý konečně odnímal Sullovi velení nad tažením proti Mithridatovi a pověřil jím Maria. Po Sullově pochodu na Řím byly všechny Sulpiciovy zákony zrušeny.

legie
Byla to nejmenší římská vojenská jednotka schopná samostatného vedení války (třebaže jen zřídkakdy byla vysílána do války jedna samojediná legie). Znamená to, že byla ucelená a bojeschopná, pokud jde o početní stav mužstva, výzbroj a další zabezpečení. V době Mariově a Sullově mívala ovšem armáda nasazená v jakémkoli rozsáhlejším tažení zpravidla nejméně čtyři legie – i když jejich počet jen výjimečně přesáhl šest. Jedna nezesílená legie zpravidla konala posádkovou službu v místech, kde kmenové vzpoury bývaly jen nevelkého rozsahu. Legie měla zhruba pět tisíc mužů, rozdělených do deseti kohort po šesti centuriích, a asi tisíc mužů nebojových sil; za normálních okolností ji zpravidla doprovázela i silnější jízdní jednotka. Každá legie byla vybavena vlastní Ženijní a obléhací technikou. Pokud šlo o konsulovu legii, tvořilo její velitelský sbor až šest volených vojenských tribunů; pokud to byla legie, jejímž vojevůdcem nebyl konsul, velel jí legát anebo osobně vojevůdce. Stalých důstojníků – centurionů – bylo v každé legii zhruba šedesát. Třebaže veškeré jednotky náležející k jedné legii tábořily společně, nežily v jednom houfu; byly rozděleny do skupin po osmi mužích, které sdílely společný stan a společně se také stravovaly.

lex
Množné číslo *leges*, zákon. Slovo *lex* bylo časem vztaženo i na plebiscita (-> *plebiscitum)*, což byl zákon přijímaný na shromáždění plebejů. Zákon neplatil, dokud nebyl vyryt do kamene anebo do bronzové desky a uložen do sklepení pod Saturnovým chrámem. Je ovšem logické, že zákony nemohly setrvat v těchto prostorách nadlouho, neboť jejich rozměr zdaleka nedovoloval uchovávat zde celý soubor římského práva v době Mariově a Sullově – zejména ne proto, že v tomto sklepení byl i římský státní poklad. Podle mé představy desky putovaly sice dovnitř, ale pak zase brzy někam pryč, k trvalému uložení.

lex Calpurnia de civitate sociorum
Zákon Pisona Frugi přijatý roku 89 př.n.l. Původně stanovoval, že všichni, jímž bylo uděleno občanství podle *lex Julia*, mají být přiděleni do dvou nově zřízených tribuí; když se kolem toho zvedla bouře odporu, Piso Frugi zákon pozměnil v tom

smyslu, že noví občané budou přijímáni do dvou tribuí nových a do dalších osmi již existujících.

lex Domitia de sacerdotiis
Zákon navržený roku 104 př.n.l. Gnaeem Domitiem Ahenobarbem, pozdějším pontifikem maximem, v době, kdy byl tribunem lidu. Zákon stanovil, aby noví pontifikové a auguři byli nadále voleni na zvláštním tributním sněmu složeném ze sedmnácti losem vybraných tribuí.

lex Julia de civitate Latinis et sociis danda
Navržen Luciem Juliem Caesarem na sklonku jeho konsulátu roku 90 př.n.l Dostalo se jím římského občanství všem Italikům, kteří v průběhu marsické války nepozvedli zbraň proti Římu. Dal patrně také plné občanství všem obcím s latinským právem v Itálii.

lex Licinia Mucia
Navržen konsuly roku 95 př.n.l. poté, co se houfně ozvaly pobouřené hlasy poukazující na množství pochybných římských občanů, kteří se roku 96 př.n.l. objevili v seznamech při censu. Byl jím uzákoněn vznik zvláštních soudních dvorů *(quastiones)*, které měly prověřit oprávnění všech nově se vyskytujících jmen v rejstříku občanů; současně zákon také stanovil vysoké tresty těm, u nichž by se zjistilo, že občanství zfalšovali.

lex Plautia iudiciaria
Schválen ve shromáždění plebejů roku 89 př.n.l. Měnila se jím působnost takzvané Variovy komise, jež měla nyní stíhat ty, kdo se postavili proti zrovnoprávnění Italiků. Odňal dále soudní pravomoc jezdcům a přiřkl ji občanům všech pětatřiceti tribuí, ať patřili k jakékoli majetkové třídě.

lex Plautia Papiria
Přijat shromážděním plebejů roku 89 př.n.l. Přiznal plné římské občanství komukoli z Italiků, jeho jméno bylo zapsáno v některém ze seznamů v italských městech (pokud to byl vzbouřenec, požadoval zákon, aby se zřekl nepřátelství vůči Římu), a to za předpokladu, že žadatel do šedesáti dnů od přijetí zákona uplatnil tento požadavek u římského městského prétora.

lex Pompeia
Navržen roku 89 př.n.l. konsulem Pompeiem Strabonem. Zákon poskytoval plné římské občanství všem obcím s právem Latia v Italské Galii na jih od řeky Pádu a přiznával právo Latia keltským kmenům v oblasti měst Aquileia, Patavium a Mediolanum severně od Pádu.

lex sumptuaria
Zákon o luxusu, který měl regulovat množství přepychových (tj. nákladných) předmětů a pokrmů, jež směl Říman nakupovat anebo přechovávat doma, a to bez ohledu na to, jak byl zámožný. V době republiky se zákony o luxusu často obracely proti ženám, zakazovaly jim nosit šperky nad povolenou míru nebo používat k vycházkám a vyjížďkám uvnitř serviovských hradeb nosítka a vozíky; jak shledalo

několik censorů, stávaly se ženy postižené takovouto legislativou dosti nemilým politickým faktorem, který nebylo radno brát na lehkou váhu.

lex Varia de maiestate
Navržen ve shromáždění plebejů Quintem Variem Severem Hybridou roku 90 př.n.l. Zřizoval se jím zvláštní tribunál (nazývaný pak Variova komise), který stíhal ty, kdo byli obviněni z pokusu dopomoci Italikům k římskému občanství.

lex Voconia de mulíerum hereditatibus
Zákon přijatý roku 169 př.n.l. tvrdě omezoval práva žen dědit ze závěti. Žena nesměla být za žádných okolností ustanovena hlavním dědicem, i kdyby byla jediným dítětem svého otce; přednost před ní měli v pořadí nejbližší mužští pokrevní příbuzní z otcovy strany. Cicero uvádí případ, kdy bylo dokazováno, že lex Voconia se nemá uplatňovat z důvodu, že majetek zemřelého nebyl zahrnut v censu; ovšem prétor (Gaius Verres) protest zamítl, takže zmíněná dívka dědictví nezískala. Zákon se však zřejmě obcházel, neboť známe několik dědiček velikého majetku; snad se to dálo vydáním zákona, jenž *lex Voconia* rušil; jiným způsobem bylo nezanechat závěť, takže v platnost nastupoval starší zákon a dědici se stávaly děti zesnulého bez ohledu na pohlaví anebo na další pokrevní příbuzné mužského pohlaví. Dokud Sulla jako diktátor nezřídil *quaestiones* jako trvalé tribunály, neexistoval zřejmě žádný soud příslušný pro dědické spory, takže konečnou a rozhodující instancí byl zjevně městský prétor.

libero
Osvobozující verdikt při procesu probíhajícím před některým ze sněmů. lid římský
Pod toto označení spadali prakticky všichni římští občané, kteří nebyli členy senátu; vztahovalo se na patricije stejně jako na plebeje a na *capite censi* právě tak jako na občany první třídy.

liktor
Jeden z mála skutečných veřejných zaměstnanců v Římě. Existovalo celé kolegium liktorů; kolik mělo členů, není jisté, bezpochyby ale dostatek na to, aby mohl být poskytnut doprovod všem držitelům imperia, které Iiktoři doprovázeli v předepsaném počtu a v tradičním zástupu, jak ve městě tak i mimo ně, a plnit navíc i další úkoly. Pravděpodobně jich byly celkem dvě až tři stovky. Liktor musel být římským občanem, nepochybně šlo však o lidi zcela nemajetné, neboť jejich oficiální mzda byla minimální; záviseli proto do značné míry na štědrosti darů od těch, které doprovázeli. Kolegium liktorů bylo členěno po desítkách (decuriích), v čele každé decurie stál prefekt; kolegium jako celek mělo několik předsedů. V Římě nosil liktor prostou bílou togu; mimo Řím měl na sobě šarlatovou tuniku s širokým černým pásem bohatě zdobeným bronzovými ornamenty; při pohřbech nosíval černou togu. Situovala jsem kolegium liktorů za chrám Lares Praestites na východní straně Fora Romana, vedle velkého hostince na rohu ulice Clivus Urbius, ovšem podklad pro tuto lokalizaci neexistuje žádný.

Lukánie
Západ italského poloostrova, na jih od Kampánie a severně od Bruttia – přední část italského „kotníku“ a „nártu“. Byla to hornatá pustá oblast s rozsáhlými krásnými

jedlovými a borovými lesy. Její obyvatelé – nazývaní Lukánové – měli úzké vztahy k Samnitům, Hirpinům a Venusinům a rozhořčeně se bránili římským vpádům do Lukánie.

Lusitanové
Kmeny z jihozápadních a západních oblastí Pyrenejského poloostrova; sídlily až za hranicí římské provincie Zadní Hispánie a tvrdošíjně vzdorovaly všem římským pokusům proniknout na jejich území. Dráždily Římany opakovanými vpády do Zadní Hispánie.

lustrum
Latinský termín užívaný ve dvou významech, oba byly spojeny s úřadem censorů. Jednak znamenalo *lustrum* pětileté funkční období censorů, zároveň však i obřad, jímž censoři ukončovali sčítání všeho římského lidu na Martově poli.

magistráti
Volení výkonní úředníci senátu a lidu římského. Ve střední době republiky byli všichni muži, kteří právě zastávali úřady, zároveň i členy senátu (zvolené kvestory, pokud už předtím nebyli členy senátu, zpravidla přijímala do senátu nejbližší další dvojice censorů). Senátu to poskytovalo výraznou výhodu proti lidu římskému až do doby, kdy lid, *plebs,* převzal zákonodárnou pravomoc. Magistráti představovali výkonný orgán státu. Podle pořadí byl nejnižším magistrátem vojenský tribun, jenž sice podle *lex Villia annalis* nebyl dostatečně stár na to, aby se mohl stát senátorem, ale byl přesto již skutečným magistrátem. Dalšími magistráty v pořadí hodnosti byli kvestor, tribun lidu, plebejský édil, kurulský édil, prétor, konsul a censor. Toliko prétor a konsul byli vybaveni imperiem. A pouze kvéstorství, prétorský úřad a konsulát tvořily *cursus honorum.* Vojenští tribunové, kvestoři a kurulští édilové byli voleni tributním shromážděním všeho lidu; tribuny lidu a plebejské édily volilo plebejské shromáždění; prétory, konsuly a censory volil centurijní sněm. V období krize byl senát oprávněn jmenovat mimořádného magistráta, diktátora, jehož funkční období trvalo šest měsíců a jenž nebyl povinen zodpovídat se ze svých diktátorských rozhodnutí ani poté, co už jeho pověření skončilo. Diktátor si sám jmenoval velitele jízdy *(magister equitum),* tj. svého vojenského podvelitele a zároveň zástupce. Pokud konsul v době výkonu úřadu zemřel anebo byl neschopen nadále svou funkci zastávat, byl senát oprávněn ustanovit jeho náhradníka *(consul suffectus),* aniž se k tomu konaly volby. S výjimkou censorů trvalo funkční období všech magistrátů jeden rok.

maiestas
Zrada; v podstatě ovšem šlo o to, čemu se dnes říká „zneužití úřední moci“. Poté, co Lucius Appuleius Saturninus docílil, že do tabulek zákonů byla jako trestný čin vyryta *maiestas minuta* („urážka majestátu lidu“), bylo prakticky upuštěno od dosavadní formy stíhání pro tzv. – > perduellio (velezradu). Saturninus zřídil v roce 103 př.n.l. během svého prvního období, kdy zastával úřad tribuna lidu, zvláštní soud, *quaestio,* který projednával všechna provinění kvalifikovaná jako *maiestas minuta;* soud byl obsazen výlučně jezdci, třebaže se před něj dostávali zpravidla senátoři.

Římští úředníci

Malá Asie
V podstatě moderní Turecko a část dnešní Sýrie, Íránu, Iráku a Arménie. O Arábii se toho ve starověku vědělo tak málo, že zmínky o ní byly velice vágní; severní hranici Malé Asie tvořilo Černé moře a Kavkaz.

Marsové
Jeden z nejdůležitějších italických kmenů. Marsové žili na březích Fucinského jezera, které jim náleželo; jejich sídla sahala až vysoko na svahy Apenin. Z historie vyplývá, že až do časů marsické války byli vůči Římu vždy loajální. Marsové byli lidnatý kmen, vojensky mimořádně zdatný, žili na dobré úrovni a velice záhy přijali latinu jako svůj jazyk. Jejich ústředním sídlem bylo Marruvium větší a důležitější město Alba Fucens byla kolonie s latinským právem zřízená na marsickém území Římany. Marsové uctívali hady a byli také proslulí zaklínači hadů.

Martha
Syrská věštkyně, která Gaiovi Mariovi ještě dříve, než se stal poprvé konsulem, prorokovala, že bude tento úřad zastávat sedmkrát. Vymámila na Mariovi slib, že ji vezme do Říma, kde pak žila jako host v jeho domě až do své smrti a trvale pobuřovala obyvatele Říma tím, že se dávala nosit v nachových nosítkách. Druhá část jejího proroctví, že totiž Marius bude ve své velikosti zastíněn synovcem jeho manželky Julie, je moje autorská licence; chtěla jsem tak posílit logiku pozdějších událostí.

mea vita
Něžné oslovení,“můj živote“ *(mea* = má, *vita* = život – v latině ovšem ženského rodu).

mentula
Množné číslo *mentulae.* Latinský vulgarismus znamenající penis.

mentulam caco
„Nadělám ti na ptáka!“

merda
Latinský vulgarismus, pojmenování trusu, spíše zvířecího než lidského.

Metrobius
Existenci Sullova milence dosvědčuje Plútarchos, jenž uvádí i jeho jméno – Metrobius.

meum mel
Něžné oslovení *(meum* = můj, má, *mel* = med), tedy asi „ty má sladká“.

modius
Množné číslo *modii.* Římská míra na obilí. Jeden *modius* vážil 6 kg.

monokl
Zvětšovací „sklíčko“ upevněné na násadě. Obdobně jako monokl na počátku dvacátého století bývala i tato hříčka spíše výrazem jisté afektovanosti. Nicméně to byla zároveň cenná pomůcka pro lidi staršího věku trpící dalekozrakostí v dobách, kdy ještě nebyly vynalezeny brýle. Nešlo ještě o čočku vybroušenou speciálně ke zvětšení písmen při čtení, některé průhledné kameny však svým náhodným tvarem měly vlastnosti lupy, a získávaly tak nesmírně na ceně. Víme, že takové zvětšovací sklo měl císař Nero, šlo o smaragd; vzhledem k množství smaragdů pocházejících z Malé Asie je jen logické předpokládat, že král Pontu jich měl bohatý výběr a že se některý z nich jistě ukázal vhodný jako lupa.

Mormolyce
Známá také jako Mormo. Strašily se jí děti, byla to však zřejmě historická postava, alespoň z hlediska mýtu. Jako královna kanibalského kmene obrů přišla o své děti a od těch dob pásla po dětech lidského rodu.

mos maiorum
Ustálený pořádek věcí. Snad nejvýstižněji by se dal tento pojem popsat jako jakási nepsaná římská ústava. Mos znamenalo vžitý zvyk; *maiores* byli pradědové nebo v tomto smyslu předci. *Mos maiorum* byl způsob, jakým se věci odjakživa dály.

nefas
Latinský termín pro svatokrádež, hřích, zločin.

nobilis
Označení *nobilis,* urozený, získával pro sebe i pro své potomky občan, který dosáhl konsulského úřadu. Vytvářela se tak nová aristokracie, která plebejům pomáhala omezit vliv patricijů, neboť konsulátu dosahovalo postupně mnohem více plebejů, než byl původní počet patricijů, kteří v prvních stoletích republiky zastávali úřad konsulů. Význam nobility v době Mariově a Sullově byl značný. Někteří moderní autoři zahrnují pod pojem *nobility* i ty muže, kteří dosáhli úřadu prétora, aniž se pak stali konsuly. Podle mého názoru by však byla rozšířením o prétory utrpěla výlučnost této šlechty. Sama jsem proto označení *nobilis* omezila na muže, mezi jejichž předky se prokazatelně vyskytl někdo, kdo byl konsulem.

nomen
Rodové jméno – název rodu. Cornelius, Julius, Domitius, Livius, Marius, Marcius, Sulpicius atd., to všechno byla rodová jména, *nomina.* Neužívala jsem příliš v této knize latinského termínu pro rod, *gens,* jelikož je to femininum a připojené označení rodu pak v latině přijímá ženskou koncovku; označení rodu proto zní *gens Julia, gens Aurelia* apod. Pro nelatiníky je to trochu matoucí. *(V českém překladu je zpravidla užito tvaru „rod Juliů“ nebo „Juliové“.)* Viz též – > praenomen, – > cognomen.

Numidie
Starověká říše uprostřed severoafrického pobřeží, která odevždy obklopovala území Kartága (jež se později stalo římskou provincií Africa). Původními obyvateli Numidie byli Berbeři, kteří žili polokočovným životem. Po porážce Kartága Řím

podnítil vznik domácí královské dynastie, jejímž zakládajícím členem byl král Masinissa. Hlavním městem Numidie byla Cirta.

občanství
V mé knize je tímto slovem míněno římské občanství. Opravňovalo muže volit ve své tribui a ve své třídě (pokud se ekonomicky kvalifikoval jako její příslušník) ve všech římských volbách. Římský občan nesměl být trestán bičováním, měl nárok být souzen podle římského práva a měl právo se odvolat. Obecně se požadovalo, aby oba rodiče byli římští občané, někdy stačilo, aby jím byl otec (odtud snad *cognomen* Hybrida); po přijetí zákona *lex Minicia* v roce 91 př.n.l. musel římský občan, který se oženil s nevěstou bez římského občanství, získat pro svou manželku právo *conubia*, pokud se měly děti pocházející z tohoto manželství stát římskými občany. Římský občan byl od svých sedmnáctých narozenin povinen službou v armádě, a to v deseti taženích anebo po dobu šesti let, podle toho, které z těchto hledisek splnil dříve. Před reformami armády, které provedl Gaius Marius, mohl být občan povolán ke službě v legiích jen tehdy, měl-li dostatečný majetek, aby si mohl koupit zbraně a zajistit si živobytí v průběhu tažení; po změnách prosazených Gaiem Mariem sloužili v legiích jak majetní mužové, tak i muži z *capite censi*.

ocel
Termín „železný věk“ je poněkud zavádějící, neboť železo samo o sobě není kov s příliš vhodnými užitkovými vlastnostmi. Bronz nahradilo až tehdy, když starověcí kováři nalezli způsob, jak ho zkujňovat na ocel; teprve pak se stalo žádoucím materiálem na nástroje, zbraně a jiné předměty, které vyžadovaly kombinaci tvrdosti, houževnatosti a schopnosti získat broušením ostrý břit anebo hrot. Aristoteles a Theofrastos, oba dva žijící a píšící v Řecku ve čtvrtém století př.n.l., nehovoří o „železe“, nýbrž o „oceli“. Celý proces zpracování železa na použitelný kov ovšem probíhal za naprosté neznalosti chemie a metalurgie. Hlavní zpracovávanou rudou byl hematit; pyritu se užívalo jen zřídka pro značnou jedovatost vedlejších sirných zplodin. Strabo i Plinius Starší popisují jak techniku pražení (oxidace) rudy na otevřené výhni, tak i její zpracování v šachtové peci (tedy redukční postup). Šachtová pec byla mnohem produktivnější, bylo v ní možno tavit větší množství rudy najednou, a proto jí také tehdejší zpracovatelé dávali přednost. Uhlík nezbytný ke zpracování rudy byl získáván (podobně jako při zpracování bronzu a ostatních slitin) z dřevěného uhlí. Většina hutí užívala obou typů zpracování (výhně i šachtové pece) souběžně a produkovala ze surové rudy tzv. železnou houbu znečištěnou ještě značnou příměsí strusky. Těmto předvýrobkům se říkalo „svině“. Ty pak byly na dřevěném uhlí znovu zahřátý k bodu tání a kováním ochuzovány o uhlík (zkujňovány); tím se současně kov zbavil značné části znečišťující strusky, třebaže starověká ocel jí nikdy nebyla prosta. Římští kováři plně ovládali techniky žíhání, kalení a popouštění a také cementace (kterou se zvyšoval obsah uhlíku v povrchové vrstvě). Každý z těchto postupů měnil vlastnosti původní uhlíkaté oceli jiným způsobem, a tak bylo možno vyrábět oceli pro různé účely – na břitvy, čepele mečů, nože, sekery, pily, dláta na dřevo, dláta na kámen, hřebíky, bodce atd. Ocel vhodná na břity byla tak vzácná, že se jí mnohdy navařoval jen úzký tenký plátek na levnější kovový základ (Římané už znali dvě metody svařování: tlakem a žárem), jako třeba u radlic pluhů nebo u seker. Ovšem římský meč byl celý z oceli a měl kruté břitké ostří; docilovalo se toho

temperováním na teplotu zhruba 280 °C. Kleště, kovadliny, měchy, tyglíky a ostatní nářadí nezbytné v kovářské dílně – to vše už starověcí kováři znali a užívali. Mnohá ze starověkých teorií byla zcela lichá: panovalo například přesvědčení, že o jakosti kalení rozhoduje jen druh chladicí kapaliny použité při kalení – s oblibou se například kalilo v moči.
A nikdo tehdy pochopitelně nebyl ještě s to pochopit, že ruda těžená v Noriku vydá nakonec proto tak výbornou ocel, že obsahuje i malé množství manganu a že je bez příměsi fosforu, arzénu a síry, takže tvoří ideální surovinu pro výrobu manganové oceli.

Odysseus
Pro Římany to byl Ulixes. V bájných dobách král na Ithace. Jako jedna z nejvýznamnějších postav Homérovy *Iliady* se stal ústředním hrdinou jeho *Odyssey*. Byl nadán bystrostí, lstivostí i úskočností (úskok nebyl pro starověké Řeky ničím hanlivým), byl to i znamenitý bojovník, tak silný, že jeho luk nedokázal napnout žádný jiný muž; podobou byl rusovlasý levák, šedooký, a měl tak krátké nohy, že vyhlížel „vyšší když seděl, než když se postavil“. Celých deset let vytrval Odysseus v bojích o Tróju (Ílium), přežil v nich, a když válka skončila, vydal se domů a jako kořist si vedl starou královnu Hekabé, vdovu po trojském králi Priamovi. Brzy ji však propustil, znechucen jejím pláčem a bědováním, a na desetileté pouti bezmála celým Středomořím prožil neuvěřitelné příběhy. Na konci této dekády (po dvacetiletém odloučení od domova) se konečně vrátil domů do Ithaky, kde ho věrně očekávali jeho manželka Pénelopé, syn Télemachos a pes Argus. Prvou věc, kterou Odysseus učinil, bylo, že napjal tětivu na svůj luk a prostřelil šípem otvory v seřazených sekerách, nato obrátil svou mocnou zbraň proti nestoudným nápadníkům své manželky a se synovou pomocí je pobil. A pak už žili on i Pénelopé spolu šťastně dál, jak tomu bývá v pohádkách.

otcové senátoři
Patres conscripti. Podle ustanovení římských králů sestával římský senát z dvou set patricijů nazývaných *patres, což* znamená „otcové“. Po ustavení republiky, když do senátu byli přibíráni i plebejové a počet senátorů se rozrostl na tři sta, připadl úkol vybírat nové senátory censorům a začalo se užívat termínu *conscripti* čili „zapsaní“, neboť censoři tyto nové členy senátu skutečně museli zapisovat. V době Mariově a Sullově už byla obě slova neodlučně spojena, takže oslovení celého senátu *znělo* „*Patres conscripti!*“ *(v českém překladu je užito oslovení „Otcové senátoři!“).*

Oxyntás
Syn numidského krále Jugurthy, jenž se svým bratrem Iampsasem kráčel v triumfálním průvodu Gaia Maria roku 104 př.n.l. Jeho otec byl bezprostředně po této oslavě usmrcen, ale Oxyntás byl poslán do města Venusie, kde setrval až do roku 89 př.n.l. Co se s ním stalo po marsické válce, není známo.

Parthské království
Regnum Parthorum. Tak znělo ve starověku označení rozlehlého území v západní Asii pod vládou parthského krále. *Nebyla* to tedy Parthie; Parthie byla pouhá zemička na severovýchod od Kaspického moře, v sousedství Baktrie, a významná byla pouze tím, že z ní pocházelo sedm velkých rodů Pahláví a arsakovská dynastie

parthských králů. V Mariově a Sullově době vládli Arsakovci zemím ležícím mezi řekami Eufrat a Indus. Parthský král nesídlil v Parthii, vládl své říši v zimě ze Seleukeie na Tigridu a v létě z Ekbatany. Jednotlivým částem, na něž bylo parthské království rozděleno, stáli v čele pahlávští satrapové, avšak jen jako králem ustanovení představitelé ústřední moci. Třebaže tento vládní systém byl dosti volný a neexistovalo povědomí jednotného státu, ovládal parthský král svou zemi vojenským mistrovstvím. Armáda sestávala toliko z jízdy, členila se však na dvě odlišné složky: lehce oděné lučištníky, kteří vypouštěli „parthskou střelu“ – otočeni v sedlech a předstírajíce útěk – a *katafrakty*, kteří byli od hlavy až k patě oděni v kroužkové zbroji stejně jako jejich koně. Díky stykům se syrskými Seleukovci byl orientální duch parthského královského dvora mírně poznamenán helénistickým vlivem.

pater familias
Hlava rodinné jednotky. Jeho právo nakládat se členy rodiny podle své vůle bylo striktně chráněno zákony římského státu.

patricijové
Prapůvodní římská aristokracie. Nazývali se tak významní římští občané možná ještě předtím, než se moci v Římě ujali králové. Titul patricijů si natrvalo uchovali i po ustavení republiky, stejně tak jako prestiž nedostupnou žádnému z plebejů – a to navzdory nobilitě, “nové aristokracii“, která se povznesla nad obyčejné plebeje tím, že někdo v rodu získal konsulský úřad. Nicméně s rozvojem republiky úměrně k narůstajícímu bohatství plebejů rostl i jejich vliv, a tak byli patricijové o své výsady a práva nemilosrdně oklesťováni, takže v době Mariově a Sullově už ve srovnání s rodinami plebejské nobility relativně zchudli. Ne všechny patricijské rody si byly rovny co do starobylosti původu: tak například Juliové a Fabiové byli bezpochyby rodem o pár set let starším, pokud jde o vstup do patricijského stavu, než třeba Claudiové. Patricijové uzavírali sňatky formou zvanou *confarreatio*, což znamenalo vskutku celoživotní svazek, a ženy z patricijských rodin se nikdy netěšily relativní emancipaci svých plebejských vrstevnic. Určité kněžské úřady byly vyhrazeny výlučně patricijům – například *rex sacrorum* a *flamen Dialis* – a také některé senátorské funkce mohl zastávat toliko patricij – příkladem může být představený decurie, *interrex* a *princeps senatus.* V Mariových a Sullových časech doplňovaly pravidelně senát (případně i konsulský úřad) svými členy stále ještě tyto patricijské rody: Aemiliové, Claudiové, Corneliové, Fabiové (ti ovšem již jen pomocí adopce), Juliové, Manliové, Pinariové, Postumiové, Sergiové, Serviliové, Sulpiciové a Valeriové.

patron
V římské republikánské společnosti existovala pevná soustava patronů a klientů (-> *klient).* I když patrně různí malí obchodníčci a nuzní dělníci se na tomto systému nepodíleli, převažoval nicméně na všech stupních společnosti, a ne všichni patroni pocházeli z jejích nejvyšších vrstev. Patron přijímal závazek poskytovat ochranu a výhody těm, kdo se prohlásili za jeho klienty. Propuštění otroci setrvávali v klientském vztahu ke svým pánům jako patronům. Patronem se nemohla stát žena. Mnoho patronů bylo současně klienty ještě mocnějších patronů, čímž se jejich klienti stávali zároveň i klienty jejich patrona. Třebaže tyto vztahy nebyly nijak

řešeny zákonem, byl v Římě v tomto směru silně vyvinut pocit cti a stávalo se jen velice zřídka, že by byl klient na svého patrona nedbal anebo ho podvedl. Patron třeba po celá léta od svého klienta nevyžadoval žádnou pomoc anebo podporu, ale jednoho dne pak byl náhle klient požádán, aby svému patronovi v něčem vyhověl – hlasoval pro něho, jednal v jeho zájmu anebo splnil nějaký mimořádný úkol. Bylo běžným zvykem, že patron přijímal všechny své klienty na úsvitu každého „pracovního" dne v průběhu celého roku; při těchto slyšeních se klienti obraceli na patrona s žádostmi o pomoc nebo o přispění anebo se prostě jen dostavili, aby dali najevo svou úctu anebo nabídli své služby. Pokud byl patron zámožný a štědrý, věnoval svým klientům při této příležitosti dary nebo peněžní částky. Pokud došlo k tomu, že se muž stal klientem někoho, koho až dosud nesmiřitelně nenáviděl, sloužil od té chvíle svému někdejšímu nepříteli – nyní svému patronovi – s bezvýhradnou věrností, na život a na smrt (viz například vztah diktátora Caesara a Curiona mladšího).

pedagog
Učitel malých dětí, muž, který dětem vštěpoval základní vzdělání – čtení, psaní a matematiku. Byl to zpravidla otrok nebo propuštěnec, žil v rodině v postavení zvlášť privilegovaného sloužícího a většinou to býval Řek; požadovalo se však, aby vyučoval jak řecky, tak i latinsky.

pedarius
Ten, kdo v senátě sedával na zadních lavicích (-> *senát)*

Penáti
Di Penates, hromadné ochranné božstvo spižírny. Jako jedni z nejstarších a nejtajemnějších římských bůžků byli Penáti uctíváni v každém římském domě ve spojení s Vestou (bohyní krbu) a s Larem Familiaris. Podobně jako Larové byli i Penáti zpodobováni jako mladíci zpravidla bronzovými soškami. Římský stát měl své vlastní Di Penates, kteří se nazývali Penates Publici a byli ochránci blaha a bohatství obce.

Pénelopé
Manželka Odyssea, krále ithackého (-> *Odysseus).* Získal ji v běžeckém závodě, který uspořádal její otec Íkarius mezi jejími nápadníky. Když se doslechla o proroctví, že pokud potáhne Odysseus do války proti Tróji, vrátí se až za dvacet let, smířila se s tím a rozhodla se společně se synkem Télemachem na něho trpělivě čekat. Následnictví na ithackém trůně bylo zřejmě matrilineární, neboť v domnění, že Odysseus už nežije, se v paláci shromáždil houf nápadníků a po celou tu dobu tam setrvával. Pénelopé odmítala provdat se dřív, dokud nedotká rubáš pro svého tchána Láerta; každou noc ovšem to, co předešlého dne utkala, opět rozpárala. Podle Homéra byla tato lest účinná až do chvíle, kdy se Odysseus konečně vrátil domů a nápadníky pobil.

perduellio
Velezrada. Až do doby, kdy na sklonku republiky byl přijat zákon stíhající mírnější formu zrady nazývanou – > maiestas (viz též – > Saturninus*)*, bylo *perduellio* v římském právu jediným pojmem pro tento zločin. Byl to termín tak starobylý, že se

objevuje již *v Zákonech dvanácti desek*, a ukládal vést proces pro jeho porušení v centurijním shromáždění, tedy se vší těžkopádností a na očích všech, až konečně bylo i v centuriích uplatněno tajné hlasování. Přesto ovšem bylo takřka vyloučeno centurie přesvědčit, aby člověka obviněného z *perduellia* uznaly vinným, ledaže by sám otevřeně prohlásil, že se účastnil spiknutí a války proti Římu – a římští političtí provinilci samozřejmě natolik hloupí nebyli. *Trestem* byla v případě odsouzení automaticky smrt.

peristyl
Uzavřená zahrada nebo nádvoří obehnané kolonádou, které bylo součástí prostor domu.

permutatio
Termín římského bankovnictví. Permutatio umožňovalo převádět peněžní částky mezi bankovními klienty jak v Římě, tak i mimo něj, někdy i na značné vzdálenosti, aniž přitom bylo třeba předávat hotové peníze z ruky do ruky.

Picenum
Část východního italského pobřeží zahrnující zhruba lýtko italské „nohy v botě“. Její západní hranici tvořily hřebeny Apenin; na sever od Picena ležela Umbrie a na jihu Samnium. Vzhledem k tomu, že k Picenu náležel příhodný úsek adriatického pobřeží, mělo i několik přístavů, nejdůležitějšími byla Ancona a Firmum Picenum. Hlavním městem ve vnitrozemí a současně i správním střediskem bylo Asculum Picentum. Původní obyvatelé byli Italikové a Illyrové, avšak v průběhu prvního vpádu krále Brenna se v Picenu usadilo mnoho jeho keltských bojovníků. Stalo se i zvykem, že do Picena přicházeli a usazovali se tam Sabinové z druhé strany Apenin. Obyvatelům se říkalo Picenťané. Oblast se rozpadala do dvou částí – severní Picenum, úzce spjaté s jižní Umbrií, bylo zcela pod vlivem mocného rodu Pompeiů, zatímco Picenum na jih od řeky Flosis pojila duchovní pouta jeho obyvatel k Samniu.

pilum
Římský pěchotní oštěp, zejména oštěp v úpravě Gaia Maria. Měl nevelký železný hrot se zlověstně nazpět zatočenými ostny, jenž pokračoval železnou násadou; ta pak byla vsazena na tvarované dřevěné ratiště, které výborně Sedělo v ruce. Mariovo zdokonalení spočívalo v tom, že spoj mezi kovem a dřevěnou částí byl zeslaben; když se vymrštěný oštěp zaryl do štítu nebo do těla nepřítele, zlomil se a ztrácel pro nepřátelské vojáky cenu. Zato římští řemeslníci, kteří doprovázeli legii jako její stálá služba, dokázali takto rozlomené *pilum* po bitvě rychle opravit.

Pisidia
Území, které leželo na jih od Frygie a bylo ještě zaostalejší a pustší. Mimořádně hornatá země s četnými jezery však byla proslulá pro své zdravé podnebí. Osídlení a lidská činnost tu byly řídké; lesnatá krajina vynikala nádhernými borovicemi. Obývaly ji od nepaměti kmeny příbuzné patrně Thrákům, hovořící však zcela samostatným jazykem. Ti nečetní Pisiďané, jichž si Řím a Římané povšimli, budili pozornost především pro své bizarní náboženské představy.

Plautus
Celým jménem Titus Maccius Plautus. Pocházel z Umbrie, žil ve třetím století př.n.l., zemřel někdy po roce 184 př.n; l. Za své dlouhé životní dráhy byl údajně autorem až 130 her (dochováno 21). Psal komedie, a to latinsky; třebaže zápletky převážně přejímal z řeckých komedií, vtiskl svým hrám nezaměnitelně římskou podobu, dějem je přemisťoval z Řecka do Říma, posílil v nich úlohu postav otroků a ve svém římském a italickém publiku dokázal vyvolat příjemný pocit, že to, co sledují, se odehrává mnohem spíše u nich doma než v jakémsi vzdáleném Řecku. Jeho dialogy (i v moderním překladu) jsou pozoruhodně živé a mimořádně vtipné. Často ovšem zcela opouštěl dějovou osnovu a nedalo mu, aby nevsunul scénky, které neměly pranic společného s tím, co předcházelo i následovalo – žert dostával přednost před vším ostatním. Třebaže se nám nedochovala ani stopa po hudebním doprovodu jeho her, byly všechny hojně kořeněny písničkami, doprovázenými někdy hrou na lyru *(canticum)* nebo na flétnu. Za důraz kladený na hudbu, jímž se římská komedie odlišovala od komedie řecké, vděčila snad dědictví po Etruscích; hudební doprovod v římských hrách byl patrně svébytnější a podle našich dnešních měřítek melodičtější než hudba řecká.

plebejové
Plebejové byli všichni římští občané, kteří nebyli patriciji – čili náleželi k plebsu. Na počátku republiky se plebej nemohl stát knězem, kurulským magistrátem ani senátorem. Tato situace netrvala dlouho; dosud výlučně patricijské pozice začaly jedna po druhé podléhat náporu plebsu, zdaleka nejpočetnější skupině obyvatel, která neváhala na protest i pohrozit svým odchodem z města. Lze říci, že v Mariově a Sullově době už byl plebs v Římě rozhodující silou a že být patricijem už s sebou neslo jen minimální, ba téměř vůbec žádné výhody.

plebiscitum
Zákon přijatý plebejským shromážděním se správně nenazýval *lex* (zákon), nýbrž *plebiscitum. Již* od samého počátku republiky byla ovšem *plebiscita* považována za právně závazná, formálně pak byla tato skutečnost uzákoněna roku 287 př.n.l. přijetím *lex Hortensia.* Od tohoto okamžiku neexistoval žádný faktický rozdíl mezi plebiscitem a zákonem. V době Mariově a Sullově valná většina úředníků pověřených zaznamenávat zákony na deskách a uchovávat je tak pro potomstvo již nepovažovala za nutné uvádět, zda zapisují tlex, anebo *plebiscitum.*

pomerium
Posvátný okrsek města Říma. Byl vyznačen mezníky zvanými *cippi,* zřízen byl údajně králem Serviem Tulliem a zůstal beze změny až do pozdní doby Sullovy vlády. *Pomerium* se nekrylo přesně se Serviovými hradbami, což je jeden z důvodů pochybností, zda serviovské hradby skutečně vybudoval král Servius Tullus – ten by byl bezpochyby trval na tom, aby hradby sledovaly hranice jeho *pomeria.* Uvnitř *pomeria* se nacházel celý starobylý Romulův Palatin, nikoli však již Aventin ani Kapitol. Podle tradice mohl *pomerium* rozšířit jen ten muž, jenž by byl zároveň podstatně zvětšil římské území. V náboženském slova smyslu existoval vlastní Řím jen uvnitř *pomeria,* vše mimo ně bylo už jen římské území.

pons
Most.

pontifex
Latinský název pro kněze; byl prakticky beze změny převzat i většinou moderních evropských jazyků. Mnoho jazykovědců se domnívá, že v raných dobách Říma byl *pontifex* stavitelem mostů, které byly považovány za magické stavby, takže se jejich budovatelé dostávali do přímého styku s bohy. Ať už tomu bylo jakkoli, v době republiky byl *pontifex* kněz; byl členem zvláštního kolegia a sloužil římským magistrátům jako poradce v náboženských otázkách – a nevyhnutelně byl i on sám magistrátem. Zprvu se mohl *pontifikem* stát toliko patricij, avšak *lex Ogulnia* z roku 300 př.n.l. stanovil, že polovina z celkového počtu členů kolegia musí být plebejové.

pontifex maximus
Hlava státního náboženství a nejvyšší ze všech kněží v Římě. Funkce se patrně zrodila, když byla republika dosud v plenkách, jako typický příklad mistrného umění Římanů zvládat překážky, aniž by zraňovali příliš mnoho citů; nejvyšším z kněží byl totiž až do té doby *rex sacrorum,* což byl titul náležející římskému králi. Vládci nové římské republiky bezpochyby usoudili, že by nebylo moudré tento úřad rušit, a tak prostě zřídili novou kněžskou hodnost, jejíž držitel byl svým postavením i funkcí úřadu *rex sacrorum* nadřazen. Obdržel titul *pontifex maximus,* a aby byla co nejvíce posílena jeho politická úloha, nebyl kooptován (tak jako ostatní pontifikové), nýbrž volen. Zprvu se patrně vyžadovalo, aby to byl patricij *(rex sacrorum* byl patricij po celou dobu římské republiky), ale pontifikem maximem býval v polovině období republiky už i plebej. Dohlížel na členy všech kněžských kolegií – na *pontifiky, flaminy, augury, fetialy* a další podružné kněžské hodnostáře – a také na vestálské panny. V republikánské době bydlel v nejvýznačnějším domě státu, jímž byl *Domus Publica* – dělil se o něj s vestálkami. Jeho oficiálním úředním místem byla malá starobylá Regia na Foru Romanu, hned vedle jeho obydlí.

Pontus
Velká říše na jihovýchodním okraji Euxinského moře. Na západě hraničila u Sinópé s Paflagonií, na východě u Apsaru s Kolchidou. Vnitrozemskými sousedy jí byla Armenia Magna na východě a Armenia Parva na jihozápadě; přímo na jih ležela Kappadokie, západně hraničila s Galatií. Divoký, nezkrocený, krásný a hornatý Pontus měl úrodné pobřeží s četnými řeckými koloniemi, jako byly Sinópé, Amísos a Trapezús. O podnebí si učiníme představu ze skutečnosti, že Pontus byl prapůvodním domovem třešně a rododendronu. Jelikož se středem Pontu táhly rovnoběžně s mořským pobřežím tři vysoké horské hřebeny, nestal se ve starověku nikdy skutečným jednotným celkem; spíše než daně vybírali jeho králové vazalský tribut a každému z okrsků ponechávali správu jeho věcí tak, jak to diktovaly místní tradice a zeměpisné podmínky. K bohatství pontských králů, Mithridatovců, přispívalo množství drahokamů a zlata, které se tu rýžovalo, stejně tak jako stříbro, cín a železná ruda.

praefectus fabrum
„Náčelník technických služeb.“ Jeden z nejdůležitějších mužů v římské armádě nebyl vlastně formálně vůbec voják, byl to civilista jmenovaný do své funkce vojevůdcem. Odpovídal za všestranné vybavení a zásobování armády, od zabezpečení zvířat a píce pro ně až po proviantní zásobení mužstva. Jelikož uzavíral s producenty a obchodníky množství smluv na dodávky vybavení a zásob, měl značný vliv – a pokud to nebyl člověk pevných morálních zásad, i značnou příležitost k osobnímu obohacení.

praenomen
Prvé ze jmen římského muže. Existovalo jich nemnoho – v době Mariově a Sullově snad necelá dvacítka, přičemž dobrá polovina z nich buď nebyla používána, anebo se jejich využití omezovalo jen na jeden rod, jako například jméno Mamercus v rodu Aemiliů Lepidů. Každý *gens,* tj. rod anebo skupina rodů, navíc dával přednost pouze určitým *praenominům, čímž* se dále zužoval výběr. Dnešní badatel může často již z mužova *praenomina* stanovit, zda byl jeho nositel skutečným členem daného rodu; Juliové například volili pouze *praenomina* Sextus, Gaius a Lucius, takže muž nazývaný Marcus Julius sotva mohl být opravdovým příslušníkem patricijského rodu Juliů; Liciniové pojmenovávali své syny Publius, Marcus a Lucius; Pompeiové dávali přednost jménům Gnaeus, Quintus a Sextus; u Corneliů převažoval Publius, Lucius a Gnaeus. Appius bylo výlučné jméno v rodu Claudiů. Jednou z dosud nerozluštěných hádanek současné vědy je například onen Lucius Claudius, jenž zastával úřad *rex sacrorum* na sklonku republiky, Lucius totiž vůbec není claudiovské *praenomen,* avšak jelikož šlo nepochybně o patricije, musel to nesporně být skutečný Claudiovec; přiklonila jsem se k tomu, že musela existovat jedna větev rodu Claudiů, která užívala *praenomen* Lucius a která také tradičně obsazovala funkci *rex sacrorum.*

praetor peregrinus
Užila jsem pojmu „cizinecký prétor“, neboť tento úředník se zabýval pouze právními záležitostmi a soudními procesy, kde alespoň jedna ze stran neměla římské občanství. V době Mariově a Sullově se jeho povinnosti vesměs týkaly právních záležitostí; k jejich výkonu cestoval po celé Itálii a někdy i dále. Měl rovněž dohled nad soudními případy týkajícími se cizinců a projednávanými na půdě Říma.

praetor urbanus
V mém textu je to „městský prétor“. V časech Mariových a Sullových bylo jeho takřka výlučnou povinností vedení sporů; odpovídal za dohled nad výkonem spravedlnosti a nad soudním řízením na půdě Říma. Jeho imperium nesahalo dále než po pátý milník od Říma, nesměl také opustit Řím na souvislou dobu delší deseti dnů. Pokud nebyl v Římě přítomen žádný z konsulů, stával se nejvyšším magistrátem a v této době měl tedy právo svolávat k zasedání senát, odpovídal za provádění vládní politiky a byl i povinen organizovat obranu města, pokud by byl Řím ohrožen. Na jeho rozhodnutí záviselo, zda se sporné strany budou moci obrátit na soud; ve většině případů rozhodoval na místě, aniž poskytoval možnost řádného soudního procesu.

prétor
Praetor. Prétura byla druhá nejvyšší příčka na žebříčku římského cursu *honorum* magistrátů (nepočítaje úřad censora, jenž ovšem představoval jiný případ). Na samém počátku republiky se prétory nazývali dva nejvyšší úředníci vůbec. Avšak koncem čtvrtého století př.n.l. už bylo jako název těchto dvou magistrátů užíváno slova „konsul“. Po mnoho dalších desetiletí pak byl představitelem tohoto úředního stupně jediný prétor; zjevně šlo o *praetora urbana,* neboť jeho povinnosti byly omezeny na město Řím, čímž byli konsulové uvolněni pro vedení válek. Roku 242 př.n.l. byla vytvořena funkce dalšího prétora, *praetor peregrinus.* Když pak byly získány zámořské državy vyžadující správu, byli roku 227 př.n.l. ustanoveni další dva prétoři, jejichž náplní se stala péče o Sicílii a Sardinii s Korsikou. Roku 197 př.n.l. se zvětšil počet prétorů na šest, tak aby bylo možno zvládnout správu obou Hispánii. Poté už však prétorských míst nepřibylo; v době Mariově a Sullově se zřejmě udržoval stálý počet šesti prétorů, třebaže v některých letech senát zřejmě považoval za potřebné zvýšit tento počet až na osm. Musím ovšem dodat, že v současné době je tato věc předmětem diskuse; někteří badatelé se domnívají, že to byl Sulla jako diktátor, kdo zvětšil počet prétorů na osm, jiní soudí, že k tomuto zvýšení došlo již za bratří Gracchů.

primus pilus
Později *primipilus.* Centurion velící přední centurii první kohorty římské legie, a tím tedy i hlavní centurion legie. Dospíval k této poctě postupně, řadou po sobě následujících povýšení, a byl považován za nejschopnějšího bojovníka celé legie. V Mariově a Sullově době byly centurie první kohorty zřejmě početně stejně silné jako všechny centurie ostatní.

privatus
Soukromý občan. Ve své knize tímto termínem označuji muže, jenž je členem senátu, avšak nevykonává žádný úřad.

prokonsul
Ten, kdo vykonává funkci s imperiem konsula, avšak úřad konsula nezastává. Prokonsulské imperium se normálně udělovalo muži, jenž právě ukončil roční období svého konsulátu a nadále si podržel správu provincie nebo velení armády ve jménu senátu a lidu římského. Funkce prokonsula trvala zpravidla jeden rok, byla však běžně prodlužována i nad tuto lhůtu, jestliže její držitel pokračoval v tažení proti dosud nezdolanému nepříteli anebo jestliže se nenašel nikdo dosti vhodný, kdo by ho mohl na jeho místě vystřídat. Pokud se pro správu provincie natolik neklidné, že situace v ní vyžadovala přímo autoritu prokonsula, nenašel žádný konsulár, byl do ní vyslán některý ze současných prétorů, avšak s prokonsulským imperiem. Toto prokonsulské imperium bylo omezeno jen na oblast jeho provincie nebo jiného jeho úkolu a zanikalo v okamžiku, kdy překročil hranice *pomeria* a vstoupil do Říma.

proletariové
Jiné jméno pro nejchudší z římských občanů, pro *capite censi.* Slovo *proletarius* je odvozeno od *proles*, což znamená potomstvo, děti v obecném slova smyslu; s chudinou bylo spojováno proto, že děti byly jediným přínosem, který tato skupina obyvatel byla s to Římu poskytnout. Užití tohoto názvu jsem se zcela vyhnula pro

jeho možnou kontaminaci s obdobným marxistickým pojmem, jakákoli taková analogie totiž postrádá v antickém světě zcela platnost.

proprétor
Ten, kdo vykonával službu s imperiem prétora, úřad prétora však právě nezastával. Toto imperium bylo udělováno prétorovi, poté co už jeho jednoroční funkční období uplynulo, tak aby byl zplnomocněn i nadále spravovat provincii, a pokud to bylo nezbytné, vést i obrannou válku. Podobně jako imperium prokonsula i toto imperium ztrácelo platnost v okamžiku, kdy jeho držitel překročil *pomerium* a vstoupil do Říma. Co do stupně významu nedosahovalo imperium proprétora pravomocí prokonsula a udělovalo se tehdy, kdy v příslušné provincii panoval klid. Platila zásada, že do války mohl proprétor vstoupit, jen pokud mu byla vnucena; sám ji vyvolat a zahájit nesměl. Nezabránila ovšem proprétorům, jako byl Gaius Marius, aby válku přesto nevypověděli.

propuštěnec
Otrok, jemuž byla dána svoboda. Třebaže to byl po všech stránkách svobodný člověk (a pokud byl jeho předchozí pán římským občanem, získával i on sám římské občanství), setrvával propuštěnec pod patronací svého dřívějšího pána. V době Mariově a Sullově měl pramalé vyhlídky na to, že by mohl uplatnit své právo hlasovat v tributních shromážděních, jelikož náležel k jedné ze dvou městských tribuí – esquilinské nebo suburanské – a jeho hlas byl tedy v tributních volbách prakticky bezcenný; jeho chudoba ho pak většinou vyřazovala z kterékoli z pěti majetkových tříd, a tak nemohl hlasovat ani v centurijních záležitostech. Jen v některých případech, šlo-li o propuštěnce s mimořádnými schopnostmi anebo mimořádně dravé a bezohledné, domohli se tito bývalí otroci značného jmění a moci, takže mohli posléze přece jen hlasovat v centurijním shromáždění v některé z vyšších majetkových tříd. Propuštěnci schopní získat si takový majetek si zpravidla ovšem zaplatili vstup do některé z venkovských tribuí a touto cestou dosahovali úplného zrovnoprávnění. Propuštěný otrok přijímal jméno *(nomen)* svého bývalého pána jako své nové jméno, ke kterému připojoval své původní jméno otroka jako *cognomen.* Otrok mohl dosáhnout propuštění několika způsoby: tím, že si svobodu vykoupil za své našetřené výdělky, projevem mimořádné pánovy přízně při nějaké významné příležitosti, například v den nabytí plnoletosti, po odsloužení dohodnutého počtu let nebo odkazem zemřelého pána. Třebaže tím okamžikem byl otrok roven svému bývalému pánovi, byl ve skutečnosti povinen setrvat k němu v klientském vztahu, pokud mu nebyl i ten formálně prominut. I tak však bylo římské občanství pro většinu otroků vysoce žádoucí, ne tak pro ně osobně, jako spíše pro jejich potomky. Propuštěnec byl až do konce života povinen nosit lehce kuželovitou pokrývku hlavy; říkalo se jí „čapka svobody“.

prorogatio
Prodloužení funkčního období magistráta nad normální lhůtu. Vztahovalo se zpravidla jen na výkon funkce správce provincie nebo na vojenské velení, nikoli na zastávaný úřad sám. Týkalo se tedy prokonsulů a proprétorů. Metellus Numidicus byl poslán do Afriky válčit s Jugurthou ještě jako konsul, tažení však ještě plně nezahájil, když už rok jeho konsulského úřadu mezitím vypršel; proto bylo jeho velení v tomto tažení prodlouženo o rok a pak ještě o další rok.

provincie
Původně tento pojem znamenal okruh působnosti magistráta nebo promagistráta s imperiem, takže se vztahoval jak na konsuly a prétory vykonávající svůj úřad v Římě, tak i na ty, kdo sloužili v poli. Přenesením významu bylo pak toto slovo vztaženo na místo, kde držitel imperia své pověření uplatňoval, až se jím posléze rozuměl toliko tento prostor a vyjadřovalo se jím, že jde o půdu v držení Říma – jinými slovy na římské území nebo vlastnictví, které vyžadovalo dohled správce trvale sídlícího v místě. V Mariově a Sullově době se všechny římské provincie nacházely mimo Itálii a Italskou Galii.

provincie Africa
Ta část Afriky, která byla ve fyzickém držení Říma. Svým rozsahem byla nevelká – v podstatě šlo jen o výspu, na níž leželo Kartágo a Utica. Římské území bylo obklopeno mnohem rozlehlejší Numidii.

provincie Asia
Římská provincie vznikla z území, které Římu ve své závěti odkázal pergamský král Attalos III. Tvořilo ji západní pobřeží a zázemí oblasti dnešního Turecka, od Tróady a Mýsie na severu až po Knidský poloostrov na jihu; zahrnovala tak Kárii, nikoli však Lykii. V době římské republiky bylo jeho sídelním městem Pergamon, avšak Smyrna, Efesos a Halikarnássos byly, pokud jde o význam, správcově sídlu vážnými soupeři. Ostrovy ležící při pobřeží provincie – Lesbos, Lémnos, Samos, Chios a další – k provincii vesměs náležely. Obyvatelstvo provincie bylo vzdělané a obchodně zdatné, byli to potomci několika vln řecké kolonizace – aiolské, dórské a jónské. Provincie nebyla centralizována v dnešním smyslu toho slova, Římané ji spravovali jako soubor jednotlivých obcí, které si z větší části vládly samy a Římu odváděly poplatky a daně.

první senátor
Princeps senatus, v dnešním britském parlamentu by to byl „the Leader of the House“. Prvního senátora vybírali censoři podle zásad *mos maiorum;* musel to být patricij s neposkvrněným morálním profilem a musel převyšovat všechny ostatní jak svou *auctoritas,* tak i svou *dignitas.* Nebyl to zjevně titul udílený na doživotí, byl obnovován vždy s nástupem nových censorů, v jejichž pravomoci bylo senátora z této funkce odvolat a vybrat na ni jiného, pokud podle nich dosavadní *princeps senatus* potřebné požadavky nesplňoval. Marcus Aemilius Scaurus se stal prvním senátorem v poměrně mladém věku, získal tento titul, jak se zdá, ještě za doby, kdy vykonával funkci konsula, roku 115 př.n.l., tedy dlouho předtím, než převzal úřad censora. Nebylo běžné, aby se muž stal prvním senátorem dříve, než byl zvolen censorem (Scaurus se jím stal až v roce 109 př.n.l.). Scaurovo jmenování bylo buď známkou vysoké pocty jeho mimořádné osobnosti, anebo (jak se domnívají někteří současní badatelé) výsledkem toho, že byl v onom roce 115 př.n.l. nejstarším z patricijských senátorů, kteří pro tuto funkci vůbec přicházeli v úvahu. Tak či onak si Scaurus tento titul podržel až do své smrti roku 89 př.n.l. Jeho nástupcem se stal Lucius Valerius Flaccus, konsul v roce 100 př.n.l. a censor od roku 97 př.n.l.

Přední Hispánie
Hispania Citerior. Území této římské provincie zahrnovalo přímořskou nížinu u středomořského pobřeží a úpatí hor, které se za ní zvedaly, a to od Pyrenejí až po Nové Kartágo. Její jižní hranice, která ji dělila od provincie Zadní Hispánie, nebyla příliš zřetelná, zdá se však, že probíhala mezi horským hřbetem nazývaným Orospeda a vyšším horstvem za městem Abderou, které neslo název Solorius. V Mariově a Sullově době bylo největším sídlem v provincii Nové Kartágo (dnešní Cartagena), neboť horstvo Orospeda zvedající se v pozadí tohoto přístavu, bylo tak provrtáno štolami výnosných stříbrných dolů, které Římané získali po pádu Kartága, že se až podobalo včelímu plástu. Jen jedna další část provincie se ještě těšila takovému zájmu římských správců: úrodné a bohaté údolí řeky Iberus (Ebro) a jeho přítoků. Správce měl dvě sídla: Nové Kartágo na jihu a Tarraco na severu. Provincie Přední Hispánie se však pro Římany nikdy nestala ekonomicky tak důležitou jako Zadní Hispánie; zato však tudy vedla jediná pozemní cesta do Zadní Hispánie, takže bylo třeba i toto území udržovat v poslušnosti.

publikáni
Nájemci daní. Byly to velké soukromé společnosti řízené z Říma, které si pronajímaly vybírání daní v různých částech rozrůstající se římské říše. Pronájem daní sjednávali s těmito společnostmi každých pět let censoři. Jejich zaměstnanci, kteří pak v provinciích daně fyzicky vybírali, byli rovněž nazýváni *publicani.*

punský
Toto přídavné jméno se vztahovalo ke Kartágu a jeho obyvatelům, zejména se jím však označovaly tři války, které Kartágo vedlo s Římem. Etymologicky souvisí toto slovo s názvem původní domoviny Kartaginců Foiníkie.

Quirité
Doslova římští občané civilního stavu, civilisté. Nevíme ovšem, zda název *quirites* současně neznamenal, že lidé jím označení nikdy nesloužili jako vojáci v římské armádě; nasvědčovaly by tomu některé poznámky diktátora Caesara, neboť když oslovil revoltující vojáky jako *quirity,* vyjádřil tím takové opovržení k nim, že ho okamžitě prosili za odpuštění.

repetundae
Vydírání. Až do doby Gaia Graccha nebývalo běžným zvykem vyšetřovat a soudit správce provincií, kteří své pravomoci využili k tomu, aby se obohatili; byl sice zřízen jeden nebo dva tribunály ke stíhání určitých správců, to ale bylo vše.
Tyto prvé zvláštní soudy se skládaly výhradně ze senátorů a brzy byly pro smích, neboť senátoři jako soudci a porotci se své kolegy stíhat nikdy neodhodlali. Potom však roku 122 př. n. l. Manius Acilius Glabrio, dobrý přítel Gaia Graccha, předložil návrh zákona přijatý pak jako *lex Acilia,* jímž se zřizoval stálý soudní dvůr pro vydírání složený pouze z jezdců, a navrhl i seznam čtyř set padesáti jezdců, z nichž se členové porot vybírali. Roku 106 př. n. l. převedl konsul Quintus Servilius Caepio všechny soudy včetně tribunálu pro vydírání zpět do působnosti senátu. V roce 101 př. n. l. však Gaius Servilius Glaucia navrátil soudní tribunál pro vydírání jezdcům, a to s mnoha novými úpravami, které se pak staly běžnou praxí u veškerých soudů. Dočítáme se sice především o případech obohacování správců

provincií, zdá se však, že po přijetí *lex Acilia* v roce 122 př. n. l. byl soud pro vydírání oprávněn stíhat jakýkoli případ nezákonných zisků. Občanům, kteří by o nich podali zprávu, byly nabízeny odměny, a těm, kdo občanství neměli a kdo takové obvinění u soudu úspěšně obhájili, bylo odměnou uděleno římského občanství.

republika
Tento pojem byl zprvu dvojslovný a zněl *res publica*, "věc veřejná", znamenal tedy to, co teprve utváří z národa státní celek – správu věcí společného zájmu. Dnes tohoto slova užíváme pro stát s volenou vládou, která nad sebou neuznává žádného monarchu. Je otázka, zda Římané měli při zakládání svého státu na mysli právě toto, i když republiku zřizovali právě jako alternativu k monarchii.

rétorika
Řečnické umění, obor, který jak Řekové, tak i Římané dovedli téměř k vědecké dokonalosti. Školený řečník mluvil podle pečlivě propracovaných pravidel a konvencí, které šly daleko za pouhý výběr slov; nedílnou částí takového projevu byla i gestikulace a celá „řeč těla". Raná a střední římská republika řeckými učiteli rétoriky opovrhovala, ba byli z Říma dokonce i vykazováni; takovým zapřísáhlým nepřítelem řeckých rétorů byl například i Cato Censorius. Mnoho z tohoto odporu latinského světa pominulo vlivem grékofilů z doby Scipiona Aemiliana, takže v době bratří Gracchů už vyučovali většinu mladých římských aristokratů právě řečtí rétoři. V nemilost naopak upadali rétoři latinští! Existovaly různé řečnické styly – Lucius Licinius Crassus Orator dával přednost asijskému projevu, květnatějšímu a dramatičtějšímu, než byl styl attický. Je třeba mít na paměti, že posluchači shromáždění při veřejném projevu – ať již to byla politická řeč anebo jednání u soudu – patřili k vysloveným znalcům a labužníkům řečnického umění. Sledovali a poslouchali řečníka, aby jeho výkon kriticky zhodnotili, znali veškerá pravidla a techniky slovního projevu a nebylo lehké je uspokojit.

Roma
Latinský název Říma.

Romulus a Remus
Dvojčata, synové Rhey Silvie, dcery krále Alby Longy, a boha Marta. Její strýc Amulius, jenž uzurpoval trůn, vložil dvojčata do košíku upleteného z rákosu a pustil je dolů po proudu Tiberu. Voda je vynesla na břeh pod fíkovníkem u paty Palatinu, tam je nalezla vlčice a odkojila je pak ve svém doupěti v nedaleké jeskyni. Zachránili je Faustulus a jeho manželka Acca Larentia, kteří je vychovali až do dospělosti. Poté, co Amulia sesadili z trůnu a vrátili vládu svému dědovi, založili oba chlapci na Palatinu osadu. Když už byly vybudovány hradby, Remus je přeskočil a Romulus ho za to zabil, zřejmě pro jejich znesvěcení. Začal pak hledat pro svou obec obyvatele; pokud šlo o muže, zřídil v sedle mezi oběma vrcholky kapitolského pahorku azyl a shromáždil tam nejrůznější uprchlíky, z větší části bezpochyby zločince. Ženy si obstaral tak, že vylákal Sabiny z osady na Quirinalu i s jejich manželkami na slavnost a poté jim je unesl jako manželky pro muže své vlastní obce. Pak se jednoho dne vydal na lov do Kozích bažin na Martově poli, kde

ho zachvátila hrozná bouře; když se nevrátil domů, rozšířila se pověst, že ho k sobě povolali bohové a učinili ho nesmrtelným.

rostra
Množné číslo latinského slova *rostrum*, což byl název pro lodní zobec, buď bronzový, anebo z tvrzeného dubového dřeva. Tento hrozivý bodec čněl z přídě těsně pod čárou ponoru a užívalo se ho k proděravění nepřátelského plavidla čelním najetím. Když konsul Gaius Maenius roku 338 př.n.l. zaútočil v přístavu Antium na loďstvo Volsků, zcela je zničil. Na paměť likvidace Volsků jako rivalů Říma dal zobce z nepřátelských lodí, které poslal ke dnu anebo ukořistil, zabudovat do řečnické tribuny v průčelí Fora Romana, která čněla do amfiteátru Comitia. Od těch dob se řečnickému místu říkalo *rostra* – lodní zobce.

Rubico
Řeka, která tvořívala hranici mezi Italskou Galií a italskou částí poloostrova na východ od Apenin (na západě od nich to byla řeka Arnus). Nikdo dnes není schopen s určitostí říci, který z dnes známých toků je totožný s antickým Rubikonem; podle současné vědy je to velice krátká, ničím nevynikající říčka se soudobým názvem *Rubicone.* Já sama bych mezi těmito dvěma pojmy rozlišovala. Rubico přece musil být tok s prameny v nejtěsnějším sousedství míst, kde pramenil i Arnus! Starověké hranice se řídily, kdekoli to jen bylo možné, markantními přírodními útvary – proč by byla jinak hranice Italské Galie sledovala obrovitý oblouk Arnu? Nedomnívám se, že by Rubico byla jen krátká příbřežní bystřina, zdá se mi, že to musela být dosti dlouhá řeka, s prameny tak vysoko v Apeninách, aby jí to zajišťovalo celoroční dostatek vody v korytě. Splňovala by tím i můj předpoklad, že se místem svého zrodu blížila pramenům Arna. Odhadla jsem tedy, že mohlo jít o dnešní řeku Ronco, která se vlévá do Jaderského moře mezi Ravennou a Riminim (Arminiem) a vytéká z pramenišť velice blízkých Arnu. Proč by lidé tak racionálně založení, jako byli Římané, volili jako hranici nějaký potok při pobřeží, když poblíž byla mnohem větší a delší řeka? V terénu kolem Ravenny, kde se už po staletí staví tolik kanálů a odvodňovacích zařízení, nelze ani tuto mou variantu zcela vyloučit.

řádní mužové
Latinsky *boni*. Prvně se o nich zmiňuje Plautus ve hře Zajatci, v politickém smyslu slova bylo tohoto termínu používáno ode dnů Gaia Graccha. Gracchus tak nazval své přívržence – podobně ovšem učinili i jeho nepřátelé Opimius a Drusus. Název pak přešel do obecného použití k označení těch senátorů, jejichž názory byly krajně konzervativní. „Opravdová“ vláda Říma v příbězích této knihy – to jest frakce vedená konsulem Gnaeem Octaviem Rusem – by byla bezpochyby své členy a přívržence označila názvem *boni*.

Řecko
Na počátku prvého století př.n.l. už Řecko přišlo o svá území v Makedonii a v Epeiru a bylo pouhou provincií. Tvořily ho Thessalie, Dolopie, Malis, Euboia, Ochris, Fókis, Lokris, Aitólie, Akarnánie, Boiótie, Attika a různé státečky na Peloponnésu. V Řecku došlo takřka k naprostému úpadku; mnohé oblasti byly zcela vylidněné, města opuštěná, pokladny prázdné. Jenom některá místa, jako Athény, jakž takž dále prospívala. Staletí bojů s cizími nájezdníky a uchvatiteli a zejména

vzájemných válek mezi řeckými státy zemi zcela ožebračila a až na polovinu snížila počet jejích obyvatel, takže mnozí z nich (pokud měli to štěstí, že uměli žádané řemeslo anebo měli dobré vzdělání) se raději dobrovolně prodávali do otroctví.

říjnový kůň
O říjnových idách (tedy v době, kdy končívala vojenská tažení) byli vybíráni nejlepší váleční oři a v páru zapřaháni do dvojkolek. Jejich závody se konaly spíše na travnaté ploše Martova pole než na dráze některého z cirků. Náruční (pravý) kůň vítězného spřežení byl po závodu obětován Martovi na zvlášť k tomu postaveném oltáři u závodiště. Zvíře bylo probodeno oštěpem, poté byla oddělena jeho hlava a obložena koláčky, zatímco jeho ocas a genitálie byly spěšně odvezeny do budovy Regie na Foru Romanu a oltář v Regii byl zkropen jeho krví. Když byl obřad s koňskou hlavou obsypanou koláčky u konce, byla vhozena mezi dva zástupy: jeden z nich představoval obyvatele Subury, druhý obyvatele z Via Sacra; ty pak o ni svedly mezi sebou zápas. Pokud zvítězil dav z Via Sacry, přibili hlavu zvenčí na stěnu Regie; pokud vyhráli Subuřané, přibili ji na vnější stěnu Turris Mamilia (nejvýznačnější budovy v Subuře). Kde byl původ toho všeho, není známo; moderní badatelé se přiklánějí k názoru, že slavnost souvisela s ukončením ročního období vojenských tažení dávno před Mariovými a Sullovými časy, a ani Římané sami neměli o jejích počátcích a příčinách jasno. Nevíme ani, zda koně účastnící se závodu byli *státní koně,* či ne; lze předpokládat, že ano.

saepta
„Ovčí ohrada.“ V době republiky to bylo volné prostranství na Martově poli, nedaleko od cesty Via Lata a v blízkosti Villa Publica; nestály na něm trvale žádné budovy. Zde konaly centurie svá centurijní shromáždění neboli *comitia centuriata.* Jelikož centurijní shromáždění bylo zpravidla spojeno s hlasováním, byla *saepta* při těchto příležitostech rozdělována přenosnými plůtky, takže pět tříd mohlo hlasovat ve svých centuriích.

sagum
Vojenský plášť do nepohody. Byl zhotoven z mastné vlny, aby byl pokud možno nepropustný, střižen jako plný kruh, uprostřed s otvorem pro hlavu, a spadal po celé délce těla, aby poskytoval maximální ochranu; byl tak velký, aby přikryl i výbavu, kterou voják nesl na zádech. Nejlepší druh *saga* pocházel z Ligurie, kde se chovaly ovce s nejvhodnější vlnou.

saltatrix tonsa
„Oholená tanečnice“, jinými slovy homosexuální muž, který se převlékal za ženu a prodával své sexuální služby.

Samnium
Území ležící mezi Latiem, Kampánii, Apulií a Picenem. Převážná část Samnia byla hornatá a neúrodná; městečka byla malá a chudobná, patřily mezi ně Bovianum, Caieta a Aeclanum. Dvě největší města, Aesernia a Beneventum, byly kolonie s latinským právem, které do samnitského teritoria vklínil Řím. Oblast obývaly různé kmeny – Paelignové, Marrucinové, Vestinové a Frentanové žili soustředěni ve svých krajích, Samnitové obývali zbytek území. Po celou svou historii byli

Samnitové nesmiřitelnými nepřáteli Říma a několikrát v průběhu rané a střední republiky od nich římské armády utrpěly drtivé porážky. Samnitové však postrádali jak dostatek vojáků, tak i finanční zdroje, aby mohli římské jho svrhnout natrvalo. Kolem roku 180 př.n.l. už byli Samnitové natolik vyčerpáni, že nedokázali odmítnout cizí osídlence; Řím, ve snaze ulehčit svým potížím na severozápadě, přemístil do Samnia čtyřicet tisíc obyvatel Ligurie. Římu to tehdy připadalo jako velice chytrý tah; noví příchozí však byli záhy vstřebáni do samnitské společnosti a nejevili vůči Římu o nic víc náklonnosti než jejich hostitelé, Samnitové. Tak vlastně samnitský odpor získal novou posilu.

satrapa
Titul udílený perskými panovníky provinčním nebo územním správcům. Tohoto termínu se chopil i Alexander Veliký, stejně tak jako později arsakovští králové Parthie. Oblast spravovaná satrapou se nazývala satrapie.

Saturninus
Lucius Appuleius Saturninus se narodil kolem roku 135 př.n.l. ve vážené rodině s úzkými vztahy k Picenu (jeho sestra byla provdána za Picenťana Tita Labiena, který byl Saturninovým kolegou v jeho posledním období jako tribuna lidu). Roku 104 př.n.l. byl Saturninus zvolen kvestorem a pověřen dohledem nad dodávkami obilí a nad ostijským přístavem; poté, co ho první senátor Marcus Aemilius Scaurus obvinil z odpovědnosti za předčasné zvýšení ceny obilí, byl této funkce zbaven a byl i vyloučen ze senátu. Saturninus tuto potupu nepřijal trpně; ucházel se roku 103 př.n.l. o úřad tribuna lidu a ve volbách uspěl. Během svého prvního ročního období v tomto úřadě se tribun lidu Saturninus spojil s Gaiem Mariem a prosadil zákony sloužící Mariovým cílům, zejména ten, jímž byla veteránům Mariovy války s Jugurthou přiřčena půda v Africe. Prosadil také zákon zřizující zvláštní tribunál k projednávání zločinů, které Saturninus nazval *maiestas minuta* – „zrada prostá“.
V letech 102 a 101 př.n.l. nezastával Saturninus žádný úřad, dráždil však censora Metella Numidika, který se ho pokusil ze senátu vyloučit; výsledkem byly nepokoje, při nichž byl Metellus Numidicus notně ztlučen. Roku 100 př.n.l. se Saturninus ucházel o úřad tribuna lidu podruhé a byl znovu zvolen, stále ještě jako spojenec Gaia Maria. Jeho druhý návrh pozemkového zákona, podle něhož tentokrát měla být přidělena půda v Zaalpské Galii veteránům z Mariova tažení proti Germánům, vyvolala v senátě rozhořčený odpor. Saturninus toho však nedbal a zákon prosadil. Navíc byli Členové senátu tímto zákonem zavázáni odprisáhnout, že ho trvale zachovají; přísahu složili všichni kromě Metella Numidika, který raději zaplatil obrovskou pokutu a odešel do vyhnanství. Od té chvíle se Saturninus stával pro Gaia Maria stále obtížnější přítěží, takže se s ním Marius rozešel, přičemž i jeho vlastní prestiž značně utrpěla. Saturninus poté začal nadbíhat římské chudině, *capite censi*, které sliboval příděly obilí; tou dobou nastal nedostatek obilí a chudina hladověla. Když se konaly volby tribunů lidu pro rok 99 př.n.l., kandidoval v nich Saturninus potřetí a byl poražen; jeho nejlepší přítel Gaius Servilius Glaucia pohotově objednal vraždu jednoho z čerstvě zvolených kandidátů a Saturninus získal uprázdněný úřad jako náhradník. Davy na Foru Romanu byly vyprovokovány do té míry, že hrozilo jejich povstání, což přimělo Maria a Scaura, aby spojili síly; výsledkem bylo, že senát přijal „krajní rozhodnutí“, *senatus consultum de re publica defendenda.* Saturninus a jeho druhové byli vzati do vazby, poté co jim

Marius přerušil dodávku vody na Kapitol, kam se skupina uchýlila do úkrytu. Byli zavřeni do senátní budovy a tam poté ukamenováni deštěm tašek ze střechy. Všechny Saturnínovy zákony pak byly opět zrušeny.

senát

Římané byli přesvědčeni, že senát *(senatus)* založil sám Romulus, a to tak, že vybral stovku patricijů do poradního sboru a nazval je *patres* („otcové“). Pravděpodobnější však je, že senát byl poradním orgánem římských králů. I když pak krále nahradila republika, byl senát zachován, nyní už o třech stech členech, vesměs patricijích. Během pár let však již byli za senátory přijímáni i plebejové, mnohem déle ovšem trvalo, než se domohli i práva zastávat nejvyšší úřady. Vzhledem ke starobylosti senátu nebyly jeho práva a povinnosti po právní stránce dostatečně definovány. Členství v senátu bylo doživotní, což vytvářelo předpoklady, aby senát nabyl podoby oligarchie, jak se také záhy stalo. Po celou dobu trvání senátu bojovali jeho členové usilovně o zachování svých – jak se to jim jevilo – přirozených výsad. Za republiky členství v senátu udíleli (a měli také právo odebrat) censoři. Senát byl rozdělen do třiceti decurií, v čele každé stál patricij – což znamená, že v senátě muselo trvale být přinejmenším třicet patricijských senátorů. V době Mariově a Sullově se stala pravidlem povinnost doložit před vstupem do senátu majetek v minimální výši jednoho miliónu sesterciů, i když za celou dobu trvání republiky nebyl žádný takový zákon nikdy formálně přijat. Jako u mnoha jiných zvykových práv tomu prostě bylo tak.

Toliko senátorům bylo dovoleno nosit na tunice *latus clavus*, široký purpurový pruh; dále nosili uzavřené střevíce kaštanově hnědé barvy a na ruce prsten (původně železný, později zlatý). Schůze senátu se směly konat jen na místech, která byla řádně zasvěcena. Senátu náležela vlastní jednací budova, *Curia Hostilia*, avšak často se rozhodoval zasedat jinde. Obřady o prvém dni nového roku spojené se schůzí se například odbývaly v chrámě Jova Nejlepšího Největšího, zatímco schůze, na nichž se projednávaly války, byly konány v Bellonině chrámu, mimo *pomerium.* Zasedání mohlo probíhat pouze od východu do západu slunce a nesmělo se uskutečnit, pokud právě zasedala komitia; mohlo se však konat i ve dnech vyznačených v kalendáři jako komitiální, jestliže na ten den nebyla žádná komitia svolána.

Mezi senátory existovala přísná hierarchie, pokud šlo o pořadí práva na slovo; v čele stál v době Mariově a Sullově první senátor *(princeps senatus);* jinak měli patricijové vždy přednost před plebeji stejného postavení. Ne všichni senátoři mohli slovo dostat. *Senatores pedarii* (užila jsem pro ně britského parlamentárního výrazu „backbenchers“, “senátoři ze zadních lavic“, abych tím vyjádřila, že sedí tiše v pozadí za těmi vpředu, jimž je v senátě dovoleno přednášet projevy) směli pouze hlasovat, řečnit nikoli. Nebyla žádná omezení, pokud šlo o délku projevu anebo o jeho věcný obsah; proto patřilo již tehdy k populárním technikám, jak umlčet protivníka a umořit předložený návrh, jednoduše mluvit a mluvit, o čemkoli a donekonečna. Pokud při rozhodování o projednávané záležitosti nešlo o závažné téma anebo pokud byl senát zjevně jednomyslný, hlasovalo se slovně nebo zvednutím ruky; při formálním hlasování se senátoři rozestoupili podle svých stanovisek, na jednu stranu kurulského pódia přešli ti, kdo hlasovali *pro,* na druhou ti, kdo byli *proti*, a poté byly obě skupiny spočteny. Senát měl spíše funkci poradní než legislativní a vydával svá *consulta* neboli rozhodnutí jako doporučení

jednotlivým sněmům. Při důležitých jednáních se ještě dříve, než senát přistoupil k vlastnímu hlasování, zjišťovala schopnost usnášení, *quorum.* Nevíme ovšem, jaký počet senátorů tvořil toto quorum v době Gaia Maria; byla to čtvrtina z celkového počtu senátorů? Na většině zasedání zcela určitě nebyla účast nijak valná, neexistovalo totiž žádné pravidlo, že by se senátor musel zúčastňovat schůzí senátu pravidelně.
V určitých oblastech se stalo tradicí, že senát přijímal suverénní rozhodnutí, třebaže mu k němu chyběla legislativní pravomoc; platilo to zejména o finančním hospodaření, neboť senát vládl státní pokladnou; senát dále rozhodoval o zahraničních záležitostech, o otázkách války, o jmenování provinčních správců a o řešení problematiky provincií vůbec. Po období Gaia Graccha mohl senát při vnitrostátní krizi anulovat veškerá rozhodnutí ostatních orgánů státní moci tím, že přijal usnesení *senatus consultum ultimum* – konečné rozhodnutí, jímž konstatoval svou svrchovanost a vyhlásil výjimečný stav. *Senatus consultum* jinými slovy znamenalo senátní manévr, jímž se předešlo ustanovení diktátora.

seno na rozích
Všichni volkové byli ve starověku obdařeni mocnými rohy, a ne všichni starověcí volkové, ač kasrrováni, byli mírní. Trkavá zvířata byla proto viditelně označována; kolem rohu, jímž zpravidla napadala své okolí, měla namotáno seno, někdy i kolem obou, pokud útočila oběma. Jakmile chodci spatřili ve spřežení táhnoucím vůz ulicemi Říma volka se senem na rozích, rychle se rozprchli. Rčení „má na rozích seno“ se časem začalo užívat o na pohled poklidném, mírném a pokojném člověku, jakmile se ukázalo, že dokáže naráz otočit a bleskově udeřit s bezohledností rozeného zabijáka.

Serviovy hradby
Murus Servii Tullii. Republikánští Římané věřili, že mocné hradby obklopující město Řím byly vybudovány za vlády krále Servia Tullia. Doklady však svědčí o tom, že toto opevnění bylo postaveno teprve po vpádu Galů do Říma roku 390 př.n.l. (-> *Juno Moneta).* Až do doby diktátora Julia Caesara o ně Římané úzkostlivě pečovali.

sestercius
Nejběžnější římská mince. Veškeré účtování se v Římě dálo v sesterciích, proto jsou tak často uváděny v písemnostech z doby republiky. Jejich jméno je odvozeno od výrazu *semis tertius,* což znamená dva a půl (neboli půl třetího) *asu* (-> as). V latinských textech byl jeho název nahrazován zkratkou *HS.* Byla to malá stříbrná mince v hodnotě jedné čtvrtiny denariu.

Sibyllské knihy
Věštkyně Sibylla pronášela své věštby ve stavu extatického vytržení, tak jako většina prorokujících kněžek. Jedna z nejznámějších Sibylí žila v jeskyni u Kum na pobřeží Kampánie. Římský stát vlastnil celou řadu proroctví, písemně zaznamenaných v řečtině, která se nazývala Sibylliny knihy. Získal je, jak Římané věřili, král Tarquinius Priscus, v jeho čase ještě byly napsány na palmových listech (později pak přepsány na papír); král je původně nechtěl koupit, při každém jeho odmítnutí byla jedna z knih spálena a cena ostatních se současně zvyšovala, až

konečně král svolil k nákupu zbývajících. Sibylliny knihy (v Mariově době jich bylo 15) se těšily mimořádné úctě, pečoval o ně zvláštní patnáctičlenný sbor kněží; v krizových situacích pro stát se v nich s naprostou vážností hledala proroctví, která by obsahem odpovídala soudobým dějům.

sinus
Výrazná křivka nebo záhyb. Slova se užívalo v mnoha významech, v této knize mají platnost dva. Jednak byly takto pojmenovávány zeměpisné útvary, kterým dnes říkáme záliv – Sinus Arabicus (Rudé moře) atd. Za druhé pak sinus znamenal záhyb na toze, tam, kde byla zpod pravé paže přehozena přes levé rameno – pro Římana oděného togou nahrazoval kapsu.

Skordiskové
Kmenové společenství Keltů smíšených s Illyry a Thráky. Skordiskové žili v Moesii, mezi údolím Dunaje a makedonskou hranicí. Byli zdatní a výbojní a trvale ztrpčovali život římským správcům Makedonie.

Skythové
Nomádské kmeny žijící v asijských stepích na východ od řeky Tanais (dnešní Don) až po Kavkaz. Měli vyspělou sociální organizaci, v jejím čele stáli králové; Skythové prosluli svým zlatnickým uměním.

sněmy
Sněm, *comitia*, komitia, bylo každé shromáždění římského lidu svolané k projednání záležitostí vlády, zákonů anebo voleb. V době Mariově a Sullově existovaly tři skutečné sněmy – centurijní shromáždění, tributní shromáždění lidu a plebejské shromáždění.
Na centurijních shromážděních *(comitia centuriata)* byl lid – jak plebejové, tak i patricijové – rozdělen podle tříd řídících se zjištěným majetkem občanů, bylo to tedy v podstatě rozřazení ekonomické. Jelikož původně šlo o vojenská shromáždění, scházela se každá ze tříd po centuriích, které ovšem v Mariově a Sullově době počtem svých příslušníků již mnohonásobně přesahovaly původní stovku, neboť bylo přijato rozhodnutí zachovat v každé třídě původní počet centurií. Centurijní shromáždění se každoročně scházela k volbě konsulů a prétorů a každých pět let také k volbě censorů. Byla svolávána i k projednávání obžalob z velezrady a mohla přijímat zákony. Vzhledem k jisté nepohotovosti (centurijní shromáždění se musela scházet mimo *pomerium* na Martově poli, v prostoru zvaném *saepta)* nebyla běžně svolávána k projednávání zákonů ani k soudním jednáním. Shromáždění lidu *(comitia populi tributa),* kam měli přístup i patricijové, se členila podle místních okrsků; do těchto *tribuí,* kterých bylo celkem třicet pět, byli rozděleni všichni římští občané. Pokud se o těchto shromážděních v knize zmiňuji, nazývám je zpravidla, abych předešla nedorozumění, *shromáždění všeho lidu.* Shromáždění lidu svolával konsul nebo prétor a volilo kvestory, kurulské édily a vojenské tribuny. Mohlo formulovat zákony a vést soudní procesy. Scházelo se obvykle v kruhovém prostoru v dolní části Fora Romana, v místě zvaném Comitium.
Plebejské shromáždění *(comitia plebis tributa* nebo *concilium plebis),* kam patricijové přístup neměli, se scházelo rovněž po tribuích. Jediným magistrátem, jenž byl oprávněn je svolat, byl tribun lidu. Toto shromáždění mělo právo navrhovat

a schvalovat zákony (přesněji řečeno plebiscita) a vést soudní procesy. Jeho účastníci volili plebejské édily a tribuny lidu. Scházelo se zpravidla rovněž v Comitiu. V žádném z římských sněmů neměl jedinec možnost uplatnit svou vůli přímo; v centurijním shromáždění byl jeho hlas započítáván v centurii jeho třídy, většinový výsledek v centurii pak platil jako jediný hlas; v obou tributních shromážděních obdobně rozhodoval většinový názor tribue, jenž byl v celkovém hodnocení považován také za jediný hlas.

Sosius
Jméno spojené v Římě s knižním obchodem. Dva bratři Sosiové se zabývali vydáváním knih za Augustova principátu. Vyšla jsem tedy od tohoto jména a promítla jsem si ho do minulosti; římské podnikání mělo velice často rodinnou tradici a knižní obchod vzkvétal již v Mariových a Sullových časech. Proč ne tedy už v této době i Sosius?

spojenci
Socii. Již velice záhy v historii římské republiky začali římští magistráti udílet titul „Spojenec národa římského“ těm kmenům a obcím, které Římu přispěly na pomoc v hodině nouze; nejčastěji to byla pomoc vojenská. První takové spojence získal Řím na půdě italského poloostrova, postupem času se pak i ostatní italické kmeny, které dosud nebyly plně zrovnoprávněny udělením římského občanství a neměly ani latinské právo, v Římě považovaly za italské spojence. Řím jim zajistil vojenskou ochranu a jisté obchodní výhody, ovšem oplátkou za to očekával, že budou podle jeho požadavků dodávat vyzbrojené vojenské jednotky a že je budou v poli bez finančního přispění Říma i vydržovat. Postupně si začínaly získávat tento titul také státy a národy mimo Itálii; za spojence byli například považováni Aeduové z Vlasaté Galie i království Bíthýnie. Italské národy a kmeny byly pak nazývány už jen *spojenci,* zatímco pro zámořské subjekty se i nadále užívalo plného titulu *spojenec a přítel národa římského.*

sponsio
Sponse, původně *slib,* později slib dotvrzený složenou částkou. U civilních sporů, které nevyžadovaly formální projednání u soudu (to jest u těch, v nichž mohl rozhodnout městský prétor), nezahájil tento městský prétor jednání, dokud nebyla k jeho rukám složena určitá peněžní částka nazývaná *sponsio.* Její výše se rovnala buď žalované škodě anebo sporné částce. V žalobách na úpadek nebo na neplacení dluhů se *sponsio* rovnalo dlužné částce. Praxe byla taková, že pokud tuto sumu nesložila ani žalovaná, ani žalující strana, nebyl městský prétor oprávněn řízení vůbec zahájit. V dobách, kdy nastal nedostatek hotových peněz, docházelo k problémům, proto také Sulla do svého zákona o dluzích vtělil ustanovení, jímž se skládání sponse u městského prétora rušilo.

správce provincie
Konsul, prétor, prokonsul nebo proprétor, jenž zpravidla po dobu jednoho roku vládl v římské provincii jménem senátu a lidu římského. Stupeň správcova imperia se měnil stejně tak jako rozsah jeho pověření. Přesto však – nehledě na to, jaké vlastnil imperium – byl v provincii skutečným králem. Odpovídal za její obranu a správu, za vybírání daní a poplatků a za všechna rozhodnutí, která s tím souvisela.

Provincie, které prosluly jako obtížně zvládnutelné, byly zpravidla svěřovány do správy konsulům (prokonsulům), poklidnější teritoria dostávali na starost prétoři (proprétoři).

státní kůň
Kůň, jehož vlastníkem byl stát – senát a lid římský. Patrně již v době posledních římských králů stát vybavoval 1800 nejpřednějších *jezdců* koňmi. Koní bylo tehdy málo a jejich cena byla zřejmě mimořádně vysoká, jinak by byl římský stát – známý svou úzkostlivou šetrností – takto svými drahocennými penězi neplýtval; byl by prostě na *jezdcích* požadoval, aby si své oře opatřovali sami, tak jak tomu pak bylo v době republiky, kdy počet jezdců značně převýšil původních osmnáct set.
V časech Mariových a Sullových znamenalo přidělení státního koně dosti vysokou poctu; držení se předávalo v téže rodině z generace na generaci; tím, že někdo pečoval o státního koně, jako by říkal, že jeho rod patří už od počátku Říma **k** těm nejpřednějším. Že tomu tak ovšem nebylo vždy, víme ze skutečnosti, že i Pompeius náležel k držitelům státního koně – patrně když něčí rod vymřel, byl jeho státní kůň nově přidělen někomu dalšímu, kdo měl sice kratší rodovou tradici, ale o to význačnější vliv. Cato Censorius, ač byl pro mnoho vznešených Římanů pouhý selský přivandrovalec, *homo novus,* se pyšnil tím, že mohl o svém prapraděčkovi (žijícím někdy ve čtvrtém století př.n.l.) vyprávět, jak dostal od římské státní pokladny úhradu za neméně než pět státních koní, kteří pod ním byli zabiti v bitvě.
Z doby, kdy Gaius Sempronius Gracchus (-> *Gracchové)* odštěpil senát od jezdců, nemáme žádnou zprávu o tom, že by se podle onoho zákona měl senátor vzdát státního koně jen proto, že přestal náležet k *jezdcům;* ba právě naopak, ti členové senátorských rodů, kteří až dosud byli držiteli státního koně, si tuto výsadu podrželi i nadále – viz Pompeius Veliký, a patrně i jeho otec. Třebaže tento zvyk nebyl dodržován vždy, trvali někteří censoři (včetně Catona Censoria) na tom, aby se všech osmnáct set držitelů státního koně se spolu se svými zvířaty osobně dostavilo k přehlídce, tak aby bylo možno ověřit, že udržují sebe i své oře v náležitém pořádku. Přehlídka státních koní, pokud se konala, měla patrně své pevné datum, červencové idy; censoři seděli s veškerou pompou nahoře na schodišti k chrámu Kastora a Polluka a sledovali, jak jednotliví držitelé vedou své státní koně slavnostně kolem. Pokud censoři usoudili, že o sebe nebo o zvíře muž dostatečně nedbá, státního koně mu odebrali.

stibium
Černý prášek na bázi antimonu, rozpustný ve vodě, jímž se barvívalo obočí a řasy a stíny kolem očí.

stips
Mzda. Ve smyslu, v jakém je slova použito v této knize, znamenal *stips* mzdu, kterou pán platil svému otroku. Nazývala se také *peculium.*

Střední moře
Moje pojmenování Středozemního moře, které v době Mariově a Sullově dosud nezískalo své pozdější latinské jméno *Mare Nostrum,* "naše moře". Správně se tehdy nazývalo *Mare Internum.*

Subura
Nejchudší a nejhustěji obydlená římská čtvrť. Ležela na východ od Fora Romana v údolí mezi oppijským výběžkem Esquilinského pahorku a Viminalem. Její velice dlouhá hlavní ulice měla tři různá jména: dole, kde vedla souběžně s Argiletem, se nazývala Fauces Suburae; její další úsek byl znám jako Subura Major; konečná část, která šplhala do příkrého boku Esquilina, se jmenovala Clivus Suburanus. Ze Subury Major směrem k Viminalu odbočovala Subura Minor a Vicus Patricius. Suburu jako čtvrť tvořily výhradně insuly a měla jediný význačnější bod, Turris Mamilia, zřejmě jakousi věžovitou stavbu. Hovořilo se tam mnoha jazyky a její obyvatelé se asi vyznačovali nespoutanou myslí; v Subuře bydlelo i mnoho Židů a v Mariově a Sullově době tam stála také jediná římská synagoga. Podle Suetonia žil v Subuře i diktátor Caesar.

suovetaurilia
Tato speciální oběť sestávala z vepře *(sus),* ovce *{ovis)* a vola nebo býka *(taurus).* Byla předkládána ve zvlášť svízelných situacích určitým bohům; jedním byl Jupiter Největší Nejlepší, druhým Mars. Obřad provázející oběť *suovetaurilia* vyžadoval, aby byla zvířata před usmrcením vedena ve slavnostním průvodu. Kromě těchto mimořádných okolností byla *suovetaurilia* obětována při dvou pravidelných příležitostech: prvá nadcházela na konci května, kdy dvanáct kněží zvaných *bratrstvo Arválů* konalo obřad očisty polí; druhá nastávala vždy po pěti letech, kdy si noví censoři zřizovali na Martově poli svůj stánek a chystali se provést sčítání všeho římského lidu.

svobodný člověk
Člověk narozený jako svobodný a nikdy neprodaný do otroctví (vyjma otroctví pro dluhy, *nexus,* které se ovšem v době Mariově a Sullově u římských občanů vyskytovalo už jen zřídka, třebaže dosud přetrvávalo u italských spojenců).

špalda
Druh mouky, velmi jemné a bílé. Nehodila se k pečení chleba, byla však vynikající pro přípravu pečiva. Mlela se z odrůdy pšenice známé nyní jako *Triticum spelta.*

tablinum
Latinský termín pro místnost, kterou užíval výhradně *pater familias* římské rodiny; pokud mu majetek dovolil, aby obýval víc než jeden nebo dva pokoje, měl pro sebe i tuto pracovnu, jak místnost ve své knize nazývám.

tace!
Mlč!

talent
Starověká jednotka hmotnosti definovaná jako břemeno, které unese muž. V talentech se vyjadřovaly velké peněžní částky a cena zlata v prutech, jednotka však nebyla vyhrazena jen pro drahé kovy a peníze. V přepočtu by jeden talent vážil zhruba 26 kilogramů. Talent zlata měl stejnou hmotnost jako talent stříbra, měl ovšem neskonale vyšší cenu.

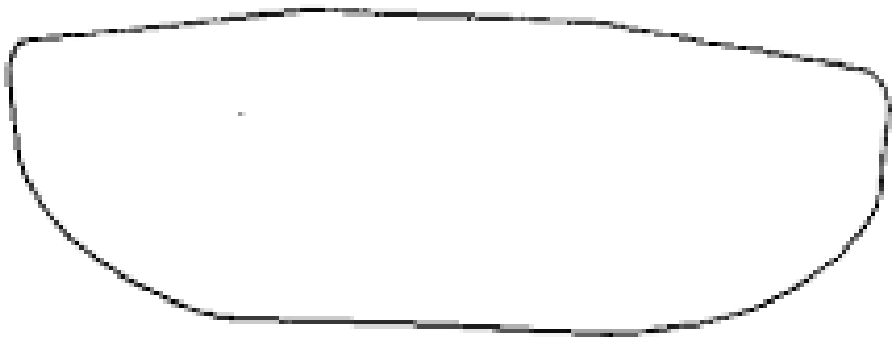
Tarpejská skála
O jejím přesném umístění se dodnes vedou vášnivé spory, ví se však, že byla v dohledu z dolního Fora Romana; šlo patrně o převis na skalnatém hřebeni Kapitolu. Hloubka pod srázem nepřesahovala pětadvacet metrů, ale skála sama zřejmě čněla nad dalšími skalisky v hloubi pod ní – neexistuje alespoň žádná zpráva o někom, kdo by byl pád přežil. Bylo to tradiční místo poprav zrádců a vrahů z řad římských občanů, kteří z ní byli buď svrhováni, anebo snad přinuceni skočit sami. Umístila jsem ji na úroveň chrámu Hojnosti.

tata
Latinské domácké slovo označující otce – původem blízké současnému anglickému „daddy“ (*a ovšem i českému důvěrnému oslovení otce).*

Tellus
Římská bohyně země. Její uctívání později upadlo, poté co z Pessinúntu pronikl do Říma kult Velké Matky. Tellus měla velký chrám na Carinách, zprvu impozantní, v časech Maria a Sully už ale zchátralý.

těžké zbraně
Dávno před vynálezem střelného prachu už existovaly těžké zbraně, bojové stroje, v nichž působil princip pružiny nebo péra a jimiž bylo možno vrhat různé střely – balvany, šipky, nádoby, kartáčové náboje. Z rozličných římských těžkých zbraní patřily k nejznámějším *ballista, catapultus* a *onager.*

toga
Oděv, který příslušelo nosit toliko plnoprávnému římskému občanu. Byl zhotoven z lehké vlny a měl velice zvláštní střih (proto také hollywoodští „Římané“ nikdy nevyhlížejí v toze příliš dobře). Dr. Lillian Wilsonová z university Johna Hopkinse dospěla po vyčerpávajících a skvěle vedených pokusech k rozměrově a tvarově přesnému střihu na togu, která doopravdy padne. Pro muže vysokého 175 cm, který má v pase 90 cm, je zapotřebí látka o těchto rozměrech: šířka 4,6 m, délka 2,25 m; ten, kdo si togu oblékal, si délku (kratší rozměr togy) nařasil podle své tělesné výšky a mnohem větší šíři látky si obtočil kolem těla. Tvarem ovšem toga nebyla prostý obdélník. Jak vypadala, je vidět na nákresu.

Pokud nemá toga přesně tento střih, naprosto se ji nepodaří nařasit způsobem, jaký můžeme vidět na starověkých sochách. Republikánská toga ze dnů Mariových a Sullových byla velice široká (za dobu, která uplynula od časů římských králů do

roku 500 n.l., tedy za celé tisíciletí, se její rozměry dosti podstatně měnily). A ještě jeden poznatek vyplynul z mých vlastních experimentů – prokázala jsem takřka nezvratně, že republikánský Říman v toze nemohl nosit žádné spodky ani bederní roušku. Toga totiž naprosto nedovoluje jakoukoli manipulaci levou rukou v oblasti třísel. Pokud ovšem je toga správně zřasena, dá se pravou rukou s překvapující lehkostí rozhrnout, povytáhnout lem tuniky a pak se může ten, kdo ji má na sobě, vstoje vymočit – ovšem jedině za předpokladu, že v tom nepřekážejí žádné spodní kalhoty nebo roušky, s nimiž by bylo třeba nejprve zápolit! Zmiňuji se o těchto věcech proto, že se stále ještě porůznu říkává, že Říman nosil jakýsi druh spodního prádla. Takže tedy: jakmile se oblékl do togy, pak na sobě nic takového prostě mít nemohl.

toga alba
Jinak také *toga pura* nebo *toga virilis*. Byla to prostá bílá toga pro dospělého římského občana. Barvu měla ovšem spíše smetanovou než křídově bílou.

toga candida
Speciálně bělená toga, jakou nosili uchazeči o úřad, když se přicházeli zapsat do seznamu kandidátů (výraz *kandidát* ostatně se slovem *candida* souvisí). Kandidát měl na sobě *togu candidu* také na svých obchůzkách Římem, když se chodil ucházet o hlasy voličů, a pak o volebním dnu na místě hlasování. Ostré běli se dosahovalo dlouhým bělením látky na slunci a posléze vtíráním křídového prachu.

toga picta
Nachová toga triumfujícího vojevůdce, bohatě vyšívaná (pravděpodobně zlatem), s vyobrazeními postav a dějů. *Togu pictu* nosili římští králové a měla ji oblečenu i socha Jova Nejlepšího Největšího v chrámu na Kapitolu.

toga praetexta
Toga s nachovým lemem, kterou nosili kurulští magistráti, a to i po uplynutí úředního období. Nosily ji i jejich děti obojího pohlaví.

toga pulla
Smuteční toga zhotovená z vlny tak černé, jakou Římané dokázali vyrobit. Ke smutečnímu oděvu senátorů náležela i jezdecká tunika, která měla na rameni úzký proužek, *angustus clavus.*

toga trabea
Ciceronova „přibarvená“ toga. Byla to pruhovaná toga augurů, kterou s největší pravděpodobností nosili i pontifikové. Podobně jako *toga praetexta* měla nachový lem, byla však navíc ještě po délce zdobena střídavými červenými a karmínovými pruhy.

toloské zlato
Několik let po roce 278 př.n.l. se navrátila část kmene Volků Tektosagů z Makedonie do své původní domoviny poblíž akvitánské Tolosy (dnešní Toulouse) a přinesla s sebou nashromážděnou kořist z bezpočtu vydrancovaných chrámů *(-> Brennus).* Drahé kovy byly slity do cihel a prutů a ukryty na dně umělých jezírek,

která obklopovala toloské chrámy; zlato zůstalo ležet nedotčeno v hlubinách rybníčků, zatímco stříbro z tohoto úkrytu jeho strážci pravidelně vyzdvihovali – ulili z něho totiž obrovité mlýnské kameny, na nichž mleli mouku. Roku 106 př.n.l. dostal konsul Quintus Servilius Caepio za úkol vytáhnout do boje proti migrujícím Germánům, kteří se usadili poblíž Tolosy. Když do této oblasti přitrhl, zjistil, že Germáni už zatím odtáhli, poté, co se nepohodli se svými hostiteli, Volky Tektosagy, kteří je vybídli, aby hleděli zmizet. Namísto bitvy s Germány tedy čekal konsula Caepiona nález obrovského množství zlata a stříbra v posvátných toloských jezírcích. Stříbra bylo asi 10 000 talentů (asi dvě stě šedesát tun), zlata 15 000 talentů (bezmála čtyři sta tun). Stříbro dal dopravit do přístavu Narbo a odeslat po lodích do Říma, nato se pak vozy vrátily do Tolosy, kde na ně Římané naložili zlato; konvoj povozů byl doprovázen stráží v síle jedné kohorty římských legionářů, bylo to asi 520 mužů. Poblíž pevnosti Carcasso byla celá výprava napadena bandity, vojenský doprovod byl pobit a vozy beze stopy zmizely i se svým drahocenným nákladem. Nikdo už je nespatřil. V *té* době zatím ještě neulpěl na konsulovi Caepionovi ani stín podezření, avšak po ostudě, kterou vyvolalo jeho chování za bitvy u Arausia o rok později, se začalo porůznu šeptat, že přepadení konvoje se zlatem zorganizoval sám konsul Caepio a že pak dal drahý kov na své jméno uložit ve Smyrně. Třebaže nebyl pro tuto velkou vozovou loupež nikdy zažalován, stanul před soudem proto, že ztratil svou vinou celou armádu; byl odsouzen a poslán do vyhnanství. Za místo exilu si zvolil Smyrnu, kde pak roku 100 př.n.l. zemřel. Příběh o toloském zlatu se traduje ve starověkých pramenech, které ovšem neuvádějí výslovně, že by je byl odcizil přímo konsul Caepio. Zdá se to však logické. A není pochyb o tom, že Serviliové Caepionové až do časů Bruta (jenž byl posledním z dědiců) byli přímo pohádkově bohatí. Není také pochyb o tom, že většina tehdejšího Říma se domnívala, že konsul Caepio má na svědomí zmizení zlata, které množstvím převyšovalo veškeré zlaté zásoby římského státního pokladu.

tribun
Představitel zájmů určité politické skupiny římské společnosti. Slovo se původně vztahovalo k těm, kdo reprezentovali tribue (-> *tribus),* ovšem s rozvojem politického života v republice se jeho význam přenesl na představitele různých uskupení, která už nebyla svou podstatou s tribuemi nijak spojena.

tribun lidu
Tento úřad vznikl nedlouho po založení republiky, kdy se dostal plebejský stav do ostrého rozporu s patriciji. Tribunové lidu volení shromážděním plebejů *(concilium plebis* neboli *comitia plebis tributa)* skládali přísahu, že budou chránit životy a majetek členů plebejského stavu. Kolem roku 450 př.n.l. už bylo tribunů lidu deset; v době Mariově a Sullově znamenalo těchto deset tribunů trn v patě nejen patricijů, ale celého senátu – přesto, že se tribunové sami už touto dobou stávali okamžikem volby jeho členy. Stanovil tak zákon *lex Atinia de tribunis plebis in senatum legendis* z roku 149 př.n.l. Vzhledem k tomu, že tribunové lidu nebyli voleni vším lidem (to jest jak plebeji, tak i patriciji), neměli podle nepsané římské ústavy vlastně žádnou skutečnou moc a nebyli stejnými magistráty jako vojenští tribunové, kvestoři, kurulští édilové, prétoři, konsulové a censoři; jejich úřad se omezoval na plebs a jejich síla spočívala v přísaze, kterou skládal plebejský stav k zaručení nedotknutelnosti svých volených představitelů. Název jejich funkce, *tribunus,* snad

vyplýval z členění plebejského shromáždění na tribue. Moc tribuna lidu spočívala v jeho právu uplatnit veto proti takřka každému kroku politických orgánů: tribun lidu mohl vetovat počiny svých kolegů tribunů lidu nebo kteréhokoli jiného magistráta – případně i všech magistrátů! (příkladem může být situace v roce 109 př.n.l., kdy censor Marcus Aemilius Scaurus vzdoroval všem pokusů odvolat ho z úřadu, avšak okamžitě se podřídil, jakmile tribun lidu – jakýsi Mamilius – uplatnil své veto); tribun lidu mohl vetovat konání voleb; mohl vznést veto proti projednávání navrhovaného zákona nebo plebiscitu; a mohl vetovat i rozhodnutí senátu, dokonce i ve věcech války a zahraničních vztahů. Jedině diktátor (a snad i *interrex)* stál mimo pravomoc tribunů a jejich veta. Ve svém plebejském shromáždění byl tribun lidu oprávněn vykonat i trest smrti, pokud by ho byl chtěl někdo omezit v jeho právech. V průběhu počátečních a středních let republiky nebyli ještě tribunové lidu členy senátu. Pak byl roku 149 př.n.l. přijat uvedený *lex Atinia*, jenž znamenal, že muž zvolený za tribuna lidu se automaticky stával členem senátu, aniž bylo jeho členství schvalováno censory; od této chvíli se často ti, kdož byli ze senátu censory vyloučeni, ucházeli o zvolení za tribuny lidu, aby si tak znovu zjednali do senátu přístup. S úřadem tribuna lidu nebylo spojeno žádné imperium; pravomoc toho, kdo tento úřad zastával, sahala pouze po první milník od Říma. Podle zvyku zastával muž úřad tribuna lidu toliko po jedno období, nastupoval ho desátého dne v prosinci, a to přesně na jeden rok. Tento zvyk však nebyl právně závazný, jak prokázal Gaius Gracchus, jenž se v roce 122 př.n.l. ucházel o tento úřad i pro druhé období a ve volbách uspěl. Síla tohoto úřadu tkvěla v nedotknutelnosti jeho držitele *(sacrosanctitas)* a v právu veta *(intercessio).* Vliv tribuna na správu obecných věcí byl v důsledku toho často spíše obstrukční než konstruktivní povahy.

tribunové státní pokladny

Kým vlastně tito *tribuni aerarii* doopravdy byli, je do dnešního dne trochu záhadou. Původně bezpochyby šlo o vojenské intendanty odpovědné za vyplácení peněz armádě, avšak ve střední době republiky tento úkol převzali kvestoři. V době Mariově a Sullově byli *tribuni aerarii* nejen dosti početní, ale i značně zámožní, v centurijních shromážděních se kvalifikovali do druhé majetkové třídy, takže pokud jde o majetkové poměry se příliš nelišili od minima stanoveného pro jezdce. Snad to byli potomci prapůvodních tribunů státního pokladu, kteří si prostě udržovali stavovské postavení proto, že bylo dokladem o starobylosti jejich rodového původu. Sama se však spíše domnívám, že se jednalo o vyšší státní úředníky spjaté s agendou státní pokladny. Senát a lid římský obvykle sice značně žehrali na byrokracii a tvrdošíjně se vzpírali jakémukoli nárůstu veřejných zaměstnanců. Ovšem s tím, jak přibývalo římských územních držav, musel se přinejmenším jeden orgán SPQR, *senátu a lidu římského,* začít dožadovat většího a většího počtu pracovníků, kteří by nebyli voleni. Tímto orgánem byla státní pokladna *(aerarium).* Na sklonku republiky se už nespočetnými činnostmi a záležitostmi státní pokladny nepochybně zabýval značně rozsáhlý aparát odpovědných státních úředníků (který v době Mariově a Sullově ještě dále a dramaticky vzrůstal). Bylo třeba propočítávat mnoho nejrůznějších daňových povinností doma i v zahraničí; a bylo také třeba obstarávat peníze na všechny možné státní potřeby, od nákupu zrní pro veřejné rozdílení přes financování veřejných prací řízených censory až po takové detaily, jako byl nákup vepříků rozdílených lidu při svátku Compitalií městským prétorem. Volený magistrát mohl přijímat zásadní rozhodnutí a dávat příkazy v kterékoli z

těchto záležitostí, sotva se však zabýval praktickým mechanismem jejich uskutečňování. Na to musel mít k dispozici odpovědné státní úředníky, muže, jejichž postavení nutně převyšovalo funkce písařů nebo běžných administrativních sil; tito muži bezpochyby pocházeli z dobrých rodin a byli patrně i dobře placeni. Existenci takovéto třídy úředníků lze bezpečně předpokládat z doložené události, kdy se Cato Uticensis roku 64 př.n.l. naprosto znemožnil ve funkci kvestora státní pokladny; tou dobou už se zcela evidentně kvestoři jejím chodem dávno přestali osobně zabývat – státní poklad v té době zatím nabyl obrovské hodnoty.

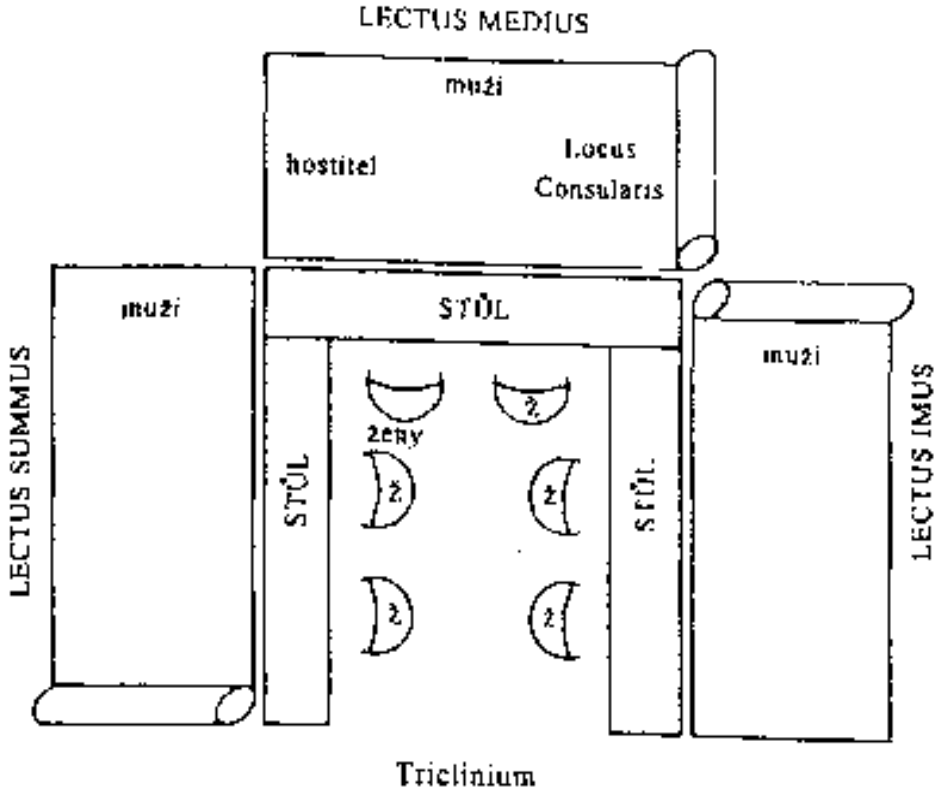
tribunové vojenští
Viz – > vojenský *tribun.*

tribus
Na počátku republiky neznamenala pro Římany tribue *(tribus)* nějakou etnickou skupinu občanů, nýbrž politické členění území sloužící toliko chodu státní správy. Existovalo celkem třicet pět tribuí; jedenatřicet jich bylo venkovských a jen čtyři byly městské. Šestnáct starších venkovských tribuí tehdy ještě neslo jména různých patricijských rodů, *gentes*, což znamenalo, že občané do nich náležející byli buď členy těchto patricijských rodin, anebo původně žili na půdě, která těmto rodinám náležela. V počátečních a středních letech republiky, kdy se území na italském poloostrově v římském vlastnictví začalo rozrůstat, byly vytvářeny tribue nové, tak aby bylo možno i nové občany včlenit do římského veřejného života. Kolonie s plným římským občanstvím se tak staly zárodky nových tribuí. O čtyřech městských tribuích se soudilo, že je zřídil král Servius Tullius, třebaže jejich skutečný vznik je třeba hledat o něco později, v raných letech republiky. Naposledy byl počet tribuí rozšířen o nové roku 241 př.n.l. Každý člen tribue měl v tributním sněmu jeden hlas; tento hlas ovšem sám o sobě nerozhodoval. Při hlasování byly nejprve sečteny hlasy v celé tribui a platným se pak stal většinový výsledek. Znamenalo to, že na žádném tributním shromáždění nemohl ani obrovský počet občanů náležejících do čtyř městských tribuí nijak ovlivnit výsledek hlasování, neboť venkovských tribuí bylo jedenatřicet a každá z nich měla právo uplatnit svůj vlastní názor, i kdyby se v ní byli dostavili k hlasování pouze dva její příslušníci. Členům venkovských tribuí přitom nic nebránilo žít uvnitř města Říma, a ani jejich potomci nebyli nuceni přejít do městské tribue. Většina senátorů a jezdců náležela k venkovským tribuím.

triclinium
Jídelna. V běžné rodinné jídelně (byla pokud možno čtvercového půdorysu) stála tři lehátka uspořádaná do tvaru „U“. Při pohledu dovnitř tohoto „U“ od dveří se lehátko vlevo nazývalo *lectus summus*, lehátko tvořící střed *lectus medius* a lehátko na pravé straně *lectus imus.* Všechna lehátka byla poměrně široká, metr a čtvrt i více, a přinejmenším dvakrát tak dlouhá, ale i delší. Jeden konec lehátka měl vyvýšené opěradlo, druhý nikoli. Před každým z lehátek stál po celé jeho délce stolek, o málo nižší než byla výška lehátka, také stolky byly sestaveny do tvaru „U“. Mužští účastníci odpočívali na levém lokti, podloženi polštáři; byli bosi a mohli i požádat, aby jim otrok umyl nohy. Hostitel spočíval na levém konci středního lůžka, což byl dolní konec lehátka bez opěradla; pravá část téhož lehátka – směrem k opěrce pro hlavu – byla vyhrazena pro nejváženějšího z hostů a

nazývala se *locus consularis*. V Mariových a Sullových časech ženy k jídlu jen zřídka uléhaly spolu s muži, pokud nešlo o veselejší pánskou společnost a pokud to nebyly dámy pochybné pověsti. Ženské příslušnice rodiny seděly uvnitř onoho „U“ vzpřímeně na židlích, do jídelny vstupovaly až v okamžiku, kdy byl přinášen první chod, a odcházely z místnosti, jakmile byl sklizen chod poslední. Jídlo běžně zapíjely pouze vodou, neboť víno pily jen ženy uvolněných mravů.

triumf
Nejvýznačnějším okamžikem v životě vítězného římského vojevůdce byl den, kdy konal svůj triumfální průvod. V Mariově a Sullově době k tomu bylo třeba, aby vojevůdce pozdravily jeho jednotky jako *imperátora* ještě na bojišti, poté se musel obrátit se žádostí o povolení triumfu na senát; jediný senát mohl triumf schválit, nebo ho také – třebaže se tak nestávalo často – i bez dlouhého zdůvodňování zakázat. Triumf sám byl impozantní průvod, který tvořili hudebníci, tanečníci, jely v něm vozy naplněné kořistí, alegorická vozidla zobrazující scény z tažení, šli v něm senátoři, zajatci, osvobození římští občané a vojevůdcova armáda. Průvod vycházel od Villy Publiky na Martově poli a ubíral se přesně stanovenou trasou – prošel zvlášť k tomu určenou bránou v Serviových hradbách zvanou *Porta Triumphalis*, na Velabrum, přes Forum Boarium a Circus Maximus, poté dolů po Via Triumphalis, z níž odbočil po Via Sacra na Forum Romanum. Končil na Kapitolském pahorku u paty schodů chrámu Jova Nejlepšího Největšího. Triumfující vojevůdce a jeho liktoři vešli do chrámu a obětovali bohovi své vítězné vavříny, načež v chrámu následovala triumfální hostina.

triumfátor
Název triumfujícího vojevůdce.

třídy
Classes. Pět ekonomicky definovaných skupin římských občanů, kteří měli buď majetek, anebo stálý příjem. Nejzámožnější náleželi do první třídy, občané páté třídy byli nejméně majetní. Nejchudší *capite censi* se nepočítali do žádné třídy, a nemohli tedy ani hlasovat v centurijním shromáždění.

tunika
Základní oděvní součást téměř všech starověkých národů kolem Středozemního moře včetně Řeků a Římanů. V době Mariově a Sullově měla pravoúhlý střih, bez záševků, které by ji zužovaly v bocích; u krku byla pravděpodobně pro pohodlí vystřižena do kruhu, namísto aby výstřih zachovával rovnou linii ramen. Rukávy mohly být tkány přímo, jako pravoúhlé výběžky látky, anebo vsazeny. Nezdá se, že by umění starověkých krejčích nestačilo na vsazené rukávy, neboť se nosily i dlouhé rukávy, a ty nemohly být jiné než vsazované. Sochy alespoň nenasvědčují tomu, že by tuniky mužů, kteří byli natolik vážení, že stáli za sochařský portrét, byly na bocích prostě sešity, a nahoře že by zůstaly otvory na prostrčení paží. Rukávy tunik, jak je můžeme vidět na vojenských sochách, dokonce působí zcela stejným dojmem jako krátké rukávy na současných košilích. Přes tuniku se nosil buď kožený opasek, nebo byla přepásána šňůrou; římská tunika bývala vpředu vždy delší než vzadu, zhruba o osm centimetrů. Muži jezdeckého stavu měli na pravé straně tuniky tenký nachový proužek, senátoři pak širší purpurový pruh. Tento pruh mohl být umístěn i na levé straně tuniky. Nedomnívám se, že by šlo o jeden široký pruh uprostřed. Nástěnná malba z Pompejí alespoň ukazuje muže, jenž má na sobě *togu praetextu,* a široký pruh na jeho tunice mu probíhá přes pravé rameno.

Tusculum
Město při silnici Via Latina, asi pětadvacet kilometrů od Říma. Bylo to prvé latinské město, které roku 381 př.n.l. získalo římské občanství a které bylo vůči Římu vždy naprosto loajální. Z Tuscula pocházel Cato Censorius, jeho rodina tam byla držitelkou státního koně římského jezdeckého stavu již nejméně tři generace před ním.

Tydlytátus
(V *originále Lucius Tiddlypuss.)* Potřebovala jsem užít nějakého žertovného jména, jaké lidé odjakživa užívají, chtějí-li poukázat na typickou průměrnou osobnost. V USA by to byl „Joe Blow“, v Británii „Fred Bloggs“. Jelikož ale píši anglicky, a to pro čtenáře, kteří v převážné většině latinsky nečtou, nebylo možné zvolit pro tento účel zcela latinské jméno. Zalíbil se mi „Lucius Tiddlypuss“, jednak proto, že vypadá i zní náležitě komicky, jednak kvůli tomu „-uss“ na konci, a pak také kvůli jisté hoře. Tato hora totiž nesla zkomolené jméno honosného sídla, které stálo na jejím úbočí a náleželo nechvalně známému Augustovu propuštěnci jménem Publius Vedius Pollio. Původní řecké jméno sídla bylo Pausilypon, kdežto zkomolený název hory zněl Pausilypus – jako signál, že Publiem Vediem Pollionem kdekdo opovrhoval, neboť latinské tehdy znamenalo totéž, co dnes „pus“ znamená anglicky (čili *hnis).* Staří Římané byli, jak víme, samá jazyková hříčka. A tak tedy přišel na svět Lucius Tiddlypuss *(a jeho český příbuzný Tydlytátus).*

Vatikán
Jak planina, Campus Vaticanus, tak i pahorek, Mons Vaticanus. Ležely na severním břehu Tiberu, naproti Martově poli. V Mariově a Sullově době tu byla zelinářství, o kopci se prameny nijak nevyjadřují.

Venus Libitina
Jako bohyně životní síly měla Venuše mnoho tvářností. Venus Libitina byla spojována s vyhasínáním života. V Římě to bylo velmi významné božstvo podsvětí. Chrám, který byl této Venušině podobě zasvěcen, stál vně Serviových hradeb, v podstatě v samém středu rozsáhlé římské nekropole na Campu Esquilinu. Přesné místo známo není, ale jelikož jsem ho někam situovat musela, volila jsem křižovatku, v níž Via Labicana protínala dvě důležitá diverticula (okružní silnice). Okrsek chrámu byl na římské poměry značně veliký, náležel k němu i posvátný háj, patrně cypřišů (které byly spojovány se smrtí). Měli zde své sídlo římští pohřebníci a hrobaři, bezpochyby šlo o různé stánky a boudy. V držení chrámu byly záznamy o úmrtích Římanů, a vzhledem k tomu, že za každý zápis bylo nutno zaplatit, byla svatyně i dosti bohatá. Byly zde uloženy i konsulské fasces, pokud zrovna nebyly používány, spočívaly na k tomu určeném lehátku uvnitř chrámu; také sekery, které se do svazků prutů zasouvaly, když konsul opouštěl město, byly v opatrování chrámu. Domnívám se, že i římská pohřební bratrstva, kterých bylo bezpočet, měla vztah k Venuši Libitině.

Vesta
Velice starobylá bohyně, římsky tajemná, bez mytologie, bez konkrétnější podoby. Náležela krbu, a tak měla mimořádnou důležitost pro domov a rodinný kruh, kde byla uctívána společně s Di Penates a Larem Familiaris. Stejně závažný byl i její oficiální kult, na nějž osobně dohlížel pontifex maximus. Její chrám na Foru Romanu byl nevelký, prastarý, kruhového půdorysu; v jeho těsném sousedství stála Regie, Juturnina studně a sídlo pontifika maxima. Ve Vestině chrámu hořel věčný oheň, jenž nesměl nikdy vyhasnout.

vestálky
Bohyni Vestě sloužil zvláštní sbor kněžek, kolegium šesti Vestiných Panen. Zasvěcovány jí byly ve věku asi sedmi nebo osmi let, skládaly slib naprosté čistoty a vykonávaly pak službu bohyni po třicet let; poté byly slibu zproštěny a volny se vracely do obce. Pokud chtěly, mohly se pak i vdát – jen málokteré se to však podařilo, neboť sňatek s vestálkou byl považován za nešťastný. Jejich neporušená ctnost byla ztotožňována se štěstím Říma, byla tedy státním zájmem. Pokud vzniklo podezření, že se vestálka slibu čistoty zpronevěřila, nebyla souzena a ztrestána na místě, nýbrž byla postavena před zvláštní, k tomuto účelu svolávaný tribunál. Souzeni byli i ti, kdo byli v podezření, že jsou jejími milenci, avšak před jiným soudem. Pokud byla shledána vinnou, byla uvržena do podzemní kobky, zvlášť pro tento účel vyhloubené; kobka pak byla zazděna a zasypána, provinilou vestálku v ní nechali zemřít. V době republiky žily vestálky v téže budově – Domus Publica – jako pontifex maximus, avšak byly od něho odděleny.

vexillum
korouhev.

via
Hlavní cesta, hradská nebo ulička

villa
Venkovské plně soběstačné sídlo, vybudované původně k zemědělským účelům – jinými slovy velkostatek. Bylo postaveno kolem peristylové zahrady nebo nádvoří, v průčelí stály hospodářské budovy nebo stáje, obytná část byla situována vzadu za nádvořím. Na sklonku republiky si zámožní Římané stavěli jiné villy – spíše jako letní sídla pro oddych než jako zemědělská zařízení, a tomu také odpovídala jejich značně proměněná architektonická koncepce (a přepych). Četné takové oddychové villy vyrůstaly u mořského pobřeží.

vir militaris
Muž, jehož celý život se točil kolem armády a který sloužil dál jako vyšší důstojník i poté, co už absolvoval stanovenou dobu anebo předepsaný počet vojenských tažení. Do politického života vstupoval s důvěrou, že jeho vojenská dráha bude nejlepším doporučením pro voliče. Řada takovýchto bytostných vojáků sice na politickou kariéru ani nereflektovala, ovšem pokud se *vir militaris* ucházel o funkci vojevůdce, pak musel dosáhnout alespoň úřadu prétora. Gaius Marius, Quintus Sertorius, Titus Didius, Gaius Pomptinus a Publius Ventidius – to všechno byly vojácké povahy, každý z nich proslul jako *vir militaris;* naproti tomu diktátor Gaius Julius Caesar, největší vojenský génius mezi nimi všemi, *vir militaris* nikdy nebyl.

vojenští tribunové
Každý rok volilo shromáždění lidu čtyřiadvacet mladých mužů ve věku od pětadvaceti do devětadvaceti let, aby sloužili jako *tribuni militum* neboli vojenští tribunové. Jelikož byli zvoleni shromážděním všeho lidu, byli tito tribunové skutečnými a řádnými magistráty. Byli to zákonně zvolení důstojníci konsulských legií (každému z obou konsulů v úřadě náležely čtyři legie), přidělení vždy po šesti do každé legie. Pokud měli konsulové víc než čtyři legie, byl tento počet vojenských tribunů rozdělen mezi všechny legie, ne vždy rovnoměrně. Další členové vojevůdcova štábu, kteří nepatřili k voleným vojenským tribunům, byli postaveni hodnostně níže než legáti a výše než mladší důstojníci. Pokud vojevůdcem nebyl úřadující konsul, mohl vojenský tribun velet legii. V opačném případě konali službu konsulových štábních důstojníků. Tito tribunové také veleli jízdním jednotkám.

Zaalpská Galie
Zvolila jsem tento název namísto latinského *Gallia Transalpina.* Učinila jsem tak proto, abych se vyhnula chaosu, který ve čtenáři bez klasického vzdělání nutně vyvolávají předpony *cis* a *trans.* Zaalpskou Galii dobyl pro Řím Gnaeus Domitius Ahenobarbus těsně před rokem 120 př.n.l., aby zajistil bezpečnou cestu pro římské armády pochodující mezi Itálií a Hispánií. Provincie sestávala z příbřežního pásu

táhnoucího se od Ligurie až po Pyreneje a ze dvou cípů vybíhajících dále do vnitrozemí: jeden dosahoval až k Tolose (Toulouse) v Aquitanii, druhý sledoval údolí řeky Rhodanu (Rhône) až po obchodní centrum Lugdunum (Lyon).

Zadní Hispánie
Hispania Ulterior, vzdálenější z obou římských hispánských provincií. V Mariově a Sullově době byla hranice mezi Přední a Zadní Hispánií dosti nezřetelná. Vzdálenější provincie zahrnovala zhruba pánve řek Baetis a Anas, rudonosné hory, v nichž Baetis a Anas pramenily, atlantické pobřeží od Herkulových sloupů až po Olisippo při ústí řeky Tagus a středozemní pobřeží od Herkulových sloupů až po přístav Abderu. Největším městem tu byl Gades, dnešní Cádiz, avšak sídlem správce provincie byla Corduba Strabo o tomto území napsal, že je to nejúrodnější země na celém světě.